ספרי מוסר

אבות ישראל - על פרקי אבות

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אבות ישראל - על פרקי אבות

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אבות-ישראל-על-פרקי-אבות/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 5
פרק א' 7
משנה א 7
משנה ב 18
משנה ג 28
משנה ד 30
משנה ה 33
משנה ו 37
משנה ז 45
משנה ח 51
משנה ט 52
משנה י 54
משנה יא 56
משנה יב 58
משנה יג 65
משנה יד 70
משנה טו 73
משנה טז 76
משנה יז 79
משנה יח 84
פרק ב 90
משנה א 90
משנה ב 97
משנה ג 102
משנה ד 105
משנה ה 117
משנה ו 122
משנה ז 127
משנה ח 135
משנה ט 139
משנה י 144
משנה יא 150
משנה יב 158
משנה יג 164
משנה יד 167
משנה טו - טז 170
פרק ג 173
משנה א 173
משנה ב 178
משנה ג 183
משנה ד 185
משנה ה 187
משנה ו 190
משנה ז 193
משנה ח 203
משנה ט 205
משנה י 210
משנה יא 215
משנה יב 222
משנה יג 226
משנה יד 228
משנה טו 230
משנה טז 232
משנה יז 235
משנה יח 239
פרק ד 239
משנה א 239
משנה ב 248
משנה ג 254
משנה ד 260
משנה ה 268
משנה ו 272

משנה ז 276
משנה ח 276
משנה ט 276
משנה י 279
משנה יא 281
משנה יב 290
משנה יג 290
משנה יד 292
משנה טו 294
משנה טז 302
משנה יז 305
משנה יח 311
משנה יט 312
משנה כ 313
משנה כא 317
משנה כב 322
פרק ה 325
משנה א 325
משנה ב 326
משנה ג 330
משנה ד 332
משנה ה 332
משנה ו 333
משנה ז 333
משנה ח 333
משנה ט 333
משנה י 333
משנה יא 338
משנה יב 341
משנה יג 342
משנה יד 344
משנה טו 345
משנה טז 345
משנה יז 349
משנה יח 352
משנה יט 356
משנה כ 361
משנה כא 363
משנה כב 363
משנה כג 363
פרק ו 366
משנה א 366
משנה ב 368
משנה ג 371
משנה ד 371
משנה ה 375
משנה ו 378
משנה ז 378
משנה ח 381
משנה ט 381
משנה י 384
משנה יא 384

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון CC BY-NC-SA 2.5 - אסור בשימוש מסחרי

בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל הרב אברהם ישראל שליט"א

הרב אברהם ישראל שליט"א

דרשות מוסריות בשילוב משלים ומעשיות נפלאים על פרקי אבות - התש"ע

בהסכמת מורנו הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א ראש ישיבת "חזון עובדיה"

ובהסכמת מורנו הגאון הרב חיים רבי שליט"א ראש מוסדות "עטרת חכמים"

הקדמה

אוֹדֶה אֵל חַי שִׁמְךָ, וַאֲרוֹמְמְךָ, וְזֵכֶר רַב טוּבְךָ, אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם. מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ עַל הַחֶסֶד הֶעָצוּם שֶׁזִּכִּיתָנִי לִהְיוֹת מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא מִיּוֹשְׁבֵי קָרְנוֹת, וְזֹאת עָלִיתָ עַל כֻּלָּנָה שֶׁזִּכִּיתָנוּ לִהְיוֹת מִמְּזַכֵּי הָרַבִּים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה וּבַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וּתְהִלּוֹת לָאֵל עֶלְיוֹן הִתְקַבְּלוּ דְּבָרֵינוּ בְּקֶרֶב שׁוֹחֲרֵי תּוֹרָה וְלוֹמְדֶיהָ, וְעָלוּ סְפָרֵינוּ עַל שֻׁלְחָן מְלָכִים, וְהַכֹּל בְּחַסְדֵי ה' עָלַי וְלֹא בִּזְכוּתִי כְּלָל וְעִקָּר.

וּלְךָ נָא רְאֵה מַה שֶּׁכָּתַב רַבֵּנוּ הָרַמְבָּ"ם בַּפְּתִיחָה לְמִוֹרֶה נְבוּכִים: "הַמַּעֲתִיק סֵפֶר, וּמַרְבִּיצוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, הוּא כְּאִלּוּ דּוֹרֵשׁ דְּבָרִים אֵלֶּה בְּרַבִּים לַאֲלָפִים וְלִרְבָבוֹת מִבְּנֵי אָדָם".

וְהַפְּרִי מְגַדִּים בַּהַקְדָּמָה לְאוֹרַח חַיִּים כָּתַב: "וְהִנֵּה עֵט סוֹפֵר שָׁלִיחַ הַלֵּב, וְלִפְעָמִים יוֹתֵר פּוֹעֵל מֵהַדִּבּוּר, כִּי הַדִּבּוּר בִּמְקוֹמוֹ, וּכְתַב לְמָקוֹם רָחוֹק וְלָרַבִּים וְכוּ', וְעַל כֵּן לָקַחְתִּי עֵטִי אִתִּי וְרָשַׁמְתִּי מַה שֶּׁלִּמַּדְתִּי".

וְכֵן כָּתַב הַיַּעֲבֵ"ץ בְּמִגְדַּל עוֹז (עלית הַפִּתִּיבָה), שֶׁאִם כּוֹתֵב חִדּוּשֵׁי תּוֹרָה וּמוֹסֵר אוֹתָם לָרַבִּים, אֵין קֵץ לִשְׂכָרוֹ, צִדְקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד, וּבְוַדַּאי אֵין הַרְבָּצַת תּוֹרָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ, זְכוּת הָרַבִּים תְּלוּיָה בּוֹ, כִּי יַעֲמִיד תַּלְמִידִים הַרְבֵּה, יְשׁוֹטְטוּ רַבִּים וַתַּרְבֶּה הַדַּעַת אֶת ה', בְּיִחוּד אִם הוּא דָּר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַתּוֹרָה חֲבִיבָה, וּבִשְׁעַת הַמְּכֻנָּסִים פִּזַּר דְּבָרֶיךָ בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא יִמָּלֵט שֶׁיִּמָּצְאוּ מְקוֹמוֹת שֶׁדִּבְרֵי תּוֹרָה חֲבִיבִים עֲלֵיהֶם וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְּבוּאָה וְכוּ', וְיִתְקַיְּמוּ עַל יָדְךָ כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ. ע"כ.

הַגָּאוֹן רַבִּי יְחֶזְקֵאל לַנְדָּא בַּעַל שוּ"ת נוֹדַע בִּיהוּדָה, בְּהַקְדָּמָתוֹ לְסֵפֶר הַ"צֶּלַ"ח" (מַסֶּכֶת פְּסָחִים) כָּתַב שָׁם בְּגֹדֶל עַנְוָתָנוּתוֹ בְּזוֹ הַלָּשׁוֹן: וְצָרִיךְ אֲנִי לְהוֹדִיעַ, כִּי כָּל דְּבָרַי הֵם לַתַּלְמִידִים, אֲבָל לִגְדוֹלֵי הַדּוֹר הֵמָּה יְכוֹלִים לְחַדֵּשׁ דְּבָרִים הַטּוֹבִים יוֹתֵר, כִּי אֲנִי בְּעֹנִי הֲכִינוֹתִי מִנְחַת עָנִי, אָמְנָם גַּם לִגְדוֹלִים מַמָּנִי לִפְעָמִים יִהְיֶה לָהֶם תּוֹעֶלֶת, וְעַל כָּל פָּנִים אַרְוִיחַ לָהֶם הַזְמַן, וְדָבָר שֶׁיִּגַּעְתִּי כַּמָּה שָׁעוֹת, הֵם יִמְצְאוּ מוּכָן לִפְנֵיהֶם. ע"ש.

וּבֶאֱמֶת זֶה מַה שֶּׁהִתְכַּוַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת בְּחִבּוּר הַנּוֹכְחִי, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה לְהַרְצוֹת בְּפָנֵי הָרַבִּים בְּעִנְיְנֵי מוּסַר, בִּפְרָט בְּיָמִים אֵלּוּ שֶׁנּוֹהֲגִים כָּל יִשְׂרָאֵל לִלְמֹד פִּרְקֵי אָבוֹת, יוּכַל לְהֵעָזֵר בְּסֵפֶר הַנּוֹכְחִי שֶׁבּוֹ מְקֻבָּצִים פֵּרוּשִׁים קַלִּים וּבְרוּרִים, בְּשִׁלּוּב מְשָׁלִים וּמַעֲשִׂיּוֹת, הַמּוֹשְׁכִים אֶת הַלֵּבָבוֹת, וְלֹא יִצְטָרֵךְ לִפְתֹּחַ הָרְבֵּה סְפָרִים וּלְבַזְבֵּז זְמַן רַב לְצָרֵךְ זֶה.

וּמַה נָּעֲמוּ לְחִכִּי דְּבָרָיו הַמַּלְהִיבִים שֶׁל רַב רַבָּנָן הַגָּאוֹן רַבִּי שָׁלוֹם מָשָׁאשׁ זַצ"ל, רַבָּה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, בְּמִכְתָּבוֹ לְמָרָן פְּאֵר הַדּוֹר שְׁלִיטַ"א בְּרֹאשׁ סִפְרוֹ הַגָּדוֹל יַבִּיעַ אוֹמֵר חֵלֶק י', שֶׁכָּתַב:

בְּקַבְּלִי אֶת סִפְרוֹ הֶחָדָשׁ 'עֲנָף עֵץ אָבוֹת', עַל מַסֶּכֶת אָבוֹת, הֶפְתַּעְתִּי לִרְאוֹת, אֶת הַסִּיָּעְתָּא דִּשְׁמַיָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁעִם כָּל עֲבוֹדָתוֹ הַגְּדוֹלָה עִם הַצִּבּוּר, דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ קֵץ וְתַכְלִית, לְסוֹבֵב נְתִיבוֹת אָרֶץ, וּלְכַתֵּת רַגְלָיו בֶּעָרִים הַקְּרוֹבוֹת וְהָרְחוֹקוֹת, לְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם וּלְהַחֲזִיר אֲנָשִׁים בִּתְשׁוּבָה, לַתּוֹרָה וְלַדָּת, וּלְגַדֵּל בְּנֵיהֶם לַתּוֹרָה, עִם כָּל זֶה מוֹצֵא מָקוֹם וּזְמַן, לְחַבֵּר סְפָרִים יְקָרִים מִסִּפְּירִים, בש"ס, בַּהֲלָכָה, בָּאַגָּדָה, רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה בְּצַד זְנָבוֹ שֶׁל זֶה.

וְגַם סִפְרוֹ זֶה הֶחָדָשׁ, מָצָא חֵן בְּעֵינָי, כִּי הוּא יָחִיד בְּמִינוֹ, לְפָרֵשׁ כָּל מִשְׁנָה מִמַּסֶּכֶת אָבוֹת, עַל פִּי הַשַּׁ"ס וְכוּ', וְשׁוּב פּוֹנֶה בְּהָבִיאוֹ מַעֲשִׂיּוֹת יְקָרֵי הַמְּצִיאוּת, שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכָם חָכְמָה נִפְלְאָה, וּמוּסָר הַשֵּׂכֶל, וְהוּא מְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים, וְכָל חֶכֶם וְנָבוֹן יִמְצָא מְבֻקָּשׁוֹ, בֵּן פּוֹרֶת יוֹסֵף. ע"ש.

קָרָאתִי אֶת שְׁם הַסֵּפֶר "אָבוֹת יִשְׂרָאֵל", כְּדֵי לִרְמֹז אֶת שְׁמִי וְשֵׁם מִשְׁפַּחְתִּי, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הוּא שֵׁם מִשְׁפַּחְתִּי, וּ"אָבוֹת" בְּגִימַטְרִיָּא קְטַנָּה = 14 עִם הַכּוֹלֵל, וְגַם שְׁמִי 'אַבְרָהָם' בְּגִימַטְרִיָּא קְטַנָּה = 14. נֶעֱזַרְתִּי בְּסִפְרֵי זֶה בַּסְּפָרִים הַחֲשׁוּבִים - 'עֲנָף עֵץ אָבוֹת', 'יַחֵל יִשְׂרָאֵל', 'אִמְרֵי שֶׁפֶר', וְעוֹד.

בְּצֵאתִי מִן הַקֹּדֶשׁ, אֲבָרֵךְ אֶת הוֹרַי וְאֶת כָּל בְּנֵי מִשְׁפַּחְתִּי, וּבְעִקָּר אֶת נְוַת בֵּיתִי רַעְיָתִי הַחֲשׁוּבָה שֶׁתִּחְיֶה, אֲשֶׁר מוֹסֶרֶת עָצְמָה לְמַעַן הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, וּלְמַעַן זְכוּי הָרַבִּים, וְגִדּוּל הַיְלָדִים, תִּהְיֶה מַשְׂכֻּרְתָּהּ שְׁלֵמָה מֵאֵת ה', וְנִזְכֶּה לִרְאוֹת נַחַת וְשַׁלְוָה מִכָּל יוֹצְאֵי חֲלָצֶינוּ, וְלֹא תָּמוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּינוּ וּמִפִּי זַרְעֵנוּ עַד עוֹלָם. אָמֵן.

וּלְסִיּוּם, הֲרֵינִי מְגַלֶּה דַּעְתִּי שֶׁכָּל מַטָּרָתִי בְּחִבּוּר זֶה [וּבִשְׁאָר הַחִבּוּרִים שֶׁזִּכִּיתִי לְהוֹצִיא וְשֶׁאֶזְכֶּה לְהוֹצִיא בס"ד], לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרִי וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאִי שֶׁצִּוָּנוּ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד וּלְהַעֲלוֹת עַל הַכְּתוּבִים כָּל דָּבָר הַמִּתְחַדֵּשׁ כְּפִי שֶׁלִּמְּדוּנוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל. וְכָל הַמַּחְשָׁבוֹת הַפְּסוּלוֹת וְשֶׁאֵינָם רְאוּיוֹת, אֲשֶׁר הֵמָּה מֵעֲצַת הַיֵּצֶר הָרַע, הֲרֵינִי מְבָטְלָם בְּטוּל גָּמוּר כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא,

וּכְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ. וְכָל דִּבּוּרִי וּמַעֲשַׂי הוּא כְּדֵי לְיַחֵד שֵׁם ה' וּשְׁכִינָתֵיהּ בְּלִי שׁוּם פְּנִיָּה זָרָה כְּלָל וְעִקָּר.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי כְּשֵׁם שֶׁעֲזַרְתַּנִי בְּחֶסֶד עֶלְיוֹן וּבְרַחֲמִים מְרֻבִּים לְסַיֵּם סֵפֶר זֶה, כֵּן תַּעֲזְרֵנִי לְהַתְחִיל וּלְסַיֵּם עוֹד סְפָרִים אֲחֵרִים טוֹבִים וּמְתֻקָּנִים שֶׁיִּהְיוּ לְתוֹעֶלֶת הָרַבִּים וַיַּעַמְדוּ לְדוֹר דּוֹרִים. וְנִזְכֶּה לִלְמֹד וְלִלְמֹד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַּלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה אֲנַחְנוּ וְזַרְעֵנוּ וְזֶרַע זַרְעֵנוּ עַד עוֹלָם. וְיִתְקַיֵּם בִּי הַפָּסוּק: "בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ". "ה' עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם".

פרק א'

משנה א

משֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים, וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים, וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין, וְהַעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סְיָג לַתּוֹרָה:

הוו מתונים בדין

אֶחָד הַפְּרוּשִׁים לַמְּתִינוּת בַּדִּין, הוּא, שֶׁגַּם אִם רוֹאֶה הָאָדָם שֶׁמִּדַּת הַדִּין מְתוּחָה עָלָיו, וּפוֹקְדִים אוֹתוֹ יִסּוּרִים לְלֹא הֶפוּגָה, יֵשׁ לוֹ לִהְיוֹת מָתוּן בַּדִּין, וְאַל יֶחֱטָא בִּלְשׁוֹנוֹ, וְאַל יְהַרְהֵר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כְּלַפֵּי שָׁמַיִם, שֶׁהֲרֵי כָּל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה הוּא אַךְ וְרַק לְטוֹבָתוֹ, גַּם אִם בְּעֵינֵי הַבָּשָׂר שֶׁלָּנוּ לֹא נִרְאֵית לָנוּ הַתּוֹעֶלֶת שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹתָהּ צָרָה.

כְּשֶׁהָאָדָם מָתוּן, אָזַי יֵשׁ בִּיכֹלְתּוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל הַצָּרָה שֶׁפָּקְדָה אוֹתוֹ, אֲבָל כְּשֶׁאָדָם אֵינוֹ נוֹהֵג בְּמִתְינוּת וּבְסַבְלָנוּת, הֲרֵי מִלְּבַד שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מֵהַבְּעָיָה שֶׁבָּהּ הוּא נִמְצָא, הֲלוֹא בְּנוֹסָף לְכָךְ נָפְלָה עָלָיו צָרָה הַרְבֵּה יוֹתֵר גְּדוֹלָה, שֶׁהֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ שֶׁה' יִתְבָּרַךְ אֵינוֹ אוֹהֵב אוֹתוֹ וְהוּא צוֹעֵד לְבַד בַּמַּעֲרָכָה נֶגֶד מִדַּת הַדִּין שֶׁפָּגְעָה בּוֹ, וְאוֹי וַאֲבוֹי יִהְיֶה לוֹ בְּדַרְכּוֹ שֶׁכָּזוֹ, שֶׁסּוֹפָהּ יֵאוּשׁ וּנְפִילוּת וּשְׁאָר מַרְעִין בִּישִׁין.

הִנֵּה לְפָנֵינוּ מַעֲשֶׂה, שֶׁיַּמְחִישׁ לָנוּ עַד כַּמָּה מוֹעִילָה מִדַּת הַמְתִינוּת וְקַבָּלַת הַדִּין בְּאַהֲבָה, כְּדֵי לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם מֵהַמָּקוֹם הֶכִי גָּרוּעַ וַהֲכִי מְסֻכָּן שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת.

מְסֻפָּר עַל רַבֵּנוּ גֵּרְשׁוֹם מֵאוֹר הַגּוֹלָה [שֶׁחַי לִפְנֵי כ-1000 שָׁנָה], שֶׁלֹּא זָכָה לְהַפְקֵד בָּנִים מֵאִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה, וְלָכֵן יָעֲצָה לוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁיִּקַּח אִשָּׁה נוֹסֶפֶת, שֶׁמַּע הָרֵב לַעֲצַת אִשְׁתּוֹ וְנָשָׂא אִשָּׁה נוֹסֶפֶת.

וְהִנֵּה מֵאֵת ה' חָלְתָה בִּתּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ וְלֹא מָצְאוּ תְּרוּפָה לְמַכָּתָהּ, אוּלָם רַבֵּנוּ גֵּרְשׁוֹם בְּחָכְמָתוֹ הָרַבָּה הִצְלִיחַ לְרַפֵּא אוֹתָהּ וּבַעֲבוּר כָּךְ רָצָה הַמֶּלֶךְ לָתֵת לוֹ מָמוֹן רַב, אַךְ הָרַב

סַרַב לְקַבֵּל מָמוֹן. וּכְשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לְאִשְׁתּוֹ הַשֵּׁנִיָּה שֶׁהָיְתָה אוֹהֶבֶת מָמוֹן כָּעֲסָה עַל כָּךְ וְהֶחְלִיטָה לִנְקֹם בּוֹ עַל כָּךְ, וְלָכֵן הֶעֱלִילָה עָלָיו עֲלִילוֹת שָׁוְא אֵצֶל הַמֶּלֶךְ, וּבְגִין כָּךְ כָּלָא אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ בְּמִבְצָר גָּבוֹהַּ שֶׁהָיָה סָגוּר לְלֹא שׁוּם פֶּתַח, וְהָיָה מִן הַנִּמְנָע לְהִמָּלֵט מִמֶּנּוּ.
אַךְ רַבֵּנוּ גֵּרְשׁוֹם לֹא נָפַל לְעַצְבוּת וְיֵאוּשׁ אֶלָּא הָיָה שָׂרוּי בְּרוֹגַע וְשַׁלְוָה וְהֵחֵל לַחְשֹׁב כֵּיצַד לָצֵאת מִמָּקוֹם זֶה. מֹחוֹ הַגָּאוֹנִי אָמַר לוֹ שֶׁהַמְּהַנְדֵּס שֶׁתִּכְנֵן אֶת הַמִּבְצָר, חָשַׁשׁ שֶׁאוּלַי הוּא עַצְמוֹ יִכָּלֵא כָּאן אִי פַּעַם, וּבְוַדַּאי הִשְׁאִיר לוֹ פֶּתַח מְסֻיָּם וְלֹא גָּלָה עַל כָּךְ לַמֶּלֶךְ. הוּא הִתְחִיל לְמַשֵּׁשׁ אֶבֶן אַחַר אֶבֶן, עַד שֶׁאַחַת מֵהֶן הִתְרוֹפְפָה וְנִפְתַּח לְפָנָיו חַלּוֹן גָּדוֹל. אַךְ עֲדַיִן לֹא הָיָה יָכוֹל לָצֵאת בְּגָלַל הַגֹּבַהּ הָרַב.
וְהִנֵּה לְהַפְתָּעָתוֹ הָרַבָּה רָאָה אֶת אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה יוֹשֶׁבֶת בְּתַחְתִּית הַמִּבְצָר וּבוֹכָה עַל גּוֹרָלוֹ שֶׁל בַּעְלָהּ, מִיָּד קָרָא לְאִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ שֶׁתָּבִיא תּוֹלַעַת מֶשִׁי וְג'וּק וְתִשְׁלַח אֶת הַתּוֹלַעַת לְרֹאשׁ הַמִּבְצָר וְאַחֲרֶיהָ תִּשְׁלַח אֶת הַג'וּק שֶׁיְּרַדֵּף אַחֲרֶיהָ, וְכַמּוּבָן הַתּוֹלַעַת תָּנוּס מִפָּנָיו, וּמִמֵּילָא תּוֹלַעַת הַמֶּשִׁי תַּפְרִישׁ חוּטֵי מֶשִׁי וְאָז תִּקְשֹׁר הָרַבָּנִית חוּט דַּק לְחוּט מֶשִׁי וּכְשֶׁיַּגִּיעַ הַחוּט לִידֵי הָרַב תִּקְשֹׁר הָרַבָּנִית לְחוּט זֶה חוּט עָבֶה יוֹתֵר וְכָךְ יֵצֵא הָרַב מֵהַמִּבְצָר לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם (וּמֵאָז עָשָׂה רַבֵּנוּ גֵּרְשׁוֹם אֶת הַחֵרֶם הַיָּדוּעַ שֶׁלֹּא לְקַחַת שְׁתֵּי נָשִׁים).
כַּמָּה מוּסָר הַשְׂכֵּל יֵשׁ לִלְמֹד מִמַּעֲשֶׂה רַב זֶה, שֶׁגַּם בְּשָׁעוֹת גּוֹרָלִיּוֹת שֶׁל סַכָּנַת חַיִּים, אֵין לִפּוֹל לְיֵאוּשׁ וְעַצְבוּת אֶלָּא יֵשׁ לְהִתְעוֹדֵד וְלִשְׁמוֹחַ, וְעַל יְדֵי כָּךְ אֶפְשָׁר לָצֵאת מִכָּל צָרָה וְצוּקָה.

אין יאוש

מְחֻסְּרֵי הָאֱמוּנָה חַיֵּיהֶם אֵינָם חַיִּים, שְׁכֵן חֲשָׁשׁוֹתֵיהֶם אֵינָם פּוֹסְקִים, וְכָל אֵרוּעַ שֶׁאֵינוֹ שִׂגְרָתִי הַחוֹלֵף עֲלֵיהֶם, מְלַוֶּה בִּ'דְּפִיקוֹת לֵב'. וּלְעֻמָּתָם, בַּעֲלֵי הָאֱמוּנָה - אֱמוּנָתָם מְסֵעַת לָהֶם לְהַעֲבִיר אֶת חַיֵּיהֶם בְּהַשְׁקֵט וּבָטַח, וְגַם אִם עוֹבְרִים עֲלֵיהֶם אֵרוּעִים קָשִׁים בְּמֵיָחֵד, הֵם אֵינָם מְאַבְּדִים אֶת צְלִילוּת דַּעְתָּם, אֶלָּא מַמְשִׁיכִים לִפְנוֹת לַכְּתֹבֶת הַנְּכוֹנָה [בּוֹרֵא עוֹלָם].
לְפָנֵינוּ מַעֲשֶׂה נוֹרָא שֶׁיַּמְחִישׁ לָנוּ עַד כַּמָּה מוּטָל עַל הָאָדָם לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא לָהָרִים יָדַיִם וְלִפּוֹל לְיֵאוּשׁ גַּם בְּמַשְׁבְּרִים הַקָּשִׁים בְּיוֹתֵר הַפּוֹקְדִים אוֹתָנוּ.
בְּנֵי זוּג שֶׁלֹּא נִפְקְדוּ בְּמֶשֶׁךְ כְּ-15 שָׁנָה בְּזֶרַע שֶׁל קַיָּימָא, הֶחְלִיטוּ לְהַפְרֵד לְלֹא מְרִיבוֹת וְחִכּוּכִים, וְלִקְנוֹת כָּל אֶחָד לְדַרְכּוֹ.
וְהִנֵּה, זְמַן קָצָר לְאַחַר נְתִינַת הַגֵּט, נוֹדַע שֶׁהָאִשָּׁה מְעֻבֶּרֶת. נו, לְכְאוֹרָה אֵין כָּל בְּעָיָה, יִשָּׂא הָאִישׁ אֶת גְּרוּשָׁתוֹ מֵחָדָשׁ, וְיִקְיֵם בְּכָךְ מִצְוַת מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ. אֲבָל, הַבְּשׂוֹרָה הַזּוֹ הִכְתָּה אֶת בְּנֵי הַזּוּג לְשֶׁעָבַר בְּהֶלֶם, שֶׁכֵּן הָאִישׁ הָיָה כֹּהֵן, וְאָסוּר לוֹ לָשֵׂאת גְּרוּשָׁה. הַבְּכִיּוֹת וְהַצַּעַר, עָלוּ עַד לִשְׁמֵי - שָׁמַיִם.

הַבַּעַל בָּא אֶל הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים קַנִיבְסְקִי, כַּאֲשֶׁר כָּל אֶחָד מֵבִין שֶׁבִּפְנֵי הַגָּאוֹן לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לִהְיוֹת בְּשׁוֹרָה כָּל שֶׁהִיא. "אֵינֶנִּי רוֹאֶה כָּל דֶּרֶךְ שֶׁתּוּכַל לַעֲשׂוֹת אֶת גְּרוּשָׁתְךָ מֵחָדָשׁ", אָמַר הָרַב, וְהִצִּיעַ לוֹ לַעֲלוֹת לְבֵיתוֹ שֶׁל חָמִיו, מָרָן הָרַב אֶלְיָשִׁיב שְׁלִיטָ"א.

הַבֶּכִי הַנּוֹרָא חָזַר עַל עַצְמוֹ גַּם בְּבֵית הָרַב אֶלְיָשִׁיב, שֶׁסָּפַק יָדָיו בְּצַעַר רַב, וְאָמַר שֶׁבְּוַדַּאי אָסוּר לְכֹהֵן לִישָׂא מֵחָדָשׁ אֶת הַגְּרוּשָׁה. גְּזֵרָה הִיא מִשָּׁמַיִם, וְאַתֶּם קַבְּלוּ דִּין שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

הַדָּבָר הַיָּחִיד שֶׁבִּיכָלְתִּי לוֹמַר לְךָ הוּא; שֶׁתִּגַּשׁ לַכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי וְתִתְפַּלֵּל לַה' יִתְבָּרַךְ שֶׁיּוֹשִׁיעַ אוֹתְךָ.

הַכֹּהֵן הָאֻמְלָל שָׁמַע אֶת הַדְּבָרִים, וּמִיָּד בְּצֵאתוֹ מִבֵּית הָרַב נָסַע לַכֹּתֶל הַמַּעֲרָבִי. וְזֹאת יֵשׁ לְהַדְגִּישׁ, שֶׁהֵחֵל לְמִן הָרֶגַע הָרִאשׁוֹן, שֶׁבּוֹ נוֹדְעָה בְּשׂוֹרַת הָעִבּוּר, לֹא אִבֵּד מְיֻדָּעֵנוּ זֶה אֶת עֶשְׁתּוֹנוֹתָיו, וְהֶאֱמוּנָה שֶׁפְּעָמָה בּוֹ חִזְקָה גַּם אֶת כָּל הַסּוֹבְבִים אוֹתוֹ.

בְּבוֹאוֹ לִשְׁרִיד בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ, נִצָּב לְיַד הָאֲבָנִים וְ'הִרְעִישׁ' אֶת הַמָּקוֹם בִּזְעָקוֹת וּבְכִיּוֹת נוֹרָאִיּוֹת. הָאֲנָשִׁים מִסְּבִיבוֹ הֵבִינוּ שֶׁמְּדֻבָּר בְּצָרָה גְּדוֹלָה בְּמְיֻחָד, אַךְ לֹא הֵעֵזוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַמִּתְפַּלֵּל וּלְהַצִּיעַ אֶת עֶזְרָתָם.

לְאַחַר זְמַן מְמֻשָּׁךְ שָׁבוּ עָמַד וְהִתְפַּלֵּל וְשָׁפַךְ אֶת שִׂיחוֹ לִפְנֵי מִי שֶׁשִּׁכֵּן אֶת שְׁמוֹ בְּמָקוֹם הַזֶּה, מַרְגִּישׁ הַכֹּהֵן בַּדְּפִיקוֹת עַל גַּבּוֹ. הוּא מִסְתּוֹבֵב אֲחוֹרַנִית, וְרוֹאֶה לְפָנָיו אַבְרֵךְ תַּלְמִיד חָכָם, הַמְּנֻסֶּה לְהִתְעַנְיֵן מַה מֵּצִיק לוֹ.

לְאַחַר שֶׁהוּא מְסַפֵּר אֶת סִפּוּרוֹ הַמְאֹד כָּאוּב, פּוֹנֶה אֵלָיו הַתַּלְמִיד חָכָם וְשׁוֹאֵל אוֹתוֹ: הַאִם יֵשׁ לְךָ אַבָּא? הַכֹּהֵן לֹא הֵבִין אֶת הַשְּׁאֵלָה, אֲבָל הַשִּׁיב שֶׁאָכֵן יֵשׁ לוֹ אַבָּא, אֲבָל הוּא זָקֵן מֻפְלָג, וְנִמְצָא בְּבֵית אָבוֹת בְּאַמֶרִיקָה, וּכְמַעַט שֶׁאֵינוֹ מִתְקַשֵּׁר עִם הָאֲנָשִׁים שֶׁמִּסְּבִיבוֹ.

אָמַר הַתַּלְמִיד חָכָם: אִם אַתָּה שׁוֹאֵל לַעֲצָתִי, טוֹס לְאַמֶרִיקָה, וְסַפֵּר לְאָבִיךָ אֶת שֶׁעָבַר עָלֶיךָ.

הַכֹּהֵן נִיסָּה לוֹמַר לוֹ שֶׁנִּית, שֶׁאָבִיו נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁקָּשֶׁה מְאֹד לְתַקְשֵׁר אִתּוֹ, וּבְכָלָל - לְשֶׁם מַה לַעֲשׂוֹת אֶת הַמַּאֲמָץ הַגָּדוֹל הַזֶּה וְלָטוּס לְחוּ"ל כְּדֵי לְסַפֵּר לְאַבָּא הַקָּשִׁישׁ אֶת הַסִּפּוּר. אֲבָל הַתַּלְמִיד חָכָם כְּבָר לֹא שָׁמַע אֶת הַדְּבָרִים, וְהָלַךְ לְדַרְכּוֹ.

הִתְיַשֵּׁב הַכֹּהֵן בְּדַעְתּוֹ, וְחָשַׁב מַה עָבַר עָלָיו בִּימָמָה הָאַחֲרוֹנָה, וְהֶחְלִיט שֶׁאִם מָרָן הָרַב אֶלְיָשִׁיב אָמַר לוֹ לָגֶשֶׁת וּלְהִתְפַּלֵּל בַּכֹּתֶל, וּבְעֵת הַתְּפִלָּה בַּכֹּתֶל נִגַּשׁ אֵלָיו אָדָם שֶׁאֵינֶנּוּ מַכִּירוֹ, וּמִיַּעֵץ לוֹ לָטוּס לְחוּ"ל, אוּלַי בְּכָל זֹאת כְּדַאי לַעֲשׂוֹת אֶת הַמַּאֲמָץ הַזֶּה.

לֹא חָלְפוּ דַּקּוֹת סְפוּרוֹת, וְהַכֹּהֵן הִזְמִין כַּרְטִיס טִיסָה, וְכַעֲבֹר יְמָמָה וָחֲצִי הוּא הָיָה כְּבָר לְיַד אָבִיו, בְּבֵית הָאָבוֹת. הָאַבָּא לֹא דִּבֵּר, אֲבָל עָשָׂה רוֹשֶׁם כְּמִי שֶׁמַּאֲזִין לְדִבְרֵי בְּנוֹ. הַצָּוֹת הָרְפוּאִי שֶׁהָיָה צָמוּד לְקִשִּׁישׁ, אָמַר מֵרֹאשׁ לַבֵּן, שֶׁאַבָּא שֶׁלּוֹ כְּבָר לֹא הוֹצִיא מִפִּיו מִילָה אַחַת בְּמֶשֶׁךְ חֳדָשִׁים אֲרֻכִּים, וְלָכֵן שֶׁלֹּא יְצַפֶּה שֶׁהַזָּקֵן יִפְתַּח עַתָּה אֶת פִּיו.

בְּעֵת שֶׁסִּפֵּר הַבֵּן לְאָבִיו אֶת שֶׁעָבַר עָלָיו, הִרְבָּה הַבֵּן לִבְכּוֹת, וְהִנֵּה קָרָה הֲלֹא יְאֻמַּן. הָאַבָּא פָּתַח אֶת פִּיו, וְאָמַר לַבֵּן, בְּמִלִּים בְּרוּרוֹת, שֶׁהוּא אֵינוֹ הַבֵּן שֶׁלּוֹ, אֶלָּא יֶלֶד מְאֻמָּץ, שֶׁגִּדְּלוֹ לְאַחַר הַשּׁוֹאָה, וּמִמֵּילָא אֵינוֹ כֹּהֵן, וְלָכֵן אֵין לוֹ כָּל בְּעָיָה לְהִנָּשֵׂא מֵחָדָשׁ לִגְרוּשָׁתוֹ...

אִי אֶפְשָׁר לְתָאֵר אֶת צַהֲלַת הַשִּׂמְחָה שֶׁנִּשְׁמְעוּ בְּחַדְרוֹ שֶׁל הַקְּשִׁישׁ בְּבֵית הָאָבוֹת בְּאַמֶרִיקָה. רוֹאִים אָנוּ כַּמָּה צָרִיךְ הָאָדָם לְהִתְעוֹדֵד וּלְהִתְאוֹשֵׁשׁ מֵהַצָּרוֹת הַפּוֹקְדוֹת אוֹתוֹ, וּלְהָשִׂים בְּטָחוֹנוֹ בַּה' יִתְבָּרַךְ שֶׁיּוֹצִיאֵהוּ מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָהּ וּמֵחֲשֵׁכָה לְאוֹר גָּדוֹל.

המתינות גורמת להבין את מידת הדין

הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית מְלַוָּה כָּל יְהוּדִי מֵרֶגַע לֵידָתוֹ וְעַד אַחֲרִית יָמָיו. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַהֵל אֶת עוֹלָמוֹ לְפִי הֶבָנָתוֹ לְטוֹבַת הָאָדָם, וְגַם כְּשֶׁהַדָּבָר נִרְאֶה לוֹ רַע, בְּעֶצֶם הוּא רַק לְטוֹבָה, וְאִם יַמְתִּין בְּסַבְלָנוּת, יִגָּלֶה עַד כַּמָּה הַכֹּל הָיָה בַּסּוֹף אַךְ וְרַק לְטוֹבָתוֹ וּלְהַצָּלָתוֹ, וְעַל יְדֵי כָּךְ יָבִין מַדּוּעַ הָיָה צוֹרֶךְ שֶׁתִּתְפַּגֵּעַ בּוֹ מִדַּת הַדִּין.

לְפָנֵינוּ מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְּסוֹף מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה, שֶׁמִּמְחִישׁ לָנוּ עַד הֵיכָן מַגִּיעִים פְּנֵי הַדְּבָרִים.

לְאַחַר שֶׁאַרְצוֹת הַבְּרִית הֵחֵלּוּ לְהִלָּחֵם נֶגֶד הַנָּאצִים, יִמַּח שְׁמָם, הַנָּאצִים נָסוֹגוּ בְּכָל הַחֲזִיתוֹת, אַךְ לֹא נָתְנוּ לַיְּהוּדִים מְנוּחָה, הֵם לָקְחוּ אוֹתָם לַמַּחֲנֶה "בֶּרְגֶן בֶּלְזֶן" שֶׁבְּגֶרְמַנְיָה, וְהַמַּצָּב בַּמַּחֲנֶה הָיָה קָשֶׁה מִנִּשּׂוֹא. רָעָב צָמָא וּמַחֲלוֹת, הָיוּ רַק חֵלֶק מִן הַצָּרוֹת שֶׁאָפְפוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הַמַּחֲנֶה. הַמַּחֲנֶה הָיָה מְחֻלָּק לַאֲגַפִּים, וּבְאֶחָד מֵהֶם הָיוּ גַּם חַיָּלִים רוּסִים שְׁבוּיִים. בֹּקֶר אֶחָד, הִגִּיעוּ הַנָּאצִים לְאַגַּף זֶה, וְהִכְרִיזוּ: אֲנַחְנוּ יוֹדְעִים כִּי בְּעוֹד כַּמָּה יָמִים יַגִּיעוּ הֵנָּה הָאַנְגְּלִים, וְאָנוּ רוֹצִים שֶׁתִּסַּפְּרוּ לָהֶם כַּמָּה טוֹב הָיָה לָכֶם אֶצְלֵנוּ, לָכֵן הֵבֵאנוּ לָכֶם לַחְמָנִיּוֹת טְרִיּוֹת.

הָרָעָב שֶׁשָּׂרַר בַּמַּחֲנֶה הָיָה נוֹרָא, בִּלְתִּי נִתַּן לְתֵאוּר. אֶחָד הַיְּהוּדִים שֶׁנִּצּוֹל מִשָּׁם מְסַפֵּר, שֶׁבְּמֶשֶׁךְ חֲמֵשׁ שָׁנִים כִּמְעַט וְלֹא אָכַל, וְכָל מַחְשַׁבְתּוֹ הָיְתָה נְתוּנָה רַק לַשְּׁאֵלָה אֵיךְ לְהַשִּׂיג אוֹכֶל.

אִם הָיָה נִשְׁאָל בְּאוֹתוֹ רֶגַע מַה הָיָה מַעֲדִיף: לְהִשְׁתַּחְרֵר אוֹ לַחְמָנִיָּה? הָיָה מְבַקֵּשׁ לַחְמָנִיָּה! הַמּוֹחַ נַעֲשָׂה אָטוּם, וְלֹא הָיָה מְסֻגָּל לַחְשֹׁב עַל שׁוּם דָּבָר מִלְּבַד אוֹכֶל.

הוּא נֶעֱמַד בַּתּוֹר, וּכְשֶׁהִבִּיט לְעֵבֶר סַל הַלַּחְמָנִיּוֹת, רָאָה שֶׁלֹּא נוֹתְרוּ בּוֹ הַרְבֵּה לַחְמָנִיּוֹת. הִתְעוֹרֵר בְּלִבּוֹ הַחֶשְׁשׁ שֶׁמָּא בְּדִיּוּק כְּשֶׁיַּגִּיעַ יִגָּמְרוּ הַלַּחְמָנִיּוֹת. מַחְשָׁבָה זוֹ, גָּרְמָה לוֹ לְדְפִיקוֹת לֵב מוּאָצוֹת, זֶעָה קָרָה נִגְּרָה מִמֶּנּוּ מֵרֹב פַּחַד.

הַתּוֹר מִתְקַדֵּם, שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים לְפָנָיו. הוּא מַבִּיט וְרוֹאֶה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ שָׁבַע לַחְמָנִיּוֹת, מַה שֶּׁאוֹמֵר שֶׁהוּא יִזְכֶּה בַּאַחֲרוֹנָה. וְהִנֵּה מִתְקַדְּמִים לְאַט לְאַט וּבֶאֱמֶת קִבֵּל אֶת הַלַּחְמָנִיָּה הָאַחֲרוֹנָה.

הוּא הָיָה מְאֻשָּׁר, הִנֵּה בְּיָדוֹ הַלַּחְמָנִיָּה. אָמְנָם קְטַנָּה, אֲבָל טְרִיָּה וְרִיחָנִית. בְּאוֹתוֹ רֶגַע הִבְחִין לְפֶתַע שֶׁלְיַד הֶחָיִל הַגֶּרְמָנִי מֻנָּחִים סַלִּים מְלֵאִים בְּלַחְמָנִיּוֹת.

מִיַּד עָלָה בְּדַעְתּוֹ רַעְיוֹן: אִם יֵשׁ כָּל כָּךְ הַרְבֵּה לַחְמָנִיּוֹת, מַדּוּעַ לֹא לָקַחַת עוֹד אַחַת, הֲרֵי הַנָּאצִי וַדַּאי לֹא יְזַהֶה אוֹתוֹ בֵּין כָּל כָּךְ הַרְבֵּה יְהוּדִים. וְאָז כְּשֶׁהַנָּאצִי שָׁאַל מִי הַבָּא בַּתּוֹר, אָמַר הַיְהוּדִי: "אֲנִי", וְקִבֵּל עוֹד לַחְמָנִיָּה. בְּיָדָיו הָיוּ שְׁתֵּי לַחְמָנִיּוֹת טְרִיּוֹת. הוּא הָיָה מְאֻשָּׁר. לְפֶתַע הוּא מַרְגִּישׁ יָד לוֹפֶתֶת אֶת צַוָּארוֹ, וְקוֹל מְאַיֵּם לוֹחֵשׁ בְּאָזְנָיו: "רָאִיתִי אוֹתְךָ יְהוּדִי!" הוּא הִסְתַּכֵּל לְרֹאוֹת מִי הַדּוֹבֵר, וְרָאָה שֶׁזֶּה לֹא הָיָה נָאצִי, אֶלָּא חַיָּל רוּסִי שָׁבוּי. אוֹתוֹ רוּסִי בְּרִיוֹן תָּפַס בּוֹ בְּחָזְקָה וְאָמַר: תֵּן לִי אֶת הַלַּחְמָנִיָּה הַשְּׁנִיָּה!

הַיְהוּדִי עָרְךְ לְעַצְמוֹ חֶשְׁבּוֹן: הוּא הֲרֵי אַסִּיר כְּמוֹנִי, מַה פִּתְאוֹם שֶׁאֵתֶן לוֹ. וְלָכֵן אָמַר לוֹ בְּתֹקֶף שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לָתֶת לוֹ אֶת הַלַּחְמָנִיָּה.

תָּפַס אוֹתוֹ הָרוּסִי עִם עוֹד שְׁנֵי בְּרִיוֹנִים רוּסִים, וְהִכְנִיסוּ אוֹתוֹ לְתוֹךְ הַצְּרִיף, שָׁם חָבְטוּ בּוֹ קָשׁוֹת וּבָעֲטוּ בּוֹ בְּאַכְזָרִיּוּת, כְּמַעַט הוֹצִיאוּ אֶת נִשְׁמָתוֹ. וּכְשֶׁהָיוּ בְּטוּחִים שֶׁנָּפַח אֶת נִשְׁמָתוֹ, נָטְלוּ מִמֶּנּוּ אֶת הַלַּחְמָנִיּוֹת וְהָלְכוּ.

הַיְהוּדִי הִרְגִּישׁ אֶת צִלּוֹ שֶׁל מַלְאָךְ הַמָּוֶת פּוֹרֵשׂ עָלָיו אֶת כְּנָפָיו. נָשָׂא עֵינָיו לַמָּרוֹם וְקָרָא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, דַּוְקָא עַכְשָׁו לָמוּת, רֶגַע לִפְנֵי הַשִּׁחְרוּר?! אִם רָצִיתָ לָקַחַת לִי אֶת נִשְׁמָתִי, בְּמֶשֶׁךְ הַחֲמֵשׁ הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה שֶׁהָיִיתִי כָּאן, הָיוּ לְךָ מֵאוֹת הִזְדַּמְּנוּיוֹת לַעֲשׂוֹת זֹאת. וְכָךְ כְּשֶׁהוּא מַלֵּא טְעָנוֹת כְּלַפֵּי מַעְלָה, אִבֵּד אֶת הַכָּרָתוֹ.

כְּשֶׁהִתְעוֹרֵר מֵעֶלְפוֹנוֹ, רָאָה שֶׁמֶשׁ זוֹרַחַת. הוּא לֹא הֵבִין אֵיךְ זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת. חֲמֵשׁ שָׁנִים הוּא לֹא רָאָה שֶׁמֶשׁ זוֹרַחַת כְּשֶׁהוּא קָם, שֶׁהֲרֵי הַנָּאצִים הָיוּ מְעִירִים אֶת כֻּלָּם בְּאַרְבַּע לִפְנוֹת בֹּקֶר לְמִסְדָּר. וּמִי שֶׁלֹּא קָם, לֹא זָכָה לָקוּם יוֹתֵר... אֲז אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁהוּא יָשַׁן, וְהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת? לְאַט לְאַט חָדְרָה לְמֹחוֹ הַהַכָּרָה: הַנָּאצִים כְּבָר אֵינָם נִמְצָאִים כָּאן, הֵם בָּרְחוּ, הִשְׁתַּחְרַרְנוּ. אֲבָל לָמָּה כָּזֶה שֶׁקֶט מִסָּבִיב? הִבִּיט סְבִיבוֹ וְרָאָה שֶׁכֻּלָּם מֵתִים. הַלַּחְמָנִיּוֹת הָיוּ מָרְעִלוֹת!!!

אֲבָל עָלָיו נִגְזַר לִחְיוֹת, וְלָכֵן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דֹּאֵג שֶׁיְּקַחוּ מִמֶּנּוּ אֶת הַלַּחְמָנִיּוֹת, אָמְנָם הוּא סֵרֵב לָתֶת אוֹתָם, אָז לָכֵן הוּא קִבֵּל מַכּוֹת, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהַמְשִׁיךְ לִחְיוֹת...

הכל לטובה

לְפָנֵינוּ מַעֲשֶׂה נוֹסַף הַקָּשׁוּר לַנּוֹשֵׂא הַקּוֹדֵם, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְמַד עַד כַּמָּה צְרִיכִים לְהוֹדוֹת לַה' יִתְבָּרַךְ עַל הַטּוֹבוֹת וְגַם עַל הַמַּכּוֹת שֶׁמְּקַבֵּל הָאָדָם, וּכְבָר אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ בִּתְהִלִּים: "יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי", כְּלוֹמַר, שֶׁהַיִּסּוּרִים בָּאוּ לְאָדָם בִּמְקוֹם הַמָּוֶת, וְלָכֵן צָרִיךְ לְקַבְּלָם בְּאַהֲבָה, מִפְּנֵי שֶׁלּוּלֵא הַיִּסּוּרִים, לֹא הָיָה אוֹתוֹ אָדָם בֵּין הַחַיִּים חָלִילָה.

בְּסֵפֶר "וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם", הֵבִיא מַעֲשֶׂה בְּנַפּוֹלְיוֹן קֵיסָר צָרְפַת, שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וְכוֹבֵשׁ אֲרָצוֹת. וְהִנֵּה בְּשָׁעָה שֶׁנִּלְחָם נֶגֶד רוּסְיָה, הִגִּיעַ לָעִיר אַחַת שֶׁהָיְתָה מְבֻצֶּרֶת מְאֹד, וּבְשׁוּם אוֹפֶן לֹא עָלְתָה בְּיָדוֹ לְהַבְקִיעַ אֶת חוֹמוֹת הָעִיר. לָכֵן מָצָא לְנָכוֹן לִבְנוֹת מָצוֹר סָבִיב לָהּ, וּלְהַקִּיף אֶת הָעִיר בְּחֵילוֹתָיו, וְכָךְ גָּרַם שֶׁאֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא לְתוֹכָהּ, עַד שֶׁתִּפֹּל הָעִיר לְיָדָיו וְתִכָּנַע.

עָבַר זְמַן מַה וְלֹא נִרְאוּ שׁוּם סִימָנֵי כְּנִיעָה, [כַּנִּרְאֶה שֶׁהָיָה מִלַּאי גָּדוֹל שֶׁל מָזוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר]. הִתְחִילוּ הַיְּאוּשׁ וְהָעַצְבוּת לְכַרְסֵם בְּלֵב צְבָאוֹת נַפּוֹלְיוֹן, מִכֵּיוָן שֶׁהָיָה עֲלֵיהֶם לְהִמָּצֵא זְמַן מְמֻשָּׁךְ בְּתְנָאֵי שְׂדֵה קָשִׁים בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁכַּמָּה מֵהַקְּצִינִים הֵעִיזוּ לָגֶשֶׁת אֶל נַפּוֹלְיוֹן בְּהַצָּעָה שֶׁיְּנַטֵּשׁ אֶת הַמָּצוֹר, וְיָשׁוּבוּ לְבֵיתָם.

בְּרֹאשׁ נַפּוֹלְיוֹן אֶת הַיְּאוּשׁ, הֶעֱלָה הַצָּעָה נוֹעֶזֶת, שֶׁהוּא בְּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ יָחַד עִם רֹאשׁ הַקְּצִינִים, יִתְחַפְּשׂוּ בְּלִבּוּשׁ כַּפְּרִיִּים כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכִּירֵם אִישׁ, וְיִחְדְּרוּ אֶל תּוֹךְ הָעִיר לְרַגֵּל אוֹתָהּ, וְלָדַעַת מִקָּרוֹב אֶת הַמַּצָּב הַשּׁוֹרֵר, שָׁם וְהָיָה אִם מַצָּבָם בֶּכִי רַע, יַמְשִׁיכוּ בְּעַקְשָׁנוּת לָצוּר עַל הָעִיר, עַד שֶׁיִּכְבְּשׁוּהָ. וְאִם עֲדַיִן יֵשׁ לָהֶם מָזוֹן רַב, בְּלֵית בְּרֵירָה יִסּוֹגוּ מִכָּאן וְיָשׁוּבוּ לְבֵיתָם.

הַהַצָּעָה נִתְקַבְּלָה, וְנַפּוֹלְיוֹן וּמְפַקְּדוֹ הִתְחַפְּשׂוּ, וְנִכְנְסוּ בַּלַּיְלָה בְּסֵתֶר אֶל תּוֹךְ הָעִיר. הֵם הִתְחִילוּ לְהִסְתּוֹבֵב בִּמְקוֹמוֹת הַתֹּרְפָּה, עַד שֶׁהִגִּיעוּ אֶל בֵּית הַמַּרְזֵחַ.

בְּבֵית הַמַּרְזֵחַ הָיוּ נִמְצָאִים בְּאוֹתָהּ הַשָּׁעָה אַנְשֵׁי הַצָּבָא הָרוּסִים שׁוֹתִים לְשָׂכְרָה, כְּדֵי לְהַשְׁכִּיחַ אֶת הָרָעָב הַמֵּצִיק לָהֶם. נַפּוֹלְיוֹן וְהַקְּצִין עָקְבוּ אַחַר שִׂיחוֹת הַחַיָּלִים וּקְצִינֵיהֶם, וְנוֹכְחוּ לִשְׁמוֹעַ שֶׁהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ, וְלֹא תִשָּׁאֵר לָהֶם בְּרֵירָה אֶלָּא לְהִכָּנַע בִּפְנֵי צְבָאוֹ שֶׁל נַפּוֹלְיוֹן.

דְּבָרִים אֵלּוּ שִׂמְחוּ אֶת נַפּוֹלְיוֹן, וְהוּא כְּבָר הִתְכּוֹנֵן לַעֲזֹב אֶת הַמָּקוֹם וְלַחֲזֹר לִבְסִיסָם. אַךְ לְפֶתַע הִסְתַּכֵּל בִּפְנֵיהֶם חַיָּל רוּסִי, אֲשֶׁר פַּעַם בִּקֵּר בְּצָרְפַת, וְרָאָה אֶת נַפּוֹלְיוֹן. הוּא פָּנָה לַחֲבֵרָיו וְאָמַר: הַבִּיטוּ בְּכַפְרִי הַיּוֹשֵׁב כָּאן, אֲנִי מוּכָן לְהַשְׁבִּיעַ שֶׁזֶּה נַפּוֹלְיוֹן וְלֹא אַחֵר.

דְּבָרִים אֵלּוּ זִעְזְעוּ אֶת לִבָּם שֶׁל נַפּוֹלְיוֹן וְהַקְּצִין, אַךְ לְמַזָּלָם דִּבְרֵי הַחַיָּל לֹא נִכְנְסוּ בְּאָזְנֵי חֲבֵרָיו, וְהַקְּצִין הַמְמֻנֶּה עֲלֵיהֶם נָעַר בּוֹ וְאָמַר לוֹ: חָדַל לְךָ מִדִּבְרֵי שְׁטוּת אֵלּוּ, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁנַּפּוֹלְיוֹן בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ יַגִּיעַ לְכָאן וְעוֹד בְּצוּרָה רַשְׁלָנִית כָּזֹאת?!

הַקְּצִין שֶׁנִּלְוָה לְנַפּוֹלְיוֹן, בִּרְצוֹתוֹ לְטַשְׁטֵשׁ אֶת זְהוּתָם וּלְהַסִּיר מֵהֶם כָּל מְשִׂיכַת עַיִן, מָה עָשָׂה? פָּקַד עַל נַפּוֹלְיוֹן לְהַגִּישׁ לוֹ כּוֹס שֵׂכָר מֵהַמּוֹזֵג. נַפּוֹלְיוֹן תָּפַשׂ אֶת כַּוָּנָתוֹ, וְהִזְדָּרֵז לָקוּם וּלְהָבִיא אֶת מְבֻקָּשׁוֹ.

עֵינֵי הַחַיָּלִים הָיוּ נְעוּצוֹת בְּנַפּוֹלְיוֹן. וְהִנֵּה כְּשֶׁבָּא נַפּוֹלְיוֹן עִם הַכּוֹס בְּיָדוֹ, עָשָׂה תְּנוּעָה רַשְׁלָנִית בְּכַוָּנָה, וְהִפִּיל אֶת הַכּוֹס מִיָּדוֹ. הַקָּצִין הִתְנַפֵּל עַל נַפּוֹלְיוֹן וְנָתַן לוֹ סְטִירָה בְּתוֹסֶפֶת בְּעִיטָה, וְגִלְגְּלוֹ אָרְצָה. כְּשֶׁקָּם, זָכָה מִמֶּנּוּ לְעוֹד סְטִירָה מִצַּלְצֶלֶת, וּמֵהֵר לָנוּס הַחוּצָה.
הַמְסֻבִּים שָׁם פָּרְצוּ בִּצְחוֹק עַל הַמַּחֲזֶה, וְלָעֲגוּ לַחֲבֵרָם עַל חֲלוֹמוֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו, שֶׁהֲרֵי אִם הָיָה זֶה נַפּוֹלְיוֹן, מִי הָיָה מֵעֵז לֶהָרִים יָד וְרֶגֶל עָלָיו וּלְהַכּוֹתוֹ וּלְבַזּוֹתוֹ.
נַפּוֹלְיוֹן וְהַקָּצִין עָזְבוּ מִיָּד אֶת הָעִיר וְחָזְרוּ לְמַחֲנֵיהֶם. לְאַחַר שֶׁהִגִּיעוּ לַמַּחֲנֶה, נָפַל הַמְפַקֵּד לְרַגְלֵי נַפּוֹלְיוֹן הַקֵּיסָר, וּבִקֵּשׁ שֶׁיְּסַלַּח לוֹ עַל פִּשְׁעוֹ בְּמַה שֶׁהִרְהִיב עוֹז לְהַכּוֹת וּלְהַשְׁפִּיל אוֹתוֹ. הוּא הִתְנַצֵּל וְאָמַר כִּי עָשָׂה כֵּן לְהַצִּיל אֶת הַקֵּיסָר בָּזֶה שֶׁטָּשְׁטַשׁ כָּל סִימָן מִזֶּהוּתוֹ.
נַפּוֹלְיוֹן חִבְּקוֹ וְנִשְּׁקוֹ וְאָמַר לוֹ: אִלְמָלֵא יְכֹלְתִּי לָתֵת לְךָ מַכּוֹת וּלְהַעֲנִיק לְךָ בְּזִיּוֹנוֹת וּבָזֶה לְהַעֲלוֹתְךָ לְכֶס הַמְּלוּכָה, הֲרֵי כְּךָ הָיָה עָלַי לַעֲשׂוֹת. אַךְ הֱיוֹת וְאֵין הַדָּבָר בְּאֶפְשָׁרוּתִי, לָכֵן הַכָּרַת תּוֹדָתִי תִּהְיֶה בָּזֶה, שֶׁתַּחַת הַמַּכּוֹת וְהַחֶרְפָּה שֶׁהֶעֱנַקְתָּ לִי וְהִצַּלְתָּ חַיַּי, אֲנִי אַעֲלֶךָ בְּדַרְגָּה הַגְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, וְאֶתֵּן לְךָ מַתָּנוֹת רַבּוֹת וִיקָרוֹת.
כַּעֲבוֹר יָמִים אֲחָדִים הֻבְקְעָה הָעִיר, וְנַפּוֹלְיוֹן וְחֵילוֹ נִכְנְסוּ לְתוֹכָהּ בִּתְרוּעוֹת מִלְחָמָה וּכְבָשׁוּהָ.
מוּסַר הַהַשְׂכֵּל שֶׁיֵּשׁ לִלְמֹד וּלְהָפִיק מִמַּעֲשֶׂה זֶה הוּא, שֶׁלִּפְעָמִים הָאָדָם עוֹמֵד לְפִי רֹעַ מַעֲשָׂיו בִּפְנֵי גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת מִשָּׁמַיִם, וּבִתְמוּרָה לְכָךְ מְקֻבָּל יְסוּרִין וֶחָלְאִים הַבָּאִים בְּתוֹר אִתּוֹתִים שֶׁיִּפְקַח הָאָדָם אֶת עֵינָיו, וְיִצְעַד בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.
וְהָיָה אִם הָאָדָם תּוֹפֵס וּמֵבִין אֶת מַטָּרַת הַיְסוּרִים, וּמֵטִיב אֶת מַעֲשָׂיו, כְּפִי שֶׁהֵבִין נַפּוֹלְיוֹן שֶׁהַמַּכּוֹת שֶׁסָּפַג הָיוּ אַךְ רַק לְטוֹבָתוֹ וּלְהַצָּלָתוֹ, אֲזַי אַשְׁרָיו וְאַשְׁרֵי חֶלְקוֹ.
אוּלָם אוֹ וַאֲבוֹי הָיָה לְנַפּוֹלְיוֹן אִילּוּ הָיָה קָם וְנוֹעֵר בַּמְפַקֵּד שֶׁלּוֹ, וּמוֹחֶה בּוֹ עַל כָּךְ שֶׁהִכָּה בּוֹ, שֶׁהֲרֵי אִם הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן, בְּוַדַּאי לֹא הָיָה יוֹצֵא מִשָּׁם חַי.
כְּךָ הַדָּבָר גַּם כַּאֲשֶׁר הַיְסוּרִים בָּאִים עַל הָאָדָם, יֵשׁ לוֹ לְקַבְּלָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְלִשְׁמוֹחַ בָּהֶם, עַל שֶׁבָּאוּ לוֹ כְּעֶזֶר וְסִיּוּעַ כְּדֵי שֶׁיִּתְקֵן אֶת מַעֲשָׂיו, וּבָזֶה יַצִּיל אֶת חַיָּיו גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְגַם בָּעוֹלָם הַבָּא.

כשמקבלים מכה צריך להתבונן למה היא באה

סִפֵּר הָרַב הַצַּדִּיק שִׁמְשׁוֹן פִּינְקוּס זַצַ"ל, עַל אָדָם אֶחָד, שֶׁלֹּא עָלֵינוּ נִפְטְרָה בִּתּוֹ הַקְּטַנָּה. וּמְאַחַר שֶׁהָיָה לוֹ כַּמָּה שְׁאֵלוֹת, הוּא פָּנָה לַגָּאוֹן רַבִּי שְׁלֹמֹה זַלְמָן אוּיֶעֱרְבַּךְ זַצַ"ל.
רַבִּי שְׁלֹמֹה תָּפַס אֶת יָדוֹ שֶׁל הָאָב וְאָמַר לוֹ: אַתָּה מַרְגִּישׁ אֶת הַיָּד שֶׁלִּי? "כֵּן", עָנָה הָאָב. שָׁאַל הָרַב: וְהֲרֵי אַתָּה לוֹבֵשׁ שָׁעוֹן, וּמַדּוּעַ אֵינְךָ מַרְגִּישׁ אֶת הַשָּׁעוֹן? אֶלָּא, לְשָׁעוֹן הִתְרַגַּלְתָּ, אֲבָל אֲנִי תְּפַסְתִּי אוֹתְךָ בְּהַפְתָּעָה, לָכֵן אַתָּה מַרְגִּישׁ אוֹתִי.

אָמַר לוֹ הָרַב: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תָּפַס אוֹתְךָ, הוּא רוֹצֶה שֶׁתַּרְגִּישׁ אוֹתוֹ, מַה שֶׁקָּרָה לְךָ נוֹעָד כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁכַּח שֶׁיֵּשׁ בּוֹרֵא לָעוֹלָם, כִּי כָּל אָסוֹן הוּא מַמָּשׁ בַּת קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָיְכוֹל אוֹמֵר לָנוּ: "דָּבָר רִאשׁוֹן תֵּדְעוּ שֶׁאֲנִי כָּאן, תֵּדְעוּ שֶׁיֵּשׁ בּוֹרֵא לָעוֹלָם"!

וּמְסַפְּרִים כִּי בִּרְגָעִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁל 'פֶּסְיָה' בִּתּוֹ שֶׁל הַחִידּוּשֵׁי הָרִי"מ וַאֲשֶׁר הָיְתָה אַחַת מֵעֶשֶׂרֶת יְלָדָיו שֶׁנִּפְטְרוּ עַל פָּנָיו רַח"ל, יָשַׁב אָבִיהָ סָמוּךְ לְחַדְרָהּ שָׁקוּעַ בְּמַחְשְׁבוֹתָיו. לְפֶתַע פָּנָה לְעוֹמְדִים מִסְּבִיבוֹ וְאָמַר: "**כְּשֶׁמְּקַבְּלִים סְטִירַת לֶחִי מִן הַשָּׁמַיִם, צְרִיכִים לְהִתְבּוֹנֵן וְלִלְמֹד לָדַעַת מַדּוּעַ מְקַבְּלִים זֹאת**"!

האתותים עוזרים למי שיש לו שכל

סִפֵּר הַצַּדִּיק רַבִּי אֵלִיָּהוּ לָאפְיָאן זַצ"ל עַל עַצְמוֹ, שֶׁכְּשֶׁהָיָה יֶלֶד קָטָן, הָיָה שׁוֹבֵב, וּפַעַם אַחַת נִכְנַס לְתוֹךְ הַבַּיִת כְּשֶׁהוּא מְשַׂחֵק בְּכַדּוּר, וּבְלִי כַּוָּנָה פָּגַע בִּכְלִי זְכוּכִית שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל הַשֻּׁלְחָן, וְהִפִּילוֹ עַל הָאָרֶץ וּשְׁבָרוֹ.

נִכְנְסָה אִמּוֹ לַחֶדֶר כְּשֶׁהִיא מְבֹהֶלֶת מִקּוֹל הַנֶּפֶץ, וּכְשֶׁרָאֲתָה מַה גָּרַם בְּנָהּ, הֵחֵלָה לְהַמְטִיר עָלָיו צְעָקוֹת וּנְזִיפוֹת. קִבֵּל הַיֶּלֶד אֶת נְזִיפַת אִמּוֹ, וְהִצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין.

וְהִנֵּה בְּאוֹתָהּ הַעֵת, נִכְנַס תַּרְנְגוֹל מֵהֶחָצֵר לַבַּיִת, וְעָף עַל עֶרְמַת כּוֹסוֹת שֶׁנִּשְׁטְפוּ לֹא מִכְּבָר, וּכְתוֹצָאָה מִכָּךְ, נָפְלוּ אוֹתָם הַכּוֹסוֹת וְנִשְׁבְּרוּ. שׁוּב הָאֵם הַמְּבֹהֶלֶת נִכְנְסָה בַּחֲרָדָה וּבְכַעַס לְתוֹךְ הַחֶדֶר, אַךְ הַפַּעַם גִּלְתָה שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא מַעֲלָלָיו שֶׁל אוֹתוֹ תַּרְנְגוֹל בִּלְבַד, וְנֶאֶנְחָה קְשׁוֹת וְקָרְאָה "אוֹי וַאֲבוֹי".

הַיֶּלֶד שֶׁצָּפָה אֶת כָּל הַמַּחֲזֶה וְאֶת תְּגוּבַת אִמּוֹ, נִפְנַע מִכָּךְ מְאֹד, וְהֵחֵל לִבְכּוֹת. כְּשֶׁרָאֲתָה זֹאת אִמּוֹ, נִגְּשָׁה אֵלָיו וְלִטְּפָה אוֹתוֹ וְשָׁאֲלָה: מַדּוּעַ אַתָּה כֹּה עָצוּב?

הֵשִׁיב הַיֶּלֶד וַעֲנָה לָהּ בְּקוֹל בְּכִיָּה: יוֹדֵעַ הָיִיתִי עַד כֹּה שֶׁאַתְּ אוֹהֶבֶת אוֹתִי כְּמוֹ כָּל אִמָּא אוֹהֶבֶת. אֶלָּא שֶׁהַיּוֹם הִתְאַכְזַבְתִּי קָשׁוֹת מִמֵּךְ, וְגִלִּיתִי שֶׁאֵינֵךְ אוֹהֶבֶת אוֹתִי, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁשָּׁבַרְתִּי אֲנִי רַק כּוֹס אַחַת בִּלְבַד, הִתְיַחַסְתְּ אֵלַי קָשׁוֹת וּפָגַעְתְּ בִּי.

וּכְשֶׁהַתַּרְנְגוֹל שֶׁאֵינוֹ בְּנֵךְ שָׁבַר עֶרְמַת כּוֹסוֹת, בָּטוּחַ הָיִיתִי שֶׁתִּתְמְרְטִי אֶת נוֹצוֹתָיו, וְהִנֵּה הִסְתַּפַּקְתְּ דַּוְקָא בַּאֲנָחָה בִּלְבַד, אִם כֵּן הֲרֵי שֶׁאֲנִי גָּרוּעַ בְּעֵינַיִךְ אַף מֵהַתַּרְנְגוֹל!

אָמְרָה הָאֵם לִבְנָהּ: בְּנִי, הֲרֵי אַתָּה יֶלֶד פִּקֵּחַ, וְדַוְקָא בְּשֶׁל כָּךְ שָׁאַתָּה מְסֻגָּל לְהָבִין, לָכֵן כָּעַסְתִּי עָלֶיךָ מַדּוּעַ אֵינְךָ מִתְנַהֵג כַּהֲבָנָתְךָ, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי דּוֹרֶשֶׁת מִבְּנֵי מַחֲמַדֵּי הִתְנַהֲגוּת הַהוֹלֶמֶת אוֹתוֹ, וְכָל הַכַּעַס וְהַצְּעָקוֹת נוֹבְעִים אַךְ וְרַק מִתּוֹךְ אַהֲבָה בִּלְבַד כְּדֵי שֶׁתִּשְׁתַּפֵּר אֶת מַעֲשֶׂיךָ.

אַךְ מַה לִּי לְצַעֵר וּלְהַכּוֹת בְּכַעַס אֶת הַתַּרְנְגוֹל, וְכִי הַדָּבָר יוֹעִיל? וַהֲרֵי אֵין לוֹ שֵׂכֶל וְאֵינוֹ מְסֻגָּל לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל וּלְהִתְבּוֹנֵן מַה הַמַּטָּרָה שֶׁבַּמַּכּוֹת, וְלָכֵן לֹא הִכֵּיתִי אוֹתוֹ.

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִכָּאן לַמַּדְתִּי מוּסַר הַשְׂכֵּל, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן מַכּוֹת וְיִסּוּרִים לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׂכֶל בְּרֹאשׁוֹ, וְיָכוֹל לְהָבִין מַה מַּטָּרַת הַיִּסּוּרִים שֶׁבָּאוּ עָלָיו, וְאוֹתָם יִסּוּרִים נוֹעָדוּ כְּדֵי לְלַמֵּד אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יַחְזֹר עַל טָעוּתוֹ פַּעַם נוֹסֶפֶת, וְלָכֵן מוּטָל עַל הָאָדָם לִהְיוֹת מָתוּן וְסַבְלָן כְּשֶׁפּוֹגְעַת בּוֹ מִדַּת הַדִּין, וְכָךְ יוּכַל לְהָבִין מַה רוֹצֶה מִמֶּנּוּ ה' יִתְבָּרַךְ.

לא כל מה שאנו רוצים זה טוב

לִפְעָמִים אָדָם חוֹשֵׁב, שֶׁבִּגְלַל שֶׁה' יִתְבָּרַךְ לֹא נוֹתֵן לוֹ אֶת כָּל מַה שֶּׁהוּא מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ, הֲרֵי זֶה סִימָן שֶׁאֵינוֹ אָהוּב בְּעֵינֵי ה', וּבִגְלַל זֶה נוֹפֵל לְיֵאוּשׁ וְעַצְבוּת, וְחוֹשֵׁב שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם.

אֲבָל צָרִיךְ לָדַעַת שֶׁלֹּא כָּל מַה שֶּׁנִּרְאֶה לָנוּ שֶׁהוּא טוֹב עֲבוּרֵנוּ, הוּא אָכֵן טוֹב לָנוּ.

וְהַדְּבָרִים יִתְבָּאֲרוּ בְּמָשָׁל שֶׁהוּבָא בְּסֵפֶר "וּמְתוֹק הָאוֹר": מְסַפֵּר עַל יֶלֶד קָטָן וְחַנָּנִי, עִם לְחָיַיִם וְרֻדּוֹת, וּפָאוֹת יָפוֹת, שֶׁעָלָה לָאוֹטוֹבּוּס. פָּנָה אֵלָיו הַנֶּהָג בְּחִיּוּךְ וְשָׁאַל אוֹתוֹ: חָמוּד, אֵיךְ קוֹרְאִים לְךָ? הֵשִׁיב הַיֶּלֶד: קוֹרְאִים לִי יוֹסִי.

וְהֵיכָן אַתָּה לוֹמֵד? הֵשִׁיב הַיֶּלֶד: "בַּחֵיידֶר". וּמַה אַתָּה רוֹצֶה שֶׁאֶעֱשֶׂה לְמַעַנְךָ? אָמַר הַיֶּלֶד: נָהָג, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ תַּעֲשֶׂה תְּאוּנָה...

שָׁאַל הַנֶּהָג: מָה לַעֲשׂוֹת?! אָמַר הַיֶּלֶד: "תְּאוּנַת דְּרָכִים"... מָה פִּתְאוֹם לַעֲשׂוֹת תְּאוּנָה?

אָמַר הַיֶּלֶד: לֹא יוֹדֵעַ, אֲנִי כָּל הַזְּמַן שׁוֹמֵעַ עַל תְּאוּנוֹת דְּרָכִים, וְרָצִיתִי פַּעַם אַחַת לִרְאוֹת אֵיךְ זֶה נִרְאֶה. אָז אָנָא מִמְּךָ, עֲשֵׂה תְּאוּנַת דְּרָכִים...

אוֹמֵר לוֹ הַנֶּהָג: בְּשׁוּם פָּנִים וְאֹפֶן לֹא אֶעֱשֶׂה תְּאוּנָה! הִתְחִיל הַיֶּלֶד לִבְכּוֹת. דְּמָעוֹת זָלְגוּ עַל לְחָיָיו, וּמַמָּשׁ כְּבָר רָאוּ שְׁלוּלִית עַל הָרִצְפָּה, אֲבָל הַנֶּהָג בְּשׁוּם אֹפֶן אֵינוֹ מוּכָן לְמַלֹּאוֹת אֶת הַבַּקָּשָׁה הַמּוּזָרָה...

בַּסִּפּוּר הַזֶּה, כָּל אֶחָד מֵבִין שֶׁהַנֶּהָג צוֹדֵק וְלֹא הַיֶּלֶד. אֲבָל עָלֵינוּ לָדַעַת כִּי לִפְעָמִים גַּם אָנוּ מְבַקְּשִׁים מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּבָרִים שֶׁהֵם בִּבְחִינַת 'תְּאוּנָה' עֲבוּרֵנוּ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא יוֹדֵעַ זֹאת, בְּרֹב רַחֲמָיו לֹא נַעֲנֶה לְבַקָּשׁוֹתֵינוּ.

רַק שֶׁאֲנַחְנוּ לֹא מְבִינִים זֹאת, וּבוֹכִים... אֲבָל הָאֱמֶת הִיא שֶׁהַכֹּל אַךְ וְרַק לְטוֹבָה!

ועשו סיג לתורה

אוֹמֵר רַבֵּנוּ יְחֶזְקֵאל לְוִינְשְׁטַיין זַצַ"ל, שֶׁמַּחוֹבָתֵנוּ לַעֲשׂוֹת גְּדָרִים וּסְיָגִים כְּדֵי שֶׁלֹּא נִכָּשֵׁל בְּחֵטְא. רַק לְאָחַר עֲשִׂיַּת הַסְּיָגִים, יֵשׁ לָאָדָם תִּקְוָה שֶׁיּוּכַל לִבְטֹחַ שֶׁלֹּא יִפּוֹל בְּיָדֵי הַיֵּצֶר הָרַע, וּמְבַלְעֲדֵי הַגְּדָרִים, קָשֶׁה מְאֹד לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהִכָּשֵׁל בַּעֲבֵרָה.

אַל יַחְשֹׁב הָאָדָם כִּי בְּקַלּוּת יוּכַל לִבְרֹחַ מֵהַחֵטְא, כִּי הַיֵּצֶר הָרַע שׁוֹלֵחַ אֶת חִצָּיו מִמֶּרְחָק, בְּעֵת שֶׁאֵין הָאָדָם מַרְגִּישׁ כְּלָל שֶׁעוֹמֵד הוּא קָרוֹב לַעֲבֵרָה. עַל כֵּן, רַק כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה גְּדָרִים וּסְיָגִים, וְיַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ אַף מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָם קְרוֹבִים מַמָּשׁ לַחֵטְא, יוּכַל לְהַחֲלִיץ מִתַּחְבּוּלוֹת הַיֵּצֶר.

הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוּדָה צָדְקָה זַצַ"ל, הָיָה מְדַבֵּר עִם תַּלְמִידָיו בְּעִנְיְנֵי זְהִירוּת, שֶׁחַיָּבִים לְהִזָּהֵר וּלְהִתְרַחֵק מִפְּנֵי מִכְשׁוֹל שֶׁל עֲבֵרָה, עַד הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי שֶׁל הַגְּבוּל.

וְאָמַר עַל כָּךְ מָשָׁל לַ"חֵפֶץ חַשּׁוּד" שֶׁהִתְגַּלָּה פִּתְאוֹם בָּרְחוֹב, וְחוֹשְׁשִׁים אוּלַי זוֹ פְּצָצָה הָעֲלוּלָה לִגְרֹם הֶרֶס וְאָבְדָן נְפָשׁוֹת. בָּאִים אַנְשֵׁי הַמִּשְׁטָרָה, וּמַצִּיבִים גָּדֵר בִּפְנֵי הָעוֹבְרִים וְשָׁבִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהִתְקָרֵב לַמָּקוֹם בִּגְלַל הַסַּכָּנָה.

הֵיכָן מַצִּיבִים אֶת הַמַּחְסוֹם? הֲוֵה אוֹמֵר, בְּמֶרְחַק שֶׁל עֲשָׂרוֹת מֶטְרִים מִן הַחֵפֶץ, וְלֹא בְּקִרְבָתוֹ מַמָּשׁ, כְּדֵי שֶׁאֲפִילּוּ אִם יַעֲבוֹר מִישֶׁהוּ מִן הַגָּדֵר, עֲדַיִן לֹא יִתְחַכֵּךְ בַּ"פְּצָצָה" וַיִּפְגַּע חָלִילָה.

הַנִּמְשָׁל, אוֹמֵר הָרַב: מוֹצְאִים אָנוּ שֶׁחָכְמֵינוּ ז"ל הִתְקִינוּ סְיָגִים וּגְדֵרוֹת כְּדֵי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֲבֵרָה. לְדֻגְמָא; חָשְׁשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ אוּלַי אָדָם יְאַחֵר לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע כָּל הַלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, עָמְדוּ וְקָבְעוּ אֶת סוֹף הַזְּמַן בַּחֲצוֹת, מִתּוֹךְ כַּוָּנָה מְיֻחֶדֶת; שֶׁאֲפִילּוּ אִם יַעֲבוֹר אֶת חֲצוֹת בְּלֹא קְרִיאַת שְׁמַע, עֲדַיִן יֵשׁ שְׁהוּת לְפָנָיו לִקְרֹא בְּדִיעֲבַד אַחֲרֵי חֲצוֹת - וַעֲדַיִן לַיְלָה הוּא.

וּכְמוֹ כֵּן הִזְהִירוּ אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא לְהַטּוֹתוֹ וּלְתַקְּנוֹ וְיַעֲבֹר עַל חִלּוּל שַׁבָּת. וְכָךְ רָאוּי לוֹ לָאָדָם לִגְדֹּר אֶת עַצְמוֹ בִּסְיָגִים בְּכָל עִנְיָנָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא אַף פַּעַם לִידֵי עֲבֵרָה.

מְסֻפָּר כִּי פַּעַם הִגִּיעַ לַעֲיָרָה קְטַנָּה רוֹכֵל, שֶׁבְּאֲמִתָּחְתּוֹ הָיוּ סְפָרֵי קוֹדֶשׁ רַבִּים. נִגַּשׁ אֵלָיו אָדָם מִתּוֹשָׁבֵי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר "זָכָה" לְתֹאַר שֶׁל 'בּוּר וְעַם הָאָרֶץ', וּבִקֵּשׁ לִקְנוֹת סִדּוּר.

חִטֵּט הָאִישׁ בְּאַמְתַּחְתּוֹ שֶׁל הָרוֹכֵל, וּלְמֹרְבִּית הַפֶּלֶא בָּחַר לְבַסּוֹף דַּוְקָא בְּסִדּוּרוֹ שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב מֵעֶמְדִין, סִדּוּר הַמֻּכִּיל פֵּרוּשִׁים נִרְחָבִים וּבְנוֹסָף לָכָךְ יֶשְׁנָה הַקְדָּמָה אֲרוּכָה בִּתְחִלַּת הַסִּדּוּר וּבְסוֹף הַסִּדּוּר.

תָּמַהּ כּוֹלָם לְפֹשֶׁר מַעֲשָׂיו וּשְׁאָלוּהוּ: אַתָּה שֶׁאֵינְךָ מֵבִין אֲפִילּוּ תֵּג אֶחָד מִכָּל אוֹתָם פֵּרוּשִׁים עֲמוּקִים, לְשֵׁם מַה אַתָּה זָקוּק לְסִדּוּר כֹּה גָּדוֹל וְיָקָר, מַדּוּעַ לֹא תִקְנֶה אֶת הַסִּדּוּר הַפָּשׁוּט וְהַזּוֹל בְּיוֹתֵר?

הִסְבִּיר הָאִישׁ: אָכֵן בּוּר וְעַם הָאָרֶץ אֲנִי, אוּלָם בָּנַי לְדַאֲבוֹנִי גְּרוּעִים מִמֶּנִּי בְּהַרְבֵּה, שֶׁהֲרֵי לִי לְכָל הַפָּחוּת יֵשׁ יַחַס שֶׁל כָּבוֹד כְּלַפֵּי הַסִּדּוּר. לְעֻמַּת זֹאת, בָּנַי כְּלָל לֹא מְבִינִים מַהוּ סִדּוּר, וְהֵם מְזַלְזְלִים בְּסִדּוּר, וְכוֹתְבִים בּוֹ, וְקוֹרְעִים אוֹתוֹ.

וְלָכֵן הֶחְלַטְתִּי שֶׁטּוֹב אֶעֱשֶׂה אִם אֶקְנֶה סִדּוּר שֶׁדְּפָיו הָרִאשׁוֹנִים הֵם הַקְדָּמָה וּבְשׁוּלֵי כָּל עַמּוּד נִמְצָא פֵּרוּשׁ, אִם יִכְתְּבוּ בּוֹ אוֹ יִקְרְעוּ אוֹתוֹ, יַעֲשׂוּ זֹאת לְכָל הַפָּחוֹת בְּדַפֵּי הַהַקְדָּמָה

וּבַפְּרוּשׁ שֶׁמְּסָבִיב לַדַּף, וְכָךְ לֹא יִפְגְּעוּ בְּגוּף הַסִּדּוּר עַצְמוֹ, וְהַדַּפִּים שֶׁמְּסָבִיב יְהַוּוּ מֵעֵין גֶּדֶר וּסְיָג לְתִפְלָה עַצְמָה...

כָּךְ לְהַבְדִּיל יֵשׁ לִנְהֹג בְּכָל דָּבָר שֶׁל קְדוּשָׁה, שֶׁאִם אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁעָלוּל לְהִכָּשֵׁל בְּדָבָר מְסֻיָּם, יַעֲשֶׂה לְעַצְמוֹ סְיָג וְגֶדֶר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בּוֹ, וּכְפִי שֶׁצִּוּוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל חָלָב וּבָשָׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא נַגִּיעַ לִידֵי בִּשּׁוּל בָּשָׂר וְחָלָב, וְנַעֲבֹר חֲלִילָה עַל אִסּוּר מֵהַתּוֹרָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

העובר על הסיג נכשל בעברה

סִפֵּר רַבֵּנוּ הַבֵּן אִישׁ חַי זִיעַ"א: מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְּבַעַל מָלוֹן אֶחָד, שֶׁהָיוּ לוֹ חַדְרֵי הָאֲרָחָה לְכָל עוֹבֵר אוֹרַח, וְהָיוּ נִכְנָסִים אֵלָיו סוֹחֲרִים וְעוֹבְרֵי אוֹרַח, וּלְאַחַר שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים וְישֵׁנִים, הָיוּ מְשַׁלְּמִים לוֹ עֲבוּר כָּךְ.

לְבַעַל הַמָּלוֹן הָיְתָה בַּת אַחַת יָפָה עַד מְאֹד, וְהָיְתָה יוֹשֶׁבֶת שָׁם בְּחַדְרָהּ הַמְיֻחָד לָהּ, וְלֹא הָיְתָה יוֹצֵאת מִפֶּתַח חַדְרָהּ הַחוּצָה. וְאָבִיהָ צִוָּה אוֹתָהּ, שֶׁאִם יִגַּשׁ אִישׁ אֶחָד מֵהָאוֹרְחִים לְתוֹךְ חַדְרָהּ כְּדֵי לָתֶת לָהּ אֵיזֶה חֵפֶץ בְּמַתָּנָה, לֹא תְּקַבֵּל מִמֶּנּוּ אֲפִילּוּ אִם יִתֵּן לָהּ דָּבָר יָקָר מְאֹד, מִפְּנֵי שֶׁיִּתְּכֵן שֶׁאוֹתוֹ הָאִישׁ רוֹצֶה לְהִכָּשֵׁל עִמָּהּ בַּעֲבֵרָה, וְלָכֵן הוּא מְפַתֶּה אוֹתָהּ עַל יְדֵי דְּבָרִים יְקָרֵי עֵרֶךְ.

הֲבַת הָיְתָה שׁוֹמֶרֶת מִצְוַת אָבִיהָ, וְלֹא הָיְתָה מְקַבֶּלֶת מִיָּד שׁוּם אִישׁ מְאוּמָה. וַיְהִי הַיּוֹם, וַיָּבֹא לְבֵית הַמָּלוֹן הַהוּא סוֹחֵר אֶחָד, וְהָיְתָה לוֹ סְחוֹרָה יְקָרָה מְאֹד וְתַכְשִׁיטֵי נָשִׁים נְדִירִים מְאֹד שֶׁהָיוּ מְשֻׁבָּצִים בַּאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, אֲשֶׁר לֹא נִמְצָא בְּאוֹתוֹ מָקוֹם כְּמוֹתָם אֲפִילּוּ מִקְצָת מִן הַמִּקְצָת.

חַדְרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ סוֹחֵר, הָיָה קָרוֹב לְחַדְרָהּ שֶׁל הַבַּת, וְחַלּוֹן חַדְרוֹ פּוֹנֶה לְחַלּוֹן חַדְרָהּ. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר הוֹצִיא הַסּוֹחֵר אֶת סְחוֹרָתוֹ מִתּוֹךְ הַתֵּבָה, וְהָיָה מְסַדֵּר אוֹתָם זֶה עַל זֶה יָפֶה, רָאָתָה הַבַּת מֵחַלּוֹן חַדְרָהּ אֶת תַּכְשִׁיטֵי הַנָּשִׁים, וְהָיוּ לְפֶלֶא בְּעֵינֶיהָ, כִּי לֹא רָאָתָה תַּכְשִׁיטִים כָּאֵלּוּ מִיָּמֶיהָ.

אוֹתוֹ סוֹחֵר בִּרְאוֹתוֹ אֶת יוֹפְיָהּ שֶׁל הַבַּת, חָשַׁק בָּהּ מְאֹד, וְחָשַׁב בִּלְבָבוֹ לָתֶת לָהּ שְׁנֵי צְמִידִים וּשְׁנֵי נְזָמִים יְקָרִים בְּמַתָּנָה, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִקְנוֹת אֶת לִבָּהּ, וּלְאַחַר מִכֵּן יוּכַל לַעֲשׂוֹת עִמָּהּ מַה שֶּׁלִּבּוֹ חָפֵץ.

נִגַּשׁ אֵלֶיהָ וְאָמַר לָהּ: הִנֵּה לָךְ צְמִידִים וּנְזָמִים אֵלּוּ בְּמַתָּנָה. הַבַּת, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה שׁוֹמֶרֶת מִצְוַת אָבִיהָ שֶׁצִּוָּה עָלֶיהָ לֹא לָקַחַת מִיָּד אִישׁ מְאוּמָה, עִם כָּל זֶה חָשַׁק לִבָּהּ בְּאוֹתָם תַּכְשִׁיטִים, וְלָקְחָה אוֹתָהּ מִיָּדוֹ וְנִכְנְסָה מַהֵר לְחַדְרָהּ וְסָגְרָה אֶת הַדֶּלֶת וְאֶת הַחַלּוֹנוֹת.

לְמָחֳרָת נִגַּשׁ הַסּוֹחֵר אֶל חֶדֶר הַבַּת כְּדֵי לְהַכְנִיס אֶצְלָהּ וְלַעֲשׂוֹת דְּבַר עֲבֵרָה, וְהִנֵּה הוּא רוֹאֶה שֶׁמֵּעֵת שֶׁקִּבְּלָה הַבַּחוּרָה אֶת הַמַּתָּנָה, סָגְרָה חַדְרָהּ עָלֶיהָ וְסָתְמָה אֶת הַחַלּוֹנוֹת, וְהִיא

יוֹשֶׁבֶת בְּחַדְרָהּ וְאֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא, כִּי הָיְתָה יְרֵאָה מֵהָאִישׁ הַהוּא, פֶּן יָעִיז פָּנָיו לִקְרֵב אֵלֶיהָ מֵחֲמַת הַמַּתָּנָה שֶׁנָּתַן לָהּ.

כַּאֲשֶׁר רָאָה הַסּוֹחֵר כִּי אֵינוֹ יָכוֹל לָגֶשֶׁת אֵלֶיהָ, חָרָה אַפּוֹ וְאָמַר בְּלִבּוֹ: כְּשֵׁם שֶׁהִיא רְמָתָה אוֹתִי, כָּךְ אֲנִי אָרַמֶּה אוֹתָהּ!

כְּשֶׁהֵאִיר הַבֹּקֶר, לִפְנֵי שֶׁנִּפְתַּח הַבַּיִת מָלוֹן וַעֲדַיִן אַף אֶחָד לֹא יָצָא מִשָּׁם, הֵחֵל הַסּוֹחֵר לִצְעֹק בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת צָעָקָה גְּדוֹלָה וּמָרָה, וַיֹּאמֶר: נִגְנַב מִסְחוֹרָתִי שְׁנֵי צְמִידִים, וּשְׁנֵי נְזָמִים!!! מִיַּד הֵחֵלּוּ לְחַפֵּשׂ אֶת הַתַּכְשִׁיטִים בְּחַדְרֵי הָאוֹרְחִים וּבְכֵלֵיהֶם, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְחַדְרָהּ שֶׁל הַבַּת, וְשָׁם נִמְצְאוּ הַתַּכְשִׁיטִים, וְנִתְבָּרֵר לְעֵינֵי הַכֹּל כִּי הִיא גְּנַבְתָּם... מִיַּד הוֹדִיעַ זֹאת לַמִּשְׁטָרָה, וְלִקְחוּ אֶת הַבַּת לְבֵית הַכֶּלֶא אֲשֶׁר אֲסוּרִים שָׁם הַגַּנָּבִים.

אָמְרָה הַבַּת: נִלְקַחְתִּי לְבֵית הַכֶּלֶא אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי כְּלוּם, אַךְ צַדִּיק ה' בְּכָל דְּרָכָיו, כִּי אֲנִי גָּרַמְתִּי זֹאת לְעַצְמִי, בִּגְלַל שֶׁקִּבַּלְתִּי מִיַּד הָאִישׁ הַהוּא מַתָּנָה, וְלֹא שָׁמַעְתִּי לְמִצְוַת אָבִי אֲשֶׁר צִוַּנִי וְאָמַר לִי לֹא לְקַבֵּל מַתָּנוֹת.

כָּךְ גַּם לְעִנְיָנֵנוּ, מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר עַל הַגָּדֵר, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה גְּדָרִים לְעַצְמוֹ, וּמַרְשֶׁה לְעַצְמוֹ לָקַחַת מַתָּנוֹת מֵהַיֵּצֶר, כְּגוֹן לִישׁוֹן עוֹד קְצָת עַל חֶשְׁבּוֹן הַתְּפִלָּה, לְטַיֵּל וּלְבַלּוֹת עַל חֶשְׁבּוֹן לִמּוּד תּוֹרָה, לְקַבֵּל עִתּוֹן בְּמַתָּנָה בְּתַחֲנַת דֶּלֶק, וּלְהִסְתַּכֵּל וְ"לֶהֱנוֹת" מִמַּרְאוֹת אֲסוּרוֹת, וְכֵן כָּל מִינֵי דְּבָרִים הַדּוֹמִים לָזֶה, הֲרֵי בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר יִתָּפֵס בְּקַלְקָלָתוֹ, וְיִגַּלֶּה אֶת טָעוּתוֹ עַל שֶׁפָּרַץ אֶת הַגָּדֵר.

משנה ב

שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְּׁיָרֵי כְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים:

על התורה

הָעַמּוּד הָרִאשׁוֹן שֶׁעָלָיו עוֹמֵד הָעוֹלָם, הוּא לִמּוּד הַתּוֹרָה. וְאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בָּתְרָא (ח.): אֵין פֶּרְעָנוּת בָּאָה לָעוֹלָם אֶלָּא בִּגְלַל עַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁאֵינָם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה.

וּמוּבָא שָׁם בַּגְּמָרָא, מַעֲשֶׂה שֶׁאַנְשֵׁי הַמַּלְכוּת הֵטִילוּ עַל אַנְשֵׁי טְבֶרְיָה לַעֲשׂוֹת כֶּתֶר יָקָר לַמֶּלֶךְ. בָּאוּ תּוֹשָׁבֵי טְבֶרְיָה אֵצֶל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא, וְדָרְשׁוּ שֶׁגַּם הַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים יִשְׁתַּתְּפוּ בַּהוֹצָאוֹת עֲבוּר הַכֶּתֶר.

אָמַר לָהֶם הָרַב: תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵינָם צְרִיכִים לְהִשְׁתַּתֵּף! אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, נִבָּרַח מֵהָעִיר. אָמַר לָהֶם: בְּבַקָּשָׁה תִּבָּרְחוּ. וְאָכֵן חֲצִי מֵהַתּוֹשָׁבִים בָּרְחוּ.

כְּשֶׁשָּׁמְעוּ זֹאת אַנְשֵׁי הַשִּׁלְטוֹן, הוֹדִיעוּ לְתוֹשָׁבֵי טְבֶרְיָה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ, שֶׁהֵם יְשַׁלְּמוּ מַחֲצִית מִדְּמֵי הָעֲטָרָה שֶׁל הַמֶּלֶךְ. בָּאוּ שְׁאֵרִית הַתּוֹשָׁבִים, וְאָמְרוּ לְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא, אִם לֹא יִשְׁתַּתְּפוּ עִמָּנוּ תַּלְמִידֵי הַחֲכָמִים גַּם אָנוּ נִבְרַח מֵהָעִיר. אָמַר לָהֶם: בְּבַקָּשָׁה תִּבָּרְחוּ.

בָּרְחוּ כֻּלָּם מֵהָעִיר, וְנִשְׁאֲרוּ בִּטְבֶרְיָה רַק תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְאָז קִבְּלוּ הוֹדָעָה מֵהַשִּׁלְטוֹנוֹת שֶׁהַמֶּלֶךְ מָחַל עַל כָּל דְּמֵי הָעֲטָרָה, וּפָטַר אוֹתָם. אָמַר רַבִּי: רְאִיתֶם שֶׁאֵין פֶּרְעָנוּת בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל עַמֵּי הָאָרֶץ.

הַבֶּט וּרְאֵה עַד כַּמָּה כֹּחָם שֶׁל לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה הוּא גָּדוֹל, וְכָל צָרָה וּגְזֵרָה שֶׁבָּאָה לָעוֹלָם, הֲרֵי הִיא בִּגְלַל אֵלּוּ שֶׁלֹּא לוֹמְדִים תּוֹרָה. וְאֵלּוּ אוֹתָם שֶׁלּוֹמְדִים, הֵם עַמּוּדֵי הַתָּוֶךְ שֶׁל הָעוֹלָם וְלָכֵן פְּטוּרִים מִלְּשַׁלֵּם מִסִּים וְכַדּוֹמֶה.

התורה מצילה ממות

לְפָנֵינוּ מַעֲשֶׂה שֶׁאֵרַע בְּיָמֵינוּ, אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ נִלְמַד עַד כַּמָּה לִמּוּד הַתּוֹרָה אָכֵן מָגֵן וּמַצִּיל אֶת הָאָדָם מִכָּל דָּבָר רַע, וּמִכֹּל פֶּגַע וְצָרָה.

מַעֲשֶׂה בִּיהוּדִי מִלּוֹנְדוֹן, שֶׁלֹּא וְתֵּר מֵעוֹדוֹ עַל שִׁעוּר הֶדֶף הַיּוֹמִי. לוֹמְדֵי הַשִּׁעוּר בּוֹ הוּא מִשְׁתַּתֵּף מְסַפְּרִים, שֶׁהַמְּסִירוּת שֶׁלּוֹ לְלִמּוּד, גּוֹרֶמֶת לְהִתְפַּעֲלוּת מְרֻבָּה בְּקֶרֶב כָּל חֲבֵרָיו, הַמְצַיְּנִים אֶת הֶעֱבְדָּה שֶׁמַּשְׁגִּים שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, הֶפְסֵדִים וּרְוָחִים, מֵעוֹלָם לֹא נִכְנְסוּ לְמַעֲרֶכֶת הַשִּׁקּוּלִים שֶׁלּוֹ.

לְעִתִּים תְּכוּפוֹת הוּא נִשְׁאָר שָׁעָה אֲרוּכָה אַחֲרֵי הַשִּׁעוּר, וּמִתְפַּלְפֵּל עִם מַגִּיד הַשִּׁעוּר וְהַלּוֹמְדִים בְּעִנְיְנֵי הַסֶּגְיָה שֶׁנִּלְמְדָה זֶה עַתָּה. מִצַּדּוֹ, כָּל הַלְקוּחוֹת יְכוֹלִים לְהַמְתִּין לוֹ בְּסַבְלָנוּת עַד שֶׁהוּא יְסַיֵּם אֶת הַמַּשָּׂא וּמַתָּן הַהֲלָכְתִי, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן יִתְפַּנֶּה אֲלֵיהֶם.

וְהִנֵּה פַּעַם אַחַת אֵרַע לוֹ אוֹנֵס גָּמוּר, וְהָאִישׁ נֶאֱלַץ לִנְסֹעַ לְדַרְכּוֹ לִפְנֵי הַשִּׁעוּר. אוּלָם, לֹא אִישׁ כְּמוֹהוּ יְוֹתֵר עַל הֶדֶף הַיּוֹמִי. בְּדוֹר הַקַּלְטוֹת וְהַדִּיסְקִים שֶׁל יָמֵינוּ, לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת 'מְשֻׁכְלָל' מִדֵּי כְּדֵי לְקַחַת קֶלֶטֶת עִם הֶדֶף הַיּוֹמִי שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם, לְהַכְנִיסָהּ לְמַכְשִׁיר הַטֵּיפ בְּרֶכֶב, וְלִשְׁמֹעַ.

וְכָךְ עָשָׂה מְיֻדָּעֵנוּ הַגְּבִיר הַלּוֹנְדוֹנִי. מִיָּד בְּתְחִלַּת הַדֶּרֶךְ סָגַר אֶת כָּל הַפֶּלֶאפוֹנִים שֶׁלּוֹ, הִפְעִיל אֶת הַטֵּיפ, וְהֵחֵל לְהִתְעַנֵּג עַל דִּבְרֵי הַסֶּגְיָה שֶׁל ה'דֶּף הַיּוֹמִי', וְלֹא הִתְבַּטֵּל לֶרֶגַע.

בִּהְיוֹתוֹ כְּבָר בָּאוֹטוֹסְטְרָדָה שֶׁמִּחוּץ לְלוֹנְדוֹן, נָסְעָה לְפָנָיו מַשָּׂאִית גְּדוֹלָה וַאֲרוּכָה בְּמְהִירוּת אִטִּית בְּמְיֻחָד, וְהוּא רָצָה לְעוֹקְפָהּ. הָאִישׁ מִתְכּוֹנֵן לַעֲבוֹר לִנְתִיב הַנָּגְדִּי כְּדֵי לַעֲקֹף, וּלְפֶתַע הוּא שׁוֹמֵעַ קוֹל סִירֶנָה מִשְׁטַרְתִּית.

הַיְּהוּדִי שֶׁלָּנוּ הָיָה בָּטוּחַ שֶׁנַּיָּדֶת מִשְׁטָרָה נוֹסַעַת מֵאַחֲרָיו, וּמְבַקֶּשֶׁת גַּם הִיא לַעֲקֹף אֶת הַמַּשָּׂאִית, וְלָכֵן הִפְעִילוּ הַשּׁוֹטְרִים אֶת הַסִּירֶנָה, כְּדֵי שֶׁיַּחְזֹר הוּא לַמַּסְלוּל וְיַנִּיחַ לָהֶם לְבַצַּע אֶת הָעֲקִיפָה לְפָנָיו.

הַיְּהוּדִי הֶעֱשִׁיר צִיֵּת לַסִּירֶנָה, וְחָזַר לִנְתִיב הַנְּסִיעָה שֶׁלּוֹ, תּוֹךְ שֶׁהוּא מַמְתִּין לַעֲקִיפָתָה שֶׁל הַנַּיָּדֶת. הוּא מַמְתִּין, אֲבָל הַנַּיָּדֶת לֹא בָּאָה. גַּם בַּמַּרְאָה שֶׁבְּתוֹךְ הָרֶכֶב, וּבְאֵלּוּ שֶׁבַּצְּדָדִים,

אִי אֶפְשָׁר הָיָה לְאַתֵּר אֶת הַנְּיֵדֶת עִם הָאוֹרוֹת הַמְּהַבְהֲבִים. הַנְּיֵדֶת נֶעֱלְמָה כְּאִלּוּ בָּלְעָה אוֹתָהּ הָאֲדָמָה.

וְאָז כַּעֲבוֹר 3-4 שְׁנִיּוֹת נוֹסָפוֹת, הוּא מַבְחִין בְּמַסְלוּל הַנֶּגְדִּי בְּמַשָּׂאִית עֲנָקִית, מַה שֶּׁנִּקְרָא 'סֶמִיטְרֵיְלֶר', הַחוֹלֶפֶת לְיָדוֹ בִּמְהִירוּת רַבָּה, הַמֻּתֶּרֶת עַל פִּי הַחֹק בָּאוֹטוֹסְטְרָדָה הָאַנְגְּלִית. לִבּוֹ שֶׁל הָאִישׁ הֶחְסִיר פְּעִימָה, מִכֵּיוָן שֶׁגַּם הַמַּשָּׂאִית הַנּוֹסַעַת בִּנְתִיב שֶׁלּוֹ הָיְתָה אֲרוּכָה, וְלָכֵן אִם הָיָה עוֹקֵף, הוּא לֹא הָיָה מַצְלִיחַ לְסַיֵּם אֶת הָעֲקִיפָה בְּתוֹךְ 3-4 שְׁנִיּוֹת, וְאִם לֹא הָיָה חוֹזֵר מִיָּד בְּגָלַל הַסִּירֶנָה לַנְתִיב שֶׁלּוֹ, מִי יוֹדֵעַ מַה הָיָה קוֹרֶה. גַּם לְאַחַר שֶׁהַמַּשָּׂאִית שֶׁבָּאָה מִמּוּל חָלְפָה, הוּא מַמְשִׁיךְ לְחַפֵּשׂ אֶת הַנְּיֵדֶת, וְאֵינוֹ מוֹצֵא.

הוּא עוֹזֵב אֶת הַחִפּוּשִׂים אֲחָרֵי. הַנְּיֵדֶת, וּבֵינְתַיִם הוּא רוֹאֶה שֶׁבְּשֶׁל הַפַּחַד מֵהַמַּשָּׂאִית שֶׁהִגִּיעָה מִמּוּל, אִבֵּד מִעַט אֶת הַשְׁלִיטָה בְּעִנְיְנֵי הַסַּגְנִיָּה שֶׁבָּהּ הָיָה עוֹסֵק, וְהֶחְלִיט לְהַחְזִיר אֶת הַקֶּלֶטֶת כַּמָּה דַּקּוֹת אֲחוֹרָנִית, כְּדֵי לְהַאֲזִין שׁוּב לְקֶטַע שֶׁהֶשְׁמַע בְּזִמַּן זֶה.

וְהִנֵּה שׁוּב נִשְׁמַעַת לְהּ הַסִּירֶנָה, הַפַּעַם הוּא כְּבָר לֹא חִפֵּשׂ אֶת הַנְּיֵדֶת. הַיְּהוּדִי שֶׁלָּנוּ הֵבִין לְפֶתַע אֶת גֹּדֶל הַנֵּס שֶׁאֵרַע לוֹ. יוֹשֵׁב שְׁחֹקִים רָאָה אֶת הַסַּכָּנָה הַנִּשְׁקֶפֶת לוֹ מֵהַמַּשָּׂאִית שֶׁמִּמּוּל, וּבְדִיּוּק בְּרֶגַע שֶׁבּוֹ בִּקֵּשׁ לַעֲקֹף אֶת הַמַּשָּׂאִית שֶׁנִּסְעָה בַּנְתִיב שֶׁלּוֹ, הֶשְׁמִעָה בַּקֶּלֶטֶת סִירֶנָה מִשְׁטָרְתִית שֶׁהוּקְלְטָה בְּעֵת הַשִּׁעוּר בַּקֶּלֶטֶת - לִפְנֵי לְמַעְלָה מֵ- 25 שָׁנָה!!! וּכְדֵי שֶׁהַדְּבָרִים יִהְיוּ בְּרוּרִים כָּל צָרְכָּם, וּכְדֵי לְהָבִין אֶת גֹּדֶל הַשָּׂכָר שֶׁמְּשַׁלֵּם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְמִי שֶׁקּוֹבֵעַ עִתִּים לַתּוֹרָה, נְבָאֵר אֶת מַה שֶּׁקָּרָה.

הַקֶּלֶטֶת שֶׁרָכַשׁ הַיְּהוּדִי הֶעֱשִׁיר בְּלוֹנְדוֹן, הֵכִילָה אֶת הָדַף הַיּוֹמִי שֶׁהוּקְלַט בְּשִׁעוּר בִּירוּשָׁלַיִם לִפְנֵי לְמַעְלָה מִמַּחֲצִית יוֹבֵל שָׁנִים. הַמָּקוֹם בּוֹ הוּקְלַט הַשִּׁעוּר, הָיָה בֵּית מִדְרַשׁ קָטָן וְצָנוּעַ בִּשְׁכוּנַת מֵאָה שְׁעָרִים, וְהַקַּלְטוֹת נִמְכְּרוּ גַּם בְּלוֹנְדוֹן.

בְּעֵת שֶׁמַּגִּיד הַשִּׁעוּר הַיְרוּשַׁלְמִי אָמַר אֶת שִׁעוּרוֹ, עָבְרָה בַּחוּץ נַיֶּדֶת מִשְׁטָרְתִית, וְהֶשְׁמִיעָה אֶת הַסִּירֶנָה שֶׁלָּהּ. רַק יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת יוּכַל לָדַעַת אֶת סוּג הָאָרוּעַ שֶׁבּוֹ הֶשְׁמְעָה הַסִּירֶנָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְרַק הוּא יָדַע שֶׁבְּעוֹד 25 שָׁנִים, יִסַּע אוֹתוֹ יְהוּדִי לוֹנְדוֹנִי בִּמְכוֹנִיתוֹ, וְיִסְתַּכֵּן בַּעֲקִיפָה, וְהֶדֶרְךְ הַיְּחִידָה לְהַחְזִירוֹ אֶל נְתִיב הַנְּסִיעָה שֶׁלּוֹ תִּהְיֶה בְּאֶמְצָעוּת סִירֶנָה.

וְצָרִיךְ לְצַיֵּן פְּרָט חָשׁוּב נוֹסָף שֶׁסִּפֵּר הָאִישׁ הַהוּא בְּעַצְמוֹ, לְאַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ עַל הַנֵּס הַגָּדוֹל. הָאִישׁ סִפֵּר, שֶׁכַּאֲשֶׁר הִתְיַשֵּׁב בָּרֶכֶב, וְהִתְכּוֹנֵן לְהַתְחִיל בִּנְסִיעָה, הִסְתַּפֵּק הַאִם לְעַיֵּן לְפָנֵי הַנְּסִיעָה בְּכוֹתָרוֹת עִתּוֹן הַבֹּקֶר שֶׁהוֹצִיא מִתֵּבַת הַדּאַר שֶׁלּוֹ, אוֹ לְפָתֹחַ אֶת הַיּוֹם בַּשִּׁעוּר הַמֻּקְלָט שֶׁל דַּף הַיּוֹמִי, וּלְהַתְחִיל מִיָּד בִּנְסִיעָה.

הֶחְלַטְתִּי לִשְׁמוֹעַ קוֹדֶם כָּל אֶת הַשִּׁעוּר, וְרַק אַחַר כָּךְ בְּסִיוּמָהּ שֶׁל הַנְּסִיעָה – 'לִקְרֹא אֶת הַכּוֹתָרוֹת', סִפֵּר הָאִישׁ לַנּוֹכְחִים. וּבְעֶצֶם זֶה מַה שֶּׁגָּרַם לוֹ לְהִנָּצֵל מִמָּוֶת בָּטוּחַ.

כַּאֲשֶׁר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה אֶת הַחֲשִׁיבוּת שֶׁהָאָדָם מַעֲנִיק לְלִמּוּד תּוֹרָה, וּמִתְגַּבֵּר עַל עַצְמוֹ, וּמַחְלִיט לִפְתוֹחַ אֶת הַיּוֹם בִּשְׁמִיעַת הַשִּׁעוּר, הֲרֵי שֶׁגַּם זְכוּת זוֹ מֻקְדֶּשֶׁת בְּפִקָּדוֹן שֶׁל מַעְלָה, וּמְלַמֶּדֶת עָלָיו סַנֵּגוֹרְיָה לְפָנֵי בּוֹרֵא עוֹלָם, שֶׁשּׁוֹלֵחַ לוֹ אֶת סִיְּעָתָ הַהַצָּלָה הַפָּרָטִית שֶׁלּוֹ. (בִּרְכֵי נַפְשִׁי).

דרך התורה אפשר לדעת מה רצון ה'

כָּתַב רַבִּי פִּנְחָס הוֹרְבִּי"ץ [בְּעַל "הַהַפְלָאָה"] לְבָאֵר אֶת הַמִּשְׁנָה "דַּע מַה לְמַעְלָה מִמְּךָ, עַיִן רוֹאָה וְאׇזֶן שׁוֹמַעַת וְכָל מַעֲשֶׂיךָ בְּסֵפֶר נִכְתָּבִים": זְכוֹר אָדָם שֶׁהַדְּרוֹרוֹת מִתְמַעֲטִים, וְדַע כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת הָיוּ לַדְּרוֹרוֹת שֶׁ"לְמַעְלָה מִמְּךָ", בֶּעָבָר הָיְתָה נְבוּאָה, וּכְשֶׁהָיָה צוֹרֶךְ בְּהוֹכָחַת הַדּוֹר, הָיָה הַנָּבִיא מוֹכִיחַ וּמְלַמֵּד. [שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא נִקְרָא "הָרוֹאֶה", נְבִיאִים אֲחֵרִים נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "צוֹפֶה" וְ"חוֹזֶה", הֲרֵי לָנוּ שֶׁדְּרוֹרוֹת רִאשׁוֹנִים הָיוּ בִּבְחִינַת "עַיִן רוֹאָה].

לְאַחַר מִכֵּן, כְּשֶׁפָּסְקָה הַנְּבוּאָה מִיִּשְׂרָאֵל, הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּבַת קוֹל, וּכְמוֹ שֶׁמּוּבָא בַּגְּמָרָא פְּעָמִים רַבּוֹת, שֶׁיָּצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה דָּבָר מְסֻיָּם. כָּל אֵלּוּ בִּבְחִינַת "אׇזֶן שׁוֹמַעַת".

וְאִלּוּ כַּיּוֹם, כְּשֶׁאֵין לָנוּ בְּמִי לְהִתְיַעֵץ וְלֹא אֶל מִי לִפְנוֹת, הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה הִיא בִּבְחִינַת "וְכָל מַעֲשֶׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִים". וְכָךְ הָיָה רַבִּי חַיִּים מִוולאז'ין אוֹמֵר: כַּיּוֹם הַזֶּה בִּזְמַן הַהֶסְתֵּר, "כָּל מַעֲשֶׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִים", לְכָל שְׁאֵלָה, צָרִיךְ הָאָדָם לְמְצוֹא פִּתְרוֹן בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה, כִּי אֵין לָנוּ שׁוּם דָּבָר מִלְּבַד הַתּוֹרָה הַזֹּאת.

על העבודה

בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, הָיְתָה עֲבוֹדַת הַקׇרְבָּנוֹת אַחַת מֵהָעֲמוּדִים הַמַּחְזִיקִים אֶת הָעוֹלָם. אֲבָל כַּיּוֹם שֶׁבַּעֲוֹונוֹת הָרַבִּים חָרַב בֵּית מִקְדָּשֵׁינוּ, "וּנְשַׁלְּמָה פָּרִים שְׂפָתֵינוּ", כְּלוֹמַר, אָנוּ מְשַׁלְּמִים לְבוֹרֵא עוֹלָם אֶת הַתְּפִלָּה שֶׁאָנוּ מִתְפַּלְּלִים אֵלָיו בְּמָקוֹם לְהַקְרִיב פָּרִים.

פַּעַם בָּאָה אִשָּׁה אֶל הַמַּגִּיד מִמֶּזְרִיטְשׁ' [תַּלְמִידוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב], וְאָמְרָה לוֹ: שָׁמַעְתִּי שֶׁהָרַב עוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת, וַאֲנִי רוֹצָה בֵּן. עָנָה לָהּ הָרַב: בְּסֵדֶר, רַק תָּשִׂימִי עַל הַשֻּׁלְחָן מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אֲלָף זְהוּבִים...

אָמְרָה הָאִשָּׁה: רַבִּי, זֶה הוֹן עָתֵק. אָמַר הָרַב: זוֹ הָעִסְקָה וְאֵינִי מוּכָן לְהִתְפַּשֵּׁר. הָלְכָה הָאִשָּׁה, וְחָזְרָה לְאַחַר תְּקוּפָה עִם מַרְבִּית הַסְּכוּם.

אָמַר לָהּ הָרַב: דִּבַּרְתִּי עַל כָּל הַסְּכוּם, אֲגוֹרָה לֹא פָּחוֹת. הִתְרַגְּזָה הָאִשָּׁה וְאָמְרָה: אַתָּה חוֹשֵׁב שֶׁאֲנִי זְקוּקָה לְךָ? אֲנִי אֶתְפַּלֵּל, וַה' יִתֵּן לִי!

אָמַר הַמַּגִּיד מִמֶּזְרִיטְשׁ': עַכְשָׁו יִהְיֶה לָהּ בֵּן. אֲנִי לֹא יָכוֹל לָתֵת לָהּ בֵּן, אֲבָל בְּעֶזְרַת הַתְּפִלּוֹת שֶׁהִיא תִּתְפַּלֵּל, אֶפְשָׁר לְקַבֵּל בֵּן. הַיּוֹם אֲנָשִׁים שָׂכְחוּ שֶׁיֵּשׁ תְּפִלָּה, וּבְמָקוֹם לְהִתְפַּלֵּל, עַל כָּל דָּבָר הוֹלְכִים לָרַבָּנִים לְבַקֵּשׁ בְּרָכָה. מַה עִם הַתְּפִלָּה? ה' יִתְבָּרַךְ רוֹצֶה שֶׁבָּנָיו יְדַבְּרוּ אִתּוֹ.

להתפלל שהכל יעבור בשלום

מְסַפְּרִים שֶׁפַּעַם אַחַת, צִוָּה הַבַּעַל שֵׁם טוֹב שֶׁיָּבִיאוּ לוֹ יַיִן מִמְּדִינַת בַּסָּרְבְיָה, בְּהַשְׁגָּחָה גְּדוֹלָה וּשְׁמִירָה יְתֵרָה בְּתַכְלִית הַכַּשְׁרוּת, וּמָסַר הַדָּבָר לְתַלְמִידוֹ רַבִּי דָּוִד. נָסַע ר' דָּוִד בְּעַצְמוֹ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, הִתְעַכֵּב שָׁם שְׁנֵי חֳדָשִׁים - אֱלוּל וְתִשְׁרֵי.

כָּל עֵת עֲבוֹדַת הַיַּיִן, הִשְׁגִּיחַ בְּעַצְמוֹ עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט, וְדַאג שֶׁמִּן הָרֶגַע הָרִאשׁוֹן שֶׁקָּנָה אֶת הָעֲנָבִים, כָּל פְּעֻלָּה וּפְעֻלָּה תִּהְיֶה בְּתַכְלִית הַכַּשְׁרוּת לְמְהַדְּרִין מִן הַמְּהַדְּרִין, וְגַם לְאַחַר חַג הַסֻּכּוֹת הִתְעַכֵּב שָׁם עוֹד כַּמָּה שָׁבוּעוֹת עַד לְאַחַר גְּמַר תְּסִיסַת הַיַּיִן, עַד שֶׁמִּלְּאוּ אֶת הֶחָבִיּוֹת בְּיַיִן.

בְּדַרְכּוֹ חֲזָרָה הָיְתָה לוֹ יְגִיעָה רַבָּה, כִּי הַדְּרָכִים אָז הָיוּ כְּבָר מְשֻׁבָּשׁוֹת בִּגְלַל מָזֶג הָאֲוִיר הַחֹרְפִי וְהַסּוֹעֵר, וְנָסַע מַמָּשׁ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁפַּעַם אַחַת טָבְעוּ רַגְלָיו בַּבּוֹץ, וּבָאוּ מַיִם עַד נֶפֶשׁ, וְעַל אַף הַכֹּל לֹא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ כְּלָל מִשְּׁמִירַת הַיַּיִן אֲפִילוּ לְרֶגַע קָט.

לְאַחַר עָמָל וְיֵגַע רַב, עָלָה בְּיָדוֹ לְהָבִיא אֶת הַיַּיִן בִּשְׁמִירָה מְעֻלָּה וּבְכַשְׁרוּת מְהֻדֶּרֶת לְעִיר בָּהּ שָׁהָה הַבַּעַל שֵׁם טוֹב. מִיַּד בְּהַגִּיעוֹ רָץ בְּחִפָּזוֹן אֶל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב כְּדֵי לְסַפֵּר לוֹ שֶׁהֵבִיא אֶת הַיַּיִן בִּשְׁמִירָה מְעֻלָּה כְּפִי חֶפְצוֹ.

וְהִנֵּה בְּאוֹתוֹ הָרֶגַע שֶׁעָמְדָה הָעֲגָלָה עִם חָבִיּוֹת הַיַּיִן לִפְנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, עָבַר שָׁם בִּרְכִיבָה חַיִל אֶחָד מִשּׁוֹמְרָיו שֶׁל אֲדוֹן הָעִיר, שֶׁתַּפְקִידוֹ הָיָה לִשְׁמוֹר שֶׁלֹּא יָבִיאוּ יַיִן שָׁרָף לָעִיר, וְלֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁאִלְּצָם לִפְתֹּחַ אֶת הֶחָבִיּוֹת, וְהִכְנִיס פְּנִימָה אֶת הַשִּׁפּוּד שֶׁלּוֹ כְּדֵי לִטְעֹם, וְאַחַר שֶׁרָאָה שֶׁהֵם חָבִיּוֹת יַיִן, הִמְשִׁיךְ בְּדַרְכּוֹ, אַךְ הַיַּיִן הַמְּהֻדָּר נֶהְפַּךְ לְ"יַיִן נָסָךְ", וְנֶאֱסַר עַל יְדֵי נְגִיעָתוֹ שֶׁל הַגּוֹי.

צַעַר גָּדוֹל וְיָגוֹן רַב הָיָה לְרַבִּי דָּוִד, כָּל טִרְחָתוֹ הַגְּדוֹלָה וְיגִיעָתוֹ הָעֲצוּמָה הָיְתָה לַהֶבֶל וְרִיק. נִכְנַס בִּבְכִיָּה לַבַּעַל שֵׁם טוֹב וְאָמַר לוֹ: יוֹדִיעֵנִי רַבֵּנוּ מַה חָטְאִי וּמַה פִּשְׁעִי כִּי הִתְחַיַּבְתִּי בְּעֹנֶשׁ גָּדוֹל זֶה.

אָמַר לוֹ הָרַב: עוֹנֶשׁ זֶה הִגִּיעַ לְךָ עֲבוּר שֶׁמָּסַרְתָּ נַפְשְׁךָ בִּשְׁמִירַת הַיַּיִן, וְשָׁכַחְתָּ מֵעִקַּר הַשְּׁמִירָה, הָיָה לְךָ לְהִתְפַּלֵּל לַה' שֶׁיַּעְזֹר לְךָ לִשְׁמוֹר אֶת הַיַּיִן הֵיטֵב, וּבִשְׁבִיל שֶׁשָּׁכַחְתָּ לְהִתְפַּלֵּל לַשּׁוֹמֵר הָאֲמִתִּי, עָלָה לְךָ כָּךְ.

מִזֶּה נִלְמַד עַד כַּמָּה מוּטָל עַל הָאָדָם חוֹב גָּמוּר לְהִתְפַּלֵּל קוֹדֶם כָּל לְבוֹרֵא עוֹלָם, וּלְאַחַר מִכֵּן רַשַּׁאי לִפְנוֹת לְבָשָׂר וְאָדָם שֶׁיַּעְזְרוּ לוֹ, אֲבָל אֵין לִבְטֹחַ בְּבָשָׂר וְאָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְּשׁוּעָה, וְרַק לַה' לְבַדּוֹ הַיְשׁוּעָה.

לבקש מה' עזרה

מְסַפְּרִים שֶׁבְּאֶחָד מִבָּתֵּי הַחוֹלִים, הָיְתָה מַחְלָקָה קָשָׁה מְאֹד, שֶׁבְּדָרָךְ כְּלָל עָבְדוּ בָּהּ שְׁלוֹשָׁה רוֹפְאִים. לַיְלָה אֶחָד הָיָה מַחְסוֹר בְּרוֹפְאִים. לָקְחוּ רוֹפֵא אֶחָד וְאָמְרוּ לוֹ כָּךְ: אַתָּה תִּהְיֶה אַחֲרַאי עַל מַחְלָקָה זוֹ, דַּע לְךָ דָּבָר אֶחָד, יִתָּכֵן שֶׁכָּל הַלַּיְלָה יַעֲבוֹר בְּשֶׁקֶט, אֲבָל אִם לְפֶתַע חוֹלֶה מְסֻיָּם יִתְעוֹרֵר, וְחוֹלֶה שֵׁנִי יִזְדַּקֵּק לְטִפּוּל, וּבְנוֹסָף לְכָךְ יַגִּיעַ עוֹד מִקְרֶה חֵרוּם, אַתָּה לֹא תִּסְתַּדֵּר לְבַד. בְּמַצַּב כָּזֶה, עָלֶיךָ לְהָרִים טֶלֶפוֹן וּלְבַקֵּשׁ עֶזְרָה, וּמַיָּד יַזְעִיקוּ לְךָ עוֹד רוֹפְאִים.

וְאָכֵן כָּךְ אֵרַע, חוֹלֶה לְפֶתַע הִתְעוֹרֵר וְכוּ'. אוֹתוֹ רוֹפֵא רָץ מִמִּיטָה לְמִטָּה, וְלֹא הִסְפִּיק, וּלְבַסּוֹף אֶחָד הַחוֹלִים מֵת בְּאוֹתוֹ לַיְלָה. תָּבְעוּ אוֹתוֹ לְמִשְׁפָּט בְּאַשְׁמַת רַשְׁלָנוּת רְפוּאִית, וְהוּא עָמַד לִפְנֵי הַשּׁוֹפֵט וְטָעַן: זֶה הָיָה לְמַעְלָה מִכֹּחוֹתַי, לֹא הָיִיתִי מְסֻגָּל לְהִתְמוֹדֵד עִם הַכֹּל.

אֲבָל הַתּוֹבֵעַ טָעַן כְּנֶגְדּוֹ: הֲרֵי הִזְהִירוּ אוֹתְךָ מֵרֹאשׁ, שֶׁאִם לֹא תִּסְתַּדֵּר, תִּזָּעֵק לְעֶזְרָה, מַדּוּעַ לֹא עָשִׂיתָ זֹאת, לְפִיכָךְ אַתָּה אָשֵׁם בִּגְרִימַת מָוֶת בְּרַשְׁלָנוּת!!!

אוֹמֵר הָרַב פִּינְקוּס זַצַ"ל: כַּאֲשֶׁר אָדָם יִטְעַן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "חִיַּבְתָּ אוֹתִי בְּמִצְוֹת 'וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה', אַסְרְתָּ עָלַי לְדַבֵּר לָשׁוֹן הָרַע, צִוִּיתָ אוֹתִי לִשְׁמוֹר עַל הָעֵינַיִם וְעַל הָאָזְנַיִם וְכוּ', לֹא יָכֹלְתִּי לַעֲמוֹד בָּזֶה.

הַתְּשׁוּבָה תִּהְיֶה: לָמָּה לֹא בִּקַּשְׁתָּ עֶזְרָה?! מַדּוּעַ לֹא פָּנִיתָ אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּתְפִלָּה?! אִם הָיִיתָ עוֹשֶׂה זֹאת וְהָיִיתָ אוֹמֵר "אָנָּא ה' עֶזֹר לִי", הָיִיתָ מְקַבֵּל אֶת עֶזְרָתוֹ יִתְבָּרַךְ. זוֹ תִּהְיֶה הַתְּבִיעָה כְּלַפֵּינוּ.

זוֹהִי בְּעֶצֶם הַתְּפִלָּה, וְאֵין הַכַּוָּנָה לִתְפִלַּת הָעֲמִידָה, אֶלָּא כִּבְיָכוֹל לְקַחַת אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִתָּנוּ, וּלְהַכְנִיס אוֹתוֹ לְתוֹךְ הַחַיִּים שֶׁלָּנוּ, וּלְפָנוֹת אֵלָיו בְּכָל רֶגַע, וְאָז הַכֹּל יִסְתַּדֵּר בְּאֹרַח פֶּלֶא.

עָלֵינוּ לָדַעַת שֶׁה' יִתְבָּרַךְ הוּא כָּל יָכוֹל, וּמִי שֶׁנִּמְצָא עִם ה' יִתְבָּרַךְ, אֵין לְשַׁעֵר וְאֵין לְתָאֵר מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת לְמַעֲנֵנוּ. אֲבָל צְרִיכִים לִהְיוֹת אִתּוֹ כָּל הַזְּמַן!

יֶשְׁנָם הַסְּבוּרִים שֶׁכְּמוֹ שֶׁבַּמְכוֹנִית כְּשֶׁנִּגְמַר הַמַּצְבֵּר מְבַקְּשִׁים מֵחָבֵר שֶׁיִּתֵּן דְּחִיפָה לְמְכוֹנִית וְאָז הַמְּכוֹנִית מַמְשִׁיכָה לִנְסֹעַ לְבַד בְּכֹחוֹת עַצְמָהּ, כָּךְ כְּשֶׁקָּשֶׁה זוֹעֲקִים לַקָּבָ"ה, וּכְשֶׁזּוֹכִים לְסִיַּעְתָּא דִּשְׁמַיָּא אוֹמְרִים לוֹ: "תּוֹדָה לְךָ ה' אֲנִי כְּבָר מִסְתַּדֵּר לְבַד".

מִי שֶׁחוֹשֵׁב כָּךְ, טוֹעֶה טָעוּת יְסוֹדִית. אָדָם זָקוּק שֶׁבּוֹרֵא עוֹלָם יִדְחֹף אוֹתוֹ כָּל רֶגַע, עַד שֶׁמַּשִׂיחַ יָבוֹא. רַק לְבוֹרֵא עוֹלָם יֵשׁ אֶת הַכֹּחַ וְהַמֶּמְשָׁלָה, וְהוּא מַחֲזִיק אֶת כָּל הָעוֹלָם, וְהוּא מַחֲזִיק גַּם אוֹתָנוּ. אָדָם מִצִּדּוֹ יָכוֹל רַק 'לְסוֹבֵב קְצָת אֶת הַהֶגֶה' יְמִינָה שְׂמֹאלָה, אֲבָל בְּלִי ה' יִתְבָּרַךְ אִי אֶפְשָׁר לַעֲבוֹר אֶת הַחַיִּים. וְלָכֵן חוֹבָה לִפְנוֹת אֵלָיו עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם.

ועל גמילות חסדים

בְּמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (דף יח.) מוּבָא, שֶׁרָבָא וְאַבַּיֵי מִבֵּית עֲלִי הָיוּ, וְרִבְצָה עֲלֵיהֶם הַקְּלָלָה שֶׁיָּמוּתוּ בְּקִצּוּר יָמִים וְשָׁנִים, אוּלָם רָבָא עָסַק בַּתּוֹרָה וְלָכֵן חָי אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְאִלּוּ אַבַּיֵי שֶׁעָסַק גַּם בַּתּוֹרָה וְגַם בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, חָי שִׁשִּׁים שָׁנָה.

וְהִקְשָׁה הַגְּאוֹן הָרַב שְׁטַיינְמָן שְׁלִיט"א, צָרִיךְ בֵּאוּר, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁאַבַּיֵי עָסַק בְּגִמילוּת חֲסָדִים, בְּוַדַּאי רָבָא עָסַק בַּתּוֹרָה, וְאִם כֵּן, הֲרֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה שְׁקוּל כְּנֶגֶד כֹּל הַמִּצְווֹת וְחָשׁוּב יוֹתֵר מִגְּמִילוּת חֲסָדִים, וּמַה הָיְתָה הַתַּעֲנָה עַל רָבָא שֶׁבִּגְלַל זֶה מֵת לִפְנֵי אַבַּיֵי?

וּבֵאֵר הָרַב: מַה יּוֹתֵר מִזַּיִן בָּשָׂר אוֹ מַיִם? וַדַּאי שֶׁבָּשָׂר. אֲבָל לְלֹא מַיִם, לֹא נִתַּן לְבַשֵּׂל כְּלָל אֶת הַבָּשָׂר. תּוֹרָה בְּוַדַּאי שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה יוֹתֵר מִגְּמִילוּת חֲסָדִים, אֲבָל כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה כָּרָאוּי, צְרִיכִים גְּמִילוּת חֲסָדִים, מִשּׁוּם שֶׁגְּמִילוּת חֲסָדִים הִיא הַ"מַּיִם" שֶׁעַל יְדָם מְבַשְּׁלִים אֶת הַ"בָּשָׂר".

~ גְּמִילוּת חֲסָדִים הִיא הֶרֶגֶל הַמַּחֲזִיקָה אֶת הָעוֹלָם

אוֹמְרִים בְּשֵׁם רַבֵּנוּ אֱלִיֹּמֶלֶךְ מִלִּיזֶ'נְסְק, שֶׁעַד תְּקוּפָתוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הָאֲרִ"י, הָיָה עַמּוּד הַתּוֹרָה מַחֲזִיק אֶת הָעוֹלָם. וּמִימוֹת הָאֲרִ"י, הִתְחִיל עַמּוּד הָעֲבוֹדָה לְהַחֲזִיק אֶת הָעוֹלָם [וְהַיְינוּ הַתְּפִלָּה]. מִכָּאן וְאֵילָךְ עַמּוּד הַגְּמִילוּת חֲסָדִים הוּא הָעִקָּר, וְרִשְׁאֵי הָאָדָם לְדָחוֹת אֶת הַתּוֹרָה וְהָעֲבוֹדָה, מִפְּנֵי מִצְוַת גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁהִיא הָעִקָּר בְּיָמֵינוּ. (מִמַּעְיְנוֹת הַנֶּצַח).

מְסֻפָּר עַל רַבָּה שֶׁל הָעִיר פְּרָאג רַבִּי יְחֶזְקֵאל לָנְדָא הוּא בָּעַל הַ"נּוֹדָע בִּיהוּדָה" שֶׁשָּׁם דָּגַשׁ מְיֻחָד עַל כָּךְ שֶׁבְּנֵי קְהִלָּתוֹ יַעַסְקוּ בְּמִצְוַת גְּמִילוּת חֲסָדִים. הוּא הָיָה דּוֹרֵשׁ בְּתַקֶּף מִבַּעֲלֵי הַבָּתִּים, שֶׁיַּעַסְקוּ בִּגְמִילוּת חֶסֶד הֵן בִּגּוּפָם וְהֵן בְּמָמוֹנָם.

אוּלָם לְדַאֲבוֹן לִבּוֹ, הוּא נוֹכַח לְדַעַת שֶׁאֵין הַצִּבּוּר שָׁשׂ לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה כְּהִלְכָתָהּ, וְאַף נוֹהֵג בָּהּ בְּזִלְזוּל.

מֶה עָשָׂה? נִכְנַס לַיְּשִׁיבָה שֶׁשָּׁכְנָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַגָּדוֹל בְּפְּרָאג וּבָהּ הָיָה נוֹתֵן שִׁעוּר מִידֵי יוֹם בְּיוֹמוֹ, סָגַר אֶת הַגְּמָרָא, וְיָצָא לְטַיֵּל בַּשּׁוּק הַמֶּרְכָּזִי שֶׁל הָעִיר.

הַדָּבָר הִפְלִיא אֶת אַנְשֵׁי הָעִיר, שֶׁהֲרֵי מֵעוֹלָם לֹא נִרְאָה רַבָּם מְטַיֵּל לַהֲנָאָתוֹ בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר. הֵם פָּנוּ אֵלָיו וְשַׁאֲלוּ: רַבֵּנוּ, מַה קָּרָה?

אָמַר לָהֶם: שֻׁלְחָן שֶׁעוֹמֵד בְּדֶרֶךְ כְּלָל עַל שָׁלוֹשׁ רַגְלַיִם, אִם חֲסֵרָה רֶגֶל אַחַת, עֲדַיִן נִתַּן עַל יְדֵי תִּכְנוּן מְדֻקְדָּק לְהַעֲמִידוֹ בְּזָוִית מְסֻיֶּמֶת, וּלְהַחְזִיקוֹ עַל שְׁתֵּי רַגְלַיִם רְחָבוֹת וּבְרִיאוֹת. אַךְ אִם גַּם אַחַת מִן הַשְּׁתַּיִם הִיא רֶגֶל שְׁבוּרָה וְרוֹפֶפֶת, שׁוּב אֵין אֶפְשָׁרוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּשֻּׁלְחָן, אֶלָּא אִם כֵּן יַעֲשׂוּ אַחַת מִן הַשְּׁתַּיִם - אוֹ שֶׁיְּתַקְּנוּ אֶת הָרֶגֶל הָרְעוּעָה, אוֹ שֶׁיְּסִירוּ גַּם אֶת הָרֶגֶל הָאַחֲרוֹנָה, וְכָךְ יִהְיֶה נִתָּן לְנַצֵּלוֹ לְכָל הַפָּחוֹת כְּמַגָּשׁ.

הִמְשִׁיךְ הָרַב וְאָמַר: הָעוֹלָם שָׁלָנוּ עוֹמֵד עַל שְׁלוֹשׁ רַגְלַיִם, רֶגֶל הָעֲבוֹדָה, הִיא עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. רֶגֶל זוֹ אֵינָהּ קַיֶּמֶת, כִּי אֵין לָנוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּעֲוונוֹתֵינוּ. נִשְׁאֲרוּ לָנוּ רַק שְׁתֵּי רַגְלַיִם - הַתּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים.

אוּלָם אִם אֵינְכֶם מוּכָנִים לְהַחֲזִיק אֶת הָרֶגֶל הַשְּׁנִיָּה שֶׁל גְּמִילוּת הַחֲסָדִים, וְאַתֶּם מַנִּיחִים לָהּ לְהִשָּׁמֵט וְלִפּוֹל, אִם כֵּן נִשְׁאֲרָה רַק הַתּוֹרָה, דְּהַיְינוּ נִשְׁאֲרוּ כָּאן בָּעִיר רַק הַתַּלְמִידִים שֶׁלִּי וְהַשִּׁעוּרִים שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בַּיְשִׁיבָה.

אֶלָּא שֶׁעַל רֶגֶל אַחַת בִּלְבַד אֵין הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמוֹד, וְלָכֵן אִם אֵין אַתֶּם נוֹטְלִים לִידֵיכֶם אֶת הָאֶפְשָׁרוּת הָרִאשׁוֹנָה וּמְתַקְּנִים אֶת הָרֶגֶל הַשְּׁנִיָּה הָרוֹפֶפֶת, דְּהַיְינוּ אֶת הַגְּמִילוּת חֲסָדִים, אֲזַי אֵין לִי בְּרֵירָה, וַאֲנִי פּוֹעֵל לְפִי הָאֶפְשָׁרוּת הָאַחֶרֶת. אֲנִי מֵסִיר גַּם אֶת הָרֶגֶל הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, וְכָךְ עוֹלָמֵנוּ יִשָּׁעֵן חָלִילָה עַל הָאָרֶץ לְלֹא יְכֹלֶת עֲמִידָה. כָּךְ פָּקַח הָרַב אֶת עֵינֵיהֶם, וּפָתַח אֶת לִבָּם לִגְמִילוּת חֲסָדִים.

מעלתו של הגומל חסדים

לִפְעָמִים נִדְמֶה לַאֲנָשִׁים, שֶׁאָדָם הַהוֹלֵךְ בְּצוּרָה פְּשׁוּטָה וְעוֹבֵד בְּמִקְצוֹעַ שֶׁאֵינוֹ מְכֻבָּד, אֵין מַה לְהִתְפַּעֵל מִמֶּנּוּ וּמִמַּעֲשָׂיו, שֶׁהֲרֵי מַה כְּבָר אֶפְשָׁר לִמְצוֹא בְּאָחָד כָּזֶה, אֲבָל שֶׁרוֹאִים אָדָם הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ, וּזְקָנוֹ אָרוֹךְ וּמְסֻדָּר, וְנוֹדָע שְׁמוֹ בָּרַבִּים, אֲזַי נוֹהֲגִים בּוֹ כָּבוֹד וּשְׁמֵחִים לִהְיוֹת בִּמְחִצָּתוֹ. הַסִּפּוּר שֶׁלְּפָנֵינוּ יַמְחִישׁ לָנוּ לְאֵיזֶה מַעֲלוֹת יָכוֹל לְהַגִּיעַ אָדָם פָּשׁוּט, בִּזְכוּת גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁעָשָׂה פַּעַם בְּחַיָּיו.

מַעֲשֶׂה בְּאִישׁ אֶחָד שֶׁהָיָה תַּלְמִיד חָכָם חָסִיד וְעָנָיו, וּבִקֵּשׁ מֵאֱלֹהָיו לְהוֹדִיעוֹ מִי יִהְיֶה אֶחָד מֵחֲבֵרָיו בָּעוֹלָם הַבָּא, וְצָם יָמִים רַבִּים וְהִרְבָּה בִּתְפִלָּה וְתַחֲנוּנִים, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ בַּחֲלוֹם, שֶׁפְּלוֹנִי הַקַּצָב יִהְיֶה מֵחֲבֵרָיו בָּעוֹלָם הַבָּא. הֵקִיץ הֶחָסִיד מִשְּׁנָתוֹ וְהָיָה דּוֹאֵג וְנֶאֱנָח עַד מְאֹד. חָזַר שֵׁנִית לְהִתְעַנּוֹת וּלְחַלּוֹת אֶת פְּנֵי ה' שֶׁיּוֹדִיעוֹ מִי יִהְיֶה חֲבֵרוֹ, וְשׁוּב אָמְרוּ לוֹ בַּחֲלוֹם שֶׁכְּבָר הוֹדִיעוּ לוֹ שֶׁחֲבֵרוֹ בָּעוֹלָם הַבָּא הוּא פְּלוֹנִי הַקַּצָב! כְּשׁוֹמְעוֹ דָּבָר זֶה, נִדְהַם וְנֶאֱנַח וּבָכָה בֶּכִי גָּדוֹל עַל דָּבָר זֶה.

וְהִנֵּה שָׁמַע קוֹל קוֹרֵא אֵלָיו מֵהַשָּׁמַיִם וְאוֹמֵר: לוּלֵא שְׁאַתָּה חָסִיד וְיֵשׁ בְּךָ מַעֲשִׂים טוֹבִים, הָיִיתָ חַיָּב מִיתָה. מִדּוּעַ חָרָה לְךָ עַל שֶׁשָּׁמַעְתָּ שֶׁהַקַּצָב הוּא מֵחֲבֵרֶיךָ?! הֲיַדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה הַקַּצָב מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁלֹּא יוּכַל כָּל אָדָם לַעֲשׂוֹת, וּמַעֲלָתוֹ מָעֲלָה גְּדוֹלָה בָּעוֹלָם הַבָּא. קֻם הֶחָכָם בַּבֹּקֶר, וְהָלַךְ לַחֲנוּתוֹ שֶׁל הַקַּצָב, וְיָשַׁב עִמּוֹ וְאָמַר לוֹ: רְצוֹנִי שֶׁתּוֹדִיעֵנִי מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסָדֶיךָ בָּעוֹלָמְךָ. אָמַר לוֹ הַקַּצָב: אֲדוֹנִי, אַתָּה רוֹאֶה מְלַאכְתִּי, וּמִמַּה שֶׁאֲנִי מַרְוִיחַ, אֲנִי נוֹתֵן חֲצִי לִצְדָקָה, וּמֵהֶחֱצִי הַשֵּׁנִי אֲנִי מְפַרְנֵס אֶת נַפְשִׁי וּנְפָשׁוֹת בְּנֵי בֵּיתִי.

אָמַר לוֹ הֶחָכָם: אֲנָשִׁים רַבִּים נוֹתְנִים צְדָקָה יוֹתֵר מִזֶּה, אֲבָל הוֹדִיעֵנִי אִם עָשִׂיתָ דָּבָר גָּדוֹל שֶׁלֹּא יוּכַל לַעֲשׂוֹת שׁוּם אָדָם אַחֵר!

הֶחָרִישׁ הַקַּצָב שָׁעָה גְּדוֹלָה, וְאָז אָמַר לוֹ: אֲדוֹנִי, זָכַרְתִּי דָּבָר שֶׁעָשִׂיתִי לִפְנֵי כַּמָּה שָׁנִים, וְזֶה תּוֹכֵן הַסִּפּוּר:

בְּאֶחָד הַיָּמִים הָיִיתִי מִתְעַסֵּק בִּמְלַאכְתִּי, וְהִנֵּה אֹרְחַת גּוֹיִים בָּאָה וְכַמָּה שְׁבוּיִים עִמָּם, וּבֵינֵיהֶם נַעֲרָה קְטַנָּה בוֹכָה בְּמַר נֶפֶשׁ. קָרַבְתִּי אֵלֶיהָ וְאָמַרְתִּי לָהּ: בִּתִּי, לָמָּה תִּבְכִּי וְלָמָּה תִּצְעֲקִי? וַתֹּאמֶר לִי: אֲדוֹנִי, אֲנִי יְהוּדִיָּה, וַאֲנִי מְפַחֶדֶת שֶׁמָּא יוֹצִיאֵנִי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל, וְרְצוֹנִי שֶׁהַיְּהוּדִים יִפְדּוּנִי מִיַּד הָעֲרֵלִים הַלָּלוּ.

כְּשׁוֹמְעִי דְּבָרֶיהָ, חָמַלְתִּי עָלֶיהָ וְאָמַרְתִּי לָהּ: אֲנִי אֶפְדֵּךְ! הֹלַכְתִּי לַאדוֹנֶיהָ, וְקָנִיתִי אוֹתָהּ בְּדָמִים מְרֻבִּים יוֹתֵר מִמָּמוֹנִי, וַהֲבֵאתִיהָ לְבֵיתִי, וְגִדַּלְתִּיהָ עַד שֶׁבָּגְרָה.

זְכַנִי ה' יִתְבָּרַךְ לִבֵּן יָחִיד, וּכְשֶׁהִגִּיעַ בְּנִי לְגִיל 21, דִּבַּרְתִּי עִמּוֹ, וְאָמַרְתִּי לוֹ שֶׁרְצוֹנִי שֶׁיִּשָּׂא אֶת הַנַּעֲרָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה, וַאֲנִי אֶתֵּן לָהֶם בְּגָדִים וְתַכְשִׁיטִים חֲשׁוּבִים מְאֹד. וַיֹּאמֶר לִי בְּנִי: הִנְנִי בְּיָדֵיךְ עֲשֵׂה הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ!

שָׂמַחְתִּי לִשְׁמוֹעַ שֶׁבְּנִי מַסְכִּים לִנְשׂוֹא אוֹתָהּ, וְהֵכַנְתִּי לָהֶם כָּל צָרְכֵיהֶם, מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל לֹא חִסַּרְתִּי דָּבָר, וְעָשִׂיתִי סְעוּדָה גְּדוֹלָה לִכְבוֹד הַחֻפָּה, וְלֹא הִנַּחְתִּי מִכָּל בְּנֵי עִירִי אֶחָד שֶׁלֹּא בָּא לַחֻפָּה, וְגַם כָּל הָעֲנִיִּים בָּאוּ, וְהוֹשַׁבְתִּי אוֹתָם עִם בְּנֵי הָעִיר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּיְּשׁוּ, וְשָׂמְתִּי לִפְנֵיהֶם מַאֲכָלִים וּמַעֲדָנִים, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ, וְהָיוּ שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב.

וְהִנֵּה שַׂמְתִּי לֵב, שֶׁבְּאֶחָד הַשֻּׁלְחָנוֹת לֹא הָיוּ אוֹכְלִים כְּלוּם, נִגַּשְׁתִּי לְשָׁם וְשָׁאַלְתִּי: אֶחָי לָמָּה אֵינְכֶם אוֹכְלִים כְּלוּם? שֶׁמָּא מְצָאתֶם בְּמַטְעַמַּי אֵיזֶה דָּבָר לֹא טוֹב? וַיֹּאמְרוּ לִי: הֶעָנִי הַזֶּה שֶׁהוֹשַׁבְתָּ עִמָּנוּ, בּוֹכֶה מֵהָעֵת שֶׁיָּשַׁב כָּאן עַד עַכְשָׁו, וְלָכֵן אָנוּ לֹא נוּכַל לֶאֱכוֹל מִפְּנֵי אֲנָחָתוֹ.

לָקַחְתִּי אֶת הֶעָנִי בְּיָדִי, וְהוֹצֵאתִיו לַחוּץ וְאָמַרְתִּי לוֹ: אָחִי, הוֹדִיעֵנִי מַה יֵּשׁ לְךָ וְאַל תַּעֲלִים מִמֶּנִּי כְּלוּם, אִם יֵשׁ לְךָ חוֹבוֹת, אֶתֵּן לְךָ מָמוֹן לְשַׁלֵּם, וְאִם אַתָּה צָרִיךְ הַלְוָאָה, אֶתֵּן לְךָ.

וַיֹּאמֶר לִי הֶעָנִי: אֵין עָלַי חוֹב וְאֵינִי צָרִיךְ הַלְוָאָה, אֲבָל אֲנִי בּוֹכֶה עַל הַנַּעֲרָה שֶׁאַתָּה מַשִּׂיא אוֹתָהּ לְבִנְךָ, שֶׁהִיא מֵעִיר פְּלוֹנִית, וַאֲנִי קְרוֹבָתִיהָ לִפְנֵי כַּמָּה שָׁנִים, וְהִיא מְאֹרֶסֶת לִי, וְהִנֵּה שְׁטַר הָאֵרוּסִין בְּיָדִי. הוֹצִיא הֶעָנִי אֶת הַשְּׁטָר וְהֶרְאָה לִי שֶׁאָכֵן הִיא מְאֹרֶסֶת לוֹ.

אָמַרְתִּי לוֹ: הַאִם יֵשׁ לְךָ סִימָן בַּנַּעֲרָה הַזֹּאת שֶׁהִיא שֶׁלְּךָ? וַיֹּאמֶר לִי: רָאִיתִי אוֹתָהּ פַּעַם אַחַת בְּבֵית אָבִיהָ, וְרָאִיתִי בְּגוּפָהּ סִימָן כָּזֶה וְכָזֶה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי. הֶאֱמַנְתִּי לִדְבָרָיו, וְאָמַרְתִּי לוֹ שֶׁאֲנִי אֲמַלֵּא אֶת רְצוֹנוֹ.

קָרָאתִי לְבָנַי וְאָמַרְתִּי לוֹ: בְּנִי, אַתָּה עָשִׂיתָ רְצוֹנִי וְהִסְכָּמְתָּ לְהִתְחַתֵּן עִם הַנַּעֲרָה הַזֹּאת, וְעַתָּה רְצוֹנִי שֶׁתְּמַלֵּא אֶת בַּקָּשָׁתִי. וַיֹּאמֶר לִי בְּנִי: כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר לִי אֶעֱשֶׂה וְלֹא אַמְרֶה אֶת פִּיךָ.

אָמַרְתִּי לְבָנַי: הַנַּעֲרָה הַזֹּאת הִיא מְאֹרֶסֶת לְאָדָם אַחֵר, וְאוֹתוֹ אָדָם נִמְצָא כָּאן, וְלָכֵן עָשֹׂה רְצוֹנִי וְתֵן לוֹ אֶת הַנַּעֲרָה וְהוּא יַחְגּוֹג אֶת הַחֻתָּנָה בִּמְקוֹמְךָ.

הִסְכִּים בְּנִי לִדְבָרַי, וְהֵבֵאנוּ אֶת הָאִישׁ הָאוֹרֵחַ וְאֶת הַנַּעֲרָה, וְעָרְכוּ אֶת הַחֻפָּה וּלְאַחַר הַחֻתָּנָה, הֵבֵאתִי לָהֶם כָּל מַה שֶּׁהָיָה מוּכָן בַּבַּיִת עָבוּר בְּנִי, וְיָשְׁבוּ עִמִּי יָמִים רַבִּים, עַד שֶׁרָצוּ לָשׁוּב לְעִירָם, וָאֶתֵּן לָהֶם מַתָּנוֹת טוֹבוֹת וְצֵדָה לַדֶּרֶךְ וְאֶשְׁלְחֵם בְּשָׁלוֹם, וְשָׁאַלְתִּי בְּכָל עֵת לְעוֹבְרֵי דֶּרֶךְ בְּשְׁלוֹמָם.

כְּשֶׁשָּׁמַע הֶחָכָם אֶת הַסִּפּוּר שֶׁסִּפֵּר לוֹ הַקַּצָב, אָמַר לוֹ בְּהִתְפַּעֲלוּת: בָּרוּךְ אַתָּה לה' הֵנַחְתָּ אֶת לִבִּי וְשִׂמַּחְתָּנִי, כִּי אַתָּה עָתִיד לִהְיוֹת אֶחָד מֵחֲבֵרַי בָּעוֹלָם הַבָּא. (אוֹצַר הַמִּדְרָשִׁים עַמּוּד 320).

גמילות חסדים עד היכן

מַעֲשֶׂה הָיָה בִּיהוּדִי צַדִּיק וּשְׁמוֹ רַבִּי שְׂרָגָא פַּיְיבֶּל, שֶׁהָיָה מְנַהֵל גְּמַ"ח שֶׁל הַלְוָאוֹת. בְּאֶחָד הַיָּמִים בָּא אָדָם אֶחָד לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַלְוָאָה גְּדוֹלָה לְמֶשֶׁךְ זְמַן מְסֻיָּם. רַבִּי שְׂרָגָא פַּיְיבֶּל כִּדְרְכּוֹ נַעֲנָה לוֹ בִּמְאוֹר פָּנִים, וְהִלְוָה לוֹ.

עָבַר זְמַן רַב, וְאַף זְמַן הַפֵּרָעוֹן עָבַר, וְהַסּוֹחֵר לֹא עָמַד בְּהַבְטָחָתוֹ. כְּמִנְהָגוֹ לֹא תָּבַע רַבִּי שְׂרָגָא אֶת חוֹבוֹ, וְלֹא הִזְכִּיר דָּבָר בִּפְנֵי הַלּוֹוֶה.

לְיָמִים, נִזְקַק רַבִּי שְׂרָגָא עַצְמוֹ לְסִכּוּם כֶּסֶף נָכָר. זָכְרָה רַעְיָתוֹ אֶת הַחוֹב הַגָּדוֹל שֶׁחַיָּב לָהֶם אוֹתוֹ סוֹחֵר, וְהֶחְלִיטָה לָגֶשֶׁת אֵלָיו וּלְבַקְּשׁוֹ שֶׁיְּפָרַע אֶת חוֹבוֹ, הוֹאִיל וְהָיָה יָדוּעַ לָהּ שֶׁיֵּשׁ בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לְהַחְזִיר אֶת הַהַלְוָאָה.

וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר פָּנְתָה אֵלָיו וּבִקְּשָׁה מִמֶּנּוּ שֶׁיַּחְזִיר אֶת הַחוֹב, עָנָה לָהּ הַסּוֹחֵר בְּעַזּוּת וּבְחֻצְפָּה, וְסֵרַב לְהַחְזִיר אֶת הַכֶּסֶף. נִסְעֲרָת חָזְרָה הָאִשָּׁה לְבֵיתָהּ, וּבִקְּשֵׁי רַב עָלְתָה בִּידֵי בַּעֲלָהּ לְהַרְגִּיעָהּ.

עָבַר זְמַן, וְשׁוּב הוֹפִיעַ אוֹתוֹ סוֹחֵר בְּבֵית רַבִּי שְׂרָגָא, אוּלָם לֹא עַל מְנָת לְהַחְזִיר אֶת חוֹבוֹ הַיָּשָׁן, אֶלָּא כְּדֵי לְבַקֵּשׁ הַלְוָאָה נוֹסֶפֶת, וְהִבְטִיחַ שֶׁעַד תַּאֲרִיךְ מְסֻיָּם יִפְרַע גַּם אֶת הַהַלְוָאָה הַחֲדָשָׁה וְגַם אֶת חוֹבוֹ הַיָּשָׁן.

נִדְהַם רַבִּי שְׂרָגָא מֵעַזּוּת הַמֵּצַח שֶׁל אוֹתוֹ סוֹחֵר, וְאָמַר לוֹ: עָלַי לְחַשֵּׁב בַּדָּבָר, וְעַכְשָׁו לֵךְ לְבֵיתְךָ, וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶת תְּשׁוּבָתִי בַּהֶקְדֵּם.

שָׁמְעָה זֹאת אִשְׁתּוֹ וְטָעֲנָה כְּנֶגֶד בַּעֲלָהּ: כֵּיצַד אֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת לָתֵת לְאָדָם כָּזֶה הַלְוָאָה נוֹסֶפֶת לְאַחַר הִתְנַהֲגוּת כְּפוּיַת טוֹבָה שֶׁכָּזוֹ, אֵין לִי סָפֵק שֶׁאַף אֶת הַהַלְוָאָה הַחֲדָשָׁה לֹא יִפְרָע!

אָמַר לָהּ בַּעֲלָהּ בְּנִיחוּתָא: וְכִי טוֹבִים אָנוּ מִיהוּדִי זֶה? הֲרֵי בְּכָל שָׁנָה בְּפוּרִים חוֹדֵשׁ אֱלוּל וְהַיָּמִים הַנּוֹרָאִים, עוֹמְדִים אָנוּ לִפְנֵי כֵּס הַמִּשְׁפָּט, וּמְבַקְּשִׁים מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּסְלַח וְיִמְחַל לָנוּ עַל כָּל חֶטְאֵינוּ, וּבְשָׁעָה שֶׁאָנוּ מְבַקְּשִׁים אֶת הַסְּלִיחָה וְהַמְּחִילָה מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמִתְחַיְּבִים לַחְזוֹר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה, הֲרֵי אָנוּ מִתְכַּוְונִים לְכָךְ בְּרִצִינוּת, וְרוֹצִים בְּכָל לִבֵּנוּ לְשַׁנּוֹת אֶת דַּרְכֵּנוּ לְטוֹבָה. בַּקָּשׁוֹתֵינוּ וּתְפִלּוֹתֵינוּ חוֹזְרוֹת וְנִשְׁנוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְאַף עַל פִּי כֵן שׁוּב חוֹזְרִים אָנוּ לְסוּרֵנוּ בְּכָל שָׁנָה.

הֲרֵי אַף יְהוּדִי זֶה מִתְכַּוֵּן כָּרֶגַע בְּכָל לִבּוֹ לְהַחְזִיר אֶת חוֹבוֹ הַיָּשָׁן, וְלִפְרֹעַ אֶת הֶחָדָשׁ, אִם יְקַבֵּל אֶת הַהַלְוָאָה. אִם כֵּן, הַאִם אֵין אָנוּ חַיָּבִים לְמַלֵּא אֶת בַּקָּשָׁתוֹ? אִם נִגְמוֹל חֶסֶד עִם אוֹתוֹ יְהוּדִי לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, כָּךְ גַּם יִתְנַהֵג עִמָּנוּ ה' יִתְבָּרַךְ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. וְאָכֵן נָתְנוּ לְאוֹתוֹ הָאִישׁ אֶת הַהַלְוָאָה.

משנה ג

אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכוֹ קִבֵּל מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, אֶלָּא הֱווּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

אל תהיו משמשים על מנת לקבל פרס

לְכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ, וְכִי יֵשׁ עֲבוֹדָה לְלֹא תַּגְמוּל? וְאִם כֵּן מַדּוּעַ יֵשׁ צֹרֶךְ לוֹמַר לְאָדָם שֶׁיַּעֲבֹד אֶת ה' לֹא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, וַהֲרֵי אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָשׁוּד חַס וְשָׁלוֹם שֶׁלֹּא יְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לְמִי שֶׁעָשָׂה אֶת רְצוֹנוֹ?

אוּלָם נִתַּן לְבָאֵר זֹאת עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (דף צ"ב): בְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל נְבוּכַדְנֶצַּר הָרִשָׁע אֶת חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיֶחֱזְקֵאל, לֵךְ וְהַחֲיֵה אֶת הַמֵּתִים שֶׁהֵמִית נְבוּכַדְנֶצַּר בְּבִקְעַת דּוּרָא.

לְאַחַר שֶׁהֶחֱיָה אוֹתָם יְחֶזְקֵאל, בָּאוּ הָעֲצָמוֹת וְטָפְחוּ לוֹ לְאוֹתוֹ רָשָׁע עַל פָּנָיו. שְׁאֵל נְבוּכַדְנֶצַּר: מַה טִּיבָן שֶׁל עֲצָמוֹת אֵלּוּ וּמֵהֵיכָן הֵם בָּאוּ? אָמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו: יְחֶזְקֵאל הַנָּבִיא מְחַיֶּה מֵתִים בְּבִקְעַת דּוּרָא.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת נְבוּכַדְנֶצַּר, פָּתַח פִּיו וְהֵחֵל לְשַׁבֵּחַ אֶת ה' יִתְבָּרַךְ, וְכָךְ אָמַר: אֲתוֹהִי כַּמָּה רַבְרְבִין וְתִתְהוֹהִי כַּמָּה תַּקִּיפִין, מַלְכוּתֵיהּ מַלְכוּת עָלַם וְשָׁלְטָנֵהּ עִם דָּר וְדָר [פֵּרוּשׁ: אוֹתוֹתָיו מְאֹד גְּדוֹלִים, וּמוֹפְתָיו הַתְּמוּהִים מְאֹד חֲזָקִים, מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת עוֹלָמִים, וּמֶמְשַׁלְתּוֹ בִּזְמַן כָּל הַדּוֹרוֹת].

אָמַר ר' יִצְחָק, אִלְמָלֵא בָּא מַלְאָךְ וְסָטַר לִנְבוּכַדְנֶצַּר עַל פִּיו, בִּקֵּשׁ לְגַנּוֹת כָּל שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת שֶׁאָמַר דָּוִד בְּסֵפֶר תְּהִלִּים [שֶׁהָיָה מְסַדֵּר שִׁבָּחוֹת נָאוֹת יוֹתֵר מִדָּוִד, וְאִלּוּ אָמַרְן, הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹטֶה אַחֲרֵיהֶן יוֹתֵר מֵאַחֲרֵי הַשִּׁירוֹת שֶׁחִבֵּר דָּוִד בְּסֵפֶר תְּהִלִּים].

תָּמַהּ רַבִּי שָׁלוֹם שְׁבַדְרוֹן תְּמִיהָה עֲצוּמָה. מַה זֶּה שֶׁאֵין מַנִּיחִים לִנְבוּכַדְנֶצַּר לוֹמַר שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת לְבוֹרֵא עוֹלָם, וְעוֹד סוֹטְרִים אוֹתוֹ עַל פִּיו? מַה עִם ה"בְּחִירָה". נְבוּכַדְנֶצַּר מְשְׁתּוֹקֵק לוֹמַר שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת נָאוֹת יוֹתֵר מִדָּוִד הַמֶּלֶךְ, הִנִּיחוּ לוֹ וְיֹאמַר?

אָמַר הָרַב רַעְיוֹן נִפְלָא בְּשֵׁם הָאַדְמוֹ"ר רַבִּי מְנַחֵם מֶנְדֶל מִקּוֹצְק זַצַ"ל: חַס וְשָׁלוֹם שֶׁיִּסָּגְרוּ אֶת פִּיו. לֹא נוֹטְלִים מֵהָאָדָם אֶת ה"בְּחִירָה", וְלֹא רוֹצִים לְהַשְׁקִיט אוֹתוֹ וְאֶת קִילוּסָיו, אֶלָּא רוֹצִים רַק לִבְחֹן אוֹתוֹ.

דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַ"ה, מְשַׁבֵּחַ וּמְקַלֵּס לְבוֹרֵא עוֹלָם בְּכָל הַמַּצָּבִים, מִתּוֹךְ סֵבֶל וְצַעַר, יִסּוּרִין וּרְדִיפוֹת, שָׁר אֶת שִׁירוֹתָיו, כְּפִי שֶׁכָּתוּב בִּתְהִלִּים: "חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה", וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף ס:), אִם חֶסֶד, אָשִׁירָה. וְאִם מִשְׁפָּט, אָשִׁירָה. כְּלוֹמַר גַּם כְּשֶׁמִּדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בּוֹ, הָיָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ שָׁר וּמְשַׁבֵּחַ אֶת ה' יִתְבָּרַךְ. זֶהוּ כֹּחוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ, אֵלּוּ הֵן שִׁירוֹתָיו וְתִשְׁבָּחוֹתָיו.

נְבוּכַדְנֶצַּר אָמְנָם מְשַׁבֵּחַ לְבוֹרֵא עוֹלָם, אֲבָל בְּאֵיזֶה מַצָּב? כְּשֶׁהוּא נִמְצָא בְּפִסְגַּת מַלְכוּתוֹ, בְּכִבּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְאָז בָּא מַלְאָךְ וְסָטַר עַל פִּיו, כְּדֵי לִבְחֹן אוֹתוֹ הַאִם גַּם לְאַחַר שֶׁקִּבֵּל סְטִירָה מַמָּשִׁיךְ הוּא לוֹמַר שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת, וּנְבוּכַדְנֶצַּר נִשְׁתַּתֵּק.

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים, שֶׁהַשְׁבָּחִים שֶׁמְּשַׁבְּחִים הָרְשָׁעִים, הֵם מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ וְלֹא מִתּוֹךְ ה"לֵב". וְלָכֵן אוֹמֵר הַתַּנָּא - אַל תְּשַׁמֵּשׁ אֶת ה' עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס כְּפִי שֶׁעָשָׂה נְבוּכַדְנֶצַּר, אֶלָּא כְּדָוִד, שֶׁעָבַד אֶת ה' שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס.

בטל דבר בטלה אהבה

אָדָם שֶׁעוֹבֵד אֶת ה' יִתְבָּרַךְ כְּאוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁכָּל עֲבוֹדָתָם תְּלוּיָה בִּפְרָס שֶׁעֲתִידִים לְקַבֵּל מֵהַמַּעֲסִיק שֶׁלָּהֶם, אֲזַי בְּרֶגַע שֶׁאֵין הֵם מְרוּצִים מֵהַתְמוּרָה שֶׁנָּתַן לָהֶם הַמַּעֲסִיק, אֵין הֵם מַמְשִׁיכִים בַּעֲבוֹדָה. כָּךְ גַּם הָעוֹבֵד אֶת ה', לֹא יַעֲשֶׂה זוֹ בִּשְׁבִיל נְגִיעוֹת אִישִׁיּוֹת, אֶלָּא יַעֲשֶׂה זֹאת לְשֵׁם שָׁמַיִם.

בְּסִפְרוֹ "נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ" מְסַפֵּר רַבֵּנוּ הַבֵּן אִישׁ חַי, עַל יְהוּדִי וּשְׁמוֹ טוּבְיָה, שֶׁחַי בִּמְדִינָה מֻסְלְמִית, וְכֹהֵן בָּהּ כְּשׁוֹפֵט הָעֶלְיוֹן. עֶמְדָּתוֹ הַבְּכִירָה נָתְנָה בְּיָדוֹ כֹּחַ וְהַשְׁפָּעָה, וְעַל פִּיו נִשַּׁק כָּל דָּבָר.

הַגּוֹיִים לֹא יָכְלוּ לְקַבֵּל אֶת הַצְלָחָתוֹ, וְהֶעֱלִילוּ עָלָיו עֲלִילָה, וּבְשֶׁל כָּךְ הוּא הָיָה צָפוּי לְעֹנֶשׁ חָמוּר. בְּדֶרֶךְ נֵס נוֹדְעָה לוֹ הַמְּזִימָה, וְהוּא בָּרַח עַל נַפְשׁוֹ.

בְּדֶרֶךְ מְנוּסָתוֹ, הִגִּיעַ טוּבְיָה לִשְׁפַּת נָהָר רָחַב לְלֹא אֶפְשָׁרוּת לַחֲצוֹתוֹ. הִזְדַּמֵּן לְשָׁם נָכְרִי שֶׁהִכִּירוּ בִּימֵי גְּדֻלָּתוֹ כְּשׁוֹפֵט, וּשְׁאָלוֹ הַנָּכְרִי: בַּמֶּה אוּכַל לַעְזוֹר לְךָ אֲדוֹנִי הַשּׁוֹפֵט?
הֵשִׁיב טוּבְיָה: אֲנִי זָקוּק בְּדְחִיפוּת לַעֲבוֹר אֶת הַנָּהָר. אָמַר לוֹ הַגּוֹי: יוֹדֵעַ אֲנִי לִשְׂחוֹת הֵיטֵב, וְאָדָם חָזָק אֲנִי, אֶעֱלֶה עַל גַּבִּי, וְאַעֲבִירְךָ אֶת הַנָּהָר בִּשְׂחִיָּה! כְּשֶׁהִתְקָרְבוּ לְצַד הַשֵּׁנִי שֶׁל הַנָּהָר, הוֹדָה טוּבְיָה לַגּוֹי וְאָמַר: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח לְךָ זֹאת, הִצַּלְתָּ אֶת חַיַּי.
אָמַר לוֹ הַנָּכְרִי: בִּרְצוֹנִי לִבְקָרְךָ בְּקָרוֹב בְּאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ, שָׁם תּוּכַל לְהָשִׁיב לִי כִּגְמוּלִי. נֶאֱנַח טוּבְיָה וְאָמַר: לְצַעֲרִי לֹא אֶחֱזֹר עוֹד לְאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ. נֶאֱלַצְתִּי לִבְרֹחַ מִשָּׁם מֵחֲמַת עֲלִילַת שָׁוְא שֶׁהֶעֱלִילוּ עָלַי.
הַכַּפְרִי נִדְהָם בְּשׁוֹמְעוֹ אֶת דִּבְרֵי הַשּׁוֹפֵט, וּכְשֶׁהוּא נוֹשֵׂם וְנוֹשֵׁף בִּכְבֵדוּת, שְׁאַל אֶת הַשּׁוֹפֵט בַּעַל הַמְּמַדִּים: וְכִי אֵינְךָ מְשַׁמֵּשׁ עַתָּה יוֹתֵר בְּתַפְקִידְךָ כְּשׁוֹפֵט? הֵחֵל הַשּׁוֹפֵט לְסַפֵּר לוֹ עַל מַצָּבוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר קָרָהוּ...
הַכַּפְרִי הֶעְיִיף וְהַמְּאֻכְזָב חָשַׁב לְעַצְמוֹ: מַה לִּי וּלְמַשָּׂא כָּבֵד זֶה, וְכִי מַה תּוֹעֶלֶת תִּצְמַח לִי אִם אֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ עַתָּה בְּפֹעַל כְּשׁוֹפֵט, וּמִי יוֹדֵעַ אִם אֵי פַּעַם יַחְזֹר לְמִשְׂרָתוֹ, אֵין לִי חֵפֶץ לֹא בּוֹ וְלֹא בְּטוֹבָתוֹ. וּמִיָּד זָרַק אֶת הַשּׁוֹפֵט לָמָּיִם.
כָּךְ לְהַבְדִּיל הַנִּמְשָׁל: אָדָם שֶׁעוֹשֶׂה רְצוֹן בּוֹרְאוֹ מִתּוֹךְ מַטָּרָה לְקַבֵּל שָׂכָר וְטוֹבַת הֲנָאָה, הֲרֵי אֵינוֹ מַרְאֶה בְּכָךְ שֶׁאוֹהֵב אֶת הַשֵּׁם, וְלָכֵן מְסֻגָּל הוּא בְּאֶחָד מִן הַיָּמִים לִבְעֹט וְלִזְרֹק מֵעָלָיו אֶת הַכֹּל.
הַדָּבָר עָלוּל לִהְיוֹת מָצוּי אֵצֶל בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה שֶׁחָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה בִּגְלַל שֶׁהִבְטִיחוּ לָהֶם שֶׁמִּי שֶׁחוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה, נִפְתָּחִים לוֹ כָּל הַשְּׁעָרִים הַטּוֹבִים וְכוּ', וּכְשֶׁרוֹאִים שֶׁאֵין הַדְּבָרִים מִתְקַיְּמִים כְּפִי שֶׁהֵם צִפּוּ, אָזַי הֵם יְכוֹלִים לִפְרֹק מֵעֲלֵיהֶם הַכֹּל.
אוּלָם כְּשֶׁעוֹשִׂים אֶת הַמִּצְוֹוֹת לְשֵׁם שָׁמַיִם וְלֹא עַל מְנַת לְקַבֵּל שָׂכָר, הֲרֵי זֹאת רְאָיָה אֲמִתִּית שֶׁאָנוּ אוֹהֲבִים אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלֹא נַעֲזֹב אוֹתוֹ אֲפִילוּ כְּשֶׁלֹּא נְקַבֵּל שָׂכָר עַל הַמִּצְוֹוֹת, אֶלָּא אַדְרַבָּה גַּם כְּשֶׁיֵּשׁ יִסּוּרִים וּבְעָיוֹת חַס וְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים אָנוּ לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵנוּ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאֵנוּ.

משנה ד

יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסֵי בֶן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים, וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם, וֶהֱוֵי שׁוֹתֶה בַצָּמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם:

והוי מתאבק בעפר רגליהם

פֵּרֵשׁ רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, שֶׁתֵּלֵךְ אַחֲרֵי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, מַעֲלֶה אָבָק בְּרַגְלָיו, וְהַהוֹלֵךְ אַחֲרָיו, מִתְמַלֵּא מֵהָאָבָק שֶׁהוּא מַעֲלֶה בְּרַגְלָיו.

כָּךְ צְרִיכִים הַתַּלְמִידִים לָתֵת לֵרָב לָלֶכֶת בָּרֹאשׁ, וּלְהַנְהִיג אוֹתָם בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה, וְכַאֲשֶׁר הוֹלְכִים אַחֲרֵי הוֹרָאַת הָרַבָּנִים, אַף עַל פִּי שֶׁהַדֶּרֶךְ נִרְאֵית מְאֻבֶּקֶת וְלֹא בְּרוּרָה, אֲבָל בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר מַגִּיעִים לַמָּקוֹם הַנָּכוֹן שֶׁאֵלָיו אָנוּ צְרִיכִים לְהַגִּיעַ.

מְסַפְּרִים שֶׁפַּעַם הִגִּיעַ הַצַּדִּיק רַבִּי אֱלִיָּהוּ לוּפְיָאן לְהֵיכָל יְשִׁיבַת "תִּפְאֶרֶת צְבִי", שָׁם כֹּהֵן רַבִּי שְׁלוֹם שְׁבַדְרוֹן כְּמַשְׁגִּיחַ רוּחָנִי שָׁנִים רַבּוֹת. רַבִּי אֱלִיָּהוּ שׂוֹחֵח עִם צְעִירֵי הַצֹּאן בְּדִבְרֵי מוּסָר וְיִרְאַת שָׁמַיִם.

בְּסִיּוּם תְּפִילַת עַרְבִית פָּנָה רַבִּי אֱלִיָּהוּ לָצֵאת מֵהָאוּלָם. הַתַּלְמִידִים לִוּוּ אוֹתוֹ בְּיִרְאַת כָּבוֹד, וּלְפֶתַע מַשֶּׁהוּ מוּזָר הִתְרַחֵשׁ שָׁם, מַשֶּׁהוּ שֶׁנֶּחֱרַט בְּלֵב הַנּוֹכְחִים.

לְפֶתַע הִשְׁתַּטַּח רַבִּי שְׁלוֹם לְרֶגַע קָצָר עַל רִצְפַּת הַהֵיכָל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁעָמַד לִפְנֵי כֵּן רַבִּי אֱלִיָּהוּ לוּפְיָאן. הַבַּחוּרִים הִבִּיטוּ זֶה בָּזֶה בְּמַבָּט שֶׁמְבַקֵּשׁ הֶסְבֵּר, הֵם לֹא הֶאֱמִינוּ שֶׁרַבָּם נוֹהֵג בְּמִוּזָרוֹת כָּזוֹ.

עַד שֶׁהִסְפִּיקוּ לְהָרְהֵר בְּמַה שֶׁעֵינֵיהֶם רוֹאוֹת, קָם רַבִּי שְׁלוֹם עַל רַגְלָיו, וְהִמְשִׁיךְ לְלַוּוֹת אֶת רַבִּי אֱלִיָּהוּ לְכִוּוּן הַיְצִיאָה. מִשֶּׁנִּפְרְדוּ מֵרַבִּי אֱלִיָּהוּ, קָרָא רַבִּי שְׁלוֹם אֶת סִימָן הַשְּׁאֵלָה הַגָּדוֹל שֶׁעָמַד עַל פְּנֵי תַּלְמִידָיו. הוּא יָדַע שֶׁהוּא חַיָּב לָהֶם תְּשׁוּבָה.

פָּנָה הָרַב לְתַלְמִידָיו וְאָמַר: רָצִיתִי לְקַיֵּם פְּשׁוּטוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ אֶת מַאֲמַר חֲכָמֵינוּ ז"ל בַּמִּשְׁנָה "וֶהֱוֵי מִתְאַבֵּק בְּעָפָר רַגְלֵיהֶם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים", וְלָכֵן הִשְׁתַּטַּחְתִּי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁעָמַד רַבִּי אֱלִיָּהוּ לוּפְיָאן...

הרב הוא המנצח

פַּעַם פָּנָה יְהוּדִי פָּשׁוּט אֶל הָרַב וְשָׁאַל: הַשׁוֹחֵט עוֹבֵד עֲבוֹדָה קָשָׁה בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם בַּחֹרֶף וּבַקַּיִץ, הַמְּלַמֵּד מָסוּר לְתַלְמִידָיו וּמַשְׁקִיעַ בָּהֶם כָּל כֹּחוֹ, מַזְכִּיר הַקְּהִלָּה עוֹבֵד בְּמִשְׂרָדוֹ מִבֹּקֶר עַד עֶרֶב, הַבַּלָּן וְהַשַּׁמָּשׁ קָמִים בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וְעוֹמְדִים עַל מִשְׁמַרְתָּם. כָּל אֵלּוּ הַמְשָׁרְתִים בַּקֹּדֶשׁ מְקַבְּלִים מַשְׂכֹּרֶת בְּדִין וּבְיֹשֶׁר.

אֲבָל הָרַב יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד בְּבֵיתוֹ כְּמוֹ מֶלֶךְ, וְלֹא יוֹדֵעַ מַה זֶּה קוֹר וּמַה זֶּה חוֹם, וְאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה גּוּפָנִית, וְעִם כָּל זֶה הוּא מְקַבֵּל מַשְׂכֹּרֶת הֲגוּנָה, עַל מַה וְלָמָּה מַגִּיעַ לוֹ מַשְׂכֹּרֶת זוֹ?

הֵשִׁיב לוֹ הָרַב: כְּפִרְי אֶחָד הִגִּיעַ פַּעַם לָעִיר, וְלָקְחוּ אוֹתוֹ לְקוֹנְצֶרְט שֶׁל תִּזְמֹרֶת.

חָזַר הַכַּפְרִי לְבֵיתוֹ וְסִפֵּר לִידִידָיו: בְּקַרְתִּי בְּקוֹנְצֶרְט וְרָאִיתִי אֵיךְ חַבְרֵי הַתִּזְמֹרֶת מִתְאַמְּצִים בְּמִלֹּאכְתָּם, חֶלְקָם נוֹשְׁפִים בַּחֲצוֹצְרוֹת בְּכָל כֹּחָם עַד טִפַּת נְשִׁמָתָם הָאַחֲרוֹנָה, הַמְּתוֹפֵף מְנַעֲנֵעַ אֶת יָדָיו וְרַגְלָיו, וְלַמְרוֹת זֹאת שָׁמַעְתִּי שֶׁמַּשְׂכֻּרְתָּם זְעוּמָה.

לְעֲמַת זֹאת, עָמַד שָׁם הַ"מְנַצֵּחַ", וְרָאִיתִי שֶׁאֵינוֹ מִתְאַמֵּץ כְּלָל, הוּא מַחֲזִיק שַׁרְבִיט בְּיָדוֹ וְעוֹשֶׂה תְּנוּעוֹת לְיָמִין וְלִשְׂמֹאל, וּכְפִי שֶׁמָּסְרוּ לִי, הוּא מְקַבֵּל מַשְׂכֹּרֶת הֲגוּנָה וְנִכְבָּדָה, פִּי כַּמָּה יוֹתֵר מִכָּל הַנַּגָּנִים.

הִסְבִּירוּ לוֹ חֲבֵרָיו: אָכֵן כֻּלָּם עוֹבְדִים, אֲבָל הַכֹּל בִּזְכוּת הַמְּנַצֵּחַ שֶׁמַּדְרִיךְ אוֹתָם כֵּיצַד לְנַגֵּן... וְהַנִּמְשָׁל הוּא, שֶׁהָרַב הוּא "הַמְּנַצֵּחַ", הַשַּׁרְבִיט בְּיָדוֹ, וּלְלֹא הָרַב, לֹא הָיוּ מִסְתַּדְּרִים כָּל אוֹתָם בְּנֵי מְלָאכָה שֶׁהִזְכַּרְתָּ לְמַעְלָה, וְלָכֵן מַגִּיעַ לוֹ הַכֹּל.

אָדָם שֶׁחַי בְּהַרְגָּשָׁה שֶׁהָרַב הוּא הַמְּנַצֵּחַ עָלָיו, וְהוּא הַמַּדְרִיךְ אֶת דַּרְכּוֹ וּלְלֹא הָרַב חַיָּיו אֲבוּדִים, אֲזַי יְכַבֵּד אֶת חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מְכַבֵּד אֶת הוֹרָיו וְאֶת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי אָדָם צָרִיךְ אֶת רַבּוֹתָיו יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר צָרִיךְ אֶת הוֹרָיו, וְכָל עַצְמוּתוֹ תָּלוּי בְּרַבּוֹ, וְלָכֵן יֵשׁ לְהִכָּנַע לְרַבּוֹ וּלְקַבֵּל אֶת מָרוּתוֹ.

הוי שותה בצמא את דבריהם

הֶחָסִיד יַעֲבֵ"ץ מְבָאֵר אֶת הַמִּשְׁנָה, שֶׁכַּיָּדוּעַ טֶבַע הָאָדָם לָקוּץ בְּדָבָר שֶׁהוּא רָגִיל וְשִׁגְרָתִי. לָכֵן בָּא הַתַּנָּא וּמוֹרֶה לָנוּ שֶׁלֹּא יֹאמַר הָאָדָם "כְּבָר שָׁמַעְתִּי דָּבָר זֶה פְּעָמִים רַבּוֹת", אֶלָּא "הֱוֵי שׁוֹתֶה בַּצָּמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם", וּמַהוּ צָמָאוֹן? לְהַרְגִּישׁ תָּמִיד כְּאִלּוּ זוֹ הַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאַתָּה לוֹמֵד וְשׁוֹמֵעַ דִּבְרֵי תּוֹרָה מִפִּי הַחֲכָמִים.

כַּיּוֹצֵא בָּזֶה סִפֵּר רַבִּי יִצְחָק זִילְבֶּרְשְׁטֵיין שְׁלִיטָ"א עַל הָרַב אַרְיֵה לֵוִין זַצַ"ל, שֶׁהַזְמַן לְדַבֵּר בִּפְנֵי תַּלְמִידִים הָעוֹמְדִים לִפְנֵי בַּר מִצְוָה בְּבֵית סֵפֶר מַמְלַכְתִּי בְּתֵל אָבִיב, וְסִפֵּר לָהֶם אוֹדוֹת הַמִּפְגָּשׁ הָאַחֲרוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בְּבֵית הַכֶּלֶא שֶׁל הַבְּרִיטִים, בְּצַל הַגַּרְדּוֹם, עִם הַנִּדּוֹנִים לַמָּוֶת בַּרַזָנִי וּפַיְינְשְׁטֵיין הי"ד.

הָרַב בָּא לְהָנִיחַ לָהֶם תְּפִלִּין, וְהֵם מְאֹד הִתְרַגְּשׁוּ וּבָכוּ בֶּכִי גָּדוֹל שֶׁזּוֹ הַפַּעַם הָאַחֲרוֹנָה בְּחַיֵּיהֶם שֶׁיָּנִיחוּ תְּפִלִּין. הַנִּדּוֹנִים לֹא יָכְלוּ לְהַפְרֵד מֵהַתְּפִלִּין, וְהִצְמִידוּ אוֹתָן לְלִבָּם, וְנִשְּׁקוּ אוֹתָן לְלֹא הֶרֶף.

אָמַר הָרַב לַוִין לַתַּלְמִידִים: וְכִי רַק בַּפַּעַם הָאַחֲרוֹנָה צְרִיכִים לְהִתְרַגֵּשׁ וְלִבְכּוֹת כְּשֶׁמַּנִּיחִים תְּפִלִּין, וְכִי דַּוְקָא אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִחְיוֹת רַק שָׁעוֹת מִסְפַּר צָרִיךְ לִשְׁפּוֹךְ לִבּוֹ עַל הַתְּפִלִּין, הֲרֵי מִי שֶׁכָּל הַחַיִּים עוֹמְדִים לְפָנָיו וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּיעַ עָלָיו לְלֹא הֶרֶף חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים, הֲרֵי בָּרוּר שֶׁלְּאָדָם כָּזֶה רָאוּי לְהִתְרַגֵּשׁ וּלְהוֹדוֹת לַה' יִתְבָּרַךְ בְּכָל כֹּחוֹ וּבְכָל מְאוֹדוֹ.

כָּךְ גַּם צְרִיכִים אָנוּ לְהַרְגִּישׁ כְּשֶׁשּׁוֹמְעִים אוֹ קוֹרְאִים דְּבַר תּוֹרָה שֶׁכְּבָר לָמַדְנוּ בֶּעָבָר. כְּמוֹ הַהִתְלַהֲבוּת שֶׁיֵּשׁ לְאָדָם צָמֵא כְּשֶׁרוֹאֶה מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר שָׁנִים רַבּוֹת הוּא שׁוֹתֶה אֶת אוֹתָם הַמַּיִם. כָּךְ צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהִתְלַהֲבוּת לְגַבֵּי דִּבְרֵי תּוֹרָה.

וּכְמוֹ כֵן כָּתַב מָרָן הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ (סִימָן סא סְעִיף ב) עַל הַפָּסוּק "אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם" רְצוֹנוֹ לוֹמַר: בְּכָל יוֹם יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כַּחֲדָשִׁים, וְלֹא כְּמִי שֶׁכְּבָר שָׁמַע אוֹתוֹ הַרְבֵּה פְּעָמִים שֶׁאֵינוֹ חָבִיב אֶצְלוֹ.

משנה ה

יוֹסֵי בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ פָּתוּחַ לְרְוָחָה, וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתֶךָ, וְאַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה. בְּאִשְׁתּוֹ אָמְרוּ, קַל וָחֹמֶר בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם מַרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה, גּוֹרֵם רָעָה לְעַצְמוֹ, וּבוֹטֵל מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְסוֹפוֹ יוֹרֵשׁ גֵּיהִנֹּם:

יהי ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתך

הַתַּנָּא בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁלֹּא מַסְפִּיק שֶׁיִּהְיֶה בֵּיתְךָ פָּתוּחַ לְרְוָחָה, אֶלָּא יִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתְךָ, כְּלוֹמַר גַּם כַּאֲשֶׁר מַגִּיעִים אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים לְלֹא שׁוּם יְחוּס וּמַעֲמָד, תֵּן לָהֶם הַרְגָּשָׁה טוֹבָה כְּדֵי שֶׁיַּרְגִּישׁוּ כְּמוֹ בְּנֵי בַּיִת, וּתְכַבֵּד אוֹתָהּ בְּכָבוֹד הָרָאוּי לָהֶם.

לְפָנֵינוּ מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְמַד שֶׁלֹּא הָעִקָּר לְהַכְנִיס אוֹרְחִים לְבֵיתוֹ, אֶלָּא הָעִקָּר הוּא לְקַבְּלָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְלָתֵת לָהֶם הַרְגָּשָׁה טוֹבָה, וּלְהַרְאוֹת לָהֶם שֶׁנֶּעִים לוֹ שֶׁהֵם בָּאוּ לִשְׁהוֹת בְּמֶחְצָתוֹ וְלֶאֱכֹל עַל שֻׁלְחָנוֹ.

כָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ עַל הַפָּסוּק בְּמִשְׁלֵי (טו, יז): "טוֹב אֲרֻחַת יָרָק וְאַהֲבָה שָׁם מִשּׁוֹר אָבוּס וְשִׂנְאָה בּוֹ". אָמַר רַבִּי לֵוִי, כְּנֶגֶד מִי אָמַר שְׁלֹמֹה פָּסוּק זֶה? כְּנֶגֶד שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שְׁפָּגְעוּהוּ.

בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד שְׁלֹמֹה מִמַּלְכוּתוֹ וְהָיָה מְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים בִּשְׁבִיל פַּרְנָסָה, פָּגְשׁוּ בּוֹ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ מַכִּירִים אוֹתוֹ, בָּא אֶחָד מֵהֶם וְנִשְׁתַּטַּח לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, אִם רְצוֹנְךָ גַּלְגֵּל עִמִּי הַיּוֹם.

מִיָּד הָלַךְ עִמּוֹ, וְהַעֲלֵהוּ לְעֲלִיָּה וְזָבַח שׁוֹר, וְהֵבִיא לְפָנָיו מַטְעַמִּים רַבִּים, וְהִתְחִיל מַשְׁמִיעַ לוֹ דִּבְרֵי מַלְכוּתוֹ, וְאָמַר לוֹ: זְכוֹר אַתָּה שֶׁעָשִׂיתָ כָּךְ וְכָךְ בְּיוֹם פְּלוֹנִי שֶׁהָיִיתָ מֶלֶךְ. מִיָּד כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּיר לוֹ יְמֵי מַלְכוּתוֹ, הִתְחִיל שְׁלֹמֹה בּוֹכֶה וְגוֹעֶה, וְכֵן כָּל אוֹתָהּ סְעוּדָה, עַד שֶׁעָמַד מִשָּׁם שָׂבֵעַ מִבְּכָיָתוֹ.

לְמָחֳרָת פָּגַשׁ אוֹתוֹ חֲבֵרוֹ, הִתְחִיל מִשְׁתַּטֵּחַ לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, רְצוֹנְךָ שֶׁתְּגַלְגֵּל עִמִּי הַיּוֹם? אָמַר לוֹ: שָׁמָּא אַתָּה מְבַקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת לִי כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה חֲבֵרְךָ אֶתְמוֹל? אָמַר לוֹ: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, אִישׁ עָנִי אֲנִי, אִם רְצוֹנְךָ, גַּלְגֵּל עִמִּי הַיּוֹם בְּמַעַט יֶרֶק שֶׁיֵּשׁ לִי.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָלַךְ לְבֵיתוֹ וְרָחַץ לוֹ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְהֵבִיא לוֹ מְעַט יֶרֶק, וְהִתְחִיל אוֹתוֹ הָאִישׁ לְנַחֲמוֹ, וְאָמַר לוֹ: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, שִׁבּוּעָה נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבִּיךָ שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק

מְלוּכָה מִזַּרְעוֹ, אֶלָּא כָּךְ הִיא דַּרְכּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - מוֹכִיחַ וְחוֹזֵר וּמוֹכִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב ה' יוֹכִיחַ", אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחְזִירְךָ לְמַלְכוּתְךָ.

כַּיּוֹן שֶׁשָּׁמַע שְׁלֹמֹה כָּךְ, שָׂבָע. לְאַחַר שֶׁחָזַר שְׁלֹמֹה לְמַלְכוּתוֹ, כָּתַב בְּחָכְמָתוֹ: "טוֹב אֲרוּחַת יָרָק וְאַהֲבָה שָׁם" שֶׁאָכַלְתִּי אֵצֶל הֶעָנִי, "מִשּׁוֹר אֲבוּס וְשִׂנְאָה בּוֹ" שֶׁהֶאֱכִילַנִי אוֹתוֹ עָשִׁיר שֶׁהִזְכִּיר לִי אֶת צַעֲרִי.

לחנך את ילדיו להכנסת אורחים

סִפֵּר הָרַב יִשְׂרָאֵל לָאוֹ שְׁלִיטָ"א בְּסִפְרוֹ "יַחֵל יִשְׂרָאֵל": הִכַּרְתִּי אִישִׁית רַב חָשׁוּב, שֶׁסִּפֵּר לִי מַעֲשֶׂה שֶׁאֵרַע. בָּעֲיָרָה קְטַנָּה בְּלִיטָא בְּבֵית הוֹרָיו, הָיָה חֹק בַּל יַעֲבוֹר, שֶׁאֵין נִגָּשִׁים לְשֻׁלְחָן הַשַּׁבָּת לְלֹא אוֹרְחִים.

אוּלָם פַּעַם אַחַת הַנּוֹהָג הַקָּבוּעַ עָמַד לְהִתְבַּטֵּל. הָיָה זֶה לֵיל שַׁבָּת חֹרְפִי, הָאֲדָמָה הָיְתָה בּוֹצִית עֵקֶב גֶּשֶׁם זַלְעָפוֹת שֶׁיָּרַד לְלֹא הַפְסָקָה. קֹר מַקְפִּיא וְאַפֵּלָה מֻחְלֶטֶת שָׂרְווּ בְּרְחוֹבוֹת, וּמָנְעוּ מִן הָאֲנָשִׁים לָצֵאת הַחוּצָה, אִישׁ לֹא הִזְדַּמֵּן לָעֲיָרָה בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת.

אֲבִי הַמִּשְׁפָּחָה לֹא מָצָא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹרֵחַ. רָטוּב עַד לְשַׁד עַצְמוֹתָיו שָׁב הָאָב לְבֵיתוֹ וְאָמַר בְּעֶצֶב: 'אֵין אֶת מִי לְהָבִיא אֵין נֶפֶשׁ חַיָּה בַּחוּץ'.

אוּלָם הָאֵם שֶׁהָיְתָה רְגִילָה לְאָרֵחַ אוֹרְחִים בְּשַׁבָּת, סֵרְבָה לְקַבֵּל אֶת דְּבָרָיו וְאָמְרָה: אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁנִּסְעַד לְלֹא אוֹרֵחַ, אֵיזֶה מֶסֶר חִיּוּבִי נַעֲבִיר לִילָדֵינוּ בְּכָךְ שֶׁיִּרְאוּ שֶׁנִּתָּן לֶאֱכוֹל מִבְּלִי לַחְלֹק אֶת אֲרוּחוֹתֵינוּ עִם אָדָם אַחֵר. הִיא לֹא הִסְכִּימָה לָגֶשֶׁת לַקִּדּוּשׁ עַד שֶׁיִּמָּצֵא אוֹרֵחַ, וְהִצִּיעָה לְהַזְמִין בַּחוּרִים מִן הַיְשִׁיבָה שֶׁבָּעֲיָרָה הַסְּמוּכָה.

הָאָב טָעַן שֶׁהַיְשִׁיבָה רְחוֹקָה וְהַדֶּרֶךְ לְשָׁם קָשָׁה, וּבְנוֹסָף לְכָךְ, מֻזָּג הָאֲוִיר כֹּה סוֹעֵר. אוּלָם הָאֵם בְּשֶׁלָּהּ: הַיְלָדִים חַיָּבִים לְדַעַת שֶׁאֵין שֻׁלְחָן שַׁבָּת לְלֹא אוֹרְחִים, וְזֹהוּ יְסוֹד חָשׁוּב בְּחִנּוּכָךְ!

הַמְשִׁימָה לְהָבִיא בָּחוּר מִן הַיְשִׁיבָה, הֻטְּלָה עַל הַיֶּלֶד מְסַפֵּר הַסִּפּוּר, וְהוּא נֶאֱלַץ לָלֶכֶת בַּגֶּשֶׁם הַשּׁוֹטֵף לַעֲיָרָה הַסְּמוּכָה. הַדֶּרֶךְ אֲרֻכָּה זְמַן רַב, וְהַיֶּלֶד הִגִּיעַ לַיְשִׁיבָה נוֹטֵף מַיִם וְרוֹעֵד מִקֹּור.

הַזְּמִין הַיֶּלֶד אֶת הַבַּחוּרִים לָבוֹא עִמּוֹ לַסְּעוּדָה, אַךְ מִי מֵהֶם יֵאוֹת לָצֵאת בְּמֶזֶג אֲוִיר כָּזֶה עַד לַעֲיָרָה הַשְּׁכֵנָה. עָמַד הַיֶּלֶד בְּאֶמְצַע בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וּפָרַץ בִּבְכִי מַר.

נִגַּשׁ אֵלָיו אֶחָד הַבַּחוּרִים וּשְׁאָלוֹ: מַדּוּעַ אַתָּה בּוֹכֶה? סִפֵּר הַיֶּלֶד אֶת סִפּוּר הַמַּעֲשֶׂה וְאָמַר: כֵּיצַד אוּכַל לְאַכְזֵב אֶת אִמִּי וְלַחֲזֹר הַבַּיְתָה לְלֹא אוֹרֵחַ? כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הַבָּחוּר, אָמַר לוֹ: אֲנִי אָבוֹא אִתְּךָ. בְּהַגִּיעָם לַבַּיִת, נַעֲשָׂה סוֹף סוֹף הַקִּדּוּשׁ וְהֵחֵלּוּ בַּסְּעוּדָה, עַד שֶׁלְּבַסּוֹף אוֹתוֹ בָּחוּר נַעֲשָׂה שָׁם בֶּן בַּיִת, וְנָשָׂא אֶת בַּת מְאָרְחָיו לְאִשָּׁה.

כיצד בודקים אם האשה טובה

מְסַפֵּר בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁלְּאַחַר שֶׁגֵּרַשׁ אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל מִבֵּיתוֹ, הָלַךְ יִשְׁמָעֵאל וְלָקַח לוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת מוֹאָב וּשְׁמָהּ 'עַשְׂיָיה'. לְאַחַר 3 שָׁנִים, הָלַךְ אַבְרָהָם לִרְאוֹת אֶת יִשְׁמָעֵאל, וְנִשְׁבַּע לְשָׂרָה שֶׁאֵינוֹ יוֹרֵד מִן הַגָּמָל בְּמָקוֹם שֶׁיִּשְׁמָעֵאל שָׁרוּי שָׁם.

הִגִּיעַ אַבְרָהָם לְבֵיתוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, וּמָצָא שָׁם אֶת אִשְׁתּוֹ. אָמַר לָהּ: הֵיכָן הוּא יִשְׁמָעֵאל? אָמְרָה לוֹ: הָלַךְ הוּא עִם אִמּוֹ לְהָבִיא פֵּרוֹת וּתְמָרִים מִן הַמִּדְבָּר. אָמַר לָהּ: תְּנִי לִי מְעַט לֶחֶם וּמְעַט מַיִם כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי מִדֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר. אָמְרָה לוֹ: אֵין לִי לֹא לֶחֶם וְלֹא מַיִם! אָמַר לָהּ: כְּשֶׁיָּבֹא יִשְׁמָעֵאל, תַּגִּיד לוֹ בְּמִלִּים הָאֵלּוּ: "הַחֲלֵף אֶת מִפְתַּן בֵּיתֶךָ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ טוֹבָה לְךָ וְלֹא רְאוּיָה לְךָ"!

כְּשֶׁבָּא יִשְׁמָעֵאל לְבֵיתוֹ, אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ אֶת הַדְּבָרִים, וְהֵבִין יִשְׁמָעֵאל מַה הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ שֶׁל אָבִיו, וְשִׁלַּח אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ.

הָלְכָה אִמּוֹ וְלָקְחָה לוֹ אִשָּׁה מִבֵּית אָבִיהָ וְ'פָטִימָה' שְׁמָהּ. לְאַחַר ג' שָׁנִים נוֹסָפוֹת, הָלַךְ אַבְרָהָם לִרְאוֹת אֶת יִשְׁמָעֵאל, וְהִגִּיעַ לְשָׁם בַּחֲצִי הַיּוֹם, וּמָצָא אֶת אִשְׁתּוֹ הַחֲדָשָׁה שֶׁל יִשְׁמָעֵאל. אָמַר לָהּ: הֵיכָן הוּא יִשְׁמָעֵאל? אָמְרָה לוֹ: הָלַךְ לְהָבִיא פֵּרוֹת וּתְמָרִים מִן הַמִּדְבָּר. אָמַר לָהּ: תְּנִי לִי מְעַט לֶחֶם וּמְעַט מַיִם כִּי עָיֵף אֲנִי מֵהַדֶּרֶךְ. מִיַּד הוֹצִיאָה וְנָתְנָה לוֹ.

עָמַד אַבְרָהָם וְהָיָה מִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בְּנוֹ, וְנִתְמַלֵּא בֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל מִכָּל טוּב, וּמָמוֹן וּבְרָכוֹת. וּכְשֶׁבָּא יִשְׁמָעֵאל סִפְּרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהָיוּ עִם אָבִיו, וְיָדַע יִשְׁמָעֵאל שֶׁעַד עַכְשָׁו רַחֲמָיו עָלָיו כְּרַחֵם אַב עַל בָּנִים. (יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי פָּרָשַׁת וַיֵּרָא רמז פב).

מִכָּאן לוֹמְדִים אָנוּ, שֶׁהַמִּבְחָן הַגָּדוֹל שֶׁנִּתַּן לְאָדָם לִבְחוֹן אֶת הָאִשָּׁה שֶׁעוֹמֶד לְהִתְחַתֵּן עִמָּהּ, הַאִם רְאוּיָה הִיא לוֹ אוֹ לֹא, זֶהוּ עַל יְדֵי שֶׁבּוֹחֵן אוֹתָהּ אִם הִיא אוֹהֶבֶת לְהַכְנִיס אוֹרְחִים בְּעַיִן יָפָה, אוֹ שֶׁעֵינֶיהָ צָרוֹת בְּאוֹרְחִים.

ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה שיחה עם האשה

מָרָן הַחַיִּד"א כָּתַב לְבָאֵר אֶת סְמִיכוּת תְּחִלַּת הַמִּשְׁנָה "וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵּיתֶךָ", לְהֶמְשֵׁךְ הַמִּשְׁנָה "וְאַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה", שֶׁבָּאוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁלֹּא תִּתְיַעֵץ עִם אִשְׁתְּךָ בְּעִנְיַן הֲבָאַת עֲנִיִּים בְּבֵיתְךָ, כִּי הָאִשָּׁה עֵינָהּ צָרָה בָּאוֹרְחִים.

וְלָכֵן אִם יֵשׁ צֹרֶךְ לְהַזְמִין אוֹרְחִים לְבֵיתוֹ [כְּגוֹן שֶׁאֵין לָהֶם הֵיכָן לַעֲשׂוֹת שַׁבָּת, וְאֵין מִי שֶׁמּוּכָן לְהַכְנִיסָם לְבֵיתוֹ], וְיֵשׁ חֲשָׁשׁ שֶׁאִשְׁתּוֹ תִּתְנַגֵּד לְכָךְ, יֵשׁ לוֹ לְהַכְנִיסָם לְבֵיתוֹ אַף נֶגֶד רְצוֹנָהּ שֶׁל אִשְׁתּוֹ.

וְדוֹמֶה הַדָּבָר לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהָנִיחַ תְּפִלִּין וְאִשְׁתּוֹ מְסָרֶבֶת לוֹ, וְכִי יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיִּשְׁמַע לָהּ בִּגְלַל "שְׁלוֹם בַּיִת"? כְּךָ הַדָּבָר גַּם לְגַבֵּי הַכְנָסַת אוֹרְחִים שֶׁגְּדוֹלָה יוֹתֵר מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי

שְׁכִינָה. וְכַמּוּבָן שֶׁצָּרִיךְ הַבַּעַל לַעֲזֹר וּלְסַיֵּעַ לְאִשְׁתּוֹ בְּמִצְוָה זוֹ, וְלֹא לְהַטִּיל עָלֶיהָ אֶת כָּל הָעֹל.

וּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, בְּלֵיל חַג סֻכּוֹת דָּפַק בְּבֵיתוֹ שֶׁל רָאוּבֵן אִישׁ עָנִי, וּבִקֵּשׁ לְהִתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ בֶּחָג, כִּי אֵין לוֹ מָקוֹם אַחֵר לֶאֱכוֹל וְלִישׁוֹן. רָעֲיָתוֹ שֶׁל רָאוּבֵן לֹא רָצְתָה לְאָרֵחַ אֶת הֶעָנִי, וְיָדַע רָאוּבֵן שֶׁאִם יַכְנִיס אֶת הָאוֹרֵחַ, יִגָּרֵם הַדָּבָר לְקִצָּת מְתִיחוּת בְּבֵיתוֹ, וּבָא לִשְׁאוֹל אֶת הָרַב יִצְחָק זִילְבֶּרְשְׁטֵיין שְׁלִיט"א הַאִם בְּכָל זֹאת יַכְנִיס אֶת הֶעָנִי, אוֹ שֶׁמָּא גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם וְלֹא יַכְנִיס אֶת הָאוֹרֵחַ.

הֵשִׁיב לוֹ הָרַב, שֶׁשָּׁמַע בְּשֵׁם הָרַב הַקָּדוֹשׁ מְרִימְנוֹב, שֶׁאֲפִילוּ אִם יָבוֹא לוֹ מַחְלֹקֶת עִם אִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי הַכְנָסַת אוֹרְחִים, לֹא יַשְׁגִּיחַ עַל זֶה, מִשּׁוּם שֶׁגְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים יוֹתֵר מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה.

וְהוֹסִיף לְהָבִיא רְאָיָה לָזֶה מִלּוֹט, שֶׁקִּבֵּל אוֹרְחִים בְּבֵיתוֹ [אֶת שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים], אַף עַל פִּי שֶׁאִשְׁתּוֹ הִתְנַגְּדָה לְכָךְ. וּרְאָיָה לְכָךְ שֶׁהִתְנַגְּדָה, שֶׁהֲרֵי גִּלְּתָה לְכֻלָּם עַל דָּבָר הָאוֹרְחִים, וְלָכֵן עוֹד בְּאוֹתוֹ לַיְלָה הִתְקַבְּצוּ כָּל אַנְשֵׁי סְדוֹם מִסָּבִיב לְבֵיתָם כְּדֵי לִפְגֹּעַ בָּהֶם. (חִשּׁוּקֵי חֶמֶד).

אין להרבות שיחה

הַמִּשְׁנָה אוֹמֶרֶת שֶׁאֵין לְהַרְבּוֹת שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה. וּמִשְּׁמַע שֶׁדָּוְקָא עִם הָאִשָּׁה אֵין לְהַרְבּוֹת שִׂיחָה, אֲבָל עִם גְּבָרִים מֻתָּר לְהַרְבּוֹת שִׂיחָה, וְהֲרֵי אֶחָד מֵהַקְּנָיָנִים שֶׁל הַתּוֹרָה זֶה "מְעוּט שִׂיחָה", וְאִם כֵּן גַּם אִם שְׁאָר בְּנֵי אָדָם אֵין לְהַרְבּוֹת שִׂיחָה.

אֱמֶת הַדְּבָרִים יִתְבָּאֲרוּ עַל פִּי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים בְּסִפְרוֹ חַסְדֵי אָבוֹת: הַמַּעֲשֶׂה בְּחָכָם אֶחָד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּחַדְרוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְהָיָה בַּחֶדֶר הַשֵּׁנִי הַסָּמוּךְ לְחַדְרוֹ, קְבוּצָה שֶׁל נָשִׁים, וְאִשָּׁה אַחַת הָיְתָה דִּבְּרָנִית מְאֹד, וְהָיְתָה יוֹשֶׁבֶת וּמְדַבֶּרֶת עִמָּהֶן מֶשֶׁךְ שְׁלֹשָׁה שָׁעוֹת בְּלִי הֶפְסֵק, וּמַחֲמַת כֵּן, נִטְרַד הֶחָכָם מִלִּמּוּדוֹ, וְחָרָה לוֹ הַדָּבָר מְאֹד.

קָם הֶחָכָם וְנִכְנַס לַחֶדֶר שֶׁלָּהֶן, וְאָמַר לָהּ: חֲכָמִים אָמְרוּ "עֲשָׂרָה קַבִּין שִׂיחָה יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלוּ הַנָּשִׁים וְאַחַת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ", וְאַתְּ כְּבָר גָּמַרְתְּ אֶת כָּל הַתִּשְׁעָה חֲלָקִים שֶׁל הַנָּשִׁים, וְנִכְנַסְתְּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ גַּם בַּחֵלֶק הָעֲשִׂירִי שֶׁל הַגְּבָרִים?!

הַאִשָּׁה הַהִיא הָיְתָה מַשְׂכֶּלֶת וַחֲכָמָה, וַתֹּאמַר לוֹ: מַה יֵּשׁ בְּכָךְ שֶׁאֲנִי גָּמַרְתִּי אֶת כָּל הַתִּשְׁעָה חֲלָקִים שֶׁל הַנָּשִׁים וְנִכְנַסְתִּי בַּחֵלֶק הָעֲשִׂירִי שֶׁל הַגְּבָרִים, וְכִי בִּגְלַל זֶה אֲנִי נִקְרֵאת גַּזְלָנִית? וַהֲרֵי הַחֵלֶק שֶׁל הַגְּבָרִים שַׁיָּיךְ גַּם לַנָּשִׁים?!

אָמַר לָהּ הֶחָכָם: מִדּוּעַ אַתְּ אוֹמֶרֶת שֶׁאֵינֵךְ גּוֹזֶלֶת מֵהַחֵלֶק הָעֲשִׂירִי שֶׁל הַגְּבָרִים, וַהֲרֵי אֵין לַנָּשִׁים אֶלָּא תִּשְׁעָה חֲלָקִים, וְכֵיוָן שֶׁאַתְּ מוֹדָה שֶׁגָּמַרְתְּ אֶת הַתִּשְׁעָה חֲלָקִים וְתִכָּנֵס לַחֵלֶק הָעֲשִׂירִי, הֲרֵי אַתְּ גּוֹזֶלֶת מִן הַחֵלֶק שֶׁל הַגְּבָרִים?!

וַתֹּאמֶר לוֹ הָאִשָּׁה: אִם אַתָּה חָכָם, צָרִיךְ אַתָּה לְדַקְדֵּק בְּדִבְרֵי חֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ "תִּשְׁעָה נָטְלוּ נָשִׁים, וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ", וְלֹא אָמְרוּ "וְאַחַת נָטְלוּ הָאֲנָשִׁים". וְכֵיוָן שֶׁאָמְרוּ "כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ", נִמְצָא שֶׁהַחֵלֶק הָעֲשִׂירִי, שֶׁתָּפִים בּוֹ אֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים בְּיַחַד, שֶׁהֲרֵי בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּלוּלוֹת גַּם הַנָּשִׁים.

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים, שֶׁאִם אֲנִי נִכְנַסְתִּי בַּחֵלֶק הָעֲשִׂירִי, עוֹדֵנִי מִשְׁתַּמֶּשֶׁת בְּשֶׁלִּי, כִּי הַחֵלֶק הָעֲשִׂירִי הוּא מְשֻׁתָּף לְכֻלָּנוּ. בְּכָךְ נִצְחָה אוֹתָהּ אִשָּׁה אֶת אוֹתוֹ חָכָם.

לְפִי זֶה מְבָאֵר הַבֵּן אִישׁ חַי, מֵאַחַר שֶׁהָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים שָׁוִים בַּחֵלֶק הָעֲשִׂירִי שֶׁל הַדִּבּוּר, בָּא הַתִּנָּא לְעוֹרֵר אֶת הָאֲנָשִׁים בְּמִעוּט שִׂיחָה, וְלָכֵן אָמַר בִּלְשׁוֹן מְלִיצָה "אַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה", פֵּרוּשׁ, אַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה לֹא רַק בְּתִשְׁעָה חֲלָקִים שֶׁהֵם שֶׁל הַנָּשִׁים דַּוְקָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ בַּחֵלֶק הָעֲשִׂירִי שֶׁהוּא מְשֻׁתָּף עִם הָאִשָּׁה, אַל תַּרְבֶּה בּוֹ, וּבָזֶה רָמַז לָאָדָם שֶׁיְּמַעֵט הַשִּׂיחָה עִם כָּל אָדָם אֲפִילּוּ עִם אֲנָשִׁים.

משנה ו

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב, וּקְנֵה לְךָ חָבֵר, וֶהֱוֵי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת:

עשה לך רב

אוֹמֵר הַמִּדְרָשׁ שְׁמוּאֵל: אִם תִּלְמַד תּוֹרָה מֵהַרְבֵּה רַבָּנִים וְלֹא תַּעֲשֶׂה לְךָ רַק רַב אֶחָד, עָלוּל אַתָּה לְהִתְבַּלְבֵּל, שֶׁהֲרֵי אֵין דֵּעוֹת בְּנֵי אָדָם שָׁווֹת, וְגַם לֹא דֵּעוֹתֵיהֶם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, זֶה אוֹמֵר כָּךְ וְזֶה אוֹמֵר כָּךְ, עַל כֵּן "עֲשֵׂה לְךָ רַב", דְּאַג שֶׁיִּהְיֶה לְךָ רַב מֻבְהָק חָכָם שֶׁרֹב תּוֹרָתְךָ מִמֶּנּוּ, מִמֶּנּוּ תִּקָּנֶה תּוֹרָה וְדֶרֶךְ חַיִּים שֶׁבָּהּ תֵּלֵךְ וְתִצְעַד לְכָל אוֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ.

וּמָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁיּוֹשֵׁב לְיַד שֻׁלְחָן עָרוּךְ, הֶעָמוּס מִינֵי מַאֲכָלִים טוֹבִים לָרוֹב, וְסוּגֵי יַיִן שׁוֹנִים. כָּל מַאֲכָל וּמַשְׁקֶה כְּשֶׁלְעַצְמוֹ הוּא מַעֲדָן בָּרִיא וְעָרֵב לַחֵיךְ, אֲבָל כְּשֶׁכָּל אֵלֶּה מְעֹרָבָבִים יַחַד, יִהְיֶה הַטַּעַם טָפֵל, וְהַתַּעֲרֹבֶת אַף עֲלוּלָה לִגְרֹם לִבְעָיוֹת עִכּוּל וְלִשְׁאָר מַחֲלוֹת. כָּךְ הוּא הַדָּבָר לְגַבֵּי הָרַב, אַף שֶׁכָּל הָרַבָּנִים טוֹבִים, אֲבָל יֵשׁ לְהִמָּנַע מֵעִרְבּוּב וּבִלְבּוּל הַדַּעַת.

וקנה לך חבר

כְּדֵי לִזְכּוֹת לְחָבֵר טוֹב, צָרִיךְ לִקָּנוֹתוֹ וּלְהַשְׁקִיעַ בּוֹ, כְּדֵי לְהַרְאוֹת לוֹ שֶׁאָכֵן אַהֲבָתוֹ אֵינָהּ מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ אֶלָּא אַהֲבַת נֶפֶשׁ, שֶׁכַּיָּדוּעַ הַנִּתְיָנָה גּוֹרֶמֶת לְאַהֲבָה.

חָבֵר טוֹב הוּא חָבֵר שֶׁהוֹכִיחַ אֶת נֶאֱמָנוּתוֹ, שֶׁחַבְרוּתוֹ עָמְדָה בְּמִבְחָן, וְלֹא חָבֵר שֶׁחוֹשֵׁב אֵיזוֹ תּוֹעֶלֶת יָפִיק מֵהַחֲבֵרוּת עִמְּךָ, אֶלָּא חָבֵר כָּזֶה שֶׁהוּא "לְךָ" חָבֵר, וְלֹא לְעַצְמוֹ, שֶׁדּוֹרֵשׁ אֶת טוֹבָתְךָ וְלֹא רַק אֶת טוֹבַת עַצְמוֹ. חָבֵר כָּזֶה צָרִיךְ "לִקָּנוֹת" וּלְהַשְׁקִיעַ רַבּוֹת כְּדֵי לְרָכְשׁוֹ.

הַפָּסוּק אוֹמֵר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי הַשֵּׁם". מַדּוּעַ בָּחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ דַּוְקָא בְּמִצְוָה זוֹ, וּמַה הֶרֶמֶז שֶׁרָצָה לְרָמֵז לָנוּ בְּכָךְ?

הַתְּשׁוּבָה לְכָךְ נִמְצֵאת בַּמַּעֲשֶׂה הַבָּא: מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי סוֹחֲרִים יְהוּדִים, הָאֶחָד מִבַּגְדָּד וְהַשֵּׁנִי מֵאֶלְכְּסַנְדְּרִיָּה, שֶׁמִּתּוֹךְ קִשְׁרֵי הַמִּסְחָר שֶׁבֵּינֵיהֶם הִגִּיעוּ לִכְלָל יְדִידוּת אֲמִיצָה עַל אַף הַמֶּרְחָק הָרַב שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶם.

וְהִנֵּה לְיָמִים, יָרַד הַסּוֹחֵר הָאֶלְכְּסַנְדְּרִי מִנְּכָסָיו, וְהִגִּיעַ עַד פַּת לֶחֶם, וְהֵחֵל לִפְשֹׁט יָדוֹ בְּחוּצוֹת הָעִיר, הוּא לֹא הָיָה מְסֻגָּל לְכָךְ, אַךְ מִנַּיִן יָבִיא לֶחֶם?

אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: לֵךְ לְבַגְדָּד לִידִידְךָ, וְסַפֵּר לוֹ עַל מַצָּבְךָ, וְהוּא לָבֶטַח יַעֲזֹר לְךָ. שָׁמַע הָאִישׁ בַּעֲצַת אִשְׁתּוֹ, וְיָצָא לַדֶּרֶךְ. יָמִים וְלֵילוֹת כִּתֵּת רַגְלָיו בַּדְּרָכִים, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְבַגְדָּד. לְעֵת עֶרֶב נִכְנַס בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר כְּשֶׁהוּא בַּאֲפִיסַת כֹּחוֹת מֻחְלָטֶת.

לְהִכָּנֵס לְבֵית יְדִידוֹ בְּשָׁעַת לַיְלָה מְאֻחֶרֶת, וּבְמַצָּב מָזֻנָּח כְּפִי שֶׁהוּא נִרְאֶה, הוּא לֹא רָצָה, עַל כֵּן, חִפֵּשׂ אַחַר מָקוֹם נָטוּשׁ לְהָנִיחַ בּוֹ אֶת רֹאשׁוֹ. מִשֶּׁמָּצָא בְּפָאֲתֵי הָעִיר חֻרְבָּה רֵיקָה מֵאָדָם, הֶחְלִיט לָלוּן בָּהּ וְלָלֶכֶת לְבֵית יְדִידוֹ לְמָחֳרַת כְּשֶׁהָאִיר הַיּוֹם.

הוּא נִשְׁכַּב בְּאֶחָת מִפִּנּוֹת הַחֻרְבָּה וְנִרְדַּם. בְּאֶמְצַע הַלַּיְלָה, נֵעוֹר לְקוֹלוֹת מְרִיבָה בֵּין שְׁנֵי שׁוֹדְדִים שֶׁרָבוּ עַל חֲלוּקַת שָׁלָל, תּוֹךְ כְּדֵי מְרִיבָה, שָׁלַף הָאֶחָד חֶרֶב, וְדָקַר אֶת שֻׁתָּפוֹ לַמָּוֶת. בְּפַחַד רַב נִצְמָד הַסּוֹחֵר לְפִנָּתוֹ לְבַל יִרְאֶהוּ הַשּׁוֹדֵד, וְלֹא הֵעֵז לָזוּז מִמְּקוֹמוֹ גַּם לְאַחַר שֶׁהָרוֹצֵחַ עָזַב אֶת הַמָּקוֹם.

בַּבֹּקֶר הִגִּיעוּ שׁוֹטְרִים לְחוּרְבָה, וּמָצְאוּ בָהּ אֶת גּוּפַת הַנִּרְצָח, וְאֶת מְיַדְּעֵנוּ הַסּוֹחֵר. כֵּיוָן שֶׁהָיָה זָר בַּמָּקוֹם, וְאַף חֲזוּתוֹ הָיְתָה חֲשׁוּדָה, סָבְרוּ הַשּׁוֹטְרִים כִּי הוּא הָרוֹצֵחַ, וְאִלְצוּהוּ לְהוֹדוֹת בְּמַעֲשֶׂה.

הַסּוֹחֵר שֶׁהָיָה מְיֻאָשׁ וּמְדֻכְדָּךְ, אִבֵּד אֶת כּוֹחַ הַהִתְמַרְדוּת, וְהוֹדָה בָּרֶצַח עַל אַף שֶׁלֹּא בִּצַּע הוּא. הָאִישׁ הוּבָא לִפְנֵי הַשּׁוֹפֵט, וְנִגְזַר דִּינוֹ לְמָוֶת.

הוֹבִילוּהוּ לִתְלִיָּה בְּכִכַּר הָעִיר כְּשֶׁהֲמוֹן הָעָם נֶאֱסָף לַחֲזוֹת בְּתְלִיָּיתוֹ. בֵּין הַנֶּאֱסָפִים עָמַד הַסּוֹחֵר הַבַּגְדָּדִי אֲשֶׁר זִהָה אֶת הַנִּדּוֹן לַמָּוֶת כִּידִידוֹ, וּכְמִי שֶׁהִכִּירוֹ שָׁנִים רַבּוֹת, לֹא הֶאֱמִין הָאִישׁ בַּמַּעֲשֶׂה שֶׁיּוּחַס לִידִידוֹ, וְהֵחֵל מְפַלֵּס דַּרְכּוֹ לְעֵבֶר עַמּוּד הַתְּלִיָּיה.

כְּשֶׁהִגִּיעַ לַגַּרְדּוֹם, הִתְפָּרֵץ בְּסַעֲרַת נֶפֶשׁ לְעֵבֶר הַתְּלִיָּינִים וְאָמַר: יֵשׁ לָכֶם טָעוּת, הוֹרִידוּהוּ מֵהַגַּרְדּוֹם, אֲנִי הוּא הָרוֹצֵחַ!

זֹהָה הַנִּדּוֹן לַמָּוֶת אֶת יְדִידוֹ הַבַּגְדָּאדִי, וּבִשְׁאֵרִית כֹּחוֹתָיו צָעַק אֶל הַסּוֹבְבִים אוֹתוֹ: אַל תַּאֲמִינוּ לוֹ, הָאִישׁ הַזֶּה אֵינוֹ שָׁפוּי בְּדַעְתּוֹ, אֲנִי הוּא הָרוֹצֵחַ, לִי מַגִּיעַ הָעֹנֶשׁ וְלֹא לוֹ!

הַקָּהָל שֶׁהָיָה נוֹכָח לְחִלּוּפֵי הַדְּבָרִים הַלָּלוּ, הִשְׁתַּתֵּק בְּהֶלֶם, וְאַף הַתַּלְיָיִן נוֹתַר עַל עוֹמְדוֹ מִשְׁתּוֹמֵם. מַחֲזֶה כָּזֶה טֶרֶם רָאָה מֵעוֹדוֹ. הַמִּקְרֶה הִגִּיעַ אֶל הַמֶּלֶךְ, וְאַף הוּא הָיָה נִפְעָם לִשְׁמֹעַ סִפּוּר הַמַּעֲשֶׂה.

הִזְמִין אֵלָיו הַמֶּלֶךְ אֶת שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, וּבִקֵּשׁ מֵהֶם לְסַפֵּר לוֹ אֶת הָאֱמֶת לַאֲמִתָּהּ, מִי מֵהֶם הוּא הָרוֹצֵחַ, וְהוֹסִיף הַמֶּלֶךְ וְאָמַר: אֲנִי מַבְטִיחַ לָכֶם שֶׁאִם אֶשְׁתַּכְנַע בַּאֲמִתּוּת הַדְּבָרִים, לֹא אוֹצִיא אִישׁ מִכֶּם לַהוֹרֶג.

סִפְּרוּ הַשְּׁנַיִם אִישׁ אֶת סִפּוּרוֹ, וּמִשֶּׁסִּיְּימוּ קָם הַמֶּלֶךְ מִמְּקוֹמוֹ נִרְגָּשׁ, וְקָרָא: מִיָּמַי לֹא פָּגַשְׁתִּי שְׁנֵי חֲבֵרִים כְּמוֹכֶם, חֲבֵרִים שֶׁכָּל אֶחָד מוּכָן לְהֵהָרֵג כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת חֲבֵרוֹ. יֵשׁ לִי בַּקָּשָׁה אֲלֵיכֶם, אָנָּא צַרְפוּנִי לְחֶבְרַתְכֶם, רוֹצֶה אֲנִי לִהְיוֹת הֶחָבֵר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁלָּכֶם. מַעֲרִיצִים יֵשׁ לִי הַרְבֵּה, וְרַבִּים הֵם הַסָּרִים לְמִשְׁמַעְתִּי, אַךְ חָבֵר אֲמִתִּי כָּזֶה שֶׁיִּהְיֶה מוּכָן לְהֵהָרֵג בִּשְׁבִילִי. עִם שְׁנַיִם כְּמוֹכֶם רוֹצֶה אֲנִי לְהִתְחַבֵּר.

וְזֶה כַּוָּונַת הַפָּסוּק "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" אִם אוֹהֵב אַתָּה אֶת חֲבֵרְךָ כְּפִי שֶׁאוֹהֵב אַתָּה אֶת עַצְמְךָ, אָז "אֲנִי הַשֵּׁם", אֲנִי ה' כִּבְיָכוֹל רוֹצֶה גַּם כֵּן לְהִצְטָרֵף לַחֲבֵרוּת זוֹ, עַל חֲבֵרוּת כָּזוֹ שְׁרוּיָה הַשְּׁכִינָה. לַחֲבֵרוּת אֲמִיצָה כָּזוֹ מִתְכַּוֵּן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאוֹמְרוֹ "וּקְנֵה לְךָ חָבֵר".

אל תרבה בחברים

דִּקְדֵּק הַתַּנָּא לוֹמַר בְּמִשְׁנָתֵנוּ "קְנֵה לְךָ חָבֵר", כְּלוֹמַר חָבֵר אֶחָד וְלֹא הַרְבֵּה חֲבֵרִים, מִפְּנֵי שֶׁרִבּוּי הַחֲבֵרִים אֵינוֹ מוֹעִיל כָּל כָּךְ לָאָדָם, וּבִפְרָט יֵשׁ לְלַמֵּד אֶת הַנַּעַר הַצָּעִיר, שֶׁאֵין לָהֶם לְהִתְלַהֵב מֵחֲבֵרִים הַרְבִּים, וְלֹא לְהִמָּשֵׁךְ אַחֲרֵיהֶם, כִּי הֵם מְסִיתִים וְעוֹזְרִים רַק מָתַי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טוֹבַת הֲנָאָה, אֲבָל לֹא יַעַמְדוּ לְאָדָם בִּשְׁעַת צָרָתוֹ, וּבִזְמַן אֱמֶת, לְמִי אִכְפַּת אִם אַתָּה חַי אוֹ מֵת.

רַבּוֹתֵינוּ מְסַפְּרִים עַל פִּילוֹסוֹף אֶחָד, שֶׁצִּוָּה אֶת בְּנוֹ לִפְנֵי מוֹתוֹ וְאָמַר לוֹ: בְּנִי כַּמָּה אוֹהֲבִים קָנִיתָ בְּחַיֶּיךָ? עָנָהוּ בְּנוֹ: כְּבָר קָנִיתִי לִי מֵאָה אוֹהֲבִים! אָמַר לוֹ הַפִּילוֹסוֹף: אַל תֹּאהַב וְאַל תְּהַלֵּל הָאוֹהֵב טֶרֶם שֶׁתֶּנָּסֶהוּ וְתִבְחָנֵהוּ. וְתֵדַע בֶּאֱמֶת, כִּי אֲנִי שֶׁנּוֹלַדְתִּי לְפָנֶיךָ, לֹא קָנִיתִי בְּכָל חַיַּי כִּי אִם חֲצִי אוֹהֵב, וְאַתָּה אֵיךְ קָנִיתָ מֵאָה? וְעַתָּה לֵךְ וּבְחָנֵם אִם תִּמְצָא בְּכֻלָּם חָבֵר אֶחָד טוֹב.

אָמַר לוֹ הַבֵּן: אֲבִי, אֵיךְ אֶבְחָנֵם? אָמַר לוֹ: בְּנִי, לֵךְ וְקַח עֵגֶל אֶחָד וּתְמִיתֵהוּ, וְתָנַתְּחֵהוּ לְנְתָחִים, וְשִׂימֵם בַּשָּׂק, וְהַשֵּׂק יִהְיֶה מַלֵּא בְּדָם מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ, וְלֵךְ אֶל אֶחָד מֵאוֹהֲבֶיךָ וֶאֱמֹר לוֹ: אֲהוּבִי וְרֵעִי, הִנֵּנִי מַפִּיל תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ שֶׁתִּתְקַבֵּר בְּבֵיתְךָ אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר הָרַגְתִּי וְהִנַּחְתִּי אוֹתוֹ בַּשָּׂק, וְאִישׁ לֹא יָדַע מְאוּמָה מִכָּךְ, וְהַצִּילֵנִי מִן הַצָּרָה הַזֹּאת.

הָלַךְ הַבֵּן וְעָשָׂה כֵן. וַיֵּלֶךְ אֶל אֶחָד מֵאוֹהֲבָיו וַיֹּאמֶר לוֹ כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּהוּ אָבִיו. וַיַּעֲנֵהוּ הָאוֹהֵב: אוֹהֲבִי! לֵךְ וְשָׂא הַמֵּת עַל כְּתֵפְךָ וּקְבָרֵהוּ, וְתִסְבּוֹל הַצָּרָה לְבַד, כִּי בְּבֵיתִי לֹא תִכָּנֵס. וַיֵּלֶךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵאוֹהֲבָיו, וְכַאֲשֶׁר עָנָהוּ הָרִאשׁוֹן כֵּן עָנָהוּ הַשֵּׁנִי וְכֵן כֻּלָּם.

שָׁב הַבֵּן אֶל אָבִיו וְסִפֵּר לוֹ אֶת כָּל מַה שֶּׁקָּרָה לוֹ. וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו: הִנֵּה קָרָה לְךָ כַּאֲשֶׁר אָמַר הַפִּילוֹסוֹף, "רַבִּים הָאוֹהֲבִים בְּמִסְפַּר וּלְעֵת הַצוֹרֵךְ הֵם מֵעָטִים". וְעַתָּה לֵךְ אֶל הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ שֶׁהוּא חָצִי אוֹהֲבִי, וּרְאֵה כֵּיצַד יִנְהָג עִמְּךָ.

וַיֵּלֶךְ וַיֹּאמֶר לוֹ כַּאֲשֶׁר אָמַר אֶל אוֹהֲבָיו. וַיַּעֲנֵהוּ הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ: בֹּא עִמִּי אֶל בֵּיתִי בַּסֵּתֶר שֶׁלֹּא יִרְאוּךָ הַשְּׁכֵנִים. וַיּוֹצִיא כָּל אִישׁ מֵעָלָיו, וְאִשְׁתּוֹ וְכָל בְּנֵי בֵּיתוֹ, וַיַּחְפֹּר הַקֶּבֶר בְּבֵיתוֹ, וַיְהִי כִּי רָאָה זֹאת הַנַּעַר, הֵבִין הַכֹּל, וַיּוֹצִיא הָעֵגֶל מִן הַשַּׁק וַיַּרְאֵהוּ לוֹ מְנוּחָתוֹ, וְהוֹדָה לוֹ עַל אֱמוּנָתוֹ הַטּוֹבָה וְאַהֲבָתוֹ הַנְּכוֹנָה עִם אָבִיו.

וַיֵּלֶךְ וַיְסַפֵּר לְאָבִיו אֲשֶׁר קָרָה לוֹ עִם חָצִי אוֹהֲבוֹ, וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו: עַל זֶה הָאוֹהֵב אָמַר הַפִּילוֹסוֹף: "זֶה אוֹהֵב נֶאֱמָן הָעוֹזֵר אוֹתְךָ בְּעֵת יִשְׁטָמֵךְ הַזְּמַן". (אוֹצַר הַמִּדְרָשִׁים עַמּוּד שיט).

הוי דן את כל האדם לכף זכות

חוֹבַת הָאָדָם הִיא לָדוּן כָּל אֶחָד לְכַף זְכוּת. גַּם כַּאֲשֶׁר נִרְאֶה לָנוּ בָּרוּר שֶׁאֵיזֶה מִישֶׁהוּ פָּגַע בָּנוּ אוֹ עָשָׂה נֶגְדָּנוּ אֵיזֶה דָּבָר, יֵשׁ לָדוּן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת וּלְהִתְנַהֵג בְּסַבְלָנוּת.

הַמְתִינוּת וְהַסַּבְלָנוּת הִיא טוֹבָה וַחֲשׁוּבָה בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, וְיֵשׁ לְהַמְחִישׁ זֹאת עַל פִּי מָשָׁל: לְאָדָם אֶחָד הָיְה כֶּלֶב שֶׁשָּׁמַר עַל בֵּיתוֹ בֶּאֱמָנוּת, וְלֹא פַּעַם גֵּרַשׁ מִן הַבַּיִת גַּנָּבִים וְחַיּוֹת רָעוֹת. הָאִישׁ לֹא חָשַׁשׁ מֵעוֹלָם לַעֲזֹב אֶת בֵּיתוֹ, בְּיוֹדְעוֹ שֶׁכַּלְבּוֹ יִשְׁמֹר עָלָיו מִכָּל מִשְׁמָר.

פַּעַם הָלַךְ הָאִישׁ לַיַּעַר לִכְרוֹת עֵצִים, וְהִשְׁאִיר אֶת בְּנוֹ הַקָּטָן בְּבֵיתוֹ, כְּשֶׁהַכֶּלֶב עוֹמֵד לִשְׁמוֹר עָלָיו. וְהִנֵּה כְּשֶׁחָזַר הָאִישׁ מֵהַיַּעַר וְהִתְקָרֵב לַדֶּלֶת בֵּיתוֹ, מָצָא כִּתְמֵי דָּם גְּדוֹלִים עַל הָרִצְפָּה. הָאִישׁ נִבְהַל וְקָרָא בְּקוֹל לִבְנוֹ, אַךְ הַבֵּן לֹא עָנָה. קָרָא שׁוּב, וְלֹא הָיְה מַעֲנֶה. כְּשֶׁנִּגַּשׁ לְמִטָּתוֹ, הַיֶּלֶד לֹא הָיְה שָׁם.

בְּפִנַּת הַחֶדֶר שָׁכַב הַכֶּלֶב שֶׁעַל פִּיו הָיוּ כִּתְמֵי דָּם. חָשַׁב הָאָב שֶׁאָכַן הַכֶּלֶב טָרַף אֶת בְּנוֹ, וְעִם הַקָּרְדֹּם שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ, הוֹרִיד אֶת רֹאשׁ הַכֶּלֶב, וְיָשַׁב לִבְכּוֹת בְּקוֹל בֶּכִי מַר עַל מוֹת בְּנוֹ. לְקוֹל בְּכִיָּתוֹ הִתְעוֹרֵר הַבֵּן שֶׁנִּרְדַּם מֵאֲחוֹרֵי הַבַּיִת, וּבָא אֶל הָאָב הַנִּדְהָם, וְסִפֵּר לוֹ עַל הַחֶסֶד שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ הַכֶּלֶב הַיּוֹם.

הוֹצִיא הַיֶּלֶד אֶת אָבִיו הַחוּצָה, וְהִנֵּה רוֹאֶה הָאָב פֶּגֶר שֶׁל זְאֵב מוּטָל עַל הָרִצְפָּה בֶּחָצֵר. לוּלֵא הַכֶּלֶב שֶׁהִצִּיל אֶת הַבֵּן מִשִּׁנֵּי הַזְּאֵב, לֹא הָיָה עוֹד בְּנוֹ בַּחַיִּים. רָאָה לְמַה הוֹבִילָה הַפְּזִיזוּת וְהַחוֹסֶר בְּכַף זְכוּת.

אוֹמֵר רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים: לִפְעָמִים אָדָם מְבַקֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ הַלְוָאָה אוֹ טוֹבָה אַחֶרֶת, וְהֶחָבֵר אֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת מְבֻקָּשׁוֹ. נִרְאֶה לְמַבְקֵשׁ כִּי חֲבֵרוֹ אֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת בַּקָּשָׁתוֹ מֵרֹעַ לֵב, שֶׁהֲרֵי כְּלַפֵּי חוּץ נִרְאֶה שֶׁמַּצָּבוֹ טוֹב, וּבְוַדַּאי יֵשׁ לוֹ מָמוֹן כְּדֵי לְהַלְוֹוֹת לוֹ.

אַךְ יִתָּכֵן שֶׁבֶּאֱמֶת מַצָּבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ דָּחוּק בְּיוֹתֵר, וְהוּא נוֹהֵג בְּמַעֲמַד שֶׁל גְּבִיר, כְּדֵי לִשְׁמוֹר עַל מַעֲמָדוֹ הַקּוֹדֵם בֵּין חֲבֵרָיו הַסּוֹחֲרִים, עַל מְנָת שֶׁיִּמְשִׁיכוּ לְנַהֵל עִמּוֹ קְשָׁרֵי מִסְחָר, אַךְ מַצָּבוֹ הָאֱמִתִּי רָחוֹק מִלִּהְיוֹת מַזְהִיר.

עַל כָּךְ מַזְהִיר הַתַּנָּא בְּאָבוֹת וְאוֹמֵר: "אַל תִּדֵּין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ", תְּחִלָּה עָלֶיךָ לְהָבִין אֶת סִבּוֹת הִתְנַהֲגוּתוֹ, וּכְשֶׁתַּעֲמוֹד עַל שׁוֹרְשֵׁי מַעֲשָׂיו, מֵרֹב הַסִּכּוּיִים שֶׁתְּדוּנוּ לְכַף זְכוּת.

מעלתו של הדן לכף זכות

בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (כא:) מְסֻפָּר עַל אַבָּא אוּמָנָא, שֶׁהָיוּ נוֹתְנִים לוֹ 'שָׁלוֹם' כָּל יוֹם מִן הַשָּׁמַיִם, וּלְאַבַּיֵּי רַק פַּעַם אַחַת בַּשָּׁבוּעַ, וְהָיָה אַבַּיֵּי מִצְטַעֵר עַל כָּךְ. אָמְרוּ לוֹ: אֵין אַתָּה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשָׂיו שֶׁל אַבָּא אוּמָנָא, וְלָכֵן לֹא מַגִּיעַ לְךָ שָׁלוֹם בְּכָל יוֹם כָּמוֹהוּ.

יוֹם אֶחָד שָׁלַח אַבַּיֵּי זוּג חֲכָמִים שֶׁיִּבְדְּקוּ אֶת מַעֲשָׂיו שֶׁל אַבָּא אוּמָנָא. הָלְכוּ לְבֵיתוֹ, וְהֶאֱכִילָם וְהִשְׁקָם וְהִצִּיעַ לָהֶם מַצָּעוֹת כְּדֵי לִישׁוֹן בַּלַּיְלָה. בַּבֹּקֶר קָמוּ, וְגִלְּלוּ אֶת הַמַּצָּעוֹת שֶׁל אַבָּא אוּמָנָא, וְלָקְחוּ אוֹתָם לְלֹא רְשׁוּת, כְּדֵי לְמוֹכְרָם בַּשּׁוּק.

וְהִנֵּה הֵם רוֹאִים בַּשּׁוּק אֶת אַבָּא אוּמָנָא. אָמְרוּ לוֹ: כַּמָּה שָׁוִים הַמַּצָּעִים הַלָּלוּ? אָמַר לָהֶם: כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא הִקְפִּיד עֲלֵיהֶם עַל שֶׁלָּקְחוּ לוֹ אֶת הַמַּצָּעִים, וְגַם לֹא הִסְכִּים לְקַחְתָּם בַּחֲזָרָה, אֶלָּא אַדְרַבָּה אָמַר לָהֶם שֶׁנָּתַן לָהֶם אוֹתָם בְּמַתָּנָה גְּמוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁחָשַׁב שֶׁהִזְדַּמֵּן לָהֶם פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים, וּמִתְבַּיְישִׁים הֵם לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּעֲזֹר לָהֶם, וְלָכֵן הֶחְלִיט לָתֵת לָהֶם אוֹתָם בְּמַתָּנָה.

אָז הֵבִינוּ כֻּלָּם מַדּוּעַ אוֹתוֹ צַדִּיק זוֹכֶה לְקַבֵּל שָׁלוֹם מִן הַשָּׁמַיִם בְּכָל יוֹם, שֶׁאֵכֶן רַבִּים וּשְׁלֵמִים לֹא יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ לְדַרְגָּה שֶׁכָּזוֹ.

לדון את אשתך לכף זכות

לִפְעָמִים קוֹרֶה שֶׁהַבַּעַל בָּא הַבַּיְתָה לְאַחַר יוֹם עֲבוֹדָה מְפָרֵךְ, וּמוֹצֵא שֶׁהַבַּיִת לֹא מְסֻדָּר, אוֹ שֶׁאֵין אוֹכֶל, אוֹ שֶׁאִשְׁתּוֹ אֵינָהּ נִמְצֵאת בַּבַּיִת, אוֹ שֶׁלֹּא כִּבְּסָה לוֹ מִכְנָסַיִם וְכַדּוֹמֶה.

עָלָיו לָדַעַת, שֶׁאִשְׁתּוֹ הִיא רַק בֶּן אָדָם וְאֵינָהּ רוֹבּוֹט, וּבְוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לָהּ סִבָּה מֻצְדֶּקֶת לְמַעֲשֶׂיהָ, וּמְחוּיָיב הַבַּעַל לְדוּן אֶת אִשְׁתּוֹ לְכַף זְכוּת.

הַבַּעַל צָרִיךְ לָדַעַת שֶׁאִשְׁתּוֹ מְצַפָּה מִמֶּנּוּ שֶׁיִּבְין שֶׁהִיא נִמְצֵאת בְּמְצוּקָה מְסֻיֶּמֶת שֶׁגָּרְמָה לָהּ לְהִתְנַהֵג כָּךְ, וּמְצַפָּה מִמֶּנּוּ לְחֹם, אַהֲבָה וְעֶזְרָה. וְאִם אֵינוֹ דָּן אוֹתָהּ לְכַף זְכוּת, הֲרֵי הוּא עָלוּל לְהַפְסִיד מִכָּךְ.

דָּגְמָא מוּחָשִׁית לְהִתְנַהֲגוּת בַּבַּיִת עִם הָאִשָּׁה, מוֹצְאִים אָנוּ בְּגָדוֹל הַתַּנָּאִים - הִלֵּל הַזָּקֵן, שֶׁהִזְמִין אוֹרֵחַ לְבֵיתוֹ לַאֲרוּחַת צָהֳרַיִם. כְּשֶׁהִגִּיעַ הִלֵּל עִם הָאוֹרֵחַ לְבֵיתוֹ, יָשַׁב עִמּוֹ שָׁעָה אֲרֻכָּה, עַד שֶׁאִשְׁתּוֹ הִגִּישָׁה אֶת הַסְּעוּדָה.

אָמַר לָהּ הִלֵּל: בִּתִּי, מִפְּנֵי מָה לֹא הִגַּשְׁתְּ אֶת הַסְּעוּדָה מִיָּד? אָמְרָה לוֹ: עָנִי אֶחָד בָּא אֶל בֵּיתִי, וְאָמַר לִי שֶׁהַיּוֹם הוּא נוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְאֵין לוֹ סְעוּדָה כְּלָל. מִיָּד נָטַלְתִּי אֶת כָּל הַסְּעוּדָה שֶׁהֵכַנְתִּי לַאֲרוּחַת הַצָּהֳרַיִם, וְנָתַתִּי אוֹתָהּ לָעָנִי, וְנִגַּשְׁתִּי לְלוּשׁ וְלֶאֱפוֹת עִסָּה אַחֶרֶת, וּבִישַּׁלְתִּי אוֹכֶל אַחֵר, וְהִנַּחְתִּי לִפָּנֶיךָ.

אָמַר לָהּ הִלֵּל הַזָּקֵן: בִּתִּי, אַף אֲנִי לֹא דַּנְתִּי אוֹתָךְ אֶלָּא לְכַף זְכוּת, שֶׁכָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁאַתְּ עוֹשָׂה, אֵינָם אֶלָּא לְשֵׁם שָׁמַיִם. (מַסֶּכֶת דֶּרֶךְ אֶרֶץ רַבָּה).

רְאֵה עַד הֵיכָן יֵשׁ לְדוּן לְכַף זְכוּת. גַּם בְּזִמְנִים שֶׁל לְחַץ שֶׁהָאוֹרֵחַ הַמְכֻבָּד כְּבָר נִמְצָא עַל הַשֻּׁלְחָן, וְהָאוֹכֶל מֻשָׁם מַה אֵינֶנּוּ מוּכָן וּמְזֻמָּן, אֵין לְהִתְפָּרֵץ עַל הָאִשָּׁה וּלְהַטִּיחַ לָהּ מוּסָר עַל חֹסֶר הָאַחֲרָיוּת שֶׁלָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁלְּעוֹלָם לֹא תֵּדַע מַה מָּנַע מִמֶּנָּה לְהַמָּנַע מִמַּה שֶׁהִטִּילָתָה עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת.

ללמד זכות גם על מי שנראה שאין מה ללמד עליו

מִפְאַת חֹסֶר הַיְכֹלֶת שֶׁל הָאָדָם לִרְאוֹת תְּמוּנָה כּוֹלֶלֶת וְלָדוּן "אֶת כָּל הָאָדָם", לוֹקִים רַבִּים וְאַף טוֹבִים בִּפְגָם זֶה שֶׁל נְטִיָּה לָדוּן לְכַף חוֹבָה, וְלָכֵן דָּנִים לְכַף חוֹבָה אֲפִילּוּ אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים. אִלְמָלֵא נְטִיָּה מְגֻנָּה זוֹ, הָיָה נִמְנָע צַעַר רַב מֵאֲנָשִׁים שֶׁנִּפְלוּ קָרְבָּן לַחֶשְׁדוֹת שָׁוְא.

הַחוֹבָה לָדוּן לְכַף זְכוּת קַיֶּמֶת גַּם בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשְׁנָן עֲבֵרוֹת הַמּוֹכִיחוֹת לְכְאוֹרָה כְּנֶגֶד הֶחָשׁוּד, וְהַמַּעֲשֶׂה שֶׁלְּפָנֵינוּ יוֹכִיחַ עַל כָּךְ.

בָּעֲיָרָה בַּרְדִּיצֵ'וֹב, הָלַךְ לְעוֹלָמוֹ גְּבִיר הָעֲיָרָה, אֲשֶׁר יָצָא שְׁמְעוֹ לְשִׁמְצָה כְּקִמְצָן מֻפְלָג. הַחֶבְרָא קַדִּישָׁא דְּרָשׁוּ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ סְכוּם כֶּסֶף גָּדוֹל, אוּלָם הַיּוֹרְשִׁים הִתְנַגְּדוּ לְתַשְׁלוּם הַכָּבֵד שֶׁהֻטַּל עֲלֵיהֶם, בְּאוֹמְרָם שֶׁאֵין הֵם אֲשֵׁמִים, וְאֵין הֵם חַיָּבִים לְשַׁאת בְּתוֹצָאוֹת הִתְנַהֲגוּתוֹ שֶׁל הַנִּפְטָר.

עִנְיַן הַוּכּוּחַ הִגִּיעַ עַד רַבִּי לֵוִי יִצְחָק מִבַּרְדִּיצֵ'וֹב, וְהוּא קָרָא אֵלָיו אֶת אַנְשֵׁי הַחֶבְרָא קַדִּישָׁא לְבֵרוּר הָעִנְיָן.

לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע מִיהוּ הַנִּפְטָר, הוֹרָה לָהֶם הָרַב שֶׁלֹּא יִדְרְשׁוּ כֶּסֶף רַב עָבוּר הַקְּבוּרָה. הוּא אַף הוֹדִיעַ שֶׁהוּא עַצְמוֹ יִשְׂתַּתֵּף בַּלְוָויָה. בִּרְאוֹת הַתּוֹשָׁבִים אֶת רַבָּם צוֹעֵד אַחַר אֲרוֹן הַנִּפְטָר, פָּסְקוּ מִמְּלַאכְתָּם, וְיָצְאוּ גַּם הֵם לַחְלֹק כָּבוֹד אַחֲרוֹן לָמֵת.

עִם תֹּם הַלְוָיָה, נִגְּשׁוּ חֲשׁוּבֵי הָעִיר אֶל הָרַב, וְתָמְהוּ בְּאוֹזְנָיו עַל פֹּשֶׁר יַחְסוֹ אֶל הֶעָשִׁיר הַנִּפְטָר שֶׁהָיָה יָדוּעַ בְּקַמְצָנוּתוֹ הָרַבָּה.

אָמַר לָהֶם הָרַב: גִּלִּיתִי אֶת פְּנִימִיּוּתוֹ הַטּוֹבָה בִּזְכוּת שְׁלוֹשָׁה דְּיֵנֵי תּוֹרָה שֶׁהוּבְאוּ לְפָנַי, וַאֲשֶׁר מֵהֶם עָמַדְתִּי עַל אוֹפְיוֹ הָאֲמִתִּי שֶׁל הָאִישׁ.

דִּין הַתּוֹרָה הָרִאשׁוֹן הָיָה לִפְנֵי שָׁנִים רַבּוֹת, כְּשֶׁהִגִּיעַ סוֹחֵר לְעִירֵנוּ, וּבְיָדוֹ סְכוּם כֶּסֶף גָּדוֹל שֶׁהִפְקִידוּ בְּיָדָיו סוֹחֲרִים אֲחֵרִים כְּדֵי שֶׁיִּבְצַע קְנִיּוֹת עֲבוּרָם.

מִשֶּׁסִּיֵּם הַסּוֹחֵר אֶת קְנִיּוֹתָיו, רָצָה לְשַׁלֵּם, אַךְ אִז נוֹכַח לָדַעַת שֶׁהָאַרְנָק נֶעְלָם. בְּרֹב צַעֲרוֹ וְיֵאוּשׁוֹ הִתְעַלֵּף. רוֹפֵא שֶׁהוּזַעַק לְהַחְיוֹתוֹ, הִצְלִיחַ לְעוֹרְרוֹ, אַךְ מִשֶּׁנִּזְכַּר הַסּוֹחֵר בַּאֲשֶׁר אֵרַע לוֹ, אָבַד הַכָּרָתוֹ שׁוּב, וְכִמְעַט שֶׁלֹּא הָיָה נִתָּן לְעוֹרְרוֹ. אָמְרוּ הָרוֹפְאִים: אִם לֹא יִמָּצֵא הַכֶּסֶף, חַיָּיו שֶׁל הָאִישׁ בְּסַכָּנָה.

לְפֶתַע, בְּעוֹד כֻּלָּם עוֹמְדִים אוֹבְדֵי עֲצוֹת, הִגִּיעַ הַגְּבִיר שֶׁנִּפְטַר, וְהוֹדִיעַ כִּי מָצָא אֶת הָאֲבֵדָה. הוּא הוֹשִׁיט אֶת סְכוּם הַכֶּסֶף לַסּוֹחֵר שֶׁהִתְעוֹרֵר מֵעֶלְפּוֹנוֹ לְאַחַר שֶׁהַיְדִיעָה עַל מְצִיאַת הַכֶּסֶף חָזְרָה לְהַכָּרָתוֹ.

מְאֻחָר יוֹתֵר, הִגִּיעַ לְבֵית הַגְּבִיר אָדָם שֶׁהִזְדַּהָה בְּפָנָיו כַּגַּנָּב שֶׁנָּטַל אֶת כַּסְפּוֹ שֶׁל הַסּוֹחֵר, וְאָמַר לַסּוֹחֵר: הִתְפָּעַמְתִּי לִנְכֹּחַ גֹּדֶל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשִׂיתָ, בְּרָצוֹנִי לְכַפֵּר עַל מַעֲשַׂי וְלִמְסֹר לְךָ אֶת הַכֶּסֶף שֶׁעִמִּי, תְּמוּרַת הַכֶּסֶף שֶׁנָּתַתָּ לַסּוֹחֵר.

אוּלָם הֶעָשִׁיר סֵרֵב לְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף בְּאוֹמְרוֹ: הָיְתָה זוֹ זְכוּת גְּדוֹלָה עֲבוּרִי לְהַצִּיל בְּכַסְפִּי נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, אֵינֶנִּי מְוַותֵּר עַל הַמִּצְוָה שֶׁעָשִׂיתִי. מִשֶּׁלֹּא הִגִּיעוּ לְעֵמֶק הַשָּׁוְוה, פָּנוּ הַשְּׁנַיִם אֵלַי, וַאֲנִי פָּסַקְתִּי לְטוֹבַת הֶעָשִׁיר הַנָּדִיב, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף מֵהַגַּנָּב.

דִּין הַתּוֹרָה הַשֵּׁנִי הָיָה זְמַן מָה לְאַחַר מִכֵּן. אָדָם בְּעִירֵנוּ הִתְקַשָּׁה בְּפַרְנָסַת בֵּיתוֹ. כְּמוֹצָא אַחֲרוֹן הֶחְלִיט לָצֵאת לְעִיר אַחֶרֶת כְּדֵי לְחַפֵּשׂ שָׁם מָקוֹר פַּרְנָסָה. אִשְׁתּוֹ חָשְׁשָׁה שֶׁאִם יַעֲזוֹב אֶת הַבַּיִת, מַצָּבָם רַק יַחְמִיר, וְכִי הִיא וִילָדֶיהָ יִשָּׁאֲרוּ לְלֹא פְּרוּטָה, לָכֵן לֹא הִסְכִּימָה לַנְּסִיעָה.

אֶלָּא שֶׁהַבַּעַל נָחוּשׁ הָיָה בְּדַעְתּוֹ לָצֵאת לַדֶּרֶךְ. לְפֶתַע עָלָה רַעְיוֹן בְּמוֹחוֹ. הוּא פָּנָה וְאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: מִידֵי שָׁבוּעַ תִּיקְּשִׁי לַגְּבִיר (הַנִּפְטָר), וּתְבַקְּשִׁי מִמֶּנּוּ אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי עֲבוּר הַטִּרְחָה שֶׁטּוֹרַח אֲנִי עֲבוּרוֹ בְּנְסִיעָתִי זוֹ.

הָאִשָּׁה הֶאֱמִינָה לְדִבְרֵי בַּעֲלָהּ, וְשָׁבוּעַ לְאַחַר שֶׁנָּסַע, הִיא נִגְּשָׁה לְמִשְׂרָדוֹ שֶׁל הַגְּבִיר, וּבִקְּשָׁה מְגִזְבָּרוֹ אֶת הַמַּשְׂכֹּרֶת הַמֻּבְטַחַת. הַגִּזְבָּר כַּמּוּבָן לֹא הֵבִין עַל אֵיזוֹ מַשְׂכֹּרֶת הִיא שָׂחָה, וּמִשֶּׁלֹּא הִצְלִיחַ לְשַׁכְנֵעַ אוֹתָהּ בְּטָעוּתָהּ, קָרָא לַגְּבִיר כְּדֵי שֶׁיְּסַיֵּעַ לוֹ לְהַפְטֵר מֵהָאִשָּׁה הַמּוּזָרָה.

כְּשֶׁשָּׁמַע הַגְּבִיר אֶת טַעֲנוֹת הָאִשָּׁה, הֵבִין מִבֵּן דְּבָרֶיהָ אֶת אֲשֶׁר אֵרַע, וְהוֹרָה לַגִּזְבָּר לְשַׁלֵּם לָאִשָּׁה אֶת מַשְׂכֹּרֶת בַּעֲלָהּ מִידֵי שָׁבוּעַ בְּשָׁבוּעַ.

לְאַחַר זְמַן אָרוֹךְ חָזַר הַבַּעַל לְאִשְׁתּוֹ וְלִילָדָיו, וְהוּא הִתְפַּלֵּא לִמְצוֹא בַּיִת מְסֻדָּר שֶׁלֹּא חָסֵר בּוֹ מְאוּם. לִשְׁאֵלָתוֹ כֵּיצַד הֵם הִסְתַּדְּרוּ עַד כֹּה? עָנְתָה הָאִשָּׁה, כִּי אָכֵן הִיא קִבְּלָהּ אֶת הַמַּשְׂכֹּרֶת מִן הַגְּבִיר מִידֵי שָׁבוּעַ.

הַבַּעַל שֶׁיָּדַע אֶת הָאֱמֶת שֶׁאֵין לוֹ וְלַגְּבִיר שׁוּם עֵסֶק, הִתְפַּעֵל מִטּוּב לִבּוֹ שֶׁל הַגְּבִיר, וְאָץ אֵלָיו לְהָשִׁיב לוֹ אֶת כַּסְפּוֹ. אֶלָּא שֶׁהַגְּבִיר מֵאֵן לְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף חֲזָרָה, וְהִבְהִיר לַבַּעַל שֶׁאֵינוֹ מוּכָן לְמְכּוֹר אֶת הַמְצָוָה שֶׁזָּכָה בָּהּ בְּיִשֶּׁר.

שְׁנֵיהֶם הִגִּיעוּ אֲלַי לְדִין תּוֹרָה, וְשׁוּב פָּסַקְתִּי לְטוֹבַת הַגְּבִיר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מֵהַבַּעַל אֶת הַכֶּסֶף בַּחֲזָרָה.

דִּין הַתּוֹרָה הַשְּׁלִישִׁי, הָיָה בְּעִקְבוֹת הַלְוָאָה אוֹתָהּ בִּקֵּשׁ מִן הַגְּבִיר אֶחָד הַסּוֹחֲרִים בָּעִיר שֶׁיָּרַד מִנְּכָסָיו. לִשְׁאֵלָתוֹ שֶׁל הַגְּבִיר מִי יִהְיֶה עֲרֵב לַהַלְוָאָה, הֵשִׁיב אוֹתוֹ סוֹחֵר: 'הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא'. הִסְכִּים הַגְּבִיר לַבַּקָּשָׁה, וְנָתַן לוֹ אֶת הַהַלְוָאָה.

בְּהַגִּיעַ זְמַן הַפֵּרָעוֹן, לֹא הָיָה לַסּוֹחֵר אֶת סְכוּם הַכֶּסֶף הַדָּרוּשׁ, וְרַק לְאַחַר שָׁנָה הוּא בָּא אֶל הַגְּבִיר וּבָיְדוֹ סְכוּם הַפֵּרָעוֹן. לְהַפְתָּעָתוֹ, סֵרֵב הַגְּבִיר לְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף, בְּטַעֲנָה כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָעֲרֵב לַהַלְוָאָה כְּבָר הֵשִׁיב לוֹ אֶת הַכֶּסֶף.

אֶלָּא שֶׁהַסּוֹחֵר לֹא חָפֵץ בְּמַתְּנַת חִנָּם, וְרָצָה לְהָשִׁיב אֶת חוֹבוֹ. מִשֶּׁעָמַד הַגְּבִיר בְּסִירוֹבוֹ, נִגְּשׁוּ אֵלַי הַשָּׁנַיִם, וְשׁוּב פָּסַקְתִּי לְטוֹבַת הַגְּבִיר, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף חֲזָרָה.

מוּסַר הַהַשְׂכֵּל הַנִּלְמָד מִמַּעֲשִׂים אֵלּוּ הוּא, שֶׁיֵּשׁ לָדוּן אֶת כָּל כֻּלּוֹ שֶׁל הָאָדָם לְכַף זְכוּת. אִישׁ אֵינוֹ יָכוֹל לָדוּן אֶת "כָּל הָאָדָם", וְלָכֵן חוֹבָה לָדוּן מִסְפֵּק אֶת כֻּלּוֹ לִזְכוּת. וַאֲפִילּוּ אָדָם שֶׁכָּל הַסּוֹבְבִים אוֹתוֹ רָאוּ בּוֹ קַמְצָן מֵאֵין כָּמוֹהוּ, בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר הָיָה נָדִיב לֵב בְּאֹפֶן יוֹצֵא דֹּפֶן, וְעַנְוְתָנוּתוֹ וְהַקְפָּדָתוֹ עַל מַתָּן בַּסֵּתֶר, הֵן הֵם שֶׁהִסְתִּירוּ אֶת מַעֲשָׂיו עַד שֶׁאֲפִילּוּ בָּנָיו לֹא הִכִּירוּהוּ.

כפי שאדם דן את חברו כך ידונו אותו

כָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ שְׁמוּאֵל, כִּי בְּשָׁעָה שֶׁהָאָדָם בָּא לִפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצֶה כִּי הָאָדָם יַסְכִּים עִם פְּסַק הַדִּין שֶׁיִּפְסְקוּ עָלָיו, אַךְ מֵאַחַר שֶׁאֵין אָדָם רוֹאֶה חוֹבָה לְעַצְמוֹ, וְעַל כָּל עָוֹן שֶׁיּוֹכִיחוּ לוֹ שֶׁעָשָׂה, הוּא יִמְצָא הֶסְבֵּרִים לָמָּה לֹא מַגִּיעַ לוֹ לְהֵעָנֵשׁ. לָכֵן לִפְנֵי שֶׁדָּנִים אֶת הָאָדָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְלַמֵּד אֶת הָאָדָם אֶת כָּל דִּינֵי הַתּוֹרָה. כָּעֵת הוּא מֵבִין לָעֹמֶק אֶת חֻמְרַת הָעֲוֹנוֹת, וְיוֹדֵעַ מַהוּ עוֹנְשָׁם שֶׁל כָּל הַחַטָּאִים. עַכְשָׁו מַצִּיגִים

לְפָנָיו מַקְרִים שׁוֹנִים, וְכִבְיָכוֹל נוֹתְנִים לוֹ לְהַכְרִיעַ בָּהֶם אֶת הַדִּין; מַה דִּינוֹ שֶׁל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, מַה עוֹנְשׁוֹ שֶׁל הָעוֹשֶׂה חֵטְא אַלְמוֹנִי, וְכֵן הָלְאָה.

הָאָדָם חוֹרֵץ אֶת הַדִּין בְּבִטְחָה לְאוֹר הַיֶּדַע שֶׁרָכַשׁ, וּמַכְרִיעַ לְלֹא הִסּוּס לְחוֹבָה כְּפִי שֶׁלָּמַד מִן הַתּוֹרָה שֶׁלְּמְדוּהוּ. וְאָז לְאַחַר פִּסְקֵי הַדִּין, מַרְאִים לוֹ כִּי אֵלּוּ עֲבֵרוֹתָיו וְאֵלּוּ חֲטָאָיו, וּלְמַעֲשֶׂה הוּא חָרַץ אֶת דִּינוֹ בְּמוֹ פִיו. כָּעֵת שׁוּב אֵין בְּיָדוֹ בַּמֶּה לְהִצְטַדֵּק, וְכָל שֶׁנּוֹתַר לוֹ הוּא לְהַצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין.

וְכָךְ נָהָג נָתָן הַנָּבִיא, כַּאֲשֶׁר נִשְׁלַח עַל יְדֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹכִיחַ אֶת דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל מַעֲשֶׂה בַּת שֶׁבַע. הוּא בָּא אֵלָיו בַּעֲקִיפִין, וּמַתְחִיל לְסַפֵּר לוֹ עַל עָשִׁיר אֲשֶׁר גָּזַל אֶת כִּבְשָׂתוֹ הַיְחִידָה שֶׁל הֶעָנִי. דָּוִד שׁוֹמֵעַ זֹאת, "וַיִּחַר אַף דָּוִד בְּאִישׁ הֶעָשִׁיר מְאֹד, וַיֹּאמֶר אֶל נָתָן: חַי ה' כִּי בֶּן מָוֶת הָאִישׁ הָעֹשֶׂה זֹאת, וְאֶת הַכִּבְשָׂה יְשַׁלֵּם אַרְבַּעְתָּיִם".

אָז פּוֹנֶה אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא בְּאֹפֶן יָשִׁיר, וְאוֹמֵר לוֹ: "אַתָּה הָאִישׁ"!!! לְאַחַר שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ חָרַץ אֶת דִּינוֹ, לֹא נוֹתַר לוֹ בְּמָה לְהִצְטַדֵּק, וְהוּא אָכֵן מוֹדֶה וְאוֹמֵר: "חָטָאתִי לַה'".

אוּלָם, אוֹמֵר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, אָדָם שֶׁמַּרְבֶּה לָדוּן אֶת הַזּוּלַת לְכַף זְכוּת, הֲרֵי כְּשֶׁיְּבַקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ חֲוּוֹת דַּעַת עַל מַעֲשָׂיו שֶׁל הַשֵּׁנִי, מִיָּד יָדוּן אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת כְּפִי שֶׁהָיָה רָגִיל לָדוּן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּמִמֵּילָא גַּם אוֹתוֹ יָדוּנוּ בְּאוֹתָהּ מִדָּה, וְיֵשׁ לוֹ סִכּוּי גָּדוֹל לָצֵאת נָקִי בַּדִּין. הֲרֵי לְפָנֵינוּ מֵלִיץ יֹשֶׁר שֶׁיּוּכַל לְזַכּוּת אֶת הָאָדָם בְּיוֹם הַדִּין הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא.

המכנה המשתף לרב חבר וכף זכות

כּוֹתֵב הַחִיד"א זצ"ל בְּסִפְרוֹ רְאִית הָעַיִן, שֶׁרָאשֵׁי תֵּבוֹת שֶׁל רַב חָבֵר דָּן הֵם עוֹלִים בְּגִימַטְרִיָּא 212, כְּמִנְיַן הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל "ריב" וְגַם "רַבִּי". הֱוֵי אוֹמֵר, שֶׁאִם אָכֵן הִצְלִיחַ אָדָם לַעֲשׂוֹת לְעַצְמוֹ רַב, וְקָנָה לוֹ חָבֵר, וְאַף דָּן אֶת כָּל אָדָם לְכַף זְכוּת, הֲרֵי הוּא מְבַטֵּל מֵעַצְמוֹ כָּל ריב וּמְדוֹן, וְאַף עֲתִידוֹ מֻבְטָח, ומועתד לְהַגִּיעַ לְדַרְגַּת וּמַעֲמַד חֲכָם, וְיִקָּרֵא בְּשֵׁם "רַבִּי".

משנה ז

נַתַּאי הָאַרְבֵּלִי אוֹמֵר, הֶרְחֵק מִשָּׁכֵן רָע, וְאַל תִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע, וְאַל תִּתְיָאֵשׁ מִן הַפֻּרְעָנוּת:

הרחק משכן רע, ואל תתחבר לרשע

הִנֵּה הַתַּנָּא אוֹמֵר לְגַבֵּי שָׁכֵן רַע, שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְאֵין זֶה מַסְפִּיק שֶׁאֵינוֹ מִתְחַבֵּר אֵלָיו, וְאִלּוּ לְגַבֵּי הָרָשָׁע, מַסְפִּיק רַק לֹא לְהִתְחַבֵּר אֵלָיו, אֲבָל אֶפְשָׁר לָגוּר בִּסְבִיבָתוֹ וּבִשְׁכֵנוּתוֹ, וְאַף לוֹמַר לוֹ שָׁלוֹם וְכַדּוֹמֶה. וְצָרִיךְ בֵּאוּר מַדּוּעַ הַשָּׁכֵן הָרַע גָּרוּעַ יוֹתֵר מֵהָרָשָׁע. וְנִרְאֶה לוֹמַר, שֶׁשָּׁכֵן רַע אֵינוֹ אָדָם שֶׁמְּחַלֵּל שַׁבָּת אוֹ אוֹכֵל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וְכַדּוֹמֶה, אֶלָּא הוּא אָדָם הַחוֹבֵשׁ כִּפָּה לְרֹאשׁוֹ וְאַף לוֹבֵשׁ צִיצִית בְּבִגְדוֹ, וְיִתָּכֵן שֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּם כּוֹבַע וַחֲלִיפָּה,

אֲבָל מְזַלְזֵל הוּא בַּמִּצְוֹות, כְּפִי שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף ח.), כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּעִירוֹ וְאֵינוֹ נִכְנָס שָׁם לְהִתְפַּלֵּל - נִקְרָא שָׁכֵן רַע.

לְפִיכָךְ בָּא הַתַּנָּא וּמַזְהִיר אוֹתָנוּ לְהִתְרַחֵק דָּוְקָא מֵאוֹתוֹ שָׁכֵן, מִפְּנֵי שֶׁלִּפְעָמִים עָלוּל הָאָדָם לִהְיוֹת מֻשְׁפָּע מִמֶּנּוּ לָרָעָה, שֶׁהֲרֵי חֻזּוּתוֹ מְסַנְוֵורֶת אֶת הָאָדָם, וְגוֹרֶמֶת לוֹ לִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים, שֶׁהֲרֵי אִם "צַדִּיק" כָּזֶה מְזַלְזֵל בִּתְפִלָּה בְּצִבּוּר וְכַדּוֹמֶה, וְכִי אֲנִי יוֹתֵר טוֹב מִמֶּנּוּ? וְלָכֵן חַלָּה הַחוֹבָה לְהִתְרַחֵק מִשָּׁכֵן כָּזֶה.

אֲבָל מֵאָדָם רָשָׁע שֶׁחֻזּוּתוֹ הַחִיצוֹנִית גּוֹרֶמֶת לָנוּ לְהִתְרַחֵק מֵחֶבְרָתוֹ, אֵין כָּל כָּךְ חֲשַׁשׁ שֶׁאִם לֹא נִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, נָבוֹא חָלִילָה לְחַקּוֹת אוֹתוֹ וּלְהַדִּמּוֹת לוֹ בְּמַעֲשָׂיו. וְלָכֵן מַזְהִיר אוֹתָנוּ הַתַּנָּא שֶׁמַּסְפִּיק רַק שֶׁלֹּא נִתְחַבֵּר לָרָשָׁע, אֲבָל לִהְיוֹת בִּסְבִיבָתוֹ וּבִשְׁכֵנוּתוֹ, אֵין כָּל כָּךְ חֲשַׁשׁ, וְאַדְרַבָּה יָכוֹל הוּא לְהַשְׁפִּיעַ עַל אוֹתוֹ רָשָׁע לְהִתְקָרֵב לַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.

דֻּגְמָא לְכָךְ רוֹאִים אָנוּ בָּעֲוונוֹת הָרַבִּים, נָשִׁים חֲרֵדִיּוֹת הַמְדַקְדְּקוֹת בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה, הַהוֹלְכוֹת בִּלְבוּשֵׁי שָׁחַץ וְגֵרוּי, כְּגוֹן מַלְבּוּשִׁים צָרִים, וְסוּגֵי פֵּאוֹת הָאֲסוּרוֹת לְכָל הַדֵּעוֹת.

וְהַדָּבָר תָּמוּהַּ, כֵּיצַד וְאֵיךְ נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת וַחֲשׁוּבוֹת יְרֵאוֹת ה' הַמּוֹסְרוֹת נַפְשָׁם עַל הַתּוֹרָה שֶׁל בַּעֲלֵיהֶן וְשֶׁל בְּנֵיהֶן, וְהִנֵּה כָּאן נִתְפָּסוֹת בְּפְרִיצוּת נוֹרָאָה שֶׁאֵין לָהּ שׁוּם הֵיתֵר, וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מֵהֶן. מִנַּיִן לָהֶן הַכֹּחַ וְהָעֹז הַזֶּה לָקוּם בַּחֲצִיפוּת נֶגֶד גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה פֶּלֶא שֶׁל טִמְטוּם, וְכֵיצַד הִצְלִיחַ כֹּחַ הָרַע לְטַפֵּשׁ אוֹתָם עַד כְּדֵי כַּךְ, הֲלֹא גַּם לְטַפֵּשׁ בֶּן אָדָם צָרִיךְ לְהֶאָחֵז בְּמַשֶּׁהוּ שֶׁל אֱמֶת, וּבְאֵיזוֹ אֱמֶת נֶאֱחָזוֹת אוֹתָן נָשִׁים יִרְאוֹת ה' נְשׁוֹת בְּנֵי תּוֹרָה.

אֶלָּא לְפִי הֶאָמוּר, הַמַּהֲלָךְ הוּא פָּשׁוּט. אוֹתָן נָשִׁים שֶׁהַיֵּצֶר צַד בְּרִשְׁתּוֹ, אֲלוּ הֵן נָשִׁים מוּעָטוֹת שֶׁאָמְנָם נְשׁוֹת בְּנֵי תּוֹרָה הֵן, אֶלָּא שֶׁאֵין תּוֹכָן כְּבָרָן, שֶׁאֶת פְּנִימִיּוּתָן רַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ, וְלָכֵן נִתְּנָה לַיֵּצֶר רְשׁוּת מִן הַשָּׁמַיִם לְצוּדָן בְּרִשְׁתּוֹ. וּמֵאַחַר שֶׁמְּגַלְגְּלִים חוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב, הִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הַיֵּצֶר כְּדֵי שֶׁיְּשַׁמְּשׁוּ דֻּגְמָא לְנָשִׁים אֲחֵרוֹת שֶׁהֵן בֶּאֱמֶת יִרְאוֹת ה'.

וְאָז כְּשֶׁאוֹתָן נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת רוֹאוֹת אֶת הַשְּׁכֵנוֹת הַחֲרֵדִיּוֹת שֶׁלָּהֶן הוֹלְכוֹת בִּבְגָדִים חֲצוּפִים וּפֵאָה נוֹכְרִית מוֹדֶרְנִית, אוֹמְרוֹת הֵן לְעַצְמָן: מַה, אֲנִי יוֹתֵר צַדִּיקָה מִפְּלוֹנִית אֵשֶׁת בֶּן תּוֹרָה הַמְהַלֶּכֶת בְּפֵאָה מוֹדֶרְנִית? וּמִזֶּה נִתְפַּשֵּׁט הַנֶּגַע בְּנָשִׁים רַבּוֹת שֶׁהָיוּ שְׁכֵנוֹת שֶׁל נָשִׁים רָעוֹת בְּדֵעוֹתֵהֶן, וְזֶה מַה שֶּׁגָּרַם לָהֶם הַשְּׁכֵנוּת.

וְלָכֵן אָמַר הַתַּנָּא "הַרְחֵק מִשָּׁכֵן רַע" שֶׁנִּרְאֶה דְּתִי וַחֲרֵדִי, אֲבָל אֵין תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ, וְיָכוֹל הוּא לְהַשְׁפִּיעַ עָלֶיךָ יוֹתֵר מֵרָשָׁע גָּמוּר.

לְפָנֵינוּ מַעֲשֶׂה שֶׁיּוֹכִיחַ לָנוּ, עַד כַּמָּה יָכוֹל הָאָדָם לִהְיוֹת מֻשְׁפָּע לְרָעָה, מִשְׁכְּנִים חֲרֵדִים הָעוֹשִׂים מַעֲשִׂים שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת.

בִּישִׁיבָתוֹ שֶׁל הָרַבִּי מִקּוֹצְק, הָיוּ בּוֹחֲנִים אֶת הַבַּחוּרִים שֶׁבָּאִים לְהִתְקַבֵּל לַיְשִׁיבָה, הַאִם הֵם מְסֻגָּלִים לִהְיוֹת עִם הָאֱמֶת גַּם כַּאֲשֶׁר הַדָּבָר הוּא נֶגֶד הַזֶּרֶם וְנֶגֶד הַחֶבְרָה.

פַּעַם אַחַת בָּא בַּחוּר לְהִתְקַבֵּל לַיְשִׁיבָה. אָמַר לוֹ הָרַבִּי שֶׁקָּשֶׁה לוֹ לְשׂוֹחֵחַ עִמּוֹ הַיּוֹם, וְלָכֵן כְּדַאי שֶׁיִּשָּׁאֵר לָלוּן בַּיְשִׁיבָה, וּלְמָחֳרָת יְדַבֵּר עִמּוֹ. סִדְּרוּ לְאוֹתוֹ בָּחוּר חֶדֶר בַּפְּנִימִיָּה, וְדָאֲגוּ לְהַרְדִּימוֹ בְּחֶדֶר נֹחַ וְנָעִים.

בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּם קָמָה קְבוּצַת בַּחוּרִים לְהִתְפַּלֵּל עִם הַנֵּץ הַחַמָּה, וּבַחֲזָרָתָם פָּתְחוּ אֶת הַחַלּוֹנוֹת וְהֵעִירוּ אֶת הַבָּחוּר. לְתַדְהֵמָתוֹ רָאָה הַבָּחוּר אֶת אוֹתָם בַּחוּרֵי יְשִׁיבָה אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים, וְהֵחֵל לְהוֹכִיחָם שֶׁאָסוּר לֶאֱכוֹל קוֹדֶם הַתְּפִלָּה.

הַבַּחוּרִים הֵחֵלּוּ לִצְחוֹק עָלָיו וְאָמְרוּ לוֹ שֶׁהוּא "מַחְמִיר", וְלֹעֲגוּ לוֹ עַל דְּבָרָיו, עַד שֶׁלְּאַט לְאַט הִתְרַכֵּךְ הַבָּחוּר וְהֵחֵל לֶאֱכוֹל יַחַד אִתָּם.

לְאַחַר הַתְּפִלָּה נִגַּשׁ הַבָּחוּר לָרַבִּי מִקּוֹצְק, אַךְ הָרַבִּי הוֹדִיעַ לוֹ שֶׁאֵינוֹ מְקַבְּלוֹ לַיְשִׁיבָה מֻחָמֶת שֶׁנִּכְשַׁל בַּ"מִבְחָן" וְאָכַל לִפְנֵי הַתְּפִלָּה. בָּכָה הַבָּחוּר וְהִתְחָרֵט, אַךְ לֹא נִתְקַבֵּל לַיְשִׁיבָה, מִפְּנֵי שֶׁעִקָּר הֶעָבוֹדָה הִיא - לֹא לִהְיוֹת מֻשְׁפָּע מִמַּה שֶּׁאֲחֵרִים עוֹשִׂים גַּם אִם נִרְאֶה לְךָ שֶׁהֵם חֲרֵדִים וְצַדִּיקִים יוֹתֵר מִמְּךָ!

רוֹאִים אָנוּ מִסִּפּוּר זֶה, שֶׁמַּאֲחַר שֶׁאוֹתוֹ בָּחוּר הָיָה בְּחֶבְרָתָם שֶׁל בַּחוּרֵי יְשִׁיבוֹת הַנִּרְאִים כִּירְאֵי שָׁמַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בָּטוּחַ וּבָרוּר לוֹ שֶׁאֵינָם נוֹהֲגִים כַּשּׁוּרָה וּבְוַדַּאי אֵין לָהֶם שׁוּם הֵיתֵר לֶאֱכוֹל לִפְנֵי הַתְּפִלָּה, בְּכָל זֹאת הַהִתְחַבְּרוּת לַשְּׁכֵנִים אֵלּוּ גָּרְמָה לוֹ לְהָקֵל לְעַצְמוֹ בִּדְבָרִים הָאֲסוּרִים, וּבָזֶה הָיָה כִּשְׁלוֹנוֹ.

וְכָךְ כּוֹתֵב מוֹרֵנוּ הָרַב חַיִּים רַבִּי שְׁלִיטָ"א: שֶׁכֵּן שֶׁעוֹשֶׂה רַעַשׁ בַּלֵּילוֹת, וּמַשְׁמִיעַ שִׁירִים בְּקוֹל רָם, וּמַפְרִיעַ לִמְנוּחַת הַשְּׁכֵנִים, וְלִפְעָמִים גַּם בָּנָיו זוֹרְקִים קְלִפּוֹת בַּחֲדַר מַדְרֵגוֹת וְכַדּוֹמֶה, נָכוֹן שֶׁזֶּה נֶגֶד הַהֲלָכָה, אֲבָל יֵשׁ לְדוּנוֹ לְכַף זְכוּת, כִּי בָּנָיו שׁוֹבָבִים קְצָת, וְאִשְׁתּוֹ לֹא מִשְׁתַּלֶּטֶת עֲלֵיהֶם, וּצְרִיכִים לְוַתֵּר לָהֶם עַד כַּמָּה שֶׁאֶפְשָׁר, וּלְהַרְבּוֹת אַהֲבָה וְאַחְוָה, וְכַמּוּבָן שֶׁאָסוּר לְשׂוֹנְאָם אוֹ לְסַפֵּר עֲלֵיהֶם לָשׁוֹן הָרַע וּרְכִילוּת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

וְכֵן חָבֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָיָה בְּנַשְׁמִיּוּת, כְּגוֹן שֶׁהוּא אוֹהֵב לֶאֱכוֹל וְלֶהֱנוֹת יוֹתֵר מִדַּי, וּמִתְנַהֵג בְּצוּרָה זוֹלָה מִדַּי, כָּל זֶה לֹא נוֹרָא, וַעֲדַיִן אֵין זֶה נֶחְשָׁב לֶחָבֵר רַע, כִּי זֶה בְּנַשְׁמִיּוּת בִּלְבַד, וְלֹא מַשְׁפִּיעַ עַל אֲחֵרִים.

אֲבָל חָבֵר לְסַפְסָל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אֲשֶׁר הוּא אָדִישׁ בַּעֲבוֹדַת ה', וּמִתְנַהֵג בְּלֵיצָנוּת, וּמְדַבֵּר שְׂטֵיוֹת, אֵין לוֹ רָמָה רוּחָנִית, וּמִתְלַהֵב מֵהֲנָאוֹת שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה, וּמְדַבֵּר עַל כָּךְ הַרְבֵּה, זֶה חָבֵר שֶׁמִּצְוָה בְּחָכְמָה רַבָּה לְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ. (הַנְהָגוֹת יוֹם יוֹם).

שכנים טובים גם לאחר מיתה

דֶּרֶךְ אַגַּב, כָּתַב בְּסֵפֶר "קַב הַיָּשָׁר" (פֶּרֶק ו) בְּשֵׁם "סֵפֶר חֲסִידִים", מַעֲשֶׂה בְּצַדִּיק אֶחָד שֶׁהָיָה קָבוּר בֵּין אֲנָשִׁים רְשָׁעִים, וְהָיָה בָּא בְּכָל לַיְלָה בַּחֲלוֹם לְאוֹהֲבָיו וּקְרוֹבָיו, וְצָעַק לָהֶם בְּקוֹל בֶּכִי שֶׁיּוֹצִיאוּהוּ מִשָּׁם. וְאָמַר אוֹתוֹ הַצַּדִּיק, שֶׁטַּעַם לָזֶה, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁסְּבִיבוֹתָיו קְבוּרִים רְשָׁעִים, מוֹנְעִים מִלְּהוֹדִיעַ לוֹ סוֹדֵי הַתּוֹרָה וְנַפְשׁוֹ יְבֵשָׁה בִּלְתִּי לַחְלוּחִית. וְלֹא הָיוּ לִקְרוֹבָיו מְנוּחָה מִמֶּנּוּ עַד שֶׁהֶכְרְחוּ לְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִן הַקֶּבֶר וְלִקְבֹּר אוֹתוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְעַל כֵּן הַחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הָיוּ נוֹהֲגִים לִקְנוֹת לָהֶם קֶבֶר בְּבֵית הַקְּבָרוֹת בְּהָיוֹתָם בְּחַיֵּי חַיֵּיהֶם, אֵצֶל אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים הַיְדוּעִים לָהֶם שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים, וְגַם הָיוּ נוֹהֲגִים לְהִתְפַּלֵּל שָׁם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְהָיוּ אוֹמְרִים שָׁם קְצָת דִּבְרֵי תּוֹרָה, וְהָיוּ נוֹהֲגִים לִתֵּן שָׁם צְדָקָה, וּבָזֶה הָיוּ מְטַהֲרִים וּמְקַדְּשִׁים הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה מוּכָן לָהֶם שָׁם לְהִקָּבֵר. וּמֵחֲמַת אוֹתָהּ קְדוּשָּׁה, הָיוּ גּוֹרְמִים שֶׁלֹּא תִּתְקָרֵב לְשָׁם הַסִּטְרָא אַחֲרָא לְאַחַר מוֹתָם.

וּבְסֵפֶר "יִקְרָא דְּחַיֵּי" (הֶעָרָה 359) הֵבִיא דִּבְרֵי מָרָן הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ בְּיוֹרֶה דֵּעָה (סִימָן שסב) שֶׁכָּתַב, שֶׁאֵין קוֹבְרִים רָשָׁע אֵצֶל צַדִּיק, אֲפִילּוּ רָשָׁע חָמוּר אֵצֶל רָשָׁע קַל. וְכֵן אֵין קוֹבְרִים צַדִּיק וְכָשֵׁר וּבֵינוֹנִי אֵצֶל חָסִיד מֻפְלָג.

וְכָתַב עַל זֶה, שֶׁרוֹאִים מִכָּאן, שֶׁעַל הָאָדָם לַעֲמֹל כָּל יְמֵי חַיָּיו, עַל מְנַת שֶׁגַּם לְאַחַר פְּטִירָתוֹ יִזְכֶּה ל"שְׁכֵנִים" טוֹבִים. וְכֵיוֹם בְּאֶחָד מִבַּתֵּי הָעַלְמִין בְּאֶרֶץ יֵשׁ חֶלְקָה רְגִילָה שֶׁל שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת, וְיֵשׁ חֶלְקָה הַנִּקְרֵאת "חֶלְקַת חֲרֵדִים", וְאֶחָד הַגְּדָרִים עַל מְנַת שֶׁיּוּכַל הָאָדָם לְהִכָּנֵס לְחֶלְקָה זוֹ הַנִּקְרֵאת חֶלְקַת חֲרֵדִים, שֶׁלֹּא הָיָה לַנִּפְטָר בְּבֵיתוֹ טֶלֶוִיזְיָה.

להתרחק משכנו הרע

רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים בְּסִפְרוֹ חַסְדֵי אָבוֹת הִקְשָׁה, הֲרֵי אִם צָרִיךְ לְהִתְרַחֵק מִשָּׁכֵן רַע, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִתְחַבֵּר לָרָשָׁע, וּמַדּוּעַ הָיָה צָרָךְ לְהַזְהִיר אֶת הָאָדָם עַל כָּךְ?

וְכָתַב לְבָאֵר זֹאת עַל פִּי מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד שֶׁבָּא אֵצֶל הָרַמְבַּ"ם לִפְנֵי יוֹם כִּפּוּר, וְאָמַר לוֹ: בְּיוֹם כִּפּוּרִים מַזְכִּירִים כַּמָּה עֲוֹנוֹת שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה גִּלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וַאֲנִי יוֹדֵעַ בְּעַצְמִי שֶׁלֹּא חָטָאתִי בָּהֶם, וְאֵיךְ אֶשְׁקַר וְאוֹמַר שֶׁחָטָאתִי בָּהֶם?

הֵשִׁיב לוֹ הָרַמְבַּ"ם: חֲכָמֵינוּ ז"ל אוֹמְרִים, שֶׁכָּל הַמִּתְגָּאֶה, הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְכֵן הַכּוֹעֵס כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

נִמְצָא שֶׁאֵין אַתָּה מְשַׁקֵּר בְּכָךְ שֶׁאַתָּה מִתְוַדֶּה עַל עֲבוֹדָה זָרָה וְכַדּוֹמֶה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִתָּכֵן שֶׁתּוּכַל לְהַאֲמִין בְּעַצְמְךָ שֶׁלֹּא כָּעַסְתָּ, וְלֹא הִתְנַאֵתָה, וְלֹא הִלְבַּנְתָּ פְּנֵי חֲבֵרְךָ מֵעוֹלָם.
נִמְצָאנוּ לְמֵדִים, שֶׁיֵּשׁ עָוֹן גָּמוּר שֶׁהוּא עָוֹן עֲבוֹדָה זָרָה, וְיֵשׁ דָּבָר שֶׁהוּא שָׁכֵן לְאוֹתוֹ עָוֹן וְאֵינוֹ אוֹתוֹ עָוֹן מַמָּשׁ, אֶלָּא שֶׁהָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ נֶחְשָׁב לוֹ כְּאִלּוּ עָשָׂה אֶת הֶעָוֹן עַצְמוֹ.
וְזֶה שֶׁרָמַז הַתַּנָּא "הַרְחֵק מִשָּׁכֵן רַע" לֹא רַק שֶׁצָּרִיךְ אַתָּה לְהִתְרַחֵק מִן הָרַע עַצְמוֹ, אֶלָּא הִתְרַחֵק גַּם מִדָּבָר שֶׁהוּא שָׁכֵן שֶׁל הָרַע, כְּגוֹן גַּאֲוָה, וְכָעָס, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְאָז מִמֵּילָא אַל תִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע זֶה, כְּלוֹמַר, שֶׁאִם לֹא תִּתְרַחֵק מֵהַשָּׁכֵן שֶׁל הָרַע, דְּהַיְינוּ מֵהַכַּעַס וְכַדּוֹמֶה, הֲרֵי אַתָּה נַעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ שֶׁל הָרָשָׁע שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, מִפְּנֵי שֶׁגַּם אַתָּה נֶחְשָׁב לְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, אֲבָל אִם הִתְרַחַקְתָּ מֵהַמִּדּוֹת הָרָעוֹת, אֵין אָת נַעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ שֶׁל הָרָשָׁע.

אל תתיאש מן הפרענות

כַּאֲשֶׁר פּוֹקְדִים אֶת הָאָדָם צָרוֹת וּפֻרְעָנֻיּוֹת, אֵין לוֹ לָבוֹא חָלִילָה לִידֵי יֵאוּשׁ, אֶלָּא יִתְחַזֵּק בֶּאֱמוּנָה וּבְשִׂמְחָה, וְעַל יְדֵי כָּךְ יִהְיֶה לוֹ קַל יוֹתֵר לְהִתְגַּבֵּר עַל הַצָּרָה שֶׁפָּקְדָה אוֹתוֹ. אֲבָל אִם יִפּוֹל חָלִילָה לְיֵאוּשׁ, הֲרֵי לֹא רַק שֶׁלֹּא יֵצֵא מֵאוֹתָהּ צָרָה, אֶלָּא נִכְנַס לְצָרָה נוֹסֶפֶת, שֶׁעֲלוּלָה לְהַפִּיל אוֹתוֹ לְעוֹד צָרוֹת רַבּוֹת, וּמִי יוֹדֵעַ מַה יִּהְיֶה סוֹפוֹ.
וּמְסַפְּרִים עַל רַבִּי שִׂמְחָה בּוּנִים מִפְּשִׁיסְחָא, שֶׁהָיָה נוֹכֵחַ לְיַד שִׂפַּת הַנָּהָר, וְהִנֵּה יְהוּדִי אֶחָד הֶחְלִיק לַנָּהָר הַגּוֹעֵשׁ וְהָיָה עוֹמֵד בְּסַכָּנַת חַיִּים. זָעֲקוּ הַנּוֹכְחִים בַּחֲרָדָה - הַצִּילוּ! הַצִּילוּ! הַיְהוּדִי טוֹבֵעַ.
הִתְקָרֵב רַבִּי בּוּנָם לַנָּהָר, וְקָרָא בְּצְחוֹק לְעֵבֶר הַיְהוּדִי: כְּשֶׁתִּפְגּוֹשׁ אֶת הַלְוָיָתָן בְּקַרְקַעִית הַיָּם, מְסֹר לוֹ דְּרִישַׁת שָׁלוֹם מִמֶּנִּי! הַדָּבָר שִׁעֲשֵׁע אֶת הַיְהוּדִי, וְנָתַן לוֹ כֹּחוֹת חֲדָשִׁים, וְהֵחֵל שׁוּב לְהֵאָבֵק בְּמַעֲרְבֹלֶת הַיָּם, עַד שֶׁהִצְלִיחַ לְהַחְלִיק מֵהַנָּהָר בְּשָׁלוֹם.
כְּשֶׁיָּצָא מֵהַנָּהָר פָּנָה מִיָּד לָרַב וְאָמַר לוֹ: הִצַּלְתָּ אוֹתִי מִמָּוֶת, אִלְמָלֵא אָמַרְתָּ אֶת דְּבָרֶיךָ הַמְשַׁעֲשְׁעִים, וְדַאי הָיִיתִי טוֹבֵעַ מֵרֹב יֵאוּשׁ וּבִלְבּוּל שֶׁזָּרְעוּ בִּי כָּל הָעוֹמְדִים מִסָּבִיב בְּצָעָקוֹת הַשֶּׁבֶר שֶׁלָּהֶם, וְרַק אַתָּה בְּחָכְמָתְךָ הִצְלַחְתָּ לְעוֹרְרֵנִי לְשִׂמְחָה וּלְרָצוֹן לִחְיוֹת.
אָמַר לוֹ הָרַב: עַל זֶה נֶאֱמַר "כִּי בְּשִׂמְחָה - תֵּצֵאוּ" כְּלוֹמַר, עַל יְדֵי הַשִּׂמְחָה, אָדָם יוֹצֵא מִכָּל הַצָּרוֹת...
יֵשׁ לִזְכֹּר תָּמִיד, שֶׁכָּל יְהוּדִי שֶׁשָּׂמֵחַ, הוּא גּוֹרֵם שִׂמְחָה לְבוֹרֵא עוֹלָם, וְיִהוּדִי עָצוּב, גּוֹרֵם חָלִילָה צַעַר לְבוֹרֵא עוֹלָם, כְּפִי שֶׁבֵּאֵר הַמַּהַרְשָׁ"א אֶת דִּבְרֵי הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (דף כב.).

קח את החיים בקלות

כָּתַב בְּסֵפֶר "חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת" (בַּהַקְדָּמָה): וְיָדַעְתִּי כַּמָּה שְׂכָלִים אָבְדוּ בַּעֲבוּר הַמּוֹרָא, וְכַמָּה חֻסְרוֹנִים גָּרַם אוֹתָם הַפַּחַד. כְּלוֹמַר, שֶׁאָדָם לוֹקֵחַ כָּל דָּבָר לַלֵּב, גּוֹרֵם לְעַצְמוֹ צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת.

וְאָמְרוּ עַל כָּךְ מָשָׁל: בַּיָּמִים קַדְמוֹנִים הָיָה עוֹף אֶחָד הַשּׁוֹכֵן בְּחוֹף הַיָּם, אֲשֶׁר דְּגֵי הַיָּם הָיָה מְזוֹנוֹ וְצֵדָתוֹ, וְהִנֵּה דַּיָּג אֶחָד זָרַק אֶת חַכָּתוֹ וְהֶעֱלָה בָּהּ דָּג אֶחָד. רָאָה הָעוֹף מֵרָחוֹק אֶת הַדָּג הָעוֹלֶה מִן הַיָּם עַל יְדֵי הַחַכָּה, וּמִהֵר לִבְלֹעַ אוֹתוֹ.

אוּלָם, נִתְפַּשָּׂה הַחַכָּה בִּגְרוֹנוֹ, וְלֹא יָדַע כֵּיצַד לְהִשְׁתַּחְרֵר וּלְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ הָאוּמְלָלָה. וּכְשֶׁהוֹשִׁיט הַדַּיָּג אֶת יָדוֹ לְקַחְתּוֹ, הִתְנוֹעֲעָה הָעוֹף תְּנוּעָה חֲזָקָה בְּכָל כֹּחוֹ, וּבָרַח לוֹ לְנַפְשׁוֹ.

וּמֵאָז פַּחַד לֶאֱכוֹל דָּגִים מִפְּנֵי שֶׁחָשַׁשׁ אוּלַי שׁוּב יִלָּכֵד בַּחַכָּה הַטְמוּנָה בְּאֶחָד מֵהַדָּגִים, וְכָךְ עָמַד עַד שֶׁמַּת מֵרָעָב...

כָּךְ גַּם דּוֹמִים אוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁנּוֹפְלִים לְמַשְׁבְּרִים, וְאֵינָם מְנַסִּים לָצֵאת מֵהֶם, אֶלָּא נִכְנָסִים לְתוֹךְ עַצְמָם, וְגוֹמְרִים אֶת יְמֵיהֶם בִּמְרִירוּת וְדִכָּאוֹן נַפְשִׁי. רַחֲמָנָא לִצְלָן.

אל תקח ללב

פַּעַם שָׁמַע אֲלֶכְסַנְדֶּר מוֹקְדוֹן מֵרַבּוֹ "אֲרִיסְטוֹ", שֶׁהַהְאָנָה וְהָעַצְבוּת אוֹכְלִים וּמְכַלִּים אֶת לֵב הָאָדָם. וְכֵיוָן שֶׁרָצָה אֲלֶכְסַנְדֶּר לִבְדּוֹק אִם אָכֵן הַדְּבָרִים נְכוֹנִים אוֹ לֹא, לָקַח מִינֵי בְּהֵמוֹת שֶׁדּוֹמוֹת בְּטִבְעָן לָאָדָם, וְכָלָא אוֹתָם יָמִים רַבִּים בִּמְקוֹמוֹת חֲשׁוּכִים, וְנָתַן לָהֶם מָזוֹן רַק כְּדֵי חַיּוּתָם. לְאַחַר זְמַן מַה, הוֹצִיאָם וּשְׁחָטָם, וּכְשֶׁהוֹצִיא אֶת לִבָּם, נוֹכַח לָדַעַת שֶׁלִּבָּם כָּלָה וְנָמַס, וְיָדַע כִּי אֱמֶת אָמַר לוֹ רַבּוֹ. (צֶמַח צַדִּיק).

לְפִי זֶה, אֶפְשָׁר לְהָבִין אֶת הַמִּלִּים שֶׁנִּפּוֹצוֹת הַיּוֹם "אוֹכֵל אֶת הַלֵּב", "אָכַלְתְּ לִי אֶת הַלֵּב", שֶׁאָכֵן אָדָם שֶׁלּוֹקֵחַ כָּל דָּבָר לַלֵּב, הֲרֵי הוּא אוֹכֵל וּמַמִּיס אֶת לִבּוֹ. וְלֹא לְחִנָּם שׁוֹמְעִים אָנוּ הַיּוֹם עַל הַתְקָפוֹת לֵב, שֶׁבֶץ לֵב, דּוֹם לֵב וְכַדּוֹמֶה, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּם לוֹקְחִים אֶת הַכֹּל לַלֵּב, וְאָז הַלֵּב פָּשׁוּט מְאֹד קוֹרֵס. אֲבָל כְּשֶׁלּוֹקְחִים הַכֹּל בְּקַלּוּת וְלֹא מִתְיַיאֲשִׁים מֵהַפֶּרְעָנוּת, עַל יְדֵי זֶה זוֹכִים לְלֵב בָּרִיא וּלְנֶפֶשׁ בְּרִיאָה וַחֲזָקָה.

יש על מה להיות שמח

מַעֲשֶׂה בְּבָחוּר יְשִׁיבָה אֶחָד הָיָה מִשְׁתַּדֵּל מְאֹד לְקַיֵּם מִצְוֹות וְלִלְמֹד תּוֹרָה, אַךְ לֹא הָיָה מַצְלִיחַ בְּלִמּוּדָיו וּתְפִלּוֹתָיו הָיוּ לְלֹא כַּוָּנָה וְכוּ', וְלָכֵן נָפַל בְּרוּחוֹ עַד מְאֹד.

פָּנָה אֵלָיו רֹאשׁ הַיְּשִׁיבָה וְעוֹדְדוּ: שְׁמַע בְּנִי, אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ מִלְיוֹנִים אֲנָשִׁים שֶׁמְּקַנְּאִים בְּךָ? אָמַר לוֹ הַבָּחוּר: מִי מְקַנֵּא בִּי? וּבְכָלָל בַּמֶּה יֵשׁ לְקַנֵּא בִּי?

הִסְבִּיר לוֹ רֹאשׁ הַיְּשִׁיבָה, שֶׁמִּלְיוֹנֵי מֵתִים מְקַנְּאִים בּוֹ שֶׁהוּא חַי וְיָכוֹל לְקַיֵּם מִצְוֹות שֶׁעַל יָדָן יִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְאִלּוּ אוֹתָם מֵתִים אֵינָם יְכוֹלִים לְקַיֵּם שׁוּם מִצְוָה וַאֲפִילּוּ צַדִּיקִים שֶׁמֵּתוּ מְקַנְּאִים בּוֹ. וְלָכֵן גַּם אִסְרוּ לְהַכְנִיס עִם צִיצִית מְגִלָּה לְשׁוּם בֵּית הַקְּבָרוֹת, מִפְּנֵי קִנְאַת הַמֵּתִים, וַאֲפִילּוּ לְקֶבֶר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי אָסוּר, מִפְּנֵי טַעַם זֶה. וְאֵיךְ לֹא תִּשְׁמַח שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁצַּדִּיקִים אֵינָם יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת!].

וְעַל כֵּן, כָּל יְהוּדֵי צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה תָּמִיד, עַל כָּךְ שֶׁזּוֹכֶה כָּל יוֹם לִחְיוֹת וְלַעֲשׂוֹת מִצְווֹת בְּכָל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּאַפּוֹ, וּבְגִין כָּךְ יֵשׁ לוֹ לִבְרֹחַ מֵהַיֵּאוּשׁ.

משנה ח

יְהוּדָה בֶן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי אוֹמֵר, אַל תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין. וּכְשֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי דִינִין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כִּרְשָׁעִים. וּכְשֶׁנִּפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ, יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כְּזַכָּאִין, כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין:

מִשְׁנָה זוֹ מוֹרָה לַדַּיָּין, שֶׁבְּעֵת הַדִּיּוּן בְּבֵית הַדִּין, עָלָיו לְהִתְיַיחֵס לִשְׁנֵי בְּעָלֵי הַדִּין כְּאֵל שְׁנֵי חֲשׁוּדִים, אַף אִם הוּא מַכִּיר אוֹתָם כַּאֲנָשִׁים יְשָׁרִים וְטוֹבִים שֶׁאֵינָם מְסֻגָּלִים לַעֲשׂוֹת רְמִיָּה, בְּכָל זֹאת עָלָיו לְהַפְגִּין יַחַס שָׁוֶה שֶׁל חַשְׁדָנוּת כְּלַפֵּי הַשְּׁנַיִם.

וְכָתַב מָרָן הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט (סִימָן יז סְעִיף י): אִם בָּאוּ לְפָנָיו אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד רָשָׁע, לֹא יֹאמַר זֶה רָשָׁע וְחֶזְקָתוֹ מְשֻׁקָּר, וְזֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ מְשֻׁנֶּה בְּדִבּוּרוֹ, וְלָכֵן אַטֶּה אֶת הַדִּין עַל הָרָשָׁע. אֶלָּא לְעוֹלָם יִהְיוּ שְׁנֵי בַּעֲלֵי הַדִּין בְּעֵינָיו כִּרְשָׁעִים, וּבַחֲזָקָה שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם טוֹעֵן שֶׁקֶר, וְיָדוּן לְפִי מַה שֶּׁיֵּרָאֶה לוֹ מִן הַדְּבָרִים.

וְהוֹסִיף עַל כָּךְ הַשַּׁפְתֵי כֹּהֵן (שָׁם ס"ק יג) בְּשֵׁם "סֵפֶר חֲסִידִים", שֶׁאֵין לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנֵי בַּעֲלֵי הַדִּין בְּעֵת שֶׁשּׁוֹטְחִים הֵם אֶת טִיעוּנֵיהֶם, כֵּיוָן שֶׁאָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנֵי אָדָם רָשָׁע!

הַגָּאוֹן רַבִּי מֹשֶׁה זְאֵב וּוֹאלְף, הָיָה אֶחָד הַמְיֻחָד מִן הַמַּעֲמָדִים לְכֹהֵן כְּרַב הָעִיר בִּיאַלִיסטוֹק, וּשְׁנַיִם מֵחֲשׁוּבֵי פַּרְנְסֵי הָעִיר רַבִּי זִימֶל אֶפְשְׁטֵין, וְרַבִּי קוֹפֶּל הַלְפֶּרִין, עָשׂוּ מַאֲמָצִים כַּבִּירִים, וּבְרֹב הַשְׁפָּעָתָם נִבְחַר הַגָּאוֹן לְרַבָּהּ שֶׁל הָעִיר.

שְׁנֵי הַפַּרְנָסִים הָאֵלֶּה הָיוּ עֲשִׁירִים מְאֹד, וְהֵם הָיוּ שֻׁתָּפִים בְּכָל עִסְקֵיהֶם, וְגַם יְדֵם הָיְתָה פְּתוּחָה לְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה לְצָרְכֵי יְהוּדֵי הָעִיר, מְקָוְואוֹת טְהֵרָה, בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְכַדּוֹמֶה, וּבְנוֹסָף לְכָךְ הֵם עָצְמָם הָיוּ לַמְּדָנִים וְקוֹבְעֵי עִתִּים לַתּוֹרָה.

וְהִנֵּה פָּרַץ בֵּינֵיהֶם סִכְסוּךְ כַּסְפֵּי בְּעִנְיְנֵי עִסְקֵיהֶם, וְהֶחְלִיטוּ לְהָבִיא אֶת הַדְּבָרִים לִפְנֵי הַגָּאוֹן רַבִּי מֹשֶׁה זְאֵב, עֶרֶב לִפְנֵי בּוֹאָם לְבֵית הַדִּין, הִתְכּוֹנְנוּ בְּעַצְמָם כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ בְּעִיּוּן בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט וּבְסִפְרֵי הַפּוֹסְקִים, כְּדֵי לְהוֹכִיחַ צִדְקַת טַעֲנוֹתֵיהֶם, עַל פִּי הַהֲלָכָה.

וְהִנֵּה בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁבָּאוּ לְהִתְדַּיֵּן לִפְנֵי הָרַב וּבֵית דִּינוֹ, נִכְנַס הַשַּׁמָּשׁ שֶׁל בֵּית הַדִּין כְּשֶׁהוּא מְבֹהָל, וְהוֹדִיעַ לָרַב כִּי שְׁנֵי הַפַּרְנָסִים בָּאוּ לְבֵית הַדִּין וּמַמְתִּינִים בַּפְּרוֹזְדוֹר. אָמַר לוֹ הָרַב בְּנַחַת, לֵךְ וְתִשְׁאַל אוֹתָם לְשֵׁם מַה בָּאוּ לְכָאן, אִם לְצֹרֶךְ הַקְהִלָּה, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם דִּין תּוֹרָה. יָצָא הַשַּׁמָּשׁ וְחָזַר וְהוֹדִיעַ כִּי הֵם בָּאוּ לָדוּן בְּעִנְיָנָם בִּפְנֵי רַבֵּנוּ. אָמַר הָרַב, אִם כֵּן יַמְתִּינוּ וְיִכָּנְסוּ לְפִי הַתּוֹר שֶׁל הַמְתַדַּיְינִים.

כְּשֶׁנִּכְנְסוּ שְׁנֵי הַפַּרְנָסִים שִׁלְשֵׁל הָרַב אֶת טַלִּיתוֹ עַל עֵינָיו, וְלֹא אָמַר לָהֶם שָׁלוֹם, וְלֹא בִּקֵּשׁ מֵהֶם לָשֶׁבֶת, אֶלָּא נִגַּשׁ מִיָּד לְדִיּוּן בְּעִנְיָנָם.

פָּתַח וְאָמַר: זִימֶל וְקוֹפֶל מִי מְכָּם הַתּוֹבֵעַ, שֶׁהוּא יִהְיֶה הַטּוֹעֵן הָרִאשׁוֹן? אוֹתָם פַּרְנָסִים שֶׁהַכָּל קָרְאוּ לָהֶם בְּתֹאַר "רַבִּי" בִּגְלַל עָשְׁרָם וְחָכְמָתָם, נִפְגְּעוּ מְאֹד מֵיָּחֲסוֹ שֶׁל הָרַב אֲלֵיהֶם, וְהִתְמַרְמְרוּ בְּלִבּוֹתָם עַל קַבָּלַת פָּנִים כָּזֹאת מִצַּד הָרַב, שֶׁקָּרָאָם בִּשְׁמוֹתָם בְּלִי תֹּאַר "רַבִּי", וְגַם לֹא נָתַן לָהֶם שָׁלוֹם כְּדַרְכּוֹ תָּמִיד, וְכִמְעַט נִסְתַּתְּמוּ טַעֲנוֹתֵיהֶם.

פָּתַח ר' זִימֶל וְאָמַר, אֲנִי הַתּוֹבֵעַ, וְהִתְחִיל לְסַדֵּר אֶת טַעֲנוֹתָיו בְּקִצּוּר נִמְרָץ, בְּלִי הָרְאָיוֹת מֵהַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ וְהַפּוֹסְקִים שֶׁהֵכִין לִפְנֵי כֵּן. כְּשֶׁסִּיֵּם, פָּנָה הָרַב אֶל הַפַּרְנָס הַשֵּׁנִי, וְאָמַר: קוֹפֶל, מַה יֵּשׁ לְךָ לְהָשִׁיב עַל טַעֲנַת זִימֶל? גַּם קוֹפֶל עָנָה בְּקִצּוּר נִמְרָץ לְגוּפָּהּ הָעִנְיָן, מִבְּלִי לְהוֹכִיחַ אֶת טַעֲנוֹתָיו עַל פִּי הַפּוֹסְקִים.

כְּשֶׁסִּיְּמוּ, צִוָּה עֲלֵיהֶם הָרַב לָצֵאת הַחוּצָה, וְהִתְחִיל לְשָׁאֵת וְלָתֵת בְּחָכְמָתוֹ הַגְּדוֹלָה וּבִבְקִיאוּתוֹ הָעֲצוּמָה עִם חֲבֵרָיו הַדַּיָּנִים. וּלְאַחַר שֶׁהִגִּיעוּ לִפְסַק הַדִּין, צִוָּה הָרַב לְהַכְנִיס שׁוּב אֶת פַּרְנְסֵי הַקָּהָל כְּדֵי לִשְׁמוֹעַ אֶת פְּסַק הַדִּין. לְאַחַר מַתַּן פְּסַק הַדִּין, שָׁאַל הָרַב: הֵם אַתֶּם מְקַבְּלִים עֲלֵיכֶם לְבַצֵּעַ אֶת פְּסַק הַדִּין כַּדָּת? שְׁנֵיהֶם הֵשִׁיבוּ: "כֵּן".

וּמִיָּד הִפְשִׁיל הָרַב אֶת טַלִּיתוֹ מֵעַל פָּנָיו כְּלַפֵּי רֹאשׁוֹ, הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ לִקְרָאתָם, וְעָמַד וְאָמַר: שָׁלוֹם רַבִּי זִימֶל, שָׁלוֹם רַבִּי קוֹפֶל, בְּרוּכִים הַבָּאִים, וְצִוָּה לְשַׁמֵּשׁ לְהָבִיא מִיָּד כִּבּוּד וְקָפֶה לְכָל אֶחָד מֵהֶם.

אָמְרוּ לוֹ הָעֲשִׁירִים: רַבֵּנוּ, עַד עַתָּה הָיִינוּ זִימֶל וקוֹפֶל, וְרַק עַכְשָׁו נַעֲשֵׂינוּ רַבִּי זִימֶל וְרַבִּי קוֹפֶל? וּמַדּוּעַ לֹא נָתַן לָנוּ רַבֵּנוּ שָׁלוֹם בְּבוֹאֵנוּ לְבֵית הַדִּין?

הֵשִׁיב לָהֶם הָרַב: וַהֲלֹא מִשְׁנָה מְפֹרֶשֶׁת הִיא בְּמַסֶּכֶת אָבוֹת - "וּכְשֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ כִּרְשָׁעִים", וְהַנָּבִיא יְשַׁעְיָה אוֹמֵר "אֵין שָׁלוֹם אָמַר ה' לָרְשָׁעִים".

אוּלָם לְאַחַר שֶׁקִּבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם אֶת הַדִּין, חֲזַרְתֶּם לְצִדְקָתְכֶם וְיוּשְׁרֵכֶם, וּבְרוּכִים תִּהְיוּ בְּכָל הַבְּרָכוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. כָּךְ הִיא מִדָּתָם וְצִדְקָתָם שֶׁל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין לָהֶם מַשּׂוֹא פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט.

משנה ט

שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח אוֹמֵר, הֱוֵי מַרְבֶּה לַחֲקוֹר אֶת הָעֵדִים, וֶהֱוֵי זָהִיר בִּדְבָרֶיךָ, שֶׁמָּא מִתּוֹכָם יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר:

הֱיוֹת שֶׁעַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר, עֲלוּלִים שְׁנֵי עֵדֵי שֶׁקֶר לְהָבִיא לְאַשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם חַף מִפֶּשַׁע, וְאַף לִגְרֹם לְהוֹצָאתוֹ לַהוֹרֶג, וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר נִתְמַנָּה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח לְנָשִׂיא, בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ לוֹ שְׁיֵּשׁ שְׁמוֹנִים נָשִׁים מְכַשֵּׁפוֹת בְּמַעֲרָה בְּאַשְׁקְלוֹן.

מִיַּד עָמַד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח, בְּיוֹם סַנְהֶדְרִין וְנָשׂוּם וְכִנֵּס שְׁמוֹנִים בַּחוּרִים בַּעֲלֵי קוֹמָה, וְלָקַח אוֹתָם עִמּוֹ אֶל הַמְּעָרָה, וְנָתַן בְּיַד כָּל אֶחָד מֵהֶם כַּד חָדָשׁ וְטַלִּית נְקִיָּה וּמָקוּפֶלֶת בְּתוֹכוֹ, וְהֵם כָּפוּ הַכַּדִּים עַל רֹאשָׁם.

לִפְנֵי שֶׁנִּכְנַס לַמְּעָרָה לְבַדּוֹ, אָמַר לַבַּחוּרִים: כְּשֶׁתִּשְׁמְעוּ אֶת הַצְּפְצוּף שֶׁלִּי פַּעַם אַחַת, לִבְשׁוּ מִיַּד טליתותיכם, וּכְשֶׁתִּשְׁמְעוּ צְפְצוּף פַּעַם שֵׁנִית, הִכָּנְסוּ כֻּלְּכֶם כְּאֶחָד אֶל הַמְּעָרָה, וּמִיַּד כְּשֶׁתִּכָּנְסוּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִכֶּם יַעֲשֶׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ בָּא לְחַבֵּק אַחַת מֵהֶן, וּמִיַּד תַּגְבִּיהוּ אוֹתָן מִן הַקַּרְקַע, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְכַשֵּׁף אֶתְכֶם, שֶׁכָּל מְכַשֵּׁף שֶׁהִגְבַּהַת אוֹתוֹ מִן הַקַּרְקַע אֵינוֹ יָכוֹל לְכַשֵּׁף כְּלָל.

כְּשֶׁנִּכְנַס לַמְּעָרָה אָמְרוּ לוֹ הַמְּכַשֵּׁפוֹת: הֵיאַךְ בָּאתָ לְכָאן כְּשֶׁבְּגָדְךָ יְבֵשִׁים בְּשָׁעָה שֶׁמְּטָרוֹת עוֹז יוֹרְדוֹת מִמְּרוֹמִים? אָמַר לָהֶן בֵּין הַטִּפִּין הָיִיתִי מְהַלֵּךְ. אָמְרוּ לוֹ: וּמַה בָּאתָ לַעֲשׂוֹת כָּאן? אָמַר לָהֶן מְכַשֵּׁף אֲנִי, וּבָאתִי לִלְמֹד וּלְלַמֵּד, עָשׂוּ לְפָנַי מַה שֶּׁאַתֶּן יְכוֹלוֹת, וְאַחַר כָּךְ אֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי.

אָמְרָה אַחַת מֵהֶן אֵיזוֹ מִילָה שֶׁל כִּשּׁוּף, פִּתְאוֹם הֵבִיאָה פַּת לְכֶלֶן. אָמְרָה מְכַשֵּׁפָה אַחֶרֶת אֵיזֶה כִּשּׁוּף, וֶהֱבִיאָה בָּשָׂר מְבֻשָּׁל. הָאַחַת הֵבִיאָה יַיִן וְהַשְּׁנִיָּה תַּבְשִׁילִים.

אָמְרוּ לוֹ: וְאַתָּה מַה יָּכוֹל לַעֲשׂוֹת? אָמַר לָהֶן: יָכוֹל אֲנִי לְצַפְצֵף שְׁתֵּי צְפְצוּפִים, וַאֲנִי יָבִיא לְכָאן שְׁמוֹנִים בַּחוּרִים עֲטוּפִים טַלִּיתוֹת יְבֵשׁוֹת, וְהֵם יִשְׁמְחוּ בָּכֵן וְאַתֶּן תִּשְׁמְחוּ בָּהֶם.

צִפְצֵף פַּעַם אַחַת וּמִיַּד לָבְשׁוּ טַלִּיתוֹתֵיהֶם. צִפְצֵף פַּעַם שֵׁנִית, וְנִכְנְסוּ כֻּלָּם כְּאֶחָד אֶל הַמְּעָרָה. אָמַר לָהֶם: כָּל אֶחָד מִכֶּם יִטּוֹל אֶת בַּת זוּגוֹ. מִיַּד נִגְּשׁוּ אֲלֵיהֶם וְהֵרִימוּ אוֹתָם בָּאֲוִיר, וְהֵבִיאוּ אוֹתָן לְבֵית הַדִּין, וְדָנוּ אֶת דִּינָן, וְנִזְרוּ עֲלֵיהֶן דִּין מָוֶת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה", וְתָלוּ אוֹתָן.

כְּאֵב הַדָּבָר לְקִרּוֹבֵי מְשֻׁפְּחָתָן שֶׁל הַמְּכַשֵּׁפוֹת, וּבָאוּ שְׁנַיִם מֵהֶם וְהֵעִידוּ עֵדוּת שֶׁקֶר עַל בְּנוֹ שֶׁל ר' שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח, וְהֶעֱלִילוּ עָלָיו שֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִיּוּב מִיתַת בֵּית דִּין, וְנִגְמַר דִּינוֹ לֵהָרֵג. כְּשֶׁהוֹצִיאוּהוּ כְּדֵי לסוקלו, אָמַר: אִם יֵשׁ בִּי עָוֹן זֶה, לֹא תִּהְיֶה לִי כַּפָּרָה עוֹלָמִית, וְאִם אֵין בִּי עָוֹן זֶה, תִּהְיֶה מִיתָתִי כַּפָּרָתִי עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי, וְהַקּוֹלָר תָּלוּי בְּצַוָּאר הָעֵדִים. שָׁמְעוּ זֹאת הָעֵדִים, וּבָאוּ וְהוֹדוּ שֶׁהֵם עֵדֵי שֶׁקֶר, וְאָמְרוּ שֶׁהֵעִידוּ עֵדוּת שֶׁקֶר בִּגְלַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה אֲבִיו לַנָּשִׁים הַמְכַשֵּׁפוֹת. רָצָה אֲבִיו לְהַחְזִירוֹ לְבֵיתוֹ.

אָמַר לוֹ בְּנוֹ: אַבָּא, אִם בְּקַשְׁתָּ שֶׁתָּבֹא תְּשׁוּעָה עַל יָדְךָ, עֲשֵׂה אוֹתִי כְּמִפְתָּן הַבַּיִת שֶׁכֻּלָּם דּוֹרְכִים עָלָיו, וְתַנִּיחַ לִי, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ הֲלָכָה מְפֹרְסֶמֶת שֶׁכֵּיוָן שֶׁהֵעֵד אָמַר אֶת עֵדוּתוֹ, שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹמֵר עֵדוּת אַחֶרֶת, וְלָכֵן אַף עַל פִּי שֶׁהָעֵדִים הוֹדוּ שֶׁהֵעִידוּ שֶׁקֶר, אֵינָם נֶאֱמָנִים.

כְּשֶׁרָאָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח מַה נִּגְרַם לִבְנוֹ כְּתוֹצָאָה מֵחֹסֶר חֲקִירָה עֲמוּקָה וּמְרֻבָּה לָעֵדִים, הוֹרָה בְּמִשְׁנָתֵינוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַרְבּוֹת בַּחֲקִירַת הָעֵדִים, כְּדֵי לָדַעַת אֶת אֲמִתּוּת הַדִּין, עַל מְנָת שֶׁלֹּא תֵּצֵא תַּקָּלָה מִתַּחַת יְדֵי הַדַּיָּנִים חַס וְשָׁלוֹם.

משנה י

שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר, אֱהוֹב אֶת הַמְּלָאכָה, וּשְׂנָא אֶת הָרַבָּנוּת, וְאַל תִּתְוַדַּע לָרָשׁוּת:

אהוב את המלאכה, ושנא את הרבנות

שׁוֹאֵל רַבִּי דָּוִד מְאַמְשִׁינוֹב, אֶל מִי דִּבְּרֵי הַמִּשְׁנָה מְכֻוָּנִים, הַאִם אֶל הָרַב אוֹ אֶל בָּעַל הַמְּלָאכָה, הֲלֹא הָרַב אֵינוֹ יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְאִם יַעֲסֹק בָּהּ מִי יִלְמַד תּוֹרָה וְיָדוּן אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן מַדּוּעַ אָמְרוּ לוֹ לְאֶהֹב אֶת הַמְּלָאכָה? כְּמוֹ כֵן, בָּעַל הַמְּלָאכָה אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת רַב, וְאִם כֵּן לְשֵׁם מָה הִזְהִירוּ אוֹתוֹ שֶׁיִּשְׂנָא אֶת הָרַבָּנוּת.

וְאֶפְשָׁר לְיַיֵּשֵׁב, שֶׁהַתִּנָּא בָּא לְלַמֵּד אֶת הָאָדָם הַבַּטְלָן שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ לִלְמֹד תּוֹרָה, וְגַם אֵינוֹ חָפֵץ לַעֲבוֹד בְּכָל עֲבוֹדָה שֶׁמַּצִּיעִים לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה לְפִי כְּבוֹדוֹ וּלְפִי רוּחוֹ, אֲבָל עֲבוֹדָה בְּזוּיָה אֵינוֹ מוּכָן לַעֲבוֹד, וְלָכֵן יוֹשֵׁב כָּל הַיּוֹם בְּבֵיתוֹ, וּמְבַלֶּה אֶת זְמַנּוֹ בְּכָל מִינֵי דִּבְרֵי בַּטָּלָה.

וְעַל זֶה בָּא הַתַּנָּא וְאוֹמֵר: אֱהֹב אֶת הַמְּלָאכָה וְאַל תֹּאהַב אֶת הַבַּטָּלָה, וְגַם אִם הַמְּלָאכָה שֶׁהִצִּיעוּ לְךָ הִיא לֹא לְפִי כְּבוֹדְךָ, תִּשְׂנָא אֶת הָרַבָּנוּת, כְּלוֹמַר אַל תִּהְיֶה רַבְרָבָן וְתִתְנַשֵּׂא לְקַבֵּל עֲבוֹדָה עִם מִשְׂרָה מְכֻבֶּדֶת, אֶלָּא תִּשְׂנָא אֶת הָרַבְרְבָנוּת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל מְלָאכָה מְכַבֶּדֶת אֶת בְּעָלֶיהָ, וְהָעִקָּר שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בָּטֵל.

הַמִּדְרָשׁ מְסַפֵּר עַל אַנְדְּרְיָנוּס קֵיסָר, שֶׁעָבַר בְּאֶחָד מִשְּׁבִילֵי טְבֶרְיָה, וְרָאָה זָקֵן חוֹפֵר חֲפִירָה בַּקַּרְקַע כְּדֵי לִנְטֹעַ עֲצֵי תְּאֵנִים. אָמַר לוֹ: זָקֵן! אִם לֹא חָסַכְתָּ בִּימֵי צְעִירוּתְךָ, לַשָּׁוְא תַּעֲבֹד עַכְשָׁו, כִּי לֹא יוֹעִיל בִּימֵי זִקְנוּתְךָ! אָמַר לוֹ הַזָּקֵן: אָכֵן יָגַעְתִּי בְּצְעִירוּתִי, וְגַם אַייֵגַע בְּזִקְנוּתִי. שְׁאָלוֹ אַנְדְּרְיָנוּס: בֶּן כַּמָּה אַתָּה? אָמַר לוֹ: בֶּן מֵאָה שָׁנִים. אָמַר לוֹ: אַתָּה בֶּן מֵאָה וְחוֹשֵׁב שֶׁעוֹד תִּזְכֶּה לֶאֱכוֹל מִפֵּרוֹת עֵצִים אֵלֶּה שֶׁהִנְּךָ נוֹטֵעַ? אָמַר הַזָּקֵן: אִם אָכֵן אֶזְכֶּה וְאַאֲרִיךְ יָמִים, הֲרֵי שֶׁאוּכַל מֵהֶפֵּרוֹת. וְאִם לֹא, כְּשֵׁם שֶׁיָּגְעוּ אֲבוֹתַי וַאֲנִי אֹכַלְתִּי, כְּךָ אֲנִי יָגַע עַל מְנָת שֶׁיִּזְכּוּ וַיֹּאכְלוּ בָּנַי. אָמַר לוֹ הַקֵּיסָר, אִם תִּזְכֶּה לֶאֱכוֹל מִפֵּרוֹת אֵלּוּ, תְּבִיא גַּם לִי מֵהֶם.

עָבְרוּ הַשָּׁנִים, וְגָדְלוּ עֲצֵי הַתְּאֵנִים וְהֵנִיבוּ פֵּרוֹת. אָמַר הַזָּקֵן: הִגִּיעַ הַעֵת לְהָבִיא מִפֵּרוֹת אֵלּוּ לַקֵּיסָר. לָקַח סַל וּמִלְאוֹ בִּתְאֵנִים, וְהָלַךְ לָאַרְמוֹן הַקֵּיסָר. שְׁאָלוֹ הַקֵּיסָר: מַה רְצוֹנְךָ? הִזְדַּהָה הַזָּקֵן: אֲנִי הוּא הַזָּקֵן שֶׁנָּטַעְתִּי עֵצִים, וּכְבוֹדוֹ בִּקֵּשׁ מִמֶּנִּי לְהָבִיא לוֹ מֵהֶם, וְאָכֵן בָּאתִי לְקַיֵּם

אֶת בַּקָּשָׁתְךָ וְהֵבֵאתִי לְךָ מֵאוֹתָם פֵּרוֹת. מִיַּד צִוָּה הַמֶּלֶךְ לְפַנּוֹת אֶת הַתְּאֵנִים מֵהַסַּלְסִלָּה, וּלְמַלְּאוֹת בְּמְקוֹמָם דִּינְרֵי זָהָב.

שִׂכְּנְתוֹ שֶׁל הַזָּקֵן, הָיְתָה צָרַת עַיִן וְרָעָה, וּכְשֶׁשָּׁמְעָה אֶת הַמַּעֲשֶׂה, הֵחֵלָה לְהַצִּיק לְבַעֲלָהּ וְאָמְרָה לוֹ: טִפֵּשׁ! רְאֵה כַּמָּה הַמֶּלֶךְ אוֹהֵב תְּאֵנִים, וּמְשַׁלֵּם תְּמוּרָתָם דִּינְרֵי זָהָב, לֵךְ גַּם אַתָּה וַעֲשֵׂה כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה שְׁכֵנְךָ.

בְּלֵית בְּרֵירָה לָקַח הַזָּקֵן שַׂק, וּמִלְאוֹ בִּתְאֵנִים, וְהָלַךְ לָאַרְמוֹן הַקֵּיסָר, וְאָמַר לוֹ: שָׁמַעְתִּי שֶׁכְּבוֹדוֹ אוֹהֵב תְּאֵנִים, וְהֵבֵאתִי לְךָ שַׂק מָלֵא תְּאֵנִים. מִיַּד צִוָּה הַמֶּלֶךְ שֶׁיְּעַמִּידוּהוּ בְּשַׁעַר הָעִיר, וְכָל מִי שֶׁעוֹבֵר שָׁם יִקַּח תְּאֵנָה מֵהַשַּׂק, וְיִזְרֹק בְּפָנָיו. וְכָךְ עָשׂוּ. וְכָךְ חָזַר אוֹתוֹ הָאִישׁ לְבֵיתוֹ אָבֵל וְחָפוּי רֹאשׁ.

בְּמַעֲשֶׂה זֶה רוֹצִים רַבּוֹתֵינוּ לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁבּוֹרֵא עוֹלָם חָפֵץ בְּחֶרְיצוּת וּמַעֲשֶׂה יָדַיִם, וְאֵינוֹ חָפֵץ בְּבַטָּלָה, וְגַם אַנְדְּרֵינוּס הִתְפַּעֵל מֵחֶרִיצוּתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ יְהוּדִי זָקֵן שֶׁהִגִּיעַ לְגִיל שִׂיבָה, וְלַמְרוֹת זֹאת לֹא יָשַׁב בָּטֵל בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא עָבַד וּפָעַל בַּחֲרִיצוּת רַבָּה, לְלֹא שׁוּם הִתְחַשְּׁבוּת בְּגִילוֹ וּשְׁנוֹתָיו הַמֻּפְלָגִים.

יֵשׁ לְהַמְחִישׁ יְסוֹד זֶה בְּמַעֲשֶׂה הַבָּא: אָדָם צָעִיר הֵחֵל מְגַדֵּל עֵגֶל פָּעוּט בֶּן יוֹמוֹ, וּמֵאָחַר וּבֵיתוֹ הָיָה עַל רֹאשׁ הָהָר, הָיָה נֶאֱלָץ לָרֶדֶת דֶּרֶךְ מַדְרֵגוֹת רַבּוֹת לִמְקוֹם מִרְעֶה וּלְמֵי הַמַּעְיָן שֶׁהָיָה בָּעֵמֶק שֶׁבְּתַחְתִּית בֵּיתוֹ.

לְפִיכָךְ, יוֹם יוֹם הָיָה מֵרִים בִּזְרוֹעוֹתָיו אֶת הָעֵגֶל, מוֹרִידוֹ לְמָטָּה וּמַעֲלֵהוּ לְמַעְלָה בְּכֹחוֹ וּבְמוֹ יָדָיו בְּקַלּוּת. אוּלָם הַיָּמִים חָלְפוּ, וְהַצָּעִיר הִזְדַּקֵּן, וְהָעֵגֶל הִתְבַּגֵּר, אֲבָל בְּכָל זֹאת לֹא שִׁנָּה הַזָּקֵן אֶת הֶרְגֵּלוֹ.

עוֹבֵר אוֹרַח שֶׁהִזְדַּמֵּן לַמָּקוֹם, הִתְבּוֹנֵן בַּמַּעֲשֶׂה, וְהֻכָּה בְּתִדְהֵמָה, וְלֹא הֶאֱמִין לְמַרְאֶה עֵינָיו. הֶחְלִיט אוֹתוֹ עוֹבֵר אוֹרַח לָגֶשֶׁת לְאוֹתוֹ זָקֵן, וּשְׁאָלוֹ: אֲבַקֵּשׁ אֶת סְלִיחָתְךָ אֲדוֹנִי, הַאִם אַתָּה אָדָם מִן הַיִּשּׁוּב, אוֹ שֶׁמָּא מִשְׁתַּיֵּךְ אַתָּה לְמִשְׁפְּחוֹת הַשֵּׁדִים?

זָקַף הַזָּקֵן אֶת גַּבּוֹתָיו וְעָנָה לוֹ בְּנֹעַם: אָדָם אָנֹכִי כְּכָל הָאֲנָשִׁים, וּמַדּוּעַ רָאִיתָ לִשְׁאוֹל שְׁאֵלָתְךָ זוֹ?

הֵשִׁיב לוֹ הָאִישׁ: מִשּׁוּם שֶׁמָּצָאתִי אָדָם שֶׁפּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה גְּבוּרָה פִּלְאִית. כֵּיצַד אָדָם בְּגִילְךָ בְּמַאֲמָץ קַל, מְסֻגָּל לְהָרִים מִשְׁקַל שֶׁל שׁוֹר, וּלְהַעֲלוֹתוֹ לְרֹאשׁ הָהָר? עָנָה לוֹ הַזָּקֵן: יְדִידִי, הַסּוֹד וְהַיְסוֹד בְּמַעֲשֶׂה זֶה הוּא - מִשּׁוּם שֶׁהִתְרַגַּלְתִּי מֵאָז יְמֵי קֶדֶם לְבַצַּע יוֹם יוֹם פְּעֻלָּה זוֹ, וְלַמְרוֹת שֶׁבִּשְׁעָתוֹ הָיִיתִי צָעִיר יוֹתֵר וְגַם מִשְׁקַל הָעֵגֶל הָיָה קָטָן יוֹתֵר, עִם כָּל זֶה הוֹאִיל וְהַהֶרְגֵּל נִקְבַּע בִּי וְנַעֲשָׂה כְּטֶבַע, הֲרֵי שֶׁהַשִּׁנּוּיִים הַקְּלִים בְּכָל יוֹם לֹא הִשְׁפִּיעוּ עָלַי, וְעַל כֵּן, גַּם כַּיּוֹם חָשׁ וּמַרְגִּישׁ אֲנִי עֲדַיִן אֶת חוֹסְנִי וְאֶת כֹּחִי בְּמוֹתְנַי.

כֵּן הַנִּמְשָׁל: אָדָם שֶׁבִּשְׁעַת בַּחרוּתוֹ הָרְגַּל לַעֲבוֹד בְּמֶרֶץ, וּבָרַח מֵהָעַצְלוּת וְהַכְּבֵדוּת, לֹא חִפֵּשׂ חַיִּים קַלִּים, אֲזַי גַּם כְּשֶׁיַּזְקִין, עֲדַיִן יִהְיֶה כֹּחוֹ בְּמוֹתְנָיו וְיוּכַל לְהַמְשִׁיךְ לְנַהֵל אֶת חַיָּיו בִּבְרִיאוּת וּבְחוֹזְקָה. אֲבָל אוֹתוֹ שֶׁלֹּא הָרְגַּל בְּכָךְ, הֲרֵי כְּשֶׁמִּתְבַּגֵּר, אֵינוֹ מְתַפְקֵד כָּרָאוּי, וְצָרִיךְ שֶׁכָּל דָּבָר יַעֲשׂוּ עֲבוּרוֹ, וְחַיָּיו אֵינָם חַיִּים.

נְסִיּם בְּדִבְרֵי בַּעַל הַתַּנְיָא שֶׁכּוֹתֵב: נִתְאַר לְעַצְמֵנוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים נֶאֱבָקִים בֵּינֵיהֶם. הָאֶחָד אֱמְנָם חָזָק יוֹתֵר מֵרֵעֵהוּ, אַךְ גַּם עָצֵל מְאֹד בְּכָל פְּעֻלּוֹתָיו. לְעֻמָּתוֹ, הַשֵּׁנִי נִיחָן בִּזְרִיזוּת יוֹתֵר מֵאָשֵׁר בְּכֹחַ פִּיזִי. כַּנִּרְאֶה שֶׁהַחֶלֶשׁ וְהַזָּרִיז יְנַצֵּחַ בַּמַּאֲבָק, כֵּיוָן שֶׁלֹּא זְרִיזוּת קָשָׁה מְאֹד לְנַצֵּחַ.

יֶשְׁנָם הַרְבֵּה שִׁיטוֹת לְנַצֵּחַ אֶת הַיֵּצֶר הָרַע, אֲבָל גַּם אִם תִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֻלָּן, אִם תִּהְיֶה עַצְלָן וְכָבֵד, אֲזַי הַיֵּצֶר הָרַע יְנַצֵּחַ אוֹתְךָ, וְלֹא יַעֲזֹר לְךָ כָּל הַכֹּחוֹת שֶׁבִּרְשׁוּתְךָ!!!

כָּתַב הַ"תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל", שֶׁעַל יְדֵי רִבּוּי שֵׁינָה, לֹא רַק שֶׁהוּא מַפְסִיד אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר מִכָּל, אֶלָּא גַּם יִתְיַיֵּשׁן שִׂכְלוֹ וְיֹאבַד חֲרִיצוּתוֹ. וְאִם כֵּן, "בֶּן אָדָם מַה לְּךָ נִרְדָּם..."

משנה יא

אַבְטַלְיוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים, הִזָּהֲרוּ בְּדִבְרֵיכֶם, שֶׁמָּא תָּחוֹבוּ חוֹבַת גָּלוּת וְתִגְלוּ לִמְקוֹם מַיִם הָרָעִים, וְיִשְׁתּוּ הַתַּלְמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל:

חכמים, הזהרו בדבריכם

הַמִּשְׁנָה מוֹרָה לָנוּ לְהִזָּהֵר בִּדְבָרֵינוּ, כְּדֵי שֶׁחֵטְא וְשָׁלוֹם לֹא תֵּצֵא תַּקָּלָה מִמִּלָּה שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה בַּמָּקוֹם וּבִזְמַן הַמַּתְאִים, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה אֲצֶל אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכוֹ, שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידִים צַדּוֹק וּבַיְיתוּס, וּכְשֶׁאָמַר לָהֶם אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס וְכוּ', טָעוּ בִּדְבָרָיו, וְאָמְרוּ: וְכִי יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁפּוֹעֵל יַעֲשֶׂה מְלָאכָה כָּל הַיּוֹם, וְלֹא יִטּוֹל אֶת שְׂכָרוֹ? סִימָן שֶׁאֵין עוֹלָם הַבָּא, וְלֹא תְּחִיַּת הַמֵּתִים. וּבִגְלַל זֶה יָצְאוּ לְתַרְבּוּת רָעָה וְנַעֲשׂוּ כּוֹפְרִים.

לָכֵן הָיָה מַזְהִיר אַבְטַלְיוֹן, שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר דְּבָרִים מְפֹרָשִׁים וּבְרוּרִים הֵיטֵב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לַאֲחֵרִים מָקוֹם לִטְעוֹת בְּדִבְרֵיהֶם.

לְעִתִּים תּוֹסֶפֶת מִילָה מְיֻתֶּרֶת, עֲלוּלָה לְגָרֹם הֶרֶס וְחֻרְבָּן, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁמְּסַגֵּל הַדָּבָר לְחוֹלֵל מִלְחָמוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים.

וּכְדֵי לְהַמְחִישׁ זֹאת, יֵשׁ לְהַדְגִּים מַה שֶּׁמְּסַפְּרִים אוֹדוֹת מֶלֶךְ אֶחָד, שֶׁשָּׁלַח אַגֶּרֶת לַמֶּלֶךְ שֶׁל הַמְּדִינָה הַשְּׁכֵנָה לִמְדִינָתוֹ, וְכָתַב לוֹ בָּזֶה הַלָּשׁוֹן: "שְׁלַח לִי סוּס כַּחוֹל שֶׁזְּנָבוֹ שָׁחוֹר וְאִם לֹא...

עָנָה לוֹ הַמֶּלֶךְ הַשֵּׁנִי: אֵין לִי סוּס כְּמוֹ שֶׁאַתָּה רוֹצֶה, וְאִלּוּ הָיָה לִי סוּס כָּזֶה...

כְּשֶׁקִּבֵּל הַמֶּלֶךְ הָרִאשׁוֹן אֶת תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַשֵּׁנִי, כָּעַס מְאֹד, וְהִכְרִיז מִלְחָמָה עַל הַמְּדִינָה הַשְּׁכֵנָה, וְהַמִּלְחָמָה אַרְכָה חוֹדָשִׁים רַבִּים, וְנִשְׁפַּךְ דָּם רַב, אוֹצָרוֹת אָבְדוּ, וּרְכוּשׁ הֶשְׁמֵד, עַד שֶׁלְּבַסּוֹף נִפְגְּשׁוּ שְׁנֵי הַמְּלָכִים יַחְדָּיו, עַל מְנַת לְיַשֵּׁב אֶת הַסִּכְסוּךְ.

וְאָז שָׁאַל הַמֶּלֶךְ הַשֵּׁנִי אֶת הָרִאשׁוֹן: לָמָּה הִתְכַּוַונְתָּ בַּמֶּה שֶׁאָמַרְתָּה "וְאִם לֹא..."? הֵשִׁיב הַמֶּלֶךְ: פָּשׁוּט מְאֹד כַּוָונָתִי הָיְתָה, שֶׁאִם לֹא תִּמְצָא סוּס בְּצֶבַע זֶה, אֲזַי כָּל צֶבַע אַחֵר גַּם יִהְיֶה טוֹב.

שָׁאַל הַמֶּלֶךְ הָרִאשׁוֹן: וְלָמָּה הִתְכַּוַונְתָּ אַתָּה כְּשֶׁשָּׁלַחְתָּ לִי "וְאִם הָיָה לִי סוּס כָּזֶה..."? עָנָה הַמֶּלֶךְ: פָּשׁוּט מְאֹד הִתְכַּוַונְתִּי, שֶׁאִילּוּ הָיָה לִי סוּס כָּזֶה, בְּרָצוֹן הָיִיתִי שׁוֹלֵחַ לְךָ אוֹתוֹ.

וְאָז שְׁנֵיהֶם פָּרְצוּ בִּקְרִיאָה וְאָמְרוּ: אֵיזוֹ שְׁטוּת עָשִׂינוּ בְּהַכְרִיזָנוּ מִלְחָמָה אִישׁ עַל רֵעֵהוּ בִּגְלַל חֹסֶר הֲבָנָה. וְאָז כָּרְתוּ בְּרִית שָׁלוֹם, וְכָתְבוּ אֶת הַסִּפּוּר בְּסֵפֶר הַיָּמִים שֶׁל שְׁתֵּי הַמְּדִינוֹת.

לְמֵדִים אָנוּ מִסִּפּוּר זֶה, שֶׁלִּפְעָמִים בִּגְלַל חֹסֶר הֲבָנָה וְחֹסֶר הִתְבּוֹנְנוּת בְּדָבָרָיו שֶׁל הַשֵּׁנִי, אֶפְשָׁר לְהָבִיא חֻרְבָּן גָּדוֹל, וְלַבְּעָיוֹת גְּדוֹלוֹת, וְלָכֵן מֵחוֹבָתוֹ שֶׁל כָּל אָדָם, לְדַקְדֵּק בִּדְבָרָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתֵּן לַאֲחֵרִים מָקוֹם לִטְעוֹת.

לְפָנֵינוּ מַעֲשֶׂה נוֹסָף, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְמַד שׁוּב עַד כַּמָּה צָרִיךְ לְהִזָּהֵר מִמִּלָּה לֹא בַּמָּקוֹם, וְיֵשׁ לִשְׁקוֹל כָּל מִילָּה שֶׁמּוֹצִיאִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן נִתַּן לְאוֹמְרָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּגְרֹם מִכְשׁוֹל וְתַקָּלָה.

מַעֲשֶׂה בְּשָׁלִיחַ תַּלְמִיד חָכָם מִצְּפוֹן הָאָרֶץ, שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְגֶּנְטִינָה לְשֵׁם גְּבִיַּת כְּסָפִים לִישִׁיבָה מְסֻיֶּמֶת. בְּשַׁבָּת עָלָה אוֹתוֹ תַּלְמִיד חָכָם לַתֵּבָה, וְדָרַשׁ דִּבְרֵי אֱלֹקִים בְּטוּב טַעַם וְדַעַת. הַצִּבּוּר שָׁתָה בַּצָּמָא אֶת דְּבָרָיו הַנִּלְהָבִים, וְהִתְרַשֵּׁם מְאֹד מִדִּבְרֵי תּוֹרָתוֹ.

בְּצֵאת הַשַּׁבָּת שׁוּב דָּרַשׁ הָרַב, וְהֶחְלִיט כִּי כָּעֵת כְּבָר הַקַּרְקַע מֻכְשֶׁרֶת לַעֲרִיכַת מַגְבִּית, וּפָנָה לַעֲשׁוֹת כֵּן. וְהִנֵּה הוּא רוֹאֶה שֶׁחֶלְקָה תַּפְנִית דְּרַסְטִית בַּצִּבּוּר, וְאוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ מְקוֹדָם רְתוּקִים לְמוֹצָא פִּיו, הֵחֵלּוּ לְפַתַּע לְהַזְעִיף לוֹ פָּנִים, וְלִשְׁלֹחַ לְעֶבְרוֹ מַבָּטֵי בּוּז. הוּא גַּם רָאָה שֶׁגַּם בְּקִשֵּׁי תּוֹרְמִים לוֹ כַּמָּה פְּרוּטוֹת.

הָרַב פָּנָה אֲלֵיהֶם וְשָׁאַל בְּתָמִיהָה: מַה קָּרָה? מַדּוּעַ פִּתְאוֹם נִשְׁתַּנּוּ פְּנֵיכֶם אֵלַי?

קָם הַגַּבַּאי וְשָׁאַל: הַאִם כְּבוֹד הָרַב כּוֹתֵב וּמַגִּיהַּ סִפְרֵי תּוֹרָה? הָרַב הַמַּפְתִּיעַ הֵשִׁיב: "כֵּן".

פְּנֵי כֻּלָּם חָוְרוּ, וְהֵחֵלּוּ לְהִתְלַחֵשׁ וְלוֹמַר: הִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר!!!

הָרַב בִּקֵּשׁ לִשְׁמוֹעַ בַּמֶּה מְדֻבָּר, וְאָז אָמַר לוֹ הַגַּבַּאי: עַכְשָׁו נוֹדַע לָנוּ, כִּי כְּבוֹדוֹ לוֹקֵחַ בְּעִירוֹ אֶת סִפְרֵי הַתּוֹרָה כְּבָיָכוֹל לְהַגָּהָה, וְאַחַר כָּךְ מוֹכֵר אוֹתָם בְּגָנֵבָה, וּבָא לְחוּץ לָאָרֶץ עַד שֶׁיִּשְׁכְּחוּ מֵהַדָּבָר, וּמַעֲמִיד פָּנֵי חָסִיד, וְכָךְ מִנְהָגְךָ הָרַע תָּמִיד.

הָרַב תְּפַס אֶת עַצְמוֹ לְבַל יְאַבֵּד עֶשְׁתּוֹנוֹתָיו, וְשָׁאַל אֶת הַגַּבַּאי בְּאִפּוּק: מֵאֵיפֹה אַתָּה יוֹדֵעַ אֶת זֶה? הַגַּבַּאי הֵשִׁיב, שֶׁאִישׁ פְּלוֹנִי אָמַר אֶת זֶה. שָׁאַל הָרַב אֶת אוֹתוֹ הָאִישׁ הַאִם הוּא אָמַר כָּךְ? הֵשִׁיב הָאִישׁ: לֹא אָמַרְתִּי שֶׁהָרַב גּוֹנֵב תָּמִיד סֵפֶר תּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁהָרַב גַּנָּב פַּעַם אַחַת סֵפֶר תּוֹרָה.

שָׁאַל הָרַב: הַאִם רָאִיתָ אוֹתִי גּוֹנֵב סֵפֶר תּוֹרָה? הֵשִׁיב הָאִישׁ: לֹא, אֲבָל אִישׁ פְּלוֹנִי אָמַר שֶׁהוּא רָאָה.

נִגְּשׁוּ לְאוֹתוֹ הָאִישׁ וְשָׁאֲלוּ: אַתָּה רָאִיתָ אֶת הָרַב גּוֹנֵב סֵפֶר תּוֹרָה? "לֹא", הֵשִׁיב הָאִישׁ, אָמַרְתִּי שֶׁהָרַב גַּנָּב סֵפֶר, אֲבָל לֹא אָמַרְתִּי סֵפֶר תּוֹרָה.

שָׁאַל הָרַב: וּמִנַּיִן אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁגָּנַבְתִּי סֵפֶר? הֵשִׁיב הָאִישׁ: אִישׁ לַמְּדָן וְחָכָם שֶׁהָיָה בַּקָּהָל, הוּא אָמַר כָּךְ בְּפֵרוּשׁ.

נִגְּשׁוּ לַחָכָם הַלַּמְדָן וְשַׁאֲלוּ הַאִם הוּא אָמַר זֹאת? הִשְׁתּוֹמֵם הֶחָכָם וְאָמַר: אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי שֶׁהָרַב גַּנָּב סֵפֶר, אֲנִי בְּסַךְ הַכֹּל אָמַרְתִּי שֶׁדְּרָשָׁה כְּזֹאת יָפָה שֶׁהָרַב דָּרַשׁ, מִן הַסְּתָם הָרַב לֹא הִמְצִיא מֵעַצְמוֹ, אֶלָּא גַּנָּב אוֹתָהּ מֵאֵיזֶה סֵפֶר...

משנה יב

הִלֵּל וְשַׁמַּאי קִבְּלוּ מֵהֶם. הִלֵּל אוֹמֵר, הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה:

כָּתַב רַבֵּנוּ עֲזַרְיָה מפאנו זיע"א בְּסִפְרוֹ גִּלְגּוּלֵי נְשָׁמוֹת (אות קטו) שֶׁאַהֲרֹן וְהִלֵּל הָיוּ מְשׁוֹרֵשׁ אֶחָד. וּבָזֶה מוּבָן לְהַפְלִיא מַה שֶּׁהָיָה הִלֵּל אוֹמֵר וּמְצַוֶּה: "הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן", מִפְּנֵי שֶׁגַּם הוּא עַצְמוֹ הָיָה מְשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁל הִלֵּל. (הֲדַר יַעֲקֹב).

כל אחד יכול להיות רודף שלום

לְכְאוֹרָה קָשֶׁה, מַדּוּעַ הָיָה צָרִיךְ הִלֵּל לוֹמַר לָנוּ לִהְיוֹת מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן, הָיָה מַסְפִּיק לוֹמַר לָנוּ שֶׁנִּהְיֶה רוֹדְפֵי שָׁלוֹם כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בִּתְהִלִּים: "בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ". וְלָמָּה הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר אֶת הַנְהָגָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן?

וְנִרְאֶה לוֹמַר, שֶׁרָצָה הִלֵּל לְלַמֵּד מוּסָר לְאוֹתָם בְּנֵי אָדָם שֶׁטּוֹעָנִים שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לְמָחוֹל לְפְלוֹנִי, וְלִסְלֹחַ לְאַלְמוֹנִי, מִשּׁוּם שֶׁמִּטִּבְעָם הֵם אֲנָשִׁים קָשִׁים וְלִבָּם לֹא נוֹתֵן לָהֶם לִסְלוֹחַ לַשֵּׁנִי כָּל כָּךְ מַהֵר, וּכְמוֹ שֶׁיֵּשׁ טוֹעָנִים "אֲנִי טִיפּוּס פַּגִיעַ", אוֹ "אֲנִי לֹא מְסֻגָּל לִשְׁכֹּחַ וְלִסְלֹחַ לוֹ עַל מַה שֶּׁעָשָׂה לִי", אוֹ "זֶה הָאֹפִי שֶׁלִּי".

לְפִיכָךְ בָּא הִלֵּל לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁאֵין זוֹ סִבָּה מַצְדֶּקֶת, שֶׁהֲרֵי אַהֲרֹן הָיָה כֹּהֵן, וְכִידּוּעַ הַכֹּהֲנִים קַפְּדָנִים מִטִּבְעָם, וּבָאִים מַהֵר מְאֹד לִידֵי כַּעַס [עַיֵּן בְּמַסֶּכֶת בְּבָא בָּתְרָא (דַּף קס:)], וּבְכָל זֹאת הָיָה אַהֲרֹן עוֹבֵד עַל מִדּוֹתָיו, וְאוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, וְלֹא הָיָה מַחְזִיק בִּמְרִיבָה.

וְאִם אַהֲרֹן הָיָה מְסֻגָּל לַעֲשׂוֹת כֵּן עַל אַף טִבְעוֹ הַקַּפְדָּן, הֲרֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵאִתָּנוּ יָכוֹל לְהִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, וְלַעֲבֹד עַל מִדּוֹתָיו, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם.

וְעַל כְּגוֹן זֶה שָׁם הַגָּאוֹן רַבִּי אֱלִיָּהוּ הַכֹּהֵן מְאִיזְמִיר בְּסִפְרוֹ מַעֲשֶׂה אֵלִיָּהוּ: מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בִּימֵי אַרְסְטוֹ, אֲשֶׁר הָיָה חָכָם גַּם בְּחָכְמַת שִׂרְטוּטֵי יָדַיִם, וּבָא לְעִירוֹ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמוֹהוּ בְּזֶה הַחָכְמָה, וּכְדֵי לְנַסּוֹתוֹ לָקַח אַרְסְטוֹ שַׁעֲוָה לְבָנָה מְאֹד, וְהִנִּיחַ יָדוֹ עַל הַשַּׁעֲוָה, וְנִרְשְׁמוּ שָׁם כָּל שִׂרְטוּטֵי יָדוֹ, וְנָתַן חֲתִיכוֹת הַשַּׁעֲוָה בְּיַד תַּלְמִידָיו כְּדֵי שֶׁיַּרְאוּ אוֹתָם לְאוֹתוֹ חָכָם שֶׁבָּא, לִרְאוֹת אִם יַכִּיר בְּאֵלּוּ הַשִּׂרְטוּטִים אִם הֵם טוֹבִים אוֹ רָעִים.

כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הֶחָכָם, אָמַר שֶׁהָאִישׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵלּוּ הַשִּׂרְטוּטִים, הוּא אָדָם רַצְחָן וְרָשָׁע, וְיָדוֹ בְּכָל הָעֲבֵרוֹת, וְגַם הוּא חָכָם מְאֹד. בָּאוּ הַתַּלְמִידִים וְהִגִּידוּ כֵּן לְאַרְסְטוֹ, וְלִגְלְגוּ עַל הֶחָכָם שֶׁאָמַר כֵּן, בִּרְאוֹתָם שֶׁאַרְסְטוֹ הָיָה פָּרוּשׁ מֵאֵלּוּ הַמַּעֲשִׂים.

אָמַר לָהֶם אַרְסְטוֹ: אֱמֶת אָמַר, וּבֶאֱמֶת שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל, וְכָל מַה שֶׁאָמַר עָלַי אֱמֶת, מִשּׁוּם שֶׁכֵּן מְחַיֵּב עָלַי מַזָּלִי, וְכֵן מוֹרִים שִׂרְטוּטֵי יָדַי. אָמְנָם חָכְמָתִי גּוֹבֶרֶת עַל רַע מַזָּלִי, וּמְבַטֶּלֶת אוֹתוֹ. וְכָךְ כָּל אָדָם יָכוֹל לַעֲבוֹד עַל עַצְמוֹ וּלְשַׁנּוֹת אֶת טִבְעוֹ הָרַע, וְלִהְיוֹת כְּאַהֲרֹן הַכֹּהֵן.

אוהב את הבריות

אַחַת הַדֻּגְמָאוֹת לְאַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת, מְסַפְּרִים לָנוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בַּמִּדְרָשׁ, עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ ע"ה. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הָיָה יוֹצֵא לִרְאוֹת אֶת שְׁלוֹם אֶחָיו, וְלַחֲזוֹת בְּסִבְלוֹתָם, וּכְשֶׁרָאָה עַד כַּמָּה עִם יִשְׂרָאֵל סוֹבְלִים, חִפֵּשׂ תַּפְקִיד שֶׁדַּרְכּוֹ יוּכַל לְסַיֵּעַ לְאֶחָיו הַיְהוּדִים, מִבְּלִי שֶׁיַּרְגִּישׁ בְּכָךְ פַּרְעֹה.

וְלָכֵן הִצִּיעַ לְפַרְעֹה שֶׁהוּא יְשַׁמֵּשׁ כ"שַׂר הָעֲבוֹדָה", הָאַחֲרַאי עַל יְעוּל הָעֲבוֹדָה, וְעַל שִׁפּוּר הַתְּפוּקָה. פַּרְעֹה הִסְכִּים לְכָךְ, וּמֹשֶׁה יוֹצֵא בְּמִסְגֶּרֶת תַּפְקִידוֹ הֶחָדָשׁ לִרְאוֹת אֶת שְׁלוֹם אֶחָיו.

כַּאֲשֶׁר רָאָה מֹשֶׁה אֶת סִבְלָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הָיָה בּוֹכֶה וְאוֹמֵר: חֲבָל לִי עֲלֵיכֶם, מִי יִתֵּן מוֹתִי עֲלֵיכֶם, שֶׁאֵין לְךָ מְלָאכָה קָשָׁה מִמְּלֶאכֶת הַטִּיט. וְהָיָה נוֹתֵן כְּתֵפָיו, וּמְסַיֵּעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן.

כְּשֶׁהָיָה רוֹאֶה מַשּׂוֹי גָּדוֹל עַל אָדָם קָטָן, וּמַשּׂוֹי קָטָן עַל גָּדוֹל, וּמַשּׂוֹי אִישׁ עַל אִשָּׁה, וּמַשּׂוֹי אִשָּׁה עַל אִישׁ, וּמַשּׂוֹי זָקֵן עַל בָּחוּר, וּמַשּׂוֹי בָּחוּר עַל זָקֵן, מִיָּד הָיָה מְסַדֵּר אֶת הַמַּשָּׂא לְפִי כֹּחוֹת הָאֲנָשִׁים, וְעוֹשֶׂה כְּאִלּוּ הוּא מְסַיֵּעַ בְּכָךְ לְפַרְעֹה.

כַּאֲשֶׁר רָאָה אוֹתָם סוֹחֲבִים מַשָּׂאוֹת כְּבֵדִים, נַפְשׁוֹ יָצְאָה אֲלֵיהֶם מִצַּעַר. מַה עָשָׂה? נִגַּשׁ אֶל אֶחָד מֵהֶם וְאָמַר בְּתֹקֶף כְּאִלּוּ הוּא נוֹזֵף בּוֹ: כָּכָה סוֹחֲבִים? תַּנִּיחַ אֶת הַלְּבֵנָה עַל גַּבִּי, וַאֲנִי אֶרְאֶה לְךָ אֵיךְ סוֹחֲבִים לְבֵנָה.

נִדְהָם אוֹתוֹ יְהוּדִי, וְלֹא הֵעֵז לְהַמְרוֹת אֶת פִּי הַשָּׂר, וְכָךְ נָשָׂא מֹשֶׁה עַל גַּבּוֹ אֶת אוֹתָהּ לְבֵנָה, בְּלִי שֶׁאוֹתוֹ יְהוּדִי הִרְגִּישׁ שֶׁמֹּשֶׁה עָשָׂה בִּשְׁבִילוֹ אֶת הָעֲבוֹדָה.

אַחַר כָּךְ נִגַּשׁ מֹשֶׁה לִיהוּדִי אַחֵר, וְרָאָה אוֹתוֹ מִתְקַשֶּׁה בִּבְנְיָה וּבְהַנָּחַת הַטִּיט כְּרָאוּי. גַּם אֵלָיו נִגַּשׁ מֹשֶׁה כְּמֵעִיר לוֹ עַל עֲבוֹדָתוֹ, וְאָמַר לוֹ: לֹא כָּךְ עוֹשִׂים, תֵּן לִי וַאֲנִי אַרְאֶה לְךָ אֵיךְ לַעֲשׂוֹת. לָקַח מֹשֶׁה אֶת הַטִּיט, וְעָשָׂה מְלַאכְתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ יְהוּדִי.

כָּךְ הָלַךְ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִיהוּדִי לִיהוּדִי כְּדֵי לַעֲזֹר לָהֶם בְּפֹעַל, בְּלִי שֶׁיִּרְגִּישׁוּ עַד כַּמָּה הוּא נוֹשֵׂא בְּעֹל עִמָּם.

מַמְשִׁיךְ הַמִּדְרָשׁ וְאוֹמֵר: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתָּה הִנַּחְתָּ עֲסָקֶיךָ וְהָלַכְתָּ לְרֹאוֹת בְּצַעֲרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְנָהַגְתָּ בָּהֶן מִנְהָג אַחִים, אֲנִי מַנִּיחַ אֶת הָעֶלְיוֹנִים וְאֶת הַתַּחְתּוֹנִים וְאֲדַבֵּר עִמְּךָ! רְאֵה עַד כַּמָּה אוֹהֵב ה' אֶת אוֹתָם בְּנֵי אָדָם שֶׁנּוֹשְׂאִים בְּעֹל עִם הַשֵּׁנִי, וְאוֹהֲבִים אֶת עַם יִשְׂרָאֵל, וּמִשְׁתַּדְּלִים לַעֲזֹר וּלְסַיֵּעַ לָהֶם עַד כַּמָּה שֶׁאֶפְשָׁר.

וּמְסֻפָּר עַל הַמְקֻבָּל הָאֱלֹקִי הַבָּבָא סָאלִי זיע"א, שֶׁנִּכְנַס אֵלָיו אָדָם, וְתִנָּה בְּפָנָיו אֶת צַעֲרוֹ. שֶׁהָה זְמַן רַב בְּחַדְרוֹ וְאַחַר כָּךְ יָצָא מֵהָרַב בִּמְאוֹר פָּנִים.

מִשֶּׁשָּׁרְתוֹ שֶׁל הָרַב נִכְנַס לִמְסֹר לָרַב אֶת עִנְיְינוֹ שֶׁל הַבָּא אַחֲרָיו, וְרָאָה אֶת הָרַב גּוֹעֶה בִּבְכִיָּה עֲצוּמָה. כְּשֶׁהִבְחִין הָרַב בִּכְנִיסַת הַמְּשָׁרֵת, אָמַר לוֹ: "לְעִיתִּים כֹּה כּוֹאֵב אֲנִי אֶת כְּאֵב הַזּוּלַת, עַד שֶׁאֲנִי מִתְפַּלֵּל שֶׁיַּחְתְּכוּ שְׁתֵּי יָדַי, וְיִהְיוּ כַּפָּרָה לְמַעַן יָרֵפֵא יְהוּדִי מִיסּוּרָיו...

להתבזות למען השני

מְסֻפָּר עַל הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים מִבְּרִיסְק זַצ"ל, שֶׁהָיָה נוֹהֵג לְעִתִּים לְטַיֵּל בִּבְרִיסְק, וְלַחְשֹׁב בְּלִמּוּד, וְהָיָה לָבוּשׁ כִּיהוּדִי פָּשׁוּט לְלֹא הַכּוֹבַע וּבִגְדֵי רַבָּנִים.

פַּעַם אַחַת כְּשֶׁחָלַף לְיַד תַּחֲנַת הָרַכֶּבֶת, פָּגַשׁ בּוֹ אוֹרֵחַ שֶׁיָּרַד מֵהָרַכֶּבֶת, וּשְׁאָלוֹ לַכְּתֹבֶת הָאַכְסַנְיָה שֶׁאֵלֶיהָ הֶזְמַן לְהִתְאָרֵחַ, הִצִּיעַ לוֹ הָרַב שֶׁיְּלַוֶּוהוּ, וַיַּרְאֶה לוֹ הֵיכָן הַבַּיִת.

לְאַחַר כַּמָּה פְּסִיעוֹת, אָמַר אוֹתוֹ יְהוּדִי לָרַב, כִּי הַמַּטָּעָן שֶׁהֵבִיא כָּבֵד, וְהוּא מְבַקֵּשׁ שֶׁיְּסַיַּע לוֹ, וְיִשָּׂא אֶת הַמִּזְוָדָה הַגְּדוֹלָה בְּיָדָיו. הָרַב הִסְכִּים וְנָשָׂא אֶת הַמִּזְוָדָה בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַדֶּרֶךְ הָאֲרֻכָּה.

כְּשֶׁרָאָה הָאוֹרֵחַ כִּי הָאָדָם הָאַלְמוֹנִי שֶׁנִּזְדַּמֵּן לוֹ מִתְקַשֶּׁה לִסְחֹב, וְאַף מְבַקֵּשׁ מִדֵּי פַּעַם שֶׁיְּסַיַּע לוֹ מְעַט וְיַחֲלִיף עִמּוֹ אֶת הַמַּטָּעָן לְכַמָּה רְגָעִים, הֵשִׁיב לוֹ הָאִישׁ: "אֵין לִי כֹּחַ, הִגַּעְתִּי עַכְשָׁו מֵהַדֶּרֶךְ, וְלֹא יָזִיק לְךָ אִם תַּמְשִׁיךְ לִסְחֹב". כָּךְ אָמַר לוֹ הָאוֹרֵחַ כַּמָּה פְּעָמִים, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לָרְחוֹב הַסָּמוּךְ לַכְּתֹבֶת הַמְיֻעֶדֶת, וְאָז הֶרְאָה לוֹ הָרַב בְּאֶצְבָּעוֹ עַל הַבַּיִת שֶׁהוּא מְחַפֵּשׂ, וּבִקֵּשׁ לְהִפָּרֵד מִמֶּנּוּ לְשָׁלוֹם.

אָמַר הָאוֹרֵחַ: אִם כְּבָר עָזְרַת לִי עַד עַכְשָׁו, אוּלַי תְּלַוֶּה אוֹתִי וְתִשָּׂא אֶת חֲבִילוֹתַי עַד לַכְּתֹבֶת מַמָּשׁ? אַךְ הָרַב אָמַר: עַד כָּאן, יוֹתֵר אֵינֶנִּי יָכוֹל. הָאוֹרֵחַ הִפְצִיר בּוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה עִמּוֹ טוֹבָה שְׁלֵמָה שֶׁהֲרֵי אֵין הַמִּצְוָה נִקְרֵאת אֶלָּא עַל שֵׁם גּוֹמְרָהּ, וְהַמַּתְחִיל בַּמִּצְוָה אוֹמְרִים לוֹ גְּמוֹר, וְאִם כְּבָר סָחַב וְהִתְייַגֵּעַ כָּל הַדֶּרֶךְ, שֶׁיַּשְׂלִים אֶת הַמִּצְוָה עַד תֻּמָּהּ. אַךְ הָרַב סֵרֵב בְּכָל תּוֹקֶף. לְמָחֳרָת שָׁאַל בָּעַל הָאַכְסַנְיָה אֶת הָאוֹרֵחַ, אִם בִּרְצוֹנוֹ לְבַקֵּר אֶת רַב הָעִיר וְלָתֵת לוֹ בִּרְכַּת שָׁלוֹם כַּנָּהוּג? הָאוֹרֵחַ הִסְכִּים מִיָּד, וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם לְבֵית הָרַב. אַךְ כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְבֵיתוֹ שֶׁל הָרַב, חָשְׁכוּ עֵינָיו שֶׁל הָאוֹרֵחַ. הָאִישׁ שֶׁאוֹתוֹ נִצַּלְתִּי וַעֲשִׂיתִיו לְנוֹשֵׂא מַשָּׂאוֹת, הוּא הוּא רַב הָעִיר.

מִיָּד הִבִּיעַ צַעֲרוֹ, וּבִקֵּשׁ מְחִילָה, אַךְ הָרַב הֵשִׁיב לוֹ: אֵין לְךָ מַה לְהִצְטַעֵר, לֹא קָרָה כְּלוּם. אָמַר הָאוֹרֵחַ: שְׁאֵלָה אַחַת לִי אֶל הָרַב, לְאַחַר שֶׁכְּבָר רָאָה הָרַב שֶׁאֵינֶנִּי מַכִּירוֹ וְהִסְכִּים לָלֶכֶת עִמִּי וְלָשֵׂאת אֶת הַמִּזְוָדָה דֶּרֶךְ כֹּה אֲרֻכָּה, מַדּוּעַ הִתְעַקֵּשׁ שֶׁלֹּא לְשֵׂאת אֶת הַפְּסִיעוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת עַד הַבַּיִת וְלִגְמֹר אֶת הַמִּצְוָה?

אָמַר לוֹ הָרַב: אָכֵן בֶּאֱמֶת הָיִיתִי צָרִיךְ לְלַוּוֹתְךָ עַד הַבַּיִת כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מַעֲשֶׂה חֶסֶד שָׁלֵם, אַךְ חָשַׁשְׁתִּי שֶׁאִם בָּעַל הָאַכְסַנְיָה יִרְאֶה אוֹתָנוּ צוֹעֲדִים כָּךְ בָּרְחוֹב, יִתְנַפֵּל עָלֶיךָ וְיִגְעַר בְּךָ עַל שֶׁהִטְרַחְתָּ אֶת רַב הָעִיר, וְלָכֵן הֶחְלַטְתִּי שֶׁמּוּטָב וְאֶפָּרֵד מִמְּךָ קוֹדֶם, וְלֹא אֶגְרֹם לְךָ לְבֹשֶׁת פָּנִים.

רְאֵה עַד כַּמָּה גְּדֹלָה אַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק, שֶׁלֹּא רַק שֶׁלֹּא חַס עַל כְּבוֹדוֹ לְמַעַן הַזּוּלַת, אֶלָּא חַס יוֹתֵר שֶׁלֹּא יִפְגְּעוּ בְּאוֹתוֹ יְהוּדִי שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּפוֹעֵל וּכְסַבָּל.

לשמור על כבודו של השני

מְסֻפָּר עַל הַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר זַצַ"ל, שֶׁכְּשֶׁהִגִּיעַ לְפִרְקוֹ וּבָא אֵצֶל חוֹתְנוֹ לֶעָתִיד כְּדֵי לַעֲשׂוֹת שַׁבָּת, אֵרַע שֶׁבְּאוֹתוֹ שַׁבָּת הִגִּיעַ עוֹד בָּחוּר לְאוֹתָהּ הָעִיר, בְּנוֹגֵעַ לְשִׁדּוּךְ אַחֵר, וְרַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר הִכִּירוֹ, וּכְפִי שֶׁנָּהוּג אָז, הוּצְרַךְ רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר לִשְׂא דְּרָשָׁתוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. אוּלָם, בִּגְלַל חֲשָׁשׁוֹ לִכְבוֹדוֹ שֶׁל הַבָּחוּר הַשֵּׁנִי, דִּבֵּר חֲצָאֵי דְּבָרִים וְהַקָּהָל לֹא הֵבִינוּ אֶת דְּבָרָיו, וְנִתְבַּזֶּה שָׁם בְּזִיּוֹנוֹת נוֹרָאִים. חוֹתְנוֹ כַּעַס מְאֹד עַל אוֹתוֹ אָדָם שֶׁהִצִּיעַ לוֹ אֶת הַשִּׁידּוּךְ, אֲבָל יָשַׁב בִּשְׁתִיקָה.

לְאַחַר מִכֵּן, עָלָה הַבָּחוּר הַשֵּׁנִי וְנָשָׂא אֶת דְּרָשָׁתוֹ, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת נִגְמַר הַשִּׁידּוּךְ שֶׁל אוֹתוֹ הַבָּחוּר, וְחָזַר בְּכָבוֹד לְעִירוֹ.

לְאַחַר שֶׁעָזַב אוֹתוֹ בָּחוּר אֶת הָעִיר, נִגַּשׁ רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר אֶל מֵחוֹתְנוֹ, וּבִקְּשׁוֹ שֶׁיְּנַסֵּהוּ בְּשַׁבָּת הַבָּאָה וְיִרְאֶה כֵּיצַד הוּא דּוֹרֵשׁ. עָשָׂה הַמֶּחֱתָן אֶת בַּקָּשָׁתוֹ, וְהִזְמִינוֹ לְשַׁבָּת הַבָּאָה שֶׁיִּשָּׂא דְּרָשָׁה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וְאָז רָאוּ כּוּלָּם אֶת כֹּחוֹ הַגָּדוֹל בַּתּוֹרָה.

חוֹתְנוֹ בְּקֵשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה וּסְלִיחָה עַל שֶׁכָּעַס עָלָיו, וְשָׁאַל אֶת רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר, מַה פֵּשֶׁר הִתְנַהֲגוּתוֹ בְּשָׁבוּעַ שֶׁעָבַר שֶׁדִּבֵּר כְּאַחַד הָרֵיקִים?

עָנָה וְאָמַר: חָשַׁשְׁתִּי לְכְבוֹדוֹ שֶׁל הַבָּחוּר הַשֵּׁנִי שֶׁיִּתְבַּזֶּה לְאַחַר שֶׁיִּשְׁמְעוּ כּוּלָּם אֶת דְּרָשָׁתִי, עַל כֵּן עָשִׂיתִי אֶת עַצְמִי כְּבָחוּר פָּשׁוּט, וְאָז הִתְרוֹמֵם כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַשֵּׁנִי.

הִנֵּה לְפָנֵינוּ דֻּגְמָא שֶׁל אַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת כְּמִשֶּׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה מוּכָן לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ וּלְסַבֵּל עֶלְבּוֹנוֹת, הָעִקָּר שֶׁלַּשֵּׁנִי תִּהְיֶה הַקַּלָּה וְהַרְגָּשָׁה טוֹבָה. וּבְוַדַּאי שֶׁאֵין לִרְמֹס וּלְגַנּוֹת אֶת הַשֵּׁנִי, כְּדֵי לְגַדֵּל וּלְרוֹמֵם אֶת כְּבוֹדֵנוּ, כִּי לֹא בְּכָךְ חָפֵץ ה'.

אהבת הבריות מקרבת לתורה

נִרְאֶה לְבָאֵר אֶת הַמִּשְׁנָה "אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָם לַתּוֹרָה", שֶׁעַל יְדֵי שֶׁמַּרְאִים אַהֲבָה וְחִבָּה לַבְּרִיּוֹת, רַק אָז נִתָּן לְקָרְבָם לַתּוֹרָה. אֲבָל אִם בָּא לְהוֹכִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ בְּפָנִים זוֹעֲפוֹת, אוֹ שֶׁרְצוֹנוֹ לְהַחְזִיר בִּתְשׁוּבָה אָדָם שֶׁרָחוֹק מִתּוֹרָה וּמִצְוֹוֹת, וְאֵינוֹ מַרְאֶה לוֹ סֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, אָזַי לֹא יַעֲלֶה בְּיָדוֹ לְהוֹכִיחַ וּלְקָרֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְכַמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם. וּמְסַפְּרִים עַל הַצַּדִּיק רַבִּי אַרְיֵה לֵוִין, שֶׁפַּעַם כְּשֶׁנִּמְצָא תְּפִלָּתוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, לְאַחַר שֶׁיָּצָא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵיתוֹ וּפָנָיו כְּמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת, בַּדֶּרֶךְ נִגַּשׁ אֵלָיו אִישׁ שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר תּוֹרָה וּמִצְוֹוֹת, וּבְיָדוֹ סִיגַרְיָה דְּלוּקָה, וְשָׁאַל אֶת הָרַב: אֵיפֹה מָלוֹן "הַמֶּלֶךְ דָּוִד" בִּירוּשָׁלַיִם.

לְמַרְוֹת שֶׁאוֹתוֹ אִישׁ הִתְנַהֵג בְּחֻצְפָּה בָּזֶה שֶׁבִּקֵּשׁ טוֹבָה מֵהָרַב בְּעוֹד שֶׁבְּיָדוֹ סִיגַרְיָה דְּלוּקָה, בְּכָל זֹאת נַעֲנָה הָרַב בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְאָמַר: לֹא אוּכַל לְהַסְבִּיר לְךָ מֵהַמָּקוֹם הַזֶּה הֵיכָן הַמָּלוֹן, לָכֵן אֲנִי בְּעַצְמִי אָבוֹא עִמְּךָ.

כְּשֶׁהָלְכוּ בַּדֶּרֶךְ, אוֹתוֹ הָאִישׁ הֶחְצוּף הִמְשִׁיךְ לְעַשֵּׁן כְּרָגִיל, וְהָרַב כְּדַרְכּוֹ בַּקֹּדֶשׁ, הִתְנַהֵג עִם הַיְּהוּדִי בְּאֹרֶךְ אַפַּיִים. לְאַחַר כְּרֶבַע שָׁעָה, כְּשֶׁנִּתַּן הָיָה לִרְאוֹת אֶת הַמָּקוֹם, אָמַר לוֹ הָרַב: "זֶהוּ הַמָּלוֹן שֶׁרָצִיתָ".

כְּשֶׁרָאָה אוֹתוֹ אָדָם אֶת הִתְנַהֲגוּתוֹ שֶׁל הָרַב כְּלַפָּיו, אָמַר לוֹ: דַּע לְךָ שֶׁיֵּשׁ לִי לֵב קָשֶׁה מְאֹד, אַף אֶחָד לֹא שָׁבַר לִי אֶת הַלֵּב. הַיְחִידִי שֶׁשָּׁבַר אֶת לִבִּי זֶה אַתָּה, כִּי לַמְרוֹת שֶׁהִתְנַהֲגוּתִי לֹא הָיְיתָ רְצוּיָה, בְּכָל זֹאת לֹא כָּעַסְתָּ עָלַי, וְעַל כֵּן אֲנִי מַבְטִיחַ לְךָ, אִם יֵשׁ אֲנָשִׁים כְּמוֹךָ בָּעוֹלָם, אֲנִי לֹא מְעַשֵּׁן יוֹתֵר בְּשַׁבָּת.

לִפְנֵי שָׁנִים רַבּוֹת חָי לוֹ בְּנַחַת וּבְשַׁלְוָה יְהוּדִי בְּשֵׁם שִׁמְשׁוֹן. כָּל מַכִּירָיו כִּנּוּ אוֹתוֹ בְּפַחַד בְּשֵׁם "שִׁמְשׁוֹן הַגִּבּוֹר". תֹּאַר זֶה נִתַּן לוֹ בְּגָלַל כֹּחוֹ הָרַב וּמַרְאֵהוּ הַמּוּצָק. מַרְאֵהוּ הֵטִיל אֵימָה עַל כָּל רוֹאָיו, וְכֻלָּם נִרְעָדוּ מִשֶּׁרַק הֶזְכֵּר שְׁמוֹ שֶׁל שִׁמְשׁוֹן.

שִׁמְשׁוֹן נָהֵג לְקַחַת בְּ"הַלְוָאָה" מִצְּרְכֵי מָזוֹן, אַךְ הָיָה שׁוֹכֵחַ לְהַחְזִיר אוֹתָהּ. אַף אֶחָד לֹא הֵעִיז לְהָעִיר לוֹ אוֹ לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְפָרֵעַ אֶת הַהַלְוָאָה, כִּי כַּאֲשֶׁר מִישֶׁהוּ הָיָה מַזְכִּיר לְשִׁמְשׁוֹן

בַּעֲדִינוּת שֶׁיֵּשׁ אֵיזֶה שֶׁהוּא חוֹב קָטָן שֶׁעָלָיו לְשַׁלֵּם, הָיָה שִׁמְשׁוֹן שׁוֹאֵג בְּקוֹלוֹ הֶעָבֶה וְנוֹעֵץ מַבָּט רַצְחָנִי לְעֵבֶר אוֹתוֹ אָדָם, עַד שֶׁאוֹתוֹ הָאִישׁ הֶעְדִּיף לִשְׁכֹּחַ אֶת הַחוֹב.

כָּךְ נִמְשָׁךְ הַדָּבָר, עַד שֶׁסַּבָּלָנוּתָם שֶׁל הַסוֹחֲרִים פָּקְעָה, וְהֵם פָּנוּ לָרַב בִּתְלוּנָה עַל מַעֲשָׂיו שֶׁל "שִׁמְשׁוֹן הַגִּבּוֹר". הָרַב שָׁלַח אֶת שַׁמָּשׁוֹ לִקְרֹא לְשִׁמְשׁוֹן, וּמֵאַחַר שֶׁיָּדַע שִׁמְשׁוֹן אֶת כֹּחוֹ שֶׁל הָרַב, הִתְיַיצֵב בִּזְרִיזוּת לְפָנָיו, וְשָׁאַל מַה הָרַב רוֹצֶה.

הָרַב הֵחֵל לְהוֹכִיחַ אוֹתוֹ עַל מַה שֶּׁהוּא מֵעוֹלֵל בַּשּׁוּק, וְעַל הִתְנַהֲגוּתוֹ הַקִּלוֹקֶלֶת. שִׁמְשׁוֹן בְּעַזּוּת מֵצַח, הִכְחִישׁ אֶת כָּל הַטַּעֲנוֹת נֶגְדּוֹ, וְהוֹסִיף, שֶׁהוּא מוּכָן שֶׁהָרַב יָבִיא אֶת הָעֵדִים שֶׁטּוֹעֲנִים נֶגְדּוֹ, וְנִוָּכַח עִם מִי הָאֱמֶת.

אָנוּ בָּטַח מְבִינִים לְבַד, שֶׁאַף אֶחָד לֹא הֵעֵז לִתְבֹּעַ אֶת שִׁמְשׁוֹן לָדִין תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי זוֹ מַמָּשׁ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת, וְכָךְ הִמְשִׁיךְ שִׁמְשׁוֹן בְּדַרְכּוֹ הָרָעָה מִיָּמִים יְמִימָה.

בְּאֶחָד הַיָּמִים, הִגִּיעָה לַשּׁוּק אַלְמָנָה מֵאַחַד הַיִּשּׁוּבִים הַסְּמוּכִים, שֶׁהֶחְלִיטָה לָצֵאת לִמְכּוֹר יְרָקוֹת וּפֵרוֹת כְּדֵי לְפַרְנֵס אֶת עַצְמָהּ וְאֶת עוֹלָלֶיהָ. הִיא הִצִּיבָה שְׁנֵי אַרְגָּזֵי יְרָקוֹת וּפֵרוֹת הָעוֹנָה, וְצִיפְּתָה לַקּוֹנִים.

לְפֶתַע שָׁמְעָה רַעַשׁ עָמוּם בַּשּׁוּק, אֲנָשִׁים הֵחֵלּוּ מִתְרוֹצְצִים בְּבֶהָלָה לִמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים. הִיא לֹא יָחֲסָה לְכָךְ חֲשִׁיבוּת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא לֹא הִכִּירָה עֲדַיִן אֶת שִׁמְשׁוֹן. לְיַד דּוּכָנָהּ עָצַר שִׁמְשׁוֹן הַגִּבּוֹר, בָּחַר כַּמָּה פֵּרוֹת וִירָקוֹת, תָּחַב אוֹתָם לְחֵיקוֹ, וְהִמְשִׁיךְ לְדַרְכּוֹ.

הָאִשָּׁה פָּנְתָה לְשִׁמְשׁוֹן וְאָמְרָה לוֹ: אֲדוֹנִי, שָׂכַחְתָּ לְשַׁלֵּם עַל הַפֵּרוֹת וְהַיְרָקוֹת.

שִׁמְשׁוֹן שָׁלַח לְעֶבְרָהּ מַבָּט זוֹעֵם וְאָמַר בְּקוֹל גַּס: לִפְנֵי שֶׁאַתְּ בְּכָלָל פּוֹתַחַת אֶת הַפֶּה שֶׁלָּךְ, תְּבַרְרִי מִיהוּ "שִׁמְשׁוֹן הַגִּבּוֹר". תַּגִּידִי יָפֶה "תּוֹדָה" שֶׁהִסְתַּפַּקְתִּי בְּמוּעָט, וְלֹא לָקַחְתִּי מִמֵּךְ יוֹתֵר.

כְּשֶׁשָּׁמְעָה זֹאת הָאִשָּׁה, הֵחֵלָּה לִצְעֹק לְעֵבֶר הַסוֹחֲרִים שֶׁיַּחְזִירוּ לָהּ אֶת הַגְּנֵבָה, וּכְשֶׁרָאֲתָה שֶׁאַף אֶחָד לֹא זָז, פָּנְתָה אֲלֵיהֶם וְשָׁאֲלָה מַדּוּעַ אֵינָם מַגִּישִׁים לִי עֶזְרָה?

אָמְרוּ לָהּ: אָנוּ לֹא מִתְעַסְּקִים עִם שִׁמְשׁוֹן, לְכִי לָרַב וְתִתְבָּעִי אוֹתוֹ לָדִין תּוֹרָה!

הָאִשָּׁה עָשְׂתָה כְּדִבְרֵיהֶם, וְנִגְשָׁה הַיִּישֶׁר לְבֵיתוֹ שֶׁל הָרַב. כְּשֶׁשָּׁמַע הָרַב אֶת טַעֲנוֹתֶיהָ, אָמַר: זֶהוּ זֶה, יֵשׁ לָנוּ דִּין תּוֹרָה עִם שִׁמְשׁוֹן. וּמִיָּד שָׁלַח לִקְרֹא לוֹ.

שִׁמְשׁוֹן הִגִּיעַ דֵּי מַהֵר כִּי הוּא יָדַע שֶׁלֹּא כְּדַאי לוֹ לְהִסְתַּבֵּךְ עִם הָרַב. הָרַב הוֹרָה לְאִשָּׁה לוֹמַר בִּפְנֵי שִׁמְשׁוֹן אֶת טַעֲנוֹתֶיהָ כְּלַפָּיו. וְהִיא הֵחֵלָּה לְסַפֵּר כֵּיצַד הִיא הִגִּיעָה לַשּׁוּק עִם אַרְגָּזֵי הַפֵּרוֹת וְהַיְרָקוֹת שֶׁעָמְלָה בְּגִידּוּלָם, וְשִׁמְשׁוֹן לָקַח וְלֹא שִׁלֵּם מְאוּמָה.

פָּנָה הָרַב לְשִׁמְשׁוֹן וְשָׁאַל: מַה יֵּשׁ לְךָ לוֹמַר כְּנֶגֶד טַעֲנוֹתֶיהָ? שִׁמְשׁוֹן לֹא הִכְחִישׁ, הוּא הוֹדָה כִּי אָכֵן לָקַח מִמֶּנָּה פֵּרוֹת וִירָקוֹת, אֲבָל דַּעְתּוֹ הָיְתָה לְשַׁלֵּם לָהּ כְּשֶׁיִּהְיֶה לוֹ כֶּסֶף...

כָּל הַנּוֹכְחִים גִּיחֲכוּ לִשְׁמֹעַ דְּבָרָיו שֶׁל שִׁמְשׁוֹן. אַף אֶחָד לֹא זָכָר שֶׁשִּׁמְשׁוֹן שִׁלֵּם אֵי פַּעַם עֲבוּר מַשֶּׂהוּ. הָרַב הוֹדִיעַ לְשִׁמְשׁוֹן כִּי עָלָיו לְקַיֵּם אֶחָד מֵהַשְּׁנַיִּים אוֹ לְהַחְזִיר לָרוֹכְלֶת אֶת כָּל הַסְּחוֹרָה שֶׁלָּקַח מִמֶּנָּה, אוֹ לְשַׁלֵּם לָהּ כָּאן וְעַכְשָׁו אֶת הַתַּשְׁלוּם הַמָּלֵא.

הָרַב הוֹסִיף וְהִזְהִיר אֶת שִׁמְשׁוֹן: אִם מִישֶׁהוּ יִתְבַּע אוֹתְךָ פַּעַם נוֹסֶפֶת לְדִין תּוֹרָה וְתֵצֵא חַיָּב בַּדִּין, אֲנִי מוֹדִיעַ לְךָ שֶׁאַטִּיל עָלֶיךָ עוֹנֶשׁ כָּבֵד. שִׁמְעוֹן שִׁלֵּם לְאִשָּׁה אֶת הַסְּכוּם עֲבוּר הַפֵּרוֹת וְהַיְרָקוֹת, אַךְ בְּצֵאתוֹ מֵחֶדֶר בֵּית הַדִּין, סִנֵּן מִבֵּין שִׁנָּיו: "אֲנִי עוֹד אֶתְחַשְׁבֶּן עִם הָרַב!!!

כַּעֲבוֹר מִסְפַּר יָמִים הֶזְמַן הָרַב לִהְיוֹת סַנְדָּק בִּבְרִית מִילָה שֶׁתִּתְקַיֵּם מִחוּץ לָעִיר. הָרַב הוֹרָה לְשִׁמְשׁוֹ לִשְׂכֹּר עֲגָלָה וְלָצֵאת לַדֶּרֶךְ.

וְהִנֵּה הִבְחִין הַשַּׁמָּשׁ כִּי בְּמֶרְחַק מַה מֵהֶם, נִתַּן הָיָה לִרְאוֹת אֶת שִׁמְשׁוֹן מְנַסֶּה לִמְצוֹא מִסְתּוֹר. הַשַּׁמָּשׁ סִפֵּר עַל כָּךְ לָרַב, וְאָמַר שֶׁמּוּטָב לְשׁוּב הַבָּיְתָה מִשּׁוּם הַסַּכָּנָה.

הָרַב הוֹרָה לָעֲגָלוֹן לַעֲצֹר בְּצַד הַדֶּרֶךְ כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה. הָרַב נִגַּשׁ לְאֶחָד הָעֵצִים הַסְּמוּכִים וְהֵחֵל לְהִתְפַּלֵּל. לְאַחַר הַתְּפִלָּה, נִשְׁעָן הָרַב עַל אֶחָד הָעֵצִים וְשָׁקַע בְּמַחְשָׁבוֹת. לְאַחַר דַּקּוֹת אֲרֻכּוֹת, שָׁב הָרַב אֶל הַכְּרָכָרָה וְהוֹרָה לָעֲגָלוֹן לְהַמְשִׁיךְ לִנְסֹעַ.

הַכְּרָכָרָה לֹא הִסְפִּיקָה לִנְסֹעַ הַרְבֵּה, וְהִנֵּה לְפֶתַע זִנֵּק שִׁמְשׁוֹן מִבֵּין הָעֵצִים וּבְמוֹ יָדָיו עָצַר אֶת הַסּוּסִים. שִׁמְשׁוֹן פָּתַח אֶת דֶּלֶת הַכְּרָכָרָה, תָּפַס אֶת יָדָיו שֶׁל הָרַב וְהֵחֵל לְנַשְּׁקָם כְּשֶׁמֵּעֵינָיו זוֹלְגוֹת דְּמָעוֹת חַמּוֹת, וּבִקֵּשׁ מְחִילָה מֵהָרַב.

הָרַב הִרְגִּיעוֹ וְאָמַר כִּי הוּא מוֹחֵל לוֹ, בְּתְנַאי שֶׁמִּכָּאן וּלְהַבָּא הוּא יְשַׁנֶּה אֶת הִתְנַהֲגוּתוֹ הָרָעָה. שִׁמְשׁוֹן הִבְטִיחַ לָרַב בְּכָל לִבּוֹ כִּי הוּא יַהְפֹּךְ לְאָדָם חָדָשׁ, וְלֹא יַעֲשֶׂה לְאַף אֶחָד רַע.

לְאַחַר שֶׁהָלַךְ שִׁמְשׁוֹן לְדַרְכּוֹ, פָּנָה הַשַּׁמָּשׁ אֶל הָרַב, וּבִקֵּשׁ הֶסְבֵּר כֵּיצַד יָדַע שֶׁשִּׁמְשׁוֹן לֹא יַעֲשֶׂה לָהֶם רַע?

הֵשִׁיב לוֹ הָרַב: אַתָּה בְּוַדַּאי מַכִּיר אֶת הַסִּפּוּר עִם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו, שֶׁכַּאֲשֶׁר רָצָה עֵשָׂו לַהֲרוֹג אֶת יַעֲקֹב אָמְרָה רִבְקָה לְיַעֲקֹב, שֶׁיִּבְרַח וְיֵלֵךְ לְלָבָן "עַד שׁוּב חֲמַת אָחִיךָ", כְּלוֹמַר, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה יַפְסִיק לִשְׂנֹא אוֹתְךָ.

יַעֲקֹב חָשַׁב בְּלִבּוֹ: כֵּיצַד אֵדַע שֶׁשִּׂנְאָתוֹ שֶׁל עֵשָׂו כְּלַפַּי פָּסְקָה, וְכִי הוּא יִשְׁלַח לִי מִכְתָּב שֶׁהוּא מִתְנַעְנֵעַ אֵלַי? וְאִם אֲנִי אֲקַבֵּל מִכְתָּב שָׁכָזֶה, הַאִם אוּכַל לִסְמֹךְ עַל כָּךְ? אוּלַי זוֹ מַלְכֻּדֶת?

אֶלָּא רִבְקָה רָמְזָה לוֹ בְּאוֹמְרָה "עַד שׁוּב אַף אָחִיךָ מִמְּךָ", שֶׁכַּאֲשֶׁר אַתָּה יַעֲקֹב תַּפְסִיק לָחוּשׁ שִׂנְאָה כְּלַפֵּי אָחִיךָ שֶׁבִּגְלָלוֹ אַתָּה עוֹזֵב אֶת הַבַּיִת, יִהְיֶה זֶה לְךָ לְסִימָן שֶׁעֵשָׂו הִפְסִיק לִשְׂנֹא אוֹתְךָ.

אָמַר הָרַב: כָּךְ גַּם קָרָה אִתָּנוּ. אֲנִי מְאֹד כָּעַסְתִּי עַל שִׁמְשׁוֹן, וְלִבִּי הָיָה מַלֵּא טִינָה כְּלַפָּיו. כָּעֵת כַּאֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְהִפָּגֵשׁ אִתּוֹ, הִתְבּוֹנַנְתִּי בְּכָךְ שֶׁלִּמְרוֹת כָּל הִתְנַהֲגוּתוֹ, הֲרֵי הוּא יְהֶיֶה בְּדִיּוּק כָּמוֹנִי, וְגַם הוּא בְּנוֹ שֶׁל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְלִשְׁנֹא אוֹתוֹ זֶה אָסוּר.

כַּאֲשֶׁר הִתְבּוֹנַנְתִּי וְהִתְעַמַּקְתִּי בְּמַחְשָׁבָה זוֹ, הִרְגַּשְׁתִּי בְּלִבִּי כִּי הַכַּעַס וְהַטִּינָה שֶׁלִּי כְּלַפָּיו הֵחֵלּוּ לְהֵעָלֵם, וְלִבִּי הִתְמַלֵּא רַחֲמִים וְאַהֲבָה כְּלַפָּיו. לָכֵן הָיִיתִי בָּטוּחַ שֶׁאוֹתָם רְגָשׁוֹת מְפַעֲמִים אַף בְּלִבּוֹ שֶׁל שִׁמְשׁוֹן, וְלָכֵן לֹא פָּחַדְתִּי לְהַמְשִׁיךְ בַּדֶּרֶךְ וּלְהִפָּגֵשׁ אִתּוֹ.

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים, שֶׁכַּאֲשֶׁר רוֹצִים לְקָרֵב יְהוּדִי לְדֶרֶךְ הַתּוֹרָה, יֵשׁ תְּחִלָּה לְהִתְמַלֵּא עָלָיו בְּאַהֲבָה וְלַחְשֹׁב עָלָיו מַחְשָׁבוֹת טוֹבוֹת, וְאָז גַּם הוּא יַחְשֹׁב כְּלַפֵּינוּ מַחְשָׁבָה חִיּוּבִית, וְיִהְיֶה לוֹ קַל וְנָעִים לְקַבֵּל אֶת דְּבָרֵינוּ, וְעַל יְדֵי כָּךְ נוּכַל לְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה.

וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה פֵּרְשׁוּ אֶת הַפָּסוּק בְּמִשְׁלֵי: "אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ, הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ", אַל תֹּאמַר לְאָדָם "אַתָּה לֵץ וְרָשָׁע" וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁאֵין תּוֹכֵחָה כָּזֹאת מִתְקַבֶּלֶת עַל אֹזֶן שׁוֹמַעַת. אֶלָּא תַּרְאֶה לוֹ אַהֲבָה וְחִבָּה, וְתֹאמַר לוֹ: אַתָּה אִישׁ חָכָם וּבַעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ וּמֻכְתָּר בְּנִימוּסִים, וְאֵין לְךָ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה כָּזֶה שֶׁהוּא הֵפֶךְ הַתּוֹרָה.

וּרְאֵה עוֹד בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף לא.), כֵּיצַד קִפְּדָנוּתוֹ שֶׁל שַׁמַּאי דָּחֲתָה שְׁלוֹשָׁה גּוֹיִים שֶׁלֹּא יִתְגַּיְּרוּ, וְעַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל הִלֵּל, קֵרְבָה אוֹתָם תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, וְכָל יְמֵיהֶם הָיוּ מְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ עַל כָּךְ.

משנה יג

הוּא הָיָה אוֹמֵר, נֶגֶד שְׁמָא, אֲבַד שְׁמֵהּ. וּדְלָא מוֹסִיף, יְסֵיף. וּדְלָא יָלֵיף, קְטָלָא חַיָּב. וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא, חֲלָף:

נגד שמא אבד שמה

הַתַּנָּא מְלַמֵּדֵנוּ, שֶׁאָדָם שֶׁרוֹצֶה לְהַגְדִּיל אֶת שְׁמוֹ כְּדֵי לְקַבֵּל כָּבוֹד וּשְׁרָרָה, אֲזַי לֹא רַק שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל אֶת מְבֻקָּשׁוֹ, אֶלָּא בְּנוֹסָף לְכָךְ מְאַבֵּד אֶת הַמְּעַט שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ, וְנִמְצָא שֶׁיָּצָא קֵרֵחַ מִזֶּה מִזֶּה.

וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (קו.), שֶׁהַנָּמֵל תָּבַע מֵהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, שֶׁיִּתֵּן לוֹ קַרְנַיִם כְּפִי גָּדְלוֹ, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ אַף לַבָּרִיּוֹת הַקְּטַנּוֹת מִמֶּנּוּ [כְּגוֹן הַצְּבִי וְהָאַיִל וְכַדּוֹמֶה]. וּמַה "הַרְוִיחַ" הַגָּמָל בְּתִבְיַעְתּוֹ? גָּזְזוּ לוֹ גַּם אֶת הָאָזְנַיִם, כַּאֲשֶׁר עֵינֵינוּ הָרוֹאוֹת, שְׁאָזְנָיו קְטַנּוֹת בְּיַחַס לְגוּדְלוֹ.

כָּךְ גַּם מִי שֶׁמְּבַקֵּשׁ גְּדֻלָּה וְכָבוֹד לְעַצְמוֹ, יֶחְסַר מִמֶּנּוּ גַּם מְעַט הַכָּבוֹד שֶׁיֵּשׁ לוֹ, כִּי גַּאֲוַת אָדָם תַּשְׁפִּילֶנּוּ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף ט'), עַל כַּמָּה אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים שֶׁלֹּא הִסְתַּפְּקוּ בְּמַה שֶׁקִּבְּלוּ, וּלְבַסּוֹף אִבְּדוּ אֶת הַכֹּל וְאַף אֶת חַיֵּיהֶם.

הפסדו של קרח

וְיָדוּעַ שֶׁרַבֵּנוּ הָאֲרִ"י אָמַר ש"צַדִּיק כְּתָמָר יִפְרַח" - סוֹפֵי תֵּבוֹת - **קֹרַח**. וְאוֹתוֹ קֹרַח שֶׁהָיָה צַדִּיק וּבַעַל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְעָשִׂיר גָּדוֹל, עֵינוֹ הָיְתָה צָרָה, וְלָכֵן הָיָה כּוֹאֵב לוֹ מַדּוּעַ לֹא מִנּוּ אוֹתוֹ לִהְיוֹת נָשִׂיא, וְלָכֵן הֶחְלִיט לְקַחַת אֶת הַנְּשִׂיאוּת בְּכֹחַ. וְסוֹפוֹ הָיָה שֶׁלֹּא רַק שֶׁלֹּא זָכָה לִהְיוֹת נָשִׂיא, עוֹד בְּנוֹסָף לְכָךְ אִבֵּד אֶת כָּל מַה שֶּׁהָיָה לוֹ, וְעַד הַיּוֹם נִשְׁאַר זִכְרוֹ לְרָעָה. וְהִתְקַיֵּם בּוֹ מַה שֶּׁאָמַר הַתַּנָּא "נְגַד שְׁמָא אֲבַד שְׁמֵהּ".

וְאוֹמֵר רַבִּי שִׂמְחָה בּוּנָם מִפְּשִׁיסְחָא, קֹרַח אִישׁ אֶשְׁכּוֹלוֹת הָיָה, וְרָאוּי לִהְיוֹת מַנְהִיג, וּמִפְּנֵי מַה הִפְסִיד? מִפְּנֵי שֶׁלָּקַח לְעַצְמוֹ גְּדוֹלָה בְּכֹחַ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח קֹרַח", הוּא לֹא הִמְתִּין עַד שֶׁתַּגִּיעַ שְׁעָתוֹ וְיִבָּחֵרוּ בּוֹ לְמַנְהִיג וְלָנָשִׂיא, אֶלָּא דְּחַק הַשָּׁעָה וְרָצָה לְהַמְלִיךְ אֶת עַצְמוֹ, וּכְבָר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל, שֶׁכָּל הַדּוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה, שָׁעָה דּוֹחָקְתּוֹ.

לְפִיכָךְ נֶאֱמַר "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אוֹתָם", מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, הֵם לֹא חִכּוּ בְּסַבְלָנוּת לִשְׁעָתָם, אַף הָאֲדָמָה לֹא הִמְתִּינָה לְבוֹא שְׁעָתָם, דְּהַיְינוּ לַזְּמַן בּוֹ יָשׁוּבוּ אֵלֶיהָ קֹרַח וְכָל עֲדָתוֹ לְאַחַר מוֹתָם, אֶלָּא מִיַּד בָּלְעָה אוֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה.

המחפש גדלה הגדולה בורחת ממנו

מְסֻפָּר עַל גָּאוֹן אֶחָד [שֶׁלֹּא הָיְתָה נִמְנָה עִם "עֲדַת הַחֲסִידִים"], שֶׁשָּׁאַל פַּעַם אֶת "הַחוֹזֶה מְלוּבְּלִין": מַדּוּעַ יִנָּהֲרוּ רַבִּים אֶל כְּבוֹדוֹ לִלְמֹד, וּמַה רָאוּ בִּכְבוֹדוֹ שֶׁכֻּלָּם נוֹסְעִים אֵלָיו, וְלָמָּה לֹא יָבוֹאוּ גַּם אֵלַי, הֲלוֹא אָנכִי תַּלְמִיד חָכָם גָּדוֹל יוֹתֵר מִכְּבוֹדוֹ?

הֵשִׁיב לוֹ הַצַּדִּיק בְּנַחַת: גַּם בְּעֵינַי יִפְלֵא שֶׁהֵם בָּאִים אֵלַי, יוֹדֵעַ אֲנִי אֶת עֶרְכִּי הַשָּׁפֵל, מִי אֲנִי וּמַה אֲנִי כִּי רַבִּים יָבוֹאוּ אֵלַי לִדְרוֹשׁ אֶת דְּבַר ה', וְלָמָּה לֹא יֵלְכוּ בֶּאֱמֶת אֶל כְּבוֹדוֹ אֲשֶׁר יְדַעְתִּיו לְגָאוֹן מֻבְהָק סִינַי וְעוֹקֵר הָרִים.

אוּלָם אוּלַי הִיא הַנּוֹתֶנֶת, מִשּׁוּם שֶׁאֲנִי מִתְפַּלֵּא עַל שֶׁהֵם בָּאִים אֵלַי, לָכֵן בָּאִים דַּוְקָא אֵלַי, וּמִפְּנֵי שֶׁכְּבוֹדוֹ מִתְפַּלֵּא לָמָּה לֹא יָבוֹאוּ אֵלָיו, עַל כֵּן אֵינָם בָּאִים אֵלָיו...

וְכָתַב בְּסֵפֶר "עַרְבֵי נַחַל" לְבַאֵר מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (דף יד.): "הֱוֵי קַבָּל וְקַיָּם", כְּלוֹמַר, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁמַּשְׁפִּיל אָדָם דַּעְתּוֹ וּבוֹרַחַ מֵהַכְּבוֹד, יַאֲרִיךְ יָמִים.

וְהַדָּבָר נָכוֹן עַל פִּי הַטֶּבַע, כִּי אִישׁ הַמִּתְגָּאֶה וְעוֹשֶׂה כָּל מִינֵי פְּעֻלּוֹת כְּדֵי לְהִתְגַּדֵּל, הֲרֵי בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר הָרוֹדֵף אַחַר כְּבוֹד הַכְּבוֹד בּוֹרֵחַ, וְנַעֲשָׂה תָּמִיד הַהֵפֶךְ מִכַּוָּנָתוֹ, וְתוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלַת לֵב. מַה שֶּׁאֵין כֵּן שָׁפָל רוּחַ יַאֲרִיךְ יָמִים. וְזֶה פָּשׁוּט.

אֶחָד מִמַּלְכֵי הַמִּזְרָח בִּקֵּשׁ לִמְצוֹא לוֹ יוֹעֵץ יָשָׁר וְנֶאֱמָן. כְּדֵי לִבְדּוֹק לְמִי רָאוּי לָתֵת מִשְׂרָה נִכְבָּדָה זוֹ, הֶחְלִיט לַעֲרֹךְ נִסָּיוֹן. קָרָא לַחֲמִשָּׁה הָאֲנָשִׁים שֶׁיָּצָא לָהֶם שֵׁם שֶׁל חֲכָמִים וּנְבוֹנִים, וּכְשֶׁבָּאוּ לְפָנָיו, רָאוּ מִיַּד שֶׁעַל יָדוֹ הַשְּׂמְאלִית שֶׁל הַמֶּלֶךְ חָמֵשׁ טַבָּעוֹת, וַעֲלֵיהֶן חֲמִשָּׁה יְהֲלוֹמִים גְּדוֹלִים מְאֹד.

הַמֶּלֶךְ פָּנָה אֲלֵיהֶם וְאָמַר: קָרָאתִי לָכֶם כְּדֵי שֶׁתֹּאמְרוּ לִי אֶת הָאֱמֶת, אִמְרוּ נָא לִי מַה דַּעְתְּכֶם עַל כֹּחִי וּגְבוּרָתִי וְעַל תִּפְאֶרֶת מַמְלַכְתִּי הָאַדִּירָה.

אַרְבָּעָה מֵהָאֲנָשִׁים שֶׁרָאוּ אֶת הַיַּהֲלוֹמִים הַגְּדוֹלִים וְהַיָּפִים שֶׁנָּצְצוּ וְהִבְרִיקוּ לִפְנֵי עֵינֵיהֶם, הָיוּ בְּטוּחִים שֶׁהַמֶּלֶךְ יִתֵּן אוֹתָם לָהֶם, וְעַל כֵּן הִרְבּוּ בְּהַשְׁמָעַת דִּבְרֵי שֶׁבַח עַל גְּדוּלָתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וְהִשְׁווּ אוֹתוֹ לְגִבּוֹרִים וּלְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם שֶׁהָיוּ לְפָנָיו, וְקִבְּעוּ שֶׁהוּא עוֹלֶה עֲלֵיהֶם בְּמַעֲלוֹתָיו, וּפִיאֲרוּ אֶת חָכְמָתוֹ וְכוּ' וְכוּ'.

לְאַחַר שֶׁתַּמּוּ דִּבְרֵיהֶם שֶׁל הָאַרְבָּעָה, הוֹרִיד הַמֶּלֶךְ אַרְבַּע טַבָּעוֹת מֵאֶצְבְּעוֹתָיו, וְנָתַן לַדּוֹבְרִים. אַחַר כָּךְ פָּנָה לַחֲמִישִׁי, וְשָׁאַל אוֹתוֹ: מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב בְּשֶׁקֶט, אֱמוֹר אַף אַתָּה מַה דַּעֲתְּךָ עָלַי?

אָמַר הָאִישׁ: עוֹצְמָתְךָ הִיא פִּקָּדוֹן שֶׁהָאֵל מָסַר בְּיָדְךָ, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְטוֹבַת הָעַמִּים הַיּוֹשְׁבִים בְּמַמְלַכְתְּךָ, וּבָטוּחַ אֲנִי, שֶׁיָּבוֹא הַיּוֹם בּוֹ תִּידָרֵשׁ לְמְסֹר דִּין וְחֶשְׁבּוֹן עַל הַשִּׁימּוּשׁ בְּפִקָּדוֹן זֶה. תִּפְאַרְתְּךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל יֹאבְדוּ אִם תַּעֲסֹק בְּכִבּוּשׁ מְדִינוֹת, וּתְבַלֶּה יָמֶיךָ בְּמִשְׁתֶּה וּבְהוֹלֻלוֹת, בִּמְקוֹם שְׁתִתְמַסֵּר לְמִלּוּי תַּפְקִידֶיךָ הַמְּרֻבִּים.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הַמֶּלֶךְ אָמַר לוֹ: לְךָ לֹא אֶתֵּן טַבַּעַת, לְךָ אֶתֵּן אֶת יְדִידוּתִי, וּבַעֲצָתְךָ אֶבְטַח, הִשָּׁאֵר לְיָדִי תָּמִיד, וְהָיֶה לִי לְיוֹעֵץ.

לְמָחֳרַת בָּאוּ אַרְבַּעַת הָאֲחֵרִים וְאָמְרוּ לַמֶּלֶךְ, כִּי הַסּוֹחֵר אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ קָנָה אֶת הַיַּהֲלוֹמִים רִמָּה אוֹתוֹ, וְאוֹתָם יַהֲלוֹמִים שֶׁנָּתַן לָהֶם הֵם מְזוּיָפִים.

צָחַק הַמֶּלֶךְ וְאָמַר: גַּם אֲנִי יָדַעְתִּי זֹאת, אֲבָל נָהַגְתִּי עִמָּכֶם בְּהֶתְאֵם, כְּשֵׁם שְׁהֶעֱתַרְתֶּם עָלַי רוֹב שְׁבָחִים מְזֻיָּפִים, אַף אֲנִי הֵבֵאתִי לָכֶם יַהֲלוֹמִים מְזֻיָּפִים, שִׁלַּמְתִּי לָכֶם בְּדִיּוּק לְפִי הָעֶרֶךְ שֶׁל סְחוֹרַתְכֶם, וּמַה לָּכֶם אֵיפוֹא כִּי תָּלִינוּ עָלַי.

אַתָּה הָרֵאתָ לַדַּעַת, שֶׁאוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁחִפְּשׂוּ אֶת טוֹבָתָם, אִבְּדוּ אֶת מַה שֶּׁרָצוּ, וְאִלּוּ אוֹתוֹ שֶׁבָּרַח מֵהֶנְאַת הַטּוֹבָה וּמִקִּיבּוּל הַשָּׂכָר, וְהָלַךְ בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה לְלֹא חֲנוּפָה, זָכָה שֶׁהִתְרוֹמֵם שְׁמוֹ יוֹתֵר מִכֻּלָּם. כָּךְ הָעוֹבֵד אֶת ה' יִתְבָּרַךְ בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים, וְלֹא בִּשְׁבִיל לְגַדֵּל אֶת שְׁמוֹ, אֲזַי שְׁמוֹ הוֹלֵךְ לְפָנָיו, וה' יִתְבָּרַךְ מְגַדֵּל אֶת שְׁמוֹ בֶּאֱמֶת.

ודלא יליף קטלא חיב

פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד בִּזְמַן שֶׁיָּכוֹל לִלְמֹד, הֲרֵי הוּא חַיָּב מִיתָה, מִשּׁוּם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ, וּמִי שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד תּוֹרָה, אֵין מַה שֶּׁיְּחַיֶּה אוֹתוֹ.

וְיָדוּעַ הַמַּעֲשֶׂה בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (סא:), שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת הָרִשְׁעָה שֶׁלֹּא יַעַסְקוּ יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹרָה, בָּא פַּפּוּס בֶּן יְהוּדָה וּמְצָאוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה מַקְהִיל קְהִלּוֹת בָּרַבִּים וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. אָמַר לוֹ: עֲקִיבָא, אֵין אַתָּה מִתְיָרֵא מִפְּנֵי מַלְכוּת?

אָמַר לוֹ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה - לְשׁוּעָל שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עַל גַּב הַנָּהָר, וְרָאָה דָּגִים שֶׁהָיוּ מִתְקַבְּצִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מַה אַתֶּם בּוֹרְחִים? אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי רְשָׁתוֹת שֶׁמְּבִיאִים עָלֵינוּ בְּנֵי אָדָם. אָמַר לָהֶם: רְצוֹנְכֶם שֶׁתַּעֲלוּ לַיַּבָּשָׁה, וְנָדוּר אֲנִי וְאַתֶּם כְּשֵׁם שֶׁדָּרוּ אֲבוֹתַי עִם אֲבוֹתֵיכֶם? אָמְרוּ לוֹ: אַתָּה הוּא שֶׁאוֹמְרִים עָלֶיךָ פִּקֵּחַ שֶׁבַּחַיּוֹת? לֹא פִקֵּחַ אַתָּה, אֶלָּא טִפֵּשׁ אַתָּה! וּמַה בְּמָקוֹם חַיּוּתֵנוּ אָנוּ מִתְיָרְאִים, בְּמָקוֹם מִיתָתֵנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

וְהַנִּמְשָׁל: אַף אֲנַחְנוּ, עַכְשָׁו שֶׁאָנוּ יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שֶׁכָּתוּב עָלֶיהָ "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ" אָנוּ מִתְיָרְאִים, אִם אָנוּ הוֹלְכִים וּמִתְבַּטְּלִים מִמֶּנָּה - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

אָמְרוּ: לֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁתְּפָסוּהוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבָשׁוּהוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְתָפְסוּ גַּם אֶת פַּפּוּס בֶּן יְהוּדָה וַחֲבָשׁוּהוּ אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ: פַּפּוּס! מִי הֱבִיאֲךָ לְכָאן? אָמַר לוֹ: אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁנִּתְפַּסְתָּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, אוֹי לוֹ לְפַפּוּס שֶׁנִּתְפַּס עַל דְּבָרִים בְּטֵלִים. וְהִקְשָׁה הָרַב שְׁלֹמֹה לְוִינְשְׁטַיין שְׁלִיט"א בְּסִפְרוֹ "וּמָתוֹק הָאוֹר", עַל אֵיזֶה דְּבָרִים בְּטֵלִים נִתְפַּס פַּפּוּס בֶּן יְהוּדָה?

וְתֵרֶץ בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מִוִּילְנָא, שֶׁבְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (יח:) מְסֻפָּר עַל לוּלְיָינוּס וּפַפּוּס שֶׁהָיוּ שְׁנֵי אַחִים, וְצַדִּיקִים גְּמוּרִים הָיוּ. וּפַעַם אַחַת נִמְצְאָה בַּת הַמֶּלֶךְ הֲרוּגָה, וְאָמְרוּ הַגּוֹיִים שֶׁהַיְּהוּדִים הֲרָגוּהָ, וְגָזְרוּ גְּזֵרָה עַל שׂוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

הָלְכוּ לוּלְיָינוּס וּפַפּוּס וְאָמְרוּ לַמֶּלֶךְ: אָנוּ הֲרָגְנוּהָ. כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הַמֶּלֶךְ, גָּזַר לַהֲרוֹג רַק אוֹתָם בִּלְבַד, וּבָכָךְ פָּדוּ וְהִצִּילוּ אֶת שְׁאָר הַיְּהוּדִים.

וְהִנֵּה לִפְנֵי שֶׁהוֹצִיאוּם לַהוֹרֶג, הִנִּיחוּ אוֹתָם בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְשָׁם פָּגַשׁ פַּפּוּס אֶת רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר לוֹ: "אַשְׁרֶיךָ שֶׁנִּתְפַּסְתָּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, וְאוֹי לוֹ לְפַפּוּס שֶׁנִּתְפַּס עַל דְּבָרִים בְּטֵלִים", כְּלוֹמַר, שְׁאַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי נִתְפַּסְתִּי כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת הַיְּהוּדִים מִמָּוֶת, אֲבָל הַצָּלַת נְפָשׁוֹת לְעֻמַּת לִמּוּד תּוֹרָה, נֶחְשָׁב כִּדְבָרִים בְּטֵלִים...

(הערה - אֲמַר הַמְּחַבֵּר: הִנֵּה בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה (טו:) אָמְרוּ "גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה יוֹתֵר מֵהַצָּלַת נְפָשׁוֹת", כְּלוֹמַר שֶׁאִם אָדָם יָשַׁב וְלָמַד, וּלְעֻמָּתוֹ חֲבֵרוֹ הָלַךְ לְהַצִּיל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, שִׁכְרוֹ שֶׁל הַלּוֹמֵד יוֹתֵר גָּדוֹל מִזֶּה שֶׁהִצִּיל. אֲבָל וַדַּאי שְׁמִי שֶׁלּוֹמֵד וְרוֹאֶה יְהוּדִי טוֹבֵעַ, וְאֵין מִי שֶׁיַּעְזֹר לוֹ, חַיָּב לְהַפְסִיק מִלִּמּוּדוֹ וּלְהַצִּילוֹ. וְזֶה כַּוָּנַת הַגָּאוֹן מִוִּילְנָא, שֶׁאַף שֶׁפַּפּוּס הִצִּיל נְפָשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, מִכָּל מָקוֹם שִׂכָּרוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא גָּדוֹל יוֹתֵר, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁפַּפּוּס נֶחְשָׁב לְיִדּוֹ כְּמִי שֶׁהִתְעַסֵּק בִּדְבָרִים בְּטֵלִים. וְקַ"ל.)

וּלְפִי זֶה מוּבָן יוֹתֵר מַדּוּעַ מִי שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד חַיָּב מִיתָה, שֶׁהֲרֵי אִם הָיָה לוֹמֵד, הָיָה מָגֵן לֹא רַק עַל עַצְמוֹ, אֶלָּא עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וּכְשֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד, הֲרֵי הוּא וְכָל הָעוֹלָם בְּסַכָּנָה, וַהֲרֵי הוּא מְקַפֵּחַ בְּכָךְ חַיֵּי אָדָם, וְלָכֵן יֵשׁ לְקַפֵּחַ גַּם כֵּן אֶת חַיָּיו וּלְחַיְּבוֹ מִיתָה.

וּכְבָר סִפֵּר הָאַדְמוֹ"ר רַבִּי מְנַחֵם מִקּוֹצְק לְחֲסִידָיו, שֶׁפַּעַם אֵרַע בְּיוֹם פּוּרִים שֶׁכָּל הָעוֹלָם הָיוּ עֲסוּקִים בְּאוֹתוֹ זְמַן בְּסְעוּדַת פּוּרִים וּבְשָׁאָר מִצְווֹת הַיּוֹם, וּבְדִיּוּק בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יָשַׁב הָרַב מִבִּיאלָא וְעָסַק בַּתּוֹרָה, וְנַעֲשָׂה רַעַשׁ גָּדוֹל בַּשָּׁמַיִם מִזֶּה, כִּי אִלְמָלֵא הוּא הָיָה לוֹמֵד, כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ הָיָה נִמְצָא לְלֹא תּוֹרָה וְהָיָה עָלוּל לְהֶחָרֵב, וְלָכֵן נָתְנוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם בֵּן צַדִּיק שֶׁהֵאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה הֶלֹא הוּא הָאַדְמוֹר מִסּוֹכְטְשׁוֹב - בַּעַל הָאַבְנֵי נֵזֶר.

מָרָן הֶחָפֵץ חַיִּים זַצַ"ל, הָיָה רָגִיל לְסַפֵּר, שֶׁמָּצָא פַּעַם אֶת הַגָּאוֹן ר' יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט זַצַ"ל בְּהִתְבּוֹדְדוּתוֹ, שֶׁהָיָה חוֹזֵר בְּמֶשֶׁךְ מִסְפַּר שָׁעוֹת לְלֹא הֶפְסֵק, אֶת מַאֲמַר מִשְׁנָתֵינוּ "וּדְלָא יָלִיף קְטָלָא חַיָּב..."

ודאשתמש בתגא, חלף

מְפָרֵשׁ ר' עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, שֶׁהַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה כְּאָדָם הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֵלָיו, חָלַף וְעָבַר מִן הָעוֹלָם. כְּלוֹמַר, אָסוּר לָאָדָם שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה, לְנַצֵּל זֹאת כְּדֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֶתֶר תּוֹרָה לְצָרְכָיו הָאִישִׁיִּים.

וּכְמוֹ שֶׁמְּסַפְּרִים עַל רַבִּי יִשְׂרָאֵל הַמַּגִּיד מִקּוֹזְנִיץ, שֶׁהָיָה שַׁקְדָּן גָּדוֹל בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה עוֹד מִשַּׁחַר יַלְדוּתוֹ, וְאָבִיו שֶׁהָיָה בְּעַצְמוֹ גָּדוֹל בַּתּוֹרָה הִקְפִּיד מְאֹד עַל מִדַּת הַהִתְמָדָה שֶׁל בְּנוֹ, וְאָכֵן כָּל עֶרֶב הָיָה חוֹזֵר יִשְׂרָאֵל הַקָּטָן בְּשָׁעָה מְאֻחֶרֶת מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ.

בְּלֵיל רִאשׁוֹן שֶׁל חֲנֻכָּה, רָצָה הַיֶּלֶד לְלֶכֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְלִלְמֹד כְּהֶרְגֵּלוֹ, אַךְ אָבִיו חָשַׁשׁ שְׁמָא יִתְפַּתֶּה הַיֶּלֶד לְשַׂחֵק עִם הַיְלָדִים בְּמִשְׂחֲקֵי חֲנֻכָּה, וּבִקֵּשׁ לְמוֹנְעוֹ מִלֶּלֶכֶת.

אָמַר הַיֶּלֶד: אַבָּא, קִבַּלְתִּי מִמְּךָ שְׁלוֹשׁ פְּרוּטוֹת לְכְבוֹד חֲנֻכָּה, וְקָנִיתִי בָּהֶן נֵר, אָנָּא הַנַּח לִי לָלֶכֶת לִלְמֹד כָּל עוֹד יִבְעַר הַנֵּר, וַאֲנִי מַבְטִיחַ לְךָ כִּי בָּרֶגַע שֶׁיִּכְבֶּה, אֲחֲזֹר הַבַּיְתָה.

יָשַׁב יִשְׂרָאֵל הַצָּעִיר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שָׁקוּעַ בְּלִמּוּד, עַד כִּי לֹא שָׂם לֵב שֶׁהַנֵּר כָּבָה, וְהַשָּׁעָה הִתְאַחֲרָה. כְּשֶׁהִגִּיעַ לְבֵיתוֹ, חָשַׁד אָבִיו כִּי אָכֵן חָשְׁשׁוֹ הִתְאַמֵּת, וּבְנוֹ הִתְפַּתָּה לְשַׂחֵק בְּמִשְׂחֲקֵי חֲנֻכָּה, וּלְפִיכָךְ הִכָּהוּ נִמְרָצוֹת. יִשְׂרָאֵל הַקָּטָן לֹא אָמַר מִלָּה לְהַצְדָּקָתוֹ, וְקִבֵּל עָלָיו אֶת הַדִּין בְּשֶׁקֶט.

לְיָמִים, כְּשֶׁסִּפֵּר אֶת הַמַּעֲשֶׂה לַחֲסִידָיו, שְׁאֲלוּהוּ: רַבֵּנוּ, מַדּוּעַ לֹא אָמַרְתָּ לְאָבִיךָ אֶת הָאֱמֶת? הֵשִׁיב לָהֶם בִּתְמִימָהּ: וְכִי אֲנַצֵּל וְאֶהֱנֶה מִכִּתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה, וַהֲלֹא הִלֵּל הַזָּקֵן אָמַר בְּמִפְרָשׁ "וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא חָלַף"?

סִפֵּר תַּלְמִיד חָכָם מִתַּלְמִידֵי הַגָּאוֹן ר' עֻזְרָא עֲטִיָּה זַצַ"ל, רֹאשׁ יְשִׁיבַת פּוֹרַת יוֹסֵף, שֶׁכַּאֲשֶׁר רָאָה אֶת רַבּוֹ לוֹמֵד שָׁעוֹת רַבּוֹת בְּהִתְמָדָה, הִגִּישׁ לוֹ כּוֹס קָפֶה, וּכְשֶׁהֵרִים רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה אֶת רֹאשׁוֹ וְרָאָה אֶת תַּלְמִידוֹ, הִסְכִּים לְקַבֵּל אֶת הַקָּפֶה מִיָּדוֹ, אַךְ בִּתְנַאי שֶׁיָּבִיא לוֹ כּוֹס רִיקָנִית נוֹסָפֶת.

מֵהֵר הַתַּלְמִיד וְהֵבִיא לוֹ כּוֹס רֵיקָה. אֲחָזוֹ רַבּוֹ בְּיָדוֹ, וְהוֹשִׁיבוֹ לְיָדוֹ, וְהוֹרִיק חֲצִי מֵהַמַּשְׁקֶה לַכּוֹס הָרֵיקָנִית, וְהוֹשִׁיטָה לְתַלְמִידוֹ שֶׁיִּשְׁתֶּה עִמּוֹ. וּכְשֶׁרָאָה אֶת תַּלְמִידוֹ מַסְמִיק וּמַחְוִיר, הִסְבִּיר לוֹ רַבּוֹ: הֲרֵי הַמִּשְׁנָה אוֹמֶרֶת "דְּאֶשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא חָלָף", הַאִם רְצוֹנְךָ לְהַכְשִׁילֵנִי? עַל כֵּן רַק אִם תִּהְיֶה אַתָּה נֶהֱנָה מֵהַמַּשְׁקֶה, אֲזַי יֵרָשֶׁה גַּם לִי לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ.

רְאוּ אֵיזוֹ מִדַּת חֲסִידוּת נִהֵג אוֹתוֹ גָּדוֹל בְּעַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי הָיָה זֶה תַּלְמִידוֹ, וּבְנוֹסָף לְכָךְ אוֹתוֹ תַּלְמִיד הֶחְלִיט מֵעַצְמוֹ לְהָכִין כּוֹס קָפֶה לְרַבּוֹ, וְעִם כָּל זֹאת חֶשֶׁשׁ וְהֶחְמִיר עַל עַצְמוֹ. כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ.

משנה יד

הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם אֵין אֲנִי לִי, מִי לִי. וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי, מָה אֲנִי. וְאִם לֹא עַכְשָׁיו, אֵימָתַי:

אם אין אני לי מי לי

אוֹמֵר הִלֵּל הַזָּקֵן, אִם אֲנִי לֹא אֶשְׁתַּדֵּל בְּכֹחוֹת עַצְמִי לִצְבֹּר לִי זְכֻיּוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, מִי לִי - מִי יִקַּיֵּם אוֹתָן עֲבוּרִי, וּמִי יוּכַל לְזַכּוֹת אוֹתִי וְלַעֲזֹר לִי בָּעוֹלָם הַבָּא, אִם לֹא אֶתְאַמֵּץ אֲנִי בְּעַצְמִי לִזְכּוֹת בָּהֶן כָּאן בָּעוֹלָם הַזֶּה.

בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פֶּרֶק לד), וּבְסִפְרֵי הַמּוּסָר מְשֻׁלוֹ מָשָׁל, לְאָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה אוֹהֲבִים, פַּעַם הַזְמַן אוֹתוֹ הָאִישׁ לְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וְלִמְסֹר דִּין וְחֶשְׁבּוֹן עַל מַעֲשָׂיו.

פַּחַד מָוֶת אָחַז אוֹתוֹ, וּבִצַּר לוֹ הָלַךְ וְקָרָא לְאֶחָד מֵאוֹהֲבָיו, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיָּבוֹא עִמּוֹ אֶל הַמֶּלֶךְ. הֵשִׁיב לוֹ אוֹתוֹ אוֹהֵב: אֲנִי אֵינֶנִּי זָז מִבֵּיתִי, אֲנִי רַק שׁוֹלֵחַ אֶת בִּרְכָתִי שֶׁתַּצְלִיחַ.

פָּנָה הָאִישׁ לַאֲהוּבוֹ הַשֵּׁנִי וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיָּבוֹא עִמּוֹ. הִבְטִיחַ לוֹ אוֹתוֹ אוֹהֵב שֶׁאָמְנָם יְלַוֶּה אוֹתוֹ עַד פֶּתַח אַרְמוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, אֲבָל לֹא יוֹתֵר מִזֶּה.

אוּלָם כְּשֶׁפָּנָה לְאוֹהֲבוֹ הַשְּׁלִישִׁי, הִבְטִיחַ לוֹ אוֹתוֹ אוֹהֵב שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ, וְיִלְוֶה אוֹתוֹ אֶל הַמֶּלֶךְ, וְגַם הֵלִיץ טוֹב בַּעֲדוֹ עַד שֶׁיְּצָא מִשָּׁם לְלֹא שׁוּם פֻּגַע.

הַנִּמְשָׁל הוּא: לְאָדָם יֵשׁ אֲהוּבִים רַבִּים, כְּגוֹן מָמוֹנוֹ, בְּנֵי בֵּיתוֹ, וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. בְּשָׁעַת חוֹלְיוֹ קוֹרֵא לַאֲהוּבוֹ הֶחָבִיב עָלָיו, הֲלֹא הוּא מָמוֹנוֹ, וּמְפַזֵּר מִמֶּנּוּ לָרוֹפְאִים כְּדֵי שִׁיּוֹשִׁיעוּהוּ. אֲבָל לַמָּמוֹן יֵשׁ מִגְבָּלוֹת, וּכְשֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה, אֵין חָכְמָה וְאֵין עֵצָה וְאֵין תְּבוּנָה נֶגֶד ה', וְהַמָּמוֹן דּוֹמֵם וְאֵינוֹ זָז מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא נִשְׁאַר בְּכִסֶּפֶת, כְּדֵי שֶׁבָּנָיו יְחַלְּקוּ אוֹתוֹ בֵּינֵיהֶם.

לְאַחַר מִכֵּן קוֹרֵא הוּא לְאִשְׁתּוֹ וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ שֶׁאֵין בְּיָדָם לַעֲשׂוֹת מְאוּמָה. אַךְ מְלַוִּים אוֹתוֹ בְּדַרְכּוֹ הָאַחֲרוֹנָה לַקֶּבֶר, וְאוֹמְרִים לוֹ: לֵךְ בְּשָׁלוֹם וְתָנוּחַ וְתַעֲמֹד לְגוֹרָלְךָ לְקֵץ הַיָּמִין.

לְאַחַר שֶׁהִתְאַכְזֵב מִשְּׁנֵי אֲהוּבָיו, קוֹרֵא לַאֲהוּבוֹ הַשְּׁלִישִׁי, הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת וְהַמַּעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁסִּגֵּל בְּיָמֵי חַיָּיו, וְהֵם הוֹלְכִים לְפָנָיו, וְאוֹמְרִים לוֹ: עַד שֶׁלֹּא תַּגִּיעַ לְשָׁם, אָנוּ

מַקְדִּימִים אוֹתְךָ, וּמְלַמְּדִים עָלֶיךָ זְכוּת אֵצֶל מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד ה' יַאַסְפֶךָ".

לְפִיכָךְ בָּאָה הַמִּשְׁנָה לְלַמֵּד אֶת הָאָדָם, שֶׁלִּפְנֵי שֶׁאַתָּה דּוֹאֵג לְרְכוּשְׁךָ וּלְגַשְׁמִיּוּת שֶׁל אִשְׁתְּךָ וְשֶׁל יְלָדֶיךָ, דְּאַג קוֹדֶם כָּל לְרוּחָנִיּוּת שֶׁלְּךָ, מִפְּנֵי שֶׁאִם אַתָּה לֹא תִּדְאַג לְעַצְמְךָ, אָזַי לֹא יַעֲזֹר לְךָ לֹא מָמוֹנְךָ וְלֹא קְרוֹבֵי מִשְׁפְּחָתֶךָ.

ואם לא עכשיו, אימתי

רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט הָיָה אוֹמֵר: שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לַחְשֹׁב בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִגַּשׁ לִלְמֹד. דָּבָר רִאשׁוֹן עָלָיו לַחְשֹׁב, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה אֵינָהּ אֶלָּא דַּף אֶחָד. דָּבָר שֵׁנִי, שֶׁהוּא הָאָדָם הַיָּחִיד עֲלֵי אֲדָמוֹת וְכָל הָעוֹלָם נוֹצַר בִּשְׁבִילוֹ. וְדָבָר שְׁלִישִׁי, שֶׁהַיּוֹם יָהּ יוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן עָלֵי אֲדָמוֹת!!!

כְּשֶׁיּוֹשֵׁב אָדָם וּמְנַסֶּה לְהִתְמוֹדֵד עִם דַּף גְּמָרָא, אוֹ עִם הֲלָכָה סְבוּכָה, בָּא הַיֵּצֶר וּמְסִיתוֹ: "עָזוֹב, זוֹ גְּמָרָא קָשָׁה וַהֲלָכָה מְסֻבֶּכֶת, וְגַם אִם תִּתְעַמֵּק בָּהֶם לֹא תָּבִין אוֹתָם, עָבוֹר לִגְמָרָא אַחֶרֶת קַלָּה יוֹתֵר, וְלַהֲלָכָה בְּרוּרָה יוֹתֵר".

אוּלָם כְּשֶׁיִּטּוֹל הָאִישׁ לְיָדוֹ אֶת הַגְּמָרָא הָאַחֶרֶת, וְאֶת הַהֲלָכָה הַבְּרוּרָה, שׁוּב יָבוֹא הַיֵּצֶר וְיסִיתוֹ בְּאוֹתָן הַמִּלִּים, וְכָךְ בַּעֲצַת הַיֵּצֶר יִפְתַּח הָאָדָם גְּמָרָא וְיִסְגְּרָהּ, וְיִפְתַּח אַחֶרֶת וְיִסְגֹּר גַּם אוֹתָהּ בְּלִי לִלְמֹד מְאוּמָה.

אוֹ יָבוֹא הַיֵּצֶר וְיֹאמַר: "דַּפִּים רַבִּים כָּל כָּךְ יֵשׁ בַּגְּמָרָא, וְהֲרֵי מִמֵּילָא לֹא תּוּכַל לְעוֹלָם לְסַיֵּם הַכֹּל, מוּטָב תִּסְגֹּר אֶת הַגְּמָרָא וְתִקַּח לְךָ סֵפֶר סִפּוּרִים אוֹ עִתּוֹן [דַּתִּי]".

לְפִיכָךְ אוֹמֵר רַבִּי יִשְׂרָאֵל סַלַנְטֶר, אִילּוּ הָיָה בֶּן אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ רַק דַּף אֶחָד בְּכָל הַתּוֹרָה, וּמְלֻכְתְּחִילָה לֹא נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא דַּף אֶחָד אֲשֶׁר כָּל הַלּוֹמֵד אוֹתוֹ נַעֲשָׂה לְתַלְמִיד חָכָם מֻפְלָג, אֲזַי הִסְתַּכְּלוּתוֹ עַל אוֹתוֹ דַּף הָיְתָה שׁוֹנָה בְּתַכְלִית, וְהָיָה אוֹמֵר לְעַצְמוֹ: מַה הַבַּעְיָה, וְכִי דַּף אֶחָד אֵינֶנִּי מְסֻגָּל לִלְמֹד? וְאָז הָיָה מַשְׁקִיעַ אֶת כָּל מִרְצוֹ וְכֹחוֹתָיו בְּדַף זֶה. וְהִנֵּה לִפְעָמִים הַיֵּצֶר הָרַע בְּרֹב עָרְמָתוֹ, עָלוּל לִתְקֹף אֶת הָאָדָם מִכִּוּוּן אַחֵר וְלוֹמַר לוֹ: לֹא עָלֶיךָ מֻטָּלֶת הַמְּלָאכָה שֶׁל לִמּוּד תּוֹרָה, אַתָּה עוֹבֵד וּמְפַרְנֵס מִשְׁפָּחָה, הַנַּח אֶת הַלִּמּוּד לְאֵלֶּה אֲשֶׁר תּוֹרָתָם אֻמָּנוּתָם, וּמַדּוּעַ לְךָ לְבַזְבֵּז אֶת זְמַנְךָ?!

אוּלָם אִם יִחְיֶה הָאָדָם בְּהַרְגָּשָׁה כְּאִלּוּ הוּא הַיָּחִיד בָּעוֹלָם, וְיֹאמַר "אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי" רַק אֲנִי לוֹמֵד תּוֹרָה בָּעוֹלָם, וְאִם אֲנִי לֹא אֶלְמַד, הֵיא חָלִילָה תִּתְבַּטֵּל וְתִשְׁתַּכַּח מֵהָעוֹלָם. בְּאוֹפֶן כָּזֶה לֹא יִמְצָא סִבּוֹת לְהִתְבַּטֵּל מִלִּמּוּדוֹ, כִּי כָּל הָעוֹלָם עוֹמֵד עָלָיו בְּרֶגַע זֶה, וְתָלוּי אַךְ וְרַק בּוֹ.

נְקוּדָה שְׁלִישִׁית שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לַחְשֹׁב בְּעֵת מִלְחַמְתּוֹ בַּיֵּצֶר: "הַיּוֹם יוֹמִי הָאַחֲרוֹן, מַה שֶּׁאַסְפִּיק הַיּוֹם זֶהוּ הרווח שֶׁלִּי, וְאֵין לִי מָחָר"! בְּכָךְ יִתְפַּטֵּר מִטַּעֲנוֹתָיו שֶׁל הַיֵּצֶר הָאוֹמֵר

לוֹ: עַכְשָׁו אָתָּה עָיֵף, עַכְשָׁו אַתָּה עָסוּק וְלַחוּץ, תַּשְׁלִים בְּפַעַם אַחֶרֶת, לֹא נוֹרָא אִם לֹא הֵבַנְתָּ, תַּמְשִׁיךְ מָחָר.

אֲבָל אִם אָדָם אוֹמֵר לְעַצְמוֹ: "אִם לֹא עַכְשָׁו אֵימָתַי", כְּלוֹמַר, אֵין פָּעַם אַחֶרֶת, יֵשׁ לִי אַךְ וְרַק אֶת הַיּוֹם הַזֶּה בִּלְבַד, בְּאוֹפֶן כָּזֶה הֲרֵי הוּא מַשְׁתִּיק וּמְבַטֵּל אֶת טַעֲנוֹת הַיֵּצֶר הָרַע, וְכָךְ יָכוֹל הוּא לְהַמְשִׁיךְ לַעֲבוֹד אֶת ה' וְלַעֲסֹק בַּתּוֹרָה כָּרָאוּי.

תעשה את המטל עליך

הָאַדְמוֹ"ר מִגּוּר בָּעַל הַ"שְׂפַת אֱמֶת" כָּתַב בְּשֵׁם סַבּוֹ בָּעַל הַחִידּוּשֵׁי הָרִי"ם, שֶׁבֵּאֵר אֶת הַמִּשְׁנָה כָּךְ: לְכָל אָדָם יֵשׁ אֶת תַּפְקִידוֹ הַמְיֻחָד רַק לוֹ, וְלָכֵן "אִם אֵין אֲנִי לִי", דְּהַיְינוּ אִם אֲנִי לֹא אֶעֱשֶׂה אֶת הַמֻּטָּל עָלַי, "מִי לִי", אֵין אָדָם אַחֵר בָּעוֹלָם שֶׁיּוּכַל לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּמָקוֹמִי, שֶׁהֲרֵי לַשֵּׁנִי יֵשׁ תַּפְקִיד וּמְשִׂימָה אֲחֶרֶת וְשׁוֹנָה בָּעוֹלָם.

"וְאִם לֹא עַכְשָׁיו, אֵימָתַי", דְּהַיְינוּ לְכָל שָׁעָה וְשָׁעָה יֵשׁ אֶת הַסְּגֻלָּה הַמְיֻחֶדֶת אַךְ וְרַק לָהּ, וְעַל כֵּן, אִם הָאָדָם אֵינוֹ מַשִּׂיג אֶת מַה שֶּׁיָּכוֹל לְהַשִּׂיג בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, שׁוּב לֹא יוּכַל לְתַקֵּן אֶת הַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי בְּשָׁעָה הַבָּאָה לֹא יוּכַל לְהַשִּׂיג אֶת מַה שֶּׁהִפְסִיד בְּשָׁעָה הַקּוֹדֶמֶת.

בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף י:) מוּבָא שֶׁכַּאֲשֶׁר עָלָה סַנְחֵרִיב לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל וְלִכְבּשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם, הָלַךְ חִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וְסָתַם אֶת מֵי גִּיחוֹן שֶׁהָיוּ יוֹצְאִים מִירוּשָׁלַיִם אֶל מִחוּץ לַחוֹמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ מַיִם לְסַנְחֵרִיב וְחַיָּילָיו. וַחֲכָמִים לֹא הִסְכִּימוּ עִמּוֹ עַל כָּךְ.

וְהִנֵּה מְסַפֵּר רַבֵּנוּ הַחִיָּד"א בְּסִפְרוֹ שֵׁם הַגְּדוֹלִים (מַעֲרֶכֶת ח אות כא) שֶׁעַד הַיּוֹם בְּיוֹם שִׁשִּׁי בַּחֲצוֹת, הַהוֹלֵךְ אֵצֶל אֶחָד מִשַּׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר הוּא סָמוּךְ לְמִגְדַּל, שׁוֹמֵעַ קוֹל מַיִם רַבִּים שֶׁהוֹלְכִים מִתַּחַת לָאָרֶץ.

וּבְזַמַּן שֶׁרַבֵּנוּ חַיִּים וִיטָאל זִיעַ"א הָיָה בִּירוּשָׁלַיִם, בָּא שַׂר אֶחָד תַּקִּיף הַנִּקְרָא "בֹּאוּ סִיפִּין" וְיָדַע שֶׁמֶּלֶךְ יִשְׂרָאֵל סָתַם מֵי גִּיחוֹן, וְשָׁאַל אִם נִמְצָא הַיּוֹם מִי שֶׁיּוּכַל לִפְתֹּחַ אֶת מֵי גִּיחוֹן בַּחֲזָרָה, וְאָמְרוּ לוֹ הַגּוֹיִים, שֶׁיֵּשׁ חָכָם שֶׁהוּא אִישׁ אֱלוֹקִי וּשְׁמוֹ ר' חַיִּים וִיטָאל, וּבַדַּאי שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְתֹּחַ.

שָׁלַח הַשַּׂר לִקְרֹא לוֹ בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי, וְאָמַר לוֹ: גּוֹזְרָנִי עָלֶיךָ שֶׁתִּפְתַּח אֶת הַנָּהָר הַזֶּה שֶׁסָּתַם הַמֶּלֶךְ שֶׁלָּכֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִצְרָךְ הַרְבֵּה לָעִיר, וְעָלֶיךָ מוּטָל לִפְתֹּחַ, וְאִם אֵינְךָ עוֹשֶׂה כֵּן דָּמְךָ בְּרֹאשֶׁךָ.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, רַבֵּנוּ חַיִּים וִיטָאל עָשָׂה קְפִיצַת הַדֶּרֶךְ וְהָלַךְ לְדַמֶּשֶׂק, וּבָא אֵלָיו רַבֵּנוּ הָאֲרִ"י זַצַ"ל בַּחֲלוֹם וְאָמַר לוֹ: לֹא טוֹב עָשִׂיתָ שֶׁבָּרַחְתָּ, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הַשַּׂר הָיָה גִּלְגּוּל סַנְחֵרִיב, וְלָכֵן נִקְרָא "אָבוּ סִיפִּין", שֶׁבְּעַרְבִי פֵּרוּשׁוֹ "אֲבִי הַתַּרְבּוּת", וְאַתָּה יֵשׁ בְּךָ נִיצוֹץ חִזְקִיָּה הַמֶּלֶךְ,

וְהָיְתָה שְׁעַת הַכּשֶׁר לְתַקֵּן וְלִפְתֹּחַ מֵי גִּיחוֹן, כִּי שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן חֲכָמִים עָשָׂה זֹאת חִזְקִיָּה הַמֶּלֶךְ עָ"הַ, וּבָזֶה הָיְתָה אַתְחַלְתָּ דְּגָאוּלָה.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת רַבֵּנוּ חַיִּים וִיטָאל, אָמַר לוֹ: לֹא רָצִיתִי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֵׁמוֹת הַקֹּדֶשׁ כְּדֵי לִפְתֹּחַ אֶת מֵי הַגִּיחוֹן. אָמַר לוֹ הָאָר"י: אִלּוּ לֹא הִשְׁתַּמַּשְׁתָּ בְּשֵׁמוֹת הַקֹּדֶשׁ כְּדֵי לִבְרֹחַ וְלָבֹא לְדַמָּשֶׂק, הֲֵחַרַשְׁתִּי. אֲבָל מֵאַחַר שְׁהִשְׁתַּמַּשְׁתָּ לְצֹרֶךְ כָּךְ, אִם כֵּן הָיִיתָ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ גַּם לְצֹרֶךְ זֶה, וְהָיָה קִדּוּשׁ הַשֵּׁם וְתִקּוּן גָּדוֹל.

אָמַר לוֹ רַבִּי חַיִּים: אִם כֵּן, אֶחְזֹר לִירוּשָׁלַיִם וְאֶפְתַּח אֶת מֵי גִּיחוֹן? אָמַר לוֹ הָאָר"י: חָלְפָה כְּבָר הַשָּׁעָה, וְעָבַר הַזְּמַן הָרָאוּי לְכָךְ. מִמַּעֲשֶׂה זֶה נִלְמַד עַד כַּמָּה יֵשׁ לָאָדָם לְקַיֵּם אֶת הַמָּטָל עָלָיו בִּזְמַנּוֹ וּבְעִתּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְאַבֵּד אֶת הַזְּמַן הָרָאוּי לְכָךְ, וְלֹא יוּכַל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר קִלְקֵל.

משנה טו

שַׁמַּאי אוֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבַע. אֱמוֹר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה, וֱהֱוִי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת:

נִרְאָה שֶׁהַקֶּשֶׁר שֶׁל תְּחִלָּה הַמִּשְׁנָה לְסוֹפָהּ, הוּא, שֶׁאַף עַל פִּי שְׁחַיָּב הָאָדָם לַעֲשׂוֹת תּוֹרָתוֹ קֶבַע וְלֹא לְהִתְבַּטֵּל מִלִּמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ, וּמֻטָּל עָלָיו לְמַעֵט בְּדִבּוּרִים בְּטֵלִים וּלְהַרְבּוֹת בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים וּבַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא, עִם כָּל זֶה, מוּטָל עָלָיו גַּם לְקַבֵּל כָּל אָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְאֵין בְּנֵי אָדָם צְרִיכִים לִסְבֹּל מִמֶּנּוּ הִתְנַהֲגוּת שֶׁאֵינָהּ הֲגוּנָה, בִּגְלַל שֶׁהוּא שַׁקְדָן וּמְמַהֵר לְלִמּוּדוֹ וְחַיָּב לְהַסְפִּיק עוֹד כַּמָּה דַּפֵּי גְּמָרָא וְכַדּוֹמֶה.

וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה הָיָה מַזְהִיר רַבִּי יִשְׂרָאֵל סַלַנְטֶר וְאוֹמֵר: הִנֵּה יֵשׁ אָדָם, אֲשֶׁר מֵרֹב חֲרָדָתוֹ הַגְּדוֹלָה מִיּוֹם הַדִּין בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, פָּנָיו זוֹעֲפוֹת כָּל הַיּוֹם, וְכִמְעַט לִבּוֹ בַּל עִמּוֹ, וְעַל יְדֵי כָּךְ הוּא נִכְשָׁל בְּיַחֲסוֹ עִם הַבְּרִיּוֹת, מִבְּלִי לְקַבְּלָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְאֵינוֹ מִתְנַהֵג עִמָּהֶם בְּכָבוֹד הָרָאוּי לָהֶם.

וְצַיֵּן לְכָךְ דֻּגְמָא אַחַת: פַּעַם בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בָּלְכָתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׂרָאֵל סַלַנְטֶר אֶל בֵּית הַכְּנֶסֶת לְתִפְלַת עַרְבִית, פָּגַשׁ בְּתַלְמִיד חָכָם אֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַיִּרְאִים, אֲשֶׁר פַּחַד ה' וְחֲרָדַת הַדִּין שֶׁל הַיּוֹם הַקָּדוֹשׁ הָיוּ נִכָּרִים עַל פָּנָיו, וְדִמְעָתוֹ עַל לְחָיָיו.

רַבִּי יִשְׂרָאֵל פָּנָה אֵלָיו בְּאֵיזוֹ שְׁאֵלָה נְחוּצָה, וּמִגֹּדֶל חֲרָדָתוֹ וְעֶצְבוֹנוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ, לֹא הֵשִׁיב לוֹ מְאוּמָה.

אָמַר רַבִּי יִשְׂרָאֵל: כַּאֲשֶׁר עָבַרְתִּי מֵעַל פְּנֵי הָאִישׁ, חָשַׁבְתִּי בְּלִבִּי, מַה אֲנִי אָשֵׁם שֶׁהָאִישׁ הַזֶּה יָרֵא וּמְפַחֵד מִיּוֹם הַדִּין, וּמַה זֶּה נוֹגֵעַ אֵלַי, הֲלֹא מִדַּרְכֵי הַהֲטָבָה עִם הַבְּרִיּוֹת, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, חַיָּב הוּא לַהֲשִׁיבֵנִי בְּנַחַת רוּחַ וּבְסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְלֹא לְהִתְנַהֵג כְּלַפַּי בְּפָנִים זוֹעֲפוֹת...

כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מְסַפְּרִים עַל אֶחָד מִתַּלְמִידָיו הָאֲמִידִים שֶׁל ר' יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט, שֶׁהִזְמִין אֶת רַבּוֹ לְהִתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ בְּסְעוּדַת לֵיל שַׁבָּת, וְהִקְדִּים וְסִפֵּר לְרַבּוֹ שֶׁבֵּיתוֹ מִתְנַהֵל לְפִי כָּל הִדּוּרֵי הַהֲלָכָה, וְהַמְּבַשֶּׁלֶת בְּמִטְבָּחוֹ הִיא אִשָּׁה אַלְמָנָה כְּשֵׁרָה וּצְנוּעָה, וְגַם אִשְׁתּוֹ נִכְנֶסֶת וְיוֹצֵאת וְעֵינֶיהָ פְּקוּחוֹת עַל כָּל דָּבָר. בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת עוֹרְכִים סְעוּדָה גְּדוֹלָה וְעוֹסְקִים בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וּמְזַמְּרִים זְמִירוֹת שַׁבָּת, וְכָךְ מַאֲרִיכִים בְּשֻׁלְחָן עַד שָׁעָה מְאֻחֶרֶת בַּלַּיְלָה.

לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע הָרַב אֶת כָּל פְּרָטֵי הַלִּיכוֹתָיו, הִסְכִּים לְקַבֵּל אֶת הַהַזְמָנָה רַק בְּתָנַאי שֶׁיְּקַצְּרוּ בְּסְעוּדַת לֵיל שַׁבָּת בְּשָׁעָתַיִם...

בְּלֵית בְּרֵירָה, קִבֵּל הַתַּלְמִיד אֶת הַתְּנַאי הַתָּמוּהַּ שֶׁל רַבּוֹ, וּמִשּׁוּם כָּךְ הִגִּישׁוּ בְּפִזְיזוּת מָנָה אַחַר מָנָה, וּבְטֶרֶם עָבְרָה שָׁעָה, הֻגְּשׁוּ הַמַּיִם הָאַחֲרוֹנִים כְּנָהוּג לִפְנֵי בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. כָּל טַעֲמוֹ שֶׁל שֻׁלְחָן הַשַּׁבָּת הַנִּפְלָא פָּג וְנֶעְלַם.

הַתַּלְמִיד נִפְגַּע מִכָּךְ קָשׁוֹת, וּפָנָה וְשָׁאַל אֶת רַבּוֹ: יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ אֵיזֶה פֶּגֶם מָצָא בְּהַנְהָגַת שֻׁלְחָנִי, וּלְשֵׁם מַה הִזְדָּרֵז כָּל כָּךְ לְסַיֵּם אֶת הַסְּעוּדָה?

רַבִּי יִשְׂרָאֵל לֹא הֵשִׁיב דָּבָר, וּבִקֵּשׁ לְהַזְמִין אֶת הָאַלְמָנָה הַמְּבַשֶּׁלֶת, וְאָמַר לָהּ: אָנָּא סִלְחִי לִי גְּבֶרֶת עַל אֲשֶׁר עִיַּפְתִּי אוֹתָךְ הָעֶרֶב, וּבְגָלָלִי הָיִית נֶאֱלֶצֶת לְמַהֵר וּלְהַגִּישׁ לְלֹא שְׁהוּת מָנָה אַחַר מָנָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכֵּךְ.

הַשִּׁיבָה הַמְּבַשֶּׁלֶת: כָּל הַבְּרָכוֹת תָּחוּלְנָה עַל רֹאשׁ הָרַבִּי, הַלָּוַאי וּכְבוֹדוֹ יִתְאָרֵחַ בְּבֵיתֵנוּ בְּכָל לֵילֵי הַשַּׁבָּתוֹת. בָּעַל הַבַּיִת שֶׁלִּי רָגִיל לְהַאֲרִיךְ בַּסְּעוּדָה עַד שָׁעָה מְאֻחֶרֶת בַּלַּיְלָה, וַאֲנִי עֲיֵפָה מֵעֲבוֹדָתִי בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם, עַד שֶׁרַגְלַי כּוֹשְׁלוֹת מִמֶּשׁ מֵרֹב עֲיֵפוּת.

וְהִנֵּה הוֹדוֹת לְכְבוֹד הָרַב, הִזְדָּרְזוּ הָעֶרֶב, וַאֲנִי כְּבָר חוֹפְשִׁיָּה לָלֶכֶת לְבֵיתִי לִסְעֹד עִם יְלָדַי וְלָנוּחַ...

אָז פָּנָה ר' יִשְׂרָאֵל לְתַלְמִידוֹ וְאָמַר: כְּמְדֻמַנִי, קִבַּלְתָּ תְּשׁוּבָה לִשְׁאֵלָתְךָ, וּפִתְרוֹן לְתִמָּהוֹנְךָ. אָמְנָם הַנְהָגָתְךָ נָאָה וּמְהֻדֶּרֶת, אֲבָל בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, אִם אֵינֶנָּה פּוֹגַעַת בַּאֲחֵרִים. אֲבָל כְּשֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה מִצְווֹת וְהִדּוּרִים עַל חֶשְׁבּוֹן הַשֵּׁנִי שֶׁסּוֹבֵל מִכָּךְ, אֵין זֶה רָצוֹן ה' יִתְבָּרַךְ, וְעָלֶיךָ לְהִמָּנַע מִכָּךְ.

עוֹד מְסַפְּרִים עַל רַבִּי יִשְׂרָאֵל, שֶׁפַּעַם אַחַת לֹא יָכוֹל הָיָה לִהְיוֹת נוֹכֵחַ בְּשָׁעַת אֲפִיַּת הַמַּצָּה הַשְּׁמוּרָה שְׁבְּהִידּוּרָה דְּקְדֻקָּה מְאֹד. תַּלְמִידָיו שָׁנָטְלוּ אֶת מְלֶאכֶת הָאֲפִיָּה עַל עַצְמָם, שְׁאָלוּהוּ לְאֵלּוּ הִדּוּרִים עֲלֵיהֶם לְשַׂיֵּם לֵב בְּמְיֻחָד.

ר' יִשְׂרָאֵל בִּקֵּשׁ מֵהֶם לְהַזְהֵר בְּמְיֻחָד - לֹא לְצַעֵר אֶת הָאִשָּׁה הָעוֹסֶקֶת בְּלֵילֵשַׁת הַבָּצֵק, וְלֹא לְהֵאִיץ בָּהּ, מִשּׁוּם שֶׁהִיא אַלְמָנָה, וְכָל לָחַץ עָלֶיהָ שֶׁתִּמַהֵר בְּמַעֲשֶׂיהָ, יֵשׁ בּוֹ אִסּוּר שֶׁל "אַלְמָנָה לֹא תְעַנּוּן".

וְהוֹסִיף וְאָמַר: אֵין כַּשְׁרוּת הַמַּצָּה שְׁלֵמָה רַק שֶׁמְּדַקְדְּקִים בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח בְּבֵין אָדָם לַמָּקוֹם, אֶלָּא רַק אִם מְדַקְדְּקִים בְּנוֹסָף לְכָךְ גַּם בְּהִלְכוֹת שְׁ"בְּחֹשֶן מִשְׁפָּט" שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ...

לקבל כל אדם בסבר פנים יפות

מְסַפְּרִים עַל רַבִּי לֵוִי יִצְחָק מִבֶּרְדִּיטְשׁוֹב, שֶׁהָיָה מְאֻרָּחַ בְּסֻכָּתוֹ כָּל אֹרְחֵי פִּרְחֵי שֶׁעָבְרוּ בָּעִירוֹ לְצַד שְׁאָר נִזְקָקִים וַעֲלוּבֵי נֶפֶשׁ. פַּנּוּ אֵלָיו חֲסִידָיו וְנִסּוּ לְהָנִיאוֹ מִכָּךְ, אָמְרוּ לוֹ: אוּלַי כְּדַאי שֶׁיּוֹאִיל רַבֵּנוּ לְהַזְמִין לְסֻכָּתוֹ "אוּשְׁפִּיזִין" אוֹרְחִים מְכֻבָּדִים יוֹתֵר תַּלְמִידֵי חֲכָמִים רַבָּנִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה, שֶׁכֵּן מַה לַּאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים וַעֲלוּבִים אֵלּוּ בְּסֻכַּת קוֹדְשׁוֹ, הֲרֵי אֵין זֶה מַתְאִים לִכְבוֹד הַסֻּכָּה וְלִכְבוֹד הַתּוֹרָה.

הֵשִׁיב לָהֶם ר' לֵוִי יִצְחָק בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל צְרוּפָה שֶׁהָיְתָה כֹּה אוֹפְיֵינִית לוֹ: כַּאֲשֶׁר אָבוֹא לְבֵית דִּין שֶׁל מָעְלָה, אֲבַקֵּשׁ גַּם אֲנִי לְהִכָּנֵס וְלֵישֵׁב בְּסֻכַּת עוֹרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן עִם כָּל הַצַּדִּיקִים. יַעַצְרוּ אוֹתִי בַּפֶּתַח וְיַגִּידוּ לִי: "לֵוִי יִצְחָק מַה לְּךָ כָּאן, וְכִי אֵינְךָ יוֹדֵעַ שֶׁבְּמָקוֹם זֶה רַק צַדִּיקִים יְבוֹאוּ בוֹ?".

אוֹמֵר לָהֶם: נָכוֹן, אֵינֶנִּי רָאוּי לְהִכָּנֵס לַמָּקוֹם זֶה שֶׁיָּאֶה רַק לְצַדִּיקִים וְלֹא לַאֲנָשִׁים כָּמוֹנִי, אַךְ גַּם אֲנִי בְּסֻכָּתִי שֶׁלִּי לֹא בֵּרַרְתִּי בֵּין אוֹרְחַי, וְלֹא שִׁלַּחְתִּי יְהוּדִי אֶחָד מִסּוּכָּתִי, אֶת כֻּלָּם קִבַּלְתִּי בְּשִׂמְחָה, וּלְכָל הַבָּאִים פָּתַחְתִּי אֶת דַּלְתִּי כָּל יְהוּדֵי בַּאֲשֶׁר הוּא.

מְסֻפָּר עַל הָאַחִים הַקְּדוֹשִׁים רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ וְרַבִּי זוּשָׁא זִיעַ"א, שֶׁהָיוּ עוֹרְכִים גָּלוּת בְּמֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁנִים, וְהָיוּ עוֹבְרִים מֵעִיָּרָה לְעִיָּרָה לְלֹא לֶחֶם לֶאֱכוֹל, וּלְלֹא בֶּגֶד לִלְבֹּשׁ. בְּדַרְכָּם הָיוּ לוֹמְדִים וּמְלַמְּדִים, וּמְפִיצִים אֶת תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

בְּמַסְעוֹתֵיהֶם הָיוּ מַגִּיעִים מִפַּעַם לְפַעַם לְעִיָּרַת 'לוּדְמִיר'. גְּבִיר הָעִיָּרָה סֵרֵב לְהַכְנִיסָם לְבֵיתוֹ, בְּטַעֲנָה שֶׁאֵין זֶה לִכְבוֹדוֹ לְאָרֵחַ זוּג קַבְּצָנִים בְּבֵיתוֹ. לְעֻמָּתוֹ הָיָה יְהוּדִי אֶחָד בָּעִיָּרָה, שֶׁהָיָה עָנִי מָרוּד, אַךְ בַּעַל לֵב זָהָב וּנְשָׁמָה טְהוֹרָה, וְהוּא אִכְסֵן אֶת הָאַחִים בְּרָצוֹן וּבְשִׂמְחָה. לְיָמִים יָצָא שְׁמָם בָּעוֹלָם. הָרַבִּי ר' אֱלִימֶלֶךְ וְהָרַבִּי ר' זוּשָׁא, נוֹדְעוּ כְּצַדִּיקִים יְסוֹדֵי עוֹלָם, וְרַבִּים הִתְדַּפְּקוּ עַל דַּלְתוֹתֵיהֶם לְבַקֵּשׁ הַדְרָכָה וּבְרָכָה. חֲסִידֵיהֶם קִנְּאוּ לָהֶם עֲגָלָה מְהֻדֶּרֶת רְתוּמָה לְסוּסִים אַבִּירִים, וְהֵם הִמְשִׁיכוּ לָנוּעַ מֵעִיר לְעִיר וּלְהָפִיץ תּוֹרָה וַחֲסִידוּת.

יוֹם אֶחָד הִגִּיעוּ שׁוּב לְעִיֶּרֶת 'לוּדְמִיר'. כְּשֶׁשָּׁמַע גְּבִיר הָעִיָּרָה עַל בּוֹאָם שֶׁל שְׁנֵי הָאַחִים הַחֲשׁוּבִים, יָצָא לִקְרָאתָם וְהִזְמִינָם אֵלָיו הַבַּיְתָה. אָמְרוּ לוֹ הָאַחִים: בְּבַקָּשָׁה, יָכוֹל אַתָּה לָקַחַת אֶת הָעֲגָלָה וְהַסּוּסִים, וְאָנוּ נֵלֵךְ אֶל אוֹתוֹ יְהוּדִי עָנִי שֶׁהֵיינוּ מִתְאָרְחִים אֶצְלוֹ עַד הַיּוֹם.

לִתְמִיהַת הֶעָשִׁיר לְפַשֵּׁר תְּשׁוּבָתָם, הֵשִׁיבוּ לוֹ: הֲלֹא אָנוּ לֹא הִשְׁתַּנֵּינוּ, אֶלָּא נִשְׁאַרְנוּ אוֹתָם אֲלִימֶלֶךְ וְזוּשָׁא כְּפִי שֶׁהָיִינוּ בְּבִיקּוּרֵינוּ הַקּוֹדְמִים בַּעֲיָרָה. אִם כֵּן, מַה נִּשְׁתַּנָּה שֶׁכָּעֵת אַתָּה יוֹצֵא לִקְרָאתֵנוּ וּמְבַקֵּשׁ לְהַכְנִיסֵנוּ לְבֵיתְךָ, אֵין זֶה אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁכָּעֵת יֵשׁ עִמָּנוּ עֲגָלָה וְסוּסִים, לָכֵן אָמַרְנוּ לְךָ שֶׁתִּקַּח אֶת סוּסֵינוּ וְעֶגְלָתֵנוּ וּתְאָרֵחַ אוֹתָם בְּבֵיתְךָ...

פַּעַם אַחַת, נִכְנַס אִישׁ לְחַדְרוֹ שֶׁל רַבִּי צְבִי חֲנוֹךְ מִבְּנְדִין בְּאֶמְצַע אֲסֵפַת רַבָּנִים חֲשׁוּבִים. קִבְּלוֹ הָרַב בְּאַהֲבָה וּבְכָבוֹד מְלָכִים, וְאַף קָרָא לָרַבָּנִית לְהָבִיא כִּבּוּד לָאוֹרֵחַ הַיָּקָר. הֵבִיאָה הָרַבָּנִית מִגְּדָנוֹת לִכְבוֹד הָאוֹרֵחַ כְּשֶׁהִיא סַקְרָנִית, וְתָמְהָה לְדַעַת מִי הָאוֹרֵחַ הַיָּקָר וְהֶחָשׁוּב הַזֶּה שֶׁאֵין הִיא וּבְנֵי בֵּיתָהּ מַכִּירִים אוֹתוֹ.

לְאַחַר שֶׁהָלַךְ הָאוֹרֵחַ וְנִסְתַּיְּמָה הָאֲסֵפָה, נִכְנְסָה הָרַבָּנִית אֶל חֶדֶר הָרַב וְהִתְעַנְיְינָה מִי הוּא הָאוֹרֵחַ? 'אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ', הֵשִׁיב הָרַב, 'זֶהוּ 'אוֹרֵחַ'...

יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֵף לֶקַח מִכָּל הַמַּעֲשִׂיּוֹת הַלָּלוּ, שֶׁאֵין לְכַבֵּד וּלְקַבֵּל בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת רַק אֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים בַּעֲלֵי מִשְׂרָה אוֹ מַעֲמָד כָּל שֶׁהוּא, אֶלָּא כְּפִי שֶׁאוֹמֵר הַתַּנָּא "הֱוֵי מְקַבֵּל **אֶת כָּל הָאָדָם** בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת", וְלֹא מְשַׁנֶּה כֵּיצַד הוּא נִרְאֶה וּמַה מַּעֲמָדוֹ הַחֶבְרָתִי.

משנה טז

רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב, וְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק, וְאַל תַּרְבֶּה לְעַשֵּׂר אֻמְדוֹת:

עשה לך רב והסתלק מן הספק

בָּעַל "כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל" מְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַתַּנָּא, וְהִקְדִּים מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בִּשְׁנֵי גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל רַבִּי פִּנְחָס הוֹרוִיץ (בַּעַל "הַפְּלָאָה"), וְאָחִיו רַבִּי שְׁמֶעֶלְקֶא מִנִיקֶלְשְׁבּוּרְג זַצַ"ל, שֶׁנִּסְעוּ יַחַד אֶל הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטשׁ זִיעַ"א.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הַגָּאוֹן רַבִּי יְחֶזְקֵאל לַנְדָּא הַ"נּוֹדַע בִּיהוּדָה", חָרָה לוֹ עַל חֲבֵרוֹ בַּעַל הַהַפְלָאָה, לָמָּה לוֹ הַנְּסִיעָה אֶל הָרַבִּי, הֲלֹא כָּל זֶה הוּא בִּטּוּל תּוֹרָה עֲבוּרוֹ?!

כְּשֶׁהִגִּיעַ בַּעַל הַהַפְלָאָה לִמְחוֹז חֶפְצוֹ, סִפֵּר לַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטשׁ אֶת הַקְּפָדָתוֹ שֶׁל הַ"נּוֹדַע בִּיהוּדָה" עַל שֶׁנָּסַע אֵלָיו. אָמַר לוֹ הַמַּגִּיד, כִּי קוּשְׁיָה זוֹ יְשָׁנָה מְאֹד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים (דף קטז.) עַל הַפָּסוּק "וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ", מַה שְּׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא וְנִתְגַּיֵּר? קְרִיעַת יָם סוּף וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק!

וְלִכְאוֹרָה קָשֶׁה, מַה תְּמִיהַת הַגְּמָרָא מַה שָּׁמַע יִתְרוֹ, הֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁשָּׁמַע כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם?

אוּלָם לְפִי קוּשְׁיַּית הַנּוֹדַע בִּיהוּדָה עֲלֵיכֶם, קָשֶׁה גַּם כָּאן, לָמָּה הָיָה לוֹ לְיִתְרוֹ לִטְרֹחַ וְלֵילֵךְ אֶל חוֹתְנוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, הֲלֹא גַּם בְּבֵיתוֹ הָיָה יָכוֹל לִקְנוֹת יְרָאַת שָׁמַיִם וְלַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה, וְאִם כֵּן מַה שָּׁמַע שָׁבָא, וּבָא עַד לְמֹשֶׁה.

אֶלָּא הַתֵּרוּץ הוּא, כִּי "עָמָלֵק" בְּגִימַטְרִיָּא = "סָפֵק", לְלַמְּדֵנוּ שֶׁעֲמָלֵק מַטִּיל תָּמִיד סָפֵק בָּאֱמוּנָה בַּה' יִתְבָּרַךְ, וַאֲפִילּוּ אַחַר קְרִיעַת יָם סוּף שֶׁכָּתוּב שָׁם "וַיַּאֲמִינוּ בַּה' וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ", בְּכָל זֹאת בָּא עֲמָלֵק וְהִכְנִיס סָפֵק בֶּאֱמוּנַת יִשְׂרָאֵל וְכָמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ אִם אַיִן", וּמִיַּד לְאַחַר מִכֵּן נֶאֱמַר "וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל"].

עַל כֵּן בָּא יִתְרוֹ אֶל מֹשֶׁה כְּדֵי לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ הִתְחַזְּקוּת בֶּאֱמוּנָה, וּלְהוֹצִיא אוֹתוֹ מִסְּפֵקוֹתָיו. וְלָכֵן צְרִיכִים לִנְסֹעַ מֵעֵת לְעֵת לָרַב, כִּי הוּא יִתְרֵץ לוֹ אֶת הַקֻּשְׁיוֹת וְהַסְּפֵקוֹת שֶׁמְּנַקְּרוֹת בְּמוֹחוֹ שֶׁל הָאָדָם בְּעִנְיְנֵי אֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן.

כַּאֲשֶׁר שָׁמַע הַגָּאוֹן הַנּוֹדָע בִּיהוּדָה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי בַּעַל הַהַפְלָאָה, נִתְפַּעֵל מְאֹד, וְהֶחְלִיט לִנְסֹעַ אֶל הַמַּגִּיד. אָמְנָם כְּשֶׁנָּסַע לְשָׁם, שָׁמַע כִּי הַמַּגִּיד הַקָּדוֹשׁ נִסְתַּלֵּק מִן הָעוֹלָם, וְהִצְטַעֵר עַל כָּךְ מְאֹד מְאֹד.

וְזֶה כַּוָּונַת הַתַּנָּא בְּאוֹמְרוֹ "עֲשֵׂה לְךָ רַב", שֶׁלְּעִתִּים קְרוֹבוֹת תֵּלֵךְ אֵלָיו כְּדֵי לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי תּוֹכָחָתוֹ, וְעַל יְדֵי כָּךְ "הִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק" שֶׁהָרַב יְסַלֵּק מִמְּךָ אֶת הַסְּפֵקוֹת בֶּאֱמוּנָה, וְתִזְכֶּה לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ יִרְאַת שָׁמַיִם וּמִדּוֹת טוֹבוֹת וְתִתְחַזֵּק בַּעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרַךְ, וְתַעֲקֹר בְּכָךְ אֶת הָעֲמָלֵק שֶׁבְּתוֹכֶךָ.

הרב מסלק את הספקות

מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה אֵצֶל הַגָּאוֹן רַבִּי מָרְדְּכַי בְּנֶט, שֶׁהֻצְרַךְ לְהִתְרַחֵץ בְּמַעְיָנוֹת הָרְפוּאָה שֶׁל 'קַארְלְסְבַּד', וְשָׁם נִפְגַּשׁ עִם "רַב" רְפוֹרְמִי מֵעֲיָרָה אַחַת שֶׁבְּאַשְׁכְּנַז, וְאוֹתוֹ "רַב" הִתְפָּאֵר בְּפָנָיו כִּי כָּל עִנְיְנֵי קְהִלָּתוֹ הַדָּתִיִּים נָחְתָּכִים עַל פִּיו.

תָּהָה רַבִּי מָרְדְּכַי עַל קַנְקַנּוֹ, וּמְצָאוֹ רֵיק מִכָּל יְדִיעַת הַתּוֹרָה. שָׁאַל אוֹתוֹ רַבִּי מָרְדְּכַי: מַה עוֹשֶׂה כְּבוֹדוֹ כְּשֶׁבְּנֵי קְהִלָּתוֹ בָּאִים אֵלָיו בִּשְׁאֵלוֹת שֶׁל אִסּוּר וְהֶיתֵּר, אוֹ שֶׁל הֲלָכוֹת טְרֵפוֹת, כְּשֶׁצָּרִיךְ לָתֵת לָהֶם תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה - כָּשֵׁר אוֹ טָרֵף? עָנָה לוֹ הָרַב הָרְפוֹרְמִי, אֲנִי נוֹהֵג לְהַטְרִיף מִסָּפֵק.

אָמַר לוֹ רַבִּי מָרְדְּכַי: אֲסַפֵּר לְכְבוֹדוֹ מַעֲשֶׂה: יְהוּדִי אֶחָד הָיָה גָּר בִּכְפַר רָחוֹק מֵעִיר פְּרַנְקְפוּרְט, וְהָיָה מְגַדֵּל עוֹפוֹת, אֲווֹזִים וְתַרְנְגוֹלוֹת לִשְׁחִיטָה, הוּא הָיָה נִגַּשׁ לַשּׁוֹחֵט שֶׁל הַכְּפָר כְּדֵי לִשְׁחוֹט אֶת הָעוֹפוֹת, וְהַכְּפָרִי הָיָה מוֹכֵר אֶת בְּשָׂרָם וְשׁוּמָנָם שֶׁל הָעוֹפוֹת לִבְנֵי הַכְּפָר, וּמִזֶּה הִתְפַּרְנֵס. כְּשֶׁמָּצְאוּ אֵיזֶה שְׁאֵלָה בָּעוֹף, כְּגוֹן מַחַט בַּקֻּרְקְבָן אוֹ שֶׁבֶר בְּגַף וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, הָיָה הַכְּפָרִי רוֹתֵם אֶת סוּסוֹ וְנוֹסֵעַ לְפְּרַנְקְפוּרְט לִשְׁאוֹל אֶת רַב הָעִיר, כְּדֵי שֶׁיּוֹרֶה לוֹ הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה.

פַּעַם אַחַת נִכְנַס לֵיצָן אֶחָד לְבֵיתוֹ שֶׁל הַכַּפְרִי, וְאָמַר לוֹ: לָמָּה לְךָ לִנְסֹעַ הָעֲיָרָה מֻרְחָק שֶׁל כַּמָּה פַּרְסָאוֹת, לִשְׁאוֹל אֶת הָרַב אִם כָּשֵׁר אוֹ טָרֵף, וּבְפָרָט בִּימוֹת הַחֹרֶף. שְׁמַע נָא לַעֲצָתִי, כָּתוּב בַּתּוֹרָה, "וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ, לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן אוֹתוֹ".

מִכָּאן מוּכָח שֶׁהַבָּשָׂר הַטָּרֵף מַגִּיעַ לַכֶּלֶב, לָכֵן אִם תִּהְיֶה אֵיזוֹ לְךָ שְׁאֵלָה בָּעוֹף אִם הוּא כָּשֵׁר אוֹ טָרֵף, הַנַּח אֶת הָעוֹף בְּמָקוֹם מְסוּיָם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה לְעֵינוֹ שֶׁל הַכֶּלֶב, וְאָז אִם יֹאכַלְנוּ הַכֶּלֶב, סִימָן שֶׁהוּא טָרֵף, וְאִם לָאו, בְּוַדַּאי שֶׁהוּא כָּשֵׁר...

הַכַּפְרִי שֶׁהָיָה עַם הָאָרֶץ, שָׂמַח עַל הָעֵצָה, וּמֵאָז הָיָה נוֹהֵג לָתֵת עוֹף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁאֵלָה בַּהֲלָכָה לִפְנֵי הַכֶּלֶב, וְהַכֶּלֶב אָכַל אֶת כָּל הָעוֹף רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ.

לְאַחַר כְּחֹדֶשׁ יָמִים, הֶחְלִיט הַכַּפְרִי שׁוּב לִנְסֹעַ אֶצֶל רַב הָעִיר. כְּשֶׁרָאָהוּ רַב הָעִיר, שָׁאַל אוֹתוֹ: מִפְּנֵי מָה לֹא בָּאתָ זֶה זְמַן רַב לִשְׁאוֹל שְׁאֵלוֹת עַל הָעוֹפוֹת?

הֵשִׁיב לוֹ הַכַּפְרִי: אֲדוֹנִי הָרַב, אָמְנָם שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת הָיוּ לִי בָּעוֹפוֹת, אֶלָּא שֶׁהַכֶּלֶב שֶׁלִּי הָיָה פּוֹסֵק בָּהֶם לְהַטָּרִיף אוֹ לְהַכְשִׁיר. שְׁאַל אוֹתוֹ הָרַב: וְעַכְשָׁו לָמָּה בָּאתָ אֵלַי? הֵשִׁיב הַכַּפְרִי לְתָמוֹ: הַכֶּלֶב שֶׁלִּי הוּא מַחְמִיר יוֹתֵר מִדַּאי, וְתָמִיד הוּא רַק מַטְרִיף אֶת הָעוֹפוֹת...

פָּנָה הַגָּאוֹן רַבִּי מָרְדְּכַי אֶל "הָרַב" הַרְפּוֹרְמִי וְאָמַר: וְגַם כְּבוֹדוֹ הוֹלֵךְ בְּאוֹתָהּ שִׁיטָה לְהַחְמִיר מִסָּפֵק, וְאֵין זוֹ דַּרְכּוֹ שֶׁל הָרַב, אֶלָּא כְּפִי שֶׁאוֹמֶרֶת הַמִּשְׁנָה "עֲשֵׂה לְךָ רַב, וְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק!!!".

הרב מסלק את הדינים

פֵּרוּשׁ נוֹסָף לַמִּשְׁנָה נִרְאֶה לְבָאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁמְּסֻפָּר בְּסֵפֶר "חוּט הַמְּשׁוּלָּשׁ", שֶׁאֶחָד מִתַּלְמִידֵי הַחֲתָם סוֹפֵר זַצַ"ל, חָלָה, וְהִתְיַיאֲשׁוּ חַכְמֵי הָרוֹפְאִים לִמְצוֹא לוֹ רְפוּאָה, וְהָיָה קָרוֹב לָמוּת.

הַחֲתָם סוֹפֵר נִכְנַס לְחַדְרוֹ שֶׁל הַתַּלְמִיד הַגּוֹסֵס, וְצִוָּה לְכָל הַבַּחוּרִים שֶׁהָיוּ שָׁם לָצֵאת. אֶחָד הַתַּלְמִידִים הִתְחַבֵּא שָׁם כְּדֵי לִרְאוֹת מַה יַּעֲשֶׂה הָרַב, וְשָׁמַע שֶׁהָרַב שׁוֹאֵל אֶת הַחוֹלֶה: מַה אַתָּה רוֹאֶה?

הַתַּלְמִיד הֵשִׁיב, שֶׁרוֹאֶה שֶׁחוֹשְׁבִים עָלָיו בַּשָּׁמַיִם לָדוּן אוֹתוֹ לְמִיתָה, וְכֻלָּם הִכְרִיעוּ לְחוֹבָה, רַק דַּיָּין אֶחָד אָמַר שֶׁצְּרִיכִים לְהַצִּילוֹ בִּזְכוּת רַבּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְגָרֵם כָּל כָּךְ צַעַר לְרַבּוֹ הַחֲתָם סוֹפֵר, בְּאוֹבְדָן תַּלְמִידוֹ הֶחָבִיב.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הָרַב, אָמַר: אִם כֵּן, טוֹב הַדָּבָר, וְרָאוּי לְהַצִּיל אוֹתָךְ מִן הַדִּין! וְאָכֵן הַתַּלְמִיד נִרְפָּא מֵחוֹלְיוֹ וְשָׁב לְאֵיתָנוֹ.

וּלְפִי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ, "עֲשֵׂה לְךָ רַב, וְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק", הַמִּילָה 'סָפֵק' מֻרְכֶּבֶת מֵאוֹתִיּוֹת 'פְּסָק', שֶׁבִּזְכוּת זֶה שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם רַב, זוֹכֶה הוּא לְהִסְתַּלֵּק מֵהַפְּסָק שֶׁנִּגְזַר עָלָיו בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, מִשּׁוּם שֶׁבַּשָּׁמַיִם מִתְחַשְּׁבִים בְּרַבּוֹ שֶׁלֹּא יְגָרֵם לוֹ צַעַר כְּשֶׁיֵּעָנֵשׁ תַּלְמִידוֹ.
=INDEX_WRITE

משנה יז

שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב אֶלָּא שְׁתִיקָה. וְלֹא הַמִּדְרָשׁ הוּא הָעִקָּר, אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה. וְכָל הַמַּרְבֶּה דְּבָרִים, מֵבִיא חֵטְא:

ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה

כָּתַב רַבִּי עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, שֶׁאֵין דָּבָר יוֹתֵר טוֹב לָאָדָם כְּמוֹ מִי שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶת חֶרְפָּתוֹ וְשׁוֹתֵק. וְכָתוּב בַּמִּדְרָשׁ: כִּי כָּל מִי שֶׁמְּחָרְפִים אוֹתוֹ, וְיָכוֹל לְהָשִׁיב וְאֵינוֹ מֵשִׁיב, נִקְרָא חָסִיד.

וְכָתוּב בְּמִדְרָשׁ שׁוֹחֵר טוֹב עַל הַפָּסוּק בִּתְהִלִּים (פֶּרֶק טז): לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת: אָמַר רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, כָּל מִי שֶׁשּׁוֹמֵעַ קִלְלָתוֹ וְשׁוֹתֵק, נִקְרָא חָסִיד, וְדָוִד שֶׁשָּׁמַע קִלְלָתוֹ וְשָׁתַק, בַּדִּין הוּא שֶׁיִּקָּרֵא חָסִיד.

מָתַי הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁדָּוִד שָׁתַק? כַּאֲשֶׁר בָּרַח דָּוִד הַמֶּלֶךְ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם, עָשָׂה דַּרְכּוֹ בְּנַחַל קִדְרוֹן וּבְמַעֲלֵה הַזֵּיתִים, עִם הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ. וְהִנֵּה בְּעָבְרוֹ אֶת הַר הַזֵּיתִים סָמוּךְ לְעִיר בַּחוּרִים, יוֹצֵא לְקִרְאתוֹ שִׁמְעִי בֶּן גֵּרָא שָׁהָיָה רֹאשׁ הַסַּנְהֶדְרִין, וּמְקַלֵּל אֶת דָּוִד הַמֶּלֶךְ קְלָלָה "נִמְרֶצֶת" [רָאשֵׁי תֵּבוֹת - נוֹאַף, מוֹאֵבִי, רוֹצֵחַ, צוֹרֵר, תּוֹעֵבָה], וְאַף סוֹקֵל אוֹתוֹ בָּאֲבָנִים, וּמְעַפֵּר אוֹתוֹ בֶּעָפָר.

וְכֹה אָמַר שִׁמְעִי לְדָוִד בְּקַלְלוֹ אוֹתוֹ: "צֵא צֵא אִישׁ הַדָּמִים, וְאִישׁ הַבְּלִיָּעַל". יְתֵּן ה' אֶת הַמְּלוּכָה בְּיַד אַבְשָׁלוֹם בִּנְךָ, כִּי אִישׁ דָּמִים אַתָּה"

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת אֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה, אָמַר אֶל הַמֶּלֶךְ: לָמָּה יְקַלֵּל הַכֶּלֶב הַמֵּת הַזֶּה אֶת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ, אֶעְבְּרָה נָא וַאֲסִירָה אֶת רֹאשׁוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת.

אֲבָל דָּוִד הַמֶּלֶךְ שׁוֹמֵעַ אֶת חֶרְפָּתוֹ, וּבְנַדְלוּת נַפְשׁוֹ אוֹמֵר: הוּא מְקַלֵּל כִּי קִלְלָתוֹ מַגִּיעָה לִי, מִפְּנֵי שֶׁה' אָמַר לוֹ לְקַלֵּל אֶת דָּוִד, וְלָכֵן הַנִּיחוּ לוֹ שֶׁיְּמַשִּׁיךְ לְקַלֵּל. כָּךְ הִמְשִׁיךְ דָּוִד לָלֶכֶת בִּשְׁתִיקָה, וְשִׁמְעִי הוֹלֵךְ עַל צֶלַע הָהָר וּמַמְשִׁיךְ בְּשֶׁלּוֹ.

עַל שְׁתִיקָתוֹ זוֹ שֶׁל דָּוִד שֶׁשָּׁמַע חֶרְפָּתוֹ וְלֹא הֵשִׁיב דָּבָר, זָכָה וְנִהְיֶה רֶגֶל רְבִיעִית בַּמֶּרְכָּבָה יָחַד עִם שְׁלוֹשֶׁת אָבוֹת הָעוֹלָם, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב.

נִתְבּוֹנֵן מַה הָיָה קוֹרֶה אִילּוּ הָיָה דָּוִד מַחְלִיט לַעֲנוֹת לְשִׁמְעִי, וּלְהִתְנַקֵּם בּוֹ עַל שֶׁבִּזָּה וְחֵרֵף אוֹתוֹ, אַף אִם אָכֵן הָיָה שׁוֹמֵר בְּכָךְ עַל כְּבוֹדוֹ לְפִי שָׁעָה, אֲבָל הָיָה מַפְסִיד מִכָּךְ לְדוֹרֵי דּוֹרוֹת

וּלְנֵצַח נְצָחִים. אֲבָל כְּשֶׁשָּׂתָן, הִתְבָּרֵר שֶׁהַשְׁתִּיקָה עֶצְמָה הֵבִיאָה אוֹתוֹ לְדַרְגָּה רוּחָנִית עֲצוּמָה, שֶׁלֹּא זָכָה לָהּ אַף אֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת, חוּץ מֵהָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים.

סוף הדבור חרטה

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה הֶחָסִיד מֵרֶגֶנְסבוּרג: כְּשֶׁאֲנִי מְדַבֵּר אֲנִי מִתְחָרֵט, וּכְשֶׁאֵינִי מְדַבֵּר אֵינִי מִתְחָרֵט. עַד שֶׁלֹּא דִּבַּרְתִּי אֲנִי שַׁלִּיט וּמוֹשֵׁל עַל דִּבּוּרִי, אֲבָל כְּשֶׁיֵּצֵא הַדִּבּוּר מִפִּי, הַדִּבּוּר מוֹשֵׁל בִּי.

בְּסֵפֶר "קַב הַיָּשָׁר" (פֶּרֶק א) כָּתַב: צְרִיךְ הָאָדָם לֵידַע, שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַתְרָן, וַאֲפִילּוּ עַל דִּבּוּר קַל אֵינוֹ מְוַתֵּר. בֹּא וּרְאֵה מַה שֶּׁכָּתַב הָרַב הֶחָסִיד בְּסֵפֶר "רֶכֶב אֱלִיָּהוּ", מַה שֶּׁאֵרַע בְּיָמָיו:

אִשָּׁה אַחַת הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת בֵּין שְׁאָרֵי נָשִׁים, וְהָיוּ מְסַפְּרוֹת אִשָּׁה אַחַת עִם חֲבֶרְתָּהּ, בְּעִנְיַן הִתְּשׁוּבָה שֶׁל דִּין וְחֶשְׁבּוֹן שֶׁצָּרִיךְ כָּל אָדָם לִתֵּן עַל מַעֲשָׂיו. פָּתְחָה אִשָּׁה אַחַת בְּדָרֶךְ שְׂחוֹק וְאָמְרָה: אֲנִי בְּבוֹאִי לִפְנֵי יוֹם הַדִּין בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וְיִשְׁאֲלוּ אוֹתִי לָמָּה עָשִׂית כָּךְ וְכָךְ, אֶעֱשֶׂה אֶת עַצְמִי אִלֶּמֶת שֶׁלֹּא אוּכַל לְהָשִׁיב. וְלֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים, עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית אוֹתָהּ אִשָּׁה אִלֶּמֶת עַד יוֹם מוֹתָהּ. רַחְ"ל.

השתיקה מגלה את הפנימיות

בְּבָבֶל הָיוּ מְעוֹרָבוֹת בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשְׁפָּחוֹת פְּסוּלוֹת, שֶׁמִּקּוֹרָן אֵינוֹ טָהוֹר. לֹא תָּמִיד הָיָה נִתָּן לָדַעַת אֵלּוּ הֵן הַמִּשְׁפָּחוֹת הַמְּיֻחָסוֹת, וְאֵלּוּ לֹא. אוּלָם הָיָה לַחֲכָמִים סִימָן הֶכֵּר לְכָךְ - כְּשֶׁהָיָה לִשְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת אֵיזֶה רִיב בֵּינֵיהֶם, אוֹתָהּ מִשְׁפָּחָה שֶׁהָיְתָה שׁוֹתֶקֶת וְלֹא עָוְנָה לְמְחָרְפִים, נֶחְשְׁבָה לְמְיוּחֶסֶת.

גַּם כַּאֲשֶׁר רָבוּ שְׁנַיִם זֶה עִם זֶה, הָרִאשׁוֹן מִבֵּין הַשְּׁנַיִם שֶׁשָּׁתַק וְלֹא הִמְשִׁיךְ לְהָשִׁיב לְרֵעֵהוּ, יָדְעוּ לוֹמַר עָלָיו כִּי הוּא מְיֻחָס יוֹתֵר מִן הַשֵּׁנִי. מִשּׁוּם כָּךְ קָבְעוּ חֲכָמִים בְּקִדּוּשִׁין (דַּף עא:) "שְׁתִיקוּתֵיהּ דְּבָבֶל הֲיֵינוּ יְחוּסָא", כְּלוֹמַר, בְּבָבֶל, הַשְׁתִּיקָה הִיא הָרְאָיָה לְיִחוּסוֹ שֶׁל הָאָדָם.

תענית דבור עדיף מצום

הֶחָפֵץ חַיִּים זַצ"ל כּוֹתֵב בְּסֵפֶר "מִשְׁנָה בְּרוּרָה" (סִימָן תקפא אות ב), כִּי אָדָם שֶׁרוֹצֶה לִגְזוֹר עַל עַצְמוֹ תַּעֲנִית לְשֵׁם כַּפָּרַת עֲוֹונוֹתָיו, מוּטָב לוֹ שֶׁיְּקַבֵּל עַל עַצְמוֹ תַּעֲנִית דִּבּוּר, וְלֹא הִתְנַזְּרוּת מֵאֲכִילָה, בְּעוֹד שֶׁמִּתַּעֲנִית דִּבּוּר לֹא יִהְיֶה לוֹ כָּל נֶזֶק גּוּפָנִי הֲרֵי שֶׁעַל יְדֵי הַצּוֹם יֵחָלֵשׁ גּוּפוֹ, וְהוּא יִתְרַפֶּה בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא וּבְלִמּוּד הַתּוֹרָה.

אוֹתוֹ רַעְיוֹן כָּתַב גַּם הַגְּרַ"א בְּאַגַּרְתּוֹ, שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לְיַיֵּסֵּר אֶת עַצְמוֹ עַל יְדֵי רִסּוּן פִּיו וְתַאֲוֹתָיו, וְלֹא בְּתַעֲנִיּוֹת וּבְסַגּוּפִים גּוּפָנִיִּים.

מתיקות התורה בזכות שתיקה

פַּעַם בִּקֵּשׁ בָּחוּר אֶחָד מֵרַבִּי יִצְחָק לְוונְשְׁטֵיין שְׁלִיטָ"א לְהַכְנֵס עִמּוֹ אֶל הַגָּאוֹן רַבִּי אַהֲרֹן לֵיב שְׁטֵינְמַן שְׁלִיטָ"א, כְּדֵי לְשׂוֹחֵחַ עִמּוֹ, אוּלָם הוּא הִזְהִיר מֵרֹאשׁ אֶת רַבִּי יִצְחָק שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב בְּשִׂיחָה זוֹ, וְהַשְּׁנַיִם נִכְנְסוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה.

בְּחַדְרוֹ שֶׁל הָרַב, פָּתַח הַבָּחוּר אֶת פִּיו וְשָׁאַל: הַאִם כְּבוֹד הָרַב אוֹהֵב סְטֵיק? רַבִּי אַהֲרֹן הִתְבּוֹנֵן בּוֹ וְשָׁאַל: מַה זֶּה סְטֵיק?

הַבָּחוּר הֵשִׁיב: סטיק זֶה בָּשָׂר מְשֻׁבָּח, מְיֻחָד בְּמִינוֹ. "אֵינֶנִּי מַכִּיר דָּבָר כָּזֶה", נֶעֱנָה הָרַב.

הַבָּחוּר הִמְשִׁיךְ: אוּלַי יְרֻצֶּה הָרַב לִטְעֹם סְטֵיק? בִּיכָלְתִּי לְהָבִיא לוֹ לִטְעֹם מִן הַבָּשָׂר הַטָּעִים הַזֶּה?! הָרַב לֹא הֵגִיב לִשְׁאֵלָתוֹ.

הִמְשִׁיךְ הַבָּחוּר וְשָׁאַל: הַאִם הָרַב אוֹהֵב גְּלִידָה? שָׁאַל הָרַב: מַה זֶּה גְּלִידָה? אָמַר הַבָּחוּר: כְּדַאי שֶׁהָרַב יִטְעַם פַּעַם וְיָבִין, כְּדַאי מְאֹד לִטְעֹם גְּלִידָה מִפַּעַם לְפַעַם...

בִּשְׁלַב זֶה הִתְבּוֹנֵן הָרַב שְׁטֵינְמַן עַל רַבִּי יִצְחָק וְשָׁאַל: מַה רוֹצֶה הַבָּחוּר הַזֶּה? רַבִּי יִצְחָק כִּמְעַט הָדַף אֶת הַבָּחוּר מִן הַחֶדֶר, אוּלָם הַבָּחוּר תָּפַס בּוֹ וְאָמַר: הַמְתֵּן רֶגַע, הֲלֹא אָמַרְתָּ לִי שֶׁתִּתֵּן לִי לְדַבֵּר וְלֹא תִתְעָרֵב.

וְאָז פָּנָה הַבָּחוּר אֶל הָרַב שְׁטֵינְמַן וְאָמַר: אֲנִי מִסְתּוֹבֵב כְּבָר כְּעֶשֶׂר שָׁנִים בְּיֵשִׁיבוֹת, מְחַפֵּשׂ וּבוֹדֵק, אַךְ לֹא מוֹצֵא אֶת מְקוֹמִי... כֻּלָּם אוֹמְרִים לִי שֶׁאֲנִי צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ טָעַם בַּלִּמּוּד, אַךְ אֵין לִי טָעַם... לָרַב אֵין טָעַם בְּסְטֵיק וּבְגְּלִידָה, וְהוּא גַּם לֹא רוֹצֶה לִטְעֹם מֵהֶם, עַל אַף שֶׁאֲנִי אוֹמֵר שֶׁהֵם טְעִימִים מְאֹד. וְלִי אֵין טָעַם בַּלִּמּוּד, וְעַל אַף שֶׁכֻּלָּם אוֹמְרִים לִי שֶׁטּוֹב לִלְמֹד, אֵינֶנִּי מֵבִין מַה כֻּלָּם רוֹצִים מֵחַיַּי!...

שָׁמַע הָרַב אֶת דְּבָרָיו וְשָׁאַל: מַהוּ הַמַּאֲכָל הַמְּתוּק בְּיוֹתֵר שֶׁקַּיָּם בָּעוֹלָם? הַבָּחוּר הִרְהֵר רֶגַע קָט וְאַחַר כָּךְ הֵשִׁיב: "דְּבָשׁ".

הִמְשִׁיךְ הָרַב לִשְׁאוֹל: הַאִם יִתָּכֵן שֶׁמִּישֶׁהוּ יֹאמַר עַל דְּבָשׁ שֶׁהוּא מַר? הֵשִׁיב הַבָּחוּר: רַק אִם דַּעְתּוֹ הִשְׁתַּבְּשָׁה עָלָיו, אֲבָל אָדָם שְׁפוּי לְעוֹלָם לֹא יֹאמַר כָּךְ.

גַּם אָדָם בַּר דַּעַת מְסֻגָּל לוֹמַר שֶׁהַדְּבַשׁ מָרִיר, הִבְהִיר הָרַב, בְּמִקְרֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּצָעִים עַל לְשׁוֹנוֹ, הֵם גּוֹרְמִים לְמְרִירוּת בַּפֶּה, מְצִיקִים וְכוֹאֲבִים, וְהוּא נוֹרְמָלִי לַחֲלוּטִין...

הִמְשִׁיךְ הָרַב וְאָמַר: אֵינֶנִּי מַכִּירְךָ וְאֵינֶנִּי יוֹדֵעַ מִי אַתָּה, אֲבָל יִתָּכֵן שֶׁעַל לְשׁוֹנְךָ יֵשׁ פְּצָעִים רוּחָנִיִּים שֶׁל לָשׁוֹן הָרַע, נִבּוּל פֶּה, וּשְׁקָרִים. פְּצָעִים מְסוּג זֶה, עֲלוּלִים לִגְרֹם לִמְרִירוּת רַבָּה וְלַהֲרוֹס אֶת הַטַּעַם בְּלִמּוּד. אִם אַתָּה אָכֵן לוֹקֶה בְּכָךְ, כְּדַאי שֶׁתֵּרָפֵא אֶת פְּצָעֶיךָ עַל יְדֵי שְׁתִיקָה, וּמִיַּד תַּרְגִּישׁ בַּטַּעַם הַמָּתוֹק שֶׁל הַתּוֹרָה!!!

זכה לכל התורה בזכות השתיקה

מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה עִם הַגָּאוֹן רַבִּי חִזְקִיָּה מְדִינִי, שֶׁבִּצְעִירוּתוֹ הָיָה לוֹמֵד בְּבֵית מִדְרָשׁ שֶׁהֶחֱזִק עַל יְדֵי יְהוּדִי אֲמִיד. לַמְרוֹת שֶׁהָיָה לְבֵית הַמִּדְרָשׁ זְמַנִּים קְבוּעִים לַלִּמּוּד, הָרַב מְדִינִי שֶׁמְּאֹד אָהַב לִלְמֹד תּוֹרָה, הָיָה מַשְׁכִּים לָבוֹא בַּבֹּקֶר, וְעוֹזֵב מְאֻחָר בָּעֶרֶב. בְּגָלַל הַתְּמָדָה זוֹ, הַיְּהוּדִי הָאָמִיד שֶׁהֶחְזִיק אֶת הַבַּיִת הַמִּדְרָשׁ, חִבֵּב אוֹתוֹ מְאֹד, וְהָיָה נוֹתֵן לוֹ טוֹבוֹת שֶׁלֹּא הָיָה נוֹתֵן לַאֲחֵרִים.

אִישׁ אֶחָד שֶׁהָיָה בָּא הַרְבֵּה לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, קִינָא בָּרַב מְדִינִי, כִּי חָשַׁב שֶׁהָרַב מְדִינִי הָיָה מְקַבֵּל יוֹתֵר כֶּסֶף מֵאֲנָשִׁים אֲחֵרִים הַלּוֹמְדִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלָכֵן הֶחְלִיט עַל תְּכְנִית לְהִתְנַקֵּם בּוֹ. הוּא נָתַן שׂוֹחַד לְעוֹזֶרֶת הַגְּוִיָּה שֶׁהָיְתָה מְנַקָּה אֶת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, כְּדֵי שֶׁהִיא תֹּאמַר לָאֲנָשִׁים שֶׁהָרַב מְדִינִי נִיסָּה לְפַתּוֹת אוֹתָהּ לַעֲבֵרָה.

יוֹם אֶחָד מֻקְדָּם בַּבֹּקֶר, כַּאֲשֶׁר הָרַב מְדִינִי הִגִּיעַ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, הָעוֹזֶרֶת שֶׁהָיְתָה מְנַקָּה אֶת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, רָצָה בִּצְעָקוֹת נוֹרָאוֹת לָרְחוֹב, וְטָעֲנָה שֶׁהָרַב מְדִינִי נִיסָּה לְפַתּוֹת אוֹתָהּ לַעֲבֵרָה.

אֲנָשִׁים רַבִּים רָצוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ כּוֹלֵל הָאִישׁ שֶׁתִּכְנֵן אֶת כָּל הַסִּפּוּר, וְהִתְחִילוּ לִצְעֹק עַל הָרַב מְדִינִי, וְשַׁאֲלוּ אוֹתוֹ אֵיךְ הוּא הֵעֵז לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה. הָאִישׁ שֶׁקִּנָּא בָּרַב, שִׂכְנֵעַ אֶת הַצַּבּוּר לָלֶכֶת לְבֵיתוֹ שֶׁל הֶעָשִׁיר, וְלִדְרֹשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיְּפַטֵּר אֶת הָרַב מְדִינִי מֵהַמָּקוֹם, וְיַפְסִיק לִתְמֹךְ בּוֹ.

וְאָכֵן הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים, וְסִפְּרוּ לֶעָשִׁיר מַה שֶּׁקָּרָה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הֶעָשִׁיר, אָמַר לָהֶם לַחְזֹר לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְהוּא כְּבָר יַחְקֹר אֶת הָעִנְיָן. בְּמֶשֶׁךְ כָּל אוֹתוֹ הַזְּמַן שֶׁהָיוּ צְעָקוֹת בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, הָרַב מְדִינִי לֹא הִפְסִיק אֶת לִמּוּדוֹ לְרֶגַע, וַאֲפִילוּ לֹא טָרַח לְהַשִּׁיב לְאֶשְׁמוֹת שֶׁלָּהֶם.

הַיְּהוּדִי הָאָמִיד הִגִּיעַ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְהִסְתַּכֵּל עַל הָרַב מְדִינִי בְּמֶשֶׁךְ חֲצִי שָׁעָה. לְאַחַר מִכֵּן הִכְרִיז הֶעָשִׁיר, שֶׁהָרַב מְדִינִי הוּא אִישׁ קָדוֹשׁ, וּמִי שֶׁיּוֹצִיא עָלָיו דִּבָּה, לֹא יוּכַל שׁוּב לְהִכָּנֵס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁלּוֹ. בְּנוֹסָף לְכָךְ הוּא גַּם פִּיטֵר אֶת הָעוֹזֶרֶת הַמְּרַשַּׁעַת, וְאַף אֶחָד לֹא הֵעֵז לְדַבֵּר עָלָיו עוֹד.

עָבְרוּ כַּמָּה יָמִים, וְהִנֵּה בֹּקֶר אֶחָד כַּאֲשֶׁר הָרַב מְדִינִי הָיָה לוֹמֵד לְבַדּוֹ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, נִגְּשָׁה אֵלָיו הָעוֹזֶרֶת, וּבָכְתָה לְפָנָיו וְאָמְרָה לוֹ: אַתָּה יוֹדֵעַ אֶת הָאֱמֶת שֶׁאֲנִי שִׁקַּרְתִּי כַּאֲשֶׁר הֶאֱשַׁמְתִּי אוֹתְךָ, אֲבָל זֶה לֹא אַשְׁמָתִי, כִּי פְּלוֹנִי נָתַן לִי שׂוֹחַד, וְלָכֵן עָשִׂיתִי מַה שֶּׁהוּא אָמַר לִי. וְכָעֵת הַכֶּסֶף שֶׁהוּא נָתַן לִי כְּבָר נִגְמַר, וְעַכְשָׁו אֵין לִי עֲבוֹדָה, לָכֵן רְצוֹנִי לְהוֹדִיעַ בְּפָמְבִּי שֶׁאַתָּה חַף מִפֶּשַׁע, וּפְלוֹנִי הוּא שֶׁיִּזֵּם אֶת כָּל הָעִנְיָן!

הָרַב מְדִינִי חָשַׁב עַל הָעִנְיָן, מִצַּד אֶחָד הַהוֹדָעָה הַפֻּמְבִּית שֶׁל הָעוֹזֶרֶת תִּהְיֶה לְטוֹבָתוֹ, שֶׁכֻּלָּם יֵדְעוּ שֶׁהוּא חַף מִפֶּשַׁע. אֲבָל מִצַּד שֵׁנִי הוּא הֵבִין שֶׁזֶּה יִגְרֹם חִלּוּל הַשֵּׁם, שֶׁהֲרֵי כֵּיצַד מְסֻגָּל אָדָם שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה לְהַעֲלִיל עָלֶיהָ עַל תַּלְמִיד חָכָם בְּגָלַל הַקִּנְאָה שֶׁבָּעֲרָה בּוֹ.

לָכֵן הֶחְלִיט הָרַב, שֶׁלַּמְרוֹת שֶׁהוּא יָדֵעַ מִכָּךְ, אֲבָל עָלָיו לִדְאֹג שֶׁלֹּא יִהְיֶה חִלּוּל הַשֵּׁם, וְלָכֵן אָמַר לְעוֹזֶרֶת: יֵשׁ לִי רַעְיוֹן יוֹתֵר טוֹב, בְּמָקוֹם לִגְרֹם בּוּשָׁה וְחִלּוּל ה', אֲנִי אֶמְצָא לָךְ עֲבוֹדָה אַחֶרֶת, וְאֶת אַל תִּגָּלִי אֶת אֲשֶׁר נַעֲשָׂה. הִיא הִסְכִּימָה לְכָךְ, וְהָרַב מְדִינִי שָׂמַר עַל הַבְטָחָתוֹ, וְשִׁכְנַע אִדָּם אַחֵר בַּקְהִלָּה לְקַבֵּל אוֹתָהּ לַעֲבוֹדָה.

אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁהִשְׁמִיץ אֶת הָרַב מְדִינִי, נִפְטַר תּוֹךְ שָׁבוּעַ, וְהוּא לָקַח אִתּוֹ לַקֶּבֶר אֶת סוֹדוֹ.

אוּלָם הָרַב מְדִינִי נִזְכָּר, שֶׁאַחֲרֵי הַסִּפּוּר הַזֶּה, הוּא קִבֵּל בְּהִירוּת יֶתֶר בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, וְהוּא הִרְגִּישׁ שֶׁכָּעֵת הוּא קִבֵּל אֶת כָּל הַתּוֹרָה בְּמַתָּנָה, וְאָכֵן הִתְפָּרְסֵם כְּאֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַדּוֹר, וְחִבֵּר אֶת הַחִבּוּרִים הַנּוֹדָעִים "שְׂדֵה חֶמֶד".

מצוה לא לומר דבר שאינו נשמע

בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (דף סד:) אָמְרוּ: כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לוֹמַר דָּבָר שֶׁנִּשְׁמָע, כָּךְ מִצְוָה שֶׁלֹּא לוֹמַר דָּבָר שֶׁלֹּא נִשְׁמַע. לִפְעָמִים צְרִיכִים חָכְמָה וּבִינָה יְתֵרָה, לָדַעַת מָתַי הַשְׁתִּיקָה יָפָה, וּמָתַי יֵשׁ סְכוּיִים שֶׁדְּבָרָיו יֵעָשׂוּ פֵּרוֹת.

וּכְמוֹ שֶׁהָיָה מַעֲשֶׂה עִם הַצַּדִּיק רַבִּי יִשְׂרָאֵל מְוִיזְנִיצָא, שֶׁפָּנָה אֶל הַגַּבַּאי מְשַׁמְּשׁוֹ בַּקֹּדֶשׁ, וְאָמַר לוֹ: בֹּא נֵלֵךְ וּנְטַיֵּל. כְּשֶׁיָּצְאוּ לַדֶּרֶךְ, הִגִּיעַ הָרַב לְבֵיתוֹ שֶׁל מְנַהֵל בַּנְק יָדוּעַ.

כְּשֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם דָּפַק עַל הַדֶּלֶת, בָּעַל הַבַּיִת פָּתַח אֶת הַדֶּלֶת וְהוּפְתַע לִרְאוֹת אֶת הָרַב בָּא לְבֵיתוֹ. הַמְּנַהֵל קִבֵּל אֶת הָרַב בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְהִכְנִיסוֹ בְּכָל הַדְּרַת הַכָּבוֹד לְיַד הַשֻּׁלְחָן, וְהִגִּישׁ כִּבּוּד קַל.

בָּעַל הַבַּיִת לֹא הִרְהִיב עוֹז לִשְׁאוֹל אֶת הָרַב מַדּוּעַ הוּא בָּא לְבֵיתוֹ, אֲבָל פָּנָה בִּלְחִישָׁה אֶל הַגַּבַּאי וּשְׁאָלוֹ לְפֶשֶׁר דְּבָר. הַשִּׁיבוּ הַגַּבַּאי: גַּם אֲנִי אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ לְמָה בָּא הָרַב לְכָאן.

לְאַחַר מִכֵּן קָם הָרַבִּי מִכִּסְאוֹ וְנִפְרַד מִבַּעַל הַבַּיִת. בָּעַל הַבַּיִת יָצָא אַחֲרָיו לְלַוּוֹתוֹ, וְאָז פָּנָה אֶל הָרַב בִּשְׁאֵלָה: יִסְלַח לִי כְּבוֹד הָרַב עַל שְׁאֵלָתִי, בִּרְצוֹנִי לָדַעַת מַה סִּבַּת הַבִּקּוּר. הֵשִׁיב לוֹ הָרַבִּי: בָּאתִי לְבֵית כְּבוֹדוֹ לְקַיֵּם מִצְוָה, וְקַיַּמְתִּיהָ.

תָּמַהּ בָּעַל הַבַּיִת: אֵיזֶה מִצְוָה? הֵשִׁיב לוֹ הָרַב: רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ "כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לוֹמַר דָּבָר הַנִּשְׁמָע, כָּךְ מִצְוָה שֶׁלֹּא לוֹמַר דָּבָר שֶׁלֹּא נִשְׁמַע", וְאִלּוּ יָשַׁבְתִּי בְּבֵיתִי וּכְבוֹדוֹ בְּבֵיתוֹ, לֹא הָיִיתִי מְקַיֵּם אֶת מִצְוַת חֲז"ל, וְלָכֵן הָיִיתִי צָרִיךְ לָבוֹא אֶל בֵּיתוֹ, וְלִשְׁתֹּק שָׁם, וְאָז תִּתְקַיֵּם מִצְוַת חֲכָמִים כְּתִקּוּנָהּ.

אָמַר לוֹ הַגְּבִיר: מִי אָמַר לְכְבוֹדוֹ שֶׁאֲנִי לֹא אֶשְׁמַע, אוּלַי כֵּן אֶשְׁמַע לוֹ?! הָרַבִּי הֵשִׁיב: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁכְּבוֹדוֹ לֹא יִשְׁמַע! כְּכָל שֶׁהָרַבִּי סֵרֵב לוֹמַר מַהוּ הַדָּבָר, כָּךְ גְּבִרָה סַקְרָנוּתוֹ שֶׁל מְנַהֵל הַבַּנְק יוֹתֵר וְיוֹתֵר לָדַעַת מַהוּ הַדָּבָר, וְהִפְצִיר מְאֹד בָּרַבִּי שֶׁיְּגַלֶּה לוֹ מַהוּ הַדָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִשְׁמַע. לְבַסּוֹף נֶעְתַּר לוֹ הָרַבִּי, וְאָמַר לוֹ: יֶשְׁנָהּ אַלְמָנָה שֶׁשּׁוֹכֶנֶת בְּבַיִת בְּשָׁכוּנָתֵנוּ, וְהִיא עֲנִיָּה מְרוּדָה וְעֶלֶיהָ לְכַלְכֵּל אֶת שִׁבְעַת יְתוֹמֶיהָ, וְהִיא חַיֶּבֶת לַבַּנְק שֶׁלָּכֶם דְּמֵי מַשְׁכַּנְתָּא שֶׁצְּרִיכָה לְשַׁלֵּם מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, וּמִכְּיוָן שֶׁאֵין בְּאֶפְשָׁרוּתָהּ לְשַׁלֵּם, שִׁלַּחְתֶּם אֵלֶיהָ הַתְרָאָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁאִם לֹא תְשַׁלֵּם, בֵּיתָהּ יִמָּכֵר בְּמִכְירָה פֻּמְבִּית, וְהִיא וְהַיְתוֹמִים יוּצְאוּ הַחוּצָה, וְרָצִיתִי מְאֹד מִכְּבוֹדוֹ שְׁיַוֵּותֵר עַל הַחוֹב שֶׁל הָאַלְמָנָה.

עָנָה לוֹ הַגְּבִיר, אֲבָל אֲדוֹנִי הָרַב, אֵיךְ אֶפְשָׁר דָּבָר זֶה, וְכִי אֲנִי הַבְּעָלִים שֶׁל הַבַּנְק? אֲמָנָם אֲנִי מְנַהֵל הַבַּנְק, אֲבָל אֵינֶנִּי בַּעַל הַבַּנְק, וְהַחוֹב הוּא כַּמָּה מֵאוֹת רֶבֶל, וְאִם כֵּן אֵיךְ אוּכַל לְוַותֵּר עַל מִכְתַּב הַהַתְרָאָה שֶׁכָּתַבְתִּי.

הִפְסִיקוֹ הָרַבִּי וְאָמַר: הֲלֹא כֹּה דְּבָרַי, אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי, שֶׁאַתָּה לֹא תֹאבֶה וְלֹא תִשְׁמַע, וְהִתְחִיל הָרַבִּי לְהַבִּיעַ צַעַר וּלְהִתְמָרְמֵר, אֵיךְ עָבַרְתִּי בִּגְלָלְךָ עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים, וְאָמַרְתִּי דָּבָר שֶׁלֹּא נִשְׁמַע!!!

הָרַבִּי הִפְסִיק אֶת הַשִּׂיחָה וּפָנָה עוֹרֶף, וְהָלַךְ לוֹ. דִּבְרֵי הָרַב נִכְנְסוּ לְלִבּוֹ שֶׁל הַמְּנַהֵל כְּחֵץ מְקֻשָּׁת, וְלֹא נָתְנוּ לוֹ מָנוֹחַ, לְבַסּוֹף קִבֵּל אֶת הַחוֹב עַל עַצְמוֹ, וְשִׁלֵּם מִכִּיסוֹ אֶת כָּל הַחוֹב שֶׁל הָאַלְמָנָה לְקֻפַּת הַבַּנְק, וְהָאַלְמָנָה נִשְׁאֲרָה בְּבֵיתָהּ עִם הַיְתוֹמִים שְׁלָהּ. כְּשֶׁשָּׁמַע הָרַבִּי בֵּרַךְ אֶת הַגְּבִיר שֶׁיִּזְכֶּה כָּל יָמָיו לְעֹשֶׁר וְכָבוֹד.

משנה יח

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת וְעַל הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ח) אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם:

דין, אמת ושלום

עוֹלָמֵנוּ זָקוּק גַּם לָדִין, גַּם לָאֱמֶת, וְגַם לְשָׁלוֹם. אוּלָם עַל כָּל אִישׁ וּבְעִקָּר עַל הַדִּין, מֻטָּלֶת הַחוֹבָה לְהַבְחִין אֵימָתַי רָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל אֶחָד מִשְּׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים. לְעִתִּים יֵשׁ לִנְהֹג עַל פִּי הַדִּין מִבְּלִי לִסְטוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל, וּלְעִתִּים יֵשׁ לָלֶכֶת בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת אוֹ הַשָּׁלוֹם.

בְּסֵפֶר "מִדְרַשׁ שְׁמוּאֵל", הֵבִיא דִּבְרֵי רַבִּי מַתִּתְיָה הַיִּצְהָרִי, שֶׁנָּתַן דֶּגְמָא לְכָךְ מִשְּׁלוֹשָׁה מְקֹרִים שׁוֹנִים.

הַמִּקְרֶה הָרִאשׁוֹן, הָיָה בְּעֵת שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח רָאָה אִישׁ רוֹדֵף אַחַר רֵעֵהוּ, וּבָיְדוֹ סַכִּין שְׁלוּפָה. הָאִישׁ הַבּוֹרֵחַ, נָס לְתוֹךְ מְעָרָה, וְהָרוֹדֵף נִכְנַס אַחֲרָיו. לְאַחַר רְגָעִים אֲחָדִים, יָצָא

הָרוֹדֵף וּבְיָדוֹ הַסַּכִּין מְגֹאֶלֶת בְּדָם. נִכְנַס רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח לַמְּעָרָה, וְרָאָה כִּי הָאָדָם שֶׁבָּרַח אֵלֶיהָ, שׁוֹכֵב שָׁם הָרוּג.

פָּנָה רַבִּי שִׁמְעוֹן לָרוֹצֵחַ וְאָמַר לוֹ: רָשָׁע! מִי הָרַג אֶת הָאִישׁ הַזֶּה? אוֹ אֲנִי אוֹ אַתָּה, וְאִם אֲנִי לֹא הָרַגְתִּי, אָז אַתָּה בְּוַדַּאי הָרַגְתָּ וְחַיָּב אַתָּה מִיתָה. אֲבָל מַה אֶעֱשֶׂה שֶׁאֵין דָּמְךָ מָסוּר בְּיָדִי, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה אָמְרָה "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יוּמַת הַמֵּת", וּמֵאַחַר שֶׁאֵין כָּאן עֵדִים, אִי אֶפְשָׁר לְהָרְגְךָ עַל פִּי הַדִּין.

רוֹאִים אָנוּ, שֶׁהָאֱמֶת נוֹתֶנֶת כִּי הָרוֹצֵחַ יוּמַת, שֶׁהֲרֵי דָּם הַנִּרְצָח בְּרֹאשׁוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ". אוּלָם הַדִּין קוֹבֵעַ כִּי אֵין הוֹרְגִים אָדָם בְּלֹא שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁיְּעִידוּ בִּפְנֵי הַדַּיָּנִים עַל מַעֲשֶׂה הֲרֵצַח.

זֶהוּ מִקְרֶה בּוֹ הַדִּין אֵינוֹ עוֹלֶה בְּקֶנֶה אֶחָד עִם הָאֱמֶת, וְשִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח נָהַג כְּמִדַּת הַדִּין וְלֹא כְּמִדַּת הָאֱמֶת.

מִקְרֶה שֵׁנִי מָצִינוּ, שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח לָקַח שְׁמוֹנִים בַּחוּרִים בַּעֲלֵי קוֹמָה, וְלָקַח אוֹתָם עִמּוֹ אֶל הַמְּעָרָה שֶׁהָיוּ בָּהּ שְׁמוֹנִים מְכַשֵּׁפוֹת, וְכָל אֶחָד מֵהַבַּחוּרִים לָקַח מְכַשֵּׁפָה אַחַת בְּיָדוֹ, וְהֵבִיאוּ אוֹתָן לִפְנֵי בֵּית הַדִּין, וְתָלוּ אֶת כֻּלָּן עַל עֵץ בְּיוֹם אֶחָד.

וְהִנֵּה עַל אַף שֶׁמִּן הַדִּין אִשָּׁה אֵינָהּ נִתְלֵית וְכִמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (דַּף כה:)], מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁרָאָה שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם הָיָה פָּרוּץ בְּאִסּוּר זֶה, וְהָיָה צָרֵךְ לִפְעֹל בְּאֹפֶן כָּזֶה לְמַעַן יִרְאוּ וְיִירָאוּ, בְּמִקְרֶה כָּזֶה, הָאֱמֶת גּוֹבֶרֶת עַל הַדִּין, מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ לַעֲשׂוֹת סְיָיג וְלִמְנֹעַ אֶת הַפִּרְצָה שֶׁנִּפְרְצָה בְּיִשְׂרָאֵל.

וְעַל כְּגוֹן זֶה אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ בִּתְהִלִּים: "עֵת לַעֲשׂוֹת לה' הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ", שֶׁכַּאֲשֶׁר צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לְמַעַן כְּבוֹד שָׁמַיִם כְּדֵי שֶׁתֵּצֵא הָאֱמֶת לְאוֹר, יְכוֹלִים חֲכָמִים לְהָפֵר אֶת דִּינֵי הַתּוֹרָה לְשֵׁם כָּךְ.

וְהִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁהָאֱמֶת הִיא גְּדוֹלָה וְדוֹחָה לִפְעָמִים אֶת דִּינֵי הַתּוֹרָה, בְּכָל זֹאת מָצִינוּ בַּגְּמָרָא (יְבָמוֹת סה:) שֶׁגְּדוֹל הַשָּׁלוֹם יוֹתֵר מֵהָאֱמֶת, וְלִפְעָמִים מִצְוָה וְחוֹבָה לְשַׁנּוֹת אֶת הָאֱמֶת כְּדֵי לְהַשְׁכִּין שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן: הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁהָיָה אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיוּ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁעָשׂוּ מְרִיבָה זֶה עִם זֶה, הָיָה הוֹלֵךְ אַהֲרֹן וְיוֹשֵׁב אֵצֶל אֶחָד מֵהֶם, וְאוֹמֵר לוֹ: רָאִיתִי אֶת חֲבֵרְךָ כְּפוֹנִי, שֶׁהוּא אוֹכֵל אֶת לִבּוֹ וּבוֹכֶה בְּדָמָעוֹת שְׁלִישׁ וְאוֹמֵר "אוֹי לִי שֶׁכָּךְ אָמַרְתִּי לְחֲבֵרִי, הֵיאַךְ אֶשָּׂא אֶת עֵינַי לְמוּלוֹ וְאַרְאֶהוּ, בֹּשְׁתִּי וְגַם נִכְלַמְתִּי מִמֶּנּוּ שֶׁאֲנִי הוּא שֶׁחָטָאתִי לוֹ". וְיוֹשֵׁב אַהֲרֹן וּמְדַבֵּר עַל לִבּוֹ, עַד שֶׁמַּסִּיר אֶת הַשִּׂנְאָה מִלִּבּוֹ.

לְאַחַר מִכֵּן הוֹלֵךְ אַהֲרֹן וְיוֹשֵׁב אֵצֶל הַשֵּׁנִי, וּמְדַבֵּר עַל לִבּוֹ כְּפִי שֶׁדִּבֵּר עִם הָאָדָם הָרִאשׁוֹן, עַד שֶׁמַּסִּיר אֶת הַשִּׂנְאָה מִלִּבּוֹ.

בְּאֶחָד הַיָּמִים, הָיוּ נִפְגָּשִׁים שְׁנֵי הַחֲבֵרִים זֶה עִם זֶה, וְהָיוּ מִתְחַבְּקִים וּמִתְנַשְּׁקִים זֶה עִם זֶה, וְעוֹשִׂים שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם. וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה הָיָה עוֹשֶׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה מְרִיבָה בֵּין בַּעַל לְאִשְׁתּוֹ. כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ.

כיצד השכינו רבותינו שלום

בְּ"סֵפֶר חֲרֵדִים" (פֶּרֶק ח) כָּתַב, שֶׁאוּמְנוּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הָיְתָה לְהִתְבַּטֵּל מִתַּלְמוּדוֹ כְּדֵי לֵלֶכֶת לְשִׂים שָׁלוֹם בִּמְקוֹמוֹ, וְהָיָה רוֹדֵף שָׁלוֹם גַּם בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים כְּשֶׁהָיָה שׁוֹמֵעַ שֶׁיֵּשׁ מַחְלֹקֶת. וְכֵן הָיָה פֹּה צְפַת הָרַב רַבִּי יוֹסֵף סַאראגוּסִי רַבּוֹ שֶׁל הָרַב רַבִּי דָּוִד בֶּן זִמְרָא (הָרִדְבַּ"ז), שֶׁהָיָה מֵשִׂים שָׁלוֹם תָּמִיד בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ אֲפִילוּ בֵּין הַגּוֹיִם, וְזָכָה לִרְאוֹת אֶת אֵלִיָּהוּ. וּבִמְקוֹם שֶׁרָאָהוּ [קָרוֹב לְצִיּוּן הַתַּנָּא רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְּעַאי] שָׁם חָצַב לוֹ קֶבֶר.

סִפֵּר הַגָּאוֹן רַבִּי מֵאִיר מַאזוּז שְׁלִיטָ"א עַל הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים בַּלַּעִישׁ זַצַ"ל שֶׁהָיָה אַב בֵּית הַדִּין בְּתוּנִיס, וּפַעַם בָּא לְפָנָיו אִישׁ אֶחָד שֶׁרָצָה לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, בִּגְלַל שֶׁאִשְׁתּוֹ אֵינָהּ יוֹדַעַת לְנַקּוֹת וּלְסַדֵּר אֶת הַבַּיִת, וְהִיא מְפֻזֶּרֶת וּבַלַּגְנִיסְטִית גְּדוֹלָה, וְלָכֵן רוֹצֶה לְהִתְגָּרֵשׁ מִמֶּנָּה. הָרַב הִזְמִין אוֹתוֹ שֶׁיָּבֹא אֵלָיו מָחָר לְבֵיתוֹ בְּשָׁעָה 1.00 בַּצָּהֳרַיִם, וְהוּא יָכִין לוֹ אֶת הַגֵּט.

הָלַךְ הָרַב לְבֵיתוֹ, וּבִקֵּשׁ מֵאִשְׁתּוֹ הָרַבָּנִית שְׁתֶּבַלְגֵּן אֶת הַבַּיִת לִפְנֵי שֶׁיָּבוֹא אוֹתוֹ הָאִישׁ לְקַבֵּל גֵּט. עָשְׂתָה הָרַבָּנִית כִּדְבָרָיו, וְהֶפְכָּה אֶת הַבַּיִת לִסְדוֹם וַעֲמוֹרָה וּלְתוֹהוּ וָבוֹהוּ. הַנַּעֲלַיִם הָיוּ עַל הַשֻּׁלְחָן וְהַפֵּרוֹת וְהַיְרָקוֹת הָיוּ מְפֻזָּרִים בַּסָּלוֹן, וְהַבְּגָדִים בַּמִּטְבָּח וְכוּ'.

לְמָחֳרַת בְּשָׁעָה 1.00 הִגִּיעַ אוֹתוֹ הָאִישׁ לְבֵית הָרַב עִם אִשְׁתּוֹ כְּדֵי לְגָרְשָׁהּ. וְהִנֵּה כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְבֵית הָרַב, עָמַד הָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה וּמִשְׁתּוֹמֵם לְגֹדֶל הַחֻרְבָּן וְהַבַּלָּגָן שֶׁיֵּשׁ בְּבֵיתוֹ שֶׁל הָרַב. וְאָז פָּנָה לְאִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ: אִם שׁוֹרֵר כָּזֶה בַּלָּגָן בְּבֵיתוֹ שֶׁל הָרַב, הֲרֵי אָצְלֵנוּ בַּבַּיִת הָרְבֵּה יוֹתֵר טוֹב, וְאִם כֵּן, בּוֹאִי וְנַחְזֹר הַבַּיְתָה...

בְּסֵפֶר "שָׁלוֹם אֲהֶלֶךָ" הֵבִיא מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי סוֹחֲרִים יְהוּדִים בְּמָרוֹקוֹ, שֶׁהָיוּ יְדִידִים טוֹבִים, לְאֶחָד הַסּוֹחֲרִים קָרְאוּ חַיִּים, וְלַשֵּׁנִי קָרְאוּ דָּוִד. לְחַיִּים הָיְתָה בַּת יָפָה מְאֹד, וּכְשֶׁרָאָה אוֹתָהּ דָּוִד, חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בָּהּ, וַיְבַקֵּשׁ מֵאֲבִיהָ לָתֵת לוֹ אוֹתָהּ לְאִשָּׁה. חַיִּים הִסְכִּים לְכָךְ, וְהֵכִין אֶת כָּל מַה שֶּׁנָּחוּץ לְבֵתּוֹ וּלְחַתּוּנָתָהּ, וְסִדְּרוּ אֶת הַחֻפָּה בְּרֹב עַם וּבְשִׂמְחָה גְּדוֹלָה.

לְאַחַר הַחֻתֻּנָּה, עָבְרָה הַבַּת לָגוּר בְּבֵית בַּעֲלָהּ הֶעָשִׁיר, וְהוּא אָהַב אוֹתָהּ מְאֹד. כַּעֲבוֹר תְּקוּפָה קְצָרָה, הָיוּ וִכּוּחִים בֵּינֵיהֶם, וְדָוִד רַב עִם אִשְׁתּוֹ הַצְּעִירָה. הָאִשָּׁה נֶעֱלְבָה מְאֹד, וְהָלְכָה לְבֵית אֲבִיהָ חַיִּים.

בַּעֲלָה בְּקֹשׁ מֵחַיִּים יְדִידוֹ שֶׁיִּשְׁלַח בַּחֲזָרָה אֶת בִּתּוֹ אֵלָיו, אֲבָל חַיִּים סֵרַב לִשְׁלֹחַ אֶת בִּתּוֹ, וְאָמַר לוֹ: לֹא חִתַּנְתִּי אֶת בִּתִּי בִּכְדֵי שֶׁתִּחְיֶה חַיֵּי מְרִיבוֹת וְצַעַר. בַּעֲלָה יָכוֹל לָתֵת לָהּ גֵּט, וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה, הֵיא תִּשָּׁאֵר בְּבֵיתִי כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ.

הַבַּעַל שָׁלַח שְׁלִיחִים, וּבִקֵּשׁ לְהַחְזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ, אַךְ אָבִיהָ סֵרַב לְהַחְזִיר אֶת בִּתּוֹ לְבַעֲלָהּ. הַבַּעַל פָּנָה לְמֹשֶׁל הָעִיר שֶׁיִּתְעָרֵב גַּם הוּא בַּדָּבָר, וְאָכֵן הַמּוֹשֵׁל שָׁלַח מִכְתָּב לְחַיִּים, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְהַחְזִיר אֶת בִּתּוֹ לְבַעֲלָהּ. חַיִּים כָּתַב תְּשׁוּבָה מְנֻמֶּסֶת לַמּוֹשֵׁל שֶׁהַפַּעַם הוּא לֹא יוּכַל לְמַלֵּא אֶת בַּקָּשָׁתוֹ, וּמוּטָב שֶׁהַמּוֹשֵׁל יָסִיר אֶת רֹאשׁוֹ מֵעָלָיו, מֵאֲשֶׁר לְהַחְזִיר אֶת בִּתּוֹ לְאִישׁ שֶׁמַּעֲנֶה אוֹתָהּ.

הַבַּעַל שֶׁאָהַב אֶת אִשְׁתּוֹ, לֹא יָכַל לְהַשְׁלִים עִם הָעֲבְדָּה שֶׁאִשְׁתּוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת אֵלָיו. בַּצַּר לוֹ פָּנָה לְרַבִּי מֵאִיר בֶּן עָטָר, וַיִּתְחַנֵּן לְפָנָיו לְהַשְׁפִּיעַ עַל חַיִּים שֶׁיְּשַׁלַּח אֶת בִּתּוֹ מִבֵּיתוֹ.

וְאָכֵן בְּאֶחָד הָעֲרָבִים, הָלַךְ הָרַב לְבֵיתוֹ שֶׁל חַיִּים, וּבַחֶדֶר הָאוֹרְחִים יָשְׁבוּ סוֹחֲרִים וְאוֹרְחִים רַבִּים. רְגִילִים הָיוּ בְּמָרוֹקוֹ, שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּכְנַס לַחֶדֶר הָאוֹרְחִים, חוֹלֵץ נַעֲלָיו לְיַד הַפֶּתַח, וְנִכְנַס לְחֶדֶר הָאוֹרְחִים. רַבִּי מֵאִיר רָאָה אֶת כָּל זוּגוֹת הַנַּעֲלַיִם הַמֻּנָּחוֹת לִפְנֵי הַפֶּתַח, וְהִכִּיר אֶת נְעָלָיו שֶׁל חַיִּים בָּעַל הַבַּיִת.

מִיָּד הִתְכּוֹפֵף הָרַב וְהֶחֱזִיק בַּנַּעַל שֶׁל חַיִּים, וְנִשֵּׁק אוֹתָהּ פְּעָמִים רַבּוֹת. חַיִּים רָאָה אֶת הָרַב מְנַשֵּׁק אֶת נַעֲלוֹ, וּמִיָּד צָעַק לִקְרָאתוֹ, וְאָמַר לוֹ: רַבִּי, מַה אַתָּה עוֹשֶׂה, מַדּוּעַ אַתָּה מַעֲלִיב אוֹתִי? אֲנִי מוּכָן לְמַלֵּא כָּל בַּקָּשׁוֹתֶיךָ, רַק אַל תַּעֲשֶׂה אֶת הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה לְנַשֵּׁק אֶת נְעָלַי.

אָמַר לוֹ ר' מֵאִיר: אִם כֵּן, שְׁלַח מִיָּד אֶת בִּתְּךָ לְבֵית בַּעֲלָהּ, וְאָז אַפְסִיק. הָאָב הֻכְרַח לְמַלֵּא אֶת בַּקָּשַׁת הָרַב, וְהָלַךְ לְבִתּוֹ וְאָמַר לָהּ: הָעֲרֵב אֶתְ חוֹזֶרֶת לְבֵית בַּעֲלֵךְ. וְכָךְ הָיָה.

מְסַפְּרִים עַל הָרַב הַגָּאוֹן רַבִּי מָרְדְּכַי לִבְטוֹן זַצַ"ל שֶׁהָיָה הָרַב הָרָאשִׁי בַּחֶלֶב שֶׁבְּסוּרְיָה, שֶׁפַּעַם אַחַת רָצָה אִישׁ אֶחָד לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְלָכֵן נִגַּשׁ אֶל הָרַב וְאָמַר לוֹ שֶׁרְצוֹנוֹ לְהִתְגָּרֵשׁ. אָמַר לוֹ הָרַב: חָזוֹר מָחָר עִם אִשְׁתְּךָ, וַאֲסַדֵּר לָכֶם גֵּט.

כְּשֶׁיָּצָא הָאִישׁ מִבֵּית הָרַב, אָמַר הָרַב לְשַׁמָּשׁוֹ: מָחָר כְּשֶׁיָּבוֹא הָאִישׁ הַזֶּה עִם אִשְׁתּוֹ, תָּבוֹא וְתִלְחַשׁ בְּאוֹזְנִי אֵיזֶה מִשֶּׁהוּ, וַאֲנִי אֶכְעַס וְאֶצְעַק עָלֶיךָ, וְאַתָּה תַּרְאֶה אֶת עַצְמְךָ כְּאִלּוּ נֶעֱלְבָת וְתִבְרַח מֵהֵר מִבְּלִי לְהָשִׁיב עַל כַּעְסִי.

וְאָכֵן לְמָחֳרָת בָּאוּ הָאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ לִפְנֵי הָרַב. הָרַב צִוָּה עַל הַסּוֹפֵר שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַגֵּט, וּבֵינְתַיִם בָּא הַשַּׁמָּשׁ, וְהֵחֵל לִלְחֹשׁ מַשֶּׁהוּ בְּאוֹזְנֵי הָרַב. הָרַב כָּעַס מְאֹד וְצָעַק עַל הַשַּׁמָּשׁ, וְהַשַּׁמָּשׁ יָצָא מֵהַמָּקוֹם בְּבֶהָלָה רַבָּה.

שָׁאַל הָאִישׁ אֶת הָרַב: מַדּוּעַ כְּבוֹד הָרַב כַּעַס וְצָעַק עַל הַשַּׁמָּשׁ בְּצוּרָה כָּזוֹ? אָמַר לוֹ הָרַב: הָאִישׁ הַזֶּה עָבַר כָּל גְּבוּל, הוּא לֹא מִתְבַּיֵּשׁ, עוֹד לִפְנֵי שֶׁאִשְׁתְּךָ קִבְּלָה אֶת הַגֵּט, הוּא בִּקֵּשׁ מִמֶּנִּי שֶׁאֲזַרֵז אֶת כְּתִיבַת הַגֵּט, כִּי הוּא רוֹצֶה לְהִתְחַתֵּן אִתָּהּ...

כְּשֶׁשָּׁמַע הָאִישׁ אֶת דִּבְרֵי הָרַב, הִתְחָרֵט עַל שֶׁבִּקֵּשׁ לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וּבִקֵּשׁ מֵהָרַב לְהַפְסִיק לִכְתֹּב אֶת הַגֵּט...

על הדין ועל האמת

מְסֻפָּר עַל הַגָּאוֹן רַבִּי שִׁמְעלְקֶה, שֶׁבְּעֵת שֶׁכִּהֵן כְּרַבָּה שֶׁל נִיקְלְשְׁבוּרְג, הָיוּ מַקֵּל וְתַרְמִיל תְּלוּיִים בְּקְבִיעוּת עַל אֶחָד הַקִּירוֹת בְּבֵית דִּינוֹ. שְׁאָלוּהוּ פַּרְנְסֵי הַקְּהִלָּה, מַהִי הַסִּבָּה לְתָלוֹת אֶת שְׁנֵי הַחֲפָצִים הַלָּלוּ עַל הַקִּיר?

הֵשִׁיב לָהֶם רַבִּי שִׁמְעלְקֶה: דְּעוּ לָכֶם אַתֶּם פַּרְנְסֵי הַקְּהִלָּה, כִּי אֶצְלִי אֵין מַשּׂוֹא פָּנִים בַּדִּין, יְהִיֶה אֲשֶׁר יִהְיֶה אֲנִי לֹא אַטֶּה מִשְׁפָּט וְלֹא אַכִּיר פְּנֵי אִישׁ בְּבֵית דִּינִי, אֶלָּא יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר.

אַךְ אִם אֶחָד מִכֶּם לֹא יִהְיֶה מֵרוּצֶה מִדַּרְכִּי זוֹ, הֲרֵינִי מוּכָן בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה לְהִסְתַּלֵּק מִן הָרַבָּנוּת, וְלָכֵן כְּבָר הֵכַנְתִּי לִי לְנֶגֶד עֵינַי אֶת מַקְלִי וְתַרְמִילִי, שֶׁעִמָּהֶם אֵצֵא לִנְדוֹד בַּדְּרָכִים, וְאַף אִם אֶאֱלֵץ חָלִילָה לְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים, לֹא יַרְתִּיעַ אוֹתִי הַדָּבָר...

על האמת

אוֹמֵר הָרַב פִּינְקוּס זַצַ"ל: אֶצְלֵנוּ מִצְטַיֵּר שֶׁהָאִסּוּר לְשַׁקֵּר, נֶאֱמַר רַק בְּמָקוֹם שֶׁעַל יְדֵי הַשֶּׁקֶר, נִגְרָם נֵזֶק לְמִישֶׁהוּ, אֲבָל לוֹמַר סְתָם שֶׁשְּׁמִי בֶּעְרִ'ל, בְּשָׁעָה שֶׁשְּׁמִי הָאֲמִתִּי הוּא שְׁמֶעְרִ'ל, אֵין בָּזֶה שׁוּם עָוֶל, שֶׁהֲרֵי דָּבָר זֶה בְּעֶצֶם לֹא מְשַׁנֶּה לְאַף אֶחָד, וְאַף אֶחָד לֹא יַרְוִיחַ אוֹ יַפְסִיד מַשֶּׁהוּ אִם אוֹמֵר שֶׁשְּׁמִי הוּא שְׁמֶעֶרְ'ל, וְכֵיוָן שֶׁאֲנִי לֹא רוֹצֶה שֶׁיֵּדְעוּ אֶת שְׁמִי, מַדּוּעַ לֹא לְשַׁנּוֹת וְלוֹמַר שֶׁקּוֹרְאִים לִי בֶּעְרִ'ל.

כָּךְ הוּא הַמַּבָּט הַפָּשׁוּט עַל עִנְיָן זֶה שֶׁל אֱמֶת וְשֶׁקֶר. אֲבָל לַאֲמִתּוֹ שֶׁל דָּבָר, מַבָּט זֶה מֻטְעֶה מִיְּסוֹדוֹ, שֶׁהֲרֵי גַּם אִם לְאַף אֶחָד בָּעוֹלָם לֹא אִכְפַּת מֵהוּ שְׁמִי, אֲבָל כְּשֶׁהוֹצֵאתִי מִפִּי דִּבֵּר שֶׁהוּא שֶׁקֶר, פָּשׁוּט הִרַסְתִּי אֶת הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי עֶצֶם הַמְּצִיאוּת שֶׁל שֶׁקֶר הִיא נֶגֶד כָּל מְצִיאוּת הָעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם קַיָּם עַל הָאֱמֶת.

וּמְסַפְּרִים עַל רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים, שֶׁהָיָה מַקְפִּיד מְאֹד עַל עִנְיָן זֶה שֶׁל אֲמִירַת הָאֱמֶת. אִם אֶחָד הָיָה שׁוֹאֵל אֶת חֲבֵרוֹ: "מַה הַשָּׁעָה?", וַחֲבֵרוֹ הָיָה מַתְחִיל לוֹמַר לוֹ: "נִדְמֶה לִי שֶׁהַשָּׁעָה כָּךְ וְכָךְ", הוּא הָיָה מִתְרַגֵּז, מַה זֹּאת אוֹמֶרֶת "נִדְמֶה לִי", אִם אַתָּה יוֹדֵעַ תֹּאמַר בְּרוּרוֹת "הַשָּׁעָה כָּךְ וְכָךְ", וְאִם אֵינְךָ יוֹדֵעַ, אַל תַּעֲנֶה כְּלָל, אוֹ תֹּאמַר פָּשׁוּט שֶׁאֵינְךָ יוֹדֵעַ!

למות למען האמת

מְסַפְּרִים עַל הַצַּדִּיק רַבִּי רְפָאֵל מִבְּרַשִׁיד זִיעַ"א, שֶׁשָּׁלַח פַּעַם אֶת תַּלְמִידוֹ לִרְאוֹת מַה מֶּזֶג הָאֲוִיר בַּחוּץ. חָזַר הַתַּלְמִיד וְאָמַר לְרַבּוֹ שֶׁמְּטַפְטֵף טִפּוֹת בַּחוּץ. מָתַי מְטַפְטֵף - שָׁאַל אוֹתוֹ הָרַב? עָנָה לוֹ הַתַּלְמִיד: עַכְשָׁו!

מִיַּד קָם הָרַב וְהִטִּיף לוֹ מוּסַר: כֵּיצַד יָכוֹל אַתָּה לוֹמַר לִי שֶׁעַכְשָׁו מְטַפְטֵף, הֲרֵי אַתָּה נִמְצָא פֹּה בַּחֶדֶר, וְאוּלַי בֵּינְתַיִם בְּרֶגַע זֶה הִפְסִיק הַגֶּשֶׁם לְטַפְטֵף בַּחוּץ?! יָכֹלְתָּ לַעֲנוֹת וְלוֹמַר שֶׁכְּשֶׁהָיִיתִי בַּחוּץ, יָרְדוּ טִפּוֹת שֶׁל גֶּשֶׁם...

אוֹתוֹ רַבִּי רְפָאֵל לֹא רַק הָיָה "נָאֶה דּוֹרֵשׁ", אֶלָּא גַּם "נָאֶה מְקַיֵּם", וּכְפִי שֶׁנִּרְאֶה בַּסִּפּוּר שֶׁלְּפָנֵינוּ:

אָדָם אֶחָד נָחְשַׁד שֶׁעָבַר עַל עֲבֵרָה פְּלִילִית, וֶהֱיוֹת וְהַדָּבָר לֹא הָיָה בָּרוּר, הֶחְלִיטוּ הַשּׁוֹפְטִים, שֶׁאִם שְׁנֵי צַדִּיקֵי הַדּוֹר רַבִּי מֹשֶׁה מִסְוואַרְן, וְרַבִּי רְפָאֵל מִבְּרַשִׁיד יִשְׁבְּעוּ שֶׁיְּהוּדִי זֶה חַף מִפֶּשַׁע, הֲרֵי הֵם מְשַׁחְרְרִים אוֹתוֹ. וְאִם לָאו, הֲרֵי הֵם הוֹרְגִים אוֹתוֹ!

רַבִּי מֹשֶׁה לֹא הִסֵּס, וְהִסְכִּים לְהִשָּׁבֵעַ עַל כָּךְ, מִפְּנֵי שֶׁפִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אִסּוּר שְׁבוּעַת שָׁוְא, וּבִפְרָט שֶׁבְּחַיָּיו שֶׁל הַנֶּאֱשָׁם, תְּלוּיִים גַּם חַיֵּי אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו. אֲבָל רַבִּי רְפָאֵל שֶׁמִּדַּת הָאֱמֶת הָיְתָה הַיְסוֹד הָעִקָּרִי בְּחַיָּיו, וּמֵעוֹלָם לֹא הוֹצִיא מִפִּיו דְּבַר שֶׁקֶר, לֹא הָיָה יָכוֹל לְהוֹצִיא מִפִּיו שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְאַף עַל פִּי שֶׁתָּמִיד הָיָה מוּכָן לְהַפְקִיר אֶת נַפְשׁוֹ לְמַעַן כָּל יְהוּדִי, הַפַּעַם הִקְשִׁיחַ אֶת לִבּוֹ.

בְּהַגִּיעַ הַמּוֹעֵד הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַמִּשְׁפָּט, בָּכְתָה מִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁל הַנֶּאֱשָׁם בִּפְנֵי רַבִּי רְפָאֵל, שֶׁלֹּא יַפְקִיר אֶת חַיֵּי קְרוֹבָם. וְרַבִּי רְפָאֵל הָיָה יוֹשֵׁב בְּחַדְרוֹ הַסָּגוּר, וּבוֹכֶה לִבּוֹרֵא עוֹלָם שֶׁיְּקַח אוֹתוֹ מֵהָעוֹלָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְהוֹצִיא שֶׁקֶר מִפִּיו [וְדַעְתּוֹ הָיְתָה, שֶׁלְּאַחַר שֶׁיִּגָּלוּ שֶׁהוּא מֵת, יְבַטְּלוּ הַשִּׁלְטוֹנוֹת אֶת הַגְּזֵרָה, וְיִסְתַּפְּקוּ בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה, וּבָזֶה יִנָּצֵל הַיְּהוּדִי בְּלִי שֶׁהָרַבִּי יִצְטָרֵךְ לִשְׁקֹר].

וְכָךְ הָיָה בּוֹכֶה כָּל הַלַּיְלָה, עַד שֶׁפָּרְחָה נִשְׁמָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה, וּבַבֹּקֶר שֶׁבָּאוּ לְקַחְתּוֹ לְהַעִיד בְּבֵית מִשְׁפָּט, גִּילוּ שֶׁהוּא מֵת...

כַּמָּה מוּסָר הַשֵּׂכֶל יֵשׁ לִלְמֹד מִכָּךְ, שֶׁהָרַב הָיָה מוּכָן לָמוּת, וְהָעִקָּר שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא מִפִּיו דְּבַר שֶׁקֶר. וּמְאִיתָנוּ לֹא דּוֹרְשִׁים לָמוּת לְמַעַן הָאֱמֶת, אֶלָּא לְפָחוֹת לִחְיוֹת עִם הָאֱמֶת, וְלֹא לְחַפֵּשׂ אֶת הַשֶּׁקֶר.

פרק ב

משנה א

רַבִּי אוֹמֵר, אֵיזוֹהִי דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם? כֹּל שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם. וֶהֱוֵי זָהִיר בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה, שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת. וֶהֱוֵי מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ, וּשְׂכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ.

והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה

יֵשׁ מִצְוֹות שֶׁהָאָדָם מַקְדִּישׁ לָהֶן יוֹתֵר זְמַן וּמַחְשָׁבָה מִן הָאֲחֵרוֹת. הַדָּבָר עוֹמֵד בְּדֶרֶךְ כְּלָל בְּיַחַס הַפּוּךְ לְשִׂכְיחוּתָן. כְּכָל שֶׁהַמִּצְוָה נְדִירָה יוֹתֵר, כָּךְ הַהִתְלַהֲבוּת וְהַדִּקְדּוּק בְּכָל פְּרָטֵי הַמִּצְוָה גְּבוֹהִים יוֹתֵר.

נַעֲוֶוה לְמָשָׁל אֶת יַחַס הָאָדָם לְמִצְוַת קְרִיאַת שְׁמַע, אוֹ לְמִצְוַת שׁוֹפָר, אַרְבַּעַת הַמִּינִים, מַצָּה, אוֹ בְּרִכַּת הַחַמָּה, כֻּלָּן מִצְוֹות עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָן, אַף הַהִתְלַהֲבוּת הַהַשְׁקָעָה וְהַדִּקְדּוּק בְּכָל הַפְּרָטִים, רַבִּים לְאֵין עֵרֶךְ בְּאוֹתָן מִצְוֹות הַמִּתְקַיְּמוֹת אַחַת לַשָּׁנָה.

אִם כֵּן, מִצְוֹות קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, עֲלוּלוֹת לְהֵחָשֵׁב כְּ"מִצְוָה קַלָּה" עֵקֶב שִׂכְיחוּתָם, מִשּׁוּם הֱיוֹת הָאָדָם רָגִיל בָּהֶם. עַל כָּךְ הִזְהִיר הַתַּנָּא וְאָמַר, שֶׁיְּשִׂים הָאָדָם לֵב וְיַשְׁגִּיחַ בְּאוֹתָהּ מִצְוָה "קַלָּה" "כְּבַחֲמוּרָה", שֶׁיַּעֲבֹד עַל עַצְמוֹ לְהִתְחַדֵּשׁ וְלִשְׁמוֹחַ בְּמִצְוָה זוֹ, כְּאִלּוּ הִיא מִצְוָה נְדִירָה, שֶׁהֲרֵי כָּל הַמִּצְוֹות נִתְּנוּ מֵאֵל אֶחָד וְאֵין הַבְדֵּל בֵּינֵיהֶם.

המצוה נמדדת לפי מה שמעריכים אותה

מְסֻפָּר עַל יְהוּדִי שֶׁהָיָה זָקוּק לִסְכוּם כֶּסֶף גָּדוֹל עַל מְנָת לְהַשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ. כְּשֶׁבָּא לִפְנֵי רַבּוֹ לְבַקֵּשׁ בְּרָכָה, בֵּרְכוֹ הָרַב וְאָמַר לוֹ: לֵךְ לְבֵיתֶךָ, וְהַצָּעָה עִסְקִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁתַּצִּיעַ לְךָ, תְּקַבְּלָה, כֵּיוָן שְׁבַעִיסְקָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁתָּבוֹא לְיָדְךָ, תִּשְׁרֶה בִּרְכַּת ה'.

שָׂמֵחַ וּמְעוֹדֵד חָזַר הַיְּהוּדִי לְבֵיתוֹ, וְהִיֵּה בָּטוּחַ שֶׁדִּבְרֵי רַבּוֹ יִתְקַיְּמוּ בְּמִלּוֹאָם. בַּדֶּרֶךְ שָׁהָה בַּמָּלוֹן, וּפָגַשׁ שָׁם קְבוּצַת סוֹחֲרִים שֶׁיָּשְׁבוּ וְדָנוּ בְּעִסְקֵיהֶם. כְּשֶׁרָאָה אֶחָד מֵהֶם אֶת הַיְּהוּדִי מִתְקָרֵב אֲלֵיהֶם, רָצָה לְהִתְבַּדֵּחַ מְעַט עַל חֶשְׁבּוֹנוֹ, וְלָכֵן שְׁאָלוֹ הַאִם רְצוֹנוֹ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ עִסְקָה?

כֵּיוָן שֶׁהַיְּהוּדִי זָכַר אֶת הוֹרָאַת רַבּוֹ, הֵשִׁיב מִיָּד בְּחִיּוּב. אָמַר לוֹ הַסּוֹחֵר: הַאִם תַּסְכִּים לִקְנוֹת אֶת הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁלִּי בְּמַטְבֵּעַ אַחַת? עָנָה הַיְּהוּדִי: "כֵּן"! בְּתִמִּימוּת וּלְלֹא הִסּוּס, הוֹצִיאוּ גִּלְיוֹן, וְנִסְחוּ שְׁטַר מְכִירָה כְּדָת וְכַדִּין, וְהֶעֱמִידוּ שְׁנֵי עֵדִים, וּבְקִנְיָן קָנָה מֵהַסּוֹחֵר אֶת הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁלּוֹ.

כַּאֲשֶׁר שָׁב הַסּוֹחֵר לְבֵיתוֹ, סִפֵּר לְאִשְׁתּוֹ אֶת הַמִּקְרֶה הַמְּבַדֵּחַ שֶׁאֵרַע לוֹ בַּמָּלוֹן. לְשֵׁמַע הַדְּבָרִים, אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בִּרְצִינוּת: לֵךְ מִיָּד אֶל הַקּוֹנֶה, וּקְנֵה מִמֶּנּוּ אֶת הָעוֹלָם הַבָּא בַּחֲזָרָה, וְאִם לֹא תַּעֲשֶׂה כֵּן, הֲרֵי דּוֹרֶשֶׁת מִמְּךָ גֵּט מִיָּד...

תְּחִלָּה חָשַׁב הַסּוֹחֵר שֶׁאַף הִיא מִתְלוֹצֶצֶת, אַךְ הִיא בְּשֵׁלָה אֵינֶנִּי מוּכָנָה בְּשׁוּם אוֹפַן לְחִיּוֹת עִם אִישׁ שֶׁמָּכַר אֶת הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁלּוֹ. בְּלֵית בְּרֵירָה שָׁב הַסּוֹחֵר לַיְּהוּדִי, וּבִקְּשׁוֹ לְמָכוֹר לוֹ בַּחֲזָרָה אֶת הָעוֹלָם הַבָּא.

הַיְּהוּדִי סָרַב בְּעַקְשָׁנוּת לְבַטֵּל אֶת הָעִסְקָה, וְאָמַר: עֵסֶק זֶה עֵסֶק, וְאֵינֶנִּי מַסְכִּים לְבַטְּלוֹ. הַסּוֹחֵר נִיסָּה לְהַרְבּוֹת בְּמְחִיר הַשֹּׁטֶר, אַךְ לֹא עָזַר לוֹ דָּבָר.

נוֹתְרָה לַסּוֹחֵר רַק בְּרֵירָה אַחַת - לָלֶכֶת אֶל רַבּוֹ שֶׁל הַקּוֹנֶה, וּלְהִתְחַנֵּן לְפָנָיו שֶׁיַּשְׁפִּיעַ עַל תַּלְמִידוֹ, שֶׁיִּסְכִּים לִמְכּוֹר לוֹ אֶת עוֹלָמוֹ בַּחֲזָרָה, מִשּׁוּם שֶׁשָּׁלוֹם בֵּיתוֹ תְּלוּי בָּזֶה.

כַּאֲשֶׁר שָׁמַע הָרַב אֶת טְעָנוֹת הַצְּדָדִים, אָמַר הָרַב: צוֹדֵק תַּלְמִידִי, אֲבָל אוּכַל לְהַשְׁפִּיעַ עָלָיו לִמְכּוֹר לְךָ בַּחֲזָרָה אֶת הָעוֹלָם הַבָּא רַק אִם תְּשַׁלֵּם לוֹ עֲבוּרָהּ מְחִיר הָגוּן. אָמַר לוֹ הַסּוֹחֵר: כְּכָל אֲשֶׁר תְּבַקֵּשׁ אֶתֵּן.

אָמַר לוֹ הָרַב: הִנֵּה תַּלְמִידִי צָרִיךְ לְהַשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ. אִם תְּשַׁלֵּם לוֹ אֶת כָּל הַהוֹצָאוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעִנְיַן זֶה, אֲצַוֶּה אוֹתוֹ לִמְכּוֹר לְךָ אֶת הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁלְּךָ. הִסְכִּים הַסּוֹחֵר, וְנָתַן אֶת כָּל הַסְּכוּם הַנִּדְרָשׁ, וְאָז נַעֲשָׂה קִנְיָן בֵּין הַצְּדָדִים, וְהַכֹּל שָׁב עַל מְקוֹמוֹ בְּשָׁלוֹם.

לְאַחַר מִכֵּן, נִגַּשׁ הַסּוֹחֵר לָרַב וּשְׁאָלוֹ: אָמְנָם עָשִׂיתִי כְּכָל אֲשֶׁר צִיָּוִה עָלַי הָרַב, אַךְ יֹאמַר לִי רַבֵּנוּ הֵיכָן הַצֶּדֶק? הֲרֵי אֶתְמוֹל שִׁלַּם לִי הַיְּהוּדִי מַטְבֵּעַ אֶחָד עֲבוּר ה"סְּחוֹרָה", וּכְבָר הַיּוֹם עָלָה הַמְּחִיר בְּאַלְפֵי מַטְבְּעוֹת?

עָנָה לוֹ הָרַב: מְחִיר הַסְּחוֹרָה נִקְבָּע לְפִי עֶרְכָּהּ. אֶתְמוֹל זִלְזַלְתָּ בְּעֵרֶךְ חֶלְקְךָ בָּעוֹלָם הַבָּא וְהֶעֱרַכְתָּ אוֹתוֹ בְּמְחִיר שֶׁל מַטְבֵּעַ אֶחָד, אִם כֵּן זֶה הָיָה שָׁוְיוֹ בְּעֵינֶיךָ. אוּלָם תַּלְמִידִי שָׁקַנָה אֶת הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁלְּךָ תְּמוּרַת אוֹתוֹ מַטְבֵּעַ, וְכָעֵת הוּא מַעֲרִיךְ וּמַחְשִׁיב אֶת הָעוֹלָם הַבָּא יוֹתֵר מֵאַלְפֵי מַטְבְּעוֹת, מִמֵּילָא עָלָה עֶרֶךְ הָעוֹלָם הַבָּא, וְכָל מַה שֶׁשִּׁילְמְתָּ כְּדֵי לִקְנוֹתוֹ בַּחֲזָרָה, בְּצֶדֶק וּבְיֹשֶׁר שִׁלַּמְתָּ.

זֶה הַכְּלָל, כַּמָּה שֶׁנַּעֲרִיךְ יוֹתֵר אֶת הַמְצָוָה [וְלֹא מְשִׁנֶּה אֵיזוֹ מִצְוָה נַעֲשֶׂה], כָּךְ יַעֲלֶה הָעֵרֶךְ וְהַשָּׂכָר שֶׁל אוֹתָהּ מִצְוָה. אֲבָל אִם אָדָם מְאַבֵּד תְּפִלָּה בְּצִבּוּר בִּגְלַל רֵיוַח שֶׁל כַּמָּה שְׁקָלִים, אֲזַי מַרְאֶה הוּא שֶׁמִּצְוַת הַתְּפִלָּה שָׁוָה בְּעֵינָיו פָּחוֹת מִכַּמָּה שְׁקָלִים, וּלְפִי זֶה יְקַבֵּל אֶת שְׂכָרוֹ לֶעָתִיד לָבֹא. וְכֵן הוּא בְּכָל הַמִּצְוֹוֹת כֻּלָּם.

הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה

לִפְעָמִים אָדָם נִצְרָךְ לְקַיֵּם מִצְוָה מְסוּיֶּמֶת, אַךְ חוֹשֵׁשׁ שֶׁאִם יְקַיֵּם אֶת אוֹתָהּ מִצְוָה, עָלוּל לְהִגָּרֵם לוֹ נֶזֶק כַּסְפִּי וְכַדּוֹמֶה, וְלָכֵן נִמְנַע הוּא מִקִּיּוּם הַמִּצְוָה. לְפִיכָךְ בָּא הַתַּנָּא לְלַמְּדֵנוּ,

שֶׁיֵּשׁ לְחַשֵּׁב אֶת הַהֶפְסֵד שֶׁעָלוּל לְהִגָּרֵם לוֹ בְּגָלַל עֲשִׂיַּית הַמִּצְוָה, כְּנֶגֶד הַשָּׂכָר שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל בָּעוֹלָם הַבָּא וְלִפְעָמִים גַּם בָּעוֹלָם הַבָּא עֲבוּר אוֹתָהּ מִצְוָה.

סִפֵּר רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים, מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת, שֶׁהָיְתָה לָהּ תַּנּוּר בְּחָצֵרָהּ שֶׁהָיְתָה אוֹפָה בּוֹ כָּל יוֹם פַּת עֲבוּרָהּ וַעֲבוּר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתָּהּ. יוֹם אֶחָד קָרָה שֶׁאַחַר אֲפִיָּיתָהּ, בָּא עָנִי בִּבְכִיָּה, וְהִתְחַנֵּן לְפָנֶיהָ שֶׁתִּתֵּן לוֹ לֶאֱכוֹל. הוֹצִיאָהּ הָאִשָּׁה כִּכַּר לֶחֶם וְנָתְנָה לוֹ. וְהִנֵּה מִיָּד לְאַחַר מִכֵּן בָּא עָנִי אַחֵר וְהִתְחַנֵּן לְפָנֶיהָ שֶׁתִּתֵּן לוֹ מַה לֶּאֱכוֹל. הוֹצִיאָהּ הָאִשָּׁה כִּכַּר נוֹסָף וְנָתְנָה לוֹ, וְהֶחְיְתָה אֶת נַפְשׁוֹ.

בְּרָאוֹת הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לָהּ בְּבֵיתָהּ מַה לֶּאֱכוֹל, לָקְחָה אֶת שַׂק הַחִטִּים עַל כְּתֵפָהּ, וְהָלְכָה אֶל תַּחֲנַת הַקֶּמַח שֶׁהָיְתָה עַל יַד שְׂפַת הַיָּם, כְּדֵי לִטְחוֹן שָׁם אֶת הַחִטִּים. בְּעוֹבְרָהּ לְיַד שְׂפַת הַיָּם, פִּתְאוֹם בָּאָה רוּחַ חֲזָקָה וְהֵעִיפָה אֶת הַשַּׂק אֶל תּוֹךְ הַיָּם, וְלֹא נִשְׁאַר לָהּ מַה לֶּאֱכוֹל.

בַּצַּר לָהּ הָלְכָה לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְסִפְּרָה אֶת כָּל הַמַּעֲשֶׂה לִפְנֵי הָרַב. אָמַר לָהּ הָרַב: חַכִּי בְּתִּי עַד שֶׁאֶתְבּוֹנֵן בַּדָּבָר. וְהִנֵּה, תּוֹךְ כְּדֵי כָּךְ, בָּאוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבְיָדָם אַרְנָק מַלֵּא זְהוּבִים וּרְצוֹנָם לִתְרֹם אֶת הַכֹּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְסִפְּרוּ שֶׁבִּהְיוֹתָם בָּאֳנִיָּה בְּלֵב יָם, פִּתְאוֹם נִתְקְלָה הָאֳנִיָּה בְּסֶלַע קָשֶׁה, וְנַעֲשָׂה בָּהּ חוֹר, וְהִתְחִיל לְהִכָּנֵס לְתוֹכָהּ מַיִם, וְהָיָה חֲשַׁשׁ שֶׁעִם הֶמְשֵׁךְ זְרִימַת הַמַּיִם לְתוֹכָהּ, תִּטְבַּע הָאֳנִיָּה וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ בְּתוֹךְ הַיָּם.

מִיָּד עָמְדוּ וְנָדְרוּ נֶדֶר גָּדוֹל לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם יַעֲשֶׂה לָהֶם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נֵס, וְיַצִּילֵם שֶׁלֹּא יִטְבְּעוּ בַּיָּם, יַקְדִּישׁוּ אֶת הָאַרְנָק הַזֶּה לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. וְהִנֵּה מִיָּד כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לְדַבֵּר אֶת דִּבְרֵיהֶם, שָׁמְעוּ קוֹל חֲבָטָה סָמוּךְ לַנֶּקֶב שֶׁל הָאֳנִיָּה, וּמִיָּד הִפְסִיקוּ הַמַּיִם לִזְרֹם לְתוֹכָהּ, וְאַחַר כָּךְ הִגִּיעוּ בְּשָׁלוֹם לְחוֹף מִבְטָחִים, וְלָכֵן בָּאוּ אֶל בֵּית הַמִּדְרָשׁ לְשַׁלֵּם אֶת נִדְרָם אֲשֶׁר נָדְרוּ לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

אָמַר לָהֶם הָרַב: לְכוּ לִרְאוֹת מַה סָּתַם אֶת הַחוֹר שֶׁל הַסְּפִינָה. נִכְנְסוּ הָאֲנָשִׁים לְתוֹךְ הָאֳנִיָּה, וּמָצְאוּ שַׂק מַלֵּא חִטִּים שֶׁסָּגַר אֶת הַחוֹר שֶׁל הָאֳנִיָּה, וְהֵבִיאוּ אוֹתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ.

שָׁאַל הָרַב אֶת הָאִשָּׁה, הַאִם הַשַּׂק הַזֹּאת שֶׁלָּךְ? כֵּן, הֵשִׁיבָה הָאִשָּׁה. אָמַר לָהּ הָרַב: עַתָּה רְאִי נָא אֵיזֶה זְכוּת זְכוּת אוֹתָךְ מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁהֶחֱיֵית נֶפֶשׁ הָעֲנִיִּים בַּלֶּחֶם שֶׁנָּתַתְּ לָהֶם, עַתָּה זָכִית עוֹד לְהַצָּלַת כָּל אַנְשֵׁי הָאֳנִיָּה, שֶׁהָרוּחַ הֵעִיפָה אֶת הַשַּׂק לַיָּם, וְהַשַּׂק סָגַר אֶת הַחוֹר שֶׁנִּקַּב אֶת הָאֳנִיָּה, וְאָז חָדְלוּ הַמַּיִם לִזְרֹם לָאֳנִיָּה. אַשְׁרַיִךְ וְטוֹב לָךְ.

מִסִּפּוּר זֶה נִלְמַד, שֶׁאַף אִם פְּעָמִים רַבּוֹת נִרְאֶה לָאָדָם שֶׁנִּגְרַם לוֹ נֶזֶק אוֹ הֶפְסֵד כָּל שֶׁהוּא כְּתוֹצָאָה מִכֹּחַ שֶׁקִּיֵּם מִצְוָה מְסוּיֶּמֶת, אֵין לוֹ לַחְשֹׁב כֵּךְ, אֶלָּא יָדַע שֶׁשְּׂכַר הַמִּצְוָה עָתִיד לַחְזֹר אֵלָיו בְּקֶרוֹב, וּלְפַצּוֹת אוֹתוֹ עַל הַהֶפְסֵד שֶׁנִּגְרַם לוֹ.

סִפֵּר מָרָן רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה יוֹסֵף עַל הָאָדוֹן הַיָּקָר מַר רַבֵּנוּ פּוֹלִיטִי ז"ל [שֶׁהָיָה גַּבַּאי יְשִׁיבַת פּוֹרַת יוֹסֵף], שֶׁבְּעוֹדוֹ בְּטוּרְקִיָּה, וְהָיָה לוֹ שָׁם בֵּית חֲרֹשֶׁת לִבְגָדִים. נִכְנַס אֵלָיו קָצִין גָּבוֹהַּ מֵהַצָּבָא הַטּוּרְקִי, שֶׁהָיָה אַחֲרַאי לְמַלְבּוּשֵׁי וּבִגְדֵי הַצָּבָא, וְרָצָה לְרָכוֹשׁ מִמֶּנּוּ עַשְׂרוֹת אֲלָפִים חֲלִיפוֹת לַצָּבָא.

הַשָּׁעָה הָיְתָה קָרוֹב לִזְמַן תְּפִילַת מִנְחָה, וְלָכֵן בִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּדְחֶה אֶת הַמֶּקַח הַזֶּה לְעוֹד חֲצִי שָׁעָה, כְּדֵי שֶׁיִּסְפִּיק לָלֶכֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל וְלַחֲזֹר. סֵרֵב הַקָּצִין לְבַקָּשָׁתוֹ, וְלֹא רָצָה לְהַמְתִּין, וּמִיָּד הָלַךְ וְקָנָה מֵאִישׁ אַחֵר שֶׁהָיָה גַּם לוֹ בֵּית חֲרֹשֶׁת לִבְגָדִים.

לְאַחַר שֶׁחָזַר מַר פּוֹלִיטִי מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, חִשֵּׁב וּמָצָא שֶׁהִפְסִיד שְׁלֹשִׁים אֲלָף זְהוּבִים, מִבִּטּוּל הָעִסְקָא הַזֹּאת, בִּשְׁבִיל תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, וְהָיָה שָׂמֵחַ וְנוֹתֵן תּוֹדָה לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל שֶׁעָמַד בַּנִּסָּיוֹן, לְמָרוֹת הֶפְסֵד הַמָּמוֹן.

לֹא עָבַר זְמַן רַב, וְנוֹכַח הַקָּצִין שֶׁהַסְּחוֹרָה שֶׁקָּנָה אֵצֶל הָאִישׁ הָאַחֵר לֹא הָיְתָה רְאוּיָה בִּשְׁבִיל הַצָּבָא, וְחָזַר בַּחֲזָרָה לְמַר פּוֹלִיטִי, וְקָנָה מִמֶּנּוּ אֶת הַחֲלִיפוֹת לַצָּבָא, וְהִרְוִיחַ כְּפָלַיִם מִן הָרֵיוַח הָרִאשׁוֹן.

שכר עברה כנגד הפסדה

כָּאן מְלַמְּדֵנוּ הַתַּנָּא, שֶׁלִּפְעָמִים הָאָדָם כְּבָיְכוֹל נֶהֱנָה מַעֲשִׂיּוֹת עֲבֵרָה, אֲבָל לְאַחַר מִכֵּן עָתִיד לְהַפְסִיד מִכְּךְ רַבּוֹת, וְלֹא מִשְׁתַּלֶּמֶת לוֹ הַהֲנָאָה הָרִגְעִית מֵהָעֲבֵרָה שֶׁחָלְפָה וְהָלְכָה וְלֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ שׁוּם דָּבָר טוֹב, אֶלָּא רַק זִכְרוֹנוֹת כּוֹאֲבִים.

הֶחָכָם יוֹדֵעַ לְקַחְתְּ מִצְווֹת בְּעוֹדוֹ חַי כָּאן בָּעוֹלָם הַחוֹלֵף, וְלֹא מְבַזְבֵּז אֶת זְמַנּוֹ בִּשְׁבִיל הַנָּאוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה הַחוֹלְפוֹת כְּהֶרֶף עַיִן.

וְהַמְּשִׁילוּ מָשָׁל: אָדָם אֶחָד הָיָה הוֹלֵךְ בַּיַּעַר, וְהִנֵּה שָׁמַע קוֹל צְעָקָה הַקּוֹרֵא לְעֶזְרָה, הִתְקָרֵב הָאִישׁ לִרְאוֹת מֵהֵיכָן בּוֹקֵעַ קוֹל הַצְּעָקוֹת, וְהִנֵּה רוֹאֶה הוּא עֲגָלָה מְהֻדֶּרֶת שׁוֹקַעַת בַּנָּהָר וְאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה נִמְצָא בְּתוֹכָהּ קוֹרֵא לְעֶזְרָה. מִהֵר הָאִישׁ וְחִילֵץ אֶת אוֹתוֹ אָדָם מֵהָעֲגָלָה וְהִצִּילוֹ מִמָּוֶת לְחַיִּים. וְהִנֵּה לְתַדְהֵמָתוֹ מִתְבָּרֵר שֶׁאוֹתוֹ אָדָם הוּא לֹא פָּחוֹת מֵאֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ שֶׁל מְדִינָתוֹ. שָׂמַח הַמֶּלֶךְ שִׂמְחָה גְּדוֹלָה עַל שֶׁנִּצַּל עַל יָדוֹ מִמָּוֶת, וְלָכֵן אָמַר לוֹ שֶׁבְּרְצוֹנוֹ לְהַעֲנִיקוֹ לוֹ מַתָּנָה יְקָרָה... מָחָר תָּבוֹא לְאַרְמוֹנִי וְתִכָּנֵס מֵהַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב לְחֶדֶר הָאוֹצָרוֹת שֶׁלִּי, וְתִקַּח מִשָּׁם כָּל מַה שֶּׁתַּחְפֹּץ...

שָׁמַע זֹאת הָאִישׁ וְשָׂמַח שִׂמְחָה גְּדוֹלָה. לְמָחֳרָת בַּבֹּקֶר הִתְייַצֵּב הָאִישׁ בְּפֶתַח הָאַרְמוֹן וְקִבֵּל רְשׁוּת לְהִכָּנֵס לָאַרְמוֹן. וְהִנֵּה לִפְנֵי שֶׁהִגִּיעַ לְחֶדֶר הָאוֹצָרוֹת שֶׁל הַמֶּלֶךְ, הֵכִינוּ לְכִבּוֹדוֹ מַאֲכָלִים טוֹבִים וּמַשְׁקָאוֹת חֲרִיפִים וּכְלֵי זֶמֶר וְזַמָּרִים מְעֻלִּים וְעוֹד כָּל מִינֵי הַפִּתְעוֹת. אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁהָיָה רָעֵב וְצָמֵא אָמַר לְעַצְמוֹ הֲרֵי יֵשׁ לִי זְמַן רַב עַד הָעֶרֶב, וּמַה אֲנִי צָרִיךְ לְמַהֵר כָּל

כְּךָ, אוֹכֵל קְצָת אָשְׁתֶּה קְצָת כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לִי כֹּחַ לֶאֱסוֹף הַרְבֵּה אוֹצָרוֹת יְקָרוֹת עֵרֶךְ. וְאָכֵן אָכַל וְשָׁתָה וְלָמַד עוֹד כּוֹסִית וְעוֹד מַשְׁקֶה חָרִיף אַחֵר, וְגַם שָׁמַע קְצָת שִׁירִים יָפִים וּלְאַחַר שֶׁהִתְעַיֵּף אָמַר: אָנוּחַ קְצָת כְּדֵי שֶׁאֶאֱגוֹר כֹּחַ לֶאֱסוֹף אוֹצָרוֹת. וְכָךְ נִרְדַּם אוֹתוֹ הָאִישׁ...

וְהִנֵּה לִקְרַאת הָעֶרֶב נִגְּשׁוּ אֵלָיו שׁוֹמְרֵי הַמֶּלֶךְ וְהֶעִירוּהוּ מִשְּׁנָתוֹ, וְאָמְרוּ לוֹ: "תָּם זְמַנְךָ, וְעָלֶיךָ לַעֲזֹב מִיָּד אֶת הָאַרְמוֹן". וְאוֹתוֹ הָאִישׁ יָצָא אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ לְלֹא שׁוּם אוֹצַר מֵאוֹצְרוֹת הַמֶּלֶךְ...

הָבָה נִתְבּוֹנֵן כַּמָּה טִפֵּשׁ הוּא אוֹתוֹ הָאִישׁ, וַהֲרֵי אִם הָיָה מִתְאַפֵּק עַד הָעֶרֶב, וּמוֹשֵׁךְ יָדוֹ מִכֹּל אוֹתָם תַּפְנוּקִים שֶׁהוּכְנוּ בַּעֲבוּרוֹ, הֲרֵי הוּא הָיָה הָאָדָם הַמְאוּשָׁר בְּיוֹתֵר בְּמֶשֶׁךְ כֹּל יְמֵי חַיָּיו, אֲבָל בִּשְׁבִיל הַנָּאוֹת שֶׁל רֶגַע, אִיבֵּד אֶת כֹּל אושר חַיָּיו...

כְּךָ גַּם בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, אָדָם שֶׁרוֹב יָמָיו וּשְׁנוֹתָיו מְבַלֶּה בְּהַנָּאוֹת וּבְהַבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵינוֹ דּוֹאֵג לֶאֱסוֹף אוֹצָרוֹת רוּחָנִיּוֹת לְעוֹלָם הַבָּא, אֲזַי כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַזְּמַן לַעֲזֹב אֶת הָעוֹלָם, יִשָּׁאֵר לְלֹא שׁוּם אוֹצָר, וְאָז יִבְכֶּה רַבּוֹת עַל מָר גּוֹרָלוֹ וְעַל הֶפְסֵדוֹ הַגָּדוֹל. וְזֶה מָה שֶׁמְּלַמְּדִים אוֹתָנוּ רַבּוֹתֵינוּ, שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ לְמָקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה, וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ שׁוּם הֲנָאָה מֵהֶבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וּכְשֶׁיָּבוֹא לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיִרְאֶה אֶת הָאוֹצָרוֹת שֶׁהִפְסִיד, יִבְכֶּה רַבּוֹת עַל בִּזְבּוּז זְמַנּוֹ הַיָּקָר מִפֶּז.

וְהִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְאִי אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה, דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ, עַיִן רוֹאָה וְאׇזֶן שׁוֹמַעַת, וְכָל מַעֲשֶׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִין:

דע מה למעלה ממך

יֶשְׁנָם בְּנֵי אָדָם, שֶׁמִּתְבַּיְישִׁים לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים אֲסוּרִים לְיַד אֲנָשִׁים, אֲבָל בַּסֵּתֶר עוֹשִׂים הֵם כְּכָל הָעוֹלֶה עַל רוּחָם, וְאֵינָם מִתְחַשְּׁבִים בְּכָךְ שֶׁה' יִתְבָּרַךְ רוֹאֶה וּמַבִּיט עֲלֵיהֶם. וּכְבָר אָמַר הַנָּבִיא יִרְמְיָהוּ: "אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם ה', הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא".

וְעַל כְּגוֹן זֶה מָצִינוּ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא (דף עט:): שְׁאָלוּ תַּלְמִידָיו שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אֶת רַבָּם, מִפְּנֵי מָה הֶחְמִירָה תּוֹרָה בְּגַנָּב יוֹתֵר מִבְּגַזְלָן [שֶׁכְּאֲשֶׁר גַּנָּב נִתְפַּס בִּגְנֵבָתוֹ, מְשַׁלֵּם כֶּפֶל, וְלִפְעָמִים פִּי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וְאִלּוּ הַגַּזְלָן מְשַׁלֵּם רַק אֶת הַקֶּרֶן].

אָמַר לָהֶם: הַגַּזְלָן הִשְׁוָוה אֶת כְּבוֹד הָעֶבֶד לִכְבוֹד הָאָדוֹן, כְּלוֹמַר, הַגַּזְלָן אֵינוֹ יָרֵא מִבְּנֵי אָדָם כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ יָרֵא מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהֲרֵי הַגַּזְלָן חוֹמֵס וְלוֹקֵחַ מָמוֹן בְּגָלוּי וּלְעֵין כָּל. וְאִלּוּ הַגַּנָּב לֹא הִשְׁוָוה כְּבוֹד הָעֶבֶד לִכְבוֹד הָאָדוֹן, אֶלָּא מִפְּחֵד הוּא מִפְּנֵי אָדָם יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר מִפַּחַד מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלָכֵן בָּא לִגְנֹב בַּלַּיְלָה בְּשָׁעָה שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם רוֹאִים אוֹתוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִכָּךְ שֶׁבּוֹרֵא עוֹלָם רוֹאֶה אֶת מַעֲשָׂיו, וְעָתִיד לְהַעֲנִישׁוֹ עַל כָּךְ.

כָּךְ דַּרְכָּם שֶׁל בְּנֵי אָדָם, שֶׁתָּמִיד חוֹשְׁשִׁים "מַה יַּגִּידוּ עָלַי", "מַה חוֹשְׁבִים עָלַי", "אֵיךְ יִסְתַּכְּלוּ עָלַי", אֲבָל לֹא מִתְבּוֹנְנִים "מַה חוֹשֵׁב עָלַי בּוֹרֵא עוֹלָם, "מַה יֹּאמַר עָלַי בּוֹרֵא עוֹלָם", "אֵיךְ מִסְתַּכֵּל עָלַי בּוֹרֵא עוֹלָם".

וּמְסַפְּרִים עַל רַבִּי מָרְדְּכַי דּוּב וַיְיסְמַנְדֶל זַצַ"ל, אֲשֶׁר עָבַר אֶת הַשּׁוֹאָה, וְזָכָה לְהַצִּיל אַלְפֵי יְהוּדִים מִמָּוֶות. פַּעַם הוּא הָיָה מְאוּשְׁפַּז בְּבֵית חוֹלִים עֵקֶב הֶתְקֵף לֵב, לְפֶתַע תּוֹךְ כְּדֵי שְׁכִיבָתוֹ בַּמִּטָּה בְּחֶלְשָׁה עֲצוּמָה, הוּא חָשׁ שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לָמוּת.

וְהִנֵּה הוּא הִבְחִין שֶׁפָּנָיו מְסֻבִּים אֶל הַקִּיר, וְנִזְכַּר שֶׁמּוּבָא בַּגְּמָרָא (כתובות קג:) שִׁמֵּי שֶׁמֵּת וּפָנָיךְ כְּלַפֵּי הָעָם, סִימָן יָפֶה לוֹ. וְאִם פָּנָיו כְּלַפֵּי הַקִּיר, סִימָן רַע לוֹ.

וְאָז הוּא חָשַׁב לְעַצְמוֹ: מַה יִּהְיֶה, מַה יַּחְשְׁבוּ עָלַי הָאֲנָשִׁים שֶׁיִּרְאוּ שֶׁאֲנִי מֵת וּפָנַי אֶל הַקִּיר. הוּא אֲזַר אֶת כָּל כֹּחוֹתָיו, וְנִסָּה לְהִסְתּוֹבֵב לְצַד הַשֵּׁנִי. אַךְ מִיָּד עָלְתָה בּוֹ מַחֲשָׁבָה: אֵין לְךָ מַה לַעֲשׂוֹת בְּרֶגַעֶיךָ הָאַחֲרוֹנִים חוּץ מִלְּדָאוֹג מַה יֹּאמְרוּ עָלֶיךָ אֲחֵרֵי מוֹתְךָ?!

בְּסֶפֶר נֶפֶשׁ חַיָּה לְנָאוֹן רַבִּי רְפָאֵל צַבְאָן, כָּתַב לְבָאֵר אֶת הַפָּסוּק "בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ", עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל: "לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יָרֵא שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר כְּבָגָלוּי", כְּלוֹמַר, לְפָעָמִים אָדָם מִתְנַהֵג כִּיהוּדִי יָרֵא שָׁמַיִם וּמְדַקְדֵּק בַּמִּצְוות, אַךְ כָּל זֶה דַּוְקָא כְּשֶׁהוּא לְיַד אֲנָשִׁים, אֲבָל בְּבֵיתוֹ וּבְחוֹמוֹתָיו, מַרְשֶׁה הוּא לְעַצְמוֹ לְזַלְזֵל בְּכַמָּה דְּבָרִים מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

וְלִפְעָמִים יֶשְׁנָם שֶׁעוֹשִׂים לְהֵפֶךְ. כְּשֶׁהֵם נִמְצָאִים לְיַד אֲנָשִׁים, מִתְבַּיְישִׁים הֵם לְהַרְאוֹת שֶׁהֵם דְּתִיִּים וּמְקֻיָּמִים מִצְווֹת. אֲבָל בְּבוֹאָם לְבֵיתָם, נֶהֱפָכִים הֵם לַאֲנָשִׁים הַמְדַקְדְּקִים בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה.

וְעַל זֶה רָמְזָה הַתּוֹרָה בְּאוֹמְרָה - תִּהְיֶה בָּרוּךְ בְּבוֹאֶךָ וּבָרוּךְ בְּצֵאתֶךָ, כְּלוֹמַר, גַּם בְּבוֹאֶךָ בְּבֵיתְךָ, וְגַם בְּצֵאתְךָ מֵחוּץ לְבֵיתֶךָ, תִּהְיֶה בָּרוּךְ הַמְבֹרָכָת, שֶׁהִיא דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה.

איזה פרצוף יהיה לנו בשמים

סִפֵּר הָרַב שְׁלֹמֹה לְוִינְשְׁטֵין שְׁלִיט"א: פַּעַם כְּשֶׁהָיִיתִי אֵצֶל הַגָּאוֹן רַבִּי אַהֲרֹן לֵיב שְׁטֵינְמַן שְׁלִיט"א, דִּבֵּר אִתִּי מוּסָר, וְסִפֵּר לִי שֶׁפְּלוֹנִי בָּעַל עֵסֶק, גְּיָלָה שֶׁגָּנְבוּ לוֹ צִיּוּד. הוּא חָשַׁד בְּאֶחָד מִפּוֹעָלָיו, אֲבָל הֶחְשׁוּד הִכְחִישׁ. מַה עָשָׂה? שָׂם מַצְלֵמָה נִסְתֶּרֶת, וְכָל עֶרֶב לִפְנֵי שֶׁהָלַךְ הַבַּיְתָה, הִפְעִיל אֶת הַמַּצְלֵמָה.

לְאַחַר תְּקוּפָה הָיְתָה שׁוּב גְּנֵבָה, אַךְ הַפַּעַם הָיָה הָעִנְיָן מְצֻלָּם, וְאָכֵן הַפּוֹעֵל הֶחָשׁוּד נִרְאָה הֵיטֵב בְּסֶרֶט הַצִּלּוּם. כְּשֶׁקָּרָא לַפּוֹעֵל וְהֶרְאָה לוֹ אֶת הַסֶּרֶט, הִתְעַלֵּף הַפּוֹעֵל מֵרֹב בּוּשָׁה... אָמַר לוֹ הָרַב שְׁטֵינְמַן: וְכַמָּה פְּעָמִים אֲנַחְנוּ נִצְטָרֵךְ לְהִתְעַלֵּף כְּשֶׁיִּרְאוּ לָנוּ אֶת מַעֲשֵׂינוּ בָּעוֹלָם הָאֱמֶת? וְשָׁם מַרְאִים גַּם אֶת הַמַּחְשָׁבוֹת...

וְאָז נָתַן לִי יָד וְאָמַר לִי בִּבְכִי: אַתָּה עוֹד אָדָם צָעִיר. אַתָּה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מִצְווֹת וְלִגְדֹּל בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, אֲבָל אֲנִי, אֲנִי כְּבָר זָקֵן, עוֹד מְעַט אֶצְטָרֵךְ לְמִסֹּר דִּין וְחֶשְׁבּוֹן... אֵיזֶה פַּרְצוּף יִהְיֶה לִי שָׁם...

מהשמים רואים

מְסַפְּרִים עַל הַגָּאוֹן הֶחָסִיד רַבִּי זוּנְדֶל מסלאנט, שֶׁנָּסַע פַּעַם בָּעֲגָלָה, וְהִנֵּה לְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ מֵהָעִיר, עָבְרוּ דֶּרֶךְ שְׂדוֹת שֶׁהָיוּ בָּהֶן חֲבִילוֹת שֶׁל תֶּבֶן וְקַשׁ הַשַּׁיָּכִים לְבַעֲלֵי הַשָּׂדוֹת.

עָצַר הָעֶגְלוֹן אֶת הָעֲגָלָה, וְהֵבִיט יְמִינָה וּשְׂמֹאלָה, וּכְשֶׁרָאָה שֶׁאֵין אִישׁ, יָרַד מִן הָעֲגָלָה וְנִגַּשׁ לָקַחַת מִן הַחֲבִילוֹת, בִּשְׁבִיל לְהַאֲכִיל אֶת הַסּוּסִים שֶׁלּוֹ.

רַבִּי זוּנְדֶל הִבְחִין בַּדָּבָר, וְהִתְחִיל צוֹוֵחַ לְעֶבְרוֹ: רוֹאִים! רוֹאִים!!! נִבְהַל הָעֶגְלוֹן, וּמֵהֵר לַעֲזֹב אֶת הַחֲבִילוֹת מִיָּדוֹ, וְרָץ אֶל הָעֲגָלָה, וְנָס מִן הַמָּקוֹם.

לְאַחַר נְסִיעָה קְצָרָה, נוֹכַח הָעֶגְלוֹן כִּי אֵין אִישׁ, וּפָנָה אֶל רַבִּי זוּנְדֶל: רַבִּי! הַאִם מֻתָּר לְשַׁקֵּר, הֲלֹא אֵין אִישׁ. הִפְנָה רַבִּי זוּנְדֶל אֶת אֶצְבָּעוֹ כְּלַפֵּי מַעְלָה, וְאָמַר לוֹ, בְּנִי, שָׁם לְמַעְלָה רוֹאִים...

פּוֹעֵל הָעוֹבֵד בַּמִּפְעָל, וְיוֹדֵעַ שֶׁאֵצֶל הַמְנַהֵל נִמְצֵאת מַצְלֵמַת וִידֵאוֹ בְּמַעְגַּל סָגוּר, שֶׁמַּעֲבִירָה לְמַרְאֶה עֵינָיו אֶת כָּל מַה שֶּׁמִּתְרַחֵשׁ בַּמִּפְעָל, אֵין סָפֵק כִּי יֵשׁ לַפּוֹעֵל תְּחוּשָׁה מַתְמֶדֶת שֶׁהִנּוֹ חָשׁוּף לְעֵין בִּיקֹרְתִית. מִישֶׁהוּ "מִלְמַעְלָה" רוֹאֶה אוֹתוֹ כָּל הַזְּמַן.

כָּךְ הַמִּצְוָה שֶׁל יִרְאַת ה', מחיבת אוֹתָנוּ כַּאֲשֶׁר אָנוּ אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים, קוֹנִים וּמוֹכְרִים, לוֹמְדִים וּמְשׂוֹחֲחִים, אָנוּ צְרִיכִים לִהְיוֹת אֲפוּפִים תְּחוּשָׁה שֶׁעַיִן מִלְמַעְלָה רוֹאָה אֶת כָּל מַעֲשֵׂינוּ.

וּמְסַפְּרִים עַל בַּעַל הַתַּנְיָא, שֶׁפַּעַם שָׁאַל אֶת בְּנוֹ: "מַה אַתָּה רוֹאֶה שָׁם?"

עָנָה לוֹ הַבֵּן: "תִּקָּרֶה!". תָּמַהּ בַּעַל הַתַּנְיָא וְאָמַר: "וְכִי אֵינְךָ רוֹאֶה אֱלֹקוּת?"

כְּשֶׁאַתָּה עוֹבֵר עֲבֵרָה, הַמַּשְׁמָעוּת הִיא, שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּכַוָּונָה לְעֵינֵי ה'. אִם כֵּן, דַּמְיֵין לְךָ עַיִן גְּדוֹלָה הַמִּסְתַּכֶּלֶת עָלֶיךָ בְּשָׁעַת הָעֲבֵרָה. וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר "לְשׁוֹן הָרַע", הַמַּשְׁמָעוּת הִיא, שֶׁאַתָּה מְדַבֵּר לְתוֹךְ אוֹזְנֵי ה'. דַּמְיֵין שֶׁאַתָּה מְדַבֵּר לְאֹזֶן גְּדוֹלָה שֶׁנִּמְצֵאת לְיָדְךָ, כֵּיצַד הָיִיתָ מְדַבֵּר?

וּכְשֶׁאַתָּה עוֹבֵר עֲבֵרָה, חֲשֹׁב לְךָ כְּאִלּוּ אַתָּה הוֹלֵךְ וּמְפָרֵט אֶת הָעֲבֵרָה בְּרַמְקוֹל לְעֵינֵי הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים. עַכְשָׁו אוּלַי תַּחְשֹׁב פַּעֲמַיִם לִפְנֵי שֶׁתַּעֲבֹר עֲבֵרָה...

וכל מעשיך בספר נכתבים

מְסַפְּרִים עַל הָרַב אַבְרָמְסְקִי זַצַ"ל, שֶׁנָּהַג לוֹמַר לְבַחוּרֵי הַיְשִׁיבָה: כֻּלְּכֶם כּוֹתְבִים סְפָרִים, אֶת הַכְּרִיכָה הָרִאשׁוֹנָה כְּתָבְתָּם בְּיוֹם הַלֵּידָה, וְאֶת הַכְּרִיכָה הָאַחֲרוֹנָה תִּכְתְּבוּ בְּיוֹם הַמָּוֶות, וְכָל דַּף וְדַף מֵהַסֵּפֶר הוּא כְּנֶגֶד כָּל יוֹם מִימֵי חַיֵּיכֶם.

וְעַל כֵּן, אִם בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אַתֶּם כְּבָר כּוֹתְבִים סְפָרִים, לְכֹל הַפָּחוֹת תִּכְתְּבוּ סְפָרִים טוֹבִים וְיָפִים...

משנה ב

רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר, יָפֶה תַלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיְּגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁכַּחַת עָוֹן. וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה, סוֹפָהּ בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עָוֹן. וְכָל הָעֲמֵלִים עִם הַצִּבּוּר, יִהְיוּ עֲמֵלִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁזְּכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּן וְצִדְקָתָם עוֹמֶדֶת לָעַד. וְאַתֶּם, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר הַרְבֵּה כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם:

תורה עם דרך ארץ משכחת עון.

נִרְאָה לְבָאֵר, שֶׁהַתַּנָּא בָּא לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁלֹּא יֹאמַר הָאָדָם: "אֲנִי נוֹלַדְתִּי עִם תַּאֲוֹת וּמִדּוֹת רָעוֹת, וּנְטִיּוֹת לַעֲשׂוֹת עֲוֹונוֹת, וּמַה אֲנִי אֶשֵּׁם שֶׁבּוֹרֵא עוֹלָם בָּרָא אוֹתִי עִם תְּכוּנוֹת אֵלּוּ".

עַל זֶה בָּא הַתַּנָּא לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁגַּם לְמִי שֶׁיֵּשׁ בְּעָיוֹת כָּאֵלּוּ וְכַדּוֹמֶה, יֶשְׁנוֹ פִּתָּרוֹן לְכָךְ, וְהוּא - שֶׁיִּתְיַגַּע בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וּבְלִמּוּד הַמּוּסָר [שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ אֶרֶץ], וְעַל יְדֵי כָּךְ שֶׁיִּתְיַגַּע בִּשְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ, יוּכַל לְהַשְׁכִּיחַ מִמֶּנּוּ אֶת הָעֲוֹונוֹת וְהַמִּדּוֹת הָרָעוֹת הַמְפַעֲפְעוֹת בְּקִרְבּוֹ.

וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ מַעֲשֶׂה בְּסֵפֶר "תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל" (סוֹף מַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין), שֶׁכַּאֲשֶׁר הוֹצִיא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן, וְיִתְמַהוּ מְאֹד עַל זֶה הָאִישׁ מֹשֶׁה, כִּי עַל יָדוֹ נַעֲשָׂה כָּל הַגְּבוּרוֹת וְהַנִּפְלָאוֹת הָאֵלּוּ, וְלָכֵן הִתְעוֹרֵר מֶלֶךְ עֲרָבִי אֶחָד, לִשְׁלֹחַ צַיָּר מֻבְחָר לְצַיֵּר אֶת דְּמוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּלְהָבִיאָהּ אֵלָיו.

הָלַךְ הַצַּיָּר וְצִיֵּר אֶת תְּמוּנָתוֹ, וְהֵבִיאָהּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. אָסַף הַמֶּלֶךְ אֶת חֲכָמָיו, וְאָמַר לָהֶם שֶׁיִּסְתַּכְּלוּ עַל הַתְּמוּנָה, וְיֹאמְרוּ לוֹ מַה הֵם תְּכוּנוֹתָיו וְטִבְעוֹ שֶׁל הָאִישׁ מֹשֶׁה, עַל פִּי חָכְמַת הַפַּרְצוּף אֲשֶׁר הֵם יוֹדְעִים.

כְּשֶׁהִסְתַּכְּלוּ הַחֲכָמִים עַל הַתְּמוּנָה אָמְרוּ לַמֶּלֶךְ: אִם נִשְׁפֹּט עַל פִּי צִיּוּר קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל הָאִישׁ הַזֶּה, נֹאמַר לַאֲדֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ כִּי אִישׁ זֶה הוּא רַע מַעֲלָלִים, וּבַעַל גַּאֲוָה וְחוֹמֶד מָמוֹן, וְיֵשׁ לוֹ חֶסְרוֹנוֹת רַבּוֹת מְאֹד.

וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַיֹּאמַר: מַזֶּה! הַאִם אַתֶּם מִתְעַלְּלִים בִּי?! וַהֲרֵי בְּכָל הָעוֹלָם יָצָא שְׁמוֹ שֶׁל הָאִישׁ, שֶׁהוּא אָדָם גָּדוֹל עַד מְאֹד, וְכָעֵת אַתֶּם אוֹמְרִים עָלָיו שֶׁהוּא אִישׁ רַע מַעֲלָלִים וְכוּ'.

הַצַּיָּר וְהַחֲכָמִים נֶחְרְדוּ מְאֹד, וְכָל אֶחָד הֵחֵל לְהַאֲשִׁים אֶת הַשֵּׁנִי, הַצַּיָּר אָמַר: אֲנִי צִיַּרְתִּיו כַּהֹגֶן, וְהַחֲכָמִים שָׁגוּ בִּידִיעָתָם. וְהַחֲכָמִים אָמְרוּ, שֶׁהַצַּיָּר לֹא צִיֵּר אֶת דְּמוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כַּהֹגֶן. וּמֵאַחַר שֶׁהַמֶּלֶךְ נִכְסָף לָדַעַת מִי מִשְּׁנֵיהֶם צוֹדֵק, נָסַע בְּעַצְמוֹ לְתוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לִרְאוֹת אֶת דְּמוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

וְהִנֵּה בְּבוֹאוֹ, רָאָה אֶת דְּמוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מֵרָחוֹק, וַיְמַהֵר וַיִּקַּח אֶת הַצִּיּוּר וְהִבִּיט בּוֹ, וְרָאָה שֶׁהוּא מַמָּשׁ כְּמוֹ דְּמוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְהַצַּיָּר קָלַע בְּדִיּוּק אֶל הַמַּטָּרָה.

מִיָּד הָלַךְ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַיִּכְרַע וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ, וַיְסַפֵּר לוֹ אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר קָרָה לוֹ עִם הַצַּיָּר וַחֲכָמָיו, וְכָעֵת רוֹאֶה הוּא שֶׁחֲכָמָיו בָּגְדוּ בּוֹ, וְאֵין בָּהֶם שׁוּם חָכְמָה, וּבְחִנָּם אוֹכְלִים הֵם עַל שֻׁלְחָנוֹ.

וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמַר: לֹא כֵן! גַּם הַצַּיָּר וְגַם חֲכָמֶיךָ נִפְלָאִים הֵם בִּידִיעָתָם וְחָכְמָתָם. אוּלָם דַּע לְךָ, לֹא אֵבוֹשׁ לוֹמַר לְךָ, כִּי כָּל הַחֻסְרוֹנוֹת אֲשֶׁר אָמְרוּ עָלַי חֲכָמֶיךָ, כּוּלָּם קְשׁוּרִים בִּי בַּטֶּבַע, וְאֶפְשָׁר שֶׁיֵּשׁ בִּי עוֹד דְּבָרִים גְּרוּעִים יוֹתֵר מִמַּה שֶׁאָמְרוּ, אוּלָם אֲנִי בְּכֹחַ אַמִּיץ הִתְחַזַּקְתִּי וְרִדִּיתִי וְכָבַשְׁתִּי אוֹתָם, עַד אֲשֶׁר קָנִיתִי לִי אֶת הִפּוּכָם לְטֶבַע שֵׁנִי, וּבַעֲבוּר זֶה הִתְכַּבַּדְתִּי בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּבָאָרֶץ מִתַּחַת.

רוֹאִים אָנוּ מַעֲשֶׂה זֶה, שֶׁגַּם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ ע"ה, הָיוּ בּוֹ תְּכוּנוֹת רָעוֹת וּמְגוּנוּת וְהָיָה מִטְבָּעוֹ רַע מַעֲלִילִים, וּבַעַל גַּאֲוָה וְחוֹמֶד מָמוֹן וְכַדּוֹמֶה, וְאַף עַל פִּי כֵן עָבַד עַל עַצְמוֹ עֲבוֹדָה תְּמִידִית קָשָׁה וַחֲזָקָה, עַד אֲשֶׁר זָכָה לִהְיוֹת עָנָו יוֹתֵר מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וְלֹא קָם כְּמֹשֶׁה.

וְעַל כֵּן חוֹבָה עַל כָּל אָדָם מֵאִתָּנוּ לַעֲמֹל בַּתּוֹרָה, וְלִלְמֹד מוּסַר מִידֵי יוֹם בְּיוֹמוֹ, כְּדֵי שֶׁנּוּכַל לְתַקֵּן אֶת עַצְמֵנוּ וְאֶת מִדּוֹתֵינוּ כְּרָאוּי.

תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עוון

נִרְאָה לְפָרֵשׁ, שֶׁאָדָם הַלּוֹמֵד תּוֹרָה, אֵין זֶה מַסְפִּיק כְּדֵי לְהַצִּילוֹ מֵהַחֵטְא וּמֵהֶעָווֹן, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁתּוֹרָתוֹ תִּהְיֶה כְּמוֹ מְלָאכָה, שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּמִקְצוֹעַ מסויים, מִתְיַגֵּעַ בּוֹ וּמַקְדִּישׁ אֶת רוֹב זְמַנּוֹ כְּדֵי לְהִתְפָּרְנֵס בְּכָבוֹד, וְתָמִיד שׁוֹאֵף לַעֲלוֹת בְּדַרְגּוֹת בָּעֲבוֹדָה, וְאֵינוֹ חָפֵץ לְהִשָּׁאֵר תָּמִיד בְּאוֹתוֹ מָעֳמָד שֶׁבּוֹ הִתְחִיל.

כָּךְ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, צָרִיךְ הָאָדָם לַעֲמֹל וְלִשְׁאֹף לְגָדוֹלוֹת, וְלֹא לְהִסְתַּפֵּק בְּלִמּוּד מוּעָט, אֶלָּא יַחְשֹׁב שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה הוּא כְּמוֹ מְלָאכָה, וּכְמוֹ שֶׁבִּמְלָאכָה אֵין מְבַטְּלִים אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר, וְאֵין מַפְסִיקִים אֶת הָעֲבוֹדָה בִּגְלַל סִבּוֹת שֶׁאֵינָם הֶכְרֵחִיּוֹת, כָּךְ גַּם יֵשׁ לְנַצֵּל כָּל רֶגַע פָּנוּי כְּדֵי לְהַרְוִיחַ עוֹד מִילָה שֶׁל תּוֹרָה, וְעוֹד שִׁעוּר תּוֹרָה, וְלַעֲלוֹת לְאַט לְאַט בְּמַעֲלוֹת הַתּוֹרָה וְהַיִּרְאָה, וְעַל יְדֵי כָּךְ יִנָּצֵל מֵהֶעָווֹן.

וּמְסַפְּרִים עַל הָרַב מִפּוֹנִיבֵז' זַצַ"ל, שֶׁפַּעַם שָׂכַר פּוֹעֲלִים יְהוּדִים כְּדֵי לְצֶקֶת אֶת הַגַּג לְיִשִׁיבָה, וּמֵאַחַר וְהַמְּלֶט לֹא הִגִּיעַ, אָמַר לָהֶם הָרַב, שֶׁבְּמָקוֹם לַעֲסֹק בָּעֲבוֹדוֹת הַבִּנְיָה, מַצִּיעַ הוּא לָהֶם לְהִכָּנֵס לְאֶחָד מִבָּתֵּי הַכְּנֶסֶת שֶׁבְּאֵזוֹר, וּלְזַמֵּר שָׁם תְּהִלִּים, וְהוּא יְשַׁלֵּם לָהֶם עַל שְׁמוֹנָה שָׁעוֹת עֲבוֹדָה כְּפִי שֶׁהָיָה מְשַׁלֵּם אִם הָיוּ עוֹבְדִים בִּבְנִיָּה.

שָׂמְחוּ הַפּוֹעֲלִים עַל הַהֶצְעָה, וְאָמְרוּ: לָמָּה לֹא, נַשֵּׁב מִסְפַּר שָׁעוֹת וְנֹאמַר תְּהִלִּים. לְאַחַר רֶבַע שָׁעָה, בָּאוּ הַפּוֹעֲלִים וְאָמְרוּ לוֹ: אֵינֶנּוּ יְכוֹלִים יוֹתֵר, מְוַתְּרִים אָנוּ עַל הַמַּשְׂכֹּרֶת וְעַל הַלִּמּוּד...

לַעֲבוֹד קָשֶׁה בַּבִּנְיָן בַּשֶּׁמֶשׁ הַקּוֹפַחַת, הֵם מְסֻגָּלִים. וְאִלּוּ לָשֶׁבֶת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַמֻּצָּל וְלוֹמַר תְּהִלִּים, הֵם אֵינָם מְסֻגָּלִים, מִפְּנֵי שֶׁהַלִּמּוּד אֶצְלָם אֵינוֹ כְּמוֹ הַמְּלָאכָה, וְלָכֵן הֵם עֲצֵלִים בְּלִמּוּדָם.

מדוע הרבה לנו ה' יתברך תורה ומצוות

בְּהֶקְשֵׁר לָזֶה מְצִינוּ מָשָׁל שֶׁהִמְשִׁיל הַמַּגִּיד מִדּוּבְנָא, בְּבֵאוּר דִּבְרֵי רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן עֲקַשְׁיָא שֶׁאָמַר "רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹות":

מָשָׁל לְבָחוּר חֶמֶד, בְּנוֹ שֶׁל עָשִׁיר מֻפְלָג, שֶׁאֲחֵרֵי תֵּם שְׁנוֹת לִמּוּדָיו, עָלָה עַל לִבּוֹ לִנְסֹעַ לְמֶרְחַקִּים לְהָבִיא סְחוֹרוֹת אֶל עִירוֹ עַל מְנָת לְהַרְוִיחַ מָמוֹן. בִּקֵּשׁ מֵאָבִיו לְהַעֲנִיק לוֹ סְכוּם כֶּסֶף גָּדוֹל, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהִסְתַּדֵּר כַּהֲלָכָה, וְנָסַע אֶל אַחַת מֵעָרֵי אֵרוֹפָּה.

וַיְהִי כְּבוֹאוֹ שָׁמָּה, מָצָא שָׁם אֶת דּוֹדוֹ, שֶׁהָיָה תּוֹשָׁב הָעִיר הַהִיא, וְסִפֵּר לְדוֹדוֹ כִּי בָּא עַל מְנָת לִקְנוֹת סְחוֹרָה בְּכֶסֶף שֶׁהוֹאִיל אָבִיו לָתֶת לוֹ. הַבָּחוּר הָלַךְ אֶל בֵּית הַמָּלוֹן שֶׁבָּעִיר, וּלְמָחֳרַת הִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר לִבְחֹן אֶת טִיב הַסְּחוֹרוֹת שֶׁרָצָה לִקְנוֹת.

דּוֹדוֹ הִקְדִּימוֹ וְהָלַךְ אֶל הַסּוֹחֲרִים הַגְּדוֹלִים, וְהוֹדִיעָם כִּי בָּא לְכָאן סוֹחֵר גָּדוֹל, וּבְיָדוֹ כֶּסֶף רַב בַּמְּזֻמָּנִים, וּכְדַאי לָהֶם לָגֶשֶׁת אֵלָיו. מִהֵר סוֹחֵר אֶחָד לָבוֹא אֶל הַסּוֹחֵר הַצָּעִיר, וְהֶרְאָה לוֹ סְחוֹרָה טוֹבָה שֶׁל מֶשִׁי. הַבָּחוּר הִשְׁתַּכְנַע וְקָנָה אֲרִיגֵי מֶשִׁי וְרִקְמָה.

וְהִנֵּה רַק יָצָא הַסּוֹחֵר מֵהַמָּלוֹן, בָּא סוֹחֵר אַחֵר, וְהֶרְאָה לוֹ גַּם כֵּן סְחוֹרָה נָאָה עִם שְׁלַל צְבָעִים מַרְהִיבֵי עַיִן, וְהַבָּחוּר קָנָה גַּם מִמֶּנּוּ. עוֹד לֹא הִסְפִּיק הַסּוֹחֵר לְלֶכֶת מֵהַמָּלוֹן, הִגִּיעַ עוֹד סוֹחֵר אַחֵר, וְהֶרְאָה לוֹ סְחוֹרָה יוֹתֵר יָפָה וַחֲזָקָה, וְהַבָּחוּר קָנָה גַּם מִמֶּנּוּ, וְכָךְ הִמְשִׁיךְ הַדָּבָר כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לַבָּחוּר זְמַן לְנוּחַ מִנְּסִיעָתוֹ וַעֲמָלוֹ וּלְטַיֵּל בְּרְחוֹבוֹת הָעִיר וּבְגִינוֹת, וְאֶת כָּל כַּסְפּוֹ הִשְׁקִיעַ בִּסְחוֹרוֹת שֶׁבָּאוּ לְיָדוֹ, וְלֹא נִשְׁאַר לוֹ אֶלָּא סְכוּם קָטָן לְהוֹצָאוֹת הַדֶּרֶךְ, כְּדֵי לַחְזֹר לְעִיר מוֹלַדְתּוֹ.

לִפְנֵי הַנְּסִיעָה נִפְגֹּשׁ הַבָּחוּר עִם דּוֹדוֹ, וְסִפֵּר לוֹ אֶת כָּל הַקּוֹרוֹת אוֹתוֹ, וְהֵחֵל לְהִתְרַעֵם בְּפָנָיו שֶׁתָּם כַּסְפּוֹ, וְכָל הַיָּמִים שֶׁהָיָה כָּאן, וְלֹא נָח וְלֹא שָׁקַט יוֹמָם וְלַיְלָה, בְּגָלַל הַסְּחוֹרוֹת שֶׁבָּאוּ לְיָדוֹ בְּמָחִיר טוֹב, וַאֲפִילוּ לֹא נָתַן שֵׁינָה לְעֵינָיו.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת דּוֹדוֹ, מִלָּא פִּיו שְׂחוֹק וְאָמַר: דַּע בְּנִי, כִּי אֲנִי גָּרַמְתִּי לְךָ אֶת כָּל זֹאת, מִפְּנֵי שֶׁהַמָּקוֹם הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ תֵּאַטְרָאוֹת וּמְקוֹמוֹת בִּדּוּר וְכָל מִינֵי תַּעֲנוּגוֹת, וְחָשַׁשְׁתִּי שֶׁתְּבַזְבֵּז אֶת כַּסְפְּךָ עַל טִיּוּלִים וּשְׁטוּיוֹת, וְתַחְזֹר לְבֵיתְךָ לְלֹא כְּלוּם, לָכֵן הִזְדָּרַזְתִּי לְהָבִיא אֵלֶיךָ כָּל אוֹתָם

סוֹחֲרִים בְּמְהִירוּת רַבָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה טָרוּד בַּעֲסָקִים נִכְבָּדִים לְפַרְנָסַת בֵּיתְךָ, וְדַאֲגָתִי שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לְךָ זְמַן פָּנוּי לְסַיֵּר בָּעִיר וּלְבַזְבֵּז אֶת הַכֶּסֶף.

הַנִּמְשָׁל: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא אֶת הָאָדָם, וְשָׁלַח אוֹתוֹ עַל פְּנֵי תֵּבֵל כְּדֵי לֶאֱסוֹף מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. אָמְנָם הָאָדָם בְּבוֹאוֹ אֶל הָעוֹלָם הַזֶּה, יֵשׁ לוֹ לִדְאֹג מְאֹד פֶּן יֵלֵךְ שׁוֹלָל אַחַר עֲצַת יֵצֶר הָרַע, הַמְפַתֶּה אֶת הָאָדָם לָלֶכֶת אַחֲרֵי הַהֶבֶל שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה בְּבָתֵּי קוֹלְנוֹעַ וּבְבָתֵּי קָפֶה וְשַׁעֲשׁוּעִים.

לָכֵן יָעַץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַרְבּוֹת לָאָדָם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ רֶגַע פָּנוּי, וּבְטֶרֶם יִגְמֹר מִצְוָה אַחַת, כְּבָר יֵשׁ לְפָנָיו מִצְוָה שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית וְכוּ', וּבְזֶמֶן שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּם מִצְוֹת, מְחוּיָיב הוּא לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה, וּמִמֵּילָא עַל יְדֵי כָּךְ לֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לַעֲשׂוֹת עֲבֵרוֹת. נִמְצָא שֶׁהַתּוֹרָה הִיא הַגּוֹרֵם הָעִקָּרִי לְשַׁכֵּחַ מֵהָאָדָם אֶת הֶעָוֹן.

מְסֻפָּר עַל רַבִּי אַרְיֵה לֶוִין זַצַ"ל, שֶׁנִּתְקַל פַּעַם בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה עָסוּק בְּפַרְנָסָתוֹ בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם, וְגַם בְּשָׁעוֹת הַלַּיְלָה לֹא מָצָא פְּנַאי לְהִשְׁתַּתֵּף בְּשִׁעוּרֵי תּוֹרָה, וְרָצָה רַבִּי אַרְיֵה לְעוֹדְדוֹ וּלְחַזְּקוֹ.

נִגַּשׁ אֵלָיו הָרַב וְאָמַר לוֹ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: כָּתוּב בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף ה'): "לְעוֹלָם יַרְגִּיז אָדָם יִצֶר הַטּוֹב עַל יֵצֶר הָרַע", חֲשַׁבְתָּ פַּעַם מַה פֵּרוּשָׁהּ שֶׁל הַמִּילָה 'יַרְגִּיז'? וּבְכָלָל כֵּיצַד מַרְגִּיזִין אֶת הַיֵּצֶר הַטּוֹב עַל הַיֵּצֶר הָרַע?

אֶלָּא בְּאוּר הַדְּבָרִים הוּא כָּךְ: מָשָׁל לִשְׁנֵי יְהוּדִים שֶׁהֶחְזִיקוּ בִּשְׁתֵּי חֲנֻיּוֹת אַחַת לְיַד הַשְּׁנִיָּה. חֲנוּת אַחַת הָיְתָה מְלֵאָה בְּלָקוֹחוֹת בְּמֶשֶׁךְ כָּל שָׁעוֹת הַיּוֹם, וְהָעֲסָקִים שָׁם שִׂיגְשְׂגוּ בְּצוּרָה יוֹצֵאת מִן הַכְּלָל, וְאִלּוּ בַּחֲנוּת הַשְּׁנִיָּה הָיָה בְּדִיּוּק לְהֵפֶךְ, אִישׁ לֹא הִתְעַנְיֵן בָּהּ, וְלֹא נִכְנַס אֶל ד' אַמּוֹתֶיהָ, וְהַבְּעָלִים הִגִּיעוּ בְּשֶׁל כָּךְ לְמַצָּב שֶׁל עֲנִיּוּת גְּדוֹלָה.

פַּעַם בְּסִיּוּמוֹ שֶׁל הַיּוֹם לְאַחַר שֶׁהַמּוֹנֵי לְקוֹחוֹת כְּבָר פָּקְדוּ אֶת חֲנוּתוֹ שֶׁל הֶעָשִׁיר, וְאִלּוּ הַחֲנוּת הַשְּׁנִיָּה נוֹתְרָה רֵיקָה, הִגִּיעַ קוֹנֶה אֶחָד, וְנִכְנַס אֶל הַחֲנוּת שֶׁל הֶעָנִי. כְּשֶׁרָאָה זֹאת הֶעָשִׁיר, פָּנָה אֶל הַלָּקוּחַ הַהוּא וְנִסָּה לְשַׁכְנְעוֹ שֶׁיִּכָּנֵס לַחֲנוּתוֹ וְלֹא לַחֲנוּת הֶעָנִי.

מִיַּד פָּתַח הֶעָנִי בִּצְעָקוֹת רָמוֹת, וְכִנָּה אֶת הֶעָשִׁיר בְּכָל כִּנּוּיֵי הַגְּנַאי הָאֶפְשָׁרִיִּים, וְאָמַר: אֵיךְ אַתָּה מֵעֵז לִגְנֹב לִי אֶת הַלָּקוֹחַ הַיָּחִיד שֶׁפָּקַד אֶת חֲנוּתִי בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם? הַאִם אֵין דַּי לְךָ בְּלָקוֹחוֹת שֶׁלְּךָ שֶׁאַתָּה בָּא לַחְמֹס מִמֶּנִּי גַּם אֶת הַלָּקוֹחַ הַיָּחִיד הַזֶּה?

כָּל מִי שֶׁשָּׁמַע אֶת טַעֲנוֹתָיו שֶׁל הֶעָנִי, הִזְדַּהָה עִמּוֹ לַחֲלוּטִין. הַטַּעֲנוֹת הָיוּ כָּל כָּךְ צוֹדְקוֹת, שֶׁהֵן שִׁכְנְעוּ אֶת כֻּלָּם, זֶה נִקְרָא 'לְהַרְגִּיז', כְּלוֹמַר, שֶׁטּוֹעֲנִים טַעֲנָה חֲזָקָה נֶגֶד הַצַּד הַשֵּׁנִי, עַד שֶׁהוּא מִסְתַּלֵּק מֵאֵלָיו.

וְהַנִּמְשָׁל, הִמְשִׁיךְ ר' אַרְיֵה לְוִין, הוּא בְּדִיּוּק מַה שֶּׁקּוֹרֶה אִתְּךָ. בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם מַצְלִיחַ הַיֵּצֶר הָרַע לְנַצֵּחַ אוֹתְךָ, וְשׁוֹבֶה אוֹתְךָ בְּעִסְקֵי הַפַּרְנָסָה, עַד שֶׁלֹּא נוֹתַר לְךָ פְּנַאי לִלְמֹד. וְהִנֵּה גַּם בִּשְׁעוֹת הָעֶרֶב כְּשֶׁאַתָּה מַגִּיעַ כָּבֹר לְהִתְפַּלֵּל, הוּא בָּא אֵלֶיךָ וּמְנַסֶּה לְשַׁכְנֵעֲךָ שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לַשִּׁעוּר, וְהֲרֵי הוּא מַמָּשׁ כְּאוֹתוֹ עָשִׁיר הַמְנַסֶּה לַחֲטוֹף לַחֲבֵרוֹ הֶעָנִי אֶת הַלֶּקוֹחַ הַיָּחִיד שֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיו בְּסוֹף הַיּוֹם.

הִנְךָ צָרִיךְ 'לְהַרְגִּיז' אֶת הַיֵּצֶר הָרַע, וְלוֹמַר לוֹ: לֹא דַּי לְךָ בְּמַה שֶּׁאַתָּה מַצְלִיחַ לְהוֹצִיא אוֹתִי מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ בְּמֶשֶׁךְ כָּל שְׁעוֹת הַיּוֹם, אֶלָּא שֶׁגַּם עַתָּה לִקְרַאת הָעֶרֶב אַתָּה מֵסִית אוֹתִי שֶׁלֹּא לָבוֹא לַשִּׁעוּר?!

דְּבָרָיו הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב שֶׁל ר' אַרְיֵה, נִכְנְסוּ לִלְבּוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי, וַעֲשׂוּ בּוֹ רוֹשֶׁם רַב, וְשִׁנָּה מֵאוֹתוֹ יוֹם אֶת אוֹרַח חַיָּיו, וְהֵחֵל לְהִשְׁתַּתֵּף בְּשִׁעוּרֵי תּוֹרָה.

כָּךְ מַמָּשׁ קוֹרֶה לָאֲנָשִׁים מְסוּיָּמִים, שֶׁכֹּל הַיּוֹם שְׁקוּעִים בַּעֲסָקִים וּבַעֲבוֹדַת כַּפַּיִם, וְאֵין לָהֶם זְמַן לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה. וְהִנֵּה עַד שֶׁסּוֹף סוֹף זוֹכִים לְהַגִּיעַ בָּעֶרֶב לְשִׁעוּר תּוֹרָה, פִּתְאוֹם בָּא הַיֵּצֶר הָרַע וּמְרַדִּים אוֹתָם בְּאֶמְצַע הַשִּׁעוּר, אוֹ שֶׁנּוֹתֵן לָהֶם לְדַבֵּר עִם אֵיזֶה חָבֵר שֶׁלֹּא רָאוּ זְמַן רַב וְגַם אֶת הַמְעַט שֶׁיָּכְלוּ לְאֶסּוֹף עֲבוּר נִשְׁמָתָם הַצְּמֵאָה לְדִבְרֵי תּוֹרָה, גָּרַם לָהֶם הַיֵּצֶר לְהַפְסִיד.

וְעַל כֵּן בָּא הַתַּנָּא וּמַזְהִיר, שֶׁכְּמוֹ שֶׁבִּזְמַן שֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בְּמְלַאכְתּוֹ, אֵין הוּא נִרְדָּם וְגַם אֵין לוֹ פְּנַאי לְשׂוֹחֵחַ עִם חֲבֵרִים וְכַדּוֹמֶה, מִפְּנֵי שֶׁאִם יַעֲשֶׂה כֵּן, עָלוּל הוּא לִגְרֹם לְעַצְמוֹ הֶפְסֵד כַּסְפִּי. כָּךְ גַּם צָרִיךְ לִנְהֹג בִּלְמוּד הַתּוֹרָה, וּלְהַרְגִּישׁ כְּאִלּוּ זוֹהִי מְלַאכְתּוֹ.

מַעֲשֶׂה בָּעָנִי אֶחָד שֶׁהָלַךְ לְטַיֵּל בֶּהָרִים, וְהִנֵּה נִתְגַּלְתָה לוֹ מְצִיאָה - אֶבֶן יָפָה וְנֶהְדֶּרֶת שֶׁהָיְתָה נִרְאֵית כְּמוֹ יַהֲלוֹם יָקָר מְאֹד. הֶחְלִיט הֶעָנִי לְלֶכֶת לָבּוּרְסַת הַיַּהֲלוֹמִים, וּלְנַסּוֹת לְמָכוֹר שָׁם אֶת הַיַּהֲלוֹם.

הָלַךְ הֶעָנִי, וְהִמְתִּין עַל יָד שַׁעַר הַכְּנִיסָה לַבּוּרְסָה, וְהִמְתִּין לְאֶחָד הַסּוֹחֲרִים שֶׁיֵּצֵא מִן הַבִּנְיָן, עַל מְנַת שֶׁיּוּכַל לְעַנְיֵן אוֹתוֹ בִּרְכִישַׁת הַחֵפֶץ שֶׁמָּצָא.

הֶעָנִי לֹא הָיָה בָּקִי בְּמַחִיר הַיַּהֲלוֹמִים, וְלָכֵן הַיַּהֲלוֹם שֶׁבְּיָדוֹ שֶׁהָיָה גָּדוֹל וְנִפְלָא, הָיָה שָׁוֶה בְּעֵינָיו עֲשָׂרָה דוֹלָרִים, וְאָכֵן הוּא נִגַּשׁ אֶל אֶחָד הַסּוֹחֲרִים וְהִצִּיג בְּפָנָיו אֶת הַחֵפֶץ שֶׁבְּיָדוֹ, וְשָׁאַל: אֲדֹנִי הַנִּכְבָּד, הַיּוֹם מָצָאתִי חֵפֶץ זֶה הַאִם תִּרְצֶה לִקְנוֹתוֹ מִמֶּנִּי תְּמוּרַת 10 דוֹלָר?

הַסּוֹחֵר הֶהָמוּם לֹא הֶאֱמִין לְמִשְׁמַע אוֹזְנָיו, יָדַע הוּא כִּי שָׁוְיוֹ שֶׁל הַיַּהֲלוֹם מַגִּיעַ לְמִלְיוֹנֵי דוֹלָרִים, וְכֵיצַד יִתָּכֵן שֶׁאָדָם זֶה מוּכָן לִמְכּוֹר לוֹ אוֹתוֹ תְּמוּרַת 10 דוֹלָר?

אֶת תְּמִיהָתוֹ לֹא הִצְלִיחַ הַסּוֹחֵר לִכְבּוֹשׁ בְּלִבּוֹ, וּמִפִּיו פָּרְצָה לָהּ קְרִיאָה: 10 דוֹלָר? הַאִם הִשְׁתַּגַּעְתָּ? הֶעָנִי נִבְהַל בְּשָׁמְעוֹ אֶת דִּבְרֵי הַסּוֹחֵר, וְחָשַׁב בְּלִבּוֹ שֶׁכַּנִּרְאֶה הִפְרִיז מְעַט

בְּדָרִישָׁתוֹ, וְדָרַשׁ סְכוּם מֻפְרָז מִדֵּי עֲבוּר הַיַּהֲלוֹם, וּמִיַּד פָּנָה לְסוֹחֵר וְהוֹדִיעַ לוֹ כִּי מוּכָן הוּא לְהִתְפַּשֵּׁר בְּנוֹגֵעַ לַמְּחִיר - וּבִלְבַד שֶׁהַמְּחִיר שֶׁיּוּסְכַם יְשֻׁלַּם מִיַּד.

וְאָכֵן מָכַר לוֹ אֶת הַיַּהֲלוֹם בְּפָחוֹת מֵעֶשְׂרָה דוֹלָרִים, וּמֹהֵר לִבְרֹחַ עִם הַכֶּסֶף בחושבו שֶׁהִצְלִיחַ לַעֲשׂוֹת עֵסֶק גָּדוֹל, אַךְ לֹא יָדַע כַּמָּה הֶפְסֵד נִגְרַם לוֹ בְּגִלַּל טִפְּשׁוּתוֹ.

הַנִּמְשָׁל: דּוֹמִים אָנוּ מַמָּשׁ לְבַעַל הַיַּהֲלוֹם, אָנוּ אֵיננוּ יוֹדְעִים וּמְבִינִים כְּלָל אֶת עֶרְכָּן שֶׁל הַמִּצְווֹת, וְאֶת מַעֲלָתָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, וּלְפִיכָךְ אָנוּ מוּכָנִים לִמְכּוֹר אֶת הַמִּצְווֹת, תְּמוּרַת כַּמָּה גְּרוּשִׁים שֶׁל הֶבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה.

וְזוֹהִי הַסִּבָּה שֶׁלְּעָתִיד לָבוֹא כַּאֲשֶׁר יִשְׁחַט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַשָּׂטָן, יִרְאוּ הָרְשָׁעִים אֶת הַיֵּצֶר כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה וְיִבְכּוּ וְיֹאמְרוּ: כֵּיצַד מָכַרְנוּ אֶת הַתּוֹרֶ"ג מִצְווֹת שֶׁהֵם תַּרֵ"ג יַהֲלוֹמִים יְקָרִים לְאֵין עֵרֶךְ [כַּמְּבֹאָר בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה נב.], אַךְ אֶת הַנַּעֲשָׂה אִי אֶפְשָׁר לְתַקֵּן. כָּל מִצְוָה הִיא יַהֲלוֹם יָקָר, וְחָבַל לְבַזְבֵּז אוֹתוֹ עֲבוּר כַּמָּה דוֹלָרִים בּוֹדְדִים...

משנה ג

הֱוֵי זְהִירִין בָּרְשׁוּת, שֶׁאֵין מְקָרְבִין לוֹ לָאָדָם אֶלָּא לְצֹרֶךְ עַצְמָן. נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בִּשְׁעַת הֲנָאָתָן. וְאֵין עוֹמְדִין לוֹ לָאָדָם בִּשְׁעַת דָּחְקוֹ:

נִרְאָה לְפָרֵשׁ, שֶׁרַבּוֹתֵינוּ מַזְהִירִים אֶת הָאָדָם, שֶׁיִּתְרַחֵק וְיִבְרַח מִמּוֹתָרוֹת וּמֵהַבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁעַל פִּי דִּין הֵם מֻתָּרִים לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה נָבָל בִּרְשׁוּת הַתּוֹרָה וְיִרְדֹּף אַחַר אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְכַדּוֹמֶה, מִפְּנֵי שֶׁעְנְיָנִים אֵלּוּ נִרְאִים כְּטוֹבִים וַאֲהוּבִים בְּשָׁעָה שֶׁנֶּהֱנָה מֵהֶם, אֲבָל אֵינָם עוֹמְדִים לְהָגֵן עַל הָאָדָם בְּשָׁעָה שֶׁעוֹמֵד לְדִין לְאַחַר מוֹתוֹ, וְעָתִיד לְהֵעָנֵשׁ עַל כָּךְ שֶׁהִשְׁקִיעַ זְמַן רַב עֲבוּר תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, בִּמְקוֹם לֶאֱסוֹף בְּאוֹתוֹ זְמַן תּוֹרָה וּמִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים (וְשׁוּ"ר שֶׁכֵּן כָּתַב בְּמִדְרַשׁ שְׁמוּאֵל).

וּכְמוֹ שֶׁמְּסַפְּרִים חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין (מז.) עַל רֵישׁ לָקִישׁ, שֶׁהִשְׁאִיר יְרוּשָׁה לְבָנָיו 'קַב שֶׁל כּוּרְכּוּם', וְקָרָא עַל עַצְמוֹ אֶת הַפָּסוּק בִּתְהִלִּים: "וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם", שֶׁכְּבָיָכוֹל הָיָה מִצְטַעֵר עַל כָּךְ שֶׁבִּזְבֵּז אֶת זְמַנּוֹ לָרִיק כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת הַכּוּרְכּוּם הַזֶּה.

אָמַר עַל כָּךְ הֶחָפֵץ חַיִּים זצ"ל מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה; אָדָם אֶחָד נָסַע לִמְדִינָה רְחוֹקָה כְּדֵי לַעֲסֹק בְּמִסְחָר, וּפִתַּח חֲנוּת גְּדוֹלָה לְמוֹצְרֵי חָלָב, וְעָבַד שָׁם בְּמֶשֶׁךְ שֶׁבַע שָׁנִים, וְהִרְוִיחַ מָמוֹן רַב.

וְהִנֵּה בְּאֶחָד הַיָּמִים הֶחְלִיט לַחְזֹר לְעִירוֹ וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ, אַךְ חָשַׁשׁ לַעֲלוֹת לַסְּפִינָה עִם כָּל כְּךָ הַרְבֵּה כֶּסֶף שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּתוֹ [מִפְּנֵי שֶׁחָשַׁשׁ לְשׁוֹדְדֵי יָם], וְלָכֵן הֶחְלִיט לִקְנוֹת בְּכָל הַכֶּסֶף שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ מוֹצְרֵי חָלָב וְלַעֲלוֹת אוֹתָם לַסְּפִינָה, וְאָז אַף אִם יָבוֹאוּ שׁוֹדְדִים לֹא יִהְיֶה לָהֶם מַה לַעֲשׂוֹת בְּמוֹצְרֵי הֶחָלָב, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ לְעִירוֹ יִמְכֹּר אֶת הַמּוּצָרִים, וּבְכָךְ יַצִּיל אֶת רְכוּשׁוֹ.

וְהִנֵּה, לִפְנֵי שֶׁהַסְּפִינָה יָצְאָה לְדַרְכָּהּ, נִגַּשׁ רוֹכֵל אֶחָד לְאוֹתוֹ אָדָם, וְהִצִּיעַ לוֹ לִקְנוֹת תַּכְשִׁיטֵי זָהָב וְיַהֲלוֹמִים בְּמְחִיר מוּזָל מְאֹד. אוֹתוֹ אָדָם הִסְכִּים לִקְנוֹתָם מִמֶּנּוּ, וּלְאַחַר שֶׁשִּׁלֵּם עֲבוּרָם הִניחָם בֵּין חֲפָצָיו, וְעָלָה לַסְּפִינָה וְיָצָא לַדֶּרֶךְ.

וְהִנֵּה, לְאַחַר שְׁלוֹשָׁה יָמִים, הֵחֵל לִנְדֹּף רֵיחַ לֹא נָעִים מִמַּחְסָנֵי הַסְּפִינָה, וּכְשֶׁיָּרְדוּ לִבְרֹר מַה סִּבַּת הָרֵיחַ, הִתְבָּרֵר שֶׁכָּל אוֹתָם מוֹצְרֵי חָלָב שֶׁהֶעֱלוּ לַסְּפִינָה הִסְרִיחוּ, בִּגְלַל שֶׁלֹּא הִניחוּם בְּקֵרוּר, וּמִיַּד הִשְׁלִיכוּ אֶת הַכֹּל לַיָּם.

אוֹתוֹ אָדָם הֵחֵל לִבְכּוֹת עַל מַר גּוֹרָלוֹ, אֲבָל לֹא הוֹעִיל לוֹ מְאוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹכִים עַל חָלָב שֶׁנִּשְׁפַּךְ. אוֹתוֹ אָדָם הִגִּיעַ לְבֵיתוֹ לְלֹא כֶּסֶף וּלְלֹא סְחוֹרָה, וּכְשֶׁרָאוּ אוֹתוֹ בְּנֵי בֵּיתוֹ, שְׁאָלוּהוּ הֵיכָן כָּל מַה שֶׁחָסַךְ בְּמֶשֶׁךְ שֶׁבַע שָׁנִים?

אוֹתוֹ אָדָם הָיָה מְיֹאָשׁ מְאֹד, וְלֹא הָיָה לוֹ חֵשֶׁק לְדַבֵּר אִם שׁוּם אֶחָד מִקְרוֹבָיו, וְלָכֵן הוֹרִיד אֶת בְּגָדָיו וְהִסְתַּגֵּר בְּחַדְרוֹ. בֵּינְתַיִם נִגְּשָׁה אִשְׁתּוֹ לְסַדֵּר אֶת חֲפָצָיו, וְהִנֵּה רוֹאָה הִיא בֵּין הַחֲפָצִים - שַׁרְשְׁרָאוֹת מִזָּהָב, וְתַכְשִׁיטִים יְקָרֵי עֵרֶךְ.

מִיַּד רָצָה הָאִשָּׁה לְצוֹרֵף וְשָׁאֲלָה כַּמָּה שָׁוִים תַּכְשִׁיטִים אֵלּוּ?! הֵשִׁיב לָהּ הַצּוֹרֵף, שֶׁתַּכְשִׁיטִים אֵלּוּ הֵם נְדִירִים מְאֹד, וְלָכֵן שׁוֹוִיִּים גָּדוֹל מְאֹד. כְּשֶׁשָּׁמְעָה זֹאת הָאִשָּׁה, מִהֲרָה לְסַפֵּר זֹאת לְבַעֲלָהּ, וּכְשֶׁשָּׁמַע הַבַּעַל אֶת דְּבָרֶיהָ, הֵחֵל לִבְכּוֹת וְלִצְעֹק: אוֹי!!! חָבָל שֶׁלֹּא קָנִיתִי עוֹד תַּכְשִׁיטִים בַּכֶּסֶף שֶׁהָיָה לִי, וּבִזְבַּזְתִּי אֶת זְמַנִּי עַל מוּצְרֵי חָלָב שֶׁהִסְרִיחוּ בְּשִׁלּוֹשָׁה יָמִים!!!

הַנִּמְשָׁל: אָדָם יוֹרֵד לָעוֹלָם הַזֶּה כְּדֵי לֶאֱסוֹף מִצְווֹת וּלְהָבִיאָם לָעוֹלָם הַבָּא. אַךְ יֶשְׁנָם שֶׁמַּשְׁקִיעִים אֶת שְׁנוֹת חַיֵּיהֶם בְּהֶבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה - אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּשְׁאָר הַנָּאוֹת, וּמִידֵי פַּעַם גַּם עוֹשִׂים קְצָת מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְהִנֵּה לְאַחַר 70 שְׁנוֹת חַיָּיו שֶׁל הָאָדָם, כְּשֶׁמַּגִּיעַ גּוּפוֹ לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה, מַעֲלֶה גּוּפוֹ רֵיחַ רַע, וְכָל מַה שֶׁהִכְנִיס לַגּוּף הַשָּׁפֵל, כְּלֶה בֶּעָפָר, וְלֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ מְאוּמָה.

וְאָז שׁוֹאֲלִים בַּשָּׁמַיִם אֶת הַנִּשְׁמָה "מַה הֵבֵאתְ מֵהָעוֹלָם הַזֶּה"? וְרוֹאִים שֶׁיֵּשׁ לָהּ קְצָת מִצְווֹת שֶׁעָשְׂתָה מִידֵי פַּעַם [כְּגוֹן אוֹתָם שֶׁבָּאִים לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּהַזְכָּרָה שֶׁל הוֹרֵיהֶם, וּפַעַם בַּשָּׁנָה בָּאִים לְהִתְפַּלֵּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה], וּכְשֶׁרוֹאִים הַנִּשְׁמָה כַּמָּה שָׂכָר נוֹתְנִים לָהּ עַל כָּל אוֹתָם מִצְווֹת יְקָרוֹת, בּוֹכָה בְּמַר נַפְשָׁהּ וְאוֹמֶרֶת: אוֹי!!! חָבָל שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי עוֹד מִצְווֹת, חָבָל שֶׁהִשְׁקַעְתִּי אֶת רוֹב יָמַיי בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם הַכָּלֶה וְהָעוֹבֵר, שֶׁנִּרְאִים כְּאוֹהֲבִים בִּשְׁעַת הֲנָאָתָם, וְאֵין עוֹמְדִים לוֹ לָאָדָם בִּשְׁעַת דְּחֻקוֹ.

החכם דואג לעולם הבא שלו

רַבִּי דָּוִד הַנָּגִיד נָשָׂא מְשָׁלוֹ וְאָמַר: מִנְהָג הָיָה בְּמְדִינָה אַחַת גְּדוֹלָה, שֶׁכָּל שָׁנָה הָיוּ מַמְלִיכִים עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ שֶׁאֵינוֹ מִבְּנֵי הַמְּדִינָה, וְהָיוּ יוֹצְאִים לַמִּדְבָּר רָחוֹק מִן הַמְּדִינָה, וְהָאָדָם הַזָּר הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיָה נִרְאֶה לָהֶם מִתְקָרֵב לַמְּדִינָה, הָיוּ מַמְלִיכִים אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם, וְנוֹתְנִים לוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּאוֹצָרוֹת שֶׁבָּאַרְמוֹן כְּפִי רְצוֹנוֹ.

אוּלָם כָּל מַלְכוּתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ הָיְתָה שָׁנָה אַחַת בִּלְבַד וְלֹא יוֹתֵר, וּבְגָמַר הַשָּׁנָה מַפְשִׁיטִים אֶת בְּגָדָיו, וּמוֹצִיאִים אוֹתוֹ מֵהַמְּדִינָה עָרוּם מִכָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁבְּמֶשֶׁךְ מַלְכוּתוֹ הָיָה עוֹשֶׂה כְּחֶפְצוֹ, וּבוֹנֶה אַרְמוֹנוֹת, וְנוֹטֵעַ גַּנִּים, וְלוֹבֵשׁ מִבְחַר הַמַּלְבּוּשִׁים, וְאוֹכֵל מִבְחַר הַמַּאֲכָלִים, וְרוֹכֵשׁ כָּל דָּבָר יָפֶה, וּמִתְעַנֵּג בְּכָל מִינֵי תַּאֲוֹות.

פַּעַם אַחַת מִנּוּ עָלָיו אִישׁ זָר שֶׁהָיָה פִּקֵּחַ גָּדוֹל, וְאָמְרוּ לוֹ: אֲנַחְנוּ וּמְדִינָתֵנוּ וְכָל קִנְיָנֵנוּ הַכֹּל שֶׁלְּךָ, וְכָל הָאוֹצָרוֹת וְהָאַרְמוֹנוֹת וְהַפְּרַדֵּסִים הֵם רְכוּשְׁךָ.

חָשַׁב הָאִישׁ בְּדַעְתּוֹ: אֵיזֶה תּוֹעֶלֶת יְהִיֶה לִי בָּזֶה, הֲרֵי לְאַחַר שֶׁתַּעֲבֹר הַשָּׁנָה, הֵם יַפְשִׁיטוּנִי וְיוֹצִיאוּנִי מִן הַמְּדִינָה, וְאֶחֱזֹר לִהְיוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיִיתִי, וּבְנוֹסָף לְכָךְ יִהְיוּ חַיִּים קָשִׁים יוֹתֵר מֵעַכְשָׁו, מִפְּנֵי שֶׁאַחַר שֶׁהִתְרַגַּלְתִּי לְחַיֵּי עֹנֶג, כֵּיצַד אֶחֱזֹר לְחַיּוֹת חַיֵּי צַעַר?!

לָכֵן הֶחְלִיט הָאִישׁ לִבְנוֹת לוֹ אַרְמוֹן מִפְּאֵר מִחוּץ לְאוֹתָהּ מְדִינָה, וְהִשְׁקִיעַ בּוֹ אֶת כָּל הָאוֹצָרוֹת הַיְקָרוֹת שֶׁהָיוּ בִּרְשׁוּתוֹ, וּבְמֶשֶׁךְ כָּל אוֹתָהּ שָׁנָה לֹא נָתַן שֵׁינָה לְעֵינָיו וְלֹא נֶהֱנָה כָּרָאוּי, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה טָרוּד לְסַיֵּם אֶת מְלֶאכֶת בְּנִיַּת הָאַרְמוֹן כַּמָּה שֶׁיּוֹתֵר מַהֵר.

לְאַחַר שֶׁהִסְתַּיְּמָה הַשָּׁנָה, הָיָה הָאִישׁ בּוֹכֶה וְצוֹחֵק. כְּשֶׁרָאוּהוּ אֲנָשָׁיו שְׁאָלוּהוּ מַה פֵּשֶׁר הַצְּחוֹק וְהַבְּכִי הַזֶּה?

הֵשִׁיב לָהֶם הָאִישׁ: אֲנִי צוֹחֵק מִשְּׁמְחָתִי עַל הָאַרְמוֹן שֶׁבָּנִיתִי לִי שֶׁמֵּחָר אֶסַּע לְשָׁם וְאֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ. אַךְ בָּכִיתִי מִפְּנֵי שֶׁהִסְתַּיְּמָה הַשָּׁנָה וּכְבָר לֹא אוּכַל לֶאֱסוֹף וּלְצַבּוּר עוֹד אוֹצָרוֹת עֲבוּרִי.

הַנִּמְשָׁל מוּבָן מֵאֵלָיו; הָאָדָם הַטִּפֵּשׁ בָּא לָעוֹלָם הַזֶּה, וּמְבַלֶּה אֶת יָמָיו בְּתַעֲנוּגִים, וְשׁוֹקֵעַ בְּתַאֲוֹות הָעוֹלָם הַנִּפְסָדוֹת, וְשׁוֹכֵחַ שֶׁיּוֹם יָבוֹא וְיִצְטָרֵךְ לַעֲזֹב אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא יִקַּח עִמּוֹ מְאוּמָה.

אֲבָל אָדָם הֶחָכָם, מֵבִין תֵּכֶף שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה וְכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ, נִפְסָדִים וְאוֹבְדִים, וְלֹא יוֹעִיל לוֹ אֶלָּא עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות וְהַמַּעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁבָּהֶם בּוֹנֶה לוֹ אֶת הָאַרְמוֹן שֶׁעָתִיד לְקַבֵּל לְאַחַר מוֹתוֹ. אַשְׁרֵי לְמִי שֶׁנִּפְקַח שִׂכְלוֹ, וְהֵבִין זֹאת, וְהָלַךְ וְהִשְׁתַּדֵּל לֶאֱסוֹף צֵידָה לְאַחֲרִיתוֹ.

זהירות מהיצר

הֶסְבֵּר נוֹסַף לְמִשְׁנָתֵנוּ מוּבָא בְּסֵפֶר "חַסְדֵי אָבוֹת" לְרַבֵּנוּ "יוֹסֵף חַיִּים", שֶׁהֱוֵוּ זְהִירִים בְּ"רְשׁוּת" הַכַּוָּונָה הִיא לְיֵצֶר הָרַע, וְהַטַּעַם שֶׁהַיֵּצֶר נִקְרָא 'רְשׁוּת', מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲטִיא אֶת בְּנֵי אָדָם. וְעוֹד, 'רְשׁוּת' מִלָּשׁוֹן רַשּׁוּת (רש) וְדַלּוּת (עני), כִּי עַל יְדֵי עֲצַת הַיֵּצֶר וְתַחְבּוּלוֹתָיו, יִתְרוֹשֵׁשׁ הָאָדָם מִלִּמּוּד הַתּוֹרָה וּמִקִּיּוּם הַמִּצְוֹת.
וְהִנֵּה לִפְעָמִים תִּמְצָא רָשָׁע גָּדוֹל שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה וְעָשָׂה טוֹב, וְכָךְ נִמְשָׁךְ הַדָּבָר בְּמֶשֶׁךְ שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם. וּפִתְאוֹם רוֹאִים שֶׁאוֹתוֹ בַּעַל תְּשׁוּבָה חָזַר לְסוּרוֹ הָרַע, וְהֵחֵל לְהַרְשִׁיעַ יוֹתֵר מֵרִשְׁעָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה. וְזֶה פֶּלֶא, כֵּיצַד נַעֲשָׂה כָּךְ לְאוֹתוֹ הָאִישׁ?
אַךְ דָּבָר זֶה מְפֹרָשׁ בְּסִפְרֵי הָרִאשׁוֹנִים, כִּי מַה שֶּׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה, הָיָה זֹאת עַל פִּי עֲצַת הַיֵּצֶר, כִּי כַּאֲשֶׁר הָאָדָם רָשָׁע וְעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת, הַסִּטְרָא אַחֲרָא יוֹנֶקֶת מִן הַטּוֹב שֶׁבּוֹ, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לָרָשָׁע שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ אֵיזֶה מִצְוֹת אֲשֶׁר הוּא מֻכְרָח לַעֲשׂוֹתָם, וְכָל אוֹתָן מִצְוֹת הוֹלְכוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל הַשָּׂטָן.
וּכְשֶׁרוֹאֶה הַשָּׂטָן שֶׁכָּלְתָה הַלַּחְלוּחִית שֶׁבּוֹ וְאֵין לוֹ עוֹד מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁיּוּכַל לִינוֹק מֵהֶם, מְיַיֵּעַ הוּא לְאוֹתוֹ רָשָׁע שֶׁיַּחְזֹר בִּתְשׁוּבָה, וְיִקַּיֵּם מִצְוֹת רַבּוֹת וְיַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וְיִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּיָדוֹ חֲלָקִים טוֹבִים שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְאָז חוֹזֵר הַשָּׂטָן וּמַחְטִיאוֹ וּמַחֲזִירוֹ לְסוּרוֹ הָרַע, כְּדֵי שֶׁיִּקַּח וְינֹק מֵהַחֲלָקִים הַטּוֹבִים אֲשֶׁר אָסַף בְּאוֹתָם הַיָּמִים שֶׁהָיָה בִּתְשׁוּבָה.
וְזוֹ גַּם כֵּן תַּחְבּוּלָה גְּדוֹלָה שֶׁל הַשָּׂטָן וְיֵצֶר הָרַע הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "רְשׁוּת", וְזֶה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא "הֱוֵוּ זְהִירִין בִּרְשׁוּת", כִּי עַרְמוּמִיִּים הֵם, שֶׁאֵין מִקְרְבִין לוֹ לָאָדָם לַתּוֹרָה וּתְשׁוּבָה וּמִצְוֹת אֶלָּא לְצֹרֶךְ עַצְמָן - כְּדֵי לְהִתְעַשֵּׁר מֵהַחֲלָקִים הַטּוֹבִים שֶׁל הַקְּדֻשָּׁה, וְאָז יִגְזְלוּ אוֹתָם מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי שֶׁיַּחְזִירוּ אוֹתוֹ לְסוּרוֹ הָרַע.

משנה ד

הוּא הָיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנֶךָ, כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ. בַּטֵּל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּבַטֵּל רְצוֹן אֲחֵרִים מִפְּנֵי רְצוֹנֶךָ.
הַקָּוו שֶׁצָּרִיךְ לְהַנְחוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאִתָּנוּ, הוּא - שֶׁלִּפְנֵי שֶׁעוֹשִׂים אֵיזֶה דָּבָר אוֹ אֵיזוֹ פְּעֻלָּה, צְרִיכִים וְחַיָּבִים לַחְשֹׁב הַאִם זֶהוּ רְצוֹן ה' יִתְבָּרַךְ, אוֹ רְצוֹנֵנוּ הַנַּשְׁמִי וְהַחוֹמְרִי. וְרַק לְאַחַר שֶׁנִּהְיֶה בְּטוּחִים שֶׁזֶּה רְצוֹן ה', נַעֲשֶׂה אֶת הַמַּעֲשֶׂה בְּשִׂמְחָה וּבְהִתְלַהֲבוּת.
וְכָתוּב בְּסֵפֶר "שְׂפַת אֱמֶת" בְּשֵׁם "הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ", עַל הַפָּסוּק: "וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ", שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לְהַנְהִיג כָּל מַעֲשָׂיו עַל פִּי דִּבְרֵי ה' יִתְבָּרַךְ וְאַחְדוּתוֹ וְאַהֲבָתוֹ, בְּאֹפֶן שֶׁיִּהְיוּ כָּל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם.

כְּלוֹמַר, כַּאֲשֶׁר אָדָם יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, יַחְשֹׁב הַאִם הוּא עוֹשֶׂה דְּבָרִים שֶׁהֵם רְצוֹן ה', אוֹ שֶׁמָּא חַס וְשָׁלוֹם הוּא עוֹשֶׂה בַּבַּיִת דְּבָרִים שֶׁאֵינָם רְצוֹן ה', כְּגוֹן שֶׁרוֹאֶה תּוֹכְנִיּוֹת בְּטֶלֶוִיזְיָה, אוֹ שׂוֹמֵעַ עֲרוּצִים חִלּוֹנִיִּים וְכַדּוֹמֶה.

וְכַאֲשֶׁר הוּא הוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ, צָרִיךְ לָשִׂים לֵב הַאִם הוּא הוֹלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁה' חָפֵץ בּוֹ, אוֹ שֶׁמָּא חַס וְשָׁלוֹם הוּא הוֹלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁהוּא נֶגֶד רְצוֹן ה', כְּגוֹן חֲתֻנָּה מְעֹרֶבֶת, אוֹ חֲנֻיּוֹת שֶׁאֵינָן צְנוּעוֹת וְכַדּוֹמֶה.

וּכְשֶׁהוּא שׁוֹכֵב לִישׁוֹן, הַאִם הוּא עוֹשֶׂה זֹאת עַל פִּי רְצוֹן ה', דְּהַיְינוּ שֶׁקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל הַמִּטָּה, וְשׁוֹכֵב עַל צַד שְׂמֹאל אוֹ עַל צַד יָמִין, אוֹ שֶׁמָּא הוּא שׁוֹכֵב לֹא כִּרְצוֹן ה', כְּגוֹן לְלֹא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה, אוֹ שֶׁשּׁוֹכֵב עַל הַבֶּטֶן אוֹ עַל הַגַּב.

וְכֵן כְּשֶׁהוּא קָם מֵהַשֵּׁינָה, הַאִם זֶה נַעֲשָׂה עַל פִּי רְצוֹן ה', דְּהַיְינוּ שֶׁהוּא קָם כְּאֲרִיֵּה בִּזְרִיזוּת וּבְשִׂמְחָה לַעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרַךְ, אוֹ שֶׁמָּא הוּא קָם שָׁלֵא כִּרְצוֹן ה', כְּגוֹן שֶׁאֵינוֹ קָם בִּזְרִיזוּת, וְאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל נְטִילַת יָדַיִם כָּרָאוּי, אוֹ שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקַבִּיעוּת בַּבַּיִת בִּיחִידוּת, וּמִתְעַצֵּל לָלֶכֶת לְהִתְפַּלֵּל בְּמִנְיָן.

וְסִפְּרוּ, שֶׁפַּעַם שָׁאֲלוּ אֶת הַגָּאוֹן הַקָּדוֹשׁ רַבֵּנוּ יִשְׂרָאֵל אַבּוּחֲצֵירָא - הַ"בָּבָא סָאלִי", כֵּיצַד זָכָה לִכָזֶה כּוֹחַ גָּדוֹל לְרַפֵּא חוֹלִים, וְלִפְקֹד עֲקָרוֹת, וּלְהָקִים נֵכִים, וְעוֹד וְעוֹד. וְהוּא עָנָה בִּפְשִׁיטוּת: אֲנִי עוֹשֶׂה כָּל מַה שֶׁה' רוֹצֶה, וְהוּא עוֹשֶׂה כָּל מַה שֶׁאֲנִי רוֹצֶה... (גִּינַת אֱגוֹז).

וּבְדֶרֶךְ זוֹ הִסְבִּירוּ בַּעֲלֵי הַמּוּסָר אֶת מַה שֶׁכָּתוּב בְּשִׁיר הַשִּׁירִים: "אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי", כְּלוֹמַר, "אֲנִי לְדוֹדִי" אֶת ה'"אֲנִי" שֶׁלִּי, אֲנִי מוֹסֵר "לְדוֹדִי" לה' יִתְבָּרַךְ, דְּהַיְינוּ שֶׁה"אֲנִי" שֶׁלִּי יִרְצֶה רַק אֶת מַה שֶׁה' יִתְבָּרַךְ רוֹצֶה. וּבְשָׂכַר זֶה - "דּוֹדִי לִי", כְּלוֹמַר, ה' יִתְבָּרַךְ מְמַלֵּא אֶת רְצוֹנִי, דְּהַיְינוּ לִהְיוֹת בָּרִיא וְיֵהֶיה לִי פַּרְנָסָה טוֹבָה, וְשָׁלוֹם בַּיִת וְכוּ', כְּדֵי שֶׁאוּכַל לִלְמֹד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה בְּהַתְמָדָה וּבְהַרְחָבָה, וּלְהִתְפַּלֵּל בכוונה וּלְהַרְגִּישׁ, טָעַם בַּעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרַךְ.

הַדְּבָרִים יִתְבָּאֲרוּ יוֹתֵר עַל פִּי מָשָׁל: אָדָם אֶחָד הָיָה גָּר בִּירוּשָׁלַיִם, וְנָסַע לְאַרְצוֹת הַבְּרִית כְּדֵי לִמְצוֹא פַּרְנָסָה לוֹ וְלִבְנֵי בֵּיתוֹ. לְאַחַר שֶׁעָבַד שָׁם יָמִים רַבִּים, צָבַר לְעַצְמוֹ סַךְ שֶׁל עֶשְׂרֶת אֲלָפִים דּוֹלָר, וְרָצָה לִשְׁלֹחַ אֶת הַכֶּסֶף לִבְנֵי בֵּיתוֹ, עַל יְדֵי שָׁלִיחַ נֶאֱמָן.

וְהִנֵּה בְּאֶחָד הַיָּמִים מָצָא שָׁלִיחַ שֶׁהָיָה מוּכָן לְהַעֲבִיר לוֹ אֶת הַכֶּסֶף, אַךְ אוֹתוֹ שָׁלִיחַ הִסְכִּים לַעֲשׂוֹת אֶת הַשְּׁלִיחוּת אַךְ וְרַק בְּתְנַאי שֶׁיְּקַבֵּל שָׂכָר טרחא שֶׁל 90% מֵהַכֶּסֶף [כְּלוֹמַר תִּשְׁעַת אֲלָפִים דּוֹלָר], בְּנִגּוּד לַשֵּׂכֶל הַיָּשָׁר. בְּלִית בְּרֵירָה הִסְכִּים בָּעַל הַכֶּסֶף לְכָךְ, וְאַף כָּתַב לוֹ בִּכְתָב יָדוֹ וּבַחֲתִימָתוֹ בָּזֶה הַלְּשׁוֹן: "תֵּן לְאִשְׁתִּי מַה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה".

כְּשֶׁהִגִּיעַ הַשָּׁלִיחַ לִירוּשָׁלַיִם, בָּא לִתֵּן לָאִשָּׁה רַק אֶלֶף דּוֹלָר, וְהוֹדָה שֶׁלָּקַח לְעַצְמוֹ תִּשְׁעַת אֲלָפִים דּוֹלָר כְּפִי שֶׁסִּכֵּם עִם בַּעְלָהּ. כְּשֶׁשָּׁמְעָה זֹאת הָאִשָּׁה, מִיָּד תָּבְעָה אוֹתוֹ לְבֵית הַדִּין. בֵּית הַדִּין רָאוּ אֶת הַמִּכְתָּב שֶׁל הַבַּעַל, וּמִיָּד פָּסְקוּ שֶׁעָלָיו לָתֵת לָאִשָּׁה סַךְ תִּשְׁעַת אֲלָפִים דּוֹלָר, וּלְעַצְמוֹ יִקַּח רַק אֶלֶף דּוֹלָר.

הַשָּׁלִיחַ הִתְרַעֵם וּבִקֵּשׁ הֶסְבֵּר לְפֶסֶק הַדִּין. אָמְרוּ לוֹ הַדַּיָּנִים: כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל הַמִּכְתָּב: "תֵּן לְאִשְׁתִּי מַה שֶּׁאַתָּה רוֹצֶה", כְּלוֹמַר, כַּמָּה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לָקַחַת לְעַצְמְךָ, אֶת זֶה תִּתֵּן לְאִשְׁתִּי. וּמֵאַחַר שֶׁאַתָּה רָצִיתָ לָקַחַת לְעַצְמְךָ תִּשְׁעַת אֲלָפִים דּוֹלָר, צָרִיךְ אַתָּה לָתֵת סְכוּם זֶה לְאִשָּׁה. וְזֶהוּ כַּוָּנַת הַמִּשְׁנָה "עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ", שֶׁכַּאֲשֶׁר אַתָּה עוֹשֶׂה אֶת רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹן ה', יִהְיֶה זֶה בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ אַתָּה עוֹשֶׂה אֶת רְצוֹנְךָ, וּכְמוֹ שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה אֶת הַדְּבָרִים הַקְּשׁוּרִים אֵלֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְחֵשֶׁק נִמְרָץ, כָּךְ תַּעֲשֶׂה אֶת מִצְוֹת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשִׂמְחָה וּבְחֵשֶׁק, כְּגוֹן צְדָקָה לָעֲנִיִּים, וּקְנִיַּת תְּפִלִּין מְהֻדָּרוֹת וְכַדּוֹמֶה.

וְצָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁבְּיוֹם הַדִּין דָּנִים אֶת הָאָדָם בְּצוּרָה זוֹ: לְמָשָׁל, אִם בָּא לְיָדוֹ עָנִי, וְלֹא נָתַן לוֹ צְדָקָה, כְּשֶׁהוּא נִצָּב בְּיוֹם הַדִּין, שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ: מַדּוּעַ לֹא נָתַתָּ צְדָקָה? וְהוּא מַתְחִיל לְהִתְנַצֵּל, כִּי פַּרְנָסָתוֹ מְצֻמְצֶמֶת, וּבְאֶמְצַע הַחֹדֶשׁ נִגְמְרָה מַשְׂכֻּרְתּוֹ, וּמֵאַיִן יָבוֹא עֶזְרוֹ?!

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מַרְאִים לוֹ, שֶׁבְּיוֹם בָּהִיר אֶחָד, הָיָה עוֹמֵד עַל יַד הַתַּחֲנָה שֶׁל הָאוֹטוֹבּוּס, וּפִתְאוֹם רָאָה יְדִיד נְעוּרִים שֶׁלּוֹ, שֶׁכְּבָר עַשְׁרוֹת שָׁנִים לֹא רָאוּ זֶה אֶת זֶה, אוֹתוֹ הָאִישׁ נִכְנַס רִאשׁוֹן לָאוֹטוֹבּוּס, וּמְשַׁלֵּם עֲבוּרוֹ וַעֲבוּר חֲבֵרוֹ, לַמְרוֹת שְׁלֶחֲבִירוֹ יֵשׁ יְכֹלֶת לְשַׁלֵּם בְּעַד הַנְּסִיעָה.

וְאָז פּוֹנִים אֵלָיו בֵּית הַדִּין וְאוֹמְרִים לוֹ: בִּשְׁבִיל הַכָּבוֹד שֶׁיִּחְזִיקוּ אוֹתְךָ כְּאִישׁ נִכְבָּד וְגֶנְטֶלְמֶן, מִהֲרְתָּ לְשַׁלֵּם גַּם עֲבוּר חֲבֵרְךָ, וְאִם יְכֹלְתָּ לְשַׁלֵּם עֲבוּר חֲבֵרְךָ דְּמֵי נְסִיעָה, מַדּוּעַ לֹא נָתַתָּ צְדָקָה לָעֲנִי? וְכֵן אִם קָנָה לְבֵיתוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִצָּרְךָ וְאֵינוֹ חִיּוּנִי, טוֹעֲנִים כְּנֶגְדּוֹ: כֶּסֶף לְקַשֵּׁט אֶת בֵּיתְךָ יֵשׁ לְךָ, וְאִלּוּ כֶּסֶף לִצְדָקָה אֵין לְךָ?!

לָכֵן מַזְהִיר הַתַּנָּא וְאוֹמֵר, עֲשֵׂה אֶת רְצוֹן ה' כִּרְאוּי, כְּפִי שֶׁאַתָּה מַקְפִּיד לַעֲשׂוֹת אֶת הַדְּבָרִים הָאִישִׁים וְהַפְּרָטִיִּים שֶׁלְּךָ.

הִלֵּל אוֹמֵר, אַל תִּפְרוֹשׁ מִן הַצִּבּוּר, וְאַל תַּאֲמִן בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ, וְאַל תָּדִין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ, וְאַל תֹּאמַר דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁמוֹעַ שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁמַע. וְאַל תֹּאמַר לִכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה, שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה:

אל תפרש מהצבור

הָאַדְמוֹ"ר רַבִּי שִׂמְחָה בּוּנֶם מִפְּשִׁיסְחָא הָיָה אוֹמֵר: אִם תִּתֵּן לְאָדָם צְרוֹר שֶׁל מַטְבְּעוֹת כְּאֶמְצָעִי לְתַשְׁלוּם, אַף אִם בְּתוֹכָם יִמָּצֵא מַטְבֵּעַ שָׁחוּק וּמְשֻׁפְשָׁף עַד שֶׁבְּקִשְׁי יִהְיֶה לוֹ צוּרָה, לֹא יַקְפִּידוּ עָלָיו כָּל כָּךְ, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּטְבֵּעַ הַשָּׁחוּק נִבְלָע בֵּין כָּל הַמַּטְבְּעוֹת הַטּוֹבוֹת.

אֲבָל אִם תִּתֵּן מַטְבֵּעַ כָּזֶה לַסּוֹחֵר כְּשֶׁהוּא בּוֹדֵד, שׁוּם סוֹחֵר לֹא יְקַבְּלוּ בְּתְמוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם עֵרֶךְ.

כָּךְ גַּם הָאָדָם, אִם הוּא מְעֹרָב עִם הַצִּבּוּר בִּתְפִלָּה בְּמִצְוֹות וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֲזַי תְּפִלָּתוֹ וּמַעֲשָׂיו מִתְקַבְּלִים אַף אִם יֵשׁ בָּהֶם פְּגִימָה. אֲבָל אִם הָאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַצִּבּוּר, וּמִתְפַּלֵּל לְבַדּוֹ וּמְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹות לְבַד, אֲזַי תְּפִלָּתוֹ וּמַעֲשָׂיו נִבְדָּקִים יוֹתֵר, וְלִפְעָמִים אֵין תְּפִלָּתוֹ וּמַעֲשָׂיו רְאוּיָה לְהִתְקַבֵּל לִפְנֵי ה' יִתְבָּרַךְ.

וּבָזֶה בָּאֲרוּ אֶת הַפָּסוּק שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ בְּתְהִלִּים: "עָרוֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל יַעַשְׁקוּנִי זֵדִים", כְּלוֹמַר, 'עָרוֹב' עַרְבֵּב אוֹתִי עַבְדְּךָ עִם הַטּוֹבִים, וְאָז לֹא תִּרְאֶה בְּרָעָתִי, וְלֹא יַעַשְׁקוּנִי זֵדִים.

אל תהיה שונה

כַּאֲשֶׁר אָדָם נִמְצָא בֵּין אֲנָשִׁים, יֵשׁ לוֹ לִנְהֹג כְּפִי מִנְהָג אוֹתוֹ מָקוֹם, לְמָשָׁל אִם מִתְפַּלֵּל בְּמִנְיַן שֶׁל אַשְׁכְּנַזִּים שֶׁנּוֹהֲגִים לֵעָמוֹד בְּזִמַּן אֲמִירַת הַקַּדִּישׁ, יֵשׁ לוֹ לִנְהֹג כְּפִי מִנְהָגָם. וְכֵן אִם מִתְפַּלֵּל בְּמִנְיַן שֶׁל מַרוֹקַאִים שֶׁנּוֹהֲגִים לְשָׁבֶת בִּזְמַן אֲמִירַת "לְכָה דּוֹדִי" בְּעֶרֶב שַׁבָּת, יִנְהָג כְּמוֹתָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה מְשֻׁנֶּה מֵהַצִּבּוּר.

וּבְהֶקְשֵׁר לָזֶה מְסַפְּרִים עַל גְּבִיר עָשִׁיר שֶׁעָשָׂה מִשְׁתֶּה גָּדוֹל, וְהִזְמִין אֶת כָּל עַסְקָנֵי וּפַרְנְסֵי הָעִיר, וְלֹא שָׂכַח לְהַזְמִין גַּם אֶת שְׁלוֹשֶׁת הָרַבָּנִים הַגְּדוֹלִים שֶׁהָיוּ בְּעִירוֹ.

אֶחָד הַחֲכָמִים יָדַע שֶׁלֹּא יִמְצָא שׁוּם עִנְיָן בְּאוֹתָהּ מְסִבָּה, מִפְּנֵי שֶׁמִּן הַסְּתָם, הַמְּסִבָּה תִּמָּשֵׁךְ עַד שָׁעָה מְאֻחֶרֶת בַּלַּיְלָה, וְשִׂיחַת הַמְּסֻבִּים תִּהְיֶה נָסוֹבָה עַל דִּבְרֵי חֻלִּין וּסְרַק שֶׁל מַה בְּכָךְ, וְלָכֵן מָצָא סִבָּה כְּדֵי לַחְמֹק מִלָּבוֹא לַמְּסִבָּה. אַךְ שְׁנֵי הָרַבָּנִים הָאֲחֵרִים הִשְׁתַּתְּפוּ בַּחֲתֻנָּה בְּלֵית בְּרֵירָה, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַגְּבִיר הֶעָשִׁיר.

וְהִנֵּה לַמְרוֹת כָּל הַשַּׁלְחָנוֹת הָעֲרוּכִים וְהַזְּמָרִים וְהַנַּגָּנִים, לֹא מָצְאוּ הָרַבָּנִים אֶת עַצְמָם שָׁם, וְהִרְגִּישׁוּ שֶׁהֵם זָרִים בַּסְּבִיבָה. הוֹאִיל וְכָךְ הָיוּ פְּנֵי הַדְּבָרִים, הֵחֵל אֶחָד הָרַבָּנִים לְהָרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וְהֵסֵב אֶת תְּשׂוּמֶת לִבּוֹ לְיַשֵּׁב קֻשְׁיָא גְּדוֹלָה שֶׁעוֹרְרוּ הַמְּפָרְשִׁים, וְכָךְ הֵחֵל לִשְׁקֹעַ בְּעוֹלָם הַתּוֹרָה.

כָּךְ חָלַף לוֹ הַזְּמַן, עַד שֶׁהִגִּיעַ שְׁעַת חֲצוֹת, וְהִגִּיעַ הַזְּמַן לַעֲרֹךְ תִּקּוּן חֲצוֹת. הִטָּה הֶחָכָם אֶת רֹאשׁוֹ עַל יָדוֹ כְּלַפֵּי מַטָּה, וְאָמַר תִּקּוּן חֲצוֹת לַיְלָה בִּבְכִיָּה חֲרִישִׁית, וְאַף אֶחָד לֹא חָשׁ וְלֹא הִרְגִּישׁ בְּמַעֲשָׂיו.

אוּלָם לְעֶמְתּוֹ, הָרַב הַשֵּׁנִי שֶׁגַּם הוּא יָשַׁב שָׁם בָּעַל כּוֹרְחוֹ, וְכָל הַנְּגִינוֹת וְשִׂיחַת הַמְּסֻבִּים הָיוּ לוֹ לְזָרָה, לֹא חָשׁ כְּלָל בְּנוֹחַ, וּבְעִקָּר הִצְטַעֵר עַל זְמַנּוֹ הַנִּפְסָד וְעַל בִּטּוּל לִמּוּדוֹ. כָּל הָעֵת לֹא הָיָה רָגוּעַ וְכָל רֶגַע הָיָה נֶחְשָׁב לוֹ כְּנֶצַח, וְהָיָה נֶאֱנָח בְּצַעַר, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁכָּל הַמְּסֻבִּים שֶׁיָּשְׁבוּ בְּסָמוּךְ אֵלָיו, חָשׁוּ אֶת מַצָּבוֹ וְאֶת סִבְלוֹ הָרַב.

וְהִנֵּה לְפֶתַע כְּשֶׁהִגִּיעַ שִׁעַת חֲצוֹת, לֹא יָכַל לְהִתְאַפֵּק יוֹתֵר, וְקָם בְּבֶהָלָה וְיָצָא לַחָצֵר, הִתְיַישֵׁב עַל הַקַּרְקַע וְהֵחֵל לוֹמַר תִּקּוּן חֲצוֹת בִּבְכִי וּבִילָלָה גְּדוֹלָה "עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל..."!

כְּשֶׁשָּׁמְעוּ הַמְסֻבִּים אֶת קוֹל הַבֶּכִי הַמַּר וְהַצְּעָקוֹת הַבּוֹקְעוֹת מֵהֶחָצֵר, קָמוּ כּוּלָּם בַּחֲרָדָה וְיָצְאוּ לַחָצֵר כְּדֵי לִרְאוֹת מִי הוּא זֶה שֶׁנִּקְלַע לְצָרָה. הַגְּבִיר שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ מֻשָּׂג בַּאֲמִירַת "תִּקּוּן חֲצוֹת", כְּשֶׁרָאָה אֶת הָרַב יוֹשֵׁב עַל הַקַּרְקַע וּבוֹכֶה וּמְיַלֵּל בְּצַעַר כְּפִי שֶׁבּוֹכִים בְּתִשְׁעָה בְּאָב, אָמַר בְּלִבּוֹ: וְכִי הָרַב הַזֶּה מְדַמֶּה אֶת שִׂמְחָתִי לְתִשְׁעָה בְּאָב?!

גַּם חֵלֶק מֵהַמְסֻבִּים שֶׁלֹּא נִמְנוּ בֵּין אוֹהֲבֵי תּוֹרָה וְלוֹמְדֶיהָ, נִצְלוּ אֶת הַהִזְדַּמְנוּת, וּפָנוּ אֶל הָרַב בְּתַרְעֹמֶת: כָּךְ מִנְהָגָם שֶׁל הַחֲכָמִים תָּמִיד! תָּמִיד הֵם הוֹפְכִים כָּל שִׂמְחָה לְאֵבֶל!

אוּלָם הַגְּבִיר גָּעַר בָּהֶם וְהִשְׁתִּיק אוֹתָם שֶׁאֵין לְהַכְלִיל וּלְדַבֵּר עַל כָּל הַחֲכָמִים, שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנוֹ כָּאן עוֹד רַב אֶחָד בַּמְסִבָּה, וּרְאוּ נָא כֵּיצַד הוּא מִשְׁתַּתֵּף וְשָׂמֵחַ בְּשִׂמְחָתֵנוּ מַתְחִילַת הָעֶרֶב, וְאֵין זֶה אֶלָּא מִקְרֶה יוֹצֵא דֹּפֶן וּמַעֲשֵׂי שְׁטוּת שֶׁל יָחִיד, שֶׁאֵין לָנוּ לְהַשְׁגִּיחַ עָלָיו. וְכָךְ הִשְׁתִּיק אֶת פִּי הַמְדַבְּרִים לַעֲז.

יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֵף לֶקַח, שֶׁלֹּא לְהָיוֹת שׁוֹנֶה מִמְּנְהַג הַמָּקוֹם בּוֹ הוּא נִמְצָא. וּכְבָר אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת דֶּרֶךְ אֶרֶץ (פֶּרֶק ד הֲלָכָה ה): לֹא יְהֵא אָדָם עֵר בֵּין הַיְשֵׁנִים, וְלֹא יִשֵּׁן בֵּין הָעֵרִים, וְלֹא בּוֹכֶה בֵּין הַשּׂוֹחֲקִים, וְלֹא שׂוֹחֵק בֵּין הַבּוֹכִים, וְלֹא יוֹשֵׁב בֵּין הָעוֹמְדִים, וְלֹא עוֹמֵד בֵּין הַיּוֹשְׁבִים, וְלֹא קוֹרֵא בֵּין הַשּׁוֹנִים, וְלֹא שׁוֹנֶה בֵּין הַקּוֹרִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, לֹא יְשַׁנֶּה אָדָם מִדַּעַת הַבְּרִיּוֹת.

אל תאמין בעצמך

חַיָּב הָאָדָם לְהִזָּהֵר מִיֵּצֶר הָרַע וּמִתַּחְבּוּלוֹתָיו, עַד יוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן, וְאַל יַחְשֹׁב שֶׁאִם הוּא זָקֵן אוֹ תַּלְמִיד חָכָם הַשּׁוֹקֵד עַל הַתּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה, כְּבָר הִתְייאֵשׁ מִמֶּנּוּ הַיֵּצֶר, וְהִנִּיחַ אוֹתוֹ לְנַפְשׁוֹ. שֶׁהֲרֵי כְּבָר כָּתַב בְּסֵפֶר "חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת": בֶּן אָדָם, רְאוּי לְךָ לְדַעַת, כִּי הַשּׂוֹנֵא הַגָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ לְךָ בָּעוֹלָם, הוּא יִצְרְךָ, הַמִּשְׁתַּתֵּף עִמְּךָ בְּהַנְהָגַת חוּשֶׁיךָ הַגּוּפָנִיִּים וְהָרוּחָנִיִּים, הַמּוֹשֵׁל בְּסוֹדוֹת נַפְשְׁךָ, בָּעַל עֲצָתְךָ, הָאוֹרֵב לְךָ, אַתָּה יָשֵׁן לוֹ וְהוּא עֵר לְךָ, וְאַתָּה מִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ וְהוּא אֵינוֹ מִתְעַלֵּם מִמְּךָ.

וּכְבָר סִפְּרוּ עַל הַצַּדִּיק רַבִּי אֱלִיָּהוּ לָאפְיָאן זַצַ"ל, שֶׁפַּעַם נִגַּשׁ אֵלָיו בָּחוּר מֵהַיְשִׁיבָה, וּבִקֵּשׁ רְשׁוּת לִנְסֹעַ לַחֲתֻנָּה שֶׁל קְרוֹב מִשְׁפָּחָה. רַבִּי אֱלִיָּהוּ שָׁאַל אוֹתוֹ: הַאִם הַחֲתֻנָּה תִּהְיֶה בְּהַפְרָדָה מְלֵאָה? הַבָּחוּר הִתְחִיל לְגַמְגֵּם וְאָמַר: לֹא, אֲבָל אֲבִי וְאִמִּי וַאֲנִי נֵשֵׁב בְּשֻׁלְחָן נִפְרָד וְלֹא נִסְתַּכֵּל עַל הָרִקּוּדִים, וְלָכֵן לִי זֶה לֹא יַזִּיק!!!

רַבִּי אֱלִיָּהוּ הִזְדַּעֲזַע בְּשָׁמְעוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, וְעָנָה לַבָּחוּר: שְׁמַע נָא, אֲנִי כְּבָר לְמַעְלָה מִגִּיל שְׁמוֹנִים שָׁנָה, וְעַיִן אַחַת שֶׁלִּי אֵינָהּ רוֹאָה, וְהָעַיִן הַשְּׁנִיָּה גַּם כֵּן בְּקֹשִׁי רַב רוֹאָה, וְאַף עַל

פִּי כֵּן, כְּשֶׁאֲנִי עוֹבֵר בָּרְחוֹב, אֲנִי מִתְמַלֵּא פַּחַד שֶׁמָּא אֶכָּשֵׁל חָלִילָה בְּהִסְתַּכְּלוּת אֲסוּרָה. וְאַתָּה בָּחוּר צָעִיר עִם שְׁתֵּי עֵינַיִם בְּרִיאוֹת, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי כִּי זֶה לֹא יַזִּיק לְךָ?! הֲרֵי אוֹ שֶׁבָּחוּר כָּזֶה הוּא מְשֻׁקָּר, אוֹ שֶׁהוּא פָּשׁוּט מְאֹד לֹא נוֹרְמָלִי!!!

לשמור על האשה שהיא עצם מעצמך

נִרְאָה בְּס"ד לְפָרֵשׁ אֶת הַמִּשְׁנָה בְּדֶרֶךְ אַחֶרֶת; שֶׁהַתַּנָּא בָּא לְרַמֵּז שֶׁלֹּא תַּאֲמִין לְעַצְמְךָ, דְּהַיְנוּ לְאִשְׁתְּךָ שֶׁהִיא עֶצֶם מֵעַצְמֶךָ, וְלָכֵן תִּשְׁמוֹר עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תֵּלֵךְ לַיָּם מִעֶרֶב, אוֹ לְמָקוֹם עֲבוֹדָה שֶׁמְּצוּיִים שָׁם גְּבָרִים, אוֹ חֶבְרָה לֹא טוֹבָה, מִפְּנֵי שֶׁעֲלוּלָה לְהִתְפַּתּוֹת לַעֲבֵרָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא צַדִּיקָה גְּמוּרָה, וּכְבָר הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם.

וְכָךְ כּוֹתֵב רַבֵּנוּ חַיִּים פַּלַאגִ'י בְּסִפְרוֹ מוֹעֵד לְכָל חָי (פֶּרֶק ט), שֶׁהַמַּנִּיחַ לְאִשְׁתּוֹ לָלֶכֶת לִשְׂפַת הַיָּם, סוֹפוֹ לִהְיוֹת עָנִי וְיָמוּת בַּחֲצִי יָמָיו, וַאֲפִילּוּ הִיא אוֹמֶרֶת לוֹ שֶׁהִיא חוֹלָנִית וְהוֹלֶכֶת לַיָּם כְּדֵי לְהִתְרַפְּאוֹת, לֹא יַאֲמִין בָּהּ, כִּי הַחוֹלִי שֶׁלָּהּ הוּא מֵהַיֵּצֶר הָרַע. וּמִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אוֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב, לֹא יַאֲמִין בְּאִשְׁתּוֹ אֲפִילּוּ שֶׁבָּדוּק לוֹ שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה וּצְנוּעָה. עַד כָּאן דִּבְרוֹת קָדְשׁוֹ.

וּכְבָר מָצִינוּ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (דַּף יח: בְּרֵאשִׁ"י), שֶׁפַּעַם אַחַת לִגְלְגָה בְּרוּרְיָה עַל מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים "נָשִׁים דַּיָּתָן קַלּוֹת הֵן עֲלֵיהֶם", וְאָמַר לָהּ בַּעְלָהּ רַבִּי מֵאִיר: אַתְּ תִּרְאִי שֶׁבַּסּוֹף תּוֹדִי לְדִבְרֵי חֲכָמִים. צִוָּה רַבִּי מֵאִיר לְאֶחָד מִתַּלְמִידָיו לנסותה וּלְפַתּוֹתָהּ לִדְבַר עֲבֵרָה, וְאָכֵן הִפְצִיר בָּהּ אוֹתוֹ תַּלְמִיד יָמִים רַבִּים, עַד שֶׁהִסְכִּימָה לְכָךְ, וּכְשֶׁנּוֹדַע לָהּ שֶׁלֹּא עָמְדָה בַּנִּסָּיוֹן, חָנְקָה עַצְמָהּ, וּבָרַח רַבִּי מֵאִיר מֵהַמְּדִינָה מֵחֲמַת הַבּוּשָׁה.

מוּבָא בַּמִּדְרָשׁ: מַעֲשֶׂה בִּשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ ע"ה, שֶׁאָמַר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ "אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי, וְאִשָּׁה בְּכָל אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי". כְּשֶׁשָּׁמְעוּ הָעָם וְהַסַּנְהֶדְרִין דָּבָר זֶה, הָיוּ תְּמֵהִים. אָמַר שְׁלֹמֹה: אִם תִּרְצוּ אֶרְאֶה לָכֶם. אָמְרוּ כֻּלָּם: כֵּן!

אָמַר לָהֶם: חַפְּשׂוּ אִשָּׁה אַחַת מִטּוֹבֵי הָעִיר, וְכֵן אִישׁ שֶׁיִּהְיֶה טוֹב מִכָּל אַנְשֵׁי הָעִיר. בְּדָקוּ, וּמָצְאוּ אִישׁ אֶחָד, שֶׁהָיְתָה לוֹ אִשָּׁה טוֹבָה וְנָאָה. שָׁלַח הַמֶּלֶךְ לִקְרֹא אוֹתוֹ, וְהֵבִיאוּ לְפָנָיו. אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: תֵּדַע לְךָ, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לָתֵת לְךָ כָּבוֹד, וְלַעֲשׂוֹת אוֹתְךָ שַׂר בְּאַרְמוֹנִי, וְלָכֵן לֵךְ וְהָרוֹג אֶת אִשְׁתְּךָ, וְהָבֵא לִי אֶת רֹאשָׁהּ בַּלַּיְלָה הַזֶּה, וּמָחָר אֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶת בִּתִּי לְאִשָּׁה, וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ מוֹשֵׁל עַל רוֹב יִשְׂרָאֵל. אָמַר לוֹ הָאִישׁ: אֶעֱשֶׂה כִּרְצוֹנְךָ.

לְאוֹתוֹ הָאִישׁ הָיְתָה אִשָּׁה נָאָה וַחֲכָמָה, וְהָיוּ לוֹ מִמֶּנָּה בָּנִים קְטַנִּים. כְּשֶׁבָּא הָאִישׁ לְבֵיתוֹ וְרָאָה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת יְלָדָיו, הֵחֵל לִבְכּוֹת וּלְהִתְאוֹנֵן. כְּשֶׁרָאֲתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁהָיוּ פָּנָיו עֲצוּבִים, שָׁאֲלָה אוֹתוֹ: מַדּוּעַ אַתָּה עָצוּב?

אָמַר לָהּ: תַּנִּיחִי לִי מִפְּנֵי שֶׁאֵין לִי הַיּוֹם מַצָּב רוּחַ. מִיַּד הֵבִיאָה לוֹ לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת, וְלֹא רָצָה לֶאֱכוֹל. לְאַחַר מִכֵּן הָלְכָה אִשְׁתּוֹ לִישׁוֹן עִם הַיְלָדִים, וּלְאַחַר שֶׁנִּרְדְּמָה, הָלַךְ הַבַּעַל וְשָׁלַף אֶת חַרְבּוֹ כְּדֵי לְהָרְגָהּ, וּמָצָא שֶׁבְּנוֹ הַקָּטָן יָשֵׁן בְּצִדָּהּ הָאֶחָד, וּבְנוֹ הַשֵּׁנִי יָשֵׁן בְּצִדָּהּ הַשֵּׁנִי. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַבַּעַל: אוֹי לִי מַה אֶעֱשֶׂה, אִם אֲנִי הוֹרְגָהּ, יָמוּתוּ גַּם אֵלּוּ הַבָּנִים הַקְּטַנִּים. מִיַּד הֵשִׁיב חַרְבּוֹ וְלֹא הָרְגָהּ. לְאַחַר מִכֵּן שׁוּב פַּעַם חָשַׁב בְּלִבּוֹ: אֶהֱרְגָהּ, וּמֵחָר יִתֵּן לִי הַמֶּלֶךְ אֶת בִּתּוֹ, וְיַעֲשִׁיר אוֹתִי עֹשֶׁר גָּדוֹל.

מִיַּד שָׁלַף חַרְבּוֹ כְּדֵי לֶהוֹרְגָהּ, וְרָאָה אֶת שְׁעָרָהּ פָּרוּשׁ עַל פְּנֵי הַתִּינוֹקוֹת, מִיַּד נִכְנַס בְּלִבּוֹ רַחֲמִים, וְאָמַר: אִם יִתֵּן לִי הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל בֵּיתוֹ וְכָל עָשְׁרוֹ, לֹא אֶהֱרוֹג אֶת אִשְׁתִּי זוֹ. מִיַּד הֶחְזִיר חַרְבּוֹ אֶל נִדְנָהּ, וְשָׁכַב עִם אִשְׁתּוֹ עַד הַבֹּקֶר.

וְהִנֵּה בַּבֹּקֶר בָּאוּ שְׁלוּחֵי הַמֶּלֶךְ וְהוֹלִיכוּהוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: הַאִם קַיָּמְתָּ מַה שֶּׁאָמַרְתִּי לְךָ? אָמַר לוֹ הָאִישׁ: אָכֵן רָצִיתִי לַעֲשׂוֹת כֵּן פַּעַם וּפַעֲמַיִם, אַךְ לֹא מְלַאֲנִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת כֵּן. אָמַר שְׁלֹמֹה: אָכֵן אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי!

לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, שָׁלַח הַמֶּלֶךְ בַּסֵּתֶר וְקָרָא לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ, וְאָמַר לָהּ: הַאִם יֵשׁ לָךְ בָּעַל טוֹב? אָמְרָה לוֹ כֵּן. אָמַר לָהּ: רְצוֹנִי לְהַמְלִיךְ אוֹתָךְ עַל כָּל הַמַּמְלָכָה, וְנַלְבִּישׁ אוֹתָךְ זָהָב מֵרֹאשֵׁךְ וְעַד רַגְלַיִךְ, הַאִם אַתְּ מַסְכִּימָה? אָמְרָה לוֹ: כֵּן, כָּל אֲשֶׁר תַּחְפֹּץ אֶעֱשֶׂה.

אָמַר לָהּ: רַק דָּבָר אֶחָד מַפְרִיעַ וְהוּא - בַּעֲלֵךְ. וְלָכֵן הַרְגִי אֶת בַּעֲלֵךְ, וְאַחַר כָּךְ אֶשָּׂא אוֹתָךְ לְאִשָּׁה. אָמְרָה לוֹ: כָּךְ אֶעֱשֶׂה. מַה עָשָׂה שְׁלֹמֹה? נָתַן לָהּ חֶרֶב שֶׁדּוֹמָה לַבַּרְזֶל אֲבָל הָיְתָה עֲשׂוּיָה מִפְּלַסְטִיק, וְאָמַר לָהּ: בַּחֶרֶב הַזּוֹ תַּהַרְגִי אֶת בַּעֲלֵךְ, וּמִיַּד שֶׁתִּתְּנִי אֶת הַחֶרֶב בְּצַוָּארוֹ, הוּא יֵחָתֵךְ.

חָזְרָה הָאִשָּׁה לְבֵיתָהּ עִם הַחֶרֶב, וּכְשֶׁבָּא בַּעְלָהּ, עָמְדָה לְפָנָיו, וְחִבְּקָה אוֹתוֹ וְנִשְּׁקָה אוֹתוֹ, וְאָמְרָה לְבַעְלָהּ: שֵׁב אֲדוֹנִי עֲטֶרֶת רֹאשִׁי. כְּשֶׁשָּׁמַע כָּךְ, שָׂמַח שִׂמְחָה גְּדוֹלָה וְיָשַׁב. מִיַּד הֵבִיאָה הַשֻּׁלְחָן וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ עַד שֶׁהִשְׁתַּכֵּר בַּעְלָהּ וְנִרְדַּם.

מִיַּד הָלְכָה הָאִשָּׁה וְלָקְחָה אֶת הַחֶרֶב שֶׁנָּתַן לָהּ הַמֶּלֶךְ, וְהִתְחִילָה לַחְתּוֹךְ אֶת צַוָּארוֹ, וּמִיַּד הֵקִיץ בַּעְלָהּ מִשְּׁנָתוֹ וְרָאָה שֶׁאִשְׁתּוֹ רוֹצָה לְהוֹרְגוֹ. אָמַר לָהּ: תַּגִּידִי לִי מִיַּד מִי נָתַן לָךְ אֶת הַחֶרֶב הַזּוֹ, וְאִם לֹא תַּגִּידִי לִי, אֶחְתּוֹךְ אוֹתָךְ לְאֵבָרִים אֵבָרִים. סִפְּרָה הָאִשָּׁה לְבַעְלָהּ אֶת כָּל הַסִּפּוּר.

כְּשֶׁהֵאִיר הַבֹּקֶר הִגִּיעוּ שְׁלוּחֵי הַמֶּלֶךְ לְבֵית הָאִשָּׁה, וּמִיַּד הָלַךְ הַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ אֶל הַמֶּלֶךְ, וְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ יוֹשְׁבִים לְפָנָיו. כְּשֶׁרָאָם הַמֶּלֶךְ הֵחֵל לְצַחוֹק. אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ: בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, סַפְּרוּ לִי מַה אֵרַע לָכֶם. קָם הַבַּעַל וְסִפֵּר שֶׁהֵקִיץ מִשְּׁנָתוֹ, וּמָצָא שֶׁאִשְׁתּוֹ רוֹצָה לְהוֹרְגוֹ. אֲנִי רִחַמְתִּי עָלֶיהָ, וְהִיא לֹא רִחֲמָה עָלַי.

אָמַר שְׁלֹמֹה: אֲנִי הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֵין רַחְמָנוּת לְנָשִׁים, וְלָכֵן נָתַתִּי לָהּ חֶרֶב מִפְּלַסְטִיק. וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ הַחֲכָמִים זֹאת, אָמְרוּ: אֱמֶת מַה שֶּׁאָמַר הַמֶּלֶךְ "אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי, וְאִשָּׁה בְּכָל אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי". (אוֹצַר הַמִּדְרָשִׁים עַמּוּד 531).

וְזֶה מַה שֶּׁרָמַז הַתַּנָּא בְּאוֹמְרוֹ: "אַל תַּאֲמִין בְּעַצְמֶךָ, כְּלוֹמַר בְּאִשְׁתְּךָ שֶׁהִיא עֶצֶם מֵעַצְמֶךָ, עַד יוֹם מוֹתֶךָ, שֶׁהֲרֵי בְּפִתּוּי קַל יְכוֹלָה הִיא לְהִמָּשֵׁךְ לְמִקּוֹמוֹת לֹא טוֹבִים, וְאֵין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָעֲרָיוֹת.

ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו

רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים בְּסִפְרוֹ חַסְדֵי אָבוֹת כָּתַב לְבָאֵר אֶת הַמִּשְׁנָה עַל פִּי מַה שֶּׁמְּסֻפָּר בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (קב:): רַב אַשִׁי הָיָה דּוֹרֵשׁ בָּרַבִּים עַל שְׁלֹשָׁה מְלָכִים שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וּלְאַחַר שֶׁסִּיֵּם לְדַבֵּר עַל יָרְבָעָם וְאַחְאָב, אָמַר: לְמָחָר נִפְתַּח וּנְדַבֵּר עַל חֲבֵרֵנוּ מְנַשֶּׁה.

בָּא אֵלָיו מְנַשֶּׁה בַּחֲלוֹם, וְאָמַר לוֹ: אֲנִי חָבֵר שֶׁלְּךָ וְחָבֵר שֶׁל בֵּית אָבִיךָ, שֶׁאַתָּה קוֹרֵא לִי חֲבֵרְךָ? אֲמוֹר לִי בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא, מֵהֵיכָן אַתָּה בּוֹצֵעַ אֶת הַפַּת? אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ! אָמַר לוֹ מְנַשֶּׁה: לְבָצֵעַ הַמּוֹצִיא אֵינְךָ יוֹדֵעַ, וְאַתָּה קוֹרֵא לִי חֲבֵרְךָ?!

אָמַר לוֹ רַב אַשִׁי: לַמְּדֵנִי הֲלָכָה זוֹ, וְאֶדְרוֹשׁ אוֹתְךָ מָחָר בְּשִׁמְךָ. אָמַר לוֹ: מֵהַמָּקוֹם שֶׁנִּקְרָם פְּנֵי הַכֹּכָר וְנֶאֱפָה יָפֶה, כְּדֵי לְכַבֵּד אֶת הַבְּרָכָה. אָמַר לוֹ רַב אַשִׁי: מֵאַחַר שֶׁאַתָּם חֲכָמִים כָּל כָּךְ, לָמָּה עֲבַדְתֶּם עֲבוֹדָה זָרָה? אָמַר לוֹ: אִילּוּ אַתָּה הָיִיתָ בַּדּוֹר שֶׁלָּנוּ, הָיִיתָ מַגְבִּיהַּ אֶת שִׂפַּת חַלּוּקְךָ מִבֵּין רַגְלֶיךָ, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה קַל לָרוּץ, וְהָיִיתָ רָץ אַחֲרֵי לִכְנֵסְיָה שֶׁל הָעֲבוֹדָה זָרָה.

וְהַמְפָרְשִׁים פֵּרְשׁוּ טַעֲמוֹ שֶׁל מְנַשֶּׁה בְּדָבָר זֶה, מִפְּנֵי כִּי הַנְּשָׁמוֹת מִתְמַעֲטִים דּוֹר אַחַר דּוֹר, וְהָיָה לְדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים נְשָׁמוֹת גְּדוֹלוֹת מְאֹד, וּמֵאַחַר שֶׁהַנְּשָׁמוֹת גְּדוֹלוֹת, אָז הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁלָּהֶן גָּדוֹל וְחָזָק יוֹתֵר, שֶׁהֲרֵי כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ, יְצִרוֹ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ.

וְלָכֵן דּוֹרוֹ שֶׁל מְנַשֶּׁה שֶׁהָיָה הַרְבֵּה שָׁנִים לִפְנֵי דּוֹרוֹ שֶׁל רַב אַשִׁי, הָיוּ בּוֹ נְשָׁמוֹת גְּדוֹלוֹת מְאֹד, וְלָכֵן אָמַר מְנַשֶּׁה לְרַב אַשִׁי, שֶׁאִם הָיָה בְּדוֹרוֹ, הָיָה רָץ לַעֲבוֹד עֲבוֹדָה זָרָה.

וּמֵהַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה יַשְׂכִּיל הָאָדָם לָתֵת לְפִיו מַחְסוֹם, וְלֹא יְדַבֵּר אוֹ יְהַרְהֵר עַל הַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, כְּשֶׁיִּקְרָא עַל כַּמָּה גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְשְׁלוּ בְּמִכְשׁוֹלִים רַבִּים, אֲשֶׁר בְּדוֹרוֹת אֵלּוּ לֹא יִכָּשֵׁל בָּהֶם אֲפִילּוּ הַפָּשׁוּט שֶׁבַּפְּשׁוּטִים. מִפְּנֵי שֶׁאֵין לְהַשְׁווֹת אֶת הַדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים עִם דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, וְיֵשׁ כַּמָּה אַלְפֵי אֲלָפִים מַדְרֵגוֹת רְחוֹקִים זֶה מִזֶּה, וּלְפִי גּוֹדֶלָם, כָּךְ יִגְדַּל יִצְרָם הָרַע, וּבְוַדַּאי אִם הָיָה הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁל הַדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים כְּמוֹ הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁל דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לַעֲמוֹד נֶגְדּוֹ.

אָמְנָם, ה' יִתְבָּרַךְ בְּחָכְמָתוֹ, גָּזַר שֶׁכָּל דּוֹר יִהְיֶה לָהֶם יֵצֶר הָרַע כְּפִי כֹּחָם וּמַדְרֵגָתָם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ יְכוֹלִים לַעֲמוֹד נֶגְדּוֹ וּלְהַכְנִיעוֹ. וְעַל כֵּן אֲפִילּוּ אִם יִרְאֶה הָאָדָם בַּדּוֹר שֶׁלּוֹ, אָדָם גָּדוֹל

שֶׁנִּכְשַׁל בְּדָבָר גָּדוֹל, אַל יִלְעַג עָלָיו, וְאַל יִתְגָּאֶה בְּלִבּוֹ לוֹמַר: אֲנִי אָדָם פָּשׁוּט, וְעִם כָּל זֶה אֲנִי יוֹתֵר טוֹב מֵאוֹתוֹ גָּדוֹל שֶׁנִּכְשַׁל בַּעֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁאֲנִי לֹא נִכְשַׁלְתִּי.

כִּי צָרִיךְ שֶׁתֵּדַע, שֶׁבְּוַדַּאי הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁל אוֹתוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְשַׁל, הוּא גָּדוֹל פִּי מֵאָה אֶלֶף מִן הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁלְּךָ, וְאִם לְךָ הָיָה יֵצֶר הָרַע כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לְאוֹתוֹ אָדָם גָּדוֹל, הָיִיתָ נִכְשָׁל בְּכַמָּה מִינֵי אִסּוּרִים וַעֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת.

וְזֶה מַה שֶּׁבָּא כָּאן הַתְּנָא הַקָּדוֹשׁ לְעוֹרֵר אֶת לִבֵּנוּ וְאָמַר "אַל תָּדִין אֶת חֲבֵרְךָ" [בֵּין אִם הוּא מֵהַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, וּבֵין אִם הוּא מֵאַנְשֵׁי דּוֹרֵךְ], עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ, דְּהַיְנוּ לְמַעֲלַת נִשְׁמָתוֹ, וְלַמָּקוֹם שֶׁלְּהּ לְמַעְלָה, שֶׁכְּכָל שֶׁהִיא גְּדוֹלָה וַחֲזָקָה וְעֶלְיוֹנָה, יִהְיֶה הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁל בָּעַל הַנְּשָׁמָה הַהִיא חָזָק וְתַקִּיף וְקָשֶׁה בְּיוֹתֵר.

בְּסֵפֶר "יַחֵל יִשְׂרָאֵל" כָּתַב לְבָאֵר אֶת הַמִּשְׁנָה בְּדֶרֶךְ שֶׁל מָשָׁל: אֵינוֹ דּוֹמֶה הֲרוֹאֶה דָּבָר מֵרָחוֹק, לְמִי שֶׁרוֹאֶה דָּבָר הַקָּרוֹב לוֹ. לִפְעָמִים הָאָדָם הָעוֹמֵד מֵרָחוֹק נִדְמֶה לוֹ שֶׁהָאִישׁ הָעוֹמֵד מֵרָחוֹק הוּא רָאוּבֵן, וּכְשֶׁמִּתְקָרֵב, הוּא נוֹכָח לָדַעַת כִּי טָעָה בְּהַעֲרָכָתוֹ, וְאֵין זֶה רָאוּבֵן אֶלָּא שִׁמְעוֹן.

כֵּן הַדָּבָר גַּם לְגַבֵּי מִשְׁפָּט הַשֵּׂכֶל, לְעִתִּים יֵשׁ רַגְלַיִם לַדָּבָר שֶׁהוּא כָּךְ וּכְכָל שֶׁמִּתְקָרֵב אֶל הַדָּבָר בַּחֲקִירָה וּדְרִישָׁה, יִתְבָּרֵר אַחֶרֶת.

זֶהוּ בֵּאוּר הַמִּשְׁנָה "אַל תָּדִין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ", כֵּיוָן שֶׁמִּמֶּרְחָק אֵין נִרְאָה הַדָּבָר בְּאוֹר נָכוֹן, לְפִיכָךְ רַק כְּשֶׁתַּגִּיעַ "לִמְקוֹמוֹ", תּוּכַל לִרְאוֹת הַדָּבָר לַאֲשׁוּרוֹ.

ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע

הָרַב 'יַלְקוּט הַגֵּרְשׁוֹנִי' מְבָאֵר זֹאת עַל פִּי מַה שֶּׁמְּסֻפָּר בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דַּף נה.), שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָטְאוּ אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַמַּלְאָךְ גַּבְרִיאֵל: לֵךְ וּרְשֹׁם עַל מִצְחָם שֶׁל צַדִּיקִים סִימָן שֶׁל דָּיוֹ, כְּדֵי לְהַבְדִּיל אוֹתָם מֵהָרְשָׁעִים, עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִשְׁלְטוּ בָּהֶם מַלְאֲכֵי חַבָּלָה.

אָמְרָה מִדַּת הַדִּין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַדּוּעַ אַתָּה מַצִּיל אֶת הַצַּדִּיקִים, וַהֲרֵי אִם הָיוּ הַצַּדִּיקִים הַלָּלוּ מוֹכִיחִים אֶת הָרְשָׁעִים וּמַזְהִירִים אוֹתָם לָלֶכֶת בְּדֶרֶךְ הַיְשָׁרָה, יִתָּכֵן שֶׁהָיוּ נִמְנָעִים מִן הַחֵטְא. וּמֵאַחַר שֶׁהָיָה בְּיָדָם לִמְחוֹת בָּרְשָׁעִים וְלֹא מִחוּ, אֵין רָאוּי לְהַצִּילָם!

אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי, שֶׁאִם הָיוּ הַצַּדִּיקִים מוֹחִים בָּרְשָׁעִים, לֹא הָיוּ מְקַבְּלִים אֶת תּוֹכַחְתָּם. אָמְרָה מִדַּת הַדִּין: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם לְפָנֶיךָ גָּלוּי, לְפָנֵיהֶם מִי גָּלוּי?!

וּמְסַיֶּמֶת הַגְּמָרָא, שֶׁאָכֵן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קִבֵּל אֶת טַעֲנָתָהּ זוֹ שֶׁל מִדַּת הַדִּין, וְהַצַּדִּיקִים נֶעֱנְשׁוּ כְּמוֹ הָרְשָׁעִים, בְּגָלַל שֶׁלֹּא מִחוּ בַּאֲחֵיהֶם הַתּוֹעִים.

עַל כָּךְ בָּא הִלֵּל וְאוֹמֵר: "אַל תֹּאמַר דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁמוֹעַ", אַל תֹּאמַר מַה הַתּוֹעֶלֶת שֶׁאֲנִי יוֹכִיחַ אֶת הָרְשָׁעִים, וַהֲרֵי בְּלָאו הֶכֵי לֹא יִשְׁמְעוּ לִדְבָרַי, "שֶׁסּוֹפָהּ לְהִשָּׁמַע", כְּלוֹמַר, גַּם אִם אֵין הַחוֹטֵא חָפֵץ כָּרֶגַע לִשְׁמוֹעַ לְדִבְרֵי הַתּוֹכֵחָה, יִתָּכֵן שֶׁהוּא מִתְרַעֵם וְכוֹעֵס עָלֶיךָ כִּי אַתָּה מַטְרִידוֹ, אוֹ שֶׁכָּרֶגַע אֵין לִבּוֹ פָּנוּי לְקַבֵּל אֶת דְּבָרֶיךָ, אֲבָל יָבוֹא הָרֶגַע הַמַּתְאִים, וְהוּא יִזְכֹּר בִּדְבָרֶיךָ.

דָּבָר זֶה עָלוּל לִקְרוֹת בְּרֶגַע שֶׁל סַכָּנָה אֵלָיו נִקְלַע, אוֹ בְּחֹלִי שֶׁל מִישֶׁהוּ מִבְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ, וּסְתָם בִּזְמַן מִן הַזְּמַנִּים, שֶׁאָז אוֹתָם דִּבּוּרִים שֶׁדִּבַּרְתָּ עִמּוֹ, פָּעֲלוּ אֶת שֶׁלָּהֶם וְהֶחֱזִירוּ לַמּוּטָב. רַבִּי מֵאִיר לֵהמָן, מְדַמֶּה מִילָה טוֹבָה לְנֵרְעִין שֶׁל זֶרַע, הַנּוֹפֵל עַל אֶבֶן אוֹ שִׂיחַ, וְלֹא עַל אֲדָמָה פּוֹרִיָּה. יִתָּכֵן שֶׁהַגַּרְעִין יִתְגַּלְגֵּל לְאֵיזֶה מָקוֹם, וּלְאַחַר זְמַן רַב הָאֲדָמָה תִּקְלֹט אוֹתוֹ, וְהַגַּרְעִין יִנְבֹּט, וְיוֹצִיא שָׁרָשִׁים, וְיַהֲפֹךְ לְעֵץ יָפֶה וְגָדוֹל, הַמֵּנִיב פֵּרוֹת מְהֻדָּרִים.

כָּךְ גַּם עֲתִידָה מִלָּה טוֹבָה לְהָנִיב פֵּרוֹת לְתִפְאֶרֶת בְּלִבּוֹ שֶׁל הַשֹּׁנֵי, גַּם אִם כָּרֶגַע נִדְמֶה שֶׁהַמִּלָּה נוֹפֶלֶת עַל לֵב קָשֶׁה וְאָזְנַיִם אֲטוּמוֹת, סוֹפָם לְהִשָּׁמַע.

הָרַבִּי מִקּוֹצְק הִקְשָׁה, מַדּוּעַ נֶאֱמַר בִּקְרִיאַת שְׁמַע "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם **עַל לְבָבֶךָ**" וְלֹא נֶאֱמַר 'בְּתוֹךְ לְבָבֶךָ'. הֵשִׁיב הָרַב; גַּם אִם לְעִתִּים הַדְּבָרִים יִהְיוּ רַק עַל הַלֵּב וְלֹא יַחְלְחֲלוּ אֵלָיו פְּנִימָה, הֲרֵי בְּבוֹא שְׁעַת הַכּשֶׁר, הַלֵּב יִפָּתַח, וְהַדְּבָרִים יוּכְלוּ לְהִכָּנֵס לְתוֹכוֹ מִיָּד.

מְסֻפָּר עַל אָדָם אֶחָד, שֶׁהִשְׁתַּתֵּף בְּשִׁעוּר שֶׁל רַב מְפֻרְסָם, וּפָנָה אֵלָיו לְאַחַר הַשִּׁעוּר, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְשׁוֹחֵחַ עִם חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא חִלּוֹנִי, כְּדֵי לְחַזְּקוֹ. נֵאוֹת לְכָךְ הָרַב, וּפָתַח עִמּוֹ בְּשִׂיחָה. כְּבָר בִּתְחִלָּה טָעַן הֶחָבֵר: מִי אָמַר שֶׁיֵּשׁ אֱלֹקִים?

עָנָה לוֹ הָרַב: אוֹכִיחַ לְךָ. הַמִּדְרָשׁ מְסַפֵּר, כִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ גָּדַל בְּבֵית פַּרְעֹה, וּכְשֶׁרָאָה אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה יְהוּדִי, הָרַג אֶת הַמִּצְרִי. כְּשֶׁנִּתְגַּלְּתָה הַדָּבָר, גָּזַר פַּרְעֹה לְהוֹרְגוֹ. הֶבִיאוּהוּ לִפְנֵי הַמְּמֻנֶּה לַהֲרִיגָה, וְהֵרִים אֵלָיו אֶת הַחֶרֶב כְּדֵי לַעֲרֹף אֶת צַוָּארוֹ, וְהִנֵּה נַעֲשָׂה נֵס, צַוָּארוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָפַךְ לְשַׁיִשׁ, וְכָךְ נִצַּל מֹשֶׁה מִמָּוֶת עַל יְדֵי הַנֵּס שֶׁעָשָׂה לוֹ אֱלֹקִים מֵעַל דֶּרֶךְ הַטֶּבַע. הִנֵּה רְאָיָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹרֵא לָעוֹלָם!

גִּחֵךְ הָאִישׁ וְאָמַר: זוֹ הָרְאָיָה שֶׁל הָרַב שֶׁיֵּשׁ אֱלֹקִים?... אֵינִי מַאֲמִין שֶׁסִּפּוּר זֶה אֱמֶת, צִפִּיתִי שֶׁהָרַב יָבִיא רְאָיָה מְשַׂכְנַעַת יוֹתֵר.

הֵשִׁיב הָרַב: הֲלֹא זֶה מִדְרָשׁ מְפֹרָשׁ מֵחֲכָמֵינוּ ז"ל, דִּבְרֵי חֲז"ל הֵם תּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה כּוּלָּהּ אֱמֶת. בּוֹרֵא עוֹלָם בְּכֹחוֹ לְחוֹלֵל נִסִּים, וְזֶה מַה שֶּׁאֵרַע לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁנִּצַּל מֵחֶרֶב פַּרְעֹה, וְעַל פִּי זֶה אָמְרוּ חֲז"ל: אֲפִילּוּ חֶרֶב חַדָּה מֻנַּחַת עַל צַוָּארוֹ שֶׁל אָדָם, אַל יִתְיָיאֵשׁ מִן הָרַחֲמִים. אַךְ דִּבְרֵי הָרַב לֹא הִצְלִיחוּ לְהַשְׁפִּיעַ עַל הֶחָבֵר שֶׁהָלַךְ לְדַרְכּוֹ.

חָלְפוּ שָׁנָתַיִם. וְהִנֵּה, נִגַּשׁ אוֹתוֹ אָדָם שֶׁהִשְׁתַּתֵּף בַּשִּׁעוּר אֶל הָרַב, וְאָמַר בְּהִתְרַגְּשׁוּת: הָרַב זוֹכֵר אֶת חֲבֵרִי? הַשָּׁבוּעַ הוּא הִתְקַשֵּׁר וּבִקֵּשׁ לְקָנוֹת לוֹ בְּדִחְיפוּת זוּג תְּפִלִּין. הוּא עָבַר מַהְפֵּךְ שָׁלֵם בְּחַיָּיו, וְהִתְחִיל לִשְׁמוֹר תּוֹרָה וּמִצְווֹת...

וְכָךְ סִפֵּר אֶת קוֹרוֹת חֲבֵרוֹ מֵאָז הַמִּפְגָּשׁ: הוּא נָסַע לְיַפָּן, הִתְחַבֵּר עִם חַבּוּרַת פֶּשַׁע מְקוֹמִית, וְהִדְרְדֵּר לְשֵׁפֶל תַּחְתִּית. יוֹם אֶחָד נִשְׁלַח לְמִשִּׁימָה, וְחָזַר כְּשֶׁבְּיָדוֹ סְכוּם כֶּסֶף עָצוּם. הֶחְלִיט הָאִישׁ לֹא לָשׁוּב לְשׁוֹלְחָיו, וְנִמְלַט עִם שְׁלָלוֹ. כַּעֲבוֹר זְמַן הֵם עָלוּ עַל עִקְבוֹתָיו וְלָכְדוּ אוֹתוֹ. מִיַּד עָרְכוּ לוֹ "מִשְׁפָּט" פְּנִימִי, וְנָזְרוּ עָלָיו דִּין מָוֶת עַל מַעֲשֵׂה הַבְּגִידָה הֶחָמוּר. הִנִּיחוּהוּ עַל הַשֻּׁלְחָן, כָּפְתוּ אֶת יָדָיו וְרַגְלָיו, וְאֶחָד מֵהֶם הָיָה מְמֻנֶּה עַל עֲרִיפַת רֹאשׁוֹ בְּחֶרֶב.

וְאָז, בְּאוֹתָהּ שְׁנִיָּה נָזְכַּר הָאִישׁ בַּסִּפּוּר שֶׁסִּפֵּר לוֹ הָרַב עַל צַוָּארוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁנַּעֲשָׂה שַׁיִשׁ, וְעַל כָּךְ שֶׁאֲפִילוּ חֶרֶב חַדָּה מֻנַּחַת עַל צַוָּארוֹ שֶׁל אָדָם אַל לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ.

בַּצַּר לוֹ, בִּרְגָעָיו הָאַחֲרוֹנִים, הִרְהֵר הָאִישׁ בְּלִבּוֹ וְאָמַר: אֱלֹקִים שֶׁבַּשָּׁמַיִם, אִם אַתָּה קַיָּם, תּוֹכִיחַ לִי זֹאת. כָּעֵת בְּעוֹדוֹ אָחוּז מַחֲשָׁבוֹת, פִּתְאוֹם שָׁמַע אֶת קוֹל אִשְׁתּוֹ שֶׁל רֹאשׁ הַחֲבוּרָה שֶׁצוֹעֶקֶת וְאוֹמֶרֶת: אֵיךְ אַתֶּם מֵעִיזִים לַהֲרוֹג אוֹתוֹ? הֲרֵי הוּא הִצִּיל אֶת בְּנֵי לִפְנֵי חָמֵשׁ שָׁנִים כְּשֶׁהָיְתָה רְעִידַת אֲדָמָה בְּכָל הָאֵזוֹר, וְהוּא בְּמִסִּירוּת נֶפֶשׁ הִצִּיל אֶת הַבֵּן מִן הַמִּבְנֶה שֶׁקָּרַס...

מִסְתַּבֵּר, שֶׁבְּעֵינֶיהָ שֶׁל אִישָׁה יַפָּנִית, כָּל הַיִּשְׂרְאֵלִים דּוֹמִים, וְכַנִּרְאֶה הֶחְלִיפָה אוֹתוֹ בְּאֵיזֶה יִשְׂרְאֵלִי אַחֵר שֶׁנִּקְלַע לְיַפָּן שֶׁהִצִּיל אֶת בְּנִי...

כָּךְ אוֹ כָּךְ, בְּרֶגַע הָאַחֲרוֹן נִצַּל הָאִישׁ מִמָּוֶת, וְהַחֶרֶב שֶׁכְּבָר הָיְתָה מֻנַּחַת עַל צַוָּארוֹ, הִתְרוֹמְמָה וְהוּא שֻׁחְרַר. מִיַּד בְּשׁוּבוֹ לְיִשְׂרָאֵל, סִפֵּר אֶת קוֹרוֹתָיו לַחֲבֵרוֹ וְאָמַר: נָסַעְתִּי לְיַפָּן, כְּדֵי לְהוֹכַח שֶׁיֵּשׁ אֱלֹהִים בָּעוֹלָם...

רוֹאִים אָנוּ שֶׁלְּכָל אָדָם בָּעוֹלָם, אֲפִילוּ הָרָחוֹק בְּיוֹתֵר, נִתָּנֶת שְׁעַת הַכֹּשֶׁר לְהִתְקָרֵב לְבוֹרֵא עוֹלָם, וְלָכֵן גַּם אָדָם שֶׁנִּרְאֶה שֶׁאֵין סִכּוּי בָּעוֹלָם שֶׁיְּקַבֵּל אֶת דְּבָרָיו, אַתָּה אָת שְׁלֹךְ תֹּאמַר, וְאֶת הַשְׁאֵר תַּשְׁאִיר לְבוֹרֵא עוֹלָם.

אל תאמר לכשאפנה אשנה

לִפְעָמִים מִתְפַּתֶּה הָאָדָם לְבַטֵּל מֵהַתּוֹרָה מִתּוֹךְ מַחְשָׁבָה שֶׁאִם הוּא יְבַטֵּל עַכְשָׁו מֵהַתּוֹרָה וְיַרְוִיחַ מָמוֹן, יוּכַל אַחַר כָּךְ לִלְמֹד תּוֹרָה בְּהַתְמָדָה מִתּוֹךְ יִשּׁוּב הַדַּעַת.

וּכְמוֹ כֵּן, יֶשְׁנָם שֶׁאֵינָם מִזְדָּרְזִים לַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ עוֹד זְמַן, וּמַבְטִיחִים הֵם לְעַצְמָם שֶׁיּוֹם יָבוֹא וְהֵם יִשְׁנוּ אֶת סֵדֶר חַיֵּיהֶם, וַיְהַפְּכוּ לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה אֲמִתִּיִּים. אוּלָם עַל פִּי רוֹב אֵין הַדְּבָרִים נַעֲשִׂים כְּפִי הַמְצֻפֶּה.

הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלְּפָנֵינוּ מַחְיִשׁ לָנוּ אֶת הַדְּבָרִים: מִשְׁפָּחָה אַחַת מִן הַמְכֻבָּדוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, עָקְרָה לִפְנֵי שָׁנִים רַבּוֹת מִדִּירָתָהּ בִּשְׁכוּנָה וְתִיקָה, לִשְׁכוּנָה אַחֶרֶת. אֶחָד מֵחַדְרֵי דִּירָתָם הַחֲדָשָׁה

עוֹד לֹא הָיָה פָּנוּי, כִּי עוֹד הִתְגּוֹרְרוּ בּוֹ חָלוּץ וְאִשְׁתּוֹ ["חָלוּץ" בְּאוֹתָן הַשָּׁנִים הָיָה כִּנּוּי לְעוֹלִים הַחֲדָשִׁים שֶׁהִגִּיעוּ לָאָרֶץ, חֲנִיכֵי הַתְּנוּעוֹת הַחֲפְשִׁיּוֹת שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹות].

הִתְעוֹרְרָה לָהֶם בְּעָיָה מַה עוֹשִׂים, כִּי מְדֻבָּר בְּעוֹד שָׁבוּעַ יָמִים, וְאוֹתָהּ מִשְׁפָּחָה הָיוּ חֲרֵדִים, וְחָלוּץ וְאִשְׁתּוֹ חִלּוֹנִיִּים גְּמוּרִים, וּמַה שֶּׁיּוֹתֵר קָשֶׁה שֶׁבְּאֶמְצַע יֶשְׁנָהּ שַׁבָּת, וּמִי יוֹדֵעַ כֵּיצַד יִנָּהֲגוּ בְּשַׁבָּת.

נִכְנְסָה אֵם הַמִּשְׁפָּחָה אֶל הֶחָלוּץ, וְאָמְרָה: אֲנַחְנוּ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת, אָנָא, אַל תְּחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת וְאַל תַּכְאִיב לָנוּ. שָׁמַע הֶחָלוּץ, וְהִבְטִיחַ בְּנִימוּס שֶׁלֹּא יְחַלֵּל. בָּאָה הַשַּׁבָּת, וּכְלַפֵּי חוּץ בֶּאֱמֶת לֹא נָכַר שׁוּם חִלּוּל שַׁבָּת. אֲבָל הָאִשָּׁה לֹא הִתְאַפְּקָה, וְהֵצִיצָה דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן, וְגִלְתָה שֶׁהֶחָלוּץ כּוֹתֵב בְּעֶצֶם יוֹם הַשַּׁבָּת.

הִיא הָיְתָה נִסְעֶרֶת מְאֹד, אֲבָל נִזְהֲרָה מִלּוֹמַר דָּבָר, אֶלָּא קָרְאָה לִבְנָהּ הַגָּדוֹל וְסָחָה לוֹ אֶת הַמַּעֲשֶׂה, וְאָמְרָה לוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כְּהֶבְנָתוֹ. הִלֵּל הַבֵּן וְנָקַשׁ בַּדֶּלֶת. לְאַחַר שֶׁפָּתְחוּ לוֹ, אָמַר שַׁבָּת שָׁלוֹם, וְהִתְחִיל לְדַבֵּר עַל הָא וְעַל דָּא, עַד שֶׁהִגִּיעַ לַנְּקֻדָּה הָעֲדִינָה וְאָמַר: הִבְטַחְתָּ לָנוּ שֶׁלֹּא תְחַלֵּל שַׁבָּת, וּמַדּוּעַ כָּתַבְתָּ?

הַשִּׁיב הֶחָלוּץ בְּהִתְנַצְּלוּת: לֹא יָדַעְתִּי שֶׁמְּדֻבָּר גַּם בָּזֶה, אֲנִי הֵבַנְתִּי שֶׁלְּהַדְלִיק כְּלִי בְּשׁוּל בְּשַׁבָּת שֶׁזֶּה מַרְעִישׁ, יַכְאִיב וְיַפְרִיעַ לָכֶם, הִבְטַחְתִּי שֶׁלֹּא אֲחַלֵּל שַׁבָּת, אֲבָל לִכְתֹּב בַּחֶדֶר שֶׁלִּי עַל זֶה לֹא הֵבַנְתִּי שֶׁזֶּה נִקְרָא לְחַלֵּל שַׁבָּת, אֲבָל אִם זֶה מַפְרִיעַ לָכֶם, אֲנִי אֶמְנַע מִכָּךְ.

בֵּינְתַיִם הִתְחִיל בֵּינֵיהֶם שִׂיחָה, שֶׁבְּמַהֲלָכָהּ שָׁטַח הֶחָלוּץ אֶת כָּל פָּרָשַׁת חַיָּיו, וְכֹה אָמַר: אֲנִי יְהוּדִי מַאֲמִין בְּדִיּוּק כָּמוֹךָ. אָמְנָם אֲבִי וְאִמִּי הָיוּ רֻפְוָרְמִים עוֹד בְּרוּסְיָה, וַאֲנִי לָמַדְתִּי בְּגִימְנַסְיָה וְלֹא יָדַעְתִּי בִּכְלָל מַהִי יַהֲדוּת, וְרַק מִזֶּה שֶׁהָאֲנְטִישְׁמִים צָעֲקוּ "זְ'יד" (יְהוּדִי), יָדַעְתִּי שֶׁאֲנִי יְהוּדִי אֲבָל לֹא יוֹתֵר מִזֶּה.

וְהִנֵּה פָּרְצָה מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הָרִאשׁוֹנָה, וְגִיְּסוּ אוֹתִי לַצָּבָא, וְהִצַּעְתִּי לְקוֹ הֶחָזִית יָחַד עִם חֲבֵרַי. שָׂכַבְנוּ בַּחֲפִירוֹת שֶׁמַּעֲלֵיהֶן הָיוּ שַׁקֵּי חוֹל, וְהֵיינוּ יוֹרִים לְלֹא הֲפוּגָה, וּלְנֶגֶד עֵינֵינוּ אֲנָשִׁים נוֹפְלִים כִּזְבוּבִים. לְאַחַר קְרָבוֹת מְמֻשָּׁכִים יֵשׁ תָּמִיד אֵיזוֹ הֲפוּגָה קְצָרָה, וּבְאַחַת הַהֲפוּגוֹת הִבְחַנְתִּי בְּכָךְ שֶׁכַּמָּה מִן הַחַיָּילִים הַיְּהוּדִיִּים שֶׁבֵּינֵינוּ מְנַצְּלִים זֹאת, וְקוֹרְאִים סִפְרֵי תְּהִלִּים וּבוֹכִים, וְהִרְגַּשְׁתִּי שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם קַל עַל הַלֵּב.

בְּאוֹתוֹ רֶגַע כָּעַסְתִּי נוֹרָא עַל אֲבִי שֶׁלֹּא לִמֵּד אוֹתִי מְעַט יַהֲדוּת, אִילּוּ יָכֹלְתִּי גַּם אֲנִי לְהוֹצִיא סֵפֶר תְּהִלִּים וְלִשְׁפֹּךְ שִׂיחַ וּדְמָעוֹת, כַּמָּה טוֹב הָיָה לִי. לֹא יָכֹלְתִּי לִכְבוֹשׁ בְּתוֹכִי אֶת קִנְאָתִי בְּאוֹתָם הַיְּהוּדִים הַמַּאֲמִינִים, וּבְתוֹךְ כָּךְ עָמַדְתִּי וְחָשַׁבְתִּי:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאֲנִי לֹא יָכוֹל לָדַעַת שֶׁאַתָּה קַיָּם, מִפְּנֵי שֶׁאֲבִי לֹא לִמֵּד אוֹתִי, וַאֲנִי זָקוּק לָכָךְ שֶׁתַּרְאֶה לִי שֶׁאַתָּה קַיָּם וְלָכֵן אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִמְּךָ שֶׁתַּרְאֶה לִי שֶׁאַתָּה קַיָּם עַל יְדֵי כָּךְ שֶׁרְסִיס שֶׁל פְּצָצָה יִפְגַּע בָּאֶצְבַּע שֶׁלִּי וְלֹא אוּכַל יוֹתֵר לִירוֹת.

וְהִנֵּה בּוֹ בָּרֶגַע שֶׁנָּמַרְתִּי לוֹמַר זֹאת, עָף לְפֶתַע רְסִיס וּפָגַע בְּאֶצְבָּעִי, וּמֵעוֹצְמַת הַהֶדֶף עָף הָרוֹבֶה שֶׁלִּי לְמֶרְחוֹק, וַאֲנִי הִתְמוֹטַטְתִּי מִפַּחַד. הִכְנִיסוּ אוֹתִי לְבֵית חוֹלִים, וּבָדְקוּ אוֹתִי וְלֹא מָצְאוּ בִּי שׁוּם פְּגִיעָה, פְּרָט לִפְגִיעָה בָּאֶצְבַּע, וְעַד הַיּוֹם אֵינֶנִּי יָכוֹל לְכוֹפֵף אֶת הָאֶצְבַּע...

מִכַּיוָן שֶׁקָּרָה כָּךְ, הֲרֵי ה' יִתְבָּרַךְ הֶרְאָה לִי שֶׁהוּא קַיָּם, וַאֲזַי הֶחְלַטְתִּי שֶׁכַּאֲשֶׁר תִּסְתַּיֵּים הַמִּלְחָמָה, אֲנִי אֶכָּנֵס מִיָּד לְבֵית כְּנֶסֶת, וְאֲבַקֵּשׁ מֵהַיְהוּדִי הָרִאשׁוֹן שֶׁאֶפְגּוֹשׁ, שֶׁיְּלַמֵּד אוֹתִי יַהֲדוּת.

וְאָכֵן אַחֲרֵי הַמִּלְחָמָה זָכַרְתִּי מַה שֶּׁהֶחְלַטְתִּי, אֲבָל הָיִיתִי בְּאֶמְצַע לִמּוּדֵי הָאַגְרוֹנוֹמְיָה (חַקְלָאוּת), וְהָיוּ לִי עוֹד שִׁלּשָׁה חֳדָשִׁים עַד לַסִּיּוּם, וְהֶחְלַטְתִּי שֶׁאֲנִי צָרִיךְ מִקְצוֹעַ בַּיָּד, לָכֵן אֶגְמֹר קוֹדֶם אֶת הַלִּמּוּדִים, וְאַחַר כָּךְ אֵלֵךְ לִלְמֹד יַהֲדוּת. חָזַרְתִּי לַגִּימְנַסְיָה.

וְהִנֵּה אַחֲרֵי שֶׁקִּבַּלְתִּי תְּעוּדַת גְּמַר, נִכְנַסְתִּי לְבֵית כְּנֶסֶת, אֲבָל הַלֵּב שֶׁלִּי הָיָה קָשֶׁה כְּמוֹ אֶבֶן, וַאֲנִי בֶּן אָדָם שֶׁבְּלִי לֵב לֹא עוֹשֶׂה שׁוּם דָּבָר. בְּיוֹם כִּפּוּר הָרִאשׁוֹן עוֹד הָלַכְתִּי לְבֵית הַכְּנֶסֶת, פָּתַחְתִּי סִדּוּר וְרָצִיתִי לוֹמַר מַשֶּׁהוּ, אֲבָל לִבִּי הָיָה מְאֻבָּן. כָּךְ הִשְׁאַרְתִּי הַכֹּל, וְנִשְׁאַרְתִּי עַד הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהָיִיתִי.

אִילּוּ הָיָה אוֹתוֹ אָדָם מְנַצֵּל אֶת הַהִזְדַּמְנוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנָּתַן לוֹ בּוֹרֵא עוֹלָם כְּדֵי לַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה, וְלֹא הָיָה מְחַכֶּה עַד שֶׁיִּפָּנֶה מִלִּימּוּדָיו וּמֵעִיסּוּקָיו, יִתָּכֵן מְאֹד שֶׁבּוֹרֵא עוֹלָם הָיָה מְרַכֵּךְ אֶת לִבּוֹ וּמְסַיֵּעַ בְּיָדוֹ לַחְזֹר לְדֶרֶךְ הַיְשָׁרָה. אֲבָל כְּבָר אָמַר הַתַּנָּא: "אַל תַּאֲמַר לְכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה, שֶׁמָּא לֹא תִּפָּנֶה". (שְׁאַל אֲבִיךָ וְיַגֶּדְךָ חֵלֶק א).

משנה ה

הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵין בּוּר יָרֵא חֵטְא, וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד, וְלֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד, וְלֹא הַקַּפְדָּן מְלַמֵּד, וְלֹא כָּל הַמַּרְבֶּה בִסְחוֹרָה מַחְכִּים. וּבִמְקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים, הִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ:

לא עם הארץ חסיד

עַם הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד אֶת דִּינֵי הַתּוֹרָה כָּרָאוּי, אֵינוֹ יוֹדֵעַ מָתַי לִהְיוֹת חָסִיד, וּמָתַי אָסוּר לוֹ לְהִתְחַסֵּד מִשֵּׁם שֶׁחֲסִידוּתוֹ נֶחְשֶׁבֶת לַחֲסִידוּת שֶׁל שְׁטוּת, וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דַּף כא:) שֶׁשָּׁאֲלוּ מִי נֶחְשָׁב לְחָסִיד שׁוֹטֶה? וְתֵרְצוּ, כְּגוֹן שֶׁרוֹאֶה אִשָּׁה שֶׁטּוֹבַעַת בַּיָּם, וּבְגָלַל שֶׁאוֹתָהּ אִשָּׁה אֵינָהּ לְבוּשָׁה בִּצְנִיעוּת, מֵנִיחַ אוֹתָהּ שֶׁתִּטְבַּע וְתָמוּת, וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ לְהַצִּילָהּ כְּדֵי לֹא לְפַגֵּם בָּעֵינַיִם...

וְכֵן אִיתָא שָׁם בַּיְרוּשַׁלְמִי: אֵיזֶהוּ חָסִיד שׁוֹטֶה? כְּגוֹן אָדָם שֶׁרָאָה תִּינוֹק שֶׁעוֹמֵד לִטְבֹּעַ בַּנָּהָר, וְאוֹתוֹ אָדָם הָיָה עָטוּר בִּתְפִלִּין, וְהַמְתִּין עַד שֶׁיַּחְלֹץ אֶת הַתְּפִלִּין כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַלְקְלוּ לוֹ בַּמַּיִם וְיִמָּחֲקוּ שֵׁמוֹת הַקֹּדֶשׁ הַכְּתוּבִים בָּהֶם, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן נִכְנַס לְהַצִּיל אֶת הַיֶּלֶד שֶׁכְּבָר מֵת.

וַהֲרֵי כָּל בַּר דַּעַת שֶׁלּוֹמֵד אֶת הַהֲלָכוֹת עַל בוריים, יוֹדֵעַ שֶׁפִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֲפִילּוּ שַׁבָּת, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לִדְחוֹת אֶת קְדֻשַּׁת הַתְּפִלִּין וְאֶת שְׁמִירַת הָעֵינַיִם כְּדֵי לְהַצִּיל נֶפֶשׁ בְּיִשְׂרָאֵל. אֲבָל מִי שֶׁהוּא עַם הָאָרֶץ, אֵינוֹ יוֹדֵעַ מָתַי לְהַחְמִיר וְלִנְהֹג בַּחֲסִידוּת, וּמָתַי אָסוּר לְהִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת, מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ חֲסִידוּת שֶׁל שְׁטוּת.

בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי (נזיר פֶּרֶק ז) מְסַפֵּר רַבִּי עֲקִיבָא עַל תְּחִלַּת דַּרְכּוֹ: פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בְּדַרֶךְ, וּמָצָאתִי מֵת מִצְוָה, וְנָשָׂאתִי אוֹתוֹ עַל כְּתֵפַי וְהָלַכְתִּי עִמּוֹ כְּאַרְבָּעָה מִיל (72 דַּקּוֹת הֲלִיכָה), עַד שֶׁהֵבֵאתִיו לְבֵית הַקְּבָרוֹת וּקְבַרְתִּיו.

כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְאֵצֶל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַרְתִּי לָהֶם אֶת הַדָּבָר. אָמְרוּ לִי: עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שֶׁהָיִיתָ פּוֹסֵעַ, מַעֲלִים עָלֶיךָ כְּאִלּוּ שָׁפַכְתָּ דָּמִים, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה חַיָּב לְקוֹבְרוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁמָּצָא אוֹתוֹ.

אָמַרְתִּי לְעַצְמִי: אִם בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְכַּוַּנְתִּי לִזְכוֹת בַּמִּצְוָה נִתְחַיַּבְתִּי, בְּשָׁעָה שֶׁלֹּא נִתְכַּוַּנְתִּי לִזְכוֹת בַּמִּצְוָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא זָזְתִי מִלְּשַׁמֵּשׁ חֲכָמִים. הוּא הָיָה אוֹמֵר: מִי שֶׁלֹּא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים חַיָּב מִיתָה [וְשֶׁהֲרֵי חוֹשֵׁב אֶת הָאִסּוּר לְמֻתָּר וְאֶת הַמֻּתָּר לְאִסּוּר].

מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד שׁוֹטֶה, שֶׁהֶחְשִׁיב עַצְמוֹ לְמַדְקְדֵק בַּהֲלָכָה. וְהִנֵּה פַּעַם אַחַת בִּהְיוֹתוֹ בֵּין אֲנָשִׁים רַבִּים, רָאָה בֵּינֵיהֶם אָדָם נָגֹס. נִזְכַּר אוֹתוֹ הֶחָסִיד בַּהֲלָכָה הַכְּתוּבָה בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ (אוֹרח חַיִּים סִימָן רַכָּה סְעִיף ח), שֶׁמְּבָרְכִים בִּרְכַּת "מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת" עַל אָדָם שֶׁנּוֹלַד כּוּשִׁי אוֹ נָגֹס וְכַדּוֹמֶה.

אָמַר הֶחָסִיד בְּלִבּוֹ: לֹא כָּל יוֹם מְזַדַּמֶּנֶת בְּרָכָה כָּזוֹ לְיָדִי, מִצְוָה הַבָּאָה לְיָדְךָ אַל תַּחְמִיצֶנָּה, לָכֵן אֶקַּיְימֶנָּה בְּשִׂמְחָה וּבְהִתְלַהֲבוּת, וּבְרֹב עַם הַדְרַת מֶלֶךְ.

מִיַּד נִדְחַק בֵּין הַקְּהָל, רָץ וְתָפַס אֶת אוֹתוֹ הַנָּגֹס כְּמוֹ לוּלְב, וְהִגְבִּיהוּ בְּיָדָיו לְעֵינֵי כָּל, וּבֵרַךְ בְּקוֹל רָם וּבְדֶבֶקוּת עֲצוּמָה: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת! אוֹי לוֹ לְחָסִיד שׁוֹטֶה, שֶׁהָפַךְ מִצְוָה לְרִצְיָחָה, וּמֵרֹב סִכְלוּתוֹ, אִבֵּד בְּמִצְוָתוֹ אֶת חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם הַבָּא. (דַּעַת תּוֹרָה לְמַהֲרַשָּׁ"ם בַּפְּתִיחָה לְיוֹ"ד).

דְּגְמָא מַעֲשִׂית לְדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה, מֵבִיא רַבִּי יוֹסֵף חַיִּים: בְּבַגְדָּד הָיָה עָשִׁיר גָּדוֹל אֲשֶׁר הָיוּ לוֹ עֲסָקִים מְרֻבִּים בָּעִיר "בּוֹמְבֵּי" שֶׁבְּהוֹדּוּ. לְעֵת זִקְנוּתוֹ כָּתַב צַוָּאָה, בָּהּ הוּא צִוָּה אֶת כָּל רְכוּשׁוֹ הֶעָצוּם לְמוֹסְדוֹת תּוֹרָה וּצְדָקָה, וּלְבָנָיו לֹא הִשְׁאִיר מְאוּמָה.

הַבָּנִים עָרְעֲרוּ עַל הַצַּוָּאָה, בְּטַעֲנָה שֶׁנִּכְתְּבָה עַל יְדֵי הָאָב כְּשֶׁכְּבָר לֹא הָיָה שָׁפוּי בְּדַעְתּוֹ, כִּי כֵּיצַד יַעֲשֶׂה אָדָם כַּדָּבָר הַזֶּה לִבְלְתִּי הִשְׁאִיר לִבָנָיו אֲפִילּוּ חֵלֶק קָטָן מֵרְכוּשׁוֹ.

טַעֲנָה חֲלוּפִית הָיְתָה לָהֶם, שֶׁהַצַּוָּאָה זוּיְפָה עַל יְדֵי מְנַהֲלֵי הַמּוֹסְדוֹת שֶׁאֲמוּרִים לְקַבֵּל אֶת רְכוּשׁוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם. חַכְמֵי הַדּוֹר נֶחְלְקוּ בִּשְׁאֵלָה זוֹ, וְדָנוּ בָּהּ בְּבָתֵּי הַדִּין - בְּבַגְדָּד, סָלוֹנִיקִי, קוֹשְׁטָא, וְדַמֶּשֶׂק.

הַדַּיָּנִים הֵבִיאוּ בְּעִקְבוֹתֵיהֶם מַחְלֹקֶת אֲיוּמָה מְלַוָּה בְּהַשְׁמָצוֹת וּרְכִילוּיוֹת, עַד אֲשֶׁר הִתְגַּלְגְּלוּ הַדְּבָרִים אֶל בֵּית הַמִּשְׁפָּט הַנוֹכְרִי שֶׁבְּבוֹמְבֵּי, עָלָיו הֻטְּלָה לְבַסּוֹף הַהַכְרָעָה בְּמַחֲלֹקֶת זוֹ, אֲשֶׁר גָּרְמָה חִלּוּל ה' בְּכַמָּה מְדִינוֹת.

דֻּגְמָא זוֹ מַמְחִישָׁה עַד כַּמָּה יָכוֹל אָדָם לְהַגִּיעַ לְטָעוּת קָשָׁה וּמָרָה בִּגְלַל שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד מַה נֶּחְשָׁב לַחֲסִידוּת אֲמִתִּית, וּמַה נֶּחְשָׁב לַחֲסִידוּת שֶׁל שְׁטוּת. אוֹתוֹ עָשִׁיר אֲשֶׁר הָלַךְ לְבֵית עוֹלָמוֹ, חָשַׁב בְּוַודַּאי עַל גֹּדֶל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר נָפְלָה בְּחֶלְקוֹ, שֶׁזָּכָה לְחַלֵּק אֶת כָּל רְכוּשׁוֹ לְמַטָּרוֹת צְדָקָה וָחֶסֶד, וּלְבָנָיו אֲשֶׁר אֵינָם הוֹלְכִים בְּדַרְכֵי אֲבוֹת, לֹא הִשְׁאִיר מְאוּמָה.

אוּלָם תּוֹצָאוֹת אוֹתָהּ פְּעֻלָּה הוֹכִיחוּ עַד כַּמָּה הָיְתָה זוֹ חֲסִידוּת שֶׁל שְׁטוּת, שֶׁהֲרֵי הַמִּשְׁנָה אוֹמֶרֶת בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (דף קלג:), שֶׁהַכּוֹתֵב אֶת כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, וְהִנִּיחַ אֶת בָּנָיו בְּלִי כְּלוּם, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, אֲבָל אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. וְכָךְ גַּם נִפְסַק לַהֲלָכָה בַּשֻּׁלְחָן עָרוּךְ (חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן רפב).

רַבֵּנוּ הַ"בֶּן אִישׁ חַי" בְּסִפְרוֹ נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ, מְסַפֵּר מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, בִּיהוּדִי אֶחָד בּוּר, שֶׁאֵינוֹ בָּקִי לֹא בַּתּוֹרָה וְלֹא בְּמִצְוֹתֶיהָ, וְהִתְיַמֵּר לִהְיוֹת מְדַקְדֵּק בַּמִּצְוֹת, רַק שֶׁלֹּא יָדַע מַה בְּדִיּוּק אָסוּר וּמַה בְּדִיּוּק מֻתָּר.

מוּל בֵּיתוֹ גָּר תַּלְמִיד חָכָם גָּדוֹל. וְהִנֵּה בְּאַחַת הַשַּׁבָּתוֹת, רוּחַ חֲזָקָה נָשְׁבָה וְגָשֶׁם יָרַד, וְהִנֵּה רוֹאֶה אוֹתוֹ יְהוּדִי עַמּוּד עָשָׁן מִתַּמֵּר מֵאֲרוּבַּת בֵּיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ תַּלְמִיד חָכָם. הוּא הֵבִין מִיָּד שֶׁהִדְלִיקוּ שָׁם אֵשׁ בְּעֶצֶם יוֹם הַשַּׁבָּת.

נִרְעָשׁ אוֹתוֹ יְהוּדִי וְיָצָא לְהוֹכִיחַ אֶת אוֹתוֹ תַּלְמִיד חָכָם עַל מַעֲשָׂיו. בִּיצִיאָתוֹ הוּא לָקַח עִמּוֹ אֶת הַמִּטְרִיָּה, וּפָתַח אוֹתָהּ, וְהִזְדָּרֵז לְלֶכֶת לְבֵיתוֹ שֶׁל הֶחָכָם.

דָּפַק הָאִישׁ בְּחוֹזְקָה עַל דֶּלֶת בֵּיתוֹ שֶׁל הֶחָכָם, וְלִפְנֵי שֶׁפָּתְחוּ לוֹ אֶת הַדֶּלֶת, הוּא סָגַר אֶת הַמִּטְרִיָּה, וְסָחַט אוֹתָהּ מְעַט מֵהַמַּיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּרְטִיב אֶת רִצְפַּת הַבַּיִת, וּמִיָּד כְּשֶׁפָּתְחוּ

אֶת הַדֶּלֶת הֵחֵל לְהוֹכִיחַ אֶת הֶחָכָם: "שַׁבָּת הַיּוֹם, מַה זֶּה מַבְעִירִים אֵשׁ בְּבֵיתְךָ בְּעֶצֶם יוֹם הַשַּׁבָּת".

הֶחָכָם שָׁמַע אֶת תּוֹכַחְתּוֹ, וְאָמַר: אִשְׁתִּי יְלָדָה בְּשָׂעָה טוֹבָה לִפְנֵי דַּקּוֹת אֲחָדוֹת, וְלָכֵן לֹא הָיָה כָּאן חִלּוּל שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהַמְיַלֶּדֶת דָּרְשָׁה מִפְּנֵי פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ, לְהַרְתִּיחַ מַיִם לְרָחְצָ אֶת הַתִּינוֹק, וְכַיָּדוּעַ פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת. וּמַה גַּם שֶׁהַנְּכְרִית הַנִּמְצֵאת בְּבֵיתֵנוּ הִיא שֶׁהִבְעִירָה אֶת הָאֵשׁ, אַף שֶׁבַּמִּקְרֶה זֶה גַּם לִי הָיָה מֻתָּר לְהַבְעִיר אֵשׁ!

לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם הֶחָכָם לְהַסְבִּיר אֶת פֵּשֶׁר עַמּוּד הֶעָשָׁן הַמִּתַּמֵּר מִבֵּיתוֹ, הֵחֵל הֶחָכָם לְהוֹכִיחַ אֶת הַיְהוּדִי הַבּוּר בְּנְעִימוּת, וְאָמַר: חֲבָל רַק שֶׁכְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת תּוֹכֵחָה, עָבַרְתָּ בְּעַצְמְךָ כַּמָּה וְכַמָּה עֲבֵרוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: טְלְטוּל מֻרְשׁוּת לִרְשׁוּת, עֲשִׂיַּת אֹהֶל, סְתִירַת אֹהֶל, סְחִיטָה, תִּקּוּן כְּלִי, מַקָּצָה וְכוּ'...

יֵשׁ כְּאֵלּוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר מִתְעוֹרְרוֹת אֶצְלָם בְּעָיָה הֲלָכָתִיּוֹת מְסוּיֶּמוֹת, הֵם אֵינָם זְקוּקִים לְרַב, אֶלָּא יוֹדְעִים לִפְסֹק כְּפִי הֲבָנָתָם.

וּכְפִי שֶׁמְּסַפְּרִים עַל כַּפְרִי שֶׁהִזְדַּמֵּן לָעִיר, וּפָגַשׁ אֶת הָרַב. שָׁאַל אוֹתוֹ הָרַב: אֵיךְ אַתָּה מְסְתַּדֵּר לְבַד בַּכְּפָר כַּאֲשֶׁר יֵשׁ שְׁאֵלוֹת בַּהֲלָכָה? הֵשִׁיב הַכַּפְרִי: מַה הַבְּעָיָה? בִּשְׁאֵלוֹת קָשׁוֹת אֲנִי מַחְמִיר, וּבִשְׁאֵלוֹת קַלּוֹת אֲנִי פּוֹסֵק לְבַד...

שָׁאַל הָרַב: מַה בְּעֵינֶיךָ נִקְרָא שְׁאֵלָה קַלָּה? הֵשִׁיב הַכַּפְרִי: לְמָשָׁל, פַּעַם אַחַת אֵרַע שֶׁהִכְנִיסָה הַמְשָׁרֶתֶת הַגּוֹיָה כַּף חֲלָבִית לְתוֹךְ סִיר הַחֲמִין הַבָּשָׂרִי, וְכֻלָּם הֲרֵי יוֹדְעִים אֶת הַהֲלָכָה שֶׁטַּעוּת הַגּוֹי מֻתֶּרֶת, וְלָכֵן הִתַּרְתִּי אֶת הָאוֹכֶל שֶׁבַּסִּיר...

הוֹסִיף הָרַב לִשְׁאוֹל: וּמַה נֶּחְשֶׁבֶת בְּעֵינֶיךָ שְׁאֵלָה חֲמוּרָה? הֵשִׁיב הַכַּפְרִי: בְּתִשְׁעַת הַיָּמִים שֶׁל חֹדֶשׁ אַב נִקְרְעוּ לִי הַמִּכְנָסַיִם, וְכַיָּדוּעַ בַּיָּמִים אֵלּוּ אָסוּר לֶאֱכוֹל בָּשָׂר. אֶלָּא שֶׁלְּצַעֲרִי הַחוּט הַיָּחִיד שֶׁהָיָה בְּאַמְתַּחַת אִשְׁתִּי, הוּא הַחוּט אֲשֶׁר נוֹעַד לְצוֹרֶךְ קְשִׁירַת הַמַּעְיִם (קִישְׁקֶע) בַּחַמִּין שֶׁל שַׁבָּת. וְאִם כֵּן נוֹצְרָה כָּאן שְׁאֵלָה הֲלָכָתִית מְסֻבֶּכֶת, הַאִם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחוּט בָּשָׂרִי בְּתִשְׁעַת הַיָּמִים אוֹ לֹא, וְעַל כֵּן הֶחְמַרְתִּי, וְהַלַכְתִּי עִם מִכְנָסַיִם קְרוּעוֹת בְּמֶשֶׁךְ כָּל תִּשְׁעַת הַיָּמִים...

מְסֻפָּר עַל כַּפְרִי פָּשׁוּט, שֶׁהִגִּיעַ בְּבֶהָלָה נוֹרָאָה אֶל הָרַב. "מַה קָּרָה?", שָׁאַל הָרַב. אָמַר הַכַּפְרִי: הַמְשָׁרֶתֶת הִכְנִיסָה בְּטָעוּת לְתוֹךְ הַחַמִּין, חֲתִיכַת חֲזִיר...

הִתְעַנְיֵן הָרַב: כַּמָּה יְלָדִים יֵשׁ לָךְ? הֵשִׁיב הַכַּפְרִי: חֲמִשָּׁה עָשָׂר יְלָדִים, בְּלִי עַיִן הָרַע. שָׁאַל הָרַב: מַה גֹּדֶל סִיר הַחַמִּין שֶׁאַתָּה מֵכִין עֲבוּר בְּנֵי הַבַּיִת? הֵשִׁיב הַכַּפְרִי: לִכְבוֹד שַׁבָּת קוֹדֶשׁ, מְהַדֵּר אֲנִי לְהָכִין סִיר מַלֵּא חַמִּין.

שָׁאַל הָרַב: אֵיזוֹ כַּמּוּת שֶׁל חֲזִיר הִכְנִיסָה הַמְשֻׁרְתֶת? אָמַר הַכַּפְרִי: חֲתִיכָה קְטַנָּה! פָּסַק הָרַב וְאָמַר: אִם כֵּן, זֶה בָּטֵל בְּשִׁשִּׁים, אֵין בְּעָיָה, אֶפְשָׁר לֶאֱכוֹל אֶת הַחַמִּין "יֹאכְלוּ עֲנָוִים וְיִשְׂבָּעוּ"...

לְיָמִים רָאָה הַכַּפְרִי שֵׁנִית אֶת הָרַב, וּבֵרְכוֹ בְּחֹם, וְאָמַר: תְּבֹרַךְ מִפִּי עֶלְיוֹן, אַתָּה לֹא יוֹדֵעַ אֵיזֶה עֹנֶג שַׁבָּת אַתָּה גָּרַמְתָּ לִי, מֵאָז שֶׁגִּלִּיתָ לִי אֶת הַסּוֹד, הֲרֵינִי מַקְפִּיד כָּל עֶרֶב שַׁבָּת אַחַר גְּמַר הֶכָנַת הַסִּיר לְהַכְנִיס חֲתִיכַת חֲזִיר קְטַנָּה לַחַמִּין, וְהַחַמִּין מִשְׁתַּבֵּחַ בְּטַעֲמוֹ...

מְסַפְּרִים מַעֲשֶׂה בְּיֶלֶד אֶחָד שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַנָּהָר, וְנֶאֱחַז בָּעֲנַף שֶׁל עֵץ שֶׁהָיָה נָטוּי מֵעַל לַמַּיִם, אַךְ הָעָנָף הָיָה דַּק, וְהַיֶּלֶד הֶחֱל טוֹבֵעַ. עָבַר שָׁם אָדָם אֶחָד, וּבְרָאוֹתוֹ אֶת הַיֶּלֶד, עָמַד וְהֵחֵל לְהוֹכִיחַ אֶת הַיֶּלֶד: יֶלֶד, כֵּיצַד לֹא נִזְהַרְתָּ, וַהֲרֵי יָדוּעַ לְךָ שֶׁמְּסַכֵּן לְשַׂחֵק לְיַד הַנָּהָר, הַאִם תִּרְצֶה לְגָרֵם צַעַר לְהוֹרֶיךָ הַיְקָרִים? וְתוֹךְ כְּדֵי שֶׁהוּא מוֹכִיחַ אֶת הַיֶּלֶד עַל מַעֲשָׂיו, הַיֶּלֶד טָבַע וָמֵת...

מַסְקָנַת הַדְּבָרִים הִיא, שֶׁצָּרִיךְ לְדַעַת מָתַי הוּא הַזְּמַן הַמַּתְאִים לְדַבֵּר, וּמָתַי הַזְּמַן לַעֲשׂוֹת, וּמִי שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד, הֲרֵי הוּא מְהַפֵּךְ אֶת הַיּוֹצְרוֹת, וְגוֹרֵם חֻלְיָלָה רָעָה לוֹ וְלַאֲחֵרִים.

לא הבישן למד ולא הקפדן מלמד

הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת עֲרוּבִין (דף נד:) מְבִיאָה דֶּגְמָא מְיֻחֶדֶת לְהַמְחָשַׁת הַמִּשְׁנָה שֶׁלָּנוּ, שֶׁמִּצַּד אֶחָד הַתַּלְמִיד לֹא מִתְבַּיֵּשׁ לִלְמֹד, וּמִצַּד שֵׁנִי גַּם הָרַב לֹא מַקְפִּיד עַל הַתַּלְמִיד, אֶלָּא מְלַמְּדוֹ בְּסַבְלָנוּת יְתֵרָה.

מְסַפֶּרֶת הַגְּמָרָא עַל רַבִּי פְּרִידָא שֶׁהָיָה לוֹ תַּלְמִיד שֶׁהֵבִין אֶת הַנִּלְמָד רַק לְאַחַר שֶׁהִסְבִּירוּ לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת פְּעָמִים!!!

רַבִּי פְּרִידָא בְּסַבְלָנוּת וּבְרֹךְ, הָיָה מְשַׁנֵּן לוֹ בְּכָל פַּעַם אַרְבַּע מֵאוֹת פְּעָמִים אֶת הַחֹמֶר הַנִּלְמָד, עַד שֶׁהָיָה מֵבִין. יוֹם אֶחָד בְּאֶמְצַע שֶׁהָרַב מְלַמֵּד אֶת תַּלְמִידוֹ, נִכְנְסוּ וְהוֹדִיעוּ לְרַבִּי פְּרִידָא עַל דְּבַר מְצָוָה שֶׁהוּא אָמוּר לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ [בְּבְרִית מִילָה אוֹ לְוָיָה וְכַדּוֹמֶה].

רַבִּי פְּרִידָא הִמְשִׁיךְ לָשֶׁבֶת עִם תַּלְמִידוֹ עַד שֶׁסִּיֵּם כְּהֶרְגֵּלוֹ אֶת הַלִּמּוּד בְּפַעַם הָאַרְבַּע מֵאוֹת. וְהִנֵּה לְעָגְמַת נַפְשׁוֹ, הַתַּלְמִיד לֹא הֵבִין אֶת הַנִּלְמָד. שָׁאַל הָרַב: מַה קָּרָה הַפַּעַם?

הֵשִׁיב הַתַּלְמִיד: מֵאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהוֹדִיעוּ לָרַב עַל דְּבַר הַמִּצְוָה, הִסַּחְתִּי דַּעְתִּי מֵהַלִּמּוּד, וְלֹא יָכֹלְתִּי לְהִתְרַכֵּז, כִּי חָשַׁשְׁתִּי כָּל רֶגַע שֶׁמָּא הָרַב יָקוּם וְיֵלֵךְ.

רַבִּי פְּרִידָא לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא יָצָא מִשַּׁלְוַת נַפְשׁוֹ, אֶלָּא גַּם לֹא נֶאֱנַח וּבְוַדַּאי לֹא הִתְרַעֵם, אֶלָּא אָמַר לְתַלְמִידוֹ: הִתְרַכֵּז שׁוּב, וְאֶלְמֵד אוֹתְךָ שׁוּב אַרְבַּע מֵאוֹת פְּעָמִים!!!

דַּרְגָּה עֲצוּמָה זוֹ שֶׁל סַבְלָנוּת הִיא יוֹצֵאת דֹּפֶן, לָכֵן גַּם שְׂכָרוֹ הָיָה יוֹצֵא דֹּפֶן. בַּת קוֹל יָצְאָה וְאָמְרָה: רַבִּי פְּרִידָא, רְצוֹנְךָ שֶׁיִּפְסְקוּ לְךָ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנוֹת חַיִּים, אוֹ שֶׁתְּזַכֶּה אַתָּה וְכָל

הַדּוֹר שֶׁלְּךָ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא? הֵשִׁיב הָרַב: רְצוֹנִי שֶׁנִּזְכֶּה אֲנִי וְדוֹרִי לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: תְּנוּ לוֹ אֶת שְׁנֵי הַדְּבָרִים.

עַל מַעֲשֶׂה זֶה הָיָה אוֹמֵר רַבִּי חַיִּים שְׁמוּאֶלֵביץ; אֲנָשִׁים מִתְפַּעֲלִים מֵרַבִּי פְּרִידָא, וְאָכֵן זוֹ סַבָלָנוּת מֻפְלֶגֶת שֶׁל מוֹרֶה. אֲבָל אֲנִי מִתְפַּעֵל מֵהַתַּלְמִיד שֶׁהָיָה מוּכָן לָשֶׁבֶת וְלִלְמֹד כָּל דָּבָר אַרְבַּע מֵאוֹת פַּעַם... הֲרֵי לְפָנֵינוּ דֻּגְמָא מוּחְשִׁית לְמִשְׁנָתֵנוּ, שֶׁבַּדֻּגְמָא זוֹ מִשְׁתַּלֵּב "לֹא הַבַּיְשָׁן לַמֵּד", עִם "לֹא הַקַּפְדָּן מְלַמֵּד".

במקום שאין אנשים השתדל להיות איש

יֶשְׁנָם אֲנָשִׁים שֶׁמִּתְנַהֲגִים בַּעֲנָוָה פְּסוּלָה, וּכְשֶׁמְּבַקְּשִׁים מֵהֶם לְשֵׁאת כַּמָּה דִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין מִנְחָה לְעַרְבִית, אוֹ בְּבֵית אֲבֵלִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, טוֹעֲנִים הֵם וְאוֹמְרִים "מִי אֲנִי וּמַה חַיַּי" וְכָל מִינֵי מִשְׁפָּטִים דּוֹמִים לָזֶה. וּבֵינְתַיִם הַקָּהָל יוֹשֵׁב בָּטֵל מִן הַתּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מִי שֶׁיִּשָּׂא דְּבָרִים.

וְעַל זֶה מַזְהִיר אוֹתָנוּ הַתַּנָּא וְאוֹמֵר: בְּמָקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים, אַל תְּהֵיֵה עָנִיו, אֶלָּא אֲפִילוּ אִם אֲכֵן אֵינְךָ רָאוּי לְדַבֵּר בִּפְנֵי צִבּוּר, וַעֲדַיִן לֹא הִגַּעְתָּ לְמַדְרֵגָה זוֹ, בְּכָל זֹאת כְּשֶׁאֵין מִי שֶׁיֹּאמַר דִּבְרֵי תּוֹרָה, תָּקוּם וּתְדַבֵּר כִּי הַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ.

וְאָמַר עַל כָּךְ רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים נָשָׂא ה"חָפֵץ חַיִּים" מָשָׁל: כַּפְרִי אֶחָד בָּא אֵלָיו הַפָּרִיץ לְבִקּוּר. כִּבֵּד אוֹתוֹ הַכַּפְרִי בְּכוֹס תֵּה, אַךְ הַמַּיִם הָיוּ מְהוּלִים בְּחוֹל, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּמַיִם לֹא מְזֻקָּקִים. כַּעַס עָלָיו הַפָּרִיץ וְאָמַר לוֹ: מֵהַיּוֹם וְהָלְאָה, יִשְׁתַּמְּשׁוּ בַּכְּפָר רַק בְּמַיִם מְזֻקָּקִים!

עָבַר זְמַן, וּפְרָצָה שְׂרֵפָה בַּכְּפָר, וְהַפָּרִיץ שָׁמַע שֶׁהָיוּ יְכוֹלִים לְכַבּוֹתָהּ וְלֹא כִּבּוּ. שָׁאַל הַפָּרִיץ לָמָּה לֹא כִּבּוּ? עָנָה לוֹ הַכַּפְרִי: כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיוּ לָנוּ מַיִם מְזֻקָּקִים...

אָמַר לוֹ הַפָּרִיץ: שׁוֹטֶה שֶׁכְּמוֹתְךָ, אָמַרְתִּי לְךָ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַיִם מְזֻקָּקִים רַק לִשְׁתִיָּה, אֲבָל כְּדֵי לְכַבּוֹת שְׂרֵפָה, מְכַבִּים גַּם בְּמַיִם מְלֻכְלָכִים...

הַנִּמְשָׁל מוּבָן; בְּיָמִים כְּתִקְנָם שֶׁהָרַחוֹבוֹת הָיוּ מְלֵאִים בְּיִרְאַת שָׁמַיִם, אָז הַתּוֹכֵחָה הָיְתָה צְרִיכָה לִהְיוֹת מְזֻקֶּקֶת וּנְקִיָּה הַיּוֹצֵאת מִפֶּה קָדוֹשׁ וְנָקִי. אַךְ הַיּוֹם, הַמַּצָּב הוּא בְּגֶדֶר שֶׁל שְׂרֵפָה. כָּל הָרְחוֹבוֹת מְלֵאִים כְּפִירָה בָּהּ', אָז בְּשָׁעָה זוֹ, אֵין מְדַקְדְּקִים כְּלָל שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם מְזֻקָּקִים מִמַּעְיָן טָהוֹר, וְכָל מִי שֶׁדְּבָרָיו נִשְׁמָעִים, צָרִיךְ שֶׁיּוֹכִיחַ, וְלֹא יִהְיֶה נֶחְבָּא אֶל הַכֵּלִים.

משנה ו

אַף הוּא רָאָה גֻּלְגֹּלֶת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמָּיִם. אָמַר לָהּ, עַל דַּאֲטֵפְתְּ, אַטְפוּךְ. וְסוֹף מְטַיְפַיִךְ יְטוּפוּן:

בְּמִשְׁנָה זוֹ מְסֻפָּר, כִּי הִלֵּל נִתְקַל בְּדַרְכּוֹ בְּגוּלְגּוֹלֶת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְהוּא פָּנָה אֶל בָּעַל הַגֻּלְגֹּלֶת וְאָמַר: "עַל דַּאֲטֵפְתְּ" - עַל שֶׁרָצַחְתְּ אֲנָשִׁים וְהַצַּפְתְּ אֶת הַגֻּלְגֹּלֶת שֶׁלָּהֶם בְּמַיִם, "אַטְפוּךְ" - רָצְחוּ אוֹתְךָ אֲנָשִׁים וְהֵצִיפוּ אוֹתְךָ בְּמַיִם, "וְסוֹף מְטַיְפֵיךְ" - יָבוֹא יוֹם וְאוֹתָם שֶׁהֲרָגוּךָ וְהֵצִיפוּךָ בְּמַיִם, "יְטוּפוּן" - הֵם עַצְמָם יֵהָרְגוּ וְיוּצְפוּ בְּמַיִם.

הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (דף יח:) מְבִיאָה מִקְרֶה הַמַּמְחִישׁ אֶת דִּבְרֵי מִשְׁנָתֵנוּ. מְסֻפָּר עַל שְׁנֵי הֲרוּגֵי מַלְכוּת מֵהָעִיר לוֹד, שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים, אֲשֶׁר אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּמִחִיצָתָם בְּגַן עֵדֶן, הֲלֹא הֵם הָאַחִים לוּלְיָנוּס וּפַפּוּס.

פַּעַם אַחַת נִמְצְאָה בַּת הַמֶּלֶךְ הָרוּגָה, וְהֶעֱלִילוּ הַגּוֹיִים עַל הַיְּהוּדִים שֶׁהֵם הָרְגוּהָ, וְנִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל שׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְעָמְדוּ לוּלְיָנוּס וּפַפּוּס וּפָדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ: אָנוּ הָרַגְנוּהָ! רָצָה הַמּוֹשֵׁל טוֹרְיָינוּס לְהוֹרְגָם, וְאָמַר לָהֶם בְּלַעַג: אִם מַעֲמוֹ שֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה אַתֶּם, יָבוֹא אֱלֹקֵיכֶם וְיַצִּיל אֶתְכֶם מִיְּדִי כְּדֶרֶךְ שֶׁהִצִּיל אֶת חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מִיָּדָיו שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר.

אָמְרוּ לוֹ הָאַחִים: "חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה צַדִּיקִים גְּמוּרִים הָיוּ וּרְאוּיִים הֵם שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהֶם נֵס, אֲבָל אָנוּ נִתְחַיַּבְנוּ כְּלָיָה לַמָּקוֹם, וְאִם אֵין אַתָּה הוֹרְגֵנוּ, הַרְבֵּה הוֹרְגִים יֵשׁ לוֹ לְבוֹרֵא עוֹלָם, וְהַרְבֵּה דֻּבִּים וַאֲרָיוֹת יֵשׁ לוֹ בְּעוֹלָמוֹ שֶׁיְּכוֹלִים לִפְגֹּעַ בָּנוּ וּלְהָרְגֵנוּ. אֲבָל מְסָרֵנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיָדֶךָ וּמִינָהּ אוֹתְךָ לְהָרְגֵנוּ כְּדֵי שֶׁבָּעֲתִיד הוּא יִפְרַע אֶת דָּמֵנוּ מִיָּדֶךָ!!!

סוֹפוֹ שֶׁל הַמַּעֲשֶׂה הָיָה, שֶׁלֹּא שָׁמַע לָהֶם, וַהֲרָגָם. אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁבָּאוּ שָׂרִים מֵרוֹמִי, וּפָצְעוּ אֶת מֹחוֹ שֶׁל טוֹרְיָינוּס בְּמַקָּלוֹת וַהֲרָגוּהוּ, וְהִתְקַיְּם בּוֹ הַמִּשְׁנָה "אַל דְּאַטַפְתְּ אַטְפוּךְ".

מִכָּאן לְמֵדִים אָנוּ, שֶׁכָּל מִי שֶׁעוֹשֶׂה דָּבָר מְסַיֵּם לַחֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁגּוֹנֵב מִמֶּנּוּ אוֹ מַזִּיק לוֹ וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, הֲרֵי בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר יַעֲשׂוּ לוֹ אֶת אוֹתוֹ דָּבָר. וְאִם לֹא יַעֲשׂוּ לוֹ זֹאת כָּעֵת, יִצְטָרֵךְ לַחְזֹר שׁוּב לְעוֹלָם הַזֶּה בְּגִלְגּוּל, וּלְתַקֵּן אֶת מַה שֶּׁקִּלְקֵל בְּגִלְגּוּל שֶׁעָבַר.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר "קַב הַיָּשָׁר", מַעֲשֶׂה נִפְלָא עַל רַבֵּנוּ הָאַרִיז"ל, שֶׁפַּעַם בָּא אֵלָיו אָדָם מְבֻגָּר לְמַעְלָה מִגִּיל אַרְבָּעִים שָׁנָה, שֶׁעֲדַיִן לֹא נָשָׂא אִשָּׁה, וְנִפְגַּשׁ עִם בָּנוֹת רַבּוֹת כְּדֵי לְהִנָּשֵׂא, אֲבָל מַזָּלוֹ לֹא הֵאִיר לוֹ פָּנִים, וְלָכֵן בָּא לִפְנֵי רַבֵּנוּ הָאָר"י שֶׁיִּתֵּן לוֹ עֵצָה.

הֵשִׁיב לוֹ הָרַב: בַּת זוּגְךָ נִמְצֵאת בְּאַלְכְּסַנְדְּרִיָּה שֶׁל מִצְרַיִם, אִם תִּסַּע לְשָׁם תִּתְחַתֵּן. נָתַן לוֹ הָרַב אֶת שְׁמָהּ וְאֶת שֵׁם אֲבִיהָ, וְהַבָּחוּר יָצָא לַדֶּרֶךְ. לְאַחַר זְמַן רַב, הִגִּיעַ לְאַלֶכְּסַנְדְּרִיָּה שֶׁל מִצְרַיִם, וְשָׁאַל הַאִם הֵם מַכִּירִים אֶת פְּלוֹנִי אַלְמוֹנִי? אָמְרוּ לוֹ: כֵּן, הוּא אַחֲרַאי עַל הַמֶּכֶס בְּעִירֵנוּ.

שְׁאָלָם: הַאִם יֵשׁ לוֹ בַּת שֶׁהִגִּיעָה לְפֶרֶק הַשִּׁידּוּכִין? אָמְרוּ לוֹ: כֵּן! שְׁאָלָם: הַאִם יֵשׁ כָּאן שַׁדְכָן? אָמְרוּ לוֹ: כֵּן, יֵשׁ שַׁדְכָן מְפֻרְסָם תֵּלֵךְ לְרַחוֹב פְּלוֹנִי, וְתִדַּבֵּר עִמּוֹ. הָלַךְ הַבָּחוּר אֶל הַשַּׁדְכָן, וּבִקְּשׁוֹ לְהַכִּיר לוֹ אֶת אוֹתָהּ הַבַּת.

הָלַךְ הַשַּׁדְכָן לְאָבִי הַבַּחוּרָה, וְאָמַר לוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּחוּר יָקָר בְּגִיל אַרְבָּעִים, וְהוּא מְעֻנְיָן לְהַכִּיר אֶת בִּתְּךָ. הָאָב הִסְכִּים, וְהַשַּׁדְכָן חָזַר עִם תְּשׁוּבָה חִיּוּבִית לַבָּחוּר. לְאַחַר כַּמָּה וְכַמָּה פְּגִישׁוֹת, מָצְאוּ חֵן אֶחָד בְּעֵינֵי הַשֵּׁנִי, וְהִסְכִּימוּ לְהִתְחַתֵּן בְּעוֹד חֹדֶשׁ.

לְאַחַר חֹדֶשׁ הַחֲתֻנָּה הִתְקַיְּמָה בְּרֹב פְּאֵר וְהָדָר, בְּהִשְׁתַּתְּפוּת שֶׁל גְּדוֹלֵי הַחָכְמִים וְהָעֲשִׁירִים. אֲבִי הַכַּלָּה לֹא חָסַךְ מֵהוֹנוֹ, וְנָתַן לְבִתּוֹ נְדוּנְיָה גְּדוֹלָה מְאֹד בְּסַךְ מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף דּוֹלָר.

וְהִנֵּה לֹא עָבְרוּ יוֹתֵר מִשְּׁלוֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְהַכַּלָּה חָלְתָה מְאֹד, וּמַצָּבָהּ הָלַךְ וְהֶחְמִיר, וְאַחֲרֵי שְׁבוּעַ נִפְטְרָה לְבֵית עוֹלָמָהּ. אוֹתוֹ הַבָּחוּר קִבֵּל מְאֹד קָשֶׁה אֶת הַמַּכָּה, וְנָפַל לְדִכָּאוֹן עָמוֹק. בַּצַּר לוֹ פָּנָה אֶל רַבֵּנוּ הָאָר"י, וְסִפֵּר לוֹ אֶת כָּל מַה שֶּׁאֵרַע. אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ הָאָר"י: רְצוֹנִי לִשְׁאוֹל אוֹתְךָ, הַאִם אַתָּה זוֹכֵר בְּמַה הָיִיתָ עוֹסֵק לִפְנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה? הֵשִׁיב לוֹ הָאִישׁ: הָיִיתִי עוֹסֵק בְּמַאֲפִיַּת לֶחֶם. שָׁאַל הָרַב: זוֹכֵר אַתָּה אוּלַי מִי הָיָה שׁוּתָפְךָ? הֵשִׁיב הַבָּחוּר: בְּוַדַּאי, הָיָה זֶה אִישׁ פְּלוֹנִי אַלְמוֹנִי, שֶׁהָיָה נוֹכֵל מְמַדְרֵגָה רִאשׁוֹנָה, נִשַּׁל אוֹתִי מִכָּל רְכוּשִׁי, וּמֵחֲמָתוֹ הִפְסַדְתִּי בְּעֵרֶךְ מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף דּוֹלָר...

שְׁאָלוֹ הָרַב: וְכַמָּה זְמַן הָיִיתֶם שֻׁתָּפִים? הֵשִׁיב הַבָּחוּר: 3 חֳדָשִׁים! אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ: דַּע לְךָ, כִּי זֹאת הָאִשָּׁה שֶׁנִּשֵּׂאתָ, הִיא בָּאָה בְּגִלְגּוּל שֶׁל פְּלוֹנִי אַלְמוֹנִי שֶׁהָיָה שׁוּתָפְךָ, וְלָכֵן אָמְרוּ בַּשָּׁמַיִם שֶׁהַתִּקּוּן שֶׁלּוֹ שֶׁיָּבוֹא בְּגִלְגּוּל שֶׁל אִשָּׁה, וְהִיא תִּנָּשֵׂא עִמְּךָ, וַתְּהִיוּ שֻׁתָּפִים. וְכֵיוָן שֶׁבְּגִלְגּוּל הַקּוֹדֵם הֱיִיתֶם שֻׁתָּפִים 3 חֳדָשִׁים וְנִגְרַם לְךָ צַעַר רַב, לָכֵן לְאַחַר שְׁלוֹשֶׁת חוֹדְשֵׁי הַנִּשּׂוּאִים שֶׁגָּרְמָה לְךָ לְעֹנֶג רַב, הִיא מֵתָה. וּבְגִלַּל שֶׁלָּקְחָה לְךָ בְּגִלְגּוּל הַקּוֹדֵם מֵאָה חֲמִשִּׁים אֶלֶף, כְּעֵת קִבַּלְתְּ מֵאֲבִיהָ מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף.

וְכָעֵת תָּבִין מַדּוּעַ הִתְעַכְּבוּ נִשּׂוּאֶיךָ עַד גִּיל אַרְבָּעִים, מִשּׁוּם שֶׁהָיִיתָ צָרִיךְ לְהַמְתִּין עֶשְׂרִים שָׁנָה עַד שֶׁהִיא תִּגְדַּל וְתַגִּיעַ לְגִיל עֶשְׂרִים, וְלָכֵן לְאַחַר שֶׁהֶחְזִירָה לְךָ 3 חֳדָשֵׁי עֹנֶג וְאֶת הַכֶּסֶף, בָּזֶה תִּקְּנָה אֶת נִשְׁמָתָהּ, וְכָעֵת הִגִּיעַ הַזְּמַן שֶׁתִּתְחַתֵּן עִם הַזִּוּוּג הַקָּבוּעַ שֶׁלְּךָ. וְכָךְ הָיָה, שֶׁהִתְחַתֵּן עִם אִשָּׁה אַחֶרֶת, וְהֵקִים בַּיִת לְתִפְאֶרֶת.

סוד הגלגול

מוּבָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ עַל הַפָּסוּק: "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם", פָּתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאָמַר, אֵלֶּה הֵם סִדְרֵי הַגִּלְגּוּל וְהַדִּינִים שֶׁל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנִּידּוֹנוֹת כָּל אַחַת וְאַחַת לְקַבֵּל עָנְשָׁהּ. וּלְכְאוֹרָה הַדְּבָרִים טְעוּנִים בֵּאוּר, מַה הַקֶּשֶׁר בֵּין גִּלְגּוּל נְשָׁמוֹת לְמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה?

וְאָכֵן שָׁאַל רַבִּי דֹּב בְּעֵר [הַמַּגִּיד מִמֶּזְרִיטְשׁ] אֶת רַבּוֹ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זִיעַ"א, עַל פֶּשֶׁר בֵּאוּר דִּבְרֵי הַזֹּהַר, אֲשֶׁר הִסְמִיךְ אֶת עִנְיַן דִּינֵי הַמִּשְׁפָּטִים הָעוֹסְקִים בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וְעִנְיָנִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, לְסוֹד הַגִּלְגּוּל.

כְּמַעֲנֶה לִתְמִיהָתוֹ, צִוָּהוּ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב לָצֵאת לַיַּעַר הַסָּמוּךְ, וּלְהִסְתַּתֵּר לְיַד הָאִילָן הַמִּתַּמֵּר וּלְיַד מַעְיָן הַמַּיִם, וַיַּשְׁהֶה שָׁם כְּמַחֲצִית הַיּוֹם, וְיִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בַּנַּעֲשֶׂה בִּסְבִיבָתוֹ. עָשָׂה הַתַּלְמִיד כְּמִצְוַת רַבּוֹ, וְהִתְיַשֵּׁב בְּסָמוּךְ לָאִילָן וְהַמַּעְיָן שֶׁבַּיַּעַר.

וְהִנֵּה לְפֶתַע רָאָה אִישׁ אֶחָד רָכוּב עַל סוּס מִתְקָרֵב לָאִילָן הַמִּתַּמֵּר. הָאִישׁ הָיָה עָיֵף וְיָגֵעַ, וְאָכַל וְשָׁתָה שָׁם, וּכְשֶׁסִּיֵּם אֶת אֲרוּחָתוֹ, קָם וְנָסַע לְדַרְכּוֹ, וְלֹא שָׂם לֵב כִּי הָאַרְנָק שֶׁלּוֹ עִם הַכֶּסֶף נִשְׁמְטוּ מֵאַמְתַּחְתּוֹ.

לְאַחַר מִכֵּן עָבַר שָׁם אָדָם אַחֵר, וּכְשֶׁרָאָה אֶת הָאַרְנָק לְקָחוֹ וְהָלַךְ. מִיָּד לְאַחַר מִכֵּן בָּא לְאוֹתוֹ מָקוֹם אָדָם שְׁלִישִׁי, וְשָׂכַב לָנוּחַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁאָבַד הָרִאשׁוֹן אֶת אַרְנָקוֹ.

וְהִנֵּה לְאַחַר שֶׁגָּלָה הָאִישׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁאַרְנָקוֹ נָפַל, חָזַר לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁשָּׁכַב, וּכְשֶׁרָאָה שָׁם אֶת הָאִישׁ הַיָּשֵׁן, בִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיָּשִׁיב לוֹ אֶת אַרְנָקוֹ. וּכְשֶׁטָּעַן הַשְּׁלִישִׁי שֶׁלֹּא לָקַח אֶת אַרְנָקוֹ, קָם הָרִאשׁוֹן וַהֲרָגוֹ. רָאָה זֹאת תַּלְמִידוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב וְתָמַהּ - וְכִי מַה עָשָׂה הָאִישׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁנֶּהֱרַג?

מֹהֵר הַתַּלְמִיד לְרַבּוֹ וְסִפֵּר לוֹ אֶת כָּל מַה שֶּׁרָאָה. אָמַר לוֹ הָרַב: שֵׁב וַאֲסַפֵּר לְךָ מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, וּלְאַחַר מִכֵּן תָּבִין הַכֹּל:

לִפְנֵי שָׁנִים רַבּוֹת הָיָה שׁוֹאֵב מַיִם אֶחָד, שֶׁהָיָה חוֹסֵךְ כֶּסֶף כְּדֵי לְחַתֵּן אֶת בְּנוֹתָיו. וְהִנֵּה בְּאֶחָד הַיָּמִים נִגַּשׁ אֵלָיו הַפָּרִיץ שֶׁל הָעִיר וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַלְוָאָה. הִסְכִּים אוֹתוֹ הָאִישׁ וְנָתַן לוֹ הַלְוָאָה, וְכָתְבוּ שְׁטָר חוֹב בֵּינֵיהֶם. לְאַחַר זְמַן מָה, נִגַּשׁ שׁוֹאֵב הַמַּיִם לַפָּרִיץ, וְאָמַר לוֹ שֶׁיַּחְזִיר אֶת הַהַלְוָאָה שֶׁהִלְוָהוּ. אַךְ הַפָּרִיץ הִכְחִישׁ וְאָמַר שֶׁלֹּא הָיָה בֵּינֵיהֶם שׁוּם הַלְוָאָה. מִיָּד נִגַּשׁ שׁוֹאֵב הַמַּיִם לְבֵית הַמִּשְׁפָּט, וְהֶרְאָה לַשּׁוֹפֵט אֶת הַשְּׁטָר שֶׁהָיָה בֵּנֵיהֶם, וְתָבַע אֶת הַפָּרִיץ לַמִּשְׁפָּט. מַה עָשָׂה הַפָּרִיץ? הָלַךְ וְשִׁחֵד אֶת הַשּׁוֹפֵט, כְּדֵי שֶׁיּוֹצִיא אוֹתוֹ זַכַּאי בַּדִּין.

וְאָכֵן הַשּׁוֹפֵט זָכָה אֶת הַפָּרִיץ, וְשׁוֹאֵב הַמַּיִם יָצָא אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ מִבֵּית הַמִּשְׁפָּט. וְעֵקֶב כָּךְ, חָלָה בְּמַחֲלָה קָשָׁה וְנִפְטַר.

לְאַחַר שֶׁנִּפְטְרוּ הַפָּרִיץ וְהַשּׁוֹפֵט, עָלוּ לְבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וְנִגְזַר עַל הַפָּרִיץ לַחְזֹר בְּגִלְגּוּל לְעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי לְשַׁלֵּם לְשׁוֹאֵב הַמַּיִם אֶת מַה שֶּׁגָּנַב מִמֶּנּוּ, וְעַל הַשּׁוֹפֵט נִגְזַר לַחְזֹר לָעוֹלָם וְלָמוּת עַל יְדֵי הַפָּרִיץ בִּגְלַל שֶׁגָּרַם מִיתָה לַמַּלְוֶה.

וְזוֹהִי כַּוָּנַת הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, שִׁמְי שֶׁגָּזַל בְּגִלְגּוּל שֶׁעָבַר, צָרִיךְ לַחְזֹר שֵׁנִית לָעוֹלָם הַזֶּה, וּלְשַׁלֵּם אֶת הַגְּזֵלָה לְמִי שֶׁגָּזַל מִמֶּנּוּ. וּמִי שֶׁגָּרַם מָוֶת לַחֲבֵרוֹ בְּגִלְגּוּל שֶׁעָבַר, יְגָרֵם לוֹ לָמוּת בְּגִלְגּוּל הַזֶּה.

עוף השמים יוליך את הקול

סִפֵּר רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים: מַעֲשֶׂה בִּיהוּדִי עָשִׁיר שֶׁשָּׂכַר חֲמוֹר אֵצֶל גּוֹי אֶחָד לִנְסֹעַ לְעִיר אַחֶרֶת בִּשְׁבִיל עֲסָקָיו, וּכְשֶׁהִגִּיעוּ לַמָּקוֹם שֶׁאֵין אִישׁ רוֹאֶה אוֹתָם וְאֵין קוֹלָם נִשְׁמַע, יָרַד הַגּוֹי וְשָׁלַף חַרְבּוֹ מִתַּעֲרָהּ, וְכָפַת אֶת הֶעָשִׁיר לִשְׁחוֹט אוֹתוֹ כְּדֵי לִגְזֹל אֶת צְרוֹרוֹת כַּסְפּוֹ.

הַיְהוּדִי שֶׁרָאָה כִּי כָּלְתָה אֵלָיו הָרָעָה, פָּנָה כֹּה וָכֹה, וְהִנֵּה הוּא רוֹאֶה עוֹף אֶחָד יוֹשֵׁב עַל סֶלַע אֶחָד. וַיֹּאמֶר לַנָּכְרִי: עוֹף זֶה יָעִיד עַל דָּמִי לִנְקֹם בְּךָ עַל מַה שֶּׁעוֹלֵלְתָּ לִי.

הַנָּכְרִי הוֹצִיא מַחְשַׁבְתּוֹ לַפֹּעַל, וְהָרַג אֶת הַיְהוּדִי, וְלָקַח אֶת כָּל צְרוֹר כַּסְפּוֹ, וְחָזַר לְבֵיתוֹ בְּעֹשֶׁר רַב, וְעַל יְדֵי הָעֹשֶׁר שֶׁלּוֹ שָׁגָזַל מִן הַיְהוּדִי, הִצְלִיחַ לִהְיוֹת אֶחָד מִשָּׂרֵי הַמְּלוּכָה, וּבְמֶשֶׁךְ שָׁנִים עָלָה לְגֻדְלָה, וְנַעֲשָׂה מְשֻׁנֶּה לַמֶּלֶךְ, וְהָיָה מְפֻעָם לְפַעַם סוֹעֵד עִם הַמֶּלֶךְ.

וַיְהִי הַיּוֹם, וְיִקְנֶה הַסַּבָּח שֶׁל הַמֶּלֶךְ עוֹף מֵהַשּׁוּק, וְאוֹתוֹ הָעוֹף הָיָה מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁל הָעוֹף שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁהָרַג אֶת הַיְהוּדִי, וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ הַסַּבָּח מַטְעַמִּים, וַיָּשֶׂם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְלִפְנֵי הַמְּשֻׁנֶּה.

שָׁאַל הַמְּשֻׁנֶּה לַמֶּלֶךְ אֶת הַמֶּלְצַר מַהוּ הָעוֹף הַזֶּה? אָמַר לוֹ: זֶהוּ עוֹף מִמִּין פְּלוֹנִי, וְעָשִׂיתִי מִמֶּנּוּ מַטְעַמִּים לִכְבוֹד הַמֶּלֶךְ.

כְּשֶׁשָּׁמַע הַמְּשֻׁנֶּה כֵּן, פָּרַץ בִּצְחוֹק, כִּי נִזְכַּר מַה שֶּׁאָמַר לוֹ הַיְהוּדִי קוֹדֶם שֶׁרְצָחוֹ. כְּשֶׁרָאָהוּ הַמֶּלֶךְ צוֹחֵק לְלֹא שׁוּם סִבָּה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: אֱמוֹר לִי לָמָּה צָחַקְתָּ?

וַיֹּאמֶר הַמְּשֻׁנֶּה: אֲנִי לֹא יָכוֹל לוֹמַר. וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד, וַיֹּאמֶר: אִם לֹא תַּגִּיד לִי הָאֱמֶת לָמָּה צָחַקְתָּ, אַעֲנִישׁ אוֹתְךָ עוֹנֶשׁ גָּדוֹל.

וַיֹּאמֶר הַמְּשֻׁנֶּה בְּלִבּוֹ: אֶסַּפֵּר לַמֶּלֶךְ, וְכִי דָּם יְהוּדִי חָשׁוּב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ? וַיְסַפֵּר לוֹ אֶת כָּל הַמַּעֲשֶׂה אֵיךְ שֶׁהָרַג אֶת הַיְהוּדִי הֶעָשִׁיר, וּבְשָׁעַת הֲרִיגָתוֹ אָמַר שֶׁיָּעִיד הָעוֹף עַל דָּמוֹ, וְהִנֵּה עַתָּה אָנֹכִי אוֹכֵל מִן הָעוֹף עַל שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ.

וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ בְּלִבּוֹ, כַּנִּרְאֶה שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה בְּהַשְׁגָּחָה מִן הַשָּׁמַיִם, כְּדֵי שֶׁאֲנַקּוֹם נִקְמַת הַיְהוּדִי שֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמוֹ וְנִגְזַל כַּסְפּוֹ עַל לֹא חָמָס בְּכַפּוֹ.

מִיָּד שָׁלַח שְׁלִיחִים לְבֵיתוֹ שֶׁל הַיְהוּדִי הֶעָשִׁיר הַנִּרְצָח, וַיְבַאוּם לְיַד בֵּית הַמְּשֻׁנֶּה הָרוֹצֵחַ, וַיְצַוֵּהוּ אוֹמֵר לִתְלוֹת אֶת הָרוֹצֵחַ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וַיְצַו לְהַחְזִיר אֶת כָּל הַמָּמוֹן וְכָל נִכְסֵי הַמְּשֻׁנֶּה, לִידֵי אֵשֶׁת הַנִּרְצָח וּבָנָיו.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר אֵל נְקָמוֹת ה' אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ. כֵּן יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֶיךָ ה', וְתִנָּקוֹם נְקֻמַת דָּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. (בֵּן יְהוֹיָדַע מַסֶּכֶת תַּעֲנִית).

משנה ז

הוּא הָיָה אוֹמֵר, מַרְבֶּה בָּשָׂר, מַרְבֶּה רִמָּה. מַרְבֶּה נְכָסִים, מַרְבֶּה דְאָגָה. מַרְבֶּה נָשִׁים, מַרְבֶּה כְּשָׁפִים. מַרְבֶּה שְׁפָחוֹת, מַרְבֶּה זִמָּה. מַרְבֶּה עֲבָדִים, מַרְבֶּה גָּזֵל. מַרְבֶּה תּוֹרָה, מַרְבֶּה חַיִּים. מַרְבֶּה יְשִׁיבָה, מַרְבֶּה חָכְמָה. מַרְבֶּה עֵצָה, מַרְבֶּה תְּבוּנָה. מַרְבֶּה צְדָקָה, מַרְבֶּה שָׁלוֹם. קָנָה שֵׁם טוֹב, קָנָה לְעַצְמוֹ. קָנָה לוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה, קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

מרבה נכסים מרבה דאגה

יֶשְׁנָם שֶׁחוֹשְׁבִים, שֶׁאִם בּוֹרֵא עוֹלָם הָיָה מְסַדֵּר לָהֶם פַּרְנָסָה בְּרֶיוַח וְלֹא בְּצַמְצוּם, וְהָיָה לָהֶם עֹשֶׁר, מִמֵּילָא הָיָה מַגִּיעַ גַּם הָאשֶׁר, וְכָךְ הָיוּ יְכוֹלִים לַעֲבוֹד אֶת ה' יִתְבָּרַךְ יוֹתֵר בְּדֶבֶקוּת וּבְיִשּׁוּב הַדַּעַת, וְהָיוּ מַקְדִּישִׁים יוֹתֵר זְמַן לְלִמּוּד הַתּוֹרָה וְלִדְבֵקוּת בְּבוֹרֵא עוֹלָם. אוּלָם כָּאן בָּא הַתַּנָּא לְלַמְּדֵנוּ, שְׁמִי שֶׁמַּרְבֶּה נְכָסִים, הֲרֵי הוּא מַרְבֶּה דְאָגָה, וּמִמֵּילָא אֵין לוֹ אֶפְשָׁרוּת לִהְיוֹת דָּבוּק כָּל כָּךְ בְּבוֹרֵא עוֹלָם.

וּמְסַפְּרִים מַעֲשֶׂה שֶׁאֵרַע עִם הַמַּגִּיד הַיְרוּשַׁלְמִי רַבִּי שַׁבְּתַי יוּדְלֶבִּין זַצַ"ל; תְּקוּפָה מְסֻיֶּמֶת הָיָה נוֹהֵג הָרַב לָתֵת שִׁעוּר קְבוּעַ לְבַעֲלֵי בָּתִּים מִידֵי יוֹם בְּיוֹמוֹ. הָרַב שָׂם לֵב עַל אֶחָד מִמִּשְׁתַּתְּפֵי שִׁעוּרָיו בְּקִבְיעוּת שֶׁיֵּשׁ אֶצְלוֹ מַשֶּׂהוּ מוּזָר, וְהוּא, שֶׁכָּל יוֹם בָּא הוּא לַשִּׁעוּר בְּמַצָּב רוּחַ רָגִיל פַּחוֹת אוֹ יוֹתֵר, וְאִלּוּ כָּל יוֹם חֲמִישִׁי לִקְרַאת סוֹף שָׁבוּעַ, מַצָּב רוּחוֹ קוֹדֵר וְעָצוּב.

הֶחְלִיט הָרַב לִשְׁאוֹל אוֹתוֹ לְסִבַּת הַדָּבָר. עָנָה לוֹ אוֹתוֹ אָדָם: כְּבוֹד הָרַב, לֹא הָיִיתִי מֵעֵז לוֹמַר לְכְבוֹדוֹ אֶת סִבַּת תּוֹפָעָה זוֹ, אֲבָל מִכֵּיוָן שֶׁכְּבוֹד הָרַב הִרְגִּישׁ בְּכָךְ, הִנְנִי לוֹמַר לוֹ אֶת הָאֱמֶת.

רַק אֲנִי לְפַרְנָסָתִי יוֹם יוֹם, וּבָרוּךְ ה' יֵשׁ לִי פַּרְנָסָה. אוּלָם בִּרְצוֹנִי לִחְיוֹת בְּהַרְוָוחָה וְלִלְמֹד תּוֹרָה מִתּוֹךְ יִשּׁוּב הַדַּעַת לְלֹא טִרְדוֹת פַּרְנָסָה, לָכֵן בְּכָל שָׁבוּעַ קוֹנָה אֲנִי כַּמָּה כַּרְטִיסֵי "לוֹטוֹ", וּבְכָל יוֹם חֲמִישִׁי כְּשֶׁאֲנִי בּוֹדְקָם, רוֹאֶה אֲנִי שֶׁאֵין כְּלוּם, וְכָל הַשָּׁבוּעַ אֲנִי בְּצִפִּיָּה וּבֶאֱמוּנָה לְהִתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת, אַךְ נוֹחֵל אֲנִי אַכְזָבָה. בְּהִזְדַּמְּנוּת זוֹ, מִכֵּיוָן שֶׁהָרַב הִרְגִּישׁ בַּדָּבָר וְסִפַּרְתִּי לוֹ אֶת כָּל הָעִנְיָן, אֲבַקֵּשׁ מֵהָרַב שֶׁיְּבָרְכֵנִי מֵעִמְקַ הַלֵּב שֶׁאַרְוִיחַ סְכוּם הָגוּן בַּלּוֹטוֹ.

לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע הָרַב אֶת סִפּוּרוֹ, עָנָה לוֹ בְּזוֹ הַלָּשׁוֹן: בְּרָכָה לָזֶה קַח לְךָ מִכֹּל רַב שֶׁתִּרְצֶה חוּץ מִמֶּנִּי!

אוֹתוֹ מִשְׁתַּתֵּף קְבוּעַ, נֶעֱלָב מְאֹד, וְשָׁאַל אֶת הָרַב: מַדּוּעַ כְּבוֹדוֹ עוֹנֶה לִי כָּךְ, אֲנִי הֲרֵי מְמַשְׁתַּתְּפֵי שִׁעוּרָיו בְּקְבִיעוּת, וְשׁוֹתֶה אֶת דְּבָרָיו יוֹם יוֹם, וְכָךְ מַגִּיעַ לִי שֶׁתַּעֲנֶה לִי?
עָנָה לוֹ הָרַב: הִיא הַנּוֹתֶנֶת, בְּגָלַל הֱיוֹתְךָ מְמַשְׁתַּתְּפֵי שִׁעוּרִי בְּקְבִיעוּת, אֵין אֲנִי חָפֵץ לְהַפְסִיד קְלַיֶינְט כָּמוֹךָ. חוֹשֵׁשׁ אֲנִי בְּמְאֹד שֶׁאִם בִּרְכָתִי תִּתְקַבֵּל וְיִרְוַח לְךָ, כְּבָר לֹא אֶזְכֶּה לִרְאוֹתְךָ יוֹתֵר בְּשִׁעוּרַי, וְלָכֵן לִי אִישִׁית יֵשׁ עִנְיָן שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ אוֹתְךָ...

רבוי נכסים מסלק את שלות הנפש

מַעֲשֶׂה בְּאִישׁ עָנִי שֶׁהָיָה מַרְוִיחַ מְעַט כְּדֵי מְזוֹנוֹתָיו, וְהָיָה תָּמִיד שָׂמֵחַ בְּמַה שֶׁנָּתַן לוֹ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, מְעַט אוֹ הַרְבֵּה. וּבְכָל לַיְלָה אַחֲרֵי שֶׁהָיָה אוֹכֵל עִם אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ וּבָנָיו, הָיוּ מוֹדִים לְהֹ' עַל מַה שֶׁהֵטִיב לָהֶם, וְהָיוּ יוֹשְׁבִים הָאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְאַחַד מִבָּנָיו מְנַגֵּן בְּכִנּוֹר, וְהַשֵּׁנִי מְזַמֵּר, וְהוּא מְתוֹפֵף בְּתוֹף, וְעוֹשִׂים מָחוֹל שָׁעָה אוֹ שְׁעָתַיִם בְּעֹנֶג וּבְשִׂמְחָה, וְאַחַר כָּךְ הוֹלְכִים לִישׁוֹן בְּשַׁלְוָה.
לַיְלָה אֶחָד, עָבַר הַמֶּלֶךְ עַל פֶּתַח בֵּיתָם, וְשָׁמַע אֶת נִגּוּנָם, וְלֹא הִפְרִיעַ לָהֶם. בַּלַּיְלָה הַשֵּׁנִי שׁוּב עָבַר הַמֶּלֶךְ לְיַד אוֹתוֹ הַבַּיִת וְשָׁמַע אֶת שִׂמְחָתָם, וְכָכָה עָשָׂה שְׁלִשָּׁה לֵילוֹת.
שָׁלַח הַמֶּלֶךְ לְקָרֹא לְאוֹתוֹ הָאִישׁ הֶעָנִי, וּכְשֶׁבָּא הֶעָנִי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: תֹּאמַר לִי כַּמָּה מָמוֹן יֵשׁ תַּחַת יָדְךָ?
אָמַר לוֹ הֶעָנִי: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, אֲנִי אִישׁ עָנִי, אֵין לִי מָמוֹן, אֶלָּא מַה שֶּׁאֲנִי מַרְוִיחַ בְּכָל יוֹם, אֲנִי מוֹצִיא אוֹתוֹ לְכַלְכָּלַת אַנְשֵׁי בֵּיתִי וּבָנַי, וַאֲנִי שָׂמֵחַ בְּמַה שֶׁנָּתַן לִי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, וַאֲפִילּוּ אִם הוּא מְעַט. וּבַעֲבוּר זֶה אֲנִי עוֹשֶׂה מָחוֹל וּמְזַמֵּר בְּכָל לַיְלָה אֲנִי וְאִשְׁתִּי וּבָנַי.
אָמַר הַמֶּלֶךְ בְּדַעְתּוֹ, אִם אֵלּוּ שֶׁהֵם חַיִּים בְּכָזֶה עֹנִי, שְׂמֵחִים וּמוֹדִים לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ. הֲרֵי אִם יַעֲשִׁירוּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה תִּתְרַבֶּה שִׂמְחָתָם, וְתִתְוַסֵּף הוֹדָאָתָם לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ.
בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַמֶּלֶךְ לַעֲבָדָיו, שֶׁיְּמַלְאוּ אֶת כִּיסָיו שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם בִּזְהוּבִים. וְכֵן עָשׂוּ. לָקַח אוֹתָם הֶעָנִי, וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ, וְהִנִּיחַ אֶת הַזְּהוּבִים בַּקֻּפְסָא, וְגִילָּה שֶׁלֹּא נִתְמַלְּאָה הַקֻּפְסָא עַד הַסּוֹף, אֶלָּא הָיָה חָסֵר בָּהּ מְעַט.
חָשְׁבוּ הֶעָנִי וְאִשְׁתּוֹ בְּדַעְתָּם, שֶׁיֵּלְכוּ לַעֲבוֹד שָׁעוֹת נוֹסָפוֹת, עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא הַקֻּפְסָא עַד הַסּוֹף. וְאָכֵן כָּךְ עָשׂוּ. מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם, נִהְיָה אוֹתוֹ עָנִי בְּדָאְגָה וּבְצַעַר, וּמַה שֶּׁהָיָה מַרְוִיחַ בְּכָל יוֹם, הָיָה מֵנִיחַ לְתוֹךְ הַקֻּפְסָא, וְלֹא נִתְמַלְּאָה. מֵחֲמַת הַטִּרְדָּה, בִּטְלוּ הַנִּגּוּנִים וְהַשִּׂמְחָה שֶׁהָיוּ מְנַגְּנִים בְּכָל לַיְלָה, וְשָׁלְטָה עֲלֵיהֶם הַדְּאָגָה וְהַמְצוּקָה וְהָרְדִיפָה אַחַר הַמָּמוֹן.
לְאַחַר זְמַן, עָבַר שׁוּב הַמֶּלֶךְ עַל פֶּתַח בֵּיתָם, וּמָצָא אוֹתָם יְשֵׁנִים בַּחֹשֶׁךְ, וְאֵין קוֹלָם נִשְׁמָע. עָבַר שָׁם פַּעַם שֵׁנִית וּשְׁלִישִׁית, וְלֹא הָיָה נִשְׁמָע קוֹלָם כְּפִי שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִים בִּתְחִלָּה.

שָׁלַח הַמֶּלֶךְ לִקְרֹא לְאוֹתוֹ עָנִי, וְאָמַר לוֹ: מַה קוֹרֵא אֶצְלְכֶם, מַדּוּעַ אֵינְכֶם מַשְׁמִיעִים קוֹלוֹת זֶמֶר וְשִׁירָה כְּפִי שְׁהַיִּיתֶם רְגִילִים בֶּעָבָר?

אָמַר הֶעָנִי: אֲהָהּ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, בִּזְמַן שֶׁלֹּא הָיָה לִי מָמוֹן הָיִיתִי שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב, וְעַתָּה שָׁלְטָה בִּי הַדְּאָגָה וְהַמְּצוּקָה בְּלִבִּי, וַאֲנִי כָּל הַיּוֹם רוֹדֵף וְדוֹאֵג מָתַי תִּתְמַלֵּא הַקֻּפְסָא, וְהַקֻּפְסָא עֲדַיִן לֹא נִתְמַלְּאָה.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לָקַח הַמֶּלֶךְ מִמֶּנּוּ אֶת הַמָּמוֹן, וְחָזַר הֶעָנִי לְמְנָהֲגוֹ הָרִאשׁוֹן לְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וְטוֹב לֵבָב. וְזֶה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא "מַרְבֶּה נְכָסִים מַרְבֶּה דְּאָגָה". (מִדְרַשׁ דָּוִד).

גְּבִיר גָּדוֹל תּוֹמֵךְ יָדוּעַ בְּמוֹסְדוֹת הַתּוֹרָה בִּירוּשָׁלַיִם, בָּא פַּעַם לְבַקֵּר בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ. גַּבָּאֵי הַמּוֹסְדוֹת לִוּוּהוּ, וְהֶרְאוּ לוֹ אֶת יְשִׁיבַת "עֵץ חַיִּים", וְהַכּוֹלְלִים, וְאֶת בֵּית הַחוֹלִים בְּקוּר חוֹלִים. בְּגָמַר הַבִּקּוּר, הֵבִיאוּהוּ לְבֵית רַבָּה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, רַבִּי שְׁמוּאֵל סַלַנְט, וְהַגְּבִיר יָשַׁב עִמּוֹ וְשׂוֹחַח.

תּוֹךְ כְּדֵי שִׂיחָה, נִכְנַס אַבְרֵךְ צָנוּעַ לִשְׁאוֹל אֶת רַבִּי שְׁמוּאֵל סַלַנְט שְׁאֵלָה בַּהֲלָכָה. מִיַּד הִפְסִיק רַבִּי שְׁמוּאֵל לְדַבֵּר עִם הָאוֹרֵחַ הַנָּדִיב, וְיָשַׁב לְשׂוֹחֵחַ בַּאֲרִיכוּת עִם הָאַבְרֵךְ הַצָּנוּעַ. הַגְּבִיר נִפְגַּע מְאֹד מִיַּחְסוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁמוּאֵל, וְעָזַב אֶת הַבַּיִת בְּכַעַס גָּדוֹל. הַגַּבָּאִים נִסּוּ לְהַרְגִּיעוֹ, אַךְ לְלֹא הוֹעִיל.

הֶחְלִיטוּ בֵּינֵיהֶם הַגַּבָּאִים, לְהַרְאוֹת לַגְּבִיר אֶת חַיֵּי הָאַבְרֵךְ הַצָּנוּעַ, וְאָמְרוּ לַגְּבִיר: אַחֲרֵי שֶׁתְּוָכַח מִי הוּא הָאַבְרֵךְ, אוּלַי תְּשַׁנֶּה אֶת דַּעְתְּךָ. לְעֵת עֶרֶב, הִגִּיעַ הַגְּבִיר לְחַלּוֹן בֵּית הָאַבְרֵךְ שֶׁהָיָה גָּר בַּמַּרְתֵּף, שֶׁחֲצִי קוֹמַת הַדִּירָה הָיְתָה בְּתוֹךְ הָאֲדָמָה, וַחֲצִי הַשֵּׁנִי מֵעַל הָאֲדָמָה, וְרָאָה אֵיךְ יוֹשְׁבִים הָאַבְרֵךְ וְשִׁבְעַת בָּנָיו סְבִיב הַשֻּׁלְחָן, וְאוֹכְלִים לֶחֶם עִם קְצָת שֻׁמָּן, וְשָׁתוּ כּוֹס חָלָב שֶׁרַק שְׁלִישׁ מִמֶּנּוּ חָלָב, וְהַיֶּתֶר מַיִם.

בִּגְמַר הָאוֹכֶל בֵּרְכוּ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּקוֹל שִׁירָה כֻּלָּם כְּאֶחָד, וּלְאַחַר מִכֵּן נָטְלוּ סַפָּר, וְיִשְׁבוּ בֵּינֵיהֶם וְלָמְדוּ. אֵט אֵט נִרְדְּמוּ הַיְלָדִים, וְאָז יָשַׁב הָאַבְרֵךְ עִם הַגְּמָרָא, וְהִמְשִׁיךְ בְּלִמּוּדוֹ.

הַגְּבִיר הִתְעַיֵּף מִלֶּעֱמֹד זְמַן רַב, וְהָלַךְ לְבֵית מְלוֹנוֹ. לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת חָזְרוּ אֵלָיו הַגַּבָּאִים, וְקִחוּהוּ שׁוּב לְבֵית הָאַבְרֵךְ, וְרָאוּ כֵּיצַד יוֹשֵׁב עַל הָרִצְפָּה, וּמַזִּיל דְּמָעוֹת בְּעוֹרְכוֹ תִּקּוּן חֲצוֹת.

הַגְּבִיר הִתְרַגֵּשׁ מְאֹד וְאָמַר: עַכְשָׁו אֲנִי מֵבִין אֶת רַבִּי שְׁמוּאֵל, אַבְרֵךְ כְּמוֹתוֹ וַדַּאי מַעֲלָתוֹ גְּדוֹלָה וַחֲשׁוּבָה מִמֶּנִּי. לְמָחֳרָת חָזַר הַגְּבִיר לְבֵית רַבִּי שְׁמוּאֵל, וּבִקֵּשׁ לְפַיְּסוֹ, בְּאָמְרוֹ: מוּכָן אֲנִי לְפָרֵנֵס אֶת הָאַבְרֵךְ כָּל יָמָיו.

שָׁלַח רַבִּי שְׁמוּאֵל לְקָרֹא לְאַבְרָךְ, וְסִפֵּר לוֹ אֶת דִּבְרֵי הַגְּבִיר. אָמַר הָאַבְרָךְ: בָּרוּךְ ה' אֵינִי חָסֵר מְאוּם, יֵשׁ לִי הַכֹּל בַּבָּיִת, יֵשׁ לִי לֶחֶם, וְשֶׁמֶן, וְחָלָב, וּמַה לִּי וּלְצָרָה הַזֹּאת שֶׁל עֲשִׁירוּת אֲשֶׁר תִּמְנָע מִמֶּנִּי מְלַאכְתּוֹ שֶׁל ה' מִתּוֹךְ שַׁלְוָה וְדָעָה צְלוּלָה.

רַק עַל יְדֵי שֶׁהַלֵּב פָּנוּי מִתַּאֲוֹוֹת, יְכוֹלִים לַעֲמֹל בַּתּוֹרָה, וּכְפִי שֶׁכָּתַב "חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת", הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, הֵם כְּמוֹ אֵשׁ וּמַיִם שֶׁלֹּא יְכוֹלִים לִחְיוֹת בְּיַחַד, אוֹ שֶׁהָאֵשׁ שׁוֹרֶפֶת הַמַּיִם, אוֹ שֶׁהַמַּיִם מְכַבִּים אֶת הָאֵשׁ, אֲבָל אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת.

סופם של המחפשים להרבות נכסים

סִפֵּר רַבֵּנוּ "יוֹסֵף חַיִּים" בְּסֵפֶר "עוֹד יוֹסֵף חַי": מַעֲשֶׂה בָּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה חוֹטֵב עֵצִים מִן הַיַּעַר בְּכָל יוֹם, וְהָיָה נוֹשְׂאָם עַל כְּתֵפוֹ כְּדֵי לַהֲבִיאָם אֶל הָעִיר בְּזַעַת אַפּוֹ, עַל מְנָת לְמוֹכְרָם וּלְפַרְנֵס מֵהֶם אֶת עַצְמוֹ וְאֶת בְּנֵי בֵּיתוֹ.

וַיְהִי הַיּוֹם, בְּתִקּוּפַת תַּמּוּז שֶׁהָיָה שָׁרָב כָּבֵד, אַחַר שֶׁחָטַב עֵצִים וַעֲשָׂאָם חֲבִילָה כְּדֵי לְהָבִיאָם אֶל הָעִיר, הִתְעַיֵּף מְאֹד, וְנֶאֱנַח, וְהִתְחִיל לְבְכּוֹת עַל קְשֵׁי יוֹמוֹ, וְעַל מַר גּוֹרָלוֹ, וּמֵרֹב בְּכְיָתוֹ נִרְדַּם לְיַד חֲבִילַת הָעֵצִים שֶׁלְּצִדּוֹ.

וְהִנֵּה חוֹלֵם הוּא, שֶׁבָּא לִקְרָאתוֹ נַעַר נֶחְמָד, וּבְיָדוֹ שַׁרְבִיט זָהָב, וְאוֹמֵר לוֹ: רָאָה ה' אֶת דִּמְעָתֶךָ וְשָׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֶךָ, וְעַתָּה שְׁאַל מִמֶּנִּי שְׁאֵלָה וָאֲמַלֵּא שְׁאֵלָתֶךָ.

אָמַר לוֹ הָאִישׁ: שְׁאֵלָתִי וּבַקָּשָׁתִי, שֶׁבְּכָל דָּבָר אֲשֶׁר אֶגַּע בּוֹ, יֶהֱפַךְ לִהְיוֹת זָהָב! צָחַק הַנַּעַר וְאָמַר בְּחִיּוּךְ: כִּדְבָרֶיךָ כֵּן יִהְיֶה וְכֵן יָקוּם. וַיִּגַּע בּוֹ הַנַּעַר בַּשַּׁרְבִיט הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ, וּמִיַּד נֶעֱלָם.

קָם הָאִישׁ בְּשִׂמְחָה, וְנָגַע בַּחֲבִילַת הָעֵצִים אֲשֶׁר חָטַב, וְהִנֵּה נֶהֱפְכוּ הָעֵצִים לְזָהָב. נָגַע בַּכַּד הַחֶרֶס שֶׁל הַמַּיִם, וְנֶהְפַּךְ הַכַּד לְזָהָב, שָׂמַח הָאִישׁ מְאֹד, וְאָמַר בְּלִבּוֹ: אֶת עָנְיִי וְאֶת יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים, וּמֵעַתָּה וְהָלְאָה אֲמַלֵּא אֶת בֵּיתִי אוֹצְרוֹת זָהָב, שֶׁכָּל אֶבֶן אוֹ עָפָר וְרִגְבֵי אֲדָמָה אֲשֶׁר אֶקַּח בְּיָדִי יֵהָפְכוּ לְזָהָב, וּכְשֶׁאֵלֵךְ יָחֵף עַל הָרִצְפָּה תִּתְהַפֵּךְ לְזָהָב, וְאֶהְיֶה רָם וְנִשָּׂא עַל כָּל מְלָכִים וּנְסִיכִים וַעֲשִׁירִים וּגְבִירִים.

וּבִהְיוֹתוֹ שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בַּחֲלוֹמוֹ, הִרְגִּישׁ כִּי הוּא צָמֵא מְאֹד, וְהוֹשִׁיט יָדוֹ אֶל הַכַּד אֲשֶׁר עַל יָדוֹ, וּכְשֶׁנָּגְעוּ הַמַּיִם בְּפִיו, נֶהֶפְכוּ לְזָהָב, וַיּוֹצִיאֵם מִפִּיו. וְאָז הִרְגִּישׁ בִּשְׂטוּתוֹ וּבְטִפְּשׁוּתוֹ וּבְתַאֲוָה אֲשֶׁר הִתְאַוָּה בְּשְׁאֵלָתוֹ, וְהֵחֵל לִבְכּוֹת בְּקוֹל מַר, וַיֹּאמֶר: מַה זֹּאת עָשִׂיתִי, כִּי מֵעַתָּה כָּל מַה שֶּׁאֶרְצֶה לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת, מִיַּד שֶׁיִּגַּע בִּשְׂפָתַי אוֹ בִּלְשׁוֹנִי יֵהָפֵךְ לְזָהָב, וְאִם כֵּן, מַה אוּכַל וּמַה אֶשְׁתֶּה...

וַיַּחְשֹׁב עוֹד, שֶׁכַּנִּרְאֶה זֶה הָיָה טַעֲמוֹ שֶׁל הַנַּעַר שֶׁצָּחַק בְּשׁוֹמְעוֹ אֶת בַּקָּשָׁתִי, שֶׁיָּדַע שֶׁבַּקָּשָׁתִי דָּבָר שֶׁהוּא רַע מְאֹד בִּשְׁבִילִי. מִיַּד הֵרִים הָאִישׁ אֶת קוֹלוֹ וְהֵחֵל לִבְכּוֹת בְּקוֹל רָם עַל רֹעַ מַזָּלוֹ.

וְאָז נִתְעוֹרֵר הָאִישׁ וְהִנֵּה חֲלוֹם, וְרָאָה כִּי חֲבִילַת הָעֵצִים כֻּלָּהּ עַל יָדוֹ, וְכַד הַמַּיִם מֻנָּח אֶצְלוֹ, וְאָז אָמַר בְּלִבּוֹ, הִנֵּה חֲלוֹם זֶה הֶרְאָנִי כִּי לֹא טוֹבָה הַתַּרְעֹמֶת אֲשֶׁר נתרעמתי עַל עָמָלִי, וְכַמָּה רָעָה הִיא הַתַּאֲוָה לַכֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁכָּל תַּאֲוֹות הָאָדָם הֵמָּה הֶבֶל וְרִיק מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים, וְאֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ.

מרבה נשים מרבה כשפים

בַּגְּמָרָא מַסֶּכֶת סוֹטָה (דף כב.) מְסֻפָּר, שֶׁהָיְתָה מְכַשֶּׁפָה אַחַת שֶׁשְּׁמָהּ הָיָה "יוֹחָנִי בַּת רְטִיבִי", וּכְשֶׁהָיָה מַגִּיעַ זְמַנָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לָלֶדֶת, הָיְתָה עוֹצֶרֶת אֶת רַחְמָהּ שֶׁל אוֹתָהּ אִשָּׁה עַל יְדֵי כִּשּׁוּף, וּלְאַחַר שֶׁאוֹתָהּ אִשָּׁה הָיְתָה סוֹבֶלֶת יִסּוּרִים קָשִׁים וּמְצַטַּעֶרֶת הַרְבֵּה, הָיְתָה הַמְכַשֶּׁפָה אוֹמֶרֶת לִבְנֵי הַמִּשְׁפָּחָה שֶׁל הַמְּעֻבֶּרֶת: "אֱלֹהַּ וְאֶתְפַּלֵּל וַאֲבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הַיּוֹלֶדֶת אוּלַי תִּשְׁמַע תְּפִלָּתִי". וְהָיְתָה הוֹלֶכֶת וּמְבַטֶּלֶת אֶת הַכִּשּׁוּף שֶׁעָשְׂתָה, וְהַוָּלָד הָיָה יוֹצֵא בְּשָׁלוֹם, וְהָיוּ מַחְזִיקִים אוֹתָהּ כְּאִשָּׁה צַדֶּקֶת, שֶׁתְּפִלּוֹתֶיהָ מִתְקַבְּלוֹת.

פַּעַם אַחַת עָשְׂתָה הַמְכַשֶּׁפָה כִּשּׁוּף לְאִשָּׁה מְעֻבֶּרֶת, וְהָלְכָה כְּדַרְכָּהּ לְבֵיתָהּ שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּעֻבֶּרֶת. הָיָה לַמְכַשֶּׁפָה אָדָם שֶׁהָיָה מְשָׁרֵת בְּבֵיתָהּ, וְאוֹתוֹ אָדָם שָׁמַע קוֹל שֶׁל כְּשָׁפִים מְקַשְׁקְשִׁים בְּכֶלִי, וְהַקּוֹל הָיָה דּוֹמֶה כְּאִלּוּ שֶׁיֵּשׁ שָׁם וָלָד שֶׁמְּקַשְׁקֵשׁ לָצֵאת מִבֶּטֶן אִמּוֹ. נִגַּשׁ הַמְּשָׁרֵת וּפָתַח אֶת מִכְסֵה הַכֶּלִי, וְהַכְּשָׁפִים שֶׁהָיוּ בּוֹ יָצְאוּ, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה הַוָּלָד נוֹלַד, וְאָז גִּילָה הַמְּשָׁרֵת אֶת סוֹדָהּ שֶׁל הַמְכַשֶּׁפָה, וַיֵּדְעוּ הַכֹּל כִּי בַּעֲלַת כְּשָׁפִים הִיא.

עוֹד מָסַפֶּר בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין (דף מה.) עַל בְּנוֹתָיו שֶׁל רַב נַחְמָן, שֶׁהָיוּ בּוֹחֲשׁוֹת קְדֵרָה רוֹתַחַת בִּידֵיהֶן, וּמִי שֶׁהָיָה רוֹאֶה אוֹתָן הָיָה סָבוּר שֶׁאֵין הָאֵשׁ שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן מִשּׁוּם שֶׁהֵן צַדְקָנִיּוֹת. כְּשֶׁרָאָה זֹאת רַב עִילַּאי, הוּקְשָׁה לוֹ מַה שֶּׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּסֵפֶר "קֹהֶלֶת": אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי (שֶׁהוּא צַדִּיק), וְאִשָּׁה בְּכָל אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי (שֶׁהִיא צַדִּיקָה), וַהֲרֵי בְּנוֹתָיו שֶׁל רַב נַחְמָן צַדִּיקוֹת וְאֵין שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן הָאֵשׁ?

פַּעַם אַחַת, נִלְקְחוּ בַּשְּׁבִי רַב עִילַּאי וּבְנוֹתָיו שֶׁל רַב נַחְמָן. בְּאֶחָד הַיָּמִים שָׁמַע רַב עִילַּאי יוֹנָה שֶׁמְּצַיֶּצֶת לְיָדוֹ. הָיָה שָׁם אָדָם אֶחָד שֶׁמַּבִּין אֶת שְׂפַת הָעוֹפוֹת, וּשְׁאָלוֹ רַב עִילַּאי: מַה אוֹמֶרֶת הַיּוֹנָה? הֵשִׁיב לוֹ הָאִישׁ: שֶׁהַיּוֹנָה אוֹמֶרֶת 'בְּרַח עִילַּאי' - 'בְּרַח עִילַּאי'.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת אָמַר: כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מְשׁוּלָה לְיוֹנָה, וּמִשָּׁמַיִם נָתְנוּ לִי סִימָן שֶׁאֶבְרַח. אַךְ לִפְנֵי שֶׁבָּרַח, אָמַר לְעַצְמוֹ: "אֵלֵךְ וְאֶבְדֹּק, אִם בְּנוֹתָיו שֶׁל רַב נַחְמָן נִשְׁאֲרוּ נֶאֱמָנוֹת לָהּ' וּלְמִצְוֹותֶיהָ, אָז אֶקַּח אוֹתָן עִמִּי".

הָלַךְ וְרָאָה שֶׁהֵם נִטְמְאוּ עִם הַגּוֹיִים, וְהִשְׁאִיר אוֹתָן שָׁם וּבָרַח. וּכְשֶׁהִגִּיעַ לָעִיר, הִכְרִיז וְאָמַר: "אוֹתָן בָּנוֹת, הָיוּ בּוֹחֲשִׁים אֶת הַקְּדֵרָה עַל יְדֵי כֹּחַ כִּשּׁוּף, וְלֹא בְּכֹחַ הַקְּדֻשָּׁה".

מרבה תורה מרבה חיים

שָׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (דף פב.): רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר מֵנִיחַ אֲנִי כָּל אוּמָנוּת שֶׁבָּעוֹלָם, וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת בְּנִי אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁאָדָם אוֹכֵל מִשְׂכָּרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. וּשְׁאָר כָּל אוּמָנִיּוֹת אֵינָן כֵּן, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁאָדָם בָּא לִידֵי חֹלִי, אוֹ לִידֵי זִקְנָה, אוֹ לִידֵי יִסּוּרִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲסֹק בִּמְלַאכְתּוֹ, הֲרֵי הוּא מֵת בָּרָעָב. אֲבָל הַתּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא מְשַׁמַּרְתּוֹ מִכָּל רַע בְּנַעֲרוּתוֹ, וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּזִקְנוּתוֹ.

לְמוּד הַתּוֹרָה גּוֹרֵם לְהַאֲרַכַת הַחַיִּים כִּפְשׁוּטוֹ. בַּגְּמָרָא מַזְכִּרִים כַּמָּה סִפּוּרִים הַמַּמְחִישִׁים עֻבְדָּה זוֹ. מְסֻפָּר בְּמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (דף יח.), כִּי מִשְׁפָּחָה אַחַת הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה נִפְטָרִים מִן הָעוֹלָם בְּגִיל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה.

בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ זֹאת לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. אָמַר לָהֶם: שָׁמָא מִמִּשְׁפָּחוֹת עֲלִי הַכֹּהֵן אַתֶּם שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו בְּסֵפֶר "שְׁמוּאֵל": "וְכָל מַרְבִּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים". לָכֵן הָעֵצָה לְהִנָּצֵל מִקְּלָלָה זוֹ הִיא - לַעֲסֹק בְּתוֹרַת חַיִּים.

וְאָכֵן בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה שָׁמְעוּ לַעֲצָתוֹ, וְהָלְכוּ וְעָסְקוּ בַּתּוֹרָה, וְחָיוּ, וְהָיוּ קוֹרְאִים אוֹתָהּ "מִשְׁפַּחַת רַבָּן יוֹחָנָן" עַל שְׁמוֹ שֶׁל הָרַב.

מְסֻפָּר בַּמִּדְרָשׁ: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד חָכָם אֶחָד, שֶׁהָיָה מַפְלִיג בַּסְּפִינָה עִם סוֹחֲרִים רַבִּים שֶׁהָיוּ סוֹחֲבִים סְחוֹרוֹת רַבּוֹת מִכָּל מִינֵי סוּגִים, וְהָיוּ הַסּוֹחֲרִים אוֹמְרִים לְאוֹתוֹ חָכָם: הֵיכָן הַסְּחוֹרָה שֶׁלְּךָ? וְהָיָה אוֹמֵר לָהֶם: הַסְּחוֹרָה שֶׁלִּי גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּכֶם! בָּדְקוּ בַּסְּפִינָה לֹא מָצְאוּ לוֹ כְּלוּם, וְהִתְחִילוּ צוֹחֲקִים עָלָיו.

לְפֶתַע הִתְנַפְּלוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹדְדֵי יָם שָׁלְלוּ, וְשָׁדְדוּ כָּל מַה שֶׁנִּמְצָא בַּסְּפִינָה, וְהִשְׁאִירוּ אוֹתָם לְלֹא כְּלוּם. כְּשֶׁהִגִּיעוּ לַיַּבָּשָׁה, נִכְנְסוּ לַמְּדִינָה וְלֹא הָיָה לָהֶם לֹא לֶחֶם לֶאֱכוֹל וְלֹא כְּסוּת לְלָבוּשׁ. מַה עָשָׂה אוֹתוֹ חָבֵר, נִכְנַס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ יָשַׁב וְדָרַשׁ, כְּשֶׁרָאוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה שֶׁהוּא בֶּן תּוֹרָה, עָמְדוּ וְנָהֲגוּ בּוֹ כָּבוֹד גָּדוֹל, וְהִלְבִּישׁוּהוּ מַלְבּוּשֵׁי כָּבוֹד, וְרוֹמְמוּהוּ בְּקָהָל עַם, וְהִתְחִילוּ גְּדוֹלֵי הַקָּהָל לֵילֵךְ מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ וּלְלַוּוֹת אוֹתוֹ בְּדַרְכּוֹ.

כְּשֶׁרָאוּ הַסּוֹחֲרִים כָּךְ, בָּאוּ אֶל הֶחָכָם וּפִיַּיסוּהוּ, וְאָמְרוּ לוֹ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ טוֹבָה, וְלַמֵּד עָלֵינוּ זְכוּת לִפְנֵי בְּנֵי הָעִיר, שֶׁהֲרֵי אַתָּה יוֹדֵעַ מַה הָיִינוּ וּמַה אִבַּדְנוּ בַּסְּפִינָה, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד, דַּבֵּר אִתָּם שֶׁיִּתְּנוּ לָנוּ אֲפִילּוּ פְּרוּסָה אַחַת שֶׁנִּתֵּן לְתוֹךְ פִּינוּ וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת בְּרָעָב.

וְאָכֵן דִּבֵּר הֶחָכָם עִם אַנְשֵׁי הָעִיר, וְרִיחֲמוּ עַל הַסּוֹחֲרִים וְדָאֲגוּ לָהֶם לְכָל מַחְסוֹרָם. לְאַחַר מִכֵּן אָמַר הֶחָכָם לַסּוֹחֲרִים: הֲלֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם שֶׁסְּחוֹרָתִי גְּדוֹלָה מִשֶּׁלָּכֶם, שֶׁלָּכֶם אָבַד, וְשֶׁלִּי קַיֶּמֶת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ". (מִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא פָּרָשַׁת תְּרוּמָה).

רַבִּי חַיִּים מִוואלאזִ'ין בְּסִפְרוֹ "רוּחַ חַיִּים", מְסַפֵּר מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה עִם הַגָּאוֹן רַבִּי דָּוִד סָגַל [בַּעַל הַטּוּרֵי זָהָב עַל הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ], שֶׁנִּזְעָקָה אֵלָיו אִשָּׁה אַחַת וְאָמְרָה: אֲדוֹנִי הָרַב, בְּנִי נֶחְלַשׁ וְעוֹמֵד לָמוּת.

אָמַר לָהּ הָרַב: הֲתַחַת אֱלֹקִים אֲנִי שֶׁאַתְּ בָּאָה לְסַפֵּר לִי זֹאת? וַתֹּאמַר לוֹ הָאִשָּׁה: אֶל הַתּוֹרָה שֶׁבַּאֲדוֹנִי אֲנִי צוֹעֶקֶת, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהַתּוֹרָה הֵם אֶחָד.

וַיֹּאמֶר לָהּ הָרַב: הֲלֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לָךְ, דִּבְרֵי תּוֹרָה אֵלּוּ שֶׁאֲנִי עוֹסֵק בָּהֶם עַתָּה עִם הַתַּלְמִידִים, אֶתְּנֵם בְּמַתָּנָה לַיֶּלֶד, אוּלַי בִּזְכוּתָם יִחְיֶה. סִפְּרוּ עֲדֵי רְאִיָּה, שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה הוּטַב מַצָּבוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד, וְנִצַּל מִמָּוֶת.

מְסֻפָּר עַל אֶחָד מִגְּדוֹלֵי רָאשֵׁי הַיְשִׁיבוֹת בַּדּוֹר הַקּוֹדֵם, שֶׁסּוֹבֵב בְּאַרְצוֹת הַבְּרִית בְּמַסַּע הַתְּרָמָה לְמַעַן יְשִׁיבָתוֹ, וּבְתוֹךְ כָּךְ הִתְאָרַחַ אֵצֶל אֶחָד מִגְּבִירֵי הַמָּקוֹם. לְאַחַר שְׁהוּת בַּת כַּמָּה יָמִים בְּבֵיתוֹ, הִבְחִין הָרַב, כִּי בֶּן מְאָרְחוֹ הוֹלֵךְ בָּטֵל בְּשִׁעוֹת הַפְּנַאי, וְאֵינוֹ פּוֹתֵחַ סֵפֶר כְּלָל.

פָּתַח הָרַב בְּשִׂיחָה עִם הַבֵּן עַל עֲתִידוֹ, וּבְתוֹךְ כָּךְ שְׁאָלוֹ: מַה יְהֵא עָלֶיךָ, הֲלֹא אֵינְךָ לוֹמֵד כְּלָל?! עָנָה לוֹ הַבֵּן: יָמִים אֲרֻכִּים אֲנִי וְאָבִי סוֹבְבִים עִמָּךְ, וּשְׁמַעְתִּיךָ מְדַבֵּר רַבּוֹת עַל שֶׁתָּפוּת 'יִשָּׁשכָר וּזְבוּלוּן' עַל כָּךְ שֶׁגַּם הַתּוֹמֵךְ בְּלוֹמְדֵי תּוֹרָה יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בַּתּוֹרָה אִם כֵּן מַה לִּי לִהְיוֹת מֵדְאָג, הֲרֵי נֶאֱמַר "קָנָה לוֹ דִּבְרֵי תּוֹרָה קָנָה לוֹ חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא".

עָנָה לוֹ הָרַב: לֹא שְׁאַלְתִּי אוֹתְךָ מַה יְהֵא עַל הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁלְּךָ, תְּמִיהָתִי הִיא מַה עִם הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁלְּךָ, הֲרֵי בְּלִי תּוֹרָה אֵין חַיִּים...

מרבה צדקה מרבה שלום

נִרְאָה לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים פַּלָּאגִ'י בַּפִּתְיחָה לְסִפְרוֹ מוֹעֵד לְכָל חָי: אָנֹכִי הַגֶּבֶר רָאָתָה עֵינִי בְּכַמָּה בָּתִּים מֵעֲשִׂירֵי עַם, מְלֵאִים כָּל טוּב, וְתָמִיד כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה אֵשׁ הַמַּחֲלֹקֶת לֹא תִכְבֶּה מִתּוֹךְ בֵּיתָם, וְהֵם מִתְקוֹטְטִים עַל דִּבְרֵי הֶבֶל שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁוּת, וּבִפְרָט בְּבֹא עֲלֵיהֶם מוֹעֲדִים וְיָמִים טוֹבִים, בִּמְקוֹם שִׂמְחַת הַמּוֹעֵד, נֶהְפַּךְ לָהֶם לְיָגוֹן, וְהֵם אוֹכְלִים לֶחֶם הָעֲצַבִּים.

וְדִקְדַּקְתִּי אַחֲרֵיהֶם וְרָאִיתִי שֶׁהַסִּבָּה הִיא - שֶׁאֵינָם פּוֹתְחִים אֶת יְדֵיהֶם לְחַלֵּק לַעֲנִיִּים בַּחַג וּבְמוֹעֲדִים כְּפִי עוּשרם, עַל כֵּן בָּאָה לָהֶם הַצָּרָה הַזֹּאת, וּכְדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל: "אִם אַתָּה מְשַׂמֵּחַ אַרְבָּעָה שֶׁלִּי [הַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה], אֲנִי מְשַׂמֵּחַ אַרְבָּעָה שֶׁלְּךָ [בִּנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאָמָתֶךָ].

וְנִרְאֶה לְתֵת טַעַם לַדָּבָר שֶׁאֵין לָהֶם שִׂמְחָה בְּבֵיתָם, כִּי הִנֵּה אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן, הֶעָנִי הַזֶּה יוֹשֵׁב וּמִתְרַעֵם עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - מַה שׁוֹנֶה אֲנִי מִפְּלוֹנִי, הוּא

יָשֵׁן עַל מִטָּתוֹ וְאֲנִי לֹא, הוּא יָשֵׁן בְּבֵיתוֹ וַאֲנִי לֹא. אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִם הָיָה הֶעָשִׁיר עוֹמֵד וְנוֹתֵן לוֹ, אֲנִי מַעֲלֶה עָלָיו כְּאִלּוּ עָשָׂה שָׁלוֹם בֵּינִי וּבֵין הֶעָנִי.

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים: שֶׁעַל יְדֵי שֶׁהָאָדָם נוֹתֵן צְדָקָה לֶעָנִי, הוּא עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בֵּין הֶעָנִי לְבוֹרֵא עוֹלָם, וְלָכֵן, מוֹדֵד לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וְגוֹרֵם לוֹ שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שָׁלוֹם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְיֹאכַל לְשׂבַע נַפְשׁוֹ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב. עַד כָּאן דִּבְרֵיהֶם הַנִּפְלָאִים.

וּבְסֵפֶר "מְעִיל צְדָקָה" (אות שמא) כָּתַב: אָמַר הֶחָכָם; רָאִיתִי כַּמָּה צָרוֹת, וְכַמָּה טִלְטוּלִים, וְכַמָּה חוֹלָאִים, וְכַמָּה מַכּוֹת רָעוֹת, וַעֲנִיּוּת, וְעָמְדְתִּי בְּכֻלָּם, וְעַל אִשָּׁה רָעָה לֹא יָכֹלְתִּי לְסְבֹּל.

וּבֵאֵר הַמְּעִיל צְדָקָה, שֶׁרֹב נְשֵׁי הֶעָנִיִּים רָעוֹת, מֻחֲמַת הַחִסָּרוֹן. אִם כֵּן, רְאֵה בְּכַמָּה צַעַר עוֹמֵד הֶעָנִי - גַּם בַּעֲנִיּוּת, וְגַם בְּאִשָּׁה רָעָה. וּמִמֶּנּוּ תָּבִין הַשָּׂכָר הַגָּדוֹל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ לְמִי שֶׁמַּחֲזִיק בְּיַד הֶעָנִי. ע"כ.

נִמְצָאתָ לַמֵּד, שֶׁעַל יְדֵי נְתִינַת צְדָקָה לֶעָנִי, הֲרֵי הוּא מַשְׁכִּין שָׁלוֹם גַּם בֵּין הֶעָנִי לְאִשְׁתּוֹ, וְגַם בֵּין הֶעָנִי לְבוֹרְאוֹ, וּבְוַדַּאי שֶׁבּוֹרֵא עוֹלָם יִגְמֹל לוֹ כִּגְמוּלוֹ הַטּוֹב, וְיַשְׁכִּין שָׁלוֹם בְּבֵיתוֹ.

וְכָתַב בְּסֵפֶר "צְדָקָה לְחַיִּים" (אות טוב), שְׁמִי שֶׁנּוֹתֵן מָמוֹנוֹ לִצְדָקָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצִלּוֹ מֵאִשָּׁה רָעָה [וּמַמִּילָא יִהְיֶה לוֹ שָׁלוֹם בַּיִת].

נצל ממות בזכות הצדקה

מַעֲשֶׂה בִּגְבִיר אֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם מַר אוֹרֶנְשְׁטֵיין, שֶׁהָיָה גָּר בִּקְצֵה שְׁכוּנַת מֵאָה שְׁעָרִים, סָמוּךְ לְשַׁעַר שְׁכֶם, וְהָיָה נוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה לְכָל דְּבַר מִצְוָה.

פַּעַם אַחַת בָּא אֵלָיו עָנִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת בּוֹגֶרֶת שֶׁעוֹמֶדֶת לְהִתְחַתֵּן, וּבְיָדוֹ מִכְתְּבֵי הַמָּלְצָה מִגְּאוֹנֵי הַדּוֹר הַמַּמְלִיצִים בְּחֹם לִתְרֹם לוֹ בְּעַיִן יָפָה. הֶעָנִי חָשַׁב שֶׁהֶעָשִׁיר יִתֵּן לוֹ אֵיזֶה סְכוּם לְסִיּוּעַ לְצָרְכֵי הַחֲתֻנָּה, אוּלָם הִתְפַּלֵּא מְאֹד לִשְׁמוֹעַ מֵהַגְּבִיר, שֶׁהוּא מוּכָן לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת כָּל צָרְכֵי הַחֲתֻנָּה.

לְאַחַר שֶׁהֶעָנִי נָקַב בַּסְּכוּם הַדָּרוּשׁ לָזֶה, עָמַד הַגְּבִיר וְשִׁלֵּם לוֹ אֶת הַכֹּל. רָאָה הַגְּבִיר שֶׁהֶעָנִי עוֹמֵד וּמִשְׁתּוֹמֵם מִכָּל זֶה, וְרָצָה לְעוֹדְדוֹ, וְאָמַר לוֹ: שְׁמַע נָא, אֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֶת כָּל זֶה בִּתְנַאי שֶׁתַּזְמִין אוֹתִי לַחֲתֻנָּה.

צָחַק הֶעָנִי וְאָמַר: בְּוַדַּאי שֶׁאַזְמִינְךָ לַחֲתֻנָּה, הֲרֵי כָּל הַחֲתֻנָּה הִיא בִּזְכוּת נְדָבַת לִבְּךָ. הוּא יָצָא מִשָּׁם וְהִתְחִיל בַּהֲכָנוֹת לְצָרְכֵי הַחֻפָּה, וּכְשֶׁהַכֹּל הָיָה מוּכָן וּמְזֻמָּן, יָצָא אַב הַכַּלָּה לְאוּלָם שֶׁל הַנִּשּׂוּאִין בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁירִים בְּתוֹף וּבְכִנּוֹר. אַךְ לְמַרְבִּית הַפֶּלֶא, שָׁכַח לְהַזְמִין אֶת הַגְּבִיר הֶעָשִׁיר.

וְהִנֵּה כְּשֶׁעָמְדוּ הֶחָתָן וְהַכַּלָּה לְהַתְחִיל בְּטֶקֶס הַנִּשּׂוּאִין, לְפֶתַע נִזְכַּר אֲבִי הַכַּלָּה שֶׁשָּׁכַח לְהַזְמִין אֶת הַגְּבִיר מֵרֹב טִרְדּוֹתָיו, וְהִצְטַעֵר עַל כָּךְ מְאֹד, וְאָז הִבְרִיק בְּמוֹחוֹ רַעְיוֹן.

דְּפַק הָאָב עַל הַשֻּׁלְחָן, וּבִקֵּשׁ סְלִיחָה מִקְּהַל הַמְּזֻמָּנִים וְאַנְשֵׁי הַתִּזְמֹרֶת, וְכֹה אָמַר! רַבּוֹתַי, כָּל צָרְכֵי הַחֲתֻנָּה הַזֹּאת בָּאוּ הוֹדוֹת לְנִדְבַת לִבּוֹ שֶׁל הַגְּבִיר מַר אוֹרֶנְשְׁטֵיין, וַאֲנִי מִצְטַעֵר לְהוֹדִיעַ שֶׁדַּוְקָא אוֹתוֹ שָׁכַחְתִּי לְהַזְמִין לַחֲתֻנָּה, אֲנָא בוֹאוּ עִמִּי וְנֵלֵךְ יַחְדָּיו אֶל בֵּיתוֹ לְהַזְמִינוֹ. הַקָּהָל הִסְכִּים לָצֵאת בְּיַחַד לְבֵיתוֹ שֶׁל הֶעָשִׁיר.

וְהִנֵּה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כִּמְעַט אֵרַע דָּבָר נוֹרָא בְּבֵיתוֹ שֶׁל הֶעָשִׁיר. לְבֵיתוֹ שֶׁל הַגְּבִיר הִגִּיעוּ שׁוֹדְדִים עֲרָבִים, וּבְאִיּוּמֵי אֶקְדָּח דָּרְשׁוּ שֶׁיִּתֵּן לָהֶם אֶת כָּל כַּסְפּוֹ. הוּא פָּתַח לָהֶם אֶת הַכַּסָּפֶת, וְנָטְלוּ אֶת כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ, וְהִנִּיחוּם עַל הַשֻּׁלְחָן, אַךְ הֵם דָּרְשׁוּ עוֹד וְעוֹד, וּמִכַּיוָן שֶׁלֹּא נָעֲנוּ כִּרְצוֹנָם, כָּפְתוּ אֶת הָאִישׁ בַּחֲבָלִים, וְקִשְׁרוּהוּ לְרַגְלֵי הַמִּטָּה, וְכָךְ עָשׂוּ גַּם לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל הַגְּבִיר, וְהִמְשִׁיכוּ לְהַשְׁמִיעַ דִּבְרֵי אֵיּוּמִים.

תּוֹךְ כְּדֵי כָּךְ, הִגִּיעַ אֲבִי הַכַּלָּה עִם הַתִּזְמֹרֶת הָרַעֲשָׁנִית וּקְהַל הַמְּזֻמָּנִים לַחֲתֻנָּה, סָמוּךְ לְבֵיתוֹ שֶׁל הַגְּבִיר, וְכִשְׁמֹעַ הַשּׁוֹדְדִים אֶת קוֹל הָרַעַשׁ, חָשְׁבוּ שֶׁזּוֹהִי הַמִּשְׁטָרָה שֶׁהוּזְעַקָה לְבֵית הַגְּבִיר, וּמִיַּד נָשְׂאוּ אֶת רַגְלֵיהֶם וּבָרְחוּ, בְּהַשְׁאִירָם אֶת כָּל הַכֶּסֶף וְהַתַּכְשִׁיטִים עַל הַשֻּׁלְחָן, וְנָסוּ בִּמְהֵרָה לְנַפְשָׁם.

כְּשֶׁהִגִּיעוּ כָּל הַפַּמַלְיָא לְבֵית הֶעָשִׁיר, הֻפְתְּעוּ לִרְאוֹת אוֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ כְּפוּתִים לְרַגְלֵי הַמִּטָּה, מִיַּד שִׁחְרְרוּ אוֹתָם מִכַּבְלֵיהֶם, וְהַגְּבִיר סִפֵּר לָהֶם אֶת כָּל הַקּוֹרוֹת אוֹתוֹ, וְאָמַר שֶׁאִלְמָלֵא הִגִּיעוּ אֲבִי הַכַּלָּה וְכָל הָאֲנָשִׁים לְבֵיתוֹ, כְּפֶסַע הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמָּוֶת, וְרַק בִּזְכוּתָם נִשְׁאֲרוּ בַּחַיִּים עַל כָּל רְכוּשָׁם.

רְאֵה מַה זָּכָה אוֹתוֹ נָדִיב בִּזְכוּת הַצְּדָקָה שֶׁנָּתַן, שֶׁאוֹתָהּ צְדָקָה גָּרְמָה לוֹ לְהַצִּיל אֶת חַיָּיו וְאֶת כָּל מָמוֹנוֹ. אַתָּה הָרֵאתָ לְדַעַת שֶׁהַנּוֹתֵן צְדָקָה אֵינוֹ נוֹתֵן בִּלְבַד, אֶלָּא גַּם לוֹקֵחַ לְעַצְמוֹ חַיִּים וְעֹשֶׁר.

וּכְבָר אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ: "יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁבַּעַל הַבַּיִת עוֹשֶׂה עִם הֶעָנִי, הֶעָנִי עוֹשֶׂה עִם בַּעַל הַבַּיִת. (וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה לד).

משנה ח

רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי קִבֵּל מֵהִלֵּל וּמִשַּׁמַאי. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, אַל תַּחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ, כִּי לְכָךְ נוֹצָרְתָּ.

הַתַּנָּא מַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁכְּפִי הַיְּהוּדִי בָּא לָעוֹלָם כְּדֵי לְקַיֵּם אֶת הָעוֹלָם בְּתוֹרָתוֹ, וְלָכֵן יֵשׁ לוֹ לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּשֶׁכִּיר שֶׁהִתְחַיֵּב לַעֲבוֹד אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁמַּטָּל עָלָיו לַעֲשׂוֹת אֶת עֲבוֹדָתוֹ כָּרָאוּי, וּכְשֵׁם שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל פּוֹעֵל שֶׁיַּחְזִיקוּ לוֹ טוֹבָה עַל כָּךְ שֶׁעָשָׂה אֶת הַנִּדְרָשׁ מִמֶּנּוּ לַעֲשׂוֹת, כָּךְ מְיֻעָץ הַתַּנָּא לְכָל אָדָם, לֹא לְהִתְפָּאֵר בְּמַה שֶׁלָּמַד וּבְמַה שֶׁעָשָׂה, כִּי לְכָךְ הוּא נוֹצַר, וְזוֹהִי תַּכְלִית וּמַטָּרַת כָּל בּוֹאוֹ לָעוֹלָם.

וּמַמְשִׁיל זֹאת הַסַּבָּא מִקֶּלֶם, לְבֵית מָלוֹן שֶׁבָּאוּ אֵלָיו בְּפֶתַע פִּתְאוֹם אוֹרְחִים רַבִּים, וְכָל אֶחָד מֵהֶם דָּרַשׁ מַשֶּׁהוּ אַחֵר, הָאֶחָד דָּרַשׁ אוֹכֶל, וְהַשֵּׁנִי חֶדֶר שֵׁינָה וְכוּ', וּבַעֲלֵי הַמָּלוֹן הֵחֵלּוּ לָרוּץ וּלְהִזְדָּרֵז כְּדֵי לְשָׁרֵת אֶת הָאוֹרְחִים, כָּרָאוּי לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם.

וְהִנֵּה לְפֶתַע רוֹאִים בַּעֲלֵי הַמָּלוֹן, שֶׁאֶחָד הַפּוֹעֲלִים יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא נֹחַ וּמְעַשֵּׁן סִיגָרְיָה, וּמְפַצֵּחַ גַּרְעִינִים, בְּמָקוֹם לְהִזְדָּרֵז וּלְטַפֵּל בָּאוֹרְחִים. הֵרֵי בָּרוּר הַדָּבָר שֶׁעוֹנְשׁוֹ שֶׁל אוֹתוֹ פּוֹעֵל חָמוּר מְאֹד, וּבְוַדַּאי יְפַטְרוּהוּ מֵהָעֲבוֹדָה, מִפְּנֵי שֶׁפָּרַק מַעֲלָיו עֹל אֲדוֹנָיו וּבִזָּה אֶת מְלַאכְתּוֹ.

וְהַנִּמְשָׁל בָּרוּר, שֶׁמַּאַחַר וּבָעוֹלָם הַזֶּה כֻּלָּנוּ פּוֹעֲלִים, וְהַזְּמַן קָצַר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה, וְצָרִיךְ לֶאֱגֹר וְלֶאֱסֹף עוֹד תּוֹרָה וְעוֹד מִצְוֹות, אִם כֵּן, מִי שֶׁבִּמְקוֹם לִלְמֹד תּוֹרָה, יוֹשֵׁב וּמְשַׂחֵק וּמְבַזְבֵּז אֶת זְמַנּוֹ בִּשְׂאָר עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, הֲרֵי הוּא מְבַזֶּה אֶת הַשֵּׁם וְאֶת תּוֹרָתוֹ, וְעָלוּל הוּא לְעָנְשׁ כָּבֵד עַל כָּךְ.

וּמֵאִידָךְ גַּם אִם עָבַד אֶת ה' כְּפִי כֹּחוֹ, הֲרֵי זוֹהִי חוֹבָתוֹ, וְאֵין לוֹ לְהִשְׁתַּבֵּחַ וּלְהִתְפָּאֵר בְּכָךְ, אֶלָּא יֵשׁ לוֹ לִשְׁמֹחַ שֶׁמִּלֵּא אֶת תַּפְקִידוֹ כָּרָאוּי, וְזָכָה לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְבַעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל שֶׁבָּרָא אֶת הָעוֹלָם וְאוֹתָנוּ, כְּדֵי שֶׁנַּעֲבֹד אַךְ וְרַק לְמַעֲנוֹ וּלְכָבוֹדוֹ.

עבדי ה'

אוֹמֵר הָרַב פִּינְקוּס זַצַ"ל: יֶשְׁנָהּ נְקוּדָּה חֲשׁוּבָה מְאֹד שֶׁרַבִּים מֵאִתָּנוּ טוֹעִים בָּהּ. נִקַּח לְמָשָׁל; יְהוּדִי בָּעַל תְּשׁוּבָה שֶׁהָיָה מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא, הָיָה בְּמֵ"ט שַׁעֲרֵי טֻמְאָה, וַה' עָזַר לוֹ וְהוּא חָזַר בִּתְשׁוּבָה. הוּא עֲדַיִן לֹא שׁוֹמֵר הַכֹּל, אַךְ הוּא נִמְצָא בְּתַהֲלִיךְ שֶׁל עֲלִיָּה - שׁוֹמֵר שַׁבָּת, מַנִּיחַ תְּפִלִּין, לֹא אוֹכֵל חֲזִיר, וְעוֹד.

וְהִנֵּה יוֹם אֶחָד הוּא נִמְצָא בְּאֵיזֶה מָקוֹם, וְהוּא רָעֵב. נִכְנַס לְאֵיזוֹ חֲנוּת, רוֹאֶה מוּצָר כָּלְשֶׁהוּ, לֹא חֲזִיר, אַךְ הוּא לֹא בָּטוּחַ שֶׁזֶּהוּ מַאֲכָל כָּשֵׁר, וְאַף עַל פִּי כֵן הוּא מַחְלִיט לֶאֱכוֹל אוֹתוֹ. מַה עוֹבֵר לוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא אוֹכֵל?

בְּתַת הַהַכָּרָה הוּא עוֹשֶׂה חֶשְׁבּוֹן כָּזֶה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי הָיִיתִי חִלּוֹנִי, וְאַתָּה כָּתַבְתָּ בַּתּוֹרָה שֶׁלְּךָ "עֶבֶר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶיתֵּר", הָיִיתִי יָכוֹל לְהִשָּׁאֵר חִלּוֹנִי, עוֹבְדָהּ שֶׁכָּל הָאַחִים שֶׁלִּי נִשְׁאֲרוּ חִילּוֹנִים, אֲבָל אֲנִי בְּטוּב לִבִּי, חָזַרְתִּי בִּתְשׁוּבָה, וְתַרְתִּי עַל חִלּוּל הַשַּׁבָּת, אֲבָל שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל מַאֲכָל זֶה?! אֵין צוֹרֶךְ לְהַגְזִים.

מִקְרֶה נוֹסָף: 'בַּעַל הַבַּיִת' לוֹמֵד בְּכָל לַיְלָה שִׁעוּר גְּמָרָא. אַחֲרֵי הַשִּׁעוּר הוּא מַגִּיעַ הַבַּיְתָה, מִתְיַישֵׁב עַל הַסַּפָּה, וּמַתְחִיל לִקְרֹא עִתּוֹן. הוּא רוֹאֶה לְמוּלוֹ אֲרוֹן מֹלֵא סִפְרֵי קוֹדֶשׁ, וְאָז הוּא אוֹמֵר לְעַצְמוֹ: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי לֹא אֶבְרֵךְ, אֲנִי בָּעַל בַּיִת, הִתְנַדַּבְתִּי בְּטוּב לִבִּי לָלֶכֶת לְשִׁעוּר גְּמָרָא, וְאִם כֵּן, אַל תַּגְזִים, אַל תֹּאמַר שֶׁאָסוּר לִי לִקְרֹא אֶת הָעִתּוֹן". וְכֵן הָלְאָה.

וְכָעֵת הִגַּעְנוּ לִבְנֵי הַתּוֹרָה. בָּחוּר יְשִׁיבָה לוֹמֵד הֵיטֵב, וּמִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת נוֹכֵחַ בְּכָל סִדְרֵי הַיְשִׁיבָה. מַגִּיעַ 'בֵּין הַזְּמַנִּים', וְהוּא נוֹסֵעַ הַבַּיְתָה, וְאָז הוּא אוֹמֵר לְעַצְמוֹ: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֵיֶנְנִי מַתְמִיד גָּדוֹל, בְּטוֹב לִבִּי לָמַדְתִּי הַיּוֹם כַּמָּה שָׁעוֹת, וְאַתָּה עוֹד אוֹמֵר לִי בַּלַּיְלָה לִלְמֹד כַּמָּה שָׁעוֹת נוֹסָפוֹת?! רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מַה אַתָּה רוֹצֶה מֵחַיָּי, וְכִי הָיִיתִי מְחוּיָיב לִלְמֹד בְּ'בֵּין הַזְּמַנִּים', וַהֲרֵי לְפָנַי שָׁנָה וְלִפְנֵי שְׁנָתַיִם לֹא לִמַּדְתִּי כְּלָל בְּ'בֵּין הַזְּמַנִּים', יָבוֹא יוֹם שֶׁאֶהְיֶה מַתְמִיד, אֲבָל הַיּוֹם אֲנִי חוֹשֵׁב שֶׁמַּסְפִּיק לִי לִמּוּד שֶׁל כַּמָּה שָׁעוֹת בַּבֹּקֶר...".

זוֹהִי טָעוּת יְסוֹדִית בְּכָל הַמֻּשָּׂג שֶׁל הַיַּהֲדוּת, כִּי יְסוֹד הַיַּהֲדוּת הוּא - "עַבְדוּת", וְעַבְדוּת הִיא שִׁעְבּוּד תְּמִידִי. תַּמְצִית סֶגֶנֶת הָעַבְדוּת בְּמִלִּים בְּרוּרוֹת הִיא: "אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם, טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ, וְאִם תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם, חֶרֶב תְּאֻכְלוּ" (יְשַׁעְיָה פֶּרֶק א).

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָיְכוֹל אוֹמֵר: אַל תַּעֲשֶׂה לִי טוֹבוֹת, אַתָּה עֶבֶד שֶׁלִּי, בָּרָאתִי אוֹתְךָ, וְהוֹצֵאתִי אוֹתְךָ מִמִּצְרַיִם, וְאַל תִּתְעָרֵב בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁלִּי מַדּוּעַ צִיווּיתִיךָ לַעֲשׂוֹת כָּךְ, כִּי זוֹהִי פְּקוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה', וְאֲנִי עוֹמֵד עָלֶיךָ עִם מַקֵּל וְעִם חֶרֶב, לְדֹאג שֶׁתְּקַיְּימָה בֵּין אִם אַתָּה חְלוֹנִי, בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ בֶּן תּוֹרָה. זוֹהִי עַבְדוּת אֲמִתִּית שֶׁבַּעֲבוּרָהּ נוֹצַרְנוּ.

ללמוד תורה לכבוד ה' ולא לכבוד עצמו

בְּיָמָיו שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זִיעַ"א, נִגְזְרָה גְּזֵרָה לִשְׂרֹף אֶת סִפְרֵי הַשַּׁ"ס. נִכְנַס אֵלָיו תַּלְמִידוֹ רַבִּי דָּוִד, וְשָׁאַל בְּלֵב נִשְׁבָּר: יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ, בִּשְׁבִיל מַה בָּאָה עָלֵינוּ הָרָעָה הַזֹּאת?

הֵשִׁיבוּ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב: מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ גָּדוֹל שֶׁשִּׁיבְּחוּ בְּפָנָיו אֶת מַעֲלוֹתֶיהָ שֶׁל אַחַת מִשִּׁפְחוֹתָיו, וְהוּא נָשָׂא אוֹתָהּ לְאִשָּׁה, וְסִפֵּק לָהּ בִּגְדֵי מַלְכוּת, וְנָתַן לָהּ מִכָּל טוּב מִפְּנֵי הֱיוֹתָהּ מֵעִתָּה מַלְכָּה.

אוֹתָהּ אִשָּׁה שֶׁהָתָה בְּמֶחִיצַת הַמֶּלֶךְ בְּאַרְמוֹן רַק יָמִים אֲחָדִים. כַּעֲבוֹר זְמַן קָצָר הִתְגַּעֲגְעָה לְחַבְרוֹתֶיהָ הַשִּׁפָּחוֹת, וְשָׁבָה לְטַיֵּל אִתָּן, וּלְהַמְצֵא בְּמֶחִיצָתָן. חָרָה הַדָּבָר לַמֶּלֶךְ, וְצִוָּה לְמִשָּׁרְתָיו שֶׁיְּקַחוּ מִמֶּנָּה בְּאִישׁוֹן לַיִל אֶת בִּגְדֵי הַמַּלְכוּת שֶׁהֶעֱנִיק לָהּ, וּבְמֶקוֹמָם יַנִּיחוּ בְּגָדִים פְּשׁוּטִים שֶׁל בִּגְדֵי הַשִּׁפָּחוֹת.

בַּבֹּקֶר גִּלְּתָה הַמַּלְכָּה כִּי אֵין לָהּ עוֹד אֶת בִּגְדֵי הַמַּלְכוּת. בְּלֵית בְּרֵירָה לָבְשָׁה אֶת הַבְּגָדִים הַפְּשׁוּטִים, וְרָצָה בּוֹכִיָּה אֶל הַמֶּלֶךְ. אָמַר לָהּ הַמֶּלֶךְ" סִפַּקְתִּי לָךְ בִּגְדֵי מַלְכוּת לִכְבוֹדִי כְּדֵי שֶׁיְּפָאֲרוּ אוֹתָךְ בְּעֵת שְׁתַעַמְדִי בִּמְחִיצָתִי. אוּלָם אִם חָפַצְתְּ אֶת לְטַיֵּל עִם הַשִּׁפָּחוֹת, דַּי לָךְ בִּבְגָדִים פְּשׁוּטִים...

הִסְבִּיר הַבַּעַל שֵׁם טוֹב אֶת הַדְּבָרִים וְאָמַר: לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל לִמְּדוּ תּוֹרָה לִפְנֵי ה' יִתְבָּרַךְ בְּכַוָּונָה טְהוֹרָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְלֹא לְשֵׁם שָׂכָר אוֹ כָּבוֹד אוֹ כָּל תּוֹעֶלֶת עַצְמִית. לְפִיכָךְ זָכִינוּ לְבִגְדֵי תִּפְאֶרֶת - זוֹהִי הַתּוֹרָה.

אַךְ כַּאֲשֶׁר כָּל אֶחָד עוֹשֶׂה לִכְבוֹד עַצְמוֹ, וְכָל מִי שֶׁלּוֹמֵד מַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, שׂוֹב אֵין צֹרֶךְ בִּבְגְדֵי מַלְכוּת, וְלָכֵן נִגְזְרָה הַגְּזֵרָה לִשְׂרֹף אֶת סִפְרֵי הַתּוֹרָה. רַחֲמָנָא לִיצְלָן.

אָמַר פַּעַם מָרָן הֶחָזוֹן אִישׁ לְהַגָּאוֹן רַבִּי שְׁמַרְיָהוּ גְּרֵיינֶימַן ז"ל, אוֹדוֹת סִפּוּר שֶׁפִּוְּרָסַם עַל הַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא אייגֶר, שֶׁבִּתְחִלַּת כְּהֻנָּתוֹ כָּרַב, הוּצְרַךְ לִשְׁלֹחַ כְּתָב הַזְמָנָה לְדִין תּוֹרָה לְאֶחָד מִקְצַבֵּי הָעִיר, וּבִרְאֹשׁ הַמִּכְתָּב כָּתַב הָרַב תּוֹאֲרִים מֻפְלָגִים לְאוֹתוֹ קַצָּב "הַגָּאוֹן הַגָּדוֹל רֹאשׁ כָּל בְּנֵי הַגּוֹלָה וְכוּ' וְכוּ'". כְּשֶׁנִּשְׁאַל הָרַב לְפֶשֶׁר הַדְּבָרִים, הֵשִׁיב בְּעַנְוָתָנוּתוֹ וְאָמַר: מַדּוּעַ אֹתָם תְּמַהִים, וַהֲרֵי גַּם עָלַי כּוֹתְבִים כָּךְ...

וְאָמַר עַל כָּךְ מָרָן הֶחָזוֹן אִישׁ, שֶׁשִּׁפּוּר זֶה בָּדוּי וּמְזֻיָּף מִתּוֹכוֹ, אֶלָּא בְּוַדַּאי שֶׁהַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא יָדַע שֶׁהוּא רַבִּי עֲקִיבָא אייגֶר, אֶלָּא שֶׁהוּא גַּם יָדַע ש"אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, אַל תַּחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמְךָ", וְזוֹ הִיא הָעֲנָוָה הָאֲמִתִּית שֶׁהָיְתָה בְּאוֹתוֹ גָּדוֹל, שֶׁיָּדַע שֶׁהַכֹּל מֵאֵת ה' יִתְבָּרַךְ, וּמֵחוֹבָתֵנוּ לִלְמֹד הַרְבֵּה תּוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ.

חֲמִשָּׁה תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאֵלּוּ הֵן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הָרְקָנוֹס, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, וְרַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ. הוּא הָיָה מוֹנֶה שִׁבְחָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הָרְקָנוֹס, בּוֹר סוּד שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן, חָסִיד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, יָרֵא חֵטְא. וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ, מַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר.

הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מאזְנַיִם, וֶאֱלִיעֶזֶר בֶּן הָרְקָנוֹס בְּכַף שְׁנִיָּה, מַכְרִיעַ אֶת כֻּלָּם. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ, אִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מאזְנַיִם וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הָרְקָנוֹס אַף עִמָּהֶם, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ בְּכַף שְׁנִיָּה, מַכְרִיעַ אֶת כֻּלָּם:

כיצד זוכים לזכרון

שׁוֹאֵל רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים: לְכְאוֹרָה מַה הַמַּעֲלָה שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּמוֹ בּוֹר סִיד שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה אֶלָּא זוֹכֵר אֶת כָּל מַה שֶּׁלּוֹמֵד, וַהֲרֵי אֵין מַעֲלַת הַזִּכָּרוֹן מִן הַמַּעֲלוֹת הַנִּקְנוֹת לָאָדָם בְּיגִיעָה, אֶלָּא כֹּחַ הַזִּכָּרוֹן הוּא מַתָּנָה שֶׁזִּכָּה לָהּ הָאָדָם מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, וְאִם כֵּן מַה כָּאן הַמָּקוֹם לְשַׁבֵּחַ אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עַל זִכָּרוֹנוֹ הַטּוֹב.

אוּלָם אַחֲרֵי הִתְבּוֹנְנוּת יֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם כֹּחַ הַזִּכָּרוֹן שֶׁבָּאָדָם, הוּא מַעֲלָה הַנִּקְנֵית עַל יְדֵי יְגִיעָה וְעָמָל.

מַמְשִׁיךְ הֶחָפֵץ חַיִּים וְאוֹמֵר: זְכוּרֵנִי שֶׁבָּעֲיָרָתֵנוּ, הָיָה זָקֵן שֶׁסִּפֵּר בִּזְקְנוּתוֹ מַה שֶּׁרָאָה בְּיַלְדוּתוֹ לִפְנֵי שִׁבְעִים שָׁנָה, אֵיךְ שֶׁקֵּיסָר רוֹסְיָא עָבַר דֶּרֶךְ הָעֲיָרָה, וְהִנֵּה תֵּאַר הַזָּקֵן הַזֶּה אֶת

הַתְּמוּנָה הַמַּרְהִיבָה עַיִן, שֶׁהַעֲגָלָה הָיְתָה רְתוּמָה לִשְׁנֵי סוּסִים לְבָנִים, וְהַנֶּהָג הָיָה לָבוּשׁ מַדֵּי צָבָא, וְהָיָה חָבוּשׁ כּוֹבַע מְרֻבָּע, וּלְחָיָיו הָיוּ הָאֲדֻמּוֹת, וְיָשַׁב עַל דּוּכָנוֹ עִם הַמּוֹשָׁכוֹת בְּיָדוֹ, וְעוֹד סִימָנִים מֻבְהָקִים כָּאֵלֶּה. כֹּה עָמַד לוֹ לַזָּקֵן כֹּחַ זִכְרוֹנוֹ זְמַן רַב שֶׁל שִׁבְעִים שָׁנָה. וְהִנֵּה יֵשׁ פְּעָמִים שְׁמִי שֶׁהוּא שׁוֹאֵל אוֹתְךָ הַאִם רָאִיתָ אֶת בְּנוֹ בָּרְחוֹב, וּבֶאֱמֶת רָאִיתָ אוֹתוֹ הַרְבֵּה פְּעָמִים, אֲבָל לֹא שַׂמְתָּ לִבְּךָ לְכָךְ, וְלָכֵן אֵינְךָ זוֹכֵר אוֹתוֹ.

הֲרֵי שֶׁהַזָּקֵן הַזֶּה שֶׁזָּכַר בְּזִקְנוּתוֹ אֶת כָּל הַפְּרָטִים שֶׁל הַחֲגִיגָה שֶׁהָיְתָה בְּעֵת שֶׁעָבַר הַקֵּיסָר דֶּרֶךְ הָעֲיָרָה, הוּא רַק מִפְּנֵי שֶׁיַּלְדוּת הָיְתָה בּוֹ אָז, וְהִשְׁתּוֹקֵק בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה לִרְאוֹת אֶת הַקֵּיסָר, וְהַדָּבָר נָחְרַת בְּלִבּוֹ בְּיַלְדוּתוֹ עַד שֶׁלֹּא שָׁכְחוֹ אֲפִילוּ בְּזִקְנוּתוֹ.

כֵּן הוּא הַדָּבָר אֵצֶל רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקְנוֹס, שֶׁנָּתַן דִּבְרֵי תוֹרָה עַל לִבּוֹ בְּהִשְׁתּוֹקְקוּת גְּדוֹלָה, עַד שֶׁאֲפִילוּ דָּבָר אֶחָד מִדִּבְרֵי הַתּוֹרָה לֹא שָׁכַח, וְהָיָה מַמָּשׁ כְּבוֹר סִיד שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה. וְזֶה מַרְאֶה עַל חֲבִיבוּת הַתּוֹרָה שֶׁכָּל כָּךְ נִתְאַהֲבָה הַתּוֹרָה עָלָיו, עַד שֶׁנַּעֲשִׂית חֲרוּתָה עַל לִבּוֹ. וְזוֹהִי מִן הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת שֶׁעַל הָאָדָם לְהִדָּבֵק בָּהֶן, וְשֶׁאֵינָן נקנות אֶלָּא בִּיגִיעָה.

משנה ט

אָמַר לָהֶם, צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹהִי דֶּרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַיִן טוֹבָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חָבֵר טוֹב. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שָׁכֵן טוֹב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לֵב טוֹב. אָמַר לָהֶם, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם, שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם.

אָמַר לָהֶם צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹהִי דֶּרֶךְ רָעָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַיִן רָעָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חָבֵר רָע. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שָׁכֵן רָע. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַלּוֶֹה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם. אֶחָד הַלּוֶֹה מִן הָאָדָם, כְּלוֶֹה מִן הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קיב) לוֶֹה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם, וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לֵב רָע. אָמַר לָהֶם, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם, שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם:

עין טובה ועין רעה

פֵּרֵשׁ רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, שֶׁעַיִן טוֹבָה מְצוּיָה אֵצֶל אָדָם שֶׁמִּסְתַּפֵּק בְּמַה שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ דְּבָרִים יְתֵרִים, וְאֵינוֹ מְקַנֵּא כְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁיֵּשׁ לַחֲבֵרָיו יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, אֶלָּא אַדְרַבָּה הוּא שָׂמֵחַ בְּמַה שֶׁיֵּשׁ לָאֲחֵרִים, וְשָׂמֵח בְּהַצְלָחָתָם, בְּטוֹבָתָם וּבְשִׂמְחָתָם שֶׁל הַבְּרִיּוֹת. לְעֻמַּת זֹאת, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַיִן רָעָה, לֹא רַק שֶׁאֵינוֹ שָׂמֵחַ בְּמַה שֶׁיֵּשׁ לָאֲחֵרִים, אֶלָּא גַּם מִמַּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵינוֹ נֶהֱנֶה, מִפְּנֵי שֶׁתָּמִיד שׁוֹאֵף לְקַבֵּל וּלְהַשִּׂיג יוֹתֵר מִמַּה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ, אַךְ אֵינוֹ מַשִּׂיג מְאוּמָה [וּבְוַדַּאי שֶׁאֵינוֹ שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ לְתֶת מִשֶּׁלּוֹ לַאֲחֵרִים].

וּבְהֶקְשֵׁר לָזֶה מְסַפְּרִים, שֶׁפַּעַם עָבַר אֵיזֶה כֶּלֶב עַל גֶּשֶׁר כְּשֶׁחֲתִיכַת בָּשָׂר נִמְצֵאת בְּפִיו. בִּרְאוֹתוֹ אֶת בְּבוּאָתוֹ בְּתוֹךְ הַמַּיִם, חָשַׁב שֶׁבַּמַּיִם נִמְצָא כֶּלֶב אַחֵר שֶׁבְּפִיו יֵשׁ חֲתִיכַת בָּשָׂר גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִשֶּׁלּוֹ, וְלָכֵן הִפִּיל אֶת הַבָּשָׂר שֶׁהָיָה לוֹ בְּפִיו, וְקָפַץ לְעֵבֶר הַכֶּלֶב הַשֵּׁנִי, כְּדֵי לַחֲטוֹף לוֹ אֶת הַחֲתִיכָה הַגְּדוֹלָה.

הַתּוֹצָאָה הָיְתָה, שֶׁהַחֲתִיכָה שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּפִיו אָבְדָה בַּמַּיִם, וְהַחֲתִיכָה הַשֵּׁנִיָּה לֹא הָיְתָה קַיֶּמֶת כְּלָל, וְלֹא רַק שֶׁלֹּא קִבֵּל אֶת מַה שֶּׁרָצָה, אֶלָּא גַּם מַה שֶּׁהָיָה בְּיָדוֹ הָלַךְ לְאִבּוּד. וְזֶהוּ סוֹפוֹ שֶׁל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַיִן רָעָה בְּמָמוֹנָם וּרְכוּשָׁם שֶׁל אֲחֵרִים.

מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה אֵצֶל הַגָּאוֹן רַבִּי אֵלִיָּהוּ חַיִּים מַייְזֶל. פַּעַם בָּא אֵלָיו יְהוּדִי תָּמִים וְשָׁפַךְ שִׂיחוּ לְפָנָיו: לִפְנֵי כְּחֹדֶשׁ יָמִים הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל הָעִיר וּמָצָאתִי אַרְנָק מָלֵא כֶּסֶף, בָּאתִי לְבֵיתִי פָּתַחְתִּי אֶת הָאַרְנָק וּמָצָאתִי בּוֹ סַךְ אֶלֶף רֶבֶל.

לְמָחֳרַת קָרָאתִי בָּעִתּוֹן מוֹדָעָה מֵאֵת הַנָּסִיךְ הַפּוֹלָנִי שֶׁאָבַד לוֹ אַרְנָק וּבְתוֹכוֹ הַרְבֵּה זְהוּבִים, וּמִי שֶׁיִּמְצָא וְיַחְזִירֵהוּ לוֹ, יִטּוֹל מֵאָה רֶבֶל בְּשָׂכָרוֹ.

מִיָּד הָלַכְתִּי אֶל הַנָּסִיךְ וְהֶחְזַרְתִּי לוֹ אֲבֵדָתוֹ.

הַנָּסִיךְ מָנָה אֶת הַמָּעוֹת שֶׁבּוֹ, וְהִנֵּה כֻּלּוֹ הַתְמַלֵּא אַף וְחֵמָה, וְהִתְחִיל לִצְעֹק עָלַי וְאָמַר: יְהוּדִי גַּנָּב, אַלְפַּיִם רֶבֶל הָיוּ בָּאַרְנָק, וְאַתָּה מַחְזִיר לִי אֶלֶף בִּלְבַד? וְהִתְחִיל לְחָרֵף וּלְגַדֵּף אוֹתִי, וְתָבַע אוֹתִי לְמִשְׁפָּט אֵצֶל הָעֶרְכָּאוֹת, מִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה תּוֹצָאוֹת יִהְיוּ לַמִּשְׁפָּט, יוֹאִיל נָא כְּבוֹד הָרַב לָתֵת לִי עֵצָה לְחַלְּצֵנִי מִן הַצָּרָה שֶׁבָּאָה עָלַי.

הָרַב עוֹדֵד אוֹתוֹ, וְשָׁאַל אוֹתוֹ, הַאִם יֵשׁ לוֹ עוֹרֵךְ דִּין לְיַצְגוֹ בַּמִּשְׁפָּט. הֵשִׁיב הַיְהוּדִי, שֶׁעוֹרֵךְ דִּין פְּלוֹנִי מְיַיצֵג אוֹתוֹ. בִּקֵּשׁ הָרַב לְהָבִיא לְפָנָיו אֶת עוֹרֵךְ הַדִּין. וְאָכֵן הִגִּיעַ עוֹרֵךְ הַדִּין אֶל הָרַב, וְהִתְיַיעֵץ עִמּוֹ.

וְהִנֵּה כְּשֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַמִּשְׁפָּט, עָמַד הַנָּסִיךְ בְּבֵית הַמִּשְׁפָּט וְטָעַן בְּפָנֵי הַשּׁוֹפְטִים: אָבַד לִי אַרְנָק וּבוֹ אַלְפַּיִם רֶבֶל, יְהוּדִי זֶה מָצָא אֶת אֲבֵדָתִי, אֲבָל הֶחְזִיר לִי מִתּוֹכוֹ אֶלֶף רֶבֶל בִּלְבַד. וְהַיְהוּדִי לְעֻמָּתוֹ טוֹעֵן, לֹא מָצָאתִי בְּתוֹךְ הָאַרְנָק אֶלָּא אֶלֶף רֶבֶל בִּלְבַד.

עוֹרֵךְ הַדִּין הִתְחִיל לְהַצְדִּיק אֶת הַיְהוּדִי, שֶׁאָדָם שֶׁמַּחְזִיר אֲבֵדָה אֵינוֹ חָשׁוּד לְקַחַת חֵלֶק מִמֶּנָּה, שֶׁהֲרֵי יָכֹל לְקַחַת אֶת כֻּלָּהּ, וְאַף אֶחָד לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מִכָּךְ, וּבְכָל זֹאת הֶחְזִיר אֶת הַמְּצִיאָה. וּבְתוֹךְ דְּבָרָיו פָּנָה אֶל הַנָּסִיךְ, וְשָׁאַל, הַאִם אֲדוֹנִי יָכוֹל לְהִשָּׁבַע שֶׁבַּאַרְנָק הָאָבוּד הָיוּ אַלְפַּיִם רֶבֶל? הַנָּסִיךְ הֵשִׁיב, כֵּן, וּבְתוֹךְ כָּךְ קָפַץ וְנִשְׁבַּע שֶׁאָבַד בָּאַרְנָק אַלְפַּיִם רֶבֶל.

פָּנָה הָעוֹרֵךְ דִּין אֶל הַשּׁוֹפְטִים וְאָמַר, רַבּוֹתַי! אִי אֶפְשָׁר לְפַקֵּפֵק בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁל הַנָּסִיךְ הַנִּכְבָּד, אֲבָל שְׁבוּעָתוֹ זוֹ מְעִידָה כִּי הָאֲבֵדָה שֶׁנִּמְצְאָה אֵינָהּ שֶׁלּוֹ, חֲזָקָה עַל מִי שֶׁמַּחְזִיר אֲבֵדָה שֶׁאָדָם כָּשֵׁר הוּא, אָדָם גַּנָּב אוֹ רַמַּאי, אֵינוֹ מֵשִׁיב אֲבֵדָה כְּלָל, וְאִם נִמְצָא בָּאַרְנָק

רַק אֶלֶף רֶבֶל, הַדָּבָר בָּרוּר כִּי זוֹהִי אֲבֵדָה אַחֶרֶת וְלֹא שֶׁל הַנָּסִיךְ כְּלָל, אֲנִי דּוֹרֵשׁ מֵהַנָּסִיךְ שֶׁיַּחְזִיר אֶת הָאֲבֵדָה לְמִי שֶׁמָּצְאָה.

פְּנֵי הַנָּסִיךְ הִסְמִיקוּ. הַשּׁוֹפְטִים כַּנִּרְאֶה הֵבִינוּ כִּי הוּא נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, אֲבָל כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַאֲשִׁים אֶת הַנָּסִיךְ בִּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר, קִבְּלוּ אֶת טַעֲנַת הָעוֹרֵךְ דִּין, וְהוֹצִיאוּ פְּסַק דִּין כִּי הָאַרְנָק שֶׁבּוֹ אֶלֶף רֶבֶל יֻחְזַר לַיְּהוּדִי הַמּוֹצְאוֹ.

שׁוּב רוֹאִים אָנוּ שְׁמִי שֶׁלֹּא שָׂמַח בְּמַה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ, וְחָפֵץ לִזְכוֹת בְּמָמוֹן שֶׁל אֲחֵרִים, הֲרֵי בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ נִלְקָח מִמֶּנּוּ, וּמַה שֶּׁרָצָה לְקַבֵּל אֵינוֹ מְקַבֵּל.

מְסַפְּרִים עַל הָאַדְמוֹ"ר הַ"פְּנֵי מְנַחֵם" מִגּוּר, שֶׁנִּכְנַס אֵלָיו פַּעַם רוֹפֵא עֵינַיִם מְעֻלֶּה מֻמְחֶה בְּתְחוּמוֹ, וְסִפֵּר שֶׁעָלָיו לִנְסֹעַ לְכַנֵּס רוֹפְאֵי עֵינַיִם בֵּינְלְאוּמִי, אֲשֶׁר בּוֹ יָדוּנוּ בַּהִתְפַּתְּחוּיוֹת הַחֲדָשׁוֹת בִּתְחוּם זֶה שֶׁל הָרְפוּאָה. אָמַר לוֹ הָרַבִּי: בַּקָּשָׁה לִי אֵלֶיךָ, כְּשֶׁתַּגִּיעַ תּוֹרְךָ לְדַבֵּר, תַּקְדִּים וְתֹאמַר שֶׁרַב אֶחָד מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּקֵּשׁ מִמְּךָ לִמְסֹר לְקָהַל הַפְּרוֹפֶסוֹרִים, שֶׁבּוֹ שֶׁבַּזְּמַן שֶׁהֵם עוֹסְקִים בִּרְפוּי עֵינֵיהֶם שֶׁל הַזּוֹלֶת, עֲלֵיהֶם לְוַודָּא שֶׁהָעֵינַיִם שֶׁלָּהֶם טוֹבוֹת וּבְרִיאוֹת זֶה לָזֶה...

הָרוֹפֵא הֶפְתֵּעַ מֵהַבַּקָּשָׁה, אַךְ שָׁמַר זֹאת בְּלִבּוֹ. בְּאוֹתוֹ כִּנּוּס הִשְׁתַּתֵּף רוֹפֵא עֵינַיִם מִיֻּגוֹסְלַבְיָה, שֶׁהָיָה לוֹ פַּטֶנְט רְפוּאִי חָדָשׁ לָרִפּוּי מְסֻיָּם בָּעֵינַיִם. פַּטֶנְט זֶה נֶחְשָׁב לְחִדּוּשׁ בִּקְנֵה מִדָּה עוֹלָמִי, מֵאַחַר שֶׁעַד כֹּה לֹא נִמְצָא פִּתָּרוֹן לְלִקּוּי זֶה, הַפְּרוֹפֶסוֹר שָׁמַר אֶת הָרָעָיוֹן לְעַצְמוֹ וְאַף לֹא אֶחָד הִצְלִיחַ לַחְשֹׁף אֶת שִׁיטָתוֹ.

בְּמַהֲלַךְ הַכִּנּוּס, נִקְבַּע בְּסֵדֶר הַנּוֹאָמִים, שֶׁמִּיּוֹדְעֵנוּ הָרוֹפֵא מִיִּשְׂרָאֵל נָאֵם לִפְנֵי אוֹתוֹ אוֹרֵחַ מִיֻּגוֹסְלַבְיָה. הַיִּשְׂרְאֵלִי קָם, וְאָזַר אֹמֶץ, וּמָסַר אֶת דִּבְרֵי "הָרַב מִיְּרוּשָׁלַיִם". וּלְאַחַר מִכֵּן נָשָׂא אֶת דְּבָרָיו כְּפִי הַמְּתֻכְנָן.

אֲחָרָיו קָם הָרוֹפֵא הַיֻּגוֹסְלַבִי לְשֵׂאת אֶת דְּבָרוֹ, וּבְרֹאשִׁית דְּבָרָיו אָמַר: יֵשׁ לִי רַעְיוֹן מְסֻיָּם שֶׁלֹּא חָשַׁבְתִּי לְגַלּוֹתוֹ לְאִישׁ, אַךְ דִּבְרֵי "הָרַב מִיְּרוּשָׁלַיִם" הֶרְשִׁימוּ אוֹתִי מְאֹד, וַאֲנִי רוֹאֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הַרְבֵּה אֱמֶת, לָכֵן אֲגַלֶּה לָכֶם אֶת שִׁיטָתִי הַחֲדָשָׁה בִּרְפוּי...

נִמְצְאנוּ לְמֵדִים, שֶׁעֵינַיִם בְּרִיאוֹת, אֵין זֶה דַּוְקָא שֶׁאֵין בָּהֶם לִקּוּי מְסֻיָּם, אוֹ שֶׁהֵן רוֹאוֹת שֵׁשׁ שֵׁשׁ. אֶלָּא עֵינַיִם בְּרִיאוֹת פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁאֵין הָעַיִן צָרָה בְּמַה שֶּׁיֵּשׁ לַשֵּׁנִי, וְשָׂמַח בְּטוֹבַת חֲבֵרוֹ כְּמוֹ שֶׁשָּׂמַח בְּטוֹבַת עַצְמוֹ.

הרואה את הנולד

מַעֲשֶׂה הָיָה בִּיהוּדִי אֶחָד, שֶׁעָשָׂה אֵיזֶה דָּבָר שֶׁהִזִּיק לַיַּהֲדוּת, וּכְשֶׁנִּכְנַס פַּעַם אֵצֶל הַגְּרִי"ז מִבְּרִיסְק זַצַ"ל, נָזַף בּוֹ הָרַב וְצָעַק עָלָיו עַל רֹעַ מַעֲלָלָיו.

שְׁאַל אוֹתוֹ הַיְּהוּדִי: רַבִּי, מַה אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת כְּדֵי לְתַקֵּן אֶת הַמַּעֲשֶׂה? עָנָה לוֹ הָרַב: אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת כְּלוּם, וְסִפֵּר לוֹ אֶת הַמַּעֲשֶׂה דְּלְהַלָּן:

בַּעֲיָרָה יְהוּדִית אַחַת, הָיָה שָׁם עֶגְלוֹן אֶחָד שֶׁהָיָה מַסִּיעַ אֶת הָאֲנָשִׁים לְמָקוֹם חֻפְצָם, וּמִזֶּה הָיְתָה פַּרְנָסָתוֹ. וַיְהִי הַיּוֹם, וּבָחוּר אֶחָד לָמַד גַּם כֵּן אֶת הַמִּקְצוֹעַ הַזֶּה, קָנָה לוֹ סוּס וַעֲגָלָה, וְהֵחֵל לַעֲסֹק גַּם כֵּן בְּאוֹתוֹ עֵסֶק בְּאוֹתָהּ עֲיָרָה.

כְּשֶׁשָּׁמַע עַל כָּךְ הָעֶגְלוֹן הַוָּתִיק, כַּעַס עָלָיו מְאֹד, וְהֵחֵל לְצַעֵק עָלָיו שֶׁהוּא מְקַפֵּחַ אֶת פַּרְנָסָתוֹ, וְהַחֻלָּה מְרִיבָה גְּדוֹלָה בֵּינֵיהֶם. לְבַסּוֹף הִגִּיעוּ לִפְשָׁרָה, שֶׁהָעֶגְלוֹן הַוָּתִיק יִשְׁאַל אֶת הָעֶגְלוֹן הֶחָדָשׁ שְׁאֵלָה בְּ"הִלְכוֹת עֶגְלוֹנִים", וְהָיָה אִם יֵדַע אֶת הַתְּשׁוּבָה, יוּכַל לְהַמְשִׁיךְ לַעֲבוֹד כָּאן, וְאִם לֹא יֵדַע, יִהְיֶה חַיָּב לָלֶכֶת לְעִיר אַחֶרֶת.

שְׁאַל אוֹתוֹ הָעֶגְלוֹן הַזָּקֵן: מַה תַּעֲשֶׂה אִם הָעֲגָלָה שֶׁלְּךָ נִתְקַעַת בַּבּוֹץ סָמִיךְ וְעָמֹק?

אָמַר לוֹ הָעֶגְלוֹן הַצָּעִיר: מוֹרִידִים אֶת הַנּוֹסְעִים וְהַחֲבִילוֹת מֵהָעֲגָלָה כְּדֵי שֶׁהָעֲגָלָה תִּהְיֶה יוֹתֵר קַלָּה, וְכָךְ יוּכְלוּ לְהוֹצִיאָהּ מֵהַבּוֹץ. חָזַר וּשְׁאָלוֹ: מַה קוֹרֶא אִם עָשׂוּ כֵּן וְלֹא הוֹעִיל לָהֶם? אָמַר לוֹ: מְבִיאִים סוּסִים אֲחֵרִים, וְקוֹשְׁרִים חֶבֶל לָעֲגָלָה הַטְּבוּעָה בַּבּוֹץ, וּמוֹשְׁכִים אֶת הָעֲגָלָה.

חָזַר וְשָׁאַל: מַה קוֹרֶא אִם עָשׂוּ כֵּן וְלֹא הוֹעִיל מִפְּנֵי שֶׁהַבּוֹץ עָמוֹק וְסָמִיךְ מְאֹד? אָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ!

אִם כֵּן, אָמַר לוֹ הָעֶגְלוֹן הַזָּקֵן, כֵּיוָן שֶׁלֹּא יָדַעְתָּ, עָלֶיךָ לָלֶכֶת לְעִיר אַחֶרֶת וְלֹא לְהַמְשִׁיךְ בָּעִיר הַזֹּאת.

אָמַר לוֹ הַצָּעִיר: מִקֶּבֶל עָלַי כֵּיוָן שֶׁזֶּה הָיָה הַתְּנַאי שֶׁהָיָה בֵּינֵינוּ, אוּלָם בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, תְּלַמֵּד אוֹתִי מַה בֶּאֱמֶת עוֹשִׂים בְּמַצָּב כָּזֶה?!

עָנָה לוֹ הָעֶגְלוֹן הַזָּקֵן: בְּמַצָּב כָּזֶה בֶּאֱמֶת אֵין מַה לַּעֲשׂוֹת, אוּלָם עֶגְלוֹן חֲכָם, יוֹדֵעַ שֶׁלְּכָזֶה בּוֹץ לֹא נִכְנָסִים!!!

וְאָז פָּנָה הָרַב לְאוֹתוֹ יְהוּדִי וְאָמַר: בֶּאֱמֶת כָּעֵת אֵין מַה לַּעֲשׂוֹת, אֲבָל אִם הָיִיתָ חָכָם, הָיִיתָ יוֹדֵעַ שֶׁלְּכָזֶה בּוֹץ לֹא נִכְנָסִים, שֶׁהֲרֵי חָכָם רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד.

כָּל אָדָם שֶׁעוֹמֵד בַּנִּסָּיוֹן מְסֻיָּם, יַעֲמוֹד וְיִחְשֹׁב אִם לֹא יַעֲמוֹד בַּנִּסָּיוֹן וְיִכָּשֵׁל בַּעֲבֵרָה, הֲרֵי לְאַחַר הָעֲבֵרָה יִצְטַעֵר עַל כָּךְ שֶׁנִּכְשַׁל, שֶׁהֲרֵי כָּל הַהֶנְאוֹת בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר חוֹלְפוֹת, אֲבָל הָעֲבֵרָה בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת, וְלִפְעָמִים קָשֶׁה מְאֹד לִמְחֹק אֶת הָעֲבֵרָה, וְלָכֵן מַזְהִירִים רַבּוֹתֵינוּ אֶת הָאָדָם לְהִסְתַּכֵּל צָעַד אֶחָד קָדִימָה, כְּדֵי לִרְאוֹת מַה יִּהְיוּ הַהַשְׁלָכוֹת וְהַתּוֹצָאוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הֲנָאָה אֲסוּרָה.

וּכְמוֹ לְמָשָׁל, מִי שֶׁמְּגָרֶד לוֹ הָרֶגֶל, מְאֹד נֶהֱנָה לְגָרֵד, וּמֵרֹב הִתְלַהֲבוּת לְגָרֵד אֵינוֹ שָׂם לֵב שֶׁחוֹבֵל הוּא בְּעַצְמוֹ. וְרַק לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם לְגָרֵד, מַרְגִּישׁ הוּא אֶת הַנֶּזֶק שֶׁעָשָׂה לְעַצְמוֹ, וְאָז

מַתְחִיל לִשְׁרֹף לוֹ אוֹתוֹ מָקוֹם שְׂגִירַד, וְאַף יוֹרֵד לוֹ דָּם, וְקָשֶׁה לוֹ לֶלֶכֶת עַל הָרֶגֶל, וְכָל זֶה בִּגְלַל הֲנָאָה שֶׁל רֶגַע. אֲבָל אִם הָיָה רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, הָיָה מִתְאַפֵּק וְלֹא חוֹבֵל בְּעַצְמוֹ.

הלוה ואינו משלם

אָדָם שֶׁקִּבֵּל הַלְוָאָה וְאֵינוֹ מְשִׁיבָה, הוּא דֻּגְמָא אוֹפְיְינִית וְסִמֵּל לִכְפִּיוּת טוֹבָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּלְוֶה סִיְּעוּ בְּשִׁעַת דּוֹחֲקוֹ, הוּא אֵינוֹ מַכִּיר לוֹ תּוֹדָה עַל כָּךְ, אֶלָּא מְשַׁלֵּם לוֹ רָעָה תַּחַת טוֹבָה, וּכְבָר אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בְּמִשְׁלֵי: "מֵשִׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה, לֹא תָמוּשׁ רָעָה מִבֵּיתוֹ". רַחְ"ל.

בְּנוֹסָף לְכָךְ, אוֹמֶרֶת הַמִּשְׁנָה, "הַלְוֶה מִן הָאָדָם כְּלוֹמַר מִן הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא", כְּלוֹמַר שֶׁהוּא נֶחְשָׁב כְּגוֹזֵל אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִשּׁוּם שֶׁכַּאֲשֶׁר הַלּוָוֶה אֵינוֹ פּוֹרֵעַ לַמַּלְוֶה, הֲרֵי הוּא נַעֲשָׂה בָּעַל חוֹבוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הֵכִיצַד?

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּרַךְ אֶת רְאוּבֵן הַמַּלְוֶה בִּסְכוּם מְסֻיָּם שֶׁל כֶּסֶף. רְאוּבֵן עָשָׂה חֶסֶד, וְהַלְוָה אֶת כַּסְפּוֹ לְשִׁמְעוֹן. כַּאֲשֶׁר שִׁמְעוֹן אֵינוֹ פּוֹרֵעַ אֶת חוֹבוֹ, לְמַעֲשֶׂה הוּא מְחַסֵּר מֵהַסְּכוּם שֶׁנִּקְבַּע מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁרָאוּי לִהְיוֹת בְּיַד רְאוּבֵן, וְכָעֵת רְאוּבֵן מֻפְסָד עַל לֹא עָוֶל בְּכַפּוֹ.

וְעַל כֵּן, "נֶאֱלָץ" הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּבְיָכוֹל לְהַמְצִיא לִרְאוּבֵן מֵחָדָשׁ אֶת הַמַּגִּיעַ לוֹ.

יוֹצֵא אֶפוֹא, שֶׁחוֹבַת הַפֵּרָעוֹן שֶׁל שִׁמְעוֹן, עֲבָרָה מִשִּׁמְעוֹן לְבוֹרֵא הָעוֹלָם אֲשֶׁר פָּרַע אֶת חוֹבוֹ בְּמְקוֹמוֹ. וְאוֹתוֹ שִׁמְעוֹן הַלּוָוֶה, הוֹצִיא כִּבְיָכוֹל מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֶּסֶף שֶׁלֹּא בְּיוֹשֶׁר, וְלָכֵן נֶחְשָׁב לוֹ כְּאִלּוּ גָּזַל אֶת ה' יִתְבָּרַךְ.

סִפֵּר הַגָּאוֹן רַבִּי יַעֲקֹב מוּצַפִּי זַצַ"ל, שֶׁבְּבַגְדָּאד הָיוּ שְׁנֵי חֲבֵרִים טוֹבִים, שֶׁעָזְרוּ זֶה לָזֶה בְּכָל הִזְדַּמְּנוּת.

פַּעַם קָנָה אֶחָד מֵהֶם דִּירָה, וְנִזְקַק לְהַלְוָאָה בִּסְכוּם גָּדוֹל, בִּצַּר לוֹ סִפֵּר לַחֲבֵרוֹ עַל כָּךְ, וְחֲבֵרוֹ הִלְוָה לוֹ אֶת כָּל הַסְּכוּם מֵרְצוֹנוֹ הַטּוֹב.

כַּעֲבוֹר זְמַן מַה, כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַן עֲלִיַּת יְהוּדֵי בַּגְדָּאד לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֻמְשֶׁלֶת בַּגְדָּאד הֶחְרִימָה אֶת אוֹתָהּ דִּירָה, וּשְׁנֵי הַחֲבֵרִים עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכַעֲבֹר שְׁנָתַיִם נִפְטַר הַלּוָוֶה לִפְנֵי שֶׁהֶחְזִיר לַמַּלְוֶה אֶת הַהַלְוָאָה.

כַּעֲבוֹר מִסְפַּר חֳדָשִׁים לְאַחַר פְּטִירַת הַלּוָוֶה, הוֹפִיעַ הַלּוָוֶה בַּחֲלוֹם אֵצֶל רַבִּי יַעֲקֹב מוּצַפִּי, וְסִפֵּר לוֹ עַל דְּבַר הַהַלְוָאָה אֲשֶׁר לָוָה מֵחֲבֵרוֹ, וְאָמַר, שֶׁהֱיוֹת שֶׁלֹּא פָּרַע אֶת חוֹבוֹ, אֵין לוֹ מְנוּחָה בָּעוֹלָם הָאֱמֶת, וְלָכֵן הִתְחַנֵּן לִפְנֵי הָרַב שֶׁיְּזַמְּין אֵלָיו אֶת הַמַּלְוֶה פְּלוֹנִי, וַיַּסְבִּיר לוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ אֶפְשָׁרוּת לְפָרַע אֶת חוֹבוֹ, וִיבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לִמְחוֹל לוֹ עַל הַחוֹב בִּמְחִילָה גְּמוּרָה. לְמָחֳרַת הַיּוֹם, הִזְמִין רַבִּי יַעֲקֹב אֶת הַמַּלְוֶה, שְׁאַל אוֹתוֹ, הַאִם הָיָה לְךָ חָבֵר שֶׁשְּׁמוֹ פְּלוֹנִי? הֵשִׁיב הָאִישׁ: כֵּן, זְכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה.

שְׁאָלוֹ הָרַב: הַאִם הִלְוֵויתָ לוֹ סְכוּם כָּךְ וְכָךְ לַדִּירָה שֶׁקָּנָה בְּבַגְדָאד? הֵשִׁיב הַמַּלְוֶה: כֵּן נָכוֹן. אָמַר לוֹ הָרַב: בֵּין כֹּה וְכֹה חוֹב אָבוּד, מֵאַחַר שֶׁהַלְוֶה נִפְטַר, לָכֵן בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, אֱמוֹר אַחֲרֵי בַּפֶּה מַלֵּא: "הֲרֵינִי מוֹחֵל בְּמְחִילָה גְּמוּרָה אֶת הַחוֹב שֶׁהוּא חַיָּב לִי, וְלֹא יֵעָנֵשׁ בְּסַבָּתִי". הַמַּלְוֶה אָמַר אַחֲרָיו כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְהָלַךְ לְדַרְכּוֹ לְשָׁלוֹם. בַּלַּיְלָה הוֹפִיעַ שׁוּב בַּחֲלוֹם הַלְוֶה הַנִּפְטָר בְּשִׂמְחָה, וְאָמַר לָרַב, תָּנוּחַ דַּעְתְּךָ שֶׁהִנַּחְתָּ אֶת דַּעְתִּי.

אַשְׁרֵי הָאִישׁ שֶׁפּוֹרֵעַ אֶת כָּל חוֹבוֹתָיו כָּאן בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ חֲלִילָה לְהֵעָנֵשׁ עַל כָּךְ בָּעוֹלָם הַבָּא, שֶׁכַּיָּדוּעַ מְדַקְדְּקִים עִם הָאָדָם עַל כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה שֶׁנִּשְׁאַר חַיָּב לַחֲבֵרוֹ כָּאן בָּעוֹלָם הַזֶּה.

משנה י

הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יְהִי כְּבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ, וְאַל תְּהִי נוֹחַ לִכְעוֹס. וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתֶךָ. וֶהֱוֵי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוּרָן שֶׁל חֲכָמִים, וֶהֱוֵי זָהִיר בְּגַחֲלָתָן שֶׁלֹּא תִכָּוֶה, שֶׁנְּשִׁיכָתָן נְשִׁיכַת שׁוּעָל, וְעָקִיצָתָן עָקִיצַת עַקְרָב, וּלְחִישָׁתָן לְחִישַׁת שָׂרָף, וְכָל דִּבְרֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ:

יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך

דַּרְכּוֹ וְטִבְעוֹ שֶׁל הָאָדָם, לְדָאֹג תְּחִלָּה לְכָבוֹד הָאִישִׁי שֶׁלּוֹ, וּלְאַחַר מִכֵּן לִדְאֹג לְכָבוֹד זוּלָתוֹ. וְלָכֵן מַרְשֶׁה הוּא לְפָעָמִים לְהִתְלוֹצֵץ עַל חֶשְׁבּוֹן הַשֵּׁנִי, וְטַעֲנָתוֹ בְּפִיו שֶׁהוּא רַק מִתְבַּדֵּחַ. אֲבָל כְּשֶׁמִּתְלוֹצְצִים עַל חֶשְׁבּוֹנוֹ, הוּא מִיָּד נִפְגָּע וּמַקְפִּיד עַל כְּבוֹדוֹ. לָכֵן בָּא הַתַּנָּא וְאָמַר, תִּדְאַג לַכָּבוֹד שֶׁל חֲבֵרְךָ, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה דּוֹאֵג לְכָבוֹדְךָ, וְתִתְיַחֵס לַשֵּׁנִי כְּמוֹ שֶׁרְצוֹנְךָ שֶׁיִּתְיַחֲסוּ אֵלֶיךָ.

וּמְסֻפָּר עַל הַצַּדִּיק ר' אַרְיֵה לֵוִין זַצַ"ל, כְּשֶׁהִגִּיעַ לְגִיל שְׁמוֹנִים, אָמְרָה לוֹ אִשָּׁה אַחַת, שֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן לְהַנְהִיג אֶצְלוֹ שְׁעוֹת קַבָּלָה.

אָמַר לָהּ רַבִּי אַרְיֵה: פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְאֹד עָיֵף, וְהֶחְלַטְתִּי שֶׁהַפַּעַם אֲנִי לֹא פּוֹתֵחַ אֶת הַדֶּלֶת, וּבֶאֱמֶת נִשְׁמְעוּ דְּפִיקוֹת, וְלֹא פָּתַחְתִּי. לְאַחַר שֶׁפָּסְקוּ הַדְּפִיקוֹת, וְנִשְׁמַע קוֹל צְעָדִים מִתְרַחֲקִים, נִגַּשְׁתִּי לַדֶּלֶת וְרָאִיתִי שֶׁזֹּאת הָיִית אָתְּ... וּמֵאָז הֶחְלַטְתִּי שֶׁלֹּא לְהַנְהִיג שְׁעוֹת קַבָּלָה!

עוֹד מְסֻפָּר עָלָיו, שֶׁלֹּא עָלֵינוּ נִפְטְרָה לוֹ בַּת, וּכְשֶׁחָזַר מֵהַלְוָיָה חִכְּתָה לוֹ אִשָּׁה שֶׁהֻזְמְנָה לְאוֹתוֹ יוֹם, וְלֹא יָדְעָה שֶׁהוּא עַתָּה בְּאֵבֶל. רָצוּ בְּנֵי הַבַּיִת לִרְמֹז לָהּ עַל כָּךְ, וְהָרַב לֹא הִרְשָׁה, וְאָמַר לָהֶם שֶׁהִיא לֹא צְרִיכָה לִסְבֹּל מֵהָאסוֹן שֶׁקָּרָה לוֹ, וְקִבֵּל אוֹתָהּ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְעָזַר לָהּ בְּכָל מְבֻקָּשָׁהּ.

כַּאֲשֶׁר הָאָדָם חוֹשֵׁב בְּדַעְתּוֹ, מַה הָיָה קוֹרֶא אִלּוּ אֲנִי הָיִיתִי בְּמָקוֹם חֲבֵרַי, כֵּיצַד אֲנִי הָיִיתִי רוֹצֶה שֶׁיִּתְנַהֲגוּ כְּלַפַּי, אֲזַי בְּאוֹתוֹ צוּרָה צָרִיךְ הוּא לִנְהֹג כְּלַפֵּי אֲחֵרִים, וּבְמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד, בָּהּ מוֹדְדִים לוֹ.

שוב יום אחד לפני מיתתך

הַדָּבָר שֶׁהָיָה רָגִיל בְּפִיו שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר הוּא - "שׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ". כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ תַּלְמִידָיו שֶׁל רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אֶת הַדְּבָרִים הַלָּלוּ, הֵם שְׁאָלוּהוּ: וְכִי אָדָם יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה יוֹם יָמוּת כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה יוֹם אֶחָד לִפְנֵי כֵּן?

אָמַר לָהֶם: כָּל שֶׁכֵּן, לְכָךְ הִתְכַּוַּונְתִּי שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה הַיּוֹם שֶׁמָּא יָמוּת לְמָחָר, וְכֵן יָשׁוּב לְמָחָר שֶׁמָּא יָמוּת לְמָחֳרָתוֹ, וְנִמְצָא שֶׁכָּל יָמָיו עֲשָׂה תְּשׁוּבָה. (שַׁבָּת קנג.).

מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לַמֶּלֶךְ שֶׁזִּמֵּן אֶת עֲבָדָיו לַסְּעוּדָה וְלֹא קָבַע לָהֶם זְמַן מָתַי תִּהְיֶה הַסְּעוּדָה. הַפִּקְחִים שֶׁבָּהֶם אָמְרוּ: וְכִי חָסֵר דָּבָר בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, הֲרֵי הַכֹּל מוּכָן וּמְזֻמָּן, וְאוּלַי יְזַמִּין אוֹתָנוּ הַמֶּלֶךְ לָבוֹא פִּתְאוֹם, וְאָנוּ צְרִיכִים לִכָּנֵס לַסְּעוּדָה מְקֻשָּׁטִים. וְלָכֵן הָלְכוּ וְלָבְשׁוּ בִּגְדֵי פְּאֵר, וְהִמְתִּינוּ בְּסַבְלָנוּת בְּפֶתַח הָאַרְמוֹן שֶׁל הַמֶּלֶךְ.

לְעֻמָּתָם, הַשּׁוֹטִים שֶׁבָּהֶם אָמְרוּ: וְכִי יֵשׁ סְעוּדָה בְּלֹא טָרַח? הֲרֵי עוֹד לֹא רוֹאִים אֶת הַשֻּׁלְחָנוֹת הָעֲרוּכִים וְאֶת הַמְשָׁרְתִים הָעֲמֵלִים לְהָכִין אֶת הַסְּעוּדָה, וַאֲפִילּוּ הַזְּמַנּוֹת עֲדַיִן לֹא חָלְקוּ, כַּנִּרְאֶה יֵשׁ עוֹד זְמַן רַב. עַל כֵּן בִּהְיוֹתָם חֲכָמִים בְּעֵינֵי עַצְמָם, הֵם "נִצְּלוּ אֶת הַזְּמַן" כְּבִיכוֹל, וְהָלְכוּ לִמְלַאכְתָּם לְהַרְוִיחַ עוֹד פְּרוּטוֹת אֲחָדוֹת.

פִּתְאוֹם בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת עֲבָדָיו לְהִכָּנֵס לְאַרְמוֹנוֹ לִסְעוּדָה. הַפִּקְחִים שֶׁבָּהֶם נִכְנְסוּ לְפָנָיו מְקֻשָּׁטִים כְּיָאוּת לִכְבוֹד הַמֶּלֶךְ. וְהַשּׁוֹטִים שֶׁבָּהֶם, נִכְנְסוּ בִּבְגְדֵי עֲבוֹדָה כְּשֶׁהֵם מְלֻכְלָכִים. שָׂמַח הַמֶּלֶךְ לִקְרַאת הַפִּקְחִים, וְכָעַס לִקְרַאת הַטִּפְּשִׁים.

אָמַר הַמֶּלֶךְ: הַלָּלוּ שֶׁקִּשְּׁטוּ אֶת עַצְמָן לַסְּעוּדָה, יֵשְׁבוּ וְיֹאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ. הַלָּלוּ שֶׁלֹּא קִשְּׁטוּ עַצְמָם לַסְּעוּדָה, יַעַמְדוּ מֵרָחוֹק וְיִרְאוּ.

כָּל אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁ"עֵת לָמוּת", וְכֻלָּם מְזֻמָּנִים לָתֵת דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. פִּקְחִים שֶׁקִּיְּמוּ אֶת הַפָּסוּק בְּקֹהֶלֶת: "בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים", וְתָמִיד הָיוּ מוּכָנִים וּמְזוּמָנִים, יְקַבְּלוּ עַל כָּךְ שָׂכָר, וְיִקָּצְרוּ אֶת הַפֵּרוֹת שֶׁהֵכִינוּ.

אוּלָם אִלּוּ שֶׁדּוֹחִים אֶת הַהֶכָנוֹת, וּבְמָקוֹם לֶאֱסוֹף מַעֲשִׂים טוֹבִים, "מְנַצְּלִים אֶת הַזְּמַן" לַחֲטוֹף עוֹד כַּמָּה פְּרוּטוֹת, וְלַחֲוֹוֹת עוֹד מִסְפַּר הַנָּאוֹת חוֹלְפוֹת, אֲנָשִׁים אֵלּוּ יַעַמְדוּ וְיִרְאוּ בְּשָׂכָרָם שֶׁל אֲחֵרִים אַךְ לֹא יִזְכּוּ לֵהָנוֹת גַּם הֵם.

אֵלּוּ שֶׁמִּתְכּוֹנְנִים לִלְמֹד תּוֹרָה וְלַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה רַק כְּשֶׁיִּזְקִינוּ, סוֹפָם לְהַגִּיעַ לְבֵית הַמֶּלֶךְ בִּבְגָדִים מֻכְתָּמִים, בְּמַצָּב בּוֹ הֵם אֵינָם רְאוּיִים לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. "מִי שֶׁלֹּא טָרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מֵהֵיכָן יֹאכַל בְּשַׁבָּת", אֵיזוֹ סְעוּדָה מְצַפָּה לוֹ שָׁם...

רַבֵּנוּ בְּחַיֵּי בְּסִפְרוֹ "חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת" שַׁעַר הַתְּשׁוּבָה בְּסוֹפוֹ, מֵבִיא מָשָׁל נָאֶה לְתוֹעֶלֶת שֶׁל חֲזָרָה בִּתְשׁוּבָה גַּם בְּרֶגַע הָאַחֲרוֹן.

מָשָׁל לְאָדָם שֶׁחָפַץ לַחֲצוֹת נְהַר גָּדוֹל, וְהוּא מוּכָן לָתֵת כָּל הוֹן עַל מְנָת לְהַגִּיעַ מֵעֵבֶר לַנָּהָר. בְּיָדוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אִישׁ הָיוּ מַטְבְּעוֹת כֶּסֶף רַבִּים, אוּלָם חָכְמָתוֹ עָמְדָה בְּיַחַס הָפוּךְ לְעוֹשְׁרוֹ, עַל כֵּן כַּאֲשֶׁר עָמַד עַל שְׂפַת הַנָּהָר, זָרַק אֶת מַטְבְּעוֹתָיו אֶל הַנָּהָר, מִפְּנֵי שֶׁחָשַׁב שֶׁיּוּכַל לְסְתּוֹם בָּהֶם אֶת הַנָּהָר, וְלַעֲבֹר עַל גַּבָּם לְצִדּוֹ הַשֵּׁנִי.

רַק לְאַחַר שֶׁזָּרַק אֶת כָּל הַמַּטְבְּעוֹת וְנוֹתְרָה בְּיָדוֹ מַטְבֵּעַ אַחַת בִּלְבַד, אָז נוֹכַח סוֹף סוֹף בְּטָעוּתוֹ. בִּשְׁלַב זֶה הוּא הִתְחִיל לְהִתְבּוֹנֵן סְבִיבוֹ, וּלְחַפֵּשׂ אֶת יְשׁוּעָתוֹ מִכִּוּוּן אַחֵר.

וְהִנֵּה לְפֶתַע הוּא מַבְחִין בְּרֶב חוֹבֵל שֶׁעָגַן עִם סְפִינָתוֹ בִּשְׂפַת הַנָּהָר, וּמַמְתִּין לְנוֹסְעִים הָרוֹצִים לַחֲצוֹת אֶת הַנָּהָר. מִהֵר הָאִישׁ וְקָרָא לְעֶבְרוֹ: קַח אֶת הַמַּטְבֵּעַ שֶׁבְּיָדִי וְהָעֲבִירֵנִי בִּסְפִינָתְךָ אֶל מֵעֵבֶר לַנָּהָר. רַב הַחוֹבֵל עָשָׂה כַּמּוּבָן כְּבַקָּשָׁתוֹ, וְהוּא אָכֵן מַגִּיעַ לְעֶבְרוֹ הַשֵּׁנִי שֶׁל הַנָּהָר.

נִמְצָא, שֶׁבְּאוֹתָהּ מַטְבֵּעַ אַחֲרוֹנָה, הוּא הִשִּׂיג מַה שֶּׁלֹּא הִשִּׂיג בְּכָל הַמַּטְבְּעוֹת שֶׁאִבֵּד בַּנָּהָר. כָּךְ הוּא בָּעַל הַתְּשׁוּבָה אֲשֶׁר אִבֵּד אֶת רוֹב יָמָיו בְּדִבְרֵי חֻלִּין, כַּאֲשֶׁר הוּא מְבַקֵּשׁ לַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה בְּסוֹף יָמָיו, וְהוּא מְשַׁנֶּה דַּרְכּוֹ וְשָׁב אֶל ה' הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהִמְתִּין לוֹ כָּל הַזְּמַן, אָכֵן ה' יִתְבָּרַךְ מוֹחֵל לוֹ וּמְקַבְּלוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא יְחֶזְקֵאל: "כָּל פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה, לֹא יִזָּכְרוּ לוֹ".

[אוּלָם יֵשׁ לְהוֹסִיף, כִּי אָמְנָם מֵעֲוֹנוֹת יְנֻקֶּה הָאִישׁ הַהוּא, אַךְ נָקִי הוּא גַּם מִמִּצְוֹוֹת שֶׁלֹּא טָרַח לְאוֹסְפָם, מַמָּשׁ כְּשֵׁם שֶׁאוֹתוֹ הָאִישׁ מֵהַמָּשָׁל הִגִּיעַ בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לְמְחוֹז חֶפְצוֹ, אוּלָם נוֹתַר נָקִי מִנְּכָסָיו לְלֹא שׁוּם מַטְבֵּעַ].

והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה

הַתַּנָּא בִּתְחִלָּה אוֹמֵר לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַ"אוּר", דְּהַיְנוּ הָאֵשׁ הַמְּאִירָה שֶׁל הַחֲכָמִים. וּבְהֶמְשֵׁךְ אוֹמֵר לְהִזָּהֵר מֵהַגַּחֶלֶת שֶׁלָּהֶם שֶׁלֹּא נִכְוֶוה מִמֶּנָּה.

וְלִכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לְהִזָּהֵר מֵהָאוּר שֶׁלֹּא נִכָּוֶה מִמֶּנּוּ, וְלָמָּה שִׁנָּה וְהִזְכִּיר שֶׁלֹּא נִכָּוֶה מֵהַגַּחֶלֶת שֶׁלָּהֶם?

וְנִרְאֶה לוֹמַר בְּסִ"ד, שֶׁיֵּשְׁנָם שְׁנֵי סוּגֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, יֵשְׁנָם שֶׁהֵם כְּשֵׁר לְפָנֵי ה' יִתְבָּרַךְ, דְּהַיְנוּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וּמַנְהִיגֵי הָעֵדָה, וְהֵם הַמְּשׁוּלִים לְאוּר, שֶׁכָּל הָעָם הוֹלֵךְ לְאוֹרָם. וְיֵשְׁנָם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהֵם כַּעֲבָדִים לִפְנֵי ה', דְּהַיְנוּ שֶׁעוֹבְדִים אֶת ה' בְּצִנְעָה וּבְפְרִישׁוּת וּמְעוֹרְבִים עִם הָעוֹלָם, וְאֵינָם מִתְבַּלְטִים, וְהֵם הַמְּשׁוּלִים לְגֶחָלִים שֶׁהָאֵשׁ שֶׁלָּהֶם טְמוּנָה בְּתוֹכָם, וְאֵינָהּ פּוֹרֶצֶת הַחוּצָה.

וְעַל שְׁנֵיהֶם בָּא הַתַּנָּא לְהַזְהִירֵנוּ, שֶׁיֵּשׁ לְהִזָּהֵר גַּם בְּכִבּוּדָם שֶׁל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מְאִירִים בְּאוֹר תּוֹרָתָם אֶת הָעוֹלָם. וְגַם נִזָּהֵר מֵאוֹתָם צַדִּיקִים אֲשֶׁר נִמְצָאִים בֵּינֵינוּ וּמַסְתִּירִים אֶת עַצְמָם, וְנִרְאִים כָּאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים. מִשְּׁנֵי סוּגִים אֵלּוּ יֵשׁ לְהִזָּהֵר, וְלִנְהֹג בָּהֶם כָּבוֹד וְלֹא לְהָקֵל בְּכִבּוּדָם.

מְסַפְּרִים עַל הָרַב הֶחָסִיד רַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק הוֹרוֹוִיץ הַמְּכֻנֶּה "הַחוֹזֶה מִלֶּבְלִין", שֶׁצִּוָּה לַחֲסִידִים שֶׁיְּזָהֲרוּ בִּכְבוֹד הָרַבָּנִים הַמִּתְנַגְּדִים לַחֲסִידוּת.

וְהִנֵּה מַעֲשֶׂה הָיָה עִם הַגָּאוֹן רַבִּי אַרְיֵה לֵיְבּ הַכֹּהֵן (בַּעַל "קְצוֹת הַחֹשֶׁן"), שֶׁלֹּא נָהַג כָּבוֹד בְּכַמָּה מֵהָאַדְמוֹ"רִים שֶׁל הַחֲסִידִים, וְהַחֲסִידִים שֶׁלָּהֶם בִּקְנְאָתָם לִכְבוֹד רַבּוֹתֵיהֶם, רָגְזוּ וְהֵטִיחוּ דְּבָרִים קָשִׁים נֶגֶד הַגָּאוֹן רַבִּי אַרְיֵה לֵיְבּ, וְהֶעֱלִיבוּ אוֹתוֹ, וְהָרַב הִכְרִיז עֲלֵיהֶם נִדּוּי וּשְׁמָתָא לְמֶשֶׁךְ חֹדֶשׁ יָמִים.

בַּצַּר לָהֶם, נָסְעוּ לְלוּבְּלִין כְּדֵי לְשָׁבוֹת בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל הַחוֹזֶה מִלֶּבְלִין בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי נִדּוּיִים. אוּלָם בְּבוֹאָם לִפְנֵי חֲצֵרוֹ שֶׁל הַחוֹזֶה מִלֶּבְלִין, צִוָּה אֶת שַׁמָּשׁוֹ, שֶׁלֹּא יִתֵּן לָהֶם לְהִכָּנֵס אֲלֵיו, עַד אֲשֶׁר יַעֲבוֹר זְמַן הַנִּדּוּי.

לְאַחַר מְלֹאת שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁל יְמֵי הַנִּדּוּי, נִכְנְסוּ אֲלֵיו הַחֲסִידִים הַלָּלוּ, וְהִתְחִילוּ לְסַפֵּר לוֹ עַל רַבִּי אַרְיֵה לֵיְבּ, וְעַל הִתְנַגְּדוּתוֹ לַחֲסִידוּת.

הִפְסִיק אוֹתָם הַחוֹזֶה, וְאָמַר: בַּתּוֹרָה כָּתוּב, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִתְרַעֵם עַל אַהֲרֹן וּמִרְיָם, וְאָמַר לָהֶם: מַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה, וּפֵרַשׁ רַשִׁ"י, בְּעַבְדִּי מֹשֶׁה לֹא כָּתוּב כָּאן, אֶלָּא בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה, בְּעַבְדִּי אַף עַל פִּי שֶׁאֵינֶנּוּ מֹשֶׁה, בְּמֹשֶׁה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינֶנּוּ עַבְדִּי, מִכָּל מָקוֹם הֱיִיתֶם צְרִיכִים לִירָא מִפָּנָיו.

וְלִכְאוֹרָה קָשֶׁה, מַדּוּעַ צְרִיכִים לִירָא מִפְּנֵי מֹשֶׁה אִם אֵינוֹ עֶבֶד ה'?

אוּלָם כְּבָר אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף לד:), שֶׁרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא דּוֹמֶה כְּעֶבֶד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וַאֲנִי דּוֹמֶה כְּמוֹ שׁוֹר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. כְּלוֹמַר, יֶשְׁנָם גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם שָׂרֵי הַתּוֹרָה, שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה. וְיֶשְׁנָם צַדִּיקִים שֶׁהֵם עַבְדֵי ה', שֶׁעוֹסְקִים בַּעֲבוֹדַת ה' וּמְשַׁמְּשִׁים לִפְנֵי ה' יִתְבָּרַךְ כְּעֶבֶד לִפְנֵי רַבּוֹ.

וְזוֹהִי כַּוָּנַת רַשִׁ"י, מַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּמֹשֶׁה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עֶבֶד, דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא כְּמוֹ שׁוֹר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, עַל יְדֵי עִסְקוֹ בַּתּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה, שֶׁגַּם מִפָּנָיו יֵשׁ לִירָא וּלְפַחֵד, מִשּׁוּם כְּבוֹד תּוֹרָתוֹ. וּמִכָּיוָן שֶׁהַגָּאוֹן רַבִּי אַרְיֵה לֵיְבּ הוּא שׁוֹר הַתּוֹרָה, אָסוּר לָכֶם לְפַגֵּעַ בִּכְבוֹדוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְנַהֵג כְּעֶבֶד ה', אֶלָּא כְּשׁוֹר...

זהירות מדבור נגד חכמים

הַגָּאוֹן ר' מֹשֶׁה פֵּינְשְׁטֵיין זַצַ"ל, נִפְטַר בְּתַעֲנִית אֶסְתֵּר בְּאַרְצוֹת הַבְּרִית, וְשָׁם לִוּוּ אֶת מִטָּתוֹ אַלְפֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם פּוּרִים. לְאַחַר מִכֵּן, הַמִּטָּה הוּטְסָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכָאן נֶעֶרְכָה לוֹ הַלְוָיָה בִּירוּשָׁלַיִם בְּט"ו אַדָּר [פּוּרִים דמוקפין חוֹמָה]. וְהָיוּ הֶסְפֵּדִים כָּרָגִיל כְּפִי שֶׁיֵּשׁ לִנְהֹג לְחָכָם בְּפָנָיו.

וְהִנֵּה אַחֲרֵי הַהַלְוָיָה, הִתְחִיל אֶחָד מֵהֶמוֹנֵי הַמְלַוִּים לָחוּשׁ מְחוּשֵׁי רֹאשׁ עַזִּים. הוּא הָלַךְ לָרוֹפְאִים, אַךְ לְלֹא הוֹעִיל. לְבַסּוֹף הָלַךְ לְאֶחָד מֵהַצַּדִּיקִים שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ גּוֹרָל הַגְּרָ"א, וְיָצָא לוֹ בַּגּוֹרָל הַפָּסוּק: "וּמַדּוּעַ לֹא יָרֵאתָם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה".

בְּמַבָּט רִאשׁוֹן לֹא אָמְרוּ הַדְּבָרִים לָאִישׁ מְאוּמָה, וְהִנֵּה לְפֶתַע הִכָּה בּוֹ הַפָּסוּק מַכַּת בָּרָק, וְהֵחֵל לְהִזָּכֵר שֶׁהוּא הָיָה שָׁם בֵּין הַהֲמוֹנִים אֲשֶׁר נָדְשׁוּ אֶת רְחוֹבוֹת יְרוּשָׁלַיִם בְּיוֹם הַלְוָיָה, וּמֵאַחַר וְהָיָה זֶה בְּשׁוּשַׁן פּוּרִים וּבְפֶתַח מַמְתִּינוֹת מְצוּוֹת הֶחָג, חָשַׁב אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁאֵין זֶה צוֹדֵק שֶׁבִּגְלַל הַלְוָיָה יִהְיֶה חִסָּרוֹן וּפְגַם בְּשִׂמְחַת הַפּוּרִים שֶׁל מֵאוֹת וְאַלְפֵי אֲנָשִׁים. אֶת דַּיְעָתוֹ זוֹ הוּא הִבִּיעַ בְּאָזְנֵי כַּמָּה אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ בַּהַלְוָיָה.

הָרַב אָמַר לוֹ, שֶׁדְּבָרָיו פָּגְעוּ בִּכְבוֹד תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן שֶׁנִּפְטַר, וּבַשֶּׁלְחָן עָרוּךְ נִפְסַק כֵּיצַד יֵשׁ לִנְהֹג בְּמִקְרֶה כָּזֶה, וְזֶהוּ פִּתְרוֹנוֹ הַיָּחִיד לְסִבְלוֹ. עָלָיו לְכַנֵּס עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים לְיַד הַקֶּבֶר שֶׁל הַגָּאוֹן הַנַּ"ל, וּבְנוֹכְחוּתָם לְבַקֵּשׁ מְחִילָה מֵהַנִּפְטָר.

עָשָׂה הָאִישׁ כִּדְבָרָיו, אָסַף מִנְיָן, וַעֲלוּ לְקִבְרוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה בְּהַר הַמְּנוּחוֹת, וּבִקֵּשׁ מְחִילָה עַל דְּבָרָיו, וְאָכֵן תּוֹךְ זְמַן קָצַר, חָלְפוּ כְּאֵבֵי הָרֹאשׁ כְּלֹא הָיוּ.

סופם של הפוגעים בחכמי ישראל

הַגָּאוֹן רַבִּי יַעֲקֹב דָּוִד וִילוֹבְסְקִי הַמְכֻנֶּה הָרִדְבַּ"ז, הָיָה רַבָּה שֶׁל הָעִיר סְלוֹצְ'ק, וְכַיָּדוּעַ הָיָה מֶהֱרַבָּנִים הַתַּקִּיפִים, קַנַּאי גָּדוֹל לָהּ' וּלְתוֹרָתוֹ, וְדָבָר זֶה הָיָה לִצְנִינִים בְּעֵינֵי כַּמָּה מִתַּקִּיפֵי הַקָּהָל.

פַּעַם אַחַת נִמְנוּ חֲמִשָּׁה מֵחַבְרֵי וַעַד הַקְּהִלָּה, וְהֶחְלִיטוּ לִנְקֹט בִּפְעֻלָּה נֶגֶד הָרַב, וְעַל דַּעַת עַצְמָם, הָלְכוּ וּמִינוּ דַּיָּן לְלֹא רְשׁוּתוֹ שֶׁל הָרַב.

הַדָּבָר נוֹדַע לָרִדְבַּ"ז, וְהִנֵּה הִגִּיעַ יוֹם שַׁבָּת בַּבֹּקֶר, הָרַב עָמַד לְיַד אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ לְיָדוֹ עָמַד רַבִּי שָׁלוֹם מְאַישִׁישׁוּק, וּבַמָּקוֹם סָמוּךְ עָמַד רַבִּי אִיסָר זַלְמָן מֶלְצֵר.

לִפְנֵי קְרִיאַת הַתּוֹרָה, עָלָה הָרִדְבַּ"ז עַל מַדְרֵגוֹת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְהִכְרִיז וְאָמַר: הָלְכוּ וּמִינוּ כָּאן דַּיָּן לְלֹא רְשׁוּתִי כְּדֵי לְהַכְעִיסֵנִי, וַאֲנִי אוֹמֵר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִילּוּ הָיִיתִי יַעֲקֹב דָּוִד סַנְדְּלָר, הַאִם הָיָה לְמִישֶׁהוּ טַעֲנוֹת עָלַיּוֹ? לֹא! וְכִי לָמָּה שֶׁיִּהְיוּ טַעֲנוֹת. וְאִלּוּ הָיִיתִי יַעֲקֹב דָּוִד נַגָּר, הַאִם הָיָה מִישֶׁהוּ בָּא בִּתְלוּנוֹת נֶגְדִּי? לֹא!

אִם כֵּן, מַה הַטָּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לַגַּבָּאִים עָלַי? מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי לוֹמֵד אֶת תּוֹרָתְךָ הַקְּדוֹשָׁה! רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם כֵּן, צֵא אַתָּה לְמַעֲנִי, וַעֲמֹד לִימִינִי...

אַחַר כָּךְ הִרְכִּין הָרַב אֶת רֹאשׁוֹ לְרֶגַע, נִזְקַף וְאָמַר: וְלָכֵן, אוֹתָם חֲמִשָּׁה חֲבֵרַי וַעַד הַקְּהִלָּה שֶׁעָשׂוּ מַה שֶּׁעָשׂוּ, לֹא יוֹצִיאוּ שְׂנָתָם...

מִיַּד הִתְעוֹרֵר רַעַשׁ גָּדוֹל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, הֲרֵי הַדָּבָר אֵינוֹ פָּשׁוּט, קְלָלָה כָּזֹאת יוֹצֵאת מִפִּי הָרַב הַגָּדוֹל. בֵּינְתַיִם נִגַּשׁ רַבִּי שָׁלוֹם מְאַיְשִׁישׁוּק לָרְדְבַ"ז, וְלָחַשׁ לוֹ: כְּבוֹדוֹ אָמַר שֶׁלֹּא יְסַיְּמוּ אֶת שְׂנָתָם, אַךְ אִם כֵּן יוֹצִיאוּ שְׂנָתָם, יִהְיֶה חִלּוּל ה' גָּדוֹל, וְאִם כֵּן מַדּוּעַ לְךָ לְקַלֵּל אוֹתָהּ קְלָלָה כָּזוֹ חֲמוּרָה?

עָלָה הָרְדְבַ"ז שֵׁנִית לַמַּדְרֵגוֹת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאָמַר לַקָּהָל: הוֹאִיל וְחוֹשְׁשִׁים לְחִלּוּל ה' אִם יְסַיְּמוּ אוֹתָם אֲנָשִׁים אֶת שְׂנָתָם, לָכֵן הֲרֵינִי מוֹדִיעַ - שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ עֲלֵיהֶם אֲפִילּוּ חֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים... וְאָכֵן עַד חֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים לֹא נִשְׁאַר מֵהֶם אֶחָד. רַחֲמָנָא לִיצְלָן.

וְעַל כֵּן, כָּל מִי שֶׁחָס עַל חַיָּיו וְעַל חַיֵּי מִשְׁפַּחְתּוֹ, יִזָּהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לְדַבֵּר אוֹ לִשְׁמוֹעַ בְּכַוָּונָה, דְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים נֶגֶד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֲפִילּוּ אִם אוֹתָם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵינָם מְהַחוּג שֶׁלּוֹ, וְאֵינָם בַּקָּו שֶׁל רַבּוֹתָיו, אַל לוֹ לְדַבֵּר עַל אַף אֶחָד, וְלֹא לְהַבִּיעַ חְלִילָה דֵּעָה נֶגְדָּם.

סִפֵּר רַבִּי שָׁלוֹם שְׁבַדְרוֹן זַצ"ל, עַל הָאַדְמוֹ"ר מִטְשִׁעבִּין זַצ"ל, שֶׁכְּהֵן כְּרַב וּכְאָבִ"ד בֵּית דִּין, פַּעַם אַחַת הִתְבַּטֵּא הָרַב, שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא הִקְפִּיד עַל אָדָם חוּץ מִפַּעַם אַחַת, וְגַם אָז הָיָה זֶה מִתּוֹךְ חֻשַּׁשׁ שֶׁלֹּא תִּפָּגַע מָרוּתוֹ הָרַבָּנִית. וּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה:

פַּעַם אַחַת פָּרַץ סִכְסוּךְ בֵּין שְׁנַיִם, אֶחָד מֵהַצְּדָדִים הָיָה סוֹחֵר גָּדוֹל מֵחֲשׁוּבֵי הַקְּהִלָּה, לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע הָרַב אֶת שְׁנֵי הַצְּדָדִים פָּסַק לְטוֹבַת הַיְּהוּדִי הַפָּשׁוּט, וְחִיֵּב אֶת סוֹחֵר. אוֹתוֹ סוֹחֵר שֶׁהָיָה מִתַּקִּיפֵי הַקָּהָל, כַּעַס וְזָעַם, וּבַהִזְדַּמְנוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, פָּרַץ בְּדְבָרִים גַּסִּים נֶגֶד הָרַב.

הָרַב מִטְשֶׁעבִּין הֶאֱזִין לְכָל הַגִּידּוּפִים בְּלִי אוֹמֵר דָּבָר, וְרַק לְאַחַר שֶׁהַנָּגִיד סִיֵּם לְכַלּוֹת בּוֹ אֶת זַעֲמוֹ, הִפְטִיר הָרַב לְעֶמָּתוֹ: עֹז פָּנִים לְגֵיהִנֹּם, מֻבְטָח אֲנִי שֶׁיָּמוּת בְּלִי תְּשׁוּבָה!!!

לֹא נָחָה דַּעְתּוֹ שֶׁל הַנָּגִיד, וּלְמִשְׁמַע דִּבְרֵי הָרַב, הֶחְלִיט לְהִתְחַכֵּם, וְאָמַר: הֲלֹא יָדוּעַ שֶׁבַּעַל "הַנֹּעַם אֱלִימֶלֶךְ" הִבְטִיחַ לְמִי שֶׁיִּזְכֶּה לָבוֹא עַל קִבְרוֹ, שֶׁבְּוַודַּאי יָמוּת בִּתְשׁוּבָה. וְאִם כָּךְ, בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אֶקַּח אֶת הָעֶגְלוֹן, וְנִסַּע אֶל צִיּוּנוֹ הַקָּדוֹשׁ שֶׁל רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ זִיעַ"א, וַדַּאי עֲצוּמָה זְכוּתוֹ שֶׁל הַנֹּעַם אֱלִימֶלֶךְ יוֹתֵר מֵהָרַב מִטְשֶׁעבִּין.

וְאָכֵן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, יָצָא הֶעָשִׁיר עִם עֶגְלוֹנוֹ לְכִוּוּן קִבְרוֹ שֶׁל הַנֹּעַם אֱלִימֶלֶךְ, אֲבָל מִיַּד לְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ מִן הָעִיר, נָפַל הֶעָשִׁיר מִן הָעֶגְלָה וָמֵת. רָחְ"ל.

משנה יא

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עַיִן הָרָע, וְיֵצֶר הָרַע, וְשִׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת, מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם:

עין הרע

כָּתַב רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, שֶׁעַיִן הָרַע פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁמַּכְנִיס עַיִן הָרַע בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ אוֹ בְּבָנָיו וּמַזִּיק לוֹ. וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי הַסִּבָּה לְאוֹתוֹ כֹּחַ הַרָּסָנִי הַטָּמוּן בַּעַיִן הָרַע.

הַמְפָרְשִׁים מַסְבִּירִים כִּי זֶהוּ אֶחָד מִן הַכֹּחוֹת שֶׁטָּבַע הַבּוֹרֵא בִּבְנֵי הָאָדָם. וּכְשֵׁם שֶׁיָּכוֹל הָאָדָם לִפְעֹל בְּפִיו טוֹבָה אוֹ רָעָה, כָּךְ יָכוֹל הָאָדָם לְהַשְׁפִּיעַ עַל אֲחֵרִים בְּעֵינָיו, כְּגוֹן שֶׁמִּסְתַּכֵּל עַל מָמוֹנָם שֶׁל אֲחֵרִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

הָאָדָם שֶׁמְּגַלֶּה לָרַבִּים אֶת הַטּוֹבוֹת שֶׁה' חָנַן אוֹתוֹ, וּמִתְפָּאֵר בְּכָךְ לְעֵינֵי כָּל, מְעוֹרֵר עָלָיו אֶת מִדַּת הַדִּין, וּמַעֲלֶה עָלָיו אֶת קִנְאָתָם שֶׁל אֲחֵרִים, וְהֵם מַתְחִילִים לִשְׁאוֹל: "מַדּוּעַ מַגִּיעַ לוֹ יוֹתֵר מִמֶּנִּי", "אֵיזוֹ זְכוּת יֵשׁ לוֹ שֶׁאֵין לִי"? שְׁאֵלוֹת מֵעֵין אֵלּוּ, מְעוֹרְרוֹת לְבַסּוֹף קִטְרוּג, וּבַשָּׁמַיִם מְעַיְּינִים שְׁנִית הַאִם אָכֵן יֵשׁ לוֹ זְכוּת הַמַּצְדִּיקָה לָתֵת לוֹ טוֹבָה מֵעֵין זוֹ, וּבְסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר הוּא עָלוּל לְהַפְסִיד אֶת הַטּוֹבָה שֶׁקִּבֵּל.

מְסֻפָּר בְּמַסֶּכֶת בָּבָא מְצִיעָא (דף קז:) עַל רַב, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לְלַחֵשׁ עַל הַקְּבָרוֹת, וּלְהָבִין מִכָּל קֶבֶר וְקֶבֶר בְּאֵיזֶה מִיתָה מֵת אוֹתוֹ אָדָם שֶׁקָּבוּר שָׁם [הַאִם מֵת בִּזְמַנּוֹ, אוֹ מֵת לִפְנֵי זְמַנּוֹ מֵעֵין הָרַע]. פַּעַם אַחַת הָלַךְ לְבֵית הַקְּבָרוֹת, וְלָחַשׁ עַל הַקְּבָרוֹת, וְרָאָה שֶׁתִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה מֵהַקְּבוּרִים שָׁם מֵתוּ מֵעֵין הָרַע, וְאַחַד מֵת בִּזְמַנּוֹ כְּדֶרֶךְ כָּל הָעוֹלָם.

וְעַל זֶה דָּרַשׁ רַב אֶת הַפָּסוּק: "וְהֵסִיר ה' מִמְּךָ כָּל חֹלִי" כָּל חֹלִי - זוֹ עַיִן הָרַע. וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י, דָּבָר שֶׁכָּל הַחוֹלָאִים תְּלוּיִים בּוֹ, זוֹ עַיִן הָרַע. וְכָתַב שָׁם רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים זיע"א בְּסִפְרוֹ בֶּן יְהוֹיָדָע, שֶׁהַטַּעַם שֶׁקָּרְאוּ לְעַיִן הָרַע בְּשֵׁם "כָּל חֹלִי", מִפְּנֵי שֶׁשְּׁאָר חוֹלָאִים הַבָּאִים עַל הָאָדָם, אֵינָם פּוֹגְעִים אֶלָּא בְּגוּפּוֹ דַּוְקָא, אֲבָל עַיִן הָרַע מַזָּקֶת גַּם לְגוּף וְגַם לְנֶפֶשׁ. צֵא וּלְמַד מִלּוּחוֹת רִאשׁוֹנוֹת שֶׁנִּשְׁבְּרוּ מֵחֲמַת עַיִן הָרַע שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁשְּׁאָר חוֹלָאִים פּוֹגְעִים בַּגּוּף, אֲבָל עַיִן הָרַע שׁוֹלֵט גַּם בַּמָּמוֹן. וּכְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה בְּעָשִׁיר אֶחָד, שֶׁהָיְתָה לוֹ כּוֹס יְקָרָה וְנִפְלְאָה מִזְּכוּכִית לְבָנָה, אֲשֶׁר הוֹרִישׁ לוֹ אוֹתָהּ אָבִיו. יוֹם אֶחָד עָשָׂה סְעוּדָה, וְהֵבִיא אֶת הַכּוֹס כְּדֵי לִשְׁתּוֹת בָּהּ, וְהָיָה בֵּין הָאוֹרְחִים אָדָם אֶחָד שֶׁהָיְתָה לוֹ עַיִן הָרַע קָשָׁה, וְתֵכֶף שֶׁהִסְתַּכֵּל עַל הַכּוֹס, נָפַל הַכּוֹס וְנִשְׁבַּר, וּלְאַחַר רֶבַע שָׁעָה נָפַל עַל בָּעַל הַכּוֹס אֶבֶן אַחַת גְּדוֹלָה מֵרֹאשׁ הַכֹּתֶל וּמֵת נִמְצָא, שֶׁהָעַיִן הָרַע שָׁלַט בְּגוּפּוֹ וּבְמָמוֹנוֹ בְּיַחַד.

ההבלטה גורמת לעין הרע

מְסֻפָּר בַּגְּמָרָא (ב"מ דף פד), עַל רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה וְעוֹד כַּמָּה חֲכָמִים, שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְלוֹמְדִים עַל גַּבֵּי סַפְסָלִים, וְרַבִּי אֶלְעָזָר הַבֵּן שֶׁל

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא, הָיוּ יוֹשְׁבִים לִפְנֵיהֶם עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וּמַקְשִׁים קֻשְׁיוֹת, וּמְתָרְצִים.

כְּשֶׁרָאוּ הַחֲכָמִים שֶׁרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יְהוּדָה נְבוֹנִים וַחֲכָמִים, אָמְרוּ: מֵימֵיהֶם אָנוּ שׁוֹתִים וְהֵם יוֹשְׁבִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע? מִיַּד עָשׂוּ לָהֶם סַפְסָלִים, וְהוֹשִׁיבוּ אוֹתָם עַל גַּבֵּיהֶם. כְּשֶׁרָאָה זֹאת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לַחֲכָמִים: גּוֹזֶל אֶחָד יֵשׁ לִי בֵּינֵיכֶם וְאַתֶּם מְבַקְּשִׁים לְאַבְּדוֹ מִמֶּנִּי?! [וְכַוָּנָתוֹ הָיְתָה, שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ שֶׁבְּנוֹ יֵשֵׁב בְּמָקוֹם גְּבוֹהַּ כְּדֶרֶךְ הַחֲכָמִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְלֹט וְתִשְׁלוֹט בּוֹ עַיִן הָרַע].

וּמִכֵּן נִלְמַד, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁבּוֹלֵט לָעַיִן, הֲרֵי הוּא בְּסַכָּנָה, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַבְלִיט אֶת עַצְמוֹ אֶלָּא נֶחְבָּא אֶל הַכֵּלִים, הֲרֵי הוּא שָׁמוּר וּמֻגָּן מֵעַיִן הָרַע. וְלֹא כְּאוֹתָם שֶׁחוֹשְׁבִים שֶׁעַל יְדֵי שֶׁיַּבְלִיטוּ אֶת עַצְמָם וְיִפָּרְסְמוּ עַצְמָם בָּרַבִּים כַּמָּה שֶׁיּוֹתֵר, כָּךְ יַצְלִיחוּ יוֹתֵר.

וּמְסֻפָּר עַל אַבָּא אֶחָד, שֶׁנִּגַּשׁ לַגָּאוֹן רַבִּי יִצְחָק זִילְבֶּרְשְׁטֵין זִילְבֶּרְשְׁטֵי"א, וְסִפֵּר לוֹ שֶׁבְּנוֹ לוֹמֵד בְּאֶחָד הַיְשִׁיבוֹת הַגְּדוֹלוֹת בָּאָרֶץ, וְהוּא בֶּן חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים בִּלְבַד, וּכְבָר נֶחְשָׁב שָׁם לְאֶחָד הַתַּלְמִידִים הַמְצֻיָּנִים וְהַמְעֻלִּים, עַד כְּדֵי כָךְ שֶׁהוּא אוֹמֵר שִׁעוּרִים בַּיְשִׁיבָה, וְרַבִּים בָּאִים לִשְׁמוֹעַ אוֹתוֹ.

הַהַצְלָחָה הַבִּלְתִּי רְגִילָה מְעוֹרֶרֶת אֶצְלִי חֲשָׁשׁ שֶׁתִּדְבַּק בּוֹ עַיִן הָרַע, וּכְפִי שֶׁאָמְרָה חַנָּה לְעֵלִי הַכֹּהֵן, שֶׁהִיא רוֹצָה בֶּן שֶׁיִּהְיֶה "זֶרַע אֲנָשִׁים", כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה חָכָם וְלֹא טִפֵּשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בּוֹ עַיִן הָרַע, כַּמְבֹאָר בְּרַשִׁ"י בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף לא:). וְלָכֵן גַּם אוֹתוֹ אַב בְּקֵשׁ מֵהָרַב שֶׁיֹּאמַר לִבְנוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמַר שִׁעוּרִים בַּיְשִׁיבָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בּוֹ עַיִן הָרַע.

הֵשִׁיב לוֹ הָרַב: הַיַּעְבֵּ"ץ מַסְבִּיר שֶׁכַּוָּנַת רַשִׁ"י, שֶׁיֵּשׁ לְחוּשׁ לְעַיִן הָרַע דַּוְקָא "בְּקַטְנוּתוֹ", מִשּׁוּם שֶׁאָז הַדָּבָר נִכָּר יוֹתֵר לָעַיִן, אֲבָל כְּשֶׁמְּדֻבָּר בְּבָחוּר יְשִׁיבָה צָעִיר שֶׁכְּבָר חַיָּב בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, אֵין לוֹ לְחוּשׁ לְעֵין הָרַע, מִשּׁוּם שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁחַיָּב בָּהּ תָּגֵן עָלָיו מֵעַיִן הָרַע, וְלָכֵן אֵין הַבֵּן צָרִיךְ לְהַפְסִיק לִמְסֹר שִׁעוּרִים. (טוּבְךָ יַבִּיעוּ).

וְנִרְאֶה שֶׁאֵין זֶה סוֹתֵר לְדִבְרֵי הַגְּמָרָא הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל, מִשּׁוּם שֶׁכָּל מַה שֶּׁהִקְפִּיד רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עַל בְּנוֹ, הַיְנוּ דַּוְקָא שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּמָקוֹם שֶׁנִּרְאֶה לְעֵינֵי כָּל. אֲבָל לֹא הִקְפִּיד עָלָיו עַל שֶׁהָיָה מַקְשֶׁה וּמְתָרֵץ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לְעֵינֵי הַחֲכָמִים, מִשּׁוּם שֶׁתּוֹרָתוֹ מְגִינָה עָלָיו.

סִפֵּר רַבִּי יוֹסֵף פַּלָּאגִ'י: מַעֲשֶׂה נוֹרָא בְּשֶׁלִּיחַ צִבּוּר, שֶׁהָיָה תַּלְמִיד חָכָם וּמְיֻחָס כְּבָר אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהָיָה אַמִּיץ כֹּחַ וְקוֹלוֹ עָרֵב מְאֹד. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה הִתְפַּלֵּל וְקָרָא בַּתּוֹרָה וְתָקַע בַּשּׁוֹפָר, וְהִטִּילוּ עָלָיו רַבִּים עֵין הָרַע, בְּאוֹמְרָם מַה יָּפֶה כֹּחוֹ וְקוֹלוֹ, שֶׁהָיָה נִשְׁמָע בְּקוֹל נָעִים לְמֵרָחוֹק, וְגַם הַתְּקִיעוֹת כֻּלָּם לֹא נִמְצָא כַּמּוֹהֶם.

וּמֵאוֹתוֹ יוֹם שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה נֶחְלַשׁ חֶלְשָׁה יְתֵרָה, וְלֹא הָיָה לוֹ כֹּחַ לַעֲמוֹד לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתֵּבָה אֶפִילוּ בְּקוֹל נָמוּךְ, וְהָיָה מוּטָל עַל עֶרֶשׂ דְּוַי מְעַט זְמַן, וּרְפוּאָה לֹא הָיְתָה לוֹ, וְנִלְקַח לְבֵית עוֹלָמוֹ, ה' יַצִּילֵנוּ. וְתָלוּ כָּל הָעוֹלָם הַדָּבָר בִּגְלַל עַיִן הָרַע שֶׁהִטִּילוּ עָלָיו. (שו"ת לֵב חַיִּים ח"ג סִי' צט).

יצר הרע

בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (דף ל:) אָמְרוּ: קָשֶׁה יִצֶּר הָרַע, שֶׁאֲפִילוּ יוֹצְרוֹ קְרָאוֹ רָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעוּרָיו". וּבְאֵר הַמַּהַרְשָׁ"א, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּדָרְךְ כְּלָל הַיַּצְרָן לֹא מְנַנֶּה אֶת הַמּוּצָר שֶׁיְּצַר אֶלָּא מְשַׁבֵּחַ וּמְפָאֵר אֶת מַעֲשֵׂה יָדָיו, אֲבָל כָּאן רוֹאִים אָנוּ שֶׁאֲפִילוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא הַיַּצְרָן שֶׁיְּצַר אֶת הַיֵּצֶר, מְנַנֶּה אוֹתוֹ וְקוֹרֵא לוֹ "רַע".

וְאָמַר רַב יִצְחָק: יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְחַדֵּשׁ עָלָיו בְּכָל יוֹם. וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לֵוִי: יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּכָל יוֹם וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ, וְאִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ, אֵין הָאָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד נֶגְדּוֹ.

מָשָׁל נִפְלָא אָמַר הַמַּגִּיד מִבְּאֵר זַצ"ל: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם עֲרִירִי וְקַמְצָן שֶׁלֹּא מָלְאוּ לִבּוֹ לְהוֹצִיא כֶּסֶף עַל שְׂכִירַת דִּירָה, וְהָיָה יָשֵׁן בַּחֲנוּתוֹ בֵּין הַסְּחוֹרוֹת. יוֹם אֶחָד חָלְפָה בְּמוֹחוֹ מַחֲשָׁבָה: לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ, וּמָתַי אֶתְחַתֵּן וְאָקִים מִשְׁפָּחָה.

פָּנָה לְשַׁדְכָן, וּבִקְּשׁוֹ שֶׁיְּחַפֵּשׂ לוֹ אִשָּׁה הֲרְאוּיָה לוֹ. אָמַר לוֹ הַשַּׁדְכָן: וְכִי עָלָה בְּדַעְתְּךָ שֶׁאִשָּׁה שֶׁתַּסְכִּים לְהִתְגּוֹרֵר בְּתוֹךְ חֲנוּתְךָ בֵּין הַסְּחוֹרוֹת? לֹא אוּכַל לְטַפֵּל בְּעִנְיָנְךָ, עַד שֶׁיִּהְיֶה לְךָ בַּיִת כְּדֵי לְשַׁכֵּן בּוֹ אֶת רַעְיָתְךָ!

אָמַר לוֹ הַקַּמְצָן: אֲכֵן תּוֹךְ שְׁבוּעַ יָמִים אֲנִי מַשִּׂיג בַּיִת מִפֹּאַר! אָמַר לוֹ הַשַּׁדְכָן: כְּפִי שֶׁאֲנִי מַכִּיר אוֹתְךָ, לֹא יִתֵּן לְךָ לִבְּךָ לְשָׂכֹר אֲפִילוּ צְרִיף קָטָן. הֵשִׁיב הַקַּמְצָן: אַתָּה עוֹד תִּרְאֶה אֵיזוֹ דִּירָה אַשִּׂיג...

סִיֵּר הַקַּמְצָן בָּעִיר, וְהִגִּיעַ לַשְּׁכוּנָה הַיְקָרָה, נַעַץ עֵינָיו בַּוילוֹת הַמְהוּדָרוֹת רְחָבוֹת הַיָּדַיִם וַעֲטוּרֵי הַמִּדְשָׁאוֹת. פָּנָה לְאֶחָד הַבָּתִּים הַגְּדוֹלִים, וּלְאַחַר שֶׁהֶחְמִיא לַדַּיָּירִים, פָּנָה וְאָמַר: בְּרְצוֹנִי לִשְׂכֹּר בּוֹ פִּנָּה קְטַנָּה כְּדֵי לִקְבֹּעַ בָּהּ מַסְמֵר.

בַּבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָרְקוּ אֶת הַדֶּלֶת בְּפָנָיו, בַּשֵּׁנִי אָמְרוּ לוֹ שֶׁבַּעַל הַבַּיִת אֵינֶנּוּ וּבְלֹא רְשׁוּתוֹ לֹא יַעֲשׂוּ דָּבָר. בַּבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי, נִתְקַל הַקַּמְצָן בְּאָדָם חָמְדָן, וְהַחָמְדָן שְׁאָלוֹ: לְשֵׁם מַה אַתָּה צָרִיךְ לְתָלוֹת מַסְמֵר? עָנָה הַקַּמְצָן: כְּדֵי לְתְלוֹת בּוֹ אֶת כֵּלַי הַנִּמְצְאִים בְּשַׁקִּי.

דָּרַשׁ מִמֶּנּוּ בְּעַל הַבַּיִת מֵאָה זְהוּבִים עֲבוּר כָּךְ. אָמַר לוֹ הַקַּמְצָן: בִּשְׁבִיל מַסְמֵר אֶחָד לֹא אֶתֵּן יוֹתֵר מִזְּהוּב. סוֹף דָּבָר הִתְפַּשְּׁרוּ עַל עֶשְׂרָה זְהוּבִים, וְעָרְכוּ חוֹזֶה מְפֹרָט שֶׁבָּא מִקְּנֵה בָּעַל הַבַּיִת מָקוֹם לְתְקוֹעַ בּוֹ מַסְמֵר. תָּקַע הַקַּמְצָן אֶת הַמַּסְמֵר, וְתָלָה עָלָיו אֶת כּוֹבָעוֹ וְהָלַךְ.

כַּעֲבוֹר שָׁעָה, שָׁב לַבַּיִת, וְחָבַשׁ אֶת כּוֹבָעוֹ, וְתָלָה אֶת מְעִילוֹ וְהָלַךְ. בְּתְחִלַּת הַלַּיְלָה שָׁב וְנָטַל אֶת מְעִילוֹ, וְתָלָה אֶת שַׂקּוֹ וְהָלַךְ. בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה נָקַשׁ בַּדֶּלֶת, וְהֶחֱרִיד אֶת בְּנֵי הַבַּיִת מִשְּׁנָתָם, וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְטוֹל דְּבַר מַה מִן הַשַּׂק...

בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר, שׁוּב הֵעִיר אֶת בְּנֵי הַבַּיִת בֶּדֶפִּיקוֹתָיו, מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ דָּבָר לְהַכְנִיס בְּתוֹךְ הַשַּׂק. לִפְנֵי הַצָּהֳרַיִם שָׁב וְדָפַק בַּדֶּלֶת, הַפַּעַם אָחַז בְּיָדוֹ שַׂק כָּבֵד וְגָדוֹל. נָטַל אֶת הַשַּׂק הַקּוֹדֵם, וְתָלָה אֶת הַשַּׂק הַשֵּׁנִי עַל הַמַּסְמֵר.

הֵרִיחוּ בְּנֵי הַבַּיִת רֵיחַ צָחֳנָה עוֹלָה מִן הַשַּׂק, בָּדְקוּ אֶת הַשַּׂק וְהִנֵּה הֵם רוֹאִים פֶּגֶר שֶׁל חָתוּל...

רָדְפוּ אַחֲרָיו הַקַּמְצָן וּבְקָשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּטּוֹל אֶת הַנְּבֵלָה מִבֵּיתָם. אָמַר לָהֶם: זְכוּתִי הִיא, וְאֵין בְּיֵדְכֶם לִמְנוֹעַ מִמֶּנִּי זֹאת! פָּנוּ שׁוּב לְבֵיתְכֶם וְלֹא יָכְלוּ לְהַכְנֵס. הַנְּבֵלָה הַמַּבְאִישָׁה וְהֶעֱלְתָה רֵיחַ נוֹרָא, כָּל הַדִּירָה הִתְמַלְּאָה בְּזְבוּבִים פַּרְעוֹשִׁים וְיַתּוּשִׁים.

עוֹד הֵם עוֹמְדִים חַסְרֵי אוֹנִים, וְהַקַּמְצָן הִגִּיעַ וּבְיָדָיו שְׁנֵי פְּגָרִים נוֹסָפִים. כְּשֶׁרָאוּ זֹאת בְּנֵי הַבַּיִת לָקְחוּ אֶת כָּל חֻפְצֵיהֶם וּבָרְחוּ מֵהַבַּיִת כָּל עוֹד נַפְשָׁם בָּם.

לְאַחַר מִכֵּן פָּנָה הַקַּמְצָן אֶל הַשַּׂדְכָן, וּבִשֵּׂר לוֹ בְּחִיּוּךְ: הִשַּׂגְתִּי דִּירָה גְּדוֹלָה וּמְהֻדֶּרֶת בַּעֲשָׂרָה דִּינָרִים...

כָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע, לִדְחֹף מַסְמֵר אֶחָד אֵצֶל הָאָדָם, וְעַל יְדֵי הַמַּסְמֵר שׁוֹלֵט אַחַר כָּךְ עַל כָּל כֻּלּוֹ. אֲבָל הֶחָכָם יוֹדֵעַ לֹא לָתֵת לַיֵּצֶר הִזְדַּמְנוּת כְּלָל וְעִקָּר לְהָנִיחַ בּוֹ אֵיזֶה מַסְמֵר, אֶלָּא שׁוֹמֵר עַל בֵּיתוֹ שֶׁהִיא נִשְׁמָתוֹ, וְאֵינוֹ פּוֹתֵחַ שׁוּם פֶּתַח לַשָּׂטָן.

לְמָשָׁל: מִי שֶׁמַּכְנִיס לְבֵיתוֹ טֶלֶוִיזְיָה רַק כְּדֵי לִרְאוֹת "חֲדָשׁוֹת" אוֹ "סְפּוֹרְט" וְכַדּוֹמֶה, וְכֵן מִי שֶׁמַּכְנִיס לְבֵיתוֹ עִתּוֹן חִלּוֹנִי אַף וְרַק כְּדֵי לִמְצוֹא דִּרְכּוֹ עֲבוֹדָה וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, הֲרֵי נוֹתֵן הוּא רְשׁוּת לַיֵּצֶר הָרַע לִתְקוֹעַ מַסְמֵר בְּבֵיתוֹ, וְאָז הַתּוֹצָאוֹת עֲלוּלוֹת לִהְיוֹת חֲמוּרוֹת מְאֹד.

הַבֵּן אִישׁ חַי מֵבִיא מָשָׁל, לְאָדָם שֶׁעָבַד וְיָגַע בְּמֶשֶׁךְ כָּל יְמֵי חַיָּיו, וְהִצְלִיחַ לִצְבֹּר הוֹן רַב וְנֶחְשָׁב לְאֶחָד הָעֲשִׁירִים הַמַּפְלִגִים. בִּגְלַל עֶסְקָיו הַמְּרֻבִּים וְטִרְדוֹתָיו הַבִּלְתִּי פּוֹסְקִים, לֹא הִתְפַּנָּה לְעַצְמוֹ, וְנִשְׁאַר רָוּק וְעָרִירִי.

וְהִנֵּה לְאַחַר שֶׁכְּבָר קָפְצָה עָלָיו הַזִּקְנָה וְאוֹתוֹת שֵׂיבָה נִכְּרוּ עַל פָּנָיו, הֶחְלִיט לְשִׂים קֵץ לַעֲסָקָיו, וְלִמְכֹּר אֶת כָּל רְכוּשׁוֹ, עַל מְנָת לֵהָנוֹת מְעַט בְּשְׁאֵרִית יָמָיו מֵאוֹתָם כְּסָפִים רַבִּים שֶׁצָּבַר. גָּמְלָה הַחְלָטָה בְּלִבּוֹ שֶׁאֵין מָקוֹם טוֹב יוֹתֵר מִבֵּית מָלוֹן מְפֹאָר, שֶׁיּוּכַל לְבַלּוֹת שָׁם אֶת שְׁאֵרִית יָמָיו עַל מֵי מְנוּחוֹת.

בָּעַל הַמָּלוֹן לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַסְתִּיר אֶת הִתְפָּעֲלוּתוֹ מֵאוֹרְחוֹ הַמְּפֻרְסָם, וְהֶחְלִיט לְשִׂים אֶת עֵינוֹ עָלָיו, וּלְהַשְׁגִּיחַ אִישִׁית לְכָל מַחְסוֹרוֹ, עִם יַחַס וְשֵׂרוּת אָדִיב וּמְיֻחָד. הַקְּשָׁרִים בֵּין הָאוֹרֵחַ וּבַעַל הַמָּלוֹן הִתְהַדְּקוּ מְאֹד, עַד כְּדֵי שֶׁהָיוּ מְבַלִּים שָׁעוֹת אֲרֻכּוֹת בְּיַחַד.

וְהִנֵּה כְּשֶׁנִּכְנַס בָּעַל הַמָּלוֹן בַּבֹּקֶר לְחַדְרוֹ שֶׁל יְדִידוֹ כְּדֵי לְבָרְכוֹ כְּהֶרְגֵּלוֹ, גִּילָה לְהַפְתָּעָתוֹ שֶׁמַּטָּל הוּא לֹא רוּחַ חַיִּים. עָמַד בָּעַל הַמָּלוֹן אוֹבֵד עֵצוֹת, כֵּיצַד לְנַהֵג עִם כָּל רְכוּשׁוֹ הַנּוֹתָר שֶׁל הָאוֹרֵחַ, שֶׁהֲרֵי אִם יִגַּלּוּ זֹאת הַשִּׁלְטוֹנוֹת, וַדַּאי יַחֲרִימוּ וְיִקְחוּ הַכֹּל לְאוֹצַר הַמְּדִינָה.

לְאַחַר מַחֲשָׁבָה מְאֻמֶּצֶת, הִגִּיעַ הַחְלָטָה שֶׁאֵין טוֹב יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לְהִתְיַיֵּעַץ עִם יְהוּדִי גְּבֵן וּקְצַר קוֹמָה הַגָּר בִּשְׁכֶנְוּתוֹ, הַיְדוּעַ לְפִקֵּחַ וְחָכָם בְּעֵצוֹתָיו הַגְּאוֹנִיּוֹת. פָּנָה אֵלָיו בָּעַל הַמָּלוֹן, וּלְהַבְטִיחוֹ שֶׁבְּעֵד עֵצָה טוֹבָה, יִהְיֶה מוּכָן לְשַׁלֵּם לוֹ סַךְ אֶלֶף דִּינְרֵי זָהָב.

אוּלָם כְּשֶׁאוֹתוֹ גֶּבֶן פִּקֵּחַ שָׁמַע אֶת הַסְּכוּמִים הָאַדִּירִים שֶׁבִּרְשׁוּת הַמֵּת, חֶמְדַּת הַמָּמוֹן גָּבְרוּ עָלָיו, וְהֶחְלִיט "לַעֲשׂוֹת כָּאן סֵדֶר".

וְאָכֵן לְאַחַר שְׁמִיעַת הַסִּפּוּר, פָּנָה אֶל בָּעַל הַמָּלוֹן וְאָמַר: עֲצָתִי הִיא שֶׁתְּפַנֶּה אֶת הַמֵּת לְחֶדֶר אַחֵר, וְאִלּוּ אֲנִי אֶכָּנֵס לְמִטָּתוֹ כְּשֶׁאֲנִי עָטוּף בְּצָעִיף וְנָאֱנַח מִכְּאֵבִים כְּאָדָם גּוֹסֵס הַנּוֹטֶה לָמוּת, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה תִּזְדָּרֵז וּתְבַקֵּשׁ מִפַּרְקְלִיטוּת הַמְּדִינָה לִשְׁלֹחַ עוֹרֵךְ דִּין לַעֲרֹךְ צַוָּאָה לְאָדָם גַּלְמוּד וַעֲרִירִי, וַאֲנִי אֶדְאַג כְּבָר בְּצַוָּאתִי לְהַעֲבִיר אֶת כָּל הַכְּסָפִים אֵלֶיךָ יְדִידִי. וּמִיַּד אַחֲרֵי הַצַּוָּאָה, תִּפָּרְסֵם אַתָּה שֶׁהַחוֹלֶה אָכֵן מֵת, וְתוֹצִיא אֶת הַצַּוָּאָה וְתִזְכֶּה בִּרְכוּשׁ הָרַב.

דִּבְרֵי הַשָּׂכֶן הֶחְכָם מָצְאוּ חֵן בְּעֵינֵי בָּעַל הַמָּלוֹן, וְהָלַךְ וּפָעַל כְּפִי שֶׁנִּדְרַשׁ מֵהַגִּבֵּן. כְּשֶׁהִגִּיעַ הָעוֹרֵךְ דִּין, הֵחֵל הַגִּבֵּן בִּנְגִיחוֹת וַאֲנָחוֹת, וּבִקֵּשׁ לְהוֹצִיא כָּל אִישׁ מֵעָלָיו, וְרַק הָעוֹרֵךְ דִּין לְבַדּוֹ יִשָּׁאֵר עִמּוֹ.

לְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ כֻּלָּם, הֵחֵל לְסַפֵּר אֶת קוֹרוֹת חַיָּיו, וְשֶׁנּוֹתַר לְלֹא שׁוּם קֵרוֹב מִשְׁפָּחָה, מִלְּבַד לְיָהוּדִי גְּבֵן וְנָמוּךְ הַגָּר כָּאן בִּשְׁכֶנְוּת, וּמֵאַחַר וְהָיָה אוֹתוֹ אִישׁ בָּזוּי וּמְסֻכָּן וְאֶבְיוֹן, לֹא הָיָה מִכְּבוֹדִי לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מִקְּרוֹבֵי מִשְׁפָּחְתִּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִידֵנִי.

אַךְ מֵהַיּוֹם, הִנְנִי מַצְהִיר בְּפָנֶיךָ שֶׁכָּל נְכָסַי וּרְכוּשִׁי יַעַבְרוּ אֵלָיו, מִלְּבַד לְאֶלֶף דִּינְרֵי זָהָב שֶׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ לָתֵת כְּאוֹת הוֹקָרָה לְבַעַל הַמָּלוֹן, עַל מְסִירוּתוֹ וְחַסְדּוֹ עִמִּי. לְאַחַר שֶׁנִּכְתְּבָה וְנֶחְתְּמָה הַצַּוָּאָה, בִּקֵּשׁ הֶעָתֵק מִצַּוָּאָה זוֹ כְּדֵי לְהַעֲבִיר אוֹתָהּ לִקְרוֹבוֹ הַגִּבֵּן...

כְּפִי שֶׁתִּכְנְנוּ בֵּינֵיהֶם, הוֹדִיעוּ לְאַחַר מִסְפַּר שָׁעוֹת שֶׁהַגּוֹסֵס מֵת, וּלְאַחַר יָמִים מִסְפַּר כְּשֶׁבָּא בָּעַל הַמָּלוֹן לְקַיֵּם אֶת דִּבְרֵי הַצַּוָּאָה, הֻשְׁחֲרוּ פָּנָיו מִתֹּאַר, כְּשֶׁנּוֹכַח לָדַעַת אֶת תּוֹכֶן הַצַּוָּאָה, וְעַד כַּמָּה גְּדוֹלָה הָיְתָה אַכְזָבָתוֹ שֶׁגְּמוּלוֹ הוּשַׁב עַל רֹאשׁוֹ, וְנֶהֱפוֹךְ הוּא שֶׁאוֹתוֹ כֶּסֶף הַפָּעוּט יַחְסִית שֶׁחָשַׁב לְהַעֲבִיר לגיבן, קִבֵּל אוֹתוֹ הוּא. וְכָל הָרְכוּשׁ הֶעָצוּם, קִבֵּל דַּוְקָא הַגִּבֵּן.

כְּךָ הַנִּמְשָׁל, אָדָם הַחוֹשֵׁב לָבוֹא בִּפְשָׁרוֹת וְלָתֵת "חֵלֶק קָטָן" לְיוֹצְרוֹ, וּלְוַותֵּר לוֹ מִיֵּדֵי פַּעַם, בְּחוֹשְׁבוֹ שֶׁכָּךְ יוּכַל לְהֶעָזֵר בּוֹ כְּדֵי לֵהָנוֹת מֵהָעוֹלָם הַזֶּה, הֲרֵי שֶׁלְּבַסּוֹף יִתְאַכְזֵב אַכְזָבָה גְּדוֹלָה, וּלְבַסּוֹף הַיֵּצֶר הָרַע יִתֵּן לוֹ אֶת הַ"חֵלֶק הַקָּטָן", וְהוּא יִקַּח לְעַצְמוֹ אֶת כָּל הַקֻּפָּה, וּכְבָר אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַיֵּצֶר הָרַע יוֹרֵד וּמִתְעֶה אֶת הַבְּרִיּוֹת לַחֲטֹא, וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה לְמַעְלָה וּמַרְגִּיז אֶת חֶמַת הַמֶּלֶךְ בְּהַשְׂטָנוֹתָיו.

וְעַל כֵּן בָּא הַתַּנָּא לְלַמֶּדֵנוּ, שֶׁאוֹתוֹ שֶׁשּׁוֹמֵעַ לַעֲצַת הַיֵּצֶר וְהוֹלֵךְ אַחַר עֵצוֹתָיו, סוֹפוֹ שֶׁהַיֵּצֶר מוֹצִיא אוֹתוֹ מִן הָעוֹלָם.

כיצד לומדים להלחם ביצר הרע

הַגָּאוֹן רַבִּי "יוֹסֵף חַיִּים" בְּסֵפֶר "בֶּן אִישׁ חַי" מְסַפֵּר, שֶׁפַּעַם פָּגַשׁ יֵצֶר הָרַע אֶת יֵצֶר הַטּוֹב, וְאָמַר לוֹ, עַד מָתַי נִהְיֶה לוֹחֲמִים זֶה בָּזֶה? מַדּוּעַ לֹא תַּעֲשֶׂה עִמִּי שָׁלוֹם?

אָמַר לוֹ הַיֵּצֶר הַטּוֹב: מַה רְצוֹנְךָ לְקַבֵּל תְּמוּרַת הַשָּׁלוֹם הַזֶּה? אָמַר לוֹ הַיֵּצֶר הָרַע: הַרְשֵׁה נָא לִי לְדַבֵּר עִם אֲנָשֶׁיךָ, וּלְהַזְמִינָם לְמִסְבָּה חֲשׁוּבָה, וּבְעִקָּר בִּרְצוֹנִי שֶׁתַּעֲזֹב אוֹתִי לְשׂוֹחֵחַ עִם הֶחָסִיד שֶׁלְּךָ פְּלוֹנִי, וּלְהִתְגַּבֵּר עָלָיו.

אָמַר לוֹ יֵצֶר הַטּוֹב: לוּ יְהִי כִּדְבָרֶיךָ, וְהָעִקָּר שֶׁיִּשְׁרֶה שָׁלוֹם בֵּינֵינוּ, הִנֵּה פְּלוֹנִי הֶחָסִיד בִּרְשׁוּתְךָ, עֲשֵׂה עִמּוֹ מַה שֶּׁאַתָּה רוֹצֶה.

אוֹתוֹ הֶחָסִיד הָיָה שַׁקְדָן גָּדוֹל בַּתּוֹרָה, וְהִנֵּה לְפֶתַע נֶעֱזַב מִמֶּנּוּ הַיֵּצֶר הַטּוֹב, וְהִתְחִיל יֵצֶר הָרַע לְדַבֵּר עַל לִבּוֹ, שֶׁרַק פַּעַם אַחַת יָבֹא לְתֵיאַטְרוֹן, אוֹ לְבֵית קָפֶה לְכַמָּה שָׁעוֹת, וְאַחַר כָּךְ יַחְזֹר לְבֵיתוֹ.

הֶחָסִיד תָּמַהּ עַל עַצְמוֹ, וְלֹא הֵבִין מֵאַיִן לוֹ מַחֲשָׁבוֹת כָּאֵלֶּה. קָם הֶחָסִיד וְהָלַךְ לְבֵית קָפֶה, וְרָאָה אֵיךְ יוֹשְׁבִים אֲנָשִׁים סְבִיב הַמִּשְׂחָק שֶׁנִּקְרָא "שֵׁשׁ בֶּשׁ", וּמְשַׂחֲקִים בְּהִתְלַהֲבוּת רַבָּה, זֶה צוֹעֵק מִכָּאן, וְזֶה צוֹוֵחַ מִשָּׁם, וּבֵינְתַיִם הִזְמִינוּ קָפֶה וְתֵה, וּכְשֶׁהֵבִיאוּ אוֹתָם לִפְנֵיהֶם, מֻחֲמַת טִרְדָתָם בַּמִּשְׂחָק, נִשְׁאֲרוּ הַתֵּה וְהַקָּפֶה בִּמְקוֹמָם, וְהִתְקָרְרוּ לְגַמְרֵי עַד שֶׁכְּבָר לֹא הָיוּ רְאוּיִים לִשְׁתִיָּה.

הִגִּיעָה שְׁעַת חֲצוֹת, וְהֵם מַמְשִׁיכִים בְּהִתְלַהֲבוּת בְּמִשְׂחָקָם, וְהֶחָסִיד כְּבָר הִשְׁתָּעֲמֵם, וּבָשָׁעָה אַחַת אֲחֲרֵי חֲצוֹת קָם וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ.

הַיֵּצֶר הָרַע הָלַךְ אַחֲרָיו כְּדֵי לִרְאוֹת מַה הַהַשְׁפָּעָה שֶׁקִּבֵּל הָאִישׁ הַזֶּה מִן הַמִּשְׂחָק אֲשֶׁר רָאוּ עֵינָיו. וְהִנֵּה הוּא רוֹאֶה, כִּי בְּבוֹא הֶחָסִיד לְבֵיתוֹ, יָשַׁב עַל גַּבֵּי קַרְקַע בַּאֲמִירַת תִּקּוּן חֲצוֹת בְּבְכִיּוֹת נוֹרָאוֹת וּבִדְמָעוֹת שְׁלִישׁ, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה רָגִיל לַעֲשׂוֹת מֵעוֹדוֹ עַד הַיּוֹם הַהוּא.

בְּשִׁמְעַ אִשְׁתּוֹ אֶת צַעֲקוֹתָיו, נִתְעוֹרְרָה וּבָאָה לְפָנָיו, וְאָמְרָה לוֹ: מַדּוּעַ אַתָּה צוֹעֵק וּבוֹכֶה כָּךְ? אָמַר לָהּ הֶחָסִיד: כְּלֵי זָהָב הָיָה לִי מְזֻקָּק שִׁבְעָתַיִם, וְעַתָּה בְּחַנְתִּיו וּמָצָאתִי שֶׁהוּא מִנְּחֹשֶׁת, וְעַל זֶה אֲנִי בּוֹכֶה.

אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: מֵעוֹלָם לֹא רָאִיתִי כְּלֵי זָהָב אֶצְלָךְ, וְאֵינִי יוֹדַעַת עַל מַה אַתָּה מְדַבֵּר. וַיֹּאמֶר לָהּ: כְּלֵי הַזָּהָב שֶׁהָיָה לִי, הוּא הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, שֶׁהָיְתָה לִי בָּהֶם שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד, וְחָשַׁבְתִּי שֶׁהַשְׁקִידָה שֶׁלִּי בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת הֵם כְּזָהָב עָבוּרִי.

וְהִנֵּה רַק הַלַּיְלָה הַזֶּה גִּלִּיתִי שֶׁאֵינִי מַעֲרִיךְ מַסְפִּיק אֶת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, כִּי רָאִיתִי אֵיךְ יָשְׁבוּ אֲנָשִׁים בְּהִתְלַהֲבוּת רַבָּה, וּבְשִׂמְחָה גְּדוֹלָה בְּעֵת מִשְׂחָקָם, וְהַלְוַאי שֶׁאֲנִי הָיִיתִי שָׂמֵחַ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁלִּי עֶשֶׂר אֲחוּז מִשִּׂמְחָתָם. וְעוֹד רָאִיתִי שָׁם בְּנֵי אָדָם רוֹקְדִים בְּמָחוֹל בְּהִתְלַהֲבוּת, וְהַזַּעֲה יוֹרֶדֶת עַל מִצְחָם, וְהַלְוַאי שֶׁהַשְׁקִידָה וְהַהַתְמָדָה שֶׁלִּי תַּגִּיעַ לְרֶבַע מִיגִיעַת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הָעוֹסְקִים בְּדִבְרֵי הֶבֶל, וְעַל זֶה אֲנִי בּוֹכֶה, וְעָלַי לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, וּלְהִתְחַזֵּק בַּתּוֹרָה בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עוֹז.

כִּשְׁמְעַ הַיֵּצֶר הָרַע אֶת כָּל דִּבְרֵי הֶחָסִיד, הִצְטַעֵר מְאֹד עַל שֶׁהִתְעַסֵּק אִתּוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא רַק שֶׁלֹּא הִצְלִיחַ לְהַפִּילוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, אֶלָּא נוֹסַף עַל כָּךְ הִתְחַזֵּק אוֹתוֹ חָסִיד יוֹתֵר בַּעֲבוֹדַת ה'.

עַל פִּי זֶה מוּבָן הֵיטֵב הַפָּסוּק בִּתְהִלִּים: "מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ", שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם לְלִמֹּד לְהִתְחַכֵּם נֶגֶד תַּחְבּוּלוֹתָיו שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע, מִמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁל הָרְשָׁעִים, שֶׁאֵינָם מִתְעַיְּפִים לְרִקּוּד בְּמֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁעוֹת בְּכָל מִינֵי מְסִיבוֹת לְמִינֵיהֶם, וּכְמוֹ כֵּן אֵינָם נִרְדָּמִים בְּשָׁעָה שֶׁרוֹאִים אֵיזֶה סֶרֶט מְעַנְיֵן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם אַחֲרֵי יוֹם עֲבוֹדָה מְפָרֶךְ. וְאִם הֵם מְסֻגָּלִים לְכָךְ, אֲנוּ שֶׁעוֹסְקִים בְּתוֹרַת ה' הַמְתוּקָה וּבְמִצְוֹתָיו הַטְּהוֹרוֹת, בְּוַדַּאי שֶׁנַּקְפִּיד לֹא לִהְיוֹת עֲיֵפִים וְעַצְלָנִים, וְלֹא נִרְדָּם בְּשָׁעַת הַלִּמּוּד וְהַתְּפִלָּה גַּם אַחֲרֵי יוֹם עֲבוֹדָה קָשֶׁה.

שנאת היצר הרע לאדם

בְּנוֹתֵן טָעַם לְהָבִיא דְּבָרָיו הַמַּבְהִילִים וְהַמֻּחוּדָּשִׁים שֶׁל הַצַּדִּיק רַבִּי יְחֶזְקֵאל לֵוִינְשְׁטַיין זַצַ"ל, שֶׁאָמַר בְּהֶסְפֵּד עַל תַּלְמִיד חָכָם אֶחָד, שֶׁהַשָּׂטָן הֶכִּי גָּדוֹל לְאָדָם, הוּא הַיֵּצֶר הָרַע [כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר הַפָּסוּק בְּמִשְׁלֵי: "אִם רָעֵב שׂוֹנַאֲךָ הַאֲכִילֵהוּ לָחֶם, כִּי גֶּחָלִים אַתָּה חוֹתֶה עַל רֹאשׁוֹ"], וְהוּא רוֹצֶה לְאַבְּדוֹ מִשְּׁנֵי הָעוֹלָמוֹת.

וּבְאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן אָמְרוּ, שֶׁהַיֵּצֶר, הוּא הַמַּפְחִיד לַתִּינוֹק, וְעַל כֵּן הוּא בּוֹכֶה תֵּכֶף מִשֶּׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, וְעַל זֶה הָרַבֵּה פְּעָמִים רוֹאִים שֶׁתִּינוֹק בּוֹכֶה בְּלִי שׁוּם סִבָּה, כִּי הוּא מַפְחִידוֹ, וְגַם לִפְעָמִים גּוֹרֵם לוֹ לִפּוֹל לָאָרֶץ, וְגַם הוּא הַמְפַתֶּהוּ לִשְׁלֹחַ יָד לָאֵשׁ.

הַיֵּצֶר הָרַע פָּשׁוּט אֵינוֹ יָכוֹל לְרָאוֹת בְּהַצְלָחַת הָאָדָם, מִשּׁוּם שֶׁהוּא הָרַע בַּמְּצִיאוּת, וְהוּא מֻכְרָח לַעֲשׂוֹת רַק רַע. וְעַל כֵּן מְשַׁמְּרִים אֶת הֶחָתָן קוֹדֵם הַחֻפָּה, וְאֶת הַיּוֹלֶדֶת בִּשְׁעַת הַלֵּידָה, כִּי הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת בְּנֵי אָדָם מִתְעַנְּגִים.

הַמַּשְׁגִּיחַ רַבִּי יְרֵחַם מִמִּיר זַצַ"ל אָמַר, כִּי הַשָּׂטָן אֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת כַּאֲשֶׁר בְּנֵי אָדָם לוֹבְשִׁים בֶּגֶד, וְעַל כֵּן, עַל פִּי רוֹב הַבֶּגֶד נִקְרָע וּמִתְלַכְלֵךְ וְכַדּוֹמֶה. וְכֵן הָיָה עִם הַנָּחָשׁ בְּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, מִצַּד הַקְּנָאָה פִּתָּה אֶת חַוָּה שֶׁתֹּאכַל מֵעֵץ הַדַּעַת.

וְכֵן רוֹאִים שֶׁכַּאֲשֶׁר בָּא הַשָּׂטָן שֶׁהוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת לָקַחַת אֶת הַנְּשָׁמָה, מִתְעַלֵּל בָּאָדָם עַד אֵין שִׁעוּר, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁהַקּוֹלוֹת שֶׁל הַנְּפָטָר הוֹלְכִים מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְרַק שֶׁאָנוּ אֵינֶנּוּ שׁוֹמְעִים אֶת קוֹלוֹ.

וּכְמוֹ שֶׁהֶחָתוּל מִתְאַכְזָר עַל טַרְפּוֹ וְזוֹרֵק אוֹתוֹ מִפִּיו, וְחוֹזֵר וּבוֹלֵעַ אוֹתוֹ כַּמָּה פְּעָמִים, כֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הַשָּׁוְא הַמַּלְאָךְ הַמָּוֶת, לוֹקֵחַ אֶת חַרְבּוֹ וּמַרְאֶה אוֹתָהּ לְאָדָם הָעוֹמֵד לָמוּת, וְיוֹצֵא לַחוּץ, וְשׁוּב נִכְנַס כַּמָּה פְּעָמִים, וְזוֹרֵק פַּחַד וְאֵימָה עַל הָאָדָם. וּמִכֹּל זֶה אָנוּ רוֹאִים עַד כַּמָּה הוּא שׂוֹנֵא לְאָדָם, וּבְכָל הִזְדַּמְּנוּת שֶׁמּוֹצֵא, מִתְנַקֵּם בָּאָדָם בְּאוֹפֶן נוֹרָא וּמַבְהִיל. רַחֲמָנָא לִיצְלָן.

שנאת הבריות

בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (סב:) אָמְרוּ: שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף זוּגוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא, וּמִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָהֲגוּ כָּבוֹד זֶה לָזֶה, כֻּלָּם מֵתוּ בְּחַיָּיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, בֵּין פֶּסַח לִפְרוֹס עֲצֶרֶת, [פְּרוֹס הוּא חֲצִי, כְּלוֹמַר, חֲצִי חֹדֶשׁ קוֹדֵם עֲצֶרֶת, (חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לִפְנֵי חַג שָׁבוּעוֹת), דְּהַיְנוּ יוֹם ל"ד לְעֹמֶר], וְהָיָה הָעוֹלָם שָׁמֵם. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד תּוֹרָה לְרַבִּי מֵאִיר בְּעַל הַנֵּס, וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, וּלְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲלַפְתָּא, וּלְרַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי, וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ. אָמַר לָהֶם רַבִּי עֲקִיבָא: בָּנַי, הַתַּלְמִידִים הָרִאשׁוֹנִים לֹא מֵתוּ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָהֲגוּ כָּבוֹד זֶה לָזֶה, וְהָיְתָה עֵינֵיהֶם צָרָה בַּתּוֹרָה שֶׁל חַבְרֵיהֶם, אַתֶּם לֹא תִּנְהֲגוּ כֵּן. מִיַּד עָמְדוּ וּמִלְּאוּ תּוֹרָה אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים, שְׁמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה וְחָכְמָה אֲבָל אֵינוֹ נִזְהָר לִשְׁמוֹר עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, וְאֵינוֹ מַקְפִּיד לְהִתְנַהֵג בְּכָבוֹד וְחִבָּה עִם חֲבֵרָיו, אֲזַי כָּל תּוֹרָתוֹ אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהָגֵן עָלָיו, וּמִשָּׁמַיִם לֹא מְרַחֲמִים עָלָיו, וְלֹא יַעֲזֹר לוֹ זְכוּת תּוֹרָתוֹ אוֹ זְכוּת רַבּוֹ, אֶלָּא חַס וְשָׁלוֹם מִדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בּוֹ לְלֹא רַחֲמִים, ה' יַצִּילֵנוּ.

לאהב כל יהודי

רַבֵּנוּ הָאָר"י כָּתַב בְּשַׁעַר הַכַּוָּנוֹת, שֶׁלִּפְנֵי שֶׁיַּתְחִיל הָאָדָם אֶת תְּפִלָּתוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, יְקַבֵּל עָלָיו מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", וְיִכַּוֵּן לֶאֱהֹב אֶת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כְּנַפְשׁוֹ, שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ תִּהְיֶה תְּפִלָּתוֹ כְּלוּלָה מִכָּל תְּפִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, וְתוּכַל לַעֲלוֹת לְמַעְלָה וְלַעֲשׂוֹת פְּרִי.

וּבְאוּר הַדָּבָר, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָדָם נוֹהֵג בְּחִבָּה וְאַהֲבָה עִם חֲבֵרָיו וּסְבִיבָתוֹ, וּמְקַבֵּל לֵאלֹהִים כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי הוּא וְכָל יִשְׂרָאֵל נֶחְשָׁבִים לָאָדָם אֶחָד, וְכָל תְּפִלָּה וּמִצְוָה שֶׁהַיְהוּדִים עוֹשִׂים, הֲרֵי הוּא חֵלֶק מֵהֶם וְיֵשׁ לוֹ זְכוּת מְשׁוּתָּפֶת עִמָּם. וְאִם כֵּן, גַּם אִם לֹא כִּוֵּן בְּחֵלֶק מֵהַתְּפִלָּה, מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁבְּוַדַּאי אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כִּוֵּן בְּחֵלֶק מֵהַתְּפִלָּה, וְעוֹד יְהוּדִי כִּוֵּן בְּחֵלֶק אַחֵר בַּתְּפִלָּה, תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁאוֹהֵב אֶת כֻּלָּם, מִצְטָרֶפֶת אֲלֵיהֶם, וְנַעֲשֵׂית לוֹ תְּפִלָּה שְׁלֵמָה וּמְתֻקֶּנֶת.

שְׁאָלוּ אֶת הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁמֶעלְקֶא הוֹרוֹוִיץ, אֵיךְ אֶפְשָׁר לֶאֱהֹב אֶת כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּמִדָּה שָׁוָה, וַהֲלֹא יֵשׁ בָּהֶם גְּאוֹנִים וְצַדִּיקִים, וְיֵשׁ בָּהֶם אֲנָשִׁים בֵּינוֹנִים, וְיֵשׁ בָּהֶם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים מְאֹד, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לְהַשְׁוּוֹתָם אֶחָד לַשֵּׁנִי?

הֵשִׁיב לָהֶם הָרַב, שֶׁגַּם מִטִּבְעוֹ שֶׁל הָאָדָם, אֵינוֹ אוֹהֵב אֶת כָּל אֵיבָרָיו בְּמִדָּה שָׁוָה, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁעוֹמְדִים לָתֵת לוֹ אֶגְרוֹף כְּנֶגֶד לִבּוֹ, הוּא שָׂם זְרוֹעוֹתָיו כְּנֶגֶד חֲזֵהוּ, כְּדֵי שֶׁהַמַּכָּה תָּבֹא עַל זְרוֹעוֹתָיו וְלֹא עַל לִבּוֹ. וְכֵן אִם יָבֹאוּ לְהַכּוֹתוֹ עַל רֹאשׁוֹ, הוּא מְמַהֵר לְחַפּוֹת בְּיָדָיו עַל רֹאשׁוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַלֵּב וְהַמֹּחַ שֶׁל הָאָדָם יְקָרִים לוֹ מִכָּל, שֶׁבָּהֶם תְּלוּיִים כָּל חַיּוּתוֹ.

וְכֵן הַדָּבָר בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל. אֶת הַגְּאוֹנִים וְהַצַּדִּיקִים יֹאהַב אוֹתָם כְּבָבַת עֵינָיו, כִּי עַל כֵּן הֵם נִקְרָאִים "עֵינֵי הָעֵדָה". וְאֶת הָאַבְרֵכִים הַתַּלְמִידֵי הַחֲכָמִים יֹאהַב כְּמוֹ לִבּוֹ וְרֹאשׁוֹ. וְאֶת הָאֲנָשִׁים הַבֵּינוֹנִיִּים יֹאהַב כְּמוֹ זְרוֹעוֹתָיו וְיָדָיו. וְאֶת פְּשׁוּטֵי הָעָם, כְּמוֹ רַגְלָיו. וְעַל כָּל פָּנִים יֵשׁ לָחוּשׁ אַהֲבָה כְּלַפֵּי כָּל אֶחָד וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּם גּוּף אֶחָד.

וּבְיִרוּשַׁלְמִי מַסֶּכֶת נְדָרִים אָמְרוּ עַל הַפָּסוּק: "לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ", מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה סַכִּין בְּיַד יְמִינוֹ, וּבָא לַחְתֹּךְ בָּהּ בָּשָׂר. וְהִנֵּה בְּלִי כַּוָּנָה יָרְדָה הַסַּכִּין עַל יָדוֹ הַשְּׂמָאלִית וְחָתְכָה אוֹתָהּ חֲתָךְ עָמוֹק, הַאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁאוֹתוֹ אָדָם יִקַּח הַסַּכִּין בְּיָדוֹ הַשְּׂמָאלִית, וְיַחְתֹּךְ אֶת יָדוֹ הַיְמָנִית כְּדֵי לְהִתְנַקֵּם בָּהּ? וַהֲרֵי הַכֹּל זֶה גּוּף אֶחָד. כָּךְ גַּם כָּל יִשְׂרָאֵל נֶחְשָׁבִים כְּגוּף אֶחָד לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא, וְלָכֵן יֵשׁ לֶאֱהֹב אֶת כֻּלָּם.

משנה יב

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ. וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לָךְ. וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם:

יהי ממון חברך חביב עליך כשלך

וּבְאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן (פֶּרֶק טז) אָמְרוּ: כְּשֵׁם שֶׁאָדָם רוֹצֶה בְּקִיּוּם מָמוֹנוֹ, כָּךְ יִהְיֶה רוֹצֶה בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ.

הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף יח:) מְסַפֶּרֶת עַל "אַבָּא" אָבִיו שֶׁל שְׁמוּאֵל, שֶׁהָיוּ מַפְקִידִים אֶצְלוֹ מָמוֹן שֶׁל יְתוֹמִים. וּכְשֶׁמֵּת, לֹא יָדְעוּ הֵיכָן הִנִּיחַ אֶת כַּסְפֵּי הַיְתוֹמִים, וּבְגִין כָּךְ הָיוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם מְבַזִּים אֶת שְׁמוּאֵל בְּנוֹ, וְהָיוּ קוֹרְאִים לוֹ "בֶּן אוֹכֵל מַעוֹתֵיהֶם שֶׁל הַיְתוֹמִים". מַה עָשָׂה שְׁמוּאֵל - הָלַךְ לְבֵית הַקְּבָרוֹת וְהִתְגַּלְּתָה לוֹ שָׁם נִשְׁמַת אָבִיו הַמָּנוֹחַ. שָׁאַל שְׁמוּאֵל אֶת אָבִיו: הֵיכָן הִנַּחְתָּ אֶת מָעוֹת הַיְתוֹמִים? הֵשִׁיב לוֹ אָבִיו, שֶׁהַמָּעוֹת מֻנָּחוֹת בְּמָקוֹם שְׁמוּנָחוֹת אַבְנֵי הָרֶחָיִם, וְהִסְבִּיר לוֹ שֶׁהַכֶּסֶף הָעֶלְיוֹן וְהַכֶּסֶף הַתַּחְתּוֹן שֶׁלּוֹ, וְהַכֶּסֶף הָאֶמְצָעִי הוּא שֶׁל הַיְתוֹמִים.

שָׁאַל שְׁמוּאֵל: מִפְּנֵי מַה הִנַּחְתָּ אֶת מָמוֹן הַיְתוֹמִים בְּאֶמְצַע? הֵשִׁיב לוֹ אָבִיו: הֱיוֹת וְיכוֹלִים לִגְנֹב אֶת הַמָּמוֹן, אָמַרְתִּי בְּלִבִּי מוּטָב שֶׁיִּגְנֹב כַּסְפִּנוּ, וְלֹא כַּסְפֵּי הַיְתוֹמִים. וְכֵן אִם יִתְקַלְקְלוּ הַמָּעוֹת מִלַּחוּת הַקַּרְקַע, מוּטָב שֶׁיִּתְקַלְקְלוּ שֶׁלָּנוּ, וְלֹא יִתְקַלְקְלוּ כַּסְפֵּי הַיְתוֹמִים.

בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (דף כה.) מְסֻפָּר עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, שֶׁפַּעַם שָׁכַח אֵיזֶה אָדָם תַּרְנְגוֹלִים לְיַד פֶּתַח בֵּיתוֹ, וּמָצְאָה אוֹתָם אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא, וְאָמַר לָהּ בַּעֲלָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל מִבֵּיצֵיהֶן. הַתַּרְנְגוֹלִים הִתְרַבּוּ בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן, עַד שֶׁצַּר הַמָּקוֹם מִלַּהֲכִילָם. הָלַךְ רַבִּי חֲנִינָא וּמָכָרָם, וְקָנָה בַּכֶּסֶף עִזִּים.

פַּעַם אַחַת עָבַר שָׁם אוֹתוֹ אָדָם שֶׁאָבְדוּ מִמֶּנּוּ הַתַּרְנְגוֹלִים, וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: כָּאן הִנַּחְתִּי אֶת הַתַּרְנְגוֹלִים שֶׁלִּי! שָׁמַע זֹאת רַבִּי חֲנִינָא וְשָׁאַל אוֹתוֹ: יֵשׁ לְךָ בָּהֶם סִימָן? אָמַר לוֹ: כֵּן! נָתַן לוֹ סִימָן, וְנָתַן לוֹ רַבִּי חֲנִינָא אֶת הָעִזִּים.

הַמִּתְבּוֹנֵן יִרְאֶה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁרַבִּי חֲנִינָא לֹא הָיָה מְחֻיָּב לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁהֲרֵי הוּא הָיָה יָכוֹל לְמָכוֹר אֶת הַתַּרְנְגוֹלִים, וְלִשְׁמוֹר לַמְאַבֵּד אֶת דְּמֵיהֶם. אוּלָם הוּא עָשָׂה חֶסֶד עִם מָמוֹן חֲבֵרוֹ, וְגִדֵּל אֶת הַתַּרְנְגוֹלוֹת, וְנָתַן לָהֶם לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת עַל חֶשְׁבּוֹנוֹ, וְגִדֵּל אֶת צֶאֱצָאֵיהֶם, וּלְאַחַר מִכֵּן קָנָה בִּדְמֵיהֶן עִזִּים, כְּפִי שֶׁהָיָה נוֹהֵג אִילּוּ הַתַּרְנְגוֹלִים הָיוּ שֶׁלּוֹ. כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ.

התקן עצמך ללמוד תורה

הַתַּנָּא מְלַמְּדֵנוּ, שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם לְתַקֵּן אֶת עַצְמוֹ לִפְנֵי שֶׁבָּא לִלְמֹד תּוֹרָה, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּטָּל עָלָיו לְהַכְשִׁיר אֶת עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לִהְיוֹת כְּלִי קִבּוּל לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ יוֹנָה, שֶׁהַתּוֹרָה לְעוֹלָם אֵינָהּ שׁוֹכֶנֶת בְּגוּף שֶׁאֵינוֹ בָּעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת, וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר שֶׁאָדָם יִלְמַד תּוֹרָה, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן יַעֲבֹד עַל הַמִּדּוֹת, אֶלָּא בְּתִחְלָה יֵשׁ לַעֲבוֹד עַל הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת וְלַעֲקוֹר אוֹתָם, וּלְאַחַר מִכֵּן הַתּוֹרָה תִּתְקַיֵּם וְתִשְׁכֹּן בְּתוֹכוֹ.

מָשָׁל לְעָשִׁיר אֶחָד שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל הַחֹרֶף, בְּיוֹם סַגְרִיר וְקַר. רָאָה עָנִי אֶחָד עוֹמֵד בַּפִּנָּה, וְעָלָיו בְּלוּיֵי סְחָבוֹת. נִגַּשׁ אֵלָיו וְשָׁאַל אוֹתוֹ: מִפְּנֵי מַה אֵינְךָ לוֹבֵשׁ בְּגָדִים חַמִּים

בִּימֵי הַקֹּר הַלָּלוּ? אָמַר לוֹ: מַה אֶעֱשֶׂה וְאֵין לִי מָעוֹת לִרְכֹּשׁ בְּגָדִים חַמִּים. אָמַר לוֹ הֶעָשִׁיר: בֹּא עִמִּי וַאֲלַבִּישְׁךָ.

נִגְּשׁוּ לַחֲנוּת הַלְּבָשָׁה, וּבִקֵּשׁ הֶעָשִׁיר מִבַּעַל הַחֲנוּת לְהָבִיא חֲלִיפָה חוֹרְפִית לֶעָנִי הַזֶּה, הִסְתַּכֵּל בּוֹ בַּעַל הַחֲנוּת, וְאָמַר לַפּוֹעֵל שֶׁלּוֹ: לֵךְ וְתָבִיא חֲלִיפָה מִסְפַּר אַרְבָּעִים לְאִישׁ הַזֶּה! הָלַךְ הַפּוֹעֵל וְהֵבִיא חֲלִיפָה.

אָמַר לוֹ הֶעָשִׁיר: הִכָּנֵס לַחֶדֶר הַהַלְבָּשָׁה וְתִמְדֹּד אֶת הַחֲלִיפָה שֶׁהֵבִיאוּ לְךָ. נִכְנַס הֶעָנִי לַחֶדֶר, וְשָׁהָה שָׁם שָׁעָה אֲרֻכָּה. הֶעָשִׁיר וּבַעַל הַחֲנוּת הִתְפַּלְּאוּ עַל שְׁהִיָּתוֹ שָׁם, וּבָאוּ לְשָׁם כְּדֵי לִרְאוֹת מַה הוּא עוֹשֶׂה.

וְהִנֵּה עֵינֵיהֶם רוֹאוֹת, שֶׁלֶּעָנִי הָיָה קָשֶׁה לְוַתֵּר עַל בְּלוֹיֵי הַסְּחֹרוֹת שֶׁעָלָיו, וְהָיָה מְנַסֶּה לְהַכְנִיס אֶת שַׁרְווּלֵי הַחֲלִיפָה עַל הַבְּגָדִים הַקְּרוּעִים שֶׁעָלָיו. הָיָה מַכְנִיס שַׁרְווּל בְּיָד זוֹ, וּמֵיָּד הַשַּׁרְווּל שֶׁבַּיָּד הָאַחֶרֶת נִפְלָט הַחוּצָה, וְכֵן נָהַג בִּלְבִישַׁת הַמִּכְנָסַיִם, וְכָךְ הוּא עָמֵל כָּל הַזְּמַן לִלְבֹּשׁ הַחֲלִיפָה וְאֵינוֹ מַצְלִיחַ.

אָמְרוּ לוֹ: מַה אַתָּה עוֹשֶׂה, עָלֶיךָ לְהָסִיר אֶת הַסְּחֹרוֹת מֵעָלֶיךָ, וְרַק אָז תּוּכַל הַחֲלִיפָה הַחֲדָשָׁה לְהַתְאִים עָלֶיךָ.

הַנִּמְשָׁל: הָאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִדּוֹת לֹא טוֹבוֹת, כְּגוֹן גַּאֲוָה וְקַפְּדָנוּת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּזְכֶּה לַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּחִינָה שֶׁל מַלְבּוּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּדּוֹת הַמְּשֻׁחָתוֹת אֵינָם מַתְאִימוֹת לַתּוֹרָה. וְעַל כֵּן, קוֹדֶם כָּל חַיָּב הוּא לְהָסִיר אֶת הַבְּגָדִים הַבְּלוּיִים מֵעָלָיו, וְאָז יוּכַל לְהִתְעַטֵּר בְּכִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה.

וכל מעשיך יהיו לשם שמים

פֹּרֵשׂ רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, שֶׁאַף בְּשָׁעָה שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בָּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ, לֹא תִּתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת אֶת גּוּפְךָ, אֶלָּא תְּכַוֵּן שֶׁתִּהְיֶה בָּרִיא לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנְךָ, וְעַל יְדֵי זֶה, הָאֲכִילָה שֶׁאוֹכֵל מִתְקַדֶּשֶׁת, וְגַם זֶה נֶחְשָׁב לְחֵלֶק מֵעֲבוֹדַת ה' שֶׁל הַיְּהוּדִי, שֶׁמַּאֲחַר וְכַוָּנַת הָאָדָם בְּעֵת אֲכִילָתוֹ וְשֵׁינָתוֹ הִיא לְקַיֵּם אֶת גּוּפוֹ לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא, הֲרֵי שֶׁאֵין זוֹ פְּעֻלָּה שֶׁל מַה בְּכָךְ, אֶלָּא זוֹ פְּעֻלָּה שֶׁבָּאָה לְהַרְבּוֹת כְּבוֹד שָׁמַיִם. אֲכִילָה וְשֵׁינָה זוֹ נֶחְשֶׁבֶת לַאֲכִילָה וְשֵׁינָה "לִשְׁמָהּ", וְהֵם נֶחְשָׁבוֹת לְמִצְווֹת גְּמוּרוֹת.

וּכְמוֹ כֵּן כָּתַב רַבִּי יְהוּדָה צָדְקָה זַצַ"ל בְּסִפְרוֹ "קוֹל יְהוּדָה", לְבָאֵר אֶת הַמַּחֲלֹקֶת בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (דף מח:) בֵּין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵין לוֹ לְאָדָם בְּיוֹם טוֹב אֶלָּא אוֹ אוֹכֶל וְשׁוֹתֶה אוֹ יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חֶצְיוֹ לַה' וְחֶצְיוֹ לָכֶם. וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא, הַכֹּל מוֹדִים בַּעֲצֶרֶת (חַג שְׁבוּעוֹת) שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה גַּם "לָכֶם", מִשּׁוּם שֶׁיּוֹם שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה הוּא.

וְצָרִיךְ לְהָבִין, אַדְרַבָּא, בְּיוֹם שְׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת כֻּלּוֹ תּוֹרָה, וְהִנֵּה דַּוְקָא בְּיוֹם כָּזֶה, אוֹמְרִים כֻּלָּם שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה גַּם לָכֶם יוֹתֵר מִשְּׁאָר יָמִים טוֹבִים שֶׁלֹּא נִתְּנָה בָּהֶם תּוֹרָה, מַדּוּעַ?

אֶלָּא רָצוּ רַבּוֹתֵינוּ לְלַמְּדֵנוּ וּלְהַרְאוֹת לָנוּ, שֶׁעוֹלָם הַזֶּה וְעוֹלָם הַתּוֹרָה קְשׁוּרִים זֶה בָּזֶה, וְגַם הָאֲכִילָה הַנֶּאֱכֶלֶת בְּקְדֻשָּׁה וּלְשֵׁם שָׁמַיִם, נֶחְשֶׁבֶת לְחֵלֶק מִלִּמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, שֶׁהֲרֵי אִם לֹא יֹאכַל, כֵּיצַד יִהְיֶה לוֹ כּוֹחַ לַעֲסֹק בְּתוֹרַת ה'.

וּבְהֶקְשֵׁר לָזֶה מוּבָא בְּסֵפֶר "מֵאִיר עֵינַי יִשְׂרָאֵל", בְּשֵׁם הָרַב מִפּוֹנִיבֵז' רַבִּי יוֹסֵף כַּהֲנְמָן זַצ"ל, שֶׁפַּעַם נִכְנַס בְּנוֹ הַקָּטָן שֶׁל מָרָן הֶחָפֵץ חַיִּים הַבַּיְתָה, וְהֶחָפֵץ חַיִּים רָצָה לְהַאֲכִילוֹ, אַךְ הַיֶּלֶד סֵרֵב לֶאֱכוֹל.

אָמַר עַל כָּךְ הֶחָפֵץ חַיִּים: חֲכָמֵינוּ ז"ל אוֹמְרִים עַל הַפָּסוּק "כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעוּרָיו", כְּלוֹמַר, שֶׁהַיֵּצֶר הָרַע מִתְעוֹרֵר כְּבָר אֲצֶל הַתִּינוֹק. וְצָרִיךְ בֵּאוּר, בְּמֶה כְּבָר יֵצֶר הָרַע יָכוֹל לְפַתּוֹת תִּינוֹק, הֲרֵי הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לָבוֹא אֶל הַיֶּלֶד הַיְהוּדִי וּלְפַתּוֹתוֹ בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וְכַדּוֹמֶה, כִּי הַיֶּלֶד לֹא יִשְׁמַע לוֹ.

עַל כֵּן, בְּתַחְבּוּלוֹת הוּא עוֹשֶׂה אֶת מְלַאכְתּוֹ. הוּא בָּא אֶל הַיֶּלֶד, וְאוֹמֵר לוֹ: אַתָּה לֹא יָכוֹל לֶאֱכוֹל וְלִזְלֹל כְּגוֹי וְכִבְהֵמָה, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה אוֹסֶרֶת זֹאת עָלֶיךָ, עַל כֵּן אַל תֹּאכַל כְּלוּם! וְכַמּוּבָן מַטְרָתוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע בְּכָךְ הִיא לְהַחְלִישׁ אֶת הַיֶּלֶד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ אֶת הַכֹּחַ לְקַיֵּם מִצְווֹת וְלִלְמֹד תּוֹרָה.

עוֹד סִפֵּר הָרַב מִפּוֹנִיבֵז' זַצ"ל, שֶׁשָּׁמַע מֵהֶחָפֵץ חַיִּים זַצ"ל שֶׁאָמַר פַּעַם: פֶּלֶא הוּא שֶׁלִּפְעָמִים רוֹאִים שְׁנֵי יְלָדִים שֶׁנּוֹלְדוּ בְּאוֹתָהּ עֲיָרָה, וּשְׁנֵיהֶם גְּדֵלִים בְּיַחַד עִם אוֹתָם הַתְּנָאִים, וְאַף עַל פִּי כֵן יֶלֶד יְהוּדִי חַלָּשׁ וְרָזֶה, וְלֹא רוֹצֶה לֶאֱכוֹל, וְאִמָּא שֶׁלּוֹ רָצָה אַחֲרָיו וּמְשַׁדֶּלֶת אוֹתוֹ בְּדִבּוּרִים וּבְכֹחַ שֶׁיֹּאכַל קְמָעָא. וּמֵאִידָךְ הַיֶּלֶד הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא גּוֹי טָמֵא, אוֹכֵל הַרְבֵּה לְתַאֲבוֹן, וְהוּא חָסֹן וּבָרִיא. מַה פֵּשֶׁר הַהֶבְדֵּל בֵּין שְׁנֵי הַיְלָדִים?

אֶלָּא שֶׁאוֹתוֹ יֵצֶר הָרַע אוֹמֵר לַיֶּלֶד הַיְהוּדִי: אַל תֹּאכַל, אַל תִּשְׁתֶּה, אַל תִּישַׁן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ כֹּחַ לַעֲבוֹדַת ה'. וְאוֹתוֹ יֵצֶר הָרַע אוֹמֵר לַיֶּלֶד הַגּוֹי: תֹּאכַל הַרְבֵּה, וְתִישַׁן הַרְבֵּה, וְיִהְיֶה לְךָ הַרְבֵּה כֹּחַ, וְתוּכַל לִהְיוֹת רָשָׁע גָּדוֹל וְרוֹצֵחַ גָּדוֹל, וְלַעֲשׂוֹת הַרְבֵּה צָרוֹת לַיְּהוּדִים.

רוֹאִים אָנוּ מִכָּאן כַּמָּה חֲשׁוּבִים עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה כְּשֶׁהֵם נַעֲשִׂים לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁהֲרֵי לוּלֵי שֶׁיֹּאכַל הָאָדָם כָּרָאוּי, לֹא תִּהְיֶה לוֹ אֶפְשָׁרוּת לַעֲבוֹד אֶת ה' יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ.

וּמֵאִידָךְ, אִם יֹאכַל יוֹתֵר מִדַּאי, גַּם כֵּן יַרְגִּישׁ כְּבֵדוּת וַעֲיֵפוּת בַּעֲבוֹדַת ה', וְלָכֵן יָכוֹן בְּכָל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם, כְּדֵי לְהַבְרִיא וּלְחַזֵּק אֶת גּוּפוֹ כְּפִי הַנִּצְרָךְ לוֹ לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ.

זהירות מתאוות האכילה

כְּפִי שֶׁהִזְכַּרְנוּ, גַּם הָאֲכִילָה וְהַשְׁתִיָּה וּשְׁאָר צוֹרְכֵי הַגּוּף צְרִיכִים לִהְיוֹת לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְעַל יְדֵי זֶה זוֹכִים לְהִתְעַלּוֹת בַּעֲבוֹדַת ה'. וּמִמֵּילָא אֲכִילָה שֶׁל תַּאֲוָה שֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, עֲלוּלָה לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם וּלְהוֹרִיד אוֹתוֹ בַּעֲבוֹדַת ה'.

וְכַיָּדוּעַ, אוֹמְרִים בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הָאֲר"י ז"ל, שֶׁיּוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁשִּׁמֵּשׁ שְׁמוֹנִים שָׁנָה בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, יָצָא לְתַרְבּוּת רָעָה וְנַעֲשָׂה צְדוֹקִי, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא נִזְהַר לֶאֱכוֹל בִּקְדֻשָּׁה אֶלָּא הָיְתָה בּוֹ תַּאֲוַת הָאֲכִילָה.

סִפֵּר הָרַב יַעֲקֹב לוגסי בְּסִפְרוֹ "בְּיָם דַּרְכֶּךָ": מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְּאֶחָד מֵחֲסִידֵי וְצַדִּיקֵי יְרוּשָׁלַיִם הַצַּדִּיק רַבִּי אַבְרָהָם אָהָרוֹנוֹבִיץ זַצַ"ל, שֶׁכְּשֶׁהִיוּ בָּאִים אֶצְלוֹ מְבַקְּרִים לְהִתְבָּרֵךְ וּלְהִתְחַזֵּק, הָיָה אוֹמֵר: "מַדּוּעַ אַתֶּם בָּאִים אֵלַי? וַהֲלֹא אֲנִי אִישׁ פָּשׁוּט שֶׁאוֹהֵב מַאֲכָל מְסֻיָּם", וְתָמִיד הָיָה מַזְכִּיר אֵיזֶה סוּג מַאֲכָל, וְלֹא הֵבִינוּ לְמָה כַּוָּנָתוֹ, וּמַדּוּעַ תָּמִיד מַשְׁפִּיל עַצְמוֹ דַּוְקָא בָּזֶה שֶׁאוֹהֵב הוּא אֶת אוֹתוֹ מַאֲכָל.

פַּעַם נִזְדַּמֵּן לָנוּ לִשְׁאוֹל אֶת בְּנוֹ עַל כָּךְ, וְאָמַר לָנוּ, שֶׁאָבִיו מַזְכִּיר זֹאת מִפְּנֵי מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה: מִיָּד לְאַחַר נִשּׂוּאָיו, שֶׁאָלָתוּ אִשְׁתּוֹ אֵיזֶה מַאֲכָל לְהָכִין לוֹ כְּשֶׁיָּבוֹא מֵהַיְשִׁיבָה, וְעָנָה שֶׁאוֹהֵב הוּא אֶת אוֹתוֹ מַאֲכָל שֶׁהִזְכִּיר. וּכְשֶׁשָּׁב אוֹתוֹ יוֹם מֵהַיְשִׁיבָה, מִשּׁוּם מָה לֹא הֻכְנָהּ לוֹ אִשְׁתּוֹ אֶת אוֹתוֹ מַאֲכָל שֶׁבִּקֵּשׁ, וְהוּא כַּמּוּבָן לֹא אָמַר לָהּ כְּלוּם עַל כָּךְ, אֶלָּא שֶׁהָיָה לוֹ קָצַת הַקְפָּדָה בַּלֵּב עַל כָּךְ.

וְהִנֵּה כְּשֶׁהִתְבּוֹנֵן עַל הַקְפָּדָתוֹ בַּדָּבָר זֶה, הִתְחָרַט מְאֹד הֵיאַךְ מִלְּאוֹ לִבּוֹ לְהַקְפִּיד עַל מַאֲכָל... וּמִיָּד קִבֵּל עָלָיו שֶׁמֵּאוֹתוֹ יוֹם לֹא יָבוֹא מַאֲכָל זֶה לְפִיו יוֹתֵר כָּל יְמֵי חַיָּיו, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא קַיֵּם גַּם "וְחָטָאתִי נֶגְדִּי תָּמִיד" לְהַזְכִּיר שִׁפְלוּתוֹ לִבְנֵי אָדָם עַד עֵת זִקְנוּתוֹ בְּכָךְ שֶׁאוֹהֵב הוּא מַאֲכָל מְסֻיָּם זֶה...

עבודה לשם שמים

שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר בְּמִשְׁלֵי: "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ". כְּלוֹמַר, אִם כָּל מַעֲשֶׂה שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה חוֹשֵׁב הוּא לְשֵׁם שָׁמַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נֶהֱנֶה מִכָּךְ וּמִתְפַּרְנֵס מִכָּךְ, אֲבָל עֶצֶם הַמַּחְשָׁבָה מְקֻדֶּשֶׁת אֶת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעוֹשֶׂה.

וּמִסְפָּרִים עַל רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים, שֶׁנִּכְנַס פַּעַם לְבֵית מִרְקַחַת לִקְנוֹת תְּרוּפָה, וּפָנָה לִרוֹקֵחַ וְאָמַר לוֹ: מְקֻבָּא אֲנִי בְּךָ עַל הַמְּצִוּוֹת הַמְּרֻבּוֹת שֶׁאַתָּה זוֹכֶה בָּהֶם בְּכָל יוֹם וָיוֹם, בְּכָךְ שֶׁאַתָּה דּוֹאֵג לְאוֹתָם הַנִּצְרָכִים לִתְרוּפוֹת.

אָמַר לוֹ הָרוֹקֵחַ: אֲבָל כַּוָּנָתִי הִיא לְצֹרֶךְ פַּרְנָסָה?! הֵשִׁיב לוֹ הָרַב: שְׁמַע נָא לַעֲצָתִי וְתִזְכֶּה לְבָרְכָה רַבָּה, צָרֵךְ לְכַוָּנָה זוֹ שֶׁל פַּרְנָסָה, כַּוָּנָה נוֹסֶפֶת, וְהִיא - שֶׁהַחוֹלִים יִזְכּוּ לִרְפוּאָה שְׁלֵמָה עַל יְדֵי תְּרוּפָה זוֹ שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם, וְאִם תַּחְשֹׁב בְּשָׁעָה זוֹ בֵּין עַל הַפַּרְנָסָה וּבֵין עַל

מִצְוַת רִפּוּי חוֹלִים, הֲרֵי שֶׁאָז כָּל מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם יֵחָשֵׁב לְךָ כְּמִצְוָה, וְתִתְבָּרֵךְ בִּבְרָכוֹת רַבּוֹת בַּעֲבוּר הַמִּצְוֹוֹת הָרַבּוֹת שֶׁתִּצְבֹּר בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם.
לָמַדְנוּ עַד כַּמָּה יֵשׁ עִנְיָן לְכַוֵּן בְּכָל מַעֲשֶׂה שֶׁעוֹשִׂים כַּוָּנָה לְשֵׁם שָׁמַיִם וּלְשֵׁם מִצְוָה.

צדקה לשם שמים

גַּם כַּאֲשֶׁר נוֹתְנִים צְדָקָה לַעֲנִיִּים וְנִזְקָקִים, יֵשׁ לְכַוֵּן לָתֵת לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְלֹא בִּגְלַל רַחֲמִים פְּנִימִיִּים עַל הֶעָנִי וְהָאֶבְיוֹן הַנִּצָּבִים בְּפָנָיו.
וּמַעֲשֵׂה הָיָה בְּרַבִּי מְנַחֵם מֶנְדֶּל מֶרִימִינוֹב, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד עִם תַּלְמִידָיו. וְהִנֵּה נִכְנַס עָנִי מְעוֹרֵר חֶמְלָה, מַלְבּוּשָׁיו בְּלוּיִים וּפָנָיו חִוְרִים. לָחַשׁ לוֹ רַבִּי מְנַחֵם מֶנְדֶּל לְשַׁמָּשׁוֹ שֶׁיִּכָּנֵס לַחֶדֶר הַפְּנִימִי, וְיָבִיא מִתּוֹךְ כִּיס מְעִילוֹ דִּינָר זָהָב בִּשְׁבִיל הֶעָנִי, עָשָׂה כֵּן הַשַּׁמָּשׁ, וְהָרַב מָסַר אֶת הַדִּינָר לְיָדוֹ שֶׁל הֶעָנִי.
שָׂמַח הֶעָנִי שִׂמְחָה גְּדוֹלָה עַל דִּינָר הַזָּהָב, שֶׁלֹּא צִפָּה לְקַבְּלוֹ, וְיָצָא וְהָלַךְ לְדַרְכּוֹ.
אַחַר שהתיישב הָרַב בְּדַעְתּוֹ, הִתְחִיל לְהִצְטַעֵר עַל כָּךְ שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה נָתַן לוֹ אֶת הַדִּינָר רַק מִתּוֹךְ רַחְמָנוּת, וְלֹא חָשַׁב שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ אֶת הַדִּינָר לְשֵׁם מִצְוַת צְדָקָה [וְהֲרֵי בְּפָרָשַׁת תְּרוּמָה נֶאֱמַר "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה", וּפָרַשׁ רַשִׁ"י, לִי לִשְׁמִי].
לָכֵן קָרָא שׁוּב לַשַּׁמָּשׁ, וְהוֹרָה לוֹ לָצֵאת לְחַפֵּשׂ אֶת הֶעָנִי וּלְהָבִיאוֹ אֵלָיו. עָשָׂה הַשַּׁמָּשׁ כֵּן, וּמָצָא אֶת הֶעָנִי בַּשּׁוּק, וְאָמַר לוֹ שֶׁהָרַב קוֹרֵא אוֹתוֹ שֵׁנִית. חָשַׁב הֶעָנִי בְּלִבּוֹ, שֶׁכַּנִּרְאֶה שֶׁהָרַב טָעָה כְּשֶׁנָּתַן לוֹ דִּינָר זָהָב, וּבְדַעְתּוֹ לְקַחַת אוֹתוֹ חֲזָרָה, וְלָתֵת לוֹ בִּמְקוֹמוֹ דִּינָר כֶּסֶף. בְּלֵית בְּרֵירָה נִכְנַס הֶעָנִי אֶל הָרַב, וּמִיָּד צִוָּה הָרַב לְשַׁמָּשׁוֹ שֶׁיִּכָּנֵס לַחֶדֶר הַשֵּׁנִי, וְיָבִיא מִתּוֹךְ הַכִּיס הַשֵּׁנִי שֶׁל הַמְּעִיל דִּינָר זָהָב נוֹסָף, וְאָז מָסַר הָרַב אֶת הַדִּינָר הַשֵּׁנִי מִתּוֹךְ כַּוָּונַת מִצְוַת צְדָקָה.
שָׂמַח הֶעָנִי שֶׁלֹּא דַּי שֶׁהָרַב לֹא לָקַח מִמֶּנּוּ אֶת דִּינָר הַזָּהָב, אֶלָּא נָתַן לוֹ עוֹד דִּינָר זָהָב. וְאָז שָׁאַל הֶעָנִי אֶת הָרַב: אִם רָצִיתָ לָתֵת לִי שְׁנֵי דִּינָרִים זְהוּבִים, הָיָה לְךָ לָתֵת אוֹתָם בְּבַת אַחַת, וּכְבוֹדוֹ כִּמְעַט הִפִּיל אֶת לִבִּי בְּחוֹשְׁבִי שֶׁקְּרָאתָ לִי עַל מְנָת לְטוֹל אֶת הַדִּינָר שֶׁנָּתַתָּ לִי, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בְּטָעוּת?!
וַיַּעַן הָרַב וַיֹּאמַר: הִנֵּה בְּפָרָשַׁת רְאֵה בְּעִנְיַן הַצְּדָקָה כָּתוּב: "נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ", מַדּוּעַ כֻּפֶל הַלָּשׁוֹן? אֶלָּא לוֹמַר; אִם נָתַתָּ בְּבַסִּים הָרִאשׁוֹנָה מִתּוֹךְ רַחְמָנוּת וְחֶמְלָה, חֲזוֹר וְתִתֵּן גַּם לְשֵׁם מִצְוָה. לָכֵן עָשִׂיתִי זֹאת בִּשְׁתֵּי פְּעָמִים נִפְרָדוֹת.

משנה יג

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הֱוֵי זָהִיר בְּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִתְפִלָּה. וּכְשֶׁאַתָּה מִתְפַּלֵּל, אַל תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קֶבַע, אֶלָּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ב) כִּי חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנִחָם עַל הָרָעָה. וְאַל תְּהִי רָשָׁע בִּפְנֵי עַצְמֶךָ:

רַבִּי שִׁמְעוֹן מַזְהִיר וְאוֹמֵר: הֱוֵי זָהִיר בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִתְפִלָּה לְקַיְּימָן בְּעִיתָּן וּבְזַמָּנָן, וְלֹא לְהִתְפַּלֵּל בְּשָׁעוֹת מְאֻחָרוֹת שֶׁכְּבָר עָבַר זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה. וְאָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (בַּמִּדְבָּר פ"ט) עַל הַפָּסוּק בְּקֹהֶלֶת: "מְעָוֻת לֹא יוּכַל לִתְקֹן וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת", זֶה שֶׁבִּטֵּל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית, אוֹ קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית, אוֹ תְּפִלָּה שֶׁל שַׁחֲרִית, אוֹ תְּפִלָּה שֶׁל עַרְבִית.

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לִשְׁאוֹל, הֲרֵי מָצִינוּ צַדִּיקִים גְּדוֹלִים שֶׁלֹּא הִקְפִּידוּ עַל גְּדֵרֵי הַזְּמַן הַמּוּקְצָבִים בַּהֲלָכָה, וְהָיוּ שֶׁהֶאֱרִיכוּ בִּתְפִלָּתָם עַד לְאַחַר הַזְּמַן, אוֹ שֶׁהִתְחִילוּ אֶת הַתְּפִלָּה בְּאִחוּר, וּמַדּוּעַ לֹא נִזָּהֵרוּ בְּכָךְ?

אוּלָם בְּהֶקְשֵׁר לָזֶה, מָצִינוּ מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה עִם הַגָּאוֹן רַבִּי לֵיִב אַיְגֶר וְנָכְדּוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא אַיְגֶר], שֶׁפָּנָה לְדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת, וְהִסְתּוֹפֵף בַּחֲצֵרוֹ שֶׁל רַבִּי מֶנְדֶּל מִקּוֹצְק. מִקְרֶה זֶה גָּרַם לְסַעֲרָה בְּעוֹלָם הַיַּהֲדוּת שֶׁל אוֹתָם יָמִים.

פַּעַם אַחַת לִפְנֵי שֶׁנָּסַע רַבִּי לֵיִב לְבֵיתוֹ, נִגַּשׁ לְרִבּוֹ וְאָמַר לוֹ: בְּהַגִּיעִי הַבַּיְתָה, לְבָטַח יִשְׁאַל אוֹתִי סָבִי שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת בְּנוֹגֵעַ לְדַרְכָּהּ שֶׁל הַחֲסִידוּת, לְכָל הַשְּׁאֵלוֹת יֵשׁ בְּיָדִי תְּשׁוּבָה שֶׁתַּנִּיחַ אֶת דַּעְתּוֹ, אַךְ מַה אָשִׁיב אִם סָבָא שֶׁלִּי יִשְׁאַל אוֹתִי - אֵיךְ זֶה שֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִים וְקוֹרְאִים קְרִיאַת שְׁמַע אַחֲרֵי זְמַנָּן בְּנִגּוּד לַהֲלָכָה, כֵּיצַד אַנִּיחַ אֶת דַּעְתּוֹ?

הֵשִׁיב לוֹ הָרַבִּי מִקּוֹצְק: אִם שָׂכְרוּ אָדָם לַעֲבוֹדָה יוֹמִית בַּחֲטִיבַת עֵצִים, וְהוּא אָכֵן עָבַד מֵהַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב, אֶלָּא שֶׁבְּמֶשֶׁךְ מִסְפַּר שָׁעוֹת הוּא הִשְׁחִיז אֶת הַגַּרְזֶן אוֹ אֶת הַמָּסוֹר, וְרַק לְאַחַר הֲכָנוֹת מְמֻשָּׁכוֹת הוּא נִגַּשׁ לַחְטֹב וּלְנַסֵּר, הַאִם יוּכַל הַמַּעֲסִיק לִטְעוֹן כִּי לֹא מַגִּיעַ לוֹ תַּשְׁלוּם עֲבוּר הַשָּׁעוֹת בָּהֶן לֹא חָטַב עֵצִים? בְּרוּר שֶׁהַשֵּׂכֶל הַיָּשָׁר לֹא יְקַבֵּל טַעֲנָה כָּזוֹ. כָּל אֶחָד מֵבִין כִּי גַּם הַהֲכָנָה לַעֲבוֹדָה הִיא חֵלֶק מֵהָעֲבוֹדָה!

אוֹתוֹ הִגָּיוֹן קַיָּם גַּם בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת ה', גַּם הַהֲכָנָה לַמִּצְוָה הִיא חֵלֶק מֵעֲשִׂיָּתָהּ. הַיְהוּדִי מִשְׁתַּדֵּל לְטַהֵר עַצְמוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ לִפְנֵי הַתְּפִלָּה - טוֹבֵל בַּמִּקְוֶה, לוֹמֵד מִשְׁנָיוֹת, אוֹמֵר תְּהִלִּים, מְנַגֵּן לְעַצְמוֹ נִגּוּן כְּסוּפִים וְכוּ', כָּל הַפְּעֻלּוֹת הַלָּלוּ הֵן בִּכְלָל הַהֲכָנוֹת לַתְּפִלָּה.

כָּךְ אָנוּ מַכְשִׁירִים אֶת כְּלֵי הָעֲבוֹדָה עַל מְנָת שֶׁהַתְּפִלָּה עַצְמָהּ תִּהְיֶה רְאוּיָה לַעֲלוֹת לִפְנֵי כִּסֵּא הַכָּבוֹד. הֲכָנָה כָּזוֹ הִיא חֵלֶק בִּלְתִּי נִפְרָד מֵהַתְּפִלָּה עַצְמָהּ, וּמֵאוֹתוֹ רֶגַע שֶׁהַיְהוּדִי

מִתְכּוֹנֵן לַתְּפִלָּה, הֲרֵי הַדָּבָר נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הֵחֵל לְהִתְפַּלֵּל, וְשׁוּב אֵין בּוֹדְקִים אַחֲרָיו מָתַי סִיֵּם...

בָּרוּר מֵאֵלָיו, כִּי תְּשׁוּבַת הָרַבִּי מִקּוֹצְק אֵינָהּ שַׁיָּכֶת לְגַבֵּי אוֹתָם הַמְאַחֲרִים קוּם, וּמְמַהֲרִים לְהִתְפַּלֵּל בְּחוֹפְזָה לְלֹא נְשָׁמָה וּלְלֹא כַּוָּונָה.

מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁהָיָה מֻרְגָּל בְּכָךְ שֶׁכַּאֲשֶׁר הוּא שָׁב מִידֵי יוֹם מֵעֲבוֹדָתוֹ, אִשְׁתּוֹ מַנִּיחָה לְפָנָיו לֶאֱכוֹל מָרָק גְּרִיסִים. הָיָה זֶה מַאֲכָל דַּל שֶׁהֲכָנָתוֹ אֵינָהּ דּוֹרֶשֶׁת מְיֻמָּנוּת רַבָּה, אַךְ בְּכָל זֹאת הוּא מַאֲכָל.

יוֹם אֶחָד בְּשׁוּבוֹ מֵעֲמַל יוֹמוֹ, אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: הַיּוֹם לֹא הִסְפַּקְתִּי לְהָכִין אֶת אֲרוּחָתְךָ, שֵׁב וְהַמְתֵּן עַד שֶׁאֶגְמֹר לְהָכִין אֶת הָאוֹכֶל. הָאִישׁ יוֹשֵׁב וּמַמְתִּין חֲצִי שָׁעָה, שָׁעָה, שְׁעָתַיִם, זְמַן רַב חוֹלֵף, רַעֲבוֹנוֹ גּוֹבֵר וּמְגָרֶה אֶת דִּמְיוֹנוֹ לְגַבֵּי הַסְּעוּדָה הַצְּפוּיָה לוֹ.

וְהִנֵּה נִכְנֶסֶת הָאִשָּׁה לַחֶדֶר, וּמַנִּיחָה לִפְנֵי בַּעֲלָהּ הָרַעֵב מָרָק גְּרִיסִים...

"מַה?" תָּמַהּ הַבַּעַל, וְנִימַת אַכְזָבָה וְכַעַס נִשְׁמְעָה בְּקוֹלוֹ, "לְפִי כָּל הַהֲכָנוֹת וּלְפִי הַזְּמַן הָרַב שֶׁחִכִּיתִי, חָשַׁבְתִּי שֶׁאַתְּ מְכִינָה לִי סְעוּדָה כִּסְעוּדַת שְׁלֹמֹה בִּשְׁעָתוֹ, הָיִיתִי רָעֵב, אַךְ הִתְאַזַּרְתִּי בְּסַבְלָנוּת. אֲבָל לְחַכּוֹת כָּל כָּךְ הַרְבֵּה זְמַן בִּשְׁבִיל מָרָק גְּרִיסִים???

כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָגִיל לְקַבֵּל מֵאִתָּנוּ מִידֵי יוֹם תְּפִלָּה, אַךְ לְצַעֲרֵנוּ, הַתְּפִלָּה הִיא לְלֹא נְשָׁמָה וּלְלֹא כַּוָּונָה - לֹא מַטְעַמִּים וְלֹא מַעֲדָנִים אָנוּ מַגִּישִׁים לְפָנָיו. אַךְ כָּל עוֹד אָנוּ מַקְפִּידִים לְהִתְפַּלֵּל בַּבֹּקֶר בַּזְּמַן, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל זֹאת מֵאִתָּנוּ בִּבְחִינַת "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זֶה מַה שֶּׁיֵּשׁ לָנוּ לְהַצִּיעַ".

לְעֻמַּת זֹאת, יְהוּדִי הַמְאַחֵר בִּתְפִלָּתוֹ עַד שֶׁעוֹבֵר זְמַן הַתְּפִלָּה וְהוּא עוֹד מִתְמַהְמֵהַּ, הֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָיְכוֹל מְפַתֶּחַ צְפִיּוֹת - מִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה "תַּבְשִׁיל" אֵיזוֹ מְנָחָה מְיֻחֶדֶת הוּא יַגִּישׁ לְפָנָיו. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר לְבַסּוֹף מַגִּיעָה תְּפִלָּתוֹ הַמְהִירָה וְהַחָטוּפָה חַסְרַת הכוונה וְהָרֶגֶשׁ, אֵיזֶה טַעֲנָה יֵשׁ בְּיָדוֹ לְהִצְטַדֵּק לִפְנֵי רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם? אוֹי לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה, אוֹי לְאוֹתָהּ כְּלִמָּה!!!

אל תהי רשע בפני עצמך

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם: "אַל תַּחְזִיק עַצְמְךָ כְּרָשָׁע, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ, אַתָּה יוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה לְגַמְרֵי". כַּאֲשֶׁר אָדָם מַרְגִּישׁ עַצְמוֹ פָּחוּת עֵרֶךְ, רָשָׁע וְחוֹטֵא, הֲרֵי הוּא רוֹאֶה בְּעַצְמוֹ כ"מִקְרֶה אֲבוּד", וְהַדָּבָר מְבִיאוֹ לִידֵי יֵאוּשׁ, וְהַתּוֹצָאָה הִיא שֶׁשּׁוּב אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לַחְטֹא, מִפְּנֵי שֶׁבְּלָאו הֵכִי אֵינוֹ שָׁוֶה בְּעֵינָיו לְמַשֶּׁהוּ.

כַּאֲשֶׁר הָאָדָם שָׁרוּי בְּמַצַּב שֶׁל יֵאוּשׁ, אֵין דָּבָר שֶׁיַּעֲצֹר אֶת הֶמְשֵׁךְ הַהִדְרְדְּרוּת. הוּא אֵינוֹ מוֹצֵא עוֹד טַעַם בְּהֶמְשֵׁךְ הַלִּמּוּד, בַּתְּפִלָּה, וּבַעֲשִׂיַּת טוֹב, כִּי לְדַעְתּוֹ מִמֵּילָא אֵין סִכּוּי שֶׁיֵּצֵא

מְמֻנוּ מַשֶּׁהוּ טוֹב. הַנְּפִילָה לִזְרוֹעוֹת הַיֵּאוּשׁ הִיא כִּנְפִילָה לַתְּהוֹם, וּמִפָּנֶיהָ מַזְהִיר הַתַּנָּא בְּאוֹמְרוֹ "אַל תְּהִי רָשָׁע בִּפְנֵי עַצְמֶךָ".

יְתֵרָה מִזּוֹ, אִם אָדָם חוֹשֵׁב שֶׁבְּכָךְ שֶׁהוּא מַרְגִּישׁ עַצְמוֹ רָשָׁע הֲרֵי הוּא בָּעַל עֲנָוָה, מוֹדִיעַ לוֹ הַתַּנָּא שֶׁזּוֹ עֲנָוָה פְּסוּלָה, וּמַחְשָׁבָה מְעֻוָּתֶת. דִּמּוּי עַצְמִי שְׁלִילִי הוּא מְסֻכָּן וְנוֹגֵד אֶת דֶּרֶךְ הַיַּהֲדוּת.

שני סוגים של יצר הרע

הִנֵּה יֶשְׁנוֹ יֵצֶר הָרַע שֶׁבָּא לְהָסִית וּלְהַדִּיחַ אֶת בְּנֵי הָאָדָם שֶׁלֹּא יַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה וּבַתְּפִלָּה, בְּאוֹמְרוֹ: וְכִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זָקוּק לִתְפִלָּתְךָ וּלְתוֹרָתְךָ, וַהֲלֹא אֶלֶף אֲלָפִים מְשַׁמְּשִׁים יֵשׁ לְפָנָי בַּמָּרוֹם, וְהֵם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הָעוֹמְדִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַה תִּתֵּן וּמַה תּוֹסִיף בִּתְפִלָּתְךָ וּבְתוֹרָתְךָ, הֲרֵי אַתָּה דּוֹמֶה בְּיַחַס אֲלֵיהֶם כְּפַרְעֹשׁ קָטָן. עַל כֵּן טוֹבָה לְךָ הַשְׁתִּיקָה. וְעַל יְדֵי כָּךְ גּוֹרֵם לְאָדָם הִתְרַשְּׁלוּת בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות.

אַךְ הָאֱמֶת הִיא, שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּאָה מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן, וְהִיא חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל, וַחֲצוּבָה מִכִּסֵּא הַכָּבוֹד, וְהִיא חֲשׁוּבָה אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִן הַמַּלְאָכִים, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת חֻלִּין (דַּף צט:) חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמְרִים שִׁירָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל שָׁעָה, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵינָם אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא פַּעַם אַחַת בְּיוֹם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים פַּעַם בְּחֹדֶשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים פַּעַם אַחַת בְּשָׁנָה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים פַּעַם אַחַת בְּיוֹבֵל.

בְּנוֹסָף לְכָךְ, יִשְׂרָאֵל מַזְכִּירִים אֶת הַשֵּׁם אַחַר שְׁתֵּי מִלִּים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וְאִלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין מַזְכִּירִים אֶת ה' אֶלָּא לְאַחַר שֶׁמַּקְדִּימִים לוֹמַר שְׁלֹשׁ מִלִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת".

וְעַל כֵּן צָרִיךְ אָדָם לְהִתְעוֹדֵד וְלָדַעַת, שֶׁתְּפִלָּתוֹ וְתוֹרָתוֹ אֵין עֶרְכּוֹ שֶׁל הָאָדָם בְּעֵינֵי עַצְמוֹ, הֵם עֶצֶת הַיֵּצֶר. וּמֻטָּל עַל הָאָדָם לְהִסְתַּכֵּל כַּמָּה הִתְקַדֵּם בַּעֲבוֹדַת ה', וְכַמָּה תּוֹרָה הוּא יוֹדֵעַ כַּיּוֹם, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ לִפְנֵי כֵן, וְעַל יְדֵי כָּךְ יִשְׂאַף לְהַמְשִׁיךְ הָלְאָה לַעֲבוֹד אֶת ה' בְּכָל לְבָבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ.

בְּדֶרֶךְ זוֹ הִסְבִּירוּ אֶת הַמִּשְׁנָה בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (ל:): "אֲפִילּוּ הַמֶּלֶךְ שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ, לֹא יְשִׁיבֶנּוּ, וַאֲפִילּוּ נָחָשׁ כָּרוּךְ עַל עֶקְבּוֹ, לֹא יַפְסִיק". דְּהַיְנוּ, אִם בָּא הַיֵּצֶר לָאָדָם בִּשְׁאֵלַת שָׁלוֹם, וּמַחְשִׁיב אֶת הָאָדָם לְמֶלֶךְ [מָאן מַלְכֵי רַבָּנָן], כְּלוֹמַר, בָּא לָתֵת לוֹ תְּחוּשָׁה שֶׁל סִפּוּק עַצְמִי בַּעֲבוֹדַת ה', וְנוֹתֵן לוֹ עֵצָה לְמַעֵט וּלְהַפְסִיק מְעַט מֵעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ, "לֹא יְשִׁיבֶנּוּ", כְּלוֹמַר אֵין לִשְׁמוֹעַ לַעֲצָתוֹ.

וּמֵאִידָךְ, אִם בָּא בְּעֵצָה הֲפוּכָה וְאוֹמֵר לָאָדָם "קַפֵּה שֶׁל שְׂרָצִים כְּרוּכָה אַחֲרֶיךָ, וְנָחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי כָּרוּךְ עַל עֲקֵבֶיךָ, וּמַה שָּׁוֶה כָּל עֲבוֹדַת ה' שֶׁלְּךָ, הֲרֵי הַכֹּל הוֹלֵךְ לְכֹחוֹת הַטֻּמְאָה, וְאֵין לַבּוֹרֵא עוֹלָם נַחַת רוּחַ מִמְּךָ", גַּם בְּאֹפֶן כָּזֶה "לֹא יַפְסִיק", כְּלוֹמַר לֹא יִמְנַע אֶת עַצְמוֹ מִלַּעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה עַל מַה שֶּׁחָטָא, וְיִמְשִׁיךְ הָלְאָה בַּעֲבוֹדַת ה', מִפְּנֵי שֶׁכָּל מְגַמָּתוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הִיא לְהַטְמִין לוֹ מַלְכֹדֶת, וְלָצוּד אוֹתוֹ בְּרִשְׁתּוֹ.

פַּעַם אַחַת דִּבֵּר הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי נַחְמָן נַפְתָּלִי מִקּאבְּרִין זַצַ"ל, מֵעִנְיַן הִתְחַזְּקוּת כַּאֲשֶׁר אִם אֶפִילוּ יִפּוֹל הַנּוֹפֵל בְּעִנְיְנֵי פְּתוּי הַיֵּצֶר, הָעִקָּר הוּא שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר מֻשְׁכָּב שָׁם, אֶלָּא יִתְחַזֵּק עַל עוֹמְדוֹ, וְיִלָּחֵם עִמּוֹ מֵחָדָשׁ.

בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד הָיָה נוֹכֵחַ רַבִּי מָרְדְּכַי הַזָּקֵן, אֲשֶׁר בְּנַעֲרוּתוֹ נִתְגַּדֵּל בַּבְּפָר. פָּנָה אֵלָיו הָרַב וְאָמַר לוֹ: אַתָּה גָּדַלְתָּ בַּבְּפָר, הַאִם רָכַבְתָּ עַל סוּס? עָנָה לוֹ וְאָמַר: כֵּן, רָכַבְתִּי לֹא אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם.

שָׁאַל הָרַב: הַאִם נִזְדַּמֵּן לְךָ פַּעַם אַחַת בְּעֵת שֶׁרָכַבְתָּ עַל הַסּוּס שֶׁנָּפַלְתָּ אָרְצָה? וַיַּעַן לוֹ: כַּמָּה פְּעָמִים קָרָה לִי שֶׁנָּפַלְתִּי.

שָׁאַל הָרַב: וּמַה עָשִׂיתָ? עָנָה וְאָמַר: קַפַּצְתִּי עָלָיו בְּחִפָּזוֹן עוֹד הַפַּעַם וְרָכַבְתִּי.

אָמַר לוֹ הָרַב: כָּךְ צָרִיךְ הָאָדָם לִהְיוֹת בַּעֲבוֹדָתוֹ עֲבוֹדַת ה', כְּמוֹ שֶׁאִישׁ רוֹכֵב עַל הַסּוּס, כָּךְ צָרִיךְ שֶׁיִּרְכַּב עַל הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁלּוֹ, וְאַף אִם הַיֵּצֶר מַפִּילוֹ פַּעַם וּפַעֲמַיִם, יָקוּם תֵּכֶף וְיִרְכַּב עָלָיו עוֹד הַפַּעַם, וְכֵן בְּכָל פַּעַם וּפַעַם יִתְחַזֵּק כְּנֶגְדּוֹ. וְהַכְּלָל הוּא - "אֵין יֵאוּשׁ בָּעוֹלָם!!!"

משנה יד

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הֱוֵי שָׁקוּד לִלְמוֹד תּוֹרָה, וְדַע מַה שֶּׁתְּשִׁיב לָאֶפִּיקוֹרוֹס. וְדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עָמֵל. וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ:

כָּאן מְלַמְּדֵנוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁכְּדֵי לְהַצְלִיחַ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, לֹא צָרִיךְ שֶׁכָּל מַבְרִיק וְכִשָּׁרוֹן גָּאוֹנִי, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת שַׁקְדָן, וְזֶהוּ סוֹד הַהַצְלָחָה, וּכְפִי שֶׁיְּדוּעַ שֶׁרַבִּים מִגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיוּ בְּצְעִירוּתָם מַבְרִיקִים וּבַעֲלֵי כִּשָּׁרוֹן, וְרַק לְאַחַר עָמָל וּשְׁקִידָה רַבָּה, נִפְתְּחוּ לָהֶם שַׁעֲרֵי הַחָכְמָה, וְנַעֲשׂוּ כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר.

מהי שקידה

סִפֵּר הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים מִבְּרִיסְק זַצַ"ל עַל סָבוֹ הַנָּצִי"ב [הָרַב נַפְתָּלִי צְבִי יְהוּדָה בֶּרְלִין]: דַּעְתּוֹ הָיְתָה שֶׁאֶפְשָׁר לְבָרֵךְ עַל אֶתְרוֹג שֶׁבָּא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁנָה לְאַחַר הַשְּׁמִיטָה, אַךְ לְרַבִּי חַיִּים הָיָה פְּקָפּוּק בַּדָּבָר, וְלָכֵן חִפֵּשׂ וּמָצָא אֶתְרוֹג אַחֵר וְלֹא בָּא לְהַנָּצִי"ב לְבָרֵךְ עַל הָאֶתְרוֹג כְּבָכָל שָׁנָה.

לְאַחַר הַתְּפִלָּה בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל סֻכּוֹת, הִגִּיעַ רַבִּי חַיִּים לְהַנְּצִי"ב כְּדֵי לוֹמַר לוֹ חַג שָׂמֵחַ. אָמַר לוֹ הַנְּצִי"ב: אֲנִי יוֹדֵעַ לָמָּה לֹא בָּאתָ לְבָרֵךְ עַל הָאֶתְרוֹג שֶׁלִּי, מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁשׁ לִסְמֹךְ עַל הַפִּסָּק שֶׁלִּי שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּאֶתְרוֹג זֶה, אֲבָל אֲנִי אוֹכִיחַ לְךָ שֶׁאֵין בָּזֶה שׁוּם חֲשָׁשׁ. וְרַבִּי חַיִּים יָצָא מִלְּפָנָיו.

וְהִנֵּה בְּשָׁעָה שָׁלוֹשׁ לִפְנוֹת בֹּקֶר, דּוֹפֵק הַשָּׁמָּשׁ בְּבֵיתוֹ שֶׁל רַבִּי חַיִּים, וּמוֹדִיעַ לוֹ כִּי סָבוֹ קוֹרֵא לוֹ. נִבְהַל רַבִּי חַיִּים וְחָשַׁשׁ שֶׁמָּא קָרָה מַשֶּׁהוּ לְסָבוֹ הַזָּקֵן. הוּא הֵעִיר אֶת כָּל יְלָדָיו, וְכֻלָּם מִהֵר לְבֵיתוֹ שֶׁל הַנְּצִי"ב.

כַּאֲשֶׁר הִתְקָרְבוּ לַבַּיִת, רָאוּ שֶׁהַסֻּכָּה מוּאֶרֶת, וְעַל הַשֻּׁלְחָן נִמְצֵאת עֶרְמָה שֶׁל סְפָרִים עַד לְגֹבַהּ הַסֻּכָּה, וְהַנְּצִי"ב רָכוּן עַל הַסְּפָרִים.

כְּשֶׁרָאָה רַבִּי חַיִּים שֶׁהַכֹּל בְּסֵדֶר עִם סָבוֹ, שָׁלַח אֶת יְלָדָיו לְבֵיתָם, וְאִלּוּ הוּא נִכְנַס לַסֻּכָּה, וּמִיָּד אָמַר לוֹ הַנְּצִי"ב: קָרָאתִי לְךָ כְּדֵי לְהוֹכִיחַ לְךָ מִכָּל הַסְּפָרִים הַלָּלוּ שֶׁאַתָּה אֵינְךָ צוֹדֵק. הִתְנַצֵּל רַבִּי חַיִּים וְאָמַר: יִסְלַח לִי סַבָּא, אֲנִי רוֹצֶה קוֹדֶם לְבָרֵךְ בְּרָכוֹת הַתּוֹרָה, וְאַחֲרֵי זֶה נוּכַל לְדַבֵּר בְּלִמּוּד.

נִדְהָם הַנְּצִי"ב וְאָמַר: מַה? לָזֶה זָכִיתִי לְעֵת זִקְנָתִי, שֶׁנְּכָדַי עוֹד לֹא בֵּרְכוּ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה בְּשָׁעָה שָׁלוֹשׁ בַּבֹּקֶר???

הוּא סָפַק אֶת כַּפָּיו, וְהוֹצִיא מִפִּיו אֲנָחוֹת גְּדוֹלוֹת: אוֹי וַאֲבוֹי, בְּשָׁעָה 3 בַּבֹּקֶר עוֹד לֹא בֵּרְכוּ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה, כִּי עֲדַיִן הָיוּ יְשֵׁנִים... וְסִפֵּר רַבִּי חַיִּים, שֶׁאַנְחוֹתָיו שֶׁל הַנְּצִי"ב תָּכְפוּ יוֹתֵר וְיוֹתֵר, עַד שֶׁלֹּא יָכֹלְתִּי לְדַבֵּר אִתּוֹ כְּלוּם, וְחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי...

מְסַפְּרִים עַל הַגָּאוֹן רַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן מִקּוֹבְנָא, שֶׁבִּצְעִירוּתוֹ כְּבָר נוֹדַע בְּהַתְמָדָתוֹ הַמַּפְלֶגֶת, כַּאֲשֶׁר יָמִים וְלֵילוֹת הָיָה לוֹמֵד בְּיַחַד עִם חָבֵר נֶאֱמָן שֶׁהָיָה מַתְמִיד כָּמוֹהוּ, וְיַחְדָיו עָלוּ וְנִתְעַלּוּ.

וְהִנֵּה הִגִּיעַ יוֹם כִּפּוּר. בְּיוֹם כִּפּוּר עַצְמוֹ, עֲסוּקִים הָיוּ הַשְּׁנַיִם בַּעֲבוֹדַת הַיּוֹם הַקָּדוֹשׁ, וְאִלּוּ בְּמוֹצָאֵי הֲצוֹם, מִהֵר חָבֵרוֹ שֶׁל רַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן לְבֵיתוֹ, אָכַל בִּזְרִיזוּת דְּבַר מַה, וְחָזַר לְבֵית הַכְּנֶסֶת כְּדֵי לִלְמֹד, וּמַה רַבָּה הָיְתָה הַפְתָּעָתוֹ שֶׁל הֶחָבֵר, כַּאֲשֶׁר בְּשׁוּבוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ מָצָא שֶׁרַבִּי יִצְחָק כְּבָר יוֹשֵׁב וְשָׁקוּעַ בְּלִמּוּדוֹ.

הִתְפַּלֵּא הֶחָבֵר וְשָׁאַל: כֵּיצַד הִסְפַּקְתָּ כְּבָר לִסְעֹד אֶת לִבְּךָ וְלַחֲזֹר אֶל בֵּית הַכְּנֶסֶת? וַהֲרֵי אֵין מְצִיאוּת לְהַגִּיעַ יוֹתֵר מֵהֵר מִמַּה שֶּׁאֲנִי הִגַּעְתִּי?!

אָמַר לוֹ רַבִּי יִצְחָק: אֶתְמוֹל בְּעֵת הַסְּעוּדָה הַמַּפְסֶקֶת, הֵכַנְתִּי דְּבַר מַאֲכָל אוֹתוֹ הֶחְבֵּאתִי בְּפִנָּה נִסְתֶּרֶת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, עַל מְנָת שֶׁלֹּא אֶצְטָרֵךְ לְבַזְבֵּז זְמַן כְּדֵי לָלֶכֶת לְבֵיתִי וְלֶאֱכֹל לְאַחַר הֲצוֹם. וְעַתָּה אָכַלְתִּי אֶת הַ"סְּעוּדָה" שֶׁהֵכַנְתִּי, וְחָזַרְתִּי מִיָּד לִלְמֹד תּוֹרָה...

מְסֻפָּר עַל הַגָּאוֹן ר' רָפָאֵל מִוּוֹלוֹז'ִין [בַּעַל 'תּוֹרַת רָפָאֵל'] שֶׁהָיָה שַׁקְדָן עָצוּם, בַּתּוֹרָה לַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה, וְלֹא נִכְנַס לְעִנְיְנֵי הַבַּיִת כְּלָל, אֶלָּא אִשְׁתּוֹ הַצַּדֶּקֶת פִּרְנְסָה אֶת הַבַּיִת בַּעֲבוּדָתָהּ בַּחֲנוּת, וְרַבִּי רָפָאֵל הִשְׁקִיעַ עַצְמוֹ בַּתּוֹרָה יוֹם וְלַיְלָה.

וְהִנֵּה הִגִּיעַ זְמַן אֵירוּסֵי בְּנוֹ, וְאִשְׁתּוֹ הָרַבָּנִית שָׁאֲלָה אוֹתוֹ הַאִם בִּרְצוֹנוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בָּאֵרוּסִין? הֵשִׁיב לָהּ: אָנָּא מִמֵּךְ, תֶּשַׁחְרֵרִי אוֹתִי מִלְּהִשְׁתַּתֵּף בָּאֵרוּסִין, כִּי זֶה בְּטוּל תּוֹרָה בְּשְׁבִילִי. וְאָכֵן אִשְׁתּוֹ הִנִּיחָהּ לוֹ לִלְמֹד תּוֹרָה.

כְּשֶׁהִגִּיעַ לְאַחַר זְמַן מְסֻיָּם שְׁעַת הַחֻפָּה, נִגְּשָׁה אֵלָיו אִשְׁתּוֹ וְאָמְרָה לוֹ, שֶׁכְּבָר הִגִּיעַ זְמַן הַחֻפָּה, וְכָל הַקָּהָל מְחַכִּים לָךְ. בְּלֵית בְּרֵירָה סָגַר אֶת הַסֵּפֶר בְּצַעַר רַב, וּכְשֶׁבָּא לִלְבֹּשׁ אֶת הַמְּעִיל, לֹא נִכְנְסָה יָדוֹ בְּשַׁרְווּל בְּקַלּוּת. נֶאֱנַח וְאָמַר: אַךְ, צַעַר גִּדּוּל בָּנִים!

נאמן בעל מלאכתך לשלם לך שכר פעלתך

כְּשֶׁנִּתְבּוֹנֵן בַּמִּשְׁנָה נִרְאֶה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר שֶׁיְּקַבֵּל הָאָדָם אֶת הַשָּׂכָר עַל הַתּוֹצָאָה שֶׁיָּצְאָה מֵעֲמָלוֹ בַּתּוֹרָה, אֶלָּא יְקַבֵּל שָׂכָר עַל עֶצֶם זֶה שֶׁפָּעַל דְּהַיְנוּ שֶׁעָמַל וְהִשְׁקִיעַ אֲפִילּוּ אִם לֹא הִגִּיעַ בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לְאֵיזוֹ מַסְקָנָה אוֹ הֶבְנָה בְּרוּרָה מִמַּה שֶׁלָּמַד.

דֻּגְמָא לְכָךְ מוֹצְאִים אָנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדֵי מְסַיֵּם מַסֶּכֶת כָּלְשֶׁהִי מִתַּלְמוּד, הוּא עוֹרֵךְ "סִיּוּם", וְהוּא אוֹמֵר תְּפִלָּה מְיֻחֶדֶת: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת, שֶׁאָנוּ עֲמֵלִים וְהֵם עֲמֵלִים, אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר, וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר".

מַה הַפֵּרוּשׁ שֶׁהֵם "אֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר", הַאִם אָדָם שֶׁעָמַל בָּעֲבוֹדָה כְּלְשֶׁהִי, אֵינוֹ בָּא עַל שְׂכָרוֹ? הֲרֵי כָּל בְּנֵי הָאָדָם עֲמֵלִים עַל מְנָת לְהַרְוִיחַ וּלְפַרְנֵס אֶת עַצְמָם וְאֶת בְּנֵי בֵּיתָם, וְכָל שְׂכִיר וְכָל פּוֹעֵל דּוֹרֵשׁ וּמְקַבֵּל שָׂכָר עַל עֲבוֹדָתוֹ, אִם כֵּן מַה פֵּשֶׁר הַנֻּסְחָה "הֵם עֲמֵלִים וְאֵינָן מְקַבְּלִים שָׂכָר"?

הַתְּשׁוּבָה הִיא; כִּי אָכֵן שְׂאָר בְּנֵי הָאָדָם אֵינָם רוֹאִים שָׂכָר בַּעֲמָלָם. נְתָאֵר לְעַצְמֵנוּ אָדָם הַנּוֹתֵן לַחַיָּט בֶּד עַל מְנָת שֶׁיִּתְפֹּר לוֹ חֻלְיָפָה. כַּעֲבוֹר שְׁבוּעַיִם הוּא בָּא לִמְדֹּד אֶת הַחֻלְיָפָה, וְנוֹכַח לָדַעַת כִּי הַבֶּגֶד אֵינוֹ עוֹלֶה עָלָיו.

מִתְבָּרֵר כִּי הַחַיָּט טָעָה, וּכְלָל לֹא תָּפַר אֶת הַבֶּד לְפִי מִדּוֹתָיו. בְּמִקָּרֶה כָּזֶה, לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁבַּעַל הַבֶּד לֹא יְשַׁלֵּם לַחַיָּט שָׂכָר עַל עֲבוֹדָתוֹ, אֶלָּא אַף יִתְבַּע אוֹתוֹ עַל הַנֶּזֶק שֶׁגָּרַם לְבַד. אִם יִטְעַן הַחַיָּט וְיֹאמַר: "בְּמֶשֶׁךְ שְׁבוּעַיִם עָבַדְתִּי עַל הַבֶּגֶד הַזֶּה יוֹמָם וְלַיְלָה". הַאִם תִּשְׁמַע טַעֲנָתוֹ?

הֲלֹא בָּעַל הַבֶּד יִטְעַן כְּנֶגְדּוֹ בְּצֶדֶק וְיֹאמַר: "מַה יָּצָא לִי מִכָּךְ שֶׁעָבַדְתָּ שְׁבוּעַיִם, בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְלֹא בֶּד וּלְלֹא בֶּגֶד, לֹא מְעַנְיֵן אוֹתִי כַּמָּה עָבַדְתָּ, אֵינֶנִּי מְשַׁלֵּם לְךָ כָּל

זְמַן שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּי אֶת מַה שֶּׁרָצִיתִי"! כְּלוֹמַר, בְּכָל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא, הַשָּׂכָר אֵינֶנּוּ נִתָּן עֲבוּר הָעֲבוֹדָה, אֶלָּא תְּמוּרַת הַתּוֹצָאָה.

שׁוֹנֶה הַדָּבָר לְגַבֵּי עָמָל הַתּוֹרָה. אִם יְהוּדִי יוֹשֵׁב שָׁעָה בְּיוֹם וְלוֹמֵד תּוֹרָה, גַּם אִם הִתְעַכֵּב כָּל אוֹתָהּ שָׁעָה כְּדֵי לְהָבִין דַּף גְּמָרָא אֶחָד, הוּא מְקַבֵּל שָׂכָר עַל עֶצֶם הַשְּׁקִידָה עַל עָמְלוֹ בַּתּוֹרָה. עַל זֶה אָנוּ מוֹדִים וּמִתְפַּלְלִים: "אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר", כְּלוֹמַר, שָׂכָר עַל הֶעָמַל עַצְמוֹ בְּלִי שׁוּם קֶשֶׁר לַתּוֹצָאָה שֶׁהוּשְׂגָה. לְעֻמַּת זֹאת "הֵם עֲמֵלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר" עַל הֶעָמָל, אֶלָּא רַק אִם הִשִּׂיגוּ אֶת הַתּוֹצָאָה הַמְצֻפָּה מֵהֶם.

משנה טו - טז

רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, הַיּוֹם קָצֵר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים, וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה, וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק:

הוּא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמוֹר, וְלֹא אַתָּה בֶּן חוֹרִין לִבָּטֵל מִמֶּנָּה. אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִים לְךָ שָׂכָר הַרְבֵּה. וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ. וְדַע, מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא:

רעת העצלות

יֵשׁ עֲצֵלָנִים שׁוֹנִים. יֵשׁ מִתְרַפֶּה בִּמְלַאכְתּוֹ בְּאָמְרוֹ כִּי עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל. וְיֵשׁ מִתְעַצֵּל שֶׁהַמְּלָאכָה מוּעֶטֶת וְחוֹשֵׁב אֲשֶׁר בִּמְעַט קָט יִגְמֹר. וְיֵשׁ מִתְעַצֵּל יַעַן שְׂכָרוֹ מוּעָט וְאֵין כְּדַאי לְיַגֵּעַ עַצְמוֹ. וְיֵשׁ מִתְעַצֵּל שֶׁאֵין לוֹ מִי שֶׁיְּזָרֵז אוֹתוֹ וְחוֹשֵׁב שֶׁבַּעַל הַבַּיִת לֹא יַקְפִּיד גַּם אִם יַחְמִיץ מְלַאכְתּוֹ.

וּלְכֻלָּם לֹא יֵאוֹת לִקְרֹא עֲצֵלָנִים בֶּאֱמֶת, כִּי הָרִאשׁוֹן אִם הָיָה מַרְגִּישׁ שֶׁאֵין לוֹ פְּנַאי, וְהַשֵּׁנִי אִם הָיָה רוֹאֶה שֶׁהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה, וְהַשְּׁלִישִׁי אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַשָּׂכָר רַב, וְהָרְבִיעִי אִם הָיוּ מְזָרְזִים אוֹתוֹ, לֹא הָיוּ אָז עֲצֵלִים בִּמְלַאכְתָּם.

לָכֵן בָּא רַבִּי טַרְפוֹן לְהַזְכִּיר לָאָדָם, כִּי חֲלִילָה לוֹ לְהִתְרַפּוֹת בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וַעֲבוֹדַת ה', כִּי הַיּוֹם קָצֵר, וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה, וְלָכֵן בְּכָל יוֹם עֲשֵׂה כָּל אֲשֶׁר בְּכֹחַ לַעֲשׂוֹת תַּעֲשֶׂה.

וְאַל תֹּאמַר שֶׁאַתָּה מוּחָל עַל הַשָּׂכָר, וּבִגְלַל זֶה תִּפְרֹק עֹל עֲבוֹדַת ה' מֵעָלֶיךָ, לָכֵן אָמַר "וְלֹא אַתָּה בֶּן חוֹרִין לְהִבָּטֵל מִמֶּנָּה", וְאַתָּה מְחֻיָּב לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וּלְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא.

"וְאִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִים לְךָ שָׂכָר הַרְבֵּה", וְאִם תִּשְׁאַל מַדּוּעַ לֹא יִתְּנוּ לְךָ שָׂכָר תֵּכֶף וּמִיָּד בָּעוֹלָם הַזֶּה? לָכֵן מַמְשִׁיךְ וְאוֹמֵר "וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שָׂכָר פְּעֻלָּתֶךָ", כְּלוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁתּוֹבְעִים מִדֵּי פַּעַם דְּמֵי קִדִּימָה מִבַּעַל הַבַּיִת עַל חֶשְׁבּוֹן הַמַּשְׂכֹּרֶת הַחֲדָשִׁית, אַף אִם הַבַּעַל הַבַּיִת הוּא עָשִׁיר חָשׁוּב, לֹא יַקְפִּידוּ עָלָיו גַּם אִם אֵינוֹ נוֹתֵן דְּמֵי קִדִּימָה אֶלָּא מְשַׁלֵּם מַשְׂכֹּרֶת רַק בִּגְמַר מְלַאכְתּוֹ.

וְאִם תִּשְׁאַל, לָמָּה מְשַׁלְּמִים שָׂכָר לְכַמָּה רְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה? לְזֶה אָמַר: "דַּע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא", אַךְ לָרְשָׁעִים מְשַׁלְּמִים לִפְעָמִים שְׂכָרָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמְשַׁלֵּם לְשׂוֹנְאָיו אֵל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ". (הֶגְיוֹנֵי אֲבוֹת).

בעולם הזה לא נחים

הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת עֲרוּבִין (דף סה.) מְסַפֶּרֶת עַל רַב חִסְדָּא, שֶׁפַּעַם פָּנְתָה אֵלָיו בִּתּוֹ, וּבִקְּשָׁה מֵאָבִיהָ הַמּוּתָּשׁ מֵעֲמַל הַתּוֹרָה, שֶׁיָּפוּשׁ מִגְּרָסָתוֹ, וְיֵלֵךְ לָנוּחַ וּלְיַשּׁוֹן קְמָעָה.

אַךְ הוּא הֵשִׁיב לָהּ וְאָמַר: "עוֹד מְעַט יָבוֹאוּ יָמִים אֲרֻכִּים וּקְטַנִּים וְנִישַׁן הַרְבֵּה"! כַּוָּנָתוֹ הָיְתָה לְיָמִים הָאֲרֻכִּים שֶׁל הַשְּׁכִיבָה בַּקֶּבֶר, יָמִים הַנִּמְשָׁכִים עַד אֵין קֵץ, יָמִים שֶׁאֵין בָּהֶם חֵפֶץ, שֶׁאֵין בָּהֶם לֹא עֲבוֹדָה, וְלֹא תּוֹרָה, אֶלָּא רַק שְׁנַת עוֹלָמִים.

הַתַּנָּא מַזְהִיר אֶת הָאָדָם וְאוֹמֵר "הַיּוֹם קָצָר", וְאֵין הַרְבֵּה זְמַן לְהַסְפִּיק אֶת כָּל מַה שֶּׁתִּרְצֶה, וְלָכֵן כְּדַאי לְקַחֵת אֶת הָעִקָּר, וְלַעֲזֹב אֶת הַטָּפֵל. מִי שֶׁמַּפְנִים בְּקִרְבּוֹ אֶת הִתְחוּשָׁה שֶׁהַיּוֹם יִתָּכֵן וְזֶהוּ יוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן, הֲרֵי הוּא מִתְבּוֹנֵן עַל כָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם בְּאֹפֶן שׁוֹנֶה לַחֲלוּטִין. רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים הֵבִיא עַל כָּךְ מַעֲשֶׂה הַמַּמְחִישׁ עִנְיָן זֶה:

מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁיָּצָא לְמַסַּע צַיִד בַּיַּעַר. הִגִּיעָה שְׁעַת הַצָּהֳרַיִם, וְהוּא הֶחְלִיט לִסְעֹד אֶת סְעוּדַת הַמְּלָכִים שֶׁלּוֹ בֵּין עֲצֵי הַיַּעַר, אֶלָּא שֶׁהוּא הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל בְּחֶבְרַת אֲנָשִׁים וְלֹא בִּיחִידוּת, וּמֵאַחַר שֶׁהִפְרִיעָה לוֹ הַבְּדִידוּת הַזּוֹ, הוּא בִּקֵּשׁ מִנּוֹשֵׂא כֵּלָיו שֶׁיְּחַפֵּשׂ לוֹ מִישֶׁהוּ שֶׁיָּבוֹא לִסְעֹד עִמּוֹ כָּאן בְּלֵב הַיַּעַר...

הִסְתּוֹבֵב הַמְּשָׁרֵת כֹּה וָכֹה, וְהִנֵּה הוּא רוֹאֶה מוּלוֹ רוֹעֶה צֹאן, קָרָא לוֹ וְצִיָּוה עָלָיו לְהִתְלַוּוֹת אֵלָיו, וְלָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ. כֶּשֶׁהִתְיַצֵּב הָרוֹעֶה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, פָּנָה אֵלָיו הַמֶּלֶךְ וְאָמַר: לֵךְ תִּרְחַץ אֶת יָדֶיךָ, וְשֶׁב לִסְעֹד עִמָּדִי.

לְהַפְתָּעָתוֹ הָרַבָּה הֵשִׁיב לוֹ הָרוֹעֶה: אֲנִי מִצְטַעֵר אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, אַךְ אֵינֶנִּי יָכוֹל לְהֵעָנוֹת לְהַזְמָנָתְךָ. לְפִלְיאַת הַמֶּלֶךְ מַדּוּעַ? הֵשִׁיב הָרוֹעֶה: יֵשׁ לִי כְּבָר הִתְחַיְּבוּת לְאָדוֹן אַחֵר שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל אֲצֶל אַף אֶחָד הַיּוֹם...

הִשְׁתּוֹמֵם הַמֶּלֶךְ וּבִנְימַת כַּעַס אָמַר לָרוֹעֶה: אֲנִי הוּא הַמֶּלֶךְ בַּמְּדִינָה הַזּוֹ, הִתְחַיְּבוּת לְאֵיזֶה אָדוֹן קוֹדֶמֶת לְצַוּוּיַי?

הֵשִׁיב הָרוֹעֶה: מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים צִיָּוה עָלַי לָצוּם הַיּוֹם, לָכֵן עִם כָּל הַכָּבוֹד אֵינֶנִּי יָכוֹל לְהֵעָנוֹת לְהַזְמָנַת הַמֶּלֶךְ, אֲשֶׁר סוֹתֶרֶת אֶת הַהִתְחַיְּבוּת שֶׁלִּי לְמַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם.

אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: בְּכָל זֹאת, אוֹתִי אֵינְךָ פּוֹגֵשׁ בְּכָל יוֹם, סְעוּדָה עִם הַמֶּלֶךְ אֵינָהּ דָּבָר שֶׁל מַה בְּכָךְ, אֱכוֹל עִמִּי הַיּוֹם, וּמָחָר תְּשַׁלֵּם אֶת חוֹבְךָ לְאָדוֹן הָרִאשׁוֹן - מָחָר תָּצוּם.

הֵשִׁיב הָרוֹעֶה: אֲנִי מִצִּדִּי הָיִיתִי מוּכָן לַעֲשׂוֹת עִם הַמֶּלֶךְ עִסְקָה זוֹ, אַךְ מִנַּיִן לִי שֶׁאוּכַל לַעֲמוֹד בָּהּ, הַאִם כְּבוֹדוֹ יָכוֹל לְהַבְטִיחַ נֶאֱמָנָה שֶׁיִּהְיֶה לִי אֶת הַמָּחָר...

בִּשְׁלַב זֶה הָרִים הַמֶּלֶךְ אֶת יָדָיו וְאָמַר: בְּטַעֲנָה זוּ נִצַּחְתָּ אוֹתִי, אַתָּה צוֹדֵק, כֵּיצַד אֲנִי יְהֶיֶה עָרֵב לְךָ, כְּשֶׁאֲנִי עַצְמִי צָרִיךְ עֲרֵבוּת לִזְכוֹת לְיוֹם הַמָּחָר, הֲלֹא לְאַף בֶּן תְּמוּתָה אֵין וַדָּאוּת לְגַבֵּי הַמָּחָר.

מִי שֶׁזְּמַנּוֹ קָצַר וְיוֹדֵעַ שֶׁאֵין הוּא מְסֻגָּל לְהַסְפִּיק הַכֹּל, מִשְׁתַּדֵּל לְהַסְפִּיק לְכָל הַפָּחוֹת אֶת הַדְּבָרִים הַחֲשׁוּבִים בְּיוֹתֵר, וְאֵין יוֹתֵר חָשׁוּב לָאָדָם מֵאֲשֶׁר לְמַלֵּא אֶת הִתְחַיְּבוּיוֹתָיו לְמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם לְשֵׁם כָּךְ, וְאַף עָתִיד לִתֵּן לוֹ שָׂכָר עַל עָמְלוֹ.

הפועלים עצלים

כָּתַב בְּסֵפֶר "יַחֵל יִשְׂרָאֵל": כְּשֶׁנִּדַּקְדֵּק בְּדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה נִרְאֶה, שֶׁהַמִּשְׁנָה אוֹמֶרֶת שֶׁ"הַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים", כְּלוֹמַר, שֶׁהֵם פּוֹעֲלִים וְעוֹשִׂים אֶת מְלַאכְתָּם, וְאֵינָם יוֹשְׁבִים בְּבַטָּלָה, [שֶׁהֲרֵי אָדָם שֶׁאֵינֶנּוּ עוֹשֶׂה דָּבָר, אִי אֶפְשָׁר לְכַנּוֹתוֹ פּוֹעֵל], אֲבָל מְלַאכְתָּם נַעֲשֵׂית בְּעַצְלוּת וּבְכָבֵדוּת כְּמִי שֶׁכָּפָאוֹ שֵׁד.

הַתַּנָּא לֹא מִתְכַּוֵּן לָאָדָם שֶׁאֵין בּוֹ לֹא תּוֹרָה וְלֹא מִצְוֹות וְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים, אֶלָּא מְדַבֵּר עַל אֲנָשִׁים שֶׁעוֹבְדִים אֶת ה' כָּל יְמֵיהֶם, אַךְ הַבְּעָיָה הִיא שֶׁהֵם עֲצֵלִים, הֵם אֵינָם מְנַצְּלִים אֶת הַזְּמַן בְּאֹפֶן הַנָּכוֹן, הֵם מְקַמְּצִים בִּזְמַן הָעֲבוֹדָה, וּמִתְעַנְּגִים עַל זְמַן "הַהַפְסָקוֹת".

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? הוֹלֵךְ יְהוּדִי לְבֵית הַכְּנֶסֶת בַּזְּמַן, מִתְעַטֵּף בְּטַלִּיתוֹ, מֵנִיחַ תְּפִלִּין, וּמִתְפַּלֵּל כַּסֵּדֶר. לְכְאוֹרָה הוּא בְּסֵדֶר, הוּא "פּוֹעֵל", וְלֹא יוֹשֵׁב בָּטֵל.

וְהִנֵּה, מִתְבָּרֵר לְמְיַדְּעֵנוּ, שֶׁהַיּוֹם יֵשׁ שְׁלִיחַ צִבּוּר, חָדֵשׁ הַמְנַגֵּן וּמְסַלְסֵל בְּקוֹלוֹ יֶתֶר עַל הַמִּדָּה, וּמַאֲרִיךְ אֶת הַתְּפִלָּה. הַיְּהוּדִי מַבִּיט בְּכָל רֶגַע בַּשָּׁעוֹן, מַתְחִיל "לְהִלָּחֵץ", מִתְבּוֹנֵן בְּכַעַס עַל הַחַזָּן הַמִּשְׁתַּפֵּךְ בִּתְפִלָּתוֹ, הוּא חָשׁ בְּכָל נִימֵי נַפְשׁוֹ כִּי גּוֹזְלִים אֶת זְמַנּוֹ הַיָּקָר.

עוֹד בְּטֶרֶם הִסְתַּיְּמָה הַתְּפִלָּה, הוּא מְקַפֵּל אֶת טַלִּיתוֹ, אוֹרֵז אֶת תְּפִלָּיו, וּמְמַהֵר לָצֵאת. כָּעֵת הוּא נוֹשֵׂם לִרְוָחָה. בְּדַרְכּוֹ הַבַּיְתָה הוּא עוֹצֵר "לְרֶגַע" לְשׂוֹחֵחַ עִם הַשָּׁכֵן, "מֵצִיץ" בָּעִתּוֹן שֶׁבַּמַּכֹּלֶת, אַחַר כָּךְ בַּבַּיִת הוּא שׁוֹתֶה קָפֶה בְּנִיחוּתָא, מְגַלְגֵּל שִׂיחָה טֶלֶפוֹנִית, וְשׁוֹכֵחַ לְהַבִּיט בַּשָּׁעוֹן. אוֹתָן חָמֵשׁ דַּקּוֹת שֶׁכֹּה יָקְרוּ לוֹ בְּשָׁעַת הַתְּפִלָּה, עָבְרוּ זֶה מִכְּבָר, וּבִוְּבֵזוּ עַל דְּבָרִים שֶׁל מַה בְּכָךְ.

אוֹתוֹ דָּבָר קוֹרֶה, גַּם כַּאֲשֶׁר הַשָּׁעוּר הַקָּבוּעַ מִתְמַשֵּׁךְ כַּמָּה רְגָעִים מֵעֵבֶר לַזְּמַן הָרָגִיל, הַדָּבָר עוֹלֶה לוֹ בַּבְּרִיאוּת, עַל אַף שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם דָּבָר מְיֻחָד לַעֲשׂוֹתוֹ. הוּא נִלְחָץ וְנִרְאֶה כְּמִי שֶׁיּוֹשֵׁב עַל גֶּחָלִים. אוּלָם בְּרֶגַע בּוֹ יִסְתַּיֵּם הַשָּׁעוּר, הוּא יִנְשֹׁם לִרְוָחָה, וְיִפְנֶה לְשׂוֹחֵחַ בַּאֲרִיכוּת עִם חֲבֵרָיו עַל דָּא וְעַל הָא.

עַל זֶה הַתַּנָּא בָּא וּמַזְהִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאַתָּה פּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אָבָל אַל תִּהְיֶה פּוֹעֵל עָצֵל שֶׁפּוֹעֵל אֶת מַעֲשָׂיו לְפִי הָרְצוֹנוֹת וְהַהִשְׁתּוֹקְקוּת שֶׁלּוֹ, אֶלָּא יִפְעַל וְיַעֲבֹד אֶת ה' גַּם כְּשֶׁהַדְּבָרִים לֹא מִסְתַּדְּרִים לְפִי מַה שֶּׁהוּא הָיָה רוֹצֶה.

חסר השתדלות נחשב לחסרון בעבודת ה'

בְּסֵפֶר "אוֹר יְחֶזְקֵאל" מוֹסִיף לַבֵּאר זֹאת, עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (נו:) כָּל הָאוֹמֵר שְׁלֹמֹה חָטָא אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא הָיָה לְבָבוֹ שָׁלֵם עִם ה' אֱלֹהָיו כִּלְבַב דָּוִד אָבִיו", כִּלְבַב אָבִיו לֹא הָיָה לִבּוֹ, אֲבָל לַחֲטֹא, לֹא חָטָא.

אִם כֵּן, נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה, מַדּוּעַ נֶאֱמַר: "וַיְהִי לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה נָשָׁיו הִטּוּ אֶת לְבָבוֹ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה הָרַע בְּעֵינֵי ה'"? אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה לוֹ לִמְחוֹת בְּנָשָׁיו וְלֹא מִחָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ חָטָא".

מְבֹאָר לָנוּ מְזֻּה, שֶׁיִּתְכַּן וְיַשִּׂיג הָאָדָם אֶת כָּל הַמַּעֲלוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת כְּפִי שֶׁהִשִּׂיג שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, אַךְ מִכְּיוָן שֶׁחָסַר לוֹ אֵיזֶה פְּרָט קָטָן בְּמַה שֶּׁלֹּא מִחָה בִּנְשׁוֹתָיו (וּבְוַדַּאי הָיָה לוֹ סִבָּה לְחִסָּרוֹן הַמְּחֹאָה), בְּכָל זֹאת הַתּוֹרָה מַגְדִּירָה אוֹתוֹ כְּמִי שֶׁעָשָׂה אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה', מִשּׁוּם שֶׁחָסַר לוֹ קְצָת יוֹתֵר מֵאֶמֶץ וַעֲשָׂיָה בַּעֲבוֹדַת ה'.

וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה (דף ט:) עַל הַפָּסוּק: "וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לָרָשָׁע, בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ", שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה שׂוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים, לְמִי שֶׁשּׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה וְאֶחָד, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם צַדִּיקִים, מִכָּל מָקוֹם זֶה שֶׁהִשְׁתַּדֵּל פַּחוֹת, נֶחְשָׁב לְמִי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד אֱלֹקִים בְּיַחַס לָזֶה שֶׁהִשְׁתַּדֵּל יוֹתֵר.

פרק ג

משנה א

עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר, הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְאֵין אַתָּה בָּא לִידֵי עֲבֵרָה. דַּע, מֵאַיִן בָּאתָ, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. מֵאַיִן בָּאתָ? מִטִּפָּה סְרוּחָה, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ? לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן? לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

פחד מיום המות

עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל בָּא לְעוֹרֵר אֶת הָאָדָם, שֶׁיְּרַגִּישׁ וְיַחְשֹׁב תָּמִיד בְּהַרְגָּשָׁה שֶׁאֵין הָעוֹלָם הֶפְקֵר, וְיוֹם יָבוֹא וְעָתִיד הָאָדָם לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן עַל כָּל מַעֲשָׂיו, וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ יוֹם מוֹתוֹ.

לְפִיכָךְ, אִם אָדָם חַי בִּתְחוּשָׁה כִּי הוּא עָשׂוּי לְסַיֵּם אֶת חַיָּיו בְּפֶתַע פִּתְאוֹם, וּלְהִקָּרֵא בְּכָל רֶגַע לַעֲמוֹד בִּפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה, תִּשָּׁלֵל מִמֶּנּוּ הַהֲנָאָה מִתַּאֲוֹתָיו. תְּחוּשָׁה זוֹ, אַף תִּקְנָה לוֹ רְצִינוּת, וְתַרְחִיק אוֹתוֹ מִקַּלּוּת רֹאשׁ.

הֶחָסִיד הַיַּעֲבֵ"ץ, מַמְשִׁיל זֹאת לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ אָח צָעִיר הוֹלֵל וּפוֹחֵז, אֲשֶׁר בַּלָּה כָּל יָמָיו בַּתַּעֲנוּגִים וּבְקַלּוּת רֹאשׁ. הֶחְלִיט הַמֶּלֶךְ לְלַמֵּד לֶקַח אֶת אָחִיו הַצָּעִיר. הוּא הִזְמִינוֹ לִסְעֹד עִמּוֹ סְעוּדָה מְפֹאֶרֶת כְּיַד הַמֶּלֶךְ, עִם הַמַּאֲכָלִים הַטּוֹבִים בְּיוֹתֵר. בָּרֶקַע מְנַגֶּנֶת תִּזְמֹרֶת הֶחָצֵר, וְכָל הַמְשָׁרְתִים עוֹמְדִים לְמַלֵּא כָּל מִשְׁאֲלָה שֶׁל הַסּוֹעֲדִים.

אוּלָם בְּטֶרֶם יַגִּיעַ הַצָּעִיר, צִוָּה הַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת מֵעַל לְמְקוֹם מוֹשָׁבוֹ חֶרֶב חַדָּה עִם חוּט חָזָק, אַךְ שְׁקוּף וְדַקִּיק שֶׁכִּמְעַט בִּלְתִּי נִרְאֶה לָעַיִן.

וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ הָאָח וְרָאָה אֶת הַשֻּׁלְחָן הֶעָרוּךְ, הִתְפַּשֵּׁט חִיּוּךְ רָחָב עַל פָּנָיו, וְהוּא הֵכִין עַצְמוֹ לַאֲכִילַת הַתַּעֲנוּגִים שֻׁלְפָנָיו. הוּא הִתְיַשֵּׁב עַל מְקוֹמוֹ בְּחֶדְוָה, וְאָז שָׂם לֵב לַחֶרֶב הַתְּלוּיָה מֵעַל לְרֹאשׁוֹ עִם חוּט בִּלְתִּי נִרְאֶה.

כָּל שִׂמְחָתוֹ נֶעֶלְמָה בְּבַת אַחַת, הוּא לֹא הִצְלִיחַ כְּלָל לֵהָנוֹת מִן הַסְּעוּדָה, וְכָל הַעֵת הִסְתַּכֵּל שׁוּב וָשׁוּב כְּלַפֵּי מַעְלָה, כְּדֵי לִרְאוֹת אִם הַחֶרֶב הַחַדָּה אֵינָהּ דּוֹהֶרֶת לִקְרָאתוֹ.

לְפֶתַע שׁוֹאֵל אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ: לָמָּה אַתָּה לֹא אוֹכֵל, הַאִם הָאוֹכֶל לֹא טָעִים לְךָ? אוֹ אוּלַי אַתָּה לֹא חָשׁ בְּטוּב? עָנָה לוֹ הָאָח: כֵּיצַד אוּכַל לֶאֱכוֹל וּלְהִתְעַנֵּג עַל כָּל הַטּוֹבָה, בְּרֹאוֹתִי כָּל הַעֵת אֶת חוּד הַחֶרֶב מְרַחֵף מֵעַל לְרֹאשִׁי...

הֵשִׁיב לוֹ הַמֶּלֶךְ בִּשְׁאֵלָה: וְכֵיצַד בִּשְׂאַר הַיָּמִים אַתָּה נֶהֱנָה וּמִתְהַלֵּךְ חָסַר דְּאָגָה, וְכִי חַרְבוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֵינָהּ מוּנֶפֶת מֵעַל לְרֹאשְׁךָ, הַאִם חַייֶךָ מֻבְטָחִים לְךָ לָנֶצַח?

כָּךְ צָרִיךְ הָאָדָם לִחְיוֹת בַּיְדִיעָה, כִּי בְּכָל רֶגַע הוּא עָשׂוּי לְהִפָּרֵד מִן הַחַיִּים, וּלְהִתְיַצֵּב לְתֶת דִּין וְחֶשְׁבּוֹן בִּפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה. אִם יָחוּשׁ הָאָדָם בַּחֶרֶב הַמּוּנֶפֶת מֵעַל לְרֹאשׁוֹ, וְאִם יִסְתַּכֵּל כָּל הָעֵת לְאָן הוּא הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי הוּא עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, כָּל הַנֶּאוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, יִהְיוּ חֲשׁוּבוֹת בְּעֵינָיו כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם.

הסתכל בשלושה דברים

כָּתַב רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים, לִרְמֹז שְׁלֹשָׁה זִכְרוֹנוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵם רָאשֵׁי תֵּבוֹת שֶׁל: סְרִחוֹן, עֶפֶר, דִּין, הֵם - סַע"ד, שֶׁמֵּהֶם יִהְיֶה סַעַד לָאָדָם בַּעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ, שֶׁבִּשְׁלֹשָׁה אֵלֶּה שֶׁהָאָדָם זוֹכֵר אוֹתָם וּמִסְתַּכֵּל בָּם, יִהְיֶה לוֹ סִיּוּעַ שֶׁלֹּא יָחֵטָא, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַתַּנָּא: הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְאֵין אַתָּה בָּא לִידֵי עֲבֵרָה.

בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (ה.) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָדָ"ם רָאשֵׁי תֵּבוֹת שֶׁל - אֵפֶר, דָּם, מָרָה. כְּלוֹמַר, הָאָדָם לַהֶבֶל דָּמָה, וּלְכָךְ אֵין לוֹ בְּמָה לְהִתְגָּאוֹת.

הַמְפָרְשִׁים אוֹמְרִים, שֶׁדִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן מַקְבִּילִים לְדִבְרֵי עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל שֶׁאָמַר: "דַּע מֵאַיִן בָּאתָ", זֶה כְּנֶגֶד הַ''דָּם", שֶׁעַל הָאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן מִמַּה הוּא נוֹצַר, וּמִמֵּילָא יַכִּיר בְּשִׁפְלוּת עַצְמוֹ. "וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ" זֶה כְּנֶגֶד הַ''אֵפֶר", שֶׁהֶעָפָר וְהָאֵפֶר שָׁוִים הֵם כְּמוֹ שֶׁאָמַר אַבְרָהָם 'וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר'. "וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן" זֶה כְּנֶגֶד הַ''מָרָה", שֶׁהַמָּרָה מְרַמֶּזֶת עַל יוֹם הַדִּין הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, שֶׁאֵין יוֹם מַר וְנִמְהָר מִמֶּנּוּ לַחוֹטְאִים, וּמִי שֶׁלֹּא מִתְבּוֹנֵן בְּחַיָּיו מַה יִהְיֶה בְּאַחֲרִיתוֹ, רָעָה וּמָרָה תִּהְיֶה אַחֲרִיתוֹ.

תזכרת תמידית

מָסֵפֶר עַל רַבִּי מֵאִיר אֶנְשִׁיל אֲבִי מִשְׁפַּחַת רוֹטְשִׁילְד הַיְדוּעָה, כִּי בְּכָל יוֹם הוּא הָיָה נִכְנָס לַחֶדֶר פְּנִימִי הַנִּמְצָא בְּמִשְׂרָדוֹ, וּמִסְתַּגֵּר שָׁם לְכַמָּה דַּקּוֹת. אִישׁ לֹא הֻרְשָׁה לְהִכָּנֵס לְאוֹתוֹ חֶדֶר, וְאַף אֶחָד לֹא יָדַע בְּמַה הוּא עוֹסֵק בְּאוֹתָם רְגָעִים.

לְיָמִים, הִתְבָּרֵר כִּי בְּאוֹתוֹ חֶדֶר לֹא הָיָה אֶלָּא אֲרוֹן מֵתִים מְפֹאָר, אֲשֶׁר אוֹתוֹ יִעֵד ר' מֵאִיר לִקְבוּרָתוֹ. בְּכָל יוֹם הוּא הָיָה נוֹהֵג לְהִכָּנֵס לְתוֹךְ אוֹתוֹ אָרוֹן לְמִסְפַּר רְגָעִים כְּדֵי לְקַיֵּם "וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ"...

ר' מֵאִיר אֶנְשִׁיל, יָדַע לְהַבְחִין בַּנִּסְיוֹנוֹת הַכְּבֵדִים הַטְּמוּנִים בָּעֹשֶׁר, וְהִשְׂכִּיל לְהִתְגּוֹנֵן מִפְּנֵיהֶם. הוּא חִנֵּךְ אֶת עַצְמוֹ לִזְכֹּר כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא רַק פְּרוֹזְדוֹר, וּבְטַרְקְלִין אֵלָיו הוּא יַגִּיעַ בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר, לֹא יוֹעִיל לוֹ בְּמְאוּמָה כָּל עוֹשְׁרוֹ הֶעָצוּם.

לתן דין וחשבון

לְכְאוֹרָה דִּין וְחֶשְׁבּוֹן הֵם אוֹתוֹ דָּבָר. אוּלָם רַבּוֹתֵינוּ מָצְאוּ חִלּוּק בֵּין הַדְּבָרִים, וּכְמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַגָּאוֹן מִוִּילְנָה זַצַ"ל, שֶׁבִּתְחִלָּה עוֹשִׂים עִם הָאָדָם 'דִּין' עַל עֶצֶם הָעֲבֵרָה שֶׁעָשָׂה, וְלֹא קַיֵּם "סוּר מֵרָע". וּלְאַחַר מִכֵּן עוֹשִׂים עִמּוֹ 'חֶשְׁבּוֹן' עַל כָּךְ שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁעָשָׂה אֶת הָרַע, יָכֹל לַעֲשׂוֹת דָּבָר טוֹב.

לְמָשָׁל: אָדָם שֶׁדִּבֵּר לָשׁוֹן הָרַע עַל חֲבֵרוֹ בְּמֶשֶׁךְ חָמֵשׁ דַּקּוֹת, עָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין עַל הַלָּשׁוֹן הָרַע שֶׁדִּבֵּר, וּבְנוֹסָף לְכָךְ יֵעָשׂוּ עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן כַּמָּה תּוֹרָה יָכַל לִלְמֹד בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁדִּבֵּר לָשׁוֹן הָרַע. נִמְצָא שֶׁהָאָדָם נִתְבָּע גַּם עַל הַ''סוּר מֵרָע", וְגַם עַל הַ''עֲשֵׂה טוֹב" שֶׁיָּכַל לְקַיֵּם בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁעָשָׂה אֶת הָרַע.

וּכְמוֹ כֵן, מִי שֶׁיִּסֵּד תַּאֲטְרוֹן אוֹ קוֹלְנוֹעַ שֶׁמְּשַׁדְּרִים שָׁם דִּבְרֵי זִמָּה וְתוֹעֵבָה, וּמְעוֹרְרִים אֶת יִצְרָם שֶׁל הָאֲנָשִׁים הַפּוֹקְדִים אֶת הַמָּקוֹם, אוֹ אֶפִּיקוֹרוֹס שֶׁחִבֵּר סֵפֶר מִינוּת, וּמְלַגְלֵג עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים לְצוּד נְפָשׁוֹת נְעָרִים הַמְּנֹעָרִים מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַמִּצְוֹוֹת, וְרַבִּים הֵמִית בְּמוֹתוֹ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הֵמִית בְּחַיָּיו, אֲזַי בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ, יַעֲמִידוּ אוֹתוֹ לְדִין כְּדֵי לְהַעֲנִישׁוֹ בַּגֵּיהִנֹּם

כְּרָאוּי לוֹ. אַף בְּנוֹסָף לְכָךְ יַעֲשׂוּ עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן כַּמָּה אֲנָשִׁים חָטְאוּ וְנִכְשְׁלוּ בִּגְלָלוֹ, וְגַם עֲלֵיהֶם יַעֲנִישׁוּהוּ. (עֲנַף עֵץ אָבוֹת).

מְסַפְּרִים עַל הַגָּאוֹן מִוִּילְנָא, שֶׁיָּצָא פַּעַם מִתְּפִלַּת שַׁחֲרִית בְּיוֹם שַׁבָּת עִם תַּלְמִידָיו. פָּגַשׁ בָּרְחוֹב בְּכַמָּה צְעִירִים שֶׁיּוֹשְׁבִים עַל הַסַּפְסָל וּמְפַצְחִים גַּרְעִינִים, וְסִגָּרִיָּה דּוֹלֶקֶת בְּיָדָם. כְּשֶׁהִבְחִין בָּהֶם הָרַב, צָעַק וְקָרָא לְעֶבְרָם: "בְּטוּל תּוֹרָה... בְּטוּל תּוֹרָה..."

הִשְׁתָּאוּ הַתַּלְמִידִים וְלֹא הֵבִינוּ פֶּשֶׁר כַּוָּנַת וְהִתְנַהֲגוּת רַבָּם. פָּנוּ אֵלָיו וְהִקְשׁוּ: רַבֵּנוּ, וַהֲרֵי מְחַלְּלֵי שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא הֵם, וְדִינָם כְּמוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה, וּמַדּוּעַ רַבֵּנוּ זָעַק וְטָעַן כְּנֶגְדָּם רַק עַל עָוֹן בְּטוּל תּוֹרָה?

עָנָה לָהֶם הָרַב: דְּעוּ לָכֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם יָדוּנוּ אוֹתָם עַל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם וְעַל עַל רִשְׁעָם וְעַל פִּשְׁעָם, וּבְתַחְלָה יַעֲשׂוּ עִמָּם דִּין עַל חִלּוּל שַׁבָּת, אֲבָל בַּל יְדִמּוּ בְּנַפְשָׁם שֶׁיִּתְחַמְּקוּ מֵעֹנֶשׁ בְּטוּל תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי יַעַרְכוּ אִתָּם חֶשְׁבּוֹן מְפֹרָט גַּם עַל כָּךְ, וְלֹא יִפָּסְחוּ מִלְּהַעֲנִישָׁם עַל כָּךְ שֶׁיִּכְלוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לְלִמּוּד תּוֹרָה, וּבְטָלוּ עַצְמָם מִמֶּנָּה.

לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון

רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט, אֲבִי תְּנוּעַת הַמּוּסָר, נָסַע לְפָרִיז לְמַעַן הַיְשִׁיבָה, כְּשֶׁאִתּוֹ תַּלְמִיד אֶחָד בִּלְבַד. בִּהְיוֹתוֹ בְּחַדְרוֹ בַּמָּלוֹן, הִרְגִּישׁ לְפֶתַע שֶׁשְּׁעָתוֹ קְרוֹבָה, וְהוּא בּוֹדֵד בְּאֶרֶץ נֵכָר. פָּנָה לְתַלְמִידוֹ, וְהִדְרִיךְ אוֹתוֹ כֵּיצַד לִנְהֹג עִמּוֹ בָּעֵת הַפְּטִירָה וּלְאַחֲרֶיהָ, אֵיךְ לְהָנִיחַ אֶת הַיָּדִים, וְאֵיךְ לְיַשֵּׁר אֶת הָרַגְלַיִם, לְהַעֲצִים אֶת הָעֵינַיִם, וְאַחַר כָּךְ לְהַדְלִיק נֵר וְכֵן הָלְאָה, הַכֹּל נֶאֱמַר מִתּוֹךְ מְתִינוּת וְיִשּׁוּב הַדַּעַת.

לְעֻמַּת הָרַגַּע שֶׁהִפְגִּין רַבִּי יִשְׂרָאֵל, חַלְחָלָה אֲחָזָה בְּתַלְמִיד, וְהוּא הֵחֵל רוֹעֵד מִפַּחַד וּמִסַּעֲרַת רוּחוֹת. רַבִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִבְחִין בְּחָרְדָתוֹ שֶׁל הַתַּלְמִיד, פָּנָה וְאָמַר לוֹ מִשְׁפָּט שֶׁהָפַךְ לְסֶמֶל בִּתְנוּעַת הַמּוּסָר: "לָמָּה אֲנָשִׁים פּוֹחֲדִים מֵהָרֶגַע שֶׁל הַמָּוֶת, וְאֵינָם פּוֹחֲדִים מֵהָרֶגַע שֶׁלְּאַחַר הַמָּוֶת..."

אֲנָשִׁים מְפַחֲדִים לָמוּת, אַף אֵינָם נוֹתְנִים אֶת לִבָּם לַחְשֹׁשׁ וּלְפַחֵד מִפְּנֵי הַדִּין וְחֶשְׁבּוֹן שֶׁעֲלֵיהֶם לָתֶת בְּרֶגַע שֶׁלְּאַחַר הַמָּוֶת. רֶגַע הַמָּוֶת הוּא רֶגַע אֶחָד, אֵרוּעַ חוֹלֵף. לְעֻמַּת זֹאת, לְרֶגַע הַבָּא אַחֲרָיו יֵשׁ מַשְׁמָעוּת נִצְחִית. "וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לְפָנַי מִיתָתְךָ", יֵשׁ לְדַאֹג "לְפָנַי מִיתָתְךָ", לְמַה שֶׁעָתִיד לָבוֹא "אַחַר מִיתָתְךָ".

מְסַפְּרִים שֶׁהָחָפֵץ חַיִּים פַּעַם הֵתְבּוֹדֵד. תַּלְמִידוֹ ר' נַפְתָּלִי בְּיַחַד עִם חָבֵר נוֹסָף, נֶעֱמְדוּ מֵאֲחוֹרֵי הַחָלוֹן שֶׁלּוֹ, וּשְׁמָעוּהוּ עוֹרֵךְ לְעַצְמוֹ מֵעֵין 'הַצָּנָה', וְכָךְ אָמַר: ר' יִשְׂרָאֵל מֵאִיר מֵת, כֻּלָּם בָּאִים לְלַוָּיָתוֹ! לְאַחַר מִכֵּן הוּא עוֹלֶה לְבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, מַתְחִילִים לִבְחֹן אוֹתוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ: נוּ, תַּתְחִיל מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת.

הוּא מַתְחִיל לִקְרֹא מִילָה בְּמִילָה אֶת הַגְּמָרָא עִם מְפָרְשִׁים, וּבְאֶמְצַע, אַחֲרֵי הַרְבֵּה זְמַן, הוּא נִתְקַע בְּמָקוֹם כָּלְשֶׁהוּ, וְאָז הוּא מַתְחִיל לִצְעֹק בְּקוֹל: "אוֹי מַה זֶּה, אַתָּה לֹא יוֹדֵעַ..."
ר' נַפְתָּלִי שֶׁמִּטְבָּעוֹ הָיָה אָדָם מְאֹד רָגִישׁ, לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ לִשְׁמוֹעַ, וּבָרַח מֵהַמָּקוֹם. אֲבָל חֲבֵרוֹ הִמְשִׁיךְ לְהִשָּׁאֵר שָׁם. לְבַסּוֹף הֶחָפֵץ חַיִּים נָתַן צְעָקָה וְאָמַר: יִשְׂרָאֵל מֵאִיר חַי אוֹ מֵת? הוּא חַי! אִם כֵּן שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיִלְמַד...
אֱמוּנָתֵנוּ הִיא, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאִתָּנוּ יַעֲלֶה לְבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וְשָׁם יֹאמְרוּ לָנוּ: נוּ, תַּתְחִיל מַסֶּכֶת בְּרָכוֹת, אַתָּה לֹא יוֹדֵעַ, אָז בֹּא נַתְחִיל מַסֶּכֶת שַׁבָּת, וְכֵן הָלְאָה - עֵרוּבִין, פְּסָחִים, שְׁקָלִים וְכוּ', וְיִתְבְּעוּ אוֹתָנוּ עַל הַכֹּל, זוֹ הָאֱמֶת לַאֲמִתָּהּ!

בושה מיום הדין

כָּתַב בְּסֵפֶר "קֶב הַיָּשָׁר" (פֶּרֶק פ): אָמְרוּ עַל הַקָּדוֹשׁ הָאֲרִ"י ז"ל, שֶׁבְּיָמָיו הָיָה נוֹפֵל פַּחַד גָּדוֹל עַל כָּל הָרְשָׁעִים, בַּעֲבוּר שֶׁכְּשֶׁרָאָה אוֹתָם, הָיָה מַגִּיד לָהֶם כָּל פְּרָטֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁהָיָה חוֹטֵא אֲפִילּוּ חַטָּאִים שֶׁחָטָא לִפְנֵי חֲמִשִּׁים שָׁנָה, וַאֲפִילּוּ אִם אָדָם הָיָה מְהֹרְהָר עֲבֵרָה בְּלִבּוֹ, הָיָה מְגַלֶּה לוֹ אֶת הָעֲבֵרָה, וְהָיוּ הָרְשָׁעִים בּוֹרְחִים מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה, שֶׁלֹּא יְסַתֵּכֵל בָּהֶם וְיַגִּיד פִּשְׁעָם.
וְעַל זֶה יָשִׁים אָדָם אֶל לִבּוֹ, אִם כָּךְ יֵשׁ בּוּשָׁה וּכְלִמָּה מִפְּנֵי יְלוּד אִשָּׁה אֲשֶׁר רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרֶה עָלָיו וּמַכִּיר חֶטְאָיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁצָּרִיךְ בּוּשָׁה בְּעֵת בּוֹאוֹ לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלִפְנֵי כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַגִּיד לוֹ מַה שִּׂיחוֹ, וְעֵדִים מְעִידִים עָלָיו, וִידֵי אָדָם בְּעַצְמוֹ כּוֹתְבִים כָּל מַעֲשָׂיו, מַה יַּעֲשֶׂה הָאָדָם בְּיוֹם פְּקוּדָתוֹ, וּמִי יוֹדֵעַ אִם יִזָּכֶה לָבֹא לִפְנֵי בּוֹרְאוֹ יִתְבָּרַךְ, פֶּן יִפּוֹל בִּידֵי אַכְזָרִים.
בְּצֵאת נִשְׁמָתוֹ, תָּבֹא נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם בְּמָקוֹם אֹפֶל וְעֹמֶק שֶׁלֹּא יִרְאֶה עוֹד, עַד שֶׁיִּתְעוֹרֵר עָלָיו אֵיזֶה פְּרַקְלִיט שֶׁל זְכוּת מִמַּעֲשָׂיו, אוֹ מִיּוֹצְאֵי חֲלָצָיו שֶׁיִּהְיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, כְּפִי שֶׁמְּצִינוּ הַרְבֵּה שֶׁלֹּא נִצּוֹלוּ מִיָּד הַמַּשְׁחִיתִים בֶּר מִינָן, כִּי אִם בָּזֶה הַזְּכוּת.
וּבְ"סֵפֶר חֲסִידִים" הֵבִיא מַעֲשֶׂה, בְּאֶחָד שֶׁמֵּת לִפְנֵי זְמַנּוֹ כַּמָּה שָׁנִים, לְאַחַר י"ב חֹדֶשׁ נִתְגַּלָּה לְאֶחָד מִן קְרוֹבָיו בַּחֲלוֹם, וְשָׁאַל אוֹתוֹ: אֵיךְ אַתָּה נוֹהֵג בָּעוֹלָם שֶׁאַתָּה שָׁם? אָמַר לוֹ: בְּכָל יוֹם וְיוֹם דָּנִים אוֹתִי עַל שֶׁלֹּא הָיִיתִי מְדַקְדֵּק לְבָרֵךְ בְּרָכַת הַנֶּהֱנִין וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן בְּכַוָּונַת הַלֵּב, וְהַמְּמֻנִּים שָׁדָנִים אוֹתִי, אוֹמְרִים לִי: לַהֲנָאָתְךָ אָכַלְתָּ.
שָׁאַל אוֹתוֹ: הֲלֹא אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל, שֶׁמִּשְׁפַּט רְשָׁעִים בְּגֵיהִנֹּם הוּא רַק י"ב חֹדֶשׁ בִּלְבַד, וּכְבָר עָבְרוּ יוֹתֵר י"ב חֹדֶשׁ מִיּוֹם מִיתָתְךָ, וְלָמָּה דָּנִים אוֹתְךָ אַחַר י"ב חֹדֶשׁ?
אָמַר לוֹ: אֵין דָּנִים אוֹתִי בַּגֵּיהִנֹּם דִּינִים חֲמוּרִים, אֶלָּא דָּנִים אוֹתִי חוּץ לַגֵּיהִנֹּם בְּדִינִים קַלִּים, וְאוֹמְרִים הַמְּמֻנִּים שֶׁזֶּהוּ הַכֹּל לְטוֹבָתִי, כְּדֵי שֶׁאֶזְכֶּה לְחֵלֶק גַּן עֵדֶן לְכָנֵס לְשָׁם, וְלִטּוֹל חֶלְקִי

בְּמִלּוֹאוֹ. וְהַכְּלָל, כִּי כָּל דָּבָר שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה, הוּא נִרְשָׁם לְמַעְלָה, וְעַל כָּל דָּבָר יֵשׁ שָׂכָר וְעוֹנֶשׁ, וְאַשְׁרֵי הַיּוֹצֵא זַכַּאי מִבֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה.

משנה ב

רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, הֱוֵי מִתְפַּלֵּל בִּשְׁלוֹמָהּ שֶׁל מַלְכוּת, שֶׁאִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ, אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בָּלָעוּ.

הַנָּבִיא חֲבַקּוּק אוֹמֵר: "וְתַעֲשֶׂה אָדָם כִּדְגֵי הַיָּם", וְשַׁאֲלוּ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (דף ג:), לָמָּה נִמְשְׁלוּ בְּנֵי אָדָם כִּדְגֵי הַיָּם? וְתֵרְצוּ: מָה דָּגִים שֶׁבַּיָּם כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בּוֹלֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ, אַף בְּנֵי אָדָם אִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ שֶׁל מַלְכוּת, כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בּוֹלֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ. וְזוֹהִי כַּוָּנַת רַבִּי חֲנִינָא בְּאוֹמְרוֹ "שֶׁאִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ שֶׁל מַלְכוּת, אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוֹ".

בָּעַל הַחַיִּים הַיְחִידִי הַפּוֹגֵעַ בִּבְנֵי מִינוֹ, הוּא הַדָּג. אַרְיֵה כְּכָל שֶׁיִּהְיֶה רָעֵב, לֹא יֹאכַל אַרְיֵה אַחֵר. נָמֵר עִם כָּל אַכְזָרִיּוּתוֹ, לֹא יִטְרֹף מִבְּנֵי מִינוֹ. רַק הַדָּג בּוֹלֵעַ דָּג, וּבְתוֹפָעָה זוֹ דּוֹמֶה הָאָדָם לְדָג.

הַהֶבְדֵּל הוּא, שֶׁדָּג בּוֹלֵעַ רַק אֶת הַקָּטָן מִמֶּנּוּ, וְאִלּוּ בְּנֵי אָדָם מְסֻגָּלִים לִבְלֹעַ גַּם אֶת חֲבֵרָם הַשָּׁוֶה לָהֶם, וּכְפִי שֶׁמַּדְגִּישָׁה הַמִּשְׁנָה "אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ", אַף אֶת רֵעֵהוּ הַשָּׁוֶה לוֹ, הוּא בּוֹלֵעַ.

וְעַל כֵּן, צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל עַל הַשִּׁלְטוֹנוֹת, כְּגוֹן הַשּׁוֹטְרִים וְהַפַּקְחִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, כְּדֵי שֶׁבְּנֵי אָדָם יוּכְלוּ לְהִתְקַיֵּם וְלִחְיוֹת כְּרָאוּי בְּהַשְׁקֵט וָבֶטַח.

וּמְסַפְּרִים עַל שְׁנֵי גַּנָּבִים, שֶׁהָיוּ מְשִׂיחִים בְּעִנְיְנֵי ה"מִקְצוֹעַ" שֶׁלָּהֶם, וְאָמַר הָאֶחָד לַחֲבֵרוֹ: הַמִּשְׁטָרָה הִיא מְקוֹר הָאָסוֹן, אִלְמָלֵא הַמִּשְׁטָרָה, הָיִינוּ מִתְעַשְּׁרִים מִזְּמַן. הֵשִׁיב לוֹ חֲבֵרוֹ: אַל תִּשְׁכַּח יְדִידִי כִּי אִלְמָלֵא הַמִּשְׁטָרָה, הָיוּ לָנוּ מִתְחָרִים לְרוֹב, וּמְסֻפָּקָנִי אִם מַצָּבֵנוּ הָיָה טוֹב יוֹתֵר...

כְּלוֹמַר שֶׁהַמִּשְׁטָרָה גּוֹרֶמֶת שֶׁלֹּא יִהְיוּ גַּנָּבִים וְשׁוֹדְדִים רַבִּים, וְעַל זֶה צְרִיכִים אָנוּ לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁגַּם נִגְרָם לָנוּ מֵהֶם נֶזֶק לִפְעָמִים שֶׁלֹּא כַּדִּין, עִם כָּל זֶה יֵשׁ לְהִסְתַּכֵּל בְּעִקָּר עַל הַתּוֹעֶלֶת הָצִבּוּרִית מֵהֶם, וְלֹא עַל הַנֶּזֶק הַשּׁוּלִי.

וּבְהֶקְשֵׁר לָזֶה סִפֵּר רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים עַל מְדִינָה אַחַת אֲשֶׁר הֵכְּתָה ב"מַכַּת צְפוֹרִים". בְּיוֹם בָּהִיר אֶחָד, הֵחֵלּוּ לִפְקֹד אֶת שְׁדוֹתֶיהָ לְהָקוֹת עֲצוּמוֹת שֶׁל צִפּוֹרִים, אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ מְנַקְּרוֹת בַּשִּׁבּוֹלִים וּבִשְׂאָר גִּדּוּלֵי הַשָּׂדֶה.

פָּנוּ הָאִכָּרִים הַמַּדְאִגִים אֶל הַמֶּלֶךְ כְּדֵי שֶׁיִּפְעַל לְחִסּוּל הַצִּפּוֹרִים, וְיַצִּיל אֶת מְדִינָתוֹ מֵהֶרֶס הַחַקְלָאוּת. מַה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ? נָתַן הוֹרָאָה שֶׁכָּל מִי שֶׁיָּבִיא לְחֻצֵּר הַמַּלְכוּת כַּמּוּת מְסֻיֶּמֶת שֶׁל צִפּוֹרִים שֶׁהִצְלִיחַ לָצוּד, יְקֻבַּל עַל כָּךְ שָׂכָר. וְאָכֵן מֵרִבִּית אֶזְרְחֵי הַמְּדִינָה נָעֲנוּ לַקְּרִיאָה, וְעַל יְדֵי כָּךְ הִשְׁמִידוּ כָּלִיל אֶת הַצִּפּוֹרִים מֵהַחַקְלָאוּת.

וְהִנֵּה לְאַחַר הַשְׁמָדַת הָעוֹפוֹת, נִרְאוּ בְּאוֹתָן אֲדָמוֹת תּוֹלָעִים וְחֻלְזוֹנוֹת לְמִינֵיהֶם, אֲשֶׁר הָיוּ מְכַרְסְמִים וּמְכַלִּים כָּל חֶלְקָה טוֹבָה, וְהוֹרְסִים אֶת הַתְּבוּאָה מֵהַשּׁוֹרֶשׁ, וְתוֹךְ פֶּרֶק זְמַן קָצַר נִשְׁמְדָה הַתְּבוּאָה כָּלִיל. הַבְּקוּשׁ לִתְבוּאָה הָיָה גָּדוֹל, וּבְגַלַל הַמַּחְסוֹר, הַמְּחִירִים הֵאמִירוּ וְהַתּוֹשָׁבִים הֵחֵלּוּ סוֹבְלִים מֵחֶרְפַּת רָעָב.

אוּלָם בַּמְּדִינָה הַסְּמוּכָה שֶׁשָּׁם לֹא חִסְּלוּ אֶת הַצִּפּוֹרִים וְאִפְשְׁרוּ לָהֶם לְנַקֵּר מִיָּדֵי פַּעַם בְּתְבוּאָה וּבַפֵּרוֹת, לְמַרְבֵּה הַפֶּלֶא גְּדָלָה תְּבוּאָה וְיָצְאוּ פֵּרוֹת נִפְלָאִים, מִשּׁוּם שְׁהַצִּיפּוֹרִים הִשְׁמִידוּ אֶת כָּל הַמַּזִּיקִים שֶׁמְּכַלִּים אֶת הַתְּבוּאָה וְהַפֵּרוֹת, וְעַל יְדֵי כָּךְ הִרְוִיחָה הַחַקְלָאוּת. הַנִּמְשָׁל הוּא, שְׁהַצִּיפּוֹרִים הֵם הַשִּׁלְטוֹנוֹת, "הַמְנַקְּרִים" בְּפַרְנָסַת הַתּוֹשָׁבִים, עַל יְדֵי הֲטָלַת מִסִּים וְאַרְנוֹנוֹת וְכַדּוֹמֶה. אַךְ לְעֻמָּתָן קַיֶּמֶת בְּכָל חֶבְרָה תּוֹפָעָה שֶׁל גַּזְלָנִים פּוֹשְׁעִים וּמַזִּיקִים לְמִינֵיהֶם, הַמְבַקְּשִׁים לְקַחַת מֵהָאֶזְרָח לֹא רַק מִסִּים, אֶלָּא אֶת כָּל רְכוּשׁוֹ, וּלְעִתִּים גַּם אֶת חַיָּיו. לָכֵן מוּטָב לָתֵת לְצִפּוֹרִים אֶת חֶלְקָן גַּם אִם הֵן בָּאוֹת בִּלְהָקוֹת וּמַזִּיקוֹת מְעַט, וּבִלְבַד שֶׁהֵן יְחַסְּלוּ אֶת הַמַּזִּיקִים שֶׁרוֹצִים לְהַשְׁמִיד לְגַמְרֵי אֶת מָמוֹנָם שֶׁל הַתּוֹשָׁבִים.

וְלָכֵן פָּסַק מָרָן רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה יוֹסֵף שְׁלִיט"א בְּסֵפֶר "יְחַוֶּה דַּעַת" (חֵלֶק ה סִימָן סד), שֶׁאֵין לְהִשְׁתַּמֵּט מִתַּשְׁלוּמִים הַמְּיֹעָדִים לְקֻפַּת הַמְּדִינָה, כְּגוֹן "מַס הַכְּנָסָה", ו"מַס עֶרֶךְ מוּסָף", ו"אַרְנוֹנָה" וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, אֶלָּא יֵשׁ לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמִים אֵלּוּ כְּפִי חֻקֵּי הַמְּדִינָה. וּמִי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִסִּים, נִכְשָׁל בְּעָוֹן גָּזֵל. [וְעַיֵּן שָׁם לְגַבֵּי בְּנֵי תּוֹרָה].

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן תְּרַדְיוֹן אוֹמֵר, שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין וְאֵין בֵּינֵיהֶן דִּבְרֵי תּוֹרָה, הֲרֵי זֶה מוֹשַׁב לֵצִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים א), וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב. אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תּוֹרָה, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (מַלְאָכִי ג), אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ. אֵין לִי אֶלָּא שְׁנַיִם. מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר, שֶׁנֶּאֱמַר (אֵיכָה ג), יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו:

שנים שאין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים

דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה צְרִיכִים בֵּאוּר, מַדּוּעַ נֶאֱמַר שֶׁשְּׁנַיִם שֶׁלֹּא מְדַבְּרִים בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תּוֹרָה, הֲרֵי זֶה "מוֹשַׁב לֵצִים", הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר הֲרֵי הֵם לֵצִים, וְלֹא לְכַנּוֹת אֶת הַמָּקוֹם שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים שָׁם לְמוֹשַׁב לֵצִים.

וְהִסְבִּירוּ בְּדֶרֶךְ מוּסָר, שֶׁאִם שְׁנַיִם יוֹשְׁבִים וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תּוֹרָה, דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא מִתְאַפְּשֵׁר לָהֶם לִפְתֹּחַ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אֶלָּא מְדַבְּרִים בֵּינֵיהֶם בַּדְּבָרִים בְּטֵלִים, הֲרֵי זֶה אוֹת וְסִימָן שֶׁהַמָּקוֹם שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים עָלָיו, הָיָה פַּעַם מוֹשַׁב שֶׁיָּשְׁבוּ עָלָיו לֵצִים וְעָשׂוּ לֵיצָנוּת בְּאוֹתוֹ

מָקוֹם, וְהַהַשְׁפָּעָה שֶׁלָּהֶם פְּעָלָה עַל אוֹתוֹ מָקוֹם, וְכָל מִי שֶׁבָּא לְשָׁם מַרְגִּישׁ זֹאת, וְלָכֵן אוֹתָהּ הַשְׁפָּעָה מַפְרִיעָה לָהֶם מִלְּדַבֵּר וּמִלַּעֲסוֹק בַּתּוֹרָה.

רוֹאִים אָנוּ, עַד כַּמָּה יֵשׁ לָאָדָם כֹּחַ לְהַשְׁפִּיעַ עַל סְבִיבוֹתָו, וְלִגְרֹם קִלְקוּל עַל יְדֵי מַעֲשָׂיו לְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא בִּתְחוּמוֹ. וְלָכֵן מוֹצְאִים אָנוּ הַרְבֵּה פְּעָמִים בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים לִלְמֹד בַּשָּׂדוֹת, מִשּׁוּם שֶׁשָּׁם אֵין יִשּׁוּב בְּנֵי אָדָם, וּמִמֵּילָא אֵין חֶשְׁבּוֹן שֶׁיַּשְׁפִּיעוּ לְרָעָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם הַחוֹטְאִים.

בְּמַסֶּכֶת כְּתוּבוֹת (קג:) סִפְּרוּ לָנוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל גְּדוֹל הַתַּנָּאִים 'רַבִּי חִיָּא', שֶׁעָשָׂה מַעֲשִׂים גְּדוֹלִים בִּכְדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. הָיָה זוֹרֵעַ זֶרְעוֹנֵי פִּשְׁתָּן, ומשצמחו, הָיָה קוֹלֵעַ מֵהֶם רְשָׁתוֹת, בְּאוֹתָן רְשָׁתוֹת הָיָה צַד צְבָאִים, שׁוּחֲטָם, וּמַאֲכִיל אֶת בְּשָׂרָם לָעֲנִיִּים, וְאֶת עוֹרוֹתֵיהֶם הָיָה מְעַבֵּד לִירִיעוֹת קְלָף.

עַל קְלָפִים אֵלּוּ, הָיָה כּוֹתֵב אֶת חֲמֵשֶׁת חוּמְשֵׁי תּוֹרָה, וּכְשֶׁהָיָה מַגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ לֹא הָיוּ מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת, הָיָה מְלַמֵּד חֲמִשָּׁה יְלָדִים, וּלְכָל אֶחָד מֵהֶם הָיָה מְלַמֵּד אֶת אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת חוּמְשֵׁי הַתּוֹרָה, וּלְשִׁשָּׁה אֲחֵרִים לְכָל אֶחָד הָיָה מְלַמֵּד אֶחָד מִשִּׁשָּׁה סִדְרֵי הַמִּשְׁנָה.

לְאַחַר מִכֵּן, הָיָה מוֹרֶה לָהֶם שֶׁעַד שֶׁיָּשׁוּב אֵלֵיהֶם פַּעַם נוֹסֶפֶת, יְשַׁנְּנוּ אֶת הַדְּבָרִים, וְכָל אֶחָד יִלְמַד אֶת פִּרְקוֹ לְרֵעֵהוּ. כָּךְ עָבַר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְגָרַם שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל.

וְהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי: "כַּמָּה גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂה חִיָּא".

סִפּוּר זֶה לִכְאוֹרָה מַעֲלֶה בָּנוּ תְּמִיהָה, מַדּוּעַ מָצָא רַבִּי חִיָּא לְנָכוֹן "לְבַזְבֵּז" אֶת זְמַנּוֹ" הַיָּקָר לְשֵׁם זְרִיעַת הַפִּשְׁתָּן, קְלִיעַת הָרְשָׁתוֹת, צֵידַת הַצְּבָאִים וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְכִי לֹא רָאוּי הָיָה שֶׁיִּקְנֶה עוֹרוֹת מוּכָנִים מִן הַשּׁוּק?

גַּם אִם נַנִּיחַ שֶׁרַבִּי חִיָּא בִּקֵּשׁ לִכְתֹּב אֶת אוֹתָן הַמֻּגִילוֹת בִּקְדֻשָּׁה, הֲרֵי יָכוֹל הָיָה לִכָּל הַיּוֹתֵר לִקְנוֹת עוֹרוֹת וּלְעַבֵּד אוֹתָם "לִשְׁמָהּ", וְלִכְתֹּב עֲלֵיהֶן דִּבְרֵי תּוֹרָה בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה. לְשֵׁם מָה נוֹעָד כָּל הַטִּרָּח שֶׁקָּדַם לְעִבּוּד הַקְּלָפִים? וְכִי לֹא טוֹב יוֹתֵר הָיָה לְנַצֵּל אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר לַתּוֹרָה עַצְמָהּ - לְלִמּוּד וּלְלַמֵּד?

אֶלָּא מִתְרַצִּים רַבּוֹתֵינוּ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁבִּקֵּשׁ רַבִּי חִיָּא לִפְעֹל שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הָיָה עָלָיו לְהִתְאַמֵּץ בַּהֲכָנָה יְתֵרָה, וּלְוַדֵּא שֶׁכָּל הַצְּעָדִים לְשֵׁם כָּךְ הֵחֵל מִזְּרִיעַת הַפִּשְׁתָּן, יִהְיוּ כְּלִיל לְשֵׁם שָׁמַיִם בְּלֹא שֵׁמֶץ פְּגַם כָּלְשֶׁהוּ. בְּנֶיָן הַתּוֹרָה לְדוֹרוֹת, דּוֹרֵשׁ שֶׁיְּסוֹדוֹתָיו יִהְיוּ חֲזָקִים בְּיוֹתֵר, וְזֹאת עַל יְדֵי שֶׁהַהֲכָנָה תִּהְיֶה טְהוֹרָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת.

בְּעִנְיָן זֶה סִפֵּר רַבִּי אֱלִיָּהוּ לוּפְיָאן זַצַ"ל, מַעֲשֶׂה בְּרוּחַ שֶׁנִּכְנְסָה בְּאָדָם אֶחָד. כַּאֲשֶׁר רָצוּ לְבַדּוֹק אִם אָכֵן זֶהוּ גִּלְגּוּל נְשָׁמָה אוֹ סְתָם רוּחַ טֻמְאָה, הִנִּיחוּ עַל רֹאשׁ הָאָדָם שֶׁבּוֹ הָיְתָה

הָרוּחַ, "סֵפֶר הַזֹּהַר", שֶׁכָּךְ הָיָה מְקֻבָּל לִבְדּוֹק אֶת הַדָּבָר - שֶׁאִם תִּזְעָק הָרוּחַ בְּהִתְקָרֵב אֵלֶיהָ סֵפֶר קָדוֹשׁ, הֲרֵי זֶה סִימָן כִּי זֶהוּ גִּלְגּוּל נִשְׁמָה.

וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר הִנִּיחוּ אֶת "סֵפֶר הַזֹּהַר" הַקָּדוֹשׁ עַל רֹאשׁ הָאָדָם הַהוּא, לֹא נִזְדַּעֲזָעָה הָרוּחַ כְּלָל. הָלְכוּ וְהֵבִיאוּ סֵפֶר זֹהַר מִדְּפוּס אַחֵר, וּמִיַּד זָעֲקָה וְרָעֲשָׁה הָרוּחַ. כַּאֲשֶׁר שָׁאֲלוּ אֶת הָרוּחַ מַדּוּעַ לֹא הִפְחִידָה הַסֵּפֶר הָרִאשׁוֹן הֲרֵי גַּם זֶה הָיָה "סֵפֶר הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ". הֵשִׁיבָה הָרוּחַ: אָכֵן הָיָה זֶה אוֹתוֹ הַסֵּפֶר, אַךְ הָרִאשׁוֹן הֻדְפַּס עַל יְדֵי מְחַלְלֵי שַׁבָּת, וְאִלּוּ הַשֵּׁנִי הֻדְפַּס עַל יְדֵי אֲנָשִׁים יְרֵאִים.

אָמַר עַל זֶה רַבִּי אֵלִיָּהוּ: הֲרֵי לָנוּ שְׁנֵי סְפָרִים זֵהִים בְּתוֹכְנָם וּבְצוּרָתָם, אֶלָּא שֶׁהָאֶחָד הוּכַן בְּקְדֻשָּׁה, וְאִלּוּ לַשֵּׁנִי חָסְרָה הַהֲכָנָה הַזֹּאת. לְכְאוֹרָה הָיָה נִדְמֶה שֶׁאֵין כָּל הֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם, עַד שֶׁבָּא הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה וּמְלַמְּדֵנוּ כַּמָּה הַהֶבְדֵּל גָּדוֹל בֵּינֵיהֶם, וְהַכֹּל בְּגַלַל הַשְׁפָּעַת הַפּוֹעֵל בְּנִפְעַל.

יָדוּעַ מַה שֶּׁאָמַר הַגְּרָ"א מִוִּילְנָא זַצַ"ל, שֶׁאִם הָיוּ בּוֹנִים בֵּית כְּנֶסֶת מִתְּחִלָּה כְּרָאוּי, דְּהַיְנוּ שֶׁאַף אֶת הַקְּרִדּוֹם שֶׁחוֹטְבִים בּוֹ אֶת הָעֵצִים לְצֹרֶךְ הֲקָמַת הַבִּנְיָן, הָיָה עוֹשֶׂה יִשְׂרָאֵל בְּמַחְשָׁבָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, לֹא הָיוּ מִתְפַּלְּלִים בְּאוֹתוֹ בֵּית כְּנֶסֶת בְּמַחְשָׁבָה זָרָה.

וּמְסַפְּרִים עַל אָדָם אֶחָד שֶׁהִתְפַּלֵּל פַּעַם בְּבֵית כְּנֶסֶת אֶחָד, וְהִתְפִּלָּה הָיְתָה בְּאוֹפַן כָּל כָּךְ נַעֲלֶה, שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא הִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה כָּזוֹ. לְאַחַר מִכֵּן נִתְבָּרֵר לוֹ כִּי הַגְּרָ"א מִוִּילְנָא זַצַ"ל כְּשֶׁעָרַךְ גְּלוּת, עָמַד וְהִתְפַּלֵּל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁהִתְפַּלֵּל הוּא שָׁם. רָאָה עַד כַּמָּה מַשְׁפִּיעַ הָאָדָם עַל סְבִיבָתוֹ.

כָּתַב בְּסֵפֶר "קֶב הַיָּשָׁר" (פֶּרֶק א): בֹּא וּרְאֵה מַה שֶּׁמָּצָאתִי כָּתוּב בְּסֵפֶר "אוֹתִיּוֹת דְּרַבִּי עֲקִיבָא", כִּי יֵשׁ מַלְאָךְ אֶחָד עוֹמֵד סְמוּךְ לְרַקִּיעַ רִאשׁוֹן, וְרוֹאֶה מַעֲשִׂים שֶׁל בְּנֵי אָדָם וּמַכְרִיז וּמוֹדִיעַ אֶת מַעֲשֵׂיהֶם לְמַלְאָךְ אַחֵר, וְאוֹתוֹ הַמַּלְאָךְ הַשֵּׁנִי מַכְרִיז הַכְרוּז לְפָנָיו "פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ", וּמַחֲמַת קוֹל כְּרוּז זֶה, מַה שֶּׁבְּנֵי אָדָם עוֹשִׂים עֲבֵרוֹת, מִתְרַחֲקִים מִשָּׁם כָּל הַמַּלְאָכִים שֶׁרוֹצִים לוֹמַר שִׁירָה, עַד שֶׁמְּטַהֲרִים אֶת הַמָּקוֹם בְּטְבִילוֹת.

וּמִזֶּה נִלְמַד קַל וָחֹמֶר, אִם מֵהַמָּקוֹם שֶׁשּׁוֹמְעִים כְּרוּז שֶׁל קוֹל הָעֲבֵרָה, מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מִתְרַחֲקִים, וּמְטַהֲרִים הַמְּקוֹמוֹת. מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ טֻמְאָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם עַצְמוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהּ הָעֲבֵרָה, וְקַל וָחֹמֶר שֶׁאוֹתוֹ בֶּן אָדָם שֶׁעוֹשֶׂה עֲבֵרָה בְּעַצְמוֹ, שֶׁנַּעֲשָׂה טָמֵא.

וּמָצִינוּ בְּכִתְבֵי הָאָר"י ז"ל, שֶׁצִּוָּה לְתַלְמִידָיו הַחֲסִידִים, וּבְפָרָט לְתַלְמִידוֹ ר' יִצְחָק אַשְׁכְּנַזִי, שֶׁיֵּלֵךְ לִכְפַר עֵין זֵיתִים לְקֶבֶר ר' יְהוּדָה בַּר אִלְעַי, וְשָׁם יִתְפַּלֵּל, וִיכַוֵּן יְחוּדִים שֶׁמָּסַר לוֹ הָאָר"י ז"ל, וְשָׁם יְגַלֶּה לוֹ ר' יְהוּדָה בַּר אִלְעַי פֵּרוּשׁ עַל מַאֲמַר הַזֹּהַר בְּפָרָשַׁת הַאֲזִינוּ. וְצִוָּה לוֹ הָאָר"י, שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם שׁוּם אָדָם בַּהֲלִיכָתוֹ.

הָלַךְ ר' יִצְחָק אַשְׁכְּנַזִי, וְהִתְפַּלֵּל וְעָשָׂה כָּל הַיְּחוּדִים, וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרוֹ, אַךְ אֵין קוֹל וְאֵין תְּשׁוּבָה. חָזַר בְּפַחֵי נֶפֶשׁ אֶל רַבּוּ הָאֲרִ"י ז"ל, וְאָמַר לוֹ: בָּאתִי לְקִבְרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעִי, וְעָשִׂיתִי כָּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי, וְלֹא בָּא אֵלַי שׁוּם תְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ.

אָמַר לוֹ הָאֲרִ"י: מַדּוּעַ לֹא שָׁמַעְתָּ לְמַה שֶׁהִזְהַרְתִּי אוֹתְךָ, וְדִבַּרְתָּ עִם עֲרֶל עֲרֵבִי אֶחָד, וְלֹא דַּי שֶׁהוּא לֹא שָׁאַל בִּשְׁלוֹמְךָ, אֶלָּא אַתָּה הִקְדַּמְתָּ לוֹ שָׁלוֹם, וַהֲלֹא צִוִּיתִיךָ שֶׁלֹּא תְדַבֵּר עִם שׁוּם בֶּן אָדָם. אָז זָכַר רַבִּי יִצְחָק אַשְׁכְּנַזִי ז"ל שֶׁכָּךְ הָיָה, וְהוֹדָה לוֹ עַל כָּךְ. רְאֵה עַד כַּמָּה כֹּחַ הַהִשְׁפָּעָה שֶׁל הָאָדָם הוּא גָּדוֹל.

מְסֻפָּר בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ עַל רַבִּי חִיָּא וְר' יוֹסִי שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים בַּדֶּרֶךְ בַּמִּדְבָּר, וְרָאוּ מֵרָחוֹק אָדָם שֶׁטָּעוּן מַשָּׂא. אָמַר ר' חִיָּא, לֹא נֵלֵךְ עִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ, מִפְּנֵי שֶׁאוּלַי הוּא גּוֹי וְאָסוּר לְלֶכֶת עִמּוֹ, שֶׁמָּא עַם הָאָרֶץ הוּא וְאָסוּר לְהִתְלַוּוֹת עִמּוֹ. אָמַר לוֹ ר' יוֹסִי, נִבְדֹּק אוֹתוֹ אוּלַי הוּא תַּלְמִיד חָכָם אוֹ בַּר אוֹרִין.

בֵּינְתַיִם הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם הָאִישׁ וְעָבַר לִפְנֵיהֶם וְאָמַר: רְצוֹנִי לָלֶכֶת עִמָּכֶם בְּצִוָּותָה, וּדְעוּ לָכֶם שֶׁאֲנִי מַכִּיר אֶת הַדֶּרֶךְ שֶׁאַתֶּם רוֹצִים לָלֶכֶת בָּהּ, וּדְעוּ לָכֶם שֶׁדֶּרֶךְ זוֹ הִיא מָקוֹם מְסֻכָּן מְאֹד, וְאַתֶּם אֵינְכֶם יוֹדְעִים מִזֶּה, וְחָלִילָה לִי שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת לָכֶם כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת נַפְשְׁכֶם. אָמַר ר' יוֹסִי, בָּרוּךְ ה' שֶׁהִתְחַבְּרָתָ עִמָּנוּ.

אָמַר לָהֶם: עַכְשָׁו צְרִיכִים אָנוּ לָלֶכֶת קְצָת בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ שֶׁל סַכָּנָה, וְלֹא נְדַבֵּר דָּבָר אֶלָּא נֵלֵךְ בְּמְהִירוּת עַד שֶׁנַּעֲבֹר אֶת אוֹתוֹ מָקוֹם סַכָּנָה. לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַמָּקוֹם, אָמַר לָהֶם: בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁעָזָרָנוּ לָצֵאת מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה.

וְהוֹסִיף וְאָמַר: פַּעַם הָלַךְ כֹּהֵן תַּלְמִיד חָכָם אֶחָד עִם עַם הָאָרֶץ אֶחָד, וְעָמַד עִם הָאָרֶץ עַל הַתַּלְמִיד חָכָם וְהָרַג אוֹתוֹ בַּמָּקוֹם הַזֶּה, וּמֵאוֹתוֹ הַיּוֹם, כָּל מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּזוֹ הַדֶּרֶךְ שֶׁאַתֶּם רְצִיתֶם לָהֶלֹךְ שָׁמָּה, וְעוֹבֵר בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁנִּשְׁחַט הַתַּלְמִיד חָכָם, אוֹתוֹ אָדָם נִזּוֹק, כִּי מֵאוֹתוֹ שָׁעָה נַעֲשָׂה אוֹתוֹ הַמָּקוֹם מָקוֹם סַכָּנָה, וּמִתְחַבְּאִים שָׁם גַּזְלָנִים וְכוּ', כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תּוֹבֵעַ דְּמוֹ שֶׁל אוֹתוֹ כֹּהֵן תַּלְמִיד חָכָם.

הֲרֵי לְךָ חֻמְרַת הַחֵטְא, שֶׁגּוֹרֵם לְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם לַעֲשׂוֹתוֹ מָקוֹם סַכָּנָה. עַל כֵּן צָרִיךְ הָאָדָם לְהִזָּהֵר שֶׁיֵּשֵׁב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לְיַד שָׁכֵן טוֹב, וְלֹא לְיַד אָדָם רָשָׁע, וְאָז בְּוַדַּאי יִקָּבֵל תְּפִלָּתוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִתֵּן בִּלְבָבוֹ לְטַהֵר גּוּפוֹ וְנִשְׁמָתוֹ (קב הַיָּשָׁר פֶּרֶק יא).

סִפֵּר הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים קַנְיֶבְסְקִי שְׁלִיט"א: פַּעַם לִוִּיתִי אֶת דּוֹדִי הֶחָזוֹן אִישׁ זַצַ"ל בְּטִיּוּל שֶׁל בֵּין עַרְבַּיִם [וְכִפִּי שֶׁצִּוּוּ עָלָיו הָרוֹפְאִים], בְּאוֹתוֹ רְחוֹב הַקְּרוֹבִי הַיּוֹם עַל שְׁמוֹ. כְּשֶׁהִגַּעְנוּ סָמוּךְ לְבֵית הָעַלְמִין "שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת" וְהַמָּקוֹם הָיָה עֲדַיִן מֻקָּף פַּרְדֵּסִים, עָצַר לְפֶתַע הֶחָזוֹן אִישׁ, וְאָמַר לִי: בְּמָקוֹם זֶה עָבְרוּ בְּנֵי יִשִׂיבָה וְשׂוֹחֲחוּ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אֲנִי מַרְגִּישׁ כָּאן קְדֻשָּׁה יְתֵרָה...

בְּאוֹתָהּ הִזְדַּמְּנוּת הֵבִיא רַבִּי חַיִּים גַּם רְאָיָה, שֶׁלִּמּוּד תּוֹרָה עֲתִידִי מַשְׁפִּיעַ כְּבָר הַיּוֹם עַל הַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ יִלְמְדוּ. יֵשׁ תּוֹסֶפְתָּא הַמְסַפֶּרֶת, שֶׁכַּאֲשֶׁר בָּא הַמַּלְאָךְ אֶל יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר לוֹ "עַתָּה בָּאתִי", צִיְּווהוּ הַמַּלְאָךְ לָקוּם עַל רַגְלָיו, כִּי בַּמָּקוֹם הַזֶּה עֲתִיד לַעֲמוֹד אֱלִישָׁע וּלְהַרְבִּיץ תּוֹרָה לְכָלָל יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן כְּבָר עַכְשָׁו יֶשְׁנָהּ קְדֻשָּׁה נוֹרָאָה עַל הַמָּקוֹם. (טוּבְךָ יַבִּיעוּ).

בְּסֵפֶר "דֶּרֶךְ שִׂיחָה" מְסֻפָּר, שֶׁפַּעַם בָּאוּ קְבוּצַת בַּחוּרִים לְבַקֵּר בִּבְנֵי בְּרַק, וְהִתְהַלְּכוּ עַל הָהָר הֵיכָן שֶׁהַיּוֹם מְמֻקֶּמֶת יְשִׁיבַת פּוֹנִיבֶז'. הָהָר עֲדַיִן הָיָה שׁוֹמֵם לַחֲלוּטִין, וּלְפֶתַע פָּגְשׁוּ אֶת הָרַב מִפּוֹנִיבֶז' זַצַ"ל, וּשְׁאָלָם הָרַב: הַאִם אַתֶּם שׁוֹמְעִים? עָנוּ הַבַּחוּרִים כִּי אֵינָם שׁוֹמְעִים כְּלוּם. וְשׁוּב שְׁאָלָם: וְכִי אֵינְכֶם שׁוֹמְעִים? וְהֵשִׁיבוּ שׁוּב בִּשְׁלִילָה. אָמַר לָהֶם הָרַב: אֲנִי שׁוֹמֵעַ שֶׁכַּמָּה מֵאוֹת בַּחוּרִים יוֹשְׁבִים וְלוֹמְדִים עַל הָהָר הַזֶּה... וְכָךְ אָכֵן הָיָה.

אחד שיושב ועוסק בתורה

אֲנָשִׁים רַבִּים הוֹלְכִים לַצַּדִּיקִים וַחֲכָמִים, וְאַף נוֹסְעִים אֲלֵיהֶם לְמֶרְחַקִּים, כְּדֵי לְהִתְבָּרֵךְ בְּכָל עִנְיְנֵיהֶם, הֵן בְּפַרְנָסָה, הֵן בְּחִנּוּךְ יְלָדִים, הֵן בִּמְצִיאַת חֵן וְכוּ' וְכוּ'.

וְהִנֵּה הַצַּדִּיק אֵין בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לַעֲשׂוֹת מְאוּמָה לוּלֵא רְצוֹן ה', וְכָל מַה שֶּׁבִּיכָלְתּוֹ הוּא - לְרַצּוֹת אֶת ה' שֶׁיְּבָרֵךְ אֶת בְּרִיּוֹתָיו, כְּמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ ז"ל: "צַדִּיק גּוֹזֵר, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַיֵּם". וְהִנֵּה עֲצָה טוֹבָה אוֹמְרִים לָנוּ כָּאן חֲכָמִים. יָכוֹל אָדָם לְלֹא כָּל טִרְחָה יְתֵרָה וּלְלֹא נְסִיעוֹת מְפָרְכוֹת, לְהִתְבָּרֵךְ יְשִׁירוֹת מִמְּקוֹר הַבְּרָכוֹת - מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ.

הַכֵּיצַד? כַּאֲשֶׁר יוֹשֵׁב הָאָדָם וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הַשְּׁכִינָה בָּאָה אֵלָיו, וְשׁוֹכֶנֶת אֶצְלוֹ, וּמְבָרֶכֶת אוֹתוֹ בְּכָל מִילֵּי דְּמֵיטַב, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי, אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ".

וּמְסַפְּרִים עַל חָתָן אֶחָד שֶׁבָּא לִפְנֵי חֲתֻנָּתוֹ לְהִתְעַיֵּץ וּלְהִתְבָּרֵךְ אֵצֶל רַבּוֹ הַצַּדִּיק רַבִּי מֵאִיר חָדָשׁ זַצַ"ל. אָמַר לוֹ רַבִּי מֵאִיר, בְּטוּחַנִי שֶׁהִנְּךָ נוֹהֵג כְּמִנְהָג חֲבֵרֶיךָ, וְהוֹלֵךְ לִפְנֵי הַחֲתֻנָּה לְקַבֵּל בְּרָכוֹת צַדִּיקִים, אוֹ לְקִבְרֵי צַדִּיקִים לְהִתְפַּלֵּל, אַךְ בְּוַדַּאי אַתָּה רוֹצֶה אֶת בִּרְכַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ.

לָכֵן אֵיעָץ לְךָ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּאָבוֹת "וּמִנַּיִן אֲפִילּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁשְּׁכִינָה שְׁרוּיָה עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ", אִם כֵּן זֹאת עֲשֵׂה, בְּיוֹם הַחֻפָּה, תִּקְבַּע לְךָ זְמַן לִמּוּד, וְאָז **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבוֹא אֵלֶיךָ וִיבָרֵךְ אוֹתָךְ**, וְאָז תִּכָּנֵס לַחֻפָּה עִם "**אָבוֹא אֵלָיו וּבֵרַכְתִּיךָ**..."

משנה ג

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי מֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה כח), כִּי כָּל שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם. אֲבָל שְׁלֹשָׁה

שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִשֻּׁלְחָנוֹ שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (יְחֶזְקֵאל מא), וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה':

כְּשֶׁאָדָם אוֹמֵר עַל שֻׁלְחָנוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה לְאַחַר הָאֲכִילָה, מַרְאֶה הוּא בָּזֶה שֶׁעִקַּר הָאֲכִילָה לֹא הָיְתָה בִּשְׁבִיל תַּאֲווֹת הַגּוּף, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כֹּחַ לִלְמֹד תּוֹרָה, וְהָרְאָיָה לְכָךְ, שֶׁמִּיָּד לְאַחַר הָאֲכִילָה מְדַבֵּר הוּא בְּדִבְרֵי תוֹרָה.

אֲבָל מִי שֶׁאָכַל וְלֹא אָמַר דִּבְרֵי תוֹרָה עַל הַשֻּׁלְחָן, אֶלָּא קָם וְהָלַךְ לְדַרְכּוֹ, הֲרֵי זֶה מַרְאֶה שֶׁאֲכִילָתוֹ הָיְתָה אַךְ וְרַק לְצָרְכֵּי תַּאֲווֹת גּוּפוֹ וְלֹא לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְלָכֵן שֻׁלְחָנוֹ וַאֲכִילָתוֹ מְאוּסִים בְּעֵינֵי ה' יִתְבָּרַךְ.

וּבְהֶקְשֵׁר לָזֶה כָּתַב בְּסֵפֶר "יַחֵל יִשְׂרָאֵל", רֶמֶז מְעַנְיֵן לָכָךְ בְּדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה אִיסֶרְלִישׁ (הָרַמ"א) בְּהַגָּהוֹתָיו לְשֻׁלְחָן עָרוּךְ.

אֶת הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ חֵלֶק "אוֹרַח חַיִּים" הַחֵלֶק הָעוֹסֵק בַּהֲלִיכוֹת חַיָּיו שֶׁל הָאָדָם בְּחַיֵּי הַיּוֹם יוֹם, פּוֹתֵחַ הָרַמ"א וּמְסַיֵּם בְּשֵׁנֵי פְּסוּקִים שׁוֹנִים, שֶׁבָּהֶם מוֹפִיעָה הַמִּילָה "תָּמִיד". אֶת תְּחִלַּת הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ (סִימָן א) הוּא פּוֹתֵחַ בְּפָסוּק: "שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָּמִיד". וְסִיּוּם דִּבְרֵי הָרַמָ"א (סִימָן תרצז) הֵם בְּפָסוּק: "וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד".

הַפָּסוּק הָרִאשׁוֹן כֻּלּוֹ מַבִּיעַ רוּחָנִיּוּת, שֵׁם ה' נִצָּב לְנֶגֶד עֵינֵי הָאָדָם בְּכָל רֶגַע וְרֶגַע. לְעֻמָּתוֹ, הַפָּסוּק הַשֵּׁנִי כֻּלּוֹ עוֹסֵק בְּגַשְׁמִיּוּת, לְכְאוֹרָה מְדֻבָּר בְּאָדָם הֶעָסוּק בְּכָל הַעֵת וּבְכָל זְמַן בְּמִשְׁתֶּה.

לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאִם הָאָדָם מְקַיֵּם אֶת "שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָּמִיד" הַמִּתְבַּטֵּא בְּאֹפֶן מַעֲשִׂי בְּקִיּוּם כָּל הַכָּתוּב בַּהֲלָכָה, הוּא מַגִּיעַ לְכָךְ שֶׁאַף הַ"טוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד" הוּא בִּבְחִינַת אוֹתוֹ "תָּמִיד" שֶׁבּוֹ נִפְתָּח הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ, דְּהַיְנוּ שֶׁהַמְקַיֵּם הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה אֶת הַ"תָּמִיד" הָרִאשׁוֹן שֶׁל "בְּכָל דְּרָכֶךָ דְּעֵהוּ" יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְקִיּוּם שְׁנֵי "תְּמִידִים" כְּהִלְכָתָם. כָּל חַיָּיו יִתְנַהֲלוּ לְאוֹר הַהֲלָכָה, וְאַף פְּעָלּוֹתָיו הַתְּמִידִיּוֹת, תְּחַשַּׁבְנָה כְּקָרְבָּן, וְתַעֲלֶינָה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לִפְנֵי הַמָּקוֹם.

אכילה לשם שמים

יָדוּעַ מַה שֶּׁחָסִידִים מְסַפְּרִים, עַל חָסִיד אֶחָד שֶׁרַבּוֹ שָׁלַח אוֹתוֹ לְאֵיזֶה כְּפָר קָטָן אֵצֶל יְהוּדִי אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּלְמַד אֶצְלוֹ אֵיךְ אוֹכְלִים לְשֵׁם שָׁמַיִם. כְּשֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו, מָצָא שֶׁאוֹתוֹ יְהוּדִי הוּא פָּשׁוּט בְּיוֹתֵר בֹּקֶר צָהֳרַיִם וְעֶרֶב מַרְבֶּה בַּאֲכִילָה כְּכָל אֲשֶׁר יוּכַל, וּבְכָל אֲרוּחָה הוּא גּוֹמֵר סִיר מָלֵא עַל גְּדוֹתָיו.

הִתְפַּלֵּא הֶחָסִיד מְאֹד וְחָשַׁב לְעַצְמוֹ: מַה כְּבָר אֶפְשָׁר לִלְמֹד מֵאָדָם שֶׁזּוֹלֵל כָּל כָּךְ הַרְבֵּה אוֹכֶל. אוּלַם אִם הָרַבִּי שְׁלָחוֹ לְכָאן, וַדַּאי שֶׁיֵּשׁ דְּבָרִים בְּגוֹ. נִגַּשׁ אֵלָיו וְאָמַר לוֹ: סְלַח לִי עַל שְׁאֵלָתִי, הֲתוּכַל לוֹמַר לִי מַדּוּעַ אַתָּה אוֹכֵל כָּל כָּךְ הַרְבֵּה?

הֵשִׁיב לוֹ הַיְהוּדִי: דַּע לְךָ, שֶׁאֲנִי גֵּר בִּכְפַר שֶׁאֲבוֹתַי וַאֲבוֹת אֲבוֹתַי הִתְגּוֹרְרוּ בּוֹ, וְאָבִי עָלָיו הַשָּׁלוֹם, הָיָה מוֹכֵר שֵׂכַר לַגּוֹיִים. וְקָרָה פַּעַם, שֶׁבְּעֵת שֶׁהָאִכָּרִים יָשְׁבוּ בַּפּוּנְדָּק וְהִשְׁתַּכְּרוּ כְּשִׁכְּרוּתוֹ שֶׁל לוֹט, פָּנוּ לְאָבִי, וְדָרְשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיְּנַשֵּׁק אֶת הַפֶּסֶל שֶׁלָּהֶם, וְאִם לֹא, הֵם יַהַרְגוּ אוֹתוֹ.

כַּמּוּבָן שֶׁאָבִי סֵרֵב לְכָךְ בְּכָל תּוֹקֶף, וְאָז בָּעֲרָה בָּהֶם חֲמָתָם, וְהֶחְלִיטוּ לְתְלוֹת אֶת אָבִי, אוּלָם בִּהְיוֹת שֶׁאָבִי הָיָה אָדָם חַלָּשׁ, עוֹד לִפְנֵי שֶׁהִסְפִּיקוּ לְבַצֵּעַ אֶת זְמָמָם, הוּא נָפַח אֶת נִשְׁמָתוֹ מִבְּלִי שֶׁיּוּכַל לְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּתְלָיָתוֹ.

מֵאָז, קִבַּלְתִּי עַל עַצְמִי לְהַרְבּוֹת בְּאוֹכֶל כְּכָל שֶׁאֶפְשָׁר, כְּדֵי שֶׁגּוּפִי יִהְיֶה חָזָק, שֶׁאִם חַס וְשָׁלוֹם יִקָּרֶה כַּדָּבָר הַזֶּה שֶׁיִּרְצוּ לְתְלוֹת אוֹתִי אִם אֶסָּרֵב לְנַשֵּׁק פֶּסֶל, אָז כְּמוּבָן שֶׁאֶסָּרֵב בְּכָל תּוֹקֶף, אַךְ אֲנִי רוֹצֶה שֶׁיִּהְיוּ לִי אֶת כָּל הַכֹּחוֹת לְהַסְפִּיק לְהִתָּלוֹת, וְלֹא אָמוּת קוֹדֵם לָכֵן, וּבְכָךְ אֶזְכֶּה לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ...

עַתָּה, כְּבָר הֵבִין הֶחָסִיד לְכַוָּנַת רַבּוֹ, אֲשֶׁר שָׁלַח אוֹתוֹ לִרְאוֹת מַהִי אֲכִילָה לְשֵׁם שָׁמַיִם שֶׁל יְהוּדִי פָּשׁוּט. (שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ).

משנה ד

רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חֲכִינַאי אוֹמֵר, הַנֵּעוֹר בַּלַּיְלָה וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי וְהַמְפַנֶּה לִבּוֹ לְבַטָּלָה, הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ:

הַתַּנָּא מְלַמְּדֵנוּ שְׁמִי נִמְצָא עֵר בַּשָּׁעוּר הַלַּיְלָה וְאֵינוֹ לוֹמֵד אוֹ מְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וְכֵן מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ יְחִידִי, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר אוֹ חוֹשֵׁב בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בְּדִבְרֵי תּוֹרָה אֶלָּא מַפְנֶה אֶת לִבּוֹ לְדְבָרִים בְּטֵלִים, הֲרֵי הוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.

מדוע המתבטל מהתורה מתחיב בנפשו

צָרִיךְ בֵּאוּר, מַדּוּעַ כֹּה חָמוּר עֲוֹונוֹ שֶׁל אָדָם זֶה שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בִּשְׁעוֹת הַפְּנַאי, עַד שֶׁדְּנוּהוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ?

אוּלָם הַדְּבָרִים יִתְבָּאֲרוּ עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת (דף צט:): הַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּאַרְבָּעִים יוֹם, וְנִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם נוֹצְרָה בְּאַרְבָּעִים יוֹם [צוּרַת הַוָּלָד נוֹצֶרֶת בְּמֶשֶׁךְ 40 יוֹם]. כָּל הַמְּשַׁמֵּר תּוֹרָתוֹ, נִשְׁמָתוֹ מִשְׁתַּמֶּרֶת, וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אֶת הַתּוֹרָה, אֵין נִשְׁמָתוֹ מִשְׁתַּמֶּרֶת. וְהִמְשִׁילוּ זֹאת לְשַׂר, שֶׁמָּסַר צִפּוֹר דְּרוֹר לְעָבְדוֹ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר אוֹתָהּ, וְאָמַר לוֹ הַשַּׂר: אַל תַּחְשֹׁב שֶׁאִם תֹּאבַדְנָה, אֶת דְּמֵי שָׁוְיָהּ אֲנִי נוֹטֵל מִמְּךָ, אֶלָּא דַּע לְךָ שֶׁאֶת נִשְׁמָתְךָ אֲנִי נוֹטֵל מִמְּךָ!!

כְּלוֹמַר, לְלֹא תּוֹרָה אֵין שְׁמִירָה לְנִשְׁמָתוֹ שֶׁל הָאָדָם, וַאֲפִילּוּ שֶׁהוּא מֻקָּף בְּשׁוֹמְרֵי רֹאשׁ, וְיֵשׁ לוֹ נֶשֶׁק צָמוּד, עֲדַיִן אֵינוֹ נִקְרָא שָׁמוּר וּמֻגָּן לְלֹא לִמּוּד הַתּוֹרָה, וְרַק עַל יְדֵי הַתּוֹרָה

הַקְּדוֹשָׁה, אָדָם שׁוֹמֵר אֶת נַפְשׁוֹ וְגוּפוֹ מִכָּל דָּבָר רַע, וַאֲפִילּוּ מַלְאַךְ הַמָּוֶת לֹא יָכוֹל לְטוֹל אֶת נִשְׁמָתוֹ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, כְּפִי הַסִּפּוּר הַמְפֻרְסָם בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף ל') עַל דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, לֹא יָכֹל לִפְגֹּעַ בּוֹ מַלְאַךְ הַמָּוֶת.

צְרִיכִים לָדַעַת, שֶׁמִּשְׁנָה זוֹ אֵינָהּ חֲסִידוּת, אֶלָּא חוֹבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאִתָּנוּ לְקַיֵּם אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבָּעוּ אוֹתָנוּ עַל כָּךְ בַּשָּׁמַיִם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר "פֶּלֶא יוֹעֵץ", שֶׁאֵין לְאַבֵּד מִן הַזְּמַן יְקַר הָעֵרֶךְ אֲפִילּוּ רֶגַע אֶחָד, כִּי נֶאֱמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁעַל הַכֹּל יָבֹא אֱלֹקִים בְּמִשְׁפָּט, אֲפִילּוּ עַל זְמַן מוּעָט כְּדֵי בְּלִיעַת הָרָוֹק, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ עַל הַפָּסוּק "לֹא תַרְפֵּנִי עַד בְּלְעִי רֻקִּי".

וְאָמְרוּ חַז"ל בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף פג:), לְעוֹלָם אַל יִמְנַע אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ וּמִדִּבְרֵי תוֹרָה, וַאֲפִילּוּ בְּשִׁעַת מִיתָה.

וְנִרְאֶה לְבָאֵר, שֶׁגַּם בְּשִׁעַת לַיְלָה שֶׁאָז הוּא זְמַן שֵׁינָה לְרֹב הָעוֹלָם, וְהַשֵּׁינָה נִקְרֵאת מִיתָה [כִּדְאִיתָא בִּבְרָכוֹת (נז:) שֵׁינָה אַחַת מִשִּׁשִּׁים לְמִיתָה], אַל יִמְנַע עַצְמוֹ מִלִּלְמֹד תּוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהַלַּיְלָה נִבְרָא כְּדֵי לִלְמֹד בּוֹ תּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא עֵרוּבִין (סה.): לֹא נִבְרָא לַיְלָה אֶלָּא לְגִירְסָא. וְעַל כֵּן יֵשׁ לְנַצֵּלוֹ לְלִמּוּד. וְאָמְרוּ בַּגְּמָרָא בְּרָכוֹת (יד.): כָּל הַמַּשְׁבִּיעַ עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְלָן, אֵין מְבַשְּׁרִים אוֹתוֹ בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת.

נצול הזמן עד היכן

הַגָּאוֹן מִוִּילְנָא, מִלְּבַד גְּאוֹנוּתוֹ הַכַּבִּירָה, הָיָה יָדוּעַ גַּם בְּהִתְמָדָתוֹ הָעֲצוּמָה. בְּמֶשֶׁךְ כָּל שְׁעוֹת הַיּוֹם, הָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד בַּחֶדֶר בּוֹ הָיוּ הַתְּרִיסִים סְגוּרִים תָּדִיר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַפְרִיעַ לוֹ הָרַעַשׁ וְהַקּוֹלוֹת מִבַּחוּץ. הוּא אַף הִסְתַּפֵּק בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת שֵׁינָה בִּימָמָה, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ לִלְמֹד בְּמַחְשָׁבָה צְלוּלָה.

עַל מְנָת לְהַמְחִישׁ אֶת נְצוּל הַזְּמַן שֶׁל הַגְּרַ"א, נַזְכִּיר אֶת הַמְסֻפָּר, כִּי יוֹם אֶחָד הִגִּיעָה אֲחוֹתוֹ לְבַקְּרוֹ מִמֶּרְחַקִּים, לְאַחַר שָׁנִים רַבּוֹת בָּהֶן הֵם לֹא הִתְרָאוּ. הַגְּרַ"א יָצָא לִקְרָאתָהּ, וְקִבֵּל אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּבְסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת.

לְאַחַר שֶׁשָּׁאַל בִּשְׁלוֹמָהּ וּבְשָׁלוֹם מִשְׁפַּחְתָּהּ, אָמַר לָהּ: אֲחוֹתִי, הֲלֹא אַתְּ הֲרֵי יוֹדַעַת שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה הוּא פְּרוֹזְדוֹר, וְהָאָדָם צָרִיךְ לְהָכִין אֶת עַצְמוֹ לִטְרַקְלִין לְעוֹלָם הַבָּא, וַהֲרֵי נֶאֱמַר בִּתְהִלִּים "בַּמֵּתִים חָפְשִׁי", כְּלוֹמַר, רַק אָדָם מֵת שֶׁהִסְתַּלֵּק מִן הָעוֹלָם, הוּא חָפְשִׁי מִן הַמִּצְווֹת, אֲבָל כָּל עוֹד אָנוּ חַיִּים כָּאן בָּעוֹלָם הַזֶּה, עָלֵינוּ לְהָכִין אֶת הַצֵּידָה לַדֶּרֶךְ, וְחָבַל עַל כָּל רֶגַע.

עַל כֵּן אֲנִי, מְבַקֵּשׁ אֶת סְלִיחָתֶךָ, אַךְ עָלַי לָשׁוּב לִלְמֹד תּוֹרָה, וּבְעֶזְרַת ה' כְּשֶׁנִּפְגֶּשׁ אַחֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה שָׁלָנוּ, יִהְיֶה לָנוּ זְמַן בְּשֶׁפַע, שָׁם נוּכַל לְהַמְשִׁיךְ לְשׂוֹחֵחַ... לְאַחַר מִכֵּן פָּנָה לְחַדְרוֹ וְשָׁב לְתַלְמוּדוֹ.

וְעַל כֵּן, חוֹבָה לְנַצֵּל כָּל רֶגַע פָּנוּי, לְעֶסֶק הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, וְגַם בַּזְּמַן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִלְמֹד מֻחֲמַת אוֹנֶס מְסֻיָּם, אֵין לוֹ לְהַפְסִיק וּלְנַתֵּק אֶת מַחְשַׁבְתּוֹ מֵהַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, אֶלָּא יְמַלֵּל אוֹ יְהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה הַשְּׁגוּרִים בְּפִיו, כְּגוֹן בַּמִּשְׁנָה הַמְפֻרְסֶמֶת "רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר וכו'", אוֹ בְּפֶרֶק "בַּמֶּה מַדְלִיקִין", וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהָעִקָּר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִבּוֹ פָּנוּי לְבַטָּלָה.

משנה ה

רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה אוֹמֵר, כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עֹל תּוֹרָה, מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עֹל תּוֹרָה, נוֹתְנִין עָלָיו עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ:

על תורה

לְמוּד הַתּוֹרָה נִקְרָא "עֹל", מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה דּוֹרֶשֶׁת מֵהָאָדָם עָמָל רַב וִיגִיעָה רַבָּה, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף סג) עַל הַפָּסוּק בְּמִשְׁלֵי: "כִּי מִיץ חָלָב יוֹצִיא חֶמְאָה", בְּמִי אַתָּה מוֹצֵא חֶמְאָה שֶׁל תּוֹרָה (שֶׁזּוֹכֶה לְהוֹרוֹת הוֹרָאוֹת בְּיִשְׂרָאֵל)? בְּמִי שֶׁמַּקִּיא חָלָב שֶׁיָּנַק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ עַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה.

בְּמִדְרַשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים, מְסֻפָּר עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, שֶׁפַּעַם אַחַת הָלְכוּ סוֹחֲרִים עִם חֲמוֹרֵיהֶם לָעִיר בְּשֵׁם 'הַמּוֹנְיָא' כְּדֵי לִקְנוֹת סְחוֹרָה, וּבַדֶּרֶךְ נִכְנְסוּ לְבֵיתוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי, וְרָאוּ אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ [שֶׁהָיָה אָז צָעִיר לְיָמִים] יוֹשֵׁב לְיַד הַתַּנּוּר, וְאִמּוֹ הָיְתָה אוֹפָה לֶחֶם וְהוּא אוֹכֵל, עַד שֶׁגָּמַר אֶת כָּל הַלְּחָמִים שֶׁאָפְתָה אִמּוֹ.

אָמְרוּ הַסּוֹחֲרִים, כַּנִּרְאֶה יֵשׁ נָחָשׁ רַע בְּבִטְנוֹ שֶׁל נַעַר זֶה, וְעָלוּל הוּא לְהָבִיא רָעָב לָעוֹלָם. שָׁמַע זֹאת רַבִּי אֶלְעָזָר, וְהָלַךְ הַחוּצָה, וְהֵרִים אֶת חֲמוֹרֵיהֶם שֶׁל הַסּוֹחֲרִים לַגֹּג.

כְּשֶׁיָּצְאוּ הַסּוֹחֲרִים מִבֵּיתוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן, חִפְּשׂוּ אֶת חֲמוֹרֵיהֶם וְלֹא מָצְאוּ, הֵרִימוּ אֶת עֵינֵיהֶם לְמַעְלָה, וְרָאוּ אֶת חֲמוֹרֵיהֶם עַל הַגֹּג. הָלְכוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְסִפְּרוּ לוֹ אֶת הַדָּבָר.

אָמַר לָהֶם: שְׁמָא דִּבַּרְתֶּם עַל בְּנִי אֵיזֶה דָּבָר רַע וְהוּא שָׁמַע זֹאת? אָמְרוּ לוֹ, שֶׁכַּאֲשֶׁר רָאוּ אוֹתוֹ אוֹכֵל הַרְבֵּה, אָמְרוּ שֶׁהוּא עָלוּל לְהָבִיא רָעָב. אָמַר לָהֶם: וְלָמָּה הִכְנַסְתֶּם בּוֹ עַיִן רָעָה וְצָרָה, וְכִי מִשֶּׁלָּכֶם הוּא אוֹכֵל? וַהֲרֵי זֶה שֶׁבָּרָא אוֹתוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶת מְזוֹנוֹ כִּרְצוֹנוֹ! אַךְ לַמְרוֹת שֶׁהַצָּדֵק עִמּוֹ, לְכוּ וְאִמְרוּ לוֹ בְּשֵׁמִי שֶׁיּוֹרִיד לָכֶם אֶת הַחֲמוֹרִים. וְאָכֵן הוֹרִידָם מֵהַגֹּג.

וְאָמְרוּ שָׁם, שֶׁהַנֵּס הָאַחֲרוֹן הָיָה קָשֶׁה מִן הָרִאשׁוֹן, מִשּׁוּם שֶׁכַּאֲשֶׁר הֶעֱלָה אוֹתָם לַגֹּג הֶעֱלָה אוֹתָם אֶחָד אֶחָד, אַךְ כְּשֶׁהוֹרִידָם הוֹרִיד אוֹתָם שְׁנַיִם שְׁנַיִם.

אוֹמֵר הַמִּדְרָשׁ; שֶׁכָּל זֶה הָיָה קוֹדֵם שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה, אֲבָל לְאַחַר שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה, אֲפִילּוּ אֶת טַלְיתוֹ לֹא הָיָה יָכוֹל לָשֵׂאת מֵרֹב חָלְשָׁה, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים" [שֶׁהַתּוֹרָה מְעַלֶּפֶת וּמַתִּישָׁה כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם, אֲפִילּוּ אִם הוּא חָזָק כְּמוֹ אֶבֶן סַפִּיר שֶׁהִיא חֲזָקָה מְאֹד].

וּמֵאַחַר שֶׁעֹל הַתּוֹרָה הוּא קָשֶׁה מְאֹד, לָכֵן כַּאֲשֶׁר הָאָדָם מְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ אֶת עֹל הַתּוֹרָה בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים, הֲרֵי שֶׁמִּן הַשָּׁמַיִם יְסַיְּעוּ בַּעֲדוֹ וְיָסִירוּ מִמֶּנּוּ אֶת שְׁנֵי סוּגֵי הָעֹל הָאֲחֵרִים שֶׁקַּיָּמִים, כְּגוֹן עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ.

"עֹל מַלְכוּת" - הֵם הַחוֹבוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁהָאָדָם הִתְחַיֵּב לִשְׁלְטוֹנוֹת, וְכֵן שֵׂרוּת בַּצָּבָא וְכַדּוֹמֶה.

"עֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ" - הוּא הָעֹל שֶׁל הַפַּרְנָסָה, אֲשֶׁר הוּטַל כְּבָר עַל אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּעֵת שֶׁאָמַר לוֹ הַבּוֹרֵא "בְּזֵעַת אַפְּךָ תֹּאכַל לֶחֶם". וּמִי שֶׁעָמַל בַּתּוֹרָה, אָזַי מְזוֹנוֹתָיו מְצוּיִים לוֹ בְּכָבוֹד, וְעֹל הַמַּלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ יוֹרְדִים מִמֶּנּוּ, מִכֵּיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַעֲמִיס עֲלֵיו עֹל יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ אֶפְשָׁרוּת לִסְבֹּל.

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים, שֶׁהַבְּחִירָה הִיא בְּיָדָיו שֶׁל הָאָדָם, בְּאֵיזֶה עֹל הוּא חָפֵץ, הַאִם עֹל שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹות, אוֹ חָלִילָה עֹל שֶׁל קְשָׁיֵי פַּרְנָסָה, וּרְדִיפָה שֶׁל הַשִּׁלְטוֹנוֹת וְכַדּוֹמֶה.

בַּמִּלְחָמָה הָעוֹלָמִית הָרִאשׁוֹנָה, בָּאוּ בְּחוּרֵי הַיְשִׁיבָה אֵצֶל הַגָּאוֹן רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים, לְדַעַת מַה יַּעֲלֶה בְּגוֹרָלָם, הַאִם יְשֻׁחְרְרוּ מִן הַצָּבָא אוֹ לֹא.

הֵשִׁיב לָהֶם הָרַב:, בָּנַי, זִכְרוּ מַאֲמָר הַתַּנָּא בְּאָבוֹת, "כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עֹל תּוֹרָה מַעֲבִירִים מִמֶּנּוּ עֹל מַלְכוּת". עֲלוּבִים אַתֶּם לִשְׁאוֹל, שֶׁאִם כֵּן, מִן הַדִּין הָיָה שֶׁכָּל בָּחוּר יְשִׁיבָה יִהְיֶה מְשֻׁחְרָר מִן הַצָּבָא, וּמַדּוּעַ אָנוּ רוֹאִים שֶׁכַּמָּה בַּחוּרֵי יְשִׁיבָה נִתְפָּסִים לַצָּבָא [אִם כִּי לִפְעָמִים רַק לִזְמַן מַה]?

הַתְּשׁוּבָה לְכָךְ הִיא, כִּי מִן הַשָּׁמַיִם מוֹדְדִים לָאָדָם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. וְהַכֹּל תָּלוּי בְּמַהוּת שֶׁל "הַמְקַבֵּל" עֹל תּוֹרָה, כִּי מִי שֶׁהַקַּבָּלָה אֵיתָנָה וַחֲזָקָה אֲצָלוֹ, וּמִתְבַּטֵּאת בְּצוּרָה תַּקִּיפָה שֶׁהוּא מַתְמִיד גָּדוֹל בַּתּוֹרָה, מַעֲבִירִים מִמֶּנּוּ עֹל מַלְכוּת לַחֲלוּטִין.

אֲבָל מִי שֶׁמִּתְרַשֵּׁל וּמְגַלֶּה רְפָיוֹן בְּקַבָּלַת עֹל הַתּוֹרָה, וְ"הַמְקַבֵּל" אֲצָלוֹ נוֹשֵׂא אִפֵּי חַלְּשׁ, אָזַי גַּם הַ"מַּעֲבִירִים" מִתְבַּטֵּא אֲצָלוֹ בְּצוּרָה רוֹפָפֶת, וְהוּא נִתְפָּס לַצָּבָא תְּקוּפָה מְסֻיֶּמֶת.

נִמְצָא, שֶׁתּוֹקְפוֹ שֶׁל הַמְקַבֵּל עֹל תּוֹרָה, כְּתוֹקֶף הַמַּעֲבִירִים מִמֶּנּוּ, שֶׁאִם מְקַבֵּל בִּשְׁלֵמוּת וּבְתַקֶּף, גַּם הַשִּׁחְרוּר הוּא מַלֵּא, וְאִם לָאו לָאו.

מְסַפְּרִים עַל הַמַּהֲרִי"ל דִּיסְקִין מִבְּרִיסְק [מִי שֶׁהָיָה מַנְהִיגוֹ שֶׁל הַיִּשּׁוּב הַיְּהוּדִי בָּאָרֶץ לִפְנֵי לְמַעְלָה מִמֵּאָה שָׁנָה], כִּי פַּעַם בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, הִבְחִין בְּאֶחָד מִתַּלְמִידָיו שֶׁאֵינֶנּוּ מְסֻגָּל לְהִתְרַכֵּז בַּשִּׁעוּרִים בַּיְשִׁיבָה, יָדָיו רָעֲדוּ, וְהָיָה לוֹ מַרְאֶה שֶׁל חִיל וּרְעָדָה.

פָּנָה אֵלָיו הָרַב מִבְּרִיסְק וּשְׁאָלוֹ מַה עוֹבֵר עָלָיו. הִתְבָּרֵר, כִּי הַתַּלְמִיד רוֹעֵד מִפַּחַד יוֹם הַדִּין, וְחוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה דֵּי הַצּוֹרֶךְ. אָמַר לוֹ רַבּוֹ: תִּגַּשׁ לְבֵיתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי בִּקְצֵה הָעִיר, וְתִלְמַד מִמֶּנּוּ כֵּיצַד יֵשׁ לְהִתְכּוֹנֵן לִקְרַאת הַיּוֹם הַקָּדוֹשׁ...

הָיָה זֶה עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, אוֹתוֹ תַּלְמִיד נִגַּשׁ לַבַּיִת שֶׁבִּקְצֵה הָעִיר, וְרָאָה אֶת הַתְּרִיסִים מוּגָפִים. חָשַׁב הַתַּלְמִיד, שֶׁמִּן הַסְּתָם עָסוּק אוֹתוֹ פְּלוֹנִי בַּהֲכָנוֹת מְיֻחָדוֹת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים. אַךְ מִכֵּיוָן שֶׁנִּשְׁלַח עַל מְנָת לִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו, הֵצִיץ מִבֵּין הַתְּרִיסִים כְּדֵי לִרְאוֹת מַה עוֹשֶׂה בָּעַל הַבַּיִת.

לְהַפְתָּעָתוֹ רָאָה אוֹתוֹ יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד גְּמָרָא בְּנִגּוּן מְשְׁתַּפֵּךְ, כְּאִלּוּ זֶהוּ יוֹם רָגִיל, וְאֵין זֶה עֶרֶב הַיּוֹם הַקָּדוֹשׁ. חָזַר הַתַּלְמִיד אֶל רַבּוֹ בְּמְבוּכָה, וְאָז שָׁאַל אוֹתוֹ הָרַב: נוּ, רָאִיתָ? הֵשִׁיב הַתַּלְמִיד: לֹא רָאִיתִי כְּלוּם! שָׁאַל הָרַב: מַה פֵּרוּשׁ כְּלוּם, מַה רָאִיתָ אוֹתוֹ עוֹשֶׂה?

הֵשִׁיב הַתַּלְמִיד: הוּא רַק יָשַׁב וְלָמַד. אָמַר הָרַב: זֶהוּ בְּדִיּוּק, מִי שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְלֹא פּוֹסֵק פִּיו מִגִּירְסָא, הֲרֵי לְאֶחָד כָּזֶה אֵין מַסְפִּיק זְמַן לְחַטֹּא. הַמְקֻבָּל עָלָיו עֹל תּוֹרָה, הוּא בֶּן חוֹרִין מִן הַיְצֶר הָרַע, וְעֹל הַחַטָּאִים אֵינוֹ מֵעִיק עָלָיו, וְאִם כֵּן, מִמַּה יֵשׁ לוֹ לִירָא וְלִפְחֹד...

בעיות בשלום בית בגלל שאין על תורה

פַּעַם אַחַת, בָּא לִפְנֵי הַגָּאוֹן הַנָּצִי"ב [רב נַפְתָּלִי צְבִי יְהוּדָה בֶּרְלִין] עָשִׁיר מֻפְלָג וּבַעַל עֲסָקִים גְּדוֹלִים, וְסִפֵּר לוֹ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמַּצָּבוֹ הַחוֹמְרִי בְּמַעֲמַד טוֹב וְהוֹלֵךְ בְּמֵישָׁרִים, וְגַם אֵין לוֹ מַה לְהִתְלוֹנֵן בִּכְלָל עַל כָּךְ, וְהַכֹּל לְפִי רוּחוֹ. אַךְ כָּל זֶה הוּא רַק עַד מִפְּתַן הַבַּיִת שֶׁלּוֹ, כִּי כְּשֶׁהוּא נִכְנָס לְבֵיתוֹ, חָשׁ וּמַרְגִּישׁ מוּעָקָה בְּלִבּוֹ, וּמַרְגִּישׁ עַצְמוֹ מֻשְׁפָּל וְנִדְכֶּה בַּגּוּף וּבַנֶּפֶשׁ, וּכְאִלּוּ גֵּיהִנֹּם פָּתוּחַ לוֹ מִתַּחְתָּיו.

שְׁאַל הָרַב מַדּוּעַ הוּא חָשׁ כָּךְ? הֵשִׁיב לוֹ הָאִישׁ, מִשּׁוּם הַנְהָגַת אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, כִּי לֹא רַק שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת בּוֹ בְּכָבוֹד הָרָאוּי שֶׁצְּרִיכָה אִשָּׁה לָתֵת לְבַעֲלָהּ, אֶלָּא הִיא גַּם נִרְאֵית כְּמוֹשֶׁלֶת עָלָיו, וּמְבַטֶּלֶת הִיא אֶת כָּל קִיּוּמוֹ. אֵינָהּ מִתְחַשֶּׁבֶת כְּלָל עִם דַּעְתּוֹ וְעִם דְּבָרָיו, וְהִיא רוֹדָה בּוֹ בְּתֹקֶף וּבְחָזְקָה, עַד כִּי הוּא מַרְגִּישׁ עַצְמוֹ בְּבֵיתוֹ כְּטָפֵל וְכָעֲלוּב, וְהִיא מוֹשֶׁלֶת בְּכָל. וּבְנוֹסָף לְכָךְ, גְּרָמָה גַּם שֶׁמִּשְׁרָתֵי הַבַּיִת וְהָעוֹזְרִים שׁוֹמְעִים רַק אֵלֶיהָ, וְהוּא נִשְׁאַר כְּמוֹ גַּלְמוּד וּבוֹדֵד, וְאֵין מִי שֶׁפּוֹנֶה אֵלָיו, וְאֵין מִי שֶׁדּוֹרֵשׁ בְּטוֹבָתוֹ.

שָׁאַל אוֹתוֹ הָרַב לָאוֹרַח חַיָּיו וּלְסִדְרֵי יוֹמוֹ מִשְּׁעוֹת הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה. עָנָה הָאִישׁ וְאָמַר: רוֹב יָמַי מֻקְדָּשֶׁת לַעֲסָקַי, לַעֲרִיכַת מִכְתָּבִים וְחֶשְׁבּוֹנוֹת, וּלְקַבֵּל פְּנֵי אוֹרְחִים סוֹחֲרִים וְכַדּוֹמֶה, כַּנָּהוּג בַּעֲסָקִים רַחֲבֵי יָדַיִם.

הוֹסִיף הָרַב לִשְׁאוֹל: הַאִם יֵשׁ לוֹ שָׁעָה אוֹ שְׁעָתַיִם לִקְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה? עָנָה לוֹ הָאִישׁ: כִּי הָעֲסָקִים הַגְּדוֹלִים, שׁוֹלְלִים מִמֶּנּוּ אֶת כָּל זְמַנּוֹ כִּמְעַט, וְלָכֵן אֵין לוֹ זְמַן לִקְבֹּעַ עִתִּים לַתּוֹרָה.

אָמַר לוֹ הָרַב: הִנֵּה מָצָאתִי אֶת הַמַּפְתֵּחַ לַחִידָה מַדּוּעַ הַנְּהָגַת בֵּיתְךָ לֹא כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ, וַאֲפַרֵשׁ לְךָ דְּבָרִי. הִנֵּה הַכָּתוּב אוֹמֵר בְּסֵפֶר "מִשְׁלֵי": "בִּרְצוֹת ה' דַּרְכֵי אִישׁ, גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ", וְאָמְרוּ עַל זֶה בַּמִּדְרָשׁ: "אוֹיְבָיו" זוֹ אִשְׁתּוֹ [שֶׁנֶּאֱמַר אוֹיְבֵי אִישׁ אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ].

וְהַטַּעַם שֶׁהָאִשָּׁה מְכֻנָּה בְּשֵׁם "אוֹיֵב", הוּא עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (סג.) עַל הַפָּסוּק "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ", זָכָה - עוֹזַרְתּוֹ, לֹא זָכָה - הֲרֵי הִיא מְנַגַּדְתּוֹ וְנַעֲשֵׂית אוֹיֶבֶת שְׁלוֹ.

וּבְכֵן, כְּדַי שֶׁיַּעֲשֶׂה לְךָ ה' יִתְבָּרַךְ שָׁלוֹם עִם אוֹיְבֶךָ שֶׁזּוֹ אִשְׁתְּךָ, עָלֶיךָ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה שֶׁבִּגְלָלוֹ יִרְצֶה ה' אֶת דַּרְכֶּךָ. וְהַדֶּרֶךְ הַיּוֹתֵר רְצוּיָה בְּעֵינֵי ה', הִיא - הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה, וְעַל כֵּן אָמְרוּ, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֶפְצָיו (עֲבוֹדָה זָרָה יט.).

וְלָכֵן אֵיעֵץ לְךָ, שֶׁתְּסַדֵּר מַהֲלַךְ עֲסָקֶיךָ וְכָל עִנְיָנֶיךָ הַיּוֹמְיִים בְּאֹפֶן כָּזֶה, שֶׁתּוּכַל לִקְבֹּעַ עִתִּים יוֹם יוֹם לַתּוֹרָה, וְאָז אֲנִי מַבְטִיחֲךָ, כִּי אִשְׁתְּךָ תִּרְאֶה בְּךָ רוֹמְמוּת הַמַּעֲלָה, וְתִתְנַהֵג עִמְּךָ בְּכָבוֹד וּבְנִימוּס, כְּחוֹבַת כָּל אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ, כְּדַת שֶׁל תּוֹרָה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ.

הַנָּאוֹן סִיֵּם אֶת דְּבָרָיו וְאָמַר: וַאֲנִי מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה, כִּי בְּטֶרֶם הִגַּעְתִּי לְמַעֲלַת הַתּוֹרָה, בְּקִנְיָן הָרָאוּי לְפִי עֶרְכִּי, הָיְתָה אִשְׁתִּי עוֹיֶנֶת אוֹתִי. וְרַק אַחֲרֵי שֶׁשָּׁקַדְתִּי בַּתּוֹרָה כָּרָאוּי לְפִי עֶרְכִּי, הִשְׁלִימָה אִתִּי אִשְׁתִּי, וְכָךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, כְּךָ סְגֻלָּתָהּ וְכָךְ זְכוּתָהּ. עֲשֵׂה הֶעָשִׁיר כְּדִבְרֵי הָרַב, וְכֵן הִצְלִיחַ בְּכָךְ.

הִנֵּה לְפָנֵינוּ עֵצָה בְּדוּקָה וּמְנוּסָה מִגָּאוֹן יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר עַל יָדָהּ יִזְכֶּה הָאָדָם לְהָבִיא אֶת הַשָּׁלוֹם לְבֵיתוֹ, וְלֹא כְּאוֹתָם שֶׁחוֹשְׁבִים לְוַתֵּר עַל שִׁעוּרֵי תּוֹרָה לְמַעַן ה"שָׁלוֹם בַּיִת" שֶׁלָּהֶם, אֶלָּא וְנַהֲפוֹךְ הוּא, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁבּוֹרְחִים מֵהַשִּׁעוּרִים, נִגְרָם לָהֶם חֻרְבָּן וְהַפְרָעוֹת בְּשָׁלוֹם הַבַּיִת, וְלֹא זוֹ הַדֶּרֶךְ לְהַשְׁכִּין שָׁלוֹם בְּבֵיתוֹ. יַתְמִיד הַבַּעַל לִקְבֹּעַ עִתִּים לַתּוֹרָה, וְיִרְאֶה בְּרָכָה וְשָׁלוֹם בֵּיתוֹ.

משנה ו

רַבִּי חֲלַפְתָּא בֶּן דּוֹסָא אִישׁ כְּפַר חֲנַנְיָה אוֹמֵר, עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים פב), אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (עָמוֹס ט), וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים פב), בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (מַלְאָכִי ג), אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה'

וַיִּשְׁמַע וְגוֹ'. וּמִנַּיִן אֲפִלּוּ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ), בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ:

הסיעתא דשמיא מתרבה לפי כמות הלומדים

בְּעִנְיַן הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה, יֵשׁ מָקוֹם לְהַעֲלוֹת שְׁאֵלָה עֶקְרוֹנִית. וְכִי יֵשׁ מָקוֹם בּוֹ לֹא נִמְצֵאת הַשְּׁכִינָה? הַאִם צָרִיךְ שֶׁיְּהוּדִים יֵשְׁבוּ וְיַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה כְּדֵי שֶׁהַשְּׁכִינָה תִּמָּצֵא שָׁם, הֲלֹא "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ".

וְאַף דָּוִד הַמֶּלֶךְ יְחֵד לְכָךְ פֶּרֶק בִּתְהִלִּים וְכָתַב: "אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ וְאָנָה מִפָּנֶיךָ אֶבְרָח, אִם אֶסַּק שָׁמַיִם, שָׁם אָתָּה. וְאַצִּיעָה שְׁאוֹל הִנָּךְ. אֶשָּׂא כַנְפֵי שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם, גַּם שָׁם יָדְךָ תַנְחֵנִי וְתֹאחֲזֵנִי יְמִינֶךָ. וָאֹמַר אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדֵנִי, גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ, וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה".

בְּכָל הַכִּוּוּנִים - לְמַעְלָה לְמָטָּה וּבְאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ, בְּכָל מָקוֹם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִמְצָא.

אִם כֵּן, מַה פֵּרוּשָׁהּ שֶׁל אוֹתָהּ הַשְׁרָאַת שְׁכִינָה מְיֻחֶדֶת שֶׁמַּזְכִּיר אוֹתָהּ הַתַּנָּא בְּמִשְׁנָתֵנוּ?

שְׁאֵלָה מַעֲיֶן זוֹ, שֶׁאָלוּ אֶת רַבִּי לֵוִי יִצְחָק מִבַּרְדִּיטְשׁוֹב זִיעַ"א, בְּעוֹדוֹ בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים. יְהוּדִי פָּנָה אֵלָיו וּבָחַן אוֹתוֹ וְאָמַר: לֵוִי יִצְחָק, אֶתֵּן לְךָ רֶבֶל אֶחָד, אִם תֹּאמַר לִי הֵיכָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִמְצָא. הֵשִׁיב הַיֶּלֶד וְאָמַר: וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ שְׁנֵי רֶבָלִים, אִם תֹּאמַר לִי הֵיכָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא נִמְצָא...

אוּלָם נִרְאֶה לְבָאֵר שֶׁבְּוַדַּאי שֶׁבּוֹרֵא עוֹלָם נִמְצָא בְּכָל מָקוֹם, וְאֵין מָקוֹם פָּנוּי מִמֶּנּוּ. אוּלָם הַמִּשְׁנָה בָּאָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שֶׁאִם יוֹשְׁבִים עֲשָׂרָה וְלוֹמְדִים תּוֹרָה, אָז לֹא רַק שֶׁהַשְּׁכִינָה נִמְצֵאת שָׁם, אֶלָּא הִיא נִמְצֵאת בֵּינֵיהֶם, כְּלוֹמַר, מְסַיַּעַת לָהֶם בְּלִמּוּד שֶׁלּוֹמְדִים בֵּינֵיהֶם, וְיֵשׁ לָהֶם יוֹתֵר סַיְעָתָא דִּשְׁמַיָּא לְהָבִין אֶת הַלִּמּוּד מַאֲשֶׁר הָיוּ לוֹמְדִים לְבַד. וּכְכָל שֶׁמִּתְרַבִּים הָאֲנָשִׁים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, כָּךְ מִתְרַבֶּה הַסַּיְעָתָא דִּשְׁמַיָּא שֶׁלָּהֶם לְהָבִין אֶת מַה שֶּׁלּוֹמְדִים. בַּמִּדְרָשׁ שְׁמוּאֵל מָבָאר אֶת הַדְּבָרִים בְּצוּרָה זוֹ: מֶלֶךְ בָּשָׂר וְדָם הַמְסַיֵּר בְּעָרֵי מְדִינָתוֹ, יֶשְׁנָן עָרִים קְטַנּוֹת וְנִידָחוֹת אֲלֵיהֶן הַמֶּלֶךְ מַגִּיעַ לְכַמָּה רְגָעִים, הוּא לוֹחֵץ יָדַיִם, נוֹשֵׂא בְּרָכָה, בְּטֶקֶס קָצָר מַעֲנִיק תְּעוּדוֹת הוֹקָרָה אוֹ מֵנִיחַ זֵר הַנָּצָחָה, וְעוֹזֵב אֶת הָעִיר.

אוּלָם יֶשְׁנָן עָרִים בָּהֶן מִתְגּוֹרְרִים כַּמָּה מֵאוֹהֲבָיו מִשֶּׁכְּבָר הַיָּמִים, כָּאן הוּא כְּבָר שׁוֹהֶה זְמַן מַה, הוּא עוֹרֵךְ סְעוּדָה לִידִידָיו, שׁוֹמֵעַ אֶת דִּבְרֵיהֶם, מְשׂוֹחֵחַ עִמָּם מְעַט, וְאַחַר כָּךְ פּוֹנֶה לְדַרְכּוֹ.

עָרִים אֲחֵרוֹת שֶׁמְּשַׁמְּשׁוֹת כְּעָרֵי מְחוֹז, וְיֵשׁ בָּהֶן תּוֹשָׁבִים מְרֻבִּים יוֹתֵר, וְאַף מְמוּקָמִים בָּהֶן כַּמָּה מוֹסְדוֹת שִׁלְטוֹן, זוֹכוֹת לְבִקּוּר מְמֻשָּׁךְ יוֹתֵר, בֶּעָרִים אֵלֶּה נוֹהֵג הַמֶּלֶךְ לִשְׁהוֹת כַּמָּה יָמִים, לַעֲקֹב אַחַר הִתְנַהֲלוּת מוֹסְדוֹתָיו וּלְהִפָּגֵשׁ עִם מְשָׁרְתָיו.

כְּמוֹ כֵּן, יֶשְׁנָן מִסְפַּר עָרִים מוּעָט, אֲשֶׁר חֲשִׁיבוּתָן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ רַבָּה בִּמְיֻחָד, אֵלּוּ עָרֵי מַפְתֵּחַ בַּמִּדִינָה, אוֹ לְחִלּוּפִין אֵלּוּ עָרֵי נוֹפֶשׁ הָאֲהוּבוֹת עָלָיו, בֶּעָרִים אֵלֶּה שׁוֹהֶה הַמֶּלֶךְ זְמַן נִכָּר, וּלְפִיכָךְ הוּא בּוֹנֶה שָׁם אַרְמוֹנוֹת שֶׁיְּשַׁמְּשׁוּ אוֹתוֹ בְּעֵת שְׁהוּתוֹ שָׁם. לְבַסּוֹף יֶשְׁנָהּ עִיר הַבִּירָה, הָעִיר אֵלֶיהָ חוֹזֵר הַמֶּלֶךְ בְּסִיּוּם מַסְעוֹתָיו, וּבָהּ הוּא שׁוֹכֵן דֶּרֶךְ קֶבַע.

כָּךְ הֵן מַדְרֵגוֹת הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה, כְּשֶׁאָדָם אֶחָד עוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְבַדּוֹ, הַבַּקּוּר שֶׁל הַמֶּלֶךְ הוּא רִגְעִי, הוּא זוֹכֶה לְבִקּוּר חָטוּף, וּמְקַבֵּל תְּשׁוּרָה וְהוֹקָרָה מֵהַמֶּלֶךְ, בִּבְחִינַת "אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ".

אוּלָם, כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָם שְׁנַיִם הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, הֵם זוֹכִים שֶׁהַשְּׁכִינָה תִּשְׁכּוֹן בְּמִחִיצָתָם לְמֶשֶׁךְ זְמַן אָרוֹךְ יוֹתֵר. הַמֶּלֶךְ אֵינוֹ עוֹבֵר אֶצְלָם בַּחֲטָף, אֶלָּא יוֹשֵׁב עִמָּם וְשׁוֹמֵעַ אֶת דִּבְרֵיהֶם - "וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע".

אֵצֶל שְׁלוֹשָׁה הָעוֹסְקִים הַתּוֹרָה אוֹ דָּנִים דִּינֵי הַתּוֹרָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְעַכֵּב עוֹד יוֹתֵר, כְּבְיָכוֹל הוּא יוֹשֵׁב בְּחֶבְרָתָם, וּמִשְׁתַּתֵּף בְּמִשְׁפָּט שֶׁבּוֹ הֵם עוֹסְקִים, וְזֶה בְּגֶדֶר - "בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוֹט".

כַּאֲשֶׁר חֲמִשָּׁה מִתְאַגְּדִים לִלְמֹד תּוֹרָה בְּיַחַד, הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ הֵם מְקַיְּמִים בַּיִת לָהּ', מִשְׁכָּנָם מְשַׁמֵּשׁ כְּמָעוֹן לַשְׁכִינָה, לְמוּדָם מֵבִיא אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַיסֵּד לוֹ מִשְׁכָּן בְּאוֹתוֹ מָקוֹם בִּבְחִינַת - "וַאֲגוּדָתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ".

אַךְ כָּל הַדְּרֵגוֹת הַלָּלוּ עֲדַיִן אֵין בָּהֶם קְבִיעוּת, שֶׁכֵּן "אֱלֹקִים נִצָּב" דָּוְקָא "בַּעֲדַת אֵל", בְּמָקוֹם בּוֹ מִתְאַסֶּפֶת עֲדָה שֶׁל עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים וּמַעֲלָה, וְעוֹסֶקֶת בְּדִבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, שָׁם נִגְלֵית מַלְכוּתוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא בְּאֹפֶן תְּמִידִי. כָּךְ כְּכָל שֶׁמִּסְפָּר הַלּוֹמְדִים רַב יוֹתֵר, כֵּן מִתְרַבֶּה הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל כֻּלָּם יַחַד, וְעַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַכְּלָל.

בכל המקום אשר אזכיר את שמי

לְכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר 'תַּזְכִּיר' אֶת שְׁמִי, וְלֹא 'אַזְכִּיר', שֶׁהֲרֵי הָאָדָם מַזְכִּיר אֶת שֵׁם ה', וְלֹא ה' מַזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ.

וְהִסְבִּירוּ הַמְפָרְשִׁים, שֶׁאָכֵן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁהָאָדָם לוֹמֵד, כְּדֵי לְסַיֵּעַ לוֹ בְּלִמּוּדוֹ, וּלְסַיֵּעַ לוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ הָרַע הַמוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ לִלְמֹד תּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (ל:) יִצְרוֹ שֶׁל הָאָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּכָל יוֹם, וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ, וְאִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ, אֵין הָאָדָם יָכוֹל לוֹ. וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא סִיּוּעַ מֵאֵת הַבּוֹרֵא, אִישׁ לֹא הָיָה עוֹמֵד בִּפְנֵי יִצְרוֹ הָרַע, לָכֵן אָדָם שֶׁבּוֹחֵר לִלְמוֹד תּוֹרָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וּמְסַיֵּעַ לוֹ לְהִנָּצֵל מֵהַיֵּצֶר הָרַע, וְהַבָּא לְטַהֵר מְסַיְּעִים אוֹתוֹ (יוֹמָא לח:).

משנה ז

רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בַּרְתּוֹתָא אוֹמֵר, תֵּן לוֹ מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁאַתָּה וְשֶׁלְּךָ שֶׁלּוֹ. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר (דִּבְרֵי הַיָּמִים א כט) כִּי מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ.

תן לו משלו כי הכל שלו

רַבִּי אֶלְעָזָר מְלַמְּדֵנוּ, שֶׁמַּה שֶּׁהִשְׁפִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֹשֶׁר לַעֲשִׁירִים, אֵין זֶה בְּמַתָּנָה, אֶלָּא הֶרֵי זֶה כְּאִלּוּ נָתַן לָהֶם זֹאת בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן, וְהֵם רַק כְּמוֹ "אַפּוֹטְרוֹפּוֹס" עַל הָעֹשֶׁר, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲזֹר לְנִצְרָכִים וְלַעֲנִיִּים. וְאִם לֹא יַעֲשׂוּ כֵּן, אֲזַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַחְסִיר מֵמוֹנָם, כְּדֵי לָתֵת מִמֶּנּוּ לַעֲנִיִּים.

לְמָשָׁל: נָתַאר לְעַצְמֵנוּ מֶלֶךְ אֲשֶׁר קָרָא לְעַבְדּוֹ, וְהִפְקִיד בְּיָדוֹ אֶלֶף זוּז, וְצִוָּה עָלָיו וְאָמַר: מֵאָה מִתּוֹךְ הָאֶלֶף, שֶׁלְּךָ הֵם, עֲשֵׂה בָּהֶם כִּרְצוֹנְךָ. אֶת הַתֵּשַׁע מֵאוֹת הַנּוֹסָפִים, עָלֶיךָ לְחַלֵּק לְתִשְׁעָה בְּנֵי אָדָם אֲחֵרִים שֶׁאֶשְׁלַח אֵלֶיךָ כְּדֵי לְקַבְּלָם.

בָּרוּר כִּי אוֹתוֹ הָעֶבֶד יִהְיֶה מְאֻשָּׁר, שֶׁהֲרֵי הַמֶּלֶךְ נָתַן בּוֹ אֶת אֱמוּנוֹ, וְהִפְקִיד בְּיָדָיו סְכוּם גָּדוֹל לְחַלֵּק לַאֲחֵרִים, וְאַף נָתַן לוֹ בְּמַתָּנָה מֵאָה זוּז. הַאִם הוּא יְחוּשׁ צַעַר עַל כָּךְ שֶׁעָלָיו לְהַפְרֵד מִתֵּשַׁע מֵאוֹת הַזּוּזִים הַנּוֹתָרִים? הַאִם הוּא יִהְיֶה סָבוּר כִּי עַל הַמֶּלֶךְ אוֹ עַל הַמְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ, לְהַכִּיר לוֹ טוֹבָה עַל כָּךְ שֶׁעָשָׂה אֶת צַוּוּי הַמֶּלֶךְ וְהֶעֱבִיר לָהֶם אֶת הַפִּקָּדוֹן? בָּרוּר שֶׁלֹּא!

וְהִנֵּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הִפְקִיד בְּיַד הֶעָשִׁיר סְכוּם נָאֶה שֶׁהוּא יוּכַל לְהִתְפַּרְנֵס מִמֶּנּוּ בֶּרֶוַח וּבְנַחַת, וְצִוָּה עָלָיו לָתֵת מִמֶּנּוּ לַעֲנִיִּים רַק עֶשִׂירִית, אוֹ לְכָל הַיּוֹתֵר עֶשְׂרִים אָחוּז מֵרְכוּשׁוֹ. הֲיֵשׁ לוֹ לָחוּשׁ צַעַר עַל כָּךְ שֶׁמְּחַלֵּק הוּא מֵהַמָּמוֹן שֶׁהֻפְקַד בְּיָדוֹ עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן מִמֶּנּוּ לַאֲחֵרִים? הֲרֵי עָלָיו לְהַכִּיר תּוֹדָה עַל שֶׁיָּכוֹל הוּא לֶהָנוֹת מֵרוּבּוֹ שֶׁל הַפִּקָּדוֹן, יֵשׁ לוֹ לָחוּשׁ שִׂמְחָה עַל כָּךְ שֶׁהַמֶּלֶךְ הֶאֱמִין בּוֹ, וּמִינַּהּ אוֹתוֹ לְתַפְקִיד "שַׂר הָאוֹצָר" שֶׁלּוֹ, הַמְחַלֵּק מִשֶּׁלּוֹ לַאֲחֵרִים.

מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָב הַנּוֹתֵן לִילָדָיו מִידֵי פַּעַם דְּמֵי כִּיס, הַיֶּלֶד שׁוֹמֵר אֶת כַּסְפּוֹ, חוֹסֵךְ פְּרוּטָה לִפְרוּטָה, וְהִנֵּה מַגִּיעַ יוֹם הֻלַּדְתּוֹ שֶׁל הָאָב, הוֹלֵךְ הַיֶּלֶד לַחֲנוּת, וְקוֹנֶה לְאָבִיו מַתָּנָה פְּעוּטָה.

בָּעֶרֶב כַּאֲשֶׁר מַגִּיעַ הָאָב הַבַּיְתָה, הַיֶּלֶד נִגָּשׁ אֵלָיו בְּעֵינַיִם נוֹצְצוֹת מִשִּׂמְחָה וּמִסִּיפּוּק, וּמַגִּישׁ לוֹ אֶת הַמַּתָּנָה. הָאָב מִתְרַגֵּשׁ עַד מְאֹד וְלִבּוֹ מַלְא אֹשֶׁר, הוּא יוֹדֶה לַיֶּלֶד מֵקֶרֶב לֵב, וְיִשְׁמֹר עַל מַתְּנָתוֹ לְאוֹרֶךְ זְמַן גַּם אִם אֵין לוֹ צֹרֶךְ בָּהּ.

וּבְכֵן, מַה בְּעֶצֶם סִבַּת הַהִתְרַגְּשׁוּת, הֲרֵי הָאָב יוֹדֵעַ בְּדִיּוּק מֵהֵיכָן יֵשׁ לַיֶּלֶד אֶת הַכֶּסֶף, הֲלֹא הוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶּהוּ בְּעֶצֶם כַּסְפּוֹ, וּבְכָל זֹאת הָאָב אֵיננוּ מַרְגִּישׁ שֶׁזֶּהוּ פִּקָּדוֹן שֶׁחָזַר אֵלָיו, וְלֹא חָשׁ כְּאִלּוּ נִפְרָע לוֹ חוֹב, אַדְרַבָּה, הוּא מַרְגִּישׁ שֶׁקִּבֵּל מִיַּלְדּוֹ מַתָּנָה, שֶׁהֲרֵי הַיֶּלֶד הוֹכִיחַ

בְּמַעֲשָׂיו, שֶׁהוּא אוֹהֵב אֶת אָבִיו וְשֶׁהוּא מַכִּיר לוֹ תּוֹדָה עַל כָּל הַהַשְׁקָעָה הָרַבָּה. הָאָב חָשׁ שֶׁהַהַשְׁקָעָה הָיְתָה מִשְׁתַּלֶּמֶת, מַאֲמָצָיו נוֹשְׂאִים פְּרִי, וְהַיֶּלֶד מֵשִׁיב אַהֲבָה עַל אַהֲבָתוֹ.

כָּךְ גַּם אָנוּ בְּיָחֳסֵנוּ אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמְנָם הַכֹּל שֶׁל ה' וְאֵין אָנוּ נוֹתְנִים לוֹ דָּבָר, אוּלָם, בַּעֲשׂוֹתֵנוּ עִם הַמָּמוֹן שְׁבִּרְשׁוּתֵנוּ מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים מִתּוֹךְ שִׂמְחָה וְהַכָּרַת הַטּוֹב, אָנוּ מוֹכִיחִים אֶת אַהֲבָתֵנוּ לְבוֹרְאֵנוּ, וּמִמֵּילָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחְזִיר לָנוּ אַהֲבָה וְשׂוֹלֵחַ שֶׁפַע שֶׁל פַּרְנָסָה טוֹבָה וְכוּ'.

סופו של מי שלא נותן כפי יכלתו

מְסֻפָּר בְּמַסֶּכֶת כְּתוּבוֹת (דף סו:) עַל בְּתּוֹ שֶׁל נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, שֶׁהָיְתָה מְלֻקֶּטֶת שְׂעוֹרִים מִבֵּין הַצַּוְּאָה שֶׁל בְּהֵמוֹת הָעֲרָבִים. וְהִנֵּה רָאָתָה אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי עוֹבֵר, מִיַּד עָמְדָה לְפָנָיו, וּבִקְּשָׁה הֵימֶנּוּ: רַבִּי פַּרְנְסֵנִי.

כְּשֶׁשָּׁאַל אוֹתָהּ רַבָּן יוֹחָנָן לְזִהוּתָהּ, הֵשִׁיבָה לוֹ: בַּת נַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן אֲנִי. תָּמַהּ רַבָּן יוֹחָנָן וְאָמַר: מָמוֹן שֶׁל בֵּית אָבִיךְ הֵיכָן הָלַךְ?

אָמְרָה לוֹ: מְקֻבָּל לוֹמַר בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁהָרוֹצֶה לְמִלֹּחַ אֶת מָמוֹנוֹ וְלִגְרֹם לוֹ שֶׁיִּתְקַיֵּם, עָלָיו לְהַחְסִיר מִמֶּנּוּ לְצְדָקָה, וְחֶסְרוֹנוֹ זֶה הוּא קִיּוּמוֹ. בְּבֵית אָבִי, לֹא הֶחְסִירוּ מֵהַמָּמוֹן לְצֹרֶךְ צְדָקָה, וְכָךְ כָּלָה הַמָּמוֹן. וְאַף עַל פִּי שֶׁנַּקְדִּימוֹן הָיָה מְחַסֵּר מִמָּמוֹנוֹ, אֲבָל לֹא עָשָׂה זֹאת בְּמִדָּה הָרְאוּיָה לוֹ לְפִי רוֹב עוֹשְׁרוֹ.

שָׁאַל רַבִּי יוֹחָנָן: וְהַמָּמוֹן שֶׁל בֵּית חֲמִיךְ הֵיכָן הוּא, וַהֲרֵי זוֹכֶר אֲנִי שֶׁחֲמִיךְ הֶעֱנִיק לָךְ מָמוֹן רַב?! אָמְרָה לוֹ: בָּא הַמָּמוֹן שֶׁל בֵּית אָבִי, וְאִבֵּד אֶת הַמָּמוֹן שֶׁל בֵּית חֲמִי, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ. רוֹאִים אָנוּ מִמַּעֲשֶׂה זֶה, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהָאָדָם בָּטוּחַ בְּלִבּוֹ שֶׁהוּא אָכֵן נוֹתֵן צְדָקָה, וּכְבָר יָצָא בָּזֶה יְדֵי חוֹבָתוֹ. אַף מְלַמְּדִים אוֹתָנוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל, שִׂמְי שֶׁלֹּא נָתַן כְּפִי מַה שֶׁיָּכוֹל לָתֵת, הֲרֵי הוּא מַעַל בַּתַּפְקִיד שֶׁהִטִּילוּ עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם, וְלָכֵן סוֹפוֹ שֶׁכָּל מָמוֹנוֹ וּכְכָל מָמוֹנָם שֶׁל אֲחֵרִים שֶׁהִתְעָרֵב בְּמָמוֹנוֹ, יֵרֵד לְטִמְיוֹן.

וּמוּבָא בִּפְסִיקְתָא רַבְּתִי (פִּסְקָא כה): מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ נְכָסִים הַרְבֵּה וְהָיְתָה נַפְשׁוֹ רָעָה וְלֹא נָתַן מִכְּסָפוֹ לְמִצְוָה מִיָּמָיו, פַּעַם אַחַת נִשְׁתַּטָּה וְנָטַל אֵשׁ וְהִצִּית בְּבָתִּים שֶׁלּוֹ, וְנָטַל כַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ הִשְׁלִיכוֹ לַיָּם, נָטַל גַּרְזֶן וְשִׁבֵּר אֶת הֶחָבִיּוֹת שֶׁל מַשְׁקִים שֶׁהָיוּ לוֹ, מִי גָּרַם לוֹ כָּל זֹאת? הוּא עַצְמוֹ, עַל יְדֵי שֶׁלֹּא כִּבֵּד אֶת ה' בְּזִמַּן שֶׁהוֹנוֹ הָיָה בִּרְשׁוּתוֹ.

הגלגל מסתובב בחיים

מַעֲשֶׂה בְּאִישׁ סוֹחֵר אֶחָד, שֶׁהָיָה יוֹצֵא בְּכָל יוֹם לְמִסְחָרוֹ עַד שְׁעוֹת הַצָּהֳרַיִם, וּכְשֶׁהָיָה חוֹזֵר לְבֵיתוֹ, אִשְׁתּוֹ הָיְתָה עוֹרֶכֶת לְפָנָיו שֻׁלְחָן, וּמַגִּישָׁה לוֹ תַּרְנְגֹלֶת מְבֻשֶּׁלֶת בְּטוּב טָעַם, וּבְכָל יוֹם הָיְתָה מְבַשֶּׁלֶת לוֹ אוֹתָהּ בְּטַעַם אַחֵר, וְהוּא אוֹכֵל וְשָׂמֵחַ וּמִתְעַנֵּג עֹנֶג רַב.

פַּעַם בְּבוֹאוֹ הַבָּיְתָה, הִגִּישָׁה לוֹ אִשְׁתּוֹ תַּרְנְגֹלֶת מְבֻשֶּׁלֶת, וּפִתְאוֹם נִשְׁמְעָה דְּפִיקָה בַּדֶּלֶת. כְּשֶׁשָּׁאַל בָּעַל הַבַּיִת מִי דּוֹפֵק בַּדֶּלֶת, הֵשִׁיב הַלָּה: אֲנִי אִישׁ עָנִי, וּמְבַקֵּשׁ אֲנִי מִפְּךָ לְרַחֵם עָלַי, כִּי לֹא בָּא לְפִי אוֹכֶל מֵאֶתְמוֹל בַּבֹּקֶר. אָמַר לוֹ בָּעַל הַבַּיִת: "הַשֵּׁם יַעֲזֹר לְךָ..."

שׁוּב בִּקֵּשׁ הֶעָנִי וְאָמַר: אָנָּא תֵּן לִי רַק פְּרוּסַת לֶחֶם וּמְעַט מַיִם לְהָשִׁיב אֶת נַפְשִׁי. כַּעַס בָּעַל הַבַּיִת עַל הֶעָנִי שֶׁבָּא לְהַטְרִידוֹ מִמְּנֻחָתוֹ, וְיָצָא אֵלָיו בְּכַעַס, וְסָטַר לוֹ עַל פָּנָיו, וְגֵרְשׁוֹ מִבֵּיתוֹ.

הָלַךְ הֶעָנִי שָׁבוּר לֵב, וְדִמְעָתוֹ עַל לְחָיָיו, וְהִצְטַעֵר מְאֹד עַל מַה שֶּׁקָּרָה לוֹ. לְאַחַר כָּךְ נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, וְאָמַר: הַיְסוּרִים הֵם מֵאֵת ה' לְכַפָּרַת עֲוֹנוֹתַי, כִּי לוּלֵא הָיְתָה חֲטָאתִי גְּדוֹלָה, לֹא הָיָה מַגִּיעַ לִי כָּךְ, וַאֲנִי מְקַבֵּל עָלַי מַעֲתָּה לַחְזוֹר בִּתְשׁוּבָה. וְכָךְ עָשָׂה.

אוֹתוֹ בָּעַל הַבַּיִת, שֹׁב לְשֶׁלְחָנוֹ, אָכַל וְשָׂתָה וְהָלַךְ לִישׁוֹן לְנוּחַ. לְמָחֳרַת יָצָא לַשּׁוּק כְּדַרְכּוֹ לְמִסְחָרוֹ, וְהִנֵּה אֵין אִישׁ פּוֹנֶה אֵלָיו. בְּיוֹם הַשֵּׁנִי, הֵנִיחַ אֶת סְחוֹרָתוֹ מִחוּץ לַחֲנוּת בְּמָקוֹם שֶׁאָסוּר לְהָנִיחַ, וּבָאוּ שׁוֹטְרִים וְקִנְסוּ אוֹתוֹ עַל כָּךְ.

וְכָךְ הָיָה פּוֹחֵת וְהוֹלֵךְ מִפַּרְנָסָתוֹ מֻדָּחִי אֶל דָּחִי, עַד שֶׁנִּדַּלְדֵּל מְאֹד, וְהִתְחִיל לִמְכּוֹר אֶת רָהִיטֵי בֵּיתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מַה לֶּאֱכוֹל, וְכָךְ הִמְשִׁיךְ הַדָּבָר בְּמֶשֶׁךְ כְּאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ מַה לִּמְכּוֹר.

יוֹם אֶחָד קָרָא לְאִשְׁתּוֹ, וְאָמַר לָהּ: אָתְּ רוֹאָה אֶת מַצָּבֵי שֶׁאֵין לִי לֶחֶם לְכַלְכֵּל אוֹתָךְ, וְאֵין לִי בְּרֵירָה כִּי אִם לְהִתְגָּרֵשׁ מִמֵּךְ. לֹא הָיְתָה בְּרֵירָה לְאִשָּׁה, וְהִסְכִּימָה לְהִתְגָּרֵשׁ מִבַּעְלָהּ, וְשָׁבָה לְבֵית אָבִיהָ.

לְאַחַר כְּשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, בָּא שַׁדְכָן אֶחָד אֶל אָבִיהָ וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לְךָ בַּת גְּרוּשָׁה, וְיֵשׁ לִי הַצָּעָה לְהַשִּׁיא אוֹתָהּ אֶל אִישׁ אָמִיד וְטוֹב לֵב. הִסְכִּים הָאָב לַהַצָּעָה, וְנָתַן לוֹ אֶת בִּתּוֹ לְאִשָּׁה.

אַחַר הַנִּשּׂוּאִין, הָיָה הוֹלֵךְ בַּעֲלָהּ לַחֲנוּת מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ עַד שְׁעַת הַצָּהֳרַיִם, וּכְשֶׁחוֹזֵר לְבֵיתוֹ סוֹעֵד אֲרוּחַת צָהֳרַיִם, וְלוֹמֵד מְעַט בְּסִפְרֵי הַתַּלְמוּד וְהַמִּדְרָשִׁים, וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה, וְהָאִשָּׁה בְּזָרִיזוּתָהּ הָיְתָה מְבַשֶּׁלֶת לוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב, פַּעַם תַּרְנְגֹלֶת, וּפַעַם בָּשָׂר בְּהֵמָה, אוֹ דָּגִים וְכַדּוֹמֶה.

יוֹם אֶחָד כְּשֶׁבָּא לִסְעוּדַת הַצָּהֳרַיִם, הֵכִינָהּ לוֹ אִשְׁתּוֹ תַּרְנְגֹלֶת מְבֻשֶּׁלֶת, וְהִנֵּה נִשְׁמְעָה דְּפִיקָה בַּדֶּלֶת. אָמַר בָּעַל הַבַּיִת: מִי דּוֹפֵק? וְהִנֵּה קוֹל עוֹנֶה: אֲנִי עָנִי הַמְבַקֵּשׁ אוֹכֶל כְּדֵי לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי.

תֵּכֶף כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת בָּעַל הַבַּיִת, קָם וְלָקַח אֶת הַתַּרְנְגֹלֶת בְּעוֹדָהּ שְׁלֵמָה, וְנָתַן אוֹתָהּ לְאִשְׁתּוֹ כְּדֵי שֶׁתִּמְסֹר אוֹתָהּ לֶעָנִי, הָלְכָה הָאִשָּׁה וְנָתְנָה אֶת הַלֶּחֶם וְהַתַּרְנְגֹלֶת לֶעָנִי. בְּשׁוּבָהּ הַבָּיְתָה, רָאָה אוֹתָהּ בַּעֲלָהּ שֶׁעֵינֶיהָ זוֹלְגוֹת דְּמָעוֹת. שְׁאַל אוֹתָהּ מַדּוּעַ הִיא בּוֹכָה?

סְפָרָה לוֹ הָאִשָּׁה: דַּע לְךָ בַּעֲלִי הַיָּקָר, כִּי לִפְנֵי שֶׁנִּשֵּׂאתִי לְךָ, הָיִיתִי נְשׂוּאָה לְאִישׁ סוֹחֵר גָּדוֹל, אַךְ קָרָה פַּעַם שֶׁבְּעֵת סְעוּדַת הַצָּהֳרַיִם, דָּפַק אִישׁ עָנִי עַל הַדֶּלֶת וְהִתְחַנֵּן לְפָנָיו שֶׁיִּתֵּן לוֹ מַה לֶּאֱכוֹל, כִּי הָיָה רָעֵב מְאֹד, וּבַעֲלִי לְשֶׁעְבַּר כַּעַס עָלָיו מְאֹד, וְהִכָּהוּ וְגֵרְשׁוּ מֵעַל פָּנָיו, וּמֵאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְמַעֲטָה פַּרְנָסָתוֹ הָלוֹךְ וְחָסוֹר, עַד שֶׁהִתְרַגַּשְׁתִּי מִמֶּנּוּ וְשַׁבְתִּי לְבֵית אָבִי.

לְאַחַר מִכֵּן נִשֵּׂאתִי אֵלֶיךָ. וְהַיּוֹם כְּשֶׁהֶעֱנִי דָּפַק בַּדֶּלֶת וְיָצָאתִי לִמְסֹר לוֹ אֶת הַתַּרְנְגֹלֶת וְהַכְּכָר, מָצָאתִי שֶׁאוֹתוֹ עָנִי הוּא בַּעֲלִי הָרִאשׁוֹן, וּכְשֶׁרְאִיתִי אוֹתוֹ בְּמַצָּב זֶה, לֹא יָכֹלְתִּי לְהִתְאַפֵּק, וְזָלְגוּ עֵינַי דְּמָעוֹת עַל מַצָּבוֹ הָאֻמְלָל.

אָמַר לָהּ בָּעַל הַבַּיִת: אֲנִי הוּא אוֹתוֹ הֶעָנִי אֲשֶׁר הִכָּהוּ בַּעֲלֵךְ וְחֵרְפוּ וְקִילְלוֹ, וּמֵאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁקִּבַּלְתִּי עָלַי לַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה, הֵיטִיב לִי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, עַד שֶׁהִגַּעְתִּי לְמַה שֶּׁהִגַּעְתִּי, וְזָכִיתִי לָקַחְתְּךָ אוֹתָךְ לְאִשָּׁה.

שׁוּב רוֹאִים אָנוּ, שְׁמִי שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן צְדָקָה כְּפִי יְכָלְתּוֹ, וּמַעֲלִים עֵינָיו מִן הָעֲנִיִּים, סוֹפוֹ שֶׁגַּם לוֹ יֵעָשׂוּ אוֹתוֹ דָּבָר, וְאִם לֹא יֵעָשׂוּ לוֹ, יֵעָשׂוּ לְזַרְעוֹ, וּכְפִי שֶׁאָמַר רַבִּי חִיָּא לְאִשְׁתּוֹ: כַּאֲשֶׁר בָּא עָנִי, תַּקְדִּימִי לָתֵת לוֹ אוֹכֶל, כְּדֵי שֶׁגַּם לְבָנַיִךְ יַקְדִּימוּ וְיָבִיאוּ לָהֶם אוֹכֶל. אָמְרָה לוֹ: וְכִי אַתָּה מְקַלֵּל אֶת בָּנַי שֶׁיִּצְטָרְכוּ לְקַבֵּץ נְדָבוֹת מֵאֲנָשִׁים? אָמַר לָהּ: גַּלְגַּל הוּא שֶׁחוֹזֵר בָּעוֹלָם.

(מַסֶּכֶת שַׁבָּת דַּף קנא:)

לא משאירים כסף בצד

מְסַפְּרִים עַל הַגָּאוֹן הַ"דִּבְרֵי חַיִּים" מִצַּאנְז, שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא לָנָה פְּרוּטָה בְּבֵיתוֹ. מִיָּד כְּשֶׁהָיְתָה מְצוּיָה מַטְבֵּעַ בְּבֵיתוֹ, הָיָה דּוֹאֵג לְמוֹסְרָהּ לְצְדָקָה לְצֹרֶךְ הָאֲכָלַת רְעֵבִים, אוֹ לְהַכְנָסַת כָּלָה, אוֹ פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים וְכַדּוֹמֶה.

יוֹם אֶחָד הִתְדַּפֵּק עַל דַּלְתּוֹ אָדָם עָנִי שֶׁשָּׁפַךְ לִבּוֹ לְפָנָיו, וְסִפֵּר שֶׁעָלָיו לְהַשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ, וְכִי אֵין בְּיָדוֹ מְאוּמָה. חִפֵּשׂ רַבִּי חַיִּים סְבִיבוֹתָיו דְּבַר מַה שֶׁיּוּכַל לָתֵת לְאוֹתוֹ עָנִי, אַךְ לֹא מָצָא שׁוּם דָּבָר בָּעַל עֵרֶךְ.

וְהִנֵּה הוּפְנוּ עֵינָיו אֶל אָרוֹן הַסְּפָרִים. שָׁם עַל הַמַּדְפִּים עָמְדוּ לָהֶם סִפְרֵי הַגְּמָרָא - סֵט שָׁלֵם שֶׁל ש"ס מְהֻדָּר שֶׁקִּבֵּל מַתָּנָה מֵחְמִיו הַגָּדוֹל הַ"בְּרוּךְ טָעַם". רַבִּי חַיִּים יָדַע שֶׁסְּפָרִים אֵלּוּ עֶרְכָּם רַב, בִּפְרָט שֶׁהֵם הָיוּ בִּרְשׁוּת הַ"בָּרוּךְ טָעַם", וְעַל כֵּן מְסָרָם לִיְהוּדִי הָעוֹמֵד בַּדֶּלֶת, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר סְפָרִים אֵלּוּ, וּתְמוּרָתָם תּוּכַל לְהַשִּׂיג סְכוּם רַב, שֶׁלְּבַטָּח יְכַסֶּה חֵלֶק נִכָּר מִצָּרְכֵי הַנְּדוּנְיָה.

עֵינֵי הַיְּהוּדִי אוֹרוּ מִשִּׂמְחָה, הוּא הוֹדָה לָרַבִּי, וְיָצָא מִן הַבַּיִת. לְאַחַר זְמַן מַה, שָׁבָה הָרַבָּנִית לְבֵיתָהּ, וְעַד מְהֵרָה גִּלְּתָה כִּי הַשַּׁ"ס שֶׁקָּנָה אָבִיהָ, אֵינֶנּוּ. נִזְעֲקָה הָרַבָּנִית: הֵיכָן הַשַּׁ"ס? רַבִּי

חַיִּים הֵשִׁיב לָהּ בְּנַחַת: יְהוּדִי מִסְכֵּן הָיָה זָקוּק לְכֶסֶף, וְאִלּוּ אֲנִי כְּשֶׁאֲזַדֵּקֵק לַשֵּׂ"ס, תָּמִיד אֶמְצָא יְהוּדִי טוֹב שֶׁיִּהְיֶה מוּכָן לְהַשְׁאִיל לִי גְּמָרָא...

כיצד קימו במדבר מצות צדקה

מוּבָא בְּשֵׁם הָרַבִּי מִקּוֹצְק, שֶׁשָּׁאַל פַּעַם, כֵּיצַד קִיְּמוּ אַנְשֵׁי דּוֹר הַמִּדְבָּר אֶת מִצְוֹת הַצְּדָקָה, וַהֲרֵי לְכָל אֶחָד מֵהֶם הָיָה עֹמֶר לַגּוּלְגּוֹלֶת, דְּהַיְנוּ פַּרְנָסָה בְּמִדָּה שָׁוָה. גַּם בִּגְדֵיהֶם לֹא בָּלוּ, וְלֹא חָסַר לָהֶם שׁוּם פְּרָט גַּשְׁמִי. הַאִם יִתָּכֵן כִּי נִמְנָעָה מֵהֶם מִצְוָה נַעֲלָה זוֹ?

תְּשׁוּבָתוֹ הָיְתָה: הֵם נָתְנוּ צְדָקָה בְּדַעַת, כְּלוֹמַר, מִי שֶׁדַּעְתּוֹ הָיְתָה רְחָבָה, עָשָׂה צְדָקָה וָחֶסֶד עִם מִי שֶׁדַּעְתּוֹ הָיְתָה פְּחוּתָה. הֵם תָּרְמוּ מִשֶּׁלָּהֶם בִּתְחוּם הָרוּחָנִי, אִישׁ כְּפִי יְכוֹלְתּוֹ, וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא לִחְיוֹת חַיִּים חַסְרֵי נְתִינָה, שֶׁכֵּן כָּל מַה שֶּׁנִּתָּן לָאָדָם, לֹא נִתַּן אֶלָּא כְּפִקָּדוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַתַּנָּא "שֶׁאַתָּה וְשֶׁלְּךָ שֶׁלּוֹ", וְעַל כֵּן "תֵּן לוֹ מִשֶּׁלּוֹ", עַל יְדֵי שֶׁתַּעֲנִיק מִכָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לְךָ לַאֲחֵרִים.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹנֶה וּמַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ וְאוֹמֵר, מַה נָּאֶה אִילָן זֶה וּמַה נָּאֶה נִיר זֶה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ:

המפסיק ממשנתו

נִתְאַר לְעַצְמֵנוּ, כִּי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם מַטְרִיחַ עַצְמוֹ לַבֹּקֶר אֶחָד מִנְּתִינָיו, תּוֹךְ כְּדֵי שֶׁהֵם מְשׂוֹחֲחִים, עוֹבֵר לְפָתַע בְּקִרְבַת מָקוֹם חֲבֵרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָזְרָח, וְהוּא מַפְנֶה אֶת גַּבּוֹ אֶל הַמֶּלֶךְ, וּמַתְחִיל לְשׂוֹחֵחַ עִם עוֹבֵר הָאֹרַח, הַאִם יֶשְׁנוֹ זִלְזוּל גָּדוֹל מִזֶּה בִּכְבוֹד הַמֶּלֶךְ? הַאִם בְּמַעֲשֶׂה זֶה הוּא לֹא הִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ? הֲרֵי לְמוֹרֵד בַּמַּלְכוּת יֵחָשֵׁב!

כָּךְ נִרְאֶה אוֹתוֹ אָדָם הַמַּפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ, וּמַפְנֶה עוֹרֶף לַשְּׁכִינָה הַשּׁוֹרָה בְּמִחְצָתוֹ בִּשְׁעַת הַלִּמּוּד, וּפוֹרֵשׂ לְשִׂיחַת חֻלִּין. מֵעָתָּה בָּרוּר מִפְּנֵי מַה "הַמַּפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ", שֶׁכֵּן מַעֲשֶׂה זֶה הוּא בְּגֶדֶר חִלּוּל וְזִלְזוּל בִּכְבוֹד ה', וְהָעֹנֶשׁ הָרָאוּי לְמְחַלֵּל כְּבוֹד שָׁמַיִם, הוּא מִיתָה.

ה"חָפֵץ חַיִּים" הֵבִיא מָשָׁל נוֹסָף לְהַמְחָשַׁת הַדְּבָרִים. רַכֶּבֶת נוֹסַעַת שָׁעוֹת אֲרֻכּוֹת לְעֵבֶר הַיַּעַד, הִיא כְּבָר קְרֵבָה לַתַּחֲנָה, הַיּוֹשְׁבִים בָּהּ כְּבָר אוֹסְפִים חֻפְצֵיהֶם, וְהִנֵּה חֲרִיקַת בְּלָמִים נוֹרָאָה, הָרַכֶּבֶת נֶעֱצֶרֶת בְּעוֹד מוֹעֵד לִפְנֵי שֶׁיִּתְרַחֵשׁ אָסוֹן.

מַה קָּרָה? הַנֶּהָג הִבְחִין פִּתְאוֹם שֶׁמִּסִּלַּת הַבַּרְזֶל פְּגוּמָה, בְּפַסֵּי הַמִּסִּלָּה חָסֵר קֶטַע שֶׁל מֶטֶר אֶחָד, וְאֵין אֶפְשָׁרוּת לְהַמְשִׁיךְ בִּנְסִיעָה. כָּעֵת בָּרוּר כִּי זְמַן רַב יַעֲבוֹר עַד שֶׁאוֹתָם נוֹסְעִים יַגִּיעוּ לְמָחוֹז חֶפְצָם בְּדַרְכִים חִלּוּפִיּוֹת.

הַמִּשְׁטָרָה פָּתְחָה בַּחֲקִירָה, וּמָצְאָה כִּי צָעִיר טִפֵּשׁ, פֵּרֵק אֶת הַמִּסִּלָּה, בְּחוֹשְׁבוֹ כִּי רַק מַעֲשֶׂה שׁוֹבְבוּת עָשָׂה. כַּאֲשֶׁר חָקְרוּ אוֹתוֹ לְפֹשֶׁר מַעֲשֵׂהוּ, עָנָה וְאָמַר: מַה עָשִׂיתִי, אֵיזֶה עֶרֶךְ יֵשׁ לְמֶטֶר אוֹ שְׁנַיִם שֶׁל מְסִלָּה לְעֻמַּת מֵאוֹת אֲלָפֵי קִילוֹמֶטְרִים שֶׁנּוֹתְרוּ עַל עוֹמְדָם...

וְהַנִּמְשָׁל: לוּ הָיָה מוּדָע אוֹתוֹ אָדָם לְכָךְ, שֶׁבְּאוֹתוֹ קֶטַע שֶׁמַּפְסִיק מִלְּמוּדוֹ הוּא עוֹצֵר אֶת הָרַכֶּבֶת מִמַּהֲלָכָהּ, וְכִמְעַט שֶׁמֵּמִית אָסוֹן עַל רֹאשׁוֹ, מִסְתַּבֵּר שֶׁלֹּא הָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שְׁטוּת זוֹ, וְלֹא הָיָה פּוֹסֵק מֵהַלִּמּוּד.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר "רֵאשִׁית חָכְמָה" (שַׁעַר הַקְּדֻשָּׁה פֶּרֶק יד), שֶׁצָּרִיךְ לִיזָּהֵר בְּהִיוֹתוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא יַפְסִיק בָּהּ בְּדִבְרֵי שִׂיחָה, שֶׁהַמַּפְסִיק מִלְּמוּדוֹ, הֲרֵי זֶה כִּמְעָרֵב חוֹל בְּדָבָר קוֹדֶשׁ וְעוֹנְשׁוֹ חָמוּר, כְּפִי שֶׁפֵּרְשׁוּ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, שֶׁבַּת קוֹל אוֹמֶרֶת בְּגַן עֵדֶן בְּכָל יוֹם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, וְאַחַד מֵהֶם הוּא - שְׁמֵי שֶׁפּוֹסֵק, יִפְסְקוּ חַיָּיו, כְּלוֹמַר, שְׁמֵי שֶׁפּוֹסֵק מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וּמְדַבֵּר דְּבָרִים בְּטֵלִים, יִפְסְקוּ חַיָּיו מֵהָעוֹלָם הַזֶּה, וְדֵינוֹ קַיָּם לָעוֹלָם הַבָּא.

תורתו נעשית קרעים קרעים

אֶת הַמָּשָׁל הַבָּא אָמַר מָרָן הָרַב אֶלְיָשִׁיב שְׁלִיטַ"א, וְיֵשׁ לוֹ מָסֹר חָשׁוּב מְאֹד הַקָּשׁוּר לְמִשְׁנָתֵנוּ.

יְהוּדִי עָשִׁיר הַמִּתְגּוֹרֵר בָּעֲיָרָה, שֶׁיִּדּוּעַ הָיָה הַגְּבִיר הַלָּזֶה כְּאִישׁ לֹא חָכָם בְּמְיֻחָד. יוֹם אֶחָד נִגַּשׁ אֵלָיו חֲבֵרוֹ וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּלְוֶה לוֹ סְכוּם כֶּסֶף גָּדוֹל בְּסַךְ חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים דּוֹלָר. הֶעָשִׁיר שֶׁהִתְפָּרְסֵם בְּטוּב לִבּוֹ, וּבְיָדוֹ הַנְּדִיבָה, לֹא יָדַע הַאִם לְהֵעָנוֹת הַפַּעַם לְבַקָּשַׁת הַהַלְוָאָה הַזּוֹ, שֶׁהֲרֵי אַחֲרֵי הַכֹּל מְדֻבָּר בִּסְכוּם גָּדוֹל מְאֹד.

הוּא הִתְיַעֵץ עִם חֲבֵרָיו, שֶׁאָמְרוּ לוֹ שֶׁאִם הַהַלְוָאָה תִּתְבַּצַּע בִּשְׁטָר מֻמְשַׁלְתִּי, וְהַפֵּרָעוֹן יִהְיֶה בָּטוּחַ, אֶפְשָׁר לְהַלְווֹת לוֹ. וְכָךְ עָשָׂה. סִדֵּר אֶת הַפְּרָטִים הַנַּ"ל, וְהֶעֱנִיק לוֹ הַלְוָאָה, לְמֶשֶׁךְ 3 חֳדָשִׁים.

וַיְהִי כַּעֲבוֹר חֹדָשַׁיִם, מַגִּיעַ הַלּוֹוֶה, וּבְיָדוֹ מַחֲצִית הַסְּכוּם, דְּהַיְנוּ 2,500 דּוֹלָר, וְאוֹמֵר לַמַּלְוֶה שֶׁהוּא אֵינוֹ זָקוּק כְּבָר לִסְכוּם זֶה, וְלָכֵן הֶחְלִיט לְהַחְזִירוֹ, אוּלָם מִכֵּיוָן שֶׁהַהַלְוָאָה הָיְתָה עַל סַךְ 5,000 רֶבֶל, הוּא מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְהַחְזִיר לוֹ בֵּינְתַיִם רַק אֶת מַחֲצִית הַשְּׁטָר, וְהַחֲצִי הַשֵּׁנִי יִשָּׁאֵר עֲדַיִן בִּידֵי הַמַּלְוֶה, עַד שֶׁיַּחְזִיר אֶת מַחֲצִיתָהּ הַשֵּׁנִי שֶׁל הַהַלְוָאָה...

הַמַּלְוֶה בָּרַב ''חוֹכְמָתוֹ'', נָאוֹת לְהַצָּעָתוֹ שֶׁל הַלּוֹוֶה, קָרַע אֶת הַשְּׁטָר, וְנָתַן חֲצִיוֹ לִידֵי הַלּוֹוֶה. עוֹבֵר שָׁבוּעַ נוֹסָף, וְהַלּוֹוֶה מַגִּיעַ שֵׁנִית לְבֵיתוֹ שֶׁל הַמַּלְוֶה, וְאוֹמֵר לוֹ: עָשִׂיתִי חֶשְׁבּוֹן שֶׁבְּעֶצֶם אֲנִי כֵּן זָקוּק לְאוֹתָם 2,500 רֶבֶל שֶׁהֶחְזַרְתִּי לְךָ בְּשָׁבוּעַ שֶׁעָבַר, וְכֵיוָן שֶׁהַהַלְוָאָה הַמְּקוֹרִית נִתְּנָה לִי ל- 3 חֳדָשִׁים, וְעַד הַפֵּרָעוֹן יֵשׁ שְׁבוּעַיִם תְּמִימִים, אֲבַקֶּשְׁךָ לְהָשִׁיב לִי אֶת הַסְּכוּם הַנַּ"ל, וּבְתֹם הַזְּמַן אָשִׁיב לְךָ אֶת כָּל הַכֶּסֶף.

וּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה בָּטוּחַ בְּכַסְפֶּךָ, אָשִׁיב לְךָ אֶת חֶצְיוֹ שֶׁל הַשְּׁטָר הַמָּצוּי בְּיָדִי, וְאַתָּה תְּצָרְפֵנוּ לַחֵצִי שֶׁכְּבָר נִמְצָא אֶצְלְךָ, וְכָךְ יִהְיוּ בְּיָדֶיךָ שְׁנֵי חֶלְקֵי הַשְּׁטָר, וְזוֹ תִּהְיֶה הָעֲרֻבוּת הַבְּטוּחָה לַכֶּסֶף...

הַמַּלְוֶה הֲלֹא חָכָם, בִּלְשׁוֹן הַמְעָטָה, הִסְכִּים גַּם לָזֹאת, וְגַם נָקַל לְשַׁעֵר מַה קָּרָה כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַפֶּרָעוֹן... כְּשֶׁהַמַּלְוֶה הִצִּיג בִּפְנֵי הַלּוֹוֶה אֶת הַשִּׁטָּר הַקָּרוּעַ לִשְׁנַיִם, וּבִקֵּשׁ שֶׁיָּשִׁיב לוֹ אֶת כַּסְפּוֹ...

כָּל מִי שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶת הַמָּשָׁל הַזֶּה צוֹחֵק... אֲבָל זֶה בְּדִיּוּק מַה שֶּׁקּוֹרֶה לַיְּהוּדִי הַלּוֹמֵד תּוֹרָה, וּמַפְסִיק בְּאֶמְצַע הַלִּמּוּד, וְתוֹרָתוֹ נַעֲשֵׂית קְרָעִים קְרָעִים!!! וּבְדִיּוּק כְּפִי שֶׁהַמַּלְוֶה לֹא יוּכַל כְּבָר לַעֲשׂוֹת שִׁמּוּשׁ בִּשְׁטָר הַקָּרוּעַ שֶׁבְּיָדָיו, כָּךְ גַּם מִלִּמּוּד קָרוּעַ שֶׁכָּזֶה לֹא נִשְׁאַר הַרְבֵּה.

מדוע לא נכנס רבי עקיבא לומר שלום לאשתו

רַבִּי חַיִּים שְׁמוּאֶלֵביץ בְּסֵפֶר "שִׂיחוֹת מוּסַר", מֵבִיא דְּגְמָא, עַד כַּמָּה הֶעֱרִיכוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל אֶת חוֹבַת הַלִּמּוּד בְּרֶצֶף, מִן הַמַּעֲשֶׂה הַיְדוּעַ בְּרַבִּי עֲקִיבָא וּבְרַחֵל אִשְׁתּוֹ.

רַבִּי עֲקִיבָא יָצָא בַּעֲצַת אִשְׁתּוֹ רָחֵל לִלְמֹד תּוֹרָה. שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים רְצוּפוֹת יָשַׁב וְלָמַד, עַד שֶׁהָפַךְ מ"עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף", לְ"רַבִּי עֲקִיבָא". לְאַחַר אוֹתָן 12 שָׁנִים, הוּא חָזַר לְאִשְׁתּוֹ עִם שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף תַּלְמִידִים. כַּאֲשֶׁר הִתְקָרֵב לְבֵיתוֹ, שָׁמַע קוֹל מִתּוֹךְ הַבַּיִת, הָיָה זֶה קוֹלוֹ שֶׁל זָקֵן אֶחָד, שֶׁאָמַר לְרָחֵל אִשְׁתּוֹ: עַד מָתַי תִּהְיִי כְּמוֹ אַלְמָנָה חַיָּה שֶׁבַּעֲלָהּ עָזַב אוֹתָהּ? עָנְתָה לוֹ רָחֵל וְאָמְרָה לוֹ: שְׁמַע לִי, הָיִיתִי שְׁמֵחָה שֶׁיֵּלֵךְ לִלְמֹד שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים נוֹסָפוֹת! כַּאֲשֶׁר שָׁמַע זֹאת רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר: הוֹאִיל וְנָתְנָה לִי רְשׁוּת, אֶחֱזֹר לַאֲחוֹרַי. מִיָּד חָזַר עַל עִקְבוֹתָיו, וְהָלַךְ לִלְמֹד עוֹד שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים רְצוּפוֹת. לְאַחַר מִכֵּן, חָזַר לְבֵיתוֹ כְּגְדוֹל הַדּוֹר בְּרֹאשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אֶלֶף תַּלְמִידִים.

נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה, מַדּוּעַ לֹא נִכְנַס לְבֵיתוֹ לְרֶגַע קָט כְּדֵי לְהִתְרָאוֹת עִם אִשְׁתּוֹ וְלִדְרֹשׁ בִּשְׁלוֹמָהּ, וּמִיָּד לְאַחַר מִכֵּן הָיָה הוֹלֵךְ חֲזָרָה לְבֵית הַמִּדְרָשׁ?

אֶלָּא שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא הֵבִין, כִּי גַּם הַפְסָקָה מוּעֶטֶת שֶׁל כַּמָּה דַּקּוֹת, גּוֹרַעַת מֵאֵיכוּת הַלִּמּוּד. אוֹתָן דַּקּוֹת הָיוּ קוֹטְעוֹת אֶת הָרֶצֶף שֶׁל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁנוֹת לִמּוּד, שֶׁהֲרֵי שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנוֹת לִמּוּד וְעוֹד שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אֵינָן מַגִּיעוֹת יַחְדָּיו לְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁנוֹת לִמּוּד רְצוּפוֹת.

בַּעֲלֵי הַמּוּסָר הִמְשִׁילוּ זֹאת לְהַרְתָּחַת מַיִם עַל הָאֵשׁ. נִנִּיחַ כִּי דְּרוּשָׁה רֶבַע שָׁעָה כְּדֵי לְהַרְתִּיחַ קוּמְקוּם מַיִם, הֲלֹא כָּל בַּר דַּעַת מֵבִין, כִּי אוֹתָהּ רֶבַע שָׁעָה, צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן רָצוּף. אִם יָסִירוּ אֶת הַקּוּמְקוּם מֵעַל לָאֵשׁ כָּל כַּמָּה דַּקּוֹת, הֲרֵי שֶׁהַמַּיִם לֹא יַגִּיעוּ לְכְדֵי רְתִיחָה לְעוֹלָם, גַּם לְאַחַר שְׁהִיָּה מִצְטַבֶּרֶת שֶׁל שָׁעוֹת רַבּוֹת עַל הָאֵשׁ. כָּךְ גַּם הַדָּבָר לְגַבֵּי לִמּוּד שֶׁאֵינוֹ נַעֲשָׂה בְּרֶצֶף.

הבושה שתהיה לאדם שפסק באמצע למודו

כָּתַב הֶחָפֵץ חַיִּים בְּסִפְרוֹ זָכוֹר לְמִרְיָם (פֶּרֶק ט): כָּתוּב בְּאַגָּדַת חֲכָמֵינוּ ז"ל, יִרְאֶה אָדָם לְתַפֵּס מַה שֶּׁלָּמַד (שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּעֵת לִמּוּדוֹ), כְּדֵי שֶׁלֹּא יַשִּׂיגֵהוּ בּוּשָׁה וּכְלִמָּה לְיוֹם הַדִּין, בְּשָׁעָה שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ "עָמַד וַעֲרֹךְ מִקְרָא שֶׁקָּרִיתָ, וַעֲרֹךְ מִשְׁנָה שֶׁשָּׁנִיתָ".

וּלְפִי זֶה, צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּעֵת לִמּוּדוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה עִם הֶפְסֵק וּמְעֹרָב בְּדִבְרֵי הֲבָלִים, שֶׁמִּלְּבַד שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל מַאֲמָר חֲכָמֵינוּ ז"ל "הַפּוֹסֵק מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְעוֹסֵק בְּדִבְרֵי שִׂיחָה מַאֲכִילִים אוֹתוֹ גַּחֲלֵי רְתָמִים", הֲרֵי גַּם יִתְבַּיֵּשׁ אָז מְאֹד מִמַּעֲשָׂיו.

וּלְדֻגְמָא: אִם אֶחָד יִקְנֶה גְּמָרָא שֶׁנִּדְפְּסָה בִּנְיָר יָפֶה וּבְאוֹתִיּוֹת נָאוֹת, אַךְ בְּאֶמְצַע הָעִנְיָנִים, עֵרְבוּ בָּהֶם הַמַּדְפִּיסִים מַעֲשִׂיּוֹת רַבּוֹת שֶׁל דִּבְרֵי הֶבֶל בְּכַמָּה וְכַמָּה מְקוֹמוֹת, בְּוַדַּאי יִמְנַע מִלִּקְנוֹת גְּמָרָא שֶׁכָּזוֹ.

וּכְמוֹ כֵן, כַּאֲשֶׁר הַמְּלַאְךְ יִקְרָא בִּפְנֵי פְּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה אֶת הַמַּסֶּכֶת שֶׁאוֹתוֹ אָדָם לָמַד, וְיַזְכִּיר גַּם אֶת הַדְּבָרִים הַבְּטֵלִים שֶׁדִּבֵּר בְּאֶמְצַע לִמּוּדוֹ, הִנֵּה מִלְּבַד הָעֲבֵרָה, הֲרֵי יַחֲזִיקוּ אוֹתוֹ לְשׁוֹטֶה, עַל שֶׁבִּזָּה אֶת הַגְּמָרָא שֶׁלּוֹ שֶׁיְּקָרָה מִזֶּהָב וּמִפָּז, וְשֶׁעַל יָדָהּ הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת לְאוֹת וּלְתִפְאֶרֶת, וְהוּא עָשָׂה אוֹתָהּ כִּכְלִי חֶרֶס שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם חֵפֶץ. וְלָכֵן יָשִׂים הָאָדָם אֶל לִבּוֹ שֶׁתְּהֶיֶה הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ יָפָה וּבָרָה בְּלֹא תַּעֲרֹבֶת פְּסוּלָה.

וּבְסֵפֶר "נֵר יְהוּדָה" (עַמּוּד מט) כָּתַב הָרַה"ג רַבִּי יַעֲקֹב סוֹפֵר שְׁלִיט"א, שֶׁזָּכָה לְהִתְפַּלֵּל עִם הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוּדָה צָדְקָה זַצַ"ל בְּיָמִים נוֹרָאִים קְרוֹב ל- 25 שָׁנָה, וְזָכוּר לוֹ שֶׁכִּמְעַט בְּכָל פַּעַם שֶׁאָמַר דִּבְרֵי הִתְעוֹרְרוּת לִפְנֵי הַתְּקִיעוֹת, הִדְגִּישׁ שֶׁבְּנֵי תוֹרָה לֹא יָשִׂיחוּ שִׂיחָה בְּטֵלָה בְּאֶמְצַע הַלִּמּוּד, וְהִתְמַרְמֵר מְאֹד עַל כָּךְ.

בְּאַחַת מִשִּׂיחוֹתָיו הִתְבַּטֵּא וְאָמַר: כְּדֵי לְהַשִּׂיג אֶתְרוֹג בְּלִתִּי מֻרְכָּב, אֲנָשִׁים טוֹרְחִים וְנוֹסְעִים לְמֶרְחַקִּים, הַאִם דּוֹאֲגִים הֵם גַּם שֶׁהַלִּמּוּד תּוֹרָה שֶׁלָּהֶם לֹא יִהְיֶה מֻרְכָּב בְּדִבְרֵי בַּטָּלָה וְאִסּוּר?!

וּמַעֲשֶׂה הָיָה עִם הַגָּאוֹן רַבִּי בֶּן צִיּוֹן אַבָּא שָׁאוּל זַצַ"ל, שֶׁבִּישִׁיבָתוֹ "פּוֹרַת יוֹסֵף", הָיוּ אוֹמְרִים קַדִּישׁ לְאַחַר סִיּוּם סֵדֶר הַלִּמּוּדִים, וּמֵאַחַר וְהָיוּ בַּחוּרִים וְאַבְרֵכִים שֶׁמַּמְשִׁיכִים לִלְמֹד גַּם אַחֲרֵי הַסְּדָרִים, בִּטֵּל הָרַב אֶת אֲמִירַת הַקַּדִּישׁ, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה גּוֹרֵם לְבִטּוּל תּוֹרָה לְאֵלּוּ שֶׁמַּמְשִׁיכִים לִלְמֹד.

וְאִם קַדִּישׁ שֶׁלְּאַחַר הַלִּמּוּד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲלָה גְּדוֹלָה וַחֲשׁוּבָה, כְּפִי שֶׁאָמְרוּ בְּסוֹטָה (מט.) שֶׁהָעוֹלָם קַיָּם בִּזְכוּת קַדִּישׁ שֶׁלְּאַחַר לִמּוּד אַגָּדָה [וּמִן הַסְּתָם אֶחָד מֵהַלּוֹמְדִים לָמַד דִּבְרֵי אַגָּדָה], בְּכָל זֹאת הֶחְלִיט אוֹתוֹ גָּאוֹן לְבַטֵּל אֶת הַקַּדִּישׁ, כְּדֵי לֹא לְגָרֵם הַפְרָעָה לִשְׁאָר הַלּוֹמְדִים.

עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיֵּשׁ לְהִזָּהֵר מִדִּבְרִים בְּטֵלִים, וּכְמוֹ כֵן יֵשׁ לְבַטֵּל אֶת הַמִּנְהָג שֶׁנָּהֲגוּ

לְבָרֵךְ עַל מַשְׁקִים וּמַאֲכָלִים בְּקוֹל רָם בְּאֶמְצַע שִׁעוּר תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי גּוֹרְמִים בְּכָךְ בִּטּוּל תּוֹרָה שֶׁל רַבִּים.

ממה נפטר דוד המלך

יָדוּעַ הַמַּעֲשֶׂה הַמְּזֻכָּר בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (ל.), שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ הָיָה לוֹמֵד תּוֹרָה בְּיוֹם שַׁבָּת, וְשָׁמַע רַעַשׁ חָזָק בַּגִּנָּה שֶׁלּוֹ, וְחָשַׁשׁ שֶׁמִּישֶׁהוּ קוֹטֵף פֵּרוֹת בְּשַׁבָּת, וְלָכֵן יָרַד בַּמַּדְרֵגוֹת כְּדֵי לְהוֹכִיחַ אֶת אוֹתוֹ אָדָם, וְכָל הַדֶּרֶךְ הָיָה מַמְשִׁיךְ לְמַלְמֵל בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. אוּלָם כְּשֶׁיָּרַד בַּמַּדְרֵגוֹת, שָׁבַר מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֶת אַחַת הַמַּדְרֵגוֹת, וְדָוִד הַמֶּלֶךְ נָפַל, וּמֵהַבֶּהָלָה שֶׁתְּקָפָה אוֹתוֹ, הִפְסִיק לְמַלְמֵל בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וּמִיָּד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לָקַח מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֶת נִשְׁמָתוֹ.

אֶחָד מִתַּלְמִידָיו שֶׁל רַבִּי דָּוִד פּוֹבַרְסְקִי זַצַ"ל [רֹאשׁ יְשִׁיבַת פּוֹנִיבֶ'ז] מְסַפֵּר: פַּעַם נִכְנַסְתִּי אֶת הָרַב, וְהָרַב הָיָה יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ מְהֻרְהָר בְּמַחְשְׁבוֹתָיו, עַד שֶׁפָּנָה אֵלַי וְאָמַר לִי: אַתָּה יוֹדֵעַ מַמָּה נִפְטַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ לְבֵית עוֹלָמוֹ? לִכְאוֹרָה מֵעֲוֹונוֹת הַדּוֹר, אוֹ מֵחֲטָאִים רָמִים וְנִשְׂגָּבִים?! לֹא, דָּוִד הַמֶּלֶךְ נִפְטַר מִבִּטּוּל תּוֹרָה.

וְאָמְנָם, דָּוִד הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הוֹדִיעוּהוּ כִּי זְמַנּוֹ יַגִּיעַ בְּאֶחָד מֵימֵי הַשַּׁבָּת, יָשַׁב וְעָסַק בַּתּוֹרָה בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוּכַל מַלְאַךְ הַמָּוֶת לְהִתְקָרֵב אֵלָיו. אוּלָם, בְּיוֹם שַׁבָּת אֶחָד כְּשֶׁחִפֵּץ מַלְאַךְ הַמָּוֶת לְהִתְקָרֵב אֵלָיו, לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא פָּסַק פִּיו מִלִּמּוּד הַתּוֹרָה. יָצָא מַלְאַךְ הַמָּוֶת לַבֶּסְתָּן שֶׁבְּחָצֵר, וְנָעַנַע אֶת הָאִילָנוֹת. יָצָא דּוֹד לִרְאוֹת מַה קּוֹרֶה, וְנָפַל מֵהַמַּדְרֵגָה וָמֵת.

הִנֵּה לָנוּ כִּי דָּוִד הַמֶּלֶךְ נִפְטַר לְבֵית עוֹלָמוֹ לֹא מֵעֲבֵרוֹת גְּדוֹלוֹת, וְלֹא מִבִּטּוּל תּוֹרָה גָּדוֹל, אֶלָּא מִבִּטּוּל תּוֹרָה קָטָן עַד מְאֹד, הַאִם חֲשַׁבְתְּ עַל כָּךְ שֶׁדָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁכְּבָר יָדַע עַל יוֹם מוֹתוֹ, וְאַף יָדַע אֵיךְ לְהָגֵן עַל עַצְמוֹ מִפְּנֵי מַלְאַךְ הַמָּוֶת, יִסְתַּלֵּק מִן הָעוֹלָם מִבִּטּוּל תּוֹרָה כְּזֶה קָטָן? נִסְיוֹנוֹת קָשִׁים עַד מְאֹד אוֹתָם עָבַר בְּשָׁלוֹם, וְאוּלָם נִסָּיוֹן זֶה שֶׁהֵבִיא עַל עַצְמוֹ אֶת הַמָּוֶת עַל יְדֵי שֶׁהִפְסִיק מִלִּמּוּדוֹ, לֹא עָמַד...

מַעֲשֶׂה דּוֹמֶה, אֵרַע בְּעֵת שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ שֶׁל הָאָמוֹרָא הַקָּדוֹשׁ רַבָּה בַּר נַחְמָנִי לְהִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם.

בְּמַסֶּכֶת בָּבָא מְצִיעָא (דף פו.) מְסֻפָּר עַל רַבָּה בַּר נַחְמָנִי, שֶׁהֶעֱלִילוּ עָלָיו לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, שֶׁהוּא מְבַטֵּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמְּלָאכָה וּמְתַשְׁלוּם הַמִּסִּים בְּמֶשֶׁךְ חֹדָשַׁיִם בְּשָׁנָה. [הַכַּוָּנָה הָיְתָה לְחֹדֶשׁ נִיסָן וְתִשְׁרֵי, שֶׁבָּהֶם הָיוּ כָּל הַיְּהוּדִים עוֹזְבִים אֶת בָּתֵּיהֶם, וּמִתְאַסְּפִים לִשְׁמוֹעַ אֶת דִּרְשׁוֹתָיו].

הַמֶּלֶךְ שָׁלַח שָׁלִיחַ לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו, אַךְ הוּא נִמְלַט מִמֶּנּוּ זְמַן רַב. גַּם כַּאֲשֶׁר הִצְלִיחַ הַשָּׁלִיחַ לְבַסּוֹף וּלְהַכְנִיסוֹ לַכֶּלֶא, נַעֲשָׂה לְרַבָּה נֵס, וְקִיר בֵּית כִּלְאוֹ הִתְמוֹטֵט, וְהוּא בָּרַח. יָצָא רַבָּה בַּר נַחְמָנִי מִחוּץ לָעִיר, הִתְיַשֵּׁב עַל עֵץ גָּזוּם, וְהִמְשִׁיךְ לִלְמֹד לְלֹא הַפְסָקָה.

בְּאוֹתָהּ עֵת, הִתְעוֹרְרָה מַחְלֹקֶת בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה בְּעִנְיַן הַנּוֹגֵעַ לְהִלְכוֹת צָרַעַת, וְהֶחְלַט לְהָבִיא לִפְנֵיהֶם אֶת רַבָּה כְּדֵי שֶׁיַּכְרִיעַ בְּמַחְלֹקֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָיָה הַבָּקִי מִכֻּלָּם בְּהִלְכוֹת נְגָעִים. נִשְׁלַח מַלְאַךְ הַמָּוֶת לְהָבִיאוֹ בִּפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה, אַךְ הוּא לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִתְקָרֵב אֲלֵיו, שֶׁהֲרֵי הוּא לֹא פָּסַק מִלִּמּוּדוֹ אַף לֹא לְרֶגַע קָט.

הַתַּחְבּוּלָה שֶׁנָּקַט מַלְאַךְ הַמָּוֶת בָּעָבָר, הָיְתָה לוֹ גַּם כָּאן לְעֶזֶר. קֹלָהּ שֶׁל רוּחַ פִּתְאוֹמִית הֶחֱרִיד אֶת רַבָּה, הוּא סָבַר כִּי הָרוֹדְפִים קְרֵבִים אֵלָיו, וְאָמַר לְנַפְשׁוֹ: "עֲדִיף שֶׁאָמוּת בִּידֵי שָׁמַיִם, וְלֹא אֶפֹּל בִּידֵי בָּשָׂר וָדָם", וּמִיָּד נָחָה נַפְשׁוֹ.

לְפִי זֶה בֵּאֲרוּ הַמְפָרְשִׁים אֶת מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (לג:), שֶׁלְּאַחַר שֶׁיָּשְׁבוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי וּבְנוֹ שִׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּמְּעָרָה, בָּא אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וְעָמַד עַל פֶּתַח הַמְּעָרָה וְאָמַר: מִי יוֹדִיעַ לְרַב יוֹחַאי שֶׁמֵּת הַקֵּיסָר וּבָטְלָה הַגְּזֵרָה. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ זֹאת רַשְׁבִּ"י וּבְנוֹ, יָצְאוּ מֵהַמְּעָרָה. וְצָרִיךְ בֵּאוּר, מַדּוּעַ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עָמַד עַל פֶּתַח הַמְּעָרָה, וְלֹא נִכְנַס בִּפְנִים וְאָמַר לְרַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁהַקֵּיסָר מֵת. אֶלָּא אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא לֹא רָצָה לְהַפְסִיק אוֹתָם בְּאֶמְצַע לִמּוּדָם, וְלָכֵן עָמַד מִחוּץ לַמְּעָרָה וְהִשְׁיֹחַ לְפִי תֻּמּוֹ, וְלֹא נִכְנַס לְהַפְסִיקָם מִלִּמּוּדָם.

אין מנוחה למי שהפסיק מלמוד

בְּאֶחָד הַיָּמִים הִגִּיעַ אָדָם אֶחָד לְרַבֵּנוּ יַעֲקֹב קַנְיֶבְסְקִי זַצַ"ל עִם פִּתְקָה, וְכָתַב אֶת שְׁמוֹ עָלֶיהָ וּבִקֵּשׁ בְּרָכָה. כְּשֶׁרָאָה הָרַב אֶת שְׁמוֹ, שָׁאַל אוֹתוֹ: הַאִם יֵשׁ לוֹ אָח בְּשִׁכּוּן וִיזְנִיץ' בִּבְנֵי בְּרַק, שֶׁשְּׁמוֹ פְּלוֹנִי? וְהֵשִׁיב לוֹ: כֵּן. הָרַב לֹא הִכִּיר אֶת הָאִישׁ וְלֹא אֶת אָחִיו מִיָּמָיו, וְצִוָּהוּ שֶׁיֹּאמַר לְאָחִיו שֶׁיָּבוֹא אֵלָיו.

כְּשֶׁבָּא הָאָח, שְׁאָלוֹ הָרַב: כְּשֶׁהָיִיתָ בָּחוּר, הַאִם לָמַדְתָּ בְּבֵית מִדְרָשׁ פְּלוֹנִי בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת? אָמַר הָאָח: כֵּן. שְׁאָלוֹ הָרַב: זוֹכֵר אַתָּה אֶת הַשַּׁמָּשׁ הַזָּקֵן שֶׁהָיָה מְנַקֶּה אֶת בֵּית הַמִּדְרָשׁ? כֵּן, אָמַר הָאָח. שׁוּב שָׁאַל הָרַב: הַאִם אַתָּה זוֹכֵר שֶׁהָיָה מַפְרִיעַ לְךָ לִלְמֹד בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מְנַקֶּה אֶת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְהָיָה מֵזִיז אוֹתְךָ מִכָּאן לְכָאן? אָמַר לוֹ: כֵּן, כֵּן.

אָמַר לוֹ הָרַב: הִנֵּה הַלַּיְלָה בָּא אֵלַי אוֹתוֹ שַׁמָּשׁ, וְאָמַר לִי **שֶׁאֵין לוֹ מְנוּחָה בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן בִּגְלַל שֶׁבִּטֵּל תּוֹרָה**, וְאָמַר לִי אֶת שִׁמְךָ. וְלָכֵן מְבַקֵּשׁ אֲנִי מִמְּךָ שֶׁתֵּלֵךְ מִיָּד עַל קִבְרוֹ, וְתִמְחַל לוֹ עַל כָּל הַבִּטּוּל תּוֹרָה שֶׁגָּרַם לְךָ!

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הָרַב: הֲרֵי אֲפִילּוּ שֶׁהַשַּׁמָּשׁ עָשָׂה מְלַאכְתּוֹ, וְהָיָה צָרִיךְ לְנַקּוֹת אֶת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, עִם כָּל זֶה, מִכֵּיוָן שֶׁיָּצָא עַל יְדֵי זֶה בִּטּוּל תּוֹרָה, לֹא הָיָה לוֹ מְנוּחָה לְמַעְלָה.

(אַשְׁכְּבָתֵיהּ דְּרַבִּי חֵלֶק א עַמּוּד קפז).

בְּסֵפֶר "אֲבִי הַיְשִׁיבוֹת" מְסֻפָּר עַל הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים מוֹלאזִ'ין וְאָחִיו ר' זַלְמָן, שֶׁנִּסְעוּ בַּעֲגָלָה אֶל מִחוּץ לָעִיר. בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ הִתְהַפְּכָה הָעֲגָלָה, וְהַשִּׁנַּיִם נָפְלוּ אָרְצָה וְהִתְהַפְּכוּ. לְר' חַיִּים נִשְׁבְּרָה הָעֶצֶם כְּתוֹצָאָה מֵהַהִתְהַפְּכוּת, וְהוּא הִתְעַלֵּף. וְאִלּוּ ר' זַלְמָן הִתְיַפֵּחַ בִּבְכִי נִרְגָּשׁ. סָבְרוּ הַנּוֹכְחִים הַנִּדְהָמִים כִּי וַדַּאי הִתְעַלֵּף ר' חַיִּים מֵעֶצֶמֶת הַכְּאֵבִים, וְאָחִיו אַף הוּא בּוֹכֶה מֵחֶמֶת עָצְמַת הַנְּפִילָה. אַךְ מַה גָּדַל תִּמְהוֹנָם, שֶׁתֵּכֶף כְּשֶׁהִתְעוֹרֵר ר' חַיִּים מֵעֶלְפּוֹנוֹ, דָּבָר רִאשׁוֹן שֶׁשָּׁאַל הָיָה: ר' זַלְמָן, ר' זַלְמָן, מַה אֵרַע לְךָ?

וְר' זַלְמָן מִתּוֹךְ בְּכְיוֹ וְעִוְּגְמַת נַפְשׁוֹ, קָרָא אֵלָיו וְאָמַר: שָׁמָּא הֵסִיחַ מַר רַגַע אֶחָד מֵהַתּוֹרָה, וְעָבַר עַל דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה "הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹנֶה וּמַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ"?

כְּלוֹמַר, כָּל מַה שֶּׁאֵרַע לָהֶם, אֵינוֹ בִּגְלַל שֶׁהַכְּבִישׁ לֹא הָיָה יָשָׁר, אוֹ שֶׁהַסּוּסִים הִתְפָּרְעוּ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֶלָּא בִּגְלַל שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת שֶׁלֹּא נִזְהֲרוּ מַסְפִּיק לְקַיֵּם אֶת דִּבְרֵי מִשְׁנָתֵינוּ שֶׁמַּזְהִירָה אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק רֶגַע אֶחָד מִלִּמּוּדוֹ בְּלֶכְתּוֹ בַּדֶּרֶךְ.

משנה ח

רַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יַנַּאי מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ד), רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ. יָכוֹל אֲפִלּוּ תְּקָפָּהּ עָלָיו מִשְׁנָתוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שָׁם) וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, הָא אֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַד שֶׁיֵּשֵׁב וְיסִירֵם מִלִּבּוֹ:

הַתַּנָּא בָּא לְלַמְּדֵנוּ, עַד כַּמָּה חָמוּר מַצָּבוֹ שֶׁל הָאִישׁ שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּדֵּל לִשְׁמוֹר עַל מַה שֶּׁלָּמַד, וְזֹאת מֵחֲמַת שֶׁאֵינוֹ מַשְׁקִיעַ אֶת רֹאשׁוֹ בַּתּוֹרָה, וְעַל יְדֵי כָּךְ הַתּוֹרָה נִשְׁכַּחַת מִמֶּנּוּ. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה (יח:) עַל הַפָּסוּק "הֲתַעְיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ", שֶׁבָּרַע שֶׁמְּסִירִים אֶת הָעֵינַיִם מִדִּבְרֵי הַתּוֹרָה, מִיַּד הֵם פּוֹרְחִים וְנֶעֱלָמִים הֵם מֵהָאָדָם.

בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (דף כא.) מוּבָא מַעֲשֶׂה עַל אֵילְפָא וְרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ עֹנִי, וְהִגִּיעוּ לְמַצָּב שֶׁל דַּחַק וְעֹנִי גָּדוֹל. אָמְרוּ אֶחָד לַשֵּׁנִי; נֵלֵךְ לַעֲסֹק בַּמִּסְחָר כְּדֵי שֶׁנּוּכַל לְהִתְפַּרְנֵס, וּנְקַיֵּם בְּעַצְמֵנוּ מַה שֶּׁכָּתְבוּ אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן.

כְּשֶׁיָּצְאוּ וְהָיוּ הוֹלְכִים בַּדֶּרֶךְ, יָשְׁבוּ לֶאֱכוֹל תַּחַת כֹּתֶל רָעוּעַ שֶׁל חֻרְבָּה אַחַת, בְּאֶמְצַע הָאוֹכֶל, שָׁמַע רַבִּי יוֹחָנָן שִׂיחָה שֶׁל שְׁנֵי מַלְאָכִים, שֶׁהָאֶחָד אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הָבָה וְנַפִּיל עֲלֵיהֶם אֶת הַכֹּתֶל הַזֶּה עֲלֵיהֶם וְנַהַרְגֵם, מִפְּנֵי שֶׁעָזְבוּ אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חַיֵּי עוֹלָם, וְהָלְכוּ לַעֲסֹק בְּפַרְנָסָה שֶׁהִיא חַיֵּי שָׁעָה.

אָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ הַשֵּׁנִי: הַנַּח לָהֶם, כִּי יֵשׁ בָּהֶם אֶחָד שֶׁשְּׁעָתוֹ גְּדוֹלָה לְהַצָּלִיחַ. רַבִּי יוֹחָנָן שָׁמַע אֶת שִׂיחַת הַמַּלְאָכִים, וְאָמַר לְאֵילְפָא: שָׁמַע כְּבוֹדוֹ אֵיזֶה דָּבָר? אָמַר לוֹ: לֹא שָׁמַעְתִּי.

אָמַר בְּלִבּוֹ רַבִּי יוֹחָנָן, מִמַּה שֶּׁאֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת שִׂיחַת הַמַּלְאָכִים, וְאֵילְפָא לֹא שָׁמַע, מַשְׁמַע שֶׁהַשָּׁעָה עוֹמֶדֶת לִי. מִשֶּׁסִּימוּ לֶאֱכוֹל וּלְבָרֵךְ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְאֵילְפָא: אֲנִי חוֹזֵר לְלִמּוּד תּוֹרָה, וַאֲקַיֵּם בְּעַצְמִי מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ".

רַבִּי יוֹחָנָן שָׁם מִבְטַחוֹ בְּבוֹרֵא עוֹלָם וְחָזַר לְהַמְשִׁיךְ בְּלִמּוּדוֹ, וְאֵילְפָא הִמְשִׁיךְ בְּדַרְכּוֹ לְהַשִּׂיג פַּרְנָסָה. בְּעֵת שֶׁחָזַר ר' יוֹחָנָן, קִבְּלוּהוּ בְּנֵי עִירוֹ בְּשִׂמְחָה, וּבִקְּשׁוּהוּ לְשַׁמֵּשׁ רֹאשׁ יְשִׁיבָה, וְעַטְּרוּהוּ בְּזָהוּבִים. עַד שֶׁחָזַר אֵילְפָא לִמְקוֹמוֹ, רָאָה שֶׁכְּבָר רַבִּי יוֹחָנָן עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הַיְּשִׁיבָה.

[וְהִסְפִּיק לְהַפִּיץ מַעְיְנוֹתָיו חוּצָה, בְּחִבּוּר תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי].

אָמְרוּ לוֹ תּוֹשָׁבֵי עִירוֹ, אִלּוּ הָיִיתָ יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אַתָּה הָיִיתָ מוֹלֵךְ עָלֵינוּ וְנַעֲשָׂה רֹאשׁ יְשִׁיבָה. הָלַךְ אֵילְפָא וְנִתְלָה בְּתֹרֶן הַסְּפִינָה, וְאָמַר, אִם יֵשׁ מִי שֶׁיִּשְׁאָלֵנִי דָּבָר בְּמִשְׁנָתָם שֶׁל רַבִּי חִיָּא וְר' אוֹשַׁעְיָא, וְלֹא אֲבִיא לוֹ רְאָיָה מִמִּשְׁנָתֵנוּ, אֶפֹּל מִן הַתּוֹרֶן וְאֶטְבַּע בַּיָּם. וְאָכֵן כָּל מַה שֶּׁשְּׁאָלוּהוּ עָנָה לָהֶם.

וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַדּוּעַ עָשָׂה אֵילְפָא פְּעֻלָּה זוֹ, וְכִי יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיִּפּוֹל מֵרֹאשׁ הַסְּפִינָה וְיֹאבֵד עַצְמוֹ לְדַעַת?

אָמְנָם נִרְאֶה לְפָרֵשׁ, שֶׁמֵּאַחַר וּמְבֹאָר בְּמִשְׁנָתֵנוּ שֶׁכָּל מִי שֶׁשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ, הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, לָכֵן רָצָה אֵילְפָא לְהַרְאוֹת לְכֻלָּם, שֶׁעַל אַף שֶׁהָלַךְ לַעֲסֹק בְּמִסְחָר, לֹא שָׁכַח דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ, וְאִם אָכֵן שָׁכַח, הֲרֵי הוּא רָאוּי לִפּוֹל מֵהַסְּפִינָה וּלְאַבֵּד אֶת נִשְׁמָתוֹ. וְזֶה מַה שֶּׁרָצָה אֵילְפָא לִרְמֹז, שְׁמִי שֶׁשּׁוֹכֵחַ דָּבָר מִמִּשְׁנָתוֹ, הֲרֵי הוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. אֲבָל בָּרוּר שֶׁלֹּא הָיָה מַפִּיל עַצְמוֹ מֵהַסְּפִינָה וּמִתְאַבֵּד חָלִילָה.

כָּתַב הַ"חֲתַם סוֹפֵר" לְבָאֵר מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (דף מ"ט) "שְׁנָה וּפֵרַשׁ קָשָׁה מִכֻּלָּם", שֶׁכַּיָּדוּעַ, כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ יִצְרוֹ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, וְזֶה שֶׁשָּׁנָה וְלָמַד תּוֹרָה, מִתְּחִלָּה הָיָה יִצְרוֹ גָּדוֹל, שֶׁהֲרֵי לָמַד תּוֹרָה. וּכְשֶׁפֵּירֵשׁ, נִשְׁאַר לוֹ אוֹתוֹ יֵצֶר גָּדוֹל שֶׁהָיָה לוֹ מִתְּחִלָּה, וְלָכֵן קָשָׁה לוֹ לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ יוֹתֵר מִכֻּלָּם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָזִית קָשָׁה, וְאֵין לוֹ כְּלֵי נֶשֶׁק לְהִתְמוֹדֵד נֶגֶד הָאוֹיֵב.

וּבָזֶה בֵּאֵר בְּסֵפֶר "לְהוֹרוֹת נָתָן" אֶת מִשְׁנָתֵנוּ "כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ", וְכָתַב רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, לְפִי שֶׁאוֹתָהּ מִשְׁנָה מְשַׁמַּרְתּוֹ, וְעַכְשָׁו שֶׁשָּׁכְחָה אֵינָהּ מְשַׁמַּרְתּוֹ.

נִמְצָא שֶׁזֶּה שֶׁלָּמַד וְנִתְוַסֵּף לוֹ יֵצֶר הָרַע גָּדוֹל, כָּל זְמַן שֶׁתּוֹרָתוֹ בְּתוֹךְ מֵעָיו, תּוֹרָתוֹ מְשַׁמַּרְתּוֹ מִן הַיֵּצֶר הַגָּדוֹל. אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁשָּׁכַח אֶת לִמּוּדוֹ, הִנֵּה הַיֵּצֶר הַגָּדוֹל נִשְׁאַר, וְאִלּוּ תּוֹרָה שֶׁתָּגֵן עָלָיו, אֵין בּוֹ, וְלָכֵן בְּאֹפֶן אוֹטוֹמָטִי מִתְחַיֵּב הוּא בְּנַפְשׁוֹ.

מי ששכח באנס

עַל כָּל פָּנִים, גַּם מִי שֶׁשּׁוֹכֵחַ אֶת תַּלְמוּדוֹ אֲבָל לֹא מֵחַמָּתוֹ, אֶלָּא הוּא מִצִּדּוֹ הִשְׁתַּדֵּל שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּחַ אֶת לִמּוּדוֹ, אַךְ לְבַסּוֹף שָׁכַח, הֲרֵי בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר יַזְכִּירוּ לוֹ גַּם אֶת אֲשֶׁר לָמַד וְשָׁכַח. וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ עַל הַפָּסוּק: "לֹא יַרְעִיב ה' נֶפֶשׁ צַדִּיק", זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁכָּל זְמַן שֶׁמִּתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה בַּחַיִּים, אִם נֶעֱלָם מִמֶּנּוּ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ דָּבָר מִלִּמּוּדוֹ, אֵינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁמַּלְאָכֵי הַשָּׁרֵת בָּאִים בִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ, וּמְסַדְּרִים לְפָנָיו אֶת מַה שֶּׁלָּמַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לוֹ בּוּשֶׁת פָּנִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֶעָתִיד לָבֹא. (יִלְקוּט שִׁמְעוֹנִי מִשְׁלֵי רְמָז תתקמה).

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם מְמַלֵּא אֶת חוֹבָתוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּכָל יְכָלְתּוֹ, וְאֵינוֹ מִתְרַפֶּה מִלִּמּוּדוֹ, גַּם אִם שׁוֹכֵחַ אֵיזֶה דָּבָר מִתַּלְמוּדוֹ, אֲזַי לֶעָתִיד לָבוֹא מַזְכִּירִים לוֹ אֶת כָּל מַה שֶּׁשָּׁכַח.

משנה ט

רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא אוֹמֵר, כֹּל שֶׁיִּרְאַת חֶטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ, חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכֹל שֶׁחָכְמָתוֹ קוֹדֶמֶת לְיִרְאַת חֶטְאוֹ, אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ, חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכֹל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת:

יראת שמים

בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף לא:) אָמְרוּ: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹרָה וְאֵין בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם, דּוֹמֶה לְאָדָם שֶׁמָּסְרוּ לוֹ אֶת הַמַּפְתְּחוֹת שֶׁל הַכַּסָּפָת שֶׁנִּמְצֵאת בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אֲבָל אֶת הַמַּפְתְּחוֹת שֶׁל הַבַּיִת לֹא נָתְנוּ לוֹ. מַה עֵרֶךְ יֵשׁ לְמַפְתְּחוֹת שֶׁל כַּסָּפָת הַגְּדוּשָׁה בְּאוֹצָרוֹת, אִם אֵין לָאָדָם אֶת הַמַּפְתְּחוֹת לַחֶדֶר בּוֹ נִמְצֵאת הַכַּסָּפָת. כָּךְ גַּם גּוֹרָלוֹ שֶׁל אָדָם הֶחָפֵץ לִלְמֹד תּוֹרָה, אַךְ הוּא חָסֵר יִרְאַת שָׁמַיִם, כֵּיצַד יִזְכֶּה לְאוֹצָרוֹת הַחָכְמָה אִם חָסֵר לוֹ הַתְּנַאי הָרִאשׁוֹנִי שֶׁל יִרְאַת ה'.

בְּמָקוֹם אַחֵר מְתָאֲרִים חֲכָמֵינוּ רַעֲיוֹן זֶה בִּדְמוּי שׁוֹנֶה, לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה: לְאָדָם שֶׁבָּא לְחָנְוֹנִי וְאָמַר לַמּוֹכֵר שֶׁיְּבִיא לוֹ יַיִן מֵהֶחָבִית. אָמַר לוֹ: תְּבִיא אֶת הַכְּלִי שֶׁלְּךָ וְאַמַּלֵּא לְךָ יַיִן. אָמַר לוֹ הַקּוֹנֶה: אֵין לִי כְּלִי. אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: אִם אֵין לְךָ כְּלִי לָשִׂים בּוֹ יַיִן, כֵּיצַד אַתָּה מְבַקֵּשׁ שֶׁאֶתֵּן לְךָ יַיִן מֵהֶחָבִית. כָּךְ גַּם דּוֹמֶה מִי שֶׁאֵין לוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם וְרוֹצֶה לִקְנוֹת אֶת חָכְמַת הַתּוֹרָה.

אדם בלי יראת שמים אינו אדם

בְּסֵפֶר "קוֹבֵץ מַאֲמָרִים", הוּבָא בִּשְׁמוֹ שֶׁל ר' אֶלְחָנָן וַסֶּרְמָן זַצ"ל הַגְּדָרָה חֲרִיפָה מְאֹד, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: יִרְאַת שָׁמַיִם אֵינָהּ סְתָם תּוֹסֶפֶת מַעֲלָה בָּאָדָם, אֶלָּא מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם, הוּא רָאוּי לְתֹאַר אָדָם. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם, אֵינוֹ אָדָם!!!

זֶה שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ: "אֶת הָאֱלֹקִים יְרָא כִּי זֶה כָּל הָאָדָם", רַק מִי שֶׁאֶת "הָאֱלֹקִים יְרָא" נִקְרָא אָדָם, "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם", אַךְ מִי שֶׁאֵין לוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם, גַּם אִם יֵשׁ לוֹ תְּכוּנוֹת וּמַעֲלוֹת רַבּוֹת, אֵינוֹ קָרוּי אָדָם.

וּמְסֻפָּר עַל רַבִּי אֶלְחָנָן, שֶׁבִּקֵּר בְּגֶרְמַנְיָה שָׁנִים אֲחָדוֹת לִפְנֵי הַשּׁוֹאָה. אִישׁ עֲדַיִן לֹא שִׁעֵר אָז מַה עֲתִידִים בְּנֵי הָעָם הַגֶּרְמָנִי לְעוֹלֵל לִיהוּדֵי אֵירוֹפָּה. הַמְּדִינָה הָיְתָה מְפֻתַּחַת מְאֹד מִבְּחִינָה תַּרְבּוּתִית וְכַלְכָּלִית, וְהַיְּהוּדִים חָיוּ בְּתְנָאִים טוֹבִים, יַחֲסֵיהֶם עִם הַגֶּרְמָנִים הָיוּ מְנִיחִים אֶת הַדַּעַת. בְּעֵת בְּקוּרוֹ שָׁם, דָּרַשׁ בִּפְנֵי אַבְרֵכִים שֶׁלִּמְּדוּ בְּסֶמִינָר לְרַבָּנִים, וְאֵלּוּ הָיוּ דְּבָרָיו:

בְּפָרָשַׁת "וַיֵּרָא" אָנוּ קוֹרְאִים, שֶׁכַּאֲשֶׁר שׁוֹאֵל אֲבִימֶלֶךְ אֶת אַבְרָהָם מַדּוּעַ אָמַר לוֹ שֶׁשָּׂרָה הִיא אֲחוֹתוֹ וְלֹא אִשְׁתּוֹ, הֵשִׁיב לוֹ אַבְרָהָם: "כִּי אָמַרְתִּי, רַק אֵין יִרְאַת אֱלֹקִים בְּמָקוֹם הַזֶּה, וַהֲרָגוּנִי עַל דְּבַר אִשְׁתִּי".

וְיֵשׁ לְהָבִין, מַה פֵּשֶׁר הַהַדְגָּשָׁה "רַק אֵין יִרְאַת אֱלֹקִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה", לְכְאוֹרָה הֲמִלָּה "רַק" נִרְאֵית מְיֻתֶּרֶת? אֶלָּא אַבְרָהָם רָצָה לוֹמַר בָּזֶה לַאֲבִימֶלֶךְ: הִנֵּה רָאִיתִי דְּבָרִים יָפִים רַבִּים בִּמְדִינָתְךָ, הַמְּדִינָה מְסֻדֶּרֶת יָפָה, מְבֻסֶּסֶת מִבְּחִינָה כַּלְכָּלִית, הַתּוֹשָׁבִים מֻתוּרְבָּתִים וּמְנוּמָסִים, לְכְאוֹרָה הַכֹּל טוֹב וְיָפֶה.

אוּלָם רַק דָּבָר אֶחָד חָסֵר כָּאן, הִבְחַנְתִּי שֶׁיִּרְאַת שָׁמַיִם אֵין בְּמָקוֹם הַזֶּה, לָכֵן הֵבַנְתִּי שֶׁאֲנִי וְאִשְׁתִּי נִמְצָאִים בְּסַכָּנָה גְּדוֹלָה, אִם אִישׁ הַתַּאֲוָה תִּבְעַר בְּקִרְבּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵאַנְשֵׁי מְדִינָתְךָ, וְהוּא יִתְעוֹרֵר לַחְשֹׁק לְקַחַת אֶת אִשְׁתִּי, אֵין שׁוּם סִבָּה שֶׁתַּעֲצֹר אוֹתוֹ מִלַּעֲשׂוֹת זֹאת, וְאָז הוּא עָלוּל לַהֲרוֹג אוֹתִי וְלָקַחַת אֶת אִשְׁתִּי. בְּמַצָּב כָּזֶה לֹא יוֹעִילוּ נִימוּסִים וְתַרְבּוּיוֹת, אֶלָּא רַק דָּבָר אֶחָד יָכוֹל לְעָצֹר אֶת הָאָדָם בְּמַצָּב כָּזֶה - "יִרְאַת שָׁמַיִם".

בִּדְבָרָיו אֵלּוּ, הִתְכַּוֵּן ר' אֶלְחָנָן לִרְמֹז עַל הַסַּכָּנָה הָעֲלוּלָה לְצִמְחַ מִגֶּרְמַנְיָה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּאוֹתָהּ עֵת נָחְשְׁבָה לִמְדִינָה מְתֻרְבֶּתֶת וּמְנֻמֶּסֶת כְּאָמוּר לְעֵיל.

תַּלְמִידֵי הַסֶּמִינָר לְרַבָּנִים הֻפְתְּעוּ לִשְׁמוֹעַ דְּבָרִים קָשִׁים כָּל כָּךְ, וְהִתְקַשּׁוּ לְהַאֲמִין כִּי מְדֻבָּר בְּאַרְצָם הַנֶּאוֹרָה. אוּלָם מִשֶּׁחָלְפוּ שָׁנִים מוּעָטוֹת, הִתְגַּשְּׁמוּ הַדְּבָרִים לְהַפְלִיא, וְהַמְּדִינָה הַמְתֻרְבֶּתֶת הַזֹּאת, הוֹצִיאָה מִקִּרְבָּהּ בְּנֵי בְלִיַּעַל, חַיּוֹת טֶרֶף נוֹרָאוֹת, אֲשֶׁר הָרְגוּ לְלֹא רַחֶם שִׁשָּׁה מִלְיוֹן יְהוּדִים חַפִּים מִפֶּשַׁע. וְכָל זֶה בִּגְלַל חִסָּרוֹן בְּיִרְאַת שָׁמַיִם.

מהי יראת שמים

כָּתַב הָרַב "פֶּלֶא יוֹעֵץ", שֶׁסִּפְּרוּ עַל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, שֶׁפַּעַם אַחַת שָׁתָה כּוֹס גָּדוֹל שֶׁל שֵׁכָר חָזָק מְאֹד, בְּחוֹשְׁבוֹ שֶׁהוּא יַיִן, וְכִמְעַט שֶׁהוּא הִתְעַלַּף, וְתֵכֶף סָגַר עֵינָיו, וּלְאַחַר כַּמָּה רְגָעִים חָזַר לְאֵיתָנוֹ כְּאִלּוּ לֹא שָׁתָה כְּלָל. שְׁאָלוּ אוֹתוֹ תַּלְמִידָיו: אֵיזוֹ רְפוּאָה עָשָׂה? וְהֵשִׁיב לָהֶם:

הֲלֹא תִּדְעוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲז"ל בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (דף י.) "יַיִן קָשֶׁה פַּחַד מְפִיגוֹ", וְאֵין פַּחַד כְּפַחַד ה' מְהַדֵּר גְּאוֹנוֹ, וְלָכֵן תֵּכֶף שֶׁחָשַׁבְתִּי בְּעֹמֶק יִרְאַת ה', הַשֵּׂכָר חָלַף הָלַךְ לוֹ...

מְסֻפָּר עַל הַמַּהֲרִי"ל דִּיסְקִין זַצַ"ל, שֶׁבְּעֵת שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים הַצִּבּוּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת "לְפָנָיו עֲבֹד בְּיִרְאָה וּפַחַד", הָיָה מִתְנַפֵּחַ לוֹ וְרִיד בְּמִצְחוֹ כְּעֹבִי אֶצְבַּע, מֵעֲצְמַת הַיִּרְאָה וְהַפַּחַד שֶׁהָיָה נָתוּן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

וּמֵהֵיכָן שָׁאַב הַמַּהֲרִי"ל דִּיסְקִין יִרְאַת שָׁמַיִם בְּעוֹצְמָה כָּזוֹ? מֵאֲבִיו הַגָּאוֹן רַבִּי בִּנְיָמִין דִּיסְקִין זַצַ"ל. רַבִּי בִּנְיָמִין כֹּהֵן כְּרֹאשׁ יְשִׁיבָה, וְדַרְכּוֹ הָיָה לִלְמֹד בַּחֲדְרוֹ, וְכַאֲשֶׁר הִתְעוֹרְרָה שְׁאֵלָה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁלֹּא נִמְצְאָה לָהּ מַעֲנֶה, הָיוּ נִכְנָסִים אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה, וְרֹאשׁ הַיְּשִׁיבָה הָיָה מְפָרְקָה וּמְתָרְצָהּ.

יוֹם אֶחָד, הִגִּיעַ תַּלְמִיד חָכָם וּשְׁאֵלָה בְּפִיו, דָּבָר נוֹרָא קָרָה לוֹ, סֵפֶר הַתּוֹרָה נָפַל מִיָּדָיו בְּשָׁעָה שֶׁנָּשְׂאוּ מֵאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ אֶל הַתֵּבָה, וְכֵעֵת בָּא לִשְׁאוֹל כְּדַת מָה לַעֲשׂוֹת.

תַּלְמִידֵי הַיְּשִׁיבָה נָשְׂאוּ וְנָתְנוּ בִּשְׁאֵלָה, וְהֶעֱלוּ צְדָדִים לְכָאן וּלְכָאן, וּלְבַסּוֹף הֶחְלִיטוּ לְהַפְנוֹת אֶת הַשְּׁאֵלָה לְרֹאשׁ הַיְּשִׁיבָה. וְהִנֵּה, אַךְ שָׁמַע הַגָּאוֹן רַבִּי בִּנְיָמִין שֶׁסֵּפֶר תּוֹרָה נָפַל, הִתְעַלֵּף, וְאַחַר שֶׁהֵשִׁיבוּ נַפְשׁוֹ, חָזַר וְהִתְעַלֵּף כַּמָּה פְּעָמִים, תּוֹךְ כְּדֵי שֶׁהוּא מְמַלְמֵל "סֵפֶר תּוֹרָה נָפַל, סֵפֶר תּוֹרָה נָפַל", וְרַק לְאַחַר זְמַן רַב הִתְאוֹשֵׁשׁ, וְנִפְנָה לְחַפֵּשׂ דַּרְכֵי תְּשׁוּבָה לְאוֹתוֹ אָדָם.

בַּדּוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים אָכֵן הָיְתָה חֲרָדָה אֲמִתִּית בִּכְדֵי לְהַשִּׂיג יִרְאַת שָׁמַיִם, וּכְפִי שֶׁמִּלַּמְּדֵנוּ הַמַּעֲשֶׂה הַבָּא: פַּעַם אַחַת יָשַׁב רַבֵּנוּ הַחָתָם סוֹפֵר עִם שְׁלוֹשָׁה מִתַּלְמִידָיו וְלָמַד. לְאַחַר זְמַן, הִתְחִיל הַחָתָם סוֹפֵר לְנַמְנֵם.

פָּתַח אֶחָד הַתַּלְמִידִים וְאָמַר: שָׁמַעְתִּי שֶׁאוֹמְרִים עַל הַחָתָם סוֹפֵר שֶׁהוּא גָּאוֹן גָּדוֹל, אֲנִי אֵינֶנִּי רוֹאֶה אֶת הַגְּאוֹנוּת שֶׁלּוֹ?!

הַשֵּׁנִי אָמַר: אוֹמְרִים עָלָיו שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל, אֲנִי לֹא רוֹאֶה אֶת חָכְמָתוֹ הַגְּדוֹלָה?!

הַשְּׁלִישִׁי אָמַר: אוֹמְרִים עָלָיו שֶׁהוּא יְרֵא שָׁמַיִם גָּדוֹל, אֲנִי אֵינֶנִּי רוֹאֶה אֶת הַיִּרְאַת שָׁמַיִם שֶׁבּוֹ?!

לְפֶתַע הִתְעוֹרֵר הַחָתָם סוֹפֵר שֶׁשָּׁמַע אֶת שִׂיחָתָם, וְהִתְחִיל לִבְכּוֹת בֶּכִי גָּדוֹל וְאָמַר: מַה שֶּׁאַתֶּם אוֹמְרִים שֶׁאֲנִי לֹא גָּאוֹן, אֵינֶנִּי מִצְטַעֵר עַל כָּךְ, כִּי אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁלָּמַדְתִּי וְעָמַלְתִּי כְּפִי כָּל כֹּחוֹתַי, וְאִם אֵינֶנִּי גָּאוֹן, לֹא יִתְבָּעוּ אוֹתִי מֵהַשָּׁמַיִם עַל כָּךְ. אֲבָל מַה שֶּׁאַתֶּם אוֹמְרִים שֶׁאֵינֶנִּי יְרֵא שָׁמַיִם, עַל זֶה אֲנִי בּוֹכֶה וּמִצְטַעֵר, כִּי הֲרֵי "הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם", וְזֶה הָיָה בְּיָדִי לְהַשִּׂיג, וְאִם לֹא הִשְׁגְּתִי אֶת זֶה, הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לִי לְהִצְטַעֵר עַל כָּךְ מְאֹד...

וְהוּא בָּכָה וּבָכָה, עַד שֶׁהִרְטִיב אֶת כָּל בְּגָדָיו מֵרֹב בֶּכִי וְדִמְעָה. הֱרֵי לְךָ מִדָּה שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם טְהוֹרָה.

הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ, חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכֹל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת:

נאה דורש ונאה מקים

הַתַּנָּא כָּאן פּוֹנֶה אֶל הַמְחַנֵּךְ וְאוֹמֵר לוֹ: אִם אַתָּה רוֹצֶה שֶׁדְּבָרֶיךָ יִפְלוּ עַל אוֹזְנַיִים קְשׁוּבוֹת, עָלֶיךָ לִדְאֹג לְכָךְ שֶׁמַּעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ מְרֻבִּים מֵחָכְמָתְךָ, דְּהַיְנוּ שֶׁדִּבְרֵי הַחָכְמָה שֶׁתַּטִּיף לַאֲחֵרִים, יִהְיוּ מְלֻוִּים בְּקִיּוּם כָּל מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ.

רַק מִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת "נָאֶה מְקַיֵּם", יָכוֹל לִהְיוֹת בְּגֶדֶר "נָאֶה דּוֹרֵשׁ", אָדָם שֶׁאֵינוֹ "נָאֶה מְקַיֵּם", הֵיאַךְ יְשַׁכְנֵעַ אֲחֵרִים לִשְׁמוֹעַ לוֹ וּלְקַיֵּם אֶת דְּבָרָיו, הֲלֹא הֵם יֹאמְרוּ לוֹ "קְשׁוֹט עַצְמְךָ וְאַחַר כָּךְ קְשׁוֹט אֲחֵרִים" (בָּבָא מְצִיעָא דַּף קז:), כְּלוֹמַר, כֵּיצַד אַתָּה מֵטִיף לָנוּ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאַתָּה בְּעַצְמְךָ אֵינְךָ מְקַיֵּם.

וּמוֹצְאִים אָנוּ לְכָךְ רֶמֶז מִן הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ", וְהִקְשָׁה ר' יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט זַצַ"ל, הֲרֵי כָּל מִילַת "אֶת" שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, בָּאָה לְרַבּוֹת דָּבָר נוֹסָף, וְאִם כֵּן, מַה בָּא לְרַבּוֹת הַמִּילָה "אֶת" עֲמִיתֶךָ? וְתֵרֶץ שֶׁזֶּה בָּא לְרַבּוֹת אֶת עַצְמְךָ, שֶׁקּוֹדֶם כָּל תִּתֵּן אֶת עַצְמְךָ וְאַחַר כָּךְ אֶת אֲחֵרִים.

וּמְסַפְּרִים חֲז"ל בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (דַּף ס:): מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יַנַּאי, שֶׁהָיָה לוֹ בַּחֲצֵרוֹ אִילָן הַנּוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבְהִיוֹתוֹ טָרוּד בְּתוֹרָתוֹ, לֹא שָׂם לִבּוֹ לְכָךְ שֶׁאוּלַי הוּא מַפְרִיעַ לְהִלּוּךְ הָרַבִּים, אֶלָּא חָשַׁב שֶׁנּוֹחַ הַדָּבָר לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים לְהִסְתּוֹפֵף בְּצִלּוֹ.

וְהִנֵּה הָיָה עוֹד אָדָם שֶׁהָאִילָן שֶׁלּוֹ הָיָה נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, בָּאוּ אַנְשֵׁי רְשׁוּת הָרַבִּים וְהִתְלוֹנְנוּ עָלָיו בִּפְנֵי רַבִּי יַנַּאי, מִפְּנֵי שְׁעָנָפָיו מַפְרִיעִים לַעֲבוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. אָמַר לָהֶם רַבִּי יַנַּאי: לְכוּ עַתָּה, וּבוֹאוּ לְמָחָר, וְאֶפְסֹק לָכֶם הַדִּין.

בַּלַּיְלָה שָׁלַח רַבִּי יַנַּאי שְׁלִיחַ וְקִצֵּץ אֶת הָאִילָן שֶׁלּוֹ, לְבַל יַפְרִיעַ עוֹד לִבְנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים, בְּרֹאוֹתוֹ שֶׁהֵם מְעַרְעָרִים עַל כָּךְ, וְרַק מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ שָׁתְקוּ וְלֹא עֵרְעֲרוּ.

לַמָּחֳרָת כְּשֶׁבָּאוּ לְפָנָיו, הוֹרָה לְאִישׁ הַהוּא לְקַצֵּץ אֶת הָאִילָן שֶׁלּוֹ, אָמַר לוֹ הָאִישׁ: וַהֲרֵי לְכְבוֹדוֹ גַּם יֵשׁ אִילָן הַנּוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים כָּמוֹנִי? אָמַר לוֹ: צֵא וּרְאֵה אִם נִקְצַץ הָאִילָן שֶׁלִּי, תִּקּוּץ גַּם אֶת הָאִילָן שֶׁלְּךָ, וְאִם לֹא, אַל תִּקּוּץ.

בְּהֶקְשֵׁר לָזֶה מֵבִיא עַל כָּךְ רַבֵּנוּ הַ"בֶּן אִישׁ חַי" מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה: גַּנָּב מְפֻרְסָם נִתְפַּס עַל יְדֵי הַשַּׁלְטוֹנוֹת, וְנָזַר עָלָיו הַמֶּלֶךְ עוֹנֶשׁ מָוֶת בִּתְלִיָּה עַל הָעֵץ. אָמַר הַגַּנָּב: הֲרֵינִי מְקַבֵּל עַל עַצְמִי אֶת פְּסַק דִּינוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, אַךְ יוֹדֵעַ אֲנִי חָכְמָה אַחַת נִפְלָאָה שֶׁאִישׁ זוּלָתִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ,

וְאִם אָמוּת, תָּמוּת עִמִּי חָכְמָתִי. עַל כֵּן מְבַקֵּשׁ אֲנִי לְלָמְדָהּ לַמֶּלֶךְ, כְּדֵי שֶׁתִּשָּׁאֵר הַחָכְמָה בָּעוֹלָם וְלֹא תֹּאבַד.

לִשְׁאֵלַת הַמֶּלֶךְ מַהִי אוֹתָהּ חָכְמָה? הֵשִׁיב הַגַּנָּב: יוֹדֵעַ אֲנִי כֵּיצַד לִשְׁתּוֹל גַּרְעִין בַּקַּרְקַע לְאַחַר הֲכָנָה מְסֻיֶּמֶת, וְכַעֲבוֹר חֲצִי שָׁעָה יִגְדַּל מִמֶּנּוּ אִילָן לְתִפְאֶרֶת, שֶׁיִּשָּׂא פֵּרוֹת גְּדוֹלִים וְיָפִים. הִתְפַּלְּאוּ הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו, וְיָצְאוּ עִם הַגַּנָּב אֶל הַגָּן, וְהֵבִיאוּ לוֹ חַרְצַנִּים שֶׁל אֶחָד הַפֵּרוֹת.

הַגַּנָּב הוֹרָה לְהָבִיא לְפָנָיו כְּלִי מַלֵּא מַיִם, וּלְהוֹסִיף לָהֶם סַמְמָנִים מְסוּיָמִים. כְּשֶׁהוּבְאוּ הַמַּיִם, עָרַב בָּהֶם אֶת הַסַּמְמָנִים, וְהִנִּיחַ בְּתוֹכָם אֶת הַגַּרְעִינִים, וְכַעֲבֹר חֲצִי שָׁעָה אָמַר: כָּעֵת הַגַּרְעִינִים מוּכָנִים לִזְרִיעָה, וְיֵשׁ לְשִׂימָם בַּקַּרְקַע, וּבְתוֹךְ חֲצִי שָׁעָה יִצְמַח כָּאן עֵץ גָּדוֹל, אַךְ כָּל זֶה תְּנַאי אֶחָד!

צָרִיךְ שֶׁהָאָדָם אֲשֶׁר יִתְחוֹב אֶת הַגַּרְעִין בַּקַּרְקַע, יִהְיוּ יָדָיו נְקִיּוֹת מִכָּל גְּנֵבָה וְגֵזֶל, אֲנִי אֵינִי יָכוֹל לְשׁוֹתְלוֹ, כִּי הֲרֵי גָּנַבְתִּי בְּחַיָּי. פָּנָה הַגַּנָּב אֶל הַמִּשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ וְאָמַר לוֹ: מְכֻבָּד אַתָּה לִתְחֹב אֶת הַגַּרְעִין בַּקַּרְקַע!

אָמַר הַמִּשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ: לֹא אַסְתִּיר מִכֶּם כִּי בִּהְיוֹתִי נַעַר, הָיִיתִי הוֹלֵךְ בִּשְׁלִיחוּת אָבִי לִקְנִיּוֹת, וְהָיִיתִי אוֹמֵר לוֹ שֶׁהַדְּבָרִים עָלוּ יוֹתֵר מִכְּפִי שֶׁעָלוּ בֶּאֱמֶת, וְאֶת הָעוֹדֵף הָיִיתִי לוֹקֵחַ לְעַצְמִי. אָמְנָם צָעִיר הָיִיתִי לְיָמִים, אַךְ חוֹשְׁשַׁנִי שֶׁהַסְּגֻלָּה לֹא תִּפְעָל, שֶׁהֲרֵי יָדַי אֵינָן נְקִיּוֹת לְגַמְרֵי...

פָּנָה הַגַּנָּב לְשַׂר הָאוֹצָר וְאָמַר: בְּבַקָּשָׁה, הִנְךָ מְכֻבָּד לִתְחֹב אֶת הַגַּרְעִין בַּקַּרְקַע. אָמַר הַשַּׂר: אֲנִי מְמֻנֶּה עַל הָאוֹצָרוֹת, וְכָל חֶשְׁבּוֹנוֹת הַמַּמְלָכָה בְּיָדִי, וּשְׁגִיאוֹת מִי יָבִין? יִתְכֵּן וְטָעִיתִי בַּחֶשְׁבּוֹן, וְאוּלַי לְקַחְתִּי בְּלִי כַּוָּנָה כַּמָּה פְּרוּטוֹת בְּטָעוּת, וְלָכֵן גַּם יָדַי לֹא נְקִיּוֹת...

פָּנָה הַגַּנָּב לַמֶּלֶךְ וְאָמַר: כְּבוֹד הַמֶּלֶךְ בְּכִבּוֹד, הוֹאֵל נָא אַתָּה לִתְחֹב אֶת הַגַּרְעִין לַקַּרְקַע. הֵשִׁיב הַמֶּלֶךְ: עַתָּה נִזְכַּרְתִּי, שֶׁבִּהְיוֹתִי יֶלֶד קָטָן, רָאִיתִי אֶצֶל אָבִי הַמֶּלֶךְ מַחֲרֹזֶת מַרְגָּלִיּוֹת יְקָרָה, וְחָמַדְתִּי אוֹתָהּ, וְנָטַלְתִּי אוֹתָהּ לְעַצְמִי, לָכֵן גַּם יָדַי אֵינָן נְקִיּוֹת, תְּבִיאוּ אָדָם אַחֵר.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הַגַּנָּב, מִיָּד נָפַל לְרַגְלֵי הַמֶּלֶךְ וְאָמַר: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, שַׂר הָאוֹצָר שֶׁלְּךָ הוֹדָה, כִּי יָדָיו אֵינָן נְקִיּוֹת. וְהַמִּשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ אָמַר שֶׁגָּנַב מֵאָבִיו. וְאַף אַתָּה אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ אָמַרְתָּ שֶׁגָּנַבְתָּ מֵאָבִיךָ. אִם כֵּן, לָמָּה זֶּה תַּחֲרֹץ אֶת מִשְׁפְּטִי לְמִיתָה, עַל אֲשֶׁר גָּנַבְתִּי מֵחֲמַת הָעֲנִיּוּת שֶׁלְּחָצָה אוֹתִי, וְשָׁלַחְתִּי אֶת יָדִי לְמַלֵּא אֶת נַפְשִׁי הָרְעֵבָה. כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הַמֶּלֶךְ רִחֵם עָלָיו וַיְשַׁלְּחֵהוּ לְחָפְשִׁי.

דגמא אישית קובעת הלכה לדורות

הִנֵּה עֶצֶם הָעֲבָדָה שֶׁהָאָדָם מִתְנַהֵג בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים, הֲרֵי הוּא גּוֹרֵם לְכָךְ שֶׁחָכְמָתוֹ תִּקְנֶה שְׁבִיתָה בְּלֵב תַּלְמִידָיו, וְתִתְקַיֵּם בְּיָדָם לְאוֹרֶךְ זְמַן. מִשּׁוּם כָּךְ, אַחַת הַדְּרָכִים הַהֶכְרְחִיּוֹת

לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, הִיא "שִׁמּוּשׁ חֲכָמִים", מִשּׁוּם שֶׁכַּאֲשֶׁר הַתַּלְמִיד רוֹאֶה כֵּיצַד רַבּוֹ נוֹהֵג הָלְכָה לְמַעֲשֶׂה, הַדְּבָרִים נֶחְרָטִים בְּלִבּוֹ הֵיטֵב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה.
הַתַּלְמוּד שֶׁלָּנוּ, מַלֵּא בְּדֻגְמָאוֹת שֶׁבָּהֶם לָמְדוּ הֲלָכָה לְדוֹרוֹת מִתּוֹךְ מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה עִם חֲכָם מְסֻיָּם. לְמָשָׁל; בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף ג.) מוּבָא מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹסֵי, שֶׁלָּמַד שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים מֵאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא, וְזֶה תּוֹכֶן הַמַּעֲשֶׂה:
אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וְנִכְנַסְתִּי לְחׇרְבָּה אַחַת מֵחׇרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם לְהִתְפַּלֵּל. בָּא אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב, וְעָמַד עַל פֶּתַח הַחׇרְבָּה, וְהִמְתִּין לִי עַד שֶׁסִּיַּמְתִּי תְּפִלָּתִי. לְאַחַר שֶׁסִּיַּמְתִּי לְהִתְפַּלֵּל, אָמַר לִי: שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי! אָמַרְתִּי לוֹ: שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וּמוֹרִי!
אָמַר לִי: בְּנִי, מִפְּנֵי מָה נִכְנַסְתָּ לְחׇרְבָּה זוֹ? אָמַרְתִּי לוֹ: לְהִתְפַּלֵּל. אָמַר לִי: הָיָה לְךָ לְהִתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ. אָמַרְתִּי לוֹ: מִתְיָרֵא הָיִיתִי שֶׁמָּא יַפְסִיקוּנִי עוֹבְרֵי דְּרָכִים. אָמַר לִי: הָיָה לְךָ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה.
בִּדְבָרִים אֵלּוּ הִסְפִּיק רַבִּי יוֹסֵי לִלְמֹד כַּמָּה דְּבָרִים, וְכָךְ הוּא אוֹמֵר: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, לָמַדְתִּי מֵהֶם שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים. א'. לָמַדְתִּי שֶׁאֵין נִכְנָסִים לְחׇרְבָּה מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. ב'. לָמַדְתִּי שֶׁמִּתְפַּלְּלִים בַּדֶּרֶךְ. ג'. לָמַדְתִּי שֶׁהַמִּתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה.
רַבִּי יְחֶזְקֵאל לַנְדָּא זַצַ"ל בְּסִפְרוֹ צִיּוּן לְנֶפֶשׁ חַיָּה (שם) שׁוֹאֵל, מַדּוּעַ אוֹמֵר רַבִּי יוֹסֵי כִּי הוּא לָמַד מֵאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים, וַהֲרֵי אֵלִיָּהוּ לִמְּדוֹ רַק שְׁנֵי דְּבָרִים: דָּבָר רִאשׁוֹן, שֶׁחוֹבָה לְהִתְפַּלֵּל אַף בַּדֶּרֶךְ. וְדָבָר שֵׁנִי, שֶׁהַתְּפִלָּה יְכוֹלָה לִהְיוֹת קְצָרָה. אֲבָל לֹא רָאִינוּ שֶׁאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אָמַר לוֹ שֶׁאָסוּר לְהִכָּנֵס לְחׇרְבָּה.
וּמְתָרֵץ הָרַב, שֶׁרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לָמַדְתִּי "מִמֶּנּוּ" שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים, וְלֹא אָמַר לָמַדְתִּי "מִדְּבָרָיו", וְכָוָנָתוֹ לוֹמַר, שֶׁלָּמַד מִמַּעֲשָׂיו שֶׁל אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא כֵּיצַד יֵשׁ לִנְהֹג הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה, שֶׁכַּאֲשֶׁר בָּא אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וְעָמַד עַל הַפֶּתַח עַד שֶׁסִּיַּמְתִּי תְּפִלָּתִי, וְלֹא נִכְנַס פְּנִימָה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לָמַדְתִּי מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין נִכְנָסִין לְחׇרְבָּה.
וְעַל כֵּן, מוּטָל עַל כָּל מְחַנֵּךְ וְעַל כָּל רַב מְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל, לְשַׁמֵּשׁ דֻּגְמָא אִישִׁית לַתַּלְמִידִים, וְאִם יַעֲשֶׂה כֵּן, הֲרֵי זֶה עָדִיף יוֹתֵר מִכָּל תּוֹכַחַת מוּסַר שֶׁיְּנַסֶּה לָתֵת לָהֶם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ מַקְפִּיד לְקַיֵּם מַה שֶּׁאוֹמֵר, וְעַל כְּגוֹן זֶה נֶאֱמַר: "וְהָיוּ עֵינֶיךָ רוֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ".

משנה י

הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ, רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ. וְכֹל שֶׁאֵין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ, אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ.

אהוב לבריות אהוב למקום

כְּדֵי לִהְיוֹת אָהוּב בְּעֵינֵי ה', צָרִיךְ לְהִתְנַהֵג כְּרָאוּי עִם הַבְּרִיּוֹת, וְלִהְיוֹת אָהוּב עֲלֵיהֶם. וְאִם אָדָם עוֹשֶׂה מַעֲשִׂים אוֹ הַנְהָגוֹת מסויימות כְּדֵי לְהִתְקָרֵב לַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וּבְהַנְהָגוֹת וּמַעֲשִׂים אֵלּוּ הוּא גּוֹרֵם לַאֲחֵרִים צַעַר וְעָגְמַת נֶפֶשׁ, יֵדַע נֶאֱמָנָה שֶׁאֵין מַעֲשָׂיו עוֹשִׂים נַחַת רוּחַ לְבוֹרֵא עוֹלָם.

לְמָשָׁל: בְּיָמֵינוּ אֵלֶּה לְשִׂמְחָתֵנוּ רַבּוּ בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה הַשָּׁבִים בְּכָל לֵבָּם לַתּוֹרָה וּלְמִצְוֹת וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים, אַף יֵשׁ כָּאֵלֶּה שהקצינו מְאֹד, מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה, וּמִפְּנֵי חֹסֶר יְדִיעָתָם בַּתּוֹרָה, וְהִתְנַהֲגוּתָם בְּקִיצוֹנִיּוֹת רַבָּה, גּוֹרְמִים לַהֲפַרַת הַשָּׁלוֹם בַּבַּיִת, וּבִפְרָט אֵלֶּה שֶׁאֵין לָהֶם פְּנַאי לִלְמֹד הֲלָכוֹת כַּדָּת, וּמִתְנַהֲגִים בְּחוּמְרוֹת יְתֵרוֹת. וּצְרִיכִים לְדַעַת שֶׁלֹּא זוֹ הַדֶּרֶךְ. לְפִיכָךְ אָנוּ אוֹמְרִים בַּתְּפִלָּה: "הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ, וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ, וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ". כְּלוֹמַר, רַק עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְהַהֲלָכָה, אֶפְשָׁר לַחְזוֹר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד תּוֹרָה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָתַי רָאוּי לְהַחְמִיר וּמָתַי לֹא, הֲרֵי אֵין זוֹ תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה, מִפְּנֵי שֶׁמְּצַעֵר אֶת בְּנֵי בֵּיתוֹ לְלֹא שׁוּם צֹרֶךְ. יוּכְלוּ לְכַלְכֵּל דְּבָרֵיהֶם בַּמִּשְׁפָּט, וְיִחְיוּ בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר.

וּמַעֲשֶׂה הָיָה בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי אַבְרָהָם יְהוֹשֻׁעַ מֵאַפְּטָא, שֶׁבָּא יְהוּדִי וּבִקֵּשׁ לָתֵת גֵּט לְאִשְׁתּוֹ. שָׁאַל אוֹתוֹ הָרַב, מַה לְּךָ כִּי תִּרְצֶה לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ?

הֵשִׁיב הַבַּעַל: הָאִשָּׁה הַזֹּאת הֶאֱכִילָה אוֹתִי בְּפֶסַח מַצָּה שְׁרוּיָה בְּמַיִם, בְּנִגּוּד לְמָסֹרֶת אֲבוֹתַי...

מִיַּד צִוָּה הָרַב לִקְרֹא לְאִשְׁתּוֹ הָרַבָּנִית, וּכְשֶׁבָּאָה, שָׁאַל אוֹתָהּ: הַגִּידִי נָא לִי בֶּאֱמֶת, אֵיזֶה מַצּוֹת הִנַּחַתְּ לְפָנַי בְּלֵיל הַסֵּדֶר? הָרַבָּנִית שָׁתְקָה, כִּי פָּחֲדָה לְסַפֵּר. אָמַר לָהּ הָרַב: אַל תִּירְאִי, הַגִּידִי לִי אֶת הָאֱמֶת.

אָמְרָה הָרַבָּנִית: שָׁמַתִּי לְפָנֶיךָ מַצּוֹת פְּשׁוּטוֹת שֶׁאֵינָן שְׁמוּרוֹת, וּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כְּךָ הָיָה; אֶת הַמַּצָּה הַשְּׁמוּרָה שֶׁנֶּאֶפְתָה בְּעֶרֶב פֶּסַח לְשֵׁם מִצְוָה, הִנַּחְתִּי בְּמַפָּה מְיֻחֶדֶת בָּאָרוֹן שֶׁבַּחֶדֶר, וּבֵהֲיוֹתִי טְרוּדָה בַּהֲכָנַת הַסֵּדֶר, בָּא אִישׁ עָנִי אֶחָד, וְאָמַר שֶׁאֵין לוֹ מַצָּה שְׁמוּרָה לְלֵיל הַסֵּדֶר. אֶחָד מִבְּנֵי הַבַּיִת שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַמַּצָּה הַזֹּאת הוּכְנָה לְרַבֵּנוּ לְלֵיל הַסֵּדֶר, נָטַל אֶת הַמַּצָּה וְנָתַן אוֹתָהּ לֶעָנִי, וּבְבוֹאִי לָקַחַת אֶת הַמַּצָּה, נִדְהַמְתִּי בְּרְאוֹתִי שֶׁנִּלְקְחָה מִן הָאָרוֹן, וְלֹא יָדַעְתִּי מַה לַּעֲשׂוֹת, וְיָרֵאתִי לְסַפֵּר לְךָ, וְלָכֵן לָקַחְתִּי מַצָּה רְגִילָה וְהִנַּחְתִּי אוֹתָהּ בָּאָרוֹן, וְעָשִׂיתִי עַצְמִי כְּלֹא יוֹדַעַת מִכָּל הַנַּעֲשָׂה.

אָמַר הָרַב לָזֶה שֶׁבָּא לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ: רְאֵה בְּנִי, אֲנִי אָכַלְתִּי מַצָּה פְּשׁוּטָה בְּלֵיל הַסֵּדֶר, וְעָשִׂיתִי אֶת עַצְמִי כְּלֹא יוֹדֵעַ וְלֹא מַרְגִּישׁ, לְמַעַן לֹא אָבוֹא לִידֵי כַּעַס וְהַקְפָּדָה, וְהַכֹּל לְמַעַן

הַשָּׁלוֹם. וְאַתָּה בָּא לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתְּךָ בִּשְׁבִיל מִנְהָג שֶׁל מַצָּה שְׁרוּיָה, הֲרֵי אֵין זֶה מִן הַדִּין כְּלָל. עָשָׂה הָרַב בֵּינֵיהֶם שָׁלוֹם, וְנִתְפַּיְּסוּ, וְהָלְכוּ לְבֵיתָם לְשָׁלוֹם.

מְסַפְּרִים עַל הָרַב מִפּוֹנִיבֵ'ז זַצַ"ל, שֶׁבֶּנֶסִיעוֹתָיו לְחוּ"ל, לֹא רָצָה שֶׁהַנָּשִׁים הַזְּקֵנוֹת יוֹשִׁיטוּ אֶת יְדֵיהֶן לְבָרְכוֹ לְשָׁלוֹם, אוּלָם לְהַסְבִּיר לְכָל אַחַת שֶׁיֵּשׁ בְּמַעֲשֶׂה זֶה אִסּוּר, הָיָה בָּזֶה חֲשַׁשׁ שֶׁמָּא יִפְגַּע בְּכַמָּה נָשִׁים שֶׁלֹּא הָיוּ מְבִינוֹת, וְלָכֵן לִפְנֵי כָּל אִשָּׁה שֶׁרָצְתָה לִלְחֹץ אֶת יָדוֹ, הוּא הֵסִיר מִגְּבָעָתוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ וְהֶחֱזִיקָה בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וְקַד לָהֶן קִדָּה לְשָׁלוֹם...

וּמְסַפְּרִים עַל ר' שְׁלֹמֶה זַלְמָן אוֹיערְבָּךְ זַצַ"ל, שֶׁפַּעַם הִתְיַשְּׁבָה לְיָדוֹ בָּאוֹטוֹבּוּס אִשָּׁה, וּכְדֵי לֹא לִפְגֹּעַ בָּהּ וְלַעֲבֹר לְשֶׁבֶת בְּמָקוֹם אַחֵר, הוּא צִלְצֵל בַּפַּעֲמוֹן הָאוֹטוֹבּוּס, וְיָרַד בְּתַחֲנָה הַסְּמוּכָה, וְאַחַר כָּךְ צָעַד מִסְפַּר קִילוֹמֶטְרִים בֶּרֶגֶל עַד לַמָּקוֹם אֲלֵיהוּ הָיָה אָמוּר לְהַגִּיעַ.

רוֹאִים אָנוּ מֵהַנְּהָגָתָם שֶׁל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין זֶה חָכְמָה לִהְיוֹת אָהוּב וְצַדִּיק בְּעֵינֵי ה' יִתְבָּרַךְ, אֶלָּא צָרִיךְ לָדַעַת גַּם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ, לֹא לִפְגֹּעַ בְּזוּלָתוֹ. וּלְמָשָׁל שֶׁרוֹצִים לִשְׁמֹחַ חָתָן וְכַלָּה וְלַעֲרֹךְ לָהֶם סְעוּדַת שֶׁבַע בְּרָכוֹת בַּבַּיִת, לֹא יַעֲרִכוּ זֹאת בְּשָׁעָה מְאֻחֶרֶת [אַחֲרֵי 11 בַּלַּיְלָה], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַפְרִיעוּ לַשְּׁכֵנִים. וְכֵן כְּשֶׁשּׁוֹרְפִים חָמֵץ, יַעֲשׂוּ זֹאת בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא יִגְרְמוּ לָעָשָׁן שֶׁיִּכָּנֵס לַדַּיָּרִים לַבַּיִת. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס אוֹמֵר, שֵׁנָה שֶׁל שַׁחֲרִית, וְיַיִן שֶׁל צָהֳרַיִם, וְשִׂיחַת הַיְלָדִים, וְישִׁיבַת בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם:

שינה של שחרית

פֵּרֵשׁ רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, שֶׁאָדָם שֶׁהוֹלֵךְ וְיָשֵׁן עַד שְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית עוֹבֵר, הֲרֵי זֶה מוֹצִיא אוֹתוֹ מֵהָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי הָעַצְלוּת שֶׁלּוֹ אֵינָהּ נוֹתֶנֶת לוֹ לְנַהֵל סֵדֶר יוֹם תַּקִּין וּמְסֻדָּר, וּמֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ קָם בַּזְּמַן, אָז אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל בַּזְּמַן, וְגַם לֹא הוֹלֵךְ לַעֲבוֹד בַּזְּמַן, וְגַם לֹא יושן בַּזְּמַן, וְכָךְ מִסְתּוֹבֵב לוֹ גַּלְגַּל הַחַיִּים, עַד שֶׁהוּא יוֹצֵא מֵעוֹלָמוֹ בְּלִי לְהַשִּׂיג אֶת הַתַּכְלִית שֶׁאֵלֶיהָ נִשְׁלַח לְעוֹלָם.

שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר עַל שְׁנַת הָעָצֵל: "הַדֶּלֶת תִּסּוֹב עַל צִירָהּ וְעָצֵל עַל מִטָּתוֹ", כְּמוֹ שֶׁהַדֶּלֶת סוֹבֶבֶת עַל צִירָהּ וְזֶזָה הֵנָּה וְהֵנָּה, וְאֵינָהּ נִפְרֶדֶת מֵהַצִּיר, כָּךְ דָּבֵק הֶעָצֵל בְּמִטָּתוֹ, וּמִתְהַפֵּךְ בָּהּ הֵנָּה וְהֵנָּה מִבְּלִי יְכֹלֶת לְהִנָּתֵק מִמֶּנָּה.

וּמְבָאֵר הַגָּאוֹן מִוִּילְנָא: בְּעוֹד שֶׁכָּל בְּנֵי הָאָדָם כְּבָר נֵעוֹרוּ מִשְּׁנָתָם וְהֵם יוֹצְאִים מִבָּתֵּיהֶם לְעָמָל יוֹמָם, חֶלְקָם לִלְמֹד תּוֹרָה, וְחֶלְקָם לַעֲסֹק בִּמְלָאכָה, וּמֵחֲמַת כֵּן, דֶּלֶת הַבַּיִת סוֹבֶבֶת עַל צִירָהּ כַּאֲשֶׁר בְּנֵי הַבַּיִת יוֹצְאִים מִפֶּתַח בֵּיתָם בָּזֶה אַחַר זֶה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הֲרֵי הֶעָצֵל שׁוֹכֵב עֲדַיִן עַל מִטָּתוֹ, וּמַמְשִׁיךְ בִּשְׁנַת הַשַּׁחֲרִית שֶׁלּוֹ.

וְכָתַב הַ"תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל", שֶׁעַל יְדֵי רִבּוּי שֵׁינָה, לֹא רַק שֶׁהוּא מַפְסִיד אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר מִכָּל, אֶלָּא גַּם יִתְיַישֵּׁן שִׂכְלוֹ וְיֹאבַד חֲרִיצוּתוֹ. (אֲבוֹת פֶּרֶק ו מ"ה).

מאיבי תחכמני מצותך

רַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק "הַיְהוּדִי הַקָּדוֹשׁ" מִפְּשִׁיסְחָא, אָמַר פַּעַם, כִּי אֶת כָּל תּוֹרָתוֹ הוּא חַיָּב לְנַפָּח שֶׁגָּר בִּשְׂכֻנוּתוֹ. הֵכֵיצַד?

כְּשֶׁהָיָה בָּחוּר צָעִיר, הוּא הִתְקַשָּׁה לָקוּם בַּבְּקָרִים הַחוֹרְפִיִּים. אוּלָם כָּל פַּעַם שֶׁהָיָה חוֹשֵׁב בְּדַעְתּוֹ לְהַמְשִׁיךְ בִּשְׁנָתוֹ, הִגִּיעַ לְאוָזְנָיו קוֹל הַלְמוֹת פַּטִישׁוֹ שֶׁל הַנַּפָּח. הַדָּבָר לֹא הָיָה נוֹתֵן לוֹ מָנוֹחַ. מַדּוּעַ יִהְיֶה הוּא פָּחוֹת מֵאוֹתוֹ נַפָּח, אִם הוּא מְסֻגָּל לָקוּם מֻקְדָּם בַּבֹּקֶר לְמַעַן פַּרְנָסָתוֹ לְטוֹבַת עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהַשְׁכִּים וְלָקוּם לְצֹרֶךְ עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא.

מַחְשָׁבוֹת אֵלּוּ, נָטְעוּ בּוֹ אֶת הָרָצוֹן לְהוֹכִיחַ לְעַצְמוֹ שֶׁהוּא מְסֻגָּל לְהַקְדִּים אֶת הַנַּפָּח, וְאָכֵן לְמָחֳרָת הוּא הִשְׁכִּים קוּם לִפְנֵי הַנַּפָּח, וְהֵחֵל בִּלְמוּדוֹ.

הַנַּפָּח שֶׁקָּם בְּשָׁעָה הָרְגִילָה, הֵפְתִּיעַ לִשְׁמוֹעַ אֶת קוֹל הַלְמוּד הַבּוֹקֵעַ מִדִּירַת הַשָּׁכֵן, הוּא אָמַר לְעַצְמוֹ: הִנֵּה אוֹתוֹ בָּחוּר צָעִיר שֶׁפָּטוּר מֵרְאֶנְת הַפְּרָנָסָה, וְאַף אֵינוֹ מַרְוִיחַ פְּרוּטָה מֵעִסּוּקוֹ, כְּבָר הֵחֵל בִּלְמוּדוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה אִישׁ כָּמוֹנִי שֶׁאַחֲרַאי לְפַרְנָסַת בְּנֵי בֵּיתוֹ, וּבְכָל שָׁעַת עֲבוֹדָה מַרְוִיחַ עוֹד כַּמָּה פְּרוּטוֹת, מֻכְרָח אֲנִי לְהַקְדִּים יוֹתֵר...

כָּךְ הֵחֵלָּה תַּחֲרוּת סְמוּיָה בֵּין הַצָּעִיר הַשַּׁקְדָּן לְבֵין הַנַּפָּח הֶחָרוּץ, עַד שֶׁרַבִּי יַעֲקֹב יִצְחָק הִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לָקוּם מֻקְדָּם. גּוּפוֹ צֹרֶךְ פַּחוֹת וּפַחוֹת שְׁעוֹת שֵׁינָה, וְכָךְ הוּא צָמַח לִהְיוֹת תַּלְמִיד חָכָם עָצוּם...

אוֹמֵר בָּעַל הַתַּנְיָא: נִתָּאֵר לְעַצְמֵנוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים נֶאֱבָקִים בֵּינֵיהֶם. הָאֶחָד אָמְנָם חָזָק יוֹתֵר מֵרֵעֵהוּ, אַךְ גַּם עָצֵל מְאֹד בְּכָל פְּעֻלּוֹתָיו. לְעֻמָּתוֹ, הַשֵּׁנִי נִיחָן בִּזְרִיזוּת, יוֹתֵר מֵאָשֵׁר בְּכֹחַ פִּיזִי. כַּנִּרְאֶה שֶׁהַחֹלֶשׁ וְהַזָּרִיז יְנַצֵּחַ בַּמַּאֲבָק, כֵּיוָן שֶׁלְּלֹא זְרִיזוּת, קָשֶׁה מְאֹד לְנַצֵּחַ.

יֶשְׁנָם הַרְבֵּה שִׁיטוֹת לְנַצֵּחַ אֶת הַיֵּצֶר הָרַע, אֲבָל גַּם אִם תִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֻלָּן וְאָכֵן יִהְיוּ בְּיָדְךָ כָּל הַכֵּלִים כְּלִי לְנַצְּחוֹ, הֲרֵי אִם תִּהְיֶה עַצְלָן וְכָבֵד, אָזַי הַיֵּצֶר הָרַע יְנַצֵּחַ אוֹתְךָ, וְלֹא יַעֲזֹר לְךָ כָּל הַכֹּחוֹת וְהַכֵּלִים שֶׁבִּרְשׁוּתְךָ!!!

מתי העצלות טובה ומתי לא

לִפְעָמִים הָעַצְלוּת הִיא טוֹבָה וְלִפְעָמִים הִיא רָעָה, רַק תְּלוּי הֵיכָן מִשְׁתַּמְּשִׁים בָּהּ. וּבֵאֵר זֹאת רַבֵּנוּ הַבַּן אִישׁ חַי זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, עַל פִּי מָשָׁל:

סוֹחֵר אֶחָד הָלַךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לִלְמֹד תּוֹרָה, וְשָׁהָה שָׁם שָׁעוֹת אֲחָדוֹת. בֵּינְתַיִם בָּא קוֹנֶה חָשׁוּב לַחֲנוּתוֹ כְּדֵי לִקְנוֹת קְנִיָּה גְּדוֹלָה. אִשְׁתּוֹ לֹא יָדְעָה כְּלָל בְּמִסְחָר, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא רָאָה הַקּוֹנֶה אֶת בַּעַל הַבַּיִת, פָּנָה לְדַרְכּוֹ וְהָלַךְ לִקְנוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר.

כְּשֶׁחָזַר הַבַּעַל לְבֵיתוֹ, שָׁמַע עַל הַמִּקְרֶה הַזֶּה, וְכָעַס מְאֹד עַל אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר: אִם יִקְרֶה שׁוּב מִקְרֶה כָּזֶה, עָלַיִךְ לָרוּץ מַהֵר אֵלַי וְלִקְרֹא לִי לַחֲנוּת.

לְיָמִים בָּא פָּקִיד הַמִּסִּים לִתְבֹּעַ אֶת הַמִּסִּים, וּבַעֲלָהּ שָׁהָה שׁוּב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. מִיַּד רָצָה הָאִשָּׁה לִקְרֹא לוֹ. הַבַּעַל מַהֵר לָבוֹא אֶל בֵּיתוֹ, וְכַאֲשֶׁר רָאָה לְמִי מַהֵר, חָשְׁכוּ עֵינָיו. זָעַם עַל אִשְׁתּוֹ וְאָמַר: שׁוֹטָה שֶׁכְּמוֹתֵךְ, כַּאֲשֶׁר בָּא קוֹנֶה מְכֻבָּד לִקְנוֹת סְחוֹרָה, לֹא קָרָאת לִי, וְעַכְשָׁו כְּשֶׁבָּא פָּקִיד הַמִּסִּים קָרָאת לִי?!

כֵּן הַדָּבָר בְּעִנְיַן הַמִּצְוֹות. לְקִיּוּם מִצְוֹות עֲשֵׂה צָרִיךְ זְרִיזוּת וַחֲמִימוּת, וּלְמִצְוֹות לֹא תַּעֲשֶׂה צָרִיךְ עֲצָלוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְשֹׁק לַעֲשׂוֹתָם. אֲבָל הַיֵּצֶר הָרַע גּוֹרֵם לָאָדָם אֶת הַהֵפֶךְ הַגָּמוּר, שֶׁבְּעִנְיָנִים שֶׁל מִצְוָה וּקְדֻשָּׁה, הוּא מַפִּיל עָלָיו כְּבֵדוּת וְעַצְלוּת, וְאִלּוּ בְּעִנְיָנִים שֶׁאֵינָם שֶׁל קוֹדֶשׁ, הוּא מְזָרֵז וּמַלְהִיב אֶת הָאָדָם, וְצָרִיךְ לְדַעַת לְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ.

וּמְסַפְּרִים שֶׁפַּעַם הִגִּיעַ רַבִּי חַיִּים מוֹלָאזִ'ין בְּהִתְלַהֲבוּת לְרַבּוֹ הַגָּאוֹן מִוִּילְנָא זַצַ"ל, וּשְׁאָלוֹ הַאִם לִבְנוֹת יְשִׁיבָה וּלְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים? וְהָרַב לֹא עָנָה לוֹ כְּלוּם. לְאַחַר זְמַן, בָּא אֵלָיו שׁוּב וּשְׁאָלוֹ אֶת אוֹתָהּ שְׁאֵלָה, וְעָנָה לוֹ הָרַב בְּחִיּוּב, וְדִרְבֵּן אוֹתוֹ לִפְתֹּחַ יְשִׁיבָה.

וּכְשֶׁשָּׁאַל רַבִּי חַיִּים אֶת רַבּוֹ, מַדּוּעַ בִּתְחִלָּה סֵרַב וּלְאַחַר מִכֵּן הִסְכִּים לְכָךְ בְּחֶפְץ לֵב. אָמַר לוֹ הָרַב: בְּפַעַם הָרִאשׁוֹנָה רָאִיתִי אוֹתָךְ בְּהִתְלַהֲבוּת גְּדוֹלָה, וְחָשַׁשְׁתִּי שֶׁהַיֵּצֶר הָרַע הוּא הַמֵּנִיעַ אוֹתְךָ לִפְעָלָה זוֹ, לָכֵן סֵרַבְתִּי לָךְ. אֲבָל כָּעֵת, רָאִיתִי שֶׁבָּאתָ לְלֹא הִתְלַהֲבוּת, וְהֵבַנְתִּי שֶׁכָּעֵת וַדַּאי שֶׁיֵּצֶר הַטּוֹב הוּא זֶה שֶׁמֵּנִיעַ אוֹתְךָ לִפְתֹּחַ יְשִׁיבָה, וְלָכֵן נָתַתִּי לְךָ אֶת הַסְכָּמָתִי...

ישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ

יֶשְׁנָם בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁהֵם מְפֹאָרִים, וְיֵשׁ לָהֶם חַזָּן עִם קוֹל נָעִים וְעֶרֶב הַבַּקִּיא בְּכָל סוּגֵי הַנִּגּוּנִים, וְגַם יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת "מִי שֶׁבֵּרַךְ" בְּקוֹל מְעוֹרֵר וּמְרַגֵּשׁ. אֲבָל אוֹתוֹ בֵּית כְּנֶסֶת מֻנְהָג וּמֻדְרָךְ עַל יְדֵי גַּבָּאִים עַמֵּי הָאָרֶץ, וְאֵין רַב בַּמָּקוֹם שֶׁיּוֹרֶה לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָּהּ, וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ, וּמִמֵּילָא בַּמָּקוֹם שֶׁיִּהְיוּ שָׁם דִּבְרֵי תּוֹרָה וְשִׁעוּרֵי הֲלָכָה וְאַגָּדָה, יֵשׁ שָׁם פִּטְפּוּטִים וְדִבְרֵי בַּטָּלָה, וּמְדַבְּרִים עַל מִשְׂחֲקֵי כַּדּוּרֶגֶל וְכַדּוּרְסַל, וּשְׁאָר עִנְיְנֵי סְפוֹרְט, וּפוֹלִיטִיקָה, וּלְצַעֲרֵנוּ מִסְתַּלֶּקֶת מִשָּׁם הַשְּׁכִינָה, וְשׁוֹכֶן שָׁם הַיֵּצֶר הָרַע.

וּמְסַפְּרִים שֶׁפַּעַם אַחַת נִכְנַס אֶחָד מִגְּדוֹלֵי הָרַבָּנִים בַּדּוֹר הַקּוֹדֵם לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמָצָא שָׁם קְבוּצַת סוֹחֲרִים הַמְמַתִּינִים לַתְּפִלָּה, וּבֵינְתַיִם הָיוּ מְשׂוֹחֲחִים בְּעִנְיְנֵי מִסְחָר. חִפֵּשׂ הָרַב דֶּרֶךְ כֵּיצַד לְהוֹכִיחָם בְּאוֹפֶן שֶׁיְּקַבְּלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא יִתְבַּיְּשׁוּ, וְלָכֵן פָּנָה הָרַב לִסּוֹחֲרִים וְאָמַר: הַמִּדְרָשׁ מְסַפֵּר, שֶׁפַּעַם אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַשָּׂטָן, שֶׁהוּא מַתִּיר לוֹ לְהַחְטִיא בְּנֵי אָדָם, בְּתִנַאי שֶׁלֹּא יְכַנֵּס לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. קִבֵּל עָלָיו הַשָּׂטָן אֶת גְּזֵרַת בּוֹרְאוֹ.

לְיָמִים, רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהַשָּׂטָן נִמְצָא בְּתוֹךְ בֵּית הַכְּנֶסֶת. גֹּעֶר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּשָּׂטָן וְאָמַר: הֲלֹא אָמַרְתִּי לְךָ בָּאַזְהָרָה חֲמוּרָה, שֶׁלֹּא תֵּעֵז לִדְרֹךְ עַל מִפְתַּן בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְאֵיךְ הֵעַזְתָּ פָּנִים לְהִכָּנֵס לִפְנֵי וְלִפְנִים?

עָנָה הַשָּׂטָן בְּהִצְטַדְּקוּת: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אָכֵן קִיַּמְתִּי אֶת הַתְּנַאי, אַךְ בְּדַרְכִּי שָׂמַעְתִּי שֶׁיֵּשׁ כָּאן אֲנָשִׁים סוֹחֲרִים שֶׁיּוֹשְׁבִים וּמְשׂוֹחֲחִים בְּעִנְיְנֵי עֲסָקִים וּמִסְחָר, וְלֹא עָלָה עַל דַּעְתִּי שֶׁזֶּהוּ בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְחָשַׁבְתִּי לְתָמִי שֶׁזֶּהוּ בֵּית קָפֶה... הַסּוֹחֲרִים הַמָּמוּלָחִים הֵבִינוּ אֶת הָרֶמֶז וְהִתְפַּזְּרוּ כָּל אֶחָד לִמְקוֹמוֹ.

וְעַל כֵּן צָרִיךְ הָאָדָם לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִשְׂהוֹת בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, אֶלָּא יִקְבַּע אֶת מְקוֹם תְּפִלָּתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ רַב שֶׁהוּא בֶּן תּוֹרָה הַמַּדְרִיךְ אֶת הַצִּבּוּר עַל פִּי תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, וּמוֹרֶה אֶת הָעָם אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ, וַאֲפִילּוּ אִם אוֹתוֹ מָקוֹם אֵינוֹ מְפֹאָר, וְאֵין שָׁם כִּסְאוֹת נוֹחוֹת וְחַזָּנִים מְיֻחָדִים, עִם כָּל זֶה מָקוֹם כָּזֶה עָדִיף בְּהַרְבֵּה מִישִׁיבַת בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי גַּם בְּמוֹעֲדוֹנִים וּבְבָתֵּי קָפֶה יֵשׁ כִּסְאוֹת נוֹחוֹת וְזַמָּרִים מְיֻחָדִים...

משנה יא

רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, הַמְחַלֵּל אֶת הַקָּדָשִׁים, וְהַמְבַזֶּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים, וְהַמֵּפֵר בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, וְהַמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא:

מחלל את הקדשים

בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (דף נז.) אָמְרוּ, שֶׁהָעֲזָרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ צָוְחָה: "צֵא מִכָּאן יִשָּׂשְׂכָר אִישׁ כְּפָר בַּרְקַאי, שֶׁמְכַבֵּד אֶת עַצְמוֹ וּמְחַלֵּל קָדְשֵׁי שָׁמַיִם".

יִשָּׂשְׂכָר הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיָה בָּא לַעֲבוֹד עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת וְלִשְׁחֹט בְּהֵמוֹת עַל מְנָת לְהַקְרִיבָם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, הָיָה כּוֹרֵךְ עַל יָדָיו בְּגָדִים בְּעֵת שֶׁהָיָה עוֹבֵד בְּקָרְבָּנוֹת, כְּדֵי לִשְׁמוֹר עַל יָדָיו שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ מִשְּׁחִיטַת הַקָּרְבָּנוֹת, וּבְכָךְ הָיָה מַרְאֶה שֶׁהוּא מְבַזֶּה אֶת הַקָּדָשִׁים.

וּמִן הַשָּׁמַיִם נֶעֱנַשׁ עַל זֶה, כִּי פַּעַם יָשְׁבוּ הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה [שֶׁל מַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנָאִי] בְּשִׁעַת סְעוּדָה, וְהִתְוַכְּחוּ בֵּינֵיהֶם. הַמֶּלֶךְ אָמַר שֶׁבְּשָׂר הַגְּדִי טוֹב לְמַאֲכָל יוֹתֵר מִבְּשַׂר הַכֶּבֶשׂ, וְהַמַּלְכָּה אָמְרָה שֶׁבְּשַׂר הַכֶּבֶשׂ יוֹתֵר טוֹב מִן הַגְּדִי. הֶחְלִיטוּ שְׁנֵיהֶם, שֶׁהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֶׁמַּקְרִיב זְבָחִים בְּכָל יוֹם, הוּא יַכְרִיעַ בַּדָּבָר.

כְּשֶׁבָּא יִשָּׂשְׂכָר וְשָׁמַע אֶת שְׁנֵי הַצְּדָדִים, עָשָׂה תְּנוּעָה עִם יָדוֹ [דֶּרֶךְ בִּטּוּל] וְאָמַר: אִלּוּ הָיָה בְּשַׂר הַגְּדִי טוֹב יוֹתֵר, הָיוּ מַעֲלִים אוֹתוֹ לְקָרְבַּן הַתָּמִיד, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה שֶׁיַּקְרִיבוּ כֶּבֶשׂ, וְלֹא גְּדִי, וְאִם כֵּן, הֲרֵי זֶה סִימָן שֶׁהַכֶּבֶשׂ עָדִיף יוֹתֵר כְּפִי שֶׁאָמְרָה הַמַּלְכָּה.

הַמֶּלֶךְ נֶעֱלַב מֵהִתְנַהֲגוּתוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר, וְאָמַר: הוֹאִיל וְאֵין עָלָיו אֵימַת מַלְכוּת, יָקוּצוּ אֶת יָדוֹ הַיְמָנִית, שֶׁלֹּא דַּי שֶׁלֹּא אָמַר כִּדְבָרַי, אֶלָּא גַּם עָשָׂה תָּנוּעַ שֶׁל בִּטוּל עַל מַה שֶּׁטָּעַנְתִּי. כְּשֶׁרָצוּ לִבְצֹעַ אֶת פִּסַק דִּינוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, נָתַן יִשָּׂשכָר שׂוֹחַד לְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ, וְחָתְכוּ לוֹ אֶת יָדוֹ הַשְּׂמָאלִית. נוֹדַע הַדָּבָר לַמֶּלֶךְ, וּגְזַר שֶׁיַּחְתְּכוּ לוֹ גַּם אֶת זְרוֹעוֹ הַיְמָנִית, וְנִשְׁאַר גִּדֵּם בִּשְׁתֵּי יָדָיו.

אָמַר רַב יוֹסֵף: בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁשִּׁלֵּם גְּמוּלוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר אִישׁ כְּפָר בַּרְקָאי בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא. וְכָל זֶה הָיָה עוֹנְשׁוֹ עַל שֶׁבִּזֶּה אֶת הַקְּדָשִׁים.

בזיון תלמידי חכמים

יֵשׁ מְפָרְשִׁים, שֶׁבִּזָּיוֹן הַקְּדָשִׁים מְרַמֵּז גַּם עַל בִּזָּיוֹן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, שֶׁכָּל הַמְבַזֶּה אוֹתָם, אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין תְּרוּפָה לַמַּכָּה שֶׁיְּקַבֵּל מֵאֵת ה' יִתְבָּרַךְ. מִפְּנֵי שֶׁבּוֹרֵא עוֹלָם אֵינוֹ מוֹחֵל לְמִי שֶׁפּוֹגֵעַ בְּחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל.

עַל מְנָת שֶׁנָּבִין אֶת חֻמְרַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל פְּגִיעָה בְּכָבוֹד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, נָבִיא כָּאן מַעֲשֶׂה שֶׁהוּבָא בְּסֵפֶר "שְׂאַל אָבִיךָ וְיַגֶּדְךָ", כְּפִי שֶׁסִּפְּרוֹ רַבִּי שָׁלוֹם שְׁבַדְרוֹן זַצ"ל:

סִפּוּר נוֹרָא שָׁמַעְתִּי מִפִּיו שֶׁל אָדָם גָּדוֹל, כַּמָּה יֵשׁ לְהִזָּהֵר בְּכָבוֹד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. הַגָּאוֹן הַמְפֻרְסָם רַבִּי יְהוּדָה אַסַאד זַצ"ל [מְחַבֵּר סֵפֶר "יְהוּדָה יַעֲלֶה"], הִשְׁאִיר אַחֲרָיו לְאַחַר הִסְתַּלְקוּתוֹ כַּמָּה בָּנוֹת שֶׁכְּבָר הִגִּיעוּ לְפִרְקָן וְטֶרֶם נִשֵּׂאוּ, כִּי אֲבִיהֶן עָנִי מָרוּד הָיָה, וְלֹא הָיָה בִּיכָלְתּוֹ לְהַעֲמִיד אֶת הַכֶּסֶף שֶׁהָיָה צָרִיךְ כְּדֵי לְהַשִּׂיאָן.

מִיַּד עִם הִוָּדַע דָּבָר הַפְּטִירָה, הָיְתָה הִתְעוֹרְרוּת גְּדוֹלָה לְמַצָּבָן שֶׁל הַבָּנוֹת הָאֲמְלָלוֹת, וַחֲמֵשֶׁת חַבְרֵי וַעַד הַקְּהִלָּה, הִתְכַּנְּסוּ טֶרֶם הַלְוָיָה, וְטִכְּסוּ עֵצָה כֵּיצַד לְהַשִּׂיא אֶת הַבָּנוֹת. בְּמַהֲלַךְ הַדִּיּוּן הֶעֱלוּ עֵצָה, כִּי הוֹאִיל וְהַגָּאוֹן הָיָה יְפֵה תֹּאַר וּבַעַל הַדְּרַת פָּנִים מְיֻחֶדֶת, הֲרֵי בָּרוּר שֶׁאֲנָשִׁים רַבִּים יִהְיוּ מְעֻנְיָנִים לִקְנוֹת אֶת תְּמוּנָתוֹ, מֵאַחַר שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא צוּלַם בְּחַיָּיו, כִּי הִתְנַגֵּד לְכָךְ.

הָלְכוּ וְהִלְבִּישׁוּהוּ לְאַחַר פְּטִירָתוֹ בִּגְדֵי שַׁבָּת, הוֹשִׁיבוּהוּ עַל כִּסֵּא וְצִלְּמוּ אוֹתוֹ. לְאַחַר מִכֵּן, הָלְכוּ וּמָכְרוּ אֶת הַתְּמוּנוֹת, וּמֵהַכֶּסֶף שֶׁהִתְקַבֵּל הֶשִּׂיאוּ אֶת הַבָּנוֹת. כָּל אוֹתָם חַבְרֵי הַוַּעַד מֵתוּ בְּאוֹתָהּ שָׁנָה...

רְאֵה עַד כַּמָּה הִקְפִּידוּ מִן הַשָּׁמַיִם עַל אֹתָם אֲנָשִׁים, עַל אַף שֶׁכַּוָּונָתָם הָיְתָה לְשֵׁם שָׁמַיִם וּלְתוֹעֶלֶת בְּנוֹתָיו שֶׁל הָרַב, עִם כָּל זֶה צָרִיךְ לָדַעַת שֶׁלְּהִתְעַסֵּק עִם תַּלְמִיד חֲכָמִים זֶה כְּמוֹ לְהִתְעַסֵּק עִם אֵשׁ לַהֶבֶת שַׁלְהֶבֶת...

מְסַפְּרִים, שֶׁפַּעַם יָשַׁב הַגָּאוֹן רַבִּי נָתָן הַכֹּהֵן אַדְלֶר בַּעֲלִיַּת בֵּיתוֹ וְלָמַד עִם תַּלְמִידָיו. וְהִנֵּה לְמָטָּה עַל יַד פֶּתַח הַבַּיִת, עָמְדוּ בָּחוּר וּבַחוּרָה וְהָיוּ צוֹחֲקִים וּמִתְלוֹצְצִים בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, וְקוֹלָם הָיָה מַפְרִיעַ לְשִׁעוּרוֹ שֶׁל הָרַב.

צִוָּה הָרַב אֶת תַּלְמִידוֹ רַבִּי מֹשֶׁה סוֹפֵר, שֶׁיֵּלֵךְ וְיֹאמַר לָהֶם שֶׁיֵּלְכוּ מִכָּאן וְלֹא יַפְרִיעוּ לְמַהֲלַךְ הַשִּׁעוּר. יָרַד רַבִּי מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם וְהִתְרָה בָּהֶם, אֲבָל הֵם הִתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ, וְלֹא שָׁמְעוּ לְקוֹלוֹ, וְהִמְשִׁיכוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם. חָזַר רַבִּי נָתָן וְאָמַר לְרַבִּי מֹשֶׁה שֶׁיַּזְהִירֵם שֶׁאִם לֹא יֵלְכוּ מִשָּׁם, מָרָה תִּהְיֶה אַחֲרִיתָם.

יָרַד ר' מֹשֶׁה שֵׁנִית, וְאָמַר לָהֶם אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָמַר רַבִּי נָתָן, אֲבָל הַבָּחוּר הִזְהִיר אֶת רַבִּי מֹשֶׁה שֶׁאִם יָבֹא עוֹד פַּעַם לְהוֹכִיחָם, יַרְבִּיץ לוֹ מַכּוֹת. ר' מֹשֶׁה סִפֵּר לְרַבּוֹ אֶת אֲשֶׁר הִזְהִירוֹ הַבָּחוּר, אַךְ הָרַב רַבִּי נָתָן צִוָּה עָלָיו שֶׁבְּכָל זֹאת יֵרֵד בְּפַעַם הַשְּׁלִישִׁית לְהַזְהִירָם שֶׁיֵּלְכוּ מִשָּׁם.

אוֹתוֹ בָּחוּר שָׂפֵל, הָרִים אֶת יָדוֹ, וְסָטַר אֶת רַבִּי מֹשֶׁה עַל לְחָיָיו. שָׁב ר' מֹשֶׁה וְסִפֵּר זֹאת לְרַבּוֹ. מִיַּד צִוָּה רַבִּי נָתָן לְהָבִיא לוֹ שׁוֹפַר, וְלִתְקוֹעַ וּלְהָרִיעַ וּלְהַחֲרִימָם, וּבְתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת מֵתוּ מִיָּתָה פִּתְאוֹמִית...

המלבין פני חברו

בְּמַסֶּכֶת בָּבָא מְצִיעָא (דף נח:) אָמְרוּ, שֶׁכָּל מִי שֶׁיּוֹרֵד לַגִּיהִנֹּם סוֹפוֹ לַעֲלוֹת וְלָצֵאת מִשָּׁם, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה שֶׁיּוֹרְדִים וְאֵין עוֹלִים מִשָּׁם, וְאֶחָד מֵהֶם הוּא - "הַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים". בֹּא וּרְאֵה עַד כַּמָּה מַקְפִּידִים זְהִירוּת מִפְּגִיעָה בִּכְבוֹד הַזּוּלַת.

הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת כְּתוּבוֹת (דף ס:) מְתָאֶרֶת כֵּיצַד מַר עוּקְבָא יִשֵּׁם אֶת הַדְּבָרִים הַלָּלוּ הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה. בִּשְׁכֵנוּתוֹ שֶׁל מַר עוּקְבָא, דָּר עָנִי, אֲשֶׁר מַר עוּקְבָא נָהַג כָּל יוֹם, לְהָנִיחַ לוֹ אַרְבָּעָה זוּזִים עַל מִפְתַּן דַּלְתּוֹ, מִבְּלִי שֶׁהֶעָנִי יֵדַע עַל כָּךְ.

הֶעָנִי הָיָה סַקְרָן לָדַעַת מִיהוּ מֵיטִיבוֹ. וְכָךְ יוֹם אֶחָד, כַּאֲשֶׁר מַר עוּקְבָא וְאִשְׁתּוֹ הִתְקָרְבוּ לְעֵבֶר בֵּיתוֹ, יָצָא הֶעָנִי לִרְאוֹת מִי הֵם הַבָּאִים. מַר עוּקְבָא וְאִשְׁתּוֹ לֹא רָצוּ לְהִתְגַּלּוֹת, מִשּׁוּם שֶׁיָּדְעוּ כִּי הַשֵּׂכֶל הֶעָנִי יִתְבַּיֵּשׁ מֵעָתָּה וְאֵילָךְ מִפְּנֵיהֶם, עַל כֵּן הֵם מִהֲרוּ לִבְרֹחַ, וְהֶעָנִי הֵחֵל לְרָדְפָה אַחֲרֵיהֶם.

תּוֹךְ כְּדֵי רִיצָה, הֵם הִבְחִינוּ בְּתַנּוּר לוֹהֵט, וּבְלֹא לְפַקְפֵּק הֵם קָפְצוּ לְתוֹכוֹ, כְּדֵי שֶׁהֶעָנִי לֹא יִרְאֶה אוֹתָם. נַעֲשָׂה לָהֶם נֵס וְהֵם יָצְאוּ לְלֹא פָּגַע, מִלְּבַד כַּפּוֹת רַגְלָיו שֶׁל מַר עוּקְבָא שֶׁנֶּחְרְכוּ קַלּוֹת.

כְּדֵי קַיְּמוּ הַשְּׁנַיִם הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה אֶת מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים: "נֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים".

הפוגע בחברו מדת הדין מתוחה עליו

מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה עִם הַשֵּׁלָ"ה הַקָּדוֹשׁ, שֶׁפַּעַם נֶעֱלְמוּ מִבֵּיתוֹ כַּפִּיּוֹת שֶׁל כֶּסֶף. בְּנֵי בֵּיתוֹ חָשְׁדוּ בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁהָיָה נִכְנָס וְיוֹצֵא אֲלֵיהֶם הַרְבֵּה. הַשֵּׁלָ"ה הַקָּדוֹשׁ לֹא הֶאֱמִין לְדִבְרֵיהֶם, אַךְ אַחֲרֵי חִפּוּשׂ, נִמְצְאָה בְּאַמְתַּחְתּוֹ הַגְּנֵבָה.

הַדָּבָר הָיָה לְשִׂיחָה בְּפִי הַבְּרִיּוֹת, וְהַתַּלְמִיד הִתְבַּיֵּשׁ הַרְבֵּה, וּמֵרֹב בּוּשָׁה הָלַךְ וְהֵמִיר דָּתוֹ, וּלְאַחַר מִכֵּן נָסַע לְעִיר קוֹשְׁטָא, כִּי לֹא יָכַל לָשֶׁבֶת בִּמְנוּחָה בְּעֵירוֹ, שָׁם עָסַק בְּמִסְחָר, וְעָלָה מַעֲלָה מַעֲלָה בְּמִסְחָרוֹ, וְיָצָא לוֹ שֵׁם גָּדוֹל, וּשְׁמוֹ הִגִּיעַ לְשָׂרִים וּלְאוֹזְנֵי הַמֶּלֶךְ, וּמָצָא חֵן בְּעֵינֵיהֶם, וֶהֱבִיאוּהוּ לָגוּר בִּירוּשָׁלַיִם, וּמִנּוּהוּ לְרֹאשׁ פְּקִידֵי הַמֶּכֶס בָּעִיר.

לְיָמִים הֶחְלִיט הַשֵּׁלָ"ה לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם. בְּרִדְתּוֹ מְהָאוֹנִיָּה, פָּגַשׁ בּוֹ הַיְּהוּדִי הַמּוּמָר, וַיַּכִּרֵהוּ הַמּוּמָר וְהָרַב לֹא הִכִּירוֹ. בִּקֵּשׁ הַמּוּמָר מֵהָרַב לָסוּר לְבֵיתוֹ וְיַעֲשֶׂה לוֹ כָּבוֹד גָּדוֹל. הָרַב לֹא יָכֹל הָיָה לְסָרֵב לוֹ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד.

כַּאֲשֶׁר נִכְנַס הָרַב לְבֵיתוֹ, הוֹלִיכוֹ הַמּוּמָר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְהֶרְאָה לוֹ אֶת כָּל עוֹשְׁרוֹ, עַד אֲשֶׁר הֵבִיאוֹ לְחֶדֶר גָּדוֹל מַלֵּא כְּלֵי נֶשֶׁק עַל גְּדוֹתָיו. וְיִקַּח מֵעַל הַשֻּׁלְחָן תִּיק, וַיּוֹצִיא מִמֶּנּוּ סַכִּין חַדָּה, וַיִּפֶּן אֶל הָרַב וַיֹּאמַר לוֹ: אֱמוֹר וִדּוּי, כִּי לִשְׁחִיטָה הֻבָאתִיךְ הֵנָּה!

וַיֶּחֱרַד הָרַב חֲרָדָה גְּדוֹלָה, וְשָׁאַל: מַה עָשִׂיתִי לְךָ שֶׁהֵבֵאתַנִי לְפֹה לְהָרְגֵנִי, לָמָּה תִּשְׁפֹּךְ דָּם נָקִי?! הָרַב הִמְשִׁיךְ וְהִתְחַנֵּן, אַךְ הַמּוּמָר עָנָה בְּכַעַס: תְּמַהֵר לוֹמַר וִדּוּי, אַחֶרֶת אֶתְקַע סַכִּין זֹאת בְּבִטְנְךָ בְּלִי הַוִּדּוּי!!!

כְּשֶׁרָאָה הָרַב שֶׁאֵין לוֹ מִפָּלָט, שָׁפַךְ שִׂיחוֹ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְעָמַד וְיִתְוַדֶּה בִּדְמָעוֹת, וְהַמּוּמָר עוֹמֵד וְסַכִּינוֹ בְּיָדוֹ. כְּשֶׁגָּמַר הָרַב, אָמַר לוֹ הַמּוּמָר: שְׁכַב עַל הָאָרֶץ בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, פְּשֹׁט צַוָּארְךָ, וְהָכֵן עַצְמְךָ לִשְׁחִיטָה, וֶאֱמֹר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" טֶרֶם אֶשְׁחָטֶךָּ.

עָצַם הָרַב אֶת עֵינָיו, וְאָמַר בְּקוֹל גָּדוֹל: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד", וְנִשְׁמָתוֹ כִּמְעַט וְיָצְאָה בְּמִילָה "אֶחָד". הִרְכִּין הַמּוּמָר אֶת רֹאשׁוֹ, וְנִשֵּׁק אֶת הָרַב וְאָמַר לוֹ: מוֹרִי וְרַבִּי, קוּם בְּבַקָּשָׁה, וּמְחַל וּסְלַח לִי, כִּי לְטוֹבָתְךָ עָשִׂיתִי זֹאת.

וְיִתְפַּלֵּא הָרַב וְשָׁאַל: מִי אַתָּה? וַיַּעַן הַמּוּמָר: אֲנִי תַּלְמִידְךָ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי, שֶׁהִתְאַבֵּק בֶּעָפָר רַגְלֶיךָ שָׁנִים רַבּוֹת, וּלְבַסּוֹף יָצָא לְתַרְבּוּת רָעָה. הָרַב זָכַר אֶת תַּלְמִידוֹ שֶׁהֵמִיר אֶת דָּתוֹ, וּבְשָׁרוֹ נַעֲשָׂה חִדּוּדִין חִדּוּדִין.

שָׁאַל אוֹתוֹ הָרַב: מַדּוּעַ רָצִיתָ לְהָרְגֵנִי, וְעַכְשָׁו הִתְחָרַטְתָּ? אָמַר לוֹ הַמּוּמָר: יוֹדֵעַ אֲנִי כִּי צַדִּיק אַתָּה, אַךְ חָסְתִּי עָלֶיךָ, וְאָמַרְתִּי שֶׁחָבַל עַל מוֹרִי וְרַבִּי שֶׁבָּא לִמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל אַדְמַת אֱלֹקִים, וְשֶׁיִּהְיֶה כֻּתָּם עַל בִּגְדוֹ הַמַּחֲיִבוֹ לְמִיתָה, שֶׁהֲרֵי חֵטְא קָטָן יֵשׁ כְּנַפְשְׁךָ עַל יָדִי, וּבְגִלַּל הָעֶלְבּוֹן שֶׁעָשִׂיתָ זֹאת לְעֵינֵי כָּל, יָצְאתִי מִכְּלָל יִשְׂרָאֵל, הָיָה עָלֶיךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּצִנְעָא וְלֹא

בְּפַרְהֶסְיָא, וְלָכֵן נֶחְשָׁב מַעֲשֶׂה זֶה לְחֵטְא גָּדוֹל, וְהַצַּעַר שֶׁצִּעַרְתִּי אוֹתְךָ הַיּוֹם, יִהְיֶה לְכַפָּרָה עַל שֶׁאִבַּדְתָּ נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל...

עכוב בשידוכין בגלל קפידה

לְבֵיתוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן ר' חַיִּים קַנְיֶבְסְקִי, נִכְנְסָה בַּת הַלּוֹמֶדֶת בְּכִתָּה גְּבוֹהָה בְּאֶחָד הַסֶּמִינָרִים בִּבְנֵי בְּרַק, וְסִפְּרָה עַל תּוֹפָעָה פִּלְאִית הַמִּתְרַחֶשֶׁת בְּכִיתָתָהּ. לַמְרוֹת שֶׁמְּדֻבָּר בְּכִתָּה גְּבוֹהָה, אַף אַחַת מִן הַבָּנוֹת לֹא זָכְתָה לָבוֹא בִּבְרִית הָאֵרוּסִין עִם בֶּן גִּילָהּ. הִיא בִּקְשָׁה לָדַעַת מַה דַּעַת הַגָּאוֹן עַל כָּךְ, וּמַה הוּא מְיַיֵּעַץ לַעֲשׂוֹת.

הָרַב אָמַר, שֶׁאִם אָכֵן מְדֻבָּר עַל כָּל הַכִּיתָה, הֲרֵי שֶׁזּוֹ הִיא 'חַטַּאת הַקָּהָל', וְצָרִיךְ לַחְשֹׁב בְּמַה פִּשְׁעָהּ וּבַמֶּה חָטְאָה הַכִּתָּה כֻּלָּהּ. וּשְׁתֵּי אֶפְשָׁרוּיוֹת קַיָּמוֹת לְכָךְ, אוֹ שֶׁפָּגְעוּ בְּמוֹרָה, אוֹ שֶׁפָּגְעוּ בְּאַחַת הַחֲבֵרוֹת.

הַבַּת הֶעֱבִירָה אֶת הַדְּבָרִים לְחַבְרוֹתֶיהָ, וּלְאַחַר דִּיּוּן הִגִּיעוּ בַּכִּתָּה לְמַסְקָנָה שֶׁבַּמּוֹרָה הֵן לֹא פָּגְעוּ, אֲבָל יִתָּכֵן מְאֹד שֶׁפָּגְעוּ בְּאַחַת מִבָּנוֹת הַכִּיתָה. הָיְתָה זוֹ בַּת שֶׁנִּרְאֵית כְּאֻמְלָלָה, וְהַגַּם שֶׁאַף אַחַת מֵהַחֲבֵרוֹת לֹא הִתְכַּוְּנָה לִפְגֹּעַ בָּהּ, וְיִתָּכֵן שֶׁגַּם הַפְּגִיעָה הָיְתָה בְּדָבָר קַל מְאֹד, אוּלַי לֹא הֵאִירוּ לָהּ פָּנִים, אוֹ הֵעִירוּ לָהּ עַל כָּךְ שֶׁהִיא אֵינָהּ נִרְאֵית טוֹב. אֲבָל כָּךְ אוֹ כָּךְ הָיְתָה פְּגִיעָה בִּכְבוֹדָהּ שֶׁל הַבַּת הַהִיא.

שִׁגְּרוּ בְּנוֹת הַכִּתָּה מִשְׁלַחַת נִכְבָּדָה אֶל הַבַּת, וּבִקְּשׁוּ שֶׁתִּתְמַחֵל לָהֶם. אֲבָל הַנַּעֲרָה הִפְתִּיעָה אֶת הַמִּשְׁלַחַת, וְאָמְרָה בְּפֶה מַלֵּא שֶׁאֵינָהּ מוֹחֶלֶת!! הַחֲבֵרוֹת הֵבִינוּ שֶׁיֵּשׁ כָּאן עֵסֶק רְצִינִי, וְעַכְשָׁו הֵן כְּבָר יָדְעוּ שֶׁעַד שֶׁלֹּא יְפַיְּסוּ אֶת הַנֶּעֱלֶבֶת, תַּמְשִׁיךְ הַ'תְּקִיעָה' בְּשִׁדּוּכֵיהֶן.

הֵן שָׁקְלוּ אֶת צַעֲדֵיהֶן מֵחָדָשׁ, וְהֶחְלִיטוּ שֶׁכָּל הַכִּתָּה כֻּלָּהּ צְרִיכָה לַעֲלוֹת לְבֵיתָהּ שֶׁל הַנִּפְגַּעַת, וּלְבַקֵּשׁ שׁוּב וְשׁוּב אֶת סְלִיחָתָהּ. וְכָךְ עָשׂוּ, אֲבָל לֹא הִסְתַּפְּקוּ בְּכָךְ, אֶלָּא נָקְטוּ בְּצַעַד נוֹסָף, כְּדֵי לְפַיְּסָהּ.

כְּשֶׁנִּכְנְסוּ כָּל הַבָּנוֹת לְבֵיתָהּ, הֵן הִבְטִיחוּ לָהּ שֶׁהֵן עַצְמָן, תִּשְׁתַּדַּלְנָה בְּכָל מְאוֹדָן לְדָאֹג לְשִׁדּוּךְ טוֹב עֲבוּרָהּ. וְאִם לֹא דַּי בְּכָךְ, הֲרֵי שֶׁאֲבִיהָ שֶׁל אַחַת הַבָּנוֹת הִבְטִיחַ לְשַׁאת בְּעֹל הַכַּסְפִּי שֶׁל דְּמֵי הַשַּׁדְכָנוּת בְּסַךְ 1,000 דוֹלָר.

מִשָּׁרָאתָה הַבַּת הַנִּפְגַּעַת שֶׁכַּוָּנָתָן שֶׁל הַחֲבֵרוֹת הִיא רְצִינִית, וְהֵן בֶּאֱמֶת חוֹזְרוֹת בִּתְשׁוּבָה, וּמְעוֹנְיָינוֹת לְשַׁפֵּר אֶת דַּרְכָּן, נֶעֶנְתָה וּמָחֲלָה לָהֶן בְּלֵב שָׁלֵם. שְׁבוּעַיִם לְאַחַר מִכֵּן, מָצְאוּ 4 מִבָּנוֹת הַכִּיתָה אֶת זִיוָּגָן!

להתביש ולא לביש

לְפָנֵינוּ מַעֲשֶׂה נִפְלָא, הַמֵּעִיד עַל גַּדְלוּתוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁהֶעֱדִיף לְבַיֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ בּוּשׁוֹת גְּדוֹלוֹת, וְהָעִקָּר לֹא לְגָרֹם בּוּשָׁה לַאֲחֵרִים:

הִתְכּוֹנְנוּת גְּדוֹלָה נִכְרָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל גְּבִיר הָעֲיָרָה. בִּתּוֹ הַמְהֻלָּלָה נִכְנְסָה בִּבְרִית הָאֵרוּסִין, וּבְעוֹד יָמִים מִסְפָּר, יַחְגְּגוּ בְּנֵי הָעֲיָרָה אֶת שִׂמְחַת כְּלוּלוֹתֶיהָ עִם חֲתָנָהּ הַמְהֻלָּל. הַגְּבִיר הִבְטִיחַ לְבִתּוֹ סְכוּם עָתָק כִּנְדוּנְיָה, וְאַף הִתְחַיֵּב לָזוּן אֶת הַזּוּג לְכָל יְמֵי חַיָּיו, וְגַם יְחֵד לָהֶם דִּירָה מְפֹאֶרֶת.

מִסְפַּר יָמִים לִפְנֵי הַחֲתֻנָּה, הֻחְתַּן כִּמְעַט לֹא יָצָא מַפְתֵּחַ חַדְרוֹ, אֲרוֹן הַסְּפָרִים שֶׁהָיָה עָמוּס בְּסִפְרֵי קוֹדֶשׁ נְדִירִים, רִתְּקוּ אוֹתוֹ אֵלָיו, וּלְמַעֵט מִסְפַּר אֲנָשִׁים בּוֹדְדִים לֹא רָאָה אִישׁ אֶת פָּנָיו.

בְּעֶרֶב שַׁבָּת שִׁלְפָנֵי הַחֲתֻנָּה, עָמַד לוֹ הֶחָתָן וְהִשְׁקִיף בְּעַד חַלּוֹן חַדְרוֹ אֶל עֵבֶר בֵּית הוֹרֵי אִשְׁתּוֹ לֶעָתִיד, וְרָאָה שֶׁכֻּלָּם עֲסוּקִים בַּהֲכָנוֹת לְשַׁבָּת, אוֹפִים חַלּוֹת וּמְבַשְּׁלִים תַּבְשִׁילִים. וְהִנֵּה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִכְנַס לַמִּטְבָּח תַּרְנְגוֹל, וְהֵחֵל לְנַקֵּר מֵהַחַלּוֹת שֶׁהוּכְנוּ לְשַׁבָּת.

פִּתְאוֹם נִכְנְסָה הַכַּלָּה לַמִּטְבָּח, וְהִבְחִינָה בְּמַה שֶׁעָשָׂה הַתַּרְנְגוֹל, וַחֲמָתָהּ בָּעֲרָה בָּהּ, וּמִיָּד אֲחָזָהּ בַּתַּרְנְגוֹל וְזָרְקָה אוֹתוֹ בְּחָזְקָה עַל הַקִּיר, וּמֵעָצְמַת הַמַּכָּה, מֵת הַתַּרְנְגוֹל. בְּרֶגַע הֶחְלִיט שֶׁרָאָה זֹאת הֶחָתָן, הֶחְלִיט בְּלִבּוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִנָּשֵׂא לָהּ. מִדּוֹתֶיו הָרָחוּמוֹת לֹא יָכְלוּ לָשֵׂאת אֶת אַכְזָרִיּוּתָהּ שֶׁל הַנַּעֲרָה.

מִיָּד סָגַר הֶחָתָן אֶת סְפָרָיו וְהָלַךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. טוֹבֵי הַלּוֹמְדִים שֶׁל הָעֲיָרָה שְׁקוּעִים הָיוּ בְּלִמּוּד, וְלֹא שָׂמוּ לֵב לֶחָתָן שֶׁפָּסַע לְעֵבֶר קֻפַּת בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁנִּצְּבָה עַל הַבִּימָה, וְהָיְתָה מְלֵאָה בְּמַטְבְּעוֹת. הֶחָתָן הֵחֵל מְקָרֵב יָדָיו לְעֵבֶר הַקֻּפָּה, הוּא פָּתַח אֶת הַמְּכֻסֶּה שֶׁל הַקֻּפָּה, וּלְפֶתַע הִשְׁלִיכָה אַרְצָה.

הָס הֻשְׁלַךְ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְעֵינֵי הַכֹּל נִנְעֲצוּ בַּבָּחוּר שֶׁהִסְתַּתֵּר מֵאֲחוֹרֵי הַבִּימָה וְנִתְפַּס בְּגָנְבָתוֹ. בְּאוֹתָם יָמִים הָיוּ נוֹהֲגִים לִבְנוֹת חֶדֶר מְיֻחָד מְסֹרָגִים, הַמְּיֹעָד לְהַעֲנִישׁ אֶת מִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁאֲסוּרִים לַעֲשׂוֹת. אוֹתוֹ חֶדֶר נִלְקָח וְהוּשַׂם בְּאוֹתוֹ חֶדֶר, וְכָל מִי שֶׁעוֹבֵר כְּדֵי לְהַכְנִס לְבֵית הַכְּנֶסֶת, הָיָה רוֹאֶה אֶת מִי שֶׁאָסוּר בְּאוֹתוֹ הַחֶדֶר.

שַׁבָּת הַמַּלְכָּה פָּרְשָׂה אֶת כְּנָפֶיהָ, וְהַגְּבִיר הִמְתִּין זֶה זְמַן רַב לַחֲתָנוֹ שֶׁיִּתְלַוֶּה אֵלָיו לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּכְשֶׁרָאָה שֶׁחֲתָנוֹ אֵינוֹ נִמְצָא, חָשַׁב שֶׁהוּא כְּבָר הָלַךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וְהִנֵּה כְּשֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם הַגְּבִיר, חָשְׁכוּ עֵינָיו בְּרָאוֹתוֹ אֶת חֲתָנוֹ לֶעָתִיד אָסוּר בַּחֶדֶר...

מִיָּד בֵּרֵר מַה עוֹלֵל חֲתָנוֹ, וּכְשֶׁנוֹדַע לוֹ שֶׁנִּסָּה לִגְנֹב, מִיָּד הֶחְלִיט לְבַטֵּל אֶת הַשִּׁדּוּךְ, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, סָלַק הַבָּחוּר מֵהָעֲיָרָה.

כְּשֶׁשָּׁב הֶחָתָן אֶל בֵּית הוֹרָיו הִנִּיחָמִים שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּיו אֶת דְּבַר הַמַּעֲשֶׂה, שְׁאָלוּהוּ מַדּוּעַ עָשָׂה כֵּן? הֵשִׁיב לָהֶם הַבֵּן: לֹא עָלָה בְּדַעְתּוֹ לְבַיֵּשׁ בַּת יִשְׂרָאֵל וּלְהוֹדִיעַ לָהּ שֶׁאֵינִי מוּכָן

לְהִתְחַתֵּן אִתָּהּ בִּגְלַל שֶׁרָאִיתִי אֶת אַכְזָרִיּוּתָהּ, וּלְפִיכָךְ הֶעֱמַדְתִּי פָּנִים כְּנֶגֶד, כְּדֵי שֶׁיְּבַיְּשׁוּ אוֹתוֹ וַיְזָרְקוּ אוֹתִי מֵהַקְּהִלָּה, וּבְכָךְ יִתְבַּטֵּל הַשִּׁדּוּךְ בְּלִי לִפְגֹּעַ בַּכַּלָּה...

חָלְפוּ שָׁנִים, וְהַ"חָתָן הַגָּנָב" הִתְפָּרְסֵם בָּעוֹלָם הַיְּהֻדוּת כְּרַבִּי הֶעְשִׁיל מִקְּרָקָא זַצַ"ל, רַבָּם שֶׁל הַשַּׁ"ךְ [הַשְּׁפָתֵי כֹּהֵן], וְהַ"נַּחֲלַת שִׁבְעָה", וְרַבִּים מִגְּדוֹלֵי הַפּוֹסְקִים שֶׁלְּאַחֲרָיו.

המפר בריתו של אברהם אבינו

בְּכָל הַדּוֹרוֹת, מָסְרוּ עַם יִשְׂרָאֵל אֶת נַפְשָׁם כְּדֵי לָמוּל אֶת בְּנֵיהֶם, וּלְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְאוֹתָהּ מְסִירוּת נֶפֶשׁ לְמַעַן קִיּוּם מִצְוַת בְּרִית מִילָה, מַמְשִׁיכָה עַד יָמֵינוּ אָנוּ. וּבְהֶקְשֵׁר לָזֶה, מְסַפְּרִים עַל יְהוּדִי שֶׁחַי מֵעֵבֶר לְמָסָךְ הַבַּרְזֶל בְּרוּסְיָה הַקּוֹמוּנִיסְטִית, אֲשֶׁר מָסַר נַפְשׁוֹ לְמַעַן קִיּוּם מִצְוַת מִילָה. הוּא הָיָה עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּמָל אֶת יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּלִי לְהִתְחַשֵּׁב בְּסִכּוּן הָאִישִׁי שֶׁהוּא נוֹטֵל עַל עַצְמוֹ. גַּם הַהוֹרִים גִּילּוּ בְּכָךְ גְּבוּרָה רוּחָנִית מֵאֵין כָּמוֹהָ.

בְּאַחַת הַפְּעָמִים, לְאַחַר שֶׁמָּל בַּסֵּתֶר יֶלֶד יְהוּדִי כְּבֶן שְׁנָתַיִם, נִדְּהָם לִרְאוֹת כִּי לְאַחַר הַמִּילָה, אִמּוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד מִתְנַפֶּלֶת עַל בְּנָהּ בְּחִבּוּקִים וּבְנְשִׁיקוֹת, כְּאִלּוּ הִיא רוֹאָה אוֹתוֹ לָרִאשׁוֹנָה.

הָאֵם שֶׁהִבְחִינָה בְּתַדְהֵמָתוֹ, הִסְבִּירָה כִּי בְּעֵת לֵידַת בְּנָהּ, הִיא חָשְׁשָׁה שֶׁמָּא יִתְרַגְּלוּ לְמַצָּב שֶׁהַיֶּלֶד אֵינוֹ נִמּוֹל, וּמֵה שֶׁהִתְחִיל בְּחֹסֶר בְּרִירָה, יַהֲפֹךְ לְעֲבוֹדָה מֻגְמֶרֶת, לָכֵן הִיא נָדְרָה נֶדֶר שֶׁלֹּא תְּנַשֵּׁק לוֹ עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ לוֹ בְּרִית...

כָּךְ בְּמֶשֶׁךְ כִּשְׁנָתַיִם, הִיא הִתְאַפְּקָה מִלְּנָשְׁקוֹ, וְעַכְשָׁו כְּשֶׁקִּיְּמָה אֶת נִדְרָהּ וְהַיֶּלֶד מָהוּל, הִיא יְכוֹלָה לְנַשֵּׁק וּלְחַבֵּק אֶת בְּנָהּ...

הָרַבִּי מִבְּלַאזוֹב זַצַ"ל, הָיָה נוֹהֵג לְסַפֵּר בְּכָל פַּעַם שֶׁכָּבַד בְּסַנְדְּקָאוּת אֶת הַסִּפּוּר הַבָּא:

בִּימֵי מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה, הוּא שָׁהָה בְּמַחֲנֵה עֲבוֹדָה, וְהִנֵּה הִגִּיעַ מִשְׁלוֹחַ שֶׁל נָשִׁים וִילָדִים, וְהֵם הוּבְלוּ בְּדַרְכָּם הָאַחֲרוֹנָה. הָיְתָה שָׁם אִשָּׁה אַחַת שֶׁאָחֲזָה צְרוֹר קָטָן בְּיָדָהּ. הִיא פָּנְתָה בְּתַקִּיפוּת לַצּוֹרֵר גֶּרְמָנִי שֶׁעָמַד לְצִידָהּ, וּכְאִלּוּ צִוְּתָה עָלָיו שֶׁיִּתֵּן לָהּ אֶת הָאוֹלָר שֶׁלּוֹ. הַחַיִל הַגֶּרְמָנִי, חָשַׁב שֶׁאִשָּׁה זוֹ רוֹצָה לִשְׁלֹחַ יָד בְּנַפְשָׁהּ, וְכֵיוָן שֶׁנֶּהֱנָה מֵהַרַעְיוֹן, הִגִּישׁ לָהּ אֶת הָאוֹלָר. לְתַדְהֵמָתוֹ, פָּתְחָה הָאִשָּׁה אֶת הַצְּרוֹר שֶׁבְּיָדָהּ, וּלְעֵינֵי כֹּלָם נִגְלָה תִּינוֹק רַךְ בֶּן יָמִים אֲחָדִים.

עוֹד בְּטֶרֶם הֵבִין אֵי מִי אֶת הַמִּתְרַחֵשׁ, הִיא בִּצְּעָה בִּזְרִיזוּת בְּרִית מִילָה לַיֶּלֶד, בֵּרְכָה אֶת בִּרְכַּת הַמִּילָה, וּמִתּוֹךְ הַכָּרַת הַמַּצָּב בּוֹ הֵם נְתוּנִים, פָּנְתָה וְאָמְרָה "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֶעֱנַקְתָּ לִי יֶלֶד בָּרִיא, וַאֲנִי מַחֲזִירָהּ לְךָ יֶלֶד יְהוּדִי בָּרִיא וְכָשֵׁר".

עונשו של הפוגם בבריתו

רַבִּי דָּוִד הַנָּגִיד בַּמִּדְרָשׁ דָּוִד עַל אֲבוֹת כָּתַב: בַּר יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּפְגּוֹם בְּרִיתוֹ, וְיִטַּמֵּא בְּרִית קוֹדֶשׁ בַּעֲבֵרָה עִם גּוֹיָה, לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ שֶׁהוּא מָהוּל, אֶלָּא יֵחָשֵׁב לְעָרֵל, וְהָאִשָּׁה שֶׁשָּׁכַב עִמָּהּ, הִיא

קְשׁוּרָה בּוֹ וּמְלַפֶּפֶת אוֹתוֹ בַּגִּיהִנֹּם, כֵּיוָן שֶׁטִּמֵּא בְּרִית קוֹדֶשׁ וּבִעֵל בַּת אֵל נֵכָר, וְעוֹנְשׁוֹ יִהְיֶה קָשֶׁה בָּעוֹלָם הַבָּא.

וּבְסֵפֶר "יְקָרָא דְחַיֵּי" כָּתַב: יֵשׁ לָדַעַת וּלְהוֹדִיעַ, שְׁמִי שֶׁהָיָה חָי עִם גּוֹיָה [וּבִלְשׁוֹן הָעוֹלָם נִקְרָא "הִתְחַתֵּן עִם גּוֹיָה"], יֵשׁ לְהוֹרוֹת בְּפַשְׁטוּת שֶׁלְּאַחַר מוֹתוֹ אֵין לָשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעָה כְּלָל וְעִקָּר. וְדָבָר זֶה הוּא חָמוּר מְאֹד, מִשּׁוּם שֶׁכָּרַת עַצְמוֹ מֵהֶמְשֵׁכִיּוּת עִם הַקֹּדֶשׁ. [וְכֵן הַדִּין בְּאִשָּׁה שֶׁחָיָה עִם גּוֹי שֶׁהוּא דָּבָר חָמוּר מְאֹד].

וְכָתַב בְּסֵפֶר "שֵׁבֶט הַלֵּוִי" (חֵלֶק ב סִימָן ריג) בְּפִשְׁיטוּת, שְׁמִי שֶׁחַי עִם גּוֹיָה, כָּל שֶׁלֹּא נוֹדַע בְּבֵרוּר שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה לִפְנֵי מוֹתוֹ, אֵין מִתְאַבְּלִים עָלָיו. אוּלָם קַדִּישׁ וְהַשְׁכָּבָה וּמְצִוּוֹת לְעִלּוּי נִשְׁמָתוֹ יֵשׁ לַעֲשׂוֹת, כְּדֵי שֶׁמִּן הַשָּׁמַיִם יְרַחֲמוּ עַל נִשְׁמָתוֹ הָאוּמְלָלָה.

וְכַאֲשֶׁר הִגִּיעַ פַּעַם אָדָם אֶחָד שֶׁחַי עִם גּוֹיָה לָרַב, וְטָעַן בְּפָנָיו "מַדּוּעַ לֹא מְצָרְפִים אוֹתוֹ לְמִנְיָן", וַהֲרֵי אֵינוֹ אוֹכֵל חֲזִיר... אָמַר לוֹ הָרַב: הוּא לֹא אוֹכֵל חֲזִיר, אֲבָל חֲזִירָה הוּא כֵּן אוֹכֵל...

וּפְשׁוּט שֶׁהוֹרִים שֶׁיֵּשׁ לִבְנָם קֶשֶׁר עִם גּוֹיָה, אֵין לָהֶם לְהַכְנִיסָם הַבַּיְתָה כְּדֵי לְקָרְבוֹ, שֶׁאֵיךְ יִתָּכֵן לְהַכְנִיס רִשְׁעָה לְבֵיתָם, וְאִם יִרְצֶה הַבֵּן לָבוֹא לְבַדּוֹ, יְקַבְּלוּהוּ. אַךְ אִם אֵינוֹ מוּכָן אֶלָּא רַק לְהַגִּיעַ עִמָּהּ, אֵין לְרַחֵם עָלָיו כְּלָל וְעִקָּר, עַד שֶׁיְּנַתֵּק עַצְמוֹ מִפְּצָצָה מְתַקְתֶּקֶת זוֹ, שֶׁהוֹרֶסֶת כָּל חֶלְקָה טוֹבָה.

משנה יב

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, הֱוֵי קַל לְרֹאשׁ וְנוֹחַ לַתִּשְׁחֹרֶת, וֶהֱוֵי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּשִׂמְחָה:

כּוֹתֵב רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, שֶׁתְּקוּפַת הַ"רֹאשׁ", הֵם יְמֵי הַבַּחֲרוּת, שֶׁהֵם זְמַן הַהִתְחָלָה וְהָרֵאשִׁית שֶׁל הָאָדָם. בִּתְקוּפָה זוֹ הָאָדָם עֲדַיִן בִּמְלֹא כֹּחוֹ, קַל תְּנוּעָה וּבַעַל מֶרֶץ רַב, וְיָכוֹל לְנַצֵּל אֶת הַזְּמַן הַיָּקָר הַזֶּה לִלְמוּד הַתּוֹרָה וְלַעֲלִיָּה רוּחָנִית גְּדוֹלָה.

הַתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה הִיא תְּקוּפַת הַ"תִּשְׁחֹרֶת", שֶׁהִיא תְּקוּפַת הַזִּקְנָה, כְּשֶׁכְּבָר הִשְׁחִירוּ פָּנָיו מֵרֹב עָמָל וּמִתְּשִׁישׁוּת הַגּוּף, שֶׁאָז קָשֶׁה לָאָדָם לַעֲבוֹד אֶת ה' כְּמוֹ שֶׁהָיָה עוֹבְדוֹ בִּצְעִירוּתוֹ. מְלַמְּדֵנוּ הַתַּנָּא, שֶׁאִם בְּרֵאשִׁית דַּרְכְּךָ בְּעוֹדְךָ בָּחוּר, תִּהְיֶה זָרִיז וְחָרוּץ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאֶךָ, אָזַי גַּם בִּימֵי זִקְנוּתְךָ יִהְיֶה לְךָ נֹחַ לְהַמְשִׁיךְ בְּאוֹתָהּ דֶּרֶךְ שֶׁעָמַלְתָּ בָּהּ, מִכֵּיוָן שֶׁכְּבָר הֻרְגַּלְתָּ לְכָךְ בִּימֵי בְּחֻרוּתְךָ.

נָתְאַר לָנוּ אָדָם שֶׁהִתְפַּלֵּל כָּל חַיָּיו במניין, וּפִתְאוֹם כְּבֵדוּת לוֹ הָרַגְלַיִם, וּכְבָר קָשֶׁה לוֹ פִּיזִית לֶאֱשֹׁאת אֶת גּוּפוֹ הַתָּשׁוּשׁ. אִם יֹאמְרוּ לוֹ בָּנָיו וּנְכָדָיו "אֵין דָּבָר לֹא נוֹרָא, אֶפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל גַּם בְּבֵית", הַאִם הוּא יְקַבֵּל בְּקַלּוּת אֶת דִּבְרֵיהֶם?

הֲלֹא בִּשְׁבִילוֹ זֶה יִהְיֶה שֶׁבָּר נוֹרָא. הוּא נוֹשֵׂא עִמּוֹ עֲשָׂרוֹת שָׁנִים שֶׁל תְּפִלָּה בַּצִּבּוּר, שֶׁל "קְדֻשָּׁה", ו"קַדִּישׁ", הַאִם הוּא יַשְׁלִיךְ אֶת עֲבָרוֹ כְּאִלּוּ לֹא קָרָה מְאוּמָה? הַאִם הוּא יִוָּתֵר עַל כָּל מִנְהָגָיו בְּקַלּוּת? בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא.

כְּמוֹ כֵּן, כַּאֲשֶׁר הָרוֹפֵא קוֹבֵעַ לָאָדָם זָקֵן, שֶׁעָלָיו לֶאֱכוֹל בְּיוֹם כִּפּוּר לְמַעַן הַבְּרִיאוּת, תְּחוּשָׁתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם קָשָׁה. הוּא לֹא יִוָּתֵר בְּשִׂמְחָה עַל הַמַּאֲמָץ לָצוּם, וְגַם אִם יֹאכַל, אֲזַי הוּא יַרְגִּישׁ שֶׁכְּאִלּוּ הָאוֹכֶל נִתְקָע לוֹ בַּגָּרוֹן. לֹא רַק שֶׁאֵין לוֹ הֲנָאָה מִן הַמַּאֲכָל, אֶלָּא הַיְדִיעָה שֶׁאֵינֶנּוּ רַשַּׁאי לָצוּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, הִיא עִנּוּי כָּבֵד בִּשְׁבִילוֹ.

וְכֵן הַדָּבָר בְּכָל שְׁאָר הַדְּבָרִים הָרוּחָנִיִּים, שֶׁכַּאֲשֶׁר מִתְרַגֵּל אֲלֵיהֶם הָאָדָם בִּצְעִירוּתוֹ, קָשֶׁה לוֹ מְאֹד לִפְרֹשׁ וְלַעֲזֹב אוֹתָם בְּזִקְנוּתוֹ. אֲבָל אִם בִּצְעִירוּתוֹ לֹא הָיָה נִזְהָר לִהְיוֹת קַל לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹות, אֲזַי גַּם כְּשֶׁיִּזְקַן לֹא יָסוּר מִדַּרְכּוֹ זוֹ.

בְּהֶקְשֵׁר לָזֶה, הֵבִיא רַבֵּנוּ חַיִּים פַּלָּאגִ'י זַצַ"ל בְּסֵפֶר "תּוֹרָה וְחַיִּים", אֶת דִּבְרֵי מַהֲרַ"ם לוֹנְזָאנוֹ זַצַ"ל, שֶׁכָּל בַּעֲלֵי הָעֲבֵרוֹת, לְעֵת זִקְנָתָם יָשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה וַיִּמָּנְעוּ מִלַּחְטֹא. מַה שֶּׁאֵין כֵּן עֲבֵרָה שֶׁל בִּטּוּל תּוֹרָה, כְּשֶׁעָבַר בְּנַעֲרוּתוֹ, אֲזַי כְּשֶׁרוֹצֶה לַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה בְּזִקְנוּתוֹ וְלַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, תָּשַׁשׁ כֹּחוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה.

וְכָתַב עַל זֶה הָרַב פַּלָּאגִ'י, שֶׁהַדָּבָר בָּרוּר, שֶׁאִם הוּא שַׁקְדָן בַּתּוֹרָה בְּנַעֲרוּתוֹ, גַּם כְּשֶׁיַּגִּיעַ לִזְקָנָה וְשֵׂיבָה לֹא יִתְבַּטֵּל מִמֶּנָּה, כְּמַאֲמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ: "חֲנוֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה".

וְדָבָר זֶה בָּדוּק וּמְנֻסֶּה אֵצֶל רַבִּים, כִּי כָּל מִי שֶׁהוּא שַׁקְדָן מִנְּעוּרָיו, גַּם כְּשֶׁיַּזְקִין אֵינוֹ פֹּרֵק עֹל תּוֹרָה מֵעָלָיו, וְנַעֲשָׂה כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר, וּכְנָהָר שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק, מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה נוֹתֶנֶת לוֹ כֹּחַ שֶׁיַּעֲסֹק בָּהּ. אֲבָל כָּל מִי שֶׁבְּבַחֲרוּתוֹ מִתְעַצֵּל מִלַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה, בְּבוֹא יְמֵי הַזִּקְנָה, הֲרֵי הוּא תָּשׁוּשׁ כֹּחַ, וְלֹא יוּכַל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה.

כָּתַב בְּסֵפֶר "שֵׁבֶט מוּסָר" (פֶּרֶק כז): לֹא כָּל אָדָם מִתְעוֹרֵר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בִּרְאוֹתוֹ אֶת עַצְמוֹ בָּרִיא וְחָזָק, אֶלָּא רַק בְּבוֹא יְמֵי הַזִּקְנָה, וְרַבָּם אֵינָם חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה עַד שֶׁמַּרְגִּישִׁים כְּבֹר אֶת סוֹפָם קָרֵב וּבָא.

וְכֵיוָן שֶׁנִּשְׁתָּרְשׁוּ כָּל חַיֵּיהֶם בְּהַבְלֵי הַזְּמַן בַּעֲצַת הַמַּסִּית - הַס"מ הָרָשָׁע שֶׁהוּא הַשָּׂטָן וְהוּא יֵצֶר הָרַע, אֲזַי בְּעֵת יְצִיאַת נִשְׁמָתוֹ, יְפַתֶּהוּ שֶׁיִּכְפֹּר בְּקוֹנוֹ, וְיִנָּצֵל בְּכָךְ מֵהָעֹנֶשׁ. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחַר עֲצַת הַיֵּצֶר כָּל חַיָּיו, בְּרֹאוֹת עַצְמוֹ בְּצַעַר הַמִּיתָה, מִתְפַּתֶּה וְשׂוֹמֵעַ לוֹ, וְכוֹפֵר בַּה', בְּחֶשְׁבּוֹ שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ יִנָּצֵל מֵאוֹתוֹ צַעַר.

אֲבָל אוֹתוֹ אָדָם הַמַּחְזִק כָּל חַיָּיו בַּקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבְתוֹרָתוֹ, בּוֹעֵט בַּעֲצַת הַשָּׂטָן הַס"מ הָרָשָׁע, מִפְּנֵי שֶׁהֶרְגֵּל שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹעַ לוֹ, וְלָכֵן בְּבוֹאוֹ אָז לְפַתּוֹתוֹ, אֵינוֹ נוֹטֶה אֵלָיו אֹזֶן, אֶלָּא אַדְרַבָּא מְקַלֵּל וּמוֹדִיעַ לוֹ שֶׁהֶבֶל הוּא, וְעַל יְדֵי כָּךְ נִצּוֹל מִמֶּנּוּ.

וְסִפֵּר אֶחָד מֵהֶרַבָּנִים, שֶׁאָבִיו הָרַב ז"ל הָלַךְ בִּשְׁלִיחוּת לְכַמָּה עָרִים, וּבְאַחַת הֶעָרִים שֶׁנִּכְנַס, הָיְתָה כַּת בַּחוּרִים אֲשֶׁר כָּל יְמֵיהֶם הָיוּ מְבַלִּים בָּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, וּמִלְאוּ תַּאֲוָתָם מִכָּל מַה שֶּׁלִּבָּם חָפֵץ, וְלֹא הָיְתָה עֲבֵרָה שֶׁהִשְׁלִיכוּ אַחֲרֵי גֵּבָם, וְהָיוּ כּוֹפְרִים בְּכָל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּתּוֹרָה שֶׁבַּעַל פֶּה.

וְהִנֵּה חֲלָה אֶחָד מֵהֶם וְכִמְעַט יָצְאָה נַפְשׁוֹ, וְהִתְחִיל לִצְעֹק בְּקוֹל מַר, וְהָיָה אוֹמֵר לָעוֹמְדִים לְיָדוֹ: "הַצִּילוּ אוֹתִי מִזֶּה הָעוֹמֵד לִפְנֵי וְחָרֵב שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ, וְרוֹצֶה לַחְתֹּךְ אֶת בְּשָׂרִי חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת. גַּם רָאִיתִי, שִׁמְי שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה פְּלוֹנִית כְּפִי שֶׁעָשִׂיתִי אֲנִי עִם חֲבֵרִי, עוֹשִׂים לוֹ כָּךְ וְכָךְ עוֹנָשִׁים.

וְכֵן הָיָה מַזְכִּיר אֶת כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה עִם חֲבֵרָיו, וְהָיָה צוֹעֵק מַר וְאוֹי וַאֲבוֹי, וּמִתְחַנֵּן וּמִשְׁתַּטֵּחַ לִפְנֵי כָּל הַבָּא לְבַקְּרוֹ, שֶׁיַּצִּיל אוֹתוֹ מֵהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁמַּרְאֶה לוֹ הַמַּלְאָךְ הַמָּוֶת לַעֲשׂוֹת בּוֹ וּלְכָל הָעוֹשֶׂה כְּמוֹתוֹ. הָעָם הָיוּ מַרְבִּים לָבֹא וְלִרְאוֹת בְּעֵינֵיהֶם אֶת מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל, שֶׁרוֹאֶה הָרָשָׁע בִּשְׁעַת מוֹתוֹ אֶת מַלְאַךְ הַמָּוֶת, וְהָיוּ אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטָף מְהַרְהְרִים בִּתְשׁוּבָה, וְהָיָה בִּצְעָקָה זוֹ בְּעֶרֶךְ שְׁמוֹנָה אוֹ תִּשְׁעָה יָמִים.

עַד שֶׁאָבִיו שֶׁל הַחוֹלֶה קָרָא לַחֲכָמִים, וְהָלְכוּ אֶצְלוֹ, וְשַׁאֲלוּ אוֹתוֹ מַה הוּא רוֹאֶה? אָמַר לָהֶם, שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת מַלְאַךְ הַמָּוֶת לֹא בְּדִמְיוֹן כִּי אִם רְאִיָּה וַדַּאִית, וּמַרְאֶה לוֹ הַמִּשְׁפָּטִים הַמְעֻתָּדִים לַעֲשׂוֹת לוֹ וְלַחֲבֵרָיו, וְהָיָה עוֹשֶׂה לוֹ צֹעַר וּכְעָסִים גְּדוֹלִים.

אָמְרוּ לוֹ הַחֲכָמִים שֶׁיֹּאמַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וְיִתְוַדֶּה עַל חֲטָאָיו. וְהוּא עָנָה לָהֶם: חָלִילָה לִי מֵעֲשׂוֹת זֹאת כְּדִבְרֵיכֶם, מִשּׁוּם שֶׁהַשָּׂטָן הָעוֹמֵד כְּנֶגְדִּי אוֹמֵר לִי, שֶׁאִם אוֹמַר כֵּן, יַעֲשֶׂה בּוֹ שְׁפָטִים, וְאִם לֹא יֹאמַר, הוּא יַצִּילֵהוּ מִצַּעַר חֻלְיוֹ.

וְאוֹתוֹ בָּחוּר הָיָה מְחֻרָף וּמְגֻדָּף כְּשֶׁהָיוּ מַפְצִירִים בּוֹ שֶׁיֹּאמַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל", וְהִפְצִירוּ בּוֹ עַד בֹּשׁ, וְלֹא אָבָה לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹל הָרַבָּנִים, וְיָצְאָה נַפְשׁוֹ בְּאוֹמְרוֹ: "אֵינִי אוֹמֵר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל", וְנִפְנָה וְהָלַךְ לַחֲרָפוֹת, וְהַחֲכָמִים פָּרְשׂוּ מֵאֶצְלוֹ מִיָּד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְבַּק בִּלְבוּשֵׁיהֶם מִטֻּמְאָתוֹ. רְאֵה עַד כַּמָּה אָדָם יָכוֹל לְהַפְסִיד, בִּגְלַל שֶׁלֹּא נִזְכָּר לְהִזְדָּרֵז לָשׁוּב לְבוֹרֵא עוֹלָם בִּתְשׁוּבָה בִּימֵי הַבַּחֲרוּת, טֶרֶם יָבוֹאוּ יְמֵי הָרָעָה.

הוי מקבל את כל האדם בשמחה

מְסַיֵּם הַתַּנָּא וְאוֹמֵר, שֶׁתְּקַבֵּל כָּל אָדָם בְּשִׂמְחָה, כְּלוֹמַר, עָלֵינוּ לִנְהֹג בְּצוּרָה יָפָה וּמְכֻבֶּדֶת לֹא רַק כְּלַפֵּי אֲנָשִׁים הַמְכֻבָּדִים בְּעֵינֵינוּ, אֶלָּא בְּעִקָּר כְּלַפֵּי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא מוֹצְאִים חֵן בְּעֵינֵנוּ, וְזֹאת הִיא הָעֲבוֹדָה הַגְּדוֹלָה.

וְכָתַב רַבִּי יְרוּחָם מִמִּיר, שֶׁכַּאֲשֶׁר בָּא לְפָנֶיךָ עָנִי מְלֵכְלָךְ, עִם מְעִיל שֶׁנּוֹדֶף מִמֶּנּוּ רֵיחַ רַע וּמַרְאֵהוּ אֵינוֹ טוֹב, אַל תִּסְלוֹד מִמֶּנּוּ, אֶלָּא אַדְרַבָּא, תַּרְיחַ הֵיטֵב אֶת הַמְּעִיל שֶׁלּוֹ, כִּי רֵיחַ נִיחוֹחַ שֶׁכָּזֶה לֹא תִּמְצָא...

וְהֵבִיא לְכָךְ סִיּוּעַ מִמַּה שֶׁמָּצִינוּ בְּקָרְבָּן עָנִי, שֶׁהֶעָנִי שֶׁמֵּבִיא תּוֹרִים אוֹ בְּנֵי יוֹנָה כְּדֵי לְהַקְרִיבָם, מְצָוָה לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הַנּוֹצוֹת שֶׁלָּהֶם, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לְךָ רֵיחַ רַע מֵרֵיחַ שֶׁל נוֹצוֹת נִשְׂרָפוֹת, בְּכָל זֹאת שׁוֹרְפִים אוֹתָם מִפְּנֵי שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מִתְהַדֵּר בְּרֵיחַ זֶה, כִּי זֶהוּ רֵיחַ נִחוֹחַ לִפְנֵי ה' יִתְבָּרַךְ.

וּכְבָר אָמַר הַנָּבִיא יְשַׁעְיָה: כִּי כֹּה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן, וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ, כְּלוֹמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִמְצָא עִם אוֹתוֹ עָנִי שָׁפָל וּמְדֻכָּא, וְלָכֵן יֵשׁ לְקַבְּלוֹ כְּרָאוּי.

יֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁגַּם אִם יָבוֹא לְפָנֶיךָ אָדָם שֶׁבִּצְעִירוּתוֹ לֹא הָיָה קַל לוֹ לַעֲבוֹד אֶת ה' יִתְבָּרַךְ, וְכָעֵת רְצוֹנוֹ לִפְתֹּחַ דַּף חָדָשׁ בַּחַיִּים וּלְהַתְחִיל לִלְמֹד תּוֹרָה וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹות, תְּקַבְּלֵהוּ בְּשִׂמְחָה, וְתוֹרֶה לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלֵךְ בָּהּ.

וְכֵן אִם בָּא לְפָנֶיךָ אָדָם שֶׁבִּצְעִירוּתוֹ הָיָה קַל לַעֲשׂוֹת רָצוֹן ה' יִתְבָּרַךְ, וּלְעֵת זִקְנוּתוֹ פֵּרַשׁ מִדַּרְכֵי הַתּוֹרָה, תִּלְמַד עָלָיו זְכוּת וּתְקַבְּלוֹ בְּשִׂמְחָה.

וּכְמוֹ שֶׁמְּסַפְּרִים עַל הַצַּדִּיק רַבִּי לֵוִי מִבַּרְדִּיטְשׁוֹב, שֶׁפַּעַם סִפְּרוּ לוֹ עַל אָדָם אֶחָד שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה בְּגִיל שִׁבְעִים! אָמַר לָהֶם הָרַב: אַשְׁרֵי הָאִישׁ הַזֶּה שֶׁעַד גִּיל שִׁבְעִים עֲדַיִן הָיָה לוֹ כֹּחַ לְהִלָּחֵם נֶגֶד יִצְרוֹ הָרַע וְלֹא נִכְנַע לוֹ. אַךְ כְּשֶׁהִגִּיעַ לְגִיל שִׁבְעִים וְתַשׁ כֹּחוֹ, כְּבָר לֹא יָכֹל לַעֲמוֹד נֶגֶד פִּתּוּיָיו שֶׁל הַיֵּצֶר, וּמִשֹּׁבֶר וְיָצָא לְתַרְבּוּת רָעָה...

מְסַפְּרִים עַל רַבָּה שֶׁל נוֹבַהֲרְדוֹק רַבִּי יְחִיאֵל מִיכֵל עֶפְשְׁטֵיין [בַּעַל "עֲרוּגּוֹת הַשֻּׂלְחָן"], שֶׁהָיָה בְּעִירוֹ אֶפִּיקוֹרֶס יְדוּעַ, וְהָרַב הָיָה מְקָרֵב אוֹתוֹ, וּמִתְנַהֵג עִמּוֹ בִּידִידוּת.

הָיוּ יְהוּדִים בְּנוֹבַהֲרְדוֹק שֶׁהַדְּבָר הִפְרִיעַ לָהֶם, וְהֵם הֵעֵזּוּ וְאָמְרוּ פַּעַם לְרַבָּם: הֲלֹא דָּוִד הַמֶּלֶךְ אָמַר תְּהִלִּים: "מְשַׂנְאֶיךָ ה' אֶשְׂנָא וּבְתַקּוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט, תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי", אִם כֵּן, כֵּיצַד רוֹחֵשׁ הָרַב יְדִידוּת לִיהוּדִי שֶׁכָּזֶה?

הֵשִׁיב לָהֶם הָרַב וְאָמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁזֶּהוּ חִסָּרוֹן שֶׁטָּבוּעַ בִּי [שֶׁאֵינִי מְקַיֵּם אֶת הַפָּסוּק שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ בִּתְהִלִּים], אַךְ מַה אֶעֱשֶׂה וְאֵינֶנִּי מְסֻגָּל לִשְׂנֹא יְהוּדִי...

גַּם לְרַבִּי אַבְרָהָם יִצְחָק הַכֹּהֵן קוּק [רַבָּה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל], בָּאוּ בְּטַעֲנוֹת שֶׁהוּא מְקָרֵב יוֹתֵר מִדַּי יְהוּדִים מְחַלְּלֵי שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא וּשְׁאָר עוֹבְרֵי עֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת. הֵשִׁיב הָרַב עַל טַעֲנָה זוֹ וְאָמַר: יִתְכֵּן שֶׁאֲנִי אוֹהֵב אוֹתָם בְּלִי שׁוּם הַצְדָּקָה, וְאֶפְשָׁר שְׁאָנִי נוֹהֵג כָּךְ גַּם בְּמָקוֹם

שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, אַךְ **מוּטָב לִי שֶׁאֶכָּשֵׁל וְיִתְבָּעוּ אוֹתִי בַּשָּׁמַיִם עַל אַהֲבַת חִנָּם, מֵאֲשֶׁר יִקְרֶה חָלִילָה לְהֶפֶךְ וְאֶכָּשֵׁל בְּשִׂנְאַת חִנָּם.**

משנה יג

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, מַרְגִּילִין לְעֶרְוָה. מַסּוֹרֶת, סְיָג לַתּוֹרָה. מַעֲשְׂרוֹת, סְיָג לְעשֶׁר. נְדָרִים, סְיָג לַפְּרִישׁוּת. סְיָג לַחָכְמָה, שְׁתִיקָה:

מעשרות סיג לעשר

רַבִּים שׁוֹגִים וְחוֹשְׁבִים שֶׁהָעשֶׁר הוּא כְּתוֹצָאָה מֵחִסָּכוֹן וְקִמּוּץ, וְהַפַּזָּרנוּת הִיא הַגּוֹרֵם לְמִעוּט הָעשֶׁר. בָּא רַבִּי עֲקִיבָא וּמַדְגִּישׁ שֶׁהַדְּבָרִים הֲפוּכִים בְּתַכְלִית. דַּוְקָא הַהוֹצָאָה וְהַהַפְרָשָׁה לְצֹרֶךְ מַעֲשֵׂר, הִיא שֶׁתִּשְׁמֹר עַל הַקַּיָּם, וְתַכְנִיס בּוֹ אֶת הַבְּרָכָה.

ה"מְדָרֵשׁ שְׁמוּאֵל" מֵבִיא עַל דֶּרֶךְ הַדְּרָשׁ מָקוֹר נוֹסָף לְכָךְ ש"מַעֲשְׂרוֹת סְיָג לְעשֶׁר": נֶאֱמַר בְּתְהִלִּים "ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ", דְּהַיְנוּ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבְיָכוֹל מִתְהַלֵּךְ עִם הָאָדָם וְהוּא כְּמוֹ הַצֵּל שֶׁלּוֹ, כְּשֵׁם שֶׁהַצֵּל כְּבְיָכוֹל עוֹשֶׂה כָּל מַה שֶּׁהָאָדָם עוֹשֶׂה, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹהֵג עִם הָאָדָם בְּדִיּוּק כְּפִי שֶׁהָאָדָם נוֹהֵג.

וְאִם כֵּן, אִם יַד יְמִינוֹ שֶׁל הָאָדָם מֻשֶּׁטֶת לַאֲחֵרִים כְּדֵי לַעֲזֹר לָהֶם מִכַּסְפּוֹ, הֲרֵי שֶׁגַּם יַד הַבּוֹרֵא מֻשֶּׁטֶת אֲלֵיו וּפְתוּחָה לְבַקָּשׁוֹתָיו. אוּלָם כַּאֲשֶׁר יָדוֹ שֶׁל הָאָדָם קְמוּצָה, הֲרֵי שֶׁגַּם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹפֵץ אֶת יָדוֹ וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ מֵהַשֶּׁפַע שֶׁיֵּשׁ בִּרְשׁוּתוֹ.

המחסיר נחסר

חֲכָמֵינוּ ז"ל מְסַפְּרִים לָנוּ מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה עָשִׁיר, וְהָיְתָה לוֹ שָׂדֶה שֶׁעָשְׂתָה אֶלֶף כּוֹר (מִדָּה שֶׁל מִשְׁקָל), וְהָיָה אוֹתוֹ עָשִׁיר נוֹטֵל מֵאָה כּוֹרִים לְמַעֲשֵׂר, וּמַפְרִישׁ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. כָּךְ עָשָׂה כָּל יְמֵי חַיָּיו.

כְּשֶׁחָלָה לָמוּת, קָרָא לִבְנוֹ וְאָמַר לוֹ, בְּנִי, דַּע שֶׁשָּׂדֶה זוֹ שֶׁאֲנִי מוֹרִישׁ לְךָ, עוֹשָׂה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה אֶלֶף כּוֹרִים, הִזָּהֵר לְהַקְפִּיד לְהַפְרִישׁ מֵאָה כּוֹרִים כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי! מֵת אוֹתוֹ הָאִישׁ, וְעָמַד הַבֵּן בִּמְקוֹמוֹ.

עָשְׂתָה הַשָּׂדֶה אֶלֶף כּוֹרִים כַּאֲשֶׁר הָיְתָה עוֹשָׂה בְּחַיֵּי הָאָב, וְהַבֵּן הִפְרִישׁ מִמֶּנָּה מֵאָה כּוֹרִים. בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה הִסְתַּכֵּל וְרָאָה הַבֵּן, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שֶׁמַּפְרִישׁ הוּא יוֹתֵר מִדַּאי, וְהֶחְלִיט שֶׁהַשָּׁנָה הוּא מַפְחִית מֵהַמַּעֲשֵׂר.

לְשָׁנָה הַבָּאָה נִתְמַעֲטָה הַשָּׂדֶה, וְהוֹצִיאָה פֵּחוֹת פֵּרוֹת, וְכָךְ הָיָה גַּם בְּשָׁנָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ, עַד שֶׁלְּבַסּוֹף יָצְאוּ מֵהַשָּׂדֶה בְּסַךְ הַכֹּל "מֵאָה כּוֹרִים", וְהִצְטַעֵר הַבֵּן עַל כָּךְ מְאֹד.

שָׁמְעוּ קְרוֹבָיו שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר, וְכָךְ נִתְמַעֲטָה שָׂדֵהוּ, בָּאוּ כֻּלָּם אֵצְלוֹ מְלֻבָּשִׁים לְבָנִים וּשְׂמֵחִים. אָמַר לָהֶם, כִּמְדֻמֶּה לִי שֶׁאַתֶּם שְׂמֵחִים בְּקִלְקֻלְתִּי?!

אָמְרוּ לוֹ: נִצְטַעֵר עָלֶיךָ כִּי אַתָּה גָּרַמְתָּ לְךָ אֶת כָּל הָרָעָה הַזֹּאת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִפְרַשְׁתָּ מַעֲשֵׂר כָּרָאוּי. בֹּא וּרְאֵה, מִתְּחִלָּה כְּשֶׁבָּאָה הַשָּׂדֶה לְיָדְךָ, הָיִיתָ בָּעַל הַבַּיִת, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה כֹּהֵן [שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שֶׁהָיָה מַפְרִישׁ לַעֲנִיִּים הוּא כְּאִלּוּ נָתַן לְבוֹרֵא עוֹלָם]. וְעַכְשָׁו שֶׁלֹּא הִפְרַשְׁתָּ מַעֲשֵׂר כָּרָאוּי, נַעֲשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעַל הַבַּיִת, וְאַתָּה כֹּהֵן, וְלָכֵן קִבַּלְתָּ כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מְקַבְּלִים פַּעַם הַכֹּהֲנִים וְהָעֲנִיִּים.

נדרים סיג לפרישות

הִנֵּה כְּדֵי לְהַגִּיעַ לְמִידַת הַפְּרִישׁוּת, הַדֶּרֶךְ לְךָ הִיא "נְדָרִים", מִפְּנֵי שֶׁאִם אָדָם נוֹדֵר לֹא לַעֲבוֹר עַל דָּבָר מְסֻיָּם שֶׁנִּכְשַׁל בּוֹ, הֲרֵי זֶה מְאַפְּשֵׁר לוֹ לַעֲמוֹד בְּקַבָּלָה שֶׁקִּבֵּל.

אָמְנָם, כְּדֵי שֶׁהַנֶּדֶר יִסַּיַּע לָאָדָם לְהִתְרַחֵק מִן הָעֲבֵרָה, אֵין צָרֶךְ לִנְדֹּר דַּוְקָא מֵאוֹתוֹ דָּבָר בּוֹ הוּא נִכְשָׁל, אֶלָּא לְעִתִּים רָצוּי שֶׁיִּדּוֹר מִדָּבָר אַחֵר, וּמִמֵּילָא יִתְרַחֵק מִן הָעֲבֵרָה.

כְּדֻגְמָא לְכָךְ, נַזְכִּיר מַעֲשֶׂה שֶׁהֵבִיאוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל, עַל אָדָם שֶׁהִתְרַגֵּל כְּבָר מִיַּלְדוּתוֹ הַמַּקְדֶּמֶת לִשְׁלֹחַ יָד בִּרְכוּשׁ אֲחֵרִים, וְלִגְנֹב מִכָּל הַבָּא לְיָד, "מֵמִחְיוּתוֹ" בִּתְחוּם זֶה הָיְתָה כֹּה גְּדוֹלָה, עַד שֶׁהַגַּנָּבָה הָפְכָה אֶצְלוֹ לְטֶבַע שֵׁנִי, וּבְלִי שְׁלִיטָה הָיָה נוֹטֵל דְּבָרִים מִזּוּלָתוֹ אֲפִילּוּ כַּאֲשֶׁר לֹא הָיָה לוֹ צֹרֶךְ בְּכָךְ.

יוֹם אֶחָד, הֻחֲלוּ לְהִתְעוֹרֵר בּוֹ רִגְשֵׁי חֶרְטָה וְאָשָׁם, וְחָשַׁב לְעַצְמוֹ: מַה קּוֹרֶה אִתִּי, מַה יִּהְיֶה בְּסוֹפִי? הָלַךְ הָאִישׁ אֶל הָרַב, וְשָׁטַח בְּפָנָיו אֶת בְּעָיָיתוֹ, וְשָׁאַל מַה לַּעֲשׂוֹת כְּדֵי לְהִנָּצֵל מִיְּצָרוֹ הָרַע.

הוּא סָבַר כִּי הָרַב יִתֵּן לוֹ דֶּרֶךְ תְּשׁוּבָה מְלֵאֹת סִגּוּפִים וְהָרְחָקוֹת, כְּגוֹן לָצוּם אַרְבָּעִים יוֹם, וּלְהִסְתַּגֵּר בְּמָקוֹם מֻרְחָק וְכַדּוֹמֶה. אַךְ לְהַפְתִּעָתוֹ, הָרַב אָמַר לוֹ: יֵשׁ לִי עֵצָה בִּשְׁבִילְךָ. תִּדּוֹר שֶׁלֹּא תּוֹצִיא דְּבַר שֶׁקֶר מִפִּיךָ...

צָחַק הַגַּנָּב וְאָמַר: זֶה הַכֹּל? מַה זֶּה שַׁיָּךְ לְמַחֲלַת הַגְּנֵבוֹת שֶׁלִּי? מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁלֹּא מָצָא פִּתְרוֹן אַחֵר, עָשָׂה הָאִישׁ כִּדְבְרֵי הָרַב, וְנָזַר עַל עַצְמוֹ בְּנֶדֶר שֶׁלֹּא לְשַׁקֵּר.

יוֹם אֶחָד יָצְאוּ שְׁכֵנָיו מִבֵּיתָם, וְהִפְקִידוּ בְּיָדָיו אֶת הַבַּיִת עִם כָּל תְּכוּלָתוֹ. הַגַּנָּב מִשֶּׁכְּבָר הַיָּמִים נוֹתַר לְבַדּוֹ עִם כָּל רְכוּשָׁם הָרַב. כְּהֻרְגְּלוֹ מִיָּמִים יָמִימָה, הוּא הֵחֵל לְתַכְנֵן כֵּיצַד יַעֲבִיר לִרְשׁוּתוֹ אֶת הָאוֹצָר שֶׁנָּפַל לְיָדָיו.

אֶלָּא שֶׁלְּרֶגַע חָלְפָה מַחְשַׁבְתּוֹ בְּרֹאשׁוֹ, הֲרֵי בַּעֲלֵי הַבַּיִת יַחְזְרוּ וְיִשְׁאֲלוּ אוֹתִי לְאָן נֶעֱלַם חֻפָּץ זֶה אוֹ אַחֵר, וַאֲנִי אֶהְיֶה חַיָּב לוֹמַר אֶת הָאֱמֶת, מִפְּנֵי שֶׁנָּדַרְתִּי שֶׁלֹּא אֲשַׁקֵּר. וְלָכֵן נִמְנַע וְלֹא גָּנַב. הֲרֵי לָנוּ, כִּי הַשְׁפָּעָתָם שֶׁל נְדָרִים מַרְחִיקָה אַף מֵעֲבֵר לַתְּחוּם בּוֹ חַל הַנֶּדֶר עַצְמוֹ.

סיג לחכמה שתיקה

הִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים, מַדּוּעַ כָּאן שִׁנָּה הַתַּנָּא אֶת סֵדֶר הַמִּשְׁנָה, וְלֹא אָמַר "שְׁתִיקָה סְיָג לַחָכְמָה", כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים, כְּגוֹן "מַעֲשְׂרוֹת סְיָג לְעֹשֶׁר" וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ.

מְבָאֵר רַבֵּנוּ בְּחַיֵּי, שֶׁהַפְּרִשַׁת הַמַּעֲשְׂרוֹת אָכֵן מְבִיאָה לְעֹשֶׁר, כְּמוֹ כֵּן הַנְּדָרִים מְבִיאִים לִפְרִישׁוּת, וְכֵן שְׁאָר הַדְּבָרִים. אוּלָם הַשְׁתִּיקָה לְכְשֶׁעַצְמָהּ אֵינָהּ מְבִיאָה לְחָכְמָה. לֹא דַּי בִּשְׁתִיקָה כְּדֵי לִהְיוֹת חָכָם, אֶלָּא מוּטָל עַל הָאָדָם לַעֲמֹל בַּתּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה לִקְנוֹת אֶת הַחָכְמָה. לָכֵן שִׁנָּה הַתַּנָּא אֶת לְשׁוֹנוֹ כְּדֵי לְהַדְגִּישׁ כִּי הַשְׁתִיקָה רַק שׁוֹמֶרֶת עַל הַחָכְמָה, אַךְ אֵינָהּ מְבִיאָה לִידֵי חָכְמָה.

וְכָךְ מְבָאֵר מָרָן הַחִיד"א, עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁהַמְדַבֵּר דְּבָרִים בְּטֵלִים, יוֹצְאִים מִלִּבּוֹ כְּנֶגְדָּם דִּבְרֵי תּוֹרָה. מָשָׁל לְחָבִית מְלֵאָה דְּבָשׁ עַל כָּל גְּדוֹתֶיהָ, כָּל רְבִיעִית מַיִם שֶׁנִּכְנָסֶת לְתוֹכָהּ, יוֹצֵאת כְּנֶגְדָּהּ רְבִיעִית דְּבָשׁ.

וְלָכֵן אָמַר "סְיָג לְחָכְמָה" שֶׁלֹּא תֵּצֵא הַחוּצָה, "שְׁתִיקָה", כִּי נָעִים שֶׁיִּשְׁמֹר אֶת הַחָכְמָה בְּבִטְנוֹ עַל יְדֵי הַשְׁתִיקָה. וְכֵן אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה: כּוֹס מָלֵא שֶׁמָּן בְּיָדְךָ, נָפַל לְתוֹכוֹ טִפַּת מַיִם, יוֹצֵאת כְּנֶגְדָּהּ טִפַּת שֶׁמֶן. כָּךְ אִם נִכְנַס דְּבַר שֶׁל לֵיצָנוּת לְלִבּוֹ, יוֹצֵא כְּנֶגְדּוֹ דָּבָר שֶׁל תּוֹרָה.

משנה יד

הוּא הָיָה אוֹמֵר, חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם. חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לוֹ שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ט), כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּקוֹם. חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יד), בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם. חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה. חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה שֶׁבּוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ד), כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ:

מעלת עם ישראל

הָרַמְבַּ"ם מְפָרֵשׁ, שֶׁחִבָּה יְתֵרָה הֶרְאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָאָדָם, שֶׁהוֹדִיעוֹ וְאָמַר לוֹ: רְאֵה שֶׁבָּרָאתִי אוֹתְךָ בְּצֶלֶם, שֶׁהַמֵּטִיב לַחֲבֵרוֹ ומודיעו הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ, מַרְאֶה בְּכָךְ חִבָּה יְתֵרָה, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הָיָה מֵטִיב עִמּוֹ וְלֹא הָיָה חָשׁוּב בְּעֵינָיו לְהוֹדִיעַ לוֹ אֶת הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ.

וְלִכְאוֹרָה לָמָּה וּמַדּוּעַ הָיָה צָרִךְ לְהוֹדִיעַ זֹאת לָאָדָם, וּמַה הַחִבָּה שֶׁיֵּשׁ בְּכָךְ שֶׁהוֹדִיעַ לְאָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם אֱלֹקִים?

וְנִרְאֶה לְבָאֵר, שֶׁאִם לֹא הָיָה מוֹדִיעַ זֹאת לָאָדָם, אֲזַי לֹא הָיָה יוֹדֵעַ הָאָדָם כַּמָּה כֹּחוֹת טְמוּנִים בּוֹ, וּלְאֵיזֶה דַּרְגּוֹת הוּא יָכוֹל לְהַגִּיעַ אִם רַק יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַעֲבוֹדַת ה' כְּרָאוּי. וְעַל יְדֵי שֶׁהוֹדִיעַ לָנוּ אֶת מַעֲלָתֵנוּ, יְכוֹלִים אָנוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָם כֵּלִים שֶׁחָנַן אוֹתָנוּ בּוֹרְאֵנוּ, וְלֹא נְאַבֵּד אֶת חַיֵּינוּ בְּהֶבֶל וָרִיק. חַס וְשָׁלוֹם.

וּכְעֵין זֶה מְסַפְּרִים עַל עָשִׁיר אֶחָד שֶׁהָיָה רוֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד, וְתָמִיד הָיָה נוֹתֵן צְדָקָה בְּעַיִן יָפָה לְכָל מִי שֶׁהָיָה פּוֹשֵׁט אֶת יָדוֹ.

וְהִנֵּה בְּאֶחָד הַיָּמִים דָּפַק עָנִי עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וּבִקֵּשׁ צְדָקָה. הֶעָשִׁיר מִשֵּׁשׁ בְּכִיסָיו, וְגִילָה שֶׁאֵין לוֹ כֶּסֶף לָתֵת לֶעָנִי. מִיָּד נִכְנַס לְחַדַּר הַשֵּׁינָה, וְלָקַח מִקּוּפְסַת הַתַּכְשִׁיטִים שֶׁל אִשְׁתּוֹ טַבַּעַת זָהָב, וְנָתַן אוֹתָהּ לֶעָנִי.

לְאַחַר שֶׁהָלַךְ הֶעָנִי, בָּאָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל הֶעָשִׁיר מֵהָעֲבוֹדָה, וּכְשֶׁנִּכְנְסָה לְחַדְרָהּ וְרָאֲתָה שֶׁחֲסֵרָה לָהּ טַבַּעַת זָהָב, הֵחֵלָה לִצְעֹק בְּקוֹל גָּדוֹל וְקָרְאָה לְבַעֲלָהּ.

כְּשֶׁשָּׁמַע הַבַּעַל אֶת הַצְּעָקוֹת, מִהֵר לָבוֹא לְאִשְׁתּוֹ וְשָׁאַל אוֹתָהּ מַה פֶּשֶׁר הַצְּעָקוֹת. אָמְרָה לוֹ: בַּעֲלִי, אוֹי וַאֲבוֹי הַטַּבַּעַת הֲכִי יְקָרָה שֶׁלִּי שֶׁשָּׁוְוה עֲשָׁרֶת אֲלָפִים שֶׁקֶל נֶעֱלְמָה מֵהָאָרוֹן!!!

כְּשֶׁשָּׁמַע הֶעָשִׁיר שֶׁהַטַּבַּעַת שָׁוְוה כָּל כָּךְ כֶּסֶף, מִהֵר לְחַפֵּשׂ אֶת הֶעָנִי. כְּשֶׁרָאָהוּ הֶעָנִי, פַּחַד שֶׁמָּא רוֹצֶה הוּא לְקַחַת לוֹ אֶת הַטַּבַּעַת, וְהֵחֵל לִבְכּוֹת.

אָמַר לוֹ הֶעָשִׁיר: לֹא בָּאתִי לְקַחַת לְךָ אֶת הַטַּבַּעַת, אֶלָּא רַק בָּאתִי לְהוֹדִיעַ לְךָ שֶׁהַטַּבַּעַת יְקָרָה מְאֹד וְשָׁוְוה עֲשָׁרֶת אֲלָפִים שֶׁקֶל, תְּזָהֵר לֹא לְמָכוֹר אוֹתָהּ בְּזוֹל...

כָּךְ רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹדִיעַ לָנוּ כַּמָּה הֶעֱרֵךְ שָׁלָנוּ גָּדוֹל, וּלְאֵיזֶה דַּרְגּוֹת נִשְׂגָּבוֹת וְנָאוֹת עַם יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִים לְהַגִּיעַ אִם רַק יֵלְכוּ בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה, וְיַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְווֹת, וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁצֶּלֶם אֱלֹקִים חָקוּק בָּהֶם.

וּמִכַּיוָן שֶׁהָאָדָם הוּא נֶזֶר הַבְּרִיאָה, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף קנא:), שֶׁאֵין חַיָּה שׁוֹלֶטֶת עַל הָאָדָם וּמַזִּיקָה לוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִדְמֶה לָהּ כִּבְהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִמְשַׁל כִּבְהֵמוֹת נִדְמוּ". כְּלוֹמַר, מִצַּד הַטֶּבַע, אֲפִילּוּ הָאֲרִיֵה אֵין יָכוֹל לִשְׁלוֹט עַל אָדָם שֶׁטָּהֵר אֶת עַצְמוֹ מִכָּל נְטִיָּה גַּשְׁמִית וְכָל כָּלוֹ קוֹדֶשׁ לָהּ' יִתְבָּרַךְ, מִפְּנֵי שֶׁצֶּלֶם אֱלֹקִים נִמְצָא עָלָיו.

וּכְפִי שֶׁמְּסַפֵּר בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (נט:) עַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, שֶׁפַּעַם אַחַת הָלַךְ בַּדֶּרֶךְ, וְהִנֵּה בָּאָה לִקְרָאתוֹ לַהֲקַת אֲרָיוֹת, הוּא לֹא הִתְפַּעֵל מֵהֶם וְלֹא פַּחַד מֵהֶם כְּלָל, אֶלָּא הִפִּיל תְּחִנָּה לְפָנֵי ה' יִתְבָּרַךְ וְאָמַר: "הַכְּפִירִים שׁוֹאֲגִים לַטָּרֶף לְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם", וַיֵּרֶד לָהֶם שְׁתֵּי שׁוּקַיִם שֶׁל שׁוֹר מִן הַשָּׁמַיִם, וְאָכְלוּ אֶחָד וְהֶלְכוּ לְדַרְכָּם. בָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא עִם הַבָּשָׂר שֶׁהוֹתִירוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, כְּדֵי לִשְׁאוֹל הַאִם הַבָּשָׂר מֻתָּר בָּאֲכִילָה, וְהֵשִׁיבוּ לוֹ: אֵין בָּשָׂר טָמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם!

וְכֵן מְסַפְּרִים עַל הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹלַק [בַּעַל הַ"פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ"], שֶׁיּוֹם אֶחָד כְּשֶׁהָלַךְ מִבֵּיתוֹ אֶל בֵּית הַמִּדְרָשׁ כְּשֶׁהוּא מְעֻטָּף בְּטַלִּית וּמְעֻטָּר בִּתְפִלִּין, נוֹכַח לִרְאוֹת שֶׁהָרְחוֹבוֹת רֵיקִים מֵאָדָם.

וְהִנֵּה שׁוֹמֵעַ הָרַב, שֶׁאֲרִיֵּה פֵּרַץ אֶת סוֹרְגֵי גַּן הַחַיּוֹת, וְהֵחֵל מְשׁוֹטֵט בַּחוּצוֹת קִרְיָה, וּמַפִּיל בְּכָךְ אֶת חִתָּתוֹ עַל כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר, וְלָכֵן כּוּלָּם מְפַחֲדִים לָצֵאת מִבָּתֵּיהֶם.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הָרַב, הֵחֵל לְחַפֵּשׂ אַחַר מָקוֹם הִמָּצְאוֹ שֶׁל הָאַרְיֵה, וּכְשֶׁמְּצָאוֹ, הִפְשִׁיל אֶת טַלִּיתוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ, וְגִילָהּ אֶת תְּפִלָּיו. הָאַרְיֵה בִּרְאוֹתוֹ זֹאת, הֵחֵל נָס מֵהַמָּקוֹם, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ רֹדֵף אַחֲרָיו, וְכָךְ הָאַרְיֵה בּוֹרֵחַ וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ רוֹדֵף אַחֲרָיו. הַמַּחֲזֶה הִפְעִים וְהִרְנִין כְּאַחַד אֶת בְּנֵי הָעִיר הַנִּדְהָמִים.

וְסִבַּת הַדָּבָר שֶׁהָאַרְיֵה מֶלֶךְ הַחַיּוֹת הָאַדִּיר, בָּרַח מִפְּנֵי "הָאָדָם" בָּעַל ה"פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ", מִשּׁוּם שֶׁבְּעֶצֶם הֲרֵי הָאָדָם הוּא נֶזֶר הַבְּרִיאָה וְהַמֶּלֶךְ עָלֶיהָ, וְכֵיוָן שֶׁכָּךְ, פָּשׁוּט הוּא שֶׁגַּם סוּג חַיָּה כְּזֹאת שֶׁהִיא מֶלֶךְ הַחַיּוֹת, מִטֶּבַע הַדְּבָרִים צָרִיכָה לְהִכָּנַע וְלִבְרֹחַ מִפְּנֵי הָאָדָם הַמּוֹלֵךְ עָלֶיהָ.

אֶלָּא שֶׁכָּל זֶה אָמוּר בְּתָנַאי שֶׁהָאָדָם יִשְׁתַּחְרֵר לְגַמְרֵי מֵהַבְּהֵמִיּוֹת שֶׁבּוֹ, שֶׁאָז שִׁיּוּדְ בְּצָדָק שֶׁהוּא יִשַּׁמֵּשׁ כְּמֶלֶךְ עַל הַבְּהֵמוֹת שֶׁהֵן תַּחְתָּיו. אֲמָנָם כָּל עוֹד שֶׁאָדָם עַצְמוֹ יֵשׁ חֶלֶק בְּהֵמִיּוּת, כֵּיצַד יִמְשׁוֹל עַל הַבְּהֵמִיּוּת, וְלָכֵן כְּשֶׁנִּפְגַּשׁ הָאַרְיֵה עִם הַקָּדוֹשׁ הַנּוֹרָא בָּעַל ה"פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ", טִבְעִי שֶׁיִּבְרַח וְיִרְעַד מִפָּנָיו.

משנה טו

הַכֹּל צָפוּי, וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה, וּבְטוֹב הָעוֹלָם נִדּוֹן. וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה:

הכל צפוי והרשות נתונה

בִּיאֵר רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא; כָּל מַה שֶּׁאָדָם עוֹשֶׂה בְּסֵתֶר חַדְרֵי חֲדָרִים, גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי ה' יִתְבָּרַךְ. וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה בְּיַד הָאָדָם לַעֲשׂוֹת טוֹב אוֹ רַע. כְּלוֹמַר, לָאָדָם יֵשׁ בְּחִירָה, לִבְחֹר בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ הוּא רוֹצֶה לָלֶכֶת, אֲבָל צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁיּוֹם יָבוֹא וְיָרְאוּ לוֹ אֶת כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה, וְעָתִיד לִתֵּן עַל כָּךְ אֶת הַדִּין.

לְמָשָׁל: נָהָג חָדָשׁ שֶׁלֹּא לָמַד כָּל כָּךְ אֶת חֻקֵּי הַתְּנוּעָה, מַגִּיעַ לִכְבִישׁ 6, וְרוֹאֶה אֶת הַדֶּרֶךְ פְּתוּחָה לְלֹא פְּקָקִים וּלְלֹא פְּתוּלִים, וּמַחְלִיט לִנְסֹעַ בְּאוֹתוֹ כְּבִישׁ. וְהִנֵּה בַּדֶּרֶךְ הוּא רוֹאֶה בִּנְתִיב הַשֵּׁנִי פְּקָקִים, וְאֵינוֹ מֵבִין מַדּוּעַ לֹא נוֹסְעִים אוֹתָם מְכוֹנִיּוֹת דֶּרֶךְ הַכְּבִישׁ שֶׁהוּא נוֹסֵעַ. אֲבָל לְצַעֲרוֹ הָרַב, אֵינוֹ מוּדָע לְכָךְ שֶׁבְּסוֹף הַחֹדֶשׁ יִשְׁלְחוּ לוֹ חֶשְׁבּוֹנִית עַל כָּל מַה שֶּׁנָּסַע בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַחֹדֶשׁ, וּכְשֶׁיִּוָּדַע לוֹ הַדָּבָר, יִצְטַעֵר עַל הָרֶגַע שֶׁהִכְּיר אֶת הַכְּבִישׁ הַזֶּה, וּבְוַדַּאי שֶׁהָיָה מַעֲדִיף לַעֲמוֹד בִּפְקָקִים וְלֹא לְהִתְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּם עֲבוּר הַנְּסִיעָה הַנְּעִימָה וְהַמְּהִירָה. כָּךְ גַּם הַדָּבָר בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּל דָּבָר מְצֻלָּם, וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה לַעֲשׂוֹת כַּטּוֹב בְּעֵינֵינוּ, אֲבָל בַּסּוֹף צָרִיךְ לְשַׁלֵּם עַל כָּךְ מְחִיר.

בְּסֵפֶר "הַאִינְגּוּד", מוּבָא מַעֲשֶׂה שֶׁסִּפֵּר דּוֹקְטוֹר יֶרֶא שָׁמַיִם, שֶׁיְּדִידוֹ הַקָּרוֹב הָיָה צָרִיךְ לָצֵאת בְּמוֹצָאֵי חַג הַפֶּסַח מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְלוֹס אַנְגֶ'לֶס, לְעִסְקַת מִסְחָר גְּדוֹלָה. הַדּוֹקְטוֹר נִיסָּה

לִמְנוֹעַ אֶת חֲבֵרוֹ הַדָּתִי שֶׁלֹּא לִנְסֹעַ מִיָּד בְּצֵאת הֶחָג, מִשּׁוּם שֶׁכַּאֲשֶׁר יִגִּיעַ לְלוֹס אַנְגֶ'לֶס, עֲדַיִן יִהְיֶה בֹּקֶר שֶׁל יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל גָּלֻיּוֹת, וְכֵיוָן שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לַמֶּרְכָּז הַיְהוּדִי בָּעִיר, עָלָיו לִנְהֹג שָׁם לְפִי הֲלָכָה וְלִשְׁמוֹר בְּפַרְהֶסְיָא אֶת קְדֻשַּׁת הֶחָג, וְהַנִּסָּיוֹן יִהְיֶה לוֹ גָּדוֹל, וְלָכֵן מוּטָב שֶׁלֹּא יִסַּע.

הַסּוֹחֵר לֹא הִסְכִּים, כִּי הַטִּיסָה הַבָּאָה רַק בְּעוֹד יוֹמַיִם, וְחָבַל לוֹ עַל הַזְּמַן, וְלָכֵן קָם וְנָסַע. כְּשֶׁהִגִּיעַ לְחוּ"ל, שָׂכַר חֶדֶר בְּמָלוֹן גָּדוֹל שֶׁל אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ קוֹמוֹת, וְיָשַׁב לָנוּחַ. לְאַחַר מִכֵּן הֶחְלִיט לְהִתְגַּלַּח לִכְבוֹד הָעִסְקָה שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּעֶרֶב.

הוּא זָכַר אֶת דִּבְרֵי הַדּוֹקְטוֹר שֶׁאָמַר לוֹ שֶׁמַּה שֶּׁאָסְרוּ חֲכָמִים לַעֲשׂוֹת בַּחַג מִשּׁוּם מַרְאִית עַיִן, אֲפִילּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים אָסוּר, וְלָכֵן מִי שֶׁנָּסַע מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּ"ל, אָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת שָׁם מְלָאכָה אֲפִילּוּ בְּצִנְעָה. אֲבָל בְּתוֹךְ לִבּוֹ חָשַׁב: "הֲרֵי יֵשׁ כָּאן אֶלֶף חֲדָרִים, וַאֲנִי נִמְצָא בְּאֵיזֶה חֶדֶר קָטָן, וּמִי יֵדַע בָּעוֹלָם מַה אֲנִי עוֹשֶׂה". וּמַתְחִיל לְהִתְגַּלַּח.

וְהִנֵּה רַק הִדְלִיק הָאִישׁ אֶת הַמְּכוֹנָה, וּמִיָּד הֵחֵל לָצֵאת הַרְבֵּה עָשָׁן, הוּא נִפְנָה לִרְאוֹת מַה קָּרָה, וְהִבְחִין שֶׁהַמְּכוֹנָה מְכֻוֶּנֶת עַל מָתַח חַשְׁמַל שֶׁל 220 וולְט בְּעוֹד שֶׁבְּלוֹס אַנְגֶ'לֶס הַמָּתַח הוּא 110 וולְט, וְלָכֵן נִשְׂרְפָה הַמְּכוֹנָה.

הָאִישׁ הוֹצִיא מִיָּד אֶת הַתֶּקַע מֵהַחַשְׁמַל, אַךְ בֵּינְתַיִם גַּלָּאֵי הֶעָשָׁן קָלְטוּ אֶת הֶעָשָׁן, וְצִפְצֵף לְמַטָּה בַּקַּבָּלָה. הֵם הִתְקַשְּׁרוּ בְּבֶהָלָה לִשְׁאוֹל מַה קָּרָה, וְהוּא הִרְגִּיעַ אוֹתָם שֶׁזֶּה רַק מִמְּכוֹנַת גִּלּוּחַ, וְהוּא כְּבָר הִשְׁתַּלֵּט עַל זֶה.

פָּנָה הָאִישׁ אֶל הַחַלּוֹן כְּדֵי לְפוֹתְחוֹ וּלְאַוְרֵר אֶת הַחֶדֶר, וְאָז הִתְבָּרֵר לוֹ שֶׁבְּקוֹמוֹת הַגְּבוֹהוֹת שֶׁל בֵּית הַמָּלוֹן הַמְּשֻׁכְלָל הַזֶּה, אִי אֶפְשָׁר לִפְתֹּחַ חַלּוֹן כְּלָל, אֶלָּא הַכֹּל סָגוּר וְהַחֶדֶר מְמֻזָּג...

בְּלֵית בְּרֵירָה הוּא נֶאֱלַץ לִפְתֹּחַ אֶת הַדֶּלֶת כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ לוֹ הֶעָשָׁן לַמַּסְדְּרוֹן, רַק שֶׁהוּא לֹא יָדַע כַּמָּה דְּבָרִים: **א**'. שֶׁגַּלְאֵי הֶעָשָׁן שֶׁל הַמִּסְדְּרוֹן נִמְצָא בְּדִיּוּק מִמּוּל הַדֶּלֶת שֶׁלּוֹ. **ב**'. שֶׁגַּלְאֵי הֶעָשָׁן שֶׁל הַמִּסְדְּרוֹנוֹת, מְחֻבָּרִים יְשִׁירוֹת לְמוֹקֵד מְכֻבֵּי הָאֵשׁ. **ג**'. שֶׁשָּׁבוּעַ לִפְנֵי כֵּן, הָיְתָה בְּאַחַת הַמְּלוֹנוֹת בָּעִיר שְׂרֵפָה גְּדוֹלָה שֶׁתִּבְעָה כַּמָּה קָרְבָּנוֹת, וְאָז הֻפְנְתָה אֶצְבַּע מַאֲשִׁימָה לְמְכַבֵּי הָאֵשׁ שֶׁלֹּא בָּאוּ עִם מַסְפִּיק רִכְבֵי הַצָּלָה. אֶת כָּל זֶה הוּא לֹא יָדַע!

פָּתַח הָאִישׁ אֶת הַדֶּלֶת, וּפִתְאֹם הָאַזְעָקָה הֶחֱרִידוּ בְּמֶרְכַּז מְכַבֵּי הָאֵשׁ. הַלֶּקַח מֵהַשְּׂרֵפָה הַקּוֹדֶמֶת נִלְמַד, וּמִיָּד זִנְקוּ עֲשָׂרוֹת מְכוֹנִיּוֹת כִּבּוּי, וְיַחַד עִם מְכַבֵּי הָאֵשׁ, בָּאוּ גַּם צָוְתִים גְּדוֹלִים שֶׁל מָגֵן דָּוִד אָדֹם, וּמִשְׁטָרָה, וְכַמּוּבָן צַלְמֵי הַטֶּלֶוִיזְיָה וּכְלֵי הַתִּקְשֹׁרֶת וְהָעִתּוֹנוּת... הַכַּבָּאִים טִפְּסוּ בְּזְרִיזוּת, וּמָצְאוּ אֶת מוֹקֵד הֶעָשָׁן - "מְכוֹנַת הַגִּלּוּחַ"... הַסּוֹחֵר עִם הַכִּפָּה צוּלַם אֵין סְפֹר פְּעָמִים מִכָּל הַכִּוּוּנִים וְהַזָּוִיּוֹת, וְשֻׁדַּר בְּטֶלֶוִיזְיָה, וְנִכְתַּב בָּעִתּוֹנִים עַל הַתַּקָּלָה שֶׁיְּצָאָה תַּחַת יָדוֹ.

מִיַּד בְּמוֹצָאֵי הֶחָג הַתְקַשֵּׁר אוֹתוֹ יְהוּדִי לִידִידוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לוֹ: אָכֵן, צַדַּקְתָּ בִּדְבָרֶיךָ, אֲנִי חָשַׁבְתִּי שֶׁאַף אֶחָד לֹא יִרְאֶה אוֹתִי, וּבְסוֹף כָּל לוֹס אַנְג'לֶס רָאוּי וְקָרְאוּ עַל מַה שֶּׁאֵרַע לִי...

אין לאן לברח

מַעֲשֶׂה בְּבָחוּר אֶחָד שֶׁהָלַךְ מִטְּבֶרְיָה לְבֵיתָר לִלְמֹד תּוֹרָה, אוֹתוֹ בָּחוּר הָיָה נָאֶה בְּיוֹתֵר, וְרָאֲתָה אוֹתוֹ נַעֲרָה אַחַת וְאָמְרָה לְאָבִיהָ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, תְּשַׁדֵּךְ לִי אֶת הַבָּחוּר הַזֶּה. מִיַּד נִגַּשׁ הָאָב לַבָּחוּר, וְאָמַר לוֹ: רְצוֹנְךָ לִשָּׂא אִשָּׁה וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶת בִּתִּי? אָמַר לוֹ: כֵּן.

מִיַּד עָרְכוּ חֻתָּנָה וְאוֹתוֹ בָּחוּר נָשָׂא אֶת הַבָּחוּרָה לְאִשָּׁה וְחָזַר לְבֵיתוֹ שֶׁבְּטִבֶּרְיָה, כְּדֵי לְקַיֵּם "וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ שָׁנָה אַחַת". בְּסוֹף הַשָּׁנָה, אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ תּוֹלִיכֵנִי אֵצֶל הוֹרַי וְאֶרְאֶה אוֹתָם. מִיַּד לָקַח סוּסִים וּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, וְהָלַךְ עִם אִשְׁתּוֹ לְבֵית הוֹרֶיהָ.

כְּשֶׁהָלְכוּ בַּדֶּרֶךְ, יָצָא עֲלֵיהֶם שׁוֹדֵד אֶחָד חָמוּשׁ, וּכְשֶׁרָאָתָה אוֹתוֹ הָאִשָּׁה, נִכְנְסָה אַהֲבָתוֹ בְּלִבָּהּ, וְעָזְרָה לוֹ לְתָפֹס אֶת בַּעֲלָהּ וְקָשְׁרוּ אוֹתוֹ בַּחֲבָלִים. אוֹתוֹ שׁוֹדֵד נִכְשַׁל עִם הָאִשָּׁה בַּעֲבֵרָה, וְאַחַר כָּךְ יָשַׁב לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת יָחַד עִם הָאִשָּׁה. אוֹתוֹ בָּחוּר הָיָה קָשׁוּר בָּאֵילָן, וְרָאָה אֶת הַכֹּל. אַחַר כָּךְ בָּא הַשּׁוֹדֵד לִישֹׁן עִם הַבָּחוּרָה, וְלָקַח כְּלִי שֶׁל מַיִם וְשָׁם לְיָדוֹ וַיִּישַׁן. וְהִנֵּה בָּא נָחָשׁ וְשָׁתָה מִן הַיַּיִן, וְהִטִּיל סַם הַמָּוֶת בְּתוֹכוֹ. כְּשֶׁהֵקִיץ הַשּׁוֹדֵד מִשְּׁנָתוֹ, נָטַל אֶת הַמַּיִם וְשָׁתָה וּמֵת. הַבָּחוּר רָאָה אֶת הַנֵּס שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ, וְאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, תְּשַׁחְרְרִי אוֹתִי. אָמְרָה לוֹ: אֲנִי מְפַחֶדֶת מִמְּךָ שֶׁמָּא תַּהַרְגֵנִי. אָמַר לָהּ: אֲנִי נִשְׁבַּע לְךָ שֶׁלֹּא אֲמִיתֵךְ. הָאִשָּׁה שִׁחְרְרָה אֶת בַּעֲלָהּ, וְהֶלְכוּ שְׁנֵיהֶם לְבֵית אֲבִיהָ שֶׁל הָאִשָּׁה.

וּכְשֶׁרָאוּהָ הוֹרֶיהָ, שָׂמְחוּ מְאֹד וְהִגִּישׁוּ לִפְנֵיהֶם לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת. אָמַר לָהֶם הַבָּחוּר: לֹא אוֹכַל וְלֹא אֶשְׁתֶּה עַד שֶׁאֲסַפֵּר מַה שֶּׁאֵרַע לִי, מִיַּד סִפֵּר כָּל הַמַּעֲשֶׂה. כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת אֲבִיהָ, קָם מִיַּד וְהָרַג אֶת בִּתּוֹ הַמְּרֻשַּׁעַת. (אוֹצַר הַמִּדְרָשִׁים עַמּוּד 531).

שׁוּב רוֹאִים אָנוּ, שֶׁהָרְשׁוּת נְתוּנָה לָאָדָם לַעֲשׂוֹת כְּפִי מַה שֶּׁיַּחְפֹּץ, אַךְ צָרִיךְ לָדַעַת שֶׁבְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר הַכֹּל יִתְגַּלֶּה וְיֵעָנֵשׁ עַל כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה נֶגֶד רְצוֹן ה' יִתְבָּרַךְ.

משנה טז

הוּא הָיָה אוֹמֵר, הַכֹּל נָתוּן בָּעֲרָבוֹן, וּמְצוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים. הַחֲנוּת פְּתוּחָה, וְהַחָנְוָנִי מַקִּיף, וְהַפִּנְקָס פָּתוּחַ, וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת, וְכָל הָרוֹצֶה לִלְווֹת יָבוֹא וְיִלְוֶה, וְהַגַּבָּאִים מַחֲזִירִים תָּדִיר בְּכָל יוֹם, וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְיֵשׁ לָהֶם עַל מַה שֶּׁיִּסְמוֹכוּ, וְהַדִּין דִּין אֱמֶת, וְהַכֹּל מְתֻקָּן לַסְּעוּדָה:

הכל נתון בערבון

רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא מְפָרֵשׁ, שֶׁרַגְלָיו שֶׁל הָאָדָם הֵם הָעֲרֵבִים לוֹ, וְהֵם מוֹלִיכִים אוֹתוֹ לְמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ לְהַגִּיעַ לְשָׁם מִבְּלִי שֶׁיֵּדַע עַל כָּךְ, וַאֲפִילּוּ אִם אֵין רְצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם לְהַגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, רַגְלָיו לוֹקְחִים אוֹתוֹ לְשָׁם.

וּכְמוֹ שֶׁמְּסֻפָּר בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (דף נג.) עַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי סוֹפְרִים מַשְׂכִּילִים וִיפֵי תֹּאַר, וּשְׁמָם אֶלִיחֹרֶף וַאֲחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא. יוֹם אֶחָד רָאָה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אֶת מַלְאַךְ הַמָּוֶת עָצוּב. שְׁאָלוֹ הַמֶּלֶךְ: מַדּוּעַ אַתָּה עָצוּב? הֵשִׁיב מַלְאַךְ הַמָּוֶת: מְשׁוּם שֶׁתּוֹבְעִים מִמֶּנִּי לָקַחַת אֶת נִשְׁמָתָם שֶׁל שְׁנֵי הַסּוֹפְרִים שֶׁלְּךָ...

שָׁמַע זֹאת הַמֶּלֶךְ, וּמִיָּד צִוָּה עַל הַשֹּׁדִים שֶׁיִּקְחוּ אֶת הַשְּׁנַיִם לְעִיר לוּז (וְעִיר שֶׁאֵין לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת רְשׁוּת לֵעָבוֹר בָּהּ). וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר הִגִּיעוּ הַשְּׁנַיִם לְשַׁעֲרֵי הָעִיר לוּז, עוֹד בְּטֶרֶם הִסְפִּיקוּ לְהִכָּנֵס לְתוֹכֵי הָעִיר, הֵם נִפְטְרוּ מִן הָעוֹלָם.

לְמָחֳרַת שׁוּב רָאָה הַמֶּלֶךְ אֶת הַשָּׂטָן, וְהַפַּעַם הוּא מְחַיֵּךְ. תָּמַהּ הַמֶּלֶךְ: מַדּוּעַ אַתָּה מְחַיֵּךְ? עָנָה מַלְאַךְ הַמָּוֶת: שָׁלַחְתָּ אֶת הַשְּׁנַיִם לַמָּקוֹם בּוֹ נִגְזַר עֲלֵיהֶם לָמוּת גְּזַר דִּינָם הָיָה לָמוּת בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר לוּז, וְאָמֶשׁ הָיִיתִי עָצוּב מְשׁוּם שֶׁלֹּא יָדַעְתִּי כֵּיצַד לַהֲבִיאָם לְאוֹתוֹ מָקוֹם, וְדַוְקָא אַתָּה הֶחְכַּמְתָּ מִכָּל אָדָם סִיַּעְתָּ לִי לְהוֹצִיא לַפֹּעַל אֶת גְּזַר דִּינָם.

כְּשֶׁשָּׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבָרָיו, מִיָּד פָּתַח וְאָמַר: "רַגְלָיו שֶׁל אָדָם הֵם הָעֲרֵבִים לְקַחְתּוֹ לַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ צָרִיךְ הוּא לָמוּת".

וּלְפִי זֶה מוּבָן הֶמְשֵׁךְ הַמִּשְׁנָה "וּמְצוּדָּה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים", כְּלוֹמַר, אֵין לְשׁוּם אָדָם אֶפְשָׁרוּת לִבְרֹחַ מִגְּזַר הַדִּין שֶׁנִּגְזַר עָלָיו, וַאֲפִילּוּ אִם יְנַסֶּה לִבְרֹחַ מִכָּךְ, יֵשׁ מְצוּדָּה וּמַלְכֻּדֶת הַמּוּכָנָה לוֹ כְּדֵי לְתוֹפְסוֹ, כְּפִי שֶׁאֵרַע לִשְׁנֵי עֲבָדָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה.

מְסֻפָּר עַל רַבִּי יְהוֹנָתָן אֵיבְּשִׁיץ, רַבָּה שֶׁל פְּרָאג, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָלַךְ פַּעַם בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל הָעִיר, עָבְרָה בַּמָּקוֹם מֶרְכָּבָת הַמֶּלֶךְ. הִבְחִין הַמֶּלֶךְ בְּרַבִּי יְהוֹנָתָן הַצּוֹעֵד רַגְלִית, וּמִכֵּיוָן שֶׁהֶעָרִיכוּ מְאֹד וְהוֹקִיר אֶת חָכְמָתוֹ, פָּקַד עַל הָרֶכֶב לַעֲצֹר, וּפָנָה בִּשְׁאֵלָה אֶל הָרַב: לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ?

עָנָהוּ רַבִּי יְהוֹנָתָן: 'אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ'. הַמֶּלֶךְ חָשַׁב שֶׁלֹּא שָׁמַע טוֹב, וְחָזַר וְשָׁאַל: כְּבוֹד הָרַב, שְׁאַלְתִּי לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ? הֵשִׁיב לוֹ ר' יְהוֹנָתָן שֵׁנִית: עָנִיתִי כְּבָר לִכְבוֹד הַמֶּלֶךְ שֶׁאֵינֶנִּי יוֹדֵעַ...

הַמֶּלֶךְ קִבֵּל אֶת תְּשׁוּבָתוֹ כְּחֲצָפָה. כֵּיצַד מֵעִיז הָרַב לְסָרֵב לַעֲנוֹת עַל שְׁאֵלָתוֹ, וְכִי יֵשׁ אָדָם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הוּא הוֹלֵךְ? בְּכַעֲסוֹ צִוָּה לֶאֱסוֹר אֶת הָרַב. לְאַחַר זְמַן מַה שֶׁכְּבָר נִרְגַּע הַמֶּלֶךְ מִכַּעֲסוֹ, הֶחְלִיט לִשְׁאוֹל אֶת הָרַב מַדּוּעַ עָנָה לוֹ תְּשׁוּבָה שֶׁכָּזוֹ.

צִוָּה הַשַּׁלִּיט לִקְרֹא לְר' יְהוֹנָתָן וְאָמַר לוֹ: כְּבוֹד הָרַב, אֵינֶנִּי מֵבִין אוֹתְךָ, אֲנִי מָכִיר אוֹתְךָ כְּאָדָם חָכָם וְנָבוֹן, וְהִנֵּה עַל שְׁאֵלָה שֶׁכָּל יֶלֶד קָטָן יוֹדֵעַ לְהָשִׁיב אַתָּה עוֹנֶה לִי "אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ"? מַה פֵּשֶׁר תְּשׁוּבָה זוֹ?

עָנָה ר' יְהוֹנָתָן: הֲלֹא הַמֶּלֶךְ יָכוֹל הָיָה לְהַוְכֵּחַ בְּעַצְמוֹ כִּי לֹא יָדַעְתִּי לְאָן אֲנִי הוֹלֵךְ. אָמְנָם רָצִיתִי לָלֶכֶת לִלְמֹד, וּפָנַי אַף הָיוּ מוּעָדוֹת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אֲבָל לֹא כָּל מַה שֶּׁאֲנִי רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת יִקָּרֶה בְּפֹעַל, וְהִרְאָיָה לְכָךְ שֶׁרְצוֹנִי לֹא הִתְקַיֵּם, שֶׁהֲרֵי בְּמָקוֹם לְהַגִּיעַ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, הִגַּעְתִּי לְבֵית הַסֹּהַר... וְלָכֵן אָמַרְתִּי לַמֶּלֶךְ שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְהֵיכָן אֲנִי הוֹלֵךְ.

כַּמָּה אֲנָשִׁים הִכַּרְנוּ, שֶׁהָיוּ אֻמּוּרִים לָלֶכֶת לְאֵיזֶה מָקוֹם, וּבַסּוֹף הִגִּיעוּ לְמָקוֹם אַחֵר. לְמָשָׁל, אָדָם נוֹסֵעַ לַחֲתֻנָּה שֶׁל בְּנוֹ, וּבַחֲזָרָה הַבַּיְתָה הָיָה בָּטוּחַ שֶׁהוּא בַּדֶּרֶךְ לְבֵיתוֹ, וּלְבַסּוֹף הִגִּיעַ לְבֵית הָעַלְמִין רח"ל, וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, הַכֹּל כָּתוּב מִלְּמַעְלָה לְהֵיכָן הָאָדָם צָרִיךְ לְהַגִּיעַ, וְאִם לֹא הִגִּיעַ לַיַּעַד שֶׁרָצָה, בָּרוּר הוּא שֶׁלְּהֵיכָן שֶׁהִגִּיעַ שָׁם הָיָה צָרִיךְ לְהַגִּיעַ וְזֶה הַיַּעַד שֶׁלּוֹ.

החנות פתוחה והחנוני מקיף

כָּתַב רַבֵּנוּ מִבַּרְטְנוּרָא, הַחֲנוּת פְּתוּחָה, וּבְנֵי אָדָם נִכְנָסִים לְשָׁם, וְלוֹקְחִים בַּהֲקָפָה מִבְּלִי לְשַׁלֵּם מִיָּד, וְהַחֲנָוְנִי מוֹכֵר בַּהֲקָפָה וּמַאֲמִין לְכָל אוֹתָם שֶׁלּוֹקְחִים, שֶׁיְּשַׁלְּמוּ עַל מַה שֶּׁלָּקְחוּ. כָּךְ בְּנֵי אָדָם חוֹטְאִים בְּכָל יוֹם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַמְתִּין לָהֶם שֶׁיַּחֲזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, עַד שֶׁיָּבֹא עִתָּם.

כַּמָּה אַב רַחוּם וְחַנּוּן יֵשׁ לָנוּ, שֶׁמַּמְתִּין לָנוּ בְּסַבְלָנוּת עַד שֶׁנָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, וְאִם הָאָדָם אֵינוֹ מִתְעוֹרֵר וּכְבָר הִגִּיעוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ, נָאֶלְץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ.

וּמַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהִשְׂכִּיר דִּירָה לְאַלְמָנָה עֲנִיָּה עִם יְלָדִים, וּכְשֶׁעָבַר חֹדֶשׁ יָמִים, בָּא וְתָבַע מִמֶּנָּה שְׂכַר דִּירָה, וְלֹא הָיָה לָהּ מֵהֵיכָן לְשַׁלֵּם. לְאַחַר תְּקוּפָה שֶׁל כַּמָּה חֳדָשִׁים שֶׁלֹּא שִׁלְּמָה, דָּרַשׁ מִמֶּנָּה לְפַנּוֹת אֶת הַדִּירָה.

לְאִשָּׁה לֹא הָיָה מָקוֹם אַחֵר לָדוּר שָׁם, וְהַיָּמִים הָיוּ יְמֵי חֹרֶף קָשֶׁה, בָּרַד וּכְפוֹר וְרוּחַ חֲזָקָה, וְלָכֵן נִשְׁאֲרָה הָאִשָּׁה בַּבַּיִת וְלֹא יָצְאָה. מַה עָשָׂה בַּעַל הַדִּירָה, הָלַךְ וְהֵסִיר אֶת הָרָעָפִים שֶׁעַל הַגָּג, וְהַגֶּשֶׁם וְהַבָּרָד יָרְדוּ לְתוֹךְ הַבַּיִת. בָּאוּ אֵלָיו בְּנֵי אָדָם רַחֲמָנִים, וּבִקְּשׁוּ וְהִתְחַנְּנוּ בְּפָנָיו שֶׁיָּחוּס עָלֶיהָ וְעַל יתומיה הַקְּטַנִּים, וְיַנִּיחַ לָהּ לְהִשָּׁאֵר בַּדִּירָה עַד סוֹף יְמֵי הַחֹרֶף, אֲבָל הוּא לֹא רָצָה לִשְׁמוֹעַ עַל כָּךְ.

נֶאֱלְצָה הָאִשָּׁה בָּעַל כָּרְחָהּ לַעֲזֹב אֶת הַדִּירָה, וְדִמְעָתָהּ עַל פָּנֶיהָ עַד שֶׁמְּצָאָה מָנוֹחַ לְרַגְלָהּ בְּאֵיזֶה מְעָרָה. כּוּלָּם דִּבְּרוּ עַל שַׁעֲרוּרִיָּה זוֹ, וְעַל אַכְזְרִיּוּתוֹ שֶׁל בַּעַל הַדִּירָה.

הַגָּאוֹן הֶחָפֵץ חַיִּים, שֶׁהָיָה עֵד לְמַעֲשֶׂה זֶה, הִצְטַעֵר מְאֹד, וְקָרָא בְּקוֹל אֶת הַפָּסוּקִים: "כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן, אִם עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ, כִּי אִם צָעֹק יִצְעַק אֵלַי, שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ, וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם", וְהִמְתִּין לִרְאוֹת מַה יִּהְיֶה בְּסוֹפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ.

עָבְרוּ שָׁנִים וְהֶעָנָשׁ בּוֹשֵׁשׁ לָבֹא, כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֶרֶךְ אַפַּיִם גַּם לָרְשָׁעִים, וּמַמְתִּין שֶׁיַּחֲזְרוּ בִּתְשׁוּבָה. אוּלָם כַּעֲבוֹר עֶשֶׂר שָׁנִים, בָּא כֶּלֶב שׁוֹטֶה, וְנָשַׁךְ אֶת בַּעַל הַדִּירָה, וְהִתְיַסֵּר הָאִישׁ

בְּיִסּוּרִים קָשִׁים וּמָרִים, וְהִתְפַּתֵּל בְּמַכְאוֹבָיו בְּמֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁבוּעוֹת, וְהָיָה נוֹבֵחַ כְּכֶלֶב, וּלְבַסּוֹף מֵת בְּיִסּוּרָיו.

משנה יז

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ. אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין חָכְמָה, אֵין יִרְאָה. אִם אֵין יִרְאָה, אֵין חָכְמָה. אִם אֵין בִּינָה, אֵין דֵּעָת. אִם אֵין דֵּעָת, אֵין בִּינָה. אִם אֵין קֶמַח, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין קֶמַח.

דרך ארץ קדמה לתורה

אָדָם חָסֵר מִדּוֹת טוֹבוֹת וְהַנְהָגוֹת נְכוֹנוֹת, הוּא אָדָם שֶׁאֵינוֹ מְסֻגָּל לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי כֵּיצַד יָכוֹל אָדָם לִלְמֹד עַל מִצְוַת צְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, כַּאֲשֶׁר אֵין בּוֹ שֵׁמֶץ מִמִּדַּת הַנְּדִיבוּת. כֵּיצַד הוּא יָבִין כְּרָאוּי אֶת הַצִּוּוּי "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", בְּעוֹד הָאֲנוֹכִיּוּת שׁוֹלֶטֶת בּוֹ. הֲרֵי שֶׁדֶּרֶךְ אֶרֶץ הִיא הַהֲכָנָה שֶׁעַל יָדָהּ יוּכַל לִפְנוֹת לִלְמוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, וְלָכֵן הִיא קוֹדֶמֶת לַתּוֹרָה.

רָמָז לְכָךְ אָנוּ מוֹצְאִים בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (דף סב:), עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אֶלֶף תַּלְמִידָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁמֵּתוּ כּוּלָּם בִּזְמַן קָצָר - מִפֶּסַח עַד שָׁבוּעוֹת, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא נָהֲגוּ כָּבוֹד זֶה בָּזֶה. לְפִי שְׁעוּר קוֹמָתָם הֵם הָיוּ לְקוּיִים בְּמִדַּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ.

לֹא לְחִנָּם הִדְגִּישׁוּ חֲכָמֵינוּ כִּי הֵם נִפְטְרוּ "מִפֶּסַח עַד שָׁבוּעוֹת", לְלַמְּדֵנוּ שֶׁהֵם נִסְתַּלְּקוּ מִן הָעוֹלָם בִּתְקוּפָה שֶׁל סְפִירַת הָעֹמֶר. תְּקוּפָה זוֹ נוֹעֲדָה לִהְיוֹת הֲכָנָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, הֲכָנָה רוּחָנִית לְמַעֲמַד הַר סִינַי, וּמַהִי אוֹתָהּ הֲכָנָה? הֱוֵי אוֹמֵר "דֶּרֶךְ אֶרֶץ קַדְמָה לַתּוֹרָה". לְפִיכָךְ מִכֵּיוָן שֶׁאוֹתָם תַּלְמִידִים לָקוּ בַּדֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁלָּהֶם, הֵם לֹא הָיוּ רְאוּיִים לִזְכּוֹת לְקַבָּלַת תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה, וְלָכֵן נִלְקְחוּ לְבֵית עוֹלָם לִפְנֵי קַבָּלַת הַתּוֹרָה.

בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת (דף סח:) מְסַפֵּר עַל רַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהִקְשָׁה קֻשְׁיָא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְחָכָם אֶחָד בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נְחֶמְיָה הֵשִׁיב לוֹ תְּשׁוּבָה. וּכְשֶׁרָאָה שֶׁרַבִּי טַרְפוֹן שָׁתַק, שָׁמְחוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: יְהוּדָה, שָׁמְחוּ פָּנֶיךָ שֶׁהֵשַׁבְתָּ אֶת זָקֵן, תְּמֵהֲנִי אִם תַּאֲרִיךְ יָמִים.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי: אוֹתוֹ הַפֶּרֶק פֵּרוֹס הַפֶּסַח הָיָה, כְּשֶׁעָלִיתִי לַעֲצֶרֶת שָׁאַלְתִּי אַחֲרָיו: יְהוּדָה בֶּן נְחֶמְיָה הֵיכָן הוּא? וְאָמְרוּ לִי: נִפְטַר וְהָלַךְ לוֹ.

מִלְּשׁוֹן הַגְּמָרָא שָׁם מַשְׁמַע, שֶׁרַבִּי טַרְפוֹן לֹא הִקְפִּיד עַל רַבִּי יְהוּדָה בֶּזֶה, וְאַדְרַבָּה יִתְכֵּן שֶׁשִּׂמַּח עַל שֶׁפִּשַּׁט לוֹ אֶת קֻשְׁיָתוֹ, וְרַק רַבִּי עֲקִיבָא הִרְגִּישׁ בּוֹ שֶׁשִּׂמַּח מִזֶּה, וְלָכֵן קִלְלוֹ שֶׁלֹּא יַאֲרִיךְ יָמִים.

וְהִקְשָׁה רַבִּי חַיִּים קַנְיֶבְסְקִי שְׁלִיט"א בְּסִפְרוֹ אוֹרְחוֹת יֹשֶׁר, מַדּוּעַ הִגִּיעַ לוֹ מִיתָה בִּשְׁבִיל זֶה, וְכָל יִשְׂרָאֵל יַפְסִידוּ תַּלְמִיד חָכָם כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְהֲרֵי אִם אָכֵן נָהַג רַבִּי יְהוּדָה שֶׁלֹּא כַּדִּין, הָיָה לְרַבִּי עֲקִיבָא לְהוֹכִיחוֹ וּלְהַזְהִירוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כֵּן, אֲבָל לִגְרֹם לוֹ שֶׁיָּמוּת, לְכְאוֹרָה לֹא מִתְקַבֵּל עַל הַדַּעַת.

וְתֵרֶץ, שֶׁבֵּאוּר הַדְּבָרִים הוּא, שֶׁאַדְרַבָּה בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה תִּנָּא וְאָדָם גָּדוֹל, וּבְוַדַּאי יִהְיֶה מְמַנְהִיגֵי הַדּוֹר וְיַעֲמִיד אַלְפֵי תַּלְמִידִים, אָזַי מִכְּיוָן שֶׁהִרְגִּישׁ רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִדָּה רָעָה זוֹ שֶׁמִּתְכַּבֵּד בְּקִלּוֹן רַבּוֹתָיו, וּמִדּוֹת רָעוֹת קָשֶׁה לַעֲקוֹר, חָשַׁשׁ שֶׁמִּדָּה זוֹ תַּעֲבוֹר לְאַלְפֵי תַּלְמִידָיו, וְיִהְיֶה בָּזֶה תַּקָּלָה לְדוֹרוֹת, וְלָכֵן נֹחַ שֶׁיָּמוּת, וְלֹא יַעֲבִיר מִדּוֹת רָעוֹת לְתַלְמִידָיו.

וְנִרְאֶה שֶׁדָּבָר זֶה לָמַד רַבִּי עֲקִיבָא מֵהַמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה עִם תַּלְמִידָיו, שֶׁעַל אַף שֶׁהָיוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מֻפְלָגִים הָרְאוּיִים לִהְיוֹת גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וְלִלְמֹד תּוֹרָה לָעָם, וּמֵהֶם תֵּצֵא תּוֹרָה לְכָל הָעוֹלָם, בְּכָל זֹאת לֹא רִחֵם ה' יִתְבָּרַךְ עַל אוֹתָם תַּלְמִידִים וְעַל עַם יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲתִידִים לֵהָנוֹת מִתּוֹרָתָם, אֶלָּא לָקַח אוֹתָם בְּדַמֵּי יְמֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁבְּדַרְגָּה שֶׁלָּהֶם הָיָה חָסֵר לָהֶם מִדּוֹת טוֹבוֹת, וְלָכֵן אֵין טָעַם שֶׁתַּלְמִידִים כָּאֵלּוּ יַעֲבִירוּ אֶת תּוֹרָתָם וְאֶת מִדּוֹתֵיהֶן לְכָלָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה.

מי שאין בו מדות ודרך ארץ, גרוע מנבלה

בְּסֵפֶר "קַב הַיָּשָׁר" (פֶּרֶק ז) הֵבִיא מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָלַךְ בַּדֶּרֶךְ, וְנִזְדַּמֵּן עִמּוֹ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא, וְהִנֵּה הֵם רוֹאִים נְבֵלָה אַחַת מֻשְׁלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ, וְהָיְתָה הַנְּבֵלָה מַסְרִיחָה סִרְחוֹן גָּדוֹל. אוֹתוֹ חָסִיד הֵנִיחַ יָדוֹ עַל חֹטְמוֹ מִפְּנֵי הַסִּרְחוֹן, אוּלָם אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא הָלַךְ קָרוֹב לַנְּבֵלָה וְלֹא חָשׁ לָרֵיחַ כְּלָל.

עוֹדָם מְדַבְּרִים, וְהִנֵּה הֵם פּוֹגְשִׁים בָּאָדָם אֶחָד מֵרָחוֹק שֶׁהָלַךְ לִקְרָאתָם, וַהֲלִיכָתוֹ הָיְתָה בְּנַאֲוָה וְנִסּוּת רוּחַ, וְהָיָה מִתְפָּאֵר וּמִתְיַיהֵר בְּעַצְמוֹ, כְּשֶׁרָאָהוּ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא מֵרָחוֹק, שָׂם אֶת יָדוֹ עַל חוֹטְמוֹ.

שְׁאָלוֹ הֶחָסִיד: מַדּוּעַ לֹא שַׂם אֲדוֹנִי יָדוֹ עַל חוֹטְמוֹ כְּשֶׁעָבְרוּ לְיַד הַנְּבֵלָה, וְאִלּוּ כָּאן שֶׂעָבַרְנוּ לְיַד אוֹתוֹ אָדָם, שַׂמְתָּ אֶת יָדְךָ עַל הַחֹטֶם? הֵשִׁיב לוֹ אֵלִיָּהוּ: אָדָם זֶה מַסְרִיחַ יוֹתֵר מֵהַנְּבֵלָה, כִּי הַנְּבֵלָה כֵּיוָן שֶׁאָדָם נוֹגֵעַ בָּהּ טָמֵא עַד הָעֶרֶב. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בְּזֶה הָאָדָם, מְקַבֵּל מִמֶּנּוּ טֻמְאוֹת חֲמוּרוֹת, כִּי הוּא בָּעַל גַּאֲוָה וּמִדּוֹתָיו מְגֻנּוֹת.

לְפִי זֶה כָּתַב בְּסֵפֶר "שֵׁם מִשְׁמְעוֹן" לְבָאֵר אֶת דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ, שֶׁתַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵין לוֹ שִׁפְלוּת הָרוּחַ וְדֶרֶךְ אֶרֶץ, אֶלָּא מִתְיַהֵר בְּגַאֲוָה, נְבֵלָה טוֹבָה הֵימֶנּוּ, כִּי מִנְּבֵלָה מְקַבְּלִים טֻמְאָה רַק עַד הָעֶרֶב, וּמִתַּלְמִיד חָכָם כָּזֶה שֶׁאֵין בּוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, מְקַבְּלִים טֻמְאָה חֲמוּרָה לְאוֹרֶךְ יָמִים וְשָׁנִים, מֵחֲמַת שֶׁלּוֹמֵד מִמֶּנּוּ אֶת דְּרָכָיו.

רַבִּי שָׁלוֹם שִׁבְדְרוֹן זַצַ"ל הָיָה אוֹמֵר: לִנְבֵלָה יֵשׁ חִסָּרוֹן גָּדוֹל שֶׁמַּסְרִיחָה, אוּלָם יֵשׁ בָּזֶה גַּם מַעֲלָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִיא מַסְרִיחָה, מַרְגִּישִׁים בָּהּ הָעוֹבְרִים וְשָׁבִים, וּמְרִיחִים אוֹתָהּ לְמָקוֹם רָחוֹק, וְיוֹדְעִים לֹא לְהִכָּשֵׁל בָּהּ.

אֲבָל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין בּוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ, יֵשׁ בּוֹ חִסָּרוֹן גָּדוֹל שֶׁאֶפְשָׁר לְהִכָּשֵׁל בּוֹ וְלִלְמֹד מִמַּעֲשָׂיו שֶׁאֵינָם כַּשּׁוּרָה, כֵּיוָן שֶׁהוּא תַּלְמִיד חָכָם, הֲרֵי לֹא נוֹדַע סִרְחוֹנוֹ, וְאֵין הַבְּרִיּוֹת נִשְׁמָרִים מִפָּנָיו, וְלָכֵן נְבֵלָה טוֹבָה הֵימֶנּוּ, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֶת הַמַּעֲלָה הַזּוֹ שֶׁכְּלָלָהּ מַסְרִיחָה, וְנִזְהָרִים מִפָּנֶיהָ.

רַעֲיוֹן זֶה נוֹתֵן לָנוּ לַעֲמוֹד עַל חֹמֶר הָעִנְיָן שֶׁל דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁהֲרֵי נְבֵלָה הִיא הַדָּבָר הַפָּחוֹת בְּיוֹתֵר שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְדִיפָה רֵיחַ רַע, וְאֵין בָּהּ שׁוּם תּוֹעֶלֶת, וְאֵין אָדָם בָּעוֹלָם שֶׁאֵינוֹ מוֹאֵס בָּהּ, וְאַף עַל פִּי כֵּן נֶחְשֶׁבֶת הַנְּבֵלָה יוֹתֵר מִתַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵינוֹ מִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ!

אם אין תורה אין קמח

כָּתַב הַמִּדְרָשׁ שְׁמוּאֵל בְּשֵׁם הָאַלְשִׁיךְ, שֶׁכָּל הָעוֹלָם אוֹמְרִים "אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה", וְחוֹשְׁבִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם רְאָיָה מֵהַמִּשְׁנָה שֶׁחַיָּב לַעֲבוֹד, מִפְּנֵי שֶׁבְּלִי קֶמַח אִי אֶפְשָׁר לִלְמֹד תּוֹרָה, וּבְכָךְ מְנַחֲמִים אֶת עַצְמָם בָּזֶה שֶׁאֵינָם לוֹמְדִים.

וּבָא הַתַּנָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁהָאֱמֶת הִיא לְהֵפֶךְ, כִּי בְּטוּל הַתּוֹרָה הִיא הַסִּבָּה לְבִטּוּל הַקֶּמַח, וְזֶה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא "אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קֶמַח", כְּלוֹמַר אִם רָאִיתָ שֶׁאֵין לְךָ קֶמַח [דְּהַיְנוּ פַּרְנָסָה], דַּע לְךָ שֶׁאֵין לְךָ תּוֹרָה, וְזֶה מַה שֶּׁגּוֹרֵם לְחִסָּרוֹן בְּפַרְנָסָה, שֶׁהֲרֵי הַפַּרְנָסָה בָּאָה מֵאֵת ה', וּכְכָל שֶׁיַּרְבֶּה בִּלְמוּד הַתּוֹרָה, בּוֹרֵא עוֹלָם יִדְאַג לְפַרְנָסָתוֹ.

וּבְהֶקְשֵׁר לָזֶה מְסַפְּרִים עַל הָרַב "בֵּית הַלֵּוִי", שֶׁפָּגַשׁ פַּעַם בְּאֶחָד מִתַּלְמִידָיו לְאַחַר תְּקוּפָה אֲרֻכָּה שֶׁלֹּא נִפְגְּשׁוּ. שָׁאַל אוֹתוֹ הָרַב: מַה אַתָּה עוֹשֶׂה? עָנָה הַתַּלְמִיד: אֲנִי מְנַהֵל עֵסֶק, וּבָרוּךְ ה' פַּרְנָסָתִי מְצוּיָה בְּכָבוֹד.

לְאַחַר כַּמָּה דַּקּוֹת נִגַּשׁ אֵלָיו הָרַב וּשְׁאָלוֹ שׁוּב: מַה אַתָּה עוֹשֶׂה? חָשַׁב הַתַּלְמִיד שֶׁהָרַב כַּנִּרְאֶה לֹא שָׁמַע מִקֹּדֶם אֶת דְּבָרָיו, וְשׁוּב הֵשִׁיב לוֹ: אֲנִי מְנַהֵל עֵסֶק וְהָעֲסָקִים מְשַׂגְשְׂגִים.

לְאַחַר כַּמָּה דַּקּוֹת שׁוּב נִגַּשׁ הָרַב וְשָׁאַל: מַה אַתָּה עוֹשֶׂה? אָמַר הַתַּלְמִיד: כְּבָר אָמַרְתִּי מִקֹּדֶם לָרַב כִּי אֲנִי מְנַהֵל עֵסֶק!

אָמַר הָרַב: כֵּן, שָׁמַעְתִּי הֵיטֵב אֶת דְּבָרֶיךָ, אֲבָל אֲנִי שׁוֹאֵל אוֹתְךָ "מַה אַתָּה עוֹשֶׂה", וְאַתָּה עוֹנֶה לִי "מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה..." הַפַּרְנָסָה הִיא מִשָּׁמַיִם, וְהִיא מַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַאֲנִי שְׁאַלְתִּי אוֹתְךָ מַה עִם הַלִּמּוּד שֶׁלְּךָ? מַה עִם קְבִיעַת עִתִּים לַתּוֹרָה? מַה עִם הַיִּרְאַת שָׁמַיִם שֶׁלְּךָ? מַה עִם הַתְּפִלּוֹת וְכוּ'.

כָּךְ צָרִיךְ כָּל יְהוּדִי לְהַרְגִּישׁ וּלְדַעַת שֶׁה' יִתְבָּרַךְ הוּא הָעוֹשֶׂה אֶת הַכֹּל, וְהוּא מַשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן, וְכָל מִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה, מֻבְטָח לוֹ שֶׁפַּרְנָסָתוֹ מְצוּיָה לוֹ בְּכָבוֹד וּבְנַחַת, וְדוֹרְשֵׁי ה' לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב.

מי שאין לו קמח אין לו תורה

פֵּרוּשׁ נוֹסַף לַמִּשְׁנָה מְבָאֵרִים עַל פִּי מַה שֶּׁמְּסַפְּרִים, שֶׁבִּישִׁיבַת גְּרוֹדְנָא אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁקָאפ זַצַ"ל, הָיוּ תְּקוּפוֹת שֶׁאֲפִילוּ אוֹכֶל מִינִימָלִי כִּמְעַט וְלֹא הָיָה. פַּעַם כְּשֶׁהַמַּצָּב הַכַּלְכָּלִי בַּיְשִׁיבָה הָיָה בֶּכִי רַע, וְנִדְמֶה הָיָה לַבַּחוּרִים שֶׁנִּתָּן לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר לְמַעֲנָם, אֲזַי לְאוֹת מְחָאָה עַל מַצָּבָם הֶעָגוּם, הֶחְלִיטוּ לְהַשִּׁיב אֶת מְעַט הָאוֹכֶל שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם בְּשִׁלֻּמוּת.

הַמַּשְׁגִּיחַ שֶׁל הַיְשִׁיבָה, רַבִּי שְׁלֹמֶה הַרְכְּבִי, שָׁמַע עַל כָּךְ, אַךְ נִמְנַע לוֹמַר זֹאת לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, עֻקֶּב מַצָּב בְּרִיאוּתוֹ הָרוֹפֵף. אוּלָם בְּדֶרֶךְ כְּלָשֶׁהִי נוֹדַע לְרַבִּי שִׁמְעוֹן עַל כָּךְ, וּבְשִׁעוּרוֹ הָרִאשׁוֹן לְאַחַר הַמִּקְרֶה, פָּתַח בְּדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה בְּאָבוֹת וְאָמַר:

"אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה", נִרְמָז בְּדִבְרֵי הַמִּשְׁנָה, שֶׁאִם אָדָם מְסֻגָּל לְהִתְלוֹנֵן וְלוֹמַר "אֵין לִי קֶמַח" כְּלוֹמַר שֶׁהַקֶּמַח לֹא מַסְפִּיק לִי, הַפְּשָׁט הוּא ש"אֵין לוֹ תּוֹרָה..."

הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מְרֻבִּין וְשָׁרָשָׁיו מֻעָטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתּוּ וְהוֹפְכָתּוּ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה יז), וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב. אֲבָל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ, לְמָה הוּא דּוֹמֶה? לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מֻעָטִין וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, שֶׁאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם), וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם, וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן, וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג, וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי:

ללמד על מנת לעשות

הַתַּנָּא מְלַמְּדֵנוּ שֶׁמִּי שֶׁמַּרְבֶּה לִלְמֹד אֲבָל אֵינוֹ מַרְבֶּה לְקַיֵּם אֶת מַה שֶּׁלּוֹמֵד, מַעֲלָתוֹ פְּחוּתָה מִמִּי שֶׁלּוֹמֵד מְעַט וּמְקַיֵּם אֶת כָּל מַה שֶּׁלּוֹמֵד, מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר הַלִּמּוּד הוּא כְּדֵי לַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת מַה שֶּׁלּוֹמֵד.

כַּיּוֹצֵא בָּזֶה אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ רַבָּה: הַלָּמֵד שֶׁלֹּא עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַלָּמֵד שֶׁלֹּא עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת, נוֹחַ לוֹ שֶׁנֶּהְפְּכָה שׁוֹלִיתוֹ עַל פָּנָיו וְלֹא יָצָא לָאֲוִיר הָעוֹלָם. אָמַר רַבִּי אָחָא, הַלָּמֵד עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת, זוֹכֶה לְהַקְבִּיל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ.

מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לִשְׁנֵי פּוֹעֲלִים עוֹבְדֵי אֲדָמָה, שֶׁמְּקַבְּלִים בִּשְׂכָרָם אֲחוּזִים מִן הַפֵּרוֹת שֶׁתּוֹצִיא הָאֲדָמָה, וּשְׁנֵיהֶם נִקְרְאוּ לַעֲבוֹד בְּשֵׂרוּת אֵצֶל הַמֶּלֶךְ עַל מְנָת לִשְׁתּוֹל בַּעֲבוּרוֹ פַּרְדֵּס, וּלְטַפֵּחַ אֶת אִילָנוֹתָיו כְּדֵי שֶׁיִּתְּנוּ פֵּרוֹת.

הָאֶחָד הֶעֱבִיר אֶת הַזְּמַן בְּבַטָּלָה גְּמוּרָה וְנִמְנָע מֵעֲבוֹדָה, בְּגָלַל כָּל מִינֵי תֵּרוּצִים שׁוֹנִים וּמְשֻׁנִּים, וְכָךְ נִשְׁאֲרָה חֶלְקַת הָאֲדָמָה שׁוֹמֵמָה.

לְעֻמָּתוֹ, הַפּוֹעֵל הַשֵּׁנִי עָבַד בַּחֲרִיצוּת, שָׁתַל אִילָנוֹת, הִשְׁקָה, גָּזַם, נִכֵּשׁ, וְטִפַּח אֶת הָעֵצִים, עַד שֶׁהֵם הוֹצִיאוּ פֵּרוֹת לְתִפְאֶרֶת.

וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ הַזְּמַן לִקְצֹר אֶת הַפֵּרוֹת, הוּא הָלַךְ וְקָצַץ בְּנַסּוּת אֶת עַנְפֵי הַפֵּרוֹת בְּיַחַד עִם פֵּרוֹתֵיהֶם, וּבְכָךְ הִשְׁחִית אֶת הָעֵצִים הַנִּפְלָאִים שֶׁטִּיפַּח.

מוּבָן כִּי כַּעֲסוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ עַל הַפּוֹעֵל הַשֵּׁנִי, יִגְבַּר פִּי כַּמָּה וְכַמָּה מֵאֲשֶׁר עַל הַפּוֹעֵל הָרִאשׁוֹן, שֶׁאָמְנָם גַּם הוּא אִכְזֵב אֶת הַמֶּלֶךְ מִשּׁוּם שֶׁלֹּא עָמַד בְּמַטָּלָה שֶׁהֻטְלָה עָלָיו וְלֹא מִילֵּא אֶת תַּפְקִידוֹ נֶאֱמָנָה.

אַךְ מַעֲשָׂיו שֶׁל הַשֵּׁנִי חֲמוּרִים הַרְבֵּה יוֹתֵר, מִשּׁוּם שֶׁהוּא הִשְׁחִית דָּבָר טוֹב וּמְשֻׁבָּח שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ עָמַל וְטִפַּח וְגִדֵּל, וּבְכָל זֹאת הוּא הָפַךְ אֶת הַקְּעָרָה עַל פִּיהָ וְהִשְׁחִית אֶת כָּל עֲמָלוֹ לְרִיק, בְּכָךְ הוּא הוֹכִיחַ זִלְזוּל וּבְזָיוֹן בַּעֲבוֹדָתוֹ וּבַשָּׂכָר שֶׁקִּבֵּל לוֹ הַמֶּלֶךְ.

הַנִּמְשָׁל הוּא, שֶׁהַפּוֹעֵל הָרִאשׁוֹן הוּא הָאָדָם שֶׁלֹּא לָמַד כְּלָל, וּמִמֵּילָא אֵינֶנּוּ מְקַיֵּם מִצְוֹת. בָּרוּר כִּי אֵין לַבּוֹרֵא עוֹלָם נַחַת רוּחַ מִמֶּנּוּ, וְהוּא עָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין עַל שֶׁמַּעַל בְּתַפְקִידוֹ.

אוּלָם גָּרוּעַ הֵימֶנּוּ הוּא הָאִישׁ "שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו", שֶׁלָּמַד שֶׁלֹּא עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת, וַהֲרֵי הוּא כְּאוֹתוֹ פּוֹעֵל הַשֵּׁנִי לֹא לִקֵּט אֶת פְּרִי חָכְמָתוֹ, אֶלָּא הֵנִיחַ לָרוּחַ לַעֲקוֹר אֶת הָאִילָן מִן הַשֹּׁרֶשׁ, וּבָזֶה יָרַד כָּל עֲמָלוֹ וִיגִיעוֹ לָאֲבַדּוֹן.

משנה יח

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן חִסְמָא אוֹמֵר, קִנִּין וּפִתְחֵי נִדָּה, הֵן הֵן גּוּפֵי הֲלָכוֹת. תְּקוּפוֹת וְגִמַּטְרִיָּאוֹת, פְּרִפְרָאוֹת לַחָכְמָה:

פרק ד

משנה א

בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר, אֵיזֶהוּ חָכָם, הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קיט), מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי. אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר, הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי טז), טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר. אֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קכח), יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אַשְׁרֶיךָ, בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְטוֹב לָךְ, לָעוֹלָם הַבָּא. אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד, הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוּאֵל א ב), כִּי מְכַבְּדַי אֲכַבֵּד וּבֹזַי יֵקָלּוּ:

מיהו חכם אמתי

מְקֻבָּל אֶצְלֵנוּ לִקְרֹא לְאָדָם גָּדוֹל בַּתּוֹרָה, בְּשֵׁם "תַּלְמִיד חָכָם", וְלֹא קוֹרְאִים לוֹ "חָכָם", אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ כְּרַב הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לָרַבִּים, וּמוֹרֶה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל. וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁאֵין סוֹף לַחָכְמָה, וְאֵין שׁוּם אָדָם שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר שֶׁזָּכָה לִלְמֹד אֶת כָּל חָכְמַת הַתּוֹרָה, אֶלָּא תָּמִיד יֵשׁ עֲדַיִן מַה לִּלְמֹד וּמִמִּי לִלְמֹד.

וּכְמוֹ שֶׁמְּסַפְּרִים עַל 'בַּעַל הַתַּנְיָא', שֶׁבִּקֵּשׁ מֵהַמַּגִּיד מֵישָׁרִים בְּעִירוֹ, שֶׁיֹּאמַר לוֹ דִּבְרֵי תּוֹכֵחָה וּמוּסָר. הַמַּגִּיד שֶׁהָיָה מֻפְתָּע מְאֹד מֵהַבַּקָּשָׁה, נָקְלַע לְמַצָּב קָשֶׁה, כֵּיצַד יָעִיז לְהוֹכִיחַ אֶת הָרַב הַגָּדוֹל מִמֶּנּוּ לְאֵין עֵרֶךְ בַּתּוֹרָה וּבְיִרְאָה. וּמֵאִידָךְ גִּיסָא, אֵין זֶה מִן הָרָאוּי לְסָרֵב לָרַב, שֶׁהֲרֵי אֵין מְסָרְבִים לַגָּדוֹל.

נִגַּשׁ הַמַּגִּיד מֵישָׁרִים לְבַעַל הַתַּנְיָא וְאָמַר לוֹ: מַה אוֹמַר וּמַה אֲדַבֵּר בִּפְנֵי הַדְּרַת גְּאוֹנוֹ, הֲרֵי כָּל מַה שֶּׁאֲנִי יוֹדֵעַ, גַּם כְּבוֹד תּוֹרָתוֹ יוֹדֵעַ, וּמַה שֶּׁכְּבוֹד תּוֹרָתוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ, גַּם אֲנִי אֵינִי יוֹדֵעַ. אִם כֵּן, מַהוּ בֶּאֱמֶת הַהֶבְדֵּל בֵּין שְׁנֵינוּ? מַה שֶּׁאֲנִי אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ וּכְבוֹד הָרַב יוֹדֵעַ.

אַךְ בְּכָל זֹאת, הַהֶבְדֵּל בֵּין מַה שֶּׁאֲנִי אֵינֶנִּי יוֹדֵעַ לְבֵין מַה שֶּׁהָרַב יוֹדֵעַ, הוּא הַרְבֵּה יוֹתֵר קָטָן מִן הַהֶבְדֵּל שֶׁיֵּשׁ בֵּין מַה שֶּׁהָרַב יוֹדֵעַ לְבֵין מַה שֶּׁהוּא עֲדַיִן אֵינוֹ יוֹדֵעַ... כְּשֶׁשָּׁמַע בַּעַל הַתַּנְיָא אֶת הַדְּבָרִים הַלָּלוּ, פָּרַץ בִּבְכִי גָּדוֹל.

לקבל תוכחה מכל אדם

חָכָם אֲמִתִּי לֹא מִתְבַּיֵּשׁ לִלְמֹד וּלְקַבֵּל אֶת הָאֱמֶת מִמִּי שֶׁקָּטָן מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְגִיל וּבְמַעֲמָד, אֶלָּא אַדְרַבָּה שָׂמֵחַ הוּא לְקַבֵּל אֶת הָאֱמֶת מִמִּי שֶׁאָמְרָה, וְלֹא מְשַׁנֶּה מַה מַּעֲמָדוֹ הַחֲבֶרְתִּי, וְאֵיךְ נִרְאֶה מֵרְאֶהוּ הַחִיצוֹנִי.

וּמְסַפְּרִים עַל רַבָּה הַמְּפֻרְסָם שֶׁל קָרַאקוֹב, הָרַבִּי ר' הֶעשֶׁל, שֶׁנִּסַּע פַּעַם לְסַיֵּר בַּעֲיָרוֹת הַסְּמוּכוֹת לְעִירוֹ, כְּדֵי לַעֲמוֹד מִקְרוֹב עַל הַמַּצָּב הָרוּחָנִי הַשׁוֹרֵר שָׁם. בְּמַהֲלַךְ מַסָּעוֹ, הִגִּיעַ הָרַב הֶעשֶׁל עֲרֶב אֶחָד אֶל עֲיָרָה קְטַנָּה, בָּהּ הָיָה מִסְפָּר הַיְּהוּדִים מוּעָט.

כְּשִׁמְעַ תּוֹשְׁבֵי הַמָּקוֹם עַל בּוֹא הָרַב אָחֲזָה בָּהֶם הִתְרַגְּשׁוּת רַבָּתִי, וְהֵם הִזְדָּרְזוּ וְהֵכִינוּ לְאוֹרַח סְעוּדָה מְכֻבֶּדֶת בְּפוּנְדָּק הַמָּקוֹמִי. הָרַב נִצַּל אֶת הַהִזְדַּמְּנוּת לְשׁוֹחֵחַ עִמָּם בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וּלְקָרֵב אֶת לְבָבוֹת יִשְׂרָאֵל זֶה לָזֶה וְלַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. כָּךְ נִמְשְׁכָה הַסְּעוּדָה עַד שָׁעָה מְאֻחֶרֶת.

וְהִנֵּה נִכְנַס לַפֻּנְדָּק יְהוּדִי שֶׁהִתְעוֹרֵר זֶה עַתָּה מִשְּׁנָתוֹ, הָיָה זֶה מְלַמֵּד הָעֲיָרָה אֲשֶׁר בְּמֶשֶׁךְ הַיּוֹם הָיָה עוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ נֶאֱמָנָה, וּמִידֵי עֶרֶב פָּרַשׂ מֶקְדָּם לִשְׁנַת לַיְלָה, עַל מְנָת לָקוּם בִּזְמַן לְתִקּוּן חֲצוֹת.

בְּלִי לָדַעַת מַה פֵּשֶׁר הַסְּעוּדָה וּמִיהוּ הַיּוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ הַשֻּׁלְחָן, נִגַּשׁ הַמְלַמֵּד בְּתָמִימוּתוֹ לְרַבִּי הֶעשֶׁל שֶׁיָּשַׁב בָּרֹאשׁ, וְנָזַף בּוֹ קָשׁוֹת תּוֹךְ שֶׁהוּא מְצַטֵּט בְּפָנָיו פְּסוּקִים מִתִּקּוּן חֲצוֹת - "עַל

נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן...", "אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי" וְכוּ' וְכוּ'...

לְאַחַר מִכֵּן, הֵחֵל הָאִישׁ לִזְעֹק וְאָמַר: מַה אַתֶּם יוֹשְׁבִים כָּאן וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וְנֶהֱנִים בְּשָׂעָה שֶׁהַשְּׁכִינָה הַקְּדוֹשָׁה בּוֹכָה?! נִבְהַל רַבִּי הֶעְשֶׁל מִן הַדְּבָרִים, וְהִזְדָּרֵז לְסַיֵּם אֶת הַסְּעוּדָה, וְנִפְרָד מֵהַקָּהָל שֶׁאַף הֵם הָיוּ נִסְעָרִים מִדְּבָרָיו הָעַזִּים שֶׁל הַמְּלַמֵּד כְּלַפֵּי הָרַב הַנֶּעֱרָץ.

עִם שַׁחַר, הִזְעִיק הָרַב הֶעְשֶׁל אֶת הַמְּלַמֵּד לָבוֹא אֵלָיו. כֻּלָּם סָבְרוּ שֶׁהָרַב יוֹכִיחוֹ עַל חֻצְפָּתוֹ, וְחִכּוּ בְּקוֹצֶר רוּחַ לְתוֹצָאוֹת הַשִּׂיחָה. אַךְ לְתַדְהֵמָתָם הָרַבָּה לֹא כֵּן הָיָה. הָרַב קָם מִמְּקוֹמוֹ לִכְבוֹד הַמְּלַמֵּד, וּשְׁאָלוֹ: מַה מַּעֲשֶׂיךָ וּמַהִי מַשְׂכֻּרְתֶּךָ?

לְאַחַר שֶׁהֵשִׁיב הַמְּלַמֵּד מַה שֶּׁהֵשִׁיב, אָמַר לוֹ הָרַב בְּתַחֲנוּנִים: בּוֹא אִתִּי לֶקָרַאקוֹב, וַאֲשַׁלֵּם לְךָ מַשְׂכֻּרֶת כְּפוּלָה, וּתְשַׁמֵּשׁ לִי כְּמוֹכִיחַ, עַל כָּל שְׁגִיאָה וְעַל כָּל עָוֹל שֶׁתִּמְצָא בְּהִתְנַהֲגוּתִי תּוֹכִיחֵנִי.

נָאוֹת הַמְּלַמֵּד לְהִצְטָרֵף לְרַבִּי הֶעְשֶׁל, וּמִילֵּא גַּם אֶת תַּפְקִידוֹ נֶאֱמָנָה. הוּא הִשְׁגִּיחַ עַל רַבִּי הֶעְשֶׁל, דִּקְדֵּק עִמּוֹ בְּכָל מַעֲשָׂיו, וְלֹא חָסַךְ מִמֶּנּוּ אֶת שֵׁבֶט בִּקּוֹרְתּוֹ.

בְּאֶחָד הַלֵּילוֹת שָׁקַע הָרַבִּי הֶעְשֶׁל בְּסֻגְיָה קָשָׁה בַּגְּמָרָא. בִּהְיוֹתוֹ שָׁקוּעַ רֹאשׁוֹ וְרֵבוֹ בְּעֹמֶק הָעִיּוּן, לֹא הִבְחִין הָרַב כִּי כְּבָר עָלָה הַבֹּקֶר, וְכִי הוּא מֵאַחֵר לִתְפִלַּת שַׁחֲרִית. כְּשֶׁשָּׂם לֵב לְכָךְ, קָם בְּחָפְזָה וּמִהֵר לְעֶבֶר בֵּית הַכְּנֶסֶת, כְּשֶׁהוּא מְחַכֶּה כְּבָר לִשְׁמוֹעַ אֶת דְּבָרָיו הַנּוֹקְבִים שֶׁל הַמּוֹכִיחַ.

וְאָכֵן כְּבָר בְּמֶרְחָק הוּא הִבְחִין בַּמּוֹכִיחַ כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בַּשַּׁעַר וּמַמְתִּין לְמִלּוּי תַּפְקִידוֹ. הָרַב הִתְקָרֵב לְעֶבְרוֹ, וְחִכָּה שֶׁיַּטִּיחַ בּוֹ דְּבָרִים. אַךְ לְהַפְתָּעָתוֹ אַף מִילָּה לֹא נֶאֱמְרָה. הַמּוֹכִיחַ פָּסַע לַאֲחוֹרָיו לְלֹא אוֹמֵר וּדְבָרִים, וְהָרַב נִכְנַס לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְתִפְלָה.

לְאַחַר הַתְּפִלָּה נִגַּשׁ הַמּוֹכִיחַ אֶל הָרַב הֶעְשֶׁל, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיְּשַׁחְרֵר אוֹתוֹ מִתַּפְקִידוֹ כְּמוֹכִיחַ, מִשּׁוּם שֶׁאֵין הוּא מְסֻגָּל יוֹתֵר לְהוֹכִיחַ אֶת הָרַב. הָרַב הָיָה בָּטוּחַ שֶׁהַמּוֹכִיחַ כּוֹעֵס עָלָיו, וְחוֹשֵׁד בּוֹ כִּי הוּא מְזַלְזֵל בְּתוֹכְחוֹתָיו, לָכֵן הִתְחַנֵּן לְפָנָיו וְאָמַר: אָנָּא מְחַל לִי, וְהַמְשֵׁךְ לְהוֹכִיחֵנִי, לֹא אֶחָרְתִּי הַיּוֹם מִשּׁוּם שֶׁאֲנִי מוֹאֵס בְּדִבְרֵי הַמּוּסָר שֶׁלְּךָ, חָלִילָה לִי מֵעֲשׂוֹת כֵּן, אֶלָּא שַׁקַעְתִּי בְּסֻגְיָה קָשָׁה, וְלֹא הִבְחַנְתִּי בַּשָּׂעָה הַמְּתְאַחֶרֶת.

אוּלָם הַמּוֹכִיחַ פָּנָה אֵלָיו וְאָמַר: כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ הָרַב הַבֹּקֶר לַתְּפִלָּה, הִבְחַנְתִּי שֶׁמִּתְלַוֶּה אֵלָיו נְשָׁמָה גְּדוֹלָה - נִשְׁמָתוֹ שֶׁל אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַתּוֹסָפוֹת [ר"י מֵאוֹרְלִיאַנְשׁ], אָמַרְתִּי בְּלִבִּי, אִם הָרַבִּי זוֹכֶה לְזִכּוּת כָּזוֹ, אֵינוֹ זָקוּק לְתוֹכֵחוֹת שֶׁלִּי! וְאָכֵן עוֹד בְּאוֹתוֹ יוֹם, אָרַז הַמּוֹכִיחַ הַמְּלַמֵּד אֶת חֲפָצָיו, וְשָׁב לַעֲיָרָה הַקְּטַנָּה לְשַׁמֵּשׁ כְּמְלַמֵּד כְּבַתְּחִלָּה.

רְאֵה עַד כַּמָּה אָהַב רַבִּי הֶעְשֶׁל לְקַבֵּל אֶת הָאֱמֶת אֲפִילּוּ מֵאָדָם קָטָן מִמֶּנּוּ, וְלֹא רַק שֶׁאָהַב זֹאת, אֶלָּא אַף שֹׂלֵם כֶּסֶף עֲבוּר כָּךְ שֶׁיּוֹכִיחַ אוֹתוֹ, וְיוֹרֶה לוֹ מַה הֵם הַדְּבָרִים שֶׁטָּעוּנִים אֶצְלוֹ שִׁפּוּר. זֶהוּ חֶסֶד אֲמִתִּי שֶׁיּוֹדֵעַ לְקַבֵּל אֶת הָאֱמֶת מִכָּל אָדָם. כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ!

החכמה היא לשאף להיות חכם

דֶּרֶךְ נוֹסֶפֶת נִרְאֶה לְבָאֵר, שֶׁהַמִּשְׁנָה בָּאָה לְלַמֵּד, שֶׁהָרוֹצֶה לִהְיוֹת חָכָם, יֵשׁ לוֹ לִלְמֹד מִכָּל אָדָם, כְּלוֹמַר, מִמִּי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וַיָּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם", דְּהַיְנוּ מִשְּׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, שֶׁכֵּיצַד זָכָה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ לְחָכְמָה?

כָּתוּב בְּסֵפֶר "מְלָכִים א'" (פֶּרֶק ג'): בְּגִבְעוֹן נִרְאָה ה' אֶל שְׁלֹמֹה בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: שְׁאַל מָה אֶתֵּן לָךְ. אָמַר שְׁלֹמֹה לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַתָּה הִמְלַכְתָּ אוֹתִי תַּחַת דָּוִד אָבִי, וְאָנֹכִי נַעַר קָטֹן לֹא אֵדַע צֵאת וָבֹא. וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ, כִּי מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ הַכָּבֵד הַזֶּה.

לְאַחַר שֶׁבִּקֵּשׁ שְׁלֹמֹה חָכְמָה כְּדֵי לִשְׁפּוֹט אֶת יִשְׂרָאֵל, וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי אֲדֹנָי כִּי שָׁאַל שְׁלֹמֹה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵלָיו: יַעַן אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, וְלֹא שָׁאַלְתָּ לְךָ עֹשֶׁר, וְלֹא שָׁאַלְתָּ נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ, וְשָׁאַלְתָּ לְךָ הָבִין לִשְׁמֹעַ מִשְׁפָּט, הִנֵּה עָשִׂיתִי כִּדְבָרֶיךָ, וְנָתַתִּי לְךָ לֵב חָכָם וְנָבוֹן, אֲשֶׁר כָּמוֹךָ לֹא הָיָה לְפָנֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ לֹא יָקוּם כָּמוֹךָ.

וְהִמְשִׁילוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל אֶת בַּקָּשַׁת שְׁלֹמֹה, הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה חַיָּב אֶת חַיָּיו לְאָדָם שֶׁהִצִּילוֹ. אָמַר הַמֶּלֶךְ לְאוֹתוֹ אָדָם, בַּקֵּשׁ כָּל אֲשֶׁר תַּחְפֹּץ וְאַמְלֵא אֶת מְבוּקָשְׁךָ.

חָשַׁב הָאִישׁ: אִם אֲבַקֵּשׁ כָּבוֹד, הֲרֵי אֶשְׁאַר עָנִי וַחֲסַר כֹּל. וְאִם אֲבַקֵּשׁ כֶּסֶף וְזָהָב, אֵין זֶה הַכֹּל בַּחַיִּים. לָכֵן הֶחְלִיט שֶׁאֵין טוֹב יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לְבַקֵּשׁ אֶת בַּת הַמֶּלֶךְ, וְלִהְיוֹת חָתָן הַמֶּלֶךְ. כְּשֶׁשָּׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶת הַחְלָטָתוֹ, אָמַר לוֹ: יָפֶה בִּקַּשְׁתָּ, בִּקַּשְׁתָּ דָּבָר אֲשֶׁר כָּל יֶתֶר הַדְּבָרִים טְפֵלִים לוֹ, כִּי אֲנִי לֹא אוּכַל לְקַחַת חָתָן לְבִתִּי אִם קוֹדֶם לָכֵן לֹא אֶעֱשֶׂה אוֹתוֹ לְשַׂר חָשׁוּב וְעָשִׁיר.

כְּךָ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ כְּשֶׁבִּקֵּשׁ חָכְמָה, הֲרֵי כָּלַל בָּזֶה אֶת הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים (דַּף מא.): "חָכְמָה קָנִיתָ מַה חָסַרְתָּ, חָכְמָה חָסַרְתָּ מַה קָנִיתָ".

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים, שֶׁשְּׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ זָכָה לְחָכְמָה בְּגִלַּל שֶׁבִּקֵּשׁ וְרָצָה אוֹתָהּ, וּמִי שֶׁאוֹהֵב וְרוֹצֶה לִלְמֹד תּוֹרָה, וְדוֹרֵשׁ וּמְבַקֵּשׁ מֵה' שֶׁיִּתֵּן לוֹ חָכְמָה, וְעוֹשֶׂה הִשְׁתַּדְּלוּת לְהַשִּׂיג אוֹתָהּ [כְּפִי שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ], הֲרֵי הוּא הֶחָכָם הָאֲמִתִּי, שֶׁיְּזַכֶּה בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לְקַבֵּל אֶת חָכְמַת הַתּוֹרָה.

מְסַפְּרִים שֶׁהַגָּאוֹן רַבִּי אַייזִיק חָרִיף הִגִּיעַ לִישִׁיבַת וּאלוּזִ'ין, כְּדֵי לְחַפֵּשׂ חָתָן לְבִתּוֹ, וֶהֱיוֹת וְלֹא הָיָה בְּכֹחוֹ לִבְחֹן אֶת כָּל בַּחוּרֵי הַיְשִׁיבָה, שָׂאַל בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ קַשְׁיָא עֲצוּמָה, וְהִכְרִיז שֶׁהַבָּחוּר שֶׁיַּצְלִיחַ לְתָרֵץ אֶת הַקַּשְׁיָא, יִהְיֶה חָתָן לְבִתּוֹ.

עָמְלוּ הַבַּחוּרִים וְאִמְצוּ אֶת מֹחָם, שֶׁהֲרֵי מִי אֵינוֹ חָפֵץ לִהְיוֹת חָתָנוֹ שֶׁל גְּדוֹל הַדּוֹר. תּוֹרִים אֲרֻכִּים הִשְׂתָּרְכוּ לִפְנֵי דֶּלֶת חַדְרוֹ שֶׁל הָרַב, בַּחוּרִים מַפְלְגִים הִרְצוּ לְפָנָיו אֶת תִּירוּצֵיהֶם, אַךְ אִישׁ לֹא הִצְלִיחַ לִמְצוֹא אֶת הַתֵּרוּץ הַנָּכוֹן לַקּוּשְׁיָא.

לְאַחַר יָמִים אֲחָדִים, יָצָא הָרַב לְדַרְכּוֹ בְּיָדִים רֵקוֹת. וְהִנֵּה לְאַחַר שֶׁהִתְרַחֲקָה הַמֻּרְכָּבָה כַּמָּה מֶטְרִים, שָׁמַע הָעֲגָלוֹן קוֹל הַקּוֹרֵא "עָצוֹר, עָצוֹר". אֶחָד מִבַּחוּרֵי הַיְשִׁיבָה קָרֵב תָּשׁוּשׁ וְיָגֵעַ אֶל הַמֻּרְכָּבָה, וְאָמַר לָרַב: רַבִּי, חַיָּב אֲנִי לָדַעַת אֶת הַתֵּרוּץ, בְּבַקָּשָׁה תְּגַלֶּה לִי אוֹתוֹ.

אוֹרוֹ פָּנָיו שֶׁל ר' אַייזִיק, וּפָנָה לַבָּחוּר וְאָמַר: בְּךָ בָּחָרְתִּי, תִּשׂוּקָתְךָ לַתּוֹרָה הִיא אֲשֶׁר הֵרִיצָה אוֹתְךָ עַד לְכָאן, לֹא הַכָּבוֹד הוּא זֶה שֶׁהִטְרִיד וְדָחַף אוֹתְךָ לְחַפֵּשׂ אֶת הַתֵּרוּץ, אֶלָּא אַהֲבַת הַתּוֹרָה וּבַקָּשַׁת הַחָכְמָה, וְלָכֵן אוֹתְךָ בָּחָרְתִּי, וְאַתָּה תִּהְיֶה חָתָנִי.

גבור הכובש את יצרו

רַבֵּנוּ בְּחַיֵּי בְּסִפְרוֹ חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת, מְתָאֵר בְּדֶרֶךְ מָשָׁל: צָבָא הַחוֹזֵר בִּקְרָב לְאַחַר שֶׁנִּצַּח אֶת הָאוֹיֵב. הַצָּבָא נִכְנַס בְּמִצְעָד צְבָאִי בִּרְחוֹבוֹת הָעִיר, וְכָל הַתּוֹשָׁבִים נֶאֱסָפִים וּמְרִיעִים לַמְנַצְּחִים, מְהַלְלִים וּמְשַׁבְּחִים אֶת גְּבוּרָתָם אֶת אֹמֶץ לִבָּם. בְּרֹאשׁ הַמִּצְעָד נִמְצָא הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב בְּמֶרְכַּבְתּוֹ, וּבְעָבְרוֹ מְרִיעִים לוֹ הֲמוֹן הָעָם.

פִּתְאוֹם רוֹאֶה הַמֶּלֶךְ בַּצַּד אֶת יְדִידוֹ יוֹעֲצוֹ הַנֶּאֱמָן, וְאִישׁ סוֹדוֹ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ מַעֲרִיכוֹ בִּזְכוּת יוֹשְׁרוֹ וַחֲסִידוּתוֹ. הוּא מַבְחִין שֶׁיְּדִיד זֶה אֵינוֹ שֶׁתְּפֵי לְצַהֲלָה שֶׁמְּסָבִיב, וּפָנָיו מַבִּיעִים דְּאָגָה. נִגַּשׁ אֵלָיו הַמֶּלֶךְ וּשְׁאָלוֹ: מַדּוּעַ נָפְלוּ פָּנֶיךָ? עָנָה לוֹ הֶחָסִיד: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, נִצַּחְתָּ בַּמַּעֲרָכָה הַקְּטַנָּה, אוּלָם כָּעֵת אַתָּה נִצָּב בְּפֶתַח הַמַּעֲרָכָה הַגְּדוֹלָה וַאֲנִי מֻדְאָג מְאֹד מִתּוֹצְאוֹתֶיהָ.

שָׁאֲלוּ הַמֶּלֶךְ: מַהִי הַמִּלְחָמָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר אַתָּה מְדַבֵּר עָלֶיהָ? עָנָה לוֹ הַיְדִיד: 'מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר וְחַיָּלָיו'... כֵּעֵת לְאַחַר הַנִּצָּחוֹן, מַתְחִילָה הַמִּלְחָמָה הַגְּדוֹלָה, מִלְחָמָה שֶׁתִּמָּשֵׁךְ לָנֶצַח, וְתַתְחִיל בְּכָל יוֹם מֵחָדָשׁ לְאוֹרֶךְ כָּל הַחַיִּים.

יֵשׁ לִשְׁאוֹל, מַדּוּעַ נֶאֱמַר "הַכּוֹבֵשׁ" אֶת יִצְרוֹ, וְלֹא נֹאמַר "הַגּוֹבֵר" עַל יִצְרוֹ?

וְנִרְאֶה לְיַשֵּׁב זֹאת עַל פִּי הַמָּשָׁל שֶׁאָמַר רַבִּי נַפְתָּלִי טְרוֹפ זַצַ"ל: מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁשּׁוֹדְדִים חֶטְפּוּהוּ וֶהֱטִילוּהוּ עַל אִי קָטָן נִדָּח. הָאִישׁ הִסְתַּכֵּל סְבִיבוֹ וּמָצָא עַצְמוֹ מֻקָּף מַיִם מִכָּל עֲבָרָיו, גַּלְמוּד אָבוּד וְאֻמְלָל.

בְּלֵית בְּרֵירָה, אָזַר אֹמֶץ, וְהִתְקָרֵב אֶל הַחוֹף, וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר הִתְכּוֹפֵף אֶל הַנָּהָר לִטּוֹל מָעַט מַיִם בִּכְדֵי לְהִתְרַעֲנֵן מְעַט מֵעֲיֵפוּתוֹ וּלְרַוּוֹת אֶת צְמָאוֹ, נוֹכַח לְתִמְהוֹנוֹ שֶׁאֵין שָׁם מַיִם כְּלָל,

אֶלָּא שֶׁמִּתּוֹךְ טֵרוּף הַדַּעַת מֵחֲטִיפָתוֹ, נִרְאָה לוֹ בַּאֲחִיזַת עֵינַיִם כְּאִלּוּ הוּא מֵקֵף מַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף.

הוּא נִיסָּה אֶת עַצְמוֹ, וְהֵחֵל צוֹעֵד, וְהִנֵּה הוּא רוֹאֶה שֶׁאָכֵן מִתַּחַת לְרַגְלָיו קַרְקַע מַצָּקָה, וְכָךְ הִמְשִׁיךְ בַּהֲלִיכָתוֹ, וְהִרְגִּישׁ שֶׁהוּא מִתְקָרֵב לַיִּשּׁוּב, וְנוֹכַח הוּא לָדַעַת כִּי הַכֹּל הָיָה דִּמְיוֹן בִּלְבָד.

כָּךְ הִיא מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר, הַיֵּצֶר הָרַע חוֹטֵף אֶת הָאָדָם לְאִי נָדַח, וּמִתּוֹךְ טֵרוּף דַּעְתּוֹ, נִדְמֶה לוֹ שֶׁהַכֹּל מִסְבִיבוֹ יָם גָּדוֹל שֶׁאֵין לוֹ סוֹף, וְנִדְמֶה לָאָדָם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַיֵּם אֶת כָּל מִצְווֹת הַתּוֹרָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִנָּצֵל מֵהָעֲבֵרוֹת וּמֵהַבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה הַמַּקִּיפִים אוֹתוֹ מִכָּל צַד, וְנִרְאֶה לוֹ שֶׁכָּל קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְווֹת אָבוּד מִמֶּנּוּ חַס וְשָׁלוֹם.

אֲבָל הֶחָכָם וְהַגִּבּוֹר הָאֲמִתִּי, נוֹכַח מִיָּד לָדַעַת שֶׁהַכֹּל הוּא אֲחִיזַת עֵינַיִם בִּלְבַד, וְדִמְיוֹן שָׁוְא, וְאֵין כָּל כָּךְ קֹשִׁי לְהִתְגַּבֵּר עַל תַּאֲווֹת וְנִסְיוֹנוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, וְלָכֵן כּוֹבֵשׁ הוּא אֶת יִצְרוֹ, וְנִצַּל מֵהַחְבּוּלוֹתָיו.

וּלְפִי זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ כָּאן לָשׁוֹן "גִּבּוֹרָה", מִכְּיוָן שֶׁהַכֹּל צִיּוּר מְדֻמְיָן, וּמַה שַּׁיָּךְ לְגַבֵּר עַל דָּבָר שֶׁהוּא בְּדִיּוֹנִי וְאַגָּדִי, וַהֲרֵי אֵין כָּאן אֶלָּא אֲחִיזַת עֵינַיִם הַכּוֹבֶשֶׁת אֶת לִבּוֹ שֶׁל הָאָדָם הַמּוּקָסָם מֵהַמַּרְאוֹת שֶׁמַּרְאֶה לוֹ הַיֵּצֶר. וְלָכֵן יֵשׁ לְנַצֵּחַ אֶת הַיֵּצֶר עַל יְדֵי שֶׁכּוֹבְשִׁים אֶת רְצוֹנוֹתֵינוּ הַגַּשְׁמִיִּים, וְאֵין צֹרֶךְ לְהַפְעִיל כּוֹחַ פִּיזִי הַדּוֹרֵשׁ גְּבוּרָה, אֶלָּא כֹּחַ שִׂכְלִי כְּדֵי לְגַלּוֹת אֶת הַהַטְעָיָה שֶׁמַּצִּיב בְּפָנֵינוּ הַיֵּצֶר.

מַעֲשֶׂה בְּעָנִי אֶחָד שֶׁהָלַךְ לְטַיֵּל בֶּהָרִים, וְהִנֵּה נִתְגַּלְתָה לוֹ מְצִיאָה - אֶבֶן יָפָה וְנֶהְדֶּרֶת שֶׁהָיְתָה נִרְאֵית כְּמוֹ יַהֲלוֹם יָקָר מְאֹד. הֶחְלִיט הֶעָנִי לְלֶכֶת לַבּוּרְסַת הַיַּהֲלוֹמִים, וּלְנַסּוֹת לְמְכּוֹר שָׁם אֶת הַיַּהֲלוֹם.

הָלַךְ הֶעָנִי, וְהִמְתִּין עַל יַד שַׁעַר הַכְּנִיסָה לַבּוּרְסָה, וְהִמְתִּין לְאֶחָד הַסּוֹחֲרִים שֶׁיֵּצֵא מִן הַבִּנְיָן, עַל מְנַת שֶׁיּוּכַל לְעַנְיֵן אוֹתוֹ בִּרְכִישַׁת הַחֵפֶץ שֶׁמָּצָא.

הֶעָנִי לֹא הָיָה בָּקִי בִּמְחִיר הַיַּהֲלוֹמִים, וְלָכֵן הַיַּהֲלוֹם שֶׁבְּיָדוֹ שֶׁהָיָה גָּדוֹל וְנִפְלָא, הָיָה שָׁוֶה בְּעֵינָיו עֲשָׂרָה דוֹלָרִים, וְאָכֵן הוּא נִגַּשׁ אֶל אֶחָד הַסּוֹחֲרִים וְהִצִּיג בְּפָנָיו אֶת הַחֵפֶץ שֶׁבְּיָדוֹ, וְשָׁאַל: אֲדֹנִי הַנִּכְבָּד, הַיּוֹם מָצָאתִי חֵפֶץ זֶה הַאִם תִּרְצֶה לִקְנוֹתוֹ מִמֶּנִּי תְּמוּרַת 10 דוֹלָר?

הַסּוֹחֵר הֶהָמוּם לֹא הֶאֱמִין לְמִשְׁמַע אָזְנָיו, יָדַע הוּא כִּי שָׁוְיוֹ שֶׁל הַיַּהֲלוֹם מַגִּיעַ לְמִלְיוֹנֵי דוֹלָרִים, וְכֵיצַד יִתָּכֵן שֶׁאָדָם זֶה מוּכָן לִמְכּוֹר לוֹ אוֹתוֹ תְּמוּרַת 10 דוֹלָר? אֶת תְּמִיהָתוֹ לֹא הִצְלִיחַ הַסּוֹחֵר לְכַבּוֹשׁ בְּלִבּוֹ, וּמִפִּיו פָּרְצָה לָהּ קְרִיאָה: 10 דוֹלָר??? הַאִם הִשְׁתַּגַּעְתָּ?

הֶעָנִי נִבְהַל בְּשָׁמְעוֹ אֶת דִּבְרֵי הַסּוֹחֵר, וְחָשַׁב בְּלִבּוֹ, שֶׁכַּנִּרְאֶה הִפְרִיז מְעַט בִּדְרִישָׁתוֹ, וְדָרַשׁ סְכוּם מֻפְרָז מִדַּי עֲבוּר הַיַּהֲלוֹם, וּמִיָּד פָּנָה לְסוֹחֵר וְהוֹדִיעַ לוֹ, כִּי מוּכָן הוּא לְהִתְפַּשֵּׁר בְּנוֹגֵעַ

לַמְחִיר, וּבִלְבַד שֶׁהַמְחִיר שֶׁיִּסְכֹּם יִשָּׁלֵם מִיָּד. וְאִכֵּן מָכַר לוֹ אֶת הַיַּהֲלוֹם בְּפָחוֹת מֵעֶשְׂרָה דוֹלָרִים, וּמִהֵר לִבְרֹחַ עִם הַכֶּסֶף, בְּחוֹשְׁבוֹ שֶׁהִצְלִיחַ לַעֲשׂוֹת עֵסֶק גָּדוֹל, אַךְ לֹא יָדַע כַּמָּה הֶפְסֵד נִגְרַם לוֹ בִּגְלַל טִפְּשׁוּתוֹ.

הַנִּמְשָׁל: אוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָם חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה, דּוֹמִים מַמָּשׁ לְבַעַל הַיַּהֲלוֹם, הֵם אֵינָנּוּ יוֹדְעִים וּמְבִינִים כְּלָל אֶת עֶרְכָּהּ שֶׁל הַתְּשׁוּבָה וּמַעֲלָתָהּ, וּלְפִיכָךְ הֵם מוּכָנִים לִמְכּוֹר וּלְוַתֵּר עַל הַתְּשׁוּבָה, תְּמוּרַת כַּמָּה גְּרוּשִׁים שֶׁל הַבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה.

עשיר השמח בחלקו

אָדָם הַמַּרְבֶּה נְכָסִים, הוּא נִסְחָף לְמַעֲרְבֹּלֶת בִּלְתִּי פּוֹסֶקֶת שֶׁל מֵרוֹץ לִצְבִירַת מָמוֹן, וְסָחַף זֶה טוֹרֵד מִמֶּנּוּ אֶת מְנוּחָתוֹ, וְאַף אֵינוֹ מֵנִיחַ לוֹ לֵהָנוֹת מִמַּה שֶׁכְּבָר יֵשׁ לוֹ, כְּכָל שֶׁהוּא מַשִּׂיג יוֹתֵר, הוּא מְגַלֶּה שֶׁיֵּשׁ מִישֶׁהוּ שֶׁהִצְלִיחַ לְהַשִּׂיג יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְהוּא נוֹכַח לָדַעַת, שֶׁעֲדַיִן יֶשְׁנָם דְּבָרִים שֶׁאֵינָם בְּהֶשֵּׂג יָדוֹ.

לְמַעֲשֶׂה, הֶעָנִי קָרוֹב לְהַגְשָׁמַת חֲלוֹמוֹתָיו יוֹתֵר מִן הֶעָשִׁיר. חֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל הֶעָנִי מִסְתַּכְּמִים ב"לִגְמֹר אֶת הַחֹדֶשׁ", דְּהַיְנוּ לְהָבִיא פַּרְנָסָה לְבֵיתוֹ, לְהַעֲנִיק חִנּוּךְ לִילָדָיו, וְתוּ לֹא. לְעֻמַּת זֹאת, שְׁאִיפוֹתָיו שֶׁל הָאָמִיד, הֵן - בַּיִת עִם חָצֵר גְּדוֹלָה וּבְרֵכָה, וּמְכוֹנִית מְהֻדֶּרֶת וּבִגְדֵי פְּאֵר וְיֶקָרָה וְכוּ'. וְיֶשְׁנָם עֲשִׁירִים, שֶׁתְּאֵבִים לְהִשְׂתַּלֵּט עַל חֲבָרוֹת עֲנָק, וּלְהֵחָשֵׁב בֵּין גְּבִירֵי תֵּבֵל, וְכֵן הָלְאָה.

לִפְנֵי מִסְפַּר שָׁנִים עָרְכוּ סֶקֶר, בּוֹ בָּדְקוּ מִי הֵם עֲשֶׂרֶת הָעֲשִׁירִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר בָּאָרֶץ, וּדרגוּ אוֹתָם לְפִי רְכוּשָׁם. כַּאֲשֶׁר שָׁאֲלוּ אֶת הֶעָשִׁיר שֶׁהֶעֱמַד בַּמָּקוֹם הַשֵּׁנִי "מַה דַּעְתְּךָ עַל תּוֹצָאוֹת הַסֶּקֶר, וַדַּאי יֵשׁ לְךָ סִפּוּק רַב מִכָּךְ". הֵשִׁיב הָאִישׁ וְאָמַר: "אֵינֶנִּי מֵרֻצֶּה". עַל הַתְּמִיהָה מַדּוּעַ אֵינֶנּוּ מֵרֻצֶּה, הֵשִׁיב: "הָיִיתִי מַעֲדִיף לִהְיוֹת בַּמָּקוֹם הָרִאשׁוֹן..."

רוֹאִים אָנוּ, שֶׁלֹּא רַק שֶׁהַמָּמוֹן וְהַנְּכָסִים אֵינָם מְקָרְבִים אֶת הָאִשָּׁר, אֶלָּא בְּנוֹסָף לְכָךְ הֵם מַרְחִיקִים אוֹתוֹ יוֹתֵר וְיוֹתֵר. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים "אֵין אָדָם יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וַחֲצִי תַּאֲוָתוֹ בְּיָדוֹ". (קֹהֶלֶת רַבָּה פָּרָשָׁה ג).

נָכוֹן הַדָּבָר שֶׁפַּעַם אוֹ פַּעֲמַיִם בַּשָּׁנָה הוּא לוֹקֵחַ חֶפְשָׁה וּמְנַסֶּה לֵהָנוֹת מִפְּרִי עֲמָלוֹ. אוּלָם אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ חֶפְשָׁה, הֲלֹא עָלָיו לִהְיוֹת מְעֻדְכָּן בְּכָל עֵת מַה מַצָּבָהּ שֶׁל מְנָיָה פְּלוֹנִית, מַה מַאֲזָנָהּ שֶׁל חֶבְרָה אַלְמוֹנִית, וּמַה עִם עֵסֶק פְּלוֹנִי וְכוּ'.

גַּם אִם יַצְלִיחַ לְהִמָּלֵט לְכַמָּה רְגָעִים מִטִּרְדוֹתָיו, הֲרֵי שֶׁהֲנָאתוֹ מִמָּמוֹנוֹ בְּטֵלָה בְּשִׁשִּׁים לְנֹכַח הַדְּאָגוֹת שֶׁאוֹתוֹ מָמוֹן הִנְחִית עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבִּי יוֹסֵף בֶּן שׁוֹשַׁן: כִּי הַשִּׂמְחָה וְהַהוֹלֶלוֹת בְּעֹשֶׁר וּבַנְּכָסִים, אֶחָד מִנִּי הָאֶלֶף מִן הַדְּאָגוֹת.

בְּנוֹסָף לְכָךְ, לֹא רַק בְּעֵת חֻפְשָׁתוֹ הֻנְאָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם נִפְגֶּמֶת, אֶלָּא אֲפִילוּ שְׁנָתוֹ שֶׁל הֶעָשִׁיר נוֹדֶדֶת מֵעֵינָיו מֵחֲמַת דְּאָגוֹתָיו, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בְּקֹהֶלֶת: "וְהַשָּׂבָע לָעָשִׁיר אֵינֶנּוּ מַנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן". נִמְצֵאנוּ לְמֵדִים שֶׁהַמְקַבֵּץ מָמוֹן, אֵינוֹ אֶלָּא מְקַבֵּץ דְּאָגָה.

נחת רוח מעושרו

בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דַּף כה:) אָמְרוּ: אֵיזֶהוּ עָשִׁיר, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ נַחַת רוּחַ בְּעוֹשְׁרוֹ. אֵיזֶהוּ עָשִׁיר, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית הַכִּסֵּא סָמוּךְ לְשֻׁלְחָנוֹ.

מַקְשִׁים, מַאי קָמַשְׁמַע לַן שֶׁכָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ נַחַת רוּחַ בְּעוֹשְׁרוֹ נִקְרָא עָשִׁיר, וַהֲרֵי זֹאת מִשְׁנָה מְפֹרֶשֶׁת אֶצְלֵנוּ בְּאָבוֹת (וְאֵיזֶהוּ עָשִׁיר, הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ). וְעוֹד, מַה קָּשׁוּר בֵּית הַכִּסֵּא לְעֹשֶׁר?

וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב זֹאת עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הֶעָנָף יוֹסֵף (שָׁם), שֶׁיֵּשׁ עָשִׁיר שֶׁשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, אֲבָל יֵשׁ לוֹ פְּזִזוּר הַנֶּפֶשׁ, כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין כָּל נְכָסָיו נִמְצָאִים בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא מְפֻזָּרִים בְּכָל מִינֵי מְקוֹמוֹת רְחוֹקִים, וְאֵין לוֹ נַחַת רוּחַ, מִכְּיוָן שֶׁצָּרִיךְ לִטְרֹחַ וְלִדְאֹג עַל הַנְּכָסִים הַמְפֻזָּרִים. וְלָכֵן אָמְרוּ כָּאן אֵיזֶהוּ עָשִׁיר, זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ נַחַת רוּחַ בְּעוֹשְׁרוֹ, שֶׁנְּכָסָיו צְבוּרִים בְּמָקוֹם אֶחָד, וְאֵין לוֹ פְּזִזוּר הַנֶּפֶשׁ.

נִמְצָא, שְׁמֵי שֶׁנְּכָסָיו מְפֻזָּרִים, אֵין לוֹ עֹשֶׁר אֲמִתִּי, מִכְּיוָן שֶׁגּוּפוֹ מֻטְרָד לְחַזֵּר אַחַר נְכָסָיו שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ, וְאוֹתָם טְרָדוֹת גּוֹרְמוֹת לוֹ חֳלָאִים בַּגּוּף וּבַנֶּפֶשׁ, וְאֵין לוֹ עֹשֶׁר מֻשְׁלָם.

וּלְפִי זֶה מוּבָן לָמָּה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית כִּסֵּא סָמוּךְ לְבֵיתוֹ, נִקְרָא עָשִׁיר, מִכְּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ יְשׁוּב הַדַּעַת וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ וְלָתוּר אַחַר בֵּית כִּסֵּא, וּמִמֵּילָא אֵין לוֹ פְּזִזוּר הַנֶּפֶשׁ, וְגוּפוֹ בָּרִיא, וּבָזֶה נָחְשָׁב לְעָשִׁיר אֲמִתִּי, שֶׁיֵּשׁ לוֹ נַחַת רוּחַ, וְחַי לְלֹא דְּאָגָה.

וּמְסַפְּרִים עַל מֶלֶךְ אֶחָד שֶׁלֹּא הָיָה מְאֻשָּׁר וְהָיְתָה חֲסֵרָה לוֹ שִׂמְחַת חַיִּים. וּפָנָה לְאָדָם זָקֵן וְחָכָם כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן לוֹ עֵצָה כֵּיצַד לְהַגִּיעַ לְאֹשֶׁר בַּחַיִּים. אָמַר לוֹ אוֹתוֹ חָכָם, שֶׁכְּדֵי לִהְיוֹת מְאֻשָּׁר עָלָיו לִלְבֹּשׁ חֻלְצָה שֶׁל אָדָם מְאֻשָּׁר, וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה גַּם הוּא מְאֻשָּׁר.

שָׁמַע זֹאת הַמֶּלֶךְ וּמִיַּד פָּנָה לְאֶחָד מִיְּדִידָיו הַמַּלְכִים, וְאָמַר לוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת חֻלְצָתוֹ כִּי הוּא נִרְאָה לוֹ אָדָם מְאֻשָּׁר. אָמַר לוֹ אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ: לֹא אֲנִי הַכְּתֹבֶת הַנְּכוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁגַּם לִי יֵשׁ אֶת הַטִּרְדוֹת וְהַבְּעָיוֹת שֶׁלִּי, וְאֵינִי מְאֻשָּׁר כְּמוֹ שֶׁאַתָּה חוֹשֵׁב, וְלָכֵן חֻלְצָתִי לֹא תִּגְרֹם לְךָ אֶת הָאֹשֶׁר בַּחַיִּים.

שָׁמַע זֹאת הַמֶּלֶךְ וּפָנָה לַמֶּלֶךְ אַחֵר, וְגַם שָׁם מָצָא תְּשׁוּבָה דּוֹמָה. וְכָךְ הִסְתּוֹבֵב בֵּין הַמְּלָכִים וְהַשָּׂרִים וְלֹא מָצָא אָדָם שֶׁאָכֵן הוּא מְאֻשָּׁר בֶּאֱמֶת. וְהִנֵּה בְּאֶחָד הַיָּמִים רָאָה אִכָּר עָנִי שֶׁעָסַק בַּעֲבוֹדָתוֹ כְּשֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת קוֹלוֹ בְּשִׁיר וּבְשִׂמְחָה.

פָּנָה אֵלָיו הַמֶּלֶךְ וְאָמַר: הַאִם אַתָּה מְאֻשָּׁר בַּחַיִּים? אָמַר לוֹ הָאִכָּר, בְּוַדַּאי, לֹא חָסֵר לִי דָּבָר וַאֲנִי מְאֹד מְאֻשָּׁר. שָׂמַח הַמֶּלֶךְ וְאָמַר: הַאִם אַתָּה מוּכָן לִמְכּוֹר לִי אֶת חֶלְקָתְךָ? תְּמַהּ הָאִכָּר: חֶלְקָתִי? אֵין לִי חֶלְקָה...

אָז הֵבִין הַמֶּלֶךְ, שֶׁכַּוָּנָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ חָכָם הָיְתָה לְלַמְּדוֹ, שֶׁהָאשֶׁר לֹא תָּלוּי בְּמָמוֹן וּבְכָבוֹד הַגָּדוֹל, אֶלָּא בְּהִסְתַּפְּקוּת בַּמּוּעָט, וַאֲפִילּוּ אָדָם לְלֹא חֶלְקָה, יָכוֹל לִהְיוֹת מְאֻשָּׁר אִם אָכֵן יוֹדֵעַ הוּא לְהִסְתַּפֵּק בְּמַה שֶׁיֵּשׁ.

לשמוח בחלקו הרוחני

גַּם בְּרוּחָנִיּוּת יֵשׁ לִשְׂמוֹחַ בְּחֶלְקוֹ, כְּלוֹמַר, אִם לֹא זָכָה לִזְכֹּרוֹן אוֹ לְחָכְמָה גְּדוֹלָה, צָרִיךְ לָדַעַת שֶׁכָּךְ רְצוֹן ה', שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתוֹ עִם הַכֵּלִים הַלָּלוּ שֶׁנָּתְנוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, וְלֹא יוֹתֵר מִכָּךְ. וְכֵן אִם מֻחֲמֶת מַצָּבוֹ הַכַּלְכָּלִי אוֹ הַבְּרִיאוּתִי, נִבְצַר מִמֶּנּוּ לִלְמֹד תּוֹרָה כְּפִי שֶׁהוּא חָפֵץ, צָרִיךְ הוּא לִשְׂמוֹחַ בְּאוֹתוֹ הַחֵלֶק שֶׁכֵּן זוֹכֶה לִלְמֹד, מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ רְצוֹן ה' יִתְבָּרַךְ.

וּרְאֵיָה לְכָךְ מָצִינוּ בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (דף כא.), שֶׁאִילְפָא וְרַבִּי יוֹחָנָן הָיְתָה שְׂעָתָם דְּחוּקָה מְאֹד, וְעָסְקוּ בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ עֹנִי. פַּעַם אַחַת הֶחְלִיטוּ לַעֲסֹק בְּמִסְחָר כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם אֶפְשָׁרוּת לִלְמֹד תּוֹרָה מִתּוֹךְ יְשׁוּב הַדַּעַת.

כְּשֶׁהָלְכוּ בַּדֶּרֶךְ, עָבְרוּ לְיַד קִיר רָעוּעַ וְיָשְׁבוּ שָׁם לֶאֱכוֹל. בְּאֶמְצַע הָאוֹכֶל שָׁמַע רַבִּי יוֹחָנָן שִׂיחָה שֶׁל שְׁנֵי מַלְאָכִים, שֶׁהָאֶחָד אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הָבָה וְנַפִּיל עֲלֵיהֶם אֶת הַכֹּתֶל הַזֶּה וְנַהֲרֹג, מִפְּנֵי שֶׁעָזְבוּ אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חַיֵּי עוֹלָם, וְהָלְכוּ לַעֲסֹק בְּפַרְנָסָה שֶׁהִיא חַיֵּי שָׁעָה. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: הַנַּח לָהֶם, כִּי יֵשׁ בָּהֶם אֶחָד שֶׁשַּׁעְתּוֹ גְּדוֹלָה בְּהַצָּלָחָה וְהִיא עוֹמֶדֶת לוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן שָׁמַע אֶת שִׂיחַת הַמַּלְאָכִים, וְשָׁאַל אֶת אִילְפָא אִם גַּם הוּא שָׁמַע? אָמַר לוֹ: לֹא שָׁמַעְתִּי.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּלִבּוֹ, מִמַּה שֶׁאָנִי שָׁמַעְתִּי וְאִילְפָא לֹא שָׁמַע, כַּנִּרְאֶה שֶׁהִתְכַּוְּנוּ שֶׁהִגִּיעַ הַשָּׁעָה שֶׁלִּי לְהַצָּלִיחַ. מִיָּד לְאַחַר הָאֲרוּחָה חָזַר לַיְשִׁיבָה לִלְמֹד, וּמִינּוּ אוֹתוֹ לִהְיוֹת רֹאשׁ יְשִׁיבָה, וְעִטְּרוּ אוֹתוֹ בִּזְהוּבִים.

וּבְאַר הָרַב יַעֲקֹב עֻדַּס שְׁלִיט"א בְּסִפְרוֹ דִּבְרֵי יַעֲקֹב, שֶׁחִלּוּקֵי הַדֵּעוֹת שֶׁהָיוּ בֵּין אִילְפָא וְרַבִּי יוֹחָנָן לְבֵין מַה שֶּׁדִּבְּרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, הוּא כָּךְ: רַבִּי יוֹחָנָן וְאִילְפָא חָשְׁבוּ, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁאֵין לָהֶם כְּרָאוּי מַה לֶּאֱכוֹל, וְנִגְרָם לָהֶם חֻלְשָׁה בְּלִמּוּדָם, וְלֹא לָמְדוּ כְּפִי יְכָלְתָּם, לָכֵן הֶעֱדִיפוּ לְלֶכֶת לַעֲבוֹד כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְאַחַר מִכֵּן לַחְזֹר לִלְמֹד כְּפִי כָּל יְכָלְתָּם.

וְעַל זֶה בָּאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְלִמְּדוּ אוֹתָם שֶׁמַּה שֶׁחָשְׁבוּ אֵינוֹ נָכוֹן, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁמֵּהַשָּׁמַיִם זִמְּנוּ לָהֶם מַצָּב זֶה שֶׁל דַּחַק וְעֹנִי, אִם כֵּן, בַּמֶּה שֶׁכָּעֵת הֵם לוֹמְדִים תּוֹרָה בְּמַצָּבָם הַנּוֹכְחִי, דֶּרֶךְ זֶה יַגִּיעוּ בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר אֶל הַלִּמּוּד שֶׁל כָּל יְכָלְתָּם.

וְעִנְיָן זֶה נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה מְאֹד לְהַרְבֵּה אֲנָשִׁים, שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים שֶׁהַרְבֵּה מֵהַזְּמַנִּים שֶׁבְּטֵלִים בָּהֶם מִן הַתּוֹרָה, הוּא מִפְּנֵי שֶׁמֵּאֵיזֶה סִבּוֹת שֶׁהֵם, נִרְאֶה לָהֶם שֶׁבְּאוֹתָם הַזְּמַנִּים בְּשׁוּם אוֹפֶן אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לִלְמֹד אֶת הַלִּמּוּד הַגָּמוּר שֶׁאֲלָיו הֵם רְגִילִים בְּנִצּוּל כֹּחוֹתֵיהֶם וְהַרְכּוּז. וּלְהַשְׁקִיעַ כֹּחוֹת עַל פַּחוֹת מִזֶּה, אֵינוֹ חָשׁוּב בְּעֵינֵיהֶם.

וּצְרִיכִים לָדַעַת שֶׁאֵין זֶה דָּבָר נָכוֹן, אֶלָּא מוּטָל עַל הָאָדָם לִהְיוֹת שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הַנּוֹכְחִי שֶׁקִּבֵּל מֵאֵת ה', וְלַעֲבֹד אוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ חֵלֶק, וְעַל יְדֵי זֶה יַגִּיעוּ לְעֹשֶׁר הָרוּחָנִי הָאֲמִתִּי.

וּבְהֶקְשֵׁר לָזֶה מְסֻפָּר עַל ר' נַפְתָּלִי אֶמְסטֶרְדָם, שֶׁאָמַר פַּעַם לְרַבּוֹ הַגָּאוֹן ר' יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט זַצַ"ל, אִם הָיָה לִי אֶת הַמֹּחַ שֶׁל הָרַב שַׁאֲנַת אַרְיֵה, וְאֶת הַלֵּב שֶׁל בַּעַל הַיְּסוֹד וְשֹׁרֶשׁ הָעֲבוֹדָה, וְאֶת הַמִּדּוֹת שֶׁל רַבֵּנוּ, אָז יָכֹלְתִּי לַעֲבוֹד אֶת ה'.

אָמַר לוֹ ר' יִשְׂרָאֵל: נַפְתָּלִי נַפְתָּלִי, בַּמֹּחַ שֶׁלְּךָ, בַּלֵּב שֶׁלְּךָ, וּבַמִּדּוֹת שֶׁלְּךָ, עָלֶיךָ לַעֲבוֹד אֶת ה' וְלִהְיוֹת מַה שֶּׁאַתָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת.

רַבִּי זוּשָׁא מְאֻנְפּוֹלִי הָיָה אוֹמֵר: אִם אַחֲרֵי הַמֵּאָה וְעֶשְׂרִים שֶׁלִּי כַּאֲשֶׁר אֶעֱמֹד בְּפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה, יָבוֹאוּ וְיִשְׁאֲלוּ אוֹתִי ''זוּשָׁא לָמָּה לֹא הָיִיתָ כְּמוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ", מִשְּׁאֵלָה זוֹ אֵינֶנִּי מִפַּחֵד, אֲעָנֶה לָהֶם מִיָּד "כִּי אֲנִי לֹא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ". אִם יִשְׁאֲלוּ אוֹתִי "לָמָּה לֹא הָיִיתָ כְּמוֹ רַבִּי עֲקִיבָא", גַּם מִשְּׁאֵלָה זוֹ אֵינֶנִּי מִפַּחֵד, וְאוֹמַר מִיָּד "כִּי אֲנִי לֹא רַבִּי עֲקִיבָא".

אֲבָל הֲרֵי יִשְׁאָלוּ אוֹתִי: "זוּשָׁא לָמָּה לֹא הָיִיתָ לְפַחוֹת זוּשָׁא", אוֹי, מִשְּׁאֵלָה זוֹ אֲנִי מִפַּחֵד, עַל זֶה לֹא יִהְיֶה לִי מַה לַּעֲנוֹת, כִּי אָכֵן זוּשָׁא יָכֹלְתִּי לִהְיוֹת, אֶת הַכֹּחוֹת שֶׁנָּתְנוּ לִי לֹא נִצַּלְתִּי, אֶת הַכִּשְׁרוֹנוֹת שֶׁהָיוּ בִּי לֹא מִצִּיתִי עַד תֹּם, לֹא עָמַדְתִּי בַּצַּפִּיּוֹת שֶׁהָיוּ לְבוֹרְאִי מִמֶּנִּי, אוֹי לִי מִיּוֹם הַדִּין אוֹי לִי מִיּוֹם הַתּוֹכֵחָה.

כְּלוֹמַר, מוּטָל עַל הָאָדָם לִשְׁמוֹחַ בַּשֵּׂכֶל וּבַחָכְמָה שֶׁה' יִתְבָּרַךְ חָנַן אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בַּעַל כִּשָּׁרוֹן וְזִכָּרוֹן גָּדוֹל, שֶׁהֲרֵי בּוֹרֵא עוֹלָם רוֹצֶה שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתוֹ אַף וְרַק עִם הַכֵּלִים הָאֵלּוּ וְלֹא עִם כֵּלִים אֲחֵרִים, וְלָכֵן גַּם הַתְּבִיעָה כְּלַפָּיו תִּהְיֶה פָּחוֹת קָשָׁה מֵאֲשֶׁר אָדָם שֶׁקִּבֵּל כִּשָּׁרוֹן וְשֵׂכֶל גְּאוֹנִי.

משנה ב

בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, הֱוֵי רָץ לְמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה, וּבוֹרֵחַ מִן הָעֲבֵרָה. שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וַעֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה. שֶׁשְּׂכַר מִצְוָה, מִצְוָה. וּשְׂכַר עֲבֵרָה, עֲבֵרָה:

מצוה גוררת מצוה

בְּשַׁבָּת שׁוּבָה שְׁנַת תשס"ט, נִפְטַר בְּתֵל אָבִיב הָרַב פַּאלוּךְ זַצַ"ל, יְהוּדִי יָקָר שֶׁהִשְׁקִיעַ רַבּוֹת בְּמֶשֶׁךְ כָּל חַיָּיו בְּקֵרוּב צְעִירִים חִלּוֹנִיִּים לְדֶרֶךְ הַתּוֹרָה. הוּא הֵקִים בְּמָקוֹם מְגוּרָיו - בִּשְׁכוּנַת

רַמַּת הַחַיִל, מָקוֹם תּוֹרָה בְּמִקְלָט מִתַּחַת לִכְנֵי הַקַּרְקַע, וּבוֹ הָיָה אוֹסֵף בַּחוּרִים שֶׁמֵּימֵיהֶם לֹא רָאוּ דַּךְ גְּמָרָא, וּמְלַמֵּד אוֹתָם, מִתּוֹךְ תְּקוָה שֶׁהַמָּאוֹר שֶׁבַּתּוֹרָה יַחְזִירֵם לַמּוּטָב.
פַּעַם אַחַת יָשַׁב הָאִישׁ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שְׁבָנָה, וְהִתְּתִין לַבַּחוּרִים. אוּלָם מִתּוֹךְ כָּל הַקְּבוּצָה שֶׁהָיְתָה אֲמוּרָה לָבוֹא, הִגִּיעַ רַק בָּחוּר אֶחָד... בִּתְחִלָּה הִתְּתִין הָאִישׁ, וְקִוָּה שֶׁבְּמֶהֵרָה יִכָּנְסוּ הַמְאַחֲרִים, אוּלָם לְאַחַר הַמְתָּנָה חַסְרַת תּוֹחֶלֶת, הוּא הֵבִין שֶׁאַף אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לָבוֹא הַיּוֹם.
הַבָּחוּר שֶׁהִגִּיעַ, נִיסָּה לְשַׁכְנֵעַ אוֹתוֹ לִלְמֹד לְכָל הַפָּחוֹת אִתּוֹ, אַךְ הָרֵב פַּאלוּךְ סֵרַב, וְהֶחְלִיט לָצֵאת לָרְחוֹב וְלִמְצֹא עוֹד מִישֶׁהוּ שֶׁיִּשְׁתַּתֵּף בַּשִּׁעוּר.
הַשְּׁנַיִם עָלוּ אֶל הָרְחוֹב הֶחָשׁוּךְ, אַךְ גַּם שָׁם לֹא הָיָה אִישׁ. שׁוּב נִיסָּה הַבָּחוּר לְדַבֵּר עַל לִבּוֹ, וּלְשַׁכְנְעַ אוֹתוֹ שֶׁאֵין הַדָּבָר נוֹרָא כָּל כָּךְ, וּבְאֶפְשָׁרוּתָם לִלְמֹד יָחַד, אוּלָם הַיְּהוּדִי סֵרַב לִשְׁמוֹעַ עַל כָּךְ וְאָמַר לוֹ: לֹא וְלֹא, עָלֵינוּ לִזְכוֹת יְהוּדִים נוֹסָפִים.
לְאַחַר מַחְשָׁבָה קְצָרָה, הֶחְלִיט לְדַפֵּק עַל דַּלְתוֹת בָּתֵּיהֶם שֶׁל הָאֲנָשִׁים, וְלֶאֱסֹף עַל יְדֵי כָּךְ אֲנָשִׁים לִלְמֹד. לְמָרוֹת תְּחוּשַׁת הַבּוּשָׁה שֶׁחָשׁ הַבָּחוּר, הוּא הֶחְלִיט לְהִצְטָרֵף אֵלָיו.
הַשְּׁנַיִם נִכְנְסוּ לְבִנְיַן הַקָּרוֹב בְּיוֹתֵר אֲלֵיהֶם, וְנָקְשׁוּ עַל הַדֶּלֶת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּקְרְתָה לִפְנֵיהֶם. לְאַחַר מִסְפַּר דַּקּוֹת נִפְתְּחָה הַדֶּלֶת בִּידֵי אָדָם חִלּוֹנִי שֶׁשָּׁאַל לִרְצוֹנָם, וְהַיְּהוּדִי הִצִּיעַ לוֹ בְּפַשְׁטוּת לָבוֹא לְלַמֵּד אִתָּם תּוֹרָה.
לְמַשְׁמַע הַדְּבָרִים, הֶחֱוִיר הַחִלּוֹנִי כַּסִּיד, וְנִרְאָה הָיָה כְּאָדָם הָעוֹמֵד לְהִתְעַלֵּף. זֶעָה קָרָה בִּצְבִּצָה מִמִּצְחוֹ, וְהַשְּׁנַיִם מִהֲרוּ לְהַגִּישׁ לוֹ כּוֹסּא וְכוֹס מַיִם.
כַּאֲשֶׁר נִרְגַּע מְעַט וְהַצֶּבַע שָׁב אֶל פָּנָיו, הוּא סִמֵּן לָהֶם בְּיָדוֹ, וְהוֹבִיל אוֹתָם אֶל הַחֶדֶר הַפְּנִימִי. הוּא הֵרְאָה לָהֶם חֶבֶל וְאָמַר לָהֶם: דְּעוּ לָכֶם, בְּעֶרֶב זֶה, הִגַּעְתִּי לְמַצָּב נַפְשִׁי קָשֶׁה בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁהֶחְלַטְתִּי שֶׁאֵינִי מְסַגֵּל לְעַשּׂאת יוֹתֵר אֶת מַצָּבִי, וְעַל כֵּן אֶטֹּל אֶת נַפְשִׁי.
בְּאֶמְצָעוּת חֶבֶל זֶה, הָיִיתִי צָרִיךְ לְהִתְאַבֵּד, אוּלָם רֶגַע לִפְנֵי כֵּן לְחַשְׁתִּי וְאָמַרְתִּי: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם אַתָּה קַיָּם, אָנָא, שְׁלַח לִי מֶסֶר קָטָן וַאֲנִי מַבְטִיחַ לְךָ שֶׁאֶחָזֵר אֵלֶיךָ!...
תּוֹךְ כְּדֵי אֲמִירַת הַדְּבָרִים, שָׁמַעְתִּי אֶת הַדְּפִיקוֹת שֶׁלָּכֶם, וְאַתֶּם קְרָאתֶם לִי לָבוֹא לִלְמֹד תּוֹרָה... אוֹתוֹ יְהוּדִי, שֶׁחַיָּיו הַפִּיזִיִּים וְגַם הָרוּחָנִיִּים נִצְּלוּ, זָכָה לְשׁוּב בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְהַיּוֹם בְּבֵיתוֹ נִמְסָרִים שִׁעוּרֵי תּוֹרָה.
רְאֵה מַה זָּכָה אוֹתוֹ רַב, שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה אַחַר שֶׁל זְכוּי הָרַבִּים, וּבִזְכוּת זֶה הִצִּיל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל מִמִּיתָה גַּשְׁמִית וְרוּחָנִית...
מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְּתַלְמִיד חָכָם אֶחָד, שֶׁרָצָה לִבְנוֹת מִרְפֶּסֶת בְּבֵיתוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת שָׁם סֻכָּה. כַּנָּהוּג נִגַּשׁ הַתַּלְמִיד חָכָם לְכָל הַשְּׁכֵנִים וּבִקֵּשׁ אֶת חֲתִימָתָם, עַל מְנָת שֶׁיּוּכַל לְבַצֵּעַ אֶת

הַבְּנִיָּה. כָּל הַשְּׁכֵנִים חָתְמוּ, מִלְּבַד מֵאֶחָד, שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע שֶׁמְּדַבָּר בְּסֵכָּה, אָמַר שֶׁהַדָּבָר מַפְרִיעַ לוֹ, וְכָל תַּחֲנוּנָיו וְהַפְצָרוֹתָיו שֶׁל הַתַּלְמִיד חָכָם לֹא הוֹעִילוּ לוֹ.

גַּם כַּאֲשֶׁר הִצִּיעַ לוֹ הַתַּלְמִיד חָכָם כֶּסֶף עֲבוּר הַסְכָּמָתוֹ, סֵרֵב לְכָךְ הַשָּׁכֵן. בִּשְׁלַב מְסֻיָּם נִיסָּה הַתַּלְמִיד חָכָם לְשַׁכְנֵעַ אֶת שְׁכֵנוֹ שֶׁהַדָּבָר מִשְׁתַּלֵּם לוֹ, כֵּיוָן שֶׁיִּהְיֶה לוֹ חֵלֶק בְּמִצְוַת הַסֻּכָּה, שֶׁהֲרֵי בַּלְעֲדֵי הַהַסְכָּמָה שֶׁלּוֹ, לֹא יוּכַל לִבְנוֹת סֻכָּה. אֲבָל גַּם זֶה לֹא הוֹעִיל דָּבָר.

מִי שֶׁבְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר שִׁכְנֵעַ אֶת הַשָּׁכֵן, הָיְתָה זוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁהֵבִינָה שֶׁאָכֵן הַדָּבָר מִשְׁתַּלֵּם לָהֶם לְזְכוּת בְּמִצְוָה יְקָרָה זוֹ. הַתַּלְמִיד חָכָם כָּל כָּךְ שָׂמַח, עַד שֶׁהֵבִיא מַשֶּׂקֶה מְשֻׁבָּח לְבֵיתוֹ שֶׁל הַשָּׁכֵן, וְהֵרִים כּוֹסִית לְחַיִּים עִם שְׁכֵנוֹ, וּלְאַחַר מִכֵּן הֶחְתִּים אוֹתוֹ עַל הַסְכָּמָתוֹ שֶׁיִּבְנֶה סֻכָּה.

תּוֹךְ כְּדֵי כָּךְ, סָבַר הַתַּלְמִיד חָכָם שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁשְּׁכֵנוֹ נָתַן לוֹ הַסְכָּמָה לִבְנוֹת סֻכָּה, הֲרֵי מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְהֶחְלִיט לִגְרוֹר אוֹתוֹ לְמִצְוָה אַחֶרֶת, וְהִצִּיעַ לוֹ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין מִידֵי כָּל בֹּקֶר, וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע.

הַשָּׁכֵן הִסְכִּים לְכָךְ, אֲבָל בְּקֹשׁ מִשְּׁכֵנוֹ הַחָרֵדִי שֶׁיְּסַיֵּעַ לוֹ בְּכָךְ, מֻשׁוּם שֶׁמַּעוֹלָם הוּא לֹא הֵנִיחַ תְּפִלִּין [אוֹתוֹ שָׁכֵן הָיָה לְמַעְלָה מִגִּיל 70].

הַתַּלְמִיד חָכָם הִבְטִיחַ שֶׁיַּעֲזֹר לוֹ בְּכָךְ, אֲבָל צִיֵּן שֶׁכָּל זֶה לְגַבֵּי מִצְוַת הַנַּחַת תְּפִלִּין, אֲבָל בְּאֲשֶׁר לִקְרִיאַת שְׁמַע, הִצִּיעַ לַשָּׁכֵן שֶׁיִּקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע כְּשֶׁהוּא לְבַדּוֹ בַּחֶדֶר, כִּי יִתָּכֵן שֶׁיִּרְצֶה לִבְכּוֹת בְּעֵת אֲמִירַת קְרִיאַת שְׁמַע, וְאִם יִהְיֶה מִישֶׁהוּ בַּחֶדֶר, יִהְיֶה קָשֶׁה לְךָ לַעֲשׂוֹת כֵּן.

לְמָחֳרַת הִגִּיעַ הַתַּלְמִיד חָכָם לְבֵיתוֹ שֶׁל הַשָּׁכֵן, וְהִנִּיחַ לוֹ תְּפִלִּין. לְאַחַר מִכֵּן הֶרְאָה לוֹ הֵיכָן נִמְצֵאת קְרִיאַת שְׁמַע בַּסִּדּוּר, וּלְפָנֵי שֶׁעָזַב אֶת הַחֶדֶר, קָבַע אִתּוֹ שֶׁלְּמָחֳרַת הוּא יָבוֹא שׁוּב כְּדֵי לְהָנִיחַ לוֹ תְּפִלִּין.

לְמָחֳרַת הַשָּׁכֵן לֹא הִתְקַשֵּׁר. כְּשֶׁרָאָה זֹאת הַתַּלְמִיד חָכָם, הֶחְלִיט לִבְדּוֹק מַדּוּעַ הַשָּׁכֵן לֹא מִתְקַשֵּׁר, וְהִתְקַשֵּׁר הוּא לְבֵיתוֹ שֶׁל הַשָּׁכֵן. בַּעֲלַת הַבַּיִת הֵרִימָה אֶת הַטֶּלֶפוֹן, וְסִפְּרָה לַתַּלְמִיד חָכָם: מִיָּד לְאַחַר שֶׁעָזַבְתָּ אֶת הַבַּיִת, הֵחֵל בַּעֲלִי לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע, וְאָכֵן עָשָׂה זֹאת מִתּוֹךְ בֶּכִי וּדְמָעוֹת שֶׁנִּמְשְׁכוּ זְמַן רַב.

וּמִיָּד לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם קְרִיאַת שְׁמַע, נִפְטַר, וְהָלַךְ לְעוֹלָמוֹ, מִתּוֹךְ קִיּוּם הַמִּצְוֹוֹת הַלָּלוּ. רְאֵה לְמַה גָּרַמְתָּ, אַתָּה בְּסַךְ הַכֹּל בִּקַּשְׁתָּ מִמֶּנּוּ אִשּׁוּר לִבְנוֹת סֻכָּה, וּמִשֶּׁהֶסְכִּים - גָּרַרְתָּ אוֹתוֹ לְעוֹד שְׁתֵּי מִצְוֹוֹת יְקָרוֹת שֶׁבְּזְכוּת הוּא מֵת כְּבַעַל תְּשׁוּבָה.

עברה גוררת עברה

אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דַּף קה:): כָּךְ אֻמְנוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע, הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ לָאָדָם 'עֲשֵׂה כָּךְ', וּלְמָחָר אוֹמֵר לוֹ 'עֲשֵׂה כָּךְ', עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ 'עֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה', וְהָאָדָם הוֹלֵךְ וְעוֹבֵד.

דַּרְכּוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר לְבוֹא בִּדְבָרִים קְטַנִּים לָאָדָם, וּלְאַחַר שֶׁרוֹאֶה שֶׁהָאָדָם נִשְׁמַע לוֹ, מוֹסִיף הוּא עוֹד עֲבֵרָה, וְאִם גַּם לָזֶה הָאָדָם נִשְׁמַע, אֲזַי רוֹאֶה הַיֵּצֶר שֶׁיֵּשׁ לוֹ "קְלֵיְנְט" טוֹב, וּבְסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר מֵבִיא אֶת הָאָדָם אֶל הָעֲבֵרוֹת הַחֲמוּרוֹת בְּיוֹתֵר.

דֻּגְמָא לְכָךְ אוֹמֵר דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה, בִּתְחִלַּת סֵפֶר "תְּהִלִּים" "אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים, וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד, וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב" שׁוֹאֲלִים רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (יח:), מַדּוּעַ נֶאֶמְרוּ שְׁלוֹשֶׁת הַפְּעָלִים הַלָּלוּ 'הָלַךְ' 'עָמַד' 'יָשַׁב', וַהֲרֵי אִם הוּא לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים, אָז הוּא גַּם לֹא עָמַד, וְאִם הוּא לֹא עָמַד, אָז הוּא גַּם לֹא יָשַׁב?!

אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, שֶׁאִם הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים, סוֹפוֹ לַעֲמוֹד, וְאִם עָמַד, סוֹפוֹ לָשֶׁבֶת, וְאִם יָשַׁב סוֹפוֹ לִהְיוֹת לֵץ כְּמוֹתָם. כְּלוֹמַר, הַחֵטְא עוֹלֶה בְּהַדְרָגָה, בְּתְחִלָּה אָדָם רַק "הוֹלֵךְ" לִרְאוֹת מַה שְׁלוֹם הַחֲבֵרָה.

לְאַחַר מִכֵּן הוּא מִתְעַכֵּב קְצָת בַּמָּקוֹם, וּמַתְחִיל לְשׂוֹחֵחַ עִם הַחֲבֵרִים מֵהֶעְבָר, וּמַעֲלֶה זִכְרוֹנוֹת, וּמְגַלֶּה ש"יֵּשׁ עִם מִי לְדַבֵּר", וְלָכֵן נִשְׁאַר הוּא לַעֲמוֹד שָׁם, אֲבָל חָלִילָה אֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּמְחִיצָתָם.

אוּלָם בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר אָנוּ מוֹצְאִים אֶת אוֹתוֹ אָדָם יוֹשֵׁב עִמָּהֶם, וְנֶהְפָּךְ לִהְיוֹת לֵץ כְּמוֹתָם. לָכֵן הָעֵצָה הִיא לִבְרֹחַ מֵהֶעֲבֵרָה, וְלֹא לָתֵת לַיֵּצֶר אֶת הַהִזְדַּמְנוּת לְהָבִיא אוֹתוֹ לַעֲמוֹד בֵּין הָרְשָׁעִים.

בְּסֵפֶר "מֵעַם לוֹעֵז" מוּבָא מַעֲשֶׂה בְּמֶלֶךְ אֶחָד, שֶׁגָּזַר עַל יְהוּדֵי אֶחָד לַעֲשׂוֹת אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה עֲבֵרוֹת; אוֹ זְנוּת, אוֹ לֶאֱכוֹל מַאֲכַל אָסוּר, אוֹ שֶׁיִּשְׁתֶּה יַיִן שֶׁלָּהֶם שֶׁהוּא אָסוּר מִשּׁוּם יַיִן נֶסֶךְ. אוֹתוֹ אָדָם בָּחַר בְּאִסּוּר שְׁתִיַּת יַיִן בְּחָשְׁבוֹ שֶׁזּוֹ הָעֲבֵרָה הַקַּלָּה בְּיוֹתֵר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה אֶלָּא רַבָּנָן גָּזְרוּ לֹא לִשְׁתּוֹת יַיִן שֶׁל גּוֹיִים. אָמְנָם אוֹתוֹ הָאִישׁ לֹא יָדַע כִּי עֲבֵרָה קַלָּה גּוֹרֶרֶת אַחֲרֶיהָ עֲבֵרָה חֲמוּרָה, וְסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר הָיָה, שֶׁשָּׁתָה אֶת הַיַּיִן וְנִשְׁתַּכֵּר, וְאָכַל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, וְנִכְשַׁל בִּזְנוּת.

כיצד העברה גוררת עוד עברה

כָּתַב הַגְּאוֹן רַבִּי מֹשֶׁה סוֹפֵר בְּסִפְרוֹ "תּוֹרַת מֹשֶׁה": כִּי הַמַּשְׁחִית הַנִּבְרָא מֵהָעֲבֵרָה, הוּא רוֹדֵף אֶת זֶה שֶׁעָשָׂהוּ, עַד שֶׁגּוֹרֵם לוֹ שֶׁיִּשְׁנֶה בְּאִוַּלְתּוֹ לַעֲשׂוֹת עוֹד עֲבֵרָה וְלִבְרֹא עוֹד מַשְׁחִית כַּיּוֹצֵא בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה "מִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה", שֶׁהַמַּלְאָךְ הַנִּבְרָא מִכֹּחַ הַמִּצְוָה, מוֹשְׁכוֹ לְקַיֵּם עוֹד מִצְוֹת, וּמְשׁוּם כָּךְ, בַּעֲשׂוֹתוֹ מִצְוָה אַחַת בִּשְׁלֵמוּת, נִבְרָא עַל יָדָהּ מַלְאָךְ חָזָק מֻשְׁלָם וְאַמִּיץ כֹּחַ הַדּוֹחֲפוֹ לַעֲשׂוֹת עוֹד מִצְווֹת.

הַדְּבָרִים יוּבְנוּ יוֹתֵר עַל יְדֵי מָשָׁל: מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי שְׁכֵנִים, שֶׁלְּאֶחָד מֵהֶם הָיְתָה טַבַּעַת יְקָרָה עֲשׂוּיָה זָהָב וּמְשֻׁבֶּצֶת בְּיַהֲלוֹם, וְהַשֵּׁנִי חָמַד אֶת הַטַּבַּעַת, וְחִפֵּשׂ דֶּרֶךְ לְהַשִּׂיגָהּ.

פַּעַם נִכְנְסוּ שְׁנֵיהֶם בְּשִׂיחָה, וְהָאִישׁ שֶׁחָמַד אֶת הַטַּבַּעַת אָמַר: קָנִיתִי הַיּוֹם טַבַּעַת עִם יַהֲלוֹם, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הִיא שָׁוָה אֶת הַסְּכוּם שֶׁדּוֹרְשִׁים בַּעֲבוּרָהּ. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ, רְאֵה אֶת הַטַּבַּעַת שֶׁלִּי, שִׁלַּמְתִּי עֲבוּרָהּ אֶלֶף דִּינָרִים. בְּקֹשׁ הַחָמְדָן לִרְאוֹת מִקְרוֹב אֶת הַטַּבַּעַת, וַחֲבֵרוֹ הוֹרִיד אֶת הַטַּבַּעַת וְנָתַן לוֹ לִרְאוֹתָהּ.

הַחָמְדָן הִסְתַּכֵּל יָפֶה בַּטַּבַּעַת, וּלְאַחַר מִכֵּן שָׂם אוֹתָהּ בְּכִיסוֹ. שְׁאַל חֲבֵרוֹ: מַה אַתָּה עוֹשֶׂה? עָנָה הַגַּנָּב: אֲנִי מַחְזִיר אֶת הַטַּבַּעַת לְכִיסִי...

צָעַק בָּעַל הַטַּבַּעַת: זוֹ הַטַּבַּעַת שֶׁלִּי, תַּחְזִיר לִי אוֹתָהּ מִיָּד. אָמַר לוֹ הַחָמְדָן: אֶת טַבַּעְתְּךָ הֶחֱזַרְתִּי לְךָ, וְזוֹ הַטַּבַּעַת אֲשֶׁר קָנִיתִי. הַוּכּוּחַ בֵּינֵיהֶם נִמְשַׁךְ עַד שֶׁהָאִישׁ שֶׁנִּגְנְבָה טַבַּעְתּוֹ, הִצִּיעַ לַגַּנָּב לָבוֹא עִמּוֹ לְבֵית הַדִּין.

אָמַר הַגַּנָּב: לֹא אוּכַל לְלֶכֶת אִתְּךָ, כִּי אֵין לְבוּשַׁי יָפֶה, וּמִתְבַּיֵּשׁ אֲנִי לְלֶכֶת כָּךְ. נָתַן לוֹ בָּעַל הַטַּבַּעַת אֶת מְעִילוֹ, וְאָמַר לוֹ: קַח אֶת מְעִילִי וּבוֹא אִתִּי לְבֵית דִּין.

אָמַר הַגַּנָּב: אֲבָל אֵין לִי כֹּחַ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ הַזּוֹ בָּרֶגֶל. נָתַן לוֹ בָּעַל הַטַּבַּעַת אֶת חֲמוֹרוֹ, וְהָעִקֵּר שֶׁיָּבוֹא אֶל הַדַּיָּן.

כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְבֵית הַדִּין, בָּעַל הַטַּבַּעַת טָעַן אֶת טַעֲנָתוֹ. וּמַה יֵּשׁ לְךָ לְהָשִׁיב עַל כָּךְ, שְׁאַל הַדַּיָּן.

אָמַר הַגַּנָּב: אֲדוֹנִי הַדַּיָּן, שֶׁכֵּנִי הוּא שַׁקְרָן גָּדוֹל, וְאוּכָל לְהוֹכִיחַ זֹאת, הִנֵּה שְׁמַעְתֶּם אֶת טַעֲנָתוֹ שֶׁטַּבַּעַת זוֹ שַׁיֶּכֶת לוֹ, הוּא מְסֻגָּל בְּהֶחְלֵט לְסַפֵּר לָכֶם בְּלִי כָּל בּוּשָׁה שֶׁהַמְּעִיל שֶׁאֲנִי לוֹבֵשׁ גַּם כֵּן שַׁיָּךְ לוֹ.

אָכֵן, צָעַק הָאִישׁ, הַמְּעִיל שֶׁלִּי הוּא! אָמַר הַגַּנָּב: רוֹאִים אַתֶּם שֶׁצָּדַקְתִּי. תֵּכֶף הוּא גַּם לֹא יִתְבַּיֵּשׁ לִטְעוֹן שֶׁגַּם הַחֲמוֹר שֶׁבָּאתִי עָלָיו שַׁיָּךְ לוֹ. הָאִישׁ הִתְרַגֵּז יוֹתֵר וַיִּוָּתֵר וְקָרָא: כַּמּוּבָן שֶׁהַחֲמוֹר שֶׁלִּי!!!

הַדַּיָּן שֶׁכְּנָע שֶׁהַמִּתְלוֹנֵן אֵינוֹ אֶלָּא שַׁקְרָן, וּפָסַק לְטוֹבַת הַגַּנָּב שֶׁעָלָה וְרָכַב עַל הַחֲמוֹר, וְחָזַר לְבֵיתוֹ עָטוּף בַּמְּעִיל וְעָנוּד טַבַּעַת.

כָּךְ גַּם דַּרְכּוֹ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע, לִגְנֹב לְאָדָם לְאַט לְאַט אֶת מִצְווֹתָיו וּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים אֲשֶׁר רָכַשׁ בִּימֵי חַיָּיו בַּעֲמַל רַב, וְזֹאת עַל יְדֵי פִּתּוּי לַעֲבֵרָה וְעוֹד עֲבֵרָה, עַד שֶׁלְּבַסּוֹף לֹא רַק שֶׁלּוֹקֵחַ לְאָדָם אֶת הַכֹּל, אֶלָּא בְּנוֹסָף לְכָךְ עוֹד מְקַטְרֵג עָלָיו לִפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וּמַאֲשִׁים אוֹתוֹ עַל כָּךְ שֶׁעָבַר עֲבֵרוֹת. חַיָּבִים אָנוּ לָדַעַת אֶת תַּחְבּוּלוֹתָיו שֶׁל הַיֵּצֶר, וְעָלֵינוּ לְהַגְבִּיר חֲיָלִים לַעֲמוֹד כְּנֶגְדּוֹ בְּכֹחַ וּבְחַיִל.

מְסַפְּרִים בְּדֶרֶךְ מְלִיצָה עַל אָדָם אֶחָד, שֶׁרָצָה לִקְנוֹת דָּג לִכְבוֹד הֶחָג. אוּלָם מֵאַחַר שֶׁהָיָה אָמוּר לָבוֹא לוֹ אוֹרֵחַ לַחַג, לָכֵן קָנָה דָּג יָקָר וְטוֹב בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, וְעוֹד דָּג מְקֻלְקָל וְזוֹל בִּשְׁבִיל הָאוֹרֵחַ.

בְּעֶרֶב חֶחָג הִגִּישׁ בָּעַל הַבַּיִת אֶת הַדָּג הַמְקֻלְקָל לָאוֹרֵחַ, וּלְאַחַר שֶׁאָכַל הָאוֹרֵחַ מֵהַדָּג, קִבֵּל הַרְעָלַת קֵיבָה, וְאֶשְׁפַּז בְּבֵית הַחוֹלִים. אֲבָל בָּעַל הַבַּיִת לְאִשְׁתּוֹ: בּוֹאִי נֵלֵךְ לְבַקֵּר אֶת הָאוֹרֵחַ בְּבֵית הַחוֹלִים.

כַּעֲבוֹר יוֹמַיִם נִפְטַר הָאוֹרֵחַ מֵהַרְעָלַת קֵיבָה, וּבַעַל הַבַּיִת וְאִשְׁתּוֹ הָלְכוּ לְקַיֵּם מִצְוַת הַלְוָיַת הַמֵּת. וּבַשַּׁבָּעָה, הָלְכוּ לְנַחֵם אֶת בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה שֶׁל הָאוֹרֵחַ.

כְּשֶׁחָזְרוּ לְבֵיתָם, אֲבָל הַבַּעַל לְאִשְׁתּוֹ: רְאִית כַּמָּה "מִצְווֹת" קִיַּמְנוּ בִּזְכוּת הַדָּג הַמְקֻלְקָל - גַּם הַכְנָסַת אוֹרְחִים, גַּם בִּקּוּר חוֹלִים, גַּם הַלְוָיַת הַמֵּת, וְגַם נִחוּם אֲבֵלִים...

כָּךְ בְּדִיּוּק עוֹשֶׂה הַיֵּצֶר הָרַע לָאָדָם, מַרְאֶה לוֹ אֶת הָעֲבֵרוֹת כְּמִצְווֹת, וְכָךְ גּוֹרֵר אוֹתוֹ לְעוֹד "מִצְווֹת" מְדֻמּוֹת, עַד שֶׁמַּפִּילוֹ לִבְאֵר שָׁחַת.

שכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה

נִרְאָה לְרַמֹּז בָּזֶה מַה שֶּׁכָּתַב לְחַדֵּשׁ רַבֵּנוּ אֱלִיָּהוּ הַכֹּהֵן מְאִיזְמִיר בְּסִפְרוֹ אֲגַדַּת אֵלִיָּהוּ (פְּאֵה פֶּרֶק א), שֶׁאִם אָדָם עָשָׂה עֲבֵרָה שֶׁמִּתּוֹךְ אוֹתָהּ הָעֲבֵרָה נוֹלְדָה עֲשִׂיַּת מִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ לַעֲשׂוֹת עֲבֵרָה, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ עֲבֵרָה זָכָה לְהַחֲיוֹת נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי הוּא יְקַבֵּל שָׂכָר עַל הַמִּצְוָה אַף עַל פִּי שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ גַּם עוֹנֶשׁ עַל הָעֲבֵרָה.

לְמָשָׁל: אָדָם אֶחָד רָדַף אַחַר חֲבֵרוֹ כְּדֵי לְהוֹרְגוֹ, וְרָדַף אַחֲרָיו עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְמָקוֹם מְסֻיָּם שֶׁשָּׁם יָכֹל כְּבָר לַהֲרוֹג אוֹתוֹ, אַךְ לְפֶתַע הוּא רוֹאֶה שָׁם אָדָם אֶחָד שֶׁנִּכְשַׁל עִם אִשָּׁה בְּאִסּוּר עֲרָיוֹת. פַּחַד אוֹתוֹ הָאִישׁ לְרִצַּח אֶת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי הַנּוֹאֵף, וְהָלַךְ מִשָּׁם בְּלִי לַהֲרוֹג אֶת חֲבֵרוֹ. נִמְצָא, שֶׁאוֹתוֹ נוֹאֵף שֶׁעָשָׂה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם עֲבֵרָה חֲמוּרָה שֶׁל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, גָּרַם לְהַצָּלַת נֶפֶשׁ. עוֹד דֻּגְמָא מֵבִיא הָרַב: אָדָם אֶחָד נָתַן מָעוֹת לְאִשָּׁה פְּרוּצָה שֶׁנִּכְשֶׁל עִמָּהּ בַּעֲבֵרָה, וְעִם אוֹתָם מָעוֹת, הֶלְכָה הַפְּרוּצָה וְהֶחְיְתָה נֶפֶשׁ שֶׁל צַדִּיק אֶחָד. אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁנֵי הַמִּקְרִים הוּא לֹא כִּוֵּן לְמִצְוָה, וּבָרוּר שֶׁבֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה לֹא יַחְשְׁבוּ זֶה לְמִצְוָה, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רַב חֶסֶד מַטֶּה כְּלַפֵּי חֶסֶד, מַחְשִׁיב לוֹ אֶת הַמִּצְוָה שֶׁנּוֹלְדָה מֵהָעֲבֵרָה, כְּאִלּוּ הוּא עָשָׂה אוֹתָהּ בְּכַוָּנָה תְּחִלָּה, אַף שֶׁלֹּא כִּוֵּן לָהּ, מִשּׁוּם שֶׁה' יִתְבָּרַךְ הוּא רַב חֶסֶד, וּמַטֶּה כְּלַפֵּי חֶסֶד.

וְזֶה כַּוָּנַת הַתַּנָּא שֶׁשָּׂכַר מִצְוָה מִצְוָה וּשְׂכַר עֲבֵרָה עֲבֵרָה, כְּלוֹמַר הָעֹנֶשׁ שֶׁמַּגִּיעַ עַל הָעֲבֵרָה הוּא בְּנִפְרָד, וְהַשָּׂכָר שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ עַל הַמִּצְוָה שֶׁנִּגְרְמָה עַל יְדֵי עֲשִׂיַּת הָעֲבֵרָה, הוּא בְּנִפְרָד.

וּלְפִי בֵּאוּר זֶה נִרְאֶה לְבָאֵר אֶת דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ: מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁמָּכַר אֶת שׁוֹרוֹ לְגוֹי, וְהַשּׁוֹר הָיָה עוֹבֵד כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ אַךְ כְּשֶׁהִגִּיעַ יוֹם שַׁבָּת לֹא הָיָה מוֹכֶן הַשּׁוֹר לַעֲבוֹד בְּשׁוּם פָּנִים וְאֹפֶן, קָרָא הַגּוֹי לְחָסִיד וּשְׁאָלוֹ מַדּוּעַ שׁוֹרוֹ לֹא עוֹבֵד?!

הֵבִין הֶחָסִיד אֶת הָעִנְיָן וְלִחֵשׁ בְּאָזְנוֹ שֶׁל הַשּׁוֹר; שֶׁעַד הַיּוֹם הָיָה אָסוּר לוֹ לַעֲבוֹד בְּשַׁבָּת כֵּיוָן שֶׁהָיָה תַּחַת רְשׁוּתוֹ שֶׁל יְהוּדִי, אֲבָל מֵהַיּוֹם נִמְצָא הוּא תַּחַת בַּעֲלוּת הַגּוֹי, וְלָכֵן צָרִיךְ

הוּא לַעֲבוֹד בְּשַׁבָּת, מִיַּד קָם הַשּׁוֹר וְהֵחֵל לַעֲבוֹד כְּבִימוֹת הַחוֹל. כְּשֶׁרָאָה זֹאת הַגּוֹי נָשָׂא קַל וָחֹמֶר לְעַצְמוֹ: וּמַה שּׁוֹר זֶה שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת מֵבִין שֶׁלֹּא עוֹבְדִים בְּשַׁבָּת, אֲנִי שֶׁיֵּשׁ בִּי דַּעַת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. הָלַךְ וְהִתְגַּיֵּר וְנַעֲשָׂה חֲכַם גָּדוֹל (ר' אֶלְעָזָר בֶּן תּוֹרְתָא).

וְכָתוּב בְּסֵפֶר "גִּלְגּוּלֵי נְשָׁמוֹת", שֶׁוַּשְׁתִּי הַמַּלְכָּה חָזְרָה בְּגִלְגּוּל שֶׁל אוֹתוֹ הַשּׁוֹר, וּבָזֶה שֶׁגָּרְמָה לְאוֹתוֹ גּוֹי לַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה תִּקְּנָה אֶת מַה שֶּׁהֶחְטִיאָה אֶת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל בְּחִלּוּל שַׁבָּת. וְצָרִיךְ לְהָבִין מַדּוּעַ זָכְתָה אוֹתָהּ מֶרְשַׁעַת לְהַחְזִיר גּוֹי בִּתְשׁוּבָה וְלָבוֹא עַל יְדֵי זֶה לִידֵי תִּקּוּן? אוּלָם כְּיָדוּעַ אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר שֶׁל שׁוּם בְּרִיָּה בָּעוֹלָם, וְלָכֵן מֵאַחַר שֶׁוַּשְׁתִּי גָּרְמָה עַל יְדֵי מִיתָתָהּ לַעֲלִיַּת אֶסְתֵּר לְמִלּוּכָה וּלֶהֱצָלַת כָּלָל יִשְׂרָאֵל מִגְּזֵרַת הָמָן הָרְשָׁע, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְכַּוְּנָה לָזֶה, מִכָּל מָקוֹם יִתְּכֵן שֶׁעָמְדָה לָהּ זְכוּת זוֹ כְּדֵי לְהַכְנִיס גּוֹי תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, וּבִגְלַל שֶׁגָּרְמָה לְאֶסְתֵּר לִמְלֹךְ, נִגְרַם עַל יָדָהּ לְהַמְלִיךְ אֶת אוֹתוֹ גּוֹי וּלְהַכְתִּירוֹ בְּכֶתֶר תּוֹרָה (מַאן מַלְכֵי רַבָּנָן).

וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ מַה שֶּׁפָּסַק מָרָן הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ (סִימָן תרצה סְעִיף ב): חַיָּב אָדָם לְהִשְׁתַּדֵּל בְּפוּרִים עַד שֶׁלֹּא יֵדַע בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי. וְכָתַב בְּסֵפֶר "שַׁעַר הַכַּוָּנוֹת", שֶׁצָּרִיךְ לְהַגִּיעַ לְמַצָּב שֶׁלֹּא יָדַע לְהַבְחִין מִי בָּרוּךְ וּמִי אָרוּר עַד שֶׁיֹּאמַר "בָּרוּךְ הָמָן". (הוּבְאוּ דְּבָרָיו בְּכַף הַחַיִּים שָׁם אוֹת טז).

וּכְמוֹ כֵּן כָּתַב רַבִּי חַיִּים פַּלָּאגִ'י בְּסֵפֶר "מוֹעֵד לְכָל חַי", שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת הַשְׁכָּבָה לְהָמָן בְּפוּרִים, וְיֵשׁ לְלַמֵּד עַל זֶה זְכוּת. וְלִכְאוֹרָה מַדּוּעַ זוֹכֶה הָמָן שֶׁיֹּאמְרוּ עָלָיו 'בָּרוּךְ הָמָן', וְיַעֲשׂוּ לוֹ הַשְׁכָּבָה בְּיוֹם הַפּוּרִים?

וּלְפִי הָאָמוּר לְעֵיל יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהָמָן גָּרַם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וְיִקַּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַתּוֹרָה בְּשִׂמְחָה וְאַהֲבָה, לָכֵן לֹא קִפַּח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת שְׂכָרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְכַּוֵּן לְכָךְ.

וּזְכוּרֵנִי שֶׁשִּׁמְּעָם זֶה כְּתַב הַמַּגִּיד מִדּוּבְנָא, שֶׁזְּכֵה הָמָן שֶׁמִּבְּנֵי בָּנָיו לָמְדוּ תּוֹרָה בִּבְנֵי בְּרַק. וְאִם לְאוֹתָם רְשָׁעִים שֶׁלֵּם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׂכָרָם עַל אַף שֶׁלֹּא הִתְכַּוְּנוּ לְכָךְ, וְאַדְרַבָּה אִם הָיוּ יוֹדְעִים עַל כָּךְ יִתְּכֵן שֶׁהָיוּ מְצַטַּעֲרִים שֶׁבִּזְכוּתָם נַעֲשׂוּ כָּאֵלֶּה דְּבָרִים, אִם כֵּן, מִי יָכוֹל לְשַׁעֵר מַהוּ הַשָּׂכָר הַמַּגִּיעַ לַיְּהוּדִי עַל כָּל מַעֲשֶׂה טוֹב שֶׁעוֹשֶׂה לִכְבוֹד ה' יִתְבָּרַךְ. וְהַדְּבָרִים נִפְלָאִים.

משנה ג

הוּא הָיָה אוֹמֵר, אַל תְּהִי בָּז לְכָל אָדָם, וְאַל תְּהִי מַפְלִיג לְכָל דָּבָר, שֶׁאֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵין לוֹ שָׁעָה וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם:

אל תהי בז לכל אדם

לִפְעָמִים רוֹאִים אָדָם שֶׁנִּרְאֶה מְשֻׁנֶּה וּמוּזָר, וְלֹא מִתְיַיחֲסִים אֵלָיו כְּרָאוּי בִּגְלַל מַרְאֵהוּ וְצוּרָתוֹ. מַבָּט זֶה אֵינוֹ נָכוֹן, שֶׁהֲרֵי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים מַה מַּעֲשָׂיו וּמַעֲלוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ, וְלִפְעָמִים יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהוּא הַרְבֵּה יוֹתֵר טוֹב וְחָבִיב בְּעֵינֵי ה' מֵאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ.

וּכְבָר מָצִינוּ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (דף נ.) שֶׁרַב יוֹסֵף בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חָלָה, עַד שֶׁפָּרְחָה נִשְׁמָתוֹ [וּמֵת מַוֶת קִלְינִי], אַךְ לְבַסּוֹף שָׁבָה אֵלָיו נִשְׁמָתוֹ, וּכְשֶׁחָזַר לְאֵיתָנוֹ שְׁאָלוֹ אָבִיו: כְּשֶׁעָלְתָה נִשְׁמָתְךָ לַמָּרוֹם מַה רָאִיתָ?

עָנָה לוֹ הַבֵּן: "עוֹלָם הָפוּךְ רָאִיתִי, עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמַעְלָה", כְּלוֹמַר יֶשְׁנָם כָּאֵלֶּה שֶׁנֶּחְשָׁבִים כָּאן "עֶלְיוֹנִים", דְּהַיְנוּ אֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים וּמְכֻבָּדִים, וְאִלּוּ לְמַעְלָה בָּעוֹלָם הָאֱמֶת הֵם הָיוּ "לְמַטָּה" לְלֹא שׁוּם חֲשִׁיבוּת וְעֶרֶךְ עֶלְיוֹן. וּכְמוֹ כֵּן רָאִיתִי אֲנָשִׁים שֶׁנֶּחְשָׁבִים אֲצִלֵּנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה "לְמַטָּה", דְּהַיְנוּ בִּלְתִּי מוֹעִילִים וְרֵיקִים, אֲבָל בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן הֵם הָיוּ "לְמַעְלָה" בְּרוּם הַמַּעֲלָה.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: "בְּנִי, עוֹלָם בָּרוּר רָאִיתָ"! אַתָּה רָאִיתָ אֶת הָאֱמֶת, שֶׁאוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ שְׁפָלִים וּבְזוּיִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, הֲרֵי בַּשָּׁמַיִם הֵם עֶלְיוֹנִים וַחֲשׁוּבִים, וְאִלּוּ כָּאן בָּעוֹלָם הַשֶּׁקֶר לֹא הָיוּ אוֹתָם אֲנָשִׁים נֶחְשָׁבִים לִכְלוּם, בִּגְלַל מַעֲמָדָם הַחֲבָרְתִּי הַשָּׁפֵל.

מְסַפְּרִים שֶׁבִּימֵי הַמַּהֲרָשָׁ"ל [רַבִּי שְׁלֹמֹה לוּרְיָא], הָיָה אִישׁ אֶחָד, שֶׁהָיָה מוֹכֵר יְרָקוֹת, וְהָיָה יָשֵׁן בַּחֲנוּתוֹ, וְקָרְאוּ לוֹ רַבִּי אַבְרָהָם מוֹכֵר יְרָקוֹת, וְהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּצִנְעָה וּבְהַתְמָדָה גְּדוֹלָה, וְאַף אֶחָד לֹא יָדַע עַל מַעֲשָׂיו. לַיְלָה אֶחָד יָשַׁב הַמַּהֲרָשָׁ"ל בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְנִתְקַשָּׁה בְּסוּגְיָא עֲמוּקָה אַחַת, וּכְשֶׁקָּם לְלֶכֶת לְבֵיתוֹ, עָבַר עַל פְּנֵי הַחֲנוּת הַהִיא, וְשָׁמַע שֶׁרַבִּי אַבְרָהָם מוֹכֵר יְרָקוֹת לוֹמֵד אֶת הַסּוּגְיָא הַהִיא, וּמְפָרֵשׁ אוֹתָהּ בְּטוּב טָעַם וָדַעַת, וְהָיָה מַקְשִׁיב לְכָל דְּבָרָיו.

לְמָחֳרָת שָׁלַח הַמַּהֲרָשָׁ"ל לִקְרֹא לְרַבִּי אַבְרָהָם, וְשָׁאַל אוֹתוֹ שְׁאֵלָה מְסֻבֶּכֶת בַּשַּׁ"ס. הֵשִׁיב לוֹ ר' אַבְרָהָם, כִּי הוּא עַם הָאָרֶץ וְאֵינוֹ מֵבִין וְלֹא יוֹדֵעַ שׁוּם דָּבָר. מִיַּד גָּזַר עָלָיו הָרַב בִּנְזִירַת מָרָא דְּאַתְרָא שֶׁיָּשִׁיב לוֹ עַל שְׁאֵלָתוֹ.

וְאָז פָּתַח ר' אַבְרָהָם אֶת פִּיו בְּחָכְמָה וּבִבְקִיאוּת רַבָּה כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר, וְתֹרֵץ לוֹ אֶת שְׁאֵלָתוֹ. לְאַחַר מִכֵּן הִתְחַנֵּן לְפָנָיו הַמַּהֲרָשָׁ"ל שֶׁיִּשָּׁאֵר הַדָּבָר בְּסוֹד וְלֹא יוֹדִיעַ הַדָּבָר לְאַף אֶחָד. כָּךְ נִמְשַׁךְ הַדָּבָר כַּמָּה פְּעָמִים, שֶׁהָיָה הַמַּהֲרָשָׁ"ל מְפַלְפֵּל עִמּוֹ, וְהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ, וּמָצָא מִמֶּנּוּ קוֹרַת רוּחַ מְרֻבָּה.

כַּאֲשֶׁר נִתְבַּקֵּשׁ הַמַּהֲרָשָׁ"ל לִישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, צִוָּה לְקַהֵל עֲדָתוֹ שֶׁיִּקְחוּ אֶת הָרַב רַבִּי אַבְרָהָם מוֹכֵר יְרָקוֹת לְרַבָּה שֶׁל הָעִיר, כִּי אֵין כְּמוֹהוּ בְּכָל הָאָרֶץ. וְאָכֵן עַל יְדֵי הַפְצָרוֹת רַבּוֹת, נֵאוֹת רַבִּי אַבְרָהָם לְבַקָּשָׁתָם, וְנִתְקַיְּמָה צַוָּאַת הַמַּהֲרָשָׁ"ל.

לְמֵדִים אָנוּ עַד כַּמָּה יֵשׁ לְהִזָּהֵר לֹא לְבַזּוֹת שׁוּם אָדָם שֶׁנִּרְאֶה שָׁפֵל בְּעֵינֵינוּ, מִפְּנֵי שֶׁהָאָדָם יִרְאֶה לַעֵינַיִם, וַה' יִרְאֶה לַלֵּבָב, וְהַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ.

אין לזלזל במה שברא ה' בעולמו

בַּמִּדְרָשׁ יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי מוּבָא, שֶׁשָּׁאַל דָּוִד מֶלֶךְ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל דָּבָר אֲנִי מֵבִין מַדּוּעַ יֵשׁ בּוֹ צֹרֶךְ לָעוֹלָם, חוּץ מִן הַשְּׁטוּת, מַה תַּכְלִיתוֹ שֶׁל הָאָדָם הַשּׁוֹטֶה וְהַטִּפֵּשׁ בָּעוֹלָמֵנוּ, הֲלֹא אֵין לָעוֹלָם שׁוּם הֶנְאָה מִמֶּנּוּ, וּמַדּוּעַ צְרִיכִים שְׁטוּת בָּעוֹלָם.

אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אַתָּה עוֹד תִּצְטָרֵךְ אֶת הַשְּׁטוּת הַזּוֹ שֶׁאַתָּה מְעַרְעֵר עָלֶיהָ.

וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר בָּרַח דָּוִד מִפְּנֵי שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ, הִגִּיעַ לְעִיר 'גַּת', עִירָם שֶׁל הַפְּלִשְׁתִּים שֶׁהָיוּ שׂוֹנְאָיו שֶׁל דָּוִד. מִיָּד בָּאוּ הַפְּלִשְׁתִּים לְאָכִישׁ מֶלֶךְ גַּת: וְאָמְרוּ לוֹ: הָאִישׁ שֶׁהִגִּיעַ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאַרְמוֹנְךָ, הוּא דָּוִד שֶׁהָרַג אֶת גּוֹלְיָת וְאוֹתָנוּ בְּמַעֲרָכָה נֶגֶד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּעֵת הוּא בְּיָדֶךָ, קוּם וְהָרְגֵהוּ.

כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לְדָוִד, הֵחֵל לְפַחֵד מְאֹד מִפְּנֵי אָכִישׁ מֶלֶךְ גַּת. מַה עָשָׂה? הִתְחִיל לְהִתְנַהֵג כִּמְשֻׁגָּע, וְהֵחֵל לְהוֹרִיד רֹק מֵהַפֶּה עַל הַזָּקָן, וְעָשָׂה עוֹד דִּבְרֵי שְׁטוּת וְשִׁגָּעוֹן.

כְּשֶׁרָאָה זֹאת אָכִישׁ, כַּעַס עַל עֲבָדָיו וְאָמַר לָהֶם: רְאִיתֶם אִישׁ מִשְׁתַּגֵּעַ לָמָּה תְּבִיאוּ אֹתוֹ אֵלַי, חָסַר מְשֻׁגָּעִים אֲנִי כִּי הֲבֵאתֶם אֶת זֶה לְהִשְׁתַּגַּעַ עָלַי?

מִיָּד כְּשֶׁרָאוּ זֹאת הַפְּלִשְׁתִּים, הִנִּיחוּ אֶת דָּוִד לְנַפְשׁוֹ, וְכָךְ נִצַּל דָּוִד מִיָּדָם. אָז הֵבִין דָּוִד מַדּוּעַ יֵשׁ צֹרֶךְ בִּשְׁטוּת וּבְשִׁגָּעוֹן, וְאֵין דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ צֹרֶךְ בָּעוֹלָם.

עוֹד מוּבָא בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁפַּעַם יָשַׁב דָּוִד בְּגִנּוֹ, וְרָאָה צְרָעָה אוֹכֶלֶת עַכָּבִישׁ. שָׁאַל דָּוִד הַמֶּלֶךְ אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי מֵבִין שֶׁצָּרִיךְ בָּעוֹלָם אֶת כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ בּוֹ, מִשּׁוּם שֶׁבְּכָל יֵשׁ תּוֹעֶלֶת. אוּלָם שְׁתֵּי בְּרִיּוֹת נִרְאוֹת לִי מְיֻתָּרוֹת לְגַמְרֵי - צְרָעָה וְעַכָּבִישׁ, מַה צֹּרֶךְ יֵשׁ בִּצְרָעָה שֶׁאֵינָהּ מְבִיאָה תּוֹעֶלֶת רַק עוֹקֶצֶת, וְעוֹד הוֹרֶגֶת אֶת הַדְּבוֹרִים וּבְכָךְ מְמַעֶטֶת אֶת הַדְּבָשׁ. כְּמוֹ כֵּן, מַה הַצּוֹרֵךְ לָעוֹלָם בְּעַכָּבִישׁ שֶׁכָּל הַזְּמַן טוֹוֶה קוּרִים שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת לְאִישׁ, אֶלָּא רַק מַזִּיקִים לְבַעֲלֵי חַיִּים אֲחֵרִים.

עָנָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא זְמַן שֶׁתִּצְטָרֵךְ לִשְׁתֵּי הַבְּרִיּוֹת הַלָּלוּ שֶׁבָּרָאתִי!

כַּאֲשֶׁר הִתְחַבֵּא דָּוִד בַּמְּעָרָה מִפְּנֵי שָׁאוּל, הָיוּ אַנְשֵׁי שָׁאוּל עוֹבְרִים מִמְּעָרָה לִמְעָרָה כְּדֵי לְחַפֵּשׂ אֶת דָּוִד. וְהִנֵּה בְּעֵת שֶׁקָּרְבוּ אַנְשֵׁי שָׁאוּל לַמְּעָרָה אֲשֶׁר בָּהּ הִסְתַּתֵּר דָּוִד, שָׁלַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַכָּבִישׁ שֶׁטָּווָה בְּמְהִירוּת רֶשֶׁת שֶׁל חוּטִים עַל פֶּתַח הַמְּעָרָה, כְּשֶׁהִגִּיעוּ הַמְחַפְּשִׂים לְאוֹתָהּ מְעָרָה, הֵם רָאוּ אֶת קוּרֵי הָעַכָּבִישׁ, וְאָמְרוּ לְעַצְמָם: כָּאן אֵין צֹרֶךְ לְבַדּוֹק, הַקּוּרִים שֶׁבְּפֶתַח הַמְּעָרָה הֵם עֵדוּת מְסַפֶּקֶת שֶׁלֹּא נִכְנַס כָּאן אָדָם מִזֶּה זְמַן רַב. כָּךְ הִצִּילוּ קוּרֵי הָעַכָּבִישׁ אֶת דָּוִד.

גַּם הַצָּרָעָה הִצִּילָה אֶת דָּוִד מִפְּנֵי שָׁאוּל, וּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה: בְּאַחַת הַפְּעָמִים שֶׁדָּוִד בָּרַח מִפְּנֵי שָׁאוּל, חָדַר דָּוִד בְּעֵת לַיְלָה אֶל תּוֹךְ מַחֲנֵהוּ שֶׁל שָׁאוּל, כְּדֵי לָקַחְתָּ לוֹ אֶת חֲנִיתוֹ, בְּמַטָּרָה לְהוֹכִיחַ לְאַחַר מִכֵּן לִשְׁאוֹל שֶׁאֵין הוּא אוֹיֵב שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי הִגִּיעַ עַד אֵלָיו בְּעוֹדוֹ יָשֵׁן, וּבְכָל זֹאת לֹא הֵרַע לוֹ בְּמְאוּמָה.

אוֹמֵר הַמִּדְרָשׁ; שְׁאוּל יָשַׁן בְּתוֹךְ הָאֹהֶל, וְלִפְנֵי הַפֶּתַח שָׁכַב אַבְנֵר בֶּן נֵר שַׂר צְבָאוֹ שֶׁל שָׁאוּל, עַל מְנָת לַחְסֹם אֶת הַכְּנִיסָה לְאֹהֶל. כַּאֲשֶׁר רָצָה דָּוִד לְהִכָּנֵס לְאֹהֶל שֶׁל שָׁאוּל, הוּא זָחַל מִתַּחַת לְרַגְלֵי אַבְנֵר שֶׁשָּׁכַב עַל גַּבּוֹ בְּעוֹד רַגְלָיו כְּפוּפוֹת כְּלַפֵּי מַעְלָה.

אוּלָם כְּשֶׁרָצָה דָּוִד לַחְזֹר וְלָצֵאת, הוּא נוֹכַח לִרְאוֹת שֶׁאַבְנֵר הִתְהַפֵּךְ וְשָׁכַב בְּצוּרָה כָּזוֹ שֶׁמּוֹנַעַת מִדָּוִד אֶת הָאֶפְשָׁרוּת לָצֵאת מִבְּלִי לְהָעִיר אֶת אַבְנֵר.

בִּקֵּשׁ דָּוִד רַחֲמִים וְהִתְפַּלֵּל לָהּ'. שְׁמַע ה' תְּפִלָּתוֹ, וְעָשָׂה לוֹ נֵס. שָׁלַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צְרָעָה שֶׁעָקְצָה אֶת רַגְלֵי אַבְנֵר, וְכָךְ הוּא חָזַר וּתְנוּחָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיְתָה שׁוֹכֶבֶת, וּמִיָּד בָּרַח מִשָּׁם דָּוִד. שׁוּב נוֹכַח דָּוִד לָדַעַת, כִּי לְכָל דָּבָר יֵשׁ תַּכְלִית בְּעוֹלָמוֹ שֶׁל ה' יִתְבָּרַךְ.

אין לך אדם שאין לו שעה

גַּם אָדָם שֶׁיָּדוּעַ כְּרָשָׁע, חֲרֵי גַּם הוּא יְצִיר כַּפָּיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלָכֵן בּוֹרֵא עוֹלָם רוֹצֶה שֶׁגַּם הוּא יִזָּכֶה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וּבְוַדַּאי נוֹתֵן לוֹ מִידֵי פַּעַם הִתְעוֹרְרוּת מְסֻיֶּמֶת לַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה, וְאוּלַי בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר יִתְעוֹרֵר אוֹתוֹ אָדָם לַחְזֹר לַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה, וְלָכֵן אֵין לְבַזּוֹתוֹ וּלְהַשְׁפִּילוֹ, כִּי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים מַה יֶּלֶד יוֹם.

וּכְמוֹ שֶׁמְּסַפְּרִים, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה זָהִיר בְּמִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, מִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם שָׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת וְכוּ'. אֲבָל הָיְתָה פְּגִיעָתוֹ רָעָה, כִּי הָיָה מַלְשִׁין וּמוֹסֵר לְמַלְכוּת אֶת כָּל מִי שֶׁהֶעֱבִיר סְחוֹרוֹת בְּלִי מֶכֶס וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

הַמּוֹשֵׁל שֶׁל הָעִיר, הֶעֱמִיד לְרְשׁוּתוֹ עֶגְלָה עִם עֶגְלוֹן חָרוּץ, וְשׁוֹמֵר רֹאשׁ עִם נֶשֶׁק, שֶׁבְּכָל פַּעַם שֶׁיִּרְצֶה, יוּכַל לָבוֹא אֶל הַמּוֹשֵׁל וְלִמְסֹר כָּל מֵידָע שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַיְּהוּדִים.

פַּעַם אַחַת בְּיוֹם חֹרֶף סַגְרִירִי, צִוָּה הַמַּלְשִׁין לָעֶגְלוֹן לְרַתֵּם אֶת הַסּוּסִים כְּדֵי לִנְסֹעַ לְמוֹשֵׁל, וּלְגַלּוֹת לוֹ מֵידָע חָשׁוּב מְאֹד, שֶׁאֵינוֹ סוֹבֵל דְּחוּי. הָעֶגְלוֹן רָתַם אֶת הַסּוּסִים, וְיָצְאוּ לַדֶּרֶךְ עִם שׁוֹמֵר הָרֹאשׁ כְּשֶׁהוּא חָמוּשׁ בְּנֶשֶׁק. בַּדֶּרֶךְ הִתְחוֹלְלָה סוּפַת שֶׁלֶג, רָצָה הָעֶגְלוֹן לָשׁוּב לְבֵיתוֹ, אֲבָל הַמַּלְשִׁין עִכֵּב בַּעֲדוֹ וְהוֹרָה לוֹ לִנְסֹעַ הָלְאָה אֶל הַמּוֹשֵׁל, וְהוּא יָשַׁב בַּפָּנִים הָעֶגְלָה עָטוּף בְּמְעִיל פַּרְוָה, וּמְצַפָּה לְהַגִּיעַ בַּהֶקְדֵּם.

בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ, רָאָה הַמַּלְשִׁין שֶׁבְּעוֹד זְמַן קָט יַעֲבוֹר זְמַן הַמְּנָחָה, צִוָּה לָעֶגְלוֹן לַעֲצֹר כְּדֵי לְאַפְשֵׁר לוֹ לַעֲמוֹד בִּתְפִלַּת מִנְחָה. הוּא יָרַד סָמוּךְ לַפַּרְדֵּס אֶחָד, וְעָמַד לְהִתְפַּלֵּל בְּצַל הָאִילָן. וְהִנֵּה בְּאוֹמְרוֹ "הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ", שָׂם אֶל לִבּוֹ אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהוֹצִיא בְּפִיו, וְחָשַׁב: הִנֵּה כָּעֵת אֲנִי הוֹלֵךְ לִמְסֹר יְהוּדִים עַל שֶׁעָבְרוּ עַל הַחֹק, וּמִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה עוֹנֶשׁ

יוֹטֵל עֲלֵיהֶם, וְאֲנִי מְבַקֵּשׁ לַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה? הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁטּוֹבֵל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ. הוּא הִמְשִׁיךְ בִּתְפִלָּתוֹ וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְבִרְכַּת לַמִּינִים וְלַמַּלְשִׁינִים אַל תְּהִי תִּקְוָה, פָּרַץ בִּבְכִי, וְהֶחְלִיט שֶׁעָלָיו לַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וִיהִי מַה.

כְּשֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ וְאָמַר "אֱלֹהַי נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע", חָזְרוּ הַדְּבָרִים אֶל לִבּוֹ, וְנָמַר אוֹמֵר בְּלִבּוֹ שֶׁאֲפִילוּ אִם יַכּוּהוּ בְּשׁוֹטִים, לֹא יוֹצִיא הֶגֶה מִפִּיו, וּכְשֶׁאָמַר דְּבָרִים אֵלֶּה, בָּכָה בִּדְמָעוֹת שְׁלִישׁ.

וְהִנֵּה מִיַּד לְאַחַר הַתְּפִלָּה, צִוָּה אֶת הָעֶגְלוֹן שֶׁיַּחְזִיר אוֹתוֹ הַבַּיְתָה, כִּי הוּא חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ. סֵרֵב הָעֶגְלוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן, וּבִפְרָט שֶׁהוּא רָאָה בְּמוֹ עֵינָיו אֶת בְּכִיּוֹתָיו וְדִמְעוֹתָיו בִּתְפִלָּתוֹ, וְהֵבִין שֶׁחָל מִפְנָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל הַמַּלְשִׁין. גַּם שׁוֹמֵר הָרֹאשׁ שֶׁהָיָה עַד לְאוֹתוֹ מַחֲזֶה, הִסְכִּים עִם הָעֶגְלוֹן שֶׁצָּרִיכִים לְהַמְשִׁיךְ בִּנְסִיעָתָם לְהַגִּיעַ אֶל הַמּוֹשֵׁל. הָעֶגְלוֹן וְהַשּׁוֹמֵר הוֹשִׁיבוּ אֶת הַמַּלְשִׁין בָּעַל כָּרְחוֹ בְּתוֹךְ הָעֶגְלָה וְנָסְעוּ עִמּוֹ אֶל הַמּוֹשֵׁל.

כְּשֶׁנִּכְנַס אֶל הַמּוֹשֵׁל, דָּרַשׁ מִמֶּנּוּ הַמּוֹשֵׁל לְהַגִּיד אֶת הַמֵּידָע שֶׁבְּלִבּוֹ. אוֹתוֹ מַלְשִׁין עָשָׂה עַצְמוֹ כְּאִלֵּם וְלֹא פָּתַח פִּיו. הָעֶגְלוֹן וְהַשּׁוֹמֵר סִפְּרוּ אֶת אֲשֶׁר עֵינֵיהֶם רָאוּ בִּתְפִלָּתוֹ שֶׁל הַיְהוּדִי שֶׁהִתְמוֹגֵג בִּבְכִיּוֹתָיו, וְהֵבִינוּ שֶׁחָל מִפְנֵה בְּמַחְשְׁבוֹתָיו.

הַמּוֹשֵׁל אִיֵּם עָלָיו, שֶׁאִם לֹא יַגִּיד אֶת הַמֵּידָע שֶׁלּוֹ, יַכֶּה אוֹתוֹ בְּשׁוֹטִים. הָאִישׁ סֵרֵב, וּמִיַּד צִוָּה הַמּוֹשֵׁל וְהֵבִיאוּ שְׁנֵי שׁוֹטְרִים גְּבוֹרִים, וְהִתְחִילוּ לְהַצְלִיף בַּשּׁוֹטִים מַכּוֹת גְּדוֹלוֹת וְנֶאֱמָנוֹת, עַל גֵּבוֹ שֶׁל הַיְהוּדִי, וְהוּא קִבֵּל עַל עַצְמוֹ לְמָרֵק חֲטָאָיו בְּיִסּוּרִין אֵלֶּה, וְהִתְוַדָּה בִּבְכִי רַב עַל מַעֲשָׂיו הָרָעִים.

לְאַחַר שֶׁסָּפַג מֵאָה מַכּוֹת, אֲשֶׁר הִכּוּהוּ בְּשׁוֹטִים בְּכָל כֹּחָם, זָרְקוּ אוֹתוֹ אֶל מִחוּץ לְבֵית הַמּוֹשֵׁל עַל גַּבֵּי הַשֶּׁלֶג, וּכְשֶׁהוּא חָבוּל וּפָצוּעַ וְשׁוֹתֵת דָּם, עָלָה עַל הָעֶגְלָה עַל מְנָת לַחֲזֹר לְבֵיתוֹ.

הַחוֹשֵׁךְ כִּסָּה אֶת הָאָרֶץ, וְהוּא נָסַע לְאִטּוֹ. בְּעָבְרוֹ בְּדַרְכּוֹ עַל יַד שְׂפַת הַיָּם, שָׁמַע קוֹל בֶּכִי חֲרִישִׁי. נִתְבָּרֵר לוֹ, שֶׁאִשָּׁה יְהוּדִיָּה הוּבְאָה עַל יְדֵי בַּעֲלָהּ בָּעֶגְלָה כְּדֵי לִטְבֹּל לְטָהֳרָתָהּ, וְהִנֵּה הַסּוּס שֶׁל הָעֶגְלָה שֶׁהָיוּ בְּתוֹכָהּ בִּגְדֵי הָאִשָּׁה, חָמַק עָבַר, וְהַבַּעַל רֹדֵף אַחֲרָיו כְּדֵי לְהַחְזִירוֹ וְלֹא הִצְלִיחַ לַעֲצֹר אוֹתוֹ, וְנִשְׁאֲרָה הָאִשָּׁה בּוֹדְדָה בְּתוֹךְ הַמַּיִם, וְרוֹעֶדֶת בְּכָל גּוּפָהּ מִן הַקֹּר, וּמְחַכָּה לְשׁוּבוֹ שֶׁל בַּעְלָהּ עִם הָעֶגְלָה.

הַיְהוּדִי הַמַּלְשִׁין, הִתְקָרֵב קְצָת לַמָּקוֹם, וְהִשְׁלִיךְ לָהּ אֶת מְעִילוֹ לָאִשָּׁה כְּדֵי שֶׁתִּתְכַּסֶּה, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנָּה שֶׁתַּעֲלֶה אֶל הָעֶגְלָה שֶׁלּוֹ, כְּדֵי לְהוֹבִיל אוֹתָהּ לְבֵיתָהּ. בְּלֵית בְּרֵירָה נָעֲנְתָה לוֹ, וְהוּא לְקַח אוֹתָהּ לְבֵיתָהּ, וּמִשָּׁם פָּנָה לְבֵיתוֹ.

כָּל הַלַּיְלָה הָיָה גּוֹנֵחַ מִכְּאֵבָיו, וְאֵין אִישׁ בַּבַּיִת כְּדֵי לְהַגִּישׁ לוֹ אֲפִילּוּ כּוֹס מַיִם. הוּא הִצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין, וּבָכָה וְהִתְוַדָּה עַל מַה שֶּׁעוֹלֵל לָאֲנָשִׁים רַבִּים בהלשנתו עֲלֵיהֶם, וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּטּוֹל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ וְיכַפֵּר לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו. תְּפִלָּתוֹ נִתְקַבְּלָה וְנִשְׁמָתוֹ פָּרְחָה עוֹד בְּאוֹתוֹ לַיְלָה לְגַנְזֵי מְרוֹמִים. בַּבֹּקֶר כְּשֶׁנּוֹדַע דְּבַר פְּטִירָתוֹ, הִתְעַסְּקוּ בּוֹ אַנְשֵׁי הַחֶבְרָה קַדִּישָׁא, וּקְבָרוּהוּ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת.

בַּעֲלָהּ שֶׁל הָאִשָּׁה הַנַּ"ל, כְּשֶׁלֹּא מָצָא אֶת הָאִשָּׁה עַל שְׂפַת הַיָּם, חָזַר לְבֵיתוֹ, וּמָצָא אֶת אִשְׁתּוֹ בַּבַּיִת, וְהָאִשָּׁה סִפְּרָה לוֹ כָּל הַקּוֹרוֹת אוֹתָהּ. הַבַּעַל הִתְחִיל לַחְשֹׁד שֶׁאוּלַי הַמַּלְשִׁין טִמֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהָלְךְ אֶל הָרַב הַמְּקוֹמִי לִשְׁאוֹל אִם אִשְׁתּוֹ מֻתֶּרֶת לוֹ אוֹ לֹא. הָרַב עָנָה, שֶׁמִּן הַדִּין נִרְאָה שֶׁהָאִשָּׁה מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ, וּבִפְרָט שֶׁגַּם הִיא אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא נָגַע בָּהּ, וְרַק הִשְׁלִיךְ עֲלֶיהָ אֶת מְעִילוֹ לְכַסּוֹת מַעֲרוֹמֶיהָ וּמִכֹּל מָקוֹם אָמַר לוֹ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חֲלוֹם לְבָרֵר הַדָּבָר בְּבֵרוּר.

וְהִנֵּה נִגְלָה אֵלָיו בָּעַל הַתְּשׁוּבָה בַּחֲלוֹם, וְסִפֵּר לוֹ אֶת כָּל מַה שֶּׁעָבַר עָלָיו, וּתְשׁוּבָתוֹ נִתְקַבְּלָה, וְלָכֵן זְכוּהוּ בְּהַצָּלַת נַפְשָׁהּ שֶׁל הָאִשָּׁה, בְּגִלַּל שֶׁמָּסַר אֶת נַפְשׁוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַלְשִׁין עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתוֹ לִפְנֵי בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וּפָסְקוּ שֶׁמָּקוֹם מְנוּחָתוֹ יִהְיֶה בְּגַן עֵדֶן, בַּמְּדוֹר שֶׁל בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה.

לַמְּחֻתָּן צִוָּה הָרַב לַעֲשׂוֹת מַצֵּבָה מְכֻבֶּדֶת עַל קִבְרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ בָּעַל תְּשׁוּבָה, וּפָרְסֵם אֶת הַמַּעֲשֶׂה בְּרַבִּים. שׁוּב רוֹאִים אָנוּ שֶׁמַּעֲשֶׂה אֶחָד, יָכוֹל לְהָבִיא אֶת הָאָדָם לִמְקוֹמוֹת נִשְׂגָּבִים מְאֹד, עַד שֶׁמֻּרְשָׁע גָּדוֹל, יֵהָפֵךְ בֵּין רֶגַע לְצַדִּיק גָּדוֹל, וְלָכֵן מַזְהִיר הַתַּנָּא וְאוֹמֵר: "אַל תְּבוּז לְשׁוּם אָדָם".

ואין לך דבר שאין לו מקום

שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אוֹמֵר בְּסֵפֶר "קֹהֶלֶת": "שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם כִּי בְּרֹב הַיָּמִים תִּמְצָאֶנּוּ", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י, עֲשֵׂה טוֹבָה וְחֶסֶד לְאָדָם שֶׁאֹמַר לְךָ לִבְךָ עָלָיו שֶׁלֹּא תִּרְאֶנּוּ עוֹד, וְנִדְמֶה לְךָ כְּאִלּוּ הִשְׁלַכְתָּ אֶת לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמַּיִם, כִּי עוֹד יָמִים יָבוֹאוּ, וּתְקַבֵּל אֶת הַתַּשְׁלוּם הַמַּגִּיעַ לְךָ עַל הַטּוֹבָה שֶׁגָּמַלְתָּ עִמּוֹ.

מָשָׁלוּ עַל כָּךְ מָשָׁל: אַרְיֵה אֶחָד הָיָה יָשָׁן, וַיָּבֹא עַכְבָּר וִידַלֵּג עָלָיו אָנָה וְאָנָה, וְהֵעִיר אוֹתוֹ מִשְּׁנָתוֹ. כַּעַס הָאַרְיֵה מְאֹד עַל חוּצְפַּת הָעַכְבָּר, וְרָצָה לִטְרֹף אוֹתוֹ. הִתְחַנֵּן הָעַכְבָּר לְפָנָיו וְאָמַר: אָנָּא אֲדוֹנִי, שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדְּךָ אַךְ הַפַּעַם, כִּי לֹא עָשִׂיתִי זֹאת לֹא בְּמֶרֶד וְלֹא בְּמַעַל, וַאֲנִי מַבְטִיחַ לְךָ כִּי אֶהְיֶה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם, וַאֲעָמֹד לִימִינְךָ לְהַצִּילְךָ מִכָּל צָרָה.

צָחַק הָאַרְיֵה עַל דְּבָרָיו, בְּחָשְׁבוֹ, מַה כְּבָר יוּכַל לַעֲשׂוֹת לְמַעֲנִי עַכְבָּר שָׁכָזֶה. וַיֹּאמֶר הָאַרְיֵה אֶל הָעַכְבָּר: בָּרַח לְךָ מַהֵר מִכָּאן לִפְנֵי שֶׁאֶתְחָרֵט וְאוֹכַל אוֹתְךָ.

עָבְרוּ יָמִים וְשָׁנִים, וְהִנֵּה פַּעַם אַחַת הָאַרְיֵה הָלַךְ לִטְרָף טֶרֶף כְּדַרְכּוֹ, וְהִגִּיעַ לִשְׁדֵי הָרוֹעִים, וּפִתְאוֹם נִתְפַּס בָּרֶשֶׁת אֲשֶׁר טָמְנוּ לָרְגָלָיו. שָׂאַג הָאַרְיֵה שְׁאָגָה גְּדוֹלָה, וְהַעַכְבָּר שָׁמַע אֶת קוֹל שַׁאֲגָתוֹ וּמִהֵר לָבוֹא אֵלָיו. כְּשֶׁרָאָה אֶת הָרֶשֶׁת שֶׁנִּלְכַּד בָּהּ הָאַרְיֵה, מִיָּד כָּרַת בְּשִׁנָּיו אֶת הָרֶשֶׁת מְעַט מְעַט עַד אֲשֶׁר נִתַּק אֶת הָרֶשֶׁת לְגַמְרֵי, וְהִשְׁתַּחְרֵר הָאַרְיֵה וְיָצָא לַחָפְשִׁי.
וַיֹּאמֶר הָעַכְבָּר אֶל הָאַרְיֵה, הִנֵּה כְּשֶׁנַּפַלְתִּי בְּיָדֶךָ, בִּזִּיתָה אוֹתִי, וְחָשַׁבְתָּ אוֹתִי כִּבְרִיאָה לְלֹא שׁוּם תּוֹעֶלֶת, עַתָּה רָאִיתָ כֵּיצַד הִצַּלְתִּי אוֹתְךָ מִיָּד מְבַקְשֵׁי רָעָתְךָ, וְלָכֵן שִׂים נָא זֹאת לְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם.

משנה ד

רַבִּי לְוִיטָס אִישׁ יַבְנֶה אוֹמֵר, מְאֹד מְאֹד הֱוֵי שְׁפַל רוּחַ, שֶׁתִּקְוַת אֱנוֹשׁ רִמָּה.
כּוֹתֵב רַבֵּנוּ בְּחַיֵּי בְּסֵפֶר "חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת" (שַׁעַר הַכְּנִיעָה פֶּרֶק י), שָׁאָלוּ פַּעַם חָכָם אֶחָד שֶׁהָיָה מִגְּדוֹלֵי הַדּוֹר, בַּמֶּה זָכִיתָ שֶׁכֻּלָּם מְשַׁחֲרִים לְפִתְחָךְ, וְנִכְנָעִים לְמַרוּתְךָ, הֲלֹא יֶשְׁנָם עוֹד חֲכָמִים גְּדוֹלִים שֶׁאֵין הֶהָמוֹן נִשְׁמַע לָהֶם כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁמָע לְךָ?!
עָנָה לָהֶם אוֹתוֹ חָכָם: מִשּׁוּם שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא פָּגַשְׁתִּי אָדָם שֶׁלֹּא הָיָה בְּעֵינַי בְּמַדְרֵגָה רוּחָנִית יוֹתֵר גְּבוֹהָה מִמַּדְרֵגָתִי! כֵּיצַד יִתְּכֵן הַדָּבָר?
מַסְבִּיר הֶחָכָם: אִם פָּגַשְׁתִּי בָּאָדָם חָכָם מִמֶּנִּי, אָמַרְתִּי בְּלִבִּי, בְּנַלַּל חָכְמָתוֹ הָרַבָּה, מִן הַסְּתָם הוּא גַּם יָרֵא שָׁמַיִם יוֹתֵר מִמֶּנִּי, שֶׁהֲרֵי הַשָּׂגוֹתָיו גְּדוֹלוֹת מִשֶּׁלִּי. כְּמוֹ כֵן לְהֶפֶךְ, אִם פָּגַשְׁתִּי אֶחָד שֶׁהָיָה פָּחוֹת חָכָם מִמֶּנִּי, אָמַרְתִּי לְעַצְמִי: מַדְרֵגָתוֹ גְּבוֹהָה מִשֶּׁלִּי, כִּי בְּעוֹד שֶׁאֲנִי עוֹבֵר בְּמֵזִיד עַל דִּבְרֵי הַשֵּׁם, הֲרֵי שֶׁהוּא בְּהֶיוֹתוֹ פָּחוֹת חָכָם, עוֹבֵר רַק בְּשׁוֹגֵג עַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה.
מַמְשִׁיךְ הֶחָכָם וְאוֹמֵר: בִּרְאוֹתִי מְבֻגָּר מִמֶּנִּי, הֶעֱרַכְתִּיו עַל שֶׁזָּכָה לַעֲשׂוֹת בִּימֵי חַיָּיו יוֹתֵר מִצְוֹוֹת מִמֶּנִּי. וּבִרְאוֹתִי צָעִיר מִמֶּנִּי, נָתַתִּי לִבִּי לְעֲבָדָה שֶׁעֲבָרוֹתָיו פְּחוּתוֹת מִשֶּׁלִּי, שֶׁהֲרֵי חַי פָּחוֹת שָׁנִים מִמֶּנִּי. אִם פָּגַשְׁתִּי עָשִׁיר מִמֶּנִּי, אָמַרְתִּי אֶל לִבִּי: רְאֵה עָשִׁיר זֶה זוֹכֶה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וָחֶסֶד בְּמָמוֹנוֹ הָרַב, יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁאַתָּה מְסֻגָּל לַעֲשׂוֹת. גַּם בִּרְאוֹתִי עָנִי מִמֶּנִּי, מָצָאתִי אֶת מַעֲלָתוֹ הַיִּתֵּרָה, בְּכָךְ שֶׁסּוֹבֵל יִסּוּרִים בְּחַיָּיו, וּמִמֵּילָא הוּא מְזַדַּכֵּךְ מֵעֲוֹונוֹתָיו, מַה שֶּׁאֵינִי יָכוֹל לוֹמַר עַל עַצְמִי.
מְסַיֵּם הֶחָכָם: כָּךְ מִתּוֹךְ הֶרְגְּלִי לְהִסְתַּכֵּל מִלְמַטָּה עַל כָּל בְּנֵי הָאָדָם, תָּמִיד כִּבַּדְתִּי אֶת כֻּלָּם, וְהִשְׁפַּלְתִּי עַצְמִי לִפְנֵיהֶם, וְלָכֵן זָכִיתִי שֶׁכֻּלָּם יַעֲרְכוּנִי.
חוֹתֵם הַ"חוֹבוֹת הַלְּבָבוֹת" וְאוֹמֵר, כִּי הָרְאָיָה לַהֲנָהָגָה זוֹ, נִמְצֵאת בְּמִשְׁנָתֵנוּ "מְאֹד מְאֹד הֱוֵי שְׁפַל רוּחַ", שֶׁעַל יְדֵי שִׁפְלוּת הָרוּחַ, יְכוֹלִים תָּמִיד לִרְאוֹת אֶת מַעֲלָתָם שֶׁל אוֹתָם הַקְּטַנִּים מֵאִתָּנוּ וּבְוַדַּאי אֶת מַעֲלַת הַגְּדוֹלִים מֵאִתָּנוּ.
שפלות רוח עד היכן

הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף ה.) תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ קְצָת גַּאֲוָה - אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה בַּשְּׁמִינִית [אֶחָד מִתּוֹךְ 64, שֶׁשְּׁמוֹנָה פְּעָמִים שְׁמוֹנָה שָׁוֶה ל- 64]. וְהַטַּעַם לְכָךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ אֲנָשִׁים קַלֵּי דַּעַת מַשְׁפִּילִים אוֹתוֹ וְדוֹרְכִים עָלָיו.

עִם כָּל זֶה, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לֹא יַחְפֹּץ אָדָם לֹא בְּכֻלָּהּ וְלֹא בְּמִקְצָתָהּ, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: "תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב". וְזוֹהִי דַּעַת רַבִּי לְוִיטַס, שֶׁיֵּשׁ לְהִתְרַחֵק אֲפִילּוּ מֵהַשְּׁמִינִית שֶׁבַּשְּׁמִינִית שֶׁל גַּאֲוָה, מִפְּנֵי שֶׁגַּם בָּהּ יֵשׁ קְצָת חִסָּרוֹן, כְּפִי שֶׁיּוֹכִיחַ הַמַּעֲשֶׂה הַבָּא:

מְסֻפָּר עַל הַצַּדִּיק בָּעַל "מְגִלָּה עֲמֻקּוֹת", שֶׁהִתְגּוֹרֵר בְּקְרָאקָא בִּזְמַן שֶׁרַבִּי יוֹאֵל סִרְקִישׁ [ה"בַּיִת חָדָשׁ"], כֹּהֵן כְּרַב הָעִיר. פַּעַם הָלַךְ רַבִּי יוֹאֵל בָּרְחוֹב, וְרָאָה שְׁנֵי אֲנָשִׁים הוֹלְכִים, וּפְנֵיהֶם מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ בַּצָּהֳרַיִם. אַחֲרֵיהֶם רָאָה עוֹד אַרְבָּעָה אֲנָשִׁים, אֶחָד מְבֻגָּר, וּשְׁלוֹשָׁה הָאֲחֵרִים צְעִירִים יוֹתֵר, וּפְנֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ הָיוּ שְׁחוֹרוֹת כְּזֶפֶת. אַרְבָּעָה אֵלֶּה, רָצוּ אַחֲרֵי שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, אֲבָל הֵם לֹא הִצְלִיחוּ לְהַשִּׂיגָם.

לְאַחַר שֶׁשְּׁנֵי הָאֲנָשִׁים בַּעֲלֵי הַפָּנִים הַזּוֹהֲרוֹת כְּבָר נֶעֶלְמוּ מֵהָעַיִן, נִגַּשׁ רַבִּי יוֹאֵל לָאֲנָשִׁים שְׁחוֹרֵי הַמַּרְאֶה, וְנָתַן לָהֶם שָׁלוֹם, וְשָׁאַל אוֹתָם מִי הֵם, אֲבָל הֵם סֵרְבוּ לַעֲנוֹת. חָזַר הָרַב וְאָמַר לָהֶם: אֲנִי כָּאן הַמָּרָא דְּאַתְרָא, וְאִם אֲנִי שׁוֹאֵל, עֲלֵיכֶם לַעֲנוֹת לִי!!!

נִתְרַצּוּ הָאַרְבָּעָה וְאָמְרוּ: הָרַב צוֹדֵק וְעָלֵינוּ לַעֲנוֹת. אֲנַחְנוּ גִּיחֲזִי וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו...

שׁוּב שָׁאַל הָרַב: וּמִי הָיוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים שֶׁרָצְתֶם אַחֲרֵיהֶם? אָמְרוּ לוֹ: הֵם אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וְאֱלִישָׁע, אֶחָד הָעוֹנְשִׁים שֶׁלָּנוּ הוּא שֶׁאֲנַחְנוּ צְרִיכִים תָּמִיד לָרוּץ אַחֲרֵי אֱלִישָׁע הַנָּבִיא, אֲבָל אֵינֶנּוּ מְסֻגָּלִים לְהַשִּׂיגוֹ. הוֹסִיף הָרַב וְשָׁאַל: וּלְאָן הָלְכוּ הַשְּׁנַיִם? אָמְרוּ לוֹ: הֵם הָלְכוּ לְבַעַל "הַמְגִלָּה עֲמֻקּוֹת".

הָלַךְ רַבִּי יוֹאֵל לְבַעַל "הַמְגִלָּה עֲמֻקּוֹת" וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי כִּי אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא נִמְצָא אֶצְלְךָ, תִּשְׁאַל אוֹתוֹ לָמָּה אֵינֶנּוּ בָּא אֵלַי. שְׁאַל ה"מְגִלָּה עֲמֻקּוֹת" אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא, וְהֵשִׁיב לוֹ: כֵּיוָן שֶׁלָּרַב עִיר מַכְרָח שֶׁתִּהְיֶה לוֹ שְׁמִינִית שֶׁבַּשְּׁמִינִית גַּאֲוָה, שֶׁאִם לֹא כֵּן לֹא יִהְיוּ נִשְׁמָעִים דְּבָרָיו, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם בִּגְלַל אוֹתָהּ גַּאֲוָה, אֲנִי אֵינֶנִּי יָכוֹל לָבוֹא אֵלָיו...

אָמַר רַבִּי דּוֹב בְּעֵר זַצ"ל: אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ אֶת הַפָּסוּק: "אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם הַשֵּׁם", בְּצוּרָה זוֹ:

אָדָם צַדִּיק גָּדוֹל אֲשֶׁר "יִסָּתֵר בַּמִּסְתָּרִים", וְיַעֲשֶׂה אֶת כָּל מַעֲשָׂיו בַּסֵּתֶר - הוּא יִלְמַד בְּהַצְנֵעַ, וְיַעֲסֹק בְּחֶסֶד בְּהֶחְבֵּא, אוּלָם עֲדַיִן הוּא מַרְגִּישׁ "וַאֲנִי", כְּלוֹמַר, הוּא חָשׁ גַּאֲוָה עַל כָּל מַעֲשֵׂי הַצְּדָקָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּסֵּתֶר, וְאוֹמֵר לְעַצְמוֹ 'אֲנִי מַשֶּׁהוּ'.

מַמְשִׁיךְ הַפָּסוּק וְאוֹמֵר "לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאוּם הַשֵּׁם", אֲנִי לֹא אַבִּיט אֶל כָּל אוֹתָן צְדָקוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעָשָׂה, מִשּׁוּם שֶׁמַּעֲשִׂים טוֹבִים וּגְדוֹלִים כְּכָל שֶׁיִּהְיוּ, אֵינָם שָׁוִים לְפָנַי אִם הֵם מְבִיאִים לִידֵי גַּאֲוָה.

לְעֻמַּת זֹאת, אֶפְשָׁר לְפַסֵּק אֶת הַפָּסוּק בְּצוּרָה נוֹסֶפֶת: "אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא", אִם יִהְיֶה אָדָם שֶׁיֵּעָבֵר עַל עֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת בַּסֵּתֶר, אַךְ לְפָחוֹת יֵדַע ש"אֲנִי לֹא", דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא יַכִּיר בְּשִׁפְלוּתוֹ, אָז "אֶרְאֶנּוּ נְאֻם הַשֵּׁם", אֲנִי אַבִּיט אֶל שִׁפְלוּתוֹ וַאֲרַחֵם עָלָיו.

מעלת השפל וגנות המתנשא

כָּתַב רַבֵּנוּ "יְהוֹנָתָן אַיְבְּשִׁיץ" בְּסִפְרוֹ "יַעֲרוֹת דְּבָשׁ" (דְּף כג): צֶוֶת שֶׁל מְכַבֵּי אֵשׁ זָרִיז וְיָעִיל, יַצְלִיחוּ בְּמְהֵרָה לְהִשְׁתַּלֵּט עַל הָאֵשׁ וִיכַבּוּ אוֹתָהּ. אוּלָם שִׁטָּפוֹן מִן הַיָּם קָשֶׁה לַעֲצֹר, כִּי הוּא יִגְרֹף וְיִסְחֹף אֶת כָּל אֲשֶׁר עוֹמֵד בְּדַרְכּוֹ, וַהֲרֵי הוּא מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים, וְהוֹפֵךְ מִגְדָּלִים, וְעוֹקֵר אֲרָזִים.

מַה הַהֶבְדֵּל בֵּין הָאֵשׁ לְמַיִם? הָאֵשׁ הוּא גַּבֹּהַּ רוּחַ, וְהַשַּׁלְהֶבֶת מִתְלַהֶטֶת כְּלַפֵּי מַעְלָה, וְלָכֵן עַל יְדֵי שְׁפִיכַת מַיִם תִּשְׁקַע הָאֵשׁ, וְהָיָה כְּלֹא הָיְתָה.

לֹא כֵּן הַמַּיִם - "מַיִם שְׁקֻטִים חוֹדְרִים עָמוֹק", הֵם זוֹחֲלִים וְשׁוֹטְפִים אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲמוֹד בְּדַרְכָּם, עַד כִּי כָּל גִּבּוֹרֵי כֹּחַ לֹא יוּכְלוּ לַעֲמוֹד כְּנֶגְדָּם, מִשּׁוּם שֶׁהֵם שְׁפֵלִים, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם זוֹרְמִים תָּמִיד כְּלַפֵּי מַטָּה.

מְסַיֵּם הָרַב וְאוֹמֵר: מִכָּאן יִלְמְדוּ כָּל בַּעֲלֵי מִדּוֹת, שֶׁאֵין לְךָ חָזָק כְּמִדַּת הַהַכְנָעָה, כִּי הֶעָנָיו וְהַשָּׁפֵל רוּחַ, אֲפִילּוּ רַבִּים לוֹחֲמִים בּוֹ, לֹא יוּכְלוּ לוֹ, הֵמָּה יֹאבֵדוּ וְהוּא לְעוֹלָם יַעֲמוֹד. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּתְגָּאֶה וְהַמִּתְנַשֵּׂא.

הנמלה שהוכיחה את שלמה המלך

מְסֻפָּר בַּמִּדְרָשׁ עַל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ עִם חֵילָיו בַּדֶּרֶךְ, וְיוֹם אֶחָד עָבַר בְּאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁהָיוּ בּוֹ נְמָלִים, וְשָׁמַע קוֹל נְמָלָה אַחַת שֶׁהָיְתָה אוֹמֶרֶת לִנְמָלִים: הִכָּנְסוּ לְבָתֵּיכֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יַשְׁחִיתוּ אֶתְכֶם חֵילוֹתָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ.

כְּשֶׁשָּׁמַע שְׁלֹמֹה אֶת דִּבְרֵי הַנְּמָלָה, חָרָה אַפּוֹ, וְשָׁאַל אֶת הַנְּמָלִים: מִי מִכֶּם אָמְרָה הִכָּנְסוּ לְבָתֵּיכֶם שֶׁלֹּא יַשְׁחִיתוּ אֶתְכֶם מַחֲנוֹת שְׁלֹמֹה? אָמְרָה אוֹתָהּ הַנְּמָלָה: אֲנִי אָמַרְתִּי לָהֶם. אָמַר לָהּ: לָמָּה לֹא דִּבְּרָה מִכָּל הַנְּמָלִים נְמָלָה אַחֶרֶת אֶלָּא אָתְּ? אָמְרָה לוֹ: אֲנִי מַלְכָּהּ שֶׁלָּהֶם. אָמַר לָהּ מַה שְׁמֵךְ, אָמְרָה לוֹ מַחְשָׁמָה.

אָמַר לָהּ: אֲנִי רוֹצֶה לִשְׁאוֹל אוֹתָךְ שְׁאֵלָה אַחַת. אָמְרָה לוֹ: אֵינוֹ רָאוּי שֶׁיִּהְיֶה הַשּׁוֹאֵל לְמַעְלָה וְהַנִּשְׁאָל לְמָטָּה, וְאֵין זֶה רָאוּי שֶׁיִּהְיֶה הַשּׁוֹאֵל יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא וְהַנִּשְׁאָל יוֹשֵׁב בָּאָרֶץ, וְעַל כֵּן תִּשָּׂא אוֹתִי עַל יָדֶיךָ וְאַחְזִיר לְךָ תְּשׁוּבָה. לָקַח אוֹתָהּ עַל יָדוֹ, וְנִשְׂאֲרָה עוֹמֶדֶת כְּנֶגֶד פָּנָיו.

אָמְרָה לוֹ: שְׁאַל מַה שֶּׁרְצִיתָ. אָמַר לָהּ: יֵשׁ בָּעוֹלָם גָּדוֹל יוֹתֵר מִמֶּנִּי? אָמְרָה לוֹ: כֵּן! אָמַר לָהּ: מִי הוּא? אָמְרָה לוֹ: אֲנִי! אָמַר לָהּ כֵּיצַד אַתְּ גְּדוֹלָה מִמֶּנִּי? אָמְרָה לוֹ: אִלּוּ לֹא הָיִיתִי גְּדוֹלָה מִמְּךָ, לֹא שָׁלְחָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶצְלִי שֶׁתִּשָּׁאֵנִי עַל כַּפְּךָ.

כִּשְׁמֹעַ שְׁלֹמֹה אֶת דִּבְרֵי הַנְּמָלָה, חָרָה אַפּוֹ עָלֶיהָ, וְהִשְׁלִיךְ אוֹתָהּ עַל הָאָרֶץ, וְאָמַר לָהּ: נְמָלָה, אֵין אַתְּ יוֹדַעַת מִי אֲנִי, אֲנִי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה! אָמְרָה הַנְּמָלָה: תֵּדַע לְךָ שַׁאַתָּה מִטִּפָּה סְרוּחָה וְאַל תִּתְגָּאֶה בְּעַצְמְךָ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נָפַל שְׁלֹמֹה עַל פָּנָיו, ונתביייש וְנִכְלַם מִדִּבְרֵי הַנְּמָלָה.

ענוה ושפלות של גדולי ישראל

מְסֻפָּר עַל מָנַהֵל כּוֹלֵל בִּשְׁכוּנַת בָּתֵּי מַחֲסֶה בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁצִּוָּה לְשַׁמְּשׁוֹ שֶׁיֵּלֵךְ וְיַזְמִין אֶת גְּבֶרֶת רוֹזֶנְפֶלְד הַמִּתְגּוֹרֶרֶת בַּשְּׁכוּנָה, וְיִמְסֹר לָהּ שֶׁתְּכָנֵס לְקַבֵּל סְכוּם כֶּסֶף שֶׁהִגִּיעַ עֲבוּרָהּ, וַתַּחְתֹּם עַל הַקַּבָּלָה.

אוֹתוֹ הַשַּׁמָּשׁ הִתְבַּלְבֵּל וְטָעָה, וְהֶחְלִיף אֶת הַשֵּׁם 'רוֹזֶנְפֶלְד' בְּשֵׁם 'זוֹנֶנְפֶלְד', וּבְמָקוֹם לִקְרֹא לְגְבֶרֶת רוֹזֶנְפֶלְד, יָרַד לְבֵיתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵף חַיִּים זוֹנֶנְפֶלְד רַבָּה שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וְאָמַר לוֹ שֶׁהַמִּזְכִּיר מְבַקְּשׁוֹ שֶׁיַּעֲלֶה אֲלָיו. מִיַּד הִזְדָּרֵז הָרַב וְעָלָה לַמִּשְׂרָד.

מִשֶּׁנִּפְתְּחָה הַדֶּלֶת וְהָרַב נִכְנַס לַמְּנַהֵל, תָּמַהּ הַמְּנַהֵל וְאָמַר: אִם הָרַב זָקוּק לִי, לָמָּה לֹא שָׁלַח לִקְרֹא לִי? עָנָה הָרַב בְּפַשְׁטוּת: הַשַּׁמָּשׁ הִזְמִינַנִי אֶל כְּבוֹדוֹ. עַד מְהֵרָה הִתְבָּרְרָה הַטָּעוּת.

רָצָה הַמַּזְכִּיר לְנַזּוֹף בַּשַּׁמָּשׁ, אַךְ הָרַב מָנַע בַּעֲדוֹ בְּאוֹמְרוֹ, כִּי זֶה עָלוּל לִקְרוֹת לְכָל אָדָם.

מִיַּד אָמַר הָרַב שָׁלוֹם וְיָצָא, אוּלָם לֹא לְדִירָתוֹ חָזַר, אֶלָּא עָלָה בְּמַעֲלֵה הַשְּׁכוּנָה, וְדָפַק עַל דַּלְתָּהּ שֶׁל גְּבֶרֶת רוֹזֶנְפֶלְד, וְהוֹדִיעַ לָהּ שֶׁמַּזְכִּיר הַכּוֹלֵל מְבַקֵּשׁ שֶׁתִּיכָּנְסִי אֵלָיו בְּגִלַּל שֶׁהִגִּיעַ עֲבוּרָהּ כֶּסֶף... הֲרֵי לְפָנֵינוּ דֻּגְמָא חַיָּה שֶׁל שִׁפְלוּת רוּחַ.

לְדֻגְמָא נוֹסֶפֶת שֶׁל עֲנָוָה פְּשׁוּטָה: מַעֲשֶׂה בְּחָתָן מִירוּשָׁלַיִם, שֶׁכַּלָּתוֹ הַמְיֻעֶדֶת בָּלְעָה מַחַט יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מוֹעֵד הַחֲתֻנָּה תּוֹךְ כְּדֵי טִפּוּל אֶצֶל רוֹפֵא שִׁנַּיִם. הִבְהִילוּ אוֹתָהּ לְבֵית הַחוֹלִים וְהָרוֹפְאִים אָמְרוּ שֶׁמַּצָּבָהּ מְעוֹרֵר דְּאָגָה, אַךְ טֶרֶם הֶחְלִיטוּ אִם יְצַטְרְכוּ לְנַתֵּחַ אוֹ לֹא.

שָׁלַח הֶחָתָן מִכְתָּב לְרַבֵּנוּ הֶחָזוֹן אִישׁ וְשָׁאַל: הַאִם לְהַעֲמִיד אֶת הַחֻפָּה בְּעִתָּהּ אוֹ לִדְחוֹתָהּ? הֵשִׁיב לוֹ הָרַב: לֹא לִדְחוֹת, עַד הַחֲתֻנָּה הַמַּחַט תֵּצֵא מֵעַצְמָהּ! וְכָךְ הָיָה.

מְקוֹרְבֵי הֶחָזוֹן אִישׁ דִּבְּרוּ בְּהִתְפַּעֲלוּת עַל אוֹדוֹת הַמּוֹפֵת הַגָּלוּי, וּכְשֶׁנּוֹדַע לְחָזוֹן אִישׁ עַל כָּךְ, אָמַר לָהֶם: עַל אֵיזֶה מוֹפֵת אַתֶּם מְדַבְּרִים, כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן נִכְנְסָה לִי מַחַט בָּאֶצְבַּע, וְאִמִּי נִחֲמָה אוֹתִי וְאָמְרָה: "עַד הַחֲתֻנָּה זֶה יַעֲבוֹר", וְכָךְ נָהַגְתִּי גַּם אֲנִי...

שתקות אנוש רמה

צָרִיךְ לְהָבִין מַה כַּוָּנַת הַמִּשְׁנָה בְּאוֹמְרָה "שֶׁתִּקְוֹת אֱנוֹשׁ רִמָּה", כִּי אָדָם מְקַוֶּה לִהְיוֹת רִמָּה וְתוֹלֵעָה, וַהֲרֵי אִם נִשְׁאַל אָדָם לְמַה הוּא מְקַוֶּה, יֹאמַר מִיָּד, שֶׁהוּא מְקַוֶּה שֶׁיִּהְיֶה טוֹב וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל שׁוּם אָדָם לֹא יֹאמַר שֶׁהוּא מְקַוֶּה לִהְיוֹת תּוֹלַעַת בָּאֲדָמָה.

אוּלָם הַדְּבָרִים יִתְבָּאֲרוּ עַל פִּי הַמַּעֲשֶׂה הַבָּא: שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם הִגִּיעוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּלֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהִנֵּה מִתְבָּרֵר שֶׁנָּפְלָה טָעוּת בְּסִדּוּר הַמְקוֹמוֹת, וְלִשְׁנֵיהֶם נִתַּן אוֹתוֹ הַמָּקוֹם. נִגְּשׁוּ הַשְּׁנַיִם אֶל הַגַּבַּאי, וְהֶעֱמִידוּ אוֹתוֹ עַל טָעוּתוֹ.

הַגַּבַּאי הוֹדָה מִיָּד בַּטָּעוּת וְהִתְנַצֵּל בִּפְנֵיהֶם, אוּלָם אֶת הַנַּעֲשֶׂה לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לְהָשִׁיב, וְכָל מַה שֶּׁיָּכוֹל הַגַּבַּאי לְהַצִּיעַ לָהֶם, הָיָה שֶׁבִּנְתַיִם אֶחָד מֵהֶם יֵשֵׁב בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמִחָר שֶׁבֵּית הַכְּנֶסֶת יִהְיֶה מְלֵא מִפֶּה לְפֶה, אֶחָד מֵהֶם יֵאָלֵץ לְשֶׁבֶת בְּמָקוֹם גָּרוּעַ יוֹתֵר.

הַשְּׁנַיִם הִתְעַקְּשׁוּ וְאַף אֶחָד מֵהֶם לֹא הֶרְאָה נְכוֹנוּת לְוַתֵּר, וְעַל כֵּן, לֹא נוֹתְרָה בְּרֵירָה אֶלָּא לְדָחוֹת אֶת הַהַכְרָעָה לְיוֹם הַמָּחֳרָת.

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, חֹלֶם אֶחָד מִשְּׁנֵי הָאֲנָשִׁים, שֶׁהִנֵּה הוּא נִצָּב בּוֹדֵד בַּשָּׁמַיִם בְּמָקוֹם שׁוֹמֵם, דְּמָמָה מֻחְלֶטֶת שׁוֹרָרָה שָׁם, וְאַף נֶפֶשׁ אַחַת לֹא נִרְאֲתָה בָּאֹפֶק. לְנֶגֶד עֵינָיו הִשְׁתָּרְעָה דֶּרֶךְ אֲרֻכָּה, שֶׁאֶת קְצֵהּ לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לִרְאוֹת. הֵחֵל הָאִישׁ לִצְעֹד בְּמַעֲלֵה הַדֶּרֶךְ, וּלְפֶתַע שָׁמַע מֵאֲחוֹרָיו קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל, הַקּוֹל הָלַךְ וְהִתְקָרֵב אֵלָיו, וְהוּא נָס בִּבְהָלָה לְצִדֵּי הַדֶּרֶךְ.

לְפֶתַע עָקְפָה אוֹתוֹ מֶרְכָּבָה מְלֵאָה מַלְאָכִים לְבָנִים כַּשֶּׁלֶג, הַמֶּרְכָּבָה חָלְפָה בִּמְהִירוּת וְנֶעֱלְמָה בָּאֹפֶק. שׁוּב דְּמָם הַמָּקוֹם וְהָאִישׁ הִמְשִׁיךְ בְּדַרְכּוֹ. לְאַחַר מִכֵּן חָלְפָה עַל פָּנָיו עוֹד מֶרְכָּבָה כְּמוֹ הָרִאשׁוֹנָה, וּבְעִקְבוֹתֶיהָ מֶרְכָּבוֹת רַבּוֹת כֵּלֶּן מְלֵאוֹת מַלְאָכִים לְבָנִים, חֶלְקָם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים, וְחֶלְקָם קְטַנִּים וּצְנוּמִים, וְאוֹתָם מַלְאָכִים שָׁרִים שִׁירִים נְעִימִים וּמַלְהִיבִים.

לְאַחַר מִכֵּן הֵחֵלָּה לַעֲבוֹר עַל פָּנָיו שַׁיָּרָה עֲנָקִית שֶׁל מֶרְכָּבוֹת נוֹשְׂאוֹת מַלְאָכִים שְׁחוֹרִים מַטִּילֵי אֵימָה. הַדָּבָר עוֹרֵר אֶת סַקְרָנוּתוֹ, הוּא הֵחִישׁ אֶת צְעָדָיו, עַד אֲשֶׁר הִגִּיעַ לְכִכַּר רַחֲבַת יָדַיִם, וְשָׁם מָצָא אֶת כָּל הַמֶּרְכָּבוֹת חוֹנוֹת.

הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּרְדוּ מֵהֶן, פְּנוּ לְעֶבֶר מֹאזְנַיִם עֲנָקִיּוֹת שֶׁעָמְדוּ בְּמֶרְכַּז הַכִּכָּר, וְהֵחֵלּוּ לַעֲלוֹת עֲלֵיהֶם. הָאִישׁ לֹא הֵבִין מַה מִּתְרַחֵשׁ לְמוּל עֵינָיו, עַד שֶׁהֻסְבַּר לוֹ, שֶׁהֲלֹא רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַיּוֹם, וְכָאן הוּא בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וְכָעֵת דָּנִים דִּינוֹ שֶׁל אָדָם. הַמַּלְאָכִים הַלְּבָנִים הָעוֹלִים עַל הַמֹּאזְנַיִם, נוֹצְרוּ מֵהַמִּצְווֹת וּמֵהָעֲבֵרוֹת שֶׁעָשָׂה הָאָדָם בִּימֵי חַיָּיו.

כַּאֲשֶׁר עוֹשֶׂה אָדָם מִצְוָה בִּשְׁלֵמוּת, נִבְרָא מַלְאָךְ לָבָן גָּדוֹל וְכָבֵד מִשְׁקָל. אַךְ כַּאֲשֶׁר אֵין הַמִּצְוָה נַעֲשֵׂית בִּשְׁלֵמוּת, נִבְרָא מַלְאָךְ פָּגוּם חָסַר אֵיבָרִים אוֹ דַּק וְצָנוּם. וְהוּא הַדִּין לְגַבֵּי הַמַּלְאָכִים הַנּוֹצָרִים מִמַּעֲשֵׂי הָעֲבֵרוֹת, אֵלֶּה שֶׁנִּבְרְאוּ מֵעֲבֵרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּכַוָּנָה תְּחִלָּה אוֹ

מִתּוֹךְ הֲנָאָה, נִרְאוּ כָּאן גְּדוֹלִים וּכְבֵדִים. לְעֻמָּתָם, הַמַּלְאָכִים שֶׁנִּבְרְאוּ מִמַּעֲשֵׂי עֲבֵרָה שֶׁהָיוּ בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּהַרְגָּשַׁת אוֹנֶס, הָיוּ צְנוּמִים וּקְטַנִּים.

לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע הָאִישׁ אֶת דִּבְרֵי הַהֶסְבֵּר, פָּנָה לְעֵבֶר הַמֶּרְכָּבוֹת, וְאָכֵן רָאָה שֶׁעַל כָּל אַחַת מֵהֶן יֶשְׁנוֹ שֵׁלֶט שֶׁעָלָיו כָּתוּב שֵׁם שֶׁל מִצְוָה אוֹ שֶׁל עֲבֵרָה. עַל הַמֶּרְכָּבוֹת שֶׁבָּהֶן הָיוּ הַמַּלְאָכִים הַלְּבָנִים, הָיָה כָּתוּב 'תַּלְמוּד תּוֹרָה', 'תְּפִלָּה', 'כִּבּוּד אָב וְאֵם', 'גְּמִילוּת חֲסָדִים', 'שְׁמִירַת שַׁבָּת' וְעוֹד. עַל הַמֶּרְכָּבוֹת שֶׁל הַמַּלְאָכִים הַשְּׁחוֹרִים, הָיוּ שְׁלָטִים שֶׁנָּשְׂאוּ שֵׁמוֹת עֲבֵרוֹת, כְּגוֹן, 'בִּטּוּל תּוֹרָה', 'לָשׁוֹן הָרַע', 'חִלּוּל שַׁבָּת', 'גֵּזֶל', 'קְנָאָה' וְעוֹד.

וּבֵינְתַיִם הָיוּ הַמַּאְזְנַיִם הוֹלְכִים וּמִתְמַלְּאִים בְּמַלְאָכִים לְבָנִים מִצַּד אֶחָד, וּשְׁחוֹרִים מִצַּד שֵׁנִי, וּבְעוֹד הֵם מְטַפְּסִים וְעוֹלִים עַל הַמַּאְזְנַיִם, הִתְעַנְיֵן הָאִישׁ לָדַעַת מִי הוּא הָאָדָם הַנִּדּוֹן בַּמִּשְׁפָּט זֶה. כַּאֲשֶׁר הֻשִּׁיבוּ לוֹ שֶׁהוּא עַצְמוֹ נִדּוֹן בַּמִּשְׁפָּט, הוּא נִדְהָם וְנֶחֱרָד לִרְאוֹת כִּי כְּמַעַט כָּל הַמַּלְאָכִים כְּבָר נִצָּבִים עַל הַמַּאְזְנַיִם, וְהַהַכְרָעָה נוֹטָה לְצַד הַמַּלְאָכִים הַשְּׁחוֹרִים. יָדוֹעַ יָדַע כִּי אִם זוֹ תִּהְיֶה הַתּוֹצָאָה הַסּוֹפִית, יִהְיֶה דִּינוֹ כְּדִין הָרְשָׁעִים, וְעַל כֵּן הֵחֵל רוֹעֵד כֻּלּוֹ מִפַּחַד.

וְהִנֵּה הַכְּרוּז מַכְרִיז וְשׁוֹאֵל: הַאִם נִשְׁאֲרוּ עוֹד מַלְאָכִים? הַתְּשׁוּבָה הִיא: "לֹא"! וְשׁוּב שׁוֹאֵל הַכָּרוּז: אוּלַי סָבַל הַיְהוּדִי יִסּוּרִים בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה, וְאִם כֵּן אֶפְשָׁר לְצָרְפָם לְצַד הַזְּכֻיּוֹת.

בְּהִשָּׁמַע הַשְּׁאֵלָה הַזּוֹ, הוֹפִיעָה לְפֶתַע מֶרְכָּבָה נוֹסֶפֶת מְלֵאָה מַלְאָכִים שֶׁנִּבְרְאוּ מִכֹּחַ הַיִּסּוּרִים שֶׁהִתְיַסֵּר בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה הַחוֹלֶפֶת. אֶת מַלְאֲכֵי הַיִּסּוּרִים שָׁקְלוּ בְּמֹאזְנַיִם נִפְרָדוֹת, וּבְמַקְבִּיל הֶרְדָּה מֵעַל הַמֹּאזְנַיִם הַגְּדוֹלוֹת כַּמּוּת שֶׁל מַלְאָכִים שְׁחוֹרִים הַשָּׁוָה לְמִשְׁקָל אוֹתָם מַלְאָכִים שֶׁנִּבְרְאוּ מֵהַיִּסּוּרִים, מִשּׁוּם שֶׁהַיִּסּוּרִים מְמָרְקִים וּמְנַקִּים אֶת הָעֲוֹנוֹת שֶׁל הָאָדָם. עַתָּה רָוַח לוֹ מְעַט, כִּי רָאָה שֶׁמִּשְׁקַל הַמַּלְאָכִים הַשְּׁחוֹרִים הוֹלֵךְ וְיוֹרֵד. אֵט אֵט הָלְכוּ כַּפּוֹת הַמֹּאזְנַיִם לְקֵרַאת אִזּוּן, וְאֶת מְקוֹם הַפֶּחַד הַנּוֹרָא שֶׁהָיָה לוֹ מִקֹּדֶם לָכֵן, תָּפְסוּ הַמָּתַח וְהַדְּאָגָה הַאִם יִזְכֶּה לְהַכְרָעָה לְטוֹבַת הַמַּלְאָכִים הַלְּבָנִים, אוֹ שֶׁמָּא תִּפּוֹל הַהַכְרָעָה לְרָעָתוֹ. בְּעוֹד סִימָנֵי הַשְּׁאֵלָה מִתְרוֹצְצִים בְּמוֹחוֹ, הִכְרִיז הַכְּרוּז: "כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו", עַל כֵּן, בְּטֶרֶם נַכְרִיעַ אֶת הַדִּין, נַעֲמִיד אֶת הָאָדָם הַנִּדּוֹן בְּנִסָּיוֹן, וְנִרְאֶה הַאִם הוּא מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו.

מִיָּד נִשְׁלַח מִשָּׁמַיִם הַמַּלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הַנִּסְיוֹנוֹת, כְּדֵי לְנַסּוֹת אֶת הָאִישׁ הַאִם יִוָּתֵר לַחֲבֵרוֹ. הַמַּלְאָךְ יֵצֵא לַדֶּרֶךְ כְּדֵי לִבְחֹן אֶת הַנִּדּוֹן, וּלְצֹרֶךְ זֶה נוֹצַר מַצָּב, שֶׁשָּׁמוֹ נִרְשָׁם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עַל מָקוֹם שֶׁנּוֹעָד לְאָדָם נוֹסָף. עַתָּה נִרְאֶה, אִם יַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו וְיִוָּתֵר, אוֹ לֹא, וּלְפִי זֶה יֵחָרֵץ דִּינוֹ.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הֵקִיץ הָאִישׁ מִשְּׁנָתוֹ, וְהִכְרִיז בְּהִתְרַגְּשׁוּת: אֲנִי מְוַתֵּר... אֲנִי מְוַתֵּר... לְמָחֳרַת הַיּוֹם הִשְׁכִּים קוּם, וּמִיַּד בְּהִגִּיעוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, בִּקֵּשׁ מֵהַגַּבַּאי שֶׁיִּתֵּן לוֹ אֶת הַמָּקוֹם הַגָּרוּעַ בְּיוֹתֵר. הַמָּקוֹם הָיָה אָמְנָם גָּרוּעַ, אַךְ אֵין סָפֵק שֶׁבִּזְכוּת זֶה הִכְרִיעַ אֶת דִּינוֹ לְטוֹבָה.

וְעַל פִּי זֶה מִתְבָּאֲרִים דִּבְרֵי הַתַּנָּא שֶׁאָמַר "שֶׁתִּקְוֹת אֱנוֹשׁ רִמָּה", כְּלוֹמַר, הַתִּקְוָה הַיְחִידָה שֶׁתּוֹכַל לַעֲזֹר לָאָדָם בְּיוֹם הַמִּשְׁפָּט, הִיא - שֶׁיַּשְׁפִּיל עַצְמוֹ כְּמוֹ רִמָּה וְתוֹלֵעָה, וּמִמֵּילָא הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו, מַעֲבִירִים לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו, וּבִזְכוּת זֶה תִּהְיֶה לוֹ תִּקְוָה לְהִנָּצֵל בְּיוֹם הַדִּין.

רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר, כָּל הַמְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בַּגָּלוּי. אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד בְּחִלּוּל הַשֵּׁם:

חילול השם

לִפְעָמִים נִדְמֶה לָאָדָם שֶׁאִם יִסָּתֵר בְּחַדְרֵי חֲדָרִים, וְיַעֲשֶׂה דָּבָר מְסֻיָּם שֶׁאֵין לוֹ הֶתֵּר עַל פִּי תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, אֵין מִי שֶׁיְּגַלֶּה אֶת מַעֲשָׂיו. אוּלָם כְּבָר אָמַר הַנָּבִיא יִרְמְיָהוּ: "אִם יִסָּתֵר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם ה', הֲלוֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא נְאֻם ה'.

מְסַפֵּר רַבִּי דָּוִד הַנָּגִיד [בְּנוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ אַבְרָהָם הֶחָסִיד נְכָד הָרַמְבָּ"ם] מַעֲשֶׂה בְּאִישׁ אֶחָד שֶׁאָכַל בְּיוֹם תַּעֲנִית צִבּוּר, וְהוּא הָיָה לָבַד בְּבֵיתוֹ, וְלֹא רָאָהוּ שׁוּם אָדָם, וְהִנֵּה מֵאֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נָחֲרַב הַבַּיִת וְנָפַל עָלָיו, וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה בָּאוּ וְהֵסִירוּ מֵעָלָיו אֶת הַמַּפֹּלֶת, וּמָצְאוּ פַּת לֶחֶם בְּפִיו וְגִילוּ שֶׁאוֹתוֹ אָדָם אָכַל פַּת לֶחֶם בְּצוֹם, וְלֹא הִסְפִּיק לִלְעֹס אוֹתוֹ וּלְבָלְעוֹ, וְהִתְפַּלְּאוּ הָעוֹלָם עַל מַעֲשֶׂה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

זהירותו של יוסף הצדיק מחלול ה'

בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף לו:) אָמְרוּ: יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר בְּזֶה שֶׁלֹּא חָטָא עִם אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה אִישׁ בַּבַּיִת בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, זָכָה שֶׁהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר בִּתְהִלִּים: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם".

וְהַקְשָׁה בְּסֵפֶר "יְעָרוֹת דְּבָשׁ": הִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶּׁגִּלָּה רַבֵּנוּ הָאֲרִ"י ז"ל, שֶׁאֶסְתֵּר לֹא שָׁכְבָה עִם אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, אֶלָּא שָׁלְחָה שִׁדָּה בִּדְמוּתָהּ וּבְצַלְמָהּ שֶׁתִּכָּנֵס לַאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּמְקוֹמָהּ. וְאִם כֵּן צָרִיךְ בֵּאוּר, מַדּוּעַ יוֹסֵף גַּם כֵּן לֹא שָׁלַח שֵׁד בִּדְמוּתוֹ שֶׁיִּכָּנֵס לִשְׁכַּב עִם אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר, וּבֶזֶה הָיָה נִצָּל מֵאוֹתָהּ מַרְשַׁעַת בְּקַלּוּת.

וְתֵרֶץ, שֶׁאִם הָיָה יוֹסֵף מַכְנִיס שֵׁד בִּמְקוֹמוֹ, אָז הָיָה נִרְאֶה בְּעֵינֶיהָ שֶׁאָכֵן עָבַר עֲבֵרָה עִם אֵשֶׁת אִישׁ, וְיֵשׁ בָּזֶה צַד שֶׁל חִלּוּל ה', לְכָךְ הֶעְדִּיף לְהַכְנִיס עַצְמוֹ בְּסַכָּנָה זוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְמַח חַס וְשָׁלוֹם חִלּוּל ה' עַל יָדוֹ, וְזֶהוּ הַחִדּוּשׁ שֶׁשִּׁבְּחוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל אֶת יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר.

זהירותו של החפץ חיים מחלול ה'

מְסַפְּרִים עַל הַ"חָפֵץ חַיִּים", שֶׁעָוון חִלּוּל ה' הָיָה חָמוּר בְּעֵינָיו מְאֹד, וְהָיָה נִזְהָר מִזֶּה מְאֹד. בְּסוֹף יָמָיו סָמוּךְ לְהִסְתַּלְקוּתוֹ, נֶחְלַשׁ גּוּפוֹ וְנֶחְלְשׁוּ חוּשָׁיו מִלֶּעֱיֵין, וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר לְאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ שֶׁיַּנִּיחוּ סֵפֶר לְפָנָיו, וְעַל פִּי רוֹב הָיוּ מַנִּיחִים לְפָנָיו חֻמָּשׁ, וְאִם כִּי הָיָה קָשֶׁה לוֹ לְעַיֵּן, אָמְנָם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל הַשֵּׁם כַּאֲשֶׁר אָדָם יִכָּנֵס וְיִמְצָא אוֹתוֹ יוֹשֵׁב בָּטֵל, הֵנִיחַ כָּל הַזְּמַן סֵפֶר פָּתוּחַ לְפָנָיו...

וּכְמוֹ כֵן מְסֻפָּר, כִּי בִּצְעִירוּתוֹ, הָרוֹפְאִים פָּקְדוּ עָלָיו לְהַפְסִיק מִלְּמוּדָיו בְּמֶשֶׁךְ שָׁנָה שְׁלֵמָה. הוּא קִיֵּם אֶת מִצְוַת הָרוֹפְאִים בְּמִלּוֹאָהּ מִשּׁוּם "וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם", אֲבָל הוּא חֻשַּׁשׁ מִפְּנֵי חִלּוּל ה', שֶׁמָּא יִכָּנֵס אָדָם לְבֵיתוֹ, וְיִרְאֶה אוֹתוֹ יוֹשֵׁב וּבָטֵל, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל עַל יָדוֹ.

הַלַּךְ לִשְׁאוֹל אֶת פִּי הַגָּאוֹן רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט הַאִם מֻתָּר לוֹ לְהַחֲזִיק לְפָנָיו סֵפֶר פָּתוּחַ לְמַרְאִית עַיִן כְּדֵי שֶׁיַּחְשְׁבוּ שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּלִמּוּד, כְּדֵי לִמְנוֹעַ חִלּוּל ה', וְאָכֵן הִתִּיר לוֹ הָרַב לַעֲשׂוֹת כֵּן.

פַּעַם אַחַת, אִחֵר הֶחָפֵץ חַיִּים לָבוֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁחֲרִית, לְאַחַר סִיּוּם הַתְּפִלָּה, עָלָה עַל הַבִּימָה וְהִכְרִיז, שֶׁסִּבַּת אִחוּרוֹ הִיא לֹא מִשּׁוּם שֶׁנִּרְדַּם, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה שָׁקוּעַ בְּאֵיזוֹ סֻגְיָה תַּלְמוּדִית חֲמוּרָה, וּלְשֵׁם אִשּׁוּר הַדָּבָר, הִרְצָה לִפְנֵי הַקָּהָל אֶת חִדּוּשֵׁי הַתּוֹרָה שֶׁהִצְלִיחַ לְחַדֵּשׁ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

סִפֵּר רַבִּי מָרְדְּכַי קוּפְשִׁטֵיין [רַבָּה שֶׁל רַאדִין]: פַּעַם אַחַת נִזְדַּמֵּן לִי לִהְיוֹת יָחַד עִם הֶחָפֵץ חַיִּים בָּעִיר וִילְנָא. יָדַעְתִּי כִּי מָרָן הֶחָפֵץ חַיִּים חַיָּב לַעֲזֹב בּוֹ בַּיּוֹם אֶת הָעִיר בְּשֶׁל עִנְיָן דָּחוּף, וְהִנֵּה הֻפְתַּעְתִּי כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי אוֹתוֹ מִשְׁתַּהֶה בָּרְחוֹב בְּוִילְנָא.

וְאָז סִפֵּר לִי הֶחָפֵץ חַיִּים, שֶׁאָמְנָם נֶחְפַּז הוּא לְדַרְכּוֹ, אֶלָּא שֶׁכַּאֲשֶׁר עָבַר לְיַד אֵיזֶה בַּיִת, קָרְאוּ לוֹ לְהַשְׁלִים מִנְיָן לִתְפִלַּת מִנְחָה. לַמְרוֹת שֶׁכְּבָר הִתְפַּלְלְתִּי, חָשַׁשְׁתִּי שֶׁמָּא אִם לֹא אֶכָּנֵס, יִגָּרֵם חִלּוּל ה', עַל כֵּן דָּחִיתִי אֶת הַנְּסִיעָה, וְנִכְנַסְתִּי לַבַּיִת לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה...

עוֹד מְסֻפָּר, כִּי פַּעַם אַחַת לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ בַּיְשִׁיבָה, סָר לְבֵית הַכְּנֶסֶת הַסָּמוּךְ, וּמָצָא שָׁם בְּמִקְרֶה אֶת אֶחָד מִבַּחוּרֵי הַיְשִׁיבָה. הֶחָפֵץ חַיִּים הָלַךְ מִיָּד לְאוֹתוֹ בָּחוּר וְאָמַר לוֹ: יַדַּע לְךָ, שֶׁכְּבָר הִתְפַּלַּלְתִּי, וְנִכְנַסְתִּי לְכָאן רַק לְעַיֵּן בְּאֵיזֶה סֵפֶר. הָרַב חֲשַׁשׁ שֶׁמָּא יַחְשֹׁב הַתַּלְמִיד שֶׁהוּא אִחֵר לַתְּפִלָּה, וְיִהְיֶה בָּזֶה חִלּוּל ה', וְעַל כֵּן כּוֹפֵף אֶת רֹאשׁוֹ לַבָּחוּר רַךְ בְּיָמִים וְאָמַר לוֹ אֶת הַדְּבָרִים הַנַּ"ל.

מדוע מתו תלמידי ר' עקיבא

בְּיָמִים אֵלּוּ, אָנוּ מִתְאַבְּלִים עַל מוֹתָם שֶׁל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אֶלֶף תַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁמֵּתוּ תּוֹךְ זְמַן קָצַר מִמַּחֲלַת 'אַסְכָּרָה' הַחוֹנֶקֶת אֶת הָאָדָם וּמְמִיתָה אוֹתוֹ. וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁלֹּא נָהֲגוּ כָּבוֹד זֶה בָּזֶה.

וְהִקְשָׁה בְּסֵפֶר "הִלּוּלָא רַבָּא", מַדּוּעַ הִתְחַיְּבוּ אוֹתָם תַּלְמִידִים מִיתָה, וַהֲרֵי אַף אִם עָבְרוּ עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, וְלֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ, מִכָּל מָקוֹם לֹא רָאִינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ מֵעוֹלָם שְׁמִי שֶׁעָבַר עַל אִסּוּר תּוֹרָה וּבִטֵּל מִצְוָה מֵהַתּוֹרָה, הִתְחַיֵּב עַל כָּךְ מִיתָה רָעָה כָּזוֹ?

וְכָתַב לְיַשֵּׁב, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהֵם הָיוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֲזַי בְּהִתְנַהֲגוּת שֶׁנָּהֲגוּ זֶה אֶל זֶה, יָצָא חִלּוּל ה', וְכֵידוּעַ חִלּוּל ה' אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר אֲפִילּוּ אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְרַק יוֹם הַמִּיתָה מְכַפֵּר עַל כָּךְ, וְלָכֵן מֵתוּ אוֹתָם תַּלְמִידִים. רָחְ"ל.

משנה ה

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד תּוֹרָה עַל מְנָת לְלַמֵּד, מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד. וְהַלּוֹמֵד עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת, מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת.

מְפָרֵשׁ הַתּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב, שֶׁכַּאֲשֶׁר דַּעְתּוֹ שֶׁל הָאָדָם לְלַמֵּד תּוֹרָה, מְסַפְּקִים בְּיָדוֹ שֶׁגַּם לְמוּדוֹ הַפְרָטִי עִם עַצְמוֹ עוֹלֶה בְּיָדוֹ, וְלֹא יִגָּרַע מִמֶּנּוּ דָּבָר, כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה. וּכְמוֹ שֶׁהוּבָא בְּתַנָּא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, שֶׁבִּשְׂכַר זֶה שֶׁמְּלַמֵּד תּוֹרָה לָרַבִּים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַקֵּחַ אוֹתוֹ, וּמוֹסִיף לוֹ חָכְמָה וְדַעַת בִּינָה וְהַשְׂכֵּל.

תַּלְמִיד יְשִׁיבָה שָׁאַל פַּעַם אֶת רַבֵּנוּ יִשְׂרָאֵל קַנְיֶבְסְקִי זַצַ"ל, הַאִם עָלָיו לְהַפְסִיק לִלְמֹד עִם תַּלְמִיד אֶחָד שֶׁהָיָה כְּבַד תְּפִיסָה, וּלְהַעֲדִיף עָלָיו חַבְרוּתָא שֶׁהָיָה מַכְשֶׁר מִמֶּנּוּ בְּהַרְבֵּה. הֵשִׁיב לוֹ הָרַב: אִם תִּגְמֹל חֶסֶד עִם חֲבֵרְךָ, אֲזַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָשִׁיב לְךָ כִּגְמוּלְךָ בְּעֵת לִמּוּדְךָ אַחַר כָּךְ, שֶׁתִּפְסֹת הַלִּמּוּד אֲצָלְךָ תִּהְיֶה מְהִירָה מִן הַמְצֻפֶּה, לָכֵן לֹא כְּדַאי לְךָ לְהַפְסִיק אֶת לִמּוּדְךָ עִם הַחֲבְרוּתָא שֶׁעִמּוֹ אַתָּה לוֹמֵד.

זכוי הרבים - השקעה לדורות

אָדָם שֶׁזּוֹכֶה לְלַמֵּד עַל מְנָת לְלַמֵּד לַאֲחֵרִים, אַף עַל פִּי שֶׁלִּפְעָמִים נִרְאֶה לוֹ שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ מִתְבַּזְבֵּז לוֹ זְמַן רַב מֵימֵי חַיָּיו, עִם כָּל זֶה, יָדַע נֶאֱמָנָה שֶׁהַשְׁקָעָה זוֹ הִיא הַשְׁקָעָה לְדוֹרוֹת, שֶׁהֲרֵי כָּל יְהוּדִי שֶׁיִּתְחַזֵּק וְיִתְקָרֵב לָהּ' בִּזְכוּתוֹ, הֲרֵי זֶה עוֹלֶם וּמְלוֹאוֹ, וּזְכוּת הָרַבִּים תָּלוּי בּוֹ. כַּיָּדוּעַ עֲבוֹדָה עֲצוּמָה הִשְׁקִיעַ הֶחָפֵץ חַיִּים בְּחִבּוּרוֹ הַגָּדוֹל "מִשְׁנָה בְּרוּרָה", יָמִים וְלֵילוֹת עָמַל וְיָגַע עַל כָּל סְעִיף, וְעִם כָּל אֱמוּנָתוֹ בִּדְבָרֵי חֲכָמִים, לֹא סָמַךְ עַל צִטּוּטִים בְּשֵׁם פּוֹסְקִים, אֶלָּא עַיֵּן בְּעַצְמוֹ בַּמְּקוֹרוֹת, בָּדַק וְחָקַר בְּדִקְדּוּק רַב וּמִתּוֹךְ יְגִיעָה עֲצוּמָה, כָּל שִׁיטָה, הֵחֵל מִסּוּגְיוֹת הַתַּלְמוּד, וְעַד לְאַחֲרוֹנֵי הַפּוֹסְקִים.

בְּנוֹ שֶׁעָזַר לְאָבִיו בְּחֵלֶק מְסֵיָם מַעֲבוֹדָתוֹ, הֵעִיר לוֹ פַּעַם שֶׁסָּפֵק רַב אִם הַלּוֹמְדִים בַּסֵּפֶר יֵדְעוּ כַּמָּה עָמָל וִיגִיעָה וְכֹחוֹת עֲצוּמִים הֵשְׁקִעוּ בְּכָל סְעִיף וְסָעִיף.

אָמַר לוֹ הָרַב: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל בְּנִי, בְּוַודַאי הִזְדַּמֵּן לְךָ לִרְאוֹת כֵּיצַד סוֹלְלִים מְסִלַּת בַּרְזֶל, כַּמָּה מֵאוֹת פּוֹעֲלִים עוֹבְדִים עֲבוֹדָה מְפָרֶכֶת לִפְעָמִים בְּמֶשֶׁךְ שָׁנָה וְיוֹתֵר, וּכְשֶׁהַזְּמַן אָץ, עוֹבְדִים אַף בַּלֵּילוֹת בַּקֹּר וּבַגֶּשֶׁם, עַד שֶׁסּוֹלְלִים כַּמָּה עֲשָׂרוֹת פַּרְסָאוֹת.

וְהִנֵּה בָּא אָדָם אֶחָד, וְרָאָה אֶת הַפּוֹעֲלִים בַּעֲמָלָם הַקָּשֶׁה בְּמֶשֶׁךְ זְמַן אָרוֹךְ מְאֹד, וְתָמַהּ עֲלֵיהֶם: מַה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת לָכֶם, וּלְשֵׁם מַה הֶעָמָל וְהַיְגִיעַ וְהַמָּמוֹן הָרַב הַהוֹלֵךְ וְנִפְסָד כָּאן? צָחֲקוּ לוֹ הָעוֹסְקִים בַּדָּבָר וְאָמְרוּ: אוֹי לְךָ שֶׁעֵינֶיךָ רוֹאוֹת, וּמֹחֲךָ אֵינוֹ תּוֹפֵס אֶת סוֹף הָעִנְיָן הַנִּכְבָּד הַזֶּה, כִּי כַּאֲשֶׁר תִּסְתַּיֵּים הָעֲבוֹדָה וְתִסָּלֵל הַדֶּרֶךְ בִּשְׁבִיל הָרַכֶּבֶת, יִסְעוּ בָּהּ אֲנָשִׁים מִתּוֹךְ הָרְחָבָה וּבְנַחַת, מֻגָּנִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים הַקֹּר וְהַסּוּפוֹת, וְהָרַכֶּבֶת תִּגְמַע בְּרָגָעִים, מַהֲלָכוֹ שֶׁל אָדָם בְּיוֹם שָׁלֵם, וְאָז תָּבִין כִּי כְּדַאי הָיָה לְהַשְׁקִיעַ מָמוֹן רַב וַעֲבוֹדָה רַבָּה, כְּדֵי לְסַלֵּל אֶת הַדֶּרֶךְ בִּשְׁבִיל הָרַכֶּבֶת לְטוֹבַת הָאֲנָשִׁים.

כָּךְ גַּם בְּעִנְיָנֵנוּ, אָמְנָם מַשְׁקִיעִים אָנוּ הַרְבֵּה מְאֹד כֹּחוֹת וּמַאֲמַצִּים מְרֻבִּים מְאֹד בָּעֲבוֹדָה זוֹ, יוֹם וָלַיְלָה אֵינָם מַסְפִּיקִים לָנוּ כְּדֵי לְהַגִּיעַ לְמַטָּרָתֵנוּ הַנִּכְסֶפֶת, אוּלָם אִם יִרְצֶה ה' יִתְבָּרַךְ, כְּשֶׁנִּזְכֶּה לְבָרֵךְ עַל הַמַּגָּמָר, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִלְמְדוּ בְּרָצוֹן בְּשֶׁלְחָן עָרוּךְ שֶׁהֵכַנּוּ לָהֶם לְפִי הַדֶּרֶךְ הַקַּלָּה וְהַבְּרוּרָה שֶׁסָּלַלְנוּ לִפְנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעוּ מַהֵר לְמַטָּרָתָם, וְעַל יְדֵי כָּךְ יוּגבר הָרָצוֹן לִלְמֹד הֲלָכוֹת, הֲרֵי עַל יְדֵי כָּךְ יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ וּכְבוֹדוֹ, וּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְמַטָּרָה זוֹ, כְּדַאי לְהַשְׁקִיעַ עָמָל רַב וְכָל הַכֹּחַ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתָם לֹא יֵדְעוּ מַה רַבָּה וְקָשָׁה הָיְתָה הָעֲבוֹדָה בְּסִלּוּלַת הַדֶּרֶךְ הַזּוֹ.

מעלת המלמד לאחרים

מְסַפְּרִים עַל יְהוּדִי, שֶׁהָיָה אוֹסֵף כֶּסֶף לִישִׁיבוֹת. בְּעֶרוֹב יָמָיו הֶחְלִיט שֶׁגַּם הוּא צָרִיךְ לִלְמֹד קְצָת, וְלָכֵן רָצָה לְהַפְסִיק מֵעִסּוּקוֹ, וְלָשֶׁבֶת לִלְמֹד. אֶלָּא שֶׁהֶחְלִיט לְהוֹעִץ עִם רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים עַל כָּךְ.

לְאַחַר שֶׁהִצִּיעַ אֶת שְׁאֵלָתוֹ בִּפְנֵי הָרַב, שְׁאַל הָרַב: קָנִיתָ נַעֲלַיִם חֲדָשׁוֹת? הַיְהוּדִי חָשַׁב שֶׁחָסַ וְשָׁלוֹם הֶחָפֵץ חַיִּים הִזְדַּקֵּן, וּכְבָר אֵינוֹ מְדַבֵּר לָעִנְיָן, אֲבָל בְּכָל זֹאת מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ עָנָה שֶׁאָכֵן קָנָה נַעֲלַיִם חֲדָשׁוֹת. הִמְשִׁיךְ הָרַב לִשְׁאוֹל: הֵיכָן קָנִיתָ, אֵצֶל סַנְדְּלָר אוֹ בְּבֵית חֲרֹשֶׁת? עָנָה הַיְהוּדִי: בְּבֵית חֲרֹשֶׁת, כִּי שָׁם זוֹל יוֹתֵר.

אָמַר הָרַב: אִם כָּךְ, הֲרֵי הַסַּנְדְּלָר צָרִיךְ לִהְיוֹת מִלְיוֹנֵר, כִּי אִם בָּעַל בֵּית הַחֲרֹשֶׁת הַמּוֹכֵר בְּזוֹל, הוּא עָשִׁיר, כָּל שֶׁכֵּן הַסַּנְדְּלָר הַמּוֹכֵר בְּיֹקֶר, צָרִיךְ לִהְיוֹת עָשִׁיר מֻפְלָג.

תָּמַהּ הַיְהוּדִי עַל הַקֶּל וָחֹמֶר וְאָמַר: הֲלֹא בְּבֵית הַחֲרֹשֶׁת מְכִינִים עֲשָׂרוֹת זוּגוֹת בְּיוֹם, וְהַסַּנְדְּלָר מֵכִין זוּג אֶחָד בְּכַמָּה יָמִים, וְאִם כֵּן כֵּיצַד הוּא יִהְיֶה עָשִׁיר כְּמוֹ בָּעַל בֵּית הַחֲרֹשֶׁת?!

עָנָהוּ הֶחָפֵץ חַיִּים: זֶהוּ בְּדִיּוּק מַה שֶּׁרָצִיתִי לוֹמַר לְךָ. הַיְשִׁיבָה שֶׁאַתָּה מַחֲזִיק בַּעֲבוֹדָתָךְ, הִיא 'בֵּית חֲרֹשֶׁת' לְתוֹרָה, בְּעוֹד שֶׁאִם תֵּשֵׁב לִלְמֹד לְבַד, תִּהְיֶה כְּמוֹ הַסַּנְדְּלָר, וְלָכֵן עָדִיף לְךָ לְהַמְשִׁיךְ לְסַיֵּעַ לַתַּלְמִידִים בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, וּשְׂכָרְךָ יִהְיֶה כְּפוּל מִן הַשָּׁמַיִם.

רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, אַל תַּעֲשֵׂם עֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם, וְלֹא קַרְדֹּם לַחְפּוֹר בָּהֶם. וְכָךְ הָיָה הִלֵּל אוֹמֵר, וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא, חָלַף. הָא לָמַדְתָּ, כָּל הַנֶּהֱנֶה מִדִּבְרֵי תוֹרָה, נוֹטֵל חַיָּיו מִן הָעוֹלָם:

אל תעשה עטרה להתגדל בהם

פֵּרֵשׁ רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא: שֶׁלֹּא תֹּאמַר - אֶלְמַד תּוֹרָה בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּרֵא רַבִּי וְיוֹשִׁיבוּנִי בְּרֹאשׁ, אֶלָּא לְמֹד מֵאַהֲבָה, וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבוֹא.

וּבְהֶקְשֵׁר לָזֶה מְסֻפָּר בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (פְּרָשַׁת לֶךְ לְךָ), שֶׁרַבִּי אַבָּא הָיָה מַכְרִיז וְאוֹמֵר: הָרוֹצֶה לְהִתְעַשֵּׁר וּלְהַאֲרִיךְ יָמִים, יָבֹא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וְיַעֲסֹק בַּתּוֹרָה.

הָיָה שָׁם בָּחוּר אֶחָד רָזִיק שֶׁשָּׁמַע אֶת דִּבְרֵי הַכְּרוּז הַנַּ"ל, וּבָא לִפְנֵי רַבִּי אַבָּא, וְאָמַר לוֹ: אֲנִי מוּכָן לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה עַל מְנָת שֶׁאֶהְיֶה עָשִׁיר. אָמַר לוֹ הָרַב: מַה שִּׁמְךָ? אָמַר לוֹ: "יוֹסִי". קָרָא ר' אַבָּא לְתַלְמִידָיו, וְצִוָּה עֲלֵיהֶם שֶׁיְּלַמְּדוּ אֶת הַבָּחוּר הַזֶּה תּוֹרָה. וְהָיוּ קוֹרְאִים לוֹ "יוֹסִי בָּעַל תַּאֲוָה שֶׁל הָעשֶׁר".

יוֹם אֶחָד, בָּא הַבָּחוּר לְרַבִּי אַבָּא, וְאָמַר לוֹ: רַבִּי, הֵיכָן הָעשֶׁר שֶׁהִבְטַחְתָּ? חָשַׁב רַבִּי אַבָּא בְּלִבּוֹ לְהַעֲנִישׁוֹ, מִפְּנֵי שֶׁכָּל לִמּוּדוֹ אֵינוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל הָעשֶׁר. וְאָז שָׁמַע בַּת קוֹל אוֹמֶרֶת, אַל תַּעֲנִישֵׁהוּ, אֶלָּא הַמְשֵׁךְ לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, כִּי הוּא עָתִיד לִהְיוֹת חָכָם גָּדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה בְּיוֹם בָּהִיר אֶחָד, בָּא אָדָם אֶחָד אֵצֶל רַבִּי אַבָּא, וּבְחֵיקוֹ נָשָׂא כּוֹס זָהָב מְשֻׁבָּץ בְּ"פְּז". הוֹצִיאוֹ מֵחֵיקוֹ וְכָל הַבַּיִת הֵאִיר מֵאוֹרוֹ, וְאָמַר לְרַבִּי אַבָּא: רַבִּי, אָנֹכִי הָיִיתִי רוֹצֶה מְאֹד לִזְכּוֹת בְּכִתְרַהּ שֶׁל תּוֹרָה, אוּלָם טְרֻדוֹת רַבּוֹת סְבָבוּנִי, וְלֹא זָכִיתִי לְכָךְ, וּבְרָצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה אָדָם תַּלְמִיד חָכָם שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה לִזְכוּתִי, וּבְהִיוֹת שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ חַנָּנִי עֹשֶׁר גָּדוֹל, אֲנִי מוּכָן לְהַעֲנִיק אֶת כּוֹס הַזָּהָב הַזֶּה לְמִי שֶׁיַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁאֶזְכֶּה גַּם אֲנִי בְּתוֹרָתוֹ.

מִיָּד שָׁלַח רַבִּי אַבָּא שְׁלִיחַ וְהֵבִיא אֶת הַבָּחוּר יוֹסִי, וְהֶעֱנִיק לוֹ אֶת כּוֹס הַזָּהָב הַמְשֻׁבָּץ בְּפָז בְּמַתָּנָה. יוֹסִי הִמְשִׁיךְ לְהִתְיַגֵּעַ בַּתּוֹרָה בְּכָל כֹּחוֹ, בִּשְׁקִידָה רַבָּה, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה לְאָדָם גָּדוֹל. לְיָמִים נִכְנַס גֹּדֶל עֵרֶךְ הַתּוֹרָה וְחָמְדָתָהּ לְתוֹךְ לִבּוֹ, בְּאַהֲבָה רַבָּה וּבְחִבָּה יְתֵרָה. וְהִנֵּה נִכְנַס אֵלָיו רַבִּי אַבָּא, וּמְצָאוֹ בּוֹכֶה. אָמַר לוֹ רַבִּי אַבָּא: לָמָּה אַתָּה בּוֹכֶה? אָמַר לוֹ: בּוֹכֶה אֲנִי עַל

מַה שֶּׁעָשִׂיתִי, מֵנִיחַ אֲנִי חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא בִּשְׁבִיל הַזָּהָב, אֲנִי אֵינִי רוֹצֶה אֶלָּא לִזְכוֹת לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא, בְּבַקָּשָׁה טוֹל כּוֹס הַפֶּז מִמֶּנִּי, וְדַי לִי זְכוּת הַתּוֹרָה שֶׁאֲנִי לוֹמֵד.

אָמַר רַבִּי אַבָּא: עַתָּה אֲנִי מֵבִין מִדְּבָרֶיךָ שֶׁכָּל כַּוָּנָתְךָ בְּלִמּוּדְךָ הִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם. לֵךְ וַתִּמְכֹּר אֶת הַכּוֹס, וְתֵן אֶת הַמָּעוֹת לְצְדָקָה לָעֲנִיִּים וְלָאֶבְיוֹנִים, וְלִיתוֹמִים וּלְאַלְמָנוֹת, וּתְקַבֵּל שְׂכָרְךָ מִן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וּמֵאָז קָרְאוּהוּ בְּשֵׁם "רַבִּי יוֹסֵי בֶּן פַּזִּי", עַל שֵׁם כּוֹס הַפֶּז, וְזָכָה לְכִתְרָה שֶׁל תּוֹרָה הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל.

הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם

הַגְּמָרָא בְּנִדָּרִים (דף סב.) מְסַפֶּרֶת, עַל אָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ עֲצֵי תְּאֵנִים, אֲשֶׁר אֶחָד מִן הַגַּנָּבִים נָתַן בּוֹ אֶת עֵינָיו, וְהָיָה גּוֹנֵב מִמֶּנּוּ תְּאֵנִים בְּקִבְיעוּת. כַּמּוּבָן שֶׁהַדָּבָר עוֹרֵר רוֹגֶז רַב בְּלֵב הַבְּעָלִים אֲשֶׁר נִסּוּ לְתוֹפְסוֹ, אַךְ לְלֹא הוֹעִיל.

כְּשֶׁהִגִּיעָה הַעֵת שֶׁהִבְשִׁילוּ הַתְּאֵנִים, קָץ הַבְּעָלִים אֶת תְּאֵנָיו, וּשְׁטָחָן לְיִבּוּשׁ, וּלְאַחַר מִכֵּן אָסַף אוֹתָן לְאוֹצְרוֹתָיו. הוּא הוֹתִיר אַחֲרָיו מִסְפַּר פֵּרוֹת מְצֻמָּקִים אֲשֶׁר לְפִי הַהֲלָכָה דִּינָם כְּהֶפְקֵר. וְהִנֵּה בְּאוֹתָהּ עֵת, הִזְדַּמֵּן רַבִּי טַרְפוֹן לַמָּקוֹם, וְהִתְיַשֵּׁב לֶאֱכוֹל מֵאוֹתָן פֵּרוֹת מְצֻמָּקִים.

תּוֹךְ כְּדֵי יְשִׁיבָתוֹ בַּמָּקוֹם, חָזַר הַבְּעָלִים לְאוֹתוֹ מָקוֹם. בָּעַל הַמָּקוֹם לֹא הִכִּיר אֶת רַבִּי טַרְפוֹן, וּכְשֶׁרָאָהוּ אוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו, סָבַר שֶׁזֶּהוּ הַגַּנָּב אֲשֶׁר גָּנַב מִפֵּרוֹתָיו כָּל אוֹתָהּ שָׁנָה. מִיָּד הִתְפָּרֵץ בּוֹ הַכַּעַס שֶׁהָיָה אָצוּר בְּקִרְבּוֹ זְמַן רַב, וְהוּא הֶחְלִיט לְהַפְרַע מֵהַ"גַּנָּב".

מַה עָשָׂה? לָקַח שַׂק, וְדָחַף אֶת רַבִּי טַרְפוֹן בְּתוֹכוֹ, וּנְשָׂאוֹ עַל שִׁכְמוֹ כְּדֵי לְהַטִּילוֹ אֶל מֵי הַנָּהָר. כְּשֶׁנּוֹכַח רַבִּי טַרְפוֹן בְּסַכָּנָה שֶׁהוּא מָצוּי בָּהּ, פָּצָה פִּיו וְאָמַר: "אוֹי לוֹ לְטַרְפוֹן שֶׁהָאִישׁ הַזֶּה הוֹרְגוֹ".

הָאִישׁ שֶׁאָמְנָם לֹא רָאָה אֶת רַבִּי טַרְפוֹן מֵימָיו, אֲבָל שָׁמַע רַבּוֹת אוֹדוֹתָיו, הֵבִין מִיָּד מִיהוּ הָאִישׁ שֶׁהִכְנִיס לַשַּׂק, וּמֵרֹב בֶּהָלָה אִבֵּד אֶת עֶשְׁתּוֹנוֹתָיו, וְהִנִּיחַ אֶת הַשַּׂק וּבָרַח, וְכָךְ נִצַּל רַבִּי טַרְפוֹן מִמָּוֶת.

מְסַיֶּמֶת הַגְּמָרָא: כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק, הָיָה מִצְטַעֵר עַל דָּבָר זֶה וְאָמַר: "אוֹי לִי שֶׁהִשְׁתַּמַּשְׁתִּי בְּכִתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה". שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא, מַדּוּעַ הִצְטַעֵר רַבִּי טַרְפוֹן, וְכִי מַה הָיָה עָלָיו לַעֲשׂוֹת, הֲלֹא הוּא הָיָה נָתוּן בְּסַכָּנַת חַיִּים?

עוֹנָה הַגְּמָרָא: שֶׁכֵּיוָן שֶׁרַבִּי טַרְפוֹן הָיָה עָשִׁיר גָּדוֹל, הָיָה עָלָיו לְנַסּוֹת בִּתְחִלָּה לְכַפֵּיס אֶת בָּעַל הַכֶּרֶם בְּכֶסֶף מִבְּלִי לְגַלּוֹת מִיהוּ, וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא עָשָׂה כֵּן, חֲשַׁשׁ לְכָךְ שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֶתֶר תּוֹרָה.

הַדְּבָרִים מַבְהִילִים! רַבִּי טַרְפוֹן לֹא נָטַל לְעַצְמוֹ גְּדֻלָּה, וְאַף לֹא נֶהֱנָה מֵאֲחֵרִים שֶׁנָּתְנוּ לוֹ מַתָּנוֹת אוֹ כָּבוֹד. רַבִּי טַרְפוֹן רַק הִצִּיל אֶת חַיָּיו עַל יְדֵי שֶׁהִזְכִּיר אֶת שְׁמוֹ, וּבְכָל זֹאת הוּא הִצְטַעֵר כָּל יָמָיו כְּמִי שֶׁנֶּהֱנָה מִכִּתְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה, וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁיָּכוֹל הָיָה לְהִנָּצֵל עַל יְדֵי

נְתִינַת מָמוֹנוֹ לַאֲחֵרִים! עַד הֵיכָן מַגִּיעָה זְהִירוּתָם שֶׁל חֲכָמֵינוּ ז"ל מִלֶּהָנוֹת מִכְּתָרָהּ שֶׁל תּוֹרָה.

סִפֵּר הַמַּגִּיד הַקָּדוֹשׁ רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִקוֹזְנִיץ, כְּשֶׁהָיִיתִי יֶלֶד וְהָיִיתִי יוֹצֵא בְּלֵילוֹת חֲנֻכָּה מִן הַבַּיִת אֶל בֵּית הַמִּדְרָשׁ כְּדֵי לַחְזֹר עַל לִמּוּדִי, אֲבִי הָיָה חוֹשֵׁד בִּי שֶׁאֲנִי יוֹצֵא לְשַׂחֵק עִם חֲבֵרֵי בְּנֵי גִּילִי, וְלָכֵן הָיָה עָלַי לָשׁוּב מִיָּד אַחַר שֶׁיְּכַבֶּה הַנֵּר הַדּוֹלֵק בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ.

פַּעַם דָּלַק הַנֵּר כָּל הַלַּיְלָה, וַאֲנִי יָשַׁבְתִּי וְלָמַדְתִּי לְאוֹרוֹ. חָזַרְתִּי הַבַּיְתָה לִפְנוֹת בֹּקֶר, וּמִיָּד סָפַגְתִּי מַכּוֹת נֶאֱמָנוֹת מֵאָבִי, כִּי חָשַׁד בִּי שֶׁשִּׂחַקְתִּי עִם הַיְלָדִים כָּל הַלַּיְלָה. אִילּוּ הָיִיתִי אוֹמֵר לוֹ שֶׁיָּשַׁבְתִּי וְלָמַדְתִּי, הָיָה מַאֲמִין לִי, כִּי יָדַע שֶׁאֵינֶנִּי מְשַׁקֵּר, אֲבָל הֶעֱדַפְתִּי לְקַבֵּל מַכּוֹת, מֵאֲשֶׁר לְהָנוֹת מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל הַנֶּהֱנֶה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה נוֹטֵל חַיָּיו מִן הָעוֹלָם...

משנה ו

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת:

כָּתַב רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, שֶׁהַמְכַבֵּד סִפְרֵי תּוֹרָה וּמְכַבֵּד אֶת לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה וְהָעוֹסְקִים בָּהּ, כָּל אֵלּוּ בִּכְלָל מְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה הֵם. וּמַבְטִיחַ לוֹ הַתַּנָּא, שֶׁגַּם הוּא מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת, וּמִמֵּילָא נַעֲשֶׂה גַּם מְכֻבָּד בַּשָּׁמַיִם. וְחָס וְשָׁלוֹם לְהֶפֶךְ.

וּמְסַפְּרִים עַל סָבוֹ שֶׁל רַשִׁ"י, שֶׁזָּכָה וְיָצָא מִמֶּנּוּ רַבָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵאִיר אֶת עֵינֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹרָתוֹ, מַחֲמַת שֶׁהָיָה מְנַקֶּה בְּזָקְנוֹ אֶת הָאָבָק שֶׁלִּפְנֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְגִילּוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁיִּזְכֶּה לְהָאִיר אֶת עֵינֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹרָתוֹ.

וְכֵן מְסֻפָּר עַל בָּעַל הַתַּשְׁבֵּ"ץ [רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר צֶמַח], שֶׁכָּל פַּעַם הָיָה מְנַקֶּה אֶת הָאָבָק שֶׁעַל גַּבֵּי הַסְּפָרִים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְגִילּוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁיִּזְכֶּה עֲבוּר זֶה, שֶׁסְּפָרָיו לְעוֹלָם לֹא יִתְבַּלּוּ, וְלֹא יִשְׁלֹט בָּהֶם עָשׁ. וְכֵן הֵעִיד הַגְּרַ"ח קַנְיֶבְסְקִי שְׁלִיט"א, שֶׁרָאָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל הֶחָזוֹן אִישׁ "סֵפֶר תַּשְׁבֵּ"ץ" יָשָׁן נוֹשָׁן, וְהָיָה כֻּלּוֹ שָׁלֵם.

המכבד את התורה יתכבד

דָּגְמָא לְדִבְרֵי מִשְׁנָתֵינוּ, אָנוּ מוֹצְאִים אֵצֶל אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. אַחְאָב הוּא אֶחָד מִשִּׁשָּׁה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר עֲלֵיהֶם אוֹמֶרֶת הַמִּשְׁנָה בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (דף צ.) שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה רָשָׁע, וְהָיָה אוֹהֵב אֶת הָעֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹ אַב הָאוֹהֵב אֶת בְּנוֹ.

וְשַׁאֲלוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִפְּנֵי מָה זָכָה אַחְאָב לְמַלְכוּת עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, וַהֲרֵי הָיָה רָשָׁע גָּדוֹל? מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מִפְּנֵי שֶׁכִּבֵּד אֶת הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת.

וּמְבָאֶרֶת הַגְּמָרָא כֵּיצַד כִּבֵּד אֶת הַתּוֹרָה: כַּאֲשֶׁר 'בֶּן הֲדַד' מֶלֶךְ אֲרָם רָצָה לְהִלָּחֵם בְּאַחְאָב, שָׁלַח לְאַחְאָב הַתְרָאָה, שֶׁאִם אֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁהוּא יִלָּחֵם בּוֹ, מוּטָל עָלָיו לָתֵת לוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ - אֶת הָרְכוּשׁ, וְאֶת הַנָּשִׁים, וְאֶת הַיְלָדִים שֶׁלּוֹ.

אַחְאָב פַּחַד מִמֶּלֶךְ אֲרָם מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מַעֲצָמָה גְּדוֹלָה בְּאוֹתָם יָמִים, וְלָכֵן עָנָה לוֹ בְּהַכְנָעָה: כִּדְבָרְךָ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ, לְךָ אֲנִי וְכָל אֲשֶׁר לִי. אוּלָם מֶלֶךְ אֲרָם לֹא מִסְתַּפֵּק בְּכָךְ, וּמַמְשִׁיךְ לְתָבֵעַ וְאוֹמֵר: כִּי אִם כָּעֵת מָחָר אֶשְׁלַח אֶת עֲבָדַי אֵלֶיךָ, וְחִפְּשׂוּ אֶת בֵּיתְךָ וְאֵת בָּתֵּי עֲבָדֶיךָ, וְהָיָה כָּל מַחְמַד עֵינֶיךָ יָשִׂימוּ בְּיָדָם וְלָקְחוּ, כְּלוֹמַר, אֵינֶנִּי מִסְתַּפֵּק בְּכָל הָרְכוּשׁ וְהַמִּשְׁפָּחָה שֶׁתָּבִיא לִי, אֶלָּא אֲנִי רוֹצֶה גַּם אֶת "כָּל מַחְמַד עֵינֶיךָ", דְּהַיְנוּ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה!

כָּאן כְּבָר לֹא נִכְנַע לוֹ אַחְאָב בְּאֹפֶן מִיָּדִי, אֶלָּא הוּא קוֹרֵא לְהִתְיַעֲצוּת אֶת כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהֵם אָמְרוּ לוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁמַע לְמֶלֶךְ אֲרָם וְלֹא יִכָּנַע לוֹ. וְאָכֵן אַחְאָב לֹא נִכְנַע, וְשׁוֹלֵחַ חֶזְרָה שֶׁלִּיחַ לְבֶן הֲדַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: כֹּל אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ אֶל עַבְדְּךָ בָּרִאשֹׁנָה אֶעֱשֶׂה, וְהַדָּבָר הַזֶּה לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת, מִשּׁוּם שֶׁאֵין אֲנִי מְסֻגָּל לִגְרֹם לְבִזּוּי הַתּוֹרָה, לִמְסֹר אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה לְאִישׁ נָכְרִי.

כַּאֲשֶׁר מֶלֶךְ אֲרָם שָׁמַע תְּשׁוּבָה זוֹ, הוּא רָגַז מְאֹד, וַיָּצָא לְמִלְחָמָה נֶגֶד יִשְׂרָאֵל, אוּלָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד בֶּן הֲדַד. אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא, עַל כָּךְ שֶׁאַחְאָב כִּבֵּד אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה בְּכָל מְאוֹדוֹ, עַד שֶׁהָיָה מוּכָן לְוַתֵּר עַל יְלָדָיו וְלֹא עַל סֵפֶר הַתּוֹרָה, זָכָה גַּם הוּא לְכָבוֹד. אַחְאָב מָלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל 22 שָׁנָה כְּמִנְיַן כ"ב אוֹתִיּוֹת שֶׁבָּהֶן נִכְתְּבָה הַתּוֹרָה, מִשּׁוּם שֶׁשָּׁמַר עַל כְּבוֹדָהּ מִתּוֹךְ מְסִירוּת נֶפֶשׁ מַמָּשׁ.

זֶהוּ שֶׁאוֹמֶרֶת הַמִּשְׁנָה: "כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה" אֲפִילּוּ אִם הוּא רָשָׁע כְּאַחְאָב, "גּוֹפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת" - זוֹכֶה לְכָבוֹד מְלָכִים כְּאַחְאָב, שֶׁזָּכָה לִהְיוֹת לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּמֶשֶׁךְ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה!

כבוד תלמידי חכמים

פֵּרוּשׁ נוֹסָף לְמַה שֶׁאָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה "כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת", נִתַּן לְבָאֵר עַל פִּי דִּבְרֵי הַמַּהֲרַ"ל בְּסֵפֶר "נְתִיבוֹת עוֹלָם" (נְתִיב הַתּוֹרָה פֶּרֶק יא), שֶׁלֹּא יֹאמַר הָאָדָם כִּי הַתַּלְמִיד חָכָם הוּא כְּמוֹ שְׁאָר בְּנֵי אָדָם, דָּבָר זֶה אֵינוֹ, כִּי הַתַּלְמִיד חָכָם הוּא כְּמוֹ עֶצֶם הַתּוֹרָה, וְיֵשׁ לוֹ דְּמְיוֹן גָּמוּר אֶל הַתּוֹרָה.

וּלְפִי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שְׁמִי שֶׁחוֹלֵק כָּבוֹד לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, הֲרֵי גַּם הוּא יִהְיֶה מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת. [וְחִלִּילָה מִי שֶׁפּוֹגֵעַ בִּכְבוֹדָם, הֲרֵי סוֹפוֹ לִהְיוֹת מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת].

מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה עִם הַגָּאוֹן רַבִּי צֶמַח צָרְפַתִּי שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד בְּבֵיתוֹ. וְהִנֵּה קָרוֹב לִשְׁעַת חֲצוֹת כָּבָה נֵרוֹ, וְהַלַּיְלָה הָיָה לֵיל סַגְרִיר, רוּחַ חֲזָקָה נָשְׁבָה בְּעֹז, וּגְשָׁמִים נִתְּכוּ בְּמֶשֶׁךְ שָׁעוֹת אֲרֻכּוֹת. חִפֵּשׂ הָרַב בְּבֵיתוֹ גַּפְרוּר לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר, וְלֹא מָצָא בְּמַה לְהַדְלִיקוֹ.

בְּסָמוּךְ לְבֵיתוֹ שֶׁל הָרַב הָיְתָה מַאֲפִיָּה, וּבַחֶדֶר אֲשֶׁר בָּהּ, לָן אוֹפֶה עֲרֵבִי. חָשַׁב הָרַב לָלֶכֶת לְבַקֵּשׁ מֵהָאוֹפֶה שֶׁיַּדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר. נָקַשׁ הָרַב עַל פֶּתַח הַמַּאֲפִיָּה, וּבִקֵּשׁ מֵהָאוֹפֶה: אָנָּא אֲדוֹנִי, עֲשֵׂה נָא עִמָּדִי טוֹבָה וְהַדְלֵק לִי אֶת הַנֵּר, כִּי צָרִיךְ אֲנִי לָשֶׁבֶת לִלְמֹד, וְאֵין אוֹר בְּבֵיתִי. הִדְלִיק הָאוֹפֶה אֶת הַנֵּר, וְהָרַב הוֹדָה לוֹ עַל כָּךְ. כְּשֶׁיָּצָא הָרַב, נִיסָּה לְהָגֵן עַל הַנֵּר בְּשׁוּלֵי גְּלִימָתוֹ, אוּלָם רוּחַ חֲזָקָה נָשְׁבָה וְכִבְּתָה אֶת הַנֵּר. חָזַר הָרַב שׁוּב לַמַּאֲפִיָּה, וּבִקֵּשׁ סְלִיחָה עַל הַהַטְרָדָה, וּבִקֵּשׁ לְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר בְּשֵׁנִית. גַּם בְּפַעַם הַשֵּׁנִית כָּבָה הַנֵּר. חָזַר הָרַב אֶל הָאוֹפֶה וּבִקֵּשׁ שׁוּב לְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר.

הָאוֹפֶה כַּעַס עַל הַהַפְרָעָה, וְהֶרְאָה לָרַב אֶת הַקּוֹרָה הַכְּבֵדָה שֶׁעָלָיו לְהָרִים בְּכָל פַּעַם שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ לוֹ אֶת הַדֶּלֶת וּלְאַחַר מִכֵּן סָגְרָה, וְהוֹסִיף וְאָמַר: עָלַי לָקוּם בְּשָׁעַת בֹּקֶר מֻקְדֶּמֶת לִפְנֵי עֲלוֹת הַשַּׁחַר, וְכָעֵת נָדְדָה שְׁנָתִי מֵעֵינָי, וְאֵיךְ אוּכַל לַעֲבוֹד מָחָר.

בִּקֵּשׁ רַבִּי צֶמַח סְלִיחָה מֵהָאוֹפֶה, וְאָמַר לוֹ: אֲנִי מְבָרֶכְךָ, שֶׁה' יִתֵּן לְךָ כֶּסֶף וְזָהָב כְּמִשְׁקַל אוֹתָהּ קוֹרָה שֶׁאַתָּה הֵרַמְתָּ כָּל פַּעַם שֶׁפָּתַחְתָּ לִי אֶת הַדֶּלֶת. כְּשֶׁשָּׁמַע הָאוֹפֶה אֶת הַבְּרָכָה הַגְּדוֹלָה, שָׂמַח מְאֹד, כִּי יָדַע אֶת עֶרְכּוֹ שֶׁל הָרַב, וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצֵא מִפִּיו לֹא יִפּוֹל אָרְצָה, וְאָמַר לָרַב, אֲנִי אֶקַּח אֶת הַנֵּר לְבֵיתֶךָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְבֶּה. וְכָךְ הָיָה.

יוֹם אֶחָד עָבַר הָאוֹפֶה הָעֲרֵבִי בִּרְחוֹבוֹת הָעִיר, וּפָגַשׁ בּוֹ אָדָם זָר לֹא מִתּוֹשָׁבֵי הַמָּקוֹם, וְשָׁאַל אוֹתוֹ, הֵיכָן הוּא עוֹבֵד וְכַמָּה מַרְוִיחַ. עָנָה לוֹ, שֶׁהוּא עוֹבֵד בַּמַּאֲפִיָּה וּמַרְוִיחַ שְׁנֵי מַטְבְּעוֹת לְיוֹם. אָמַר לוֹ: הַאִם אַתָּה מְעֻנְיָן לַעֲבוֹד אֶצְלִי בֶּמֶשֶׁךְ חֹדְשַׁיִם, וַאֲנִי אֲשַׁלֵּם לְךָ עֶשְׂרָה מַטְבְּעוֹת לְיוֹם? הֵשִׁיב הָאוֹפֶה שֶׁהוּא מוּכָן.

אָמַר לוֹ: בּוֹא עִמִּי וְאַרְאֶה לְךָ אֶת מְקוֹם הָעֲבוֹדָה. הוֹלִיךְ אוֹתוֹ הָאִישׁ בְּכַמָּה רְחוֹבוֹת, וְאָז הוֹצִיא מִטְפַּחַת מִכִּיסוֹ, וְאָמַר לוֹ שֶׁעָלָיו לְקַשֵּׁר אֶת עֵינָיו בְּמִטְפַּחַת, כֵּיוָן שֶׁמָּקוֹם הָעֲבוֹדָה סוֹדִי, וְאַחֲרֵי שֶׁהִגִּיעוּ לַבַּיִת שֶׁהָיָה גָּדוֹל וְרַב מֵימַדִּים, הֵסִיר אֶת הַמִּטְפַּחַת מֵעֵינָיו, וְהוֹבִיל אוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת לְמַרְתֵּף. בַּמַּרְתֵּף הָיוּ שַׁקִּיוֹת מְלֵאוֹת אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת.

אָמַר הָאִישׁ לָאוֹפֶה: עָלֶיךָ לְפַתֵּחַ כָּל שַׁקִּית, וּלְמַיֵּן אֶת הָאֲבָנִים טוֹבוֹת וְהַמַּרְגָּלִיּוֹת אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ. אוּלָם דַּע לְךָ, שֶׁאָסוּר לְךָ לְסַפֵּר לְאִישׁ עַל עֲבוֹדָתְךָ זֹאת. עֲבוֹדָה זוֹ נִמְשָׁכָה כְּחֹדֶשַׁיִם, וּבְסִיּוּמָהּ שִׁלֵּם הָאִישׁ לָאוֹפֶה אֶת שְׂכָרוֹ, וְגַם נָתַן לוֹ מַתָּנָה נָאָה.

כַּעֲבוֹר מִסְפַּר יָמִים עָבַר הָאוֹפֶה בְּסִמְטָאוֹת הַשּׁוּק, וְשָׁמַע קוֹל כָּרוּז הַמַּכְרִיז מִטַּעַם הַשַּׁלְטוֹנוֹת, כִּי יֶשְׁנוֹ בַּיִת שֶׁמּוּצָע לִמְכִירָה פֻּמְבִּית, הַבַּיִת הָיָה שַׁיָּךְ לְאָדָם זָר שֶׁמֵּת פִּתְאוֹם בְּבֵיתוֹ, וְלֹא הִשְׁאִיר צַוָּאָה אַחֲרָיו.

הִרְהֵר הָאוֹפֶה בְּלִבּוֹ, אוּלַי זֶה הַבַּיִת שֶׁהוּא עָבַד בּוֹ בְּמִיּוּן הַיַּהֲלוֹמִים, וְהִצִּיעַ מְחִיר גָּבוֹהַּ יוֹתֵר לִקְנוֹת אֶת הַבַּיִת, וְזָכָה בַּמִּכְרָז. נָטַל הָאוֹפֶה אֶת כָּל חֶסְכּוֹנוֹתָיו, וְלָוָה כֶּסֶף רַב מֵאֵת מַכָּרָיו, וְשִׁלֵּם אֶת הַכֶּסֶף הַנִּדְרָשׁ וְקִבֵּל אֶת מַפְתְּחוֹת הַבַּיִת.

מַה גְּדוֹלָה הָיְתָה שִׂמְחָתוֹ בְּהַגִּיעוֹ לַבַּיִת וּבִרְאוֹתוֹ שֶׁזֶּהוּ הַבַּיִת שֶׁעָבַד בּוֹ, וְשֶׁכָּל הַמַּרְגָּלִיּוֹת נִמְצָאוֹת בַּמַּרְתֵּף בְּמְקוֹמָן, וּבֵין רֶגַע הָפַךְ לְעָשִׁיר גָּדוֹל. נָטַל מַרְגָּלִית אַחַת, וְהָלַךְ לַצּוֹרֵף וְקִבֵּל בַּעֲבוּרָהּ כֶּסֶף רַב, וְהֶחְזִיר אֶת כָּל חוֹבוֹתָיו. חֲשַׁשׁ הָאִישׁ שֶׁיִּתְפָּרְסֵם בָּעִיר שֶׁנֶּהֱפַךְ לְעָשִׁיר, וְהֶחְלִיט לִנְסֹעַ לְאִיסְטַנְבּוּל בְּמְדִינַת טוּרְקִיָּה, וְכָךְ נֶהְפַּךְ לְעָשִׁיר הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר שָׁם.

רַבִּי צָמַח צַרְפַתִּי כִּשֶׁהִגִּיעַ לְגִיל שִׁבְעִים שָׁנָה, רָצָה לַעֲלוֹת לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוֹנֵן אֶת עָפָרָהּ וּלְהִקָּבֵר בְּתוֹכָהּ. בְּדַרְכּוֹ לָאָרֶץ, עָבַר דֶּרֶךְ אִיסְטַנְבּוּל, שֶׁבְּאוֹתָם יָמִים הָיְתָה שָׁם קְהִלָּה יְהוּדִית גְּדוֹלָה וַחֲשׁוּבָה. רָאשֵׁי הַקְּהִלָּה עָרְכוּ לוֹ קַבָּלַת פָּנִים מְפֹאֶרֶת בְּנוֹכְחוּת נִכְבַּדֵּי הַקְּהִלָּה.

בְּתֹם קַבָּלַת הַפָּנִים, הָלְכוּ הָרַב וּמְלַוָּיו בְּחוּצוֹת הָעִיר, לְכִוּוּן הַבַּיִת בּוֹ הָיָה אָמוּר הָרַב לְהִתְגּוֹרֵר בְּמֶשֶׁךְ שְׁהוּתוֹ בָּעִיר, בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ פָּגְשׁוּ בָּהֶם חֲבוּרָה שֶׁל עֲשִׁירִים מוּסְלְמִים, וּבֵינֵיהֶם הָיָה עָשִׁיר גָּדוֹל לָבוּשׁ בִּגְדֵי שֵׁשׁ וְרִקְמָה.

כִּרְאוֹת הֶעָשִׁיר הַזֶּה אֶת הָרַב, נִגַּשׁ אֵלָיו וְנָתַן לוֹ שָׁלוֹם, כּוֹפֵף אֶת רֹאשׁוֹ וְנִשַּׁק אֶת יְדֵי הָרַב בְּכָבוֹד וּבְחֹם. מֵאַיִן בָּאתֶם וּלְאָן אַתֶּם הוֹלְכִים, שָׁאַל הֶעָשִׁיר, עָנָה לוֹ הַמְּשֻׁרֶת שֶׁל הָרַב: בָּאנוּ מִתּוּנִיס, וְהוֹלְכִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. הִזְמִין הֶעָשִׁיר אֶת הָרַב וְאֶת מְשָׁרְתוֹ לְהִתְאָרֵחַ בְּבֵיתוֹ, בְּכָבוֹד גָּדוֹל וּבְרֹב פְּאֵר.

לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים, בִּקֵּשׁ הֶעָשִׁיר מֵהָרַב לְהַרְאוֹת לוֹ אֶת רְכוּשׁוֹ הָרַב, וְשָׁאַל אוֹתוֹ: הַאִם כְּבוֹד הָרַב יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן בָּא לִי כָּל הָעֹשֶׁר הַזֶּה? מִשֶּׁנַּעֲנָה בִּשְׁלִילָה, אָמַר לוֹ הֶעָשִׁיר: הַאִם כְּבוֹד הָרַב מַכִּיר אֶת הָאוֹפֶה שֶׁעָבַד לְפָנַי שָׁנִים רַבּוֹת בַּמַּאֲפִיָּה שֶׁלִּיַּד בֵּיתְךָ?

אֲנִי מַכִּירוֹ הֵיטֵב, עָנָה הָרַב, הוּא אִישׁ טוֹב וְיָשָׁר. בְּאוֹתוֹ רֶגַע נָשַׁק בָּעַל הַבַּיִת אֶת יְדֵי הָרַב, וְאָמַר לוֹ: אֲדוֹנִי הָרַב, אֲנִי הוּא עַבְדֶּךָ, שֶׁפָּתַחְתִּי לְךָ בְּזַמָּנוֹ אֶת דֶּלֶת הַמַּאֲפִיָּה לְהַדְלִיק לְךָ נֵר, וְאַתָּה בֵּרַכְתָּ אוֹתִי שֶׁאֶהְיֶה עָשִׁיר גָּדוֹל, וּבִרְכָתְךָ הִתְקַיְּמָה.

לִפְנֵי הִפָּרְדוֹ מֵעִמּוֹ, מָסַר הָאִישׁ לְרַבִּי צָמַח שְׁטָרוֹת כֶּסֶף, וְאָמַר לוֹ שֶׁיַּפְקִידֵם בַּבַּנְק בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַבַּנְק יַעֲנִיק לוֹ קִצְבָּה חוֹדְשִׁית כָּל יְמֵי חַיָּיו. הֵנִיחַ הָרַב אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ וּבֵרַךְ אוֹתוֹ, וְנִפְרַד מִמֶּנּוּ לְשָׁלוֹם.

עָלָה הָרֵב עִם מִשְׁרָתוֹ לְאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְשָׁם, מָסַר אֶת הַשִּׁטָרוֹת לַבַּנָק, וְהוּא קִבֵּל מֵהַבַּנָק קִצְבָּה חֲדָשִׁית קְבוּעָה בִּסְכוּם גָּדוֹל, שֶׁמִּמֶּנָּה הִתְפַּרְנֵס בְּכָבוֹד כָּל יְמֵי חַיָּיו, וְגַם חֹלֶק צְדָקוֹת רַבּוֹת לְעַנְיֵי יְרוּשָׁלַיִם.

רְאֵה לְמַה זָכָה אוֹתוֹ גּוֹי, בַּעֲבוּר שֶׁטָּרַח לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ שֶׁל הָרַב. וְאִם כָּךְ שְׂכָרוֹ שֶׁל גּוֹי, הֲרֵי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יְהוּדִי שֶׁמְּכַבֵּד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שְׂכָרוֹ גָּדוֹל עַד מְאֹד. וּכְבָר אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (לג:) שְׁמִי שֶׁאוֹהֵב תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, יִהְיוּ לוֹ בָּנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וּמִי שֶׁמְּכַבֵּד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, יִזְכֶּה לְחָתָנִים תַּלְמִידֵי חֲכָמִים.

משנה ז

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אוֹמֵר, הַחוֹשֵׂךְ עַצְמוֹ מִן הַדִּין, פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגָזֵל וּשְׁבוּעַת שָׁוְא. וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה, שׁוֹטֶה רָשָׁע וְגַס רוּחַ:

משנה ח

הוּא הָיָה אוֹמֵר, אַל תְּהִי דָן יְחִידִי, שֶׁאֵין דָּן יְחִידִי אֶלָּא אֶחָד. וְאַל תֹּאמַר קַבְּלוּ דַעְתִּי, שֶׁהֵן רַשָּׁאִין וְלֹא אָתָּה:

משנה ט

רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, כָּל הַמְקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹנִי, סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר. וְכָל הַמְבַטֵּל אֶת הַתּוֹרָה מֵעֹשֶׁר, סוֹפוֹ לְבַטְּלָהּ מֵעֹנִי:

מַדּוּעַ נֶאֱמַר בַּמִּשְׁנָה "כָּל הַמְקַיֵּם" אֶת הַתּוֹרָה מֵעוֹנִי, וְלֹא נֶאֱמַר "כָּל הַלּוֹמֵד" תּוֹרָה מֵעוֹנִי? וְנִרְאֶה לִרְמֹז בָּזֶה, שְׁמִי שֶׁזּוֹכֶה לְקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה, כְּלוֹמַר לְהָקִים וּלְהַחֲזִיק אֶת לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה הָעֲנִיִּים שֶׁיּוּכְלוּ לָצֵאת מֵהָעֹנִי שֶׁבּוֹ הֵם שְׂרוּיִים, וְלַעֲסֹק בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ יִשּׁוּב הַדַּעַת, הֲרֵי בִּזְכוּתוֹ לֹא תִּשְׁתַּכַּח הַתּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל, וְאוֹתָם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁתָּמַךְ בָּהֶם, יִגְדְּלוּ וַיִּהְיוּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַל יְדֵי כָּךְ יִהְיֶה קִיּוּם לַתּוֹרָה מֵעֹשֶׁר שֶׁל רִבּוּי חָכְמָה וְחִדּוּשֵׁי תּוֹרָה וְרִבּוּי תַּלְמִידִים.

אֲבָל אִם אֵינוֹ נוֹתֵן תְּמִיכָה לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, הֲרֵי עַל יְדֵי כָּךְ גּוֹרֵם חֻלְיָה לְבַטֵּל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי כָּל הָאֵיבָרִים תְּלוּיִים בַּלֵּב, וְהַלֵּב תָּלוּי בַּכִּיס, וּכְשֶׁהַכִּיס רֵיק, אֲזַי כָּל הַגּוּף לֹא מִתְפַּקֵּד, וְעַל יְדֵי כָּךְ נִגְרָם בִּטּוּל תּוֹרָה לְלוֹמְדֵי הַתּוֹרָה, וְחֻלְיָה הַתּוֹרָה מִתְבַּטֵּל מֵרֹב עֹנִי.

וּמְסַפְּרִים עַל הַגָּאוֹן רַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן סְפֶקְטוֹר מִקּוֹבְנָא, שֶׁבְּבַחֲרוּתוֹ הָיָה שָׂרוּי בַּעֲנִיּוּת גְּדוֹלָה. הִגִּיעוּ הַדְּבָרִים לִידֵי כָּךְ שֶׁבְּתִקּוּפָה מְסֻיֶּמֶת לֹא הָיָה לוֹ כֶּסֶף אֲפִילּוּ לִקְנוֹת נֵעָלַיִם לְרַגְלָיו, וְלָכֵן לֹא הָיָה יָכוֹל לָלֶכֶת לִלְמֹד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְנֶאֱלַץ לְהִשָּׁאֵר בַּבַּיִת.

בְּמְצוּקָתוֹ פָּנָה יוֹם אֶחָד לְבָחוּר בֶּן גִּילוֹ שֶׁהָיָה בֶּן עֲשִׁירִים, וְעָמַד לְהִנָּשֵׂא, וְאָמַר לוֹ: רְאֵה נָא אֶת מַצָּב כַּסְפֵּי הַיָּרוּד, עַד שֶׁאֵין בִּיכוֹלְתִי לִרְכּוֹשׁ לְעַצְמִי זוּג נַעֲלַיִם חֲדָשׁוֹת. הוֹאִיל וְאַתָּה עוֹמֵד לְהִתְחַתֵּן בַּיָּמִים הַקְּרוֹבִים, מַרְשֶׁה אֲנִי לְעַצְמִי לְהָנִיחַ כִּי קָנִיתָ לְךָ בְּגָדִים חֲדָשִׁים לְיוֹם שִׂמְחַת לִבְּךָ, אָנָּא בְּטוּבְךָ תֵּן לִי אֶת הַנַּעֲלַיִם הַיְשָׁנוֹת שֶׁלְּךָ, אֲשֶׁר בְּוַודַּאי כְּבָר לֹא תִּזְדַּקֵּק לָהֶן אַחַר נִשּׂוּאֶיךָ, וְאָז אוּכַל שׁוּב לָלֶכֶת לִלְמֹד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ.

הֶחָתָן הֶעָשִׁיר הִבִּיט אֵלָיו בְּבוּז, וְאָמַר: אִם תֵּלֵךְ לַעֲבוֹד וְתַרְוִיחַ כֶּסֶף, לֹא תִּזְדַּקֵּק לְמַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם, וְתוּכַל לִקְנוֹת נַעֲלַיִם בְּכַסְפֶּךָ...

חָלְפוּ שָׁנִים, וְרַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן הִתְפָּרְסֵם בְּכָל אָתָר וַאֲתָר כְּתַלְמִיד חָכָם מֻפְלָג וּכְפוֹסֵק הַדּוֹר. יוֹם אֶחָד הִגִּיעַ לְוִילְנָא כַּאֲשֶׁר בְּאַמְתַּחְתּוֹ כְּתָב יָד שֶׁל אֶחָד מִסְּפָרָיו, כְּדֵי לְהַדְפִּיסוֹ. עִם רַב יָצָא לִקְרָאתוֹ וְקִבְּלוֹ בְּכָבוֹד מְלָכִים. מְסַפְּרִים שֶׁהַקָּהָל הָרַב מָנָה כְּעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ, וְהַדָּבָר הִשְׁאִיר רוֹשֶׁם כֹּה גָּדוֹל, עַד שֶׁמּוֹשֵׁל מְחוֹז וִוילְנָא אָסַר עָלָיו לָשׁוּב לְבוֹא לְשָׁם, מֵאַחַר שֶׁהַכָּבוֹד שֶׁנִּתַּן לוֹ הָיָה גָּדוֹל מִן הַכָּבוֹד שֶׁנִּתַּן לַצַּאר בְּבוֹאוֹ לְוִילְנָא, וְהָיְתָה זוֹ פְּגִיעָה בִּכְבוֹד הַצַּאר.

בֵּין הַבָּאִים לְחַלּוֹת אֶת פְּנֵי הַגָּאוֹן, הָיָה גַּם אוֹתוֹ בֶּן עֲשִׁירִים. הוּא יָדַע שֹׁר' יִצְחָק אֶלְחָנָן עוֹמֵד לְהַדְפִּיס אֶת סִפְרוֹ, וּלְכָבוֹד הָיְתָה נֶחְשֶׁבֶת בְּעֵינָיו הַזְכוּת לְמַמֵּן אֶת הוֹצָאַת הַסֵּפֶר לָאוֹר, וְלָכֵן אָמַר הָאִישׁ לָאוֹרֵחַ הַנִּכְבָּד: הִנְנִי מוּכָן לְקַבֵּל עַל עַצְמִי אֶת כָּל הוֹצָאוֹת הַדְפָּסַת הַסֵּפֶר וְהַכְרִיכָה, וְאַף אֶת הַפַּצְתוֹ.

הִבִּיט ר' יִצְחָק אֶלְחָנָן בָּאִישׁ, וְזֶהָה אוֹתוֹ כְּאוֹתוֹ בֶּן עֲשִׁירִים אֲשֶׁר בִּזְמַנּוֹ סֵרֵב לְהַעֲנִיק לוֹ זוּג נַעֲלַיִם מְשֻׁמָּשׁוֹת. אָמַר לוֹ הָרַב: "אַחַרְתָּ אֶת הַמּוֹעֵד"...

בָּנָיו שֶׁל הָרַב שֶׁהָיוּ נוֹכְחִים בַּמָּקוֹם, תָּמְהוּ עַל אֲבִיהֶם מַדּוּעַ בְּנִגּוּד לְטִבְעוֹ הוּא דָּחָה אֶת הֶעָשִׁיר. הִסְבִּיר לָהֶם וְאָמַר: אַל תִּתְמְהוּ בָּנַי, שִׁמְעוּ וַאֲסַפֵּר לָכֶם. בְּצָעִירוּתִי הָיִיתִי יָתוֹם וָדָל. הִגִּיעַ חֹרֶף קָשֶׁה, נַעֲלַי הָיוּ קְרוּעוֹת, וְהָיִיתִי זָקוּק לְזוּג נַעֲלַיִם טוֹבוֹת כְּדֵי לָלֶכֶת בַּגְּשָׁמִים וּבַשְּׁלָגִים. נִגַּשְׁתִּי לְאָדָם זֶה וּבִקַּשְׁתִּי אֶת עֶזְרָתוֹ, אַךְ הוּא דָּחָה אוֹתִי.

דְּעוּ לָכֶם בָּנַי, יִתְּכֵן שֶׁאִלּוּ הָיָה לִי אָז זוּג נַעֲלַיִם טוֹבוֹת, אוּלַי הָיִיתִי מוֹסִיף חַיִל בַּתּוֹרָה, וְאוּלַי הָיִיתִי מַגִּיעַ לְהֶשֵּׂגִים גְּדוֹלִים יוֹתֵר, וְאָז הָיָה לְאוֹתוֹ אָדָם חֵלֶק הָגוּן בְּתוֹרָתִי. אוּלָם מֵאַחַר שֶׁלֹּא זָכָה הֶעָשִׁיר לְתִמְכְּךָ בַּנַּעַר הַקָּטָן, אֵין הוּא רָאוּי עַתָּה לִתְמֹךְ בְּהוֹצָאוֹת הַדְפָּסַת הַסֵּפֶר.

אַשְׁרֵי מִי שֶׁעוֹזֵר וּמְסַיֵּעַ לְהָקִים וְלִתְמֹךְ בְּלוֹמְדֵי הַתּוֹרָה כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לִלְמֹד בְּעֹשֶׁר וּבְהַרְחָבַת הַדַּעַת.

מהו עשר אמתי

לְכָאוֹרָה נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה, כֵּיצַד קוֹבַעַת הַמִּשְׁנָה שְׁמִי שֶׁמְּקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעוֹנִי, סוֹפוֹ שֶׁיְּקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר, וַהֲרֵי עֵינֵינוּ רוֹאוֹת הַרְבֵּה צַדִּיקִים שֶׁעָסְקוּ כָּל יְמֵיהֶם בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ דַּלּוּת וְעוֹנִי, וּבְכָל זֹאת לֹא רָאִינוּ שֶׁזָּכוּ לְעֹשֶׁר, אֶלָּא הִמְשִׁיכוּ בְּעֹסֶק הַתּוֹרָה מִתּוֹךְ עֹנִי.

וּכְמוֹ כֵּן מְסַפְּרִים שֶׁפַּעַם נִשְׁאַל רַבֵּנוּ הַסְּטַיְיפְּלֶר זַצַ"ל, כִּי מֵאַחַר שֶׁסַּנְדְּקָאוּת מְסֻגֶּלֶת לַעֲשִׁירוּת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים, אִם כֵּן, מַדּוּעַ הָרַב עָנִי, וַהֲרֵי כְּבוֹדוֹ מְזֻמָּן פְּעָמִים רַבּוֹת לְסַנְדְּקָאוּת וּבְכָל זֹאת לֹא זָכָה לַעֲשִׁירוּת.

מִיַּד הֵרִים הָרַב אֶת יָדוֹ לְעֵבֶר הַמַּדְפִּים הַמְּלֵאִים בִּסְפָרָיו הַיְקָרִים "קְהִלּוֹת יַעֲקֹב", וְאָמַר בִּתְמִהָה: "וְכִי זֶה לֹא עֲשִׁירוּת"?

עוֹד מָסַפָּר עַל רַבִּי הִלֵּל מִקּוֹלֹמַאי זַצַ"ל, שֶׁהָיָה נוֹהֵג בְּלֵיל הַסֵּדֶר לְהַנִּיחַ אֶת כָּל כִּתְבֵי הַיָּד מֵחִדּוּשֵׁי הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ עַל שֻׁלְחָן קָטָן סָמוּךְ לְשֻׁלְחָן שֶׁהָיָה עוֹרֵךְ עָלָיו אֶת הַסֵּדֶר. וּכְשֶׁנִּשְׁאַל מַדּוּעַ הוּא נוֹהֵג כָּךְ, הֵשִׁיב, שֶׁכָּךְ כָּתוּב בַּהֲלָכָה בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ (סִימָן תעב), שֶׁבְּלֵיל הַסֵּדֶר יְסֵדֶר שֻׁלְחָנוֹ בְּכֵלִים נָאִים כְּפִי כֹּחוֹ, וְאֵלּוּ הֵם הַכֵּלִים הַנָּאִים שֶׁלִּי שֶׁזָּכִיתִי לָהֶם כְּפִי כֹּחִי... הַגָּאוֹן רַבִּי יְחֶזְקֵאל אַבְרַמְסְקִי זַצַ"ל, נוֹהֵג הָיָה לוֹמַר, שֶׁכָּל תַּלְמִיד שֶׁיִּצְלִיחַ לְשַׁנֵּן מֵאָה דַּפֵּי גְּמָרָא בְּעַל פֶּה, עֲשִׁירוּתוֹ תַּעֲלֶה עַל זוֹ שֶׁל רוֹטְשִׁילְד!!

וְסִפֵּר אֶחָד מִתַּלְמִידָיו: זְכוּרְנִי בִּהְיוֹתִי חָתָן, הֶרְאֵתִי לְרַבִּי יְחֶזְקֵאל אַבְרַמְסְקִי אֶת שְׁעוֹן הַזָּהָב שֶׁקִּבַּלְתִּי מַתָּנָה בָּאֲרוּסִין. הָרַב שָׁאַל: מַה מְּחִירוֹ שֶׁל הַשָּׁעוֹן? הֵשַׁבְתִּי לוֹ שֶׁהַשָּׁעוֹן שָׁוֶה חֲמֵשׁ מֵאוֹת דּוֹלָר!

הִתְבּוֹנֵן רַבִּי יְחֶזְקֵאל אֲרוּכוֹת בַּשָּׁעוֹן, הִרְהֵר מְמוּשָׁכוֹת וְאַחַר כָּךְ אָמַר בְּהִתְרַגְּשׁוּת: עַכְשָׁו תּוּכַל לְהָבִין מַה זֶּה "טוֹב לִי תּוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף". לְהַגִּיד פֵּרוּשׁ אֲמִתִּי בְּמִילָה אַחַת בְּתוֹסֶפְתָּא, הוּא יָקָר יוֹתֵר מֵהַרְבֵּה שְׁעוֹנֵי זָהָב כְּאֵלּוּ...

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים שֶׁהָעֹשֶׁר הַגָּדוֹל שֶׁעָתִיד הָאָדָם לְזְכּוֹת לוֹ עֵקֶב זֶה שֶׁלָּמַד תּוֹרָה מִתּוֹךְ עֹנִי, אֵינוֹ נִמְדָּד רַק בַּעֲשִׁירוּת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, אֶלָּא עֲשִׁירוּת בְּדַעַת וּבְחָכְמָה שֶׁל תּוֹרָה, וּבְכִתְיבַת חִדּוּשֵׁי תּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ הָעֹשֶׁר וְהָאשֶׁר הַגָּדוֹל וְהַנִּצְחִי מִכֹּל.

תחלתו עני וסופו עשר

הַגָּאוֹן הָאֲמִתִּי רַבִּי מְשׁוּלָם אִיגְרָא, לַמְרוֹת שֶׁהָיָה עָנִי מָרוּד, הָיָה שַׁקְדָן עָצוּם בַּתּוֹרָה, וְהִגְבִּיר הֶעָשִׁיר רַבִּי שְׁמוּאֵל בֵּיק נָתַן עֵינָיו בּוֹ לְקָרֵחַת אוֹתוֹ חָתָן לְבִתּוֹ הַיְחִידָה.

וְהִנֵּה לְאַחַר שֶׁנִּשָּׂא אֶת בַּת הַגְּבִיר, חָסִידוּתוֹ וּפְרִישׁוּתוֹ שֶׁל רַבִּי מְשׁוּלָם לֹא מָצְאָה חֵן בְּעֵינֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁהָיְתָה מְפֻנָּקֶת מִיַּלְדוּתָהּ, וְלָכֵן דָּרְשָׁה מִמֶּנּוּ לָתֵת לָהּ גֵּט. גַּם חוֹתְנוֹ רַבִּי שְׁמוּאֵל, בְּרְאוֹתוֹ שֶׁאֵין זִוּוּגָם עוֹלֶה יָפֶה, הִתְחִיל לִדְרוֹשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתֵּן לְבִתּוֹ גֵּט, עִם כָּל הַצַּעַר וְהַכְּאֵב, עָמַד רַבִּי מְשׁוּלָם וְגֵרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ.

וְהִנֵּה בַּיָּמִים הָהֵם פָּרְצָה מַחְלֹקֶת בֵּין גְּדוֹלֵי הָרַבָּנִים בָּבְּרוֹדִי, בִּדְבַר גֵּט אֶחָד אֲשֶׁר סִדֵּר הָרַב מֹשֶׁה מִינְץ לִבְנוֹ שֶׁל רַבִּי מָרְדְּכַי זְאֵב הַזָּקֵן (אַב בֵּית הַדִּין שֶׁל הָעִיר לְבוּב), חֶלְקָם הָיוּ פּוֹסְלִים אֶת הַגֵּט וְחֶלְקָם מַכְשִׁירִים, וְהֶחְלִיטוּ שֶׁהַגָּאוֹן רַבִּי יְשַׁעְיָה בֶּרְלִין, רַבָּה שֶׁל בְּרִסְלוֹי, יַכְרִיעַ בַּדָּבָר, בִּהְיוֹתוֹ גָּאוֹן עָצוּם וּבָקִי מְאֹד בַּפּוֹסְקִים.

כַּמָּה מֻהֲרַבָּנִים בְּיוֹדְעָם אֶת גּוֹדֶל חָכְמָתוֹ שֶׁל רַבִּי מְשׁוּלָם אִיגְרָא, פַּנּוּ אֵלָיו שֶׁגַּם הוּא יִתְעָרֵב בַּדָּבָר, וְיַבִּיעַ אֶת חַוּת דַּעְתּוֹ, וְהוּא נֶעְתַּר לְבַקָּשָׁתָם, וְכָתַב פִּלְפּוּל נִפְלָא בְּעִמְקַ הָעִיּוּן וּבִבְקִיאוּת עֲצוּמָה, וּפָסַק לְהַתִּיר אֶת הַגֵּט. וְכָל הַתְּשׁוּבוֹת שֶׁבַּדָּבָר הֶעֱבִרוּ לְהַכְרָעָתוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן רַבִּי יְשַׁעְיָה בֶּרְלִין.

וְהִנֵּה בְּעֵת שֶׁהָיָה רַבִּי יְשַׁעְיָה מְעַיֵּן בַּתְּשׁוּבוֹת שֶׁלְּפָנָיו, נִזְדַּמֵּן לְשָׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בִּיק, אֲשֶׁר בָּא לְבְרִסְלוֹי לְרֶגֶל מִסְחָרוֹ, וּמָצָא לְנָכוֹן לְבַקֵּר אֶת רַב הָעִיר שֶׁהָיָה מַכִּירוֹ זֶה שָׁנִים רַבּוֹת. לְאַחַר שֶׁרַבִּי יְשַׁעְיָה קָרָא אֶת תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן הַצָּעִיר רַבִּי מְשׁוּלָם, וְהִתְפַּעֵל מְאֹד מִבְּקִיאוּתוֹ וּפִלְפּוּלוֹ, שָׁאַל אֶת רַבִּי שְׁמוּאֵל בִּיק הַאִם הוּא מַכִּיר מִי הוּא זֶה הַגָּאוֹן רַבִּי מְשׁוּלָם אִיגְרָא? וְהֵשִׁיב לוֹ, כִּי הוּא מַכִּירוֹ, וְהוּא צָעִיר לְיָמִים, כְּבֶן שֶׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

רַבִּי יְשַׁעְיָה הִבִּיעַ אֶת הִשְׁתּוֹמְמוּתוֹ, וְאָמַר: כָּל כָּךְ צָעִיר וְיָדָיו רַב לוֹ בְּבְקִיאוּת עֲצוּמָה וּבַחֲרִיפוּת נִפְלָאָה?! עָנָהוּ רַבִּי שְׁמוּאֵל: מַה הַפֶּלֶא שֶׁבַּדָּבָר, יֵשׁ לָנוּ בֶּבְּרוֹדִי הַרְבֵּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְעִירִים שֶׁרַבָּה שֶׁל בְּרִסְלוֹי אֵינוֹ מַכִּירָם. עָנָהוּ רַבִּי יְשַׁעְיָה, מַה אַתָּה מְדַבֵּר? הָרַב הַזֶּה גָּאוֹן עָצוּם הוּא, מְיֻחָדִי סְגוּלָה שֶׁבַּדּוֹר, וְעָתִיד לִהְיוֹת גְּדוֹל מוֹרֵי הַהוֹרָאָה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ! שָׁמַע רַבִּי שְׁמוּאֵל בִּיק אֶת הַדְּבָרִים שֶׁיָּצְאוּ מִפִּי זְקֵן גְּאוֹנֵי הַדּוֹר, נִתְכַּוֵּץ לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ וְהִתְעַלֵּף. הִזְעִיק רַבִּי יְשַׁעְיָה אֶת בְּנֵי בֵּיתוֹ, וְהִתִּיזוּ עָלָיו מַיִם עַד שֶׁשָּׁבָה רוּחוֹ אֵלָיו, וְאָז שָׁאַל אוֹתוֹ רַבִּי יְשַׁעְיָה: מַה קָּרָה לְךָ כִּי שֶׁהִתְעַלַּפְתָּ?

עָנָה רַבִּי שְׁמוּאֵל, צָעִיר זֶה הָיָה חָתָנִי, וּלְצַעֲרִי נֶאֱלַץ לְפִי בַּקָּשָׁתִי לָתֵת גֵּט לְבִתִּי. אָמַר לוֹ רַבִּי יְשַׁעְיָה, אִם גָּאוֹן כָּזֶה הָיָה בְּבֵיתְךָ, וְהִשְׁרָה שְׁכִינָה בְּבֵיתְךָ, וְאַתָּה הוֹצֵאתָ אוֹתוֹ מִן הַבַּיִת, חַיָּב אַתָּה לְהִתְעַלֵּף פַּעַם שֵׁנִית...

לֹא אָרְכוּ הַיָּמִים, וְזָכָה רַבִּי מְשׁוּלָם אִיגְרָא לְשֵׁאת אֶת בִּתּוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן רַבִּי יִצְחָק הוֹרְבִיץ הַלֵּוִי, שֶׁהָיָה רַבָּה שֶׁל בְּרוֹדִי, וְחַי בַּטוּב וּבַנְּעִימִים, וְנִתְקַיֵּם בּוֹ מַאֲמַר הַמִּשְׁנָה: "כָּל הַמְקַיֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעוֹנִי סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר".

משנה י

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הֱוֵי מְמַעֵט בָּעֵסֶק, וַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה. וֱהֱוֵי שְׁפַל רוּחַ בִּפְנֵי כָל אָדָם. וְאִם בִּטַּלְתָּ מִן הַתּוֹרָה, יֶשׁ לְךָ בְּטֵלִים הַרְבֵּה כְּנֶגְדֵּךְ. וְאִם עָמַלְתָּ בַּתּוֹרָה, יֶשׁ לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה לִתֵּן לָךְ:

המבטל תורה יש לו בטלים הרבה כנגדו

בֵּאֵר הֶחָפֵץ חַיִּים בְּשֵׁם הָרַב "תּוֹלְדוֹת יְהוֹשֻׁעַ": אִם בְּטַלְתָּ מֵהַתּוֹרָה בְּעֵת שֶׁהָיָה לְךָ פְּנַאי לִלְמֹד, אָז יִתְבָּעוּ אוֹתְךָ גַּם עַל הַזְּמַנִּים הָאֲחֵרִים שֶׁבִּטַּלְתָּ כְּדֵי לְהַשִּׂיג צָרְכֵי הָעוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁנִּרְאָה בְּבֵרוּר שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתְךָ לְהַשִּׂיג צָרְכֵי הָעוֹלָם הַזֶּה לְכָבוֹד ה' יִתְבָּרַךְ, אֶלָּא לִכְבוֹדְךָ.

אֲבָל אִם עָמַלְתָּ בַּתּוֹרָה בְּכָל עֵת שֶׁהָיִיתָה פָּנוּי, אָז יֵשׁ לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה לִתֵּן לְךָ, כְּלוֹמַר, תְּקַבֵּל שָׂכָר אֲפִילּוּ בְּעַד הַפְּעֻלּוֹת הָאֲחֵרוֹת שֶׁעָשִׂיתָ, כְּגוֹן לְהָבִיא פַּרְנָסָה, אוֹ צָרְכֵי גּוּפְךָ הָאֲחֵרִים, כּוּלָּם כְּמִצְווֹת יֵחָשְׁבוּ, מֵאַחַר שֶׁכֻּלָּן הָיוּ סִבּוֹת לְהַשְׁלִים רְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ.

וּבָזֶה בֵּאֵר עוֹד מַה שֶּׁמְּסֻפֶּרֶת הַגְּמָרָא (מכות דף י'), שֶׁרַב חִסְדָּא זָכָה לְזִקְנָה מֻפְלֶגֶת וְהִגִּיעַ לְגִיל תְּשָׁעִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, יַעַן כִּי עָסַק תָּדִיר בַּתּוֹרָה, וְלֹא הָיָה לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת שִׁלִּיטָה עָלָיו. נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה, הַאִם רַב חִסְדָּא לֹא אָכַל, וְלֹא יָשַׁן, וְלֹא עָסַק בִּצְרָכִים אֲחֵרִים הַהֶכְרֵחִיִּים לָאָדָם? הַתְּשׁוּבָה עַל כָּךְ פְּשׁוּטָה, כָּל פְּעֻלָּה שֶׁעָשָׂה, לֹא הָיְתָה מַטָּרָתָהּ אֶלָּא לְמַעַן הַתּוֹרָה. גַּם בְּשָׁעָה שֶׁאָכַל, הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ שֶׁיִּהְיֶא בּוֹ כֹּחַ לִלְמֹד, מִמֵּילָא הָיְתָה כָּל פְּעֻלָּה שֶׁלּוֹ לְמַעַן הַתּוֹרָה.

דְּבָרִים נִפְלָאִים אֵלּוּ צָרִיךְ הָאָדָם לַחְשֹׁב בְּכָל עֵת וּבְכָל פְּעֻלָּה בִּימֵי חַיָּיו, וְיִקָּיֵם בְּעַצְמוֹ אֶת הַפָּסוּק "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ", בְּעֵת אֲכִילָתוֹ, שְׁנָתוֹ, מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ, תִּהְיֶה מַחְשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הַכֹּל עַל מְנָת שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כֹּחַ לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְאָז יִהְיֶה לוֹ רֽוַח עָצוּם וְנוֹרָא, שֶׁפְּעֻלּוֹת אֵלּוּ שֶׁבֵּין כֹּה וְכֹה חַיָּב לַעֲשׂוֹתָן, יֶהְפְּכוּ לוֹ לְמִצְווֹת, וְיִקָּבֵל עֲלֵיהֶם שָׂכָר לֶעָתִיד לָבֹא.

התורה מבטלת את הגזרות הרעות מהאדם

הֶחָסִיד יַעֲבֵ"ץ הֵבִיא בְּאוּר נוֹסָף: "אִם בִּטַּלְתָּ יֵשׁ לְךָ בְּטֵלִים הַרְבֵּה", אַל תְּדַמֶּה בְּנַפְשְׁךָ כִּי אִם בִּטַּלְתָּ מֵעֲמַל הַתּוֹרָה, אָז יָנוּחַ לְךָ וְתֵשֵׁב לָבֶטַח, אַדְרַבָּה, אָז יִתְחַדְּשׁוּ לְךָ דְּבָרִים זָרִים וְעִנְיָנִים בְּטֵלִים שֶׁצְּרִיכִים וְיַטְרִידוּךָ הַרְבֵּה מְאֹד, וַאֲפִילּוּ שֶׁתִּרְצֶה לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, לֹא תּוּכַל לַעֲשׂוֹת כֵּן.

וּמְסַפְּרִים שֶׁבִּימֵי מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הַשֵּׁנִיָּה הִתְקַבְּצוּ כְּעֶשְׂרִים יְשִׁיבוֹת יָחַד עִם פְּלִיטִים יְהוּדִים נוֹסָפִים מֵאֵזוֹר וִילְנָא, וְהִגִּיעוּ בַּדֶּרֶךְ לֹא דֶּרֶךְ לְמִזְרַח הָרָחוֹק. גַּם שָׁם הֵם הִטַּלְטְלוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, עַד שֶׁלְּבַסּוֹף הֵם מָצְאוּ עַצְמָם בָּעִיר שַׁנְחַאי שֶׁבְּסִין.

לִקְרַאת סוֹף הַמִּלְחָמָה, הִפְגִּיזוּ מְטוֹסִים אֲמֶרִיקָאִים אֶת הַכּוֹחוֹת הַיַּפָּנִים לְלֹא הֶפּוּגָה, הַהוֹרָאָה הָרִשְׁמִית בְּאוֹתוֹ אֵזוֹר הָיְתָה לַעֲבוֹר לַכְּפָרִים הַקְּטַנִּים הַסְּמוּכִים לָעִיר, וְלָכֵן כָּל אַנְשֵׁי הַכְּפָר וְהָעִיר בָּרְחוּ מִמְּקוֹמָם.

אוּלָם תַּלְמִידֵי יְשִׁיבַת "מִיר" וְחַבְרֵיהֶם, נוֹתְרוּ בָּעִיר, וְהִמְשִׁיכוּ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה תַּחַת מָטָר הַפְּצָצוֹת. הַמַּשְׁגִּיחַ ר' יְחֶזְקֵאל לְוֶונְשְׁטֵיין, עוֹדֵד וְדָרְבֵּן לְהַמְשִׁיךְ לִלְמֹד תּוֹרָה כְּרָגִיל.

בַּיִת לְיֵד הַיְשִׁיבָה הַמָּאוּלָתֶרֶת, קָרַס וְהִתְמוֹטֵט. בַּיִת נוֹסַף בְּסָמוּךְ, הָפַךְ לְתֵלֵי חֳרָבוֹת. הַבְּרִיחָה מֵהַמָּקוֹם הָיְתָה נְרְאֵית כְּמַעֲשֶׂה הֶהֱגְיוֹנִי בְּיוֹתֵר, אוּלָם כּוּחַ חִכּוּ לְהוֹרָאָתוֹ שֶׁל הַמַּשְׁגִּיחַ, אַךְ זוֹ בּוֹשְׁשָׁה לָבוֹא. בִּשְׁלַב מְסֻיָּם נִגְּשׁוּ אֵלָיו אֲחָדִים מִבְּנֵי הַחֲבוּרָה, וּבִקְּשׁוּ אֶת רְשׁוּתוֹ לְהִמָּלֵט מֵהָעִיר.

תְּגוּבָתוֹ הָיְתָה מַפְתִּיעָה בְּאֹפֶן חַד מַשְׁמָעִי: כָּאן אֲנוּ לוֹמְדִים תּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה מָגִנָּה עָלֵינוּ, וְאִם נִפָּנֶה לָנוּס וּלְהִמָּלֵט מִחוּץ לָעִיר, הֲרֵי וַדַּאי תִּהְיֶינָה בַּדֶּרֶךְ מִסְפָּר דַּקּוֹת בָּהֶן יִהְיֶה בִּטּוּל תּוֹרָה, וְאָז נִהְיֶה בְּסַכָּנָה אֲמִתִּית. אוּלָם אִם נִשָּׁאֵר כָּאן וְלֹא נְבַטֵּל אַף רֶגַע, הֲרֵי שֶׁהַצָּלָתֵנוּ מֻבְטַחַת פִּי כַּמָּה.

לְאַחַר זְמַן, נוֹדַע עַד כַּמָּה הָיְתָה רְאִיָּתוֹ נְכוֹנָה וַאֲמִתִּית, בְּכָל הַדְּרָכִים הָיוּ שְׁרוּעִים חֲלָלִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵהָעִיר, אוּלָם מֵהַבַּחוּרִים שֶׁיָּשְׁבוּ וְלָמְדוּ לֹא נִפְגַּע אִישׁ, כִּי בִּטּוּל הַתּוֹרָה אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַיְשׁוּעָה אֶלָּא אֶת הַהֶפֶךְ.

חמרת עוון בטול תורה

הָאַדְמוֹ"ר רַבִּי מֹשֶׁה מִקּוֹבְּרִין זַצַ"ל נָהַג לוֹמַר: הָאֱמֶת הִיא, שֶׁרֶגַע אֶחָד שֶׁל בִּטּוּל תּוֹרָה, חָמוּר הוּא כַּעֲבֵרָה שֶׁל אִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ, רַק הַתְּשׁוּבָה עַל זֶה הִיא יוֹתֵר קַלָּה. וּמִי שֶׁרֶגַע בִּטּוּל תּוֹרָה אֵינוֹ חָמוּר אֶצְלוֹ כְּאִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ רָחְ"ל, עֲדַיִן לֹא דָּרַךְ אֲפִילּוּ עַל מִפְתַּן הַחֲסִידוּת...

וּמְצִינוּ סֻמָּךְ לִדְבָרָיו בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה (דף ט') אֵיזֶהוּ מְעֻוָּת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִתָּקֵן אֶת מַה שֶּׁעִוֵּת? זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה מַמְזֵר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַפּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה. הֲרֵי שֶׁהַגְּמָרָא מְקַשֶּׁרֶת אֶת אִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ, לְמִי שֶׁפּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם מַחְשִׁיבִים הָאָדָם בְּגֶדֶר "מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתָּקֵן".

משנה יא

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, קוֹנֶה לוֹ פַּרְקְלִיט אֶחָד. וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת, קוֹנֶה לוֹ קַטֵּיגוֹר אֶחָד. תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כִּתְרִיס בִּפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת.

העושה מצוה בורא מלאך

בְּכָל מִצְוָה שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה, נוֹצַר מַלְאָךְ טוֹב, וְכֵן לְהֶפֶךְ, אִם עוֹשֶׂה עֲבֵרָה, נוֹצַר חֲלִילָה מַלְאָךְ רַע. וּבְשָׁעָה שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם תְּשׁוּבָה וּמִתְוַדֶּה עַל מַעֲשָׂיו, אוֹתוֹ מַלְאָךְ מְקַטְרֵג, נִמְחָה וְכַלֶּה מִן הָעוֹלָם.

עַל פִּי כְּלָל זֶה מַסְבִּיר רַבִּי מֵאִיר מִפָּרְמִישְׁלָאן אֶת דִּבְרֵי רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח, עַל הַפָּסוּק "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו", מִי הֵם אוֹתָם מַלְאָכִים? מַסְבִּיר רַשִׁ"י: "מַלְאָכִים מַמָּשׁ".

וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲלֹא לְיַעֲקֹב אָבִינוּ הָיוּ עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת לָרוֹב, גַּם אֶחָד עָשַׂר בָּנִים הָיוּ לוֹ בְּאוֹתָהּ עֵת, וְאִם כֵּן, לָמָּה לוֹ לִשְׁלֹחַ מַלְאָכִים מַמָּשׁ? מַדּוּעַ לֹא הִסְתַּפֵּק בְּשָׁלִיחַ בָּשָׂר וָדָם.

עוֹנֶה רַבִּי מֵאִיר: אֵלֶּה לֹא הָיוּ סְתָם מַלְאָכִים, אֵלֶּה הָיוּ "מַלְאָכִים מַמָּשׁ" ממ"ש - רָאשֵׁי תֵּבוֹת: מִן מַעֲשִׂים שֶׁעָשָׂה.

יַעֲקֹב אָבִינוּ הֶעְדִּיף לִשְׁלֹחַ לְפָנָיו אֶת הַמַּלְאָכִים אֲשֶׁר נִבְרְאוּ בִּזְכוּת תּוֹרָתוֹ וּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים. יָדַע יַעֲקֹב אָבִינוּ, כִּי בְּעֵת צָרָה, עָלָיו לְהֵעָזֵר בְּאוֹתָם פְּרַקְלִיטִים שֶׁיְּמַלִּיצוּ טוֹב בַּעֲדוֹ, וְיָגֵנּוּ עָלָיו מִיַּד אָחִיו מִיַּד עֵשָׂו.

מצוה אחת עשויה להוציא את האדם זכאי בדינו

הַמַּלְבִּי"ם [רַבִּי מֵאִיר לֵיבּוּשׁ], נִמְנָה בֵּין גְּדוֹלֵי הָאַחֲרוֹנִים מִגְּדוֹלֵי מְפָרְשֵׁי הַתַּנַ"ך. הוּא כִּהֵן בְּרַבָּנוּת בְּמִסְפַּר קְהִלּוֹת, וּבֵינֵיהֶן בִּקְהִלַּת 'בּוּדַפֶּשְׁט' בִּירַת רוּמַנְיָה.

כְּבָר בְּבֵראשִׁית כְּהֻנָּתוֹ שָׁם, הִבְחִין הַמַּלְבִּי"ם בְּתוֹפָעָה חֲמוּרָה מְאֹד הַרְוָחַת בַּקְּהִלָּה. רוֹב הַקָּהָל גַּם שׁוֹמְרֵי הַשַּׁבָּת וְהַטּוֹבִים שֶׁבָּהֶם, לֹא הִקְפִּידוּ עַל מִצְוַת צִיצִית. אָמְנָם הֵם הִתְעַטְּפוּ בְּטַלִּית בְּבוֹאָם לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אַךְ לְאַחַר הַתְּפִלָּה הֻסִירוּהָ, וְלֹא דָּאֲגוּ שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם טַלִּית קָטָן עַל גּוּפָם.

יָדַע הַמַּלְבִּי"ם שֶׁאֵין בֵּין אַנְשֵׁי הַקְּהִלָּה לַמְּדָנִים גְּדוֹלִים, וְהוּא לֹא יַצְלִיחַ לְחַנְּכָם בְּדֶרֶךְ שֶׁל מוּסָר וּדְרָשׁוֹת חוֹצְבוֹת עַל חֲשִׁיבוּתָהּ שֶׁל הַצִיצִית, לָכֵן הֶחְלִיט לִפְתֹּחַ אֶת לִבָּם בְּדֶרֶךְ שֶׁל סִפּוּר.

בְּדַרְשָׁתוֹ בְּאַחַת הַשַּׁבָּתוֹת, נִגַּשׁ הָרַב לַתֵּבָה, וְהֵחֵל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַקָּהָל הָרַב: יְהוּדִים יְקָרִים, חָלְמְתִּי חֲלוֹם נוֹרָא, וַאֲנִי מֻכְרָח לְשַׁתֵּף אֶתְכֶם וּלְהִתְחַלֵּק עִמָּכֶם בְּסַעֲרַת הַרְגָּשׁוֹת שֶׁחַשְׁתִּי בְּעִקְבוֹת הַחֲלוֹם.

הַלַּיְלָה חָלַמְתִּי שֶׁמַּגֵּפָה נוֹרָאָה הִתְפַּשְׁטָה בְּעִירֵנוּ, כֻּלָּנוּ נִקְטַפְנוּ מֵהָעוֹלָם הַזֶּה, וְנִשְׁמוֹתֵינוּ עָלוּ לְגַנְזֵי מְרוֹמִים, שָׁם הָיוּ צְרִיכִים לְהַחְלִיט לְאָן פָּנֵינוּ מוֹעָדוֹת, הַאִם לְגַן עֵדֶן אוֹ חֲלִילָה לַגֵּיהִנּוֹם. הִתְיַצַּבְתִּי בְּרֹאשׁ הָעֲדָה, וְהִבַּעְתִּי אֶל שַׁעֲרֵי גַּן עֵדֶן.

מַלְאָכִים עָמְדוּ לְיַד הַשַּׁעַר הַנָּעוּל. דָּפַקְתִּי וּבִקַּשְׁתִּי שֶׁיִּפְתְּחוּ לָנוּ אֶת הַשַּׁעַר וְיִתְּנוּ לָנוּ לְהִכָּנֵס בּוֹ. הֵם חָקְרוּ אוֹתִי וְשַׁאֲלוּ מִי אַתָּה? עָנִיתִי לָהֶם: אֲנִי מֵאִיר לֵיבּוּשׁ, אֲנִי הָרַב מִבּוּקָרֶשְׁט, וַאֲנִי רוֹצֶה לִחְיוֹת חַיֵּי נֵצַח.

מִיַּד הִתְחִיל הַשַּׁעַר לְהִפָּתַח בְּגַדֶּל שֶׁל סֶדֶק צַר, וְאָז נִכְנַסְתִּי בְּקֹשִׁי וְאָמַרְתִּי: רָגַע, אֲנִי רוֹצֶה שֶׁכָּל הַיְּהוּדִים שֶׁלִּי יָבוֹאוּ אִתִּי. אוּלָם הֵם אָמְרוּ בְּתַקִּיפוּת: לֹא! אַתָּה תִּכָּנֵס וְהֵם יִשְׁאֲרוּ בַּחוּץ.

נִכְנַסְתִּי וְנִסִּיתִי לִפְעֹל מִבִּפְנִים, וְהִתְחַלְתִּי לְדַבֵּר עַל לֵב הַמַּלְאָכִים, וּלְהִתְחַנֵּן לִפְנֵיהֶם: אֲנִי לֹא אַפְקִיר אֶת הַקְּהִלָּה שֶׁלִּי, אוֹ שֶׁתִּתְּנוּ לָהֶם לְהִכָּנֵס, אוֹ שֶׁתִּתְּנוּ לִי לָצֵאת אֲלֵיהֶם, אֵינִי מוּכָן לְהִפָּרֵד מֵהֶם...

בֵּין כֹּה וְכֹה נִשְׁמְעוּ קוֹלוֹת הַבְּכִי שֶׁלָּכֶם מֵעֵבֶר לַשַּׁעַר, וְזַעֲקוֹתֵיכֶם מִבַּחוּץ פָּעֲלוּ אֶת פְּעֻלָּתָם, וְלֵב הַמַּלְאָכִים נִתְרַכֵּךְ קְמָעָה.

וְאָז נִגַּשׁ אֵלַי אֶחָד מֵהֶם וְלָחַשׁ לִי בָּאֹזֶן: יֵשׁ לִי בִּשְׁבִילְךָ עֵצָה כֵּיצַד תַּצְלִיחַ לְהַכְנִיס אֶת כָּל יְהוּדֵי בּוּקָרֶשְׁט לְגַן עֵדֶן. אֲנִי מְצַדִּי אֶפְתַּח אֶת הַשַּׁעַר וְאֶתֵּן לְךָ לָצֵאת בַּחוּץ, וְאָז תִּקַּח אֶת אַחַת הַצִּיצִיּוֹת שֶׁלְּךָ, וְתִקְשֹׁר אוֹתָהּ לְחוּטֵי הַצִּיצִית שֶׁל יְהוּדֵי כָּלְשֶׁהוּ מִקְּהִלָּתְךָ, וְהוּא יִקְשֹׁר אֶת צִיצִיתוֹ לְצִיצִית אַחֶרֶת, וְהַשְּׁלִישִׁי יִתְחַבֵּר לָרְבִיעִי, וְכֵן הָלְאָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ כּוּלָּם קְשׁוּרִים בְּקִשְׁרֵי הַצִּיצִיּוֹת. וְאָז כְּשֶׁתִּהְיוּ כֻּלָּם כְּמִקְשָׁה אַחַת, תִּכָּנֵס בַּחֲזָרָה, וְשׁוּב לֹא יַפְרִידוּ בֵּינֵיכֶם, וְכָךְ יוּכְלוּ כָּל בְּנֵי קְהִלָּתְךָ לְהִכָּנֵס...

וְאָז הִמְשִׁיךְ הַמַּלְבִּי"ם אֶת דְּבָרָיו וְשָׁאַל: הַאִם רוֹצִים אַתֶּם לְהִתְקַשֵּׁר אֵלַי? הִגְבִּיהַּ הָרַב אֶת הַצִּיצִית שֶׁלּוֹ, וְאָמַר: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צִיצִית, יִקְשֹׁר אוֹתָהּ עִם הַצִּיצִית שֶׁלִּי, וַאֲנִי מַבְטִיחַ לוֹ לְהַכְנִיסוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא לְגַן עֵדֶן. אֲבָל דְּעוּ, כִּי מִי שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית, אֵין לִי עֵצָה עֲבוּרוֹ...

הִנֵּה עַל אַף שֶׁהָרַב נָקַט דְּבָרָיו בְּלָשׁוֹן צִיּוּרִית, מִכָּל מָקוֹם הַמֶּסֶר הוּא נָכוֹן, וְכָךְ דַּרְכָּהּ שֶׁל הַהַנְהָגָה הָעֶלְיוֹנָה. יֵשׁ בְּבוֹאָהּ שֶׁל מִצְוָה אַחַת בִּלְבַד, לִהְיוֹת מְלִיצַת יֹשֶׁר, וְלִזְכּוֹת אֶת בְּעָלֶיהָ לְחַיֵּי נֶצַח.

מעלתה של מצוה אחת

מַעֲשֶׂה הָיָה בְּבֵית הַהֲאָרָחָה בְּמוֹשָׁב שׁוֹרֵשׁ. מַשְׁגִּיחַ הַכַּשְׁרוּת שֶׁל הַמָּקוֹם, הָיָה נוֹהֵג לְאָרְגֵּן מִדֵּי יוֹם בְּיוֹמוֹ מְנָיָן לִתְפִלַּת מִנְחָה. וְהִנֵּה אֵרַע יוֹם אֶחָד שֶׁחָסֵר עֶשִׂירִי לְמִנְיָן. הַמַּשְׁגִּיחַ יָצָא לְחַפֵּשׂ אָדָם לְהַשְׁלֵמַת הַמִּנְיָן, וּפָגַשׁ יְהוּדִי פָּשׁוּט, וְהִצִּיעַ לוֹ לְהִצְטָרֵף.

לֹא הֵבִין הָאִישׁ מַה הוּא שֹׂחַ, וּמַה פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל הַמֻּשָּׂג 'מִנְיָן'. לְאַחַר שֶׁהֻסְבַּר לוֹ גֹּדֶל חֲשִׁיבוּת הַמִּצְוָה, הִסְכִּים הָאִישׁ לְהִצְטָרֵף אֲלֵיהֶם. וְהִנֵּה אַךְ עָלָה שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת לְבֵית הַכְּנֶסֶת, הִגִּיעַ בְּנוֹ שֶׁל אֶחָד הַמִּתְפַּלְּלִים, וּכְבָר לֹא הָיָה צֹרֶךְ בְּאוֹתוֹ יְהוּדִי. הוֹדָה לוֹ הַמַּשְׁגִּיחַ עַל רְצוֹנוֹ הַטּוֹב, וּפְטָרוֹ לְשָׁלוֹם.

חָלְפוּ כְּעֶשֶׂר שָׁנִים, וְהִנֵּה לַיְלָה אֶחָד רוֹאֶה מַשְׁגִּיחַ הַכַּשְׁרוּת בַּחֲלוֹמוֹ, אֶת אוֹתוֹ אָדָם שֶׁרָצָה לְהַשְׁלִים מִנְיָן, וּפָנָיו קוֹרְנוֹת. הָאִישׁ סִפֵּר לוֹ שֶׁעָזַב אֶת הָעוֹלָם לִפְנֵי כְּחֹדֶשׁ, וְאִי

אֶפְשָׁר לְתָאֵר אֵיזֶה שָׂכָר קִבַּלְתִּי בַּשָּׁמַיִם עַל שָׁלֹשׁ הַמַּדְרֵגוֹת שֶׁעָלִיתִי כְּדֵי לְהַשְׂלִים לָכֶם אֶת הַמִּנְיָן...

הוֹסִיף וְאָמַר: בַּקָּשָׁה אַחַת לִי אֵלֶיךָ, יֵשׁ לִי בֵּן יָחִיד רָחוֹק מִתּוֹרָה וּמִצְווֹת, הַמִּתְגּוֹרֵר בִּירוּשָׁלַיִם, לֵךְ אֵלָיו, וּתְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ בִּשְׁמִי שֶׁיֹּאמַר עָלַי קַדִּישׁ. צֵא וַחֲשֹׁב, מַה גָּדוֹל שְׂכָרוֹ שֶׁל מִי שֶׁעָלָה בְּמַדְרֵגוֹת וְהִתְפַּלֵּל אֶת כָּל הַתְּפִלָּה...

ממצוות לא מפסידים

מִדִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה מִתְבָּאֵר, שֶׁכָּל מִצְוָה מַקְנָה לָאָדָם פְּרַקְלִיט, דְּהַיְנוּ עוֹרֵךְ דִּין טוֹב שֶׁיָּכוֹל לְהָגֵן עָלָיו וְלִשְׁמוֹר אוֹתוֹ מִפְּנֵי מְקַטְרְגִים וּגְזֵרוֹת קָשׁוֹת. וְאִם יֵשׁ לְאָדָם עוֹרֵךְ דִּין צָמוּד, הֲרֵי יֵשׁ לוֹ יוֹתֵר אֶפְשָׁרוּת לְהַצְלִיחַ בְּמִשְׁלוֹחַ יָדָיו וּבְכָל עֲסָקָיו. אֲבָל כְּשֶׁחָס וְשָׁלוֹם עָשָׂה עֲבֵרָה, הֲרֵי בָּרָא לְעַצְמוֹ קָטֵגוֹר שְׁתּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וּמְקַטְרֵג עָלָיו, וּמְמֵילָא הָרֶוַח וְהַהַצְלָחָה מִמֶּנּוּ וְהָלְאָה.

לְפָנֵינוּ מַעֲשֶׂה שֶׁיּוֹכִיחַ זֹאת: בְּאֶחָד הַעִיתּוֹנִים בְּאַרְהַ"ב בְּמָדוֹר "דְּרוּשִׁים", הוֹפִיעָה מוֹדָעָה: "דָּרוּשׁ סַיָּד מִקְצוֹעִי וּמְנֻסֶּה לְאִרְגּוּן וּלְפִקּוּחַ עַל צֶוֶת פּוֹעֲלִים, נָא לְהַגִּיעַ עִם קוֹרוֹת חַיִּים וְהַמְלָצוֹת".

יְהוּדִי בְּשֵׁם גֶּרְשׁוֹן שֶׁהָיָה סַיָּד מִקְצוֹעִי, קָרָא אֶת הַמּוֹדָעָה בְּעִיּוּן, וְהוּא חָלַם לָקַחַת אֶת הָעֲבוֹדָה. הַצָּעָתוֹ שֶׁל הַמִּילְיוֹנֶר שֶׁבִּקֵּשׁ לְשַׂפֵּץ בְּנָיָן דִּירוֹת מִפֹּאָר, הִוְתָה עֲבוּרוֹ אֶת חֲלוֹם חַיָּיו. גֶּרְשׁוֹן הֵחֵל לְחַיֵּג לְכָל מַכָּרָיו עַל מְנָת לְקַבֵּל הַמְלָצוֹת, וְכָל אֵלּוּ שֶׁאָכֵן הִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּשֵׁרוּתָיו, שָׁמְחוּ לִשְׁלֹחַ אֵלָיו אֶת הַמְלָצוֹתֵיהֶם. וְכָךְ שָׁלַח גֶּרְשׁוֹן אֶת הַמִּכְתָּב בְּדֹאַר אֶקְסְפֶּרֶס.

כַּנִּרְאֶה שֶׁהַהַמְלָצוֹת וְהִתִּשְׁבָּחוֹת עָשׂוּ אֶת שֶׁלָּהֶן, וְגֶרְשׁוֹן הֻזְמַן לְפְגִישָׁה עִם הַמִּילְיוֹנֶר. אֲבָל לְצַעֲרוֹ הַפְּגִישָׁה נִקְבְּעָה יוֹמַיִם לִפְנֵי תִּשְׁעָה בְּאָב, וְגֶרְשׁוֹן חָשַׁשׁ שֶׁדַּוְקָא בְּשֶׁל כָּךְ הוּא עוֹמֵד לְהַחְמִיץ אֶת הִזְדַּמְּנוּת חַיָּיו, מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ נוֹהֲגִים שֶׁלֹּא לְהִתְגַּלֵּחַ בְּיָמִים אֵלּוּ

וְאָז הֵחֵל לַחְשֹׁב: תָּאֵר לְךָ אֶת הַמָּנְכ"ל הַמְצַפֶּה לְהִפָּגֵשׁ עִם מִי שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת קַבְּלָן הַשִּׁפּוּצִים שֶׁלּוֹ, זֶה שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרַאי עַל פּוֹעֲלִים רַבִּים וְעַל נְכָסָיו הָרַבִּים שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּירוֹת, וְהִנֵּה לְפֶתַע יִכָּנֵס אֶל מִשְׂרָדוֹ טַיְפּוּס מֻבוּלְבָּן עִם זִפִּים עַל פָּנָיו. אֵינִי מְסֻגָּל לַחְשֹׁב עַל כָּךְ שֶׁבְּשֶׁל עֲבֻדָּה זוֹ, אַחְמִיץ הִזְדַּמְּנוּת נְדִירָה וּמְיֻחֶדֶת לְהָרְוִיחַ סְכוּם עָתָק. הִתְלַבְּטוּת נוֹסֶפֶת עָמְדָה בִּפְנֵי גֶּרְשׁוֹן, שֶׁמָּא אֵין הוּא רַשַּׁאי לְקַיֵּם אֶת הַפְּגִישָׁה כְּלָל וְעִקָּר שֶׁהֲרֵי אָסוּר לְסַכֵּם עִסְקָאוֹת בְּתִשְׁעַת הַיָּמִים.

לְאַחַר הִתְלַבְּטוּיוֹת וְהִתְחַבְּטֻיוֹת, הֶחְלִיט לְפוֹסֵק הַדּוֹר הַגָּאוֹן רַבִּי מֹשֶׁה פֵּיינְשְׁטֵיין זַצַ"ל, וְשָׂטַח בְּפָנָיו אֶת בְּעָיֵיתוֹ, וְסִפֵּר לוֹ שֶׁהַמַּצָּב הַכַּלְכָּלִי אֶצְלוֹ בַּבַּיִת הוּא בֶּכִי רַע וְאֵינוֹ גּוֹמֵר אֶת הַחֹדֶשׁ.

אָמַר לוֹ הָרַב: מֵאַחַר שֶׁמְּדֻבָּר בְּמַצָּב שֶׁל פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ לְךָ וּלְמִשְׁפַּחְתְּךָ, אֲנִי מַתִּיר לְךָ לְסַכֵּם אֶת הָעִסְקָה בְּיָמִים אֵלּוּ. אוּלָם לְגַבֵּי הַגְּלוּחַ, אֵין הֶתֵּר לְכָךְ. כִּיהוּדִים מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים, סְמוּכִים וּבְטוּחִים אָנוּ שֶׁכָּל נֶזֶק לֹא יֵאָרַע לָנוּ מִקִּיּוּם מִצְווֹת הַתּוֹרָה, אַדְרַבָּה הַהֶקְפֵּדָה וְהָעִקְבִיּוּת בִּשְׁמִירַת הַמִּצְווֹת וְהַהֲלָכוֹת, הֵן הֵן הַשּׁוֹמְרוֹת עָלֵינוּ וּמְחַזְּקוֹת אוֹתָנוּ עַל כָּל צַעַד וְשַׁעַל.

גֶּרְשׁוֹן לֹא יָכֹל לַעֲמוֹד בַּנִּסָּיוֹן, וְלִפְנֵי הַפְּגִישָׁה הִתְגַּלַּח "לֶשֶׁם שָׁמַיִם", וְאֵץ רֶץ לִפְגִישָׁה. שָׁם הִמְתִּין לוֹ הַמַּנְכֶּ"ל וְאָמַר לוֹ: אֲנִי מְחַפֵּשׂ אָדָם מֵהֵימַן וּבַעַל מִקְצוֹעַ שֶׁיְּכוֹל לְמַלֵּא תַּפְקִיד מֶרְכָּב וּמְסֻבָּךְ הַדּוֹרֵשׁ מְיֻמָּנוּת רַבָּה, הַאִם אַתָּה מְסֻגָּל לָכָךְ? כֵּן, הֵשִׁיב גֶּרְשׁוֹן.

שָׁאַל הַמַּנְכֶּ"ל: מִנַּיִן לִי הַבִּטָּחוֹן שֶׁאֲנִי יָכוֹל לִסְמֹךְ עָלֶיךָ, אֲמָנָם קִבַּלְתִּי עָלֶיךָ הַמְלָצוֹת רַבּוֹת, וְאַחַת מֵהֶן צַיְּנָה שְׁאַתָּה יְהוּדִי חָרֵדִי, אֲמָנָם אֵינִי מֵבִין הַרְבֵּה בְּדַת הַיְּהוּדִית, אֲבָל יֵשׁ לִי חֲבֵרִים יְהוּדִים חֲרֵדִים כָּמוֹךָ, שֶׁבְּכָל חֹדֶשׁ אוֹגוּסְט אֵינָם מְגַלְּחִים אֶת זְקָנָם מִטַּעֲמֵי דָּת, וְאִם כֵּן, כֵּיצַד אַתָּה מִתְיַימֵר לִהְיוֹת אָדָם מֵהֵימַן וְאַחֲרַאי בִּזְמַן שֶׁאֵינְךָ מַקְפִּיד עַל מִצְווֹת דָּתְךָ...

הַפְּגִישָׁה הִסְתַּיְּמָה וְגֶרְשׁוֹן לֹא קִבֵּל אֶת הָעֲבוֹדָה. עָלֵינוּ לְהַאֲמִין שֶׁכָּךְ הֵם פְּנֵי הַדְּבָרִים, אָדָם הַמְקַיֵּם תּוֹרָה וּמִצְווֹת, וּמְנַסֶּה לְהַקְפִּיד עַל קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה, לֹא יוּכַל לְהִנָּזֵק כְּתוֹצָאָה מִקִּיּוּם מִצְווֹתָיו.

מְסַפְּרִים מַעֲשֶׂה אוֹדוֹת רַבִּי יוֹסֵף שְׁלֹמֶה כַּהֲנֶמָן זַצַ"ל מְיַסֵּד יְשִׁיבַת פּוֹנִיבֶ'ז', בְּעֵת שְׁהוּתוֹ בְּחוּ"ל לְמַטָּרַת גִּיּוּס כְּסָפִים עֲבוּר יְשִׁיבָתוֹ, נִקְלַע לְפָרְנְקְפוּרְט, וְהִתְאָרַחַ בְּבֵיתוֹ שֶׁל ר' יַעֲקֹב רוֹזֶנְהַיִּים זַצַ"ל. הַמְאָרֵחַ שָׂחַס עַל כְּבוֹדוֹ שֶׁל הָרַב מִפּוֹנִיבֶ'ז', רָצָה לַחֲסֹךְ מִמֶּנּוּ בִּזְיוֹנוֹת, וּפָנָה אֵלָיו וְאָמַר לוֹ: מַהוּ הַסְּכוּם שֶׁחִשֵּׁב רַבֵּנוּ לְהַתְרִים?

הָרַב חָשַׁב רֶגַע, וְנָקַב בְּסְכוּם מְסֻיָּם. שָׁמַע זֹאת רַבִּי יַעֲקֹב וְאָמַר: יוֹאִיל כְּבוֹד הָרַב לְשֶׁבֶת בְּבֵיתִי, וְלֹא יַטְרִיחַ אֶת עַצְמוֹ, וַאֲנִי אֶדְאַג לְהַפְגִּישׁוֹ עִם הַגְּבִירִים, וּבְעֶזְרַת ה' נְגַיֵּס אֶת הַתְּרוּמוֹת בְּלִי שֶׁיְּגֻרַם בִּזְיוֹנוֹת לָרַב. שָׂמַח הָרַב עַל הָרַעְיוֹן וְהִסְכִּים לְכָךְ.

אֶחָד הַגְּבִירִים שֶׁל הָעִיר עָמַד לִנְסֹעַ לִתְקוּפָּה קְצָרָה אֶל מְחוּץ לָעִיר. הַדָּבָר נוֹדַע לְרַבִּי יַעֲקֹב, וּבָעֶרֶב הַנְּסִיעָה הוּא מֵהַר לִפְנוֹת לַגְּבִיר עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן אֶת תְּרוּמָתוֹ בְּטֶרֶם יִסַּע לַעֲסָקָיו. הַנָּדִיב הִסְכִּים בְּשִׂמְחָה לְהִפָּגֵשׁ עִם הָרַב, אוּלָם מֵאַחַר וְלֹא מָצָא זְמַן פָּנוּי עַל

מְנָת לְקַבְּלוֹ, אָמַר לְרַבִּי יַעֲקֹב שֶׁמָּחָר בַּבֹּקֶר הוּא יוֹצֵא לְתַחֲנַת הָרַכֶּבֶת, וְהָרַכֶּבֶת הַיּוֹצֵאת בְּשָׁעָה שְׁמוֹנָה, וְלָכֵן יֹאמַר לָרֹב שֶׁיָּבוֹא לִפְנֵי כֵּן לַתַּחֲנָה, וְשָׁם יִשּׁוֹחֲחוּ עִמּוֹ בְּנִיחוּתָא.

חָזַר רַבִּי יַעֲקֹב לְבֵיתוֹ, וְסִפֵּר לָרֹב עַל הַפְּגִישָׁה, וְאָכֵן הֵם סִכְּמוּ שֶׁלְּמָחֳרָת בַּבֹּקֶר יֵלֵךְ הָרַב לִפְגֹּשׁ אֶת אוֹתוֹ נָדִיב בְּתַחֲנַת הָרַכֶּבֶת. וְהִנֵּה בְּשֶׁבַע בַּבֹּקֶר, פּוֹתֵחַ הָרַב אֶת עֵינָיו, וּמְגַלֶּה שֶׁקָּם מְאֻחָר מֻהַמְתּוֹכְנָן. מֵעוֹלָם לֹא קָרָה לוֹ כַּדָּבָר הַזֶּה. כְּשֶׁנִּזְכָּר בַּפְּגִישָׁה הַמְּתֻכְנֶנֶת, נָפַל לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ.

הִרְהוּר עָלָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ: מַה אֶעֱשֶׂה? הַאִם אֵלֵךְ לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר וְעַל יְדֵי כָּךְ לֹא אֶפְגֹּשׁ אֶת אוֹתוֹ אָדָם, וְאַפְסִיד אֶת תְּרוּמָתוֹ. אוֹ שֶׁמָּא עָדִיף עִנְיָן זֶה שֶׁל תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁל רַבִּים, מִתְּפִלָּה בְּצִבּוּר. לֹא עָבְרוּ רְגָעִים מוּעָטִים, וְגָמַר בְּלִבּוֹ: הִנֵּנִי הוֹלֵךְ לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר, וּבְטוּחַנִי שֶׁמִּמְּצָוָה לֹא אַפְסִיד כְּלוּם!

פָּנָה הָרַב לְבֵית הַכְּנֶסֶת, הִתְפַּלֵּל בְּנִיחוּתָא, וּלְאַחַר הַתְּפִלָּה הִזְדָּרֵז וּמִהֵר לְתַחֲנַת הָרַכֶּבֶת, כְּשֶׁהוּא מְקַוֶּה שֶׁאוּלַי לַמְרוֹת הַכֹּל יַצְלִיחַ לִפְגֹּשׁ אֶת הָעָשִׁיר. כְּשֶׁהִגִּיעַ לַתַּחֲנָה, גִּילָה שֶׁהָרַכֶּבֶת יָצְאָה מִזְּמַן, וְרַק מְעַט אֲנָשִׁים שֶׁהִמְתִּינוּ לָרַכֶּבֶת הַבָּאָה, שָׁהוּ בַּתַּחֲנָה.

יָשַׁב הָרַב עַל סַפְסָל כְּדֵי לָפוּשׁ קְמָעָה מֵהַדֶּרֶךְ הַמְּהִירָה שֶׁעָשָׂה, וְהִנֵּה לֹא עוֹבֶרֶת שָׁעָה קַלָּה, וְאוֹתוֹ גְּבִיר מַגִּיעַ בְּרִיצָה, וּכְשֶׁכָּלוֹ מִתְנַשֵּׁף נִגַּשׁ הוּא אֶל הָרַב, לָחַץ אֶת יָדוֹ, וּפָתַח בְּסִדְרַת הִתְנַצְּלֻיּוֹת: יִמְחֹל לִי רַבֵּנוּ, הָיָה לִי עִכּוּב בִּלְתִּי צָפוּי, אוֹי וַאֲבוֹי לִי שֶׁרֹאשׁ הַיְשִׁיבָה הִמְתִּין לִי זְמַן כֹּה רַב...

מֹהֵר הָרַב לְהַרְגִּיעוֹ, וְאָמַר: בְּסִיעְתָּא דִּשְׁמַיָּא גַּם אֲנִי הִתְעַכַּבְתִּי בְּאֹרַח בִּלְתִּי צָפוּי. אַךְ הַגְּבִיר טָעַן: כֵּיוָן שֶׁקִּבַּעְתִּי לָרַב שֶׁאֶפְגְּשֵׁנוּ בְּשָׁעָה פְּלוֹנִית, וְהָרַב חִכָּה לִי, הֲרֵי שֶׁיֵּשׁ כָּאן עִנְיָן שֶׁל פְּגִיעָה בִּכְבוֹד הַתּוֹרָה. לְאַחַר מִכָּן, הוֹצִיא מִכִּיסוֹ סְכוּם נִכְבָּד בְּיוֹתֵר מִמַּה שֶׁחִשַּׁב לָתֵת לוֹ בְּתְחִלָּה, וּמָסַר לָרַב תְּרוּמָה לְהַחְזָקַת הַיְשִׁיבָה.

כְּשֶׁסִּפֵּר הָרַב מִפּוֹנִיבֶ'ז אֶת הַסִּפּוּר לְשׁוֹמְעֵי לִקְחוֹ, הוֹסִיף וְאָמַר: כַּמָּה לֶקַח לְמֻדִּים אָנוּ מִמַּעֲשֶׂה זֶה. הֲלֹא אִם הָיִיתִי רָץ בַּבֹּקֶר אֶל הַנָּדִיב בִּלִי לְהִתְפַּלֵּל, הֲרֵי לְאַחַר שֶׁהָיִיתִי מַמְתִּין זְמַן רַב, הָיִיתִי מִתְיָאֵשׁ וְהוֹלֵךְ אֶל מְקוֹמִי, וְכָמוּבָן שֶׁהָיִיתִי מַפְסִיד אֶת הַתְּרוּמָה הַנִּכְבָּדָה שֶׁתָּרַם הַנָּדִיב הַהוּא. וְאִלּוּ עַתָּה, אַדְרַבָּה בִּזְכוּת שֶׁהִתְעַכַּבְתִּי לְצָרֵךְ מִצְוָה, לֹא הִפְסַדְתִּי מְאוּמָה, וְאַדְרַבָּה הִרְוַחְתִּי כֶּפֶל כִּפְלַיִם.

תשובה כתריס (מגן) בפני הפרענות

כְּיָדוּעַ אָדָם שֶׁהִשְׁכִּיל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה, זוֹכֶה לְכָךְ שֶׁכָּל עֲבֵרוֹתָיו נֶחְשָׁבוֹת לִמְצוֹוֹת. אִם כֵּן, אָדָם שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, זוֹכֶה לְמִצְוֹוֹת בְּרָמָה כָּזוֹ שֶׁלֹּא זוֹכֶה לָהּ שׁוּם צַדִּיק, שֶׁהֲרֵי

כַּמָּה מִצְוֹות שֶׁיַּעֲשֶׂה, לֹא יַגִּיעוּ לְשִׁעוּר הָעֲבֵרוֹת שֶׁהָרָשָׁע עָשָׂה, וְכָל אוֹתָן עֲבֵרוֹת נֶהֱפָכוֹת לְמִצְוֹות.

וּלְפִי זֶה מוּבָן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף לד:), שֶׁמָּקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים, צַדִּיקִים גְּמוּרִים לֹא יְכוֹלִים לַעֲמוֹד.

וּמְסַפְּרִים עַל רַבִּי יִצְחָק מִבַּרְדִּיטְשׁוֹב סָנֶגוֹרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁפַּגַּשׁ פַּעַם רָשָׁע שֶׁהָיָה עוֹבֵר עֲבֵרוֹת עַל מְנָת לְהַכְעִיס. פָּנָה אֵלָיו רַבִּי לֵוִי יִצְחָק וְאָמַר לוֹ: דַּע לְךָ שֶׁאֲנִי מְקַנֵּא בְּךָ! תְּמַהּ הַכּוֹפֵר וְאָמַר: בְּמַה יֵּשׁ לָרַבִּי לְקַנֵּא בִּי?

הֵשִׁיב לוֹ הָרַב: הֲרֵי לְכָל יְהוּדִי יֵשׁ סִכּוּי וְתִקְוָה לַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה. כְּשֶׁאַתָּה תַּחְזֹר בִּתְשׁוּבָה וְכָל הָעֲבֵרוֹת שֶׁלְּךָ יֵהָפְכוּ לִזְכֻיּוֹת, מִי יוֹכַל לְהִתְחָרוֹת אִתְּךָ בְּדַרְגָּה הַגְּבוֹהָה אֲלֵיהָ תַּגִּיעַ, יֵשׁ לְךָ אוֹפְצִיָּה לְשָׂכָר כֹּה גָּבוֹהַּ, מַה שֶּׁאֵין לִי וְלַאֲחֵרִים שֶׁלֹּא חָטְאוּ כָּל כָּךְ הַרְבֵּה...

התשובה היא הפתרון לבעיות

בּוֹרֵא עוֹלָם נָתַן לְעַם יִשְׂרָאֵל מַתָּנָה גְּדוֹלָה, וְהִיא - הַתְּשׁוּבָה, אֲשֶׁר בִּזְכוּתָהּ נִתְּנָה לָאָדָם אֶפְשָׁרוּת לְתַקֵּן אֶת מַעֲשָׂיו, וּלְבַטֵּל אֶת חוֹבוֹתָיו הַגְּדוֹלִים שֶׁנּוֹצְרוּ כְּתוֹצָאָה מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים אֲשֶׁר עָשָׂה, וַאֲשֶׁר הַיּוֹדֵעַ לְנַצֵּל מַתָּנָה יְקָרָה זוֹ.

מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם עָשִׁיר גָּדוֹל שֶׁהָיָה יָרֵא שָׁמַיִם וְצַדִּיק, אוּלָם דָּבָר אֶחָד הָיָה חָסֵר לוֹ - יְלָדִים! בְּמֶשֶׁךְ שָׁנִים הִתְפַּלְּלוּ הוּא וְזוּגָתוֹ לְהִפָּקֵד בְּזֶרַע שֶׁל קַיְימָא, וְאָכֵן הַתְּפִלּוֹת הַמְּרֻבּוֹת עָלוּ לַמְּרוֹמִים, וּבְנֵי הַזּוּג נִפְקְדוּ לְעֵת זִקְנָה בְּבֵן זָכָר נֶחְמָד וְיָפֶה תֹּאַר.

אֶת הַשִּׂמְחָה אֲשֶׁר שָׂרְרָה בְּבֵיתָם לֹא נִתֵּן לְתָאֵר בְּמִלִּים. אֵין צֹרֶךְ לוֹמַר כִּי בֶּנֶם הָיָה עֲבוּרָם הַדָּבָר הֶחָשׁוּב בְּיוֹתֵר בָּעוֹלָמָם. כְּבַר בְּעוֹדוֹ תִּינוֹק הִשְׁפִּיעוּ עָלָיו רוֹב פִּנּוּק, וְגַם שֶׁגָּדַל וְנִכְנַס לְתַלְמוּד תּוֹרָה, הוּא הִתְבַּלֵּט תָּמִיד בִּבְגָדָיו וּבִשְׂאָר מוֹתְרוֹת אֲשֶׁר הוֹרָיו סִפְּקוּ לוֹ בְּשֶׂפַע, וְכַמּוּבָן שֶׁגַּם לְעֵת בַּחֲרוּתוֹ לֹא חָסְכוּ מִמֶּנּוּ דָּבָר. וְכָךְ גָּדַל הוּא לְיֶלֶד מְפֻנָּק, פִּנּוּק אֲשֶׁר הִשְׁחִית אֶת טִבְעוֹ.

הַהוֹרִים הַזְּקֵנִים טָעוּ כֶּאֱמוּר בַּטָּעוּת בָּהּ טָעוּ כְּבָר רַבִּים לְפָנָיו - פִּנְקוּ אוֹתוֹ וְצִיְּדוּ אוֹתוֹ בְּסִכּוּמֵי כֶּסֶף גְּבוֹהִים, עַל מְנָת שֶׁיּוּכַל לִרְכֹּשׁ כָּל דָּבָר שֶׁיִּחְפֹּץ, וְדָבָר זֶה גָּרַם לַחֲבֵרִים רָעִים לְהִתְחַבֵּר אֵלָיו, וְכָךְ הָלַךְ הַבֵּן וְהִתְדַּרְדֵּר עַד שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְהָיָה מְשׂוֹטֵט כָּל הַיּוֹם בָּרְחוֹבוֹת עִם אֲנָשִׁים רֵיקִים וּפוֹחֲזִים כְּמוֹתוֹ, וְהַהוֹרִים הַיְקָרִים אֲשֶׁר תָּלוּ תִּקְוֹות מְרֻבּוֹת בִּבְנָם יַקִּירָם - לֹא יָדְעוּ אֶת נַפְשָׁם.

לְאַחַר תְּקוּפָה שֶׁל שִׁבְרוֹן לֵב וְעָגְמַת נֶפֶשׁ, הִכְרִיעַ הַצַּעַר אֶת אִמּוֹ שֶׁל הַנַּעַר, וְהִיא נִפְטְרָה לְבֵית עוֹלָמָהּ. בַּלְוָיָה עָמַד הַיֶּלֶד וְאָמַר קַדִּישׁ לְשֵׁם נִימּוּס, מִבְּלִי רֶגֶשׁ אוֹ כַּוָּונָה, וְקַל הָיָה לְנַחֵשׁ כִּי יִהְיֶה זֶה הַקַּדִּישׁ הָאַחֲרוֹן אוֹתוֹ יֹאמַר בְּמַהֲלַךְ שְׁנַת הָאֵבֶל.

עָבַר שְׁנָתַיִם, וְהָאָב הַזָּקֵן הֶחֱלׇ מַרְגִּישׁ כִּי יוֹמוֹ קָרֵב וּבָא, וְעַל כֵּן הֶחְלִיט לִתְרֹם אֶת כׇּל רְכוּשׁוֹ הֶעָצוּם עֲבוּר מוֹסָדוֹת צְדָקָה וָחֶסֶד, כְּדֵי שֶׁבָּנָיו לֹא יְבַזְבְּזוּ אֶת כַּסְפּוֹ לְהוֹלֵלוּת וַעֲבֵרוֹת. אוּלָם בְּצַוָּאָתוֹ הוֹתִיר לִבָּנוֹ כַּמָּה אַלְפֵי דוֹלָרִים, וְנָתַן לוֹ רְשׁוּת לְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ הַמְּפֹאָר פַּעַם אַחַת בִּלְבַד - בְּיוֹם הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹן לְפְטִירָתוֹ שֶׁל הָאָב. הַבֵּן לֹא נִרְאָה עָצוּב עַל כָּךְ שֶׁאָבִיו נִפְטַר, אֶלָּא הִמְשִׁיךְ לְחַיּוֹת חַיֵּי הוֹלֵלוּת וְרַאֲוָתָנוּת, וּלְשׁוֹטֵט בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת כְּאַחַד הָרֵיקִים וְהַפּוֹחֲזִים.

לְאַחַר חֹדֶשׁ יָמִים כִּלָּה הַבֵּן אֶת הַסְּכוּם אֲשֶׁר הוֹתִיר לוֹ אָבִיו בְּצַוָּאָתוֹ, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ הוּא הֶחֵל לְלְווֹת כְּסָפִים לְצׇרְכֵי מִלּוּי רְצוֹנוֹתָיו. בַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה הִלְוּוּ לוֹ בְּשִׂמְחָה, אוּלָם אַט אַט הֵחֵל מְצַטְמְצֵם מַעְגַּל הַמַּלְוִים, וּלְפֶתַע הוּא נֶאֱלָץ לְהִתְמוֹדֵד עִם תְּחוּשַׁת הַמַּחְסוֹר, אוֹתָהּ הוּא לֹא הִכִּיר מֵעוֹדוֹ. מֵהַדִּירָה שֶׁשָּׂכַר, הִשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר לֹא שִׁלֵּם שְׂכִירוּת, וּבַמַּכּוֹלֶת לֹא הִסְכִּימוּ לְמָכוֹר לוֹ בַּהֶקֶפָּה, וְכָךְ נֶאֱלָץ לִישׁוֹן בָּרְחוֹבוֹת וְלִמְצֹא אֶת מְזוֹנוֹ בֵּין פַּחֵי הַזֶּבֶל.

בַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה, נָהֲגוּ עִמּוֹ הַנּוֹשִׁים שֶׁהָיָה חַיָּב לָהֶם כֶּסֶף בַּעֲדִינוּת, אוּלָם בְּרָבוֹת הַיָּמִים פָּקְעָה סַבְלָנוּתָם, וּכְחֹדֶשׁ לִפְנֵי יוֹם הַשָּׁנָה לִפְטִירַת אָבִיו, הִגִּיעוּ אֵלָיו הַנּוֹשִׁים וְהִזְהִירוּהוּ אַזְהָרָה אַחֲרוֹנָה וְאָמְרוּ:

זוֹ הַפַּעַם הָאַחֲרוֹנָה בֹּא אָנוּ בָּאִים לְדָרוֹשׁ אֶת חוֹבֵנוּ. אָנוּ מִתְאַזְּרִים בְּסַבְלָנוּת רַק מִשּׁוּם שֶׁגִּילִינוּ כִּי בְּיוֹם הַשָּׁנָה לִפְטִירַת אָבִיךָ, תּוּכַל לְהִכָּנֵס לְבֵית אָבִיךָ, וְאָנוּ מְקַוִּים שֶׁתִּמְצָא שָׁם כֶּסֶף כְּדֵי לִפְרֹעַ אֶת חוֹבוֹתֶיךָ. וְדַע לְךָ שֶׁאִם לֹא תְשַׁלֵּם אֶת חוֹבְךָ, רַע וּמַר יִהְיֶה גּוֹרָלְךָ! אָנוּ נְצַטַּיֵּד בְּסַכִּינִים וְנַעֲשֶׂה בְּךָ שְׁפָטִים - אֶחָד יַחְתֹּךְ אֶת אָזְנְךָ, וְאֶחָד אֶת יָדֶיךָ, עַד שֶׁתִּפַּח אֶת נִשְׁמָתְךָ...

וְהִנֵּה הִגִּיעַ הַיּוֹם הַמְיֹעָד, עִם שַׁחַר הַשְּׁכִים הַבֵּן לְבֵית אָבִיו, שָׁם הִמְתִּינוּ לוֹ כְּבָר הַנּוֹשִׁים הָרַבִּים. הַשּׁוֹמֵר שֶׁשָּׁמַר עַל בֵּית אָבִיו, פָּתַח עֲבוּרוֹ אֶת הַשַּׁעַר וְהוּא נִכְנַס לְתוֹכוֹ, אַךְ לְהַפְתָּעָתוֹ מָצָא שֶׁהַבַּיִת רֵיק מִתְּכוּלָתוֹ.

הוּא הֵחֵל לַעֲבוֹר בֵּין הַחֲדָרִים, וְנִסָּה לְחַפֵּשׂ בַּחוֹרִים וּבִסְדָקִים אוּלַי נוֹתַר שָׁם סְכוּם כֶּסֶף אוֹתוֹ יוּכַל לָתֵת לְנוֹשָׁיו, אַךְ לַשָּׁוְא, בְּכָל הַבַּיִת הוּא לֹא מָצָא מְאוּמָה, עַד אֲשֶׁר הִגִּיעַ אֶל חֶדֶר לְמוּדוֹ שֶׁל אָבִיו. בַּחֶדֶר זֶה נִרְאָה כְּאִלּוּ אִישׁ לֹא נָגַע, וְעַל הַשֻּׁלְחָן שֶׁבּוֹ הָיָה אָבִיו יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד, נִצְּבָה לָהּ מַצֵּבָה וְעָלֶיהָ הָיָה רָשׁוּם: "עֲבוּר בְּנִי יְחִידִי הַיָּקָר לִי מִכֹּל"...

בְּיָדִים רוֹעֲדוֹת פָּתַח אֶת הַמַּעֲטָפָה, וּמוֹצֵא בָּהּ מִכְתָּב מֵאָבִיו. וְכָךְ כָּתַב לוֹ אָבִיו לִפְנֵי מוֹתוֹ: בְּנִי יָקִירִי, אֶת הַמִּכְתָּב הַזֶּה אַתָּה קוֹרֵא בְּוַדַּאי בְּיוֹם הַשָּׁנָה לְפְטִירָתִי. אֲנִי כְּבָר לֹא בַּחַיִּים, נָבִיא מֵעוֹלָם לֹא הָיִיתִי, אֲבָל אֲנַסֶּה לְתָאֵר אֶת מַצָּבְךָ כְּפִי שֶׁאֲנִי רוֹאֶה בְּעֵינֵי רוּחִי.

וּבְכֵן, אֲנִי מְתָאֵר לְעַצְמִי כִּי אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר הִתְּרַתִּי לְךָ - כִּלִּיתָ תּוֹךְ זְמַן קָצָר, לְאַחַר מִכֵּן הִתְחַלְתָּ לְלָווֹת כְּסָפִים מִיְּדִידֶיךָ, וְכַמּוּבָן לֹא הָיְתָה לְךָ אֶפְשָׁרוּת לְשַׁלְּמָם. אֲנִי מְתָאֵר לְעַצְמִי כִּי בְּרֶגַע זֶה מַמָּשׁ, מַמְתִּינִים לְךָ מְחוּץ לַבַּיִת כָּל נוֹשֶׁךָ, וּמְאַיְּמִים עָלֶיךָ אִיּוּמִים שֶׁאִם לֹא תְשַׁלֵּם אֶת חוֹבוֹתֶיךָ, הֵם יַעֲשׂוּ בְּךָ שְׁפָטִים, אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה וְאוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלִמָּה. עַל כֵּן, מְבַקֵּשׁ אֲנִי מִמְּךָ שֶׁתִּכָּנֵס לַחֶדֶר הַסָּמוּךְ, שָׁם תִּמְצָא דְּבַר מַה אֲשֶׁר יִפְתֹּר לְךָ אֶת כָּל בַּעֲיוֹתֶיךָ, וְיִשְׁחְרֵר אוֹתְךָ מִכָּל הַצָּרוֹת, הֻכְנַתִּי לְךָ שָׁם חֶבֶל תְּלִיָּה... תְּלֵה אֶת עַצְמְךָ בְּנִי, וְשִׂים קֵץ לְתַלְאוֹתֶיךָ... לְפָחוֹת תְּהֵא מִיתָתְךָ מְכֻבֶּדֶת מִבְּלִי יִסּוּרִים וּבְזִיּוֹנוֹת...

אַל נָא תִּכְעַס עָלַי בְּנִי יַקִּירִי, אַל תַּחְשֹׁב אֲפִילוּ לְרֶגַע שֶׁמִּתּוֹךְ אַכְזָרִיּוּת פָּעַלְתִּי כַּאֲשֶׁר הֶחְלַטְתִּי לְהוֹתִיר אֶת כָּל כַּסְפִּי לַאֲחֵרִים. דַּע לְךָ, כִּי יָדַעְתִּי שֶׁלֹּא יַעֲזֹר לְךָ אֲפִילוּ אִם הוֹתַרְתִּי לְךָ אֶת כָּל כַּסְפִּי, מִפְּנֵי שֶׁמֵּרֹב פְּזִיזוּתְךָ, הָיִיתָ מְכַלֶּה וּמְבַזְבֵּז אֶת כָּל מָמוֹנִי לַהֶבֶל וְלָרִיק. וְלָכֵן עָבוֹר לַחֶדֶר הַשֵּׁנִי וְשִׂים קֵץ לְחַיֶּיךָ, רַק אַל תִּשְׁכַּח לְהִתְוַדּוֹת עַל חֲטָאֶיךָ לִפְנֵי מוֹתְךָ...

הַבֵּן עָבַר לַחֶדֶר הַסָּמוּךְ, וּמָצָא שָׁם חֶבֶל תְּלִיָּה. עָלָה עַל הַכִּסֵּא וְכָרַךְ אֶת הַחֶבֶל סְבִיב צַוָּארוֹ, וְהֵחֵל לְמַלְמֵל אֶת מִילּוֹת הַוִּדּוּי בְּדֶמָעוֹת שָׁלִישׁ, וּלְאַחַר מִכֵּן קָפַץ מֵהַכִּסֵּא.

אַךְ לְתַדְהֵמָתוֹ הַחֶבֶל נִתַּק מִמְּקוֹמוֹ, וְהוּא נָפַל עַל הַקַּרְקַע. וְהִנֵּה רָאָה פֶּתֶק נוֹסַף נוֹפֵל מִתִּקְרַת הַבַּיִת, וְשָׁם הָיָה כָּתוּב: לִבְנִי הַיָּקָר, לְאַחַר שֶׁגִּילִיתַ אֶת טָעוּתְךָ וְחָזַרְתָּ בִּתְשׁוּבָה בְּלֵב שָׁלֵם, שׁוּב אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ בְּמוֹתְךָ, אֶלָּא שָׁמֵחַ הוּא שֶׁקִּבַּלְתָּ עַל עַצְמְךָ לְהִשְׁתַּנּוֹת וּלְהַתְחִיל דַּף חָדָשׁ בַּחַיִּים.

וְכָעֵת אֲגַלֶּה לְךָ סוֹד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתְךָ מְאֻשָּׁר. בְּפִנַּת הַחֶדֶר יֵשׁ בְּלִיטָה רְפוּיָה, וְשָׁם מֻסְתָּר אוֹצָר גָּדוֹל מְאֹד, לְךָ וְקַח אוֹתוֹ, וְשַׁלֵּם אֶת חוֹבוֹתֶיךָ, וְהַתְחֵל אֶת חַיֶּיךָ בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וְהַטּוֹבָה, לְלֹא חַיֵּי הוֹלֻלּוֹת וְהֶפְקֵרוּת.

הַנִּמְשָׁל בָּרוּר - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ חָפֵץ בְּמוֹתוֹ שֶׁל הָרָשָׁע, אֶלָּא רוֹצֶה הוּא שֶׁיַּחְזֹר בִּתְשׁוּבָה, וְאָז יְקַבֵּל מֵאֵת ה' אֶת הָאֹשֶׁר הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וְיִהְיֶה לוֹ גַּם חַיֵּי עוֹלָם הַזֶּה וְגַם חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא. אֲבָל אִם אֵין הָאָדָם חָפֵץ לְשַׁנּוֹת אֶת דַּרְכּוֹ הָרָעָה, אֲזַי מְחַכִּים לוֹ הַרְבֵּה נוֹשִׁים שֶׁעֲתִידִים לִפְרֹעַ מִמֶּנּוּ אֶת כָּל הַחוֹבוֹת שֶׁצָּבַר פֹּה בָּעוֹלָם הַזֶּה.

אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר יוֹדֵעַ לְנַצֵּל הִזְדַּמְנוּת פַּז כָּזֹאת - לַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה וְלַעֲלוֹת בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה הַמּוֹבִילָה אֶל הָאֹשֶׁר הָאֲמִתִּי.

רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר, כָּל כְּנֵסִיָּה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם. וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם:

לְעִתִּים אָנוּ רוֹאִים כִּנּוּס שֶׁמִּתְכַּנְּסִים כַּמָּה אֲנָשִׁים לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֲבָל כִּנּוּס זֶה נִרְאֶה עָלוּב לְמָדַי, לְמָשָׁל: כַּאֲשֶׁר פּוֹתְחִים שִׁעוּר תּוֹרָה חָדָשׁ, בַּהַתְחָלָה בָּאִים לַשִּׁעוּר מִסְפַּר מִשְׁתַּתְּפִים

מוּעָט וּמְצֻמְצָם. וְכֵן כַּאֲשֶׁר פּוֹתְחִים בֵּית סֵפֶר דָּתִי, הַתַּלְמִידִים מוּעָטִים וְהָאֻמְצָעִים קָשִׁים וְלֹא נוֹחִים, וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ.

עַל זֶה בָּאָה הַמִּשְׁנָה לְעוֹדֵד וְלוֹמַר: אַל תִּסְתַּכְּלוּ עַל הַהוֹוֶה וְאַל תַּחְשְׁשׁוּ מֵהֶעָתִיד, מִפְּנֵי שֶׁאִם מִתְכַּוְּנִים בְּאוֹתוֹ כִּנּוּס שֶׁל אֲנָשִׁים לְשֵׁם שָׁמַיִם, מֻכְרָחִים לְהַצְלִיחַ. אִם אֵין נְגִיעוֹת אִישִׁיּוֹת, הַשִּׁעוּר יַמְשִׁיךְ וְיִשְׂגְשֵׂג, בֵּית הַסֵּפֶר יִפָּרַח, וְהָאֻמְצָעִים יַגִּיעוּ.

אוּלָם אִם אֵין הַמַּטָּרָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֶלָּא לְשֵׁם כָּבוֹד אוֹ אִינְטֶרֶס אִישִׁי אַחֵר, אֲזַי סוֹפוֹ שֶׁל אוֹתוֹ כִּנּוּס לְהִתְבַּטֵּל כָּלִיל מִן הָעוֹלָם.

וְדֻגְמָא לְכָךְ, אָנוּ מוֹצְאִים בְּהִתְכַּנְסוּת שֶׁל "דּוֹר הַפַּלָּגָה" [הַדּוֹר שֶׁבָּאוּ לְאַחַר הַמַּבּוּל, וְרָצוּ לְהִלָּחֵם עִם בּוֹרֵא עוֹלָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבִיא שׁוּב פַּעַם מַבּוּל], לְכָאוֹרָה הָיְתָה שָׁם הָאַחְדוּת הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר בְּדִבְרֵי יְמֵי הָאֱנוֹשׁוּת - "כָּל הָאָרֶץ שָׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אֲחָדִים", כֻּלָּם דּוֹבְרִים שָׂפָה אַחַת, וּלְכֻלָּם מַטָּרָה מְשֻׁתֶּפֶת, אֵין גְּזֵעִים שׁוֹנִים, אֵין דָּתוֹת זָרוֹת, אֵין חֲלוּקָה לַמִּדִּינוֹת, אֵין מַחְלוֹקוֹת, כָּל הַמַּשְׁאַבִּים מְיֻעָדִים לְאוֹתָהּ מַטָּרָה. מִבְּחִינָה טֶבְעִית, תְּכְנִיתָם הָיְתָה אֱמוּרָה לְהִתְמַמֵּשׁ הָלְכָה לְמַעֲשֶׂה.

אֲבָל מֵאַחַר שֶׁכָּל הִתְאַחֲדוּתָם הָיְתָה "שָׁלֹא לְשֵׁם שָׁמַיִם", אֶלָּא אַדְרַבָּה הֵם רָצוּ לְמָרוֹד בְּבוֹרֵא עוֹלָם מִטַּעֲמִים אֱנוֹכִיִּים, שֶׁיּוּכַל כָּל אָדָם לַעֲשׂוֹת כְּכָל הָעוֹלֶה עַל רוּחוֹ לְלֹא הִתְעָרְבוּת שֶׁל הַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה, לָכֵן, לַמְרוֹת אַחְדוּתָם וְכִנּוּסָם, "אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם", הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָצְמוֹ הִתְעָרֵב וּבִלְבֵּל אֶת שְׂפָתָם, וְהֵפִיץ אוֹתָם לְאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ.

משנה יב

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ אוֹמֵר, יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ, וּכְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבֶּךָ, וּמוֹרָא רַבְּךָ כְּמוֹרָא שָׁמָיִם:

משנה יג

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֱוֵי זָהִיר בְּתַלְמוּד, שֶׁשִּׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן.

פרוש א

אָדָם הַמְּלַמֵּד לַאֲחֵרִים, צָרִיךְ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא תֵּצֵא תַּקָּלָה מִתַּחַת יָדוֹ אֲפִילּוּ בְּשׁוֹגֵג, מִפְּנֵי שֶׁלְּשׁוֹגֵג הַזֶּה יֵשׁ הַשְׁלָכוֹת בִּלְתִּי הֲפִיכוֹת.

בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (דף כא.), אָנוּ מוֹצְאִים דֻּגְמָא, עַד כַּמָּה יֵשׁ לָרַב לְהַקְפִּיד בְּעֵת מְסִירַת תּוֹרָתוֹ לְתַלְמִידָיו: הַגְּמָרָא בָּאָה לְהַמְחִישׁ לְאֵלּוּ תּוֹצָאוֹת עֲלוּל לְהָבִיא שִׁבּוּשׁ שֶׁל הָרַב, בֶּהַגִּיַּית הַמִּקְרָא לְתַלְמִידָיו.

שָׁם מְסֻפָּר עַל יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה שֹׂר צְבָא דָּוִד, אֲשֶׁר יָצָא לְמִלְחֶמֶת מִצְוָה בַּעֲמָלֵק. שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים עָרְכָה הַמִּלְחָמָה, וּבְמַהֲלַךְ הַמִּלְחָמָה, יוֹאָב הִכְרִית וְהָרַג אֶת כָּל הַזְּכָרִים. כְּשֶׁחָזַר מִשְּׁדֵה הַקְּרָב, הוּא בָּא לְמַלְכּוֹ דָּוִד, וְסִפֵּר לוֹ עַל מַעֲשָׂיו.

שְׁאָלוֹ דָּוִד הַמֶּלֶךְ: מַדּוּעַ הָרַגְתָּ רַק אֶת הַזְּכָרִים, הֲלֹא מִצְוָה עָלֵינוּ לְהַכְרִית לְגַמְרֵי אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם? עָנָה לוֹ יוֹאָב בְּתְמִיהָה: זֶה בְּדִיּוּק מַה שֶּׁעָשִׂיתִי, הִכְרַתִּי אֶת כָּל "זֵכֶר עֲמָלֵק"!

עָנָה לוֹ דָּוִד: לֹא נֶאֱמַר "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", אֶלָּא "אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", דְּהַיְנוּ לֹא לְהוֹתִיר לָהֶם שׁוּם זִכָּרוֹן.

הֲלַךְ יוֹאָב, וּבֵרֵר אֵצֶל רַבּוֹ הַאִם הַטָּעוּת הִיא בְּאַשְׁמָתוֹ, אוֹ שֶׁמָּא רַבּוֹ לֹא לָמְדוֹ כַּיָּאוּת. כַּאֲשֶׁר הִתְבָּרֵר לוֹ שֶׁהָאַשְׁמָה תְּלוּיָה בְּרַבּוֹ, נָטַל חֶרֶב וְהֶנִיפָהּ מֵעַל רֹאשׁ רַבּוֹ. שְׁאָלוֹ רַבּוֹ: מַדּוּעַ אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן?

עָנָה לוֹ: מִשּׁוּם שֶׁאַתָּה עָבַרְתָּ עַל 'אְרוּר', הֵן כָּךְ נֶאֱמַר בִּירְמְיָה: "אְרוּר עוֹשֵׂה מְלֶאכֶת הַשֵּׁם רְמִיָּה", מְלַאכְתְּךָ הָיְתָה לְהַעֲבִיר לְתַלְמִידֶיךָ אֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן בָּרוּר וְנָהִיר, שֶׁלֹּא יֵאָרַע לָהֶם מִשְׁגֶּה, וְאַתָּה מָעַלְתָּ בְּתַפְקִידְךָ.

עָנָה לוֹ הָרַב: אַף אִם אֲנִי עָבַרְתִּי עַל אָרוּר, אַךְ מִנַּיִן לְךָ הַהוֹרָאָה לְהוֹרְגֵנִי? עָנָה לוֹ יוֹאָב: בְּהֶמְשֵׁכוֹ שֶׁל אוֹתוֹ פָּסוּק נֶאֱמַר: "וְאָרוּר מוֹנֵעַ חֶרְבּוֹ מִדָּם", עוֹנְשׁוֹ שֶׁל עוֹשֵׂה מְלֶאכֶת הַשֵּׁם רְמִיָּה הוּא - לִשְׁפּוֹךְ אֶת דָּמוֹ! וּמִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַיֵּם דִּין זֶה וְאֵינוֹ מְקַיֵּם, עוֹבֵר בְּעַצְמוֹ עַל אָרוּר.

לְמַעֲשֶׂה חֲלוּקוֹת הַדֵּעוֹת בַּגְּמָרָא אִם אָכֵן יוֹאָב הָרַגוֹ אוֹ לֹא. מִכָּל מָקוֹם מִמַּעֲשֶׂה זֶה מוּכָח, עַד כַּמָּה יֵשׁ לְהַקְפִּיד אֲפִילּוּ בְּהַגָּיָה נְכוֹנָה שֶׁל הַדְּבָרִים בְּעֵת שֶׁמַּצִּיעִים אוֹתָם לַאֲחֵרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּצֵא מִכָּךְ תַּקָּלָה לַתַּלְמִידִים.

פרוש ב

אָדָם חַיָּב לִלְמֹד אֶת הַמָּתָר וְאֶת הָאָסוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בַּעֲבֵרָה לְלֹא יְדִיעָתוֹ, וּמִי שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד, וּלְבַסּוֹף נִכְשָׁל בַּעֲבֵרָה בְּלִי כַּוָּנָה, אֵין זֶה נֶחְשָׁב לוֹ לְשׁוֹגֵג, אֶלָּא כְּמֵזִיד, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מוּטָל עָלָיו לִלְמֹד כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לִידֵי אִסּוּר, וְזֶה שֶׁלֹּא לָמַד, הֲרֵי הוּא מֵזִיד בַּדָּבָר, וְיִעָנֵשׁ עַל כָּךְ.

בְּהֶקְשֵׁר לָזֶה הִקְשָׁה בְּסֵפֶר "שַׁעַר בַּת רַבִּים": אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל, וְתֹר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל עָוֹן עֲבוֹדָה זָרָה גְּלוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְלֹא וְתֹר עַל עָוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה.

וְלִכְאוֹרָה הַדָּבָר פֶּלֶא, שֶׁהֲרֵי שְׁלוֹשֶׁת הָעֲבֵרוֹת הַלָּלוּ חֲמוּרוֹת מְאֹד, וְנֶאֱמַר בָּהֶם "יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר". מַה שֶּׁאֵין כֵּן תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה בִּלְבַד, אֵיךְ אָמְרוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ

הוּא מְוַתֵּר עֲלֵיהֶם, וְעַל בְּטוּל תּוֹרָה לֹא? וְעוֹד, אֵיךְ אָמְרוּ שֶׁה' מְוַתֵּר עַל עָוֹן, הֲלֹא כָּל הָאוֹמֵר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַתְּרָן הוּא, יִוָּתְרוּ חַיָּיו.

וְאֶפְשָׁר לְתָרֵץ זֹאת עַל פִּי מָשָׁל, לְאָדָם שֶׁלֹּא לָמַד נְהִיגָה עַל רֶכֶב מְיֻמָּיו, וְנָסַע עַל רֶכֶב, וְעָשָׂה תְּאוּנָה קָשָׁה שֶׁגָּרְמָה לַעֲשָׂרוֹת פְּצוּעִים, וּלְכַמָּה הֲרוּגִים, וּלְעוֹד נְזָקִים קָשִׁים וַחֲמוּרִים.

וְהִנֵּה כְּשֶׁנִּשְׁפַּט עַל כָּךְ בְּבֵית מִשְׁפָּט, טָעַן בִּפְנֵי הַשּׁוֹפֵט שֶׁאֵינוֹ אָשֵׁם בִּתְאוּנָה, מִכֵּיוָן שֶׁהוּא לֹא יָדַע כֵּיצַד לִנְסֹעַ בָּרֶכֶב, וְהוּא לֹא הִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת אֶת הַתְּאוּנָה...

הֲרֵי הַשּׁוֹפֵט יִטְעַן כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁעַל זֶה שֶׁנָּסַע עַל רֶכֶב בְּלִי לָדַעַת כֵּיצַד נוֹסְעִים, מַגִּיעַ לוֹ עוֹנֶשׁ, מִפְּנֵי שְׁמִי שֶׁלֹּא לָמַד לִנְסֹעַ, אָסוּר לוֹ לִנְסֹעַ עַל רֶכֶב.

כְּךָ גַּם מִי שֶׁעָבַר עַל שְׁלוֹשׁ עֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת אֵלּוּ, הֲרֵי זֶה בִּגְלַל שֶׁלֹּא יָדַע עַד כַּמָּה הֵם חֲמוּרוֹת, וּמַה גָּרַם לוֹ לֹא לָדַעַת זֹאת? חֹסֶר לִמּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי אִם הָיָה לוֹמֵד תּוֹרָה, הָיָה מְגַלֶּה עַד כַּמָּה הָעֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת, וְהָיָה נִמְנָע מִלַּעֲשׂוֹתָם.

וּכְעֵין זֶה מָצִינוּ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף ה.): "אִם רוֹאֶה אָדָם שֶׁיִּסּוּרִין בָּאִין עָלָיו, יְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו, פְּשְׁפֵּשׁ וְלֹא מָצָא, יִתְלֶה בְּבִטּוּל תּוֹרָה". וְהִקְשָׁה הַגָּאוֹן מִוִּילְנָא, וַהֲלֹא גַּם בְּטוּל תּוֹרָה נִקְרָא עָוֹן, וְאִם כֵּן, כֵּיצַד יִתָּכֵן שֶׁפְּשְׁפֵּשׁ וְלֹא מָצָא אֶת עָוֹן בְּטוּל תּוֹרָה. וּבֵאֵר, שְׁמִי שֶׁפְּשְׁפֵּשׁ וְלֹא מָצָא, יִתְלֶה שֶׁמַּחֲמַת בְּטוּל תּוֹרָה לֹא מָצָא, דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא לָמַד, וּמֵחֲמַת זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם יֵשׁ לוֹ עָוֹן.

משנה יד

רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, הֱוֵי גּוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה וְאַל תֹּאמַר שֶׁהִיא תָּבוֹא אַחֲרֶיךָ, שֶׁחֲבֵרֶיךָ יְקַיְּמוּהָ בְּיָדֶךָ. וְאֶל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן:

בַּמִּדְרָשׁ מְסֻפָּר עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ, שֶׁהָלַךְ עִם אִשְׁתּוֹ לְמָקוֹם שֶׁהַמַּיִם יָפִים וְהַנּוֹי יָפֶה, וּלְאַחַר מִכֵּן בִּקֵּשׁ לַחְזֹר לַחֲבֵרָיו כְּדֵי לִלְמֹד עִמָּהֶם תּוֹרָה, וְלֹא הִנִּיחָהּ לוֹ אִשְׁתּוֹ, וְשָׁאֲלָה אוֹתוֹ: מִי צָרִיךְ אֶת מִי? אָמַר לָהּ: הֵם צְרִיכִים אוֹתִי [מִפְּנֵי שֶׁהָיָה אָדָם גָּדוֹל כְּפִי שֶׁאָמְרוּ בְּאָבוֹת (פֶּרֶק ב מִשְׁנָה יב), שֶׁאִם יִהְיוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֹאזְנַיִם, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ בְּכַף שְׁנִיָּה, מַכְרִיעַ אֶת כֻּלָּם].

אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בְּדַרְכָּךְ מָשָׁל: אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד מָזוֹן וּבְמָקוֹם שֵׁנִי עַכְבָּרִים, דַּרְכּוֹ שֶׁל מִי לָלֶכֶת לְמִי? הֱוֵי אוֹמֵר שֶׁהָעַכְבָּרִים הוֹלְכִים אֵצֶל הַמָּזוֹן, לָכֵן גַּם אַתָּה תִּשָּׁאֵר כָּאן, וַחֲבֵרֶיךָ יָבוֹאוּ אֵלֶיךָ. שָׁמַע לָהּ בַּעֲלָהּ, וְיָשַׁב שָׁם עַד שֶׁשָּׁכַח תַּלְמוּדוֹ.

כְּשֶׁחָזַר לְעֵירוֹ וּבָא לִקְרֹא בְּסֵפֶר תּוֹרָה, טָעָה וְקָרָא "הַחֶרֶשׁ הָיָה לִבָּם" בְּמָקוֹם לוֹמַר "הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", עַד שֶׁבִּקְּשׁוּ עָלָיו רַחֲמִים וְחָזַר לוֹ תַּלְמוּדוֹ. וְעַל זֶה אָמַר הַתַּנָּא אַל תֹּאמַר שֶׁהִיא (הַחָכְמָה) תָּבוֹא אֵלֶיךָ, אֶלָּא חֲבֵרֶיךָ יְקַיְּמוּהָ בְּיָדֶיךָ, וְאַל תִּשָּׁעֵן עַל בִּינָתְךָ.

וְכָתַב הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים פַּלָּאגִ'י זַצ"ל בְּסֵפֶר "עֵינֵי כָל חַי", שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכְּוָנַת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ הָיְתָה לְטוֹבָה, שֶׁהֲרֵי מָקוֹם יָפֶה וּמַיִם יָפִים וַאֲוִיר זָךְ, מוֹעִיל מְאֹד לְהִתְחַכֵּם בַּתּוֹרָה, עִם כָּל זֶה שָׁכַח אֶת תַּלְמוּדוֹ. וְלָכֵן מַקְדִּים הַתַּנָּא וְאוֹמֵר "הֱוֵי גּוֹלֶה לְמָקוֹם תּוֹרָה", וְלֹא לְמָקוֹם מַעְיָנוֹת וּתְהוֹמוֹת.

דבוק חברים

הַסְּגֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַדַּרְגָּה הָאֲמִתִּית שֶׁל עֵסֶק הַתּוֹרָה, הִיא דְּוָקָא בְּדִבּוּק חֲבֵרִים, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל: שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בְּדִבְרֵי תוֹרָה, שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם" - אוֹ חַבְרוּתָא אוֹ מִיתוּתָא.

עַל הַחֲשִׁיבוּת שֶׁל ה"בְּיַחַד", נִלְמַד מֵהַמַּעֲשֶׂה עַל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקָּדוֹשׁ, שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל עִם חֲבֵרָיו בְּאַהֲבָה גְּדוֹלָה וְרַבָּה, וְהֶאֱרִיךְ הַרְבֵּה בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, וְלַחֲבֵרָיו לֹא הָיְתָה אֶפְשָׁרוּת לְהַמְתִּין כָּל כָּךְ, וְלָכֵן פָּנָה כָּל אֶחָד מֵהֶם לְדַרְכּוֹ, וּלְאַחַר שֶׁכָּל אֶחָד עָשָׂה אֶת אֲשֶׁר הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת, חָזְרוּ וְנִקְבְּצוּ לְאוֹתוֹ מָקוֹם.

כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לַבַּעַל שֵׁם טוֹב, אָמַר לָהֶם שֶׁגָּרְמוּ בְּכָךְ פֵּרוּד גָּדוֹל בָּזֶה שֶׁעָזְבוּ אוֹתוֹ וְהָלְכוּ לָהֶם. וְסִפֵּר לָהֶם מָשָׁל בְּעִנְיָן זֶה:

יָדוּעַ שֶׁטֶּבַע הָעוֹפוֹת, שֶׁבְּכָל חֹרֶף הֵם פּוֹרְחִים לִמְדִינוֹת הַחַמּוֹת, וְדָרִים שָׁם כָּל יְמֵי הַחֹרֶף. פַּעַם אַחַת רָאוּ בְּנֵי הַמְּדִינָה שֶׁבָּא עוֹף אֶחָד, וְלוֹ מִינֵי גְּוָנִים שׁוֹנִים, וְיָשַׁב לוֹ עַל אִילָן אֶחָד גָּבוֹהַּ מְאֹד, עַד שֶׁאֵין יָד אָדָם יְכוֹלָה לְהַגִּיעַ לְרֹאשׁ הָאִילָן.

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הַמֶּלֶךְ, צִוָּה שֶׁיִּתְקַבְּצוּ כֻּלָּם וִיטַפְּסוּ אֶחָד עַל הַשֵּׁנִי, עַד שֶׁהָעֶלְיוֹן יַגִּיעַ וְיָבִיא לַמֶּלֶךְ אֶת הָעוֹף, וְכָךְ עָשׂוּ, עַד אֲשֶׁר אֵלּוּ שֶׁלְּמַטָּה הִתְחִילוּ לְהִתְנוֹעֵעַ מֵרֹב כֹּבֶד, וְאָז נָפְלוּ כֻּלָּם, וְלֹא יָכְלוּ לְהַגִּיעַ וּלְהָבִיא אֶת הָעוֹף לַמֶּלֶךְ.

כָּךְ אָמַר לָהֶם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, אִם הֱיִיתֶם מְחֻבָּרִים אִתִּי בִּתְפִלָּה, הָיָה הַדָּבָר טוֹב וּמֻשְׁלָם, וְהָיִינוּ מַגִּיעִים בִּתְפִלָּה לְרוּם הַמַּעֲלָה. אַךְ כַּאֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם אוֹתִי, עַל יְדֵי זֶה נָפַל הַכֹּל, וּמַה שֶּׁרָצִיתִי לְהַשִּׂיג פָּרַח מִמֶּנִּי.

וְהִסְבִּיר לָהֶם, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא כָּל הָעוֹלָמוֹת בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ שֹׁרֶשׁ בְּאוֹת אַחַת מִן הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת נִבְרְאוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְעַל יָדָהּ הֵם עוֹמְדִים קְשׁוּרִים וּמְחֻבָּרִים זֶה בָּזֶה, כָּךְ יִשְׂרָאֵל הֵם קְשׁוּרִים וּמְחֻבָּרִים, וְעַל יְדֵי הִתְקַשְּׁרוּת זוֹ, הֵם יְכוֹלִים לְהַשִּׂיג הַשָּׂגוֹת וְשֶׂפַע עַל יְדֵי מִי שֶׁקָּרוֹב לְהַשִּׂיג יוֹתֵר חֶסֶד עֶלְיוֹן.

וּכְשֶׁכָּל אֶחָד מִכֶּם הָלַךְ וּפֵרֵשׁ מִן הֶחָלָל, נִרְאָה שֶׁאֵין בֵּינֵיכֶם אַהֲבָה לְמִי שֶׁלְּמַעְלָה מִכֶּם, וְעִקַּר הַתִּקּוּן שֶׁעַל יָדוֹ נִתַּן לְהַשִּׂיג אֶת הַמַּטָּרָה הָעֶלְיוֹנָה הוּא אַהֲבַת אִישׁ לַחֲבֵרוֹ.

משנה טו

רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר, אֵין בְּיָדֵינוּ לֹא מִשַּׁלְוַת הָרְשָׁעִים וְאַף לֹא מִיִּסּוּרֵי הַצַּדִּיקִים.

בַּסִּפְרִי (דְּבָרִים פִּסְקָא נג) מוּבָא מָשָׁל, לְאֶחָד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל פָּרְשַׁת דְּרָכִים, וְהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים, אֶחָד שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר [וְדֶרֶךְ יְשִׁירָה] וְסוֹפוֹ קוֹצִים, וְאֶחָד שֶׁתְּחִלָּתוֹ קוֹצִים וְסוֹפוֹ מִישׁוֹר, וְהָיָה מוֹדִיעַ לָעוֹבְרִים וְלַשָּׁבִים וְאוֹמֵר לָהֶם: אַתֶּם רוֹאִים אֶת שְׁבִיל זֶה שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר? דְּעוּ שֶׁכִּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת אוֹתָם מַהֲלְכִים בַּמִּישׁוֹר, וּלְאַחַר מִכֵּן סוֹפוֹ אוֹתָם מַגִּיעִים לְקוֹצִים. וְאַתֶּם רוֹאִים אֶת הַשְּׁבִיל הַשֵּׁנִי שֶׁתְּחִלָּתוֹ קוֹצִים? דְּעוּ שֶׁכִּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת אַתֶּם מַהֲלְכִים בְּקוֹצִים, וְסוֹפוֹ לָצֵאת לְמִישׁוֹר.

כָּךְ אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל: אַתֶּם רוֹאִים אֶת הָרְשָׁעִים שֶׁמַּצְלִיחִים בָּעוֹלָם הַזֶּה? דְּעוּ לָכֶם שֶׁכִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה יָמִים הֵם מַצְלִיחִים, וְסוֹפָם לְהֵעָנֵשׁ וּלְהִתְחָרֵט עַל מַעֲשֵׂיהֶם לְבַסּוֹף. וּכְמוֹ כֵּן אַתֶּם רוֹאִים צַדִּיקִים שֶׁמִּצְטַעֲרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה? דְּעוּ לָכֶם שֶׁכִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה יָמִים הֵם מִצְטַעֲרִים, וְסוֹפָם לִשְׂמֹחַ בַּאֲחֲרוֹנָה.

שלות הרשעים ויסורי הצדיקים

רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא פֵּרֵשׁ אֶת מִשְׁנָתֵינוּ, שֶׁאֵין יָדוּעַ לָנוּ מַדּוּעַ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צְלֵחָה, וּמִפְּנֵי מָה הַצַּדִּיקִים מְדֻכָּאִים בְּיִסּוּרִים. בְּמִלִּים אֲחֵרוֹת, אֵין אָנוּ יוֹדְעִים מַדּוּעַ צַדִּיק וְרַע לוֹ, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ.

רַבִּי מְנַחֵם מָנְדֵּל מִקּוֹצְק הָיָה אוֹמֵר: כֹּחַ עֶלְיוֹן, שֶׁכָּל דְּרָכָיו נְהִירִים לִי, וְכָל שְׁבִילֵי מַחְשַׁבְתּוֹ בְּרוּרִים לִי, וְכָל הַהַחְלָטוֹת שֶׁלּוֹ מוּבָנוֹת לִי, אֵינֶנִּי יָכוֹל לִסְגּוֹד לוֹ. אִילּוּ הָיוּ פְּרוּשׁוֹת בְּפָנַי כָּל דְּרָכָיו, אִם הָיִיתִי מְסֻגָּל לְתָרֵץ אֶת כָּל הַקֻּשְׁיוֹת, לֹא הָיָה זֶה אֱלֹקִים, אִם אֲנִי יוֹדֵעַ עָלָיו הַכֹּל, אֵינֶנִּי יָכוֹל לְעָבְדוֹ בְּכָל לְבָבִי, אֵינֶנִּי יָכוֹל לְהַעֲרִיץ וּלְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא אֶחָד כָּמוֹנִי, כְּאַחַד הָאָדָם הַנִּשְׁאָל שְׁאֵלָה וּמֵשִׁיב הֶסְבֵּרִים.

עַל כֵּן, רֵאשִׁית דָּבָר עָלֵינוּ לְהַסְכִּים, כִּי אֵין סָפֵק שֶׁאֵינֶנּוּ מְסֻגָּלִים לְתָפֹס אֶת עוֹמֶק הַנְּהָגָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אוּלָם צְרִיכִים לָדַעַת בְּבֵרוּר, שֶׁכָּל הַנְּהָגָתוֹ הִיא יְשָׁרָה וּבְרוּרָה לְאֵין תַּכְלִית.

כְּשֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּעָיוֹת בַּחַיִּים, כָּל סוּגֵי הַבְּעָיוֹת, אֵינֶנּוּ מַרְגִּישִׁים אֶת הַטּוֹב שֶׁבָּהֶן, אֵינֶנּוּ מַרְגִּישִׁים שֶׁה' יִתְבָּרַךְ הוּא זֶה שֶׁנּוֹתֵן לָנוּ 'מַכָּה קְטַנָּה', כְּמוֹ רוֹפֵא מְנַתֵּחַ, שֶׁחוֹתֵךְ וְקוֹרֵעַ עַל מְנָת לְרַפֵּא אֶת הַחוֹלֶה. וּכְבָר הִתְבַּטֵּא הַגָּאוֹן מִוִּילְנָא וְאָמַר: כִּי אִלְמָלֵי יִסּוּרִים, לֹא מָצָאנוּ יָדֵינוּ וְרַגְלֵינוּ בָּעוֹלָם הַבָּא.

מְסַפְּרִים שֶׁיְּהוּדִי בָּא פַּעַם לְבַקֵּשׁ בְּרָכָה מֵהָרַבִּי מִסַּאטְמָר זַצַ"ל, אָמַר לוֹ הָרַבִּי: מִי אֲנִי שֶׁאֶתֵּן לְךָ בְּרָכָה, צֵא לָרְחוֹב, וְתִמְצָא כָּל יְהוּדִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִסְפַּר עַל יָדוֹ [מִנִּצּוֹלֵי הַמַּחֲנוֹת הַשְׁמָדָה], הוּא יָכוֹל לָתֵת לְךָ בְּרָכָה, מִשּׁוּם שֶׁהַיִּסּוּרִים שֶׁעָבַר, נִקּוּ וְזִכְּכוּ אוֹתוֹ, וֶהֱבִיאוּהוּ לְגַדְלוּת.

כָּל אֶחָד שָׁמַע עַל הַ"חֲתַם סוֹפֵר". רַבּוֹ שֶׁל הַחֲתַם סוֹפֵר, הָיָה יְהוּדִי גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ, וּשְׁמוֹ רַבִּי נָתָן אַדְלֶר זַצַ"ל. פַּעַם הִתְבַּטֵּא מִישֶׁהוּ בְּאוֹזְנֵי הַחֲתַם סוֹפֵר וְאָמַר: "רַבְּךָ הָיָה מַלְאַךְ". הַחֲתַם סוֹפֵר הִקְפִּיד וְאָמַר: "מֵעוֹלָם לֹא הָיָה מַלְאַךְ כְּמוֹ הָרַב שֶׁלִּי", כְּלוֹמַר, הוּא הִרְגִּישׁ ש"מַלְאַךְ" הוּא בִּטּוּי פָּחוֹת שֶׁעֲדַיִן אֵינוֹ מִבְטָא אֶת גֹּדֶל עֶרְכּוֹ שֶׁל רַבּוֹ.

וּבֶאֱמֶת הָרַב שִׁמְשׁוֹן פִּינְקוּס זַצַ"ל: אוֹמֵר לָכֶם מַדּוּעַ הָיָה ר' נָתָן אַדְלֶר גָּדוֹל מִמַּלְאָךְ. הַחֲתַם סוֹפֵר מְתָאֵר אֶת גֻּדְלוּתוֹ שֶׁל רַבּוֹ, וְכָךְ בְּעֶרְךְ הוּא כּוֹתֵב: הָיְתָה לְרַבִּי נָתָן בַּת יְחִידָה, שֶׁהָיְתָה צַדֶּקֶת כְּמוֹ אִמָּהּ שֶׁלָּהּ, וְהִיא נִפְטְרָה בְּטֶרֶם זָכְתָה לְהִכָּנֵס לַחֻפָּה.

כְּשֶׁבֵּרֵךְ אֶבִיהָ אֶת בִּרְכַּת "בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת", מֵעוֹלָם לֹא רְאִיתִיו נָתוּן בְּכָזוֹ שִׂמְחָה, חוּץ מֵאֲשֶׁר בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה בִּשְׁעַת הַהַקָּפוֹת. וּבְכָל יְמֵי הַ'שִׁבְעָה' הוּא לֹא בָּכָה, וְלֹא רָאִינוּ בּוֹ שׁוּם צַעַר, חוּץ מִפַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת, מֵאַחַר וְהוּא הָיָה רָגִיל לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה בְּכָל שַׁבָּת, הָיָה עָלָיו לְקַבֵּל עֲלִיָּה לַתּוֹרָה גַּם בְּשַׁבָּת זוֹ [עַל אַף שֶׁהָיָה זֶה בְּאֶמְצַע הַ'שִׁבְעָה' וְאֵין אֵבֶל עוֹלֶה לַתּוֹרָה, אֲבָל מֵאַחַר שֶׁאִם לֹא יַעֲלֶה, הָיָה מַרְאֶה אֲבֵלוּת בְּפַרְהֶסְיָא, לָכֵן עָלָה].

וְהִנֵּה ב"מַפְּטִיר" כְּשֶׁבֵּרֵךְ אֶת בִּרְכוֹת הַהַפְטָרָה, נָפְלָה דִּמְעָה אַחַת מֵעֵינָיו, וּמִיָּד קִבְּלָהּ בְּיָדוֹ, הוּא רָסַן אֶת עַצְמוֹ. זֶה הָיָה הַבִּטּוּי הַיְחִיד לְצַעֲרוֹ, וְחוּץ מִזֶּה לֹא רָאוּ עָלָיו שׁוּם צַעַר. אֲנִי פֵּרַשְׁתִּי זֹאת כָּךְ: הַמַּלְאָכִים כְּשֶׁרָאוּ אֶת הָעֲקֵדָה, בָּכוּ כֻּלָּם. וְאִלּוּ ר' נָתָן אַדְלֶר לֹא בָּכָה, לְפִיכָךְ הוּא גָּדוֹל מִמַּלְאָךְ...

מי יכול לומר "לא הם ולא שכרם"

בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף ב:) מְסַפֵּר שֶׁרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא חָלָה, וְנִכְנַס רַבִּי יוֹחָנָן לְבַקְּרוֹ. שָׁאַל אוֹתוֹ: הַאִם חֲבִיבִים עָלֶיךָ הַיִּסּוּרִים? אָמַר לוֹ: לֹא הֵם וְלֹא שְׂכָרָם. אָמַר לוֹ: הוֹשֵׁט לִי יָדְךָ. הוֹשִׁיט לוֹ יָדוֹ וְהֵקִימוֹ מֵחָלְיוֹ.

וּמְסַפְּרִים עַל אָדָם יָרֵא שָׁמַיִם אֶחָד שֶׁחָלָה, וְסָבַל יִסּוּרִים קָשִׁים וּמָרִים, וְנִפְגַּשׁ פַּעַם עִם הַגָּאוֹן הַצַּדִּיק רַבִּי נַחוּם מֵהוֹרוֹדְנָא, וְשָׁאַל אוֹתוֹ: הִנֵּה בְּגְמָרָא כְּשֶׁאָמְרוּ הַחֲכָמִים עַל הַיִּסּוּרִים "לֹא הֵם וְלֹא שְׂכָרָם", חָלְפוּ הַיִּסּוּרִים הָלְכוּ לָהֶם בְּרֶגַע, וְאִלּוּ אֲנִי יִסּוּרִין גְּדוֹלִים בָּאוּ עָלַי, וְצוֹעֵק אֲנִי יוֹם יוֹם "לֹא הֵם וְלֹא שְׂכָרָם", וְאֵין שׁוֹמֵעַ לִי, מַדּוּעַ?

עָנָהוּ הַצַּדִּיק מִדֶּרֶךְ מָשָׁל: פַּעַם נָסַע שַׂר הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁל מֶמְשָׁלָה אַדִּירָה, לְבַקֵּר אֶת בָּתֵּי הַמִּשְׁפָּט וְאֶת בָּתֵּי הַסֹּהַר אֲשֶׁר בַּמְּדִינָה, כְּדֵי לִרְאוֹת אִם הַכֹּל מִתְנַהֵג עַל פִּי חֻקֵּי הַמְּדִינָה, וְהוֹדִיעַ אֶל מוֹשֵׁל שֶׁל עִיר אַחַת, שֶׁיָּבֹא לְבַקֵּר בְּעִירוֹ בְּעוֹד שָׁבוּעַ יָמִים.

וְהִנֵּה בְּאוֹתָהּ הָעִיר בְּעֵת הַהִיא, לֹא הָיָה בְּבֵית הַסֹּהַר אַף אִישׁ אֶחָד. פַּחַד הַמּוֹשֵׁל פֶּן כְּשֶׁיָּבֹא שַׂר הַמִּשְׁפָּטִים לְבַקֵּר בְּבֵית הַסֹּהַר וְיִרְאֶה שֶׁאֵין שָׁם אִישׁ, יַחֲשֹׁד בּוֹ שֶׁאֵינוֹ מְבַצֵּעַ אֶת חֻקֵּי הַמְּדִינָה, וְאוּלַי הוּא מְקַבֵּל שֹׁחַד מֵהַנֶּאֱשָׁמִים וּמְשַׁלְּחָם לַחָפְשִׁי.

הֶחְלִיט הַמּוֹשֵׁל לִשְׂכֹּר כַּמָּה אֲנָשִׁים עֲנִיִּים בְּכֶסֶף מַלָּא וּלְהוֹשִׁיבָם בְּבֵית הַסֹּהַר לְכַמָּה יָמִים, עַד שֶׁיַּעֲבֹר בִּקּוּרוֹ שֶׁל שַׂר הַמִּשְׁפָּטִים. הֵבִיאוּ לוֹ עָנִי אֶחָד, וְהִבְטִיחַ לוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ מֵיטַב כַּסְפּוֹ, לְמַעַן יֵשֵׁב יָמִים אֲחָדִים בְּבֵית הַסֹּהַר, עַד אֲשֶׁר יִסַּע מִשָּׁם שַׂר הַמִּשְׁפָּטִים.

מַאֵן הֶעָנִי וְאָמַר: "לֹא הֵם וְלֹא שָׁכָרָם", לֹא אֶחְפֹּץ לָשֶׁבֶת בְּבֵית הַסֹּהַר אֲפִילּוּ יוֹם אֶחָד בְּעַד כָּל הוֹן! שָׁמַע זֹאת הַמּוֹשֵׁל, וְשָׁלַח אוֹתוֹ לְנַפְשׁוֹ.

וְהִנֵּה לְאַחַר שָׁנָה אַחַת, אוֹתוֹ עָנִי עָבַר עַל חֹק מְסֻיָּם, וְהַגִּישׁוּ נֶגְדּוֹ תְּבִיעָה בְּבֵית הַמִּשְׁפָּט, וְנִמְצָא אָשֵׁם בַּדִּין, וּמִיָּד פָּסְקוּ שֶׁעָלָיו לְהֵאָסֵר בְּבֵית הַסֹּהַר חֹדֶשׁ יָמִים.

כְּשֶׁבָּאוּ הַשּׁוֹטְרִים לְקַחְתּוֹ לְבֵית הַמַּאֲסָר, אָמַר לָהֶם הֶעָנִי: הַמּוֹשֵׁל בְּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ בִּקֵּשׁ מִמֶּנִּי לְפָנֵי כְּשָׁנָה שֶׁיִּתֵּן לִי שָׂכָר כְּדֵי שֶׁאֵשֵׁב בְּבֵית הַסֹּהַר יָמִים אֲחָדִים, וְסֵרַבְתִּי לוֹ, וְאָמַרְתִּי "לֹא הֵם וְלֹא שָׂכָרָם", וְהוּא הִרְפָּה מִמֶּנִּי, אִם כֵּן בְּוַדַּאי שֶׁעַכְשָׁו שֶׁאֵינְכֶם נוֹתְנִים עַל כָּךְ שָׂכָר, אֵינִי מוּכָן לָלֶכֶת עִמָּכֶם, וְלָכֵן תַּנִּיחוּ לִי וְאֵלֵךְ לְדַרְכִּי.

צָחֲקוּ עָלָיו הַשּׁוֹטְרִים וְאָמְרוּ: סָכָל שֶׁכְּמוֹתְךָ, לִפְנֵי כְּשָׁנָה הָיִיתָ חַף מִפֶּשַׁע, וְנָקִי מִכָּל עָוֹן וְרֶשַׁע, וְלָכֵן הָיְתָה הַבְּרֵרָה בְּיָדְךָ, אִם בִּרְצוֹנְךָ לְהֵאָסֵר תְּמוּרַת כֶּסֶף מְסֻיָּם, אוֹ לֹא. אֲבָל עַתָּה, הֲרֵי נִכְתַּב עָוֹנְךָ בַּעֲבֵרָה עַל הַחֹק, וְנִגְזַר עָלֶיךָ מִבֵּית הַמִּשְׁפָּט לְרַצּוֹת אֶת עָוֹנְךָ עַל יְדֵי יְשִׁיבָה בְּבֵית הַסֹּהַר, וְרַק בָּזֶה יָסוּר עָוֹנְךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפַּר, וּמִי שׁוֹאֵל אוֹתְךָ אִם רְצוֹנְךָ לָשֶׁבֶת בְּבֵית הַסֹּהַר אוֹ לֹא.

הַנִּמְשָׁל הוּא; אוֹתָם צַדִּיקִים קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן שֶׁקִּבְּלוּ יִסּוּרִים, רָצוּ בַּשָּׁמַיִם לְהַטִּיל עֲלֵיהֶם יִסּוּרִים שֶׁל אַהֲבָה וּלְכַפֵּר עַל הַדּוֹר, וּלְפִי שֶׁיִּסּוּרִים אֵלּוּ גָּרְמוּ לָהֶם בִּטּוּל תּוֹרָה, אָמְרוּ "לֹא הֵם וְלֹא שְׂכָרָם", מְכַיָּון שֶׁלֹּא חָטְאוּ וְלֹא פָּשְׁעוּ.

אֲבָל בְּדוֹרֵנוּ זֶה, שֶׁאֵין אָדָם נָקִי מֵעֲוֹנוֹת וְחַטָּאִים, וְכָל הַיָּד הַמַּרְבָּה לִבְדּוֹק וּלְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו, יִמְצָא שֶׁהוּא מַלֵּא חַטָּאִים וַעֲוֹנוֹת, וּמִי הוּא אֲשֶׁר יֹאמַר זָכִיתִי לְבָבִי, וְאִם כֵּן, הַיִּסּוּרִין בָּאִים לִמְחֹק שִׁטְרֵי חוֹבוֹתֵינוּ וּלְמָרֵק אֶת פְּשָׁעֵינוּ, וּמַה שַּׁיָּךְ לוֹמַר "לֹא הֵם וְלֹא שְׂכָרָם".

"**הנסתרות לה' אלהינו**"

לְפָנֵינוּ שְׁנֵי מַעֲשִׂים הַקְּשׁוּרִים אֶחָד לַשֵּׁנִי, שֶׁעַל יָדָם אֶפְשָׁר לִרְאוֹת בְּחוּשׁ, שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְעָרֵב בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת שָׁמַיִם, אֵינוֹ מַפְסִיד מְאוּמָה, וּמִי שֶׁמְּנַסֶּה לְשַׁפֵּר אֶת מַצָּבוֹ הַנּוֹכְחִי בְּכֹחַ, גּוֹרֵם לְעַצְמוֹ וּלְיוֹצְאֵי חֲלָצָיו נֶזֶק וְצַעַר.

מַעֲשֶׂה בָּאַבְרֵךְ חָסִיד אֶחָד, שֶׁהָיָה מֵחֲסִידָיו וּמְקֹרָבָיו שֶׁל הַסַּבָּא קְדִישָׁא רַבִּי אַרְיֵה לֵיְב מִשְּׁפּוּלֵי, וְהָאַבְרֵךְ הָיָה חָשׁוּךְ בָּנִים, וְיָשַׁב עִם אִשְׁתּוֹ יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר שָׁנִים, וְלֹא יָלְדָה לוֹ, וְהָיָה מֵצֵר מְאֹד עַל כָּךְ.

בְּכָל פַּעַם שֶׁהָיָה נוֹסֵעַ לְרַבּוֹ הַצַּדִּיק, וְהָיָה מִתְחַנֵּן לְפָנָיו שֶׁיִּתְפַּלֵּל עָלָיו לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁיִּפְקְדֵהוּ בְּזֶרַע שֶׁל קַיְימָא, הָרַב הַצַּדִּיק הָיָה דּוֹחֶה אוֹתוֹ בְּלֵךְ וְשׁוֹב, בְּאוֹמְרוֹ שֶׁכְּבָר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (בְּרכוֹת סד.) "הַדּוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה שָׁעָה דּוֹחֲקָתוּ, וְהַנִּדְחֶה מִפְּנֵי שָׁעָה, שָׁעָה נִדְחֵית מִפָּנָיו". כְּלוֹמַר, כָּל מִי שֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵינוֹ מַצְלִיחַ בְּמַה שֶׁהוּא חָפֵץ, וְאַף עַל פִּי כֵן חוֹזֵר וּמַפְצִיר וְדוֹחֵק לְקַבֵּל אֶת מַה שֶּׁלִּבּוֹ חָפֵץ, אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶת מְבֻקָּשׁוֹ.

אִשְׁתּוֹ שֶׁל הָאַבְרֵךְ הָיְתָה טוֹעֶנֶת כְּלַפָּיו, אִם הָרַבִּי אֵינוֹ מַבְטִיחַ לְךָ שֶׁנִּזְכֶּה לִפְרִי בֶּטֶן, אִם כֵּן מַה תּוֹעֶלֶת יֵשׁ בְּמַה שֶּׁאַתָּה עוֹזֵב אוֹתִי לְבַדִּי בִּימֵי הַחַגִּים, וְנוֹסֵעַ אֶל הָרַבִּי הַצַּדִּיק. וְהָיְתָה מַרְבָּה לִבְכּוֹת בְּפָנָיו עַל כָּךְ.

לְבַסּוֹף הֶחְלִיט הָאַבְרֵךְ כִּי הַפַּעַם שֶׁהוּא נוֹסֵעַ לְרַבּוֹ, לֹא יָנוּחַ וְלֹא יִשְׁקֹט מִלְּהַפְצִיר בְּרַבּוֹ שֶׁיְּבַטִּיחֵהוּ לְהִפָּקֵד בְּזֶרַע שֶׁל קַיְימָא.

וְהִנֵּה בְּבוֹאוֹ אֶל הָרַבִּי, מְצָאוֹ שֶׁהוּא דָּבוּק בִּתְפִלָּה וּבְיִחוּדִים עִם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. הִפְסִיק הָאַבְרֵךְ אֶת רַבּוֹ, וְהִפְצִיר בּוֹ שֶׁיִּתְפַּלֵּל לַהּ' שֶׁיְּחוֹן אוֹתוֹ בְּבֶן זָכָר. הָרַבִּי דָּחָה אוֹתוֹ כְּדַרְכּוֹ, וְאָמַר לוֹ: עַכְשָׁו אֲנִי עוֹסֵק בִּדְבָרִים הַקְּשׁוּרִים לְכָלָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אֶפְנֶה עַצְמִי אֵלֶיךָ.

הָאַבְרֵךְ מִמְּשִׁיךְ בְּהַפְצָרוֹתָיו, וְאָמַר: לֹא אָזוּז מִכָּאן עַד שֶׁכְּבוֹדוֹ יִגְזֹר אוֹמֵר שֶׁאֲפַקֵּד בְּבֶן זָכָר!!! הַסַּבָּא מִשְּׁפּוּלִי כַּעַס עַל הָאַבְרֵךְ עַל כָּךְ שֶׁהִטְרִידוֹ הַרְבֵּה, וְאָמַר לוֹ: הִנֵּנִי נִשְׁבַּע בִּשְׁבוּעַת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא יִהְיוּ לְךָ בָּנִים, מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה דּוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה...

כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת הָאַבְרֵךְ, הָלַךְ אֶל בֵּיתוֹ שָׁבוּר וְרָצוּץ מַלֵּא יָגוֹן וַאֲנָחָה, וְסִפֵּר לְאִשְׁתּוֹ אֶת מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה, וְהֵחֵל לִבְכּוֹת לְפָנֶיהָ בִּדְמָעוֹת שְׁלִישׁ, כִּי אָמַר, בְּוַדַּאי שֶׁדִּבְרֵי הָרַב הַצַּדִּיק יֵעָשׂוּ רוֹשֶׁם גָּדוֹל בַּשָּׁמַיִם, וְלֹא נִשְׁאֲרָה תִּקְוָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִפְקְדֵהוּ בְּפִרְי בֶּטֶן.

לְיָמִים פָּנָה הָאַבְרֵךְ הֶחָסִיד לְרֶגֶל מִסְחָרוֹ, לְעִיר קוֹרְץ, וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ, וְהִתְעַשֵּׁר מְאֹד, וְהָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי פִּינְחָס מִקוֹרִיץ [תַּלְמִיד הַבַּעַל שֵׁם טוֹב], הָיָה חַי בַּעֲנִיּוּת, כִּי הָיָה שַׁקְדָן בַּתּוֹרָה, וּבֵיתוֹ הָיָה רֵיק מִכָּל, וְהַיָּמִים יְמֵי נִיסָן, וִימֵי חַג הַפֶּסַח קָרְבוּ וּבָאוּ וְלָרֹב אֵין כְּלוּם בַּבַּיִת, לֹא יַיִן וְלֹא מַצָּה וּמָרוֹר, וְכָל צָרְכֵי הֶחָג.

הַדָּבָר נוֹדַע לְאַבְרֵךְ הֶחָסִיד, וְהָלַךְ אֶל בֵּיתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק רַבִּי פִּינְחָס, וְרָאָה בְּמוֹ עֵינָיו שֶׁהַבַּיִת רֵיק מִכָּל. שָׁאַל אֶת הָרַבָּנִית מַה חָסֵר לָהֶם לַחַג? אָמְרָה לוֹ הָרַבָּנִית: אֵין בְּבֵיתִי אֲפִילּוּ פְּרוּטָה אַחַת, וּמֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי?

אָמַר לָהּ הָאַבְרֵךְ: אֶל תִּדְאָגִי, עָלַי כָּל מַחְסוֹרְכֶם, רַק לֹא תוֹדִיעִי לְרַבֵּנוּ הַצַּדִּיק שׁוּם דָּבָר, וְתַשְׁאִירִי הַדְּבָרִים בְּסוֹד, וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ רְשׁוּת לְהִתְאָרֵחַ בְּבֵיתְכֶם בְּלֵיל הַסֵּדֶר. עָשְׂתָה הָרַבָּנִית כִּדְבָרָיו, וְהָאַבְרֵךְ מִהֵר לְדֹאג לְצָרְכֵי הֶחָג.

כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ עֶרֶב פֶּסַח, הָיָה הָרַב הַצַּדִּיק בְּצַעַר גָּדוֹל, בְּרָאוֹתוֹ שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם דָּבָר מִצָּרְכֵי הֶחָג, וְהוּא תָּמֵהּ אֵיךְ הָרַבָּנִית נוֹתֶנֶת לוֹ מְנוּחָה, וּמַשְׁאִירָה אוֹתוֹ לִלְמֹד תּוֹרָה. אַךְ לֹא שָׁאַל אוֹתָהּ מְאוּמָה, כִּי בְּתוֹרַת ה' חָפְצוֹ, וְהָלַךְ בְּמַר נַפְשׁוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְשָׁם שָׂם כָּל מַעְיְנָיו בַּתּוֹרָה, וּבָטַח בָּהּ' שֶׁלֹּא יַעֲזוֹב אֶת חֲסִידָיו.

הָאַבְרֵךְ הֶחָסִיד שֶׁהָיָה מֻפְלָג בְּעֹשֶׁר, הֵכִין מַצָּה וּמָרוֹר וְיַיִן רַב לְאַרְבַּע כּוֹסוֹת לוֹ וּלְרַעְיָתוֹ, וַיּוֹבִילֵם אֶל בֵּית הַצַּדִּיק בְּעֶרֶב חַג הַפֶּסַח. גַּם הֵבִיא לְכְבוֹד הֶחָג מַלְבּוּשִׁים נָאִים לָרַב הַצַּדִּיק וּלְרַעְיָתוֹ, וְהֶחלִיף אֶת כְּלֵי הַבַּיִת וּכְלֵי הַמִּטָּה, לַמִּטּוֹת נָאוֹת וּמַצָּעוֹת מֻשִׁי וְרִקְמָה, וְהִדְלִיק נֵרוֹת גְּדוֹלוֹת וְיָפוֹת לְהַרְבּוֹת אוֹרָהּ בְּבֵיתוֹ שֶׁל רַבִּי פִּינְחָס.

וַיְהִי בַּלַּיְלָה, הוּא לֵיל שִׁמּוּרִים, כְּשֶׁבָּא הַצַּדִּיק רַבִּי פִּינְחָס אֶל בֵּיתוֹ, הֻפְתַּע לִרְאוֹת שֶׁכָּל הַבַּיִת נִתְמַלֵּא אוֹרָהּ, וְעַל הַשֻּׁלְחָן יַיִן וּמַצָּה שְׁמוּרָה וְכָל צָרְכֵי הַפֶּסַח אֲשֶׁר לֹא צִפָּה לָהֶם, וְיִתְמַלֵּא שִׂמְחָה וְחֶדְוָה.

שָׁאַל הָרַב אֶת הָרַבָּנִית: מֵהֵיכָן כָּל אֵלֶּה? סִפְּרָה לוֹ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה הָאַבְרֵךְ הֶחָסִיד, וְהֶרְאָתָה לוֹ גַּם אֶת הַמִּטָּה וְהַמַּלְבּוּשִׁים הַחֲשׁוּבִים וְהַנָּאִים, אֲשֶׁר הֵבִיא לִכְבוֹד הֶחָג.

בְּאֵין אוֹמֵר וְאֵין דְּבָרִים, הִתְחִיל מִיָּד הָרַב הַצַּדִּיק לוֹמַר הַקִּדּוּשׁ, וְשָׁתוּ הַיַּיִן בַּהֲסֵבָּה כַּדַּת, עַל מַצָּעוֹת מֻשִׁי וְרִקְמָה, וְהִגִּיעוּ לַהַגָּדָה, וּלְסִיפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְהָרַב הַצַּדִּיק סִפֵּר בְּהִתְלַהֲבוּת וּבְרֹב שִׂמְחָה בְּסִפּוּר יְצִיאַת מִצְרַיִם.

הָאַבְרֵךְ הֶחָסִיד הֶחֱרִישׁ וְלֹא דִבֵּר מְאוּמָה, רַק הָיָה מַקְשִׁיב וְשׁוֹמֵעַ אֵיךְ הָרַב הַצַּדִּיק שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב. וְהִנֵּה כְּטוֹב לִבּוֹ שֶׁל רַבִּי פִּינְחָס, מִתּוֹךְ הַרְחָבַת הַדַּעַת, אָמַר לְאַבְרֵךְ: אֱמוֹר לִי מַה שְׁאֵלָתְךָ מִמֶּנִּי וְאֶתֵּן לְךָ.

סִפֵּר לוֹ הָאַבְרֵךְ עַל מְצוּקָתוֹ שֶׁהוּא חָשׁוּךְ בָּנִים, וּלְצַעֲרוֹ הַסַּבָּא קָדִישָׁא מִשְׁפּוֹלִי, כַּעַס עָלָיו וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִהְיוּ לוֹ בָּנִים, וְלָכֵן מִתְחַנֵּן הוּא שֶׁיְּזַכֶּה לְבָנִים.

כְּשָׁמַע הָרַב הַצַּדִּיק רַבִּי פִּינְחָס אֶת הַדָּבָר הַזֶּה, קָם וְנִשְׁבַּע לֵאמֹר: "אִם יֵשׁ לִי זְכוּת בַּשָּׁמַיִם, אֲנִי נִשְׁבַּע בִּשְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, שֶׁעוֹד הַשָּׁנָה תִּזְכֶּה לְהַפְקֵד מֵאִשְׁתְּךָ בְּבֵן זָכָר".

נַעֲשָׂה רַעַשׁ גָּדוֹל בַּשָּׁמַיִם, וּלְבַסּוֹף בָּדְקוּ בְּסִפְרָם שֶׁל צַדִּיקִים, וַיִּמְצְאוּ כִּי הָרַב הַצַּדִּיק רַבִּי פִּינְחָס מִקוֹרִיץ, מֵעוֹלָם לֹא נִשְׁבַּע אֶפִילוּ עַל אֱמֶת, וְלָכֵן פָּסְקוּ לְקַיֵּם אֶת שְׁבוּעָתוֹ, וּבְאוֹתָהּ שָׁנָה נִפְקַד הָאַבְרֵךְ בְּבֶן זָכָר, (כָּל הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה סִפֵּר הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי יִשְׂרָאֵל מֵרוֹזִין, וְהוּבָא בְּסֵפֶר "דֶּרֶךְ הַנָּשֶׂר" עַמּוּד נא).

וְהִנֵּה לְפָנֵינוּ הַסִּפּוּר הַבָּא, שֶׁהוּא קָשׁוּר מְאֹד לַסִּפּוּר הַקּוֹדֵם:

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי מֹשֶׁה בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי פִּינְחָס מִקוֹרִיץ, וּבָנָיו רַבִּי שְׁמוּאֵל וְרַבִּי פִּינְחָס, שֶׁהִתְאַמְּנוּ וְהִתְמַחוּ בְּמְלֶאכֶת הַדְּפוּס, וְיָצְאוּ לָהֶם לְיַסֵּד בָּעִיר סְלַאוִויטָא בֵּית דְּפוּס, וּלְהַדְפִּיס שָׁם אֶת כָּל סִפְרֵי הַתַּלְמוּד כּוּלָם, בְּהוֹד וְהָדָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ".

כְּשֶׁנִּגְּשׁוּ רַבִּי מֹשֶׁה וּבָנָיו לַעֲבוֹדַת קוֹדֶשׁ זוֹ, פָּנוּ לְגְדוֹלֵי הַדּוֹר מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב לִכְתֹּב לָהֶם הַסְכָּמָה, שֶׁבְּמֶשֶׁךְ עֶשֶׂר שָׁנִים מִיּוֹם סִיּוּם הַדְּפָסַת הַתַּלְמוּד בַּדְּפוּס סְלַאוִויטָא, לֹא יוּכַל שׁוּם אָדָם לְהַדְפִּיס אֶת הַשַּׁ"ס, כִּי יִהְיֶה בָּזֶה מֹשׁוּם הַשָּׂגַת גְּבוּל. וְכֵן הִסְכִּימוּ גְּדוֹלֵי הָרַבָּנִים, וּמִתּוֹכָם, הַחָתָם סוֹפֵר, וְהַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא אַיְגֶר, וְעוֹד רַבָּנִים.

וְאָכֵן זָכוּ רַבִּי מֹשֶׁה וּבָנָיו וְהִדְפִּיסוּ אֶת כָּל הַתַּלְמוּד בְּהִדּוּר רַב, בְּמֶשֶׁךְ כְּחֲמֵשׁ שָׁנִים. וְרַבּוּ הַקּוֹפְצִים הַקּוֹנִים אֶת הַשַּׁ"ס, וּבְמֶשֶׁךְ שָׁנִים אֲחָדוֹת נִמְכְּרוּ כְּמַעַט כָּל הָעֻתָּקִים שֶׁהָיוּ בְּרְשׁוּתָם.

רַבִּי מֹשֶׁה וּבָנָיו שֶׁהָיוּ שְׁתָּפִים לַמִּפְעָל הַהַדְפָּסָה, חָשְׁבוּ לַחְזוֹר וּלְהַדְפִּיס אֶת הַתַּלְמוּד בַּדְּפוּס שֶׁלָּהֶם. אַךְ נוֹדַע לָהֶם כִּי רַבִּי מְנַחֵם מָן, מֵעִיר וִילְנָא, נִגַּשׁ גַּם הוּא לְהַדְפִּיס אֶת הַתַּלְמוּד בְּוִילְנָא, אַף שֶׁעֲדַיִן לֹא מָלְאוּ עֶשֶׂר שָׁנִים מִיּוֹם גְּמַר הַדְּפָסַת הַתַּלְמוּד בְּסְלַאוִויטָא.

מַדְפִּיסֵי סְלַאוִויטָא פָּנוּ אֶל גְּדוֹלֵי הָרַבָּנִים, וּבְתוֹכָם גַּם לְהַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא אַיְגֶר, בְּדְרִישָׁה שֶׁיַּכְרִיזוּ אִסּוּר עַל דְּפוּס וִילְנָא לְהַדְפִּיס אֶת הַשַּׁ"ס, עַל סְמַךְ הַסְכָּמָתָם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאָסְרוּ עַל בָּתֵּי הַדְּפוּס לְהַדְפִּיס אֶת הַשַּׁ"ס בְּמֶשֶׁךְ עֶשֶׂר שָׁנִים.

הַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא אַיְגֶר, אֲשֶׁר לְמוֹצָא פִּיו הָיוּ מְיַחֲלִים כָּל בְּנֵי הַגּוֹלָה, אַחַר שֶׁשָּׁמַע טַעֲנַת שְׁנֵי הַצְּדָדִים, פָּסַק הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה, כִּי מֵאַחַר שֶׁמַּדְפִּיסֵי סְלַאוִויטָא מָכְרוּ כְּמַעַט אֶת כָּל הָעֻתָּקִים שֶׁל הַתַּלְמוּד שֶׁהִדְפִּיסוּ, וְאַחַר שֶׁהַמַּדְפִּיסִים שֶׁל וִילְנָא הִבִּיעַ אֶת נְכוֹנוּתוֹ לְקָנוֹת אֶת כָּל הָעֻתָּקִים הַנִּשְׁאָרִים בַּדְּפוּס סְלַאוִויטָא, בְּמְחִיר אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו, אֵין מַדְפִּיסֵי סְלַאוִויטָא יְכוֹלִים לְעַכֵּב אֶת הַהַדְפָּסָה בְּוִילְנָא, וְהָרְשׁוּת בִּידֵי דְּפוּס וִילְנָא לְהַדְפִּיס מֵחָדָשׁ אֶת כָּל הַתַּלְמוּד, לְהַגְדִּיל תּוֹרָה וּלְהַאֲדִירָהּ.

אָמְנָם הָיוּ כַּמָּה רַבָּנִים שֶׁהִצְדִּיקוּ אֶת מַדְפִּיסֵי סְלַאוִויטָא, אֲבָל דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא אַיְגֶר הִכְרִיעוּ אֶת הַכַּף לְטוֹבַת מַדְפִּיסֵי וִילְנָא. אֲבָל ר' מֹשֶׁה וּבָנָיו, בִּרְאוֹתָם שֶׁיֵּשׁ רַבָּנִים שֶׁעָמְדוּ לִימִינָם, שָׂגוּ וְשָׁמְעוּ לַעֲצַת אֲנָשִׁים בִּלְתִּי מְהֻגָּנִים, וּפִרְסְמוּ בָּרַבִּים, שֶׁאֵין לִסְמֹךְ עַל הַהֶיתֵּר

שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר לְמַדְפִּיסֵי וִילְנָא, כִּי הוּא כְּבָר זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, וְכָל מַעֲשָׂיו נַעֲשִׂים עַל פִּי רְצוֹן בְּנוֹ רַבִּי שְׁלֹמֹה אֵיגֶר.

דְּבָרִים אֵלּוּ הִרְתִּיחוּ מְאֹד אֶת הַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר, וְהוֹצִיאוּהוּ מִגְּדֶר עַנְוָתָנוּתוֹ, וְהִבִּיעַ דַּיְעָתוֹ הַבְּרוּרָה בְּמִכְתָּב בְּזוֹ הַלָּשׁוֹן: מְאֹד הוֹמָה לִבִּי, עַל הָעַזּוּת וְהַחֻצְפָּה שֶׁל מַדְפִּיסֵי סְלַאוויטָא, וְדִבְרֵיהֶם דִּבְרֵי נְאָצָה הֵם, לֹא בִּלְבַד עַל בְּנֵי הַגָּאוֹן נֵר"ו שֶׁהִטָּה אֶת לִבָּבִי, אֶלָּא גַּם עָלַי, שֶׁיְּכוֹלִים לְפַתּוֹת אוֹתִי לִפְסֹק שֶׁלֹּא כַּדִּין, וּבֶאֱמֶת שֶׁבְּכָל הַהַסְכָּמוֹת שֶׁשָּׁלְחוּ אֵלַי מדפיסי סְלַאוויטָא, לֹא מָצָאתִי בָּהֶם שׁוּם מַמָּשׁ לִזְכוּתָם, אֲפִילּוּ עַל אֶחָד מֵאֶלֶף, וּמַה הֵם רוֹצִים לְלֶכֶת בְּחֻזְקָה, אֵינֶנִּי מוֹחֵל לָהֶם כְּלָל וּכְלָל, כִּי עַל בִּזָּיוֹן הַתּוֹרָה אִי אֶפְשָׁר לְמְחוֹל. וְאָז עָמַד רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר מוּל הֵיכַל הַקֹּדֶשׁ, וְאָמַר מִתּוֹךְ צַעַר וְעֶגְמַת נֶפֶשׁ: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תּוֹרָתְךָ אֲנִי לוֹמֵד, וְעַל פִּי תּוֹרָתְךָ אֲנִי פּוֹסֵק, אֲפִילּוּ אִם אֲנִי מוֹחֵל עַל כְּבוֹדִי, עַל כְּבוֹד תּוֹרָתְךָ אַתָּה לֹא תִּמְחֹל!

בַּיָּמִים הָהֵם אֵרַע דָּבָר נוֹרָא וְאָיוֹם: פּוֹעֵל אֶחָד שֶׁהָיָה כּוֹרֵךְ סְפָרִים בְּמִקְצוֹעוֹ, וְהָיָה עוֹסֵק בִּכְרִיכַת סִפְרֵי הַתַּלְמוּד שֶׁל סְלַאוויטָא, מִתּוֹךְ שִׂכְרוּתוֹ וְקַלּוּת דַּיְעָתוֹ, תָּלָה אֶת עַצְמוֹ בְּבֵית הַדְּפוּס, וּמֵת. הַמַּשְׂכִּילִים שֶׁהָיָה דְּפוּס סְלַאוויטָא שְׁנוּאִים מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם [מִשּׁוּם שֶׁנִּדְפְּסוּ שָׁם כָּל מִינֵי סִפְרֵי קוֹדֶשׁ], הָלְכוּ וְהֶעֱלִילוּ בִּפְנֵי הַמַּלְכוּת, שֶׁהַפּוֹעֵל הַתָּלוּי נִתְלָה בְּאַשְׁמַת הָאַחִים בַּעֲלֵי הַדְּפוּס שֶׁהִתְעַלְּלוּ בּוֹ וּמֵרְרוּ אֶת חַיָּיו.

מִיָּד אָסְרוּ בַּאֲזִיקִים אֶת הָאַחִים [אֶת הָאָב רַבִּי מֹשֶׁה לֹא אָסְרוּ מִפְּנֵי זְקֻנוּתוֹ הַמַּפְלֶגֶת], וּבְמֶשֶׁךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים, הָיוּ מֻטָּלִים בְּבֵית הַסֹּהַר עִם שׁוֹדְדִים וְרוֹצְחִים, וּבְעִינּוּיִים קָשִׁים וּמָרִים, וּלְבַסּוֹף נִתַּן פְּסַק דִּין אַכְזָרִי מִבֵּית הַמִּשְׁפָּט, שֶׁהָאַחִים יַעַבְרוּ בֵּין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל חַיָּלִים רוֹסִים שֶׁכָּל אֶחָד שׁוֹט בְּיָדוֹ, וְעַל הָאַחִים לְקַבֵּל מִיַּד הַחַיָּלִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת מַכּוֹת בַּשּׁוֹטִים, וְאִם יִשָּׁאֲרוּ בַּחַיִּים, יִגְלוּ לְסִיבִּיר לְכָל יְמֵי חַיֵּיהֶם...

וְאָכֵן עָמְדוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל חַיָּלִים, שׁוּרָה מוּל שׁוּרָה, וְכָל שׁוּרָה בַּת מֵאתַיִם וַחֲמִשִּׁים חַיָּלִים, וּבְיָדָם מֵאתַיִם וַחֲמִשִּׁים שׁוֹטִים, וּבְתוֹךְ הַמַּעֲבָר הַצַּר שֶׁבֵּין הַשּׁוּרוֹת צָרִיךְ הָיָה כָּל אֶחָד מֵהָאַחִים לַעֲבוֹר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְלִסְפֹּג אֶת הַמַּכּוֹת וְהַהַצְלָפוֹת.

הַשּׁוֹטְרִים נִגְּשׁוּ אֶל אֶחָד הָאַחִים פָּשְׁטוּ אֶת מַלְבּוּשָׁיו, וְרַק כְּפָתוֹ נִשְׁאֲרָה עַל רֹאשׁוֹ, עַל פִּי בַּקָּשָׁתוֹ, וּבְלַחַשׁ הִפְקִיד אֶת רוּחוֹ בִּידֵי אֱלֹהָיו. הַשּׁוֹטִים הוּרְמוּ וְהוּרְדוּ וְהִצְלִיפוּ עַל גַּבּוֹ. וּפִתְאוֹם עָמַד מִלֶּכֶת מִשּׁוּם שֶׁכִּפָּתוֹ צָנְחָה מֵעַל רֹאשׁוֹ, וּבְגִלּוּי רֹאשׁ אָסוּר לָלֶכֶת, וַיָּדָיו כְּבוּלוֹת בַּאֲזִיקִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַהֲרִימָהּ.

הַשּׁוֹט שֶׁל אֶחָד הַחַיָּלִים פָּגַע בְּעֵינוֹ הַיְמָנִית, וְנִשְׁאַר צַלֶּקֶת עַל עֵינוֹ הַיְמָנִית כָּל יְמֵי חַיָּיו. הִרְגִּישׁ אֶחָד מִן הַחַיָּלִים בַּדָּבָר, הֵרִים לוֹ אֶת כַּפָּתוֹ וְחָבְשָׁה לְרֹאשׁוֹ הַמַּכָּה, וְאָז הָלַךְ הָלְאָה. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עָבַר דֶּרֶךְ שׁוּרוֹת הַחַיָּלִים, וְנִשְׁאַר בַּחַיִּים.

לְאַחַר שֶׁלִּקְחוּהוּ לְבֵית הַחוֹלִים, הֶעֱבִירוּ אֶת הָאָח הַשֵּׁנִי, אֲשֶׁר גַּם הוּא קִבֵּל אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת מַכּוֹת בַּשּׁוֹטִים. גְּזֵרָה זוֹ עַל הָאַחִים הֵחִישָׁה אֶת קִצּוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם, וּזְמַן קָצַר לְאַחַר מִכֵּן הָלַךְ לְעוֹלָמוֹ.

אַחֲרֵי הִשְׁתַּדְּלֻיּוֹת רַבּוֹת וְשֹׁחַד מִצַּד חֲסִידֵי קוֹרֹץ וּ סְלַאוויטָא, קִבְּלוּ הָאַחִים "חֲנִינָה" מֵאֵת נִיקוֹלַאי הֶעָרִיץ שֶׁם רָשָׁעִים יִרָקַב, וְגָלוּת סִיבִּיר הֶחְלִפָה בְּמַאֲסַר עוֹלָם בְּמוֹסְקְבָה, וְרַק אַחַר מוֹתוֹ שֶׁל נִיקוֹלַאי, כְּשֶׁעָלָה אֲלֶכְסַנְדֶּר הַשֵּׁנִי עַל כִּסֵּא מַלְכוּת רוּסְיָה, קָרָא לְאַחִים דְּרוֹר.

וְהִנֵּה אוֹתוֹ "מוֹסֵר" שֶׁהֶעֱלִיל עַל מִשְׁפַּחַת קוֹרֹץ שֶׁגָּרְמוּ לְמוֹתוֹ שֶׁל הַפּוֹעֵל, הָיָה בְּנוֹ שֶׁל אוֹתוֹ חָסִיד הוּא לְטוֹבָה, וְלֹא מִתְעָרֵב בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת שָׁמַיִם וְלֹא דּוֹחֵק אֶת הַקֵּץ, לֹא הָיְתָה יוֹצֵאת תַּקָּלָה כָּזֹאת לְיוֹצְאֵי חֶלָצָיו.

רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר, הֱוֵי מַקְדִּים בִּשְׁלוֹם כָּל אָדָם. וֶהֱוֵי זָנָב לָאֲרָיוֹת, וְאַל תְּהִי רֹאשׁ לַשּׁוּעָלִים:

כּוֹתֵב הַ"תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל", שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לְהַקְדִּים שָׁלוֹם לְכָל אָדָם וְלִנְהֹג בּוֹ בְּכָבוֹד הָרָאוּי לוֹ, עִם כָּל זֶה מַזְהִיר אוֹתָנוּ הַתַּנָּא וְאוֹמֵר, שֶׁאֵין לְהִתְחַבֵּר לְכָל אֶחָד. אָמְנָם יֵשׁ לְדָרוֹשׁ בִּשְׁלוֹמוֹ שֶׁל כָּל בֶּן תְּמוּתָה, וְאַף לְכַבְּדוֹ וּלְהָאִיר לוֹ פָּנִים, אוּלָם אַל לָנוּ לְהִתְחַבֵּר לְכָל אֶחָד, אֶלָּא עָלֵינוּ לְהִתְחַבֵּר לַאֲרָיוֹת שֶׁהֵם הַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וּלְהִתְרַחֵק מֵהַשּׁוּעָלִים שֶׁהֵם עַמֵּי הָאָרֶץ.

עונשו של מי שלא נעשה זנב לאריות

רַבּוֹתֵינוּ מְסַפְּרִים בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה (דף יג:), שֶׁכַּאֲשֶׁר בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ שְׁוִשְׁתִּי תָּבוֹא לַמִּשְׁתֶּה לְלֹא בְּגָדִים, אָכֵן רָצְתָה אוֹתָהּ מֵרִשְׁעַת לִבּוֹ כָּךְ לַמִּשְׁתֶּה, אֶלָּא שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּא גַּבְרִיאֵל וְעָשָׂה לָהּ זָנָב, וְלָכֵן מֵאֲנָה לִבּוֹ. וּבְסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר כַּעַס עָלֶיהָ הַמֶּלֶךְ וַהֲרָגָהּ.

וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַדּוּעַ עָשָׂה לָהּ הַמַּלְאָךְ גַּבְרִיאֵל דַּוְקָא "זָנָב", וּמַה הַמִּדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה?

וְנִרְאֶה בְּס"ד לְבָאֵר זֹאת עַל פִּי דִּבְרֵי מִשְׁנָתֵנוּ "הֱוֵי זָנָב לָאֲרָיוֹת וְאַל תְּהִיֶה רֹאשׁ לַשּׁוּעָלִים", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י; טוֹב לָאָדָם לִהְיוֹת תַּלְמִיד לְמִי שֶׁהוּא טוֹב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ כְּדֵי שֶׁיִּלְמַד מִמַּעֲשָׂיו, מֵאֲשֶׁר לִהְיוֹת רֹאשׁ לַאֲנָשִׁים פּוֹחֲזִים וְרֵקִים.

וּלְפִי זֶה אֶפְשָׁר לְבָאֵר, שֶׁמַּאֲחַר שֶׁוַּשְׁתִּי הָיְתָה צְרִיכָה לִהְיוֹת זָנָב לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל, דְּהַיְנוּ לִהְיוֹת תַּלְמִידָה שֶׁלָּהֶם, כְּדֵי לִלְמֹד מִמַּעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים וּמִצְנִיעוּתָם הַגְּדוֹלָה. אַךְ בִּמְקוֹם לִהְיוֹת זָנָב שֶׁלָּהֶן, הָיְתָה מִתְגַּדֶּלֶת עֲלֵיהֶם וּמְבַזָּה וּמַשְׁפִּילָה אוֹתָן, כְּפִי שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בַּגְּמָרָא (שָׁם).

לְפִיכָךְ עָשָׂה לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דַּוְקָא זָנָב, כְּדֵי לְהַשְׁפִּיל אוֹתָהּ בָּעֵל כָּרְחָהּ, וְלִרְמֹז לָהּ שֶׁהַהַשְׁפָּלָה נִגְרְמָה לָהּ בִּגְלַל שֶׁלֹּא עָשְׂתָה עָצְמָה זָנָב לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם הָיְתָה נַעֲשֵׂית לָהֶן זָנָב, הָיְתָה מַמְשִׁיכָה לְהִשָּׁאֵר בָּרֹאשׁ, וְלֹא הָיְתָה מַזְמֶנֶת לְהַגִּיעַ לְלֹא בְּגָדִים לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ.

משנה טז

רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לַפְּרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא. הַתְקֵן עַצְמְךָ בַּפְּרוֹזְדוֹר, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס לַטְּרַקְלִין:

אָדָם שֶׁמֵּכִין אֶת עַצְמוֹ לִפְנֵי שֶׁיִּכָּנֵס לְאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ, יוּכַל לְהִכָּנֵס עִם רֹאשׁ מוּרָם לָאַרְמוֹן. אֲבָל אָדָם שֶׁלֹּא הִתְכּוֹנֵן כָּרָאוּי, אֲזַי תַּחְטֹף אוֹתוֹ בּוּשָׁה וּכְלִמָּה כְּשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִכָּנֵס אֶל אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ. כָּךְ גַּם מִי שֶׁלֹּא הֵכִין עַצְמוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, כֵּיצַד יַעֲלֶה לָעוֹלָם הַזֶּה.

בְּסֵפֶר "אִמְרֵי יְחֶזְקֵאל" יֶשְׁנוֹ עַל כָּךְ מָשָׁל נָאֶה: לְעִתִּים אָנוּ רוֹאִים אָדָם זָר שֶׁמַּרְגִּישׁ רָעָב, וְנִכְנָס לְאוּלָם שְׂמָחוֹת לֶאֱכוֹל לְלֹא כָל הַזְמָנָה, אֲמָנָם בְּכָל מֵהֲלָךְ הָאֵרוּעַ הוּא אוֹכֵל, אַךְ הוּא לֹא נֶהֱנֶה הֲנָאָה מֻשְׁלֶמֶת מֵהָאֹכֶל, מִשּׁוּם שֶׁתָּמִיד מְלַוֶּה אוֹתוֹ הַרְגָּשָׁה לֹא נְעִימָה - "אֲנִי אוֹכֵל לֶחֶם שֶׁל חֶסֶד, אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲנִי לֹא שַׁיָּךְ לְכָאן, וְאוּלַי עוֹד מְעַט וְיִזְרְקוּ אוֹתִי, זְמַן קָצָר בִּלְבַד אֲנִי יָכוֹל לֵהָנוֹת מֵהָאֹכֶל".

כָּל הַזְּמַן הוּא יוֹשֵׁב בְּאִי נוֹחוּת עַל הַכִּסֵּא, מִתְנַדְנֵד מִצַּד אֶל צַד, וּמִדֵּי פַּעַם הוּא גַּם "פּוֹזֵל" עִם הָעֵינַיִם אֲחוֹרָה, כְּדֵי לִרְאוֹת אִם מִסְתַּכְּלִים עָלָיו בַּעֲלֵי הַשִּׂמְחָה.

וְאוּלָם יֵשׁ אָדָם מִסּוּג אַחֵר לְגַמְרֵי. הוּא נִכְנָס לָאוּלָם הַחֲתֻנָּה עִם "רֹאשׁ מוּרָם" לְמַעְלָה, וְכָל כֻּלּוֹ שָׂמֵחַ וּבָטוּחַ בְּעַצְמוֹ, וּמַדּוּעַ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא הֶזְמַן לַחֲתֻנָּה עַל פִּי דִּין, הוּא גַּם הֵבִיא עִמּוֹ מַתָּנָה יְקָרַת עֵרֶךְ, וְעוֹד זָרַק לְמֻלְצָרִים "טִיפּ" מִן הַצַּד, הוּא אוֹכֵל בְּהַנָּאָה מֻשְׁלֶמֶת בְּשִׂמְחָה, וְנֶהֱנָה מִכָּל רֶגַע בָּאֵרוּעַ, וּבַעַל הַשִּׂמְחָה חָפֵץ בִּיקָרוֹ.

הַנִּמְשָׁל; אוֹתָהּ הַרְגָּשָׁה בְּדִיּוּק נַרְגִּישׁ אָנוּ בְּאוּלָם הַתַּעֲנוּגִים הַנִּצְחִי שֶׁל הָעוֹלָם הַבָּא. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא בִּשְׁבִילֵנוּ אֶת גַּן עֵדֶן, וְהִבְטִיחַ לָנוּ שֶׁלְּכָל יִשְׂרָאֵל מֻבְטָח חֵלֶק בָּעוֹלָם הַבָּא, רַק מַה, כָּל אֶחָד יַרְגִּישׁ שָׁם הַרְגָּשָׁה אַחֶרֶת.

יֶשְׁנָם אֲנָשִׁים שֶׁמֵּרֹב בּוּשָׁה יַסְתִּירוּ אֶת עַצְמָם בְּקֶרֶן זָוִית וְיֹאכְלוּ מֵהַצַּד, הֵם יַרְגִּישׁוּ כָּל הַזְּמַן שֶׁהֵם אוֹכְלִים לֶחֶם שֶׁל חֶסֶד, שְׁרִיחֲמוּ עֲלֵיהֶם, וְהִכְנִיסוּ אוֹתָם לְתוֹךְ אוּלָם הַמַּעֲדָנִים

רַק כְּדֵי לְהַשְׁקִיט אֶת רַעֲבוֹנָם. מֵרֹב בּוּשָׁה הֵם לֹא יַרְגִּישׁוּ כְּלָל מַה הֵם בּוֹלְעִים, תָּמִיד תְּלַוֶּה אוֹתָם הַהַרְגָּשָׁה שֶׁהֵם מִסְכְּנִים וּתְלוּיִים בְּחַסְדֵי הַשֵּׁנִי, וּמִי יוֹדֵעַ מַה הַזְּמַן הַקָּצוּב לָהֶם שָׁם.

אוּלָם אוֹתָם שֶׁטָּרְחוּ וְעָבְדוּ קָשֶׁה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, אֲזַי בּוֹא יָבוֹאוּ לָעוֹלָם הַבָּא עִם רֹאשׁ מוּרָם לְמַעְלָה, וְיֹאמְרוּ: מַגִּיעַ לָנוּ, נִתְבָּע אֶת חֶלְקֵנוּ בְּשָׂכָר, בְּפֶה מַלֵּא, וְלֹא נַרְגִּישׁ כְּלָל שֶׁמִּישֶׁהוּ "מֵרַחֵם" עָלֵינוּ פֹּה, וּמִמֵּילָא הֲנָאָתָם תִּהְיֶה מֻשְׁלֶמֶת.

צוחק מי שצוחק אחרון

מְסַפְּרִים עַל מֶלֶךְ אֶחָד שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁלוֹשָׁה בָּנִים, וּכְשֶׁהִרְגִּישׁ שֶׁיּוֹם מוֹתוֹ מְמַשְׁמֵשׁ וּבָא, קָרָא לִשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו וְאָמַר לָהֶם: בָּנַי הַיְקָרִים רְצוֹנִי שֶׁאֶחָד מִכֶּם יְמַלֵּא אֶת מְקוֹמִי לְאַחַר מוֹתִי, וְעַל כֵּן עֲלֵיכֶם לְלֶכֶת וּלְהִסְתּוֹבֵב בָּעוֹלָם כְּדֵי לִלְמֹד חָכְמָה, וּמִי שֶׁיִּלְמַד וְיִהְיֶה לוֹ חָכְמָה וְיֵדַע רַב יוֹתֵר, הוּא יִזְכֶּה לָשֶׁבֶת עַל כִּסְאִי לְאַחַר מוֹתִי.

שָׁמְעוּ זֹאת בָּנָיו, וְעָלוּ שְׁלִשְׁתָּם עַל סְפִינָה וְהִפְלִיגוּ בַּיָּם. וְהִנֵּה רוֹאִים הֵם בְּאֶמְצַע הַיָּם אִי גָּדוֹל וְיָפֶה מְאֹד, וְהֶחְלִיטוּ לָרֶדֶת עָלָיו. הֵם יָצְאוּ מֵהַסְּפִינָה, וְעָלוּ עַל הָאִי, וְהִנֵּה רָאוּ שְׁעָרִים גְּדוֹלִים, וּבַשְּׁעָרִים הָיוּ שׁוֹמְרִים שֶׁאָמְרוּ לָהֶם: רַשָּׁאִים אַתֶּם לְהִכָּנֵס לָאִי וְלֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת כְּפִי שֶׁתַּחְפְּצוּ, וְהַכֹּל "לְלֹא תַּשְׁלוּם", אֲבָל אֵין לְהוֹצִיא מִחוּץ לָאִי אֲפִילּוּ גַּרְגִּיר אֶחָד שֶׁל אוֹכֶל וְכַדּוֹמֶה.

שָׁמְחוּ הָאַחִים, וְנִכְנְסוּ לָאִי, וְרָאוּ בּוֹ הַרְבֵּה אִילָנוֹת וַעֲצֵי מַאֲכָל מְיֻחָדִים בְּמִינָם, וְשֶׁפַע שֶׁל אוֹכֶל, וּנְהָרוֹת וּמַעְיָנוֹת נִפְלָאִים, וְכֶסֶף וְזָהָב מֻשְׁלָכִים בְּכָל עֵבֶר.

אֶחָד הָאַחִים הָיְתָה לוֹ תַּאֲוַת מָמוֹן, וְהֵחֵל לֶאֱסוֹף כֶּסֶף וְזָהָב, וּמִלֵּא שַׂקִּים וְאַרְגָּזִים כְּכָל שֶׁיָּכֹל. הָאָח הַשֵּׁנִי הָיְתָה לוֹ תַּאֲוַת הָאֲכִילָה, וְהָיָה זוֹלֵל וְאוֹכֵל מִכָּל הַבָּא לַיָּד, מַמָּשׁ "לֹא פָּסַק פּוּמֵיהּ מִלְּעֵיסָה". אֲבָל הָאָח הַשְּׁלִישִׁי הָיָה חָכָם יוֹתֵר, וְהָיָה בּוֹדֵק וּמִתְבּוֹנֵן בָּאִילָנוֹת הַיָּפִים, וְחוֹקֵר וְדוֹרֵשׁ כֵּיצַד הֵם נַעֲשׂוּ, וְכֵיצַד הַפֵּרוֹת גְּדֵלִים בְּצוּרָה יָפָה וּמְשֻׁפֶּרֶת בְּיוֹתֵר, וְהָיָה רוֹשֵׁם כָּל דָּבָר, כְּדֵי לְדַעַת כֵּיצַד לְשַׁפֵּר אֶת הַחַקְלָאוּת בְּאַרְצָם, וְהָיָה אוֹכֵל וְשׂוֹתֶה מְעַט, וּמַמְשִׁיךְ בַּחֲקִירוֹת.

וְהִנֵּה, לְאַחַר שֶׁבּוּעַ מַגִּיעַ מִכְתָּב מֵהַמֶּלֶךְ שֶׁיְּחַזְּרוּ לְאַרְמוֹנוֹ, וְלָכֵן הִתְכּוֹנְנוּ הָאַחִים לַעֲזֹב אֶת הָאִי. הָאָח הָרִאשׁוֹן שֶׁאָסַף כָּל אוֹתוֹ הַזְּמַן כֶּסֶף וְזָהָב, הֶעְמִיס אֶת הַשַּׂקִּים הַמְּלֵאִים עַל כְּתֵפָיו וּבָא לָצֵאת מִשַּׁעֲרֵי הָאִי, אַךְ לְצַעֲרוֹ תָּפְסוּ אוֹתוֹ שׁוֹמְרֵי הָאִי וְלָקְחוּ מִיָּדוֹ אֶת כָּל מַה שֶּׁאָסַף, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לְהוֹצִיא מִחוּץ לָאִי שׁוּם דָּבָר, וְלָכֵן עָלָה לַסְּפִינָה לְלֹא שׁוּם דָּבָר.

הָאָח הַשֵּׁנִי שֶׁהִתְרַגֵּל לֶאֱכוֹל לְלֹא הַפְסָקָה, עָלָה לַסְּפִינָה וְהֵחֵל לָחוּשׁ בָּרָעָב, וּלְאַחַר זְמַן קָצָר "מֵת מֵרָעָב". וְהָאָח הַשְּׁלִישִׁי עָלָה לַסְּפִינָה עִם כָּל הַחֹמֶר שֶׁאָסַף וְרָשַׁם בְּמֶשֶׁךְ אוֹתוֹ

הַזְּמַן, וּכְשֶׁהִגִּיעַ לְאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ שִׁטַּח בְּפָנָיו אֶת כָּל חָכְמָתוֹ וְסוֹדוֹתָיו, וּבָזֶה נִתְגַּדֵּל שְׁמוֹ מֵעַל כָּל אֶחָיו, וְזָכָה לָשֶׁבֶת עַל כִּסֵּא הַמַּלְכוּת שֶׁל אָבִיו.

הַנִּמְשָׁל הוּא: שְׁלוֹשֶׁת הָאַחִים כְּנֶגֶד שְׁלוֹשָׁה סוּגִים שֶׁל בְּנֵי אָדָם. יֶשְׁנָם אֲנָשִׁים שֶׁמְּבַלִּים רוֹב יְמֵיהֶם בָּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, וּבְסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר לֹא לוֹקְחִים עִמָּם אֶת מַה שֶּׁאָכְלוּ. וְיֶשְׁנָם שֶׁרוֹדְפִים אַחֲרֵי הַמָּמוֹן, וְאוֹתוֹ מָמוֹן נִשְׁאַר לַאֲחֵרִים [וּבַתַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי אָמְרוּ: "אָדָם אוֹסֵף מָמוֹן בִּשְׁבִיל הַבַּעַל הַשֵּׁנִי שֶׁל אִשְׁתּוֹ"]. אוּלָם אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁרוֹדֵף לְדַעַת אֶת ה' וְלִלְמֹד תּוֹרָה, הֲרֵי הוּא מֶלֶךְ הַמּוֹלֵךְ עַל תַּאֲוֹתָיו וְעַל יְצָרָיו וְהוּא הַמְּאֻשָּׁר הָאֲמִתִּי, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן".

וְיָדוּעַ מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (דַּף ג.): מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת, וּמִי שֶׁלֹּא טָרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת מַה יֹּאכַל בְּשַׁבָּת? כְּלוֹמַר, מִי שֶׁטוֹרֵחַ בָּעוֹלָם הַזֶּה, יִהְיֶה לוֹ מַה לֶּאֱכוֹל בָּעוֹלָם הַבָּא, אֲבָל מִי שֶׁלֹּא טוֹרֵחַ כָּאן, אֲזַי לֹא יִהְיֶה לוֹ מַה לֶּאֱכוֹל בָּעוֹלָם הַבָּא. וְחַבַל!!!

לא לשכח את המפתחות

יֶשְׁנוֹ מָשָׁל מְפֹרָסָם, שֶׁיֵּעָזֵר לָנוּ לְהָבִין הֵיטֵב אֶת דִּבְרֵי מִשְׁנָתֵינוּ: הָיוּ שְׁלוֹשָׁה שֻׁתָּפִים, שֶׁשָּׁכְרוּ דִּירָה בְּקוֹמָה ה- 60 בְּבִנְיָן גּוֹרֵד שְׁחָקִים. בַּיּוֹם הָיוּ עוֹבְדִים וּבָעֶרֶב הָיוּ מְבַלִּים. יוֹם אֶחָד לְאַחַר בִּלּוּי מְשֻׁתָּף, חָזְרוּ בִּשְׁעַת לַיְלָה מְאֻחֶרֶת לְדִירָתָם, וּלְתִמְהוֹנָם הוֹדִיעוּ לָהֶם שֶׁהַמַּעֲלִית מְקֻלְקֶלֶת... הַבְּרֵרָה הַיְחִידָה הִיא לַעֲלוֹת 60 קוֹמוֹת בָּרֶגֶל...

אָמַר הַשֵּׁתֵּף הָרִאשׁוֹן, אֲנִי מוּכָן בְּעֶשְׂרִים הַקּוֹמוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לְבַדֵּחַ אֶתְכֶם, וְכָךְ לֹא נַרְגִּישׁ בַּמַּאֲמָץ. הַשֵּׁנִי אָמַר, אֲנִי מוּכָן לָשִׁיר לָכֶם שִׁירִים וּלְהַנְעִים אֶת זְמַנְכֶם בְּעֶשְׂרִים הַקּוֹמוֹת הַבָּאוֹת. הַשְּׁלִישִׁי אָמַר, אֲנִי מוּכָן לְסַפֵּר לָכֶם סִפּוּרֵי מֶתַח וַעֲלִילָה בְּקוֹמוֹת הַנּוֹתָרוֹת.

וְאָכֵן, עֶשְׂרִים קוֹמוֹת רִאשׁוֹנוֹת עָבְרוּ חִישׁ מַהֵר, מֵרֹב צְחוֹק וּבִדּוּר. עֶשְׂרִים הַבָּאוֹת עָבְרוּ בְּקוֹל נְעִימָה וְזִמְרָה. אֶת הַקּוֹמוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת עָבְרוּ עִם סִפּוּרִים מְסַמְּרֵי שֵׂעָר וְסִפּוּרִים עֲצוּבִים.

כְּשֶׁהִגִּיעוּ לַקּוֹמָה ה- 59 הוֹדִיעַ לָהֶם הַשֵּׁתֵּף הַשְּׁלִישִׁי: רַבּוֹתַיי, יֵשׁ לִי לְסַפֵּר לָכֶם סִפּוּר עָצוּב מְאֹד שֶׁיַּצְלִיחַ לְהוֹרִיד לָכֶם דְּמָעוֹת מֵרֹב צַעַר וְיָגוֹן: שָׂכַחְנוּ אֶת הַמַּפְתֵּחַ שֶׁל הַדִּירָה לְמָטָה בַּאוֹטוֹ!!!

הַנִּמְשָׁל בָּרוּר עַד מְאֹד: עֶשְׂרִים שָׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁל הָאָדָם, עוֹבְרוֹת עַל הָאָדָם בִּצְחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ. עֶשְׂרִים שָׁנִים הַבָּאוֹת בְּשִׁירָה וְזִמְרָה וְשִׂמְחָה. מִכָּאן וָאֵלַךְ, בָּאוֹת שָׁנִים שֶׁל מֶתַח וַחֲרָדָה, וּלְאַחַר אֲרִיכוּת יָמִים וְשָׁנִים נוֹכָח אָדָם לָדַעַת אֶת הָאֱמֶת הַמָּרָה: אֶת

הַמַּפְתִּיחוֹת לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁכַּח כָּאן לְמָטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה. מִי שֶׁלֹּא הֵכִין אֶת עַצְמוֹ כָּאן, לֹא יִהְיֶה לוֹ מַפְתֵּחַ כְּנִיסָה לְמַעְלָה...

כלנו אורחים בעולם הזה

מְסֻפָּר עַל אֶחָד מִגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִזְדַּמֵּן אֶל בֵּיתוֹ אוֹרֵחַ עָשִׁיר מִמְּדִינָה זָרָה. אוֹתוֹ אָדָם הִגִּיעַ כְּדֵי לִרְאוֹת אֶת מוֹסְדוֹת הַתּוֹרָה לָהֶם תָּרַם, וְהֶחְלִיט בְּאוֹתָהּ הִזְדַּמְּנוּת לְהַכָּנֵס אֵצֶל אוֹתוֹ אָדָם גָּדוֹל שֶׁשְּׁמוֹ יָצָא לְמֵרָחוֹק.

כְּשֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ, רָאָה לְתִמְהוֹנוֹ רְהוּט דָּל וְעָלוּב, בְּמִדָּה כָּזוֹ שֶׁלֹּא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁכָּךְ דָּר אָדָם מִן הַיִּשּׁוּב, וּבְוַדַּאי לֹא אָדָם מוּרָם מַעַם כְּאוֹתוֹ גָּדוֹל.

שְׁאַל הָאוֹרֵחַ בְּפַלְיָאה: רַבִּי, אָדָם גָּדוֹל כְּמוֹתוֹ גָּר בַּבַּיִת לְלֹא רָהִיטִים, וְאַף לְלֹא רְהוּט מִינִימָאלִי כְּדֵי לְכַבֵּד אֶת אוֹרְחָיו. הֲכִיצַד?

חִיֵּךְ אוֹתוֹ גָּדוֹל וְהֵשִׁיב: וְהֵיכָן רָהִיטָיו שֶׁל כְּבוֹדוֹ? מַדּוּעַ אֵינִי רוֹאֶה אוֹתוֹ מִתְרַוֵּחַ בְּכָרְסְתּוֹ הֲנָאָה? מַדּוּעַ אֵינוֹ מְכַבְּדֵנִי בְּרָהִיטָיו הַיְּפִים?

הֵשִׁיב הָאוֹרֵחַ בִּתְמִיהָה: עוֹבֵר אוֹרַח אֲנִי כָּאן, וְלָמָּה לִי רָהִיטִים, יְבוֹא כְּבוֹדוֹ לְבֵיתִי, וְיִרְאֶה אֶת רָהִיטַי...

'אַף אֲנִי כֵּן', הֵשִׁיב אוֹתוֹ גָּדוֹל, 'גַּם אֲנִי עוֹבֵר אוֹרַח בְּזֶה הָעוֹלָם, יְבוֹא נָא מַר כְּבוֹדוֹ לְבֵיתִי הַמּוּכָן לִי בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְשָׁם תִּרְאֶה אֶת רָהִיטַי הַמְהֻדָּרִים וְהַנִּפְלָאִים'...

משנה יז

הוּא הָיָה אוֹמֵר, יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְיָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה:

הַגָּאוֹן מִוִּילְנָא זַצ"ל כָּתַב דְּבָרִים נוֹרָאִים עַל חֶשְׁבּוֹן הַנֶּפֶשׁ שֶׁעוֹשֶׂה כָּל אֶחָד כְּשֶׁמּוֹלִיכִים אוֹתוֹ לַקֶּבֶר וְז"ל בְּעֵת שֶׁמּוֹלִיכִים אֶת הָאָדָם מִבֵּיתוֹ לְקִבְרוֹ, אָז תִּפָּקַחְנָה כָּל חוּשָׁיו, וְרוֹאֶה מַה שֶּׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִרְאוֹת בְּעֵת חַיָּיו, וּמַרְאִים לוֹ עוֹנְשֵׁי הַגֵּיהִנֹּם וְתַעֲנוּגֵי הַגַּן עֵדֶן, וְרוֹאֶה אֵיךְ כֻּלָּה יָמָיו בַּהֶבֶל, וְכָל כַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ אֲשֶׁר עָמָל עֲלֵיהֶם, לְצַנִּינִים וּלְחוֹחִים בְּעֵינָיו, כִּי בַּעֲבוּרָם קָנָה לְנַפְשׁוֹ עוֹנְשֵׁי הַגֵּיהִנֹּם, וְגַם הִפְסִיד תַּעֲנוּגֵי הַגַּן עֵדֶן.

וְיִתְבּוֹנֵן אָז בְּשִׂכְלוֹ הַזַּךְ כַּמָּה תַּעֲנוּגֵי גַּן עֵדֶן הִפְסִיד בָּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְכַמָּה שָׁעוֹת הָיָה בְּכָל יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר הָלְכוּ בְּבַטָּלָה, אֲשֶׁר בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה הָיָה יָכוֹל לְהַרְוִיחַ גַּן עֵדֶן בְּתַעֲנוּגִים נִפְלָאִים, אֲשֶׁר עַיִן לֹא רָאֲתָה, וּמֵחֲמַת גֹּדֶל הַהִתְשׁוּקָה אֲשֶׁר הוּא רוֹצֶה לְהִתְעַדֵּן שָׁם, וְהוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהִכָּנֵס לְשָׁם מֵחֲמַת שֶׁהוּא מְלֻכְלָךְ בְּצוֹאַת עֲוֹנוֹתָיו, הוּא מוּכָן לְהֵעָנֵשׁ בְּגֵיהִנֹּם בְּעוֹנָשִׁים קָשִׁים וּמָרִים, רַק כְּדֵי לָבוֹא אַחַר כָּךְ לְתַעֲנוּגֵי הַגַּן עֵדֶן.

אֵין בְּכֹחַ אָדָם לְצַיֵּר גֹּדֶל שְׁבִירַת לִבּוֹ וְחַרָטָתוֹ, וְאִם הָיָה לָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶחָד מֵאֶלֶף אֲלָפִים חֵלֶק מֵהַצַּעַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁם בָּעוֹלָם הַבָּא, יִהְיֶה מֻכְרָח לָמוּת מֵחֲמַת שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִסְבֹּל גֹּדֶל הַצַּעַר, רַק בָּעוֹלָם הַבָּא נוֹתֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֹּחַ שֶׁיּוּכַל לִסְבֹּל זֶה הַצַּעַר, וְאָז גּוֹדֶלֶת תְּשׁוּקָתוֹ שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ רְשׁוּת לַחְזֹר לְבֵיתוֹ וְלַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וַעֲבוֹדָה כָּל יְמֵי חַיָּיו, וּמְמָרֵט שְׂעָרוֹת רֹאשׁוֹ, וְקוֹרֵעַ אֶת בְּשָׂרוֹ, וְאוֹמֵר: אוֹי לִי, אֵיךְ הֶחְלַפְתִּי עוֹלָם בְּתַעֲנוּגִים נִצְחִיִּים, עַל עוֹלָם הַחֹשֶׁךְ. וְהַצַּעַר הַזֶּה קָשֶׁה לוֹ מִצַּל יִסּוּרֵי גֵּיהִנֹּם. יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֵף לֶקַח.

מעלת התשובה

בּוֹרֵא עוֹלָם חָפֵץ שֶׁבָּנָיו יַחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה, כְּמוֹ הָאָב הַמְצַפֶּה וּמְיַחֵל לִרְאוֹת אֶת בָּנָיו הָאוֹבְדִים אֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּשִׁבְיָהּ תַּחַת יָדָם שֶׁל אוֹיְבִים אַכְזָרִים. כַּמָּה שִׂמְחָה יֵשׁ לְאָב הֲרוֹאֶה אֶת בְּנוֹ שֶׁנִּפְדָּה מֵהַשִּׁבְי, וְלֹא לְחִנָּם אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דַּף לד:) שֶׁבְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים צַדִּיקִים גְּמוּרִים לֹא יְכוֹלִים לַעֲמוֹד.

לְפָנֵינוּ מָשָׁל נִפְלָא שֶׁיַּמְחִישׁ לָנוּ אֶת הַדְּבָרִים: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם עָשִׁיר גָּדוֹל שֶׁהָיָה יָרֵא שָׁמַיִם וְצַדִּיק, אוּלָם דָּבָר אֶחָד הָיָה חָסֵר לוֹ - יְלָדִים! בְּמֶשֶׁךְ שָׁנִים הִתְפַּלְּלוּ הוּא וְזוּגָתוֹ לְהַפְקֵד בְּזֶרַע שֶׁל קַיְימָא, וְאָכֵן הַתְּפִלּוֹת הַמְּרֻבּוֹת עָלוּ לַמְּרוֹמִים, וּבְנֵי הַזּוּג נִפְקְדוּ לְעֵת זִקְנָה בְּבֵן זָכָר נֶחְמָד וְיָפֶה תֹּאַר.

אֶת הַשִּׂמְחָה אֲשֶׁר שָׂרְרָה בְּבֵיתָם לֹא נִתֵּן לְתָאֵר בְּמִלִּים. אֵין צֹרֶךְ לוֹמַר כִּי בְּנָם הָיָה עָבוּרָם הַדָּבָר הֶחָשׁוּב בְּיוֹתֵר בָּעוֹלָמָם. כְּבַר בְּעוֹדוֹ תִּינוֹק הִשְׁפִּיעוּ עָלָיו רוֹב פִּנּוּק, וְגַם שֶׁגָּדַל וְנִכְנַס לְתַלְמוּד תּוֹרָה, הוּא הִתְבַּלֵּט תָּמִיד בִּבְגָדָיו וּבִשְׁאָר מוֹתָרוֹת אֲשֶׁר הוֹרָיו סִפְּקוּ לוֹ בְּשֶׂפַע, וְכִמּוּבָן שֶׁגַּם לְעֵת בַּחֲרוּתוֹ לֹא חָסְכוּ מִמֶּנּוּ דָּבָר. וְכָךְ גָּדַל הוּא לְיֶלֶד מְפֻנָּק, פִּנּוּק אֲשֶׁר הִשְׁחִית אֶת טִבְעוֹ.

הַהוֹרִים הַזְּקֵנִים טָעוּ כָּאמוּר בַּטָּעוּת בָּהּ טָעוּ כְּבָר רַבִּים לְפָנָיו - פִּנְקוּ אוֹתוֹ וְצִיְּדוּ אוֹתוֹ בְּסִכּוּמֵי כֶּסֶף גְּבוֹהִים, עַל מְנָת שֶׁיּוּכַל לִרְכֹּשׁ כָּל דָּבָר שֶׁיִּחְפֹּץ, וְדָבָר זֶה גָּרַם לַחֲבֵרִים רָעִים לְהִתְחַבֵּר אֵלָיו, וְכָךְ הָלַךְ הַבֵּן וְהִתְדַּרְדֵּר עַד שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְהָיָה מְשׁוֹטֵט כָּל הַיּוֹם בָּרְחוֹבוֹת עִם אֲנָשִׁים רֵיקִים וּפוֹחֲזִים כְּמוֹתוֹ, וְהַהוֹרִים הַיְקָרִים אֲשֶׁר תָּלוּ תִּקְווֹת מְרֻבּוֹת בִּבְנָם יַקִּירָם - לֹא יָדְעוּ אֶת נַפְשָׁם.

לְאַחַר תְּקוּפָה שֶׁל שִׁבְרוֹן לֵב וְעָגְמַת נֶפֶשׁ, הִכְרִיעַ הַצַּעַר אֶת אִמּוֹ שֶׁל הַנַּעַר, וְהִיא נִפְטְרָה לְבֵית עוֹלָמָהּ. בַּלְוָיָה עָמַד הַיֶּלֶד וְאָמַר קַדִּישׁ לְשֵׁם נִימּוּס, מִבְּלִי רֶגֶשׁ אוֹ כַּוָּונָה, וְקַל הָיָה לְנַחֵשׁ כִּי יִהְיֶה זֶה הַקַּדִּישׁ הָאַחֲרוֹן אוֹתוֹ יֹאמַר בְּמַהֲלַךְ שְׁנַת הָאֵבֶל.

עָבַר שְׁנָתַיִם, וְהָאָב הַזָּקֵן הֶחֱל מַרְגִּישׁ כִּי יוֹמוֹ קָרֵב וּבָא, וְעַל כֵּן הֶחְלִיט לְתָרֵם אֶת כָּל רְכוּשׁוֹ הֶעָצוּם עָבוּר מוֹסָדוֹת צְדָקָה וָחֶסֶד, כְּדֵי שֶׁבָּנוֹ לֹא יְבַזְבֵּז אֶת כַּסְפּוֹ לְהוֹלֻלוֹת וְעֲבֵרוֹת.

אוּלָם בְּצַוָּאָתוֹ הוֹתִיר לְבָנוֹ כַּמָּה אַלְפֵי דּוֹלָרִים, וְנָתַן לוֹ רְשׁוּת לְהִכָּנֵס לְבֵיתוֹ הַמְפֹאָר פַּעַם אַחַת בִּלְבַד - בְּיוֹם הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹן לִפְטִירָתוֹ שֶׁל הָאָב. הַבֵּן לֹא נִרְאָה עָצוּב עַל כָּךְ שֶׁאָבִיו נִפְטַר, אֶלָּא הִמְשִׁיךְ לְחַיּוֹת חַיֵּי הוֹלֻלּוֹת וְרַאֲוָתָנוּת, וּלְשׁוֹטֵט בַּשָּׁוְקִים וּבָרְחוֹבוֹת כְּאַחַד הָרֵיקִים וְהַפּוֹחֲזִים.

לְאַחַר חֹדֶשׁ יָמִים כִּלָּה הַבֵּן אֶת הַסְּכוּם אֲשֶׁר הוֹתִיר לוֹ אָבִיו בְּצַוָּאָתוֹ, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ הוּא הָחֵל לִלְווֹת כְּסָפִים לְצֹרֶךְ מִלּוּי רְצוֹנוֹתָיו. בַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה הִלְווּ לוֹ בְּשִׂמְחָה, אוּלָם אַט אַט הֵחֵל מַצָּטְמְצֵם מַעְגַּל הַמַּלְווִים, וּלְפֶתַע הוּא נֶאֱלָץ לְהִתְמוֹדֵד עִם תְּחוּשַׁת הַמַּחְסוֹר, אוֹתָהּ הוּא לֹא הִכִּיר מֵעוֹדוֹ. מֵהַדִּירָה שֶׁשָּׂכַר, הִשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר לֹא שִׁלֵּם שְׂכִירוּת, וּבַמַּכּוֹלֶת לֹא הִסְכִּימוּ לְמָכוֹר לוֹ בַּהֶקֵּפָה, וְכָךְ נֶאֱלָץ לִישׁוֹן בָּרְחוֹבוֹת וְלִמְצֹא אֶת מְזוֹנוֹ בֵּין פַּחֵי הַזֶּבֶל.

בַּתְּקוּפָה הָרִאשׁוֹנָה, נֶהֱגוּ עִמּוֹ הַנּוֹשִׁים שֶׁהָיָה חַיָּב לָהֶם כֶּסֶף בַּעֲדִינוּת, אוּלָם בְּרָבוֹת הַיָּמִים פָּקְעָה סַבְלָנוּתָם, וּכְחֹדֶשׁ לִפְנֵי יוֹם הַשָּׁנָה לִפְטִירַת אָבִיו, הִגִּיעוּ אֵלָיו הַנּוֹשִׁים וְהִזְהִירוּהוּ אַזְהָרָה אַחֲרוֹנָה וְאָמְרוּ:

זוֹ הַפַּעַם הָאַחֲרוֹנָה בֹּא אָנוּ בָּאִים לִדְרוֹשׁ אֶת חוֹבֵנוּ. אָנוּ מִתְאַזְּרִים בְּסַבְלָנוּת רַק מִשּׁוּם שֶׁגִּילִינוּ כִּי בְּיוֹם הַשָּׁנָה לִפְטִירַת אָבִיךָ, תּוּכַל לְהִכָּנֵס לְבֵית אָבִיךָ, וְאָנוּ מְקֻוִּים שֶׁתִּמְצָא שָׁם כֶּסֶף כְּדֵי לְפָרֵעַ אֶת חוֹבוֹתֶיךָ. וְדַע לְךָ שֶׁאִם לֹא תְשַׁלֵּם אֶת חוֹבְךָ, רַע וּמַר יִהְיֶה גּוֹרָלְךָ! אָנוּ נִצְטַיֵּד בְּסַכִּינִים וְנַעֲשֶׂה בְּךָ שְׁפָטִים - אֶחָד יַחְתֹּךְ אֶת אָזְנֶךָ, וְאֶחָד אֶת יָדֶיךָ, עַד שֶׁתִּפַּח אֶת נִשְׁמָתְךָ...

וְהִנֵּה הִגִּיעַ הַיּוֹם הַמְיֹעָד, עִם שַׁחַר הַשְׁכִּים הַבֵּן לְבֵית אָבִיו, שָׁם הִמְתִּינוּ לוֹ כְּבָר הַנּוֹשִׁים הָרַבִּים. הַשּׁוֹמֵר שֶׁשָּׁמַר עַל בֵּית אָבִיו, פָּתַח עֲבוּרוֹ אֶת הַשַּׁעַר וְהוּא נִכְנַס לְתוֹכוֹ, אַךְ לְהַפְתָּעָתוֹ מָצָא שֶׁהַבַּיִת רֵיק מִתְּכוּלָתוֹ.

הוּא הֵחֵל לַעֲבוֹר בֵּין הַחֲדָרִים, וְנִסָּה לְחַפֵּשׂ בַּחוֹרִים וּבַסְּדָקִים אוּלַי נוֹתַר שָׁם סְכוּם כֶּסֶף אוֹתוֹ יוּכַל לָתֵת לְנוֹשָׁיו, אַךְ לַשָּׁוְא, בְּכָל הַבַּיִת הוּא לֹא מָצָא מְאוּמָה, עַד אֲשֶׁר הִגִּיעַ אֶל חֶדֶר לְמוּדוֹ שֶׁל אָבִיו. בַּחֶדֶר זֶה נִרְאָה כְּאִלּוּ אִישׁ לֹא נָגַע, וְעַל הַשֻּׁלְחָן שָׁבוּעַ הָיָה אָבִיו יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד, נִצְבָּה לְהּ מַעֲטָפָה וְעָלֶיהָ הָיָה רָשׁוּם: "עֲבוּר בְּנִי יְחִידִי הַיָּקָר לִי מִכֹּל"...

בְּיָדַיִם רוֹעֲדוֹת פָּתַח אֶת הַמַּעֲטָפָה, וּמוֹצֵא בָּהּ מִכְתָּב מֵאָבִיו. וְכָךְ כָּתַב לוֹ אָבִיו לִפְנֵי מוֹתוֹ:

בְּנִי יָקִירִי, אֶת הַמִּכְתָּב הַזֶּה אַתָּה קוֹרֵא בְּוַדַּאי בְּיוֹם הַשָּׁנָה לְפִטְירָתִי. אֲנִי כְּבָר לֹא בַּחַיִּים, נָבִיא מֵעוֹלָם לֹא הָיִיתִי, אֲבָל אֲנַסֶּה לְתָאֵר אֶת מַצָּבְךָ כְּפִי שֶׁאֲנִי רוֹאֶה בְּעֵינֵי רוּחִי.

וּבְכֵן, אֲנִי מְתָאֵר לְעַצְמִי כִּי אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר הִתְרַתִּי לְךָ - כִּלִּיתָ תּוֹךְ זְמַן קָצָר, לְאַחַר מִכֵּן הִתְחַלְתָּ לִלְווֹת כְּסָפִים מִיְּדִידֶיךָ, וְכַמּוּבָן לֹא הָיְתָה לְךָ אֶפְשָׁרוּת לְשַׁלְּמָם. אֲנִי מְתָאֵר לְעַצְמִי

כִּי בְּרֵעַ זֶה מַמָּשׁ, מַמְתִּינִים לְךָ מִחוּץ לַבַּיִת כָּל נוֹשֶׁךָ, וּמְאַיְּמִים עָלֶיךָ אִיּוּמִים שֶׁאִם לֹא תְשַׁלֵּם אֶת חוֹבוֹתֶיךָ, הֵם יַעֲשׂוּ בְךָ שְׁפָטִים, אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה וְאוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלִמָּה. עַל כֵּן, מְבַקֵּשׁ אֲנִי מִמְּךָ שֶׁתִּתְכַּנֵּס לַחֶדֶר הַסָּמוּךְ, שָׁם תִּמְצָא דְּבַר מַה אֲשֶׁר יִפְתֹּר לְךָ אֶת כָּל בַּעֲיוֹתֶיךָ, וְיִשַּׁחְרֵר אוֹתְךָ מִכָּל הַצָּרוֹת, הֻכַנְתִּי לְךָ שָׁם חֶבֶל תְּלִיָּה... תְּלֵה אֶת עַצְמְךָ בְּנִי, וְשִׂים קֵץ לְתַלְאוֹתֶיךָ... לְפָחוֹת תְּהֵא מִיתָתְךָ מְכֻבֶּדֶת מִבְּלִי יְסוּרִים וּבְזִיּוֹנוֹת...

אַל נָא תִּכְעַס עָלַי בְּנִי יַקִּירִי, אַל תַּחְשֹׁב אֲפִילוּ לְרֶגַע שֶׁמִּתּוֹךְ אַכְזָרִיּוּת פָּעַלְתִּי כַּאֲשֶׁר הֶחְלַטְתִּי לְהוֹתִיר אֶת כָּל כַּסְפִּי לַאֲחֵרִים. דַּע לְךָ, כִּי יָדַעְתִּי שֶׁלֹּא יַעֲזֹר לְךָ אֲפִילוּ אִם הוֹתַרְתִּי לְךָ אֶת כָּל כַּסְפִּי, מִפְּנֵי שֶׁמֵּרֹב פְּזִיזוּתְךָ, הָיִיתָ מְכַלֶּה וּמְבַזְבֵּז אֶת כָּל מָמוֹנִי לַהֶבֶל וְלָרִיק. וְלָכֵן עָבוֹר לַחֶדֶר הַשֵּׁנִי וְשִׂים קֵץ לְחַיֶּיךָ, רַק אַל תִּשְׁכַּח לְהִתְוַדּוֹת עַל חֲטָאֶיךָ לִפְנֵי מוֹתְךָ...

הַבֵּן עָבַר לַחֶדֶר הַסָּמוּךְ, וּמָצָא שָׁם חֶבֶל תְּלִיָּה. עָלָה עַל הַכִּסֵּא וְכָרַךְ אֶת הַחֶבֶל סְבִיב צַוָּארוֹ, וְהֵחֵל לְמַלְמֵל אֶת מִילוֹת הַוִּדּוּי בְּדְמָעוֹת שְׁלִישׁ, וּלְאַחַר מִכֵּן קָפַץ מֵהַכִּסֵּא.

אַךְ לְתַדְהֵמָתוֹ הַחֶבֶל נִתַּק מִמְּקוֹמוֹ, וְהוּא נָפַל עַל הַקַּרְקַע. וְהִנֵּה רָאָה פֶּתֶק נוֹסַף נוֹפֵל מִתִּקְרַת הַבַּיִת, וְשָׁם הָיָה כָּתוּב: לִבְנִי הַיָּקָר, לְאַחַר שֶׁגִּילִיתַ אֶת טָעוּתְךָ וְחָזַרְתָּ בִּתְשׁוּבָה בְּלֵב שָׁלֵם, שׁוּב אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ בְּמוֹתְךָ, אֶלָּא שָׁמֵחַ הוּא שֶׁקִּבַּלְתָּ עַל עַצְמְךָ לְהִשְׁתַּנּוֹת וּלְהַתְחִיל דַּף חָדָשׁ בַּחַיִּים.

וְכָעֵת אֲגַלֶּה לְךָ סוֹד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתְךָ מְאֻשָּׁר. בְּפִנַּת הַחֶדֶר יֵשׁ בְּלִיטָה רְפוּיָה, וְשָׁם מַסְתָּר אוֹצָר גָּדוֹל מְאֹד, לֵךְ וְקַח אוֹתוֹ, וְשַׁלֵּם אֶת חוֹבוֹתֶיךָ, וְהַתְחֵל אֶת חַיֶּיךָ בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה וְהַטּוֹבָה, לְלֹא חַיֵּי הוֹלֻלוֹת וְהֶפְקֵרוּת.

הַנִּמְשָׁל בָּרוּר - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ חָפֵץ בְּמוֹתוֹ שֶׁל הָרָשָׁע, אֶלָּא רוֹצֶה הוּא שֶׁיַּחְזוֹר בִּתְשׁוּבָה, וְאָז יְקַבֵּל מֵאֵת ה' אֶת הָאוֹשֶׁר הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וְיִהְיֶה לוֹ גַּם חַיֵּי עוֹלָם הַזֶּה וְגַם חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא. אֲבָל אִם אֵין הָאָדָם חָפֵץ לְשַׁנּוֹת אֶת דַּרְכּוֹ הָרָעָה, אֲזַי מְחַכִּים לוֹ הַרְבֵּה נוֹשִׁים שֶׁעֲתִידִים לִפְרוֹעַ מִמֶּנּוּ אֶת כָּל הַחוֹבוֹת שֶׁצָּבַר פֹּה בָּעוֹלָם הַזֶּה. אֲשֶׁר הָאִישׁ אֲשֶׁר יוֹדֵעַ לְנַצֵּל הַזְּדַמְּנוּת פָּז כְּזֹאת - לַחֲזוֹר בִּתְשׁוּבָה וְלַעֲלוֹת בְּדַרְגָּה הַיְשָׁרָה הַמּוֹבִילָה אֶל הָאוֹשֶׁר הָאֲמִיתִי.

יפה שעה של תורה ומעשים טובים בעולם הזה

בְּסֵפֶר "זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ", הֵבִיא סִפּוּר בְּשֵׁם הַמַּגִּיד מִקֶּלֶם: יוֹם אֶחָד יָצָא כְּרוּז גָּדוֹל בָּרָקִיעַ, הַמְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: עֲיֵרָה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית נִמְצְאוּ זַכָּאִים, וְעַל כֵּן מַגִּיעַ לָהּ שָׂכָר מְיֻחָד, וּמַהוּ הַשָּׂכָר?

יוֹצֵא הַכָּרוֹז וְאוֹמֵר: נוֹתְנִים אָנוּ בָּזֶה שָׂכָר לְכָל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבָּעוֹלָם הָאֵמֶת שֶׁגָּרוּ בְּאוֹתָהּ קְהִלָּה לְמֶן הַיּוֹם שֶׁנּוֹסְדָה וְעַד הַיּוֹם - "שָׁעָה אַחַת שֶׁל חַיִּים", כֻּלָּם יָקוּמוּ לִתְחִיָּה לְשָׁעָה אַחַת, וְאַחַר כָּךְ יָשׁוּבוּ אֶל עָפָרָם.

הַשָּׁעָה הַיְעוּדָה הִגִּיעָה. רַעַשׁ וַהֲמוּלָה בַּשָּׁמַיִם, כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁל אוֹתָהּ עֲיָרָה נִקְבְּצוּ וְהִתְאַסְּפוּ, וְהֵכִינוּ עַצְמָם לְקַבֵּל אֶת הַשָּׂכָר הָאָמוּר. מוּבָן שֶׁתּוֹשְׁבֵי הָעֲיָרָה הַחַיִּים בָּאָרֶץ, לֹא יוֹדְעִים דָּבָר מִכָּל זֶה.

הַשָּׁעָה עֶשֶׂר בַּבֹּקֶר, וְאָזְנֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי הָעֲיָרָה הַחַיִּים נֶחְרְשׁוּ מִן הָרַעַשׁ. כֻּלָּם נִתְקְפוּ בֶּהָלָה וּפַחַד שֶׁל רַעַשׁ מוּזָר, עַד מְהֵרָה הִתְפַּשְּׁטָה לָהּ הַשְׁמוּעָה וְעָשְׂתָה לָהּ כְּנָפַיִם. בֵּית הַקְּבָרוֹת הַשּׁוֹכֵן בְּקֶצֶה הָעֲיָרָה, הָיָה הוֹמֶה אָדָם. בְּפַחַד וּבְהִתְרַגְּשׁוּת רָצוּ כָּל בְּנֵי הָעֲיָרָה לִרְאוֹת אֶת מַחֲזֵה הַפֶּלֶא.

כְּכָל שֶׁהִתְקָרְבוּ יוֹתֵר וְיוֹתֵר אֶת בֵּית הַקְּבָרוֹת, הֻבְהַר לָהֶם שֶׁהַמֵּתִים קָמוּ מִקִּבְרֵיהֶם לְבוּשִׁים בְּתַכְרִיכִים לְבָנִים.

וְאָז הַשְּׁאָגָה הָרִאשׁוֹנָה פִּלְחָה אֶת הָאֲוִיר: הִנֵּה סַבָּא, הִנֵּה סַבָּא, שׁוֹאֵג אָדָם שֶׁהִגִּיעַ רִאשׁוֹן לַמָּקוֹם בְּהִתְרַגְּשׁוּת. וְהִנֵּה אֲבִי הַסַּבָּא, נִשְׁמַעַת קְרִיאָה נוֹסֶפֶת. וְהִנֵּה... וְהִנֵּה...

אַט אַט כֻּלָּם הִתְקָרְבוּ וְרָאוּ אֶת כָּל מַכְרֵיהֶם וּקְרוֹבֵיהֶם מִסְפַּר דּוֹרוֹת אֲחוֹרָה. וְהִנֵּה בְּעוֹד שֶׁבְּנֵי הָאָדָם הַחַיִּים שׁוֹאֲגִים בְּהִתְרַגְּשׁוּת וְהוֹלְכִים בִּמְרוּצָה לָתֶת שָׁלוֹם לִקְרוֹבֵיהֶם, אֵצֶל הַמֵּתִים קוֹרֶה בְּדִיּוּק אֶת הַהֵפֶךְ, כְּאִלּוּ הֵם לֹא מַכִּירִים אַף אֶחָד, וּבִמְקוֹם לְהַגִּיד שָׁלוֹם, הֵם פּוֹנִים וְאוֹמְרִים: מַה אַתֶּם רוֹצִים? תְּנוּ לָנוּ לַעֲבוֹר וְלָלֶכֶת, זוּזוּ!!

אֶחָד הַמֵּתִים נֶעְצָר לְרֶגַע, וְהִסְבִּיר לִקְרוֹבוֹ שֶׁדַּהַר אַחֲרָיו: נָתְנוּ לָנוּ שָׁעָה אַחַת לִחְיוֹת מֵהַשָּׁעָה עֶשֶׂר עַד הַשָּׁעָה אַחַת עֶשְׂרֵה בַּלַּבַד, וּכְבָר עֶשֶׂר וְשָׁלוֹשׁ דַּקּוֹת וְאַתֶּם מְעַכְּבִים אוֹתָנוּ, עָלֵינוּ לְנַצֵּל אֶת הַזְּמַן, אָנוּ רָצִים לְבֵית הַכְּנֶסֶת הַקָּרוֹב בְּיוֹתֵר לַחֲטוֹף וְלַחְטֹף...

וְאָז הֵבִינוּ כֻּלָּם, שֶׁלֹּא תְּחִיַּת הַמֵּתִים הָיְתָה כָּאן, אֶלָּא תְּחִיָּה זוֹ לְשָׁעָה חוֹלֶפֶת בִּלַּבַד, וְאֵין זְמַן כָּעֵת לְנַשֵּׁק נְכָדִים וּקְרוֹבִים. רְצִים כֻּלָּם בְּבֶהָלָה לְבָתֵּי מִדְרַשׁ שֶׁל הָעֲיָרָה אֲשֶׁר הִתְמַלְּאוּ עַד אֶפֶס מָקוֹם, וּבְעוֹד בְּנֵי הַקְּהִלָּה הַחַיִּים מְנַסִּים לְעַכֵּל אֶת הַמִּתְרַחֵשׁ, כְּבָר הָיוּ כָּל הַמֵּתִים רְחוֹקִים מֵעֵינֵיהֶם, כֻּלָּם נֶעֱלְמוּ בֵּין קִירוֹת בָּתֵּי הַמִּדְרָשׁ שֶׁל הָעֲיָרָה, לֹא נוֹתַר לִבְנֵי הָאָדָם הַחַיִּים אֶלָּא לִצְעֹד אַחֲרֵיהֶם, וְלַחֲזוֹת בְּמוֹ עֵינֵיהֶם בַּמֶּה שֶׁהִתְרַחֵשׁ.

הַשָּׁעָה כְּבָר עֶשֶׂר וְעֶשֶׂר עֶשֶׂר דַּקּוֹת יְקָרוֹת מִפָּז כְּבָר חָלְפוּ, וַעֲדַיִן לֹא כָּל הַמֵּתִים מָצְאוּ סֵפֶר לַהֲגוֹת בּוֹ, וְהַמַּחֲזֶה הָיָה נוֹרָא. בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עוֹמְדִים אֲנָשִׁים בְּתַכְרִיכִים לְבָנִים, וְכָל אֲרוֹנוֹת הַסְּפָרִים הִתְרוֹקְנוּ וְלֹא נִשְׁאַר אֲפִילוּ סֵפֶר אֶחָד שֶׁלֹּא בָּא לִידֵי שִׁמּוּשׁ.

כַּמּוּבָן שֶׁאַף אֶחָד לֹא חִפֵּשׂ מָקוֹם מֶרְוִיחַ לִישִׁיבָה, שׁוּם דָּבָר לֹא עִנְיַן אוֹתָם מִלְּבַד שֶׁיִּהְיֶה סֵפֶר קוֹדֶשׁ בְּיָדָם כְּדֵי לַחֲטוֹף וְלַחְטֹף עוֹד מִילָה שֶׁל תּוֹרָה.

שָׁעוֹן בֵּית הַכְּנֶסֶת כְּבָר מַרְאֶה עַל הַשָּׁעָה עֶשֶׂר שְׁלוֹשִׁים וַחֲמֵשׁ, כֻּלָּם בְּלַחַץ אֵיךְ לְנַצֵּל שִׁשִּׁים שְׁנִיּוֹת בְּכָל דַּקָּה. הַשָּׁעָה כְּבָר רֶבַע לְאֶחָד עֶשְׂרֵה, וְכָךְ עוֹבֶרֶת לָהּ דַּקָּה וְעוֹד דַּקָּה.

וְהִנֵּה הָיָה אֶחָד שֶׁהִבְחִין בְּשָׁעָה הַמִּתְקַדֶּמֶת, וְדָפַק עַל הַבִּימָה, וְשָׁאַג: הַשָּׁעָה כְּבָר עֶשְׂרֵה לְאַחַת עֶשְׂרֵה, לְהִתְחַזֵּק בְּלִמּוּד... וְהַקּוֹלוֹת גָּבְרוּ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עוֹז בְּכֻפֶּל כִּפְלַיִם.
הַלֵּב דּוֹפֵק וְהַמֶּתַח קוֹרֵעַ שְׂחָקִים - נוֹתְרוּ שֵׁשׁ דַּקּוֹת, נוֹתְרוּ שְׁתַּיִם וַחֲצִי דַּקּוֹת, "קוֹלוֹת וּבְרָקִים" שֶׁל לִמּוּד עִם נְצוּל מֵרַבִּי שֶׁל הַזְּמַן. נוֹתְרוּ עֶשֶׂר שְׁנִיּוֹת, תֵּשַׁע, שְׁמוֹנֶה, שֶׁבַע... הַבְּכִיּוֹת שֶׁנִּשְׁמְעוּ וְקוֹלוֹת הַלִּמּוּד רַק גָּבְרוּ וְהָלְכוּ.
נוֹתְרוּ אַרְבַּע שְׁנִיּוֹת, שָׁלוֹשׁ, שְׁתַּיִם, עַד סוֹף הַשְּׁנִיָּה הָאַחֲרוֹנָה הִמְשִׁיכוּ לִלְמֹד, וּלְאַחַר מִכֵּן כּוּלָּם שָׁבוּ לִמְנוּחוֹת, דַּי שֶׁקֶט.
הַשָּׁעָה הִסְתַּיְּמָה לְאַחַר שְׁנוּצְלָה עַד תֹּם, הַמַּתִּים מִלְּאוּ אֶת נַפְשָׁם בְּאוֹצָרוֹת נֶצַח שֶׁל עֶשְׂרוֹת אֶלְפֵי חֶלְקֵיקֵי שְׁנִיּוֹת מְלֵאִים וּגְדוּשִׁים בַּמְצָווֹת, וְתַלְמוּד תּוֹרָה, תְּפִלָּה וּתְשׁוּבָה.
שָׁבוּ לַעֲפָרָם מְדֻשְּׁנֵי עֹנֶג, לְמוּל עֵינֵיהֶם הַפְּעוּרוֹת שֶׁל יְקִירֵיהֶם.
הַמַּגִּיד מִקֶּלֶם עוֹצֵר לִשְׁנִיָּה קַלָּה, וּ"מַצְלִיף" אֶת הַמִּשְׁפָּט הָאַחֲרוֹן הַמְמַצֶּה וְהַמְסַכֵּם: "הַקְשִׁיבוּ הֵיטֵב, וּמַה גָּרוּעַ בְּכָךְ שֶׁאָנוּ חַיִּים יוֹתֵר מִשָּׁעָה אַחַת, מַדּוּעַ שֶׁיֵּלֵךְ זְמַנֵּנוּ לָרִיק רַק מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶת הַשָּׁעָה הַיְקָרָה הַזּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת בְּכָל יוֹם, שְׁלוֹשִׁים יָמִים בְּחֹדֶשׁ"...

מה נחשב לקורת רוח בעולם הבא

כָּתוּב בְּסֵפֶר "נוֹטְרֵי אֱמֶן": בְּשֵׁם תַּלְמִידֵי הַסַּבָּא מִקֶּלֶם: בְּאַחַת מִשִּׂיחוֹתָיו שֶׁל הַסַּבָּא בְּלֵיל שָׁבוּעוֹת, כְּשֶׁרָצָה הַסַּבָּא לְעוֹרֵר אֶת בְּנֵי הַיְשִׁיבָה לְחִזּוּק בַּתּוֹרָה, פָּתַח בְּמִשְׁנָה בְּאָבוֹת וְאָמַר: "יָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם הַזֶּה", הוּא הִמְשִׁיךְ וְשָׁאַל, עֲבוּר מַה זוֹכִים לְקוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא?
שָׁמָא תֹּאמְרוּ עֲבוּר אֲמִירַת "בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ"?! חַס וְשָׁלוֹם, הֵשִׁיב הַסַּבָּא, עֲבוּר "בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ" הֲרֵי זוֹכֶה הָאָדָם לִתֵּן שֶׁבַח לְבוֹרֵא עוֹלָם, וּבַעֲבוּר זֶה כָּל הָעוֹלָם וְכָל הַהֲנָאוֹת לֹא יוּכְלוּ לְמַלְּאוֹת אֶת שִׂכְרוֹ, וּכְדַאי הָיָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם לְמֶשֶׁךְ שִׁשִּׁית אֲלָפִים שָׁנָה, רַק כְּדֵי שֶׁיְּהוּדִי אֶחָד יְזַכֶּה לַעֲנוֹת "בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ" פַּעַם אַחַת!
אֶלָּא לְקוֹרַת רוּחַ, זוֹכֶה אָדָם שֶׁשָּׂכַב בְּצוּרַת אַפְּרַקְדָּן [עַל הַבֶּטֶן אוֹ עַל הַגַּב], וְנִזְכַּר בְּ"שִׁוִּיתִי ד' לְנֶגְדִּי תָּמִיד", וּמִתְיַשֵּׁב מִיַּד בְּאֵימָה. וְכֵן מִי שֶׁיָּשַׁב עַל כִּסֵּא בְּצוּרָה זְקוּפָה, וּכְשֶׁנִּזְכַּר שֶׁבּוֹרֵא עוֹלָם נִצָּב מוּלוֹ, יוֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא בַּעֲנָוָה, עַל כָּךְ אָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה "יָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא".

משנה יח

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַל תִּרְצֶה אֶת חֲבֵרְךָ בִּשְׁעַת כַּעְסוֹ, וְאַל תְּנַחֲמֶנּוּ בְּשָׁעָה שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו, וְאַל תִּשְׁאַל לוֹ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ, וְאַל תִּשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹתוֹ בִּשְׁעַת קַלְקָלָתוֹ:

אל תשתדל לראות את חברך בשעת קלקלתו

בַּמִּדְרָשׁ יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי שָׁאָלוּ, מִנַּיִן אַתָּה לַמֵּד כֵּן? מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן וְחַוָּה שֶׁאָכְלוּ מֵעֵץ הַדַּעַת, וְיָדְעוּ כִּי עֲרוּמִים הֵם, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא נִגְלָה עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶלָּא לְאַחַר שֶׁתָּפְרוּ עָלֶה תְּאֵנָה וַעֲשׂוּ לָהֶם חֲגוֹרוֹת, אַחַר כָּךְ שָׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן לְרוּחַ הַיּוֹם, וְזֹאת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּיְשׁוּ בִּשְׁעַת קַלְקָלָתָם.

הַגָּאוֹן רַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן רַבָּה שֶׁל קוֹבְנָא, הָיָה הוֹלֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ בְּשַׁבָּת, יָחַד עִם מַזְכִּירוֹ הָרַב רַבִּי יַעֲקֹב לִיפְשִׁיץ, רָאָה מֵרָחוֹק יְהוּדִי אֶחָד הוֹלֵךְ לִקְרָאתוֹ וְסִיגָרְיָה בְּפִיו, כְּשֶׁהִתְקָרֵב מְעַט הָאִישׁ הַהוּא וְהִבְחִין בְּרַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן, הִשְׁלִיךְ מִיָּד אֶת הַסִּיגָרְיָה מִיָּדוֹ, לְבַל יִרְאֶהוּ הָרַב בְּקַלְקָלָתוֹ, וּכְשֶׁנִּפְגַּשׁ עִם רַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן, הִקְדִּימוֹ הָרַב בְּבִרְכַּת "שַׁבָּת שָׁלוֹם", וְהַלָּה עָנָה שַׁבָּת שָׁלוֹם בְּכֹבֶד רֹאשׁ כְּרָאוּי.

לְאַחַר שֶׁהָלְכוּ מִשָּׁם, הִתְרַגֵּז רַבִּי יַעֲקֹב לִיפְשִׁיץ וְטָעַן, רַבֵּנוּ! הֲלֹא רָאָה מֵרָחוֹק שֶׁהָאִישׁ הַהוּא הָיָה מְעַשֵּׁן סִיגָרְיָה בְּשַׁבָּת, וְהָיָה צָרִיךְ לְנָזוֹף בּוֹ וּלְהַטִּיף לוֹ מוּסָר, וְלֹא הָיָה לְרַבֵּנוּ לְהַקְדִּים לוֹ "שַׁבָּת שָׁלוֹם".

הַחֲזִיר לוֹ רַבִּי יִצְחָק אֶלְחָנָן: אֲנִי סָבוּר שֶׁכַּאֲשֶׁר הִקְדַּמְתִּי לוֹ "שַׁבָּת שָׁלוֹם", נִרְאָה שֶׁחִשֵּׁב בְּלִבּוֹ, בְּוַדַּאי שֶׁהָרַב לֹא רָאָה אוֹתִי מְעַשֵּׁן, שֶׁאִלּוּ רָאנִי לֹא הָיָה מַקְדִּים לִי שָׁלוֹם, לָכֵן עָלַי לְהוֹדִיעַ לְהַבָּא לֹא לְעַשֵּׁן בָּרְחוֹב, פֶּן יִפָּגְשֵׁנִי פִּתְאוֹם וְיִרְאֶה שֶׁאֲנִי מְחַלֵּל שַׁבָּת, וְיָסוּר הַחֵן שֶׁלִּי מִמֶּנּוּ.

דָּבָר זֶה לְמַדִּים מִמַּה שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן (פֶּרֶק יב): כְּשֶׁהָיָה אַהֲרֹן הַכֹּהֵן מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, פָּגַשׁ בּוֹ אָדָם רָשָׁע, וְאַהֲרֹן הַקְּדִים לוֹ שָׁלוֹם, לַמָּחֳרָת בִּקֵּשׁ אוֹתוֹ אִישׁ לַעֲבוֹר עֲבֵרָה, אָבַל אָמַר בְּלִבּוֹ: אוֹי לִי, הֵיאַךְ אֶשָּׂא עֵינַי אַחַר כְּךָ וְאֶרְאֶה אֶת אַהֲרֹן? בּוֹשְׁתִּי מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא הִקְדִּים לִי שָׁלוֹם. נִמְצָא אוֹתוֹ אִישׁ מוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִן הָעֲבֵרָה בִּגְלַל שֶׁאַהֲרֹן עָשָׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ לֹא רָאָה בְּקַלְקָלָתוֹ.

מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה עִם הַגָּאוֹן הָרַב אַבְרָהָם גֶּנִיחוֹבְסְקִי מֵרַאשֵׁי יְשִׁיבַת טְשִׁיבִּין בִּירוּשָׁלַיִם. מִדֵּי לֵיל שַׁבָּת לוֹמֵד הַגָּאוֹן בְּחֶבְרוּתָא עִם אַבְרֵךְ תַּלְמִיד חָכָם. בְּאוֹתוֹ לֵיל שַׁבָּת שֶׁעָלָיו אֲנַחְנוּ מְדַבְּרִים, הִגִּיעַ הַחֲבְרוּתָא כְּרָגִיל לְבֵיתוֹ שֶׁל הָרַב גֶּנִיחוֹבְסְקִי, וְאֵרַע לוֹ מִקְרֶה מְצַעֵר: הוּא לָחַץ בְּטָעוּת עַל כַּפְתּוֹר הַפַּעֲמוֹן שֶׁלְּיַד הַדֶּלֶת, וְקוֹלוֹ שֶׁל הַצִּלְצוּל נִשְׁמַע בְּכָל הַבַּיִת. וְהִנֵּה, לְמֹרוֹת קוֹלוֹ הֶחָזָק שֶׁל הַפַּעֲמוֹן, לֹא נִגַּשׁ בָּעַל הַבַּיִת לִפְתֹּחַ אֶת הַדֶּלֶת כְּהֶרְגֵּלוֹ מִדֵּי לֵיל שַׁבָּת. הָאַבְרֵךְ הִמְתִּין זְמַן מַה, וּמִשֶּׁלֹּא פָּתְחוּ לוֹ, סָבַר הַחֲבְרוּתָא שֶׁהָרַב לֹא שָׁמַע

מִשּׁוּם מַה אֶת הַצִּלְצוּל, וְהֵחֵל לִדְפֹּק עַל הַדֶּלֶת פַּעַם וּפַעֲמַיִם. אֲבָל גַּם אָז לֹא נִשְׁמַע רְחַשׁ כָּלְשֶׁהוּ מִן הַבַּיִת, וְאִישׁ לֹא נִגַּשׁ לִפְתּוֹחַ.

כֵּיוָן שֶׁהָיָה בָּטוּחַ שֶׁהָרַב גֶּנִיחוֹבְסְקִי נִמְצָא בְּבֵיתוֹ, הִמְשִׁיךְ הַתַּלְמִיד חָכָם לִדְפֹּק וְלִדְפֹּק. וְאָכֵן, הַמַּאֲמַצִּים נָשְׂאוּ פְּרִי... לְאַחַר דַּקּוֹת אֲרֻכּוֹת שֶׁל נְקִישׁוֹת, פּוֹתֵחַ הַגָּאוֹן אֶת הַדֶּלֶת, בְּבִגְדֵי שֵׁינָה, וְעוֹשֶׂה רוֹשֶׁם כְּמִי שֶׁמִּתְמַתֵּחַ לְאַחַר שֶׁקָּם מִן הַשֵּׁינָה, תּוֹךְ כְּדֵי שִׁפְשׁוּף הָעֵינַיִם, וּפְעָלוֹת נוֹסָפוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּעֵת שֶׁהָאָדָם קָם מִמִּטָּתוֹ.

וְאָז הוּא אוֹמֵר לַחֲבֵרוּתָא בְּנִימָה שֶׁל הִתְנַצְּלוּת: אֲנִי מְבַקֵּשׁ סְלִיחָה אִם נֶאֱלַצְתָּ לִדְפֹּק זְמַן רַב בַּדֶּלֶת. הָרַב עָשָׂה כָּל טַצְדָּקֵי כְּדֵי לְהוֹכִיחַ לְאוֹרְחוֹ שֶׁהוּא נִרְדָּם עַל מִטָּתוֹ וְלָכֵן לֹא פָּתַח אֶת הַדֶּלֶת.

הַדָּבָר הָיָה נִרְאֶה מוּזָר עַד מְאֹד, אָמַר הַחֲבֵרוּתָא, כֵּיוָן שֶׁמַּעוֹלָם לֹא קָרָה לִי כַּדָּבָר הַזֶּה, שֶׁיָּבוֹא לְבֵיתוֹ שֶׁל הַגָּאוֹן וְאָמְצָא שֶׁהוּא יָשֵׁן... הַשָּׁעָה הָיְתָה יַחֲסִית מֻקְדֶּמֶת בְּסְבִיבוֹת תֵּשַׁע וַחֲצִי בַּלַּיְלָה, וְלֹא אִישׁ כְּהָרַב גֶּנִיחוֹבְסְקִי יֵלֵךְ לִישׁוֹן עַל מִטָּתוֹ בְּשָׁעָה כָּזוֹ, וְעוֹד בְּבִגְדֵי שֵׁינָה...

אֵין זֶה אֱלֶּה שֶׁהָרַב גֶּנִיחוֹבְסְקִי שָׁמַע אֶת צִלְצוּל הַפַּעֲמוֹן, וְהֵבִין שֶׁאִם יִפְתַּח אֶת הַדֶּלֶת מִיַּד כְּמוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה תָּמִיד, הַחֲבֵרוּתָא יַרְגִּישׁ אֶת עַצְמוֹ בְּמַצָּב מְאֹד לֹא נוֹחַ עַל חִלּוּל הַשַּׁבָּת בְּשׁוֹגֵג, וְלָכֵן כְּדֵי לִמְנוֹעַ זֹאת, עָשָׂה עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁנִּרְדָּם עַל מִטָּתוֹ, וְאִם כֵּן, הַחֲבֵרוּתָא יִהְיֶה בָּטוּחַ שֶׁהָרַב לֹא שָׁמַע אֶת הַצִּלְצוּל וְלֹא יָבוֹא לִידֵי בִּזָּיוֹן!

יְתֵרָה מִזֹּאת, עַדִיף הָיָה לָרַב גֶּנִיחוֹבְסְקִי לְבַיֵּשׁ כִּבְיָכוֹל אֶת עַצְמוֹ, עַל שֶׁנִּרְדַּם עַל מִטָּתוֹ, וְהַעִקָּר לֹא לְגָרֹם לְבִזָּיוֹן לַחֲבֵרוּתָא...

משנה יט

שְׁמוּאֵל הַקָּטָן אוֹמֵר, (מִשְׁלֵי כד) בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ, פֶּן יִרְאֶה יְיָ וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ:

בַּתַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי (כְּתוּבוֹת פֶּרֶק יא) מְסֻפָּר עַל רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי, שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְצַעֶרֶת אוֹתוֹ הַרְבֵּה, עָלָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אֶצְלוֹ, וּכְשֶׁרָאָה כֵּיצַד הִיא מִתְיַחֶסֶת לְבַעֲלָהּ, אָמַר לוֹ: רַבִּי, גָּרְשָׁהּ, שֶׁאֵין זֶה כְּבוֹדְךָ לָדוּר עִם אִשָּׁה כָּזֹאת.

אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי: כְּתֻבָּתָהּ מְרֻבָּה עָלַי, וְאֵין לִי כֶּסֶף לְשַׁלֵּם כְּתֻבָּתָהּ. אָמַר לוֹ: אֲנִי אֶתֵּן לְךָ סַךְ הַכְּתוּבָה וְגָרֵשׁ אוֹתָהּ. וְכֵן עָשָׂה, נָתַן לָהּ סַךְ כְּתֻבָּתָהּ וְגֵרְשָׁהּ, וְהָלְכָה וְנִשֵּׂאת לְיהוּדִי אֶחָד שֶׁהָיָה שׁוֹמֵר הָעִיר.

לְאַחַר מִכֵּן יָרַד הַשּׁוֹמֵר הַזֶּה מִנְּכָסָיו, וְגַם נַעֲשָׂה עִוֵּר בִּשְׁתֵּי עֵינָיו, וְהָיְתָה אִשְׁתּוֹ הַנִּזְכֶּרֶת מוֹלִיכָהּ אוֹתוֹ כְּדֵי לְחַזֵּר עַל בָּתֵּי אַנְשֵׁי הָעִיר לְקַבֵּץ נְדָבוֹת.

פַּעַם אַחַת חִזְרוּ בְּכָל בָּתֵּי הָעִיר וְלֹא נָתְנוּ לָהֶם כְּלוּם, אָמַר לָהּ בַּעְלָהּ: אֵין כָּאן רְחוֹב אַחֵר עוֹד שֶׁנְּחַזֵּר אֵלָיו לְקַבֵּץ? אָמְרָה לוֹ: יֵשׁ כָּאן רְחוֹב אֶחָד שֶׁבַּעֲלֵי הָרִאשׁוֹן שֶׁגֵּרַשׁנִי הוּא דָּר בְּתוֹכוֹ, וְאֵינִי יְכוֹלָה לְהַכָּנֵס לְשָׁם מֵחֲמַת הַבּוּשָׁה. הִתְחִיל בַּעְלָהּ לְהִתְקוֹטֵט עִמָּהּ וּלְהַכּוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס בְּתוֹךְ אוֹתוֹ רְחוֹב לְקַבֵּץ נְדָבוֹת.

בֵּינְתַיִם עָבַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְשָׁמַע אֶת קוֹלָם וְרָאָה שֶׁמִּתְבַּזִּים בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת, וּלְקָחָם וּנְתָנָם בְּבֵית אֶחָד מִן הַבָּתִּים שֶׁלּוֹ, וְהָיָה מַעֲלֶה לָהֶם מְזוֹנוֹת וּמְפַרְנְסָם כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם.

כָּל הַמִּתְבּוֹנֵן עַל מַעֲשֶׂה זֶה, יִתְפַּעֵל כֵּיצַד אָדָם שֶׁסָּבַל רַבּוֹת מֵאִשְׁתּוֹ, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁחָכְמִים הוֹרוּ לוֹ לְגָרְשָׁהּ [עַל אַף שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (גִּיטִּין דַּף צ:) שֶׁכָּל הַמְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, אֲפִילּוּ מִזְבֵּחַ מוֹרִיד עָלָיו דְּמָעוֹת], וְעִם כָּל זֶה כַּאֲשֶׁר רָאָה אֶת הַבִּזָּיוֹנוֹת שֶׁמְּקַבֶּלֶת, לֹא רַק שֶׁלֹּא שָׂמַח עַל כָּךְ, אֶלָּא עוֹד חָשׁ לַעֲזֹר לָהּ וּלְבַעְלָהּ כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ.

משנה כ

רַבִּי אוֹמֵר, אַל תְּסַתַּכֵּל בַּקַּנְקַן, אֶלָּא בַּמֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ. יֵשׁ קַנְקַן חָדָשׁ מָלֵא יָשָׁן, וְיָשָׁן שֶׁאֲפִלּוּ חָדָשׁ אֵין בּוֹ:

אל תסתכל בקנקן

דַּרְכָּם שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהִתְלַהֵב מִבְּנֵי אָדָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זָקָן אָרוֹךְ, וְכוֹבַע גָּדוֹל, וְכֶרֶס רְחָבָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל מִבְּנֵי אָדָם צְנוּמִים וּלְבוּשִׁים בִּבְגָדִים פְּשׁוּטִים וּבְלוּיִים אֵינָם מִתְרַשְּׁמִים. וּכְמוֹ שֶׁמְּסַפְּרִים עַל מֶלֶךְ סְפָרַד, שֶׁלַּח אָדָם צָעִיר וְחָכָם בִּשְׁלִיחוּת חֲשׁוּבָה, לְבֵיתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ פּוֹרְטוּגָל. בִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת הַצָּעִיר שֶׁנִּשְׁלַח אֵלָיו, אָמַר הַמֶּלֶךְ בְּכַעַס: הַאִם אֵין דַּי אֲנָשִׁים לַמֶּלֶךְ בִּסְפָרַד שֶׁהוּא שׁוֹלֵחַ אֵלַי נַעַר שֶׁטֶּרֶם צָמַח זְקָנוֹ?

הֶחָכָם הַצָּעִיר הִשְׁתַּחֲוָה וְאָמַר: אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ, אִילּוּ יָדַע מַלְכִּי שֶׁכְּבוֹדוֹ מִשְׁתּוֹקֵק לִרְאוֹת מַשֶּׁהוּ עִם זָקָן, לְלֹא סָפֵק הָיָה שׁוֹלֵחַ בְּמִקוֹמִי תַּיִּשׁ...

וּבְדֶרֶךְ מְלִיצָה אָמְרוּ: "אַל תְּסַתַּכֵּל בַּזְּקָנְקַן אֶלָּא בְּמַה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ", הַכַּוָּנָה הִיא - שְׁאַל לוֹ לָאָדָם לְקַבֵּעַ קְבִיעוּת וּמְנָחִים בְּהֶתְאֵם לְמַרְאֶה אוֹ גִּיל אוֹ מַעֲמָדוֹ שֶׁל הָאָדָם, אֶלָּא יֵשׁ לְהַשִּׂיג וּלְבַקֵּשׁ אֶת הַחָכְמָה וְלִקְנוֹתָהּ מִכָּל אָדָם, בְּכָל גִּיל וּבְכָל צוּרָה שֶׁהִיא.

לא הכובע קובע ולא המעיל מועיל

מַעֲשֶׂה בְּשׁוֹפֵט שֶׁהָיָה חָכָם וְנָבוֹן, וְתָמִיד קִלֵּעַ לָאֱמֶת. פַּעַם בָּא אֵלָיו אָדָם בּוֹכֶה, וְסִפֵּר אֶת הַמַּעֲשֶׂה הַבָּא:

יֵשׁ לִי בַּת שֶׁשִּׁדַּכְתִּי וְהֵכַנְתִּי לָהּ אֶת כָּל בְּגָדֶיהָ וְתַכְשִׁיטֶיהָ, הַחֲתֻנָּה קְרוֹבָה וְהַכֹּל מוּכָן בַּבַּיִת, אֶלָּא שֶׁחָדַר גַּנָּב וְלָקַח הַכֹּל, וְעַתָּה נִמְצָא הוּא בְּחֹסֶר אוֹנִים. הַשּׁוֹפֵט עוֹדֵד אֶת הָאִישׁ, וּבִקֵּשׁ שֶׁיּוֹלִיכוּ עִמּוֹ לְבֵיתוֹ.

כְּשֶׁהִגִּיעַ לַמָּקוֹם מִשָּׁם נִגְנְבוּ הַחֲפָצִים, מָצָא שֶׁמְּקוֹמוֹ שֶׁל הַחֶדֶר נִמְצָא בְּקוֹמָה שְׁנִיָּה, וְלוֹ חַלּוֹן יָחִיד, וְתַחַת הַחַלּוֹן גַּדֵּל עֵץ קוֹצָנִי. הַשּׁוֹפֵט שָׁאַל אֶת הַנִּגְנָב, מִי הוּא שֶׁכֵּנוֹ הַגָּר מִתַּחְתָּיו? וּתְשׁוּבַת הָאִישׁ הָיְתָה: אִישׁ תָּם חָסִיד וְיָשָׁר, הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ, חַזָּן הַמּוּכָר לְכָל בְּיוֹשְׁרוֹ וְצִדְקוּתוֹ.

בַּבֹּקֶר הִזְמִין הַשּׁוֹפֵט אֶת הַחַזָּן לְבֵית הַמִּשְׁפָּט, הַחַזָּן תָּמַהּ עַל מַה וְלָמָה, וַהֲרֵי הוּא יָדוּעַ כְּצַדִּיק וְחָסִיד. גַּם אַנְשֵׁי הַסְּבִיבָה שֶׁנִּקְהֲלוּ לְבֵית הַמִּשְׁפָּט גָּדַל תִּמְהוֹנָם. הַשּׁוֹפֵט הֶחְכָּם לֹא שָׂת לִבּוֹ לַחַזָּן וְלַאֲנָשִׁים הַמִּצְטוֹפְפִים בְּבֵית הַמִּשְׁפָּט, וּפָקַד עָלָיו לִפְשֹׁט אֶת בְּגָדָיו לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל...

הַחַזָּן נִיסָּה לְהִתְנַגֵּד, אַךְ כְּשֶׁהִרְעִים הַשּׁוֹפֵט בְּקוֹלוֹ, הֵחֵל הַחַזָּן מוֹרִיד אֶת בְּגָדָיו, וְחִשֵּׁף אֶת חֵלֶק גּוּפוֹ הָעֶלְיוֹן, וְרָאוּ כֻּלָּם בְּבֵרוּר, שֶׁגּוּפוֹ הָיָה מְכֻסֶּה בִּשְׁרִיטוֹת וּפְצָעִים טְרִיִּים.

מִיַּד הֵחֵל הַשּׁוֹפֵט לְנַזֹּף בּוֹ: גַּנָּב שֶׁכְּמוֹתְךָ! הַחְזֵר אֶת הַגְּנֵבָה אֲשֶׁר גָּנַבְתָּ! הַחַזָּן הֵבִין שֶׁנִּתְפַּס בְּקַלְקָלָתוֹ, וְכִי הַשְּׁרִיטוֹת שֶׁעַל גּוּפוֹ מְעִידִים עַל מַעֲשָׂיו שֶׁטִּיפֵּס עַל הָעֵץ הַקּוֹצָנִי כְּדֵי לִגְנֹב מִשְּׁכֵנוֹ אֶת כַּסְפּוֹ. הֵחֵל הַחַזָּן מוֹדֶה עַל מַעֲשָׂיו, וְהֶחְזִיר אֶת הַגְּנֵבָה, וְאַף שִׁלֵּם קְנָס הָגוּן.

מֵאוֹתוֹ יוֹם נוֹדַע קָלוֹנוֹ בָּרַבִּים, וְהֵבִינוּ הַכֹּל שֶׁכָּל מַעֲשָׂיו לֹא הָיוּ אֶלָּא בִּצְבִיעוּת.

וְעַל כֵּן צְרִיכִים לָדַעַת, שֶׁאִם רוֹאִים אֵיזֶה אָדָם בָּעַל זָקָן גָּדוֹל וַחֲלִיפָּה אֲרֻכָּה, וְכֶרֶס רְחָבָה, אֵין זֶה אוֹמֵר שֶׁהוּא אֶחָד מִל"ו צַדִּיקִים נִסְתָּרִים, מִפְּנֵי שֶׁהַכּוֹבֵעַ לֹא קוֹבֵעַ וְהַמְּעִיל לֹא מוֹעִיל וְגַם לְתַיִּשׁ יֵשׁ זָקָן אָרוֹךְ.

כְּדֵי לְהַמְחִישׁ זֹאת בְּיֶתֶר שְׂאֵת, יֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַעֲשֶׂה הַבָּא: מְסַפְּרִים עַל רַבֵּנוּ הָאִבְּן עֶזְרָא זַצַ"ל, אֲשֶׁר הִגִּיעַ פַּעַם לִמְדִינָה מְסֻיֶּמֶת, לְשֵׁם עֲרִיכַת מַגְבִּית לְטוֹבַת מוֹסְדוֹת תּוֹרָה וּצְדָקָה שֶׁהָיָה מְמֻנֶּה עֲלֵיהֶם.

כַּיָּדוּעַ, הָיָה הָרַב עָנִי מָרוּד, וּבְשֶׁל צוּרָתוֹ וּמַלְבּוּשׁוֹ הַפָּשׁוּט וְהַמָּרוּשָׁל, חָשׁ פְּגִיעָה שֶׁהַכֹּל זִלְזְלוּ בּוֹ, וְלֹא הִטּוּ אֹזֶן קַשָּׁבֶת לֹא לִדְרָשׁוֹתָיו וְלֹא לְדִרְישׁוֹתָיו. הָרַב שֶׁנִּפְגַּע עַד עוֹמֶק נִשְׁמָתוֹ וְרָאָה עַד כַּמָּה הַצִּבּוּר מְיֻחָס כָּבוֹד וְהַעֲרָכָה לַקּוֹמָה וְלַצּוּרָה, הֶחְלִיט לְלַמֵּד אֶת אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לֶקַח וּמוּסָר.

עָבְרוּ יָמִים, וְהָרַב חִפֵּשׂ וּמָצָא סַבָּל בּוּר וְעָם הָאָרֶץ, שֶׁהָיָה גָּבוֹהַּ וְחָסֹן, נָשׂוּא פָּנִים שֶׁזָּקֵן צָחוֹר מְעַטֵּר אֶת פָּנָיו. נִגַּשׁ אֵלָיו הָרַב, וּבִקֵּשׁ לִשְׁאוֹל מַה מַּשְׂכֻּרְתּוֹ לְיוֹם עֲבוֹדָה. עָנָה הַסַּבָּל, שֶׁהוּא מַרְוִיחַ בְּיוֹם עֲבוֹדָה, סַךְ שֶׁל עֲשָׂרָה זְהוּבִים.

שָׁאַל הָרַב: הַאִם אַתָּה מוּכָן לְהִתְלַוּוֹת אֵלַי בִּנְסִיעָתִי מִסְפַּר יָמִים, וַאֲנִי אֶדְאַג לְכָל מַחְסוֹרְךָ, וְגַם אַלְבִּישׁ אוֹתְךָ בְּגָדִים הֲדוּרִים, וְלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא תִּצְטָרֵךְ לַעֲבוֹד קָשֶׁה, אֶלָּא אַף תִּנָּחֵל כָּבוֹד רַב, וּבְנוֹסָף אֲשַׁלֵּם לְךָ סַךְ שֶׁל מֵאָה זְהוּבִים לְכָל יוֹם שֶׁתִּהְיֶה אִתִּי.

אוֹתוֹ סַבָּל שֶׁהִכִּיר אֶת הָרַב וְהוֹקִירוֹ מְאֹד, הִבִּיעַ אֶת הַסְכָּמָתוֹ בְּכָל לֵב. לְקָחוֹ הָרַב, וְסֵרֵק אֶת זְקָנוֹ הַיָּפֶה וְהָאָרֹךְ, וְהַלְבִּישׁוּ גְּלִימָה יָפָה וּמְשֻׁבֶּצֶת, וְחָבַשׁ לוֹ כּוֹבַע הָדוּר הָרָאוּי לָרַבָּנִים מֻפְלָגִים, וְנָתַן בְּיָדוֹ מַקֵּל מְכֻסֶּף, וְהָרַב עַצְמוֹ לָבַשׁ בִּגְדֵי שַׁמָּשׁ פְּשׁוּטִים, וְהָלְכוּ לְאוֹתָהּ מְדִינָה שֶׁשָּׁם לֹא כִּבְּדוּ אֶת הָאִבֶּן עֶזְרָא.

לִפְנֵי שֶׁהִגִּיעַ לַמְּדִינָה, הִתְנָה הָרַב עִם הַסַּבָּל וְהִזְהִירוֹ, לְבַל יִפְצֶה פֶּה, וְלֹא יְדַבֵּר עִם שׁוּם אָדָם, אֶלָּא אִם כֵּן הָרַב יוֹרֶה לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן. בְּהַגִּיעָם לַמָּקוֹם, הָחֵל "הַשַּׁמָּשׁ" לְפָרְסֵם אֶת גְּדֻלַּת "הָרַב" וְאֶת גְּאוֹנוּתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ, וַאֲנָשִׁים שָׁרְאוּ אֶת גּוֹבָה קוֹמָתוֹ וְהַדְרַת פָּנָיו, הִתְפַּעֲלוּ וְהִתְרַשְּׁמוּ מְאֹד מֵהָרַב, וְהֵחֵלּוּ הַגַּבָּאִים וְאַנְשֵׁי הַקְּהִלָּה לְחַפֵּשׂ לָרַב בַּיִת וּמָקוֹם מַתְאִים.

כֻּלָּם קִבְּלוּהוּ בְּכָבוֹד מְלָכִים, כַּאֲשֶׁר כֻּלָּם מְצַפִּים לִשְׁמוֹעַ דְּרָשָׁה וְדִבְרֵי תּוֹרָה בְּשַׁבָּת מִפִּי "הָרַב". וְאָכֵן, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, הִגִּיעַ הָרַב לְבֵית כְּנֶסֶת כְּשֶׁקְּהַל גָּדוֹל שֶׁל אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטָף הִתְאַסְּפוּ עַד אֶפֶס מָקוֹם. הָרַב הִתְכַּבֵּד וְיָשַׁב בַּמִּזְרָח כְּשֶׁהַקָּהָל דָּרוּךְ מְצַפֶּה לִשְׁמוֹעַ אֶת דִּבְרֵי קָדְשׁוֹ.

אוּלָם הִזְדָּרֵז "הַשַּׁמָּשׁ" [הָאִבֶּן עֶזְרָא], וְעָלָה עַל הַבָּמָה, וְהִתְנַצֵּל שֶׁהָרַב חוֹלֶה וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ טוֹב, וְהַדִּבּוּר קָשֶׁה עָלָיו מְאֹד, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁאֵינוֹ מְסֻגָּל לִפְצוֹת פֶּה, וְלָכֵן לִמֵּד אוֹתִי אֵיזוֹ דְּרָשָׁה קְצָרָה, וַאֲנִי חָזַרְתִּי עַל דְּרָשָׁה זוֹ בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַלַּיְלָה, וַאֲנַסֶּה לְהַעֲבִירָהּ לַצִּבּוּר הַנִּכְבָּד אֶת דִּבְרֵי הָרַב.

"הַשַּׁמָּשׁ" אָכֵן הֵחֵל עוֹבֵר מִפְּסוּקִים לְמִדְרָשִׁים, מַקְשֶׁה וּמְתָרֵץ, מַסְבִּיר וּמַמְחִישׁ, וְעוֹבֵר מֵעִנְיָן לְעִנְיָן בְּאוֹתוֹ עִנְיָן בְּטוּב טָעַם וָדַעַת וּבְמֻתָּק שִׂפָתַיִם, עַד שֶׁהִפְלִיא אֶת כָּל שׁוֹמְעָיו, וְכֻלָּם עוֹמְדִים וּמִשְׁתָּאִים: אִם מְדַבֵּר כֹּה נִכְבָּדוּת "בַּשַּׁמָּשׁ שֶׁל הָרַב", הֲרֵי שֶׁ"הָרַב" עַצְמוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

וְאָז הֵחֵלּוּ הַתְּרוּמוֹת, וְהַקָּהָל תָּרַם בְּעַיִן טוֹבָה וּבְרוּחַ נְדִיבָה, וְנֶאֱסְפוּ סְכוּמִים גְּדוֹלִים לְטוֹבַת "הָרַב". לְאַחַר שֶׁנֶּאֱסְפוּ כָּל הַתְּרוּמוֹת, "הַשַּׁמָּשׁ" הוֹדָה בְּשֵׁם "הָרַב" לְכָל הַגַּבָּאִים וְהָעַסְקָנִים.

לְאַחַר מִכֵּן נִגַּשׁ הָרַב לַסַּבָּל, וְאָמַר לוֹ: סַיְּמֵנוּ אֶת הַשְּׁלִיחוּת וְעָלֵינוּ לַעֲזֹב אֶת הַמָּקוֹם. אוּלָם הַסַּבָּל סֵרֵב לַעֲשׂוֹת כֵּן, וּבִקֵּשׁ שֶׁיַּנִּיחַ לוֹ לְהִשָּׁאֵר בַּמָּקוֹם הַזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁטַּעַם אֶת הַכָּבוֹד הָרַב שֶׁעָשׂוּ לוֹ, וְקָשֶׁה לוֹ לְהִפָּרֵד מִמָּקוֹם זֶה.

אוּלָם גַּם הַסַּבָּל יָדַע שֶׁעָלוּל לְהִתְגַּלּוֹת קְלוֹנוֹ וְיַכִּירוּ אֶת בּוּרוּתוֹ, וְעַל כֵּן בִּקֵּשׁ הַסַּבָּל מֵהָרַב שֶׁיְּלַמְּדוּ עַל רֶגֶל אַחַת אֶת עִקְרֵי הַפְּסִיקָה הַהֲלָכְתִית, וְאֶת מְלֶאכֶת רַב קְהִלָּה בְּנוֹשְׁאֵי "אִסּוּר וְהֶתֵּר".

לְאַחַר הִרְהוּר קַל, אָמַר לוֹ הָרַב: בְּדֶרֶךְ כְּלָל הַבְּעָיוֹת הַמְצוּיוֹת בְּיוֹתֵר אֲצָל רַב בַּקְהִלָּה, הֵם נוֹשֵׂא טָרֵפוֹת, שֶׁבָּאִים לִשְׁאוֹל אִם הַבְּהֵמָה כְּשֵׁרָה אוֹ לֹא, וְעַל כֵּן, כְּשֶׁתִּדָּרֵשׁ לַעֲנוֹת עַל נוֹשֵׂא זֶה, אֱמוֹר לָהֶם "תְּנַפְּחוּ", כְּלוֹמַר תְּנַפְּחוּ אֶת הָרֵאָה וְתִרְאוּ אִם יֵשׁ חוֹר אוֹ לֹא.
וְאִם הַבְּעָיוֹת הַמַּגִּיעוֹת אֵלֶיךָ יִהְיוּ בְּנוֹשְׂאֵי כַּשְׁרוּת הַכֵּלִים, כְּגוֹן שֶׁבִּשְּׁלוּ דָּבָר אִסּוּר בְּסִיר וְכַדּוֹמֶה, תֹּאמַר לָהֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ הַגְעָלָה. וְאִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים בָּאִים לְהִתְדַּיֵּן בְּעִנְיְנֵי כְּסָפִים, פְּסָק לָהֶם "תַּחְלְקוּ", כְּלוֹמַר שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּנֵיהֶם וְיַחַלְקוּ חֲצִי חֲצִי בַּכֶּסֶף.
הַסַּבָּל שִׁנֵּן אֶת הַדְּבָרִים, וְהָאִבֵּן עֶזְרָא שִׁלֵּם לוֹ אֶת חוֹבוֹ שֶׁהִתְחַיֵּב לוֹ, וְהָלַךְ לוֹ לְדַרְכּוֹ.
לְאַחַר יָמִים, בָּאוּ אֲנָשִׁים לִשְׁאוֹל אֶת הָרַב מַה דִּין הָרֵאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִרְכוֹת כְּאֵלֶּה וְכָאֵלֶּה. אוֹתוֹ סַבָּל הִתְבַּלְבֵּל בֵּין הַתְּשׁוּבוֹת, וְאָמַר לָהֶם: "תַּעֲשׂוּ הַגְעָלָה", נִדְהֲמוּ הָאֲנָשִׁים לִמְשְׁמַע אָזְנָם וְלֹא יָרְדוּ לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל "הָרַב".
לְאַחַר מִכָּן בָּאוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים לְקַבֵּל פְּסַק עַל תְּבִיעָה מָמוֹנִית, וְהָרַב לְאַחַר שְׁמִיעַת הַטְּעָנוֹת, פָּסַק: "תְּנַפְּחוּ"! שׁוּב לֹא הִשְׂכִּילוּ הָאֲנָשִׁים לְהָבִין אֶת כַּוָּנַת "הָרַב".
שׁוּב בָּאוּ אֲנָשִׁים לִשְׁאוֹל בְּקֶשֶׁר לְכֵלִים, שֶׁיֵּשׁ סָפֵק אִם נִטְרְפוּ, מַה עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת? שָׁמַע הָרַב וּפָסַק: "תַּחְלְקוּ"! כְּשֶׁרָאוּ כָּךְ, עָמְדוּ חַכְמֵי אוֹתָהּ הָעִיר בְּאֹמֶץ, וְהֶחְלִיטוּ: תּוֹרָה הִיא וְלִלְמֹד אָנוּ צְרִיכִים, נַשֵּׁב וְנִדּוֹן עִם הָרַב בִּפְרוֹטְרוֹט, וְנֵרֵד לְסוֹף דַּעַת הָרַב.
וְאָכֵן כְּשֶׁיָּשְׁבוּ בְּכֹבֶד רֹאשׁ וְהֵחֵלּוּ לְתְהוֹת עַל קַנְקַנּוֹ, מָצְאוּ שֶׁאֵין עוֹמֵד לִפְנֵיהֶם אֶלָּא עַם הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ מָכִיר בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ, וְאֵין שׁוּם קֶשֶׁר בֵּינוֹ לְבֵין תּוֹרָה וַהֲלָכָה.
לְאַחַר בְּדִיקָה, הֻבִינוּ שֶׁאוֹתוֹ שַׁמָּשׁ כְּבָיְכוֹל הָיָה רַב גָּדוֹל מְאֹד שֶׁלֹּא רָצָה אֶלָּא לְלַמְּדָם, שֶׁאֵין לְיַחֵס כָּבוֹד וּלְהִתְרַשֵּׁם רַק מֵחִיצוֹנִיּוּת בִּלְבַד, וְעַלֵיהֶם לְהַשְׂכִּיל שֶׁאֵין לְהִסְתַּכֵּל בַּקַּנְקַן אֶלָּא בְּמַה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ.

חכמה מפארה בכלי מכער

בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (דף ז.) מוּבָא, שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה הִצְטַיֵּן בְּחָכְמָה יְתֵרָה, וּבְמַעֲנֵה לָשׁוֹן, אַף לֹא הָיְתָה צוּרַת פָּנָיו נָאָה. פַּעַם אָמְרָה לוֹ בִּתּוֹ שֶׁל הַקֵּיסָר: כֵּיצַד יִתְּכֵן חָכְמָה כָּזוֹ מִפְּאֹרָה כְּמוֹ שֶׁלְּךָ, בִּכְלִי מְכֹעָר כָּמוֹךָ?
אָמַר לָהּ: בִּתִּי, אִמְרִי לִי, אֲבִיךְ הַמֶּלֶךְ בְּמַה הוּא שׁוֹם אֶת הַיַּיִן? אָמְרָה לוֹ: בִּכְלֵי חֶרֶס. אָמַר לָהּ: כָּל הָעוֹלָם נוֹתְנִים יַיִן בִּכְלֵי חֶרֶס, וְאַתֶּם בְּבֵית הַמַּלְכוּת נוֹתְנִים גַּם כֵּן בִּכְלֵי חֶרֶס? אָמְרָה לוֹ: אֶלָּא בְּמַה נִתֵּן? אָמַר לָהּ: תְּנוּהוּ בִּכְלֵי כֶּסֶף וְזָהָב.
קָרְאָה לַעֲבָדֶיהָ, וְנָתְנוּ אֶת הַיַּיִן בִּכְלֵי כֶּסֶף וְזָהָב, וְהֶחְמִיץ הַיַּיִן. אָמַר לָהּ הַקֵּיסָר לְבִתּוֹ, מַדּוּעַ עֲשִׂית כֵּן? אָמְרָה לוֹ: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה אָמַר לִי כָּךְ. קָרְאוֹ הַקֵּיסָר וְאָמַר לוֹ: מַדּוּעַ אָמַרְתָּ כָּךְ לְבִתִּי? אָמַר לוֹ, כְּשֵׁם שֶׁאָמָרָה לִי "חָכְמָה מְפֹאָרָה בִּכְלִי מְכֹעָר", כָּךְ אָמַרְתִּי לָהּ.

וְאַף עַל פִּי שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ אֲנָשִׁים נָאִים וַחֲכָמִים, בְּכָל זֹאת אוֹמְרִים חָז"ל, שֶׁאִלּוּ לֹא הָיוּ נָאִים, הָיוּ חֲכָמִים יוֹתֵר. שׁוּב רוֹאִים אָנוּ שֶׁאֵין הַמַּרְאֶה הַחִיצוֹנִי קוֹבֵעַ מְאוּמָה.

משנה כא

רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר, הַקִּנְאָה וְהַתַּאֲוָה וְהַכָּבוֹד מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם:

הַקִּנְאָה הַתַּאֲוָה וְהַכָּבוֹד הֵם בִּלְתִּי מֻגְבָּלִים, וְהָרְדִיפָה אַחֲרֵיהֶם לֹא תִּפָּסֵק לְעוֹלָם. לְאַחַר שֶׁהָאָדָם יִכְבֹּשׁ אֶת פִּסְגַּת חֲלוֹמוֹתָיו הָרִאשׁוֹנָה, הוּא יִוָּכַח שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ נִצָּבֶת פִּסְגָּה רָמָה יוֹתֵר, וּמִפַּתָּה יוֹתֵר.

כְּדֵי לְמָשָׁל בְּמִדַּת הַקִּנְאָה, בִּתְחִלָּה הוּא מְקַנֵּא רַק בְּשָׁכֵן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְכוֹנִית נָאָה יוֹתֵר, הוּא חוֹשֵׁב לְעַצְמוֹ: לֹא נוֹרָא, אֲעֻבּוֹד קְצָת יוֹתֵר קָשֶׁה, אַרְוִיחַ עוֹד כַּמָּה שְׁקָלִים, וְאֶקְנֶה מְכוֹנִית יָפָה יוֹתֵר מִשֶּׁל שְׁכֵנִי, וּבְכָךְ אָבוֹא עַל סִפּוּקִי.

אוּלָם לְאַחַר מִכֵּן הוּא מְגַלֶּה, שֶׁלַּשָּׁכֵן הַשֵּׁנִי יֶשְׁנָהּ דִּירָה נָאָה יוֹתֵר מִשֶּׁלּוֹ. בְּהֶמְשֵׁךְ הוּא נוֹכֵחַ שֶׁלְּאִישׁ פְּלוֹנִי יֵשׁ חֶשְׁבּוֹן בַּנְק מְנֻפָּח יוֹתֵר, וּלְאֶלְמוֹנִי מָעֲמָד נִשְׂא יוֹתֵר, וְכָךְ נַפְשׁוֹ לְעוֹלָם לֹא תִּמָּלֵא. הַקִּנְאָה תַּמְשִׁיךְ לְיַסְּרוֹ, וּלְהַעֲבִירוֹ עַל דַּעְתּוֹ וְעַל דָּתוֹ.

הִנֵּה לְפָנֵינוּ דֻּגְמָא יְדוּעָה וּמְפֻרְסֶמֶת לְאָדָם שֶׁחַי עִם קִנְאָה תַּאֲוָה וְכָבוֹד, וּבְגִלַּל זֶה יָצָא מֵהָעוֹלָם הַזֶּה וְאִבֵּד אֶת כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ בַּחַיִּים.

בְּמִגִּלַּת אֶסְתֵּר מְסֻפָּר שֶׁהַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ גִּדֵּל אֶת הָמָן הָאֲגָגִי, וַיְנַשְּׂאֵהוּ, וַיָּשֶׂם אֶת כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ, וְכָל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהָמָן, וְרַק יְהוּדִי אֶחָד זָקֵן שֶׁשְּׁמוֹ מָרְדֳּכַי, לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה. כְּשֶׁרָאָה זֹאת הָמָן, אָמַר: כָּל זֶה אֵינֶנּוּ שָׁוֶה לִי בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ.

עוֹמֵד לְפָנֵינוּ אָדָם שֶׁשִּׁלְּיטָתוֹ הָיְתָה עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְלֹא יוֹצֵא מֵהַכְּלָל. כֶּסֶף לֹא הָיָה חָסֵר לוֹ, בָּנִים הָיוּ לוֹ לָרוֹב, כָּבוֹד בְּשֶׁפַע, אַךְ דָּבָר אֶחָד הֵעִיק עָלָיו - מַדּוּעַ מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי אֵינֶנּוּ מִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ, וּבְגִלַּל כָּךְ, כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ אֵינֶנּוּ שָׁוֶה לוֹ דָּבָר וְחָצִי דָּבָר...

לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁנִּכְנַס לְאוּלָם שְׂמָחוֹת, וְהִגִּישׁוּ לְפָנָיו מַאֲכָלִים מִכָּל הַמִּינִים בְּשֶׂפַע רַב וּבְאֵיכוּת מְעֻלֶּה, אֲשֶׁר מֵעוֹלָם לֹא טָעַם מַאֲכָלִים עֲרֵבִים וּטְעִימִים כָּאֵלּוּ, אַךְ לְפָנָיו שֶׁיָּצָא מֵהָאוּלָם אָמַר: כָּל הָאוּלָם הַזֶּה אֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם וְהָאוֹכֶל עַל הַפָּנִים!

וּכְשֶׁשְּׁאָלוּהוּ מַדּוּעַ? הֵשִׁיב, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָכַל אֶת הָאוֹרֶז, הָיָה שָׁם גַּרְגִּיר אוֹרֶז אֶחָד שָׁרוּף, וְלָכֵן כָּל הָאוּלָם הַזֶּה לֹא שָׁוֶה מְאוּמָה...

הֲרֵי כָּל מִי שֶׁיִּשְׁמַע זֹאת, יָבוֹז לְאוֹתוֹ אָדָם, וְיִטְעֹן שֶׁנִּטְרְפָה עָלָיו דַּעְתּוֹ, וְכִי בִּגְלַל גַּרְגִּיר אוֹרֶז אֶחָד פּוֹסְלִים אֶת כָּל הַפְּאֵר וְהֶהָדָר שֶׁבָּאוּלָם?!

כְּךָ בְּדִיּוּק הָיְתָה הִתְנַהֲגוּתוֹ שֶׁל הָמָן הָרָשָׁע, כָּל הַכָּבוֹד וְהֶהָדֵר נִתַּן לוֹ, אַךְ דָּבָר אֶחָד מֵצִיק לוֹ - מַדּוּעַ מִכָּל הַמִּילְיַארְדִים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לוֹ, מָרְדְּכַי אֵינוֹ מִשְׁתַּחֲוֶה. מִכָּאן רוֹאִים כַּמָּה מֻשְׁפָּל וְנִבְזֶה הוּא הָאָדָם שֶׁרוֹדֵף אַחַר הַכָּבוֹד וְהַתַּאֲוָה.

וְעַל הָמָן הָרָשָׁע אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף ט.), שֶׁכָּל מִי שֶׁנּוֹתֵן עֵינָיו בְּמָה שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מַה שֶּׁמְּבַקֵּשׁ אֵין נוֹתְנִים לוֹ, וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נוֹטְלִים מִמֶּנּוּ. שֶׁהַמָּן חָשַׁק בְּכָבוֹד מֻשְׁלָם שֶׁכֻּלָּם יִשְׁתַּחֲווּ לוֹ, וְסוֹפוֹ הָיָה שֶׁלֹּא קִבֵּל אֶת מַה שֶּׁרָצָה וְגַם מַה שֶּׁהָיָה בְּיָדוֹ אִבֵּד.

וְכֵן מְצִינוּ בְּנַחַשׁ הַקַּדְמוֹנִי, שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּחַוָּה וְחָשַׁק בָּהּ וְרָצָה אוֹתָהּ, מַה שֶּׁבִּקֵּשׁ לְקַבֵּל לֹא נָתְנוּ לוֹ, וּמַה שֶּׁבְּיָדוֹ נָטְלוּ מִמֶּנּוּ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁהַנָּחָשׁ יִהְיֶה מֶלֶךְ עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְעַכְשָׁו אָרוּר הוּא מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. אֲנִי אָמַרְתִּי שֶׁיְּהַלֵּךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, עַכְשָׁו עַל גְּחוֹנוֹ יֵלֵךְ. אֲנִי אָמַרְתִּי יֵהָא מַאֲכָלוֹ מַאֲכָל אָדָם, עַכְשָׁו עָפָר יֹאכַל. הַנָּחָשׁ אָמַר אֶהֱרוֹג אֶת אָדָם וְאֶשָּׁא אֶת חַוָּה, עַכְשָׁו אֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה, וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ, הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ, וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב.

וְכֵן מָצִינוּ בְּקַיִן, שֶׁנּוֹלְדָה עִמּוֹ תְּאוֹמָה, וְעִם אֲחִיו הֶבֶל נוֹלְדוּ שְׁתֵּי תְּאוֹמוֹת, וְנָתַן עֵינָיו בִּתְאוֹמָה יְתֵרָה שֶׁנּוֹלְדָה עִם הֶבֶל, וְלָכֵן הָרָגוֹ. וּבַעֲבוּר זֶה, קִלְלוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמַה שֶּׁהָיָה בְּיָדוֹ הִפְסִיד, וּמַה שֶּׁרָצָה לְקַבֵּל לֹא קִבֵּל.

וְכֵן מָצִינוּ בְּקֹרַח שֶׁרָצָה אֶת הַכְּהוּנָה, וְסוֹפוֹ שֶׁנִּבְלַע בָּאֲדָמָה. וְכֵן בִּלְעָם חָשַׁק בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל בָּלָק, וְלָכֵן הָלַךְ לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְסוֹפוֹ שֶׁנֶּהֱרַג בְּמִדְיָן כְּשֶׁהָלַךְ לִטּוֹל אֶת הַשָּׂכָר הַמַּגִּיעַ לוֹ עֲבוּר כָּךְ שֶׁנִּפְלוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל בַּעֲצָתוֹ.

וְכֵן דּוֹאֵג הָאֲדוֹמִי שֶׁהָיָה אַבִּיר הָרוֹעִים וְגָדוֹל שֶׁבַּתַּלְמִידִים, נִתְקַנֵּא בְּדָוִד שֶׁהָיָה נָבוֹן, וְאִישׁ תֹּאַר, וּמַרְאֵה פָּנִים בַּהֲלָכָה, וְסוֹפוֹ שֶׁנֶּאֱבַד מֵהָעוֹלָם הַזֶּה וּמֵהָעוֹלָם הַבָּא.

וְכֵן אֲחִיתֹפֶל נָתַן עֵינָיו בְּמִלּוּכָה וְרָצָה לִמְלֹךְ בְּמָקוֹם דָּוִד, וְסוֹפוֹ הָיָה שֶׁמֵּת בַּחֲצִי יָמָיו. וְכֵן גֵּחֲזִי חָמַד בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל נַעֲמָן וְנִצְטָרַע, וַאֲדוֹנִיָּה חָשַׁק בַּאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית, וְנֶהֱרַג.

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים, שֶׁהַמִּסְתַּפֵּק בְּמַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ, וְאֵינוֹ מִתְאַוֶּה לִדְבָרִים שֶׁאֵינָם שֶׁלּוֹ, הֲרֵי הוּא הַמְאֻשָּׁר וְהַשָּׂמֵחַ בְּיוֹתֵר, וְאוֹתוֹ קִנֵּאי וּבַעַל תַּאֲוָה שֶׁאֵינוֹ שָׂמֵחַ בְּמַה שֶּׁחָנַן אוֹתוֹ ה', הֲרֵי הוּא אֻמְלָל וּמְסֻכָּן מֵאֵין כָּמוֹהוּ.

העין לא שבעה

חֲכָמֵינוּ ז"ל מְסַפְּרִים עַל אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן שֶׁמָּלַךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲלוֹת לַשָּׁמַיִם וְלֵידַע מַה יֵּשׁ שָׁם, וְעָשָׂה לוֹ מַטָּה, וְקָשַׁר בָּהּ שְׁנֵי נְשָׁרִים, וְתָלָה בָּהּ בָּשָׂר מִלְמַעְלָה מֵהֶן, וּכְשֶׁהָיוּ הַנְּשָׁרִים רוֹאִים אֶת אוֹתוֹ בָּשָׂר, הָיוּ עָפִים וְעוֹלִים כְּלַפֵּי מַעְלָה, עַד שֶׁרָאָה כָּל הַיִּשּׁוּב לְפָנָיו כְּטַבַּעַת בַּיָּד.

פַּעַם אַחַת הָלַךְ אֶל אֶרֶץ הַחשָׁךְ [מָקוֹם שֶׁאֵין הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת], כְּדֵי לֵידַע מַה יֵּשׁ שָׁם, וּבְדַרְכּוֹ נִכְנַס לַמְּדִינָה שֶׁכֻּלָּהּ נָשִׁים, וְרָצָה לְהִלָּחֵם בָּהֶם כְּדֵי לִכְבּוֹשׁ אֶת אַרְצָם.

אָמְרוּ לוֹ הַנָּשִׁים: זוֹ אֵינָהּ גְּבוּרָה אִם תִּלָּחֵם עִמָּנוּ, שֶׁהֲרֵי אִם תַּהֲרֹג אוֹתָנוּ, יֹאמְרוּ הָעוֹלָם שֶׁיִּשְׁמְעוּ זֹאת, שֶׁנָּשִׁים הָרַג, וְזוֹ אֵינָהּ גְּבוּרָה. וְאִם אָנוּ נַהֲרֹג אוֹתָךְ, יֹאמְרוּ הַשּׁוֹמְעִים כַּמָּה גָּרוּעַ מֶלֶךְ זֶה, שֶׁנָּשִׁים גָּבְרוּ עָלָיו וַהֲרָגוּהוּ, לָכֵן מוּטָב שֶׁתִּמָּנַע אֶת עַצְמְךָ, וְאַל תִּלָּחֵם עִמָּנוּ פֶּן תִּהְיֶה לְבוּז. אָמַר לָהֶן: הֲרֵינִי שׁוֹמֵעַ לַעֲצָתְכֶם, וְלֹא אַזִּיק לָכֶם. וּבִקֵּשׁ מֵהֶן שֶׁיָּבִיאוּ לוֹ לֶחֶם לֶאֱכוֹל. הֵלְכוּ הַנָּשִׁים, וְהֵבִיאוּ לוֹ לֶחֶם שֶׁל זָהָב מֻנָּח עַל שֻׁלְחָן שֶׁל זָהָב.

כְּשֶׁרָאָה זֹאת הַמֶּלֶךְ, אָמַר לָהֶן: וְכִי הַמִּנְהָג כָּאן לֶאֱכוֹל לֶחֶם שֶׁל זָהָב?

אָמְרוּ לוֹ: אֵין מִנְהָגֵנוּ כָּאן לֶאֱכוֹל לֶחֶם שֶׁל זָהָב, אֲבָל בִּשְׁבִיל כָּךְ שַׂמְנוּ זָהָב לְפָנֶיךָ לֶאֱכוֹל, שֶׁהֲרֵי זֶה פֶּלֶא לָנוּ שֶׁבָּאתָ לְכָאן בִּשְׁבִיל אֲכִילָתְךָ, וְכִי לֹא הָיָה לְךָ לֶחֶם לֶאֱכוֹל בִּמְקוֹמְךָ עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהָיִיתָ צָרִיךְ לְהִתְרַחֵק מִמַּלְכוּתְךָ, וְלָבוֹא עַד לְכָאן כְּדֵי לְבַקֵּשׁ לֶחֶם לֶאֱכוֹל. לָכֵן נָתְנוּ לְךָ זָהָב וְכֶסֶף, מִשּׁוּם שֶׁחָשַׁבְנוּ שֶׁבָּאתָ לְכָאן בִּגְלַל זָהָב וָכֶסֶף.

וְרָצוּ לִרְמֹז לוֹ בָּזֶה שֶׁאֵין צָרִךְ לְהִסְתּוֹבֵב וְלִכְבֹּשׁ אֶת כָּל הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר הַלֶּחֶם שֶׁיֹּאכַל לִפְנֵי כֵּן וְהַלֶּחֶם שֶׁיֹּאכַל לְאַחַר מִכֵּן הוּא אוֹתוֹ הַלֶּחֶם, וְלֹא יִשְׁתַּנֶּה לוֹ בְּכָךְ שׁוּם דָּבָר, וְאִם כֵּן מַה הַתּוֹעֶלֶת לִכְבּוֹשׁ עוֹד וְעוֹד מְדִינוֹת.

כְּשֶׁיֵּצֵא מִן הָעִיר, כָּתַב עַל שַׁעַר הָעִיר: אֲנִי אֶלֶכְסַנְדְּרוֹס הָיִיתִי שׁוֹטֶה מִבִּלִּי לֵב לְהָבִין, עַד שֶׁבָּאתִי לַמָּקוֹם הַזֶּה שֶׁל הַנָּשִׁים וְלִמְּדוּנִי חָכְמָה.

לְאַחַר מִכֵּן הִמְשִׁיךְ בְּדַרְכּוֹ, וּבְאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ עָצְרוּ לְיַד מַעְיָן כְּדֵי לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת. הָיָה לָהֶם דָּגִים מְלוּחִים וְרָצוּ לִרְחֹץ מֵהֶם אֶת הַמֶּלַח, וְהִנֵּה בְּעוֹד שֶׁהָיוּ רוֹחֲצִים בַּמַּיִם כְּדֵי לְהָסִיר מְלִיחוּתָם, נִדְבַּק בַּדָּגִים רֵיחַ טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁאוֹתוֹ מַעְיָן הָיָה מְגֻן עֵדֶן.

הָלַךְ הַמֶּלֶךְ בִּכְדֵי לִרְאוֹת מֵהֵיכָן בָּאִים מֵי הַמַּעְיָן, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְגַן עֵדֶן שֶׁמִּשָּׁם הָיָה נוֹבֵעַ הַמַּעְיָן. אָמַר הַמֶּלֶךְ: פִּתְחוּ לִי אֶת הַשַּׁעַר! אָמְרוּ לוֹ: זֶה הַשַּׁעַר לַה' - צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ!

אָמַר לָהֶם אֲנִי מֶלֶךְ חָשׁוּב, וְלָכֵן רְצוֹנִי שֶׁתִּתְּנוּ לִי דָּבָר אֶחָד מִגַּן עֵדֶן, הוֹאִיל וְאֵינְכֶם רוֹצִים לִפְתּוֹחַ לִי אֶת הַשַּׁעַר. נָתְנוּ לוֹ רֹאשׁ גּוּלְגּוֹלֶת.

כְּשֶׁהִגִּיעַ לְעִירוֹ שָׂם אֶת הַגֻּלְגֹּלֶת עַל כַּף אַחַת שֶׁל הַמֹּאזְנַיִם, וּבְצַד הַשֵּׁנִי הֵנִיחַ אֶת כָּל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב שֶׁלּוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵּן הָיָה מַכְבִּיד יוֹתֵר הַצַּד שֶׁל הַגֻּלְגֹּלֶת, וְלֹא הָיָה מוֹצֵא דָּבָר שֶׁשּׁוֹקֵל כְּנֶגְדּוֹ.

אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים: מַה זֶּה הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁהַגֻּלְגֹּלֶת שׁוֹקֶלֶת יוֹתֵר מִכָּל הַזָּהָב שֶׁלִּי?

אָמְרוּ לוֹ: - גֻּלְגֹּלֶת שֶׁל אֱנוֹשׁ בָּשָׂר וָדָם, לֹא יִשְׂבַּע לְעוֹלָם מִכֶּסֶף וְזָהָב שֶׁתִּשִּׂים לְפָנָיו, לְפִיכָךְ מִשְׁקָלָהּ כָּל כָּךְ כָּבֵד, שֶׁהֲרֵי אֶת כָּל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב הִיא מוֹשֶׁכֶת אֵלֶיהָ.

שָׁאַל אֶת הַחֲכָמִים: כֵּיצַד אַבְחִין אִם אֱמֶת אַתֶּם מְדַבְּרִים? אָמְרוּ לוֹ: קַח מְעַט עָפָר, וּתְכַסֶּה אֶת הַגֲּלְגֹּלֶת שֶׁלֹּא תּוּכַל לִרְאוֹת מַה יֵּשׁ מִסְּבִיבָהּ, וְאָז תִּשְׁבָּע, וְלֹא יוּכַל שׁוּם דָּבָר לְהִמָּשֵׁךְ אֵלֶיהָ, וְאָז תּוּכַל לָדַעַת אֶת מִשְׁקָלָהּ הָאֲמִתִּי. וְאָכֵן עָשָׂה כֵּן וּמָצָא כִּדְבָרֵיהֶם. (מַסֶּכֶת תָּמִיד דַּף ל"ב).

הרודף כבוד מקבל בזיונות

סִפֵּר רַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים זַצַ"ל: מַעֲשֶׂה בִּיהוּדִי אֶחָד עַם הָאָרֶץ, שֶׁהָיָה דָּר בְּאֶחָד הַכְּפָרִים רָחוֹק מִיְּשׁוּב יְהוּדִי, אַךְ בְּיוֹם הַהִזְכָּרָה שֶׁל אָבִיו, הָיָה מִשְׁתַּדֵּל לְהַגִּיעַ מֻקְדָּם לָעִיר בְּעֶרֶב שַׁבָּת כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל בְּמִנְיָן, וּכְדֵי לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה וְלוֹמַר קַדִּישׁ וְהַשְׁכָּבָה.

מֵאַחַר שֶׁאוֹתוֹ הָאִישׁ הָיָה מְחַפֵּשׂ כָּבוֹד, נִגַּשׁ לַשַּׁמָּשׁ, וְנָתַן לוֹ סְכוּם כֶּסֶף הָגוּן, וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּבְטִיחַ לוֹ מָקוֹם יְשִׁיבָה לְיַד הָרַב. הַשַּׁמָּשׁ הִבְטִיחוֹ שֶׁיּוֹשִׁיבוּ לְיַד הָרַב, וְאָכֵן כָּךְ עָשָׂה. אוֹתוֹ כַּפְרִי לֹא הִסְתַּפֵּק בְּכָךְ, אֶלָּא הָיָה חָפֵץ שֶׁגַּם אֲחֵרִים יִרְאוּ בּוֹ כְּרָאוּי לְשֶׁבֶת לְיַד הָרַב, וְלָכֵן חִפֵּשׂ לְהִתְחַכֵּם וְלִמְצֹא שְׁאֵלָה קָשָׁה כָּל שֶׁהִיא, וְלִשְׁאֹל אֶת הָרַב בְּנוֹכְחוּת קָהָל עַם וְעֵדָה, כְּדֵי לְהַרְאוֹת אֶת "חָכְמָתוֹ".

אַךְ מֵאַחַר וּבְקֹשִׁי יָדַע לְהִתְפַּלֵּל, בְּמֶשֶׁךְ כָּל תְּפִלַּת לֵיל שַׁבָּת דִּפְדֵּף וְחִפֵּשׂ אֵיזוֹ קֻשְׁיָא, אַךְ לֹא מָצָא. בְּלֵית בְּרֵירָה נֶאֱלַץ בְּלֵיל שַׁבָּת לָלֶכֶת לְבֵיתוֹ לְלֹא שׁוּם קֻשְׁיָא.

לְמָחֳרַת בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית, שׁוּב דִּפְדֵּף כָּל הַתְּפִלָּה בַּסִּדּוּר, וּלְאַחַר מַאֲמַצִּים וְטֹרַח רַב, מָצָא פָּסוּק הַנֶּאֱמָר בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת "אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ הַשֵּׁם", וְחָשַׁב לְעַצְמוֹ: הִנֵּה יֵשׁ כָּאן קֻשְׁיָא חֲזָקָה, מַה פִּתְאוֹם שְׁמוֹ אֶת הַבְּהֵמָה לְיַד הָאָדָם, וַהֲרֵי זֶה לֹא כָּבוֹד לַעֲשׂוֹת כֵּן?!

הִמְתִּין הָאִישׁ עַד שְׁעַת תְּפִילַת מִנְחָה כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב סָמוּךְ לְכִסֵּא הָרַב. קָהָל הַמִּתְפַּלְּלִים מִלְּאוּ אֶת בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְאָז קָם הָאִישׁ עַל רַגְלָיו, הֵרִים אֶת קוֹלוֹ וְאָמַר:

בִּרְשׁוּת הָרַב, זֶה מִכְּבָר נִתְקַשֵּׁיתִי בְּקֻשְׁיָא עֲצוּמָה, וְלֹא מָצָאתִי עָלֶיהָ שׁוּם מַעֲנֶה, וּמְסוּפָּקַנִי אִם יֵשׁ אָדָם בְּכָלָל שֶׁיּוֹדֵעַ תְּשׁוּבָה עַל קֻשְׁיָתִי זוֹ. וּבְכָל זֹאת, בְּהִזְדַּמְּנוּת זוֹ הִנְנִי מַפְנֶה אֶת קֻשְׁיָתִי לְכְבוֹד הָרַב. אֲנַחְנוּ נֶאֱמַר בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת "אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ הַשֵּׁם", וּשְׁאֵלָתִי הִיא - מִי הֵבִיא אֶת הַבְּהֵמָה אֵצֶל הָאָדָם, וְכִי זֶה כָּבוֹד לַעֲשׂוֹת כֵּן?

מִיַּד הֵשִׁיב לוֹ הָרַב: הַשַּׁמָּשׁ הֵבִיא אֶת הַבְּהֵמָה לְיַד הָאָדָם!

כָּל הַצִּבּוּר פָּרְצוּ בִּצְחוֹק בְּשָׁמְעָם אֶת תְּשׁוּבַת הָרַב, וְכָךְ בְּמָקוֹם לִנְחֹל כָּבוֹד, יָצָא הָאִישׁ בְּבֹשֶׁת פָּנִים.

מָשָׁל זֶה, הוּא מוֹסֵר הַשֵּׂכֶל גָּדוֹל, שֶׁכָּל מִי שֶׁרוֹדֵף אַחַר הַכָּבוֹד וְהַגְּדוּלָה, הֲרֵי בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר יוֹצֵא חָפוּי רֹאשׁ, לְלֹא כָּבוֹד וּלְלֹא מִשְׂרָה. וְאִלּוּ אוֹתוֹ הַבּוֹרֵחַ מֵהַכָּבוֹד, הֲרֵי הַכָּבוֹד רוֹדֵף אַחֲרָיו.

מְסֻפָּר עַל הַגָּאוֹן ר' אֶלְחָנָן וַסֶּרְמָן זַצ"ל, שֶׁשָּׁמַע בִּצְעִירוּתוֹ שִׁעוּר מִתַּלְמִיד חָכָם מְפֻרְסָם שֶׁהִתְאָרַח אֶצְלָם, וּדְבָרָיו נָעֲמוּ לוֹ. לְאַחַר כַּמָּה יָמִים, הִתְעוֹרְרוּ אֶצְלוֹ כַּמָּה הֶעָרוֹת וְהֶאָרוֹת כְּדַרְכּוֹ שֶׁל תּוֹרָה, וְהֶעֱלָם עַל הַכָּתָב, וּשְׁלָחָם לְאוֹתוֹ תַּלְמִיד חָכָם.

לְאַחַר זְמַן רַב, נִפְגַּשׁ ר' אֶלְחָנָן עִם אוֹתוֹ תַּלְמִיד חָכָם, וּשְׁאָלוֹ הַאִם הוּא קִבֵּל אֶת מִכְתָּבוֹ, וּמַדּוּעַ לֹא זָכָה לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה. אָמַר לוֹ: אַתָּה כָּתַבְתָּ לִי 'לִכְבוֹד רַב פְּלוֹנִי', אֲצִלִי בְּמָקוֹמִי אֲנִי נִקְרָא 'הָרַב הַגָּאוֹן', אִם הָיִיתָ פּוֹנֶה אֵלַי וְכוֹתֵב לִי 'לִכְבוֹד הָרַב הַגָּאוֹן', הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאָכֵן פָּנִיתָ אֵלַי...

מעלת הבורח מהכבוד

בְּמִדְרַשׁ "עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת" כָּתוּב, שֶׁכָּל הָאוֹתִיּוֹת נִכְנְסוּ לִפְנֵי ה' יִתְבָּרַךְ קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם, וּבִקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁבָּהֶן יַתְחִילוּ אֶת הַתּוֹרָה. נִכְנְסוּ מֵאוֹת תָּי"ו עַד אוֹת בֵּי"ת, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִסְכִּים לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה בְּבֵי"ת "בְּרֵאשִׁית".

הָאוֹת א' לֹא נִכְנְסָה. שְׁאַל אוֹתָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַדּוּעַ לֹא נִכְנַסְתְּ? עָנְתָה הָאָל"ף, כִּי הָאוֹתִיּוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ עוֹלוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל יוֹתֵר מִמֶּנָּה [בְּגִימַטְרִיָּא].

אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: בִּגְלַל שֶׁהִשְׁפַּלְתְּ אֶת עַצְמֵךְ, אֲנִי מְגַדֵּל אוֹתָךְ, שֶׁכְּשֶׁאֶתֵּן אֶת הַתּוֹרָה, בָּךְ אֶפְתַּח תְּחִלָּה. לָכֵן פָּתַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בְּ"אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ".

מְסַפְּרִים עַל הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁמוּאֵל שְׁמֶלְקֶא הוֹרְבִיץ זַצ"ל, כְּשֶׁנִּתְקַבֵּל לִהְיוֹת רַבָּה שֶׁל הָעִיר נִיקֶלְשְׁבּוּרְג, בְּהוֹפָעָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה לָעִיר, הִסְתַּגֵּר בַּחֶדֶר אֶחָד, וְהָיָה מְמַלְמֵל לְעַצְמוֹ: בָּרוּךְ הַבָּא גְּאוֹן עוֹזֵנוּ, פְּאֵר הַדּוֹר וַהֲדָרוֹ, וְכוּ'.

אֶחָד מֵאַנְשֵׁי הָעִיר הִתְחַבֵּא בְּאוֹתוֹ הַחֶדֶר שֶׁבּוֹ שָׂהָה הָרַב, וּכְשֶׁנִּוַּדַּע כֵּיצַד הָרַב מְדַבֵּר אֶל עַצְמוֹ, תָּמַהּ מְאֹד וְנִגַּשׁ אֵלָיו וּשְׁאָלוֹ, מַה פֵּשֶׁר דְּבָרָיו אֵלּוּ?

עָנָה לוֹ הָרַב: הַדָּבָר פָּשׁוּט מְאֹד, עוֹד מְעַט קָט יַעַרְכוּ לִי קַבָּלַת פָּנִים, וִיפַזְּרוּ שְׁבָחִים וּתְאָרִים, וְשָׁמָּא תְּזוּחַ דַּעְתִּי עָלַי, קַיַּמְתִּי בְּעַצְמִי אֶת מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ: "יְהִי כְּבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ", שֶׁהַכָּבוֹד שֶׁיְּחַלְּקוּ לְךָ חֲבֵרְךָ, יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּמוֹ הַכָּבוֹד שֶׁאַתָּה מַחֲלִק לְעַצְמְךָ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵין טָעַם בַּכָּבוֹד זֶה שֶׁאֲנִי מְשַׁבֵּחַ אֶת עַצְמִי, כָּךְ גַּם כְּשֶׁמְּחַלֵּק לִי חֲבֵרַי תְּאָרִים נִשְׂגָּבִים, לֹא אֶתְפַּעֵל וְלֹא אֶתְרַשֵּׁם, וְלָכֵן כִּבַּדְתִּי אֶת עַצְמִי בְּכָל דִּבְרֵי כָּבוֹד וְשֶׁבַח...

תאוה

דַּי אִם נִזְכִּיר אֶת הַתַּאֲוָה לְעֹשֶׁר, לִרְבּוּי אֲכִילָה, לְנָשִׁים, תַּאֲוָה לִצְבִירַת מָמוֹן, וְכָךְ יֶשְׁנָן עוֹד תַּאֲווֹת רַבּוֹת וּמְגֻוָּנוֹת שֶׁאֵינָן מְשַׁפְּרוֹת אֶת אֵיכוּת חַיָּיו שֶׁל הָאָדָם.

יֶשְׁנָם אֲנָשִׁים רַבִּים הָעֲמֵלִים יוֹמָם וָלַיְלָה לְלֹא מְנוּחָה, שְׁרוּיִים בְּמֶתַח אֵינְסוֹפִי, וְהַכֹּל כְּדֵי לְהַשִּׂיג אֶת תַּאֲוָתָם. הֵם מוֹנְעִים מֵעַצְמָם שָׁעוֹת נַחַת וְחַיֵּי שַׁלְוָה, הֵם אֵינָם חַיִּים בְּחֵיק

הַמִּשְׁפָּחָה, הֵם כְּלָל לֹא מַכִּירִים בְּמַה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם, אֶלָּא חוֹשְׁבִים כָּל הַיּוֹם עַל מַה שֶׁעֲדַיִן חָסֵר לָהֶם, כָּל יְמֵיהֶם יַחְלְפוּ בְּמַאֲמָץ לְהַגְדִּיל אֶת חֶשְׁבּוֹן הַבַּנְק, אוֹ לִזְכוֹת לְעוֹד כַּמָּה טְפִיחוֹת שֶׁל כָּבוֹד, זוֹ דֶּרֶךְ בְּטוּחָה לְתוֹחֶלֶת חַיִּים נְמוּכָה, לְאֵיכוּת חַיִּים גְּרוּעָה, וּלְאַבּוּד טַעֲמָם שֶׁל חַיִּים אֲמִתִּיִּים.

בְּסֵפֶר "שֵׁבֶט מוּסָר" (פֶּרֶק כז), מְבִיאִים מָשָׁל מִסֵּפֶר "אֶבֶן בּוֹחֵן": הָעוֹלָם דּוֹמֶה לְבוֹר עָמוֹק, אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יֶשְׁנָן חָיוֹת טוֹרְפוֹת. מִישֶׁהוּ נָפַל וְנֶאֱחַז בְּשִׂיחַ אֲשֶׁר צָמַח בְּכָתְלֵי הַבּוֹר, וְעַל יָדוֹ מָצָא דְּבַשׁ. בְּיַד אַחַת אָחַז בְּשִׂיחַ, וּבַשְּׁנִיָּה הִתְפָּרְנֵס מֵאֲכִילַת דְּבָשׁ.

וְהִנֵּה רָאָה חֻלְדּוֹת מְכַרְסְמוֹת אֶת הַשִּׂיחַ, וְאִם לֹא יַפְסִיק לֶאֱכוֹל מֵהַדְּבַשׁ כְּדֵי לְגָרֵשׁ אֶת הַחֻלְדּוֹת, הֲרֵי יִפּוֹל לַבּוֹר, וְהַחַיּוֹת יִטְרְפוּ אוֹתוֹ. הַנִּמְשָׁל בָּרוּר: הַלְּהִיטוּת אַחֲרֵי הַזְּלִילָה, מְבִיאָה אֶת הָאָדָם לְאֲבַדּוֹן וּלְמָוֶת.

משנה כב

הוּא הָיָה אוֹמֵר, הַיִּלּוֹדִים לָמוּת, וְהַמֵּתִים לְהֶחָיוֹת, וְהַחַיִּים לִדּוֹן. לֵידַע לְהוֹדִיעַ וּלְהִוָּדַע שֶׁהוּא אֵל, הוּא הַיּוֹצֵר, הוּא הַבּוֹרֵא, הוּא הַמֵּבִין, הוּא הַדַּיָּן, הוּא עֵד, הוּא בַּעַל דִּין, וְהוּא עָתִיד לָדוּן. בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה וְלֹא שְׁכְחָה וְלֹא מַשּׂוֹא פָּנִים וְלֹא מקח שוחד, שֶׁהַכֹּל שֶׁלּוֹ. וְדַע שֶׁהַכֹּל לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן. וְאַל יַבְטִיחֲךָ יִצְרְךָ שֶׁהַשְּׁאוֹל בֵּית מָנוֹס לָךְ, שֶׁעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹצָר, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹלָד, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

הילודים למות והמתים לחיות

רַבּוֹתֵינוּ מְלַמְּדִים אוֹתָנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם נִפְטָר לְבֵית עוֹלָמוֹ, הוּא בְּעֶצֶם אֵינוֹ מֵת אֶלָּא אַדְרַבָּה, כָּעֵת מַתְחִילִים הַחַיִּים הָאֲמִתִּיִּים שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי מִי שֶׁנּוֹלַד הוּא עָתִיד לָמוּת, וְכָל יוֹם שֶׁעוֹבֵר, אוֹתוֹ הַיּוֹם מֵת. אֲבָל לְאַחַר מוֹתוֹ, הוּא מַגִּיעַ לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב, וּמִשָּׁם מַתְחִילִים חַיָּיו.

וְאָמַר עַל כָּךְ הָרַב פִּינְקוּס זַצַ"ל מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה: יֶשְׁנוֹ עֻבָּר, שֶׁהָרוֹפֵא אוֹמֵר שֶׁכְּלִיּוֹתָיו אֵינָן פּוֹעֲלוֹת, וְצָרִיךְ לְנַתֵּחַ אֶת אִמּוֹ כְּדֵי לְהוֹצִיאוֹ בְּדִחְיפוּת. אוֹתוֹ עֻבָּר נִמְצָא כָּעֵת בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, וּכְבָר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (דף ל:), שֶׁאֵין זְמַן יָפֶה לָאָדָם יוֹתֵר מֵהַזְּמַן שֶׁהוּא בְּמֵעֵי אִמּוֹ, שֶׁשָּׁם הוּא יוֹשֵׁב וְנֵר דָּלוּק מֵעַל רֹאשׁוֹ, וּמַלְאָךְ מְלַמְּדוֹ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

וְהִנֵּה לְפֶתַע, מַגִּיעַ אִישׁ גְּבַרְתָּן [הַמְנַתֵּחַ], חוֹתֵךְ בְּאַכְזָרִיּוּת נוֹרָאָה אֶת הָרֶחֶם שֶׁל הָאִשָּׁה, וּמוֹצִיא אֶת הָעֻבָּר מִשָּׁם. "מַה אַתָּה עוֹשֶׂה לִי", זוֹעֵק הָעֻבָּר, "אֲנִי יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְאַתָּה מוֹצִיאֵנִי בְּכֹחַ מִמָּקוֹם נִפְלָא זֶה"?!

אוֹמֵר לוֹ הָאִישׁ בְּנַחַת: אַל לְךָ לְהִתְרַגֵּז יֶלֶד חָמוּד, יֵשׁ עוֹלָם מַלֵּא לְפָנֶיךָ, אַתָּה הוֹלֵךְ לִחְיוֹת מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה עַכְשָׁו, וּלְקַיֵּם תּוֹרָה מִצְווֹתוֹת! אֲבָל הָעֶבֶר אֵינוֹ מַכִּיר יוֹתֵר מֵהָעוֹלָם בּוֹ הוּא הָיָה.

אָדָם צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁהוּא כְּמוֹ עֶבֶר בִּמְעֵי אִמּוֹ. יֶשְׁנוֹ עוֹלָם שָׁלֵם שֶׁהוּא עֲדַיִן אֵינוֹ מַכִּיר, וַאֲפִילּוּ אֵינוֹ מְסֻגָּל לְדַמְיֵן כֵּיצַד הוּא נִרְאֶה. יֶשְׁנָהּ גְּדֻלּוּת שֶׁהוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְתָאֵר לְעַצְמוֹ.

בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּל אָדָם הוּא כִּבְיָכוֹל כְּמוֹ עֶבֶר, וְאַחַר כָּךְ בְּסוֹף יָמָיו עֲלֵי אֲדָמוֹת, הוּא יִוָּלֵד לְתוֹךְ עוֹלָמוֹ שֶׁל ה' יִתְבָּרַךְ, וְיִפְגֹּשׁ שָׁם אֶת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, אֶת רַשִׁ"י וְהָרַמְבַּ"ם, וְאֶת כָּל שְׁאָר גְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת, וְאָז יָבִין מַה הֵם חַיִּים אֲמִתִּיִּים, חַיֵּי הַנֶּצַח.

בִּזְמַנֵּינוּ הָרוֹפְאִים מְסַפְּרִים לַחוֹלִים בְּלִי כָּל שֵׁמֶץ שֶׁל הַסְתָּרָה, כַּמָּה זְמַן נוֹתַר לָהֶם לִחְיוֹת. אַךְ בִּזְמַנּוֹ שֶׁל הַסַּבָּא מִקֶּלֶם, הָרוֹפְאִים לֹא הָיוּ מְסַפְּרִים זֹאת לַחוֹלִים, וְאַף עַל פִּי כֵּן, רוֹפְאוֹ שֶׁל הַסַּבָּא מִקֶּלֶם, הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד לָמוּת.

שְׁאֲלוּ מְקֹרָבָיו שֶׁל הַסַּבָּא אֶת הָרוֹפֵא: אֵיךְ אַתָּה אוֹמֵר לוֹ דָּבָר כָּזֶה? עָנָה לָהֶם הָרוֹפֵא: אֲנִי מַכִּיר אֶת הַיְּהוּדִי הַזֶּה, עֲבוּרוֹ מִיתָה הִיא כְּמַעֲבָר מֵחֶדֶר לְחֶדֶר, לֹא הוֹסַפְתִּי לוֹ בְּמַה שֶׁסִּפַּרְתִּי לוֹ שׁוּם דָּבָר, הוּא רַק רוֹצֶה לָדַעַת מָתַי הַדָּבָר יִקָּרֶה...

על כרחך אתה נולד

מִדִּבְרֵי הַתַּנָּא מִתְבָּאֵר, שֶׁיְּצִירָתוֹ וְלִידָתוֹ וְחַיָּיו שֶׁל הָאָדָם, הֵם עַל כָּרְחוֹ וְנֶגֶד רְצוֹנוֹ, וְאִם כֵּן, מִתְעוֹרֶרֶת תְּמִיהָה גְּדוֹלָה, מַהוּ הַהִגָּיוֹן שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן עַל חַיִּים שֶׁאֵינוֹ חָפֵץ בָּהֶם, מַדּוּעַ עָלָיו לְשַׁלֵּם עַל דָּבָר שֶׁלֹּא רָצָה בּוֹ.

עוֹנֶה עַל כָּךְ הַמַּגִּיד מִדּוּבְנָא עַל פִּי מָשָׁל: בְּעִיר אַחַת חָיוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, אֲשֶׁר אִישׁ לֹא רָצָה לְשֵׂאת אוֹתָן לְאִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן סָבְלָה מִמְּגֵרַעַת אַחַת חֲמוּרָה. הָאַחַת הָיְתָה מְכֹעֶרֶת בְּמֻיָּחָד עַד שֶׁלֹּא נִמְצָא מְכֹעָרֶת כָּמוֹהָ בְּכָל הָאָרֶץ. וְאִלּוּ הָאַחֶרֶת הָיְתָה צַעְקָנִית וְכַעֲסָנִית עִם פֶּה גָּדוֹל, וְכָל מִי שֶׁנִּפְגַּשׁ עִמָּהּ "זָכָה" לְקַבֵּל צְרוֹרוֹת שֶׁל קְלָלוֹת מִכָּל הַסּוּגִים. אֲבִיהֶן שֶׁל הַבַּחוּרוֹת, הָיָה בְּצַעַר גָּדוֹל עַל כָּךְ שֶׁאֵינוֹ מַצְלִיחַ לְחַתֵּן אֶת בְּנוֹתָיו, אֶת טוֹבֵי הַשַּׁדְכָנִים הַזְמִין אֲבִיהֶן וּבִקֵּשׁ מֵהֶם לִמְצוֹא אֶת בָּנֵי זוּגָן, וְלֹא עָלָה בְּיָדָם.

רַק שַׁדְכָן אֶחָד, חֻפַּשׂ וּמָצָא שִׁדּוּכִים מַתְאִימִים לִשְׁתֵּיהֶן, חָתָן אֶחָד עִוֵּר בִּשְׁתֵּי עֵינָיו בִּשְׁבִיל הַבַּת הַמְכֹעֶרֶת. וְחָתָן אֶחָד חֵרֵשׁ בִּשְׁתֵּי אָזְנָיו בִּשְׁבִיל הַבַּת הַצַּעְקָנִית וְהַמְקַלֶּלֶת.

הַהַצָּעָה מָצְאָה חֵן בְּעֵינֵי אֲבִי הַבָּנוֹת. שְׁתֵּי הַזּוּגוֹת בָּאוּ בִּבְרִית הַנִּשּׂוּאִין, וְחָיוּ בְּשָׁלוֹם וּבְעֹשֶׁר. הֶחֵרֵשׁ לֹא שָׁמַע אֶת קְלָלוֹת אִשְׁתּוֹ, וְהֶעִוֵּר לֹא רָאָה שֶׁאִשְׁתּוֹ מְכֹעֶרֶת. עָבְרוּ יָמִים וְשָׁנִים וְהַהַצְלָחָה הֵאִירָה לָהֶם פָּנִים, הֵם הִתְעַשְּׁרוּ וּרְכוּשָׁם גָּדַל.

וְהִנֵּה נִזְדַּמֵּן לְעִירָם רוֹפֵא מֻמְחֶה לְמַחֲלוֹת הָעַיִן וְהָאֹזֶן, וּלְאַחַר שֶׁבָּדַק אֶת הָעִוֵּר וְהַחֵרֵשׁ, קִבֵּל עַל עַצְמוֹ לְרַפֵּא אֶת שְׁנֵיהֶם בְּשָׂכָר רַב. שְׁנֵיהֶם הִסְכִּימוּ לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת הַסְּכוּם הַדָּרוּשׁ, אַחֲרֵי שֶׁיַּעֲלֶה לָהֶם אֲרוּכָה וּמַרְפֵּא.

נִגַּשׁ הָרוֹפֵא לַעֲבוֹדַת הָרִפּוּי, וּלְאַחַר כַּמָּה חֳדָשִׁים נִפְקְחוּ עֵינֵי הָעִוֵּר וְהֵחֵל לִרְאוֹת, וְאָזְנֵי הַחֵרֵשׁ הֵחֵלּוּ לִשְׁמוֹעַ. אֲבָל כַּמָּה גָּדוֹל הָיָה כְּאֵבוֹ שֶׁל הָעִוֵּר שֶׁנִּתְפַּקֵּחַ, בִּרְאוֹתוֹ בְּפַעַם הָרִאשׁוֹנָה אֶת בַּת זוּגוֹ, שֶׁהִיא מְכֹעֶרֶת מְאֹד. וְכַמָּה הִתְחַלְחֵל הַחֵרֵשׁ שֶׁנִּתְרַפֵּא, בְּשָׁמְעוֹ אֶת קְלָלוֹת אִשְׁתּוֹ, חֵרוּפֶיהָ וְגִדּוּפֶיהָ. הַשָּׁלוֹם בְּבֵיתָם הֲשָׁבַת, וְהַמְּרִיבוֹת לֹא פָּסְקוּ מִבְּתֵּי שְׁנֵיהֶם.

כַּאֲשֶׁר בָּא הָרוֹפֵא לִתְבֹּעַ אֶת שְׂכָרוֹ, הִתְנַפְּלוּ עָלָיו שְׁנֵי הַבְּעָלִים בְּשֶׁצֶף קֶצֶף, וְלֹא רָצוּ לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת דְּמֵי הָרִפּוּי כְּפִי שֶׁהֻתְנָה מֵרֹאשׁ, בְּאָמְרָם: קִלְקַלְתָּ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁתִּקַּנְתָּ, וְהֵבֵאתָ רָעָה אֶל בֵּיתֵנוּ.

תָּבַע הָרוֹפֵא אוֹתָם לְמִשְׁפָּט, וְהַשּׁוֹפֵט אַחַר שֶׁשָּׁמַע טְעָנוֹת הַצְּדָדִים, פָּנָה אֶל הָרוֹפֵא וְאָמַר לוֹ: הֲלֹא תּוֹדֶה אֲדוֹנִי הָרוֹפֵא, שֶׁבִּרְפוּאָתְךָ הֵבֵאתָ עֲלֵיהֶם רָעָה תַּחַת טוֹבָה, וְלָכֵן מְחֻיָּב אַתָּה לְהָסִיר אֶת הָרָעָה מִנֶּגֶד עֵינֵיהֶם וְאָזְנֵיהֶם וּלְהַחְזִירָם לְמַצָּבָם הָרִאשׁוֹן.

קִבֵּל עָלָיו הָרוֹפֵא אֶת פְּסַק הַדִּין. אוּלָם הַנִּתְבָּעִים מָחוּ בְּכָל תּוֹקֶף נֶגֶד פְּסַק דִּין זֶה, הָעִוֵּר צוֹוֵחַ שֶׁלֹּא יַרְשֶׁה לְמִישֶׁהוּ לַחְזֹר וּלְעַוֵּר אֶת עֵינָיו. וְהַשֵּׁנִי אַף הוּא צוֹוֵחַ כִּי בְּשׁוּם אוֹפָן לֹא יָנִיחַ לְרוֹפֵא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ חֵרֵשׁ.

אָז הוֹצִיא הַשּׁוֹפֵט אֶת פְּסַק דִּינוֹ וְאָמַר: עֲלֵיכֶם לְשַׁלֵּם לָרוֹפֵא דְּמֵי הָרִפּוּי כְּפִי מַה שֶּׁהִבְטַחְתֶּם, הוֹאִיל וְגִלִּיתֶם דַּעְתְּכֶם כִּי טוֹב לָכֶם עַתָּה יוֹתֵר מֵאָז, וְאֵין אַתֶּם רוֹצִים לַחְזֹר לְמַצַּבְכֶם הַקּוֹדֵם, וְלָכֵן מִי שֶׁנֶּהֱנָה צָרִיךְ לְשַׁלֵּם.

מְסַיֵּם הַ"מַּגִּיד מִדּוּבְנָא" וְאוֹמֵר: כָּךְ הַדִּין גַּם בְּיַחַס לְכָל בֶּן תְּמוּתָה עִם בּוֹרְאוֹ. אָכֵן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ הוֹרִיד אֶת נִשְׁמָתוֹ לְעוֹלָם הַזֶּה נֶגֶד רְצוֹנוֹ שֶׁל הָאָדָם. אוּלָם אֵיזֶה בַּר דַּעַת מוּכָן לַעֲזֹב אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה מִרְצוֹנוֹ, מִי מֵאִתָּנוּ רוֹצֶה לְהָשִׁיב אֶת פִּקָּדוֹנוֹ לְבוֹרֵא עוֹלָם בְּטֶרֶם בּוֹא עִתּוֹ. גַּם אָדָם חוֹלֶה וּמְלֻמָּד בְּיִסּוּרִים, פּוֹנֶה לַמֻּמְחִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר, וְנֶאֱבָק עַל כָּל יוֹם שֶׁל חַיִּים. רְצוֹנֵנוּ לִחְיוֹת כָּאן בָּעוֹלָם הַזֶּה, מוֹכִיחַ כִּי אָמְנָם עַל כָּרְחֵנוּ יָרַדְנוּ לָעוֹלָם, אַךְ בְּדִיעֲבַד אָנוּ מְרוּצִים מ"הַסְּחוֹרָה", וְאֵינֶנּוּ מוּכָנִים לְוַתֵּר עָלֶיהָ, אִם כָּךְ, בָּרוּר מַדּוּעַ עָלֵינוּ לָתֵת בָּעַל כּוֹרְחֵנוּ "דִּין וְחֶשְׁבּוֹן" עַל חַיֵּינוּ.

פרק ה

משנה א

בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת? אֶלָּא לְהִפָּרַע מִן הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּקַיְּמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת:

הרשעים מאבדים את העולם

כְּתַב רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, שֶׁהָרְשָׁעִים מְאַבְּדִים אֶת הָעוֹלָם מַמָּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, מַכְרִיעִים אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף חוֹבָה, וְנִמְצָא הָעוֹלָם אוֹבֵד בִּגְלָלָם. וּמֵאִידָךְ, הַצַּדִּיקִים מְקַיְּמִים אֶת הָעוֹלָם, וּמַכְרִיעִים אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים, וְנִמְצָא שֶׁהָעוֹלָם מִתְקַיֵּם בִּשְׁבִילָם, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמֵר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בְּמִשְׁלֵי, שֶׁהַצַּדִּיק הוּא הַיְסוֹד שֶׁל הָעוֹלָם.

מִכָּאן יִלְמַד הָאָדָם, כַּמָּה אַחֲרָיוּת צָרִיךְ לִהְיוֹת לוֹ עַל מַעֲשָׂיו, שֶׁמַּעֲשָׂיו אֵינָם פְּרָטִיִּים כְּלָל, אֶלָּא הֵם שַׁיָּכִים לְכָל כְּלָל יִשְׂרָאֵל, וְכָל מַעֲשֶׂה טוֹב מַשְׁפִּיעַ עָלָיו וְעַל כָּל הָעוֹלָם, וְחָס וְשָׁלוֹם מַעֲשֶׂה רַע גּוֹרֵם לְהֶפֶךְ.

מְסֻפָּר שֶׁכַּאֲשֶׁר הִגִּיעָה שְׁמוּעָה עַל עֲיָרָה רְחוֹקָה שֶׁבָּהּ מְחַלְּלִים שַׁבָּת, בָּא הַגָּאוֹן רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט זַצַ"ל לְכוֹלֵל שֶׁלּוֹ בְּקוּבְנָא, אֲשֶׁר שָׁם לָמְדוּ גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, כְּרַבִּי יִצְחָק בְּלָאזֶר, רַבִּי נַפְתָּלִי אַמְסְטֶרְדָם, רַבִּי אַבְרָהָם שִׁינְקֶר, וְרַבִּי יוֹסֵף יוֹזֵיל מִנּוֹבְהָרְדוֹק וְעוֹד. נָתַן דְּפִיקָה עַל הַשֻּׁלְחָן, וְהֵחֵל לִדְרוֹשׁ דְּרָשָׁה אֲרֻכָּה חוֹצֶבֶת לֶהָבוֹת אֵשׁ, בְּעִנְיַן שְׁמִירַת שַׁבָּת וְחִלּוּלָהּ.

לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם אֶת דִּרְשָׁתוֹ, נִגְּשׁוּ אֵלָיו תַּלְמִידָיו וּשְׁאָלוּהוּ: יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּנוּ, מִפְּנֵי מַה כְּבוֹדוֹ דָּרַשׁ דְּרָשָׁה זוֹ? עָנָה וְאָמַר: הֲרֵי שָׁמַעְנוּ שֶׁבָּעֲיָרָה רְחוֹקָה זוֹ וְזוֹ חִלְּלוּ אֶת הַשַּׁבָּת...

שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ: רַבֵּנוּ, אִם כֵּן מַה זֶּה נוֹגֵעַ לָנוּ? עָנָה לָהֶם ר' יִשְׂרָאֵל: בְּוַדַּאי זֶה נוֹגֵעַ לְכֻלָּנוּ, אִם כֻּלָּנוּ הָיִינוּ חֲזָקִים יוֹתֵר בִּשְׁמִירַת הַשַּׁבָּת, הַיְּהוּדִים שָׁם לֹא הָיוּ מְחַלְּלִים אוֹתָהּ. דְּעוּ לָכֶם, שֶׁבְּכֹם תְּלוּיָה כָּל הַיַּהֲדוּת, אִם מִישֶׁהוּ בְּפָרִיז מִשְׁתַּמֵּד, הֲרֵי זֶה בִּגְלַל שֶׁכָּאן נֶחְלְשָׁה מַעַט שְׁמִירַת הַיַּהֲדוּת. לְכָל יְהוּדִי יֵשׁ הַשְׁפָּעָה עַל כָּל הַיְּהוּדִים בָּעוֹלָם הֵן לְטוֹב וְהֵן לְמוּטָב.

השפעת הצדיקים על כל העולם

הִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁהָרְשָׁעִים עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, מַכְרִיעִים אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְכַף חוֹבָה, וּמְאַבְּדִים אֶת הָעוֹלָם בְּמַעֲשֵׂיהֶם. כָּךְ גַּם לְהֶפֶךְ - הַצַּדִּיקִים מַשְׁפִּיעִים שֶׁפַע שֶׁל טוֹבָה וּבְרָכָה לְכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, בִּזְכוּת לִמּוּד תּוֹרָתָם.

וּפַעַם שָׁאֲלוּ אֶת הַגָּאוֹן הָרַב שְׁטֵינְמַן שְׁלִיט"א, לְהֵיכָן עָדִיף יוֹתֵר לִתְרֹם, הַאִם לִישִׁיבָה לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה, אוֹ לִישִׁיבָה שֶׁל בְּנֵי תּוֹרָה מִבֶּטֶן וּמִלֵּידָה. הֵשִׁיב לָהֶם הָרַב, שֶׁעָדִיף לִתְרֹם לִבְנֵי תּוֹרָה מִלֵּידָה, מִפְּנֵי שֶׁבִּזְכוּת לְמוּד תּוֹרָתָם, הִתְעוֹרְרוּ אוֹתָם בַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה...

מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁבָּא לְוִולוֹז'ין, וְרָאָה אֶת מָרָן הָרַב מִבְּרִיסְק לוֹמֵד עִם תַּלְמִידָיו, וּמְפַלְפֵּל בְּדִבְרֵי הָרַמְבָּ"ם. הוּא הִתְפַּעֵל מִגְּאוֹנוּתוֹ שֶׁל מָרָן זַצַ"ל, וְהִתְבַּטֵּא: חֶבֶל עַל אֲשֶׁר כְּבוֹדוֹ יוֹשֵׁב בְּוִולוֹז'ין, כִּי חֲבוּרָה זוֹ שֶׁכְּבוֹדוֹ מְלַמֵּד, הֲלֹא מִמֵּילָא יִהְיוּ לוֹמְדִים בֵּין אִם הַפְּרוּשׁ בָּרַמְבָּ"ם הוּא כָּךְ אוֹ כָּךְ, וְאִלּוּ הָיְתָה בְּפַאריז אוֹ בְּבֶרְלִין, הָיָה בְּכֹחֲךָ לְמְנוֹעַ הַרְבֵּה מִיִּשְׂרָאֵל מִלְּהִשְׁתַּמֵּד חָלִילָה.

עָנָה לוֹ הָרַב: טוֹעֶה אַתָּה. בֶּלִימוּדִי כָּאן בִּישִׁיבַת וִולוֹז'ין, הִנְנִי מוֹנֵעַ בָּזֶה שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמְּדוּ בְּפַאריז וּבְבֶרְלִין...

משנה ב

עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאִין עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַמַּבּוּל. עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין וּבָאִין, עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם וְקִבֵּל עָלָיו שְׂכַר כֻּלָּם:

ספור לידת אברהם וכיצד פרסם את ה' בעולם

כָּתַב בְּסֵפֶר "שֵׁבֶט מוּסָר": הֱיוֹת וְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, הִכִּיר אֶת בּוֹרֵא עוֹלָם לְלֹא שׁוּם מוֹרֶה, וּלְלֹא שׁוּם הַשְׁפָּעָה מֻהַזּוּלֶת, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׂכְלוֹ הַזַּךְ וְהַיָּשָׁר, וְזֹאת כְּבָר בִּהְיוֹתוֹ תִּינוֹק, לָכֵן כְּדַאי לְהִתְבּוֹנֵן בְּקוֹרוֹת חַיָּיו, בִּכְדֵי שֶׁנַּטַּע בָּנוּ אֶת הַכָּרַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, שֶׁהוּא הָאָדוֹן הַיָּחִיד וְהַמְיֻחָד:

לְפְנֵי שֶׁנּוֹלַד אַבְרָהָם אָבִינוּ, הָיָה נִמְרוֹד כּוֹפֵר בֶּאֱמוּנַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ, וְהָיָה מִתְגָּאֶה וְאוֹמֵר שֶׁהוּא אֱלוֹהַּ, וְאַנְשֵׁי זְמַנּוֹ הַקַּדְמוֹנִים, הָיוּ עוֹבְדִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לוֹ. הַמֶּלֶךְ הַזֶּה הָיָה חָכָם, וְרָאָה בְּחָכְמַת הַכּוֹכָבִים, שֶׁיִּוָּלֵד אָדָם אֶחָד בְּיָמָיו שֶׁיַּעֲמֹד כְּנֶגְדּוֹ לְהַכְחִישׁוֹ מֵאֱמוּנָתוֹ וּלְנַצְּחוֹ, וּפַחַד פַּחַד נוֹרָא.

מַה עָשָׂה? סִפֵּר זֹאת לְשָׂרָיו וַעֲבָדָיו, וּבִקֵּשׁ מֵהֶם עֵצָה מַה לַּעֲשׂוֹת בַּוָּלָד שֶׁעָתִיד לְהִוָּלֵד. יָעֲצוּ לוֹ לִבְנוֹת בַּיִת גָּדוֹל, וּלְהַזְמִין שָׁם אֶת כָּל הַנָּשִׁים הַמְעֻבָּרוֹת, וּלְהַעֲמִיד שָׁם מְיַלְּדוֹת. כָּל מִי שֶׁתֵּלֵד בֵּן, יִשְׁחֲטוּהוּ עַל בִּטְנָהּ. וְאִם בַּת הִיא, יַשְׁאִירוּהָ בַּחַיִּים, וְאִמָּהּ תְּקַבֵּל מַתָּנוֹת, וַיַּלְבִּישׁוּהָ בִּגְדֵי מַלְכוּת, וְיִקְרְאוּ בְּפָנֶיהָ: כָּכָה יֵעָשֶׂה לְאִשָּׁה אֲשֶׁר תֵּלֵד בַּת!

כְּשֶׁשָּׁמַע אֶת עֲצָתָם, שָׂמַח שִׂמְחָה גְּדוֹלָה, וְכֵן עָשָׂה. נֶהֶרְגוּ אָז יוֹתֵר מִשִּׁבְעִים אֶלֶף זְכָרִים. בְּזֶמֶן הַהוּא, הָרְתָה אַמְתְּלָאי אִמּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה, וַיְהִי כִּמְלֹאת שְׁלוֹשָׁה חֳדָשִׁים לְהֵרְיוֹנָהּ, נִכְרוּ בָהּ סִימָנִים, וּפָנֶיהָ נֹהֲיוּ מוֹרִיקוֹת.

אָמַר לָהּ תֶּרַח בַּעְלָהּ: מַדּוּעַ פָּנַיִךְ מוֹרִיקוֹת וּבִטְנֵךְ גְּדוֹלָה? אָמְרָה לוֹ בְּכָל שָׁנָה יֵשׁ לִי אֶת הַחוֹלִי הַזֶּה שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ קוֹלְצָנ"י, אָמַר לָהּ תֶּרַח: הַרְאִינִי אֶת בִּטְנֵךְ, מִשּׁוּם שֶׁנִּרְאֶה לִי שֶׁאַתְּ מְעֻבֶּרֶת, וְאִם כֵּן, אֵין רָאוּי לַעֲבוֹר מִצְוֹת אֱלֹהֵינוּ נִמְרוֹד. כְּשֶׁשָּׁם יָדוֹ עַל בִּטְנָהּ, עָשָׂה לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֵס, וּבִטְנָהּ עָלְתָה לְמַעְלָה עַד הֶחָזֶה, וּכְשֶׁלֹּא מָצָא כְּלוּם, אָמַר לָהּ: צְדָקָתְ.

וְהִנֵּה נִשְׁלְמוּ חוֹדְשֵׁי הֶרְיוֹנָהּ, וּמֵרֹב פְּחָדָה, יָצְאָה מִן הָעִיר אֶל הַמִּדְבָּר קָרוֹב לְנָהָר אֶחָד, וּמָצְאָה מְעָרָה גְּדוֹלָה, וְיָלְדָה שָׁם. וּכְשֶׁנּוֹלַד בְּנָהּ, הֵאִירָה הַמְּעָרָה כֻּלָּהּ כַּשֶּׁמֶשׁ מֵאוֹר פְּנֵי הַיֶּלֶד, וְשָׂמְחָה שִׂמְחָה גְּדוֹלָה. אוֹתוֹ הַיֶּלֶד הָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה.

הִתְחִילָה הָאֵם לְדַבֵּר עִם בְּנָהּ: אוֹי לִי שֶׁיִּלַּדְתִּיךָ בִּזְמַן כָּזֶה, יוֹתֵר טוֹב שֶׁתָּמוּת בַּמְּעָרָה הַזֹּאת, וְאַל אֶרְאֶה אֵיךְ שֶׁשּׁוֹחֲטִים אוֹתְךָ עַל בִּטְנִי. וְלָקְחָה מַלְבּוּשׁ אֶחָד שֶׁעָלֶיהָ, וְהַלְבִּישָׁה אוֹתוֹ וַעֲזָבתּוֹ בַּמְּעָרָה, וְאָמְרָה: "יְהִי אֱלֹהֶיךָ עִמְּךָ, לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ", וְהָלְכָה לְדַרְכָּהּ.

בֵּינְתַיִם תָּקַף הָרָעָב אֶת אַבְרָהָם, וְלֹא הָיְתָה לוֹ מְנֻקֶּת שֶׁתָּנִיק אוֹתוֹ. הִתְחִיל לִבְכּוֹת, וְשָׁמַע הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֶת בְּכְיָתוֹ, וְשָׁלַח אֶת מַלְאַךְ גַּבְרִיאֵל לִתֵּן לוֹ חָלָב, וְהָיָה מוֹצִיא לוֹ חָלָב מֵאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית. כְּשֶׁנִּהְיֶה אַבְרָהָם בֶּן עֲשָׂרָה יָמִים, הִתְחִיל לָלֶכֶת, וַיֵּצֵא מֵהַמְּעָרָה וְהָלַךְ עַל שְׂפַת הַנָּהָר.

כְּשֶׁשָּׁקְעָה הַשֶּׁמֶשׁ וְיָצְאוּ הַכּוֹכָבִים, אָמַר: אֵלּוּ הֵם הָאֱלֹהִים. אַחַר כָּךְ כְּשֶׁעָלְתָה עַמּוּד הַשַּׁחַר וְלֹא רָאָה הַכּוֹכָבִים, אָמַר לֹא אֶעֱבוֹד לְאֵלּוּ, כִּי אֵינָם אֱלֹהִים. אַחַר כָּךְ כְּשֶׁרָאָה אֶת הַשֶּׁמֶשׁ, אָמַר זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ. וּכְשֶׁשָּׁקְעָה, אָמַר: אֵין זֶה אֱלוֹהַּ. תּוֹךְ כְּדֵי כָּךְ, בָּא אֵלָיו הַמַּלְאָךְ גַּבְרִיאֵל, וְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא שֻׁלַּח מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הָלַךְ אַבְרָהָם לַמַּעְיָן, וְרָחַץ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְהִתְפַּלֵּל שָׁם לָאֵל בְּכְרִיעָה וְהִשְׁתַּחֲוָיָה.

אַמְתְּלָאי, זָכְרָה שֶׁהִשְׁאִירָה אֶת בְּנָהּ בַּמְּעָרָה, וְהָלְכָה לְחַפְּשׂוֹ וְלֹא מְצָאַתּוּ. הִרְבְּתָה לִבְכּוֹת וְאָמְרָה: שֶׁמָּא אֲכָלוּהוּ דֻּבִּים וַאֲרָיוֹת?! תּוֹךְ כְּדֵי כָּךְ, מָצְאָה אוֹתוֹ עַל שְׂפַת הַנָּהָר, וְלֹא הִכִּירָה אוֹתוֹ מֵרֹב שֶׁגָּדַל מְאֹד בְּקוֹמָה. אָמְרָה לוֹ: שָׁלוֹם עָלֶיךָ, וְסִפְּרָה לוֹ אֶת מַה שֶּׁעָבַר עָלֶיהָ מִפְּנֵי גְּזֵרַת נִמְרוֹד.

שָׁאַל אוֹתָהּ אַבְרָהָם: בְּגִיל כַּמָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּנְךָ? אָמְרָה לוֹ: כְּעֶשְׂרִים יוֹם. אָמַר לָהּ: אֲנִי בִּנְךָ! אָמְרָה לוֹ: בְּנִי, גָּדַלְתָּ מְאֹד, אֵיךְ זֶה שֶׁתּוֹךְ עֶשְׂרִים יוֹם גָּדַלְתָּ כָּל כָּךְ, וְהָלַכְתָּ עַל רַגְלֶיךָ, וְדִבַּרְתָּ בְּפִיךָ?!

אָמַר לָהּ: וְכִי אָתְּ לֹא יוֹדַעַת שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא, חַי וְקַיָּם, רוֹאֶה וְאֵינוֹ נִרְאָה, וְהוּא יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם וּמָלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ?! אָמְרָה לוֹ: בְּנִי, וְכִי יֵשׁ אֵל אַחֵר מִבַּלְעֲדֵי נִמְרוֹד? אָמַר לָהּ: כֵּן אִמִּי, לְכִי וְהַגִּידִי לְנִמְרוֹד שֶׁיֵּשׁ אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם, שֶׁהוּא אָדוֹן לְכֻלָּם.

חָזְרָה לָעִיר, וְסִפְּרָה לְתָרַח בַּעְלָהּ אֵיךְ שֶׁמְּצָאָהּ אֶת בְּנָהּ, וְסִפְּרָה לוֹ אֶת דְּבָרָיו. הָלַךְ תֶּרַח, וְסִפֵּר לְנִמְרוֹד אֶת כָּל אֲשֶׁר אֵרַע עִם אִשְׁתּוֹ, וְאֶת דִּבְרֵי בְּנוֹ. כְּשֶׁמֹּעַ נִמְרוֹד אֶת דְּבָרָיו, חָרַד חֲרָדָה גְּדוֹלָה, וְהִתְיַעֵץ עִם יוֹעֲצָיו מַה לַּעֲשׂוֹת עִם הַיֶּלֶד.

אָמְרוּ לוֹ: מַה לְּךָ לְפַחֵד מֵהַיֶּלֶד הַקָּטָן הַזֶּה, וְיֵשׁ בְּכָל מַלְכוּתְךָ אֲלָפִים שֶׁל שָׂרִים, הַקָּטָן שֶׁבַּשָּׂרִים יֵלֵךְ וְיָבִיאוּ. תּוֹךְ כְּדֵי כָּךְ, בָּא הַשָּׂטָן בִּדְמוּת אָדָם לָבוּשׁ מָשִׁי שָׁחוֹר, וְאָמַר לַמֶּלֶךְ: מַה אַתָּה דּוֹאֵג, תִּשְׁלַח אֶת כָּל הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים וְהַפָּחוֹת עִם כְּלֵי הַמִּלְחָמָה, וְיָבִיאוּ אֶת הַיֶּלֶד שֶׁיִּשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֶיךָ. וְכֵן עָשָׂה הַמֶּלֶךְ.

כְּשֶׁהִגִּיעוּ הַשָּׂרִים לְאַבְרָהָם, אָחַז אוֹתוֹ פַּחַד, וְהִתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל וְלִבְכּוֹת לְבוֹרֵא עוֹלָם. מִיָּד שָׁלַח הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אֶת מַלְאָךְ גַּבְרִיאֵל לְהַצִּילוֹ. וְאָז צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת גַּבְרִיאֵל, שֶׁיֵּשִׁים עָנָן וַעֲרָפֶל בֵּינוֹ לְבֵינֵיהֶם. כְּשֶׁרָאוּ אֶת הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וְהָעֲרָפֶל, פָּחֲדוּ וְשָׁבוּ אֶל נִמְרוֹד מַלְכָּם, וְאָמְרוּ לוֹ מַה שֶּׁאֵרַע לָהֶם.

אָמַר ה' אֶל הַמַּלְאָךְ גַּבְרִיאֵל, שֶׁיֹּאמַר לְאַבְרָהָם שֶׁיֵּלֵךְ אַחֲרֵי הָאוֹיֵב נִמְרוֹד לְבָבֶל. צִוָּה הַמַּלְאָךְ גַּבְרִיאֵל אֶת אַבְרָהָם, שֶׁיִּרְכַּב עַל כְּתֵפּוֹ, וּכְהֶרֶף עַיִן מָצָא אֶת עַצְמוֹ בְּשַׁעֲרֵי מְדִינַת בָּבֶל. נִכְנַס אַבְרָהָם בְּצִוּוּי הַמַּלְאָךְ, וְקָרָא בְּקוֹל גָּדוֹל: "ה' הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת, וְאֵין עוֹד אַחֵר, אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי לוֹ, אֵין לוֹ גּוּף וְלֹא דְּמוּת הַגּוּף, וְהוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאלֹהֵי נִמְרוֹד".

סִפֵּר אַבְרָהָם לְאָבִיו, שֶׁהַמַּלְאָךְ הֵבִיאוּ מֵהֲלֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם בֵּין רֶגַע. כְּשֶׁשָּׁמַע זֹאת נִמְרוֹד, חָרַד חֲרָדָה גְּדוֹלָה. וְהִנֵּה רָאוּ יוֹעֲצֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁאַבְרָהָם הִגִּיעַ, עָשׂוּ שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה גָּדוֹל לַמֶּלֶךְ, בִּכְדֵי שֶׁכֻּלָּם יֵדְעוּ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ, וְגַם תֶּרַח בָּא לַמְסִבָּה עִם בְּנוֹ אַבְרָהָם. כְּשֶׁרָאָה אַבְרָהָם אֶת כָּל הַכָּבוֹד שֶׁעוֹשִׂים לְנִמְרוֹד, כְּאִלּוּ שֶׁהוּא הָאָדוֹן.

עָבַר אַבְרָהָם בֵּין הַפָּחוֹת וְהַסְּגָנִים, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְכִסֵּא הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב עָלָיו, וַיִּתְפֹּשׂ בַּכִּסֵּא, וַינַעֲנֵעַ אוֹתוֹ, וְצָעַק בְּקוֹל: נִמְרוֹד הַנִּגְעָל, הַכּוֹפֵר בָּעֵקֶר בְּאֵל חַי וְקַיָּם. וּכְשֶׁרָאוּ כָּךְ, כּוּלָּם נָפְלוּ עַל פְּנֵיהֶם עִם מַלְכָּם נִמְרוֹד, וְנָמַס לְבָבָם.

לְאַחַר שְׁעָתַיִם כְּשֶׁשָּׁב נִמְרוֹד לְרוּחוֹ, אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: דַּע לְךָ שֶׁהַקּוֹל שֶׁלִּי זֶה קוֹל שֶׁל בְּרִיָּה קְטַנָּה מִכָּל בְּרִיּוֹת שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בְּשָׁעָה זוֹ אָמַר נִמְרוֹד: אֱמֶת שֶׁאֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלוֹהַּ גָּדוֹל וְחָזָק. בִּקֵּשׁ נִמְרוֹד מִתֶּרַח אָבִיו, שֶׁיִּשָּׂא אֶת בְּנוֹ, וְיֵלֵךְ לְעִירוֹ. וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּיו.

לְאַחַר מִכֵּן גָּדַל אַבְרָהָם, עַד שֶׁנִּהְיָה כְּבֶן עֶשְׂרִים שָׁנָה. תֶּרַח אָבִיו חַלָּה, וְאָמַר לְבָנָיו הָרָן וְאַבְרָהָם: תִּמְכְּרוּ אֶת הַשְּׁתֵּי דְּמוּיוֹת הַפְּסָלִים, כִּי אֵין לִי מָעוֹת לְהוֹצַאֹתֵנוּ. הָרָן מָכַר אֶת שְׁתֵּי הַדְּמוּיוֹת, וְהֵבִיא אֶת הַמָּעוֹת לְאָבִיו. אַבְרָהָם גַּם לָקַח שְׁנֵי דְּמוּיוֹת אֲחֵרִים לְמוֹכְרָם, אַךְ מַה עָשָׂה? קָשַׁר חֶבֶל בִּגְרוֹנָם וּפְנֵיהֶם אָרְצָה, וְהָיָה סוֹחֵב אוֹתָם וְצוֹעֵק: מִי רוֹצֶה לִקְנוֹת דְּמוּת שֶׁאֵין בּוֹ תּוֹעֶלֶת לֹא לְעַצְמוֹ וְלֹא לְמִי שֶׁיִּקְנֵהוּ, וְגַם יֵשׁ לוֹ פֶּה וְלֹא מְדַבֵּר, עַיִן וְלֹא רוֹאֶה, רַגְלַיִם וְלֹא הוֹלֵךְ, אֹזֶן וְלֹא שׁוֹמֵעַ...

פָּנְתָה זְקֵנָה אַחַת אֶל אַבְרָהָם וְאָמְרָה לוֹ: בְּחַיֶּיךָ תִּבְחַר לִי דְּמוּת טוֹבָה וּגְדוֹלָה וְנַעֲבָדָה. אָמַר לָהּ אַבְרָהָם: הֵיכָן הַדְּמוּת שֶׁקָּנִית מֵהָרָן אָחִי לְעָבְדוֹ? אָמְרָה לוֹ: בָּאוּ גַּנָּבִים בַּלַּיְלָה הַהוּא, וּגְנָבוּהוּ בְּעוֹדִי בְּבֵית הַמֶּרְחָץ. אָמַר לָהּ: אִם כֵּן, אֵיךְ אֶתְּ מְבַקֶּשֶׁת לַעֲבוֹד דְּמוּת שֶׁכָּזוֹ שֶׁאַף אֶת עַצְמוֹ לֹא הִצִּיל מִגַּנָּבִים, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יַצִּיל אֲחֵרִים?!

אָמְרָה הַזְּקֵנָה: אִם כֵּן אַבְרָהָם כִּדְבָרֶיךָ, לְמִי אֶעֱבוֹד? אָמַר לָהּ: תַּעַבְדִי לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים, בּוֹרֵא שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְכָל אֲשֶׁר בָּם, וְהוּא אֱלֹהֵי נִמְרוֹד, וֵאלֹהֵי תֶּרַח, וֵאלֹהֵי מִזְרַח וּמַעֲרָב דָּרוֹם וְצָפוֹן, וּמִי הוּא נִמְרוֹד שֶׁיַּעֲשֶׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ לַעֲבוֹד אוֹתוֹ.

וּמֵאָז, אוֹתָהּ אִשָּׁה חָזְרָה בִּתְשׁוּבָה, וְהִתְחָרְטָה. מַה עָשְׂתָה? לָקְחָה אֶבֶן בְּיָדָהּ, וְהִכְּתָה עַל רֹאשׁ הַפֶּסֶל, וְאָמְרָה: אוֹי לָךְ, וּמִי יַעֲבֹד אוֹתָךְ עוֹד, כִּי אֵין בְּךָ תּוֹעֶלֶת, וְלֹא לְמִי שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתָךְ. וַיָּצְאָה לַשְּׁוָקִים וְלָרְחוֹבוֹת וְצָעֲקָה: מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ מִשִּׁחַת וַיַּצְלִיחַ בְּכָל מַעֲשָׂיו, יַעֲבֹד לֵאלֹהֵי אַבְרָהָם. וּבְכָל יוֹם הָיְתָה צוֹעֶקֶת כָּךְ עַד שֶׁזְּכְתָה הַזְּקֵנָה לְהַשִּׁיב הַרְבֵּה אֲנָשִׁים וְנָשִׁים בִּתְשׁוּבָה.

וַיְהִי הַיּוֹם, כְּשֶׁהָלַךְ תֶּרַח לְמִשְׁתֵּה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ נִמְרוֹד, בִּקֵּשׁ מֵאַבְרָהָם בְּנוֹ שֶׁיִּשָּׁאֵר עִם הַדְּמוּיוֹת שֶׁהָיָה רָגִיל לְמוֹכְרָם עַד שֶׁיַּחְזֹר. הָיוּ שָׁם הָרְבֵּה דְּמוּיוֹת שֶׁל פְּסִלִים יָחַד עִם דְּמוּת הַמֶּלֶךְ. מַה עָשָׂה אַבְרָהָם? לָקַח בְּיָדוֹ גַּרְזֶן וְאָמַר: "ה' הוּא הָאֱלֹהִים", וְיָךְ בָּהֶם מַכָּה גְּדוֹלָה, בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה, לָזֶה קָטַע רַגְלוֹ, וְלָזֶה כָּרַת אֶת רֹאשׁוֹ, וְלָזֶה שָׁבַר עֵינָיו.

לְאַחַר מִכֵּן הֵנִיחַ אֶת הַגַּרְזֶן בְּיַד גָּדוֹל הַדְּמוּיוֹת, כְּשֶׁשָּׁלְמוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, רָאָה הַמֶּלֶךְ אֶת צַלְמָיו שְׁבוּרִים. אָמַר: מִי הָיָה כָּאן, וּמִי הוּא אֲשֶׁר מָלְאוֹ לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן? וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ בִּבְכִיָּה: אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ, תֵּדַע לְךָ שֶׁאַבְרָהָם הָיָה יוֹשֵׁב אֶצְלָם, וְשָׁמַעְנוּ שֶׁהָיָה מְשַׁבֵּר אוֹתָם.

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנִי לֹא שָׁבַרְתִּי אוֹתָם כִּי אִם הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם, הֲלֹא תִּרְאֶה שֶׁעֲדַיִן הַגַּרְזֶן בְּיָדוֹ, וְאִם לֹא תַּאֲמִין, בִּי תִּשְׁאַל אוֹתוֹ וְהוּא יַגִּיד לְךָ. כַּעַס מְאֹד הַמֶּלֶךְ, וְצִוָּה לְהַנִּיחוֹ בְּבֵית הַסֹּהַר. וְהַמַּלְאָךְ גַּבְרִיאֵל הָיָה מַמְצִיא לוֹ מַעְיַן מַיִם חַיִּים, וְכָל מִינֵי מַאֲכָל לֶאֱכוֹל.

לְאַחַר שָׁנָה, צִוָּה הַמֶּלֶךְ שֶׁיְּבִיאוּ עֵצִים לְהַבְעִיר אֵשׁ וְלִזְרֹק אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ אִם עֲדַיִן עוֹדֶנּוּ בַּחַיִּים. וְכֵן הָיָה. הָלַךְ שַׂר בֵּית הַסֹּהַר לִפְתֹּחַ אֶת הַבּוֹר, וְקָרָא: אַבְרָהָם אַבְרָהָם אַתָּה חַי אוֹ מֵת? וַיַּעַן אַבְרָהָם: אָנֹכִי חָי! אָמַר לוֹ: מִי נָתַן לְךָ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה עַד עַכְשָׁו? אָמַר לוֹ: מִי שֶׁהוּא יָכוֹל, אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים שֶׁעוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ.

כְּשֶׁלָּקְחוּ אֶת אַבְרָהָם לְזָרְקוֹ לְתוֹךְ הָאֵשׁ, כָּל מִי שֶׁהָיָה לוֹקֵחַ אוֹתוֹ, הָיָה נִשְׂרָף, וְאַבְרָהָם הָיָה נִשְׁאָר חָי, עַד שֶׁמֵּתוּ רַבִּים לְאֵין מִסְפָּר. בָּא הַשָּׂטָן בִּדְמוּת אָדָם, וְיָעַץ לַמֶּלֶךְ לִזְרֹק אֶת אַבְרָהָם לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ עַל יְדֵי חֶבְלֵי בַּרְזֶל.

כְּשֶׁזָּרְקוּ בַּשָּׁמַיִם שֶׁאַבְרָהָם בְּצַעַר, נַעֲשָׂה לוֹ נֵס, שֶׁהָאֵשׁ כָּבְתָה בְּלִי מַיִם, וְהָעֵצִים הַבּוֹעֲרִים הֵצִיצוּ צִיץ, וְכֻלָּם הוֹצִיאוּ פְּרוֹת, וְנַעֲשָׂה הַכִּבְשָׁן כְּמוֹ גִּינַת בִּיתַן הַמֶּלֶךְ. וְאָז כֻּלָּם יָרְאוּ מִמֶּנּוּ, כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלָיו וְהֵשִׁיב רַבִּים תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה.

משנה ג

עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְעָמַד בְּכֻלָּם, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חִבָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם:

עשרת הנסיונות

א. אוּר כַּשְׂדִּים: שָׁם הִשְׁלִיכוּ נִמְרוֹד לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ עַל הֱיוֹתוֹ מַאֲמִין בְּאֵל אֶחָד כִּפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת.

ב. לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ: בְּגִיל שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ, אַבְרָהָם נוֹטֵשׁ עַל פִּי צִוּוּי ה', אֶת בֵּית אָבִיו, אֶת מִשְׁכָּנוֹ הַקָּבוּעַ, וּמִטַּלְטֵל בְּדָרָכִים אֶל אֶרֶץ לֹא נוֹדַעַת.

ג. וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה: אַבְרָהָם יוֹרֵד לְמִצְרַיִם בְּעִקְבוֹת הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִבְטִיחַ לוֹ: "לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ, וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ". לְאַחַר מִכֵּן כְּשֶׁהִגִּיעַ לְאֶרֶץ כְּנָעַן, מַבְטִיחַ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת". וְהִנֵּה הַמְּצִיאוּת טוֹפַחַת עַל פָּנָיו, בְּמָקוֹם אֶרֶץ מְבֹרֶכֶת, הוּא מוֹצֵא אֶרֶץ שֶׁאֵין בָּהּ אֲפִילּוּ מַה לֶּאֱכוֹל, אַךְ אַבְרָהָם אֵינוֹ בָּא בִּטְרוּנְיָא לִבּוֹרֵא עוֹלָם, וְדָבָק בּוֹ בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה.

ד. וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה: שָׂרָה נִלְקַחַת לְבֵית פַּרְעֹה בָּעַל כָּרְחָהּ, אַךְ אַבְרָהָם אֵינוֹ קוֹרֵא תִּגָּר עַל הַנְהָגַת ה'.

ה. מִלְחֶמֶת הַמְּלָכִים: בַּתּוֹרָה מְסֻפָּר שֶׁאַרְבָּעָה מְלָכִים שֶׁנִּחְשְׁבוּ כְּמַעֲצָמוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁל אוֹתָם יָמִים, נִלְחֲמוּ עִם חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי סְדוֹם וּסְבִיבוֹתֶיהָ, וְהָאַרְבָּעָה נִצְּחוּ, וְלָקְחוּ אֶת לוֹט בַּשֶּׁבִי. אַבְרָהָם שָׁמַע כִּי נִשְׁבָּה לוֹט בֶּן אָחִיו, וַיֵּצֵא לְהוֹשִׁיעוֹ מֵהַשֶּׁבִי לַמְרוֹת שֶׁשָּׁמַע עַל

גְּבוּרָתָם, וְנִלְחַם בָּהֶם כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים, אֱמוּנָתוֹ בְּבוֹרֵא עוֹלָם שֶׁיְּעַזְּרֵהוּ, הֵיא שֶׁעָמְדָה לוֹ. גַּם בַּנִּסָּיוֹן זֶה עָמַד מִתּוֹךְ מְסִירוּת נֶפֶשׁ גְּדוֹלָה.

ו. נִסָּיוֹן בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים: בִּבְרִית זוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֶרְאָה לְאַבְרָהָם שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת, וְהוֹדִיעַ לוֹ "כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה". אַבְרָהָם אָבִינוּ אֵינוֹ מַקְשֶׁה וְאֵינוֹ רוֹטֵן מַדּוּעַ יֵרְדוּ בָּנָיו לְגָלוּת מֵהָאָרֶץ אֲשֶׁר אֵלֶיהָ הִגִּיעַ בְּצִוּוּי ה', הוּא אֵינוֹ אוֹמֵר "זוֹ תּוֹרָה וְזֶה שְׂכָרָהּ" אֶלָּא אַדְרַבָּא הוּא שָׂמֵחַ עַל הַהַבְטָחָה שֶׁיִּהְיוּ לוֹ צֶאֱצָאִים, וְשֶׁיִּקְבֵּל אֶת הָאָרֶץ, "וְהֶאֱמִין בַּה' וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ לִצְדָקָה". הוּא הִרְגִּישׁ שֶׁמְּקַבֵּל מַתָּת חֶסֶד, וְכִי לְמַעֲשֶׂה לֹא מַגִּיעַ לוֹ כְּלוּם.

מְסַפֵּר הָרַב שִׁמְשׁוֹן פִּינְקוּס זַצ"ל: פַּעַם הָיְתָה תְּאוּנָה קָשָׁה שֶׁנֶּהֱרַג בָּהּ יֶלֶד בֶּן 18. אִמּוֹ הִגִּיעָה פַּעַם רִאשׁוֹנָה בְּחַיֶּיהָ לְבֵית כְּנֶסֶת, וְשָׁם הִיא פָּנְתָה אֵלַי בִּשְׁאֵלָה" "מַדּוּעַ ה' עָשָׂה לִי זֹאת"? אָמְרָה אֶת הַדְּבָרִים בְּלָשׁוֹן שֶׁל טְרוּנְיָה. לֹא יָכֹלְתִּי לְהִתְאַפֵּק, וְאָמַרְתִּי לָהּ: שְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה שָׁנָה נֶהֱנֵית מֵהַיֶּלֶד, הַאִם פַּעַם שָׁאַלְתְּ מַדּוּעַ ה' נָתַן לָךְ אוֹתוֹ? אִם פַּעַם אַחַת הָיִית אוֹמֶרֶת תּוֹדָה לָהּ', אוּלַי לֹא הָיָה לוֹקֵחַ אוֹתוֹ...

וְהוֹסַפְתִּי וְאָמַרְתִּי לָהּ: בֶּאֱמֶת, אֵין לִי מַטָּרָה לְהַכְאִיב לָךְ, אַךְ יֵשׁ לָךְ דְּבָרִים אֲחֵרִים טוֹבִים בַּחַיִּים, תַּתְחִילִי לִשְׁאוֹל מַדּוּעַ יֵשׁ לָךְ אוֹתָם, מַדּוּעַ יֵשׁ לִי יְלָדִים אֲחֵרִים, מַדּוּעַ אֲנִי זוֹכָה לִפְתֹּחַ סִדּוּר, וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, אִם תַּעֲשִׂי כָּךְ לָהּ' יִתְבָּרֵךְ לֹא תִּהְיֶה סִבָּה לְקַחְתָּם מִמֵּךְ. וְזֶה מַה שֶּׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ.

ז. נִסָּיוֹן הַמִּילָה: אַבְרָהָם אָבִינוּ זָקֵן בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִגְלָה אֵלָיו וְאוֹמֵר לוֹ: וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר, זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ, הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר". אַבְרָהָם אָבִינוּ מָל אֶת עַצְמוֹ בְּשִׂמְחָה עַל אַף הַסַּכָּנָה הַבְּרוּכָה בַּעֲשָׂיַת הַבְּרִית בְּגִיל מִתְקַדֵּם כָּל כָּךְ, הוּא מֵבִיא עַל עַצְמוֹ כְּאֵבֵי גּוּף כְּדֵי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנוֹ וְהַכֹּל בְּשִׂמְחָה וּבְאַהֲבָה.

ח. לְקִיחַת שָׂרָה עַל יְדֵי אֲבִימֶלֶךְ. שׁוּב אַבְרָהָם גּוֹלֶה מִמְּקוֹמוֹ לְאֶרֶץ אַחֶרֶת, שׁוּב נִלְקַחַת שָׂרָה בָּעַל כָּרְחָהּ לַאֲבִימֶלֶךְ הַשַּׁלִּיט בְּאוֹתָהּ אֶרֶץ, אַךְ אַבְרָהָם וְשָׂרָה עוֹמְדִים בִּגְבוּרָה גַּם בְּנִסָּיוֹן הַזֶּה.

ט. גֵּרוּשׁ הַגֶּר וְיִשְׁמָעֵאל: לְאַחַר שֶׁאַבְרָהָם וְשָׂרָה לֹא זָכוּ לְבָנִים, שָׁמַע אַבְרָהָם לְקוֹל אִשְׁתּוֹ, וְלָקַח אֶת הַגֶּר אֲמָתָהּ לְאִשָּׁה, בְּגִיל שְׁמוֹנִים וְשֵׁשׁ נוֹלָד לוֹ בֵּן יִשְׁמָעֵאל, אַךְ לְאַחַר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, נוֹלָד לוֹ יִצְחָק, וְיִשְׁמָעֵאל הָיָה מְצַחֵק עִם יִצְחָק וּפוֹגֵם בְּנַפְשׁוֹ הַטְּהוֹרָה שֶׁל יִצְחָק הַצָּעִיר. שָׂרָה אוֹמֶרֶת לְאַבְרָהָם: "גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ", הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ "כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ", וְאָכֵן אַבְרָהָם מִתְגַּבֵּר עַל רִגְשׁוֹתָיו

כְּלַפֵּי בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ, וְשׁוֹלֵחַ אוֹתוֹ וְאֶת אִמּוֹ לַמִּדְבָּר הַשּׁוֹמֵם, עִם מְעַט לֶחֶם וּמַיִם, וְזֹאת מִשּׁוּם אַהֲבָתוֹ לְבוֹרְאוֹ.

י. עֲקֵדַת יִצְחָק: כַּאֲשֶׁר אוֹמֵר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְהַעֲלֵהוּ לְעֹלָה", מֵיָּד נֶאֱמַר: "וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר" בִּזְרִיזוּת וּבְשִׂמְחָה לְקַיֵּם רְצוֹן אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אַחֲרֵי נִסָּיוֹן זֶה הָאַחֲרוֹן וְהַקָּשֶׁה שֶׁבַּעֲשָׂרֶת הַנִּסְיוֹנוֹת, מֵעִיד עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה, וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ מִמֶּנִּי". רוֹאִים אָנוּ, שֶׁכָּל חַיָּיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ הָיוּ מְלֵאִים נִסְיוֹנוֹת, וּבוֹרֵא עוֹלָם רָצָה לִבְחֹן אוֹתוֹ בְּכָל הָאוֹפַנִּים וּבְכָל הַצְּדָדִים, כְּדֵי לִרְאוֹת הַאִם בְּכֻלָּם הָיוּ יִשְׁאֵר נֶאֱמָן אֵלָיו אוֹ לֹא.

וּמְסַפְּרִים עַל אֶחָד מַעֲשִׂירֵי בְּרִיסְק שֶׁיָּרַד מִנְּכָסָיו, וּבָאוּ וְשַׁאֲלוּ אֶת הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים סוֹלוֹבֵיצִ'יק, מַדּוּעַ עָלָה כָּךְ בְּגוֹרָלוֹ שֶׁל אוֹתוֹ עָשִׁיר? וְהֵשִׁיב לָהֶם בְּמָשָׁל: אַב הִשְׁאִיל לִבְנוֹ סַכִּין, וּכְשֶׁנּוֹכַח לִרְאוֹת שֶׁהַבֵּן חוֹתֵךְ בּוֹ אֶת יָדָיו, לְקָחוֹ מִמֶּנּוּ. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן עֲשִׁירוּת לָאָדָם, וּכְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כֵּיצַד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, נוֹטֵל זֹאת מִמֶּנּוּ.

שָׁאֲלוּ אֶת בְּנוֹ הַגְּרִי"ז זַצַ"ל, לְפִי הַהֶסְבֵּר הַנִּזְכָּר לְעֵיל, מַדּוּעַ רַבִּי פִּלּוֹנִי שֶׁהָיָה יְרֵא וְחָרֵד וּמְרַבֶּה בִּצְדָקוֹת, אַף הוּא יָרַד מִנְּכָסָיו? הֵשִׁיב הָרַב: כְּשֶׁמְּסַיְּמִים לְהִשְׁתַּלֵּם בְּאוּנִיבֶרְסִיטָה בַּמַּחְלָקָה פִּלּוֹנִית, עוֹבְרִים לְמַחְלָקָה נוֹסֶפֶת. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּחַן אֶת רַבִּי פִּלּוֹנִי בְּמַחְלֶקֶת עֲשִׁירוּת, וְרָאָה שֶׁסִּיֵּם מַחְלָקָה זוֹ בְּהַצְלָחָה רַבָּה, וְלָכֵן הֶעֱבִירוֹ לְמַחְלֶקֶת הָעֲנִיּוּת, לְבָחֳנוֹ כֵּיצַד יִשְׁתַּלֵּם שָׁם...

משנה ד

עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם. (עֶשֶׂר מַכּוֹת הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם וְעֶשֶׂר עַל הַיָּם). עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר יד), וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

משנה ה

עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, וְלֹא אֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלֹא כִבּוּ גְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, וְלֹא נָצְחָה הָרוּחַ אֶת עַמּוּד הֶעָשָׁן, וְלֹא נִמְצָא פָּסוּל בָּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים, וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלַיִם:

משנה ו

עֲשָׂרָה דְּבָרִים נִבְרְאוּ בְעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאֵלּוּ הֵן, פִּי הָאָרֶץ, וּפִי הַבְּאֵר, וּפִי הָאָתוֹן, וְהַקֶּשֶׁת, וְהַמָּן, וְהַמַּטֶּה, וְהַשָּׁמִיר, וְהַכְּתָב, וְהַמִּכְתָּב, וְהַלּוּחוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף הַמַּזִּיקִין, וּקְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵילּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף צְבָת בִּצְבָת עֲשׂוּיָה:

משנה ז

שִׁבְעָה דְבָרִים בַּגֹּלֶם וְשִׁבְעָה בֶּחָכָם. חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר בִּפְנֵי מִי שֶׁהוּא גָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ נִבְהָל לְהָשִׁיב, שׁוֹאֵל כָּעִנְיָן וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה, וְאוֹמֵר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, וְעַל מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע, אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי, וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת. וְחִלּוּפֵיהֶן בַּגֹּלֶם:

משנה ח

שִׁבְעָה מִינֵי פֻּרְעָנִיּוֹת בָּאִין לָעוֹלָם עַל שִׁבְעָה גּוּפֵי עֲבֵרָה. מִקְצָתָן מְעַשְּׂרִין וּמִקְצָתָן אֵינָן מְעַשְּׂרִין, רָעָב שֶׁל בַּצֹּרֶת בָּאָה, מִקְצָתָן רְעֵבִים וּמִקְצָתָן שְׂבֵעִים. גָּמְרוּ שֶׁלֹּא לְעַשֵּׂר, רָעָב שֶׁל מְהוּמָה וְשֶׁל בַּצֹּרֶת בָּאָה. וְשֶׁלֹּא לִטּוֹל אֶת הַחַלָּה, רָעָב שֶׁל כְּלָיָה בָּאָה. דֶּבֶר בָּא לָעוֹלָם עַל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין, וְעַל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. חֶרֶב בָּאָה לָעוֹלָם עַל עִנּוּי הַדִּין, וְעַל עִוּוּת הַדִּין, וְעַל הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה:

משנה ט

חַיָּה רָעָה בָּאָה לָעוֹלָם עַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם. גָּלוּת בָּאָה לָעוֹלָם עַל עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, וְעַל הַשְּׁמָטַת הָאָרֶץ. בְּאַרְבָּעָה פָּרָקִים הַדֶּבֶר מִתְרַבֶּה. בָּרְבִיעִית, וּבַשְּׁבִיעִית, וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. בָּרְבִיעִית, מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית. בַּשְּׁבִיעִית, מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשִּׁשִּׁית. וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, מִפְּנֵי גֵּזֶל מַתְּנוֹת עֲנִיִּים:

משנה י

אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם. הָאוֹמֵר שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלְּךָ, זוֹ מִדָּה בֵּינוֹנִית. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, זוֹ מִדַּת סְדוֹם. שֶׁלִּי שֶׁלְּךָ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי, עַם הָאָרֶץ. שֶׁלִּי שֶׁלְּךָ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלְּךָ, חָסִיד. שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי, רָשָׁע:

תן משלך לאחרים

מִשְׁנָתֵינוּ מְלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ, שְׁמִי שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁמַּשֶּׁהוּ שַׁיָּךְ לוֹ, אֵין זֶה מַרְאֶה עַל מִדּוֹת טוֹבוֹת, וְיִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁטָּבוּעַ בּוֹ אַף מִדּוֹת רָעוֹת כְּפִי מִדָּתָם שֶׁל אַנְשֵׁי סְדוֹם, שֶׁהָיוּ רְכוּשָׁנִיִּים, וְלֹא רָצוּ שֶׁאֲחֵרִים יֶהֱנוּ מִמָּמוֹנָם.

פַּעַם רָאָה הַסַּבָּא מִנוֹבְהֲרְדוֹק, שֶׁאֶחָד הַתַּלְמִידִים מְהַסֵּס לְהַשְׁאִיל לַחֲבֵרוֹ אֶת חֲלִיפָתוֹ הַחֲדָשָׁה שֶׁזֶּה עַתָּה קִבְּלָהּ, הוּא הִתְרַגֵּז מְאֹד, וְקָרָא בְּקוֹל: הֵיאַךְ יָכוֹל אָדָם לְהַרְגִּישׁ בַּעֲלוּת וּלְהוֹצִיא מִפִּיו אֶת הַמִּילָה "שֶׁלִּי"...

דַּרְכָּם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת רַחְמָנִים וּנְדִיבִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּנֵי מְלָכִים, וּמִי שֶׁחָסֵר לוֹ בְּמִדַּת הַנְּדִיבוּת, וְחוֹשֵׁב רַק עַל מָמוֹן עַצְמוֹ וְלֹא עַל מָמוֹן זוּלָתוֹ, הֲרֵי חָסֵר לוֹ בָּאֲצִילוּת שֶׁל בֶּן מֶלֶךְ.

בְּהֶקְשֵׁר לָזֶה, מְסַפְּרִים עַל בֶּן מֶלֶךְ אֶחָד, שֶׁחִפֵּשׂ יוֹעֵץ חָכָם וּמֻכְשָׁר לְמַמְלַכְתּוֹ. רַבִּים הֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁחָשְׁקָה נַפְשָׁם לִזְכּוֹת בְּמִשְׂרָה הַנַּעֲלָה, בְּמֵיָחֵד לְאוֹר הָעֻבְדָּה כִּי אַלְפֵי דּוֹלָרִים מִדֵּי חֹדֶשׁ מֻבְטָחִים לְאָדָם הָרָאוּי לַתַּפְקִיד זֶה. וְאָכֵן כְּפִי הַצָּפוּי מֵאוֹת אֲנָשִׁים נָעְתְּרוּ לִפְנֵיתוֹ וּבָאוּ לְרֵאָיוֹן.

בֵּין הַפּוֹנִים, הָיָה יְהוּדִי חָכָם שֶׁאָמַר שֶׁהוּא מֻמְחֶה בִּשְׁלוֹשָׁה נוֹשְׂאִים: בַּסּוּסִים, בְּיַהֲלוֹמִים, וּבִבְנֵי אָדָם. מִיַּד יָצְאוּ בֶּן הַמֶּלֶךְ וְהַיְּהוּדִי לִבְחֹר סוּס. בֶּן הַמֶּלֶךְ שָׂם עֵינוֹ עַל סוּס שֶׁהָיָה אַבִּיר בְּמֵיָחֵד, יָפֶה וְחָזָק, וְכֻלּוֹ עָטוּר בְּמֻדַּלְיוֹת זָהָב. אַךְ יוֹעֲצוֹ הִפְצִיר בּוֹ לֹא לָקַחַת סוּס זֶה, וְאָמַר: הַסּוּס הַזֶּה אֵינוֹ בִּשְׁבִילְךָ!

בֶּן הַמֶּלֶךְ לֹא וִתֵּר, נַפְשׁוֹ חָשְׁקָה בַּסּוּס מְיֻחָד זֶה, הוּא לֹא הִרְפָּה מִיּוֹעֲצוֹ. אָמַר לוֹ הַיּוֹעֵץ: רְצוֹנִי לִבְחֹן אֶת הַסּוּס בְּהַקָּפַת הָאִצְטַדְיוֹן, וּלְאַחַר הַמֵּרוֹץ תּוּכַל לִזְכּוֹת בּוֹ.

סוֹחֵר הַסּוּסִים קָפַץ עַל הַסּוּס, וְהֵחֵל לְהַקִּיף אֶת הָאִצְטַדְיוֹן. לְפֶתַע הֵנִיף הַסּוּס אֶת רַכְבּוֹ מֵעָלָיו, הִפִּילוֹ אַרְצָה, וְתוֹךְ שְׁנִיּוֹת שָׁעַט עַל רוֹכְבּוֹ וַהֲרָגוֹ בַּמָּקוֹם...

בֶּן הַמֶּלֶךְ נֶחֱרַד מְאֹד לְמַרְאֵה עֵינָיו, הוּא קָרָא לְיוֹעֲצוֹ וְאָמַר לוֹ: אֲנִי רוֹצֶה לְהוֹדוֹת לְךָ עַל שֶׁהִצַּלְתָּ אֶת חַיַּי, כִּתְשׁוּרָה אֲנִי רוֹצֶה לְהַעֲנִיק לְךָ פְּרָס. בֶּן הַמֶּלֶךְ הוֹשִׁיט יָדוֹ לְכִיסוֹ, וְהוֹצִיא דּוֹלָר אֶחָד בִּלְבַד, וְהֶעֱנִיק אוֹתוֹ לְיוֹעֲצוֹ.

הַיּוֹעֵץ נִדְהַם מִקַּמְצָנוּתוֹ שֶׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ, אַךְ לֹא הֵגִיב, הוּא יָדַע כִּי בְּעוֹד שָׁבוּעַ הוּא עָתִיד לְהַכְנֵס לְתַפְקִידוֹ, וְאָז יְקַבֵּל שָׂכָר שֶׁל עַשְׂרוֹת אַלְפֵי דּוֹלָרִים כְּיוֹעֵץ מַלְכוּתִי, וְלָכֵן לֹא הֵגִיב הַפַּעַם.

בֶּן הַמֶּלֶךְ שֶׁנּוֹכַח כִּי הַיּוֹעֵץ פִּקֵּחַ וְנָבוֹן, בִּקֵּשׁ לְבָחֲנוֹ בַּדָּבָר נוֹסָף. לִקְרַאת הִבַּחֲרוֹ לַתַּפְקִיד הַמֶּלֶךְ בִּמְקוֹם אָבִיו, הוּא רָכַשׁ כֶּתֶר מְיֻהָלוֹמִים בְּשׁוֹוִי מִלְיוֹן דּוֹלָר, וְעַל מְנָת לְהַעֲרִיךְ אֶת שָׁוְיוֹ הָאֲמִתִּי, בִּקֵּשׁ הוּא אֶת חַוּוֹת דַּעְתּוֹ שֶׁל יוֹעֲצוֹ.

הַיּוֹעֵץ הֵעִיף מַבָּט קַל עַל הַכֶּתֶר, וְגִילָה כִּי מְדֻבָּר אַךְ וְרַק בִּזְכוּכִיּוֹת נוֹצְצוֹת וְלֹא בְּיַהֲלוֹמִים אֲמִתִּיִּים כְּלָל, וְהַכֶּתֶר אֵינוֹ עוֹלֶה יוֹתֵר מֵאֶלֶף דּוֹלָר. בֶּן הַמֶּלֶךְ נֶחֱרַד עַל שֶׁהוֹלִיכוּ אוֹתוֹ

שׁוֹלֵל, וְשָׁלַח אֶת הַכֶּתֶר לִבְדִיקַת מֻמְחִים, וְאָכֵן נִתְבָּרֵר כִּי הַיּוֹעֵץ צָדַק. הַחֶבְרָה שֻׁמָּכְרָה אֶת הַכֶּתֶר הֵשִׁיבָה אֶת כַּסְפּוֹ שֶׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ בְּתוֹסֶפֶת קְנָס כָּבֵד.

גַּם הַפַּעַם הוּא הֶחְלִיט לְפַצּוֹת אֶת יוֹעֲצוֹ הַנֶּאֱמָן, וּכְתִשׁוּרָה נָתַן לוֹ שׁוּב שְׁטָר שֶׁל דּוֹלָר אֶחָד... הַיּוֹעֵץ שֶׁכְּמַעַט שָׁבַק חַיִּים מֵהַבִּיזָיוֹן, שָׁמַר עַל אִפּוּק, וְהִמְתִּין בְּסַבְלָנוּת לִבְחִירָתוֹ הַקְּרוֹבָה כְּיוֹעֵץ הַמֶּלֶךְ.

לְבַסּוֹף בִּקֵּשׁ בֶּן הַמֶּלֶךְ לִבְחֹן אֶת יוֹעֲצוֹ בְּמוּמְחִיּוּתוֹ בִּבְנֵי אָדָם, וּפָנָה לַיּוֹעֵץ וְאָמַר לוֹ: אֲנִי מְבַקֵּשׁ שֶׁתְּגַלֶּה אֶת אוֹזְנִי, וְתֹאמַר מַה דַּעְתְּךָ עָלַי, הֲרֵי אָמַרְתָּ שֶׁהִנְּךָ מֵבִין בִּבְנֵי אָדָם.

הַיּוֹעֵץ שֶׁלֹּא רָצָה לִפְגֹּעַ בְּבֶן הַמֶּלֶךְ, בִּקֵּשׁ לְהִמָּנַע מִכָּךְ אַךְ לַשָּׁוְא. אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: אִם לֹא תֹּאמַר לִי אֶת דַּעְתְּךָ עָלַי, לֹא תִּזְכֶּה בַּמִּשְׂרָה... אָמַר לוֹ הַיּוֹעֵץ: בּוֹא נִכָּנֵס לַחֶדֶר, וְשָׁם אוֹמַר לְךָ מִי אַתָּה.

כְּשֶׁהָיוּ לְבַדָּם, אָמַר לוֹ הַיּוֹעֵץ: דַּע לְךָ שֶׁאַתָּה לֹא בֶּן הַמֶּלֶךְ... לְךָ וּשְׁאַל אֶת אִמְּךָ מִי אַתָּה... מִיַּד נָסַע בֶּן הַמֶּלֶךְ לְבֵית אִמּוֹ וְשָׁאֲלָה: אִמִּי הַיְקָרָה, אֲנָא אִמְרִי לִי הַאִם אֲנִי בְּנֵךְ הָאֲמִתִּי? מַה נִּזְכַּרְתְּ עַכְשָׁו בִּשְׁאֵלָה זוֹ לְאַחַר שְׁלוֹשִׁים שָׁנָה שֶׁגָּדַלְתְּ בְּבֵיתֵנוּ, תְּמִהָה הָאֵם. אָמַר הַבֵּן: אֲנִי חַיָּב לָדַעַת, אָנָּא סַפְּרִי לִי.

"אָכֵן אֵינְךָ בְּנִי הַטִּבְעִי", הֵשִׁיבָה הָאֵם, "וְאִם רוֹצֶה אַתָּה לָדַעַת עַל עֲבָרְךָ, בּוֹא וַאֲסַפֵּר לְךָ. לִפְנֵי כִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, הַמֶּלֶךְ סִיֵּר בְּמַמְלַכְתּוֹ, וְאַתָּה נֶעֱזַבְתָּ עַל יְדֵי הוֹרֶיךָ שֶׁהָיוּ כְּפָרִיִּים עֲלוּבִים וְדַלִּים, וְלֹא רָצוּ לְגַדְּלְךָ. בְּבִקּוּרוֹ רָאָה הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיִיתָ זָרוּק בְּאַחַת הַבַּקְתּוֹת, וְהֶחְלַטְנוּ לְקַחְתְּךָ לְאַרְמוֹן כְּדֵי שֶׁתִּגְדַּל כְּבֶן מֶלֶךְ. כָּל הַשָּׁנִים שֶׁגָּדַלְתָּ בְּבֵיתֵנוּ לֹא רָצִינוּ לְגַלּוֹת לְךָ זֹאת.

"בֶּן הַמֶּלֶךְ" הֶהָמוּם, לֹא הֵבִין מִנַּיִן יָדַע זֹאת יוֹעֲצוֹ, הוּא לֹא יָכַל לְהִתְאַפֵּק. חָזַר לְאַרְמוֹן וּשְׁאָלוֹ: "אֱמוֹר לִי מִנַּיִן יָדַעְתָּ זֹאת?" אָמַר הַיּוֹעֵץ: הַסְכֵּת וּשְׁמַע, אֲנִי פַּעֲמַיִם הִצַּלְתִּיךָ, פַּעַם מִמָּוֶת בָּטוּחַ, וּפַעַם מֵהֶפְסֵד הוֹן עָתָק. הַתְּמוּרָה שֶׁנָּתַתָּ לִי הָיְתָה דּוֹלָר אֶחָד בִּלְבַד, זֶה מַעִיד כִּי הִנְּךָ קַמְצָן פָּשׁוּט וְעָלוּב, וְאֵינְךָ רָאוּי כְּלָל לִהְיוֹת בֶּן הַמֶּלֶךְ, לוּ הָיִיתָ בֶּן הַמֶּלֶךְ הָאֲמִתִּי, הָיִיתָ נוֹתֵן בְּיָד רְחָבָה לְפָחוֹת כַּמָּה עֲשָׂרוֹת אַלְפֵי דּוֹלָרִים... וְהַנִּמְשָׁל בָּרוּר מֵאֵלָיו.

קמצנות

בֶּן יְשִׁיבָה הַזְמַן עַל יְדֵי אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַבָּתִּים שֶׁבָּעֲיָרָה לִסְעֹד עַל שֻׁלְחָנוֹ בְּלֵילֵי הַסֵּדֶר, הַלַּיְלָה הַנִּכְבָּד הַזֶּה אֲשֶׁר אֶת סִדְרוֹ פּוֹתֵחַ כָּל אִישׁ יְהוּדִי בְּהַכְרָזָה הַמְרוֹמֶמֶת: כָּל דִּכְפִין - יֵיתֵי וְיֵיכוֹל! כָּל דִּצְרִיךְ - יֵיתֵי וְיִפְסַח!

אֶלָּא שֶׁאוֹתוֹ בָּעַל הַבַּיִת, אֲשֶׁר עָמִיד הָיָה וּבַעַל בְּעַמָּיו, הָיָה אַף קַמְצָן לֹא קָטָן, וְאִם בְּכָל הַנּוֹגֵעַ אֵלָיו עַצְמוֹ לֹא חָסַךְ בִּמְאוּמָה, וְעָרַךְ אֶת הַסֵּדֶר בִּפְאֵר וְהַדֵּר כְּרָאוּי לְאָדָם בְּמַעֲמָדוֹ, הֲרֵי שֶׁבַּאֲשֶׁר לְאוֹרְחוֹ בֶּן הַיְשִׁיבָה, הִשְׁתַּדֵּל הוּא לַחֲסֹךְ כְּמִדַּת יְכָלְתּוֹ...

לְמִנּוֹעַ מֵהָאוֹרֵחַ מִלְּסְעֹד אֶת לִבּוֹ, יָדַע הַמְּאֻרָח כִּי לֹא יוּכַל, לְאַפְשֵׁר לוֹ לְקַיֵּם אֶת מִצְוּוֹת הַיּוֹם בְּאַרְבַּע כּוֹסוֹת יַיִן וּבְמַצּוֹת מְהֻדָּרוֹת, הוּא הָלֹא הָיָה מְחֻיָּב, אוּלָם הוּא חָשַׁב לְעַצְמוֹ כִּי אֵין כָּל סִבָּה לְהַצִּיב לִפְנֵי הָאוֹרֵחַ כּוֹס גְּדוֹלָה, אֲשֶׁר הַיַּיִן שֶׁיִּמְזֹג לְתוֹכָהּ יַעֲלֶה בְּדָמִים מְרֻבִּים, דַּי לוֹ לָאוֹרֵחַ הֶעָנִי בְּכוֹס קְטַנָּה הַמְכִילָה שִׁעוּר מְצֻמְצָם! כָּךְ הוּא הִרְהֵר בְּלִבּוֹ.

וּמִמַּחֲשָׁבָה - לְמַעֲשֶׂה, לִפְנֵי הָאוֹרֵחַ הֶנְחָה כּוֹס קְטַנָּה, אֲשֶׁר הָיָה בָּהּ שִׁעוּר מְצֻמְצָם מְאֹד, וְהָאוֹרֵחַ לֹא יָדַע אֶת נַפְשׁוֹ. לְבַקֵּשׁ כּוֹס גְּדוֹלָה יוֹתֵר, הוּא לֹא הֵעֵז, הֲלֹא בָּעַל הַבַּיִת עָשָׂה לוֹ טוֹבָה בְּהַסְכִּימוֹ בְּכָלָל לְאַפְשֵׁר לוֹ לְהָסֵב עִמּוֹ בְּבֵיתוֹ, וְכִי יָכוֹל הוּא לְהַרְשׁוֹת לְעַצְמוֹ עַתָּה לְדָרוֹשׁ דְּרִישׁוֹת נוֹסָפוֹת, כְּמוֹ כוֹס גְּדוֹלָה?

בְּלֵית בְּרֵירָה נֶאֱלָץ הוּא לְהִסְתַּפֵּק בַּמּוּעָט, כַּאֲשֶׁר בְּלִבּוֹ מְקַוֶּה הוּא כִּי קִיֵּם לְפָחוֹת אֶת הַמִּצְוָה בַּשִּׁעוּר הַמְּחֻיָּב מִצַּד הַדִּין...

אוּלָם בְּמַהֲלַךְ קְרִיאַת הַהַגָּדָה, כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ בָּעַל הַבַּיִת אֶל אוֹתָם סִימָנִים אֲשֶׁר הָיָה ר' יְהוּדָה נוֹתֵן בַּעֲשֶׂרֶת הַמַּכּוֹת [וְדַצ"ךְ עַדַ"שׁ בְּאַחַ"בַ], מָצָא בֶּן הַיְשִׁיבָה מָקוֹם לִגְבּוֹת אֶת חוֹבוֹ מִמְּאָרְחוֹ...

כַּאֲשֶׁר קָרָא בָּעַל הַבַּיִת אֶת סִימָנָיו שֶׁל ר' יְהוּדָה, פָּנָה הוּא אֶל אוֹרְחוֹ, וְהִקְשָׁה: אֱמוֹר נָא לִי אוֹרְחִי הַיָּקָר, הֲלֹא בֶּן יְשִׁיבָה הִנְּךָ, וּבְוַדַּאי יוֹדֵעַ אַתָּה לְהָשִׁיב עַל שְׁאֵלוֹתַי, וּבְכֵן, אֱמוֹר נָא לִי, מַדּוּעַ נִזְקַק ר' יְהוּדָה לִתֵּן סִימָנִים בַּעֲשֶׂרֶת הַמַּכּוֹת? מַה הוֹעִיל הוּא בְּכָךְ, וּמַה הָיָה נִגְרָע אִילּוּ הָיָה מוֹתִיר אֶת הַמַּכּוֹת כְּסִדְרָן מִבְּלִי לְרַמְּזָן בָּרִאשֵׁי הַתֵּבוֹת הַלָּלוּ...

הָאוֹרֵחַ הֵשִׁיב מִיָּד: פְּשׁוּט מְאֹד, ר' יְהוּדָה הָיָה כַּמּוּבָן בֶּן יְשִׁיבָה כָּמוֹנִי, הוּא הֶזְמַן לִסְעֹד עַל שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אֶחָד מִגְּבִירֵי הָעֲיָרָה, אוּלָם גַּם לְפָנָיו הֻנְּחָה כּוֹס קְטַנָּה בַּעֲלַת שִׁעוּר מְצֻמְצָם, בְּדִיּוּק כְּפִי הַכּוֹס שֶׁהֻנְּחָה לְפָנַי...

חָשַׁב ר' יְהוּדָה בְּלִבּוֹ: אִם אוֹמַר אֶת כָּל עֶשְׂרֶת הַמַּכּוֹת, וְאֶשְׁפּוֹךְ מְעַט מִכּוֹס הַיַּיִן בְּכָל מַכָּה וּמַכָּה כַּמְקֻבָּל, הֲרֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לִי מְאוּמָה לִשְׁתּוֹת! הֲלֹא לְאַחַר הֲטָפַת הַטִּפּוֹת הַלָּלוּ, בְּוַודַּאי לֹא יִשָּׁאֵר שִׁעוּר בְּכוֹסִי...

מַה עָשָׂה ר' יְהוּדָה? הוּא אָמַר אֶת עֶשְׂרֶת הַמַּכּוֹת בְּרֹאשֵׁי תֵּבוֹת, כָּךְ שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו לִשְׁפּוֹךְ מִן הַכּוֹס אֶלָּא שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּמָקוֹם עֶשֶׂר! סִיֵּם הָאוֹרֵחַ אֶת דְּבָרָיו בְּחִיּוּךְ, וּפְנֵי בָּעַל הַבַּיִת חָפוּ.

מַעֲשֶׂה בַּר' אַייזִיק חָרִיף, שֶׁנִּכְנַס אֵצֶל אֶחָד הָעֲשִׁירִים שֶׁהָיָה יָדוּעַ בְּקַמְצָנוּתוֹ, לְהַתְרִימוֹ לְצָרְכֵי צְדָקָה. כֵּיוָן שֶׁנּוֹדַע לְעָשִׁיר כִּי הָרַב נִכְנַס בְּשַׁעֲרֵי בֵּיתוֹ, הֵבִין מַהִי מַטָּרָתוֹ, וּמִהֵר לְהִסְתַּתֵּר בְּתוֹךְ הָאָרוֹן שֶׁבַּבַּיִת.

ר' אַייזִיק הִבְחִין בְּכָךְ, פָּנָה אֶל אַנְשֵׁי הַבַּיִת וְאָמַר: כָּל יָמַי הָיִיתִי מִתְקַשֶּׁה לְהָבִין פֵּשֶׁר מַאֲמָר חֲכָמֵינוּ ז"ל "גְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מִקַּבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה", אֲבָל עַתָּה נִתְיַשֵּׁב לִי הַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בִּרְאוֹתוֹ אֶת זֹהַר הַשְׁכִינָה בִּדְמוּת הַסְּנֶה הַבּוֹעֵר בָּאֵשׁ, נֶאֱמַר עָלָיו "וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו", כְּלוֹמַר שֶׁהִסְתִּיר רַק אֶת פָּנָיו בִּלְבַד. וְאִלּוּ בָּעַל הַבַּיִת שֶׁלָּנוּ, כְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים, הוּא מַסְתִּיר אֶת כָּל גּוּפוֹ...

זהירות מהקמצן

שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם אוֹמֵר בְּסֵפֶר "מִשְׁלֵי": "אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עַיִן וְאַל תְּתְאָיו לְמַטְעַמֹּתָיו", וְהִסְבִּירוּ הַמְּפָרְשִׁים, שֶׁאָדָם שֶׁהוּא רַע עַיִן, וְאֵינוֹ אוֹהֵב לָתֵת מִשֶּׁלּוֹ לַאֲחֵרִים, אֵין לֶאֱכוֹל אֶצְלוֹ, מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ בְּמַאֲכָלָיו אֶרֶס שֶׁמְּסֻגָּל לְהָמִית, כִּי נִיצוֹצוֹת רָעוֹת יוֹצְאוֹת מֵעֵינָיו הָרָעוֹת, וּמִי שֶׁאוֹכֵל אוֹכֵל זֶה, נִזּוֹק.

וּמַעֲשֶׂה בְּאוֹרֵחַ אֶחָד, שֶׁהִתְאָרֵחַ אֵצֶל בָּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה צַר עַיִן מְאֹד, וּבַעַל כָּרְחוֹ הִגִּישׁ לִפְנֵי אוֹרְחוֹ קְעָרָה גְּדוֹלָה שֶׁל תַּבְשִׁיל לֶאֱכוֹל. אַךְ בָּעַל הַבַּיִת לֹא יָשַׁב עִם הָאוֹרֵחַ, אֶלָּא עָלָה לַעֲלִיַּת הַגָּג.

אוֹתוֹ אוֹרֵחַ הָיָה יוֹשֵׁב עַל הַשֻּׁלְחָן בֶּחָצֵר לְמָטָּה, וּבַעַל הַבַּיִת הָיָה יוֹשֵׁב עַל הַגָּג, וּמַבִּיט בְּמַנַת הָאוֹרֵחַ לִרְאוֹת כַּמָּה כַּפּוֹת מַכְנִיס לְפִיו. אוֹתוֹ הָאוֹרֵחַ הִרְגִּישׁ שִׁנּוּי גָּדוֹל בְּגוּפוֹ, שֶׁכָּל כַּף וְכַף שֶׁהָיָה מַכְנִיס לְתוֹךְ פִּיו, כְּשֶׁבָּא לִבּוֹלְעוֹ הָיָה עוֹמֵד לוֹ הָאוֹכֵל בְּאֶמְצַע גְּרוֹנוֹ וְאֵינוֹ יוֹרֵד בְּמְהֵרָה אֶלָּא רַק בְּקֹשִׁי גָּדוֹל, וְגַם לְאַחַר שֶׁכְּבָר יָרַד הַמַּאֲכָל לְבִטְנוֹ, הָיָה מַרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁכְּאִלּוּ יֵשׁ לוֹ בְּבִטְנוֹ אֲבָנִים וּסְלָעִים.

אוֹתוֹ אוֹרֵחַ הִצְטַעֵר מְאֹד עַל הַדָּבָר שֶׁקָּרָה לוֹ, וְחָשַׁב שֶׁאוּלַי יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה חֹלִי בִּגְרוֹנוֹ וּבְבִטְנוֹ חַס וְשָׁלוֹם, וּמֵרֹב מוֹרָאוֹ וְדַאֲגָתוֹ, הֵרִים רֹאשׁוֹ וְעֵינָיו לַשָּׁמַיִם כְּדֵי לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי ה' שֶׁיּוֹשִׁיעוֹ, וְהִנֵּה רוֹאֶה הוּא אֶת בָּעַל הַבַּיִת יוֹשֵׁב עַל הַגָּג כְּנֶגְדּוֹ, וּמַבִּיט בִּקְעָרַת הָאוֹכֶל שֶׁלּוֹ בְּפָנִים רָעוֹת.

אָז הִרְגִּישׁ שֶׁכָּל זֶה נִגְרַם לוֹ בִּגְלַל צָרוּת עַיִן שֶׁל בָּעַל הַבַּיִת, וְהִיא זֹאת שֶׁגָּרְמָה לוֹ אֶת אוֹתוֹ הַנֶּזֶק. (אוֹרַח חַיִּים לְרַבֵּנוּ יוֹסֵף חַיִּים זִיעַ"א).

הקמצן רואה רק את עצמו

מְסֻפָּר עַל אִישׁ אֶחָד, אֲשֶׁר הָיָה עָשִׁיר כְּקֹרַח, אַךְ קַמְצָן בְּיוֹתֵר. לַמְרוֹת הַפְּצָרוֹת חוֹזְרוֹת וְנִשְׁנוֹת שֶׁל הָרַב, הוּא סֵרַב לִתְרֹם מִכַּסְפּוֹ לִנְזָקָקִים, וּלְסַיֵּעַ לָהֶם בְּעֹל פַּרְנָסָתָם.

יוֹם אֶחָד, כַּאֲשֶׁר שָׁהָה בְּבֵית הָרַב, הֶעֱמִיד הָרַב אֶת הֶעָשִׁיר מוּל רְאִי, וְאָמַר לוֹ: מַה אַתָּה רוֹאֶה? עָנָה הֶעָשִׁיר: אֲנִי רוֹאֶה אֶת עַצְמִי כַּמּוּבָן. לְאַחַר מִכֵּן, הוֹבִיל אוֹתוֹ הָרַב אֶל מוּל חַלּוֹן הַמַּשְׁקִיף הַחוּצָה אֶל הָרְחוֹב, וְשָׁאַל אוֹתוֹ: עַכְשָׁו מַה אַתָּה רוֹאֶה? הֵשִׁיב הָאִישׁ: אֲנִי רוֹאֶה פַּרְצוּפֵיהֶם שֶׁל אֲנָשִׁים שׁוֹנִים, אִשָּׁה זְקֵנָה חוֹצָה אֶת הַכְּבִישׁ, וְאִישׁ עָנִי נֶאֱנָק תַּחַת מַשָּׂאוֹ. אָמַר לוֹ הָרַב: אַתָּה יוֹדֵעַ מַהוּ הַהֶבְדֵּל בֵּין שְׁנֵי הַמַּרְאוֹת שֶׁרָאִיתָ? מַדּוּעַ רָאִיתָ בַּמִּקְרֶה הָרִאשׁוֹן אֶת פָּנֶיךָ בִּלְבַד, וּבַמִּקְרֶה הַשֵּׁנִי יָכֹלְתָּ לִרְאוֹת אֶת פְּנֵיהֶם וּמַשָּׂאָם הַכָּבֵד שֶׁל הָאֲחֵרִים?

הַהֶסְבֵּר לְכָךְ הוּא פָּשׁוּט. הַזְּכוּכִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהָיְתָה מוּל פָּנֶיךָ, הָיְתָה מְצֻפָּה מִצְדָּהּ הָאֲחוֹרִי בְּשִׁכְבָה דַּקָּה שֶׁל כֶּסֶף, וְאִלּוּ הַחַלּוֹן דַּרְכּוֹ רָאִיתָ אֶת הָעוֹלָם, הָיָה פָּשׁוּט וְשָׁקוּף. כָּל עוֹד הַזְּכוּכִית אֵינָהּ מְצֻפָּה בְּכֶסֶף אֶפְשָׁר לִרְאוֹת אֲחֵרִים, אֲבָל כְּשֶׁהַכֶּסֶף מְצַפֶּה אֶת הַזְּכוּכִית, כְּבָר אִי אֶפְשָׁר לִרְאוֹת אֲחֵרִים, אֶלָּא רַק אֶת עַצְמְךָ...

משנה יא

אַרְבַּע מִדּוֹת בַּדֵּעוֹת. נוֹחַ לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת, יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ, קָשֶׁה לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת, יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת חָסִיד. נוֹחַ לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת רָשָׁע: רַבּוֹתֵינוּ כִּנּוּ אֶת הַכַּעֲסָן בְּתֹאַר שֶׁל "רָשָׁע" עִם כָּל הַזָּקֵן וְהַכִּפָּה וְהַצִּיצִיּוֹת שֶׁעָלָיו, וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁהַכּוֹעֵס מְאַבֵּד כָּל צֶלֶם אֱנוֹשׁ, וּמְבַיֵּשׁ בְּכָךְ אֶת הַכִּפָּה וְהַצִּיצִית וְהַזָּקֵן שֶׁעָלָיו, וְגוֹרֵם לְחִלּוּל ה' נוֹרָאִי.

דֻּגְמָא לְכָךְ מְצִינוּ בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (דף צו:), עַד לְהֵיכָן נִתַּן לְהַגִּיעַ עַל יְדֵי הַכַּעַס. מוּבָא בַּגְּמָרָא מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים גְּדוֹלִים שֶׁיָּשְׁבוּ בְּבֵית כְּנֶסֶת בִּטְבֶרְיָה, וְלָמְדוּ מִתּוֹךְ סֵפֶר תּוֹרָה [וּבְאוֹתָם יָמִים לֹא הָיוּ סְפָרִים מֻדְפָּסִים כְּפִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָמֵינוּ, וְלָכֵן הָיוּ לוֹמְדִים מִסֵּפֶר תּוֹרָה].

וְהִנֵּה תּוֹךְ כְּדֵי הַלִּמּוּד, נֶחְלְקוּ בֵּינֵיהֶם בְּעִנְיָן מְסֻיָּם, עַד שֶׁקָּרְעוּ סֵפֶר תּוֹרָה מֵחֲמַת הַכַּעַס שֶׁנּוֹצַר בֵּינֵיהֶם.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נוֹכַח שָׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִסְמָא, וּכְשֶׁרָאָה אֶת הַמִּתְרַחֵשׁ, אָמַר: תָּמֵהַּ אֲנִי אִם לֹא יִהְיֶה בֵּית הַכְּנֶסֶת זוֹ לְבֵית שֶׁעוֹבְדִים בּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה! וְאָכֵן כָּךְ הָיָה. מָקוֹם בּוֹ כּוֹעֲסִים, אֵין לְדַעַת עַד לְהֵיכָן יִתְדַּרְדֵּר בְּסוֹפוֹ.

מגרעתו של מי שאינו נח להתרצות

יֵשׁ לְהוֹסִיף, כִּי הַמִּגְרַעַת שֶׁל "קָשֶׁה לְרַצּוֹת", הִיא מִגְרַעַת קָשָׁה. אָדָם שֶׁשּׁוֹמֵר טִינָה בְּלִבּוֹ וְאֵינוֹ מוּכָן לְהֵרָגַע מִזְּעָמוֹ וְלִסְלֹחַ, נָגוּעַ בְּמִדָּה מְגֻנָּה מְאֹד, אֵין בּוֹ מִן הָרַחֲמָנוּת הַיְהוּדִית.

כָּךְ אָנוּ מוֹצְאִים אֵצֶל הַגִּבְעוֹנִים שֶׁלֹּא קִבְּלוּ פִּיּוּס, עַד שֶׁהַפָּסוּק מֵעִיד עֲלֵיהֶם בְּסֵפֶר "שְׁמוּאֵל ב'": "וְהַגִּבְעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה", מַה עָשׂוּ הַגִּבְעוֹנִים עַד שֶׁהַכָּתוּב חוֹרֵץ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּט כֹּה קָשֶׁה?

מְסֻפָּר בְּסֵפֶר "שְׁמוּאֵל", שֶׁהָיָה רָעָב בִּימֵי דָּוִד הַמֶּלֶךְ, אֲשֶׁר נִמְשַׁךְ שָׁלוֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת. שָׁאַל דָּוִד אֶת ה' בָּאוּרִים וְתֻמִּים, מַדּוּעַ נִגְזַר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רָעָב זֶה? עָנָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "אֶל שָׁאוּל עַל אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעוֹנִים".

מַסְבִּירָה הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (דף עח:), הַגִּבְעוֹנִים שִׁמְּשׁוּ כְּחוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם בְּנוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים, כַּאֲשֶׁר הָרַג שָׁאוּל אֶת כֹּהֲנֵי נוֹב, הוּא שָׁבַר אֶת מַטֵּה לַחְמָם שֶׁל שִׁבְעַת הַגִּבְעוֹנִים שֶׁהָיוּ בְּנוֹב, וְעַל כָּךְ נֶעֱנְשׁוּ כְּעֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרָעָב.

שָׁמַע דָּוִד הַמֶּלֶךְ דְּבָרִים אֵלֶּה, וּמִיָּד קָרָא לַגִּבְעוֹנִים לָהֶם עַל מְנָת לְפַיְּסָם שֶׁיִּמְחֲלוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. אוּלָם מַמְשִׁיךְ הַפָּסוּק וְאוֹמֵר: "וְהַגִּבְעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה", לָכֵן לֹא הִסְכִּימוּ לְהִתְפַּיֵּס וְלִמְחוֹל, עַד שֶׁהֻצְרְכוּ לָתֵת לָהֶם שִׁבְעָה מִבְּנֵי שָׁאוּל לְהוֹרְגָם תַּחַת שִׁבְעַת הַגִּבְעוֹנִים.

אָמַר דָּוִד: שְׁלֹשָׁה סִימָנִים יֵשׁ בְּעַם יִשְׂרָאֵל: רַחְמָנִים, בַּיְשָׁנִים, וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים, מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה סִימָנִים הַלָּלוּ, רָאוּי לְהִדָּבֵק בּוֹ, אוּלָם הַגִּבְעוֹנִים הוֹכִיחוּ שֶׁאֵין בָּהֶם רַחְמָנוּת, וְהֵם אֵינָם מוּכָנִים לִמְחוֹל, לָכֵן אֵין רָאוּי לְהִדָּבֵק בָּם.

כָּךְ גַּם כָּל אָדָם שֶׁהוּא "קָשֶׁה לְרַצּוֹת", חָסֵר לוֹ אֶת אֶחָד מִסִּימָנֵי הַזִּהוּי הַבְּסִיסִיִּים שֶׁל הַיְּהוּדִי, מִשּׁוּם שֶׁהוּא נָטוּל רַחְמָנוּת.

קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד

הַמִּשְׁנָה לֹא אוֹמֶרֶת שֶׁחָסִיד נִקְרָא מִי שֶׁאֵינוֹ כּוֹעֵס כְּלָל, אֶלָּא מִי שֶׁקָּשֶׁה לוֹ לִכְעוֹס, אֲבָל לִפְעָמִים אָכֵן הוּא כּוֹעֵס.

וְלִכְאוֹרָה מַדּוּעַ לֹא אָמְרוּ שֶׁחָסִיד הוּא מִי שֶׁאֵינוֹ כּוֹעֵס כְּלָל, הֲרֵי מַעֲלָה זוֹ שֶׁלֹּא לִכְעוֹס כְּלָל הִיא גְּדוֹלָה וְנִשְׂגָּבָה מְאֹד, וְרָאוּי לְכַנּוֹת אָדָם כָּזֶה בְּתֹאַר "חָסִיד".

וְנִרְאֶה, שֶׁאָכֵן לִפְעָמִים אָדָם צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ קְצָת בְּמִדַּת הַכַּעַס בְּמִנּוּן נָכוֹן, כְּגוֹן שֶׁרוֹאֶה אֶת אֶחָד מִפְּנֵי בֵּיתוֹ מִתְנַהֵג בְּצוּרָה שֶׁאֵינָהּ הֲגוּנָה, אוֹ בְּחֹסֶר צְנִיעוּת וְכַדּוֹמֶה, הֲרֵי אִם לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ קְצָת בְּכַעַס כְּדֵי לַעֲצֹר אֶת אוֹתָהּ הִתְנַהֲגוּת, הֲרֵי יָצָא שְׁכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ. וְלָכֵן יִשְׁתַּמֵּשׁ לְכָל הַפָּחוֹת בְּהַבָּעַת פָּנִים כּוֹעֲסוֹת, אֲבָל בְּתוֹךְ תּוֹכוֹ יִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִכְעוֹס.

וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין (דף ו:): לְעוֹלָם אַל יַטִּיל אָדָם **אֵימָה יְתֵרָה** בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. כָּל הַמַּטִּיל **אֵימָה יְתֵרָה** בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, סוֹף הוּא בָּא לִידֵי שֹׁלֶשׁ עֲבֵרוֹת: גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְחִלּוּל שַׁבָּת. וּמְבֹאָר שֶׁדָּוְקָא אֵימָה יְתֵרָה אָסוּר לְהַטִּיל בַּבַּיִת, אֲבָל קְצָת אֵימָה בְּמָקוֹם הַצּוֹרֵךְ מֻתָּר.

דַּגְמָא לְכָךְ אָנוּ מוֹצְאִים אֵצֶל פִּנְחָס, שֶׁכָּעַס כְּדֵי לְקַנֵּא לִכְבוֹד ה', כַּאֲשֶׁר זִמְרִי בֶּן סָלוּא נָשִׂיא בֵּית אַב שֶׁל שִׁבֶט שִׁמְעוֹן, לָקַח אֶת כָּזְבִּי בַּת צוּר, וְעָבַר עַל אִסּוּר גִּלּוּי עֲרָיוֹת לְעֵינֵי כָּל הָעָם, נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ"... וְדָקַר לַמָּוֶת אֶת הַחוֹטְאִים הַלָּלוּ.

פִּנְחָס לֹא עָשָׂה זֹאת לִכְבוֹדוֹ הָאִישִׁי, אֶלָּא קִינֵּא לִכְבוֹד ה', עַל כָּךְ קִבֵּל גַּם שָׂכָר, כְּפִי שֶׁאוֹמֵר ה' לְמֹשֶׁה: "פִּנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם, לָכֵן אֱמוֹר הִנֵּנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם, וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם, תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו, וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

גַּם כַּאֲשֶׁר מַעֲנִישִׁים אֶת הַיֶּלֶד, צְרִיכִים הַהוֹרִים לַעֲשׂוֹת זֹאת אַךְ וְרַק לְשֵׁם חִנּוּךְ, וְלֹא חָלִילָה כִּנְקָמָה אוֹ כְּפוֹרְקָן לְזַעַם הַהוֹרֶה, כֵּיוָן שֶׁהַיְלָדִים מֻשְׁפָּעִים לְטוֹבָה מֵהָעֹנֶשׁ רַק כַּאֲשֶׁר מַבְחִינִים הֵם שֶׁהָעֹנֶשׁ הוּא לְשֵׁם חִנּוּךְ.

וְלָכֵן אִם מַרְגִּישִׁים הַהוֹרִים עַל עַצְמָם שֶׁהֵם כּוֹעֲסִים מְאֹד, עֲלֵיהֶם לְהִמָּנַע מִלְּהַעֲנִישׁ אֶת יַלְדֵיהֶם בְּאוֹתוֹ זְמַן, כֵּיוָן שֶׁעֲלוּלִים הֵם לְשַׁחְרֵר כָּל רֶסֶן, וּלְהִתְבַּטֵּא בְּבִטּוּיִים לֹא נְעִימִים וְלֹא רְצוּיִים, שֶׁלְּאַחַר שֶׁיֵּרָגְעוּ, יִתְחָרְטוּ עֲלֵיהֶם.

וְלָכֵן צְרִיכִים הַהוֹרִים לְהַרְגִּיל וּלְאַמֵּן אֶת עַצְמָם, שֶׁאֶת הַכַּעַס הָרִאשׁוֹן וְהַגְּעָרָה הַנּוֹקֶבֶת הָעוֹמֶדֶת עַל קְצֵה הַלָּשׁוֹן, לִבְלֹעַ, וּלְאַחַר הַהַבְלָגָה, הַשְׁלֵב הַבָּא יִהְיֶה עוֹנֶשׁ שֶׁמַּטָּרָתוֹ בֶּאֱמֶת אַךְ וְרַק לְחַנֵּךְ, בִּבְחִינַת "כַּעַס הַפָּנִים וְלֹא כַּעַס הַלֵּב".

וּמְסֻפָּר עַל הַגָּאוֹן רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט זַצַ"ל, שֶׁהָלַךְ פַּעַם לְבַקֵּר חוֹלֶה שֶׁהָיָה מִבְּנֵי הַיְשִׁיבָה, וּמְצָאוֹ שׁוֹכֵב עַל עֶרֶשׂ דְּוַי. לֹא הָיָה אָפִילוּ אֶחָד מִבַּעֲלֵי הַבָּתִּים חַבְרֵי וַעַד הַקְּהִלָּה שֶׁהָיָה מִתְעַנְיֵן בַּחוֹלֶה לְדַעַת מַה שְׁלוֹמוֹ, הַאִם יֵשׁ תְּרוּפָה לְחוֹלְיוֹ, אוֹ שֶׁמָּא יֵשׁ לִדְאֹג לְרוֹפֵא מֻמְחֶה שֶׁיְּבוֹא לְבַדּוֹק אוֹתוֹ, אֶלָּא הָיָה מֻנָּח בְּקֶרֶן זָוִית מְבֻלֵּי חוֹקֵר וְדוֹרֵשׁ.

כְּשֶׁשָּׁאַל אוֹתָם רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט, מַדּוּעַ הֵם מְזַנִּיחִים נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל? עָנוּ לוֹ: אֵין מָעוֹת כְּדֵי לַעְזוֹר לוֹ. אָז הֵרִים הָרַב אֶת קוֹלוֹ בְּכַעַס גָּדוֹל וְצִוָּה: חַיָּבִים לְמָכוֹר אֶת הַפָּרֹכֶת שֶׁל אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, כְּדֵי לְרַפֵּא אֶת הַחוֹלֶה, וּבְתוֹךְ הַצַּעֲקָה, הֵסֵב פָּנָיו אֶל הַקִּיר וְשִׁנֵּן לְעַצְמוֹ כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים: "כַּעַס הַפָּנִים וְלֹא כַּעַס הַלֵּב..."

מֵעֵין זֶה מְסֻפָּר עַל הַגָּאוֹן רַבִּי אֵלְיָהוּ לָאפְיָאן זַצַ"ל, כִּי מֵעוֹלָם לֹא יִסֵּר אֶת בָּנָיו אוֹ אֲחֵרִים תֵּכֶף כְּשֶׁרָאָה אוֹתָם בְּקַלְקָלָתָם, כִּי חֲשַׁשׁ שֶׁמָּא יוֹכִיחֵם מִתּוֹךְ כַּעַס. הוּא הָיָה מְחַכֶּה עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּטוּחַ כִּי אֵין בְּלִבּוֹ עַל הַחוֹטֵא שׁוּם כַּעַס וְרֹגֶז, וְרַק אָז הָיָה מוֹכִיחַ וּמְיַסֵּר.

פַּעַם קָרָה שֶׁאֶחָד מִיְּלָדָיו שֶׁל רַבִּי אֵלְיָהוּ עָשָׂה עַוְלָה גְּדוֹלָה, וְחִכָּה רַבִּי אֵלְיָהוּ שְׁבוּעַיִם, עַד שֶׁהִרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בְּלִבּוֹ אָפִילוּ שֵׁמֶץ שֶׁל כַּעַס, וְרַק אָז יִסֵּר אוֹתוֹ.

שְׁאָלוּ פַּעַם אֶת הַגָּאוֹן רַבִּי יַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל קַנְיֶבְסְקִי זַצַ"ל, עַל מַה צָּרִיךְ לְהַכּוֹת אֶת הַבָּנִים מִשּׁוּם חִנּוּךְ? וְהֵשִׁיב הָרַב, שֶׁזֶּה תָּלוּי בְּטִבְעוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד, אִם הוּא יֶלֶד נוֹחַ, אוֹ יֶלֶד עַקְשָׁן. וּכְשֶׁמַּכִּים, לְהַכּוֹת קָצָת וְלֹא בִּשְׁעַת כַּעַס, מִפְּנֵי שֶׁכָּתוּב בְּאִגֶּרֶת הַגְּרָ"א, שֶׁהַכָּאָה בִּשְׁעַת כַּעַס, יֵשׁ בָּזֶה צַד אִסּוּר.

משנה יב

אַרְבַּע מִדּוֹת בַּתַּלְמִידִים. מַהֵר לִשְׁמוֹעַ וּמַהֵר לְאַבֵּד, יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ. קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד, יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ. מַהֵר לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד, חָכָם. קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וּמַהֵר לְאַבֵּד, זֶה חֵלֶק רָע:

לא הכשרון קובע אלא השקידה קובעת

מִשְׁנָתֵינוּ מוֹנָה סֵדֶר עֲדִיפוּיוֹת בַּתַּלְמִידִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא בָּעַל כִּשָּׁרוֹן יוֹתֵר, עָדִיף יוֹתֵר. אוּלָם גַּם מִי שֶׁלֹּא חָנַנוֹ ה' יִתְבָּרַךְ בְּשֵׂכֶל מַבְרִיק וּבִזָּכָרוֹן חָזָק, אֵין לוֹ לִפּוֹל בִּגְלַל זֶה לְיֵאוּשׁ וְעַצְבוּת, שֶׁהֲרֵי רַבִּים מִגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ בַּצְּעִירוּתָם בַּעֲלֵי כִּשְׁרוֹנוֹת גְּדוֹלִים, וְעַל יְדֵי שֶׁעָמְלוּ בַּתּוֹרָה יוֹמָם וָלַיְלָה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, זָכוּ לְחָכְמָה וְזִכָּרוֹן גָּדוֹל.

וּמְסַפְּרִים עַל רַבִּי יִשְׂרָאֵל מִסַּלַנְט, שֶׁשָּׁאַל פַּעַם - מַה בֵּין תַּלְמִיד בָּעַל תְּפִיסָה מְהִירָה, לְבֵין תַּלְמִיד שֶׁאֵינוֹ בָּעַל כִּשָּׁרוֹן?

הוּא שָׁאַל וְהוּא עָנָה: הַהֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם הוּא - "מַטְבֵּעַ אַחַת זוֹלָה". מַדּוּעַ? כִּי בְּמַטְבֵּעַ אַחַת, אֶפְשָׁר לִקְנוֹת נֵר אָרוֹךְ יוֹתֵר. תַּלְמִיד שֶׁאֵינוֹ בָּעַל כִּשָּׁרוֹן, צָרִיךְ לֵישֵׁב וְלִלְמֹד עוֹד שָׁעָה לְאוֹר הַנֵּר כְּדֵי לְהַשִּׂיג אֶת מַה שֶּׁרֵעֵהוּ הַכִּשְׁרוֹנִי תָּפַס זֶה מִכְּבָר, וְאִם יִלְמַד וְיִתְמִיד, הֲרֵי יַשִּׂיג אֶת מְבֻקָּשׁוֹ.

מִכָּאן יֵשׁ מֶסֶר לְתַלְמִיד בָּעַל כִּשָּׁרוֹן, הַמִּתְגָּאֶה עַל חֲבֵרוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּעַל כִּשָּׁרוֹן, בְּמַה גַּאֲוָתְךָ? הֲלֹא כָּל הַהֶבְדֵּל בֵּינְךָ לְזוּלָתְךָ, הוּא בְּסַךְ הַכֹּל חֲתִיכַת נֵר...

כְּעֵין זֶה מְצִינוּ גַּם אֵצֶל הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל הָרַמְבַּ"ם זַצַ"ל, כְּפִי שֶׁכָּתַב בַּמִּדְרָשׁ תַּלְפִּיּוֹת: קִבַּלְתִּי מִזָּקֵן אֶחָד, שֶׁזֶּה הַמַּעֲשֶׂה רָאָה בְּקֶנְטֶרֶס יָשָׁן, כִּי ר' מַיְמוֹן אֲבִיו שֶׁל הָרַמְבַּ"ם, לֹא הָיָה רוֹצֶה לָקַחַת אִשָּׁה. וַיְהִי כְּמוֹ בַּחֲצִי יָמָיו, בָּא לוֹ בַּחֲלוֹם אִישׁ אֶחָד, וְצִוָּה לוֹ שֶׁיִּקַּח לְאִשָּׁה בַּת קָצָב פְּלוֹנִי שֶׁהָיָה דָּר בְּעִיר אַחַת קְרוֹבָה לְקוֹרְדוֹבָה.

רַבִּי מַיְמוֹן הָיָה צוֹחֵק עַל זֶה הַחֲלוֹם, וְנִגְלָה אֵלָיו בַּחֲלוֹם פְּעָמִים רַבּוֹת, עַד שֶׁלָּקְחָה, וַתַּהַר לוֹ וַתֵּלֶד לוֹ אֶת הָרַמְבַּ"ם, וַתִּקַּשׁ בִּלְדָתָהּ וַתָּמ�ת. אַחַר כָּךְ לָקַח ר' מַיְמוֹן אִשָּׁה אַחֶרֶת, וַיְהִי לוֹ בָּנִים מִמֶּנָּה.

הָרַמְבַּ"ם הָיָה קָשֶׁה הֲבָנָה מְאֹד, וּמֵעֵט רָצוֹן הָיָה לוֹ לִלְמֹד, וְאָבִיו הָיָה מַכֵּהוּ, עַד כִּי נוֹאַשׁ מִמֶּנּוּ, וּקְרָאוֹ "בֶּן הַקָּצָב" וַיְגָרְשֵׁהוּ מִבֵּיתוֹ. הָרַמְבַּ"ם הָלַךְ לוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וַיִּישָׁן, וַיִּיקַץ,

וּמָצָא עַצְמוֹ נֶהְפַּךְ לְאִישׁ אַחֵר, וּבָרַח מִפְּנֵי אָבִיו, וְהָלַךְ אֶל עִיר שֶׁהָיָה שָׁם רַבִּי יוֹסֵף בֶּן מִיגַ"ש וְהִתְחִיל לִלְמֹד מִמֶּנּוּ וְהִפְלִיג לְהִתְחַכֵּם.

אַחֲרֵי יָמִים רַבִּים, שָׁב אֶל קוֹרְדוֹבָה וְלֹא הָלַךְ לְבֵית אָבִיו, וּבַיּוֹם הַשַּׁבָּת הִתְחִיל לְדָרוֹשׁ בְּרַבִּים דְּבָרִים נוֹרָאִים וְנִשְׂגָּבִים, וְאַחַר הַדְּרָשָׁה קָמוּ אָבִיו וְאֶחָיו וּנְשָׁקוּהוּ, וְקִבְּלוּהוּ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת.

וּמוֹסִיף הַמִּדְרָשׁ תַּלְפִּיּוֹת": קִבַּלְתִּי מֵחָכְמֵי הַדּוֹר, שֶׁנִּמְצָא כָּתוּב, שֶׁהָרַמְבָּ"ם עָמַד עִם רַבּוֹ סָגוּר בַּמְּעָרָה 12 שָׁנִים רְצוּפוֹת, וְשָׁם קִבֵּל תּוֹרָתוֹ, וּבְגִיל 34 לְחַיָּיו, הִתְחִיל לְחַבֵּר אֶת סִפְרוֹ "מִשְׁנֶה תּוֹרָה", וְעָשָׂר שָׁנִים הָיָה יוֹשֵׁב רַבֵּנוּ מֹשֶׁה בְּחַדְרוֹ, וְלֹא יֵצֵא מִפִּתְחוֹ עַד שֶׁסִּיְּמוּ.

וּבַלַּיְלָה שֶׁהִשְׁלִימוֹ, בָּא לוֹ בְּמַרְאֵה רַבֵּנוּ מַיְמוֹן אָבִיו וְאָדָם אַחֵר עִמּוֹ, וְאָמַר לוֹ אָבִיו: הִנֵּה לְךָ זֶה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ! וְנִבְהַל הָרַמְבָּ"ם. וְאָמַר לוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ: בָּאתִי לִרְאוֹת מַה שֶּׁעָשִׂיתָ. וּכְשֶׁרָאָה אָמַר "יִישַׁר כֹּחֲךָ".

עוֹד מְסֻפָּר עַל הַגָּאוֹן מַהֲר"ם שִׁיק זַצ"ל, שֶׁבְּיַלְדוּתוֹ הָיָה שַׁקְדָן עָצוּם, אוּלָם הָיָה קָשֶׁה תְּפִיסָה, וְכֹה סִפֵּר פַּעַם לְחוֹתְנוֹ; שֶׁבְּיַלְדוּתוֹ הָיָה כֹּחַ תְּפִיסָתוֹ חַלָּשׁ מְאֹד, וְלֹא הָבִין אֲפִילּוּ דַּף גְּמָרָא שֶׁלָּמְדוּ עִמּוֹ, וְעִם כָּל זֹאת לֹא הִשְׁגִּיחַ עַל כְּלוּם, וְשָׁקַד מְאֹד בְּלִמּוּדוֹ, וְנָדַד שֵׁינָה מֵעֵינָיו, וְחָזַר פְּעָמִים רַבּוֹת מַה שֶּׁלָּמַד אַף שֶׁלֹּא הָבִין הֵיטֵב אֶת הָעִנְיָן, וְרַק בִּזְכוּת שְׁקִידָתוֹ הַמְּרֻבֶּה, נִפְתְּחוּ לוֹ מַעְיְנוֹת הַחָכְמָה, כִּי הָעִקָּר הִיא הַהִתְמָדָה.

וְעַל כֵּן צָרִיךְ לְבָאֵר, שֶׁכָּל דִּבְרֵי מִשְׁנָתֵינוּ אֲמוּרִים בִּכְלָלִיּוּת לְמִי שֶׁלּוֹמֵד כְּרָגִיל וְאֵינוֹ מַשְׁקִיעַ עָמָל וִיגִיעָה וּשְׁקִידָה כְּדֵי לְהָבִין וּלְזָכוֹת אֶת תַּלְמוּדוֹ. אֲבָל מִי שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל לִקְנוֹת אֶת הַחָכְמָה, בּוֹרֵא עוֹלָם מְסַיֵּעַ לוֹ גַּם בַּהֲבָנָה וְגַם בִּזְכִירָה.

וְשָׁמַעְנוּ מִמּוֹרֵנוּ רֹאשׁ הַשִּׁיבָה הָרַב יִצְחָק יוֹסֵף שְׁלִיטָ"א, שֶׁסִּפֵּר עַל מוֹ"ר אָבִיו מָרָן הָרַב עוֹבַדְיָה יוֹסֵף שְׁלִיטָ"א, שֶׁפַּעַם אַחַת אָמַר לוֹ, שֶׁבִּהְיוֹתוֹ צָעִיר, לֹא הָיָה בַּעַל זִכָּרוֹן כָּל כָּךְ חָזָק, אֲבָל בִּרְבוֹת הַיָּמִים לְאַחַר שֶׁעָמַל וְשָׁקַד עַל תַּלְמוּדוֹ לַיְלָה וְיוֹם, זָכָה לְזִכָּרוֹן, וְתַלְמוּדוֹ יִתְקַיֵּם בְּיָדוֹ.

משנה יג

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה. הָרוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים, עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁל אֲחֵרִים. יִתְּנוּ אֲחֵרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן, עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁלּוֹ. יִתֵּן וְיִתְּנוּ אֲחֵרִים, חָסִיד. לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים, רָשָׁע:

יתן ויתנו אחרים חסיד

מַעֲלָתוֹ שֶׁל הֶחָסִיד, שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוֹות לְבַדּוֹ, אֶלָּא דּוֹאֵג גַּם שֶׁאֲחֵרִים יִזְכּוּ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וָחֶסֶד, כְּדֵי שֶׁגַּם הֵם יְקַבְּלוּ עַל כָּךְ שָׂכָר טוֹב מֵאֵת ה', וְהוּא מְשֻׁבָּח הַרְבֵּה יוֹתֵר מִמִּי שֶׁנּוֹתֵן הַרְבֵּה צְדָקָה, אֲבָל אֵינוֹ חָפֵץ לְשַׁתֵּף אֲחֵרִים בְּמִצְוָה יְקָרָה זוֹ.

וּמְסֻפָּר עַל רַבִּי יְהוֹנָתָן אַיְיבְּשִׁיץ, שֶׁהִתְחַתֵּן עִם בַּת גְּבִיר אֶחָד, שֶׁהֶעֱנִיק לוֹ נְדוּנְיָה שֶׁל שְׁלוֹשֶׁת אֲלָפִים זְהוּבִים. אַחַר הַחֲתֻנָּה, הִקְדִּישׁ אֶת עַצְמוֹ יוֹם וְלַיְלָה לַתּוֹרָה, הוּא לָמַד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ עִם חַבְרוּתָא בְּהַתְמָדָה עֲצוּמָה.

הַטֶּמְאָה כַּיָּדוּעַ, מַרְגִּישָׁה בַּקְּדֻשָּׁה וְקָמָה לְהֵאָבֵק כְּנֶגְדָּהּ. הַגּוֹיִים הָרִשָּׁעִים הֵקִימוּ כְּנֵסִיָּה מוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ. כַּמּוּבָן שֶׁהַדָּבָר הִצִּיק לְכָל בָּאֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וּבִפְרָט לְחַבְרוּתָא שֶׁל רַבִּי יְהוֹנָתָן שֶׁהָיָה חָם מֶזֶג, מִתּוֹךְ חֲמוֹ וְכַעֲסוֹ, הָלַךְ וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה: טִפֵּס בַּלַּיְלָה לְגַג הַכְּנֵסִיָּה, וְשָׁבַר אֶת הַצֶּלֶם שֶׁהָיָה שָׁם.

מַעֲשֶׂה שָׁטָן הִצְלִיחַ שֶׁהוּא נִתְגַּלָּה וְנִתְפַּס בִּידֵי הַגּוֹיִים, אַף אֶחָד לֹא יָדַע עַל הָעִנְיָן רַק יָדְעוּ שֶׁהָאִישׁ נֶעֱלָם. בְּתוֹךְ כָּךְ, בָּא הַגּוֹי שֶׁשָּׁמַר עַל הַכְּנֵסִיָּה לְאֶחָד מִפַּרְנָסֵי הַקְּהִלָּה, וְסִפֵּר שֶׁדַּרְכּוֹ אֶפְשָׁר לְהַבְרִיחַ אֶת הַיְּהוּדִי. אֶלָּא שֶׁבִּשְׁבִיל מְלָאכָה זוֹ שֶׁכְּרוּכָה בְּמַאֲמָץ וּבְסִיכּוּן אַדִּיר, הוּא מְבַקֵּשׁ שְׁלוֹשֶׁת אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב.

אַנְשֵׁי הַקְּהִלָּה שָׁמְעוּ עַל הַסִּכּוּם הֶעָצוּם, וְנִרְתְּמוּ לְאִסּוּף כְּסָפִים לְמַעַן פִּדְיוֹן הַשָּׁבוּי. כְּשֶׁהִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה לְרַבִּי יְהוֹנָתָן אָמַר מִיָּד לְעַצְמוֹ, שֶׁאָסוּר לְהַמְתִּין אֲפִילּוּ רֶגַע, מִי יוֹדֵעַ מַה עוֹד עָלוּל לִקְרוֹת. הוּא הָלַךְ לְבֵיתוֹ לַמָּקוֹם שֶׁשָּׁם נִמְצָא הַכֶּסֶף, וְהֵבִיא אוֹתוֹ בְּמִלּוֹאוֹ לְשׁוֹמֵר הַכְּנֵסִיָּה הַזָּקֵן.

הַשּׁוֹמֵר אָכֵן נִשְׁאַר נֶאֱמָן לְהַבְטָחָתוֹ, וְהִבְרִיחַ אֶת הַיְּהוּדִי מֵהַכְּנֵסִיָּה, וּמִשָּׁם בָּרַח לְעִיר אַחֶרֶת. הַמַּתְרִימִים הִמְשִׁיכוּ בִּמְלַאכְתָּם, וּכְשֶׁהִגִּיעוּ לְרַבִּי יְהוֹנָתָן, אָמְרוּ לוֹ: אָסַפְנוּ חֵלֶק מֵהַסְּכוּם. אָמַר לָהֶם הָרַב: אֵין צֹרֶךְ בַּכֶּסֶף, הַיְּהוּדִי כְּבָר שֻׁחְרַר.

כָּאן הִתְחִיל דִּין וּדְבָרִים בֵּין גַּבָּאֵי הַצְּדָקָה לְבֵין רַבִּי יְהוֹנָתָן: אָמְנָם נָכוֹן אַתָּה נָתַתָּ אֶת כָּל הַכֶּסֶף, אֲבָל בֵּינְתַיִם אָסַפְנוּ מַה שֶּׁאָסַפְנוּ, וְתִקַּח אֶת זֶה בַּחֲזָרָה, מִשּׁוּם שֶׁגַּם אָנוּ רוֹצִים חֵלֶק בְּמִצְוַת פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים, אֲבָל הָרַב סֵרֵב לְקַבֵּל אֶת הַכֶּסֶף מֵאַנְשֵׁי הַקְּהִלָּה, וְרָצָה לִזְכּוֹת בַּמִּצְוָה זוֹ לְבַדּוֹ.

לְאַחַר הַמַּעֲשֶׂה, רַבִּי יְהוֹנָתָן הִתְחִיל לְהִתְיַשֵּׁב בְּדַעְתּוֹ וְחָשַׁב: מַה יִקָּרֶה כַּאֲשֶׁר אִשְׁתּוֹ תִגָּלֶה שֶׁהוּא הָלַךְ וְנָתַן אֶת כָּל הַמָּטְמוֹן, הֲרֵי תַּרְעִיש עוֹלָמוֹת, הֵן מְדֻבָּר בִּסְכוּם עָתָק, עָמַד וְהֶחְלִיט שֶׁהוּא יִסַּע לְכַמָּה יָמִים מִחוּץ לָעִיר, וְאִם בֵּינְתַיִם הִיא תְגַלֶּה אֶת הַחִסָּרוֹן בְּהֶעְדְּרוֹ, וַדַּאי תְּקִים קוֹל זְעָקָה שֶׁהֻיְתָה פְּרִיצָה וְהַמָּמוֹן נִגְנַב, אֲבָל עַד שֶׁהוּא יַחְזֹר, הִיא תַּסְפִּיק לְהֵרָגַע קְצָת.

קָם וְנִגַּשׁ לְבֵיתוֹ, וּלְשִׂמְחָתוֹ רָאָה שֶׁאִשְׁתּוֹ עֲדַיִן לֹא גִּלְּתָה דָּבָר, וְסִפֵּר לָהּ עַל רְצוֹנוֹ לִנְסֹעַ לְכַמָּה יָמִים לְצָרֶךְ גָּדוֹל מִחוּץ לָעִיר. בֵּינְתַיִם, גִּילוּ הַכְּמָרִים שֶׁהַנְּדוֹן לַמָּוֶת נִמְלַט, וְעַד מְהֵרָה הִגִּיעוּ לְמַסְקָנָה שֶׁהַשּׁוֹמֵר הַזָּקֵן מַעַל בֶּאֱמוּן וְהוּא שֶׁהִבְרִיחוֹ, עָמְדוּ וְנִדְבְּרוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת לַשּׁוֹמֵר מַה שֶּׁזְּמְמוּ לַעֲשׂוֹת לַיְּהוּדִי.

הַשּׁוֹמֵר שֶׁהִרְגִּישׁ שֶׁהַטַּבַּעַת הוֹלֶכֶת וּמִתְהַדֶּקֶת סְבִיבוֹ, הֶחְלִיט לִבְרֹחַ. הֱיוֹת וְהָיָה אַרְבָּעִים שָׁנָה שׁוֹמֵר וְהִצְלִיחַ לִגְנֹב כֶּסֶף וְזָהָב מֵהַכְּנֵסִיָּה, לָקַח הַכֹּל, וְרָץ לַבַּיִת שֶׁל רַבִּי יְהוֹנָתָן, סֵפֶר לָרַבָּנִית כָּל מַה שֶּׁקָּרָה, וְאָמַר לָהּ: גִּלִּיתִי יְהוּדִי אַצִּיל כָּזֶה שֶׁהוּא מוּכָן לָתֵת מִכַּסְפּוֹ שִׁלּוֹשֶׁת אֲלָפִים זְהוּבִים בִּשְׁבִיל לְהַצִּיל חֲבֵרוֹ, לָכֵן אֲנִי בָּטוּחַ שֶׁהוּא אָדָם יָשָׁר וְנֶאֱמָן.

אִם כֵּן, דָּבָר רִאשׁוֹן אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם מַתָּנָה אֶת שִׁלּוֹשֶׁת אֲלָפִים הַזְּהוּבִים, וְכָל הַשְּׁאָר שֶׁנִּמְצָא בַּקֻּפְסָא זוֹ, אִם אֶחָזֹר בְּשָׁלוֹם, הוּא בְּוַודַּאי יַחְזִיר לִי אֶת זֶה, וְאִם לֹא, אָז כְּדַאי שֶׁהַכֹּל יִשָּׁאֵר אֵצֶל יְהוּדִי כָּזֶה שֶׁיּוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים טוֹבִים בְּכַסְפּוֹ.

עַתָּה כְּבָר יָדְעָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוֹנָתָן אֶת כָּל הַמַּעֲשֶׂה, הִיא יָדְעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁלֵּם לָהֶם עַל הַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַנֶּאֱצָל אֲשֶׁר עָשָׂה בַּעֲלָהּ, לָכֵן חִכְּתָה בְּצִפִּיָּה דְּרוּכָה שֶׁיַּחְזֹר בַּעֲלָהּ, כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לְבַשֵּׂר לוֹ אֶת הַבְּשׂוֹרָה הַגְּדוֹלָה.

כְּשֶׁהִגִּיעַ רַבִּי יְהוֹנָתָן לְבֵיתוֹ, פָּרְצָה אִשְׁתּוֹ בְּשִׂמְחָה וְצָהֳלָה וְאָמְרָה לוֹ: "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁלֵּם לָנוּ בְּכִפְלֵי כִּפְלַיִם", וְעָמְדָה וְסִפְּרָה לוֹ אֶת כָּל הַסִּפּוּר. הָרַב שָׁמַע, אֲבָל בִּמְקוֹם לִשְׂמוֹחַ, פָּרַץ בִּבְכִי עָז וְלֹא יָכַל לְהֵרָגַע. הָאִשָּׁה עוֹמֶדֶת הֲמוּמָה וְלֹא מְבִינָה.

הִסְבִּיר לָהּ רַבִּי יְהוֹנָתָן לָמָּה הוּא בּוֹכֶה: מִכָּאן רָאָיָה שֶׁמַּשְׁלִיכִים לִי אֶת הַמַּצָּוָה בַּפָּנִים! כִּי אִילּוּ הָיוּ מְרוּצִים מִמַּצָּוָה זוֹ, הָיוּ מַנִּיחִים לִי אוֹתָהּ לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁכֵּן יְדוּעַ שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹות רַק בָּעוֹלָם הַבָּא, רַק מִצָּוָה שֶׁאֵינָהּ רְצוּיָה, נוֹתְנִים אֶת שְׂכָרָהּ כָּאן.

רַבִּי יְהוֹנָתָן בּוֹכֶה וּבוֹכֶה וְאֵינוֹ מְסֻגָּל לְהֵרָגַע, עַד שֶׁהֶחְלִיט לַעֲשׂוֹת תַּעֲנִית חֲלוֹם כְּדֵי לְדַעַת עַל מַה וְלָמָּה לֹא רוֹצִים אֶת הַמִּצָּוָה שֶׁלּוֹ, וּמִשָּׁמַיִם הֵשִׁיבוּ לוֹ: אֲכֵן צָדַקְתָּ בְּבִכְיְךָ, וְכָל זֶה מִפְּנֵי שֶׁעֵינֶיךָ הָיְתָה צָרָה בַּחֲבֵרֶיךָ וְלֹא נָתַתָּ לָהֶם שֶׁיִּהְיֶה גַּם לָהֶם חֵלֶק בַּמִּצָּוָה הַזּוֹ. רָצִיתָ אֶת כָּל הַמִּצָּוָה לְבַד, בְּבַקָּשָׁה קַח לְךָ!!!

משנה יד

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, שְׂכַר הֲלִיכָה בְּיָדוֹ. עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ, שְׂכַר מַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ. הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה, חָסִיד. לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה, רָשָׁע:

חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף פג:) אוֹמְרִים: לְעוֹלָם אַל יִמְנַע אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, וַאֲפִילּוּ שָׁעָה אַחַת, **וַאֲפִילּוּ בְּשָׁעַת מִיתָה**. וְלִכְאוֹרָה מַה יוֹעִיל לוֹ שֶׁיִּהְיֶה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ בְּשָׁעַת מִיתָה, וַהֲרֵי בְּלָאוּ הֵכִי אֵינוֹ יָכוֹל לִלְמֹד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ מְטֹרָפֶת

וּמְבֻלְבָּלֶת, וּכְבָר עוֹמֵד לְהַשִּׁיב אֶת נַפְשׁוֹ לְבוֹרְאוֹ, וְאִם כֵּן מַה הַצּוֹרֵךְ לִהְיוֹת שָׁם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

וְאֶפְשָׁר לְבָאֵר, שֶׁכְּפִי הַיָּדוּעַ, שֵׁינָה - הִיא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לְמִיתָה (בְּרָכוֹת דַּף נז:), וְרִבּוֹתֵינוּ בָּאוּ לִרְמֹז לָנוּ, שֶׁגַּם מִי שֶׁעָיֵף וְיָדוּעַ לוֹ שֶׁיֵּרֵדֵם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא יִשְׁמַע אֶת הַשִּׁעוּר, בְּכָל זֹאת עָדִיף לוֹ לָבוֹא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ אֲפִילּוּ בִּשְׁעַת מִיתָה, כְּלוֹמַר, גַּם בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיִּשַּׁן, מִפְּנֵי שֶׁגַּם עַל זֶה יֵשׁ לוֹ שָׂכָר.

וְסִפֵּר תַּלְמִיד חָכָם אֶחָד, שֶׁכַּאֲשֶׁר נָסַע בְּאֶחָד הַפְּעָמִים בְּמוֹנִית, סִפֵּר לוֹ הַנֶּהָג, שֶׁהָיְתָה לוֹ הַזְכוּת פַּעַם אַחַת בְּחַיָּיו לְהַסִּיעַ אֶת מָרָן הַסְּטַיְפְּלֶר זַצַ"ל, בַּדֶּרֶךְ שְׁאַל אוֹתוֹ מָרָן זַצַ"ל, הַאִם הוּא קוֹבֵעַ עִתִּים לַתּוֹרָה לְאַחַר יוֹם עֲבוֹדָתוֹ?

הֵשִׁיב לוֹ הַנֶּהָג, שֶׁאָמְנָם מִשְׁתַּדֵּל הוּא לְלֶכֶת לְשִׁעוּר גְּמָרָא, אֲבָל מְאֹד כּוֹאֵב לוֹ שֶׁכְּבָר בְּתְחִלַּת הַשִּׁעוּר כֹּחוֹתָיו אֵינָם עוֹמְדִים לוֹ, וּמֵרֹב עֲיֵפוּתוֹ הוּא נִרְדָּם עַל הַגְּמָרָא, וּמִתְעוֹרֵר רַק כְּשֶׁמַּגִּיד הַשִּׁעוּר מְסַיֵּם אֶת דְּבָרָיו.

הַנֶּהָג הוֹסִיף לְתָאֵר כֵּיצַד שָׂפַךְ אֶת מַר לִבּוֹ לִפְנֵי הָרַב, עַל כָּךְ שֶׁאֵינוֹ מְסֻגָּל לְהִשָּׁאֵר עֵר בַּשִּׁעוּר, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה עַל כָּךְ שֶׁאֵינוֹ מֵבִין אֶת דַּף הַגְּמָרָא הַנִּלְמָד.

מָרָן זַצַ"ל הֵאִיר לוֹ פָּנִים, וְאַף עוֹדֵד אוֹתוֹ מְאֹד, וּכְשֶׁיָּרַד מֵהֶמּוֹנִית, לִטֵּף אוֹתוֹ בַּחֲבִיבוּת רַבָּה וְאָמַר: דַּע לְךָ, שֶׁאָמְנָם כָּאן בָּעוֹלָם הַזֶּה נִרְאֶה לְךָ שֶׁאֵינְךָ שָׁוֶה הַרְבֵּה, אֲבָל יָכוֹל אֲנִי לְהַבְטִיחַ לְךָ נֶאֱמָנָה, שֶׁבַּשָּׁמַיִם אַתָּה גֶּנֶרָל גָּדוֹל, בִּגְלַל שֶׁהִנְּךָ עוֹשֶׂה כְּפִי יְכוֹלְתֶּךָ, וְיוֹתֵר מִכָּךְ אֵין בְּכֹחֲךָ לִפְעֹל מְאוּמָה, הַמְּשֻׁךְ וְהַמְּשֻׁךְ לָבוֹא לַשִּׁעוּר גַּם אִם תֵּרֵדֵם עַל הַגְּמָרָא, כִּי בַּשָּׁמַיִם מַחְשִׁיבִים אוֹתְךָ לְצַדִּיק גָּדוֹל...

משנה טו

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּיוֹשְׁבִים לִפְנֵי חֲכָמִים. סְפוֹג, וּמַשְׁפֵּךְ, מְשַׁמֶּרֶת, וְנָפָה. סְפוֹג, שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת הַכֹּל. מַשְׁפֵּךְ, שֶׁמַּכְנִיס בָּזוֹ וּמוֹצִיא בָזוֹ. מְשַׁמֶּרֶת, שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת הַיַּיִן וְקוֹלֶטֶת אֶת הַשְּׁמָרִים. וְנָפָה, שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת הַקֶּמַח וְקוֹלֶטֶת אֶת הַסֹּלֶת:

משנה טז

כָּל אַהֲבָה שֶׁהִיא תְּלוּיָה בְּדָבָר, בָּטֵל דָּבָר, בְּטֵלָה אַהֲבָה. וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר, אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם. אֵיזוֹ הִיא אַהֲבָה הַתְּלוּיָה בְּדָבָר, זוֹ אַהֲבַת אַמְנוֹן וְתָמָר. וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר, זוֹ אַהֲבַת דָּוִיד וְיהוֹנָתָן:

בְּחַיֵּי הַיּוֹם יוֹם, אָנוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים פְּעָמִים רַבּוֹת בְּמִילָה "אַהֲבָה", אָנוּ אוֹהֲבִים אֲנָשִׁים מְסֻיָּמִים, 'אֲנִי אוֹהֵב לֶאֱכוֹל', 'אֲנִי אוֹהֵב לִשְׁתּוֹת', וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. יֵשׁ הַמַּרְחִיקִים לֶכֶת,

וּמִשְׁתַּמְּשִׁים בַּמִּילָה אַהֲבָה גַּם בְּיַחַס לְבַעֲלֵי חַיִּים אוֹ דּוֹמְמִים, לְמָשָׁל: 'אֲנִי אוֹהֵב כְּלָבִים', 'אֲנִי אוֹהֵב כֶּסֶף' וְכַדּוֹמֶה.

הַשִּׁימוּשׁ הַנִּרְחָב בְּמִילָה זוֹ, מְטַשְׁטֵשׁ אֶת הַמֻּשָּׂג "אַהֲבָה". מַה זֹּאת אַהֲבָה? בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ "אַהֲבָה" פֵּרוּשׁוֹ - "חִבּוּר". אָדָם הַמַּרְגִּישׁ קֶשֶׁר אִשִּׁי לְזוּלָתוֹ, הוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ, כְּלוֹמַר, הָאַהֲבָה מְבַטֵּאת תְּחוּשָׁה שֶׁל חִבּוּר. הַדָּבָר הָאָהוּב הוּא חֵלֶק מֵהָאוֹהֵב.

לֹא בְּחִנָּם הַגִּימַטְרִיָּה שֶׁל "אַהֲבָה" הִיא - שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה, וְכֵן הַגִּימַטְרִיָּה שֶׁל הַמִּילָה "אֶחָד" הִיא 13. הָאוֹהֵב וְהָאָהוּב אֶחָד הֵם, וְהֵם מַשְׁלִימִים זֶה אֶת זֶה.

וּמְסֻפָּר עַל הַצַּדִּיק רַבִּי מֹשֶׁה לֵיבּ מִסַּאסוֹב זַצַ"ל, שֶׁהִתְפָּרְסֵם בְּאַהֲבָה רַבָּה שֶׁהָיָה אוֹהֵב כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר: אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל לַמַּדְתִּי מִגּוֹי אֶחָד.

פַּעַם עָבַרְתִּי לְיַד מִסְבָּאָה (פֻּאבּ), וְרָאִיתִי שְׁנֵי גּוֹיִים מְחַבְּקִים וּמְנַשְּׁקִים זֶה אֶת זֶה. שָׁאַל הָאֶחָד אֶת חֲבֵרוֹ: הַאֻמְנָם אוֹהֵב אַתָּה אוֹתִי בֶּאֱמֶת? הֵשִׁיב לוֹ חֲבֵרוֹ: וַדַּאי, בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים. אָמַר הָרִאשׁוֹן: אֵיךְ תֹּאמַר שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אוֹתִי בֶּאֱמֶת אִם אֵינְךָ יוֹדֵעַ מַה חָסֵר לִי?! בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לָמַדְתִּי שֶׁאֵין אָדָם מְיַשְׂרֵאל אוֹהֵב אֶת חֲבֵרוֹ בֶּאֱמֶת, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא יוֹדֵעַ מַה שֶּׁחָסֵר לוֹ.

הַמִּשְׁנָה שֶׁלָּנוּ, מְחַלֶּקֶת בֵּין אַהֲבָה נִצְחִית לְבֵין אַהֲבָה חוֹלֶפֶת. מַהִי אַהֲבָה חוֹלֶפֶת? "כָּל אַהֲבָה שֶׁהִיא תְּלוּיָה בְּדָבָר, בָּטֵל דָּבָר בְּטֵלָה אַהֲבָה". רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא מוֹסִיף מִילָה לַמִּשְׁנָה, וְכָךְ הוּא גּוֹרֵס: כָּל אַהֲבָה שֶׁהִיא תְּלוּיָה ב"דָּבָר בָּטֵל", בָּטֵל דָּבָר בְּטֵלָה אַהֲבָה.

דְּהַיְנוּ, אַהֲבָה שֶׁתְּלוּיָה בְּדָבָר בָּטֵל, בְּדָבָר רִגְעִי וְחוֹלֵף, אַהֲבָה כָּזוֹ לְבַסּוֹף מִתְבַּטֶּלֶת, וְאֵינָהּ קַיֶּמֶת עוֹד. כָּל אַהֲבָה שֶׁהִיא תְּלוּיָה בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, כְּיִפְּי חִיצוֹנִי, כֹּחַ, עֹשֶׁר, אוֹ בִּשְׁאָר דְּבָרִים, כְּשֶׁבָּטֵל הַדָּבָר, מִתְבַּטֶּלֶת הָאַהֲבָה.

לְעֻמַּת זֹאת יֶשְׁנָהּ אַהֲבָה נִצְחִית, זוֹ אַהֲבָה "שְׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר", אַהֲבָה זוֹ אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם, כְּלוֹמַר, אִם הָאַהֲבָה תְּלוּיָה בְּדָבָר נִצְחִי, בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ חוֹלֵף, הִיא נֶחְשֶׁבֶת לְאַהֲבָה שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּדָבָר, מִשּׁוּם שֶׁהַדָּבָר שֶׁבּוֹ תְּלוּיָה הָאַהֲבָה, הוּא דָּבָר נִצְחִי וְקַיָּם, וְלָכֵן גַּם הָאַהֲבָה הִיא נִצְחִית.

דֻּגְמָא לְאַהֲבָה שֶׁאֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם, הִיא - "אַהֲבַת הַחָכְמִים וְהַצַּדִּיקִים", מַדּוּעַ הִיא אֵינָהּ בְּטֵלָה? מִשּׁוּם שֶׁמְּדֻבָּר בָּאָדָם הָאוֹהֵב אוֹתָם בְּגָלַל חָכְמָתָם, וּבְגָלַל צִדְקָתָם, דְּבָרִים אֵלּוּ הֵם קְבוּעִים וְעוֹמְדִים שֶׁאֵינָם בְּטֵלִים לְעוֹלָם.

אהבת אמנון ותמר

בְּסֵפֶר "שְׁמוּאֵל ב'" (פֶּרֶק יג), מוּבָא הַמַּעֲשֶׂה הַמְּפֹרָסָם עַל אַמְנוֹן וְתָמָר. אַמְנוֹן הָיָה בְּנוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ, וְגַם תָּמָר הָיְתָה בִּתּוֹ שֶׁל דָּוִד. אוּלָם אַמְנוֹן וְתָמָר לֹא הָיוּ אַחִים, מִפְּנֵי שֶׁאִמָּהּ שֶׁל תָּמָר הָיְתָה גּוֹיָה שֶׁנִּשְׁבְּתָה בִּזְמַן הַמִּלְחָמָה, וּלְדָוִד הֻתַּר לָקַחַת אוֹתָהּ לְאִשָּׁה [כְּפִי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה בְּפָרָשַׁת "כִּי תֵצֵא"]. שְׁמָהּ שֶׁל אוֹתָהּ גּוֹיָה הָיָה 'מַעֲכָה'.

דָּוִד הַמֶּלֶךְ לָקַח אֶת מַעֲכָה, וּלְאַחַר שֶׁנִּלְקְחָה, הָיְתָה צְרִיכָה לַעֲבוֹר גִּיּוּר. בְּרֵגַע שֶׁאָדָם מִתְגַּיֵּר, הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב כְּתִינוֹק שֶׁנּוֹלַד, וַהֲרֵי הוּא כִּבְרִיָּה חֲדָשָׁה, וְלָכֵן אֵין לוֹ יוֹתֵר קֶשֶׁר בִּיּוֹלוֹגִי עִם הוֹרָיו, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כִּבְנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ.

כַּאֲשֶׁר מַעֲכָה עָבְרָה גִּיּוּר, הִיא הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת, וּמִמֵּילָא גַּם הַתִּינוֹקֶת שֶׁבְּבִטְנָהּ עָבְרָה גִּיּוּר, וְשׁוּב אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת לְבִתּוֹ שֶׁל דָּוִד.

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים; שֶׁלְּתָמָר וּלְאַמְנוֹן יֵשׁ אוֹתוֹ אַב בִּיּוֹלוֹגִי - דָּוִד הַמֶּלֶךְ, אַךְ לְמַעֲשֶׂה תָּמָר גִּיּוֹרֶת הִיא, וְאֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת עוֹד עַל פִּי הֲהֲלָכָה בִּתּוֹ שֶׁל דָּוִד, וְלָכֵן אִילּוּ הָיוּ רוֹצִים אַמְנוֹן וְתָמָר לְהִתְחַתֵּן כְּדָת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת זֹאת, שֶׁהֲרֵי לְפִי הֲהֲלָכָה הֵם אֵינָם נֶחְשָׁבִים כְּלָל לְאָח וַאֲחוֹת.

וְהִנֵּה מֵאַחַר שֶׁתָּמָר הָיְתָה יָפָה, חָשַׁק בָּהּ אַמְנוֹן, וּמֵרֹב הָאַהֲבָה הִתְלוּיָה בִּיּוֹפְיָהּ, נַעֲשָׂה חוֹלֶה. בְּאֶחָד הַיָּמִים פָּגַשׁ אוֹתוֹ יוֹנָדָב חֲבֵרוֹ, וּכְשֶׁרָאָה יוֹנָדָב אֶת אַמְנוֹן, שָׁאַל אוֹתוֹ: מַדּוּעַ אַתָּה דַּל כָּכָה? אָמַר לוֹ אַמְנוֹן: אֶת תָּמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלוֹם אֲנִי אוֹהֵב.

אָמַר לוֹ יוֹנָדָב: עֲשֵׂה עַצְמְךָ כְּחוֹלֶה, וּכְשֶׁיָּבוֹא אָבִיךָ לִרְאוֹתְךָ, תֹּאמַר לוֹ שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִתָּמָר שֶׁתַּעֲשֶׂה לְעֵינֶיךָ אוֹכֶל כְּדֵי שֶׁיִּפְתַּח תֵּאבוֹנְךָ וְתִהְיֶה תֹּאֵב לְמַאֲכָל, וְאָז כְּשֶׁתְּבוֹא תָּמָר לְבֵיתְךָ כְּדֵי לְהָכִין לְךָ אוֹכֶל, תְּבַקֵּשׁ לֶאֱכוֹל אֶת הָאוֹכֶל מִיָּדָהּ, וְאָז עֲשֵׂה לָהּ כַּאֲשֶׁר תַּחְפֹּץ. וַיִּשְׁכַּב אַמְנוֹן, וַיָּבוֹא הַמֶּלֶךְ לִרְאוֹתוֹ, וַיֹּאמֶר אַמְנוֹן אֶל הַמֶּלֶךְ: תָּבוֹא נָא אֲחוֹתִי וְתַעֲשֶׂה לְעֵינַי שְׁתֵּי לְבִבוֹת. וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת תָּמָר הַבַּיְתָה לֵאמֹר, לְכִי נָא בֵּית אַמְנוֹן אָחִיךְ וַעֲשִׂי לוֹ מַאֲכָל.

וַתֵּלֶךְ תָּמָר בֵּית אַמְנוֹן אָחִיהָ, וְהוּא שׁוֹכֵב, וַתִּקַּח אֶת הַבָּצֵק וַתָּלוּשׁ לְעֵינָיו וַתְּבַשֵּׁל אֶת הַלְּבִיבוֹת. לְאַחַר שֶׁסִּיְּמָה לְבַשֵּׁל, הַגִּישָׁה לוֹ לֶאֱכוֹל, וְסֵרַב לֶאֱכוֹל. וַיֹּאמֶר אַמְנוֹן: "הוֹצִיאוּ כָּל אִישׁ מֵעָלַי", וַיֵּצְאוּ כָּל אִישׁ מֵעָלָיו. לְאַחַר שֶׁהָיוּ לְבַד בַּחֶדֶר, הַגִּישָׁה לוֹ תָּמָר אֶת הָאוֹכֶל, וְאָז הֶחֱזִיק בָּהּ אַמְנוֹן וְאָמַר לָהּ בּוֹאִי שִׁכְבִי עִמִּי אֲחוֹתִי.

וַתֹּאמַר לוֹ, אַל אָחִי אַל תְּעַנֵּנִי, כִּי לֹא יֵעָשֶׂה כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל, אַל תַּעֲשֵׂה אֶת הַנְּבָלָה הַזֹּאת. וַאֲנִי אָנָה אוֹלִיךְ אֶת חֶרְפָּתִי, וְאַתָּה תִּהְיֶה כְּאַחַד הַנְּבָלִים בְּיִשְׂרָאֵל, וְעַתָּה דַּבֶּר נָא אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי מִמֶּךָּ. וְלֹא אָבָה לִשְׁמֹעַ בְּקוֹלָהּ, וַיֶּחֱזַק מִמֶּנָּה וַיְעַנֶּהָ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ.

מִיַּד לְאַחַר מִכֵּן כָּתוּב: וַיִּשְׁנָאֶהָ אַמְנוֹן שִׂנְאָה גְּדוֹלָה מְאֹד, כִּי גְּדוֹלָה הַשִּׂנְאָה אֲשֶׁר שְׂנֵאָהּ מֵאַהֲבָה אֲשֶׁר אֲהֵבָהּ, וַיֹּאמֶר לָהּ אַמְנוֹן: קוּמִי לֵכִי. וְכַאֲשֶׁר סֵרְבָה לָלֶכֶת, קָרָא לַמְּשָׁרֵת, וְצִוָּה אוֹתוֹ לִזְרֹק אוֹתָהּ הַחוּצָה וְלִנְעֹל אֶת הַדֶּלֶת אַחֲרֶיהָ.

כֵּיצַד יִתָּכֵן שֶׁאַהֲבָתוֹ הָעַזָּה שֶׁל אַמְנוֹן, הָפְכָה בְּבַת אַחַת לְשִׂנְאָה כָּזוֹ חֲזָקָה?

אוֹמְרִים עַל כָּךְ חֲכְמֵי הַמּוּסָר בַּדֶּרֶךְ מָשָׁל: שָׁאַל חֲכַם אֶחָד אֶת תַּלְמִידוֹ: רוֹאֶה אֲנִי שֶׁאַתָּה אוֹכֵל הַרְבֵּה דָּגִים, הַאִם אַתָּה אוֹהֵב דָּגִים? הֵשִׁיב לוֹ הַתַּלְמִיד: אֲנִי אוֹהֵב דָּגִים מְאֹד מְאֹד. הֵעִיר לוֹ הֶחָכָם: לֹא נָכוֹן הַדָּבָר אֲשֶׁר עָנִיתָ לִי, אַתָּה אוֹהֵב אֶת עַצְמְךָ לֹא אֶת הַדָּגִים, אִם הָיִיתָ אוֹהֵב אוֹתָם בֶּאֱמֶת, לֹא הָיִיתָ אוֹכֵל אוֹתָם... אַתָּה אוֹהֵב לֶאֱכוֹל דָּגִים לַהֲנָאָתְךָ, אַךְ אֵינְךָ אוֹהֵב אֶת הַדָּגִים...

כְּךָ הָיָה הַדָּבָר אֵצֶל אַמְנוֹן. מֵעוֹלָם לֹא אָהַב אַמְנוֹן אֶת תָּמָר, אֶלָּא אֹהֶב אֶת עַצְמוֹ וְאֶת תַּאֲוֹתָיו, וּלְאַחַר שֶׁקִּבֵּל אֶת מַה שֶּׁרָצָה, הֲרֵי שׂוּב אֵין לוֹ שׂוּם צֹרֶךְ בְּתָמָר, וְלָכֵן זָרַק אוֹתָהּ מִלְּפָנָיו.

אהבת דוד ויהונתן

אִם נִתְבּוֹנֵן בְּאַהֲבָה הַמֻּפְלָאָה וְהַנִּדִּירָה שֶׁל דָּוִד וִיהוֹנָתָן, נִבְחִין שֶׁהִתְרַחֵשׁ כָּאן דָּבָר שֶׁהוּא הָפוּךְ מִן הַהִגָּיוֹן הַיָּשָׁר. הַכָּתוּב מְתָאֵר מָתַי הֵחֵלָּה אַהֲבָה נִפְלָאָה זוֹ, עוֹד בַּיָּמִים שֶׁשָּׁאוּל הָיָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, כָּךְ שֶׁבְּאוֹפֶן טִבְעִי, צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ יְהוֹנָתָן יוֹרֵשׁ הָעֶצֶר אַחֲרָיו. בְּאוֹתָם יָמִים, צָצָה פִּתְאוֹם דְּמוּת חֲדָשָׁה, רוֹעֶה צָאן בִּלְתִּי מֻכָּר, הַנַּעַר דָּוִד. נִצְחוֹנוֹ בְּמַאֲבָק עִם גָּלְיָת, מֵבִיא אוֹתוֹ לְבֵית שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ, שָׁם הוּא נִשְׁאַל עַל יְדֵי שָׁאוּל "בֶּן מִי אַתָּה?" וְהוּא עוֹנֶה: "דָּוִד בֶּן עַבְדְּךָ יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי".

בְּמַעֲמַד זֶה, פּוֹגֵשׁ אוֹתוֹ לָרִאשׁוֹנָה יְהוֹנָתָן. הַכָּתוּב מֵעִיד וְאוֹמֵר: "וְנֶפֶשׁ יְהוֹנָתָן נִקְשְׁרָה בְּנֶפֶשׁ דָּוִד, וַיֶּאֱהָבֵהוּ יְהוֹנָתָן כְּנַפְשׁוֹ". יְהוֹנָתָן לֹא הִכִּיר אֶת דָּוִד עַד לְאוֹתוֹ רֶגַע, אַךְ מִיַּד כְּשֶׁרָאָהוּ, הֵחֵל אוֹהֵב אוֹתוֹ אַהֲבַת נֶפֶשׁ. הוּא לֹא שׁוֹאֵל אֶת עַצְמוֹ אִם כְּדַאי לוֹ לֶאֱהֹב אֶת דָּוִד, וְאֵיזוֹ תְּמוּרָה תִּצְמַח לוֹ מֵאַהֲבָה זוֹ. אַהֲבַת נֶפֶשׁ הִיא אַהֲבָה אֲמִתִּית לְלֹא תְּנָאִים. אַהֲבַת נֶפֶשׁ פֵּרוּשָׁהּ - אַהֲבַת הָאָדָם כְּמוֹת שֶׁהוּא לְלֹא סִבָּה חִיצוֹנִית.

יְהוֹנָתָן הָיָה אָמוּר לִמְלֹךְ אַחֲרֵי אָבִיו הוּא וְזַרְעוֹ אַחֲרָיו, שֶׁהֲרֵי הַמְּלוּכָה עוֹבֶרֶת בִּירוּשָׁה. שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ רוֹדֵף אַחַר דָּוִד וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ, מֵאַחַר שֶׁהוּא רוֹאֶה בּוֹ כְּ"מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת" וְלָכֵן דִּינוֹ גְּזַר דִּין מָוֶת.

יְהוֹנָתָן מְנַסֶּה לְלַמֵּד סָנֵגוֹרְיָה עַל דָּוִד לִפְנֵי אָבִיו, וְאָז אוֹמֵר לוֹ שָׁאוּל: מַדּוּעַ אַתָּה מְנַסֶּה לְסַנְגֵּר עָלָיו וּלְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, וַהֲרֵי "כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן יִשַׁי חַי עַל הָאֲדָמָה, לֹא תִּכּוֹן אַתָּה

וּמַלְכוּתְךָ", כְּלוֹמַר, לְמַעַן מַלְכוּתְךָ, אַתָּה צָרִיךְ לְהֵאָבֵק נֶגְדּוֹ. וְהוּא מוֹסִיף וּמְצַוֶּה עָלָיו: "וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אוֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן מָוֶת הוּא".

יְהוֹנָתָן מַמְשִׁיךְ לְדַבֵּר טוֹבוֹת עַל דָּוִד, וּמַעֲלֶה אֶת חֲמַת אָבִיו, עַד שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ". יְהוֹנָתָן נוֹכַח כִּי כָּלְתָה הָרָעָה מֵעִם אָבִיו לַהֲרוֹג אֶת דָּוִד, וְנֶעֱצָב אֶל לִבּוֹ עַד כִּי אֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכוֹל. הוּא קָם מֵעִם הַשֻּׁלְחָן, וְיוֹצֵא אֶל דָּוִד הַמְחַכֶּה לוֹ בַּשָּׂדֶה, בְּמַטָּרָה לְהַזְהִירוֹ מִפְּנֵי חֶרֶב שָׁאוּל אָבִיו.

כְּשֶׁנִּפְגְּשׁוּ, וַיִּשְּׁקוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד: לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם ה', הַשְּׁבוּעָה בֵּינֵינוּ שֶׁנַּעֲזֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ, תִּהְיֶה קַיֶּמֶת עַד עוֹלָם. יְהוֹנָתָן מְסַכֵּן אֶת מַלְכוּתוֹ, וּמְסַכֵּן גַּם אֶת חַיָּיו בִּשְׁבִיל דָּוִד, וְהַכֹּל כִּי אַהֲבַת נֶפֶשׁ אֲהֵבוֹ.

אַהֲבָה זוֹ מִתְבַּטֵּאת בְּיֶתֶר שְׂאֵת, בִּפְגִישָׁתָם הָאַחֲרוֹנָה לִפְנֵי שֶׁיְּהוֹנָתָן נֶהֱרָג בְּהַר הַגִּלְבֹּעַ. יְהוֹנָתָן הוֹלֵךְ אֶל הַחֲרָשָׁה אֲשֶׁר בָּהּ הִסְתַּתֵּר דָּוִד מִפְּנֵי שָׁאוּל, וַיֹּאמֶר אֵלָיו: אַל תִּירָא, כִּי לֹא תִמְצָאֲךָ יַד שָׁאוּל אָבִי, וְאַתָּה תִּמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל, וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לְךָ לְמִשְׁנֶה. לֹא רַק שֶׁיְּהוֹנָתָן אֵינוֹ מִתְקַנֵּא בְּדָוִד עַל הַמַּלְכוּת הַנִּטֶּלֶת מִמֶּנּוּ וְנִתֶּנֶת לְרֵעוֹ, הוּא אַף עוֹזֵר לוֹ וּמְעוֹדֵד אוֹתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: אַתָּה תִּגְדַּל וְתִהְיֶה יוֹתֵר מִמֶּנִּי, וַאֲנִי אֶהְיֶה פַּחוֹת מִמְּךָ.

וְהִנֵּה לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע דָּוִד הַמֶּלֶךְ אֶת הַבְּשׂוֹרָה הַמָּרָה עַל הֲרִיגַת שָׁאוּל וִיהוֹנָתָן, פּוֹרֵץ בְּקִינָה וְאוֹמֵר: "צַר לִי עָלֶיךָ אָחִי יְהוֹנָתָן, נָעַמְתָּ לִי מְאֹד, נִפְלְאַתָה אַהֲבָתְךָ לִי מֵאַהֲבַת נָשִׁים", 'נִפְלְאַתְ' מִלְּשׁוֹן פֶּלֶא - מְיֻחֶדֶת הָאַהֲבָה שֶׁלְּךָ יוֹתֵר מֵאַהֲבַת נָשִׁים, כִּי אֲהַבְתָּנוּ לֹא הָיְתָה תְּלוּיָה בְּשׁוּם דָּבָר.

משנה יז

כָּל מַחֲלוֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם. וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוֹ הִיא מַחֲלוֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוֹ מַחֲלוֹקֶת הִלֵּל וְשַׁמַּאי. וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, זוֹ מַחֲלוֹקֶת קֹרַח וְכָל עֲדָתוֹ:

שׁוֹאֵל הַגָּאוֹן רַבִּי יוֹסֵף מָשָׁאשׁ זַצ"ל בְּסִפְרוֹ "נַחֲלַת אָבוֹת", מַדּוּעַ כּוֹתֶבֶת הַמִּשְׁנָה שֶׁמַּחְלֹקֶת שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם זוֹ מַחְלֹקֶת קֹרַח וְכָל עֲדָתוֹ, לְכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב שֶׁזּוֹ מַחְלֹקֶת קֹרַח וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ ע"ה.

וְתֵרֶץ זֹאת הָרַב עַל פִּי סִפּוּר שֶׁהָיָה בְּעִיר לִיוְורְנוּ בְּאִיטַלְיָה. בְּעִיר הָיוּ שִׁבְעָה פַּרְנָסִים שֶׁנִּהֲלוּ אֶת חַיֵּי הַקְּהִלָּה הַיְּהוּדִית. יוֹם אֶחָד קָם אַחַר הַפַּרְנָסִים, וְהֶעֱלָה הַצָּעָה: מֵאַחַר שֶׁהַמְּקוֹאוֹת בָּעִיר שׁוֹכְנוֹת בְּמִבְנִים רְעוּעִים וּמְטִים לִנְפֹּל, וּמֵאָז בְּנָיְתָם רַבְתָה הָאוּכְלוֹסְיָה, וּמִשְׁפָּחוֹת רַבּוֹת נוֹסְפוּ לָעִיר, עִנְיַן טָהֳרַת הַמִּשְׁפָּחָה הֲלֹא הוּא מֵעִקָּרֵי וְיסוֹדוֹת הַבַּיִת

הַיְהוּדִי, וְטָהֳרַת נִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל יְלָדֵינוּ תְּלוּיָה בָּהּ, עַל כֵּן יֵשׁ לִבְנוֹת מִקְוֶה טָהֳרָה חָדִישׁ וּמְשֻׁכְלָל רָחַב יָדַיִם וְיָפֶה, שֶׁעָה אַחַת קוֹדֶם.

שָׁאֲלוּ שְׁאָר הַפַּרְנָסִים: הֵיכָן נִבְנֶה אֶת הַמִּקְוֶה הֶחָדָשׁ? הֵשִׁיב הַפַּרְנָס: כְּבָר חָשַׁבְתִּי בַּדָּבָר, וְאִיתַּרְתִּי מִגְרָשׁ שׁוֹמֵם בְּמֶרְכַּז הָעִיר, וְדִבַּרְתִּי עִם בְּעָלָיו, וְכָךְ וְכָךְ הוּא מְחִיר הַמִּגְרָשׁ. מִיַּד הִצְטָרְפוּ שְׁנַיִם מֵהַפַּרְנָסִים וְתָמְכוּ בְּהַצָּעָה.

קָם נְשִׂיא הַוַּעַד וְקָרָא בְּרֶגֶשׁ: מְחִיר הַמִּגְרָשׁ יָקָר מְאֹד, וּמָמוֹן הַקְּהִלָּה אֵינוֹ הֶפְקֵר, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁזֶּה הַמְּחִיר בְּמֶרְכַּז הָעִיר, אֲבָל מִקְוֶה יֵשׁ לִבְנוֹת בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ כֹּה מֻרְכָּזִי, וְנָרוִיחַ בְּכָךְ שְׁנֵי דְּבָרִים. א'. הַמִּבְנֶה יָקוּם בְּמָקוֹם צָנוּעַ וְשָׁקֵט. ב'. מְחִיר הַמִּגְרָשׁ יִהְיֶה נָמוּךְ בְּהַרְבֵּה. בְּרֶגַע זֶה עָלָה בְּדַעְתִּי, שֶׁיֵּשׁ מִגְרָשׁ פָּנוּי בְּסָמוּךְ לְחוֹמַת הָעִיר, וַאֲנִי מוּכָן לָבוֹא בְּדְבָרִים עִם בְּעָלָיו.

נִזְעַק הַמַּצִּיעַ הָרִאשׁוֹן וְטָעַן, שֶׁהַנָּשִׁים יִצְטָרְכוּ לָלֶכֶת בְּאִישׁוֹן לַיְלָה עַד לִקְצֵה הָעִיר, וְאֵין זֶה רָאוּי וְרָצוּי לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל הַצְּנוּעוֹת.

הֶחְלִיטוּ לַעֲשׂוֹת בְּחִירוֹת, וְהַמַּצִּיעַ הָרִאשׁוֹן זָכָה בִּתְמִיכַת שְׁלוֹשָׁה מֵחֲבֵרָיו, וְהַנָּשִׂיא נוֹתַר בְּמִעוּט. אֲבָל הוּא לֹא אָמַר נוֹאָשׁ, הָלַךְ לִגְבִירִים בַּעֲלֵי הַהַשְׁפָּעָה בַּקְּהִלָּה, וְדָרַשׁ שֶׁיַּעַמְדוּ לִימִינוֹ כְּדֵי שֶׁקֶּפֶת הַקְּהִלָּה לֹא תִּתְרוֹקֵן.

גַּם הַצַּד שֶׁכְּנֶגְדּוֹ הָלַךְ וְהִתְסִיס אֶת הֲמוֹן הָעָם: רְאוּ, הַנָּשִׂיא מְבַקֵּשׁ לְהַרְחִיק אֶת הַמִּקְוֶה לְפַאֲתֵי הָעִיר. הָעֲשִׁירִים אָמְנָם יַגִּיעוּ לְשָׁם בְּמַרְכְּבוֹתֵיהֶם, אֲבָל הָעֲנִיִּים יְכַתְּתוּ רַגְלֵיהֶם בַּחֹשֶׁךְ וְעֲלוּלִים לָבוֹא חֲלִילָה לִידֵי סַכָּנָה.

נֶחְלְקָה הַקְּהִלָּה לִשְׁתֵּי מַפְלָגוֹת, כָּל מַפְלָגָה נָשְׂאָה נְאוּמִים חוֹצְבֵי לֶהָבוֹת, וְהַדְּבָרִים הִגִּיעוּ לְתִיגְרוֹת וּמַהֲלוּמוֹת, עַד שֶׁנּוֹדַע לַשַּׁלְטוֹנוֹת דְּבַר הַתְּסִיסָה. קָרָא הַמּוֹשֵׁל לָרַב הָעִיר וּשְׁאָלוֹ לְחַוּוֹת דַּעְתּוֹ. הָרַב יָדַע שֶׁבִּשְׁנֵי הַמַּחֲנוֹת אֲנָשִׁים קָשִׁים וְנִרְגָּנִים, וּלְכָל צַד שֶׁיַּטֶּה, יְעוֹרֵר עָלָיו אֶת חֲמַת הַצַּד הָאַחֵר, וְלָכֵן הוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ מִתְעָרֵב.

הַמּוֹשֵׁל לֹא קִבֵּל זֹאת, וְהֵטִיל עָלָיו לְהַשְׁכִּין שָׁלוֹם בַּקְּהִלָּה. הָלַךְ הָרַב לְשׂוֹחֵחַ עִם הַנָּשִׂיא, וְהַנָּשִׂיא הֵחֵל לְזָעֹק: כַּסְפֵּי הֶקְדֵּשׁ, כֶּסֶף קָדָשִׁים הוּא, וְיֵשׁ לִשְׁמוֹר עַל גְּדֵרֵי הַצְּנִיעוּת!!! הָלַךְ לַפַּרְנָס הַשֵּׁנִי, וְשָׁמַע שֶׁאֵין בְּדַעְתּוֹ לְוַותֵּר עַל נוֹחוּת הַתּוֹשָׁבִים וְרִוָּחָתָם.

נָאֲנַח הָרַב. בְּלֵית בְּרֵירָה, הָלַךְ אֶל בָּעַל הַמִּגְרָשׁ שֶׁבַּמֶּרְכָּז הָעִיר, וְשָׁאַל: הַאִם בִּרְצוֹנוֹ לְמוֹכְרוֹ, וּבְכַמָּה? אָמַר הָאִישׁ לָרַב: הָאֱמֶת הִיא שֶׁאֲנִי נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בַּנִּדּוֹן, אֲנִי חַיָּב כֶּסֶף רַב לַיְהוּדִי מְסֻיָּם, וְאֵין יָדִי מַשֶּׂגֶת לִפְרֹעַ אֶת חוֹבִי, וְלָכֵן שִׁעְבַּדְתִּי מִגְרָשׁ זֶה לְבַעַל חוֹבִי, וּבַעַל חוֹבִי הִצִּיעַ אֶת הַמִּגְרָשׁ לְאֶחָד הַפַּרְנָסִים, כְּדֵי שֶׁהַקְּהִילָה תִּקְנֵהוּ בְּמְחִיר גָּבוֹהַּ, וּתְקַיֵּם

עָלָיו מִבְנָה צִבּוּרִי. מֵהַסְּכוּם שֶׁאֲקַבֵּל אֶצְטָרֵךְ לְהַפְרִישׁ 'דְּמֵי תִּוּוּךְ' לִשְׁנַיִם מֵהַפְּרָנְסִים שֶׁבִּתְמִיכָתָם תִּתְאַפְשֵׁר הַמְּכִירָה.

אָמַר הָרַב בְּלִבּוֹ: כַּאֲשֶׁר שִׁעַרְתִּי כֵּן מָצָאתִי, אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר. מִשָּׁם הָלַךְ הָרַב וְחָקַר מִיהוּ בָּעַל הַקַּרְקַע בְּפַאֲתֵי הָעִיר, נוֹדַע לוֹ שֶׁהַמִּגְרָשׁ שַׁיָּךְ לַיְּהוּדִי שֶׁהָלַךְ לְצָרְפַת. שִׁגֵּר הָרַב מִכְתַּב אֵלָיו, וְשָׁאַל אִם נִתַּן לִרְכֹּשׁ אֶת הַקַּרְקַע שֶׁלּוֹ. הַלָּהּ עָנָה בְּמִכְתָּב, שֶׁהַמִּגְרָשׁ מְמֻשְׁכָּן לְנַשִּׂיא הַקְּהִלָּה...

עָלָה הָרַב אֶל הַמּוֹשֵׁל עִם הַמִּמְצָאִים שֶׁבְּיָדָיו, וְהַמּוֹשֵׁל הִדִּיחַ אֶת כָּל הַפְּרָנְסִים וְאֶת נְשִׂיא הַקְּהִלָּה, וְהֶעֱמִיד אֲחֵרִים בִּמְקוֹמָם, עֲלֵיהֶם יֵשׁ כַּנִּרְאֶה סְפוּרִים אֲחֵרִים...

זֶה עִנְיַן מַחְלֹקֶת "קֹרַח וַעֲדָתוֹ", לְכָל אֶחָד מֵהֶם הָיוּ אִינְטֶרֶסִים מִשֶּׁלּוֹ, וְלָכֵן הִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם לַחֲלֹק עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. אֲבָל מֹשֶׁה שֶׁהָיָה זָךְ וְטָהוֹר וְנָקִי מִכָּל חֶשְׁבּוֹן נִגִּיעָה, לֹא הָיָה מְעֹרָב כְּלָל וּכְלָל בְּאוֹתָהּ מַחְלֹקֶת.

מחלקת הלל ושמאי

בְּסֵפֶר "מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ" (פָּרָשַׁת קֹרַח) הִקְשָׁה, מַדּוּעַ לֹא אָמְרָה הַמִּשְׁנָה "מַחְלֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם זוֹ מַחְלֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל", לָמָּה נָקְטָה דַּוְקָא אֶת "שַׁמַּאי וְהִלֵּל"?

אֶלָּא, שַׁמַּאי וְהִלֵּל חָלְקוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁכֵּן זֶה אָמַר 'הֲלָכָה כְּךָ הִיא', וְזֶה אָמַר 'לֹא כָּךְ, אֶלָּא כָּךְ הִיא הַהֲלָכָה', וְלֹא הָיְתָה כַּוָּנָתָם לְשׁוּם פְּנִיָּה בָּעוֹלָם כְּלָל אֶלָּא רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם. לֹא כֵּן תַּלְמִידֵיהֶם, דְּהַיְנוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, לְמַרְבֵּה הַמְּחִילָה הָיוּ נִמְצָאִים בֵּינֵיהֶם כַּמָּה וְכַמָּה תַּלְמִידִים שֶׁכַּוָּנָתָם הָיְתָה לְאֵיזֶה פְּנִיָּה, שֶׁזֶּה אָמַר "הָרַבִּי שֶׁלִּי גָּדוֹל בְּיוֹתֵר וְאִישׁ אֱלֹקִים הוּא", וְזֶה אָמַר "הָרַבִּי שֶׁלִּי גָּדוֹל בְּיוֹתֵר", וְהָיְתָה הַמַּחֲלֹקֶת מְעֹרֶבֶת בְּגַאוּת וְגַדְלוּת וּבִפְנִיּוֹת אֲחֵרוֹת, וְלָכֵן לֹא נִקְרֵאת מַחְלֹקְתָם מַחְלֹקֶת לְשֵׁם שָׁמַיִם.

וּמְסַפְּרִים שֶׁלִּפְנֵי כְּמָאתַיִם שָׁנָה, הָיְתָה מַחְלֹקֶת דּוֹמָה בֵּין רַבִּי יְהוֹנָתָן אַיְיבְּשִׁיץ, וּבֵין רַבִּי יַעֲקֹב עֶמְדִּין [הַיְעַבֵּ"ץ], רַבִּי יְהוֹנָתָן הָיָה נוֹתֵן קְמִיעִים לַחוֹלִים וְלַזְּקוּקִים שֶׁהָיוּ בָּאִים אֶל בֵּיתוֹ, וְאִלּוּ רַבִּי יַעֲקֹב עֶמְדִּין הִתְנַגֵּד לְכָךְ נֶחְרָצוֹת, וְסָבַר שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מִשּׁוּם עֲבוֹדָה זָרָה...

עַד מְהֵרָה הֵחֵלּוּ לְהָגִיס בַּקְּדֵרָה גַּם תַּלְמִידֵיהֶם שֶׁל שְׁנֵי הַצַּדִּיקִים שֶׁהִשְׁתַּמְּשׁוּ בִּרְכִילוּת וְלָשׁוֹן הָרַע, וְהִבְעִירוּ אֶת הַמְּדוּרָה. לְאַחַר שָׁנִים שֶׁהָלְכוּ אוֹתָם שְׁנֵי גְּדוֹלִים לָעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב, בָּאוּ בַּחֲלוֹם לְאֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַדּוֹר וְאָמְרוּ לוֹ: אָנוּ שׁוֹכְנִים אַחַר כָּבוֹד בְּגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, וְנֶהֱנִים מִזִּיו הַשְּׁכִינָה. אֲבָל כָּל הַתַּלְמִידִים שֶׁבָּחֲשׁוּ בַּקְּדֵרָה וְלִיבּוּ אֶת אֵשׁ הַמַּחֲלֹקֶת, יָרְדוּ לְגֵיהִנּוֹם לְדוֹרֵי דּוֹרוֹת!!!

משנה יח

כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים, אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ. וְכָל הַמַּחֲטִיא אֶת הָרַבִּים, אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מֹשֶׁה זָכָה וְזִיכָּה אֶת הָרַבִּים, זְכוּת הָרַבִּים תְּלוּי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "צִדְקַת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל". יָרָבְעָם חֵטְא וְהֶחֱטִיא אֶת הָרַבִּים, חֵטְא הָרַבִּים תְּלוּי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל חַטֹּאות יָרָבְעָם אֲשֶׁר חֵטְא וַאֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל".

מעלת מזכה הרבים

בְּסֵפֶר "לֵב שָׁלוֹם", מוֹפִיעַ מַעֲשֶׂה נִפְלָא עַל מַעֲלַת זְכוּי הָרַבִּים שֶׁל הַ"חָפֵץ חַיִּים". בְּעָרוֹב יָמָיו שֶׁל מָרָן הֶחָפֵץ חַיִּים זַצ"ל, נִתְבַּקֵּשׁ פַּעַם עַל יְדֵי הַגָּאוֹן ר' חַיִּים עוֹזֵר זַצ"ל, לָבוֹא מֵהָעִיר רַאדִין לְעִיר וִילְנָא, עַל מְנָת לְדַבֵּר וּלְחַזֵּק בְּעִנְיָן טָהֳרַת הַמִּשְׁפָּחָה. הֶחָפֵץ חַיִּים שֶׁמִּפְנֵי זִקְנוּתוֹ הַמַּפְלֶגֶת וְחֻלְשָׁתוֹ הַגְּדוֹלָה כְּבָר לֹא יָצָא לְשׁוּם מָקוֹם, הֶחְלִיט הַפַּעַם לָצֵאת, וְאָמַר: "אִם ר' חַיִּים עוֹזֵר מְבַקֵּשׁ, צָרִיךְ לָבוֹא".

בְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל הֶחָפֵץ חַיִּים, שֶׁיָּדְעוּ כַּמָּה טִרְחָה וְקֹשִׁי וְאוּלַי אַף סַכָּנָה לִבְרִיאוּתוֹ כְּרוּכָה בִּנְסִיעָה זוֹ, שֶׁהָיְתָה אָז כַּמּוּבָן עַל עֲגָלָה וְסוּסִים, וַעֲלוּלָה הָיְתָה לְהַחֲלִישׁ אוֹתוֹ מְאֹד, אָמְרוּ לוֹ כִּי אֵינָם מוּכָנִים בְּשׁוּם אוֹפֶן לְסַיֵּעַ לוֹ בִּנְסִיעָה זוֹ, מֵחֲשָׁשׁ לִבְרִיאוּתוֹ. וְאִלּוּ הֶחָפֵץ חַיִּים אָמַר: "אֵלֵךְ לְבַדִּי!"

אָמַר וְעָשָׂה. קָם לְאִטּוֹ מִן הַכִּסֵּא, וּפָסַע לְכִוּוּן הַיְצִיאָה, וְכָל כָּךְ חַלָּשׁ הָיָה, עַד שֶׁלֹּא יָכַל לָלֶכֶת לְבַדּוֹ, וְהֻצְרַךְ לְהִשָּׁעֵן עַל קִירוֹת הַבַּיִת כְּשֶׁפָּנָיו מוּל הַקִּיר, וּשְׁנֵי יָדָיו נִתְמָכִים בְּקִירוֹת הַבַּיִת, וְכָךְ פָּסַע בְּקֹשִׁי פְּסִיעָה אַחַר פְּסִיעָה. בְּנֵי הַבַּיִת שֶׁנִּדְהֲמוּ מֵרְצוֹנוֹ הָעַז לִנְסֹעַ, וְרָאוּ כַּמָּה חֻשּׁוּבָה בְּעֵינָיו נְסִיעָה זוֹ, נָעְתְּרוּ לְבַסּוֹף, וְסִדְּרוּ לוֹ אֶת כָּל הַדְּרוּשׁ לַנְּסִיעָה, וְהָרַב נָסַע לְוִילְנָא.

כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְוִילְנָא, כַּמּוּבָן שֶׁהַהֲמוּלָה הָיְתָה גְּדוֹלָה. רַבִּי חַיִּים עוֹזֵר בָּא לְקַבְּלוֹ, וְהוֹדָה לוֹ עַל טִרְחָתוֹ הַמְּרֻבָּה. סִדְּרוּ לוֹ מָקוֹם לְמֶשֶׁךְ הַשַּׁבָּת, וּבְיוֹם שִׁישִׁי תָּלוּ מוֹדָעוֹת עֲנָק בְּכָל וִילְנָא, שֶׁהֶחָפֵץ חַיִּים יִשָּׂא אֶת דְּבָרָיו בְּלֵיל שַׁבָּת לְנָשִׁים, וּבְשַׁבָּת בַּבֹּקֶר לִגְבָרִים.

בְּלֵיל שַׁבָּת דִּבֵּר הָרַב לִפְנֵי כְּשֵׁשֶׁת אֲלָפִים נָשִׁים, וְכָךְ גַּם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת דִּבֵּר לִפְנֵי שֵׁשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ. בְּשַׁבָּת אַחַר הַצָּהֳרַיִם, לְאַחַר שֶׁהֶחָפֵץ חַיִּים נַח מְעַט, קִבֵּל חֵלֶק מֵהַקָּהָל הָרַב שֶׁגָּדַשׁ אֶת הֶחָצֵר. אֶחָד מִן הַנִּכְנָסִים, הָיָה אָדָם מְבֻגָּר שֶׁבָּא לְבַקֵּשׁ עֵצָה וּבְרָכָה.

הֶחָפֵץ חַיִּים עָנָה לוֹ עַל מִשְׁאֲלָתוֹ, וּלְאַחַר שֶׁסִּיֵּם, תָּפַס אֶת יָדָיו שֶׁל אוֹתוֹ זָקֵן, וְשׂוֹחֵחַ עִמּוֹ כַּמָּה דַּקּוֹת עַל עִנְיָנֵי אֱמוּנָה. הֶחָפֵץ חַיִּים הִרְגִּישׁ שֶׁדְּבָרָיו פָּעֲלוּ בְּלִבּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ זָקֵן, סִיֵּם אֶת דְּבָרוֹ וּבֵרְכוֹ לְשָׁלוֹם.

כְּשֶׁיָּצָא הָאִישׁ מִן הַבַּיִת, רָאָה מְשַׁמְּשׁוֹ שֶׁל הֶחָפֵץ חַיִּים, שֶׁהָרַב מִתְפַּעֵל מִמַּשֶּׁהוּ, וְלוֹחֵשׁ לְעַצְמוֹ דְּבַר מַה, וְכָךְ אָמַר: אָכֵן הָיָה כְּדַאי לָבוֹא וְלִטְרוֹחַ מֵרַאדִין עַד וִילְנָא וְלַחֲזוֹר, כְּדֵי לְחַזֵּק יְהוּדִי אֶחָד בֶּאֱמוּנָה...

כְּלוֹמַר, שֶׁכָּל הַדְּרִשָׁה הָאֲרֻכָּה וְהַקָּהָל הַגָּדוֹל שֶׁנוֹכַח שָׁמָּה, עֲדַיִן לֹא הִסְפִּיק לְחָפֵץ חַיִּים כְּדֵי לְהַצְדִּיק אֶת מַטָּרַת הַנְּסִיעָה, כִּי מִי יוֹדֵעַ אִם פָּעַל בִּדְבָרוֹ מַשֶּׁהוּ, אַךְ מִשֶּׁהִרְגִּישׁ בְּבֵרוּר עַל יְהוּדִי אֶחָד שֶׁהִתְחַזֵּק בֶּאֱמוּנָה, אִם כֵּן, הֲרֵי פָּעַל וְעָשָׂה מַשֶּׁהוּ מוֹעִיל לְחַזֵּק יְהוּדִי בֶּאֱמוּנָה, עַל כָּךְ אוֹמֵר הֶחָפֵץ חַיִּים שֶׁהָיָה כְּדַאי כָּל הַנְּסִיעָה.

מִכָּאן נִלְמַד, שֶׁלֹּא כַּמּוּת הַמִּשְׁתַּתְּפִים בַּשִּׁעוּר הִיא הַקּוֹבַעַת, אֶלָּא עֶצֶם זֶה שֶׁמְּזַכִּים אֲפִילוּ יְהוּדִי אַחֵר לְהִתְחַזֵּק יוֹתֵר בַּעֲבוֹדַת ה', הֲרֵי זֶה זְכוּי הָרַבִּים שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ.

המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו

מְסַפְּרִים עַל רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ מִלִּיזֶ'נְסְק [בְּעַל ה"נֹעַם אֱלִימֶלֶךְ"], אֲשֶׁר הָיָה מְפָרְסָם בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלּוֹ, וְעָסַק כָּל יָמָיו בִּזְכוּי הָרַבִּים, וְהֵשִׁיב רַבִּים מֵעָוֹן.

יוֹם אֶחָד בָּא אֵלָיו הַיֵּצֶר הָרַע עִם הַצָּעָה מְפַתָּה: בּוֹא נַעֲשֶׂה הֶסְכֵּם, אֲנִי אֶעֱזֹב אוֹתְךָ לְנַפְשְׁךָ וְתוּכַל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַעֲבוֹדַת ה' בְּאֵין מַפְרִיעַ, וּבְתָמוּרָה, אַתָּה תַּעֲזֹב אֶת כָּל אוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁאַתָּה דּוֹאֵג לְהַחְזִירָם לְמוּטָב. הִנֵּה נִתָּנָת לְךָ הָאֶפְשָׁרוּת לַעֲלוֹת בְּמַעֲלוֹת הַתּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם לְלֹא כָּל הַפְרָעָה, מַה אִכְפַּת לְךָ מֵאֲחֵרִים?!

הֵשִׁיב לוֹ רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ: אֲנִי מַכִּיר אוֹתְךָ, אֵינְךָ דּוֹבֵר אֶלָּא שֶׁקֶר, אַתָּה טוֹעֵן שֶׁאֲנִי אֶעֱזֹב אֶת הָאֲחֵרִים, וְאַתָּה תַּעֲזֹב אוֹתִי. אוּלָם אֲנִי יוֹדֵעַ כִּי תַּפְקִידְךָ הוּא לֹא לַעֲזֹב אַף אֶחָד, אַתָּה לְעוֹלָם לֹא תַּעֲזֹב אוֹתִי לָבֶטַח, מָחָר תִּמְצָא סִבָּה חֲדָשָׁה לְהַחֲטִיא אוֹתִי. כְּשֵׁם שֶׁהַתַּפְקִיד שֶׁלְּךָ לֹא לְהָנִיחַ לִי, כָּךְ גַּם אֲנִי לֹא אַנִּיחַ לָאֲחֵרִים. אַתָּה נִבְרֵאתָ לְהַכְשִׁיל וּלְהַחְטִיא, וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְזַכּוֹת.

כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לָאָדָם אַחֲרָיוּת לְזַכּוֹת אֶת הָרַבִּים, יֵשׁ לוֹ בְּאֹפֶן טִבְעִי נֶשֶׁק יָעִיל נֶגֶד שִׁכְנוּעֵי הַיֵּצֶר הָרַע, וְלָכֵן אָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה, שֶׁהַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים, אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ.

נצל בזכות זכוי הרבים

כָּתַב בְּסֵפֶר "קַב הַיָּשָׁר" (פֶּרֶק יח); בֹּא וּרְאֵה מַה שֶּׁהֵעִיד עַל עַצְמוֹ הָרַב הֶחָסִיד רַבִּי אַבְרָהָם מְחַבֵּר סֵפֶר "שִׁבּוֹלֵי הַלֶּקֶט", בְּהַקְדָּמַת סִפְרוֹ: אָמַר הַכּוֹתֵב, אַזְכִּיר כָּאן נִפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה ה' עִמָּדִי בְּעֵת עָבְרִי עָלַי תְּלָאוֹת בִּימֵי חָלְיִי, חָלִיתִי עַל עֶרֶשׂ דְּוַי, וּמֵרֹב כְּאֵבִי לֹא עָלֵיכֶם, רַבּוּ עָלַי מַכְאוֹבִים, עַד שֶׁרָחֲקוּ מִמֶּנִּי קְרוֹבָי, כִּי הָיִיתִי לְמַשָּׂא לִבְנֵי בֵיתִי וְלִפְנֵי אֲבוֹתַי. וְהָמוּ מֵעַי בִּי, וְלִבִּי יָחִיל בְּקִרְבִּי, בְּזִכְרִי שֶׁהַדֶּרֶךְ לְפָנַי אֲרֻכָּה וְהַצָּיְדָה שֶׁהֵכַנְתִּי מוּעָטָה.

וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר רָאוּ בִּי שֶׁנִּתְקָרְרוּ אֲבָרַי וּבְשָׂרִי וְהִגַּעְתִּי עַד הַגְּסִיסָה, וְעַד שֶׁעַר מִיתָה, הָעוֹמְדִים עָלַי דָּחֲקוּ הַחוּצָה אֶת אִשְׁתִּי וְזַרְעִי, וְגַם אֶת שְׁאָר קְרוֹבִים שֶׁרָאוּ אוֹתִי בְּסִימָנֵי מִיתָה בַּדֶּרֶךְ צֵאת הַנְּשָׁמָה מֵהַגּוּף, וּפָנַי נִשְׁתַּנּוּ.

וַה' בְּרַחֲמָיו "יִסֹּר יִסְרַנִּי וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי", וְלֹא בִּזְכוּתִי רַק בִּזְכוּת אֲבוֹתַי הַקְּדוֹשִׁים, וּבְמַרְאֶה רָאִיתִי בְּעֵינַי אָדָם קָצַר עֹמֶד לְפָנַי, וְנֵר דּוֹלֵק בְּיָדוֹ, וּכְהֶרֶף עַיִן הִתְחִיל לְהִכָּבוֹת, וְחָזַר וְדָלַק מַהֵר לְעֵינַי. אָמַרְתִּי לוֹ: בְּמִחִילָה, יַגִּיד לִי אֲדוֹנִי מַה זֶּה שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לְפָנַי בַּנֵּר הַזֶּה?

וְהֵשִׁיב הָאִישׁ: הַנֵּר רֶמֶז לַנְּשָׁמָה שֶׁלְּךָ, שְׁיְמֵי חַיֶּיךָ כְּבָר עָבְרוּ, כִּי הַנֵּר הוּא רֶמֶז נִשְׁמַת אָדָם, וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר מַהֵר חָזַר הַנֵּר לִדְלוֹק, רָמַזְתִּי לְךָ בָּזֶה שֶׁכְּךָ מְהֵרָה תִּהְיֶה לְךָ רְפוּאָה. וְיָדוֹעַ תֵּדַע שֶׁיֵּשׁ בַּמִּשְׁפָּט שֶׁלְּךָ מַיְמִינִים וּמַשְׂמְאִילִים, וְשָׁקְלוּ בְּמֹאזְנַיִם זְכֻיּוֹת שֶׁלְּךָ, וּבָאתִי לְבַשֶּׂרְךָ שֶׁהָאֵל הָרַחֲמָן הוֹסִיף יָמִים עַל יָמֶיךָ, וְאָמַר לַמַּלְאָךְ: **הֶרֶף יָדֶךָ מִמֶּנּוּ, כִּי עוֹד לְאֵל יָדוֹ לִזְכוֹת אֶת הָרַבִּים**, חֹק חָקַקְתִּי לְךָ שֶׁבְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַּעֲמֹד מֵחֹלִי זֶה.

זֶה הַמַּעֲשֶׂה הָיָה 3 יָמִים קוֹדֶם חַג הַשָּׁבוּעוֹת. וְכַאֲשֶׁר פָּתַר לִי כָּךְ הָיָה, שֶׁבַּיּוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת, הָלָכְתִּי לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמַמָּשׁ נַעֲשֵׂיתִי בְּרִיָּה חֲדָשָׁה, וּמִיַּד אָזַרְתִּי כְּגֶבֶר חֲלָצַי, קָמְתִּי עַל מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ לְחַבֵּר פֵּרוּשׁ עַל הַתּוֹרָה וּנְבִיאִים וּכְתוּבִים, וְקָרָאתִי לַחִבּוּר "שִׁבּוֹלֵי הַלֶּקֶט" לְזִכָּרוֹן.

רְאֵה נָא, שֶׁלֹּא הוֹעִיל לְאוֹתוֹ גָּדוֹל, לֹא לְמוּד תּוֹרָתוֹ שֶׁלָּמַד, וְלֹא הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעָשָׂה, וְלֹא צִדְקוּתוֹ וַחֲסִידוּתוֹ, אֶלָּא אַךְ וְרַק זְכוּי הָרַבִּים שֶׁהָיָה עָתִיד לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי חִבּוּרוֹ.

חטא הרבים של ירבעם

מוּבָא בְּסֵפֶר "מְלָכִים א'", שֶׁשְּׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ רָצָה לִבְנוֹת אַרְמוֹן לְבַת פַּרְעֹה, וּלְשֵׁם כָּךְ סָגַר אֶת הַפִּרְצָה שֶׁנַּעֲשְׂתָה בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם עֲבוּר עוֹלֵי הָרֶגֶל שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים דֶּרֶךְ אוֹתָהּ פִּרְצָה, עַל מְנָת שֶׁלֹּא יֵאָלְצוּ לְסוֹבֵב אֶת הַחוֹמָה כְּדֵי לְהִכָּנֵס לָעִיר.

וְהִנֵּה בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (קא:) מְבֹאָר, שֶׁיָּרְבָעָם רָאָה בְּמַעֲשָׂיו שֶׁל שְׁלֹמֹה נֶזֶק לַצִּבּוּר, וְהוֹכִיחַ עַל כָּךְ אֶת שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בָּרַבִּים, וְכָךְ אָמַר לוֹ: אֲבִיךָ פָּרַץ פִּרְצוֹת בַּחוֹמָה כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל, וְאַתָּה גָּדַרְתָּ וְסָתַמְתָּ אוֹתָם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת אַרְמוֹן לְבַת פַּרְעֹה, הָעֹדֶפֶת נוֹחִיּוּת אִישִׁית, עַל פְּנֵי טוֹבַת הָעָם.

אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ ז"ל, שֶׁבִּזְכוּת זֶה שֶׁהוֹכִיחַ יָרְבָעָם אֶת שְׁלֹמֹה, זָכָה לִמְלוֹכָה לְאַחַר מוֹתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה. מִיַּד לְאַחַר שֶׁיָּצָא יָרְבָעָם מִירוּשָׁלַיִם, פָּגַשׁ אוֹתוֹ אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי הַנָּבִיא, וְהוּא הָיָה מְכֻסֶּה בְּשִׂמְלָה חֲדָשָׁה, וּשְׁנֵיהֶם הָיוּ לְבַדָּם בַּשָּׂדֶה.

הַנָּבִיא תִּפַּס אֶת הַשִּׂמְלָה, וְקָרַע אוֹתָהּ לִשְׁנֵים עָשָׂר חֲלָקִים, בְּכָךְ הוּא רָמַז שֶׁמַּלְכוּת יִשְׂרָאֵל תִּקָּרַע וְתִתְפַּצֵל, וְאָמַר לְיָרָבְעָם: קַח לְךָ עֲשָׂרָה קְרָעִים מֵהַבֶּגֶד, כִּי כֹּה אָמַר ה', הִנְנִי קוֹרֵעַ אֶת הַמַּמְלָכָה מִיַּד שְׁלֹמֹה, וְנָתַתִּי לְךָ אֶת עֲשָׂרָה הַשְּׁבָטִים.

מַמְשִׁיךְ הַנָּבִיא וְאוֹמֵר בְּשֵׁם ה' לְיָרָבְעָם: "וְהָיָה אִם תִּשְׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ, וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכַי וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר בְּעֵינַי לִשְׁמוֹר חֻקּוֹתַי וּמִצְוֹתַי כַּאֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד עַבְדִּי, וְהָיִיתִי עִמָּךְ, וּבָנִיתִי לְךָ בַּיִת נֶאֱמָן כַּאֲשֶׁר בָּנִיתִי לְדָוִד, וְנָתַתִּי לְךָ אֶת יִשְׂרָאֵל".

לְאַחַר מִכֵּן, בָּרַח יָרָבְעָם לְמִצְרַיִם, וְשָׁהָה שָׁם עַד מוֹת שְׁלֹמֹה. כֶּשֶׁרְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה הֶמְלִךְ אַחַר אָבִיו, הִגִּיעָה מִשְׁלַחַת מִכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ שֶׁיְּקַל אֶת עֹל הַמִּסִּים. רְחַבְעָם הֵשִׁיב לָהֶם בְּשִׁלִּילָה, כִּי הָיְתָה סִבָּה מֵעִם ה' לְקַיֵּם אֶת הַהַבְטָחָה אֲשֶׁר הִבְטִיחַ לְיָרָבְעָם בֶּן נְבָט.

כַּאֲשֶׁר נוֹכְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הַמֶּלֶךְ לֹא נָעְתַּר לְהַפְצָרוֹתֵיהֶם, הֵחֵלָּה תְּסִיסָה בָּעָם, וְנֶאֱמַר בַּפָּסוּק: וַיַּרְא כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם, וַיָּשִׁבוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר, מַה לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלָה בְּבֶן יִשַׁי, וַיִּפְשְׁעוּ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִד.

בְּאוֹתָם יָמִים שָׁב יָרָבְעָם מִמִּצְרַיִם, וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל כִּי שָׁב יָרָבְעָם, שָׁלְחוּ וְקָרְאוּ לוֹ, וַיַּמְלִיכוּ אוֹתוֹ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל. מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל הִתְפַּצְלָה אָז לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת. מַלְכוּת יְהוּדָה נוֹתְרָה תַּחַת שִׁלְטוֹן רְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה, וּמַלְכוּת יִשְׂרָאֵל הַחֲדָשָׁה עָבְרָה תַּחַת שִׁלְטוֹן יָרָבְעָם בֶּן נְבָט.

כָּאן הִתְעוֹרֵר יֵצֶר הַשְּׁרָרָה שֶׁל יָרָבְעָם. שִׁלְטוֹן עַל עֲשָׂרָה שְׁבָטִים לֹא הִסְפִּיק לוֹ, הוּא חָשַׁשׁ שֶׁהַשְּׁבָטִים שֶׁתַּחַת שִׁלְטוֹנוֹ יַעַזְבוּ אוֹתוֹ, וְיַעַבְרוּ לְשִׁלְטוֹנוֹ שֶׁל רְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה.

חָשַׁשׁוֹ הִתְגַּבֵּר בְּגִלַּל הָעֲבָדָה שֶׁבָּרְגָלִים עָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל לִירוּשָׁלַיִם כְּדֵי לְהָבִיא אֶת קָרְבָּנוֹת הֶחָג, הַהֲלָכָה קוֹבַעַת שֶׁרַק מִי שֶׁהוּא מֶלֶךְ מִזַּרְעוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ, רַשַּׁאי לָשֶׁבֶת בָּעֲזָרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּמֵאַחֵר שֶׁיָּרָבְעָם לֹא הָיָה מִזַּרְעוֹ שֶׁל דָּוִד, הָיָה אָסוּר לוֹ לָשֶׁבֶת שָׁם, וְאִלּוּ רְחַבְעָם הָיָה רַשַּׁאי לָשֶׁבֶת. לָכֵן חָשַׁשׁ יָרָבְעָם שֶׁאִם עַם יִשְׂרָאֵל יִרְאוּ שֶׁהוּא עוֹמֵד וּרְחַבְעָם בֶּן שְׁלֹמֹה יוֹשֵׁב, יֹאמְרוּ שֶׁרְחַבְעָם גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, וְיַעַזְבוּ אוֹתוֹ וְיַמְלִיכוּ אֶת רְחַבְעָם עֲלֵיהֶם.

לָכֵן הֶחְלִיט יָרָבְעָם לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדָה זָרָה, אֲשֶׁר תְּשַׁמֵּשׁ תַּחֲלִיף לַעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְכָךְ לֹא יִצְטָרְכוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּכְבוֹדוֹ יִשָּׁאֵר בְּמְקוֹמוֹ. הוּא עָשָׂה שְׁנֵי עֶגְלֵי זָהָב, אֶת הָאֶחָד שָׂם בְּבֵית אֵל שֶׁבַּדָּרוֹם, וְאֶת הַשֵּׁנִי בְּדָן שֶׁבַּצָּפוֹן, וְאָמַר לָעָם, שֶׁמַּעַתָּה אֵין צָרֵךְ לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם - "הִנֵּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם".

בְּתְחִלָּה שִׁכְנַע אֶת הָעָם שֶׁזֶּה לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְכָךְ הֶחְדִּיר בָּעָם אֶת הָעֲבוֹדָה הַזָּרָה, וְהִנְהִיג רֶפוֹרְמָה בַּיְּהֲדוּת, וְהֶחְטִיא בְּפַרְהֶסְיָה וּבְזִדּוֹן אֶת כָּל הָעָם, וְאַף הִמְצִיא חַג חָדָשׁ בְּט"ו

בְּחֶשְׁוָן, וְדָרַשׁ לָעָם שֶׁזֶּהוּ חַג הָאָסִיף הָאֲמִתִּי, תַּחֲלִיף לְחַג הַסֻּכּוֹת שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וּבְגָלַל שֶׁהֶחְטִיא אֶת הָרַבִּים, עוֹנְשׁוֹ הָיָה שֶׁאִבֵּד אֶת הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁלּוֹ לְנֶצַח נְצָחִים.

ענשם של מחטיאי הרבים

כָּתַב בְּסֵפֶר "קַב הַיָּשָׁר" (פֶּרֶק ה): הֵעִידוּ תַּלְמִידָיו שֶׁל הָרַב הָאַר"י ז"ל, שֶׁהָיָה אוֹמֵר לָהֶם: דְּעוּ, כִּי הָאֲוִיר שֶׁל הָעוֹלָם, מַלֵּא בִּנְשָׁמוֹת נִדָּחִים שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לָבֹא עֲדַיִן לִמְנוּחָתָם. וּפַעַם אַחַת הָלַךְ הָאַר"י ז"ל לִלְמֹד תּוֹרָה בַּשָּׂדֶה, וְרָאָה הוּא בְּעַצְמוֹ שֶׁכָּל הָאִילָנוֹת הָיוּ מְלֵאִים נְשָׁמוֹת בְּלִי מִסְפָּר, וְכֵן הָיוּ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, וְגַם עַל פְּנֵי הַמַּיִם הָיוּ כַּמָּה רְבָבוֹת נְשָׁמוֹת.

שְׁאַל אוֹתָם הָרַב הָאַר"י ז"ל, מַה הֵם עוֹשִׂים כָּאן? וְהֵשִׁיבוּ לוֹ, שֶׁנִּדְחוּ מִחוּץ לַפַּרְגּוֹד הַקָּדוֹשׁ, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל פִּשְׁעֵיהֶם **וְהָיוּ מוֹנְעִים אֶת חַבְרֵיהֶם מִלַּעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה**, וְהֵם נָעִים וְנָדִים בָּאָרֶץ, וּבָאֲוִיר הָרָקִיעַ.

וְעַכְשָׁו הֵם שָׁמְעוּ בַּת קוֹל הַמַּכְרִיזָה בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, שֶׁיֵּשׁ אִישׁ אֶחָד צַדִּיק בָּאָרֶץ - הָאַר"י ז"ל, אֲשֶׁר יֵשׁ כֹּחַ בְּיָדוֹ לְתַקֵּן הַנְּשָׁמוֹת הַנִּדָּחוֹת. וְעַל כֵּן נֶאֶסְפוּ לְכָאן לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְרַחֵם עֲלֵיהֶם, לְתַקֵּן אוֹתָם, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לָבֹא לִמְקוֹם מְנוּחָתָם וְלֹא יִסְבְּלוּ עוֹד צַעַר גָּדוֹל כָּזֶה, וְהִבְטִיחַ הָאַר"י ז"ל, לַעֲשׂוֹת לְטוֹבָתָם מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל.

משנה יט

כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַלָּלוּ, מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֲחֵרִים, מִתַּלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע. עַיִן טוֹבָה, וְרוּחַ נְמוּכָה, וְנֶפֶשׁ שְׁפָלָה, מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. עַיִן רָעָה, וְרוּחַ גְּבוֹהָה, וְנֶפֶשׁ רְחָבָה, מִתַּלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע. מַה בֵּין תַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע. תַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, אוֹכְלִין בָּעוֹלָם הַזֶּה וְנוֹחֲלִין בָּעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ח), לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ, וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא. אֲבָל תַּלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע יוֹרְשִׁין גֵּיהִנֹּם וְיוֹרְדִין לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים נה), וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לִבְאֵר שַׁחַת, אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם, וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

רוח נמוכה ורוח גבוה

כָּתַב רַבֵּנוּ עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא, שֶׁרוּחַ נְמוּכָה פֵּרוּשׁוֹ - עֲנָוָה יְתֵרָה, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁנֶּאֱמַר אֲצֶל אַבְרָהָם אָבִינוּ "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר". וּלְעֻמַּת זֹאת, בִּלְעָם הִשְׁתַּבֵּחַ וְהִתְגָּאָה בְּעַצְמוֹ וְאָמַר: "נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל, אֲשֶׁר מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה, וְיוֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן".

וּבָא הַתַּנָּא לְלַמְּדֵנוּ, שְׁמִי שֶׁמִּתְנַהֵג בַּעֲנָוָה, הֲרֵי הוּא מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ. אֲבָל מִי שֶׁמִּתְנַהֵג בְּגַאֲוָה וּבְגַסּוּת הָרוּחַ, הֲרֵי הוּא מִתַּלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע.

פַּעַם נָסַע הָאַדְמוֹ"ר מִסַּאטְמָר זַצַ"ל בְּרַכְבּוֹ. בַּדֶּרֶךְ רָאָה יְהוּדִי הָדוּר מַרְאֶה עוֹמֵד עַל הַמִּדְרָכָה וְנִרְאָה כְּאַחַד הָאַדְמוֹרִי"ם הַגְּדוֹלִים. פָּנָה אֵלָיו הָאַדְמוֹ"ר מִסַּאטְמָר וְשָׁאַל: מִי כְּבוֹדוֹ? הֵשִׁיב הָאִישׁ: אֲנִי נֶכֶד שֶׁל... אָדָם גָּדוֹל.

שָׁאַל הָרַב: נֶכֶד שֶׁל מִי? הֵשִׁיב הָאִישׁ: נֶכֶד שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ... אָמַר לוֹ הָרַב: מֵאֵיזוֹ אִשָּׁה...

כְּלוֹמַר אִם אָכֵן אַתָּה מְיֻחָס לְאַבְרָהָם שֶׁהֵבִיא בֵּן מִשָּׁרָה, הֲרֵי שְׁנֵיהֶם הָיוּ עֲנָיִים וּבוֹרְחִים מֵהַכָּבוֹד, וְאִלּוּ אַתָּה מִתְנַהֵג כְּמוֹ בֶּן שֶׁל הַגֶּר, שֶׁהִגְבִּיהַּ עָצְמָה עַל שָׂרָה גְּבִירְתָּהּ...

לְפָנֵינוּ כַּמָּה מַעֲשִׂים, שֶׁיְּמְחַשׁוּ לָנוּ עַד כַּמָּה אָדָם צָרִיךְ לְהִתְנַהֵג בְּרוּחַ נְמוּכָה, וְלִפְעָמִים יֵשׁ לוֹ לְבַטֵּל דַּעְתּוֹ לְדַעְתָּם שֶׁל אֲחֵרִים, אֲפִילּוּ אִם עַל יְדֵי כָּךְ יוֹרֵד כְּבוֹדוֹ וְהַשְׁפָּל מַעֲמָדוֹ.

אבנר בן נר ויואב בן צריה

יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, הָיָה שַׂר צְבָאוֹ שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ. אַבְנֵר בֶּן נֵר לְעֻמַּת זֹאת הָיָה שַׂר צְבָאוֹ שֶׁל שָׁאוּל. וְעַל אוֹתוֹ אַבְנֵר מְסַפְּרִים לָנוּ רַבּוֹתֵינוּ בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁהָיָה בָּטוּחַ בְּכֹחוֹ וְאוֹמֵר "אִלּוּלֵי הָיָה לָאָרֹן מָקוֹם לֶאֱחֹז בּוֹ, הָיִיתִי מְזַעְזֵעַ אֶת כָּל כַּדּוּר הָאָרֶץ" (יַלְקוּט יִרְמְיָהוּ וְרֶמֶז רפה).

כַּאֲשֶׁר חָלְפָה תְּקוּפַת מַלְכוּתוֹ שֶׁל שָׁאוּל, וְדָוִד תָּפַס אֶת הַמַּלְכוּת לַחֲלוּטִין, הֶחְלִיט אַבְנֵר לְשַׁתֵּף פְּעֻלָּה עִם דָּוִד וְלַעֲבֹר לְמַחֲנֵהוּ. וְאָכֵן, הוּא הִגִּיעַ לִפְגִישָׁה עִם הַמֶּלֶךְ הֶחָדָשׁ - פְּגִישָׁה בָּהּ כִּבְּדוֹ הַמֶּלֶךְ בְּכָבוֹד הָרָאוּי לוֹ, וּלְאַחַר מִכֵּן פָּנָה וְהָלַךְ לוֹ לְדַרְכּוֹ.

בִּשְׁלַב זֶה, הִגִּיעַ יוֹאָב שַׂר צְבָאוֹ שֶׁל דָּוִד, וְהַמֶּלֶךְ מֹהֵר לְסַפֵּר לוֹ עַל הָאוֹרֵחַ אֲשֶׁר פָּקַד אֶת אַרְמוֹנוֹ, וְעַל כָּךְ שֶׁאַבְנֵר הֶחְלִיט לְהִצְטָרֵף לְשׁוּרוֹתֵיהֶם שֶׁל חֵילוֹת בֵּית דָּוִד.

אֶלָּא שֶׁלְּיוֹאָב, הָיָה חֶשְׁבּוֹן לְסַגּוֹר עִם אַבְנֵר... בְּאַחַת הַמִּלְחָמוֹת הָרַג אַבְנֵר אֶת עֲשָׂהאֵל אֲחִיו שֶׁל יוֹאָב, וְיוֹאָב רָאָה מִתַּפְקִידוֹ לִנְקֹם אֶת דְּמוֹ וְלִהְיוֹת לְ'גּוֹאֵל הַדָּם'. עַל כֵּן מִיַּד כַּאֲשֶׁר שָׁמַע יוֹאָב כִּי אַבְנֵר נִמְצָא בַּסְּבִיבָה, וְכִי עָזַב אֶת הָאַרְמוֹן לֹא מִזְּמַן, מִהֵר לִקְרֹא לוֹ בַּחֲזָרָה, וּמִשֶּׁהִגִּיעַ הֵחֵל קוֹשֵׁר עִמּוֹ שִׂיחָה.

אָנוּ בְּוַדַּאי חוֹשְׁבִים כִּי כַּאֲשֶׁר נִפְגְּשׁוּ שְׁנֵי שָׂרֵי הַצָּבָא הַלָּלוּ, שְׁנֵי הָרַמַטְכָ"לִים, הֵם שׂוֹחֲחוּ אוֹדוֹת תַּכְסִיסֵי מִלְחָמָה אוֹ כְּלֵי נֶשֶׁק חֲדִישִׁים... אוּלָם טוֹעִים אָנוּ טָעוּת חֲמוּרָה... כַּאֲשֶׁר נִפְגְּשׁוּ יוֹאָב וְאַבְנֵר, הָיוּ לָהֶם עִנְיָנִים אֲחֵרִים לְדַבֵּר בָּהֶם, עִנְיָנִים חֲשׁוּבִים בְּהַרְבֵּה, עִנְיָנִים הָעוֹמְדִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם...

מִיַּד לְאַחַר בְּרָכוֹת שָׁלוֹם שִׁגְרָתִיּוֹת, שָׁקְעוּ הַשְּׁנַיִם בַּהֲוָיוֹת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, וְהֵחֵלּוּ מְדַבְּרִים בְּלִמּוּד כְּאִלּוּ הָיוּ עוֹמְדִים כְּעֵת בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וּמִתְנַצְּחִים בַּהֲלָכָה...

"מַה דִּינָהּ שֶׁל יְבָמָה גְּדֶמֶת?" שָׁאַל יוֹאָב, כַּאֲשֶׁר כִּוַּנְתּוֹ לִשְׁאוֹל מַה תּוּכַל לַעֲשׂוֹת יְבָמָה שֶׁאֵין לָהּ יְדִים, וּלְפִיכָךְ הִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחְלֹץ אֶת נַעֲלוֹ שֶׁל הַיָּבָם כְּמִצְוַת הַחֲלִיצָה.

"מַה הַבְּעָיָה?" - הֵשִׁיב אַבְנֵר, הֲלֹא הִיא יְכוֹלָה לַחְלֹץ בְּשִׁנָּיָהּ! אָמַר לוֹ יוֹאָב: הַאִם נִתַּן לַחְלֹץ נַעַל בַּשִּׁנַּיִם? וְאַבְנֵר הֵשִׁיב בְּחִיּוּב, וְאַף הִצִּיעַ לְהַמְחִישׁ אֶת הַדָּבָר בַּמְּצִיאוּת. הוּא הִתְכּוֹפֵף לָאָרֶץ, וּבִקֵּשׁ לַחְלֹץ בְּשִׁנָּיו אֶת נַעֲלוֹ שֶׁל יוֹאָב.

לְהִזְדַּמְּנוּת הַזּוֹ בְּדִיּוּק הִמְתִּין יוֹאָב, הוּא נִצֵּל אֶת הָעֲבָדָה שֶׁאַבְנֵר הָיָה כָּפוּף וַחֲסַר הֲגָנָה, שָׁלַף אֶת חַרְבּוֹ מֵעַל יְרֵכוֹ, וְדָקַר אֶת שֹׁר הַצָּבָא הַדָּגוּל לַמָּוֶת, בְּסָבְרוֹ כִּי כָּךְ מֵקִים הוּא אֶת מִצְוָתוֹ כְּגוֹאֵל הַדָּם.

(הֶעָרָה: לְכְאוֹרָה קָשֶׁה, אֵיךְ לֹא חָשַׁד אַבְנֵר, כִּי יוֹאָב טוֹמֵן לוֹ מַלְכּוֹדֶת, וְהוּא לֹא נִזְהַר מִפָּנָיו וּמִתְכּוֹפֵף מוּל מְבַקֵּשׁ נַפְשׁוֹ?! הֲרֵי כָּל בַּר דַּעַת הָיָה מַרְגִּישׁ שֶׁמַּעֲרִימִים עָלָיו וְרוֹצִים לְהָרַע לוֹ. וְאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ, שֶׁבַּדְּרִגּוֹת שֶׁל אַבְנֵר, כְּשֶׁהָיָה מַתְחִיל לְהִתְעַסֵּק בַּדָּבָר הֲלָכָה, לֹא הָיָה שָׁם לֵב לַנַּעֲשֶׂה מִסְּבִיבוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ עַל הַדְּבָרִים הַגָּשְׁמִים הָיְתָה מִתְנַתֶּקֶת מִמֶּנּוּ, וְכָל כּוּחוֹ הָיָה נִמְצָא בְּעוֹלָמָהּ שֶׁל תּוֹרָה, [וּכְעֵין מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (י:) עַל אַחֵי יוֹסֵף], וְלֹא חוּשָׁיו וְהַרְגָּשׁוֹתָיו הַגַּשְׁמִיִּים לֹא עָבְדוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה)

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, תָּפַשׂ אַבְנֵר אֶת יוֹאָב, וּכְפָתוֹ בְּיָדוֹ כִּפְקַעַת שֶׁל שְׁתִי, וְרָצָה לְהוֹרְגוֹ. מִיָּד עָמְדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְפָנָיו וְאָמְרוּ לוֹ: אֲדוֹנֵנוּ, אִם אַתָּה הוֹרְגוֹ, אָנוּ נִשָּׁאֵר כִּיתוֹמִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם אַב, וְיָבוֹאוּ הַפְּלִשְׁתִּים וְיָבוּזוּ אֶת נָשֵׁינוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ.

אָמַר לָהֶם: וּמַה אֶעֱשֶׂה, הֲרֵי הוּא כִּבְּה אֶת נֵרִי? אָמְרוּ לוֹ: תָּדוּן עִמּוֹ לִפְנֵי דַּיָּן הָאֱמֶת! הִשְׁלִיךְ אוֹתוֹ אַבְנֵר מִיָּדוֹ, וְנָפַל וָמֵת, וְיוֹאָב נִשְׁאַר חַי.

כָּל הַמִּתְבּוֹנֵן בְּמַעֲשֶׂה זֶה, יִרְאֶה עַד כַּמָּה גְּדוֹלָה כֹּחַ הָעֲנָוָה שֶׁל אַבְנֵר בֶּן נֵר, שֶׁבָּרְגָעִים הַכִּי קָשִׁים שֶׁכְּבָר עוֹמֵד לְהָשִׁיב אֶת נַפְשׁוֹ לְבוֹרְאוֹ בִּגְלַל יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה, וּרְצוֹנוֹ עֵז לִנְקֹם בּוֹ עַל מַה שֶּׁעָשָׂה לוֹ, וְכֵיְדוּעַ הַנְּקָמָה מְתוּקָה מִדְּבַשׁ, וְעִם כָּל זֶה כְּשֶׁבָּאִים יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרִים לוֹ שֶׁיַּנִּיחַ לוֹ, מְבַטֵּל הוּא אֶת רְצוֹנוֹ וּתְשׁוּקָתוֹ, וְעוֹשֶׂה אֶת בַּקָּשַׁת יִשְׂרָאֵל, וּמֵשִׁיב אֶת נַפְשׁוֹ לְבוֹרְאוֹ. כָּךְ נִרְאִים גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הָאֱמִתִּיִּים.

התעלף בגלל כבוד

סִפֵּר מָרָן הָרַב שַׁךְ זַצַ"ל: אֵרַע פַּעַם שֶׁשְּׁנֵי שָׂרֵי הַתּוֹרָה הַגְּאוֹנִים רַבִּי עֲקִיבָא אַיְיגֶר וְרַבִּי יַעֲקֹב מִלְּיסָא [בַּעַל "נְתִיבוֹת הַמִּשְׁפָּט"], נִפְגְּשׁוּ בְּאֵיזוֹ עֲיָרָה, וְהִתְפַּלְּלוּ בְּשַׁבָּת קוֹדֶשׁ בְּאוֹתוֹ בֵּית כְּנֶסֶת. וְהִנֵּה כִּבְּדוּ אֶת הַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא אַיְיגֶר, לַעֲלוֹת לְתוֹרָה לְ"שְׁלִישִׁי" שֶׁהִיא הָעֲלִיָּה הַיּוֹתֵר מְכֻבֶּדֶת, וּמִיָּד כְּשֶׁקָּרְאוּ בִּשְׁמוֹ לַעֲלוֹת לַתּוֹרָה, הִתְעַלֵּף...

כַּמּוּבָן שֶׁנַּעֲשָׂה רַעַשׁ גָּדוֹל, וְהָיְתָה בֶּהָלָה גְּדוֹלָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, חֵלֶק מֵהַצִּבּוּר צָעֲקוּ וְצָוְחוּ, וְחֶלְקָם רָצוּ לְהָבִיא מַיִם לִשְׁפּוֹךְ עָלָיו כְּדֵי לְעוֹרְרוֹ, אַךְ דָּבָר לֹא עָזַר, וְהָרַב לֹא הֵקִיץ מֵעֶלְפּוֹנוֹ הֶעָמֹק, וְהַבֶּהָלָה עָלְתָה וְגָאֲתָה.

אוּלָם רַבִּי יַעֲקֹב מִלִּיסָא, הֵבִין מִיָּד לְסִבַּת הַהִתְעַלְּפוּת, שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא הִתְעַלֵּף מֵרֹב צַעַר וְעָגְמַת נֶפֶשׁ, בִּגְלַל שֶׁכִּבְּדוּ אוֹתוֹ בַּעֲלִיָּה הַיּוֹתֵר חֲשׁוּבָה, וְלֹא הִשְׁכִּילוּ לְכַבֵּד בָּהּ אֶת רֵעוֹ רַבִּי יַעֲקֹב.

מִיָּד מִהֵר רַבִּי יַעֲקֹב אֶל רַבִּי עֲקִיבָא, וְלָחַשׁ בְּאָזְנוֹ דְּבַר מַה. שָׁמַע רַבִּי עֲקִיבָא, וְהִתְאוֹשֵׁשׁ מִיָּד, וְקָם וְעָלָה לַתּוֹרָה כְּאִלּוּ לֹא אֵרַע כְּלוּם.

תָּמְהוּ כֻּלָּם, וּלְאַחַר הַתְּפִלָּה שָׁאֲלוּ אֶת רַבִּי יַעֲקֹב מַה לָחַשׁ בְּאָזְנוֹ? הֵשִׁיב: פָּשׁוּט מְאֹד, לָחַשְׁתִּי בְּאָזְנָיו כָּךְ: יֵדַע נָא כְּבוֹדוֹ, שֶׁכִּבְּדוּ אוֹתוֹ בַּעֲלִיַּת 'שְׁלִישִׁי' מִשּׁוּם שֶׁהוּא רַבָּה שֶׁל פּוֹזְנָא שֶׁהִיא עִיר גְּדוֹלָה יוֹתֵר מֵעִירִי לִיסָא, וְלֹא בִּגְלַל שֶׁכִּבּוֹדוֹ יוֹתֵר גָּדוֹל מִמֶּנִּי...

וּמִכָּיוָן שֶׁשָּׁמַע רַבִּי עֲקִיבָא שְׁ'הָעִיר' הִיא זוֹ שֶׁזָּכְתָה בְּכִבּוּד וְלֹא הוּא, מִיָּד נָחָה דַּעְתּוֹ, וְהַקִּיץ מֵעֲלָפוֹנוֹ.

כַּיּוֹם לְצַעֲרֵנוּ, יֶשְׁנָם אֲנָשִׁים שֶׁ"מִתְעַלְּפִים" כַּאֲשֶׁר לֹא עָשׂוּ לָהֶם אֶת הַכָּבוֹד הַמַּתְאִים לָהֶם לְפִי הֲבָנָתָם, וְכָאן רוֹאִים אָנוּ, שֶׁאָדָם עָנָק וְגָאוֹן כְּרַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר שֶׁאֵכֶן לוֹ יָאֶה וְלוֹ נָאֶה לְקַבֵּל כָּבוֹד עֲבוּר תּוֹרָתוֹ וּקְדֻשָּׁתוֹ, הִתְעַלֵּף בִּגְלַל שֶׁחָשַׁב שֶׁעוֹשִׂים לוֹ כָּבוֹד יוֹתֵר מִדַּאי.

וְאִם כֵּן, כַּמָּה צְרִיכִים אָנוּ לְהִתְעַלֵּף כַּאֲשֶׁר מְכַבְּדִים אוֹתָנוּ יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁבֶּאֱמֶת מַגִּיעַ לָנוּ...

גאות אדם תשפילנו

כָּתַב הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוֹנָתָן אַייבְּשִׁיץ בְּסִפְרוֹ "יְעָרוֹת דְּבַשׁ" (דף כג): צָוְוֹת מְכַבֵּי אֵשׁ זָרִיז וְיָעִיל, יַצְלִיחַ בִּמְהֵרָה לְהִשְׁתַּלֵּט עַל הָאֵשׁ וּלְכַבּוֹת אוֹתָהּ. אוּלָם שִׁטָּפוֹן מִן הַיָּם קָשֶׁה לַעֲצֹר, כִּי הוּא יִגְרֹף וְיִסְחֹף אֶת כָּל אֲשֶׁר עוֹמֵד בְּדַרְכּוֹ, מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים, וְהוֹפֵךְ מִגְדָּלִים, וְעוֹקֵר אֲרָזִים.

וּמַה הַהֶבְדֵּל בֵּין הָאֵשׁ לָמַיִם? הָאֵשׁ הוּא גְּבַהּ רוּחַ, וְשַׁלְהֶבֶת הָאֵשׁ מִתְלַהֶטֶת כְּלַפֵּי מַעְלָה, וְלָכֵן עַל יְדֵי כִּבּוּי, תִּשְׁקַע הָאֵשׁ וְתֵעָלֵם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמַּיִם, "מַיִם שְׁקֵטִים חוֹדְרִים עָמוֹק", הֵם הוֹרְסִים יְסוֹדוֹת, וּמְפַלְּסִים נְתִיבוֹת, זוֹחֲלִים וְשׁוֹטְפִים אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲמוֹד בְּדַרְכָּם, עַד כִּי כָּל גִּבּוֹרֵי כֹּחַ לֹא יוּכְלוּ לַעֲמוֹד כְּנֶגְדָּם.

וְסִיֵּם הָרַב, שֶׁמִּכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד, שֶׁאֵין לְךָ חִזּוּק כְּמוֹ מִדַּת הָעֲנָוָה וְהַכְנָעָה, כִּי הֶעָנָיו וְהַשָּׁפֵל רוּחַ, אֲפִילּוּ רַבִּים לוֹחֲמִים בּוֹ, לֹא יוּכְלוּ לוֹ, הֵמָּה יֹאבְדוּ וְהוּא לְעוֹלָם יַעֲמוֹד. אֲבָל הַגֵּאֶה, סוֹפוֹ לְאַבֵּד אֶת כְּבוֹדוֹ וְתוּשִׁפַּל גַּאֲוָתוֹ.

עַל בָּעַל הַתַּנְיָא מְסֻפָּר, שֶׁפַּעַם דָּפַק עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ אָדָם אֶחָד, וּכְשֶׁהָרַב שָׁאַל "מִי שָׁם"? עָנָה הַיְּהוּדִי: "אֲנִי"! הָרַב לֹא פָּתַח לוֹ, וְהַיְּהוּדִי דָּפַק עוֹד פַּעַם עַל הַדֶּלֶת, וְהָרַב שָׁאַל שׁוּב: "מִי שָׁם"?, וְשׁוּב עָנָה הַיְּהוּדִי: "אֲנִי"! וְשׁוּב לֹא פָּתַח הָרַב אֶת הַדֶּלֶת. פָּנָה הַיְּהוּדִי וְהָלַךְ לְדַרְכּוֹ.

לַמַּחֲרָת חָזַר וְדָפַק הַיְּהוּדִי עַל דֶּלֶת הָרַב, וְהָרַב שָׁאַל: "מִי שָׁם"? אַךְ הַפַּעַם עָנָה הַיְּהוּדִי בִּשְׁמוֹ, וּמִיָּד פָּתַח לוֹ הָרַב אֶת הַדֶּלֶת. תָּמַהּ הַיְּהוּדִי לְמַעֲשֵׂהוּ שֶׁל הָרַב, מַדּוּעַ אֶתְמוֹל לֹא פָּתַח לוֹ וְהַיּוֹם פָּתַח?

הֵשִׁיב הָרַב וְאָמַר: כָּתוּב "אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאוּם ה'", כְּלוֹמַר, אִם מִסְתַּתֵּר יְהוּדִי מֵאֲחֵרֵי הַדֶּלֶת וְרוֹצֶה לְהִכָּנֵס, וּכְשֶׁשּׁוֹאֲלִים "מִי שָׁם", הוּא עוֹנֶה "אֲנִי", "לֹא אֶרְאֶנּוּ". אוּלָם כַּאֲשֶׁר הוּא עוֹנֶה בִּשְׁמוֹ וְלֹא אוֹמֵר "אֲנִי", אָזַי "אֶרְאֶנּוּ", שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲנִי לֹא, אֶרְאֶנּוּ"!

נִתְקָלִים אֲנַחְנוּ יוֹם יוֹם בַּאֲנָשִׁים שֶׁהַ"אֲנִי" שֶׁלָּהֶם נוֹדֵף מִבִּגְדֵיהֶם וּתְנוּעוֹתֵיהֶם, וְאִם חַס וְשָׁלוֹם יֵעִיז מִישֶׁהוּ לְדַבֵּר עִמּוֹ כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁיְּזַמִּין אוֹתוֹ לַחֲתֻנָּה בְּפוֹגְשׁוֹ אוֹתוֹ בָּרְחוֹב וְלֹא יָבוֹא לְהַזְמִינוֹ בְּצוּרָה מְכֻבֶּדֶת בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, הוּא לֹא יַגִּיעַ לַחֲתֻנָּה וְכָהֲנָה וְכָהֲנָה רַבּוֹת.

מדוע אין חשק ללמד

סִפֵּר חֲכָם אֶחָד: פַּעַם אַחַת נִכְנַסְתִּי אֶל מָרָן הַסְּטַיְפְּלֶר זַצַ"ל, יָחַד עִם בָּחוּר אֶחָד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֶה בְּתַלְמוּדוֹ. רַבֵּנוּ הוֹרָה לָנוּ לָשֶׁבֶת, וְעוֹד לִפְנֵי שֶׁמָּסַרְתִּי לוֹ אֶת הַפֶּתֶק, כְּבָר פָּנָה אֶל הַבָּחוּר וּפָתַח וְאָמַר בְּמֶתֶק לְשׁוֹנוֹ:

אַתָּה יוֹדֵעַ לָמָּה יֵשׁ בַּחוּרִים שְׁנִשְׁבָּר לָהֶם' בַּלִּמּוּד, וְשֶׁפִּתְאוֹם מְקַבְּלִים מַשְׁבֵּר? יֵשׁ לָזֶה רַק סִבָּה אַחַת - מִפְּנֵי שֶׁלּוֹמְדִים וְחוֹשְׁבִים עַל כָּבוֹד, שֶׁרוֹצֶה שֶׁהָרֹאשׁ יִשִּׁיבָה יַחֲזִיק מִמֶּנּוּ, וְשֶׁיְּכַבְּדוּ אוֹתוֹ, וְכוֹאֵב לוֹ שֶׁחֲבֵרוֹ יוֹדֵעַ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְשֶׁחֲבֵרָיו שׁוֹאֲלִים שְׁאֵלוֹת טוֹבוֹת בְּאֶמְצַע הַשִּׁעוּר וְהוּא אֵינוֹ שׁוֹאֵל, וְכָל זֶה גּוֹרֵם לוֹ צַעַר, וְהַקִּנְאָה אוֹכֶלְתּוּ וּמְקַבֵּל מַשְׁבֵּר.

אֲבָל דַּע לְךָ, שֶׁהָאֱמֶת הִיא, שֶׁלּוֹמְדִים תּוֹרָה רַק בִּשְׁבִיל דָּבָר אֶחָד וְיָחִיד, שֶׁאַחֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּאִים לְעוֹלָם הָאֱמֶת עוֹלָם הַנֶּצַח, וְשָׁם לֹא תּוֹפֵס שׁוּם חֶשְׁבּוֹת שׁוּם עִנְיָן שֶׁבָּעוֹלָם, לֹא רְכוּשׁ, וְלֹא נְכָסִים, וְלֹא שׁוּם דָּבָר, רַק דָּבָר אֶחָד וְיָחִיד - תּוֹרָה. וְשָׁם כָּל הַמַּשָּׂא וּמַתָּן הוּא רַק בַּתּוֹרָה, וְשָׁם יִבְחֲנוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד עַל יְדִיעוֹתָיו בַּתּוֹרָה, וְיֹאמְרוּ לוֹ: עֲמֹד וְעָרוֹךְ מִקְרָא שֶׁקָּרִיתָ, וּמִשְׁנָה שֶׁשָּׁנִיתָ.

וְכָל הַתּוֹרָה שֶׁבָּן אָדָם לוֹמֵד כָּל יְמֵי חַיָּיו, צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק לְתַכְלִית זֶה שֶׁלֹּא יֵבוֹשׁ וְלֹא יִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד בָּעוֹלָם הָאֱמֶת וְהַנִּצְחִי. וְכַאֲשֶׁר לוֹמֵד לְתַכְלִית הַזּוֹ בִּלְבַד אָז לֹא אִכְפַּת לוֹ שׁוּם עִנְיְנֵי כָּבוֹד, וְשׁוּם קִנְאָה לֹא תַּעֲלֶה עַל לִבּוֹ, וְלֹא אִכְפַּת לוֹ אִם מַחְזִיקִים מִמֶּנּוּ כָּאן, וְאִם מְכַבְּדִים אוֹתוֹ כָּאן, שׁוּם דָּבָר לֹא אִכְפַּת לוֹ, כִּי כָּל מַחְשְׁבוֹתָיו נְתוּנִים רַק לְהוֹסִיף עוֹד וְעוֹד תּוֹרָה לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ תּוֹרָה, וְאָז אֵין לוֹ מַשְׁבְּרִים וְהוּא תָּמִיד בְּשִׂמְחָה...

משנה כ

יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר, הֱוֵי עַז כַּנָּמֵר, וְקַל כַּנֶּשֶׁר, וְרָץ כַּצְּבִי, וְגִבּוֹר כָּאֲרִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַז פָּנִים לְגֵיהִנֹּם, וּבוֹשֶׁת פָּנִים לְגַן עֵדֶן. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּבָּנֶה עִירְךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ:

עז פנים לגיהנם

הָעַזּוּת הִיא מִדָּה רָעָה מְאֹד, וְכָתַב בְּסֵפֶר "קַב הַיָּשָׁר" (פֶּרֶק לד) שֶׁבֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה, מְנַדִּים אֶת מִי שֶׁהוּא מֵעִיז פָּנָיו בִּפְנֵי בְּנֵי אָדָם וְאֵין לוֹ בּוֹשֶׁת כְּלָל. וְלֹא דַּי בְּכָךְ שֶׁהוּא בְּחֵרֶם וְנִדּוּי, אֶלָּא בְּנוֹסָף לְכָךְ עוֹנְשׁוֹ הוּא לְהִתְגַּלְגֵּל בְּכֶלֶב, וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְהַכְּלָבִים עַזֵּי נָפֶשׁ". וְעוֹנְשׁוֹ כְּעֹנֶשׁ שֶׁל מִי שֶׁחָטָא עִם אֵשֶׁת אִישׁ. רַח"ל.

רַבֵּנוּ הֶחָפֵץ חַיִּים, הָיָה רַחוּם וְחַנּוּן מְאֹד. פַּעַם אַחַת סִפְּרוּ לוֹ עַל תַּלְמִיד אֶחָד בַּיְשִׁיבָה שֶׁאֵינוֹ מִתְפַּלֵּל וְאֵינֶנּוּ לוֹמֵד כָּרָאוּי, אָמַר הֶחָפֵץ חַיִּים: לֹא נוֹרָא, אַל דְּאָגָה, בָּחוּר זֶה עוֹד יִהְיֶה רַב בְּאֵיזוֹ עֲיָרָה.

וְהִנֵּה פַּעַם אַחֶרֶת סִפְּרוּ לוֹ, שֶׁאֶחָד מִבְּנֵי הַיְשִׁיבָה הִתְחַצֵּף לְבַעֲלַת הָאַכְסַנְיָה שֶׁלּוֹ, וְהָרַב הוֹרָה לְסַלְקוֹ מִן הַיְשִׁיבָה! הַבָּחוּר בִּקֵּשׁ סְלִיחָה, אֲבָל הַדָּבָר לֹא הוֹעִיל. בָּאוּ וְשַׁאֲלוּ אֶת הָרַב עַל מַה הַקֶּצֶף, וַהֲרֵי בָּעָבָר סָלַח עַל דְּבָרִים חֲמוּרִים יוֹתֵר?!

הֵשִׁיב הָרַב: הַמִּשְׁנָה אוֹמֶרֶת כִּי "עַז פָּנִים - לַגֵּיהִנֹּם". וְיֵשׁ לְהָבִין, הֲרֵי עַל כָּל עֲבֵרָה שֶׁעוֹשִׂים נִדּוֹנִים בַּסּוֹף בַּגֵּיהִנֹּם, וְאִם כֵּן, מַדּוּעַ הִדְגִּישׁוּ זֹאת אֵצֶל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עַזּוּת פָּנִים?

הַתְּשׁוּבָה הִיא, שֶׁחֲכָמֵינוּ ז"ל רָצוּ לוֹמַר לָנוּ, כִּי הָעַזּוּת פָּנִים הוֹרֶסֶת אֶת כָּל הַסְּיָגִים וְהַגְּדֵרוֹת, וּמֵמִילָא דַּרְכּוֹ סְלוּלָה לְהַגִּיעַ לַגֵּיהִנֹּם, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ מַעֲצוֹרִים עַל מַעֲשָׂיו. אֲבָל אָדָם שֶׁנִּנּוּעַ בּוֹשְׁאָר עֲבֵרוֹת, אֵין זֶה מְחַיֵּב שֶׁיִּגִּיעַ לַגֵּיהִנֹּם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶפְשָׁרוּת לְתַקֵּן אֶת מַעֲשָׂיו וְלַעֲשׂוֹת לָהֶם סְיָגִים וּגְדֵרִים.

עזות טובה ועזות רעה

הִנֵּה מִצַּד אֶחָד אוֹמֵר לָנוּ הַתַּנָּא, לִהְיוֹת עַז כַּנָּמֵר, וּמִצַּד שֵׁנִי מוֹדִיעַ לָנוּ שֶׁעַז פָּנִים סוֹפוֹ לְלֶכֶת לַגֵּיהִנֹּם, כֵּיצַד מִסְתַּדְּרִים פְּנֵי הַדְּבָרִים?

אוּלָם יֵשׁ לְבָאֵר זֹאת עַל פִּי מָשָׁל: עָשִׁיר אֶחָד נָסַע עִם מֶרְכַּבְתּוֹ לִמְקוֹם מֶרְחָקִים 3 יָמִים ו- 3 לֵילוֹת. לְאַחַר נְסִיעָה מְמֻשֶּׁכֶת, יָרַד מִן הַמֶּרְכָּבָה, וְנִכְנַס לַחֲנוּת אַחַת, וְכַעֲבוֹר שָׁעָה קַלָּה יָצָא מִשָּׁם וּבְיָדוֹ כְּלוּב זְעִיר וּבוֹ צִפּוֹר קְטַנָּה, וְחָזַר לְבֵיתוֹ.

תָּמַהּ הָעֶגְלוֹן: נְסִיעָה כָּזוֹ אֲרֻכָּה עֲבוּר צִפּוֹר כֹּה קְטַנָּה? שָׁאַל אֶת הֶעָשִׁיר עַל כָּךְ, עָנָה לוֹ הֶעָשִׁיר: צִפּוֹר זְעִירָה זוֹ נִקְרֵאת 'זְמִיר', וְהִיא שָׁוָה הַרְבֵּה כֶּסֶף. הָעֶגְלוֹן לֹא הֵבִין מְאוּמָה, וְלֹא יָדַע מַה זֶּה זָמִיר. הוּא שָׁב וְשָׁאַל: מַה מְּחִירָהּ? עָנָה לוֹ הֶעָשִׁיר: 500 דִּינָרִים!

כְּשֶׁהִגִּיעַ הָעֶגְלוֹן לְבֵיתוֹ אָמַר לְאִשְׁתּוֹ: אֲסַפֵּר לָךְ דָּבָר פֶּלֶא. אֲדוֹנֵנוּ הֶעָשִׁיר נָסַע עִמִּי לְמֶרְחַקִּים, וְקָנָה שָׁם צִפּוֹר קְטַנָּה ב- 500 דִּינָרִים, אֵין זֹאת אֶלָּא שֶׁטַּעֲמָהּ טָעַם גַּן עֵדֶן, מַגִּיעַ לָנוּ גַּם כֵּן פַּעַם לְהַרְגִּישׁ טָעַם שֶׁל עֲשִׁירִים, אֲנִי עָמֵל קָשֶׁה כָּל יְמֵי חַיַּי, וּמוּתַר לִי פַּעַם לֵהָנוֹת גַּם כֵּן מִכַּסְפִּי.

הִסְכִּימָה עִמּוֹ אִשְׁתּוֹ וְאָמְרָה: הֲרֵי חָסַכְנוּ 300 דִּינָרִים לְעֵת זִקְנָה, נִלְוֶה עוֹד 200, וְנִקְנֶה אֶת הַצִּפּוֹר. כַּאֲשֶׁר חָשַׁב כֵּן עָשָׂה. נָסַע הָעֶגְלוֹן שְׁלוֹשָׁה יָמִים, וְהִגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם, קָנָה אֶת הַצִּפּוֹר הַמְדֻבֶּרֶת, וְהִגִּיעַ לְבֵיתוֹ שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב.

הוֹרָה לְאִשְׁתּוֹ שֶׁתָּכִין קְדֵרָה גְּדוֹלָה עִם בְּצָלִים וְתַפּוּחֵי אֲדָמָה, וְתִתֵּן חֲצִי צִפּוֹר לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה, וַדַּאי יִתֵּן בְּשָׂרָהּ שֶׁל הַצִּפּוֹר טָעַם בְּכָל הַתַּבְשִׁיל. וַחֲצִי צִפּוֹר תִּשְׁמְרִי לְמָחָר, שֶׁנַּרְגִּישׁ טָעַם עֲשִׁירוּת 2 יָמִים. עָשְׂתָה אִשְׁתּוֹ כַּאֲשֶׁר אָמַר.

כְּשֶׁנִּגְמַר הַבִּשּׁוּל, עָרְכָה אֶת הַשֻּׁלְחָן מַעְיָן דֶּגְמַת הָעֲשִׁירִים, וְהִזְמִינָה אֶת בַּעֲלָהּ לְהִתְעַנֵּג בְּמַעֲדַן הַטָּעִים. יָשְׁבוּ שְׁנֵיהֶם בְּשִׂמְחָה, וּבָאוּ לֶאֱכוֹל, וְהִנֵּה הֵם לֹא מַרְגִּישִׁים שׁוּם טָעַם. אָמַר לָהּ בַּעֲלָהּ: כַּנִּרְאֶה שֶׁהַסִּבָּה לְכָךְ הִיא שֶׁעֵרַבְנוּ בַּתַּבְשִׁיל בְּצָלִים מָחָר תִּצְלִי אֶת הַחֲצִי הַנּוֹתָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. כַּאֲשֶׁר אָמַר כֵּן עָשְׂתָה. צָלְתָה אֶת חֲצִי הַצִּפּוֹר הַזְּעִירָה, וְעָרְכָה אֶת הַשֻּׁלְחָן כְּאֶתְמוֹל.

יָשְׁבוּ שְׁנֵיהֶם בְּשִׂמְחָה לֶאֱכוֹל, נָגְסוּ בַּבָּשָׂר הַמּוּעָט שֶׁחִלְּקוּ לִשְׁנֵיהֶם, וְהִנֵּה טַעֲמוֹ כְּטַעַם צָלְתָה יְשָׁנָה, צָמִיג מָרִיר וְיָשָׁן.

חָשְׁכוּ עֵינֵי הָעֶגְלוֹן, וְהוּא מָרַט אֶת שְׂעָרוֹתָיו: אוֹי לִי, אַלְלַי לִי, אֶת כָּל חֶסְכוֹנוֹתַי הוֹצֵאתִי וְהַלְוָאוֹת רַבּוֹת נָטַלְתִּי, וּלְבַסּוֹף לֹא נְהֲנֵינוּ מִכְּלוּם, אוּלַי לֹא יָדְעָנוּ לְהָכִין אֶת הַתַּבְשִׁיל כָּרָאוּי, אוּלַי שָׂכַחְנוּ לָשִׂים אֵיזֶה תַּבְלִין, אוּלַי נִתַּן עוֹד לְהַצִּיל אֶת הַהַשְׁקָעָה וְלָחוּשׁ אֶת הַטַּעַם הַנִּפְלָא.

רַק בְּמְהֵירוּת לְאַרְמוֹן הֶעָשִׁיר, וְאָמַר לוֹ: רָאִיתִי שֶׁאֲדוֹנִי קָנָה צִפּוֹר קְטַנָּה בְּמְחִיר כֹּה רַב, וְהִתְאַוִּיתִי אַף אֲנִי וְקָנִיתִי צִפּוֹר כָּזֹאת, וּבִקַּשְׁתִּי לְהַרְגִּישׁ לְרֶגַע כְּמוֹ עָשִׁיר, אֲבָל כַּאֲשֶׁר בִּישַׁלְתִּי אוֹתָהּ, לֹא מָצָאתִי בָּהּ כָּל טָעַם. אֶת הָאֱמֶת אוֹמֵר, לוּ הָיִיתִי קוֹנֶה אַוָּז בִּשְׁנֵי זְהוּבִים, הָיָה עֶרֶב לְחִכִּי פִּי מֵאָה...

צָחַק הֶעָשִׁיר וְאָמַר: פֶּתִי וְשׁוֹטֶה מֻטּוּפָּשׁ, צִפּוֹר זוֹ אֵינָהּ לַאֲכִילָה, אֶלָּא כְּדֵי לִשְׁמוֹעַ אֶת זְמִירוֹתֶיהָ, וְלִהְנוֹת מִקּוֹלָהּ, אִם רָצִיתָ צִפּוֹר לַאֲכִילָה, יֵשׁ גְּדוֹלוֹת וּטְעִימוֹת מִמֶּנָּה עֲשֶׂרֶת מוֹנִים, אֲבָל אִם לְשִׁירָה, אֵין כְּשִׁירַת הַזְּמִיר.

הַנִּמְשָׁל הוּא, שֶׁלִּפְעָמִים הָעֲזוּת הִיא מִדָּה טוֹבָה וּמְשֻׁבַּחַת, כְּגוֹן לִהְיוֹת עָז פָּנִים נֶגֶד עוֹבְרֵי רְצוֹן ה', וְלֹא לְהִתְבַּיֵּשׁ מֵהַלּוֹעֲגִים עָלָיו בַּעֲבוֹדַת ה', אֶלָּא יִתְנַהֵג בְּעַזּוּת שֶׁל קְדֻשָּׁה לַעֲשׂוֹת

רָצוֹן אֲבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אָמְנָם יֵשׁ עַזּוּת רָעָה, כְּגוֹן חֲצְפָּה וְכַדּוֹמֶה, שֶׁיֵּשׁ לְהִתְרַחֵק מִמֶּנָּה מְאֹד. נִמְצָא שֶׁהַכֹּל לְפִי הַמָּקוֹם וּלְפִי הַזְּמַן, וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אֶת לִבּוֹ לְאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

מדות בטבע

הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוּדָה צָדְקָה זַצַ"ל, בְּסִפְרוֹ 'קוֹל יְהוּדָה', כָּתַב לְבָאֵר, מַדּוּעַ נָקַט הַתַּנָּא וְהִזְכִּיר דֻּגְמָאוֹת שֶׁל בַּעֲלֵי חַיִּים עַל הַמִּצְוֹת הַנִּזְכָּרוֹת: "עֹז כְּנָמֵר, קַל כְּנֶשֶׁר, רָץ כַּצְּבִי, גִּבּוֹר כַּאֲרִי", לְכְאוֹרָה הָיָה דַּי אִם הָיָה אוֹמֵר: "הֱוֵי עֹז, קַל, רָץ, וְגִבּוֹר, לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמַיִם". וְהִסְבִּיר הָרַב יְסוֹד גָּדוֹל. עַל הָאָדָם לְהִתְחַנֵּךְ לִתְכוּנוֹת אֵלֶּה, וּלְהִתְרַגֵּל בָּהֶם בְּהַתְמָדָה, עַד כְּדֵי שֶׁיַּהֲפֹךְ אוֹתוֹ לְקִנְיָן וּלְחֵלֶק טִבְעִי בִּלְתִּי נִמְנָע מִמֶּנּוּ, מִבְּלִי הִתְאַמְּצוּת יֶתֶר, כְּדֶגְמַת הַנָּמֵר, שֶׁתְּכוּנַת הָעַזּוּת הִיא אֶצְלוֹ בַּטֶּבַע, וְכֵן הָאַרְיֵה הִנּוֹ גִּבּוֹר בַּטֶּבַע, וְכֵן יֶתֶר בַּעֲלֵי הַחַיִּים.

משנה כא

הוּא הָיָה אוֹמֵר, בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר לַמִּשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת, בֶּן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לַתַּלְמוּד, בֶּן שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה, בֶּן עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף, בֶּן שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ, בֶּן אַרְבָּעִים לַבִּינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לָעֵצָה, בֶּן שִׁשִּׁים לַזִּקְנָה, בֶּן שִׁבְעִים לַשֵּׂיבָה, בֶּן שְׁמוֹנִים לַגְּבוּרָה, בֶּן תִּשְׁעִים לָשׂוּחַ, בֶּן מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם:

משנה כב

בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, הֲפֹךְ בָּהּ וַהֲפֹךְ בָּהּ, דְּכֹלָּא בָהּ. וּבָהּ תֶּחֱזֵי, וְסִיב וּבְלֵה בַהּ, וּמִנַּהּ לָא תְזוּעַ, שֶׁאֵין לְךָ מִדָּה טוֹבָה הֵימֶנָּה:

משנה כג

בֶּן הֵא הֵא אוֹמֵר, לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא: (לְפִי הַצַּעַר, כְּךָ גּוֹדֶל הַשָּׂכָר).

לפום צערא אגרא

מָשָׁל לְמֶלֶךְ אַדִּיר, שֶׁהָיָה חָכָם גָּדוֹל, וּמְלָכִים וּנְשִׂיאִים רַבִּים הָיוּ סָרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ, וּמַשְׁכִּימִים לְפִתְחוֹ מִדֵּי פַּעַם בְּפַעַם לֶהְתַיַּעַץ עִמּוֹ בְּעִנְיָנִים מְדִינִיִּים וּצְבָאִים וְכַלְכָּלִיִּים, וְהָיָה מֵשִׁיב לָהֶם בְּטוּב טַעַם וְדַעַת כְּיַד ה' הַטּוֹבָה עָלָיו.

פַּעַם אַחַת, יָעֲצוּ לוֹ שָׂרָיו וְאוֹהֲבָיו שֶׁלִּכְבוֹד הַמְּלָכִים דּוֹפְקֵי דַּלְתוֹתָיו, צָרִיךְ לִבְנוֹת לוֹ אַרְמוֹן גָּדוֹל וּמְפֹאָר כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת, כְּדֵי לְקַבֵּל בּוֹ אֶת אוֹרְחָיו הַמְּלָכִים. וּמִיָּד פָּתְחוּ בַּמִּכְרָז, וְהִגִּיעַ לְשָׁם אַדְרִיכָל מֻמְחֶה לִפְנֵי הַשָּׂרִים, וְהִצִּיעַ לִפְנֵיהֶם אֶת הַתָּכְנִית לִבְנִיַּת הָאַרְמוֹן הַנִּכְבָּד הַזֶּה.

מִשֶּׁזָּכָה בַּמִּכְרָז, נִגַּשׁ מִיָּד לַעֲבוֹדָה, וְהֵבִיא פּוֹעֲלִים רַבִּים וַחֲרוּצִים לְמַהֵר וּלְסַיֵּם אֶת בִּנְיַן הָאַרְמוֹן בַּהֶקְדֵּם הָאֶפְשָׁרִי, וּבְמֶשֶׁךְ שָׁנָה תְּמִימָה, קָם הַבִּנְיָן שֶׁל הָאַרְמוֹן עַל מְכוֹנוֹ.

יַעֲצוּ הַשָּׂרִים, כִּי אֶת כָּתְלֵי הַטְּרַקְלִין יֵשׁ לִמְסֹר לִידֵי אֲנָשִׁים מֻמְחִים לְצַיֵּר אוֹתָם בְּצְבָעִים מַרְהִיבֵי עַיִן, וְנִגְּשׁוּ לַמְּלָאכָה זוֹ אַרְבָּעָה אֲנָשִׁים מֻמְחִים בִּמְלֶאכֶת הַצֶּבַעוּת, כְּדֵי לִצְבֹּעַ אֶת כָּתְלֵי הָאַרְמוֹן, וְהוּטַל עַל כָּל אֶחָד מֵהֶם לִצְבֹּעַ כּוֹתֶל אֶחָד מֵאַרְבַּעַת כָּתְלֵי הַבַּיִת, וּלְסַיֵּם אֶת מְלַאכְתָּם בְּמֶשֶׁךְ חֹדֶשׁ יָמִים, לֹא יְאֻחַר.

וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה מִן הָאֻמָּנִים הָאֵלֶּה, נִגְּשׁוּ מִיָּד לִמְלַאכְתָּם עִם פּוֹעֲלִים רַבִּים, לְסַיֵּם מְלַאכְתָּם בַּזְּמַן הַמִּיֹּעָד, כְּדֵי לַחֲנֹךְ אֶת בְּנְיַן הָאַרְמוֹן לִפְנֵי כָּל הַמְּלָכִים וְהַנְּשִׂיאִים הַמְּכֻבָּדִים בְּתֹם הַחֹדֶשׁ, וְעָשׂוּ מְלַאכְתָּם בַּחֲרִיצוּת וּבְזְרִיזוּת רַבָּה יוֹם יוֹם.

וְאִלּוּ הָאֻמָּן הָרְבִיעִי, לֹא שָׂת לִבּוֹ גַּם לְזֹאת, רַק הָיָה מְבַקֵּר מִדֵּי פַּעַם, וְרוֹאֶה אֶת מְלֶאכֶת חֲבֵרָיו, מְסִתַּכֵּל בָּהֶם, מְעַשֵּׁן סִיגָרְיָה, וְהוֹלֵךְ. וַיִּתְמְהוּ אִישׁ אֶל אָחִיו עַל הָאֻמָּן הֶעָצֵל הַזֶּה. גַּם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָיָה עוֹקֵב אַחַר מַעֲשֵׂה הָאֻמָּנִים וְיָדַע אֶת אֲשֶׁר נַעֲשָׂה, חָרָה אַפּוֹ עַל הָאֻמָּן הָרְבִיעִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ כַּאֲשֶׁר הִתְחַיֵּב לַמֶּלֶךְ.

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִגִּיעוּ הַיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁל הַחֹדֶשׁ, וְכָל אֻמָּנִים סִיְּמוּ כִּמְעַט אֶת כָּל מְלַאכְתָּם, הִתְבּוֹנֵן הָאֻמָּן וְרָאָה כִּי לֹא יוּכַל לְסַיֵּם מְלֶאכֶת הַצֶּבַע בְּיוֹם הַמִּיֹּעָד מֵאֶפֶס פְּנַאי.

מַה עָשָׂה? הָלַךְ וּמָשַׁח אֶת הַכֹּתֶל שֶׁלּוֹ בְּצֶבַע כֶּסֶף, וְנַעֲשָׂה כָּל הַקִּיר כְּמוֹ מַרְאָה, וּבַעֲשׂוֹתוֹ כֵּן, כָּל הַצִּיּוּרִים הַיָּפִים שֶׁל שְׁלוֹשֶׁת הַכְּתָלִים וְיִפְי צִיּוּרָם, הָיוּ נִרְאִים בַּכֹּתֶל הַזֶּה, וְכָל מִי שֶׁקָּרֵב לְהִסְתַּכֵּל בַּכֹּתֶל הַהוּא, רָאָה אֶת כָּל הַצִּיּוּרִים הַנִּפְלָאִים אֲשֶׁר בְּקִירוֹת הַבַּיִת, וְכֻלָּם נִצָּבִים לְמַרְאֵה הַיֹּפִי וְהֶהָדֵר הַמִּשְׁתַּקֵּף מֵהַמַּרְאָה.

הִתְבּוֹנֵן הַמֶּלֶךְ עַל מַעֲשֵׂיהֶם, וְכֻלָּם מָצְאוּ חֵן בְּעֵינָיו. קָרָא לִשְׁלֹשֶׁת הָאֻמָּנִים הָרִאשׁוֹנִים, וְהֶעֱנִיק לָהֶם מַתָּנוֹת נִכְבָּדוֹת כְּיַד הַמֶּלֶךְ, מִלְבַד מַשְׂכֹּרֶת שְׁלֵמָה עַל כָּל יְמֵי הַחֹדֶשׁ. אֲבָל לֹא נָתַן לָהֶם אֶת הַמַּשְׂכֹּרֶת בְּיָד, אֶלָּא תְּלָה אַרְנָקִים שֶׁל זְהוּבִים עַל כָּל כֹּתֶל מִשְּׁלֹשֶׁת הַכְּתָלִים, וְלַאוּמָן הָרְבִיעִי אָמַר: הִנֵּה גַּם עַל הַכֹּתֶל שֶׁלְּךָ, תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים דְּמוּת שְׁלֹשָׁה אַרְנָקֵי זָהָב, לְךָ וְקַח אוֹתָם...

הַנִּמְשָׁל בָּרוּר, גַּם בּוֹרֵא עוֹלָם יִשְׁתַּבַּח שְׁמוֹ, מִתְנַהֵג עִם הָאָדָם בְּאוֹתָהּ צָרָה, שֶׁלְּפִי הֶעָמֵל וְהַיְגִיעָה שֶׁהִשְׁקִיעָה הָאָדָם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אֲבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, כָּךְ יְקַבֵּל אֶת שְׂכָרוֹ לֶעָתִיד לָבוֹא.

מְסֻפָּר בְּסֵפֶר "קוֹל חוֹצֵב", עַל בָּחוּר אֶחָד שֶׁהִשְׁתַּתֵּף בְּקְבִיעוּת בְּשִׁעוּר שֶׁהָיָה מוֹסֵר רַבִּי שָׁלוֹם שְׁבַדְרוֹן זַצַ"ל. אוֹתוֹ בָּחוּר הֵחֵל לְהַחְסִיר כַּמָּה יָמִים מֵהַשִּׁעוּר. רַבִּי שָׁלוֹם הֶחְלִיט שֶׁמִּתַּפְקִידוֹ לְאַתֵּר אֶת הַנַּעַר, וְלַהֲשִׁיבוֹ לְחֵיק הַתּוֹרָה.

נָקַשׁ הָרַב עַל דֶּלֶת בֵּיתוֹ, וְהַנַּעַר נִרְאָה בַּפֶּתַח. פָּנָה הָרַב לַבָּחוּר וְאָמַר: שָׁלוֹם עָלֶיךָ יַקִּירִי, בַּיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים לֹא רָאִינוּ אוֹתְךָ, חָשַׁשְׁנוּ שֶׁמָּא מַשֶּׁהוּ מֵצִיק לְךָ.

אָמַר הַבָּחוּר: בָּרוּךְ ה' אֵין לִי כְּלוּם, וַאֲנִי מְאֹד אוֹהֵב לִלְמֹד גְּמָרָא, אֶלָּא שֶׁהַשָּׁבוּעַ אַחְסִיר כַּמָּה יָמִים, וּבַשָּׁבוּעַ הַבָּא אָשׁוּב לְסַפְסָל הַלִּמּוּדִים בְּיֶתֶר שְׂאֵת.

שָׁאַל הָרַב: מַה קָּרָה, מִישֶׁהוּ חוֹלֶה בַּמִּשְׁפָּחָה? לֹא, אָמַר הַתַּלְמִיד, חָלִילָה, יֵשׁ לִי סִבָּה צְדָדִית שֶׁמּוֹנַעַת מִמֶּנִּי לְהִשְׁתַּתֵּף בַּשִּׁעוּר, אַךְ כְּמוֹ שֶׁכְּבָר אָמַרְתִּי, אֲנִי מַבְטִיחַ לְהִשְׁתַּתֵּף בְּשִׁקְיְדָה מִיַּד עִם סִלּוּק הַטִּרְדָּה.

שָׁאַל הָרַב: מְעַנְיֵן מַה הִיא הַטִּרְדָּה שֶׁמַּצְלִיחָה לְהַפְרִיעַ לְךָ דַּוְקָא בְּאוֹתָהּ שָׁעַת עֶרֶב מֻקְדֶּמֶת שֶׁל הַשִּׁעוּר. אָמַר הַבָּחוּר: קָשֶׁה לִי לְסַפֵּר, אֲנִי מִתְבַּיֵּשׁ, אֲבָל אֶסַפֵּר אֶת הָאֱמֶת, הַשָּׁבוּעַ מִתְקַיֵּם הַמִּשְׂחָק הַמָּרְכָּזִי ב"כַּדּוּר רֶגֶל" (מוֹנְדִיאַל), שָׁעוֹת הַמִּשְׂחָק חוֹפְפוֹת לְשָׁעוֹת הַשִּׁעוּר, וַאֲנִי לֹא מְסֻגָּל לְוַתֵּר עַל רְגָעִים אֵלּוּ, בְּגִלַּל שֶׁאֲנִי "מְכוּר" לְמִשְׂחָקֵי כַּדּוּר!

ר' שְׁלוֹם שָׁמַע אֶת הַדְּבָרִים, וְאָמַר: יְדִידִי הַיָּקָר, שָׁמַעְתִּי וְהֵבַנְתִּי, רַק שֶׁמְּעַנְיֵן אוֹתִי מַה סּוֹד הָאֹשֶׁר בְּמִשְׂחָק הַכַּדּוּר, הָיִיתִי שָׂמֵחַ מְאֹד לִשְׁמוֹעַ מִקֶּרוֹב עַל מַהֲלַךְ הַמִּשְׂחָק.

הַתַּלְמִיד הֵחֵל לְסַפֵּר בַּהֲנָאָה אִישִׁית, וְכָךְ אָמַר: הַמִּשְׂחָק מִתְחַלֵּק לִשְׁתֵּי קְבוּצוֹת, וְאִם נִרְצֶה לְהַגְדִּיר אֶת הַהַצְלָחָה עַל רֶגֶל אַחַת, נֹאמַר שֶׁמִּי שֶׁמַּבְקִיעַ אֶת הַשַּׁעַר, הוּא הַמְּאֻשָּׁר. זֹאת אוֹמֶרֶת, בְּצִדֵּי הַמִּגְרָשׁ יֵשׁ שַׁעַר רָחָב מֵימַדִּים, וּמִי שֶׁבּוֹעֵט בַּכַּדּוּר וּמַכְנִיסוֹ לָשַׁעַר, הוּא הַמְּנֻצָּח. הֶרֶגַע שֶׁהַכַּדּוּר נִכְנַס לְשָׁם, הוּא הֶרֶגַע שֶׁל הַמִּשְׂחָק.

רַבִּי שְׁלוֹם הֶעֱמִיד פְּנֵי תֹּם כְּמִי שֶׁאֵינוֹ מֵבִין כְּלָל בְּכַדּוּר, וְשָׁאַל שְׁאֵלָה: מַה הַחָכְמָה הַגְּדוֹלָה לְהַכְנִיס כַּדּוּר לְתוֹךְ הַשַּׁעַר, בֹּא עִמִּי וַאֲנִי אַרְאֶה לְךָ אֵיךְ שֶׁאֲנִי בּוֹעֵט לְתוֹךְ הַשַּׁעַר, עֶשְׂרִים כַּדּוּרִים בְּמְהִירוּת הַבָּזָק...

הַבָּחוּר חִיֵּךְ וְאָמַר: אֶת הָעִקָּר שָׁכַחְתִּי לְסַפֵּר לָרַב. לְיַד הַשַּׁעַר עוֹמֵד שׁוֹמֵר, וְהוּא מִשְׁתַּדֵּל לִמְנוֹעַ אֶת כְּנִיסַת הַכַּדּוּר לַשַּׁעַר, וְהַחָכְמָה הִיא לְהִתְגַּבֵּר עָלָיו, וּלְהַכְנִיס אֶת הַכַּדּוּר.

וְאֵיךְ בֶּאֱמֶת מַצְלִיחִים לְהִתְגַּבֵּר עָלָיו, שָׁאַל רַבִּי שְׁלוֹם? אָמַר הַבָּחוּר: זוֹ הַחָכְמָה בַּמִּשְׂחָק, וּמִי שֶׁמַּצְלִיחַ, הוּא הַשָּׁמֵחַ, וְזֶה הַסִּפּוּק הַגָּדוֹל שֶׁל הַמִּשְׂחָק.

אֲנִי רוֹצֶה לְהָבִין, בִּקֵּשׁ ר' שְׁלוֹם, הַשּׁוֹעֵר לֹא הוֹלֵךְ לִישׁוֹן, הוּא נִמְצָא לְיַד הַשַּׁעַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת בִּימָמָה, אוֹכֵל שָׁם וְיָשֵׁן שָׁם? מַה פִּתְאוֹם, צָחַק הַבָּחוּר, וַדַּאי שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִישׁוֹן, הוּא עוֹמֵד שָׁם רַק בְּשָׁעַת הַמִּשְׂחָק, וְאַחַר כָּךְ הוּא שָׁב לְחַיֵּי הַיּוֹם יוֹם.

אִם כָּךְ, שָׁאַל הָרַב, אָז מָה הַבְּעָיָה, נָבוֹא בַּלַּיְלָה כְּשֶׁהַשּׁוֹמֵר הוֹלֵךְ, וְנַבְקִיעַ אֶת הַשַּׁעַר לְלֹא שׁוּם בְּעָיָה?! אָמַר לוֹ הַבָּחוּר: דַּוְקָא מִשּׁוּם כָּךְ, דַּוְקָא בְּגִלַּל שֶׁהַשּׁוֹמֵר מִסְתַּלֵּק, וְאֵין קֹשִׁי לְהַכְנִיס אֶת הַכַּדּוּר, אֵין זוֹ חָכְמָה לְהַכְנִיס אֶת הַכַּדּוּר, הַחָכְמָה וְהַגְּבוּרָה הִיא רַק בְּשָׁעַת הַקֹּשִׁי. עוֹמְדִים שָׁם בַּמִּגְרָשׁ עוֹד נְעָרִים שֶׁמּוֹנְעִים לְהַכְנִיס אֶת הַכַּדּוּר, וּלְמַעֲשֶׂה כָּל הַקְּבוּצָה מוֹנַעַת מִנַּעֲרֵי הַקְּבוּצָה הַשְּׁנִיָּה לְהַכְנִיס אֶת הַכַּדּוּר.

ר' שָׁלוֹם הִבִּיט בַּבָּחוּר וְאָמַר: יִשְׁמְעוּ אוֹזְנֶיךָ מַה שֶּׁפִּיךָ מְדַבֵּר, הַאִם לָבֹא לַשִּׁעוּר בְּשָׁבוּעַ הַבָּא זוֹ גְּבוּרָה? אַתָּה הֲרֵי רוֹצֶה לִלְמֹד, וּבַשָּׁבוּעַ הַבָּא אֵין לְךָ שׁוּם מְנִיעָה לָבוֹא לַשִּׁעוּר, אִם כֵּן, הַחָכְמָה הִיא לֹא גְּדוֹלָה בְּמֻיָּחָד.

הַחָכְמָה הַגְּדוֹלָה הִיא - בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַפְרִיעַ שֶׁעוֹמֵד בְּשַׁעֲרֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וּמוֹנֵעַ אֶת הַכְּנִיסָה, בְּשָׁעָה זוֹ נְקוּדַת הָאֹשֶׁר הִיא לְהַבְקִיעַ אֶת הַשַּׁעַר, וְלָבוֹא לַשִּׁעוּר דַּוְקָא כְּשֶׁקָּשֶׁה, וּלְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא.

פרק ו

משנה א

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי הוּא לוֹ, נִקְרָא רֵעַ, אָהוּב, אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, מְשַׂמֵּחַ אֶת הַמָּקוֹם, מְשַׂמֵּחַ אֶת הַבְּרִיּוֹת, וּמַלְבַּשְׁתּוֹ עֲנָוָה וְיִרְאָה, וּמַכְשַׁרְתּוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק חָסִיד יָשָׁר וְנֶאֱמָן, וּמְרַחֶקְתּוֹ מִן הַחֵטְא, וּמְקָרַבְתּוֹ לִידֵי זְכוּת, וְנֶהֱנִין מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוּשִׁיָּה בִּינָה וּגְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ח) לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה לִי גְּבוּרָה, וְנוֹתֶנֶת לוֹ מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה וְחִקּוּר דִּין, וּמְגַלִּין לוֹ רָזֵי תוֹרָה, וְנַעֲשֶׂה כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר וּכְנָהָר שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק, וְהוֶה צָנוּעַ וְאֶרֶךְ רוּחַ, וּמוֹחֵל עַל עֶלְבּוֹנוֹ, וּמְגַדְּלוֹתוֹ וּמְרוֹמַמְתּוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים:

תורה לשמה

הַגָּאוֹן ר' יִצְחָק מֵאִיר הָאַדְמוֹ"ר הָרִאשׁוֹן שֶׁל חֲסִידוּת "גּוּר", עָבַד בִּזְמַנּוֹ כְּעֶשֶׂר שָׁנִים, וְחִבֵּר חִבּוּר נִפְלָא שֶׁבּוֹ מְיַיֵּשֵׁב אֶת כָּל קֻשְׁיוֹת הַ"שִּׁפְתֵי כֹהֵן" בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט. בְּטֶרֶם מָסַר אֶת הַחִבּוּר לְדְפוּס, הָלַךְ לְרַבּוֹ הָאַדְמוֹ"ר מִקּוֹצְק זַצַ"ל, כְּדֵי לְקַבֵּל אֶת בִּרְכָתוֹ.

אַךְ הָרַב מִקּוֹצְק שָׁאַל אוֹתוֹ: ר' מֵאִיר, הַאִם בָּטוּחַ אַתָּה בְּעַצְמְךָ שֶׁבִּזְמַן שֶׁעָסַקְתָּ בְּחִבּוּר נִפְלָא זֶה, כָּל כַּוָּנוֹתֶיךָ הָיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם בְּלִי שׁוּם שֵׁמֶץ רַעְיוֹן לְהֶרְאוֹת אֶת לַמְדָנוּתְךָ, אוֹ שֶׁמָּא הָיָה בְּאֵיזֶה שֶׁהוּא מָקוֹם שֵׁמֶץ מַחְשָׁבָה שֶׁאַתָּה אָכֵן מֵבִין יוֹתֵר מֵהַגָּאוֹן הַשִּׁפְתֵי כֹהֵן?

דַּע לְךָ כִּי הַשִּׁפְתֵי כֹהֵן לָמַד תָּמִיד תּוֹרָה לִשְׁמָהּ!

רַבִּי יִצְחָק מֵאִיר לֹא הִסֵּס וְלֹא שָׁאַל שְׁאֵלוֹת, לֹא הִתְוַכֵּח וְלֹא מָצָא אַמְתְּלָאוֹת, אֶלָּא יָצָא הַחוּצָה, אָסַף שְׁבָבֵי עֵצִים, הִצִּית מְדוּרָה, וּבֵרַךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹל חֲכָמִים", וְהִשְׁלִיךְ אֶת פְּרִי עָמָל שֶׁל עֶשֶׂר שָׁנִים לְתוֹךְ הַמְּדוּרָה, וְזֹאת לְמָרוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ שִׁלְשָׁה עֶשֶׂר בָּנִים שֶׁמֹּתוּ כֻּלָּם עַל פָּנָיו בְּחַיָּיו, וּבְוַדַּאי הָיוּ לוֹ רְצוֹנוֹת עַזִּים לְהַשְׁאִיר חִבּוּר בָּעוֹלָם.

כְּשֶׁרָאָה זֹאת הָאַדְמוֹ"ר מִקּוֹצְק, בֵּרְכוֹ עַל מַעֲשֵׂהוּ, וְאִחֵל לוֹ שֶׁיִּחְבֵּר חִבּוּרִים שֶׁל חִדּוּשֵׁי תּוֹרָה לִשְׁמָהּ. וְאָכֵן הִשְׁאִיר הָאַדְמוֹ"ר רַבִּי יִצְחָק מֵאִיר, סְפָרִים שֶׁהֵם לְמוֹפֵת עַד הַיּוֹם הַזֶּה הַיְדוּעִים בְּשֵׁם "חִדּוּשֵׁי הָרִי"מ".

ומוחל על עלבונו

מָסֵפֶּר עַל רַב אֶחָד, שֶׁהִתְאוֹנֵן בִּמְרִירוּת לִפְנֵי הָאַדְמוֹ"ר רַבִּי יוֹאֵל מִסַּטְמַר זַצַ"ל, עַל אֲשֶׁר יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת פּוֹחֲזִים וְרֵיקִים, שׁוֹפְכִים אֶת דָּמוֹ, וּמְבַזִּים וּמַלְבִּינִים פָּנָיו בָּרַבִּים.

אָמַר לוֹ הָרַב: בְּמַסֶּכֶת אֲבוֹת שָׁנִינוּ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ זוֹכֶה לְדְבָרִים הַרְבֵּה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי הוּא לוֹ וְכוּ', וְעוֹד מַפְלִיגָה הַמִּשְׁנָה בְּמַעֲלוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם.

וְהִנֵּה מַה הִיא הַמַּעֲלָה הָאַחֲרוֹנָה וְהָעֶלְיוֹנָה בְּיוֹתֵר - "וּמוֹחֵל עַל עֶלְבּוֹנוֹ", זֹאת אוֹמֶרֶת, כִּי אַחֲרֵי כְּכָלוֹת הַכֹּל, אַחֲרֵי שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ אָדָם לִהְיוֹת מַעְיַן הַמִּתְגַּבֵּר וְלַמַּלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה, וְנֶהֱנִין מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתֻשִׁיָּה הוֹרָאָה וְהַנְהָגָה, עִם כָּל זֹאת, אָדָם מְאֻשָּׁר כָּזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת מוּכָן לְקַבֵּל בְּזִיּוֹנוֹת וְעֶלְבּוֹנוֹת, לָכֵן הַתַּנָּא רַבִּי מֵאִיר אֵינוֹ מַבְטִיחַ לוֹ שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ אֵלָיו בְּזִיּוֹנוֹת, אֶלָּא מַבְטִיחַ לְמִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה לִשְׁמָהּ, שֶׁיִּהְיֶה "מוֹחֵל עַל עֶלְבּוֹנוֹ", לְלַמְּדֵנוּ כִּי גַּם הַגְּדוֹל בָּעֲנָקִים, עָלוּל לִסְפּוֹג עֶלְבּוֹנוֹת מִבְּנֵי אָדָם.

נִכְנַס פַּעַם רַב שֶׁל עֲיָרָה מְסֻיֶּמֶת אֶל מָרָן הָרַב שַׂךְ זַצַ"ל, וְתִנָּה לְפָנָיו אֶת מַר לִבּוֹ, וְסִפֵּר לוֹ עַל הַחֵרוּפִים וְגִדּוּפִים שֶׁעוֹשִׂים לוֹ תּוֹשְׁבֵי הָעֲיָרָה, וְעַל מוֹדָעוֹת הַגְּנַאי שֶׁהֻשְׁמַע בָּהֶם, וְאָמְרוּ לוֹ לַעֲזֹב אֶת הָעֲיָרָה, וְכָל זֶה מֵחֲמַת שֶׁעָשָׂה תַּקָּנוֹת חֲדָשׁוֹת בְּעִנְיְנֵי הַכַּשְׁרוּת שֶׁל הָעִיר.

אָמַר לוֹ הָרַב שַׂךְ, מַדּוּעַ אַתָּה מִתְפַּעֵל מֵהֶם, אַתָּה לוֹחֵם מִלְחֶמֶת קוֹדֶשׁ, וּבְמִלְחָמָה מְקַבְּלִים גַּם חִצִּים, חַיָּבִים לִהְיוֹת גִּבּוֹרִים עַל כָּל הַמִּלְחָמוֹת הָאֵלֶּה, וְעוֹד תִּזְכֶּה בְּשָׂכַר נִצְחִי עָצוּם וְרַב.

לְאַחַר הַרְהוּר קָצַר, קָם הָרַב שַׂךְ מִמְּקוֹמוֹ, נָטַל אֶת יָדָיו, וְאָמַר: בּוֹא עִמִּי. הוּא הוֹבִילוֹ אֶל אֲרוֹן הַסְּפָרִים שֶׁהָיָה בַּחֶדֶר הַשֵּׁנִי, הִתְכּוֹפֵף מְעַט, וּפָתַח אֶת אַחַת הַמַּגֵּרוֹת. עַשְׂרוֹת מוֹדָעוֹת הָיוּ מֻנָּחוֹת שָׁם זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ. רָאָה, הִנֵּה כָּאן מֻנָּחִים כָּל מוֹדָעוֹת הַגְּנַאי ("פֶּשְׁקֶווִילִים") שֶׁכָּתְבוּ עָלַי, אוֹסֵף אֲנִי מוֹדָעוֹת אֵלּוּ אַחַת לְאַחַת, וְשׁוֹמְרָן כָּאן בַּמַּגֵּרָה הַזֹּאת.

שְׁאַל אוֹתוֹ רַב הָעֲיָרָה: לְשֵׁם מַה שׁוֹמֵר אוֹתָן הָרַב, וְכִי לֹא הָיָה רָאוּי לְקוֹרְעָן לִגְזָרִים?

הֵשִׁיב הָרַב שַׂךְ בְּחִיּוּךְ: יֵשׁ רַבָּנִים שֶׁחִבְּרוּ סְפָרִים, וּבִקְּשׁוּ בְּצַוָּאָתָם שֶׁלְּאַחַר פְּטִירָתָם יַנִּיחוּ בִּשְׁעַת הַלְוָיָה אֶת סִפְרֵיהֶם עַל מִטָּתָם, כִּי הַסְּפָרִים עֲלֵיהֶם עָמְלוּ, וַדַּאי יְכוֹלִים לְהָגֵן עֲלֵיהֶם. אֲנִי אֵינֶנִּי מְבַקֵּשׁ שֶׁיַּנִּיחוּ אֶת סִפְרֵי עַל מִטָּתִי, אִם הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ מַשֶּׁהוּ, הָיִיתִי מְבַקֵּשׁ שֶׁיַּנִּיחוּ אֶת כָּל הַמּוֹדָעוֹת הַלָּלוּ עַל גַּבֵּי מִטָּתִי, בָּטוּחַ אֲנִי שֶׁמּוֹדָעוֹת אֵלּוּ בָּהֶן יָרוּ

עָלַי חִצִּים, בָּהֶן רָדָפוּנִי וּבִישְׁווּנִי עַל עָמְדִי בְּתַקִּיפוּת בְּמִלְחֶמֶת הַקֹּדֶשׁ, הֵן תִּהְיֶינָה לִי לְמָגֵן לְמַחֲסֶה לָעוֹלָם הַבָּא...

משנה ב

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, בְּכָל יוֹם וְיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נָזוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם יא) נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם, וְאוֹמֵר (שְׁמוֹת לב), וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל הַלֻּחֹת, אַל תִּקְרָא חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת, שֶׁאֵין לְךָ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הֲרֵי זֶה מִתְעַלֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר כא) וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת:

לֹא נֹאמַר 'אוֹי לָהּ לַתּוֹרָה', אֶלָּא 'אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת', הַתּוֹרָה אֵינָהּ מִתְמַעֶטֶת וְאֵינָהּ נִפְגֶּמֶת וְאֵינָהּ נִזּוֹקָה, בֵּין אִם לוֹמְדִים בָּהּ וּבֵין אִם לֹא לוֹמְדִים, הַתּוֹרָה הִיא הַשְׁלֵמוּת, הִיא הָאֱמֶת הַנִּצְחִית הַבִּלְתִּי מִשְׁתַּנֶּית, אֲבָל אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁעֶלְבּוֹן הַתּוֹרָה מַשְׁפִּיעַ אַף וְרַק עֲלֵיהֶם לְרָעָה, אֲבָל כָּבוֹד הַתּוֹרָה בְּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד.

הֶחָסִיד יַעֲבֵ"ץ, מַמְשִׁיל זֹאת לְאָדָם שֶׁהַמֶּלֶךְ הָיָה אוֹהֲבוֹ, וְעַל כֵּן הֶחְלִיט לְהַעֲנִיק לוֹ שֵׂי. הוּא נָתַן לוֹ פֶּרֶק זְמַן קָצוּב שֶׁל שִׁעָתַיִם בּוֹ הוּא יָכוֹל לְהִכָּנֵס לְאוֹצַר הַמֶּלֶךְ, וְלִקַּחַת דִּינָרֵי זָהָב כְּכָל שֶׁיִּסְפִּיק. אוּלָם אוֹתוֹ אָדָם בְּמְקוֹם לְנַצֵּל אֶת אוֹתָן שָׁעוֹת יְקָרוֹת, זָנַח אֶת הַדִּינָרִים בְּפִנָּתָם, וּפָנָה לְעִסּוּקִים אֲחֵרִים, אֲכָל, שָׁתָה, וְיָשָׁן.

הַאִם נִתַּן לוֹמַר כִּי הַדִּינָרִים "נֶעֱלְבוּ", הַאִם עֶרְכָּם יָרַד בְּעֵינֵי הָעוֹלָם? בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא! הַדָּבָר הַיָּחִיד שֶׁקָּרָה הוּא - שֶׁהָאִישׁ הַלָּזֶה הוֹכִיחַ בְּמַעֲשָׂיו, כִּי הוּא שׁוֹטֶה מֻפְלָג, וְאֵינוֹ מְבֵין עֶרְכָּם שֶׁל דִּינָרִים, וּמַעֲשֵׂהוּ מְעוֹרֵר לַעַג וְקָלֶס בְּעֵינֵי כֹּלָם.

כָּךְ הוּא מַצָּבוֹ שֶׁל הָאִישׁ שֶׁאֵינוֹ מְנַצֵּל אֶת פֶּרֶק הַזְּמַן שֶׁנִּקְצַב לוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי "לֶאֱסוֹף" דִּבְרֵי תּוֹרָה כְּכָל שֶׁבִּיכָלְתּוֹ, אֶלָּא מְבַזְבֵּז אֶת זְמַנּוֹ בְּעִסּוּקִים טְפֵלִים, בְּמַעֲשָׂיו הוּא מוֹכִיחַ אֶת קוֹצֶר דַּעְתּוֹ, וְאֶת אִי רְצוֹנוֹ לְהַשִּׂיג אֶת לִמּוּד הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר מִכָּל סְחוֹרָה יְקָרָה.

הצרות באות מעלבונה של תורה

כָּתַב רַבֵּנוּ יִצְחָק אַבְרְבָּנֵאל: "אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה", כַּוָּונַת הַדְּבָרִים הִיא - שֶׁהָאוֹי וְהָרָעוֹת כֻּלָּם שֶׁיָּבוֹאוּ עַל הַבְּרִיּוֹת (ב"מ), יִמָּשֵׁךְ עֲלֵיהֶם מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה, כְּלוֹמַר, בִּגְלַל הֶעֶלְבּוֹן שֶׁמַּעֲלִיבִים אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁכַּאֲשֶׁר מַנִּיחִים אוֹתָהּ מְקֻפָּלֶת בְּזָוִית הַבַּיִת כִּכְלִי שֶׁאֵין בּוֹ חֵפֶץ, וְאֵין אָדָם עוֹסֵק בָּהּ, הוּא עֶלְבּוֹן גָּדוֹל לַתּוֹרָה, וְזֶה הַסִּבָּה הָרִאשׁוֹנָה לַצָּרוֹת יִשְׂרָאֵל וְרָעוֹתֵיהֶם!

סִפֵּר עַל רַבִּי רְפָאֵל מִבְּרַשִׁיד: מַעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי אַחִים שֶׁאֶחָד מֵהֶם הָיָה עָשִׁיר וְהַשֵּׁנִי עָנִי, וְהָיוּ אוֹהֲבִים זֶה לָזֶה. הֶעָשִׁיר הָיָה תּוֹמֵךְ מִכַּסְפּוֹ בְּאָחִיו הֶעָנִי שֶׁיִּשַּׁב כָּל יָמָיו וְעָסַק בַּתּוֹרָה. וְהִנֵּה הָאֶחָד הַיָּמִים כְּשֶׁבָּא הֶעָנִי לְקַבֵּל אֶת תְּמִיכָתוֹ שֶׁל אָחִיו, אָמַר לוֹ הֶעָשִׁיר: לֹא טוֹב הַדָּבָר שֶׁאַתָּה זָקוּק לָבוֹא אֵלַי כָּל הַזְּמַן כְּדֵי לְקַבֵּל נְדָבָה, מִפְּנֵי שֶׁאַתָּה נִשְׁאָר עָנִי כְּבַתְּחִלָּה, הַצָּעָתִי הִיא לָתֵת בְּיָדְךָ הַפַּעַם סְכוּם נִכְבָּד שֶׁתּוּכַל לִסְחוֹר בּוֹ, אוּלַי יַעֲזֹרְךָ הַשֵּׁם וְלֹא תִּצְטָרֵךְ עוֹד לְמַתָּנוֹת.

עָמַד הָאָח וְהֶעֱנִיק לֶעָנִי מָמוֹן רַב, וְהֶעָנִי הֵחֵל לִסְחוֹר בַּמָּעוֹת וְעָשָׂה חַיִל, עַד שֶׁתּוֹךְ זְמַן קָצָר הִתְעַשֵּׁר עֹשֶׁר גָּדוֹל מְאֹד.

לְיָמִים בִּקֵּר הָאָח הֶעָשִׁיר אֶת הָאָח הֶעָנִי, וְרָאָה שֶׁנִּתְעַשֵּׁר, וְנִתְמַלֵּא לִבּוֹ שִׂמְחָה כִּי טוֹב יָעַץ לְאָחִיו בִּשְׁעָתוֹ. וְאָז שָׁאַל אֶת אָחִיו: הַעוֹד אַתָּה שׁוֹקֵד כְּבַתְּחִלָּה עַל דַּלְתוֹת הַתּוֹרָה? הֵשִׁיבוּ הָאָח בְּנִימָה שֶׁל לִגְלוּג: הֵי, אִלְמָלֵי אֲנִי מַמְשִׁיךְ בַּלִּמּוּדִים, הֲרֵי לְעוֹלָם לֹא הָיִיתִי מַגִּיעַ אֶל הָעֹשֶׁר, כִּי מִי שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה, לֹא יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְמַה שֶּׁהִגַּעְתִּי!

וַיְהִי כְּהוֹצִיאוֹ מִפִּיו אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, מִיָּד נִתְקַף בְּשֶׁטֶף דָּם קָשֶׁה וּבָא לִידֵי סַכָּנָה, עַד שֶׁהֶזְעִיקוּ רוֹפְאִים מֻמְחִים לְהַצִּילוֹ, אַךְ כָּל תַּחְבּוּלוֹתֵיהֶם לֹא הוֹעִילוּ מְאוּמָה. שָׁעוֹת אֲרֻכוֹת הָיָה מוּטָל הֶעָנִי שֶׁהִתְעַשֵּׁר עַל מִטָּתוֹ, וְקִילּוּחַ הַדָּם לֹא פָּסַק, עַד שֶׁהֵרְגִּישׁ כִּי קִצּוֹ קָרֵב. וְאָז פָּקַח אֶת עֵינָיו וְאָמַר לַאֲנָשִׁים שֶׁעָמְדוּ סְבִיבוֹ: אַל תִּטְרְחוּ בִּרְפוּאָתִי, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תּוֹעִילוּ מְאוּמָה, כִּי שָׁמַעְתִּי אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה אוֹמֶרֶת: כֵּיוָן שֶׁהֶעֱלַבְתָּ אוֹתִי, בְּאָמְרְךָ שֶׁהַלִּמּוּד מוֹנֵעַ אֶת הָאָדָם מֵהַעֹשֶׁר, לְפִיכָךְ לֹא תוֹסִיף לִחְיוֹת. וְכַעֲבֹר רְגָעִים אֲחָדִים שָׁבַק חַיִּים.

כְּשֶׁסִּפֵּר זֹאת רַבִּי רְפָאֵל, הוֹסִיף לוֹמַר, שֶׁאִלּוּ הָיָה אוֹתוֹ הָאִישׁ מִצְטַעֵר עַל כָּךְ שֶׁאֵין בְּאֶפְשָׁרוּתוֹ לִלְמוֹד תּוֹרָה כְּבַתְּחִלָּה מִפְּנֵי עֹל הַפַּרְנָסָה, לֹא הָיָה נֶעֱנָשׁ עוֹנֶשׁ כָּזֶה חָמוּר, אֲבָל בְּגָלַל שֶׁלֹּא הִבִּיעַ צַעַר וּכְאֵב עַל כָּךְ שֶׁאֵינוֹ לוֹמֵד תּוֹרָה, הֲרֵי הוּא הֶעֱלִיב אֶת הַתּוֹרָה.

מהו עלבונה של תורה

הִתְבַּטֵּא הַגָּאוֹן רַבִּי אַהֲרֹן יְהוּדָה לֵיְב שְׁטֵינְמַן שְׁלִיט"א: הִנֵּה בִּזְמַנֵּינוּ כָּל אֶחָד יוֹדֵעַ שֶׁאִם בְּכָל הַמִּצְוֹת יֵשׁ הִתְרַשְּׁלוּת, הֲרֵי לְמוּד תּוֹרָה זֶה הַדָּבָר שֶׁהֲכִי קַל לָאָדָם לְהִתְרַשֵּׁל, וַאֲנִי יוֹדֵעַ מִקְרִים כְּמוֹ לְמָשָׁל, אִם אֶחָד רוֹצֶה לְלֶכֶת לַעֲבוֹד בַּחֲנוּת אוֹ בְּפִקְידוּת וְכַדּוֹמֶה, וּבֵינְתַיִם יִקְרְאוּ לוֹ לָבוֹא לְהַשְׁלִים מִנְיָן בְּבֵית הָאֵבֶל, יֹאמַר שֶׁהוּא לֹא יָכוֹל, כִּי הוּא צָרִיךְ לָלֶכֶת לַעֲבוֹד, וְיָבִינוּ אֶת זֶה.

אֲבָל אִם אַחֵר לוֹמֵד, חוֹשְׁבִים כִּי בְּוַדַּאי שֶׁהוּא צָרִיךְ לָלֶכֶת לְהַשְׁלִים מִנְיָן, וְאִם לֹא יֵלֵךְ, יִתְפַּלְאוּ - מַה זֶּה? הַאִם הוּא לֹא יָכוֹל לְהַשְׁלִים מִנְיָן בְּבֵית הָאֵבֶל? וַאֲפִילּוּ שֶׁבֵּינְתַיִם עַל

יְדֵי זֶה שֶׁיַּשְׂלִים לָהֶם מִנְיָן יְבַטֵּל תּוֹרָה, בְּכָל זֹאת בְּנֵי אָדָם חוֹשְׁבִים שֶׁאֵין דָּבָר, כִּי תּוֹרָה אֶפְשָׁר לְבַטֵּל אֲפִילּוּ בִּשְׁבִיל דָּבָר הֲכִי קָטָן.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁחֲכָמֵינוּ אוֹמְרִים: "אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל תּוֹרָה", מַה שֶּׁתּוֹרָה זֶה הַדָּבָר הַקַּל בְּיוֹתֵר לְבַטֵּל, וּבִשְׁבִיל דָּבָר הֲכִי קָטָן אֶפְשָׁר לְבַטֵּל תּוֹרָה, אֲבָל שְׁאָר דְּבָרִים לֹא מְבַטְּלִים, זֶה עַצְמוֹ עֶלְבּוֹן לַתּוֹרָה שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ.

עזבו מקור מים חיים

מְסֻפָּר עַל דִּיזֶנְגוֹף [ראש עיריית תֵּל אָבִיב הָרִאשׁוֹן], שֶׁהָלַךְ לְבַקֵּר אֵצֶל הַבָּדְוִים יוֹשְׁבֵי הָאֹהָלִים. לְאַחַר שֶׁסִּיְּמוּ אֶת הַבִּקּוּר הֶעֱנִיקוּ לוֹ בְּמַתָּנָה "נַרְגִּילָה" וּבִקְּשׁוּ גַּם כֵּן לָבוֹא אֵלָיו וּלְבַקְּרוֹ בְּקוּר גּוֹמְלִין.

כְּשֶׁהִגִּיעוּ, רָאוּ דְּבַר פֶּלֶא, הָיָה זֶה "בֶּרֶז" שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצֵא מַיִם, וְהֵם הִתְפַּעֲלוּ מֵאֹד כֵּיצַד יוֹצֵא מֵהַבֶּרֶז הַזֶּה מַיִם, כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מַיִם מֵהַסֶּלַע...

לְאַחַר שֶׁסִּיְּמוּ אֶת הַבִּקּוּר, בִּקְּשׁוּ שֶׁיִּתֵּן לָהֶם גַּם כֵּן מַתָּנָה כְּמוֹ שֶׁהֵם הֶעֱנִיקוּ לוֹ. שְׁאַל אוֹתָם: מַה תִּרְצוּ? אֶת הַבֶּרֶז, אָמְרוּ הַבְּדְוִים. נִגַּשׁ רֹאשׁ הָעִיר לַמַּחְסָן, וְהֵבִיא מִשָּׁם בֶּרֶז חָדָשׁ.

כְּשֶׁחָזְרוּ הַבְּדְוִים לְמְקוֹמָם, אָסַף רֹאשׁ הַשֵּׁבֶט אֶת כָּל בְּנֵי שִׁבְטוֹ, וְעָרַךְ מְסִבָּה גְּדוֹלָה - "חַג הַבֶּרֶז". בְּאֶמְצַע הַמְּסִבָּה הֵבִיאוּ מַקָּל, וְתָקְעוּ אוֹתוֹ בָּאֲדָמָה, וְתָלוּ עָלָיו אֶת 'הַבֶּרֶז'. רֹאשׁ הַשֵּׁבֶט הִתְכַּבֵּד בִּפְתִיחַת הַבֶּרֶז, אַךְ בְּפָתְחוֹ אֶת הַבֶּרֶז, לֹא יָצָא אֲפִילּוּ טִפַּת מַיִם אַחַת.

אָמַר אֶחָד מֵהַזְּקֵנִים הַמְכֻבָּדִים: נִרְאֶה שֶׁרִמּוּ אוֹתָנוּ כָּאן, אֲנַחְנוּ בִּקַּשְׁנוּ אֶת הַבֶּרֶז שֶׁבַּמִּטְבָּח, וְהוּא נָתַן לָנוּ בֶּרֶז אַחַר שֶׁלֹּא מוֹצִיא מַיִם...

שָׁבוּ הַבְּדְוִים לְרֹאשׁ הָעִיר, וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא נָתַתָּ לָנוּ אֶת הַבֶּרֶז שֶׁבִּקַּשְׁנוּ, אֲנַחְנוּ מְבַקְּשִׁים אֶת הַבֶּרֶז שֶׁבַּמִּטְבָּח. כְּדֵי לֹא לְהִסְתַּבֵּךְ בְּצָרוֹת עִם הַבְּדְוִים, בִּקֵּשׁ רֹאשׁ הָעִיר שֶׁיְּפָרְקוּ אֶת הַבֶּרֶז מֵהַמִּטְבָּח, וַיִּתְּנוּ אוֹתוֹ לָהֶם.

בְּשׁוּבָם, עָרְכוּ שׁוּב מְסִבָּה גְּדוֹלָה, אַךְ גַּם הַפַּעַם לֹא יָצְאוּ מַיִם. מֻאוּכְזָבִים שָׁבוּ לְרֹאשׁ הָעִיר כְּדֵי שֶׁיַּסְבִּיר לָהֶם אֶת פֶּשֶׁר הַדָּבָר, מַדּוּעַ לֹא יוֹצְאִים מַיִם מֵהַבֶּרֶז? הִסְבִּיר לָהֶם רֹאשׁ הָעִיר: וְכִי הַבֶּרֶז הוּא שֶׁמּוֹצִיא מַיִם, הֲרֵי יֶשְׁנָם צִינּוֹרוֹת הַמּוּטָמָנִים בְּתוֹךְ הַקִּיר, וּמִשָּׁם הֵם מְחֻבָּרִים עַד לְחֶבְרַת "מְקוֹרוֹת", שָׁם שׁוֹאֲבִים מַיִם מֵהַכִּנֶּרֶת, וְהַבֶּרֶז אֵינוֹ אֶלָּא כְּלִי שֶׁדְּרְכּוֹ עוֹבְרִים הַמַּיִם.

יֶשְׁנָם אֲנָשִׁים, הַמְחַפְּשִׂים אֶת טַעַם הַחַיִּים בְּכָל מִינֵי 'בְּרָזִים' לְמִינֵיהֶם, אַךְ אֵינָם יוֹדְעִים שֶׁהֵם עוֹזְבִים מְקוֹר מַיִם חַיִּים, וְחוֹצְבִים בּוֹרוֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכִילוּ הַמַּיִם. הַבֶּרֶז הָאֱמִתִּי שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאִים הַמַּיִם, הוּא - הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה אֲשֶׁר הִיא מְקוֹר מַיִם חַיִּים וְנוֹזְלִים, וּמִי שֶׁדָּבֵק בָּהּ, מַרְוִיחַ.

משנה ג

הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אֶחָת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִּבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִילּוּ אוֹת אֶחָת, צָרִיךְ לִנְהֹג בּוֹ כָּבוֹד, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתוֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְּבָרִים בִּלְבָד, קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים נה), וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמַה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתוֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְּבָרִים בִּלְבָד קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ, הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אֶחָת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִּבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִילּוּ אוֹת אֶחָת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁצָּרִיךְ לִנְהֹג בּוֹ כָּבוֹד, שְׁנֵי הַדְּבָרִים שֶׁלָּמַד דָּוִד הַמֶּלֶךְ מֵאֲחִיתֹפֶל, מוּבָא בְּחֵז"ל: לְפִי שֶׁמְּצָאוֹ אֲחִיתֹפֶל לְדָוִד שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק יְחִידִי בַּתּוֹרָה, אָמַר לוֹ: לָמָּה אַתָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה יְחִידִי, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "חֶרֶב אֶל הַבַּדִּים וְנוֹאָלוּ". שׁוּב פַּעַם אַחֶרֶת מְצָאוֹ שֶׁהָיָה נִכְנָס לְבֵית הַמִּדְרָשׁ בְּקוֹמָה זְקוּפָה, אָמַר לוֹ: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לְאָדָם לִכָּנֵס שָׁם בְּמוֹרָא, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא אֵימַת שָׁמַיִם עָלָיו. הֲרֵי לְפָנֵינוּ, שְׁבִשְׁבִיל שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאֵינָם נִרְאִים לְעֵינֵינוּ כְּחִדּוּשִׁים גְּדוֹלִים, דַּי הָיָה לְדָוִד הַמֶּלֶךְ לִקְרוֹתוֹ עַל כָּךְ "רַבִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי", כָּךְ הָיְתָה הַעֲרָכָתָם שֶׁל גְּדוֹלֵי הָאֻמָּה לְכָל חִדּוּשׁ תּוֹרָה שֶׁלִּמְּדוּ.

משנה ד

כַּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, פַּת בַּמֶּלַח תֹּאכַל וּמַיִם בַּמְּשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישַׁן וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל, אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, (תְּהִלִּים קכח) אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לְךָ לָעוֹלָם הַבָּא:

כיצד למד רבי עקיבא תורה

יָדוּעַ וּמְפֻרְסָמֶת הַשְּׁאֵלָה, כֵּיצַד אוֹמֵר הַתַּנָּא "וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה וְכוּ' וְאִם אַתָּה עוֹשֶׂה כָּךְ, אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה", וְכִי אֵיזֶה אֹשֶׁר יֵשׁ לָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, אִם הוּא חַי חַיִּים שֶׁל צַעַר כְּאֵלֶּה.

וְאֶפְשָׁר לְבָאֵר, שֶׁהַתַּנָּא אוֹמֵר שֶׁכָּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, כְּלוֹמַר הַדֶּרֶךְ לְהַגִּיעַ לַתּוֹרָה שֶׁהִיא הַנּוֹתֶנֶת אֹשֶׁר וְעֹשֶׁר, זֶה עַל יְדֵי שֶׁעוֹבְרִים קְשָׁיִים וְחַיֵּי צַעַר בִּתְחִלָּה, אֲבָל לְאַחַר שֶׁכְּבָר עָבַר אֶת הַדֶּרֶךְ הַקָּשָׁה, וְזָכָה לִקְנוֹת אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, הֲרֵי הִיא תַּעֲנִיק לוֹ אֶת הָאוֹר הָאֲמִתִּי בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֶת הַטּוֹב הַנִּצְחִי בָּעוֹלָם הַבָּא.

דֻּגְמָא לְאָדָם שֶׁחַי חַיֵּי צַעַר בִּתְחִלַּת דַּרְכּוֹ, וּלְאַחַר מִכֵּן זָכָה לְאֹשֶׁר וְעֹשֶׁר גָּדוֹל בָּעוֹלָם הַזֶּה, הֲלֹא הוּא רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁבִּתְחִלָּה הָיָה רוֹעֶה צֹאן שֶׁל כַּלְבָּא שָׁבוּעַ. בְּאֶחָד הַיָּמִים רָאָתָה רָחֵל בִּתּוֹ שֶׁל כַּלְבָּא שָׁבוּעַ, שֶׁהוּא צָנוּעַ וּבַעַל מִדּוֹת תְּרוּמִיּוֹת. אָמְרָה לוֹ: אִם אֶתְקַדֵּשׁ לְךָ, תֵּלֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לִלְמֹד תּוֹרָה? אָמַר לָהּ, כֵּן. הָלְכָה וְהִתְקַדְּשָׁה לוֹ בְּצִנְעָה.

שָׁמַע זֹאת כַּלְבָּא שָׁבוּעַ, וְהוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ, וְהַדִּיר אוֹתָהּ מִכָּל נְכָסָיו. לְאַחַר הַחֲתֻנָּה, הָיוּ יְשֵׁנִים בְּמַתְבֵּן, וְהָיָה מְלַקֵּט הַתֶּבֶן מִתּוֹךְ שַׂעֲרוֹתֶיהָ. אָמַר לָהּ: אִלְמָלֵי הָיָה בְּיָדִי, הָיִיתִי נוֹתֵן לָךְ יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל זָהָב, [וַעֲטֶרֶת זָהָב שֶׁמְּצֻיֶּרֶת בָּהּ יְרוּשָׁלַיִם]. בָּא אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא, וְדָפַק עַל הַדֶּלֶת, וְאָמַר לָהֶם: תְּנוּ לִי קְצָת תֶּבֶן, שֶׁאִשְׁתִּי יָלְדָה וְאֵין לִי בְּמָה לְהַשְׁכִּיבָהּ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא לְאִשְׁתּוֹ: רְאִי אָדָם זֶה, שֶׁאֲפִילּוּ תֶּבֶן אֵין לוֹ. וְנָתְנוּ לוֹ מְעַט תֶּבֶן.

לְאַחַר מִכָּן, אָמְרָה לוֹ רָחֵל: לֵךְ וּלְמַד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. הָלַךְ וְיָשַׁב עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁנָה בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. לְאַחַר מִכֵּן חָזַר לְבֵיתוֹ, וְהֵבִיא עִמּוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אֶלֶף תַּלְמִידִים. יָצְאוּ כֻּלָּם לִקְרָאתוֹ, שָׁמְעָה אִשְׁתּוֹ וְיָצְאָה אַף הִיא לִקְרָאתוֹ, אָמְרוּ לָהּ הַשְּׁכֵנוֹת, שַׁאֲלִי לָךְ בְּגָדִים וְתִלְבָּשִׁי וְהִתְכַּסִּי כְּרָאוּי. אָמְרָה לָהֶם: יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ.

כְּשֶׁהִגִּיעָה אֶצְלוֹ, נָפְלָה עַל פָּנָיהָ לְפָנָיו, וְהָיְתָה מְנַשֶּׁקֶת אֶת רַגְלָיו, דְּחָפוּהָ תַּלְמִידָיו. אָמַר לָהֶם: הִנִּיחוּהָ, שֶׁלִּי וְשֶׁלָּכֶם שֶׁלָּהּ הוּא. שָׁמַע אֲבִיהָ שֶׁאָדָם גָּדוֹל בָּא לָעִיר, אָמַר: אֵלֵךְ אֶצְלוֹ, כְּדֵי שֶׁיַּתִּיר אֶת נִדְרֵי שֶׁנִּדַּרְתִּי לֹא לָתֵת כְּלוּם לְבִתִּי.

בָּא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִילּוּ יָדַעְתָּ שֶׁיִּהְיֶה בַּעְלָהּ אָדָם גָּדוֹל הָיִיתָ מְדִירָהּ? אָמַר לוֹ: אֲפִילּוּ אִם יָדַע פֶּרֶק אֶחָד, וַאֲפִילּוּ הֲלָכָה אַחַת, לֹא הָיִיתִי מְדִירָהּ. אָמַר לוֹ: אֲנִי הוּא, נָפַל עַל פָּנָיו וּנְשָׁקוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא עַל רַגְלָיו, וְנָתַן לוֹ חֲצִי מָמוֹנוֹ (כְּתוּבוֹת דַּף ס"ב).

וְאָמְרוּ בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן: לֹא נִפְטַר רַבִּי עֲקִיבָא מִן הָעוֹלָם, עַד שֶׁהָיוּ לוֹ שֵׁלְחָנוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וְעַד שֶׁעָלָה לְמִטָּתוֹ בְּסֶלְמוֹת שֶׁל זָהָב. הָיְתָה אִשְׁתּוֹ יוֹצְאָה בְּמַעְיְלִים יְקָרִים, וּבְעִיר שֶׁל זָהָב. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, בִּישְׁתַּנּוּ מִמַּה שֶׁעָשִׂית לְאִשְׁתְּךָ, שֶׁהֲרֵי לָנוּ אֵין אֶפְשָׁרוּת לַעֲשׂוֹת כֵּן לִנְשׁוֹתֵינוּ. אָמַר לָהֶם: הַרְבֵּה צַעַר הִצְטַעֲרָה עִמִּי בַּתּוֹרָה. הֲרֵי לְפָנֵינוּ דֻּגְמָא מוּחְשִׁית לְקִיּוּם דִּבְרֵי מִשְׁנָתֵינוּ.

תחלת דרכו של ה"טורי זהב"

מְסַפְּרִים עַל גְּאוֹן יִשְׂרָאֵל רַבִּי דָּוִד סָגַל [בַּעַל הַ"טּוּרֵי זָהָב" עַל אַרְבַּעַת חֶלְקֵי שֻׁלְחָן עָרוּךְ], שֶׁחַי לִפְנֵי כְּ300 שָׁנָה. רַבִּי דָּוִד הָיָה אַבְרֵךְ צָעִיר, וְעָלוּי עָצוּם וְגָדוֹל בַּתּוֹרָה. כַּאֲשֶׁר כֹּהֲן בְּרַבָּנוּת בָּעָיְרָה קְטַנָּה וּשְׁמָהּ פְּרוֹבִיזְ'נָא, הָעָיְרָה הָיְתָה קְטַנָּה, וַאֲנָשֶׁיהָ דַּלִּים, וְהֵם לֹא יָכְלוּ לְהַקְצִיב לְרַבָּם מַשְׂכֹּרֶת הַמַּסְפִּיקָה אַף לַצְּרָכִים הַבְּסִיסִיִּים.

אוּלָם מַשְׂכֻּרְתּוֹ הַדַּלָּה וּתְנָאֵי הַקִּיּוּם הַקָּשִׁים, לֹא הִפְרִיעוּ לוֹ כְּהוּא זֶה מִלֵּישֵׁב בְּהַתְמָדָה וְלַעֲסֹק בַּתּוֹרָה יוֹמָם וָלָיְלָה.

לַיְלָה אֶחָד, כַּאֲשֶׁר כָּל בְּנֵי הַבַּיִת כָּבָר עָלוּ עַל יְצוּעָם, וְהָרַב כְּדַרְכּוֹ יָשַׁב וְלָמַד, הוּא הֵחֵל חָשׁ בִּכְאֵב שִׁנַּיִם שֶׁהָלַךְ וְהִתְעַצֵּם. תְּחִלָּה הוּא נִיסָּה לְהִתְעַלֵּם, אַךְ הַכְּאֵב הָיָה כֹּה חָזָק,

עַד שֶׁהִקְשָׁה עַל הָרִכּוּז. הוּא יָדַע כִּי יֶשְׁנָהּ אֶפְשָׁרוּת לְהַרְגִּיעַ כְּאֵב שִׁנַּיִם עַל יְדֵי סְפִירָט אוֹ אַלְכּוֹהוֹל.

קָם הָרַב מִכִּסְאוֹ, וְהֵחֵל מְחַפֵּשׂ בַּאֲרוֹנוֹת מַשְׁקֶה חָרִיף, אַךְ כַּמּוּבָן הָאֲרוֹנוֹת הָיוּ רֵיקִים. בַּצַּר לוֹ, פָּנָה לְבֵית הַמַּרְזֵחַ (׳פַּאבּ׳) אֲשֶׁר הָיָה פָּתוּחַ כָּל הַלַּיְלָה, מִתּוֹךְ תִּקְוָה כִּי שָׁם יַשִּׂיג אֶת מְבֻקָּשׁוֹ. הוּא הִתְעַטֵּף בְּמְעִילוֹ וְיָצָא לְבֵית הַמַּרְזֵחַ.

בָּעַל בֵּית הַמַּרְזֵחַ, נַעֲנָה מִיָּד לִמְבֻקָּשׁוֹ שֶׁל הָרַב, וְנָתַן לוֹ כּוֹסִית מַשְׁקֶה. הַכְּאֵב נִרְגַּע מְעַט, וְהָרַב אֶת הַמּוֹזֵג: כַּמָּה עָלַי לְשַׁלֵּם? עוֹנֶה הַמּוֹזֵג: 'קוּפִּיקָה אַחַת' (שָׁם שֶׁל מַטְבֵּעַ). הָרַב הִתְנַצֵּל וְאָמַר: אֵין לִי כָּרֶגַע אַף קוּפִּיקָה, תִּרְשֹׁם אֶת חוֹבִי, וַאֲשַׁלֵּם לְךָ בָּעֲתִיד.

לַמּוֹזֵג לֹא הָיָה פִּנְקָס חוֹבוֹת, רוֹב הַשּׁוֹתִים כּוֹסִית אוֹ שְׁתַּיִם, שִׁלְמוּ אֶת מְחִירָן הַזָּעוּם מִיָּד, אֻמְנָם אוֹתָם שֶׁהָיוּ חַיָּבִים כַּמָּה מַטְבְּעוֹת, הָיוּ רוֹשְׁמִים אֶת שְׁמָם עַל קִיר בֵּית הַמַּרְזֵחַ, שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּשׁ כְּלוּחַ רְשִׁימוֹת, וּכְתַמְרוּר אַזְהָרָה בִּדְבַר הַחוֹב הַתּוֹפֵחַ.

גַּם הַפַּעַם כְּהֶרְגֵּלוֹ, הָלַךְ הַמּוֹזֵג וְרָשַׁם עַל הַקִּיר "הָרַב שְׁלִיטַ"א חַיָּב קוּפִּיקָה אַחַת". בָּעֲלוֹת הַשַּׁחַר, הִגִּיעוּ מִסְפַּר עֻגְלוֹנִים יְהוּדִים לִשְׁתּוֹת כּוֹסִית מַשְׁקֶה, וּלְחַמֵּם אֶת גּוּפָם לִפְנֵי הַתְּפִלָּה.

בֵּין כֹּה וְכֹה עַד שֶׁהַמּוֹזֵג מִסְתּוֹבֵב לְמִזֹּג עֲבוּרָם, הֵם קוֹרְאִים אֶת הָרְשִׁימָה עַל הַקִּיר, וְנֶחֱרָדִים לִרְאוֹת אֶת שְׁמוֹ שֶׁל רַבָּם מוֹפִיעַ עַל הַקִּיר...

הִבִּיטוּ זֶה בָּזֶה וְהִתְאוֹנְנוּ: אֲבוֹי, אֵיזֶה רַב יֵשׁ לָנוּ, חָשַׁבְנוּ שֶׁרַבֵּנוּ יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְהִנֵּה מִתְבָּרֵר שֶׁהוּא מְשַׁתַּכֵּר בְּחַבּוּרַת הַגּוֹיִים הַלָּלוּ... הָרוּחוֹת הֵחֵלּוּ סוֹעֲרוֹת, וְהַשְּׁמוּעָה עָשְׂתָה לָהּ כְּנָפַיִם, וְכָךְ בְּלִי לִשְׁמוֹעַ מַה יֵּשׁ לָרַב לוֹמַר, הִתְכַּנְּסוּ מִסְפַּר גַּבָּאִים לַיְשִׁיבָה, וְהֶחְלַט עַל פִּטּוּרָיו הַמְיִדִּיִּים שֶׁל הָרַב.

הֵם שָׁלְחוּ אֶת הַשַּׁמָּשׁ לְהוֹדִיעַ לָרַב עַל הַהַחְלָטָה. הַשַּׁמָּשׁ הִכִּיר וְהֶעָרִיץ אֶת הָרַב, וְלֹא נָשָׂאוֹ לִבּוֹ לוֹמַר לוֹ אֶת הַבְּשׂוֹרָה הַמָּרָה. כַּאֲשֶׁר נִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל הָרַב, מְצָאוֹ כָּרֻגִיל כְּשֶׁהוּא לוֹמֵד. הִסְתּוֹבֵב הַשַּׁמָּשׁ אָנָה וְאָנָה בַּחֶדֶר, וְעֵינָיו כְּבוּשׁוֹת בַּקַּרְקַע. הִבְחִין בְּכָךְ הָרַב וּשְׁאָלוֹ: מַה אַתָּה מְחַפֵּשׂ? עָנָה לוֹ הַשַּׁמָּשׁ: אֶת הָרַבָּנוּת שֶׁל פְּרוֹבִינְצְ'נָא אֲנִי מְחַפֵּשׂ, הִיא הָלְכָה לְאִבּוּד...

הָרַב הֵבִין מִיָּד אֶת אֲשֶׁר אֵרַע. לְלֹא אוֹמֵר, הוּא סָגַר אֶת הַסֵּפֶר, אָרַז אֶת מְעַט סְפָרָיו וּשְׁאָר מִטַּלְטָלָיו הַדַּלִּים, וְעָלָה עִם בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ עַל עֲגָלָה, כְּדֵי לְפַנּוֹת אֶת מְקוֹמוֹ מִבְּלִי שֶׁיֵּדַע אָנָה יִפָּנֶה.

כָּךְ הָיְתָה רֹאשִׁית דַּרְכּוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ דָּוִד סָגָל. וְהִנֵּה לְאַחַר מַעֲשֶׂה זֶה, זָכָה לְהִתְמַנּוֹת כְּרָבָּה שֶׁל הָעִיר הַגְּדוֹלָה 'לֶבוֹב', וְנֶחְשַׁב לִגְדוֹל הַדּוֹר בְּדוֹרוֹ, וְאַף לְאֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַפּוֹסְקִים בְּכָל

הַדּוֹרוֹת. הוּא הַפּוֹסֵק הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר פֵּרוּשׁוֹ מִתְנוֹסֵס עַל הַדַּף בְּכָל אַרְבַּעַת חֶלְקֵי הַ"שֻּׁלְחָן עָרוּךְ".

הֶחָכָם הַמַּפְלָא שֶׁאֶת מֵימָיו אָנוּ שׁוֹתִים עַד הַיּוֹם הַזֶּה, הִתְחִיל בְּפַת בְּמֶלַח וּמַיִם בְּמִשְׁוָרָה, עַד שֶׁאַף קוּפִּיקָה אַחַת עֲבוּר כּוֹסִית סְפִירָט לֹא הָיְתָה בִּרְשׁוּתוֹ. וְסוֹפוֹ הָיָה עֹשֶׁר וְכָבוֹד וְהַרְבָּצַת תּוֹרָה שֶׁאֵין כָּמוֹהָ.

עשה זאת בעצמך

מַהִי הַדְּגֻשַׁת שֶׁל הַמִּשְׁנָה: "אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן"? הֶסְבֵּר לְכָךְ נִתַּן עַל פִּי מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה עִם רַבֵּנוּ הֶחָזוֹן אִישׁ, שֶׁפַּעַם נִגַּשׁ אֵלָיו אַב "דּוֹאֵג", אֲשֶׁר בְּנוֹ הַצָּעִיר חָפֵץ לִשְׁקֹד עַל הַתּוֹרָה וְסֵרַב לִשְׁמוֹעַ עַל הַצּוֹרֶךְ לִדְאֹג לְפַרְנָסָתוֹ וְלַעֲתִידוֹ הַכַּלְכָּלִי.

הָאָב בָּא לִפְנֵי הֶחָזוֹן אִישׁ, וְטָעָנָתוֹ בְּפִיו: אֵינֶנִּי חָפֵץ כִּי בְּנִי יִחְיֶה חַיֵּי צַעַר, בָּהֶם כָּל הוֹצָאָה שֶׁל מַה בְּכָךְ, תִּהְיֶה בִּבְחִינַת "כְּאֵב רֹאשׁ", חַיִּים בָּהֶם הוּא לֹא יִהְיֶה מְסֻגָּל לְהַרְשׁוֹת לְעַצְמוֹ מַעֲבָר לְקִיּוּם הַבְּסִיסִי שֶׁל "פַּת בְּמֶלַח וּמַיִם בְּמִשְׁוָרָה", אֵיזֶה חַיִּים אֵלֶּה לְלֹא בָּשָׂר וְדָגִים, לְלֹא בִּגּוּד רָאוּי, בְּלֹא יְצִיאָה לְנוֹפֶשׁ מִידֵי פַּעַם, וְעִם צְפִיפוּת דִּיּוּר...

עָנָה לוֹ הֶחָזוֹן אִישׁ: הַאִם אַתָּה זוֹכֵר אֶת הַמִּשְׁנָה הַמְדַבֶּרֶת עַל "דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה"? שָׁם נֶאֱמַר: "וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה, וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל, וְאִם אַתָּה עוֹשֶׂה כָּךְ, אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לְךָ בָּעוֹלָם הַבָּא".

הִנֵּה עַל כָּךְ שֶׁיִּהְיֶה טוֹב לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא, נִיחָא, בְּמִקּוֹמוֹת רַבִּים הִבְטִיחוּ הַכְּתוּבִים וְאַף דָּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל, עַל הַשָּׂכָר הַצָּפוּי לָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. אוּלָם, הֵיאַךְ נִתַּן לוֹמַר "אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה", כֵּיצַד הַדְּבָרִים מִתְיַשְּׁבִים עִם הַהוֹרָאָה הַקּוֹדֶמֶת שֶׁל "חַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה"?

אֶת הַתְּשׁוּבָה לְכָךְ, נוֹתֵן הַתַּנָּא בְּהַדְגִּישׁוֹ "אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן אַשְׁרֶיךָ", כְּלוֹמַר, רַק אִם תַּעֲשֶׂה כֵּן, תְּבִין כֵּיצַד זֶה יִתָּכֵן לְחַיּוֹת חַיֵּי צַעַר וְלִהְיוֹת מְאֻשָּׁר. אַשְׁרֵי מִי שֶׁעָמְלוֹ בַּתּוֹרָה, וְזָכָה לִטְעֹם מִמְּתִיקוּת הַתּוֹרָה, וְלִרְאוֹת כִּי טוֹב סַחְרָהּ מִכָּל סְחוֹרָה, וְכָל חֶפְצֵי הָעוֹלָם לֹא יִשְׁווּ בָּהּ.

אם אתה עושה כך אשריך

צָרִיךְ בִּיאוּר, מַה הִיא הַהַדְגָּשָׁה שֶׁל הַמִּשְׁנָה "אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כָּךְ", וַהֲרֵי בָּרוּר שֶׁאִם לֹא יַעֲשֶׂה זֹאת, לֹא יַגִּיעַ לְקִנְיַן הַתּוֹרָה?

אוּלָם מְסַפְּרִים עַל רַבִּי מֵאִיר שַׁפִּירָא מִלֶּבְלִין זַצַ"ל, שֶׁהָיָה מִסְתּוֹבֵב בְּמֶרְכַּז אֵרוֹפָּה, וְהֵפִיץ אֶת הָרַעְיוֹן הַחַדְשָׁנִי שֶׁל הֲקָמַת יְשִׁיבָה מְסֻדֶּרֶת וּמְפֹאֶרֶת, עִם חֶדֶר אוֹכֶל, וְעִם פְּנִימִיָּה מְטֻפַּחַת, וְסִפְרִיָּה עֲשִׁירָה, וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה.

הָיוּ יְהוּדִים רַבִּים שֶׁנִּדְרְשׁוּ לִתְרֹם לְכָךְ, וְתָרְמוּ בְּעַיִן יָפָה, וּבְנֶפֶשׁ חָפֵצָה. אַךְ הָיוּ עֲשִׁירִים שֶׁסֵּרְבוּ לָתֵת צְדָקָה, וּכְדֵי לְהַצְדִּיק אֶת סֵרוּבָם, וְאוּלַי לְהַשְׁקִיט אֶת מַצְפּוּנָם, נוֹפְפוּ הַלָּלוּ לְרַבִּי מֵאִיר שַׁפִּירָא בִּדְבָרֵי הַמִּשְׁנָה שֶׁלָּנוּ, וְטָעָנוּ: מַה פִּתְאוֹם לְהוֹצִיא כָּל כָּךְ הַרְבֵּה כְּסָפִים עֲבוּר יְשִׁיבָה, הֲרֵי כָּתוּב בְּמִפְרָשׁ "פַּת בַּמֶּלַח תֹּאכַל, וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן, וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה", וְאִם כֵּן, כֵּיצַד מִתְיַשְּׁבִים דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה עִם הֲקָמַת יְשִׁיבָה מְפֹאֶרֶת? הֵשִׁיב הָרַב: אָכֵן הַמִּלִּים הַלָּלוּ נִכְתְּבוּ בַּמִּשְׁנָה, אוּלָם בְּמַחְילָה בִּכְבוֹדְכֶם, לֹא קְרָאתֶם אֶת הַמִּשְׁנָה בְּנִגּוּן הַנָּכוֹן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לִקְרֹא זֹאת בִּתְמִיהָה, וּלְהַצִּיב סִימָנֵי שְׁאֵלָה בְּמִקּוֹמוֹת הַנְּכוֹנִים - "כָּךְ הִיא דְּרָכָהּ שֶׁל תּוֹרָה? פַּת בְּמֶלַח תֹּאכַל? וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה? וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן? וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה? וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל? הַאִם אֶפְשָׁר כָּךְ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ עָמָל וִיגִיעָה?, הֲרֵי לֹא יִתָּכֵן לִלְמֹד בִּתְנָאִים כֹּה יְרוּדִים, וְגַם לְהִיוֹת מְרֻכָּז כָּל כָּךְ בַּתּוֹרָה.

וְלָכֵן אוֹמֵר הַתַּנָּא בְּסִיּוּם דְּבָרָיו: "אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כָּךְ, אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה", כְּלוֹמַר, אַתָּה תַּעֲשֶׂה זֹאת לְעַצְמְךָ, אֲבָל לַאֲחֵרִים, תִּדְאַג שֶׁיִּהְיֶה אֶת כָּל מַה שֶׁחָסֵר, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לִלְמֹד תּוֹרָה בְּיִשּׁוּב הַדַּעַת...

משנה ה

אַל תְּבַקֵּשׁ גְּדֻלָּה לְעַצְמְךָ, וְאַל תַּחְמוֹד כָּבוֹד, יוֹתֵר מִלִּמּוּדְךָ עֲשֵׂה, וְאַל תִּתְאַוֶּה לְשֻׁלְחָנָם שֶׁל שָׂרִים, שֻׁלְחָנְךָ גָּדוֹל מִשֻּׁלְחָנָם וְכִתְרְךָ גָּדוֹל מִכִּתְרָם, וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ:

שלחנך גדול משלחנם

בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (דף כד:) מְסֻפָּר עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, שֶׁהָיָה בְּדַרְגָּה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם בַּת קוֹל הָיְתָה יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: "כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזּוֹן בִּשְׁבִיל חֲנִינָא בְּנִי, וַחֲנִינָא בְּנִי דַּיּוֹ בְּקַב חָרוּבִים מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת". כְּלוֹמַר שֶׁגַּם בְּשַׁבָּת לֹא הָיָה לוֹ לֶחֶם לֶאֱכוֹל, וְהָיָה נִזּוֹן מֵהַחָרוּבִים.

כָּל עֶרֶב שַׁבָּת, הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא רְגִילָה לְהַסִּיק הַתַּנּוּר, וּלְהַטִּיל בּוֹ אֵיזֶה דָּבָר שֶׁמַּעֲלֶה עָשָׁן כְּקִיטוֹר, מְשׁוּם שֶׁהָיְתָה מִתְבַּיֶּשֶׁת שֶׁכָּל שְׁכֵנוֹתֶיהָ הָיוּ אוֹפוֹת עֹסָה לְכְבוֹד שַׁבָּת, וְלֹא הָיָה כְּלוּם לֶאֱפוֹת.

יוֹם אֶחָד אָמְרָה לְבַעֲלָהּ: עַד אֵימָתַי אָנוּ מְצַטַּעֲרִים וְהוֹלְכִים כָּל כָּךְ? אָמַר לָהּ: וּמָה נַעֲשֶׂה? אָמְרָה לוֹ: בַּקֵּשׁ רַחֲמִים שֶׁיִּתְּנוּ לְךָ דָּבָר מִן הַטּוֹבָה הַגְּנוּזָה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא.

הִתְפַּלֵּל הָרַב, וְיָצְאָה כְּמִין פִּסַּת יָד, וּנְתָנָהּ לוֹ רֶגֶל אַחַת שֶׁל שֻׁלְחָן מְשֻׁבֶּצֶת זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת. וְהִנֵּה רָאָה בַּחֲלוֹמוֹ, שֶׁכָּל הַצַּדִּיקִים אוֹכְלִים עַל שֻׁלְחָן זָהָב שֶׁל שְׁלֹשׁ רַגְלַיִם, וְהֵם

עַל שֻׁלְחַן שֶׁל שְׁתֵּי רְגָלִים. אָמַר לְאִשְׁתּוֹ: נוֹחַ לְךָ שֶׁכָּל הַצַּדִּיקִים יֹאכְלוּ עַל שֻׁלְחַן שֶׁלֹּם שֶׁל שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם, וְאָנוּ נֹאכַל עַל שֻׁלְחַן שֶׁנִּטְלָה אַחַת מֵרַגְלָיו.

אָמְרָה לוֹ: וּמַה נַּעֲשֶׂה? תִּתְפַּלֵּל וְיִטְלוּ אוֹתוֹ מִמְּךָ! הִתְפַּלֵּל וּנְטָלוּהָ בַּחֲזָרָה. שָׁנִינוּ; גָּדוֹל הַנֵּס הָאַחֲרוֹן יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, שֶׁכְּךָ מְקֻבָּלִים אֲנַחְנוּ, שֶׁמִּן הַשָּׁמַיִם נוֹתְנִים, אֲבָל אֵין נוֹטְלִין בַּחֲזָרָה. (מַסֶּכֶת תַּעֲנִית דַּף כה.).

וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה מְסֻפָּר בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי), מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא שֶׁבָּא עֶרֶב שַׁבָּת, וְלֹא הָיָה לוֹ כְּלוּם לְצָרְכֵי שַׁבָּת. יָצָא חוּץ לָעִיר וְהִתְפַּלֵּל לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְנִתְּנָה לוֹ אֶבֶן טוֹבָה מִן הַשָּׁמַיִם, נְתָנָהּ לְשֻׁלְחָנִי לְפִקָּדוֹן, וְנָתַן לוֹ דְּמֵי קְדִימָה עַל חֶשְׁבּוֹן הָאֶבֶן, וְקָנָה בָּהֶם צָרְכֵי שַׁבָּת.

כְּשֶׁהֵבִיאָם הַבַּיְתָה, אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ: מֵהֵיכָן אֵלּוּ? אִם לֹא תֹּאמַר לִי, אֵינֶנִּי טוֹעֶמֶת מֵהֶם כְּלוּם! סִפֵּר לָהּ מֵהֵיכָן הַמָּמוֹן, אָמְרָה לוֹ: אֵינֶנִּי טוֹעֶמֶת כְּלוּם עַד שֶׁתַּבְטִיחַ לִי שֶׁתַּחֲזִיר אוֹתָהּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. אָמַר לָהּ: לָמָּה? אָמְרָה לוֹ: הַאִם אַתָּה רוֹצֶה שֶׁיִּהְיֶה שֻׁלְחָנְךָ בָּעוֹלָם הַבָּא חָסֵר, וְשֻׁלְחָן חֲבֵרְךָ מָלֵא?

הָלַךְ רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְסִפֵּר לְרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ אֶת כָּל הַסִּפּוּר. אָמַר לוֹ הָרַב: לְךָ וֶאֱמֹר לְאִשְׁתְּךָ, שֶׁאִם שֻׁלְחָנְךָ יִהְיֶה חָסֵר, אֲנִי אַשְׁלִים אוֹתוֹ מִשֶּׁלִּי. הָלַךְ וְאָמַר לָהּ זֹאת. אָמְרָה לוֹ: בֹּא עִמִּי אֵצֶל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ. בָּאָה וְאָמְרָה לוֹ: רַבִּי, וְכִי בָּעוֹלָם הַבָּא אָדָם רוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ? וַהֲלֹא נֶאֱמַר בְּקֹהֶלֶת "כִּי הוֹלֵךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ", אֶל בֵּית עוֹלָמִים אֵין כָּתוּב כָּאן, אֶלָּא אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ, מְלַמֵּד שֶׁכָּל צַדִּיק וְצַדִּיק נוֹתְנִים לוֹ מָדוֹר לְפִי כְּבוֹדוֹ.

כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע זֹאת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, הָלַךְ וְהֶחְזִיר אֶת הָאֶבֶן. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, גָּדוֹל הַנֵּס הָאַחֲרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן, שֶׁכֵּיוָן שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ כְּדֵי לְהַחְזִירָהּ, יָרַד הַמַּלְאָךְ וְנָטְלָה הֵימֶנּוּ, לְפִי שֶׁאֵין מַתָּן שְׂכָרָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה אֶלָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן".

נִמְצְאוּ לְמֵדִים, שֶׁכָּל הַשֻּׁלְחָנוֹת הָעֲרוּכִים בְּכָל טוּב, וְהַבָּתִּים הַמְלֵאִים בְּכָל מִינֵי מַעֲדַנִּים וְתַפְנוּקִים, אֵינָם שָׁוִים מְאוּמָה לְעֻמַּת הַשֻּׁלְחָן הַמְחֻכָּה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא.

לְעִתִּים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹנֵעַ מִן הַצַּדִּיק טוֹבָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי לִשְׁמוֹר אֶת שְׂכָרוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. הִמְשִׁיל עַל כָּךְ הַ"חָפֵץ חַיִּים" מָשָׁל לְבַעַל אֲחוּזָה עָשִׁיר, שֶׁעָמַד לְהַשִּׂיא אֶת בְּנוֹ. הוּא יָדַע, כִּי בֵּין הַמְּזֻמָּנִים, עָלָיו לְהַזְמִין גַּם אֶת הָאִכָּרִים הַפְּשׁוּטִים הָעוֹבְדִים בַּאֲחֻזָּתוֹ, וּבְמַקְבִּיל אֶת כָּל יְדִידָיו הָאֲצִילִים וְהַמְכֻבָּדִים.

בָּעַל הַשִּׂמְחָה חֻשַּׁשׁ בְּצֶדֶק, כִּי שִׁלּוּבָם שֶׁל קְרוּאִים מִמַּעֲמָדוֹת כֹּה מְנֻגָּדִים, לֹא יַעֲלֶה יָפֶה, וְהֶבִין ש"זֶה לֹא יֵלֵךְ בְּיַחַד", הַשִּׂמְחָה לֹא תִּהְיֶה מֻשְׁלֶמֶת, וְאַף מְאֹד לֹא מֻצְלַחַת, אִם יָסֵבּוּ

לַשִּׂמְחָה הָאִכָּרִים הַמְגֻשָּׁמִים וְהַפְּשׁוּטִים, לְצַד הָעֲשִׁירִים וְהָאֲצִילִים, הַכֹּל יָחוּשׁוּ שֶׁלֹּא בְּנוֹחַ זֶה לְצַד זֶה.

מֶה עָשָׂה? תְּחִלָּה הִזְמִין בָּעַל הָאֲחוּזָה אֶת הָאִכָּרִים לִסְעוּדָה דְּשֵׁנָה, וְעָרַךְ לִפְנֵיהֶם שֻׁלְחָן עָרוּךְ בְּכָל טוּב וּבְשֻׂמַּע. הָאִכָּרִים חָשׁוּ חָפְשִׁיִּים לְהִתְהוֹלֵל כְּאַוַּת נַפְשָׁם, אָכְלוּ וְשָׁתוּ שָׂמְחוּ, וְהִלְלוּ אֶת בָּעַל הָאֲחוּזָה עַל הַיַּחַס הַנָּאֶה שֶׁהֶעֱנִיק לָהֶם.

אָדָם שֶׁאֵינוֹ חָכָם בְּמִיֻּחָד, הָיָה לָבֶטַח תָּמֵהַּ; כֵּיצַד זֶה לֹא הִזְמִין בָּעַל הָאֲחוּזָה אֶת חֲבֵרָיו הָאֲצִילִים לַשִּׂמְחָה, הַאָמְנָם אִכָּרִים פְּשׁוּטִים אֵלּוּ חֲשׁוּבִים בְּעֵינָיו יוֹתֵר מֵאוֹהֲבָיו וּמַכִּירָיו? אַךְ זֶה שֶׁעֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, יָבִין מִיָּד שְׁאֵת הָאִכָּרִים הוּא הִזְמִין וְכִבֵּד בְּכָל טוּב רַק כְּדֵי לְהַפְטֵר מֵהֶם, כָּל הַשֶּׂפַע שֶׁהֻגַּשׁ לְאִכָּרִים הַמְגֻשָּׁמִים, הָיָה רַק הַקְדָּמָה לַחֲתֻנָּה. בְּשִׂמְחַת הַחֲתֻנָּה עָצְמָה, יֵשְׁבוּ לְיַד שֻׁלְחָנוֹת מְלֵאִים בְּכָל טוּב רַק יְדִידָיו הַקְּרוֹבִים וְהָאֲמִתִּיִּים שֶׁל בָּעַל הַשִּׂמְחָה.

הַנִּמְשָׁל מְדֻבָּר בְּעַד עַצְמוֹ, אָמְנָם כָּעֵת יְדִידָיו שֶׁל הַמֶּלֶךְ נְזוֹנִים מַפַּת בַּמֶּלַח, וּמְמַיִּם בְּמִשׁוֹרָה, וְחַיִּים חַיֵּי צַעַר, אַךְ זֹאת מִשּׁוּם שֶׁבָּעֲתִיד מְצַפֶּה לָהֶם שֻׁלְחָן גָּדוֹל יוֹתֵר, וּמְכֻבָּד בְּהַרְבֵּה יוֹתֵר מִשֶּׁל הָאֲחֵרִים. אֲשֶׁר עַל כֵּן "אֶל תִּתְאַוֶּה לְשֻׁלְחָנָם שֶׁל מְלָכִים, שֻׁשֻּׁלְחָנְךָ גָּדוֹל מִשֻּׁלְחָנָם וְכוּ', וְנֶאֱמָן הוּא בָּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לְךָ שָׂכָר פְּעֻלָּתֶךָ".

כתרך גדול מכתרם

אִם נִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב, נַבְחִין כִּי הָעֲמֵלִים בַּתּוֹרָה, מֻכְתָּרִים בִּכְתָרִים גְּדוֹלִים וּמְכֻבָּדִים, יוֹתֵר מִשֶּׁל מְלָכִים יְדוּעֵי שֵׁם, שֶׁהָיוּ בִּשְׁעָתָם בַּעֲלֵי שִׁלְטוֹן וְעָצְמָה גְּדוֹלָה.

הִנֵּה לְמָשָׁל - הִלֵּל הַזָּקֵן, בְּצָעִירוּתוֹ סָבַל מֵעוֹנִי רַב, וְאַף כִּמְעַט קָפָא לַמָּוֶת עַל גַּג בֵּית הַמִּדְרָשׁ בִּגְלַל שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כֶּסֶף לְהִכָּנֵס פְּנִימָה. בְּעֵרֶךְ בְּאוֹתָהּ תְּקוּפָה, חָיוּ אֲלֶכְסַנְדֶּר מוֹקְדוֹן, יַנַאי הַמֶּלֶךְ, הוֹרְקָנוֹס הֶעָשִׁיר הַגָּדוֹל.

נִתְבּוֹנֵן מְעַט, מִי זוֹכֵר אוֹ מִי מַזְכִּיר אֶת אוֹתָם מְלָכִים וַעֲשִׁירִים נִכְבָּדִים אֲשֶׁר לֹא הָיָה כְּמוֹהֶם. וּמִנֶּגֶד, מִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַל הִלֵּל, מִי לֹא שָׁמַע עַל "בֵּית הִלֵּל"? הֵיֵשׁ מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְצַטֵּט מִמַּאֲמָרָיו שֶׁל הִלֵּל, כְּמוֹ: "אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי וְאִם לֹא עַכְשָׁו אֵימָתַי", וְכֵן "הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן", אוֹ "מַה שֶּׁשָּׁנוּא עָלֶיךָ אֶל תַּעֲשֶׂה לְחַבְרָךְ".

לְעֻמַּת זֹאת, מִי יָכוֹל לַחְזֹר עַל מִשְׁפָּט אֶחָד שֶׁל מֶלֶךְ מִמַּלְכֵי אוֹתָהּ תְּקוּפָה. אִם כֵּן, בְּמַבָּט אָרוֹךְ טָוחַ, נִכָּרִים בְּאֹפֶן מוּחְשִׁי דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה "שֻׁלְחָנְךָ גָּדוֹל מִשֻּׁלְחָנָם, וְכִתָּרְךָ גָּדוֹל מִכִּתְרָם", לָכֵן - "אַל תִּתְאַוֶּה לְשֻׁלְחָנָם אוֹ לְכִתְרָם שֶׁל מְלָכִים".

משנה ו

גְּדוֹלָה תּוֹרָה יוֹתֵר מִן הַכְּהוּנָּה וּמִן הַמַּלְכוּת, שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְנֵית בִּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וְהַכְּהֻנָּה בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, וְהַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְבָרִים, וְאֵלּוּ הֵן, בְּתַלְמוּד, בִּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן, בַּעֲרִיכַת שְׂפָתַיִם, בְּבִינַת הַלֵּב, בְּאֵימָה, בְּיִרְאָה, בַּעֲנָוָה, בְּשִׂמְחָה, בְּטָהֳרָה, בְּשִׁמּוּשׁ חֲכָמִים, בְּדִקְדּוּק חֲבֵרִים, בְּפִלְפּוּל הַתַּלְמִידִים, בְּיִשּׁוּב, בְּמִקְרָא, בְּמִשְׁנָה, בְּמִעוּט סְחוֹרָה, בְּמִעוּט דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמִעוּט תַּעֲנוּג, בְּמִעוּט שֵׁנָה, בְּמִעוּט שִׂיחָה, בְּמִעוּט שְׂחוֹק, בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם, בְּלֵב טוֹב, בֶּאֱמוּנַת חֲכָמִים, בְּקַבָּלַת הַיִּסּוּרִין, הַמַּכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְהַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, וְהָעוֹשֶׂה סְיָג לִדְבָרָיו, וְאֵינוֹ מַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, אָהוּב, אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, אוֹהֵב אֶת הַצְּדָקוֹת, אוֹהֵב אֶת הַמֵּישָׁרִים, אוֹהֵב אֶת הַתּוֹכָחוֹת, וּמִתְרַחֵק מִן הַכָּבוֹד, וְלֹא מֵגִיס לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, וְאֵינוֹ שָׂמֵחַ בְּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא בְעֹל עִם חֲבֵרוֹ, וּמַכְרִיעוֹ לְכַף זְכוּת, וּמַעֲמִידוֹ עַל הָאֱמֶת, וּמַעֲמִידוֹ עַל הַשָּׁלוֹם, וּמִתְיַשֵּׁב לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ, שׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב שׁוֹמֵעַ וּמוֹסִיף, הַלּוֹמֵד עַל מְנָת לְלַמֵּד וְהַלּוֹמֵד עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת, הַמַּחְכִּים אֶת רַבּוֹ, וְהַמְכַוֵּן אֶת שְׁמוּעָתוֹ, וְהָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, הָא לְמַדְתָּ כָּל הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מֵבִיא גְּאֻלָּה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (אֶסְתֵּר ב), וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדְּכָי:

משנה ז

גְּדוֹלָה תּוֹרָה שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חַיִּים לְעֹשֶׂיהָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ד), כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא, וְאוֹמֵר (שָׁם ג), רְפָאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ, וְאוֹמֵר (שָׁם), עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר, וְאוֹמֵר (שָׁם א), כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ, וְאוֹמֵר (שָׁם ד), תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת חֵן עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ, וְאוֹמֵר (שָׁם ט), כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים, וְאוֹמֵר (שָׁם ג), אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד, וְאוֹמֵר (שָׁם), כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ, וְאוֹמֵר (שָׁם), דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נוֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם:

הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה נוֹתֶנֶת לְאָדָם חַיּוּת וְכֹחַ, וּכְמוֹ שֶׁהַדָּג הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר בָּעוֹלָם וְהֶחָזָק בְּיוֹתֵר אֵינוֹ יָכוֹל לְהִסְתַּדֵּר לְלֹא מַיִם, וְהַמַּיִם הֵם אֵלּוּ שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ אֶת הַחַיּוּת, כָּךְ גַּם לִמּוּד הַתּוֹרָה מְחַיֵּי אֶת הָאָדָם כְּמוֹ אֲוִיר לִנְשִׁימָה, וּלְלֹא הַתּוֹרָה, חַיֵּי הָאָדָם אֵינָם חַיִּים.

מְסֻפָּר עַל רַבִּי שְׁלֹמֹה הַכֹּהֵן מִוִּילְנָא [מְחַבֵּר סֵפֶר "חֵשֶׁק שְׁלֹמֹה"], שֶׁכְּבָר בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, יָדַע בָּעַל פֶּה אֶת כָּל הַשַּׁ"ס וְהַפּוֹסְקִים עַל בָּרַיִם. יְדִידוֹ מִנֹּעַר הָיָה רַבֵּנוּ ה"חָפֵץ חַיִּים", וְהוּא הֵעִיד עָלָיו, שֶׁאַהֲבַת הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ הִרְקִיעָה שְׁחָקִים, עַד כְּדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ מַמָּשׁ.

לְאַחַר בַּר הַמִּצְוָה שֶׁלּוֹ, חַלָּה ר' שְׁלֹמֹה בְּמַחֲלָה אֲנוּשָׁה, שֶׁנִּמְשְׁכָה כְּאַרְבַּע שָׁנִים. הָרוֹפְאִים הִזְהִירוּ אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִתְאַמֵּץ יֶתֶר עַל הַמִּדָּה בְּלִמּוּדוֹ, כִּי גּוּפוֹ אֵינוֹ מְסֻגָּל לַעֲמוֹד בַּנֵּטֶל. אוּלָם הוּא בְּשֶׁלּוֹ הִמְשִׁיךְ בְּלִמּוּדָיו תְּמִידִים כְּסִדְרָן, בְּלִי לְהִתְחַשֵּׁב בְּמַצַּב גּוּפוֹ.

וְאָכֵן, גּוּפוֹ הִמְשִׁיךְ וְנֶחְלַשׁ, עַד שֶׁהָרוֹפְאִים הִזְהִירוּ אוֹתוֹ, כִּי עָלָיו לַחְדֹּל מִלִּמּוּדוֹ כָּלִיל, לִבּוֹ חָלוּשׁ כְּבָר מְאֹד, וְכָל מַאֲמָץ קַל עָלוּל לַעֲלוֹת לוֹ בְּחַיָּיו, הַמַּצָּב הוּא מַצָּב שֶׁל סַכָּנַת חַיִּים, וְאִם לֹא יִשְׁמַע לָהֶם, סוֹפוֹ וַדַּאי קָרוֹב.

ר' שְׁלֹמֹה הָיָה אָז רַק בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנִים, הַכֹּל חָרְדוּ לִשְׁלוֹמוֹ וְדָאֲגוּ לִבְרִיאוּתוֹ, וְנִסּוּ לְשַׁכְנְעוֹ לְהִשָּׁמַע לַעֲצַת הָרוֹפְאִים, אַךְ הוּא נֶאֱנַח וְעָנָה לִקְרוֹבָיו הַמְּדָאֲגִים: הַתּוֹרָה הִיא תְּמִצִּית חַיַּי, אִם לֹא אֶלְמַד תּוֹרָה, הֲרֵי בַּסּוֹף אָמוּת מֵאֵי לְמוּדָהּ, כִּי אֵינֶנִּי מְסֻגָּל לִחְיוֹת לְלֹא תּוֹרָה, מוּטָב לִי לָמוּת מִתּוֹךְ לִמּוּד תּוֹרָה, מֵאֲשֶׁר לָמוּת מִבִּטּוּל תּוֹרָה...

רַבִּי שְׁלֹמֹה הִמְשִׁיךְ לִלְמֹד וּלְהִתְיַגֵּעַ בַּתּוֹרָה. בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר הִתְאוֹשֵׁשׁ מֵחָלְיוֹ בְּאֹרַח מוֹפְתִי, הוּא הֶאֱרִיךְ יָמִים עַד לְגִיל שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ, וְזָכָה לְהָקִים מִשְׁפָּחָה עֲנֵפָה, וּלְהַעֲמִיד דּוֹרוֹת שֶׁל תַּלְמִידִים וְלִכְתֹּב סְפָרִים.

לִפְנֵי עֲשָׂרוֹת שָׁנִים, חֲי בִּירוּשָׁלַיִם רוֹפֵא יָדוּעַ בְּשֵׁם פְּרוֹפֶסוֹר מֹשֶׁה רַחְמִילֵביץ', רוֹפֵא זֶה הִתְבַּטֵּא פַּעַם עַל אֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַתּוֹרָה בְּדוֹרוֹ, שֶׁאִם הוּא חַי לְמַעְלָה מִשְּׁמוֹנִים שָׁנָה, יֵשׁ לִשְׁרֹף אֶת כָּל סִפְרֵי הָרְפוּאָה.

עַל מִי הוּא אָמַר זֹאת? עַל הָרַב אִיסָר זַלְמָן מֶלְצֶר [בַּעַל הַ"אֶבֶן הָאֵזֶל"], בְּהֵיוֹת ר' אִיסָר זַלְמָן בָּחוּר צָעִיר, הַתְמָדָתוֹ הָיְתָה מַפְלִאָה. הוּא אָכַל מְעַט, וְיָשַׁן מְעַט, וּכְלָל לֹא הִשְׁגִּיחַ עַל צָרְכֵי גּוּפוֹ. גַּם לְאַחַר אֵרוּסָיו, הִמְשִׁיךְ בְּלִמּוּדָיו כְּיָמִים יְמִימָה, עַד שֶׁנֶּחְלַשׁ מְאֹד.

בְּאוֹתָם יָמִים הוּא לָקָה בְּמַחֲלַת הַשַּׁחֶפֶת, וּבְהֵיוֹת גּוּפוֹ חָלוּשׁ וּבְלִתִּי מְחֻסָּן, הָרוֹפְאִים לֹא הוֹתִירוּ לוֹ תִּקְוָה, הֵם נָתְנוּ לְקְרוֹבָיו לְהָבִין, שֶׁהַסִּכּוּיִים לְהֶצֵלַת חַיָּיו הֵם אַפְסִיִּים. ר' אִיסָר זַלְמָן הֵבִין אֶת הַמַּצָּב, וְשָׁלַח לְהוֹדִיעַ לַאֲרוּסָתוֹ אֶת הַמַּצָּב לַאֲשׁוּרוֹ. הוּא הִבְהִיר לָהּ שֶׁלֹּא יַקְפִּיד עָלֶיהָ כְּלָל אִם תְּבַטֵּל אֶת הַשִּׁדּוּךְ.

קְרוֹבֵי הַכַּלָּה קִבְּלוּ אֶת הַיְדִיעָה בְּצַעַר, אַךְ נֹאחֲזוּ בְּהַצָּעָה שֶׁבָּאָה מִצִּדּוֹ שֶׁל הֶחָתָן לְבַטֵּל אֶת הַשִּׁדּוּךְ לְאַלְתָּר, וּל"שַׁחְרֵר" אֶת הַכַּלָּה מִצָּרָה זוֹ. הַהַפְתָּעָה הַגְּיעָה מִמְּקוֹר בִּלְתִּי צָפוּי, הַכַּלָּה סֵרְבָה בְּכָל תּוֹקֶף לְבַטֵּל אֶת הַשִּׁדּוּךְ. בַּצַּר הֵם, פָּנוּ בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה לַ"חָפֵץ חַיִּים", לְטוֹל עֵצָה כְּדָת מַה לַּעֲשׂוֹת.

ה"חָפֵץ חַיִּים" שָׁמַע אֶת טְעָנוֹת קְרוֹבֵי הַכַּלָּה, הֵם תֵּארוּ אֶת מַצָּבוֹ הָרְפוּאִי שֶׁל הֶחָתָן תֵּאוּר אֲמִתִּי וּמְדֻיָּק. בְּמַקְבִּיל שָׁמַע אֶת טַעֲנַת הַכַּלָּה הַמִּתְעַקֶּשֶׁת לְהַמְשִׁיךְ וּלְקַיֵּם אֶת קִשְׁרֵי

הַשִּׁדּוּכִין. תְּשׁוּבָתוֹ הָיְתָה: "יֶשְׁנָם אֲנָשִׁים שֶׁהֵם בְּרִיאִים, וְיֶשְׁנָם אֲנָשִׁים שֶׁמַּאֲרִיכִים יָמִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם בְּרִיאִים".

הַכַּלָּה הֲבִינָה מִכָּךְ שֶׁהֶחָתָן יַבְרִיא, וְרָאֲתָה בְּכָךְ אִשּׁוּר לְתִקְוָתָהּ. וְאָכֵן זְמַן מַה לְאַחַר מִכֵּן הֶחָתָן הֶחֱל לְהִתְאוֹשֵׁשׁ מִמַּחֲלָתוֹ, וְהַנִּשּׂוּאִין נֶעֶרְכוּ כַּמְתֻכָּנָן. ר' אִיסָר זַלְמָן מֶלְצֵר הִסְפִּיק לְשַׂמֵּשׂ כְּרַ"מ בִּישִׁיבַת סְלַבּוֹדְקָה, אַב בֵּית הַדִּין בֶּסְלוֹצְק וּבֶקְלִיק, לְאַחַר מִכֵּן זָכָה לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֹהֵן קָרוֹב לִשְׁלֹשִׁים שָׁנָה כְּרֹאשׁ יְשִׁיבַת "עֵץ חַיִּים" בִּירוּשָׁלַיִם.

הָרוֹפְאִים שֶׁאָמְרוּ עָלָיו שֶׁהוּא יָמוּת, כְּבָר מֵתוּ מִזְּמַן, וְהוּא הֶאֱרִיךְ יָמִים, וְנִפְטַר בְּגִיל שְׁמוֹנִים וְאַרְבַּע!!!

נִמְצָאנוּ לְמֵדִים, שֶׁתּוֹרַת ה' הִיא כְּמוֹ קֶרֶשׁ הַצָּלָה, הַנּוֹעָד לְהַצִּיל אֶת הָאָדָם מִמִּשְׁבְּרֵי הַחַיִּים. כָּל הָאוֹחֵז בַּתּוֹרָה נָצוֹל, וְאִלּוּ הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּה, הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁפּוֹרֵשׁ מִן הַחַיִּים. כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ.

העולם עמד על לומדי התורה

מְסַפְּרִים שֶׁפַּעַם בָּא לְבֵיתוֹ שֶׁל הַחָפֵץ חַיִּים זִיעַ"א, עָשִׁיר אֶחָד, וְהֵרַב לְקַח אוֹתוֹ אֶל יְשִׁיבָתוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּתְרֹם מַשֶּׁהוּ לַיְשִׁיבָה. הָאוֹרֵחַ הֶעָשִׁיר נִכְנַס לַיְשִׁיבָה וְשָׁמַע אֶת קוֹל הַתּוֹרָה מְהַדְהֵד בְּעֹז. לְאַחַר שֶׁיָּצָא, אָמַר לַחָפֵץ חַיִּים: 'אָמַר לִי רַבֵּנוּ, מַדּוּעַ בַּחוּרֵי הַיְשִׁיבָה כֻּלָּם לוֹבְשִׁים שְׁחוֹרִים, וְכָל הַזְּמַן צוֹעֲקִים בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל, אִי אֶפְשָׁר לִלְמֹד יוֹתֵר בְּשֶׁקֶט? וּמַה הַתּוֹעֶלֶת שֶׁתִּצְמַח מֵאוֹתָם בַּחוּרֵי יְשִׁיבוֹת?

אָמַר לוֹ מָרָן הֶחָפֵץ חַיִּים: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה: עָשִׁיר אֶחָד זָקֵן, הִרְגִּישׁ שֶׁקִּצּוֹ קָרֵב, וְלֹא יָדַע כֵּיצַד לְבַלּוֹת אֶת שְׁאֵרִית חַיָּיו. יָעֲצוּ לוֹ אוֹהֲבָיו שֶׁיִּרְכֹּשׁ אֲנִיָּה גְּדוֹלָה, וְיַעֲרֹךְ מַסָּע תַּעֲנוּגִים בְּרַחֲבֵי הָעוֹלָם, וְכָךְ יֶהֱנֶה מִכַּסְפּוֹ בַּיָּמִים שֶׁעוֹד נוֹתְרוּ לוֹ לִחְיוֹת.

הֶעָשִׁיר שָׁמַע שֶׁרוֹצִים לְמָכוֹר אֳנִיָּה, וְהָלַךְ לִרְאוֹת. וְאָכֵן הָאֳנִיָּה תְּאֻמָּה לְהַפְלִיא לְדְרִישׁוֹתָיו. אַרְבַּע קוֹמוֹת שֶׁבָּהֶן כָּל הַנָּאוֹת וְהַבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה. מֵיטַב הַטֶּכְנוֹלוֹגְיָה וְהַשִּׁכְלוּלִים. בְּקוֹמָה הָרְבִיעִית הָיָה חֶדֶר הָאוֹכֶל, וּמִשָּׁרְתִים וּמֻלְצָרִים עוֹמְדִים לִרְשׁוּתוֹ לִשְׁמוֹעַ מוֹצָא פִּיו. בַּקוֹמָה הַשְּׁלִישִׁית הָיוּ חֲדָרִים מְפֹאָרִים וּמְהֻדָּרִים. יָרַד לַקוֹמָה הַשֵּׁנִיָּה, וְשָׁם הָיוּ מִגְרְשֵׁי כַּדּוּרֶגֶל וְכַדּוּרְסַל וּבְרֵכַת שְׂחִיָּה וְעוֹד מִינֵי תַּפְנוּקִים.

לְאַחַר מִכֵּן רָצָה לָרֶדֶת לַקוֹמָה הָרִאשׁוֹנָה, אַךְ אַנְשֵׁי הַצֶּוֶת נִסּוּ לְשַׁכְנְעוֹ אוֹתוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת זֹאת, מִשּׁוּם שֶׁשָּׁם הַכֹּל שָׁחוֹר וּמְפֻיָּח, רַעַשׁ מַחֲרִישׁ אָזְנַיִם מִמְּנוֹעִים עֲנָקִים וּמִמַּדְחֲפִים מִפְּלַצְתִּיִּים. שָׁם כָּל הַטֶּכְנָאִים וְהָעוֹבְדִים מְפֻחָמִים וּמֻשְׁחָרִים מֵהַשֶּׁמֶן וְהַדֶּלֶק.

אֲבָל הָאִישׁ הִתְעַקֵּשׁ. הֲרֵי אֲנִי קוֹנֶה אַרְבַּע קוֹמוֹת וְלֹא שָׁלוֹשׁ, רוֹצֶה אֲנִי לִרְאוֹת וּלְבַקֵּר הַכֹּל. כְּשֶׁרָאָה אֶת הַקּוֹמָה הָרִאשׁוֹנָה חָשְׁכוּ עֵינָיו. אָכֵן רַעַשׁ אַדִּיר נִשְׁמַע מֵהַמְנוֹעִים, הַכֹּל שָׁחוֹר

מְפַחֵם וְשַׁמְנוּנִי. אָמַר לָהֶם: וְכִי אַתֶּם רוֹצִים לְשַׁקֵּר וּלְשַׁטּוֹת בִּי? שָׁלוֹשׁ קוֹמוֹת מִפְאָרוֹת, וְכָאן הַכֹּל שָׁחוֹר וְרוֹעֵשׁ?

אָמְרוּ לוֹ: וּמַה לַעֲשׂוֹת שֶׁבְּלִי הַקּוֹמָה הַזּוֹ, הָאֲנִיָּה לֹא תָּזוּז מִמְּקוֹמָהּ, מִבַּלְעֲדֵי הַשָּׁחוֹר וְהָרַעַשׁ הַזֶּה, כָּל הָאֲנִיָּה תִּהְיֶה כְּמוֹ גּוּשׁ אֶבֶן וּבַרְזֶל בְּתוֹךְ הַיָּם!

זֶה הַמָּשָׁל. וְהַנִּמְשָׁל הוּא הַתְּשׁוּבָה לִשְׁאֵלָתְךָ, אָמַר הֶחָפֵץ חַיִּים לָעָשִׁיר. בְּלִי "הַשָּׁחוֹר" וְ"הָרַעַשׁ" הַזֶּה שֶׁאַתָּה רוֹאֶה וְשׁוֹמֵעַ כָּאן בַּיְשִׁיבָה, הָעוֹלָם לֹא יַעֲמוֹד אֲפִילּוּ רֶגַע אֶחָד, וְכָאן זֶה עֵץ הַחַיִּים הַמַּחֲזִיר אֶת כָּל הָעוֹלָם וְאוֹתְךָ בֵּינֵיהֶם!

משנה ח

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי אוֹמֵר, הַנּוֹי וְהַכֹּחַ וְהָעוֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד וְהַחָכְמָה וְהַזִּקְנָה וְהַשֵּׂיבָה וְהַבָּנִים, נָאֶה לַצַּדִּיקִים וְנָאֶה לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם טז), עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא. וְאוֹמֵר (שם כ), תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה. וְאוֹמֵר (שם יד), עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם. וְאוֹמֵר (שם יז), עֲטֶרֶת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם. וְאוֹמֵר (יְשַׁעְיָה כד), וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה, כִּי מָלַךְ יְהוָה צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, אֵלּוּ שֶׁבַע מִדּוֹת שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים לַצַּדִּיקִים, כֻּלָּם נִתְקַיְּמוּ בְּרַבִּי וּבְבָנָיו:

משנה ט

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִסְמָא, פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד, וְנָתַן לִי שָׁלוֹם, וְהֶחֱזַרְתִּי לוֹ שָׁלוֹם, אָמַר לִי, רַבִּי מֵאֵיזֶה מָקוֹם אַתָּה? אָמַרְתִּי לוֹ, מֵעִיר גְּדוֹלָה שֶׁל חֲכָמִים וְשֶׁל סוֹפְרִים אָנִי, אָמַר לִי, רַבִּי רְצוֹנְךָ שֶׁתָּדוּר עִמָּנוּ בִּמְקוֹמֵנוּ וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֲלָפִים דִּנְרֵי זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת? אָמַרְתִּי לוֹ אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, אֵינִי דָּר אֶלָּא בִּמְקוֹם תּוֹרָה, וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר "תְּהִלִּים" עַל יְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, טוֹב לִי תּוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכֶסֶף, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁבְּשָׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל אָדָם אֵין מְלַוִּין לוֹ לְאָדָם לֹא כֶּסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, אֶלָּא תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בִּלְבָד.

דִּבְרֵי הַתַּנָּא כָּאן הֵם גְּדוֹלִים וְנִשְׂגָּבִים, וְטָמוּן בָּהֶם הַרְבֵּה מוּסָר, וּכְפִי שֶׁמְּסַפְּרִים עַל מָרָן הֶחָזוֹן אִישׁ זַצ"ל, שֶׁפַּעַם אַחַת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הִפְצִירוּ בּוֹ שֶׁיִּשָּׂא דְּבָרִים מֵעִנְיְנֵי דִּיּוֹמָא, וּמִשֶּׁהֻכְרַח לוֹמַר, אָמַר אֶת הַמִּשְׁנָה שֶׁלָּנוּ: "אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִסְמָא פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְכוּ' אָמַרְתִּי לוֹ: אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵינִי דָּר אֶלָּא בִּמְקוֹם תּוֹרָה", וְאָמַר הֶחָזוֹן אִישׁ אֶת כָּל הַמַּאֲמָר הֵיאַךְ שֶׁהוּא כָּתוּב, וְשׁוּב חָזַר עַל הַמַּאֲמָר כְּמוֹ שֶׁהוּא, בְּהַטְעִימוֹ כָּל תֵּבָה וְתֵבָה, וּבָזֶה יָצָא הֶחָזוֹן אִישׁ יְדֵי חוֹבָתוֹ...

איני דר אלא במקום תורה

לְכְאוֹרָה יַפְלִא, מַדּוּעַ סֵרֵב רַבִּי יוֹסֵי לַהַצָּעָה נִפְלָאָה זוֹ, וַהֲרֵי הָיָה לוֹ לָקַחַת כָּל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב, וּלְהָקִים שָׁם מָקוֹם תּוֹרָה, וּלְהַמְשִׁיךְ שָׁם אֶת לְמוּדוֹ, וּלְהַגְדִּיל תּוֹרָה וּלְהַאֲדִירָהּ.

אֶלָּא, אוֹמֵר הָרַב דֶּסְלֶר זַצַ"ל בְּסִפְרוֹ "מִכְתַּב מֵאֱלִיָּהוּ", לְרַבִּי יוֹסֵי הָיָה בָּרוּר, שֶׁאִם יֵלֵךְ לְדוּר בַּשְּׁכוּנָה שֶׁאֵין בָּהּ תּוֹרָה, הוּא יִהְיֶה מַשְׁפִּיעַ מֵהֶם עוֹד לִפְנֵי שֶׁהוּא יַסְפִּיק לְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם, וְלָכֵן אֶצְלוֹ נֶחְשֶׁבֶת הַצָּעָה זוֹ כְּבַקָּשָׁה לְהַפְסִיק לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וְעַל כֵּן סֵרֵב בְּכָל תּוֹקֶף לַהַצָּעָה זוֹ.

וּמִכָּאן לָמַד הָרַב דֶּסְלֶר מֶסֶר עָצוּם בְּעִנְיַן שֶׁל קֵרוּב רְחוֹקִים, כְּשֶׁרוֹצִים לְהַשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם, אֵין לְהִתְיַשֵּׁב וּלְהִתְגּוֹרֵר בְּמְקוֹמָם, אֶלָּא הוּא יִשָּׁאֵר בִּמְקוֹמוֹ וְיַשְׁפִּיעַ עֲלֵיהֶם מֵאוֹר תּוֹרָתוֹ, שֶׁבֵּיוָן שֶׁהוּא נִמְצָא בְּמָקוֹם תּוֹרָה, אֵין כָּל כָּךְ סַכָּנָה שֶׁיִּשְׁפַּע מֵהֶם, כִּי סְבִיבָתוֹ תָּגֵן עָלָיו.

מְסַפְּרִים עַל תַּלְמִיד חָכָם גָּדוֹל, שֶׁהָיָה גָּר שָׁנִים רַבּוֹת בִּסְבִיבָה חִלּוֹנִית, בְּמֶשֶׁךְ זְמַן זֶה, עָמָל וְיָגַע רַבּוֹת בִּשְׁמִירָה עַל בָּנָיו, לְבַל יִהְיֶה לָהֶם קֶשֶׁר עִם הַסְּבִיבָה. בֵּיתוֹ הָיָה בּוֹדֵד בְּלִי שְׁכֵנִים, וְאֶת הֶחָצֵר שֶׁסְּבִיב הַבַּיִת הִקִּיף בְּגֶדֶר עִם שַׁעַר וּמַנְעוּל.

כַּאֲשֶׁר הַיְלָדִים הָיוּ יוֹצְאִים, הָיָה אֲבִיהֶם מְלַוֶּה אוֹתָם כְּדֵי לִשְׁמוֹר שֶׁלֹּא יִתְחַבְּרוּ עִם יַלְדֵי הָרְחוֹב. מוּבָן שֶׁטִּרְחָה רַבָּה זוֹ, הָיְתָה קָשָׁה לוֹ מְאֹד בְּנוֹסָף לְבִטּוּל תּוֹרָה הַגָּדוֹל שֶׁנִּגְרַם לוֹ מִכָּךְ. יוֹם אֶחָד הִגִּיעַ הָאִישׁ לַמַּסְקָנָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְגַדֵּל יְלָדִים לְתוֹרָה וּלְיַהֲדוּת אֲמִתִּית בַּמָּקוֹם הַהוּא, וְהֶחְלִיט לַעֲבוֹר לְמָקוֹם תּוֹרָה.

כַּאֲשֶׁר נוֹדַע הַדָּבָר לִידִידָיו בְּמָקוֹם מְגוּרָיו, נִזְדַּעֲקוּ וּבָאוּ אֵלָיו בְּטַעֲנָה שֶׁאַל לוֹ לְהַפְקִיר אֶת הַמָּקוֹם, וְעָלָיו לְהִתְחַשֵּׁב גַּם בְּחִזּוּק יַהֲדוּת הַתּוֹרָה שָׁם, שֶׁהֲרֵי מִלְּבַד הַנֶּזֶק הַיְשִׁיר שֶׁיִּגְרֵם לַמָּקוֹם עַל יְדֵי הֵעָדְרוֹ מִמֶּנּוּ, יִרְאוּ רַבִּים וְיַעֲשׂוּ כְּמוֹהוּ. עַל כֵּן בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּשָּׁאֵר בְּ"שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה".

הֵשִׁיב לָהֶם הֶחָכָם: צָרִיךְ אֲנִי לְהַצִּיג שְׁאֵלָה חֲמוּרָה זוֹ לִפְנֵי מָרָן הָרַב בְּרִיסְק! קָם הָאִישׁ וְעָלָה יְרוּשָׁלַיְמָה. נִכְנַס אֵצֶל הָרַב זַצַ"ל, וְהִצִּיעַ לְפָנָיו אֶת כָּל הָעִנְיָן. מִצַּד אֶחָד הֶעֱלָה אֶת הַטְּעָנוֹת כְּנֶגְדּוֹ, וּמֵאִידָךְ טָעַן שֶׁנִּרְאֶה לוֹ שֶׁלְּמַעַן חִנּוּךְ יְלָדָיו מֻכְרָח הוּא לַעֲקוֹר לְמָקוֹם תּוֹרָה.

הֵשִׁיב לוֹ הָרַב מִבְּרִיסְק זַצַ"ל: טָעוּת הִיא לַחְשֹׁב שֶׁרַק בִּשְׁבִיל חִנּוּךְ הַבָּנִים צָרִיךְ לַעֲבוֹר לָגוּר בְּמָקוֹם תּוֹרָה, הֲרֵי בִּשְׁבִיל הָרוּחָנִיּוּת שֶׁלְּךָ בְּעַצְמְךָ עָלֶיךָ לַעֲזֹב אֶת הַסְּבִיבָה הַחִלּוֹנִית, שֶׁהֲרֵי גַּם לְךָ בְּעַצְמְךָ יֵשׁ נֵזֶק בְּמַה שֶׁאַתָּה רוֹאֶה בְּמָקוֹם מְגוּרֶיךָ...

זהירות מהתלהבות מפרזת

רַבִּי יוֹסֵי דּוֹחֶה אֶת הַצַּעֲתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם שֶׁהִצִּיעַ לוֹ אֶלֶף אֲלָפִים דִּנְרֵי זָהָב וְכוּ', וְזֹאת מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ דָּר אֶלָּא בְּמָקוֹם תּוֹרָה. וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַדּוּעַ דָּחָה אוֹתוֹ רַבִּי יוֹסֵי מִיָּד, וְלֹא הִתְעַנְיֵן אוּלַי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם יֵשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְהוּא מָקוֹם שֶׁל תּוֹרָה?

אֶלָּא מִכַּיוָן שֶׁאוֹתוֹ אָדָם הִפְרִיז יוֹתֵר מִדַּאי בַּסְּכוּם שֶׁרָצָה לְהַעֲנִיק לוֹ, וְאָמַר אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֲלָפִים וְכוּ', מַשְׁמַע שֶׁזֶּהוּ מַעֲשֶׂה שָׂטָן, כִּי אִם בָּאֻמָּת הָיוּ שָׁם בְּנֵי תּוֹרָה, וְאוֹתוֹ הָאִישׁ בָּא בְּשִׁלְיחוּת הַיֵּצֶר הַטּוֹב, לֹא הָיָה אוֹתוֹ הָאִישׁ מִתְלַהֵב כָּל כָּךְ, וְלֹא הָיָה מַבְטִיחַ סְכוּם גָּדוֹל כְּזֶה בִּשְׁבִיל שֶׁעוֹד תַּלְמִיד חָכָם יָבוֹא לְדוּר בְּעִירָם, מִפְּנֵי שֶׁבִּדְבָרִים שֶׁל מִצְוָה וּקְדֻשָּׁה, יֵצֶר הָרַע גּוֹרֵם לְאָדָם חֲלִישׁוּת וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ לַעֲשׂוֹתָם בְּהִתְלַהֲבוּת, וְלָכֵן הֵבִין רַבִּי יוֹסֵי שֶׁאוֹתָהּ הִתְלַהֲבוּת בָּאָה מִצַּד הַיֵּצֶר הָרַע וְלֹא מֵהַיֵּצֶר הַטּוֹב.

וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ אֶת הַמַּעֲשֶׂה עִם רַבִּי חַיִּים מוֹלאזִ'ין, שֶׁפַּעַם אַחַת הִגִּיעַ בְּהִתְלַהֲבוּת לְרַבּוֹ הַגָּאוֹן מְוִילְנָא זַצַ"ל, וּשְׁאָלוֹ הַאִם לִבְנוֹת יְשִׁיבָה וּלְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים? וְהָרַב לֹא עָנָה לוֹ כְּלוּם. לְאַחַר זְמַן בָּא אֵלָיו שׁוּב וּשְׁאָלוֹ אֶת אוֹתָהּ שְׁאֵלָה, וַעֲנָה לוֹ הָרַב בְּחִיּוּב, וְדִרְבֵּן אוֹתוֹ לִפְתֹּחַ יְשִׁיבָה.

וּכְשֶׁשָּׁאַל רַבִּי חַיִּים אֶת רַבּוֹ מַדּוּעַ בִּתְחִלָּה סֵרֵב וּלְאַחַר מִכֵּן הִסְכִּים לְכָךְ בְּחֶפֶץ לֵב. אָמַר לוֹ הָרַב: בְּפַעַם הָרִאשׁוֹנָה רָאִיתִי אוֹתְךָ בְּהִתְלַהֲבוּת גְּדוֹלָה, וְחָשַׁשְׁתִּי שֶׁהַיֵּצֶר הָרַע הוּא הַמֵּנִיעַ אוֹתְךָ לִפְעָלָה זוֹ, לָכֵן סֵרַבְתִּי לְךָ. אֲבָל כָּעֵת רָאִיתִי שֶׁבָּאתָ לְלֹא הִתְלַהֲבוּת, וְהֵבַנְתִּי שֶׁכָּעֵת וַדַּאי שֶׁיֵּצֶר הַטּוֹב הוּא זֶה שֶׁמֵּנִיעַ אוֹתְךָ לִפְתֹּחַ יְשִׁיבָה, וְלָכֵן נָתַתִּי לְךָ אֶת הַסְכָּמָתִי.

במקום של תורה לא מדברים על כסף

מְסַפְּרִים עַל הַגָּאוֹן הָרַב מֵאִיר דָּן פְּלוֹצְקִי זַצַ"ל [בַּעַל ה"כְּלִי חֶמְדָּה"], שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְצוֹת הַבְּרִית לֶאֱסוֹף כֶּסֶף לַיְשִׁיבָה שֶׁל וִורְשָׁא, וּבִהְיוֹת שָׁה' יִתְבָּרַךְ חָנַן אוֹתוֹ בְּכֹשֶׁר דִּבּוּר נִפְלָא, בְּכָל מָקוֹם אֲלֵיהוּ הִגִּיעַ, הִתְבַּקֵּשׁ לְשַׁמֵּשׁ כְּרַב בַּמָּקוֹם.

בְּמָקוֹם אֶחָד הֻבְטַח לוֹ מַשְׂכֹּרֶת שֶׁל חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים דּוֹלָר לְחוֹדֶשׁ, וּבְמָקוֹם הַשֵּׁנִי שִׁבְעַת אֲלָפִים, וְהוּא עָנָה לָהֶם כִּתְשׁוּבָתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִסְמָא "אֵינִי דָּר אֶלָּא בְּמָקוֹם תּוֹרָה".

אָמְרוּ לוֹ רָאשֵׁי הַקְּהִלָּה: הֵיאַךְ הָרַב חוֹשֵׁב שֶׁכָּאן אֵינוֹ מָקוֹם תּוֹרָה, וַהֲרֵי יֵשׁ לָנוּ כָּאן מִתִיבְתָּא, יְשִׁיבָה קְטַנָּה, שִׁעוּרֵי תּוֹרָה וְכוּ'?

הֵשִׁיב לָהֶם הָרַב: אֲבִיא לָכֶם רְאָיָה מְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִסְמָא שֶׁהַמָּקוֹם כָּאן אֵינוֹ מָקוֹם תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי עַל בַּקָּשָׁתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם שֶׁאָמַר לְרַבִּי יוֹסֵי "רְצוֹנְךָ שֶׁתָּדוּר עִמָּנוּ בְּמְקוֹמֵנוּ וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת", הֵשִׁיב לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: "אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵינִי דָּר אֶלָּא בְּמָקוֹם תּוֹרָה".

וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ הָבִין רַבִּי יוֹסִי בֶּן קִסְמָא שֶׁמְּקוֹמוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם אֵינוֹ מָקוֹם תּוֹרָה, אוּלַי הוּא מָקוֹם תּוֹרָה שֶׁיּוֹדְעִים וּמוֹקִירִים בַּעֲלֵי תּוֹרָה, וְרוֹצִים גַּם לְשַׁלֵּם עַל כָּךְ מַשְׁכֹּרֶת שְׁמֵנָה? אֶלָּא, שֶׁמִּתּוֹךְ בַּקָּשָׁתוֹ שֶׁאָמַר "רְצוֹנְךָ שֶׁתָּדוּר עִמָּנוּ בְּמְקוֹמֵנוּ וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת", יָדַע רַבִּי יוֹסִי שֶׁבְּמָקוֹם זֶה אֵין תּוֹרָה, כִּי בְּמָקוֹם שֶׁל תּוֹרָה, לֹא מְדַבְּרִים שָׁם עַל כֶּסֶף וְזָהָב, וְאִם הוּא מַצִּיעַ לִי מִלְיוֹנִים, סִימָן שֶׁאֵין שָׁם כְּלוּם, וְרַק כֶּסֶף עוֹמֵד בְּרֹאשׁ מַעֲיְנֵיהֶם.

אָמַר לָהֶם הָרַב: אִם הֱיִיתֶם בָּאִים אֵלַי, וּמְבַקְּשִׁים מִמֶּנִּי לָבוֹא אֲלֵיכֶם כְּדֵי לְחַזֵּק אֶתְכֶם בְּתוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם, וֶהֱיִתֶם אוֹמְרִים לִי שֶׁאֵין לָכֶם כֶּסֶף לְשַׁלֵּם אֲבָל יֵשׁ לָכֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁרוֹצִים לִלְמֹד וּלְלַמֵּד, אָכֵן הָיְתָה זוֹ סִבָּה לָבוֹא אֲלֵיכֶם. אֲבָל כֶּסֶף לֹא מְדַבֵּר אֵצֶל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה...

משנה י

חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים קָנָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָמוֹ, וְאֵלּוּ הֵן, תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד, שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד, אַבְרָהָם קִנְיָן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. תּוֹרָה מִנַּיִן, דִּכְתִיב (מִשְׁלֵי ח), יְהוָה קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז, שָׁמַיִם וָאָרֶץ מִנַּיִן, דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָה סו), כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי. וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים קד), מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ. אַבְרָהָם מִנַּיִן, דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית יד), וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. יִשְׂרָאֵל מִנַּיִן, דִּכְתִיב (שְׁמוֹת טו), עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ, וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים טז), לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי בָם, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִנַּיִן, דִּכְתִיב (שְׁמוֹת טו), מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ. וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים עח), וַיִּבְנֶאם אֶל גְּבוּל קָדְשׁוֹ הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ:

משנה יא

כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, לֹא בְרָאוֹ אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה מג), כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו, וְאוֹמֵר (שְׁמוֹת טו), יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר: רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמַר: ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר.

התועלת שיש לנו ברבוי המצוות

נוֹהֲגִים לְסַיֵּם אֶת מַסֶּכֶת אָבוֹת בַּאֲמִירַת מִשְׁנָה זוֹ, הַמְלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ עַד כַּמָּה ה' יִתְבָּרַךְ אוֹהֵב אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹות עַל מְנָת לְזַכּוֹת אוֹתָם וּלְזַכֵּךְ אוֹתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּלְהַנְחִיל לָהֶם טוֹבָה וּבְרָכָה לָעוֹלָם הַבָּא.

וּבָאֱמֶת יֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן, מַה הַתּוֹעֶלֶת הַגְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ לָנוּ בְּרִבּוּי הַמִּצְוֹות, וַהֲרֵי רִבּוּי הַמִּצְוֹות גּוֹרֵם לָנוּ יוֹתֵר מְחֻיָּבוּת, וְאִלּוּ הָיָה לָנוּ מִצְוֹות מוּעָטוֹת, הָיָה לָנוּ יוֹתֵר קַל לְקַיְּמָם, וְעַל יְדֵי כָּךְ הָיוּ לָנוּ יוֹתֵר סִכּוּיִים לְהַגִּיעַ לָעוֹלָם הַבָּא בְּקַלּוּת.

וְתֵרְצוּ הַמְפָרְשִׁים קֻשְׁיָא זוֹ עַל פִּי מַה שֶּׁמְּסַפְּרִים עַל רַבִּי מְנַחֵם מֶנְדֶּל מִקּוֹצְק, שֶׁפַּעַם בָּא אֵלָיו אֶחָד מֵחֲסִידָיו, וְשָׁפַךְ לְפָנָיו אֶת מַר לִבּוֹ, וְכֹה אָמַר: עַד לָאַחֲרוֹנָה הָיִיתִי מִתְפָּרֵנֵס מֵעֵסֶק קָטָן שֶׁלֹּא הִטְרִיד אֶת מְנוּחָתִי, הָיוּ לִי דִּירוֹת לְהַשְׂכָּרָה, וְהַשְׂקָעוֹת שֶׁנָּשְׂאוּ פְּרִי, בְּלֹא שֶׁאֶצְטָרֵךְ לְהַקְדִּישׁ לָהֶם מִזְּמַנִּי, וְלָכֵן הָיָה לִי זְמַן רַב שֶׁבּוֹ הָיִיתִי יָכוֹל לָשֶׁבֶת כָּל הַיּוֹם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְלִלְמֹד בְּלִי טְרִדּוֹת שֶׁל פַּרְנָסָה.

וְהִנֵּה לְאַחֲרוֹנָה נִתְהַפֵּךְ עָלַי הַגַּלְגַּל, וְיָרַדְתִּי מִנְּכָסַי, וְנֶאֱלַצְתִּי לְהִפָּרֵד מִמְּקוֹר הַהַכְנָסָה הַנּוֹחַ שֶׁהָיָה לִי. כָּעֵת אֲנִי עוֹסֵק בְּמִסְחָר כְּדֵי לְפַרְנֵס אֶת בֵּיתִי, וְכִמְעַט לֹא נוֹתַר לִי זְמַן לְקִבּוּעַ עִתִּים לַתּוֹרָה, וְרַק בְּקֹשִׁי אֲנִי מַצְלִיחַ "לִגְנֹב" לַעֲצְמִי שָׁעָה לְמוּד בַּבֹּקֶר, וְעוֹד שָׁעָה לְמוּד בָּעֶרֶב, וְאֵינֶנִּי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אֶת עָנְמַת הַנֶּפֶשׁ, וְאֶת הַמַּחְשָׁבָה עַל הַהֶפְסֵד הַנִּגְרָם לִי מִכָּךְ שֶׁאֵינֶנִּי יָכוֹל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהָיִיתִי עוֹסֵק בֶּעָבָר.

שָׁמַע הָרַבִּי מִקּוֹצְק אֶת צַעֲרוֹ שֶׁל הָאִישׁ, וּפָתַח בְּמִלּוֹת נֶחָמָה וּבְדִבְרֵי עִדּוּד וְאָמַר: רְאֵה, רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, שֶׁכְּדֵי "לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל" מִתּוֹךְ רָצוֹן לְהַרְבּוֹת אֶת שְׂכָרָם, לֹא זוּ בִּלְבַד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא הוֹרִיד מֵהֶם מַטָּלוֹת וְתַפְקִידִים, אֶלָּא עוֹד הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹות, הַאִם זוּ תּוֹסֶפֶת זְכוּת אוֹ אוּלַי דַּוְקָא תּוֹסֶפֶת חוֹבָה?

אֶלָּא שֶׁאִם נעיין בַּדָּבָר נָבִין כִּי רִבּוּי הַמִּצְוֹות זוֹהִי זְכוּת עֲצוּמָה, חֶסֶד וְטוֹבָה שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ הַבּוֹרֵא. תֹּאַר לְךָ שֶׁהָיְתָה לָנוּ רַק מִצְוָה אַחַת - מִצְוֹות לְמוּד תּוֹרָה, הַאִם הַדָּבָר הָיָה לְטוֹבָה?!

קַח כְּדֻגְמָא אֶת מַצָּבְךָ הַנּוֹכְחִי, הֲלֹא לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ כְּיָאוֹת, וְכָךְ הָיִיתָ מְנֻתָּק מֵעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא כְּמַעַט כָּלִיל.

אַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּחֲסָדָיו זִכָּה אוֹתָנוּ בְּמִצְוֹות רַבּוֹת, מִצְוֹות הַמִּתְפָּרְשׁוֹת עַל פְּנֵי כָּל שִׁטְחֵי הַחַיִּים. יֵשׁ מִצְוֹות בַּשָּׂדֶה, וּמִצְוֹות בָּעִיר, מִצְוֹות בָּרְחוֹב, וּמִצְוֹות בַּבַּיִת, בְּכָל מָקוֹם יָכוֹל הַיְּהוּדִי לִמְצוֹא מָזוֹר לְנִשְׁמָתוֹ.

הִנֵּה, כָּעֵת אַתָּה עוֹסֵק בְּמִסְחָר, וּבְדַרְכְּךָ אַתָּה נִתְקָל בְּמִצְוֹות רַבּוֹת שֶׁלֹּא קִיַּמְתָּ בִּהְיוֹתְךָ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, כְּגוֹן מִצְוֹות שֶׁל יֹשֶׁר וַהֲגִינוּת בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו", "אֵיפַת צֶדֶק יִהְיֶה לָךְ", "לֹא תִּהְיֶה לוֹ כְּנוֹשֶׁה", אִסּוּר גֵּזֶל, אִסּוּרֵי הַשָּׂגַת גְּבוּל, וְעוֹד וְעוֹד.

זֹאת נָתַן לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִלְּבַד מִצְוֹות נוֹסָפוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ הַשַּׂיְכוֹת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל מַצָּב, אַהֲבַת הַזּוּלַת, חֶסֶד, הֲשָׁבַת אֲבֵדָה, וְעוֹד. כְּמוֹ כֵּן יֶשְׁנָן מִצְוֹות תְּמִידִיוֹת שֶׁנִּתָּן לְקַיֵּם בְּכָל רֶגַע, אַהֲבַת ה', יִרְאַת ה', אֱמוּנָה בִּיחוּד ה', וְעוֹד.

יוֹצֵא, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר נֶאֱלָץ אַתָּה לַעֲסֹק בְּמִסְחָר לְפַרְנָסָתְךָ, אַתָּה מְסֻבָּב וּמֻקָּף בְּשֶׁפַע מִצְוֹות, וְיָכוֹל לַעֲבוֹד אֶת ה'.

אֱמֶת כִּי הָאָדָם אֵינֶנּוּ פָּטוּר מִקְּבִיעַת עִתִּים לַתּוֹרָה וּמִקִּיּוּם שְׁאָר מִצְוֹות שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְקַיֵּם, וְהוּא יִתְבַּע עַל בִּטּוּלָן, אַךְ גַּם מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִלּוּצִים הַמְעַכְּבִים בַּעֲדוֹ לְקַיֵּם מִצְוֹות מְסֻיָּמוֹת, מִכָּל מָקוֹם תָּמִיד תִּהְיֶינָה בְּהֶשֵּׂג יָדוֹ מִצְוֹות אֲחֵרוֹת שֶׁיְּמַלְּאוּ אֶת זְמַנּוֹ וַיַּעֲשִׂירוּ אֶת נִשְׁמָתוֹ בְּתֹכֶן רוּחָנִי.

הַגָּאוֹן ר' יוֹסֵף מָשָׁאש זַצ"ל עָמַד עַל הַשְּׁאֵלָה הַקּוֹדֶמֶת, אִם אָכֵן ה' מְבַקֵּשׁ וְרוֹצֶה לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכִי יַטִּיל עֲלֵיהֶם יוֹתֵר וְיוֹתֵר חוֹבוֹת, לְכְאוֹרָה הָיָה עָדִיף שֶׁיְּבִיא לָנוּ שֶׁבַע מִצְוֹות בְּנֵי נֹחַ, וּמִמֵּילָא יָקֵל עָלֵינוּ הַדָּבָר שֶׁלֹּא נִכָּשֵׁל בַּעֲבֵרוֹת חֲלִילָה?

וּבֵאֵר זֹאת עַל פִּי מָשָׁל: אֶחָד מִגְּדוֹלֵי הַסּוֹחֲרִים הָעֲשִׁירִים, נִקְלַע לִכְפַר נִדָּח. בְּדַרְכּוֹ מַסָּעוֹ, רָאָה אֶת דַּלּוּת הַכְּפָר, וּבִקֵּשׁ לִנְהֹג בְּרַחַב לֵב. פָּנָה אֶל הָרִאשׁוֹן שֶׁהִזְדַּמֵּן בְּדַרְכּוֹ, הוֹשִׁיט לוֹ מַטְבֵּעַ זָהָב וְאָמַר: מְבַקֵּשׁ אֲנִי אַכְסַנְיָה לִסְעוּדָה וּלְלִינָה, וּמוּכָן אֲנִי לְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה דִינְרֵי זָהָב לְכָל פְּרִיט מִן הַסְּעוּדָה.

אָמַר לוֹ הָאִישׁ: הַמְתֵּן מְעַט, וַאֲחַפֵּשׂ לְךָ אַכְסַנְיָה. דָּפַק עַל פִּתְחֵי הַבָּתִּים, וְנַעֲנָה בִּשְׁלִילָה, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּם חָשְׁבוּ שֶׁבָּא לְהִתְלוֹצֵץ עֲלֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי מִי יִשַּׁלֵּם דִּינָר זָהָב בַּעֲבוּר סְעוּדָה? וּבְוַדַּאי שֶׁלֹּא יִשַּׁלֵּם חֲמִשָּׁה דִינָרִים עַל כָּל פְּרִיט וּפְרִיט.

אַךְ בְּהִגִּיעוֹ לַבִּקְתָּה בִּקְצֵה הַכְּפָר, חָשַׁב בַּעַל הַבִּקְתָּה; לְהַפְסִיד לֹא אַפְסִיד אֲפִילּוּ אִם יְשַׁלֵּם לִי מְעַט. לְכֵן נַעֲנָה בְּעַל הַבַּיִת וְאָמַר: הִנֵּה בֵּיתִי לְפָנֶיךָ. שֵׁב הַשְׁלֵיחַ, וְסַפֵּר לָעֲשִׁיר כִּי מָצָא אַכְסַנְיָה, וּבַעַל הַבַּיִת טָרַח לְהָכִין אֶת בִּקְתָּתוֹ.

הִגִּיעַ הֶעָשִׁיר, וּבְעוֹדוֹ פּוֹרֵק אֶת חֲפָצָיו, מִהֵר הֶעָנִי לִקְנוֹת מִצְרְכֵי מָזוֹן, עָרַךְ אֶת הַשֻּׁלְחָן וְהִצִּיעַ אֶת הַמִּטָּה. וְכֵן בַּבֹּקֶר הֵכִין סְעוּדָה מְכֻבֶּדֶת, וְכָךְ נָהַג גַּם בַּצָּהֳרִים.

בְּהַגִּיעַ שָׁעַת הַפְּרִידָה, אָמַר לוֹ הָאוֹרֵחַ: שְׁהוּתִי עָרְבָה לִי, וְעַתָּה, הַגֵּשׁ לִי רְשִׁימָה שֶׁל כָּל פְּרִיטֵי הַסְּעוּדָה. עָמַד הֶעָנִי וְעָרַךְ רְשִׁימָה: לֶחֶם, חֶמְאָה, יְרָקוֹת, בֵּיצִים, דָּג וּפִשְׁטִידָה...

אָמַר הָאוֹרֵחַ: לֹא כָךְ. בִּמְקוֹם יְרָקוֹת, כְּתוֹב עֻגְבָנְיָה, מֶלָּפְפוֹן, בָּצָל וְכוּ'. בִּמְקוֹם פַּשְׁטִידָה, כְּתוֹב אֶת הַמַּרְכִּיבִים שֶׁלָּהּ: תַּפּוּחֵי אֲדָמָה, קֶמַח, וְכוּ', וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ. וְעוֹד, הוֹסֵף אֶת כָּל כְּלֵי הַסְּעוּדָה - הַמַּפָּה, הַמַּזְלֵג, הַסַּכִּין וְהַכַּף וְכוּ', וְהָרְשִׁימָה הֻכְפְּלָה כֶּפֶל כִּפְלַיִם. הָאוֹרֵחַ הוֹצִיא כֶּסֶף, וְעַל כָּל דָּבָר שֶׁלֹּם לוֹ חֲמִשָּׁה דִינְרֵי זָהָב, וְהֶעָנִי הָפַךְ לִגְבִיר הָעֲיָרָה.

כֵּן הוּא בְּעַנְיֵנֵנוּ: "רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹות", וְהִרְבָּה ה' לְשַׁלֵּם שָׂכָר עַל כָּל פְּרָט שֶׁבְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה, עַל כָּל מַעֲשֶׂה וּתְנוּעָה. הָאָדָם סָבוּר שֶׁעַל תְּפִלָּה בַּבֹּקֶר מְקַבְּלִים שָׂכָר תְּפִלָּה בִּלְבַד?! אֵין הַדָּבָר כֵּן! מְקַבְּלִים שָׂכָר עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת, עֲבוּר כָּל מִזְמוֹר בִּפְסוּקֵי דְזִמְרָה, עֲבוּר כָּל פָּסוּק וְכָל מִילָה, עֲבוּר כָּל אָמֵן וְכָל בְּרָכָה, עַל כָּל כְּרִיעָה וְעַל כָּל הִשְׁתַּחֲוָיָה, עַל כָּל נְשִׁיקָה לַתְּפִלִּין לְצִיצִית וּלְסֵפֶר תּוֹרָה, וְעַל כָּל קִימָה וְהִדּוּר פְּנֵי זָקֵן וְחָכָם. הַשָּׂכָר נִתָּן עַל כָּל פְּרָט, לֹא יִמַּדֵּד וְלֹא יִסָּפֵר מֻרֹב. לֹא יְאֻמַּן כִּי יִסָּפֵר. הֲיֵשׁ זְכוּת גְּדוֹלָה מִזּוֹ?!